హరిః ఓమ్

సకలవేదాంతశాస్త్రప్రవర్తక...

భగవత్ప్రా...ాయసిద్ధాః.

ఈశావాస్యాదిముక్తికోపనిషదంతాః.

నిఖిలతత్త్వరహస్యజ్ఞాపకాః.

అష్టోత్తరశతోపనిషదః.

పురుషసూక్త, మహానారాయణ, మహావాక్యరత్నావళీ, బ్రహ్మసూత్ర, బ్రహ్మశ్రీ - సిద్ధాంతి, సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంగృహీత విశేష విషయసహితాశ్చ - బహుభిః

పణ్డితైర్గ్రంథపుస్తకానుసారేణ పరిశోధితాః.

తాః సంభూయ

బ్రహ్మశ్రీ సిద్ధాంతి, సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిణా

వెలనాడు వి. సుబ్రహ్మణ్యశర్మణా.

ములుకోట్ల - వేంకటప్పయ్యశర్మణా

చెన్నపుర్యాం.

ఆదికళానిధిముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాపయిత్వా ప్రకటీకృతాః

విజయ చైత్రరామ్.

౧౯౧౪ సం.

శ్రీరస్తు.

ఏతత్పుస్తక విషయసూచికా.

ఇతి విషయానుక్రమణికా.

ఓం తత్సత్.

శ్రీరస్తు.

ఓంతత్సద్బ్రహ్మణేనమః.

సర్వోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః.

ఓమహం సచ్చిదానందం ద్వైతాభావోపలక్షితమ్।
శివం ప్రశాంతమమృతం శుద్ధం బ్రహ్మైవ కేవలమ్॥

ఓం నమో బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యా సంప్రదాయకర్తృ
భ్యో వంశర్షిభ్యో నమో గురుభ్యో నమో మహద్భ్యః॥

సర్వోపప్లవరహితః ప్రజ్ఞానఘనః ప్రత్యగర్థో
బ్రహ్మైవాహమస్మి బ్రహ్మైవాహమస్మి॥

శివాయహరయే ధాత్రే వసిష్ఠాయ చ శక్తయే। పరాశరాయ వ్యాసాయ నమస్తు శుకయోగినే। శ్రీగౌడపాదాచార్యాయ మాండూక్యార్థోపదేశినే। గోవిందభగవత్పాదాచార్యాయ చ నమోనమః। సాక్షాచ్ఛివావతార శ్రీశంకరాచార్యమూర్తయే। గురవే సర్వజగతాం భాష్యకారాయ తే నమః। శ్రీమద్వివరణాచార్యం శారదాపీఠవాసినమ్। సురేశ్వరగురుం వందే పద్మపాదాదికాంస్తథా। తచ్ఛిష్యశిష్యశిష్యాది గురుపారంపరీక్రమాత్। సర్వశాస్త్రప్రవక్తారం శ్రీశివాంశభవం గురుం। శ్రీవిద్యారణ్యచరణం వందేస్మద్గురుకాంస్తథా। పృథుప్రస్థపురీవాసి వెలనాడుద్విజోత్తమాన్। వేదశాస్త్రశ్రోత్రియాన్ యాయజూకాన్సవాయినః। విద్యాగురూన్వాసుదేవశాస్త్రిణస్సుస్పద్వతాన్। ప్రణమామి ముహుర్భక్త్యా భాష్యపాఠాదికర్మసు। తత్ప్రసాదబలేనైవ విజ్ఞాతం యచ్చ కించన। సర్వోపనిషదామేతత్తాత్పర్యం భాష్యసమ్మతం। శ్రుతివాక్యైస్తథాచార్యవాక్యైరేవ విశేషతః। జిజ్ఞాసుజనతోషాయ సంగ్రహేణ బ్రవీమ్యహం॥

శ్రీవెంగళూరుసిద్ధాంతి సుబ్రహ్మణ్య మనీషిణా।
సర్వోపనిషదాం కించిత్తాత్పర్య మిహ కథ్యతే॥

బ్రహ్మవిద్యాప్రాప్త్యుపసర్గప్రశమనాయ తత్తదుపనిషదుక్తశాంతీః పఠేత్॥

వాజసనేయసంహితోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౧.

౧.—శుక్లయజుర్వేదే వాజసనేయసంహితాంతే ఈశావాస్యమిత్యాద్యష్టాదశమన్త్రాః కర్మస్వవినియుక్తాః - కింత్వకర్మశేషస్యాత్మనశ్శుద్ధత్వాపాపవిద్ధత్వైకత్వనిత్యత్వాశరీరత్వసర్వగతత్వాదిలక్షణయాథాత్మ్యప్రకాశకాః - అతశ్చ రహస్యార్థజ్ఞాపకతయా ఉపనిషదిత్యుచ్యంతే - తత్రాత్మనో యాథాత్మ్యముత్పాద్యం వికార్యమాప్యం సంస్కార్యం వా, కర్తృభోక్తృ వేతి సందేహః - తత్రాత్మన్యవిద్యాధ్యస్తానేకత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వాదికమశుద్ధత్వపాపవిద్ధత్వాదికంచోపాదాయయశ్చ కర్మఫలార్థీ ద్విజాదిరహమిత్యాద్యధ్యాసవాంశ్చ తమధికారిణముద్దిశ్య లోకబుద్ధిసిద్ధాని కర్మాణి విహితాని - తస్మాత్తైర్మన్త్రైరాత్మయాథాత్మ్యప్రకాశనేన స్వాభావికాజ్ఞానం నివర్తయంతశ్శోకమోహాదివిచ్ఛేదకమాత్మైకత్వజ్ఞానముత్పాదయంతీతి - అత్రాద్యమన్త్రేణ సర్వైషణాపరిత్యాగేన జ్ఞాననిష్ఠోక్తా । ద్వితీయేన మన్త్రేణ తు జిజీవిషూణామజ్ఞానాం జ్ఞాననిష్ఠాసంభవేన కర్మనిష్ఠోక్తా అసుర్యా నామ త ఇత్యాదినా అవిద్వన్నిందాద్వారేణ స పర్యగాదిత్యాదిమన్త్రైః అకాయమపాపవిద్ధమిత్యాద్యాత్మయాథాత్మ్యముక్తం - అకామినాం తు సన్న్యాసినాం "యస్మిన్సర్వాణి భూతాన్యాత్మైవాభూద్విజానతః - తత్ర కో మోహః కశ్శోక ఏకత్వమనుపశ్యత" ఇత్యాత్మైకత్వజ్ఞాననిష్ఠా దర్శితా - జ్ఞానకర్మణోః పృథక్ఫలశ్రవణాత్ న సముచ్చయః - యస్తు కర్మసముచ్చితజ్ఞానం పురుషార్థసాధనం వేద తస్య సముచ్చయకారిణః క్రమేణ పురుషార్థసిద్ధిః - అవిద్యయాగ్నిహోత్రాదికర్మణా మృత్యుం స్వాభావిక ప్రమాదాదికం తీర్త్వా విద్యయా దేవతాత్మైక్యజ్ఞానేన అమృతం దేవతాత్మభావమశ్నుత ఇత్యుక్తం - సంభవాసంభవశబ్దాభ్యాం అన్యదేవేతిశబ్దేన చ జ్ఞానకర్మణోః పృథక్ఫలోక్త్యా విరుద్ధయోస్తయోర్న సముచ్చయః - తస్మాత్సన్న్యాసినాం కర్మాసముచ్చితబ్రహ్మాత్మైక్యజ్ఞాననిష్ఠయైవామృతత్వసిద్ధిరిత్యుపనిషదస్సిద్ధాంతః॥ ॥ఇతి వాజసనేయసంహితోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః॥

కేనోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః ౨

౧.—సామవేదే తలవకారశాఖోపనిషది నవమాధ్యాయః కేనేషితమిత్యాదిః । తత్రచ శ్రౌతాని స్మార్తానిచ కర్మాణి దక్షిణమార్గప్రతిపత్తయే పునరావృత్తయేచ భవంతీతి సుకృతపరిపాకాద్విరక్తస్య ప్రత్యగాత్మవిషయా జిజ్ఞాసా ప్రవర్తతే । తదేతద్వస్తు ప్రశ్నప్రతివచనలక్షణయా శ్రుత్యా ప్రదర్శ్యతే। మనఃప్రాణవాక్చక్షుశ్శ్రోత్రాణి కేనాభిప్రేతాని ప్రేషితానిచ స్వస్వకార్యే ప్రవర్తంత ఇతి ప్రత్యగాత్మజిజ్ఞాసోశ్శిష్యస్య ప్రశ్నః । సర్వస్యైవకరణకలాపస్య యదర్థప్రయుక్తా ప్రవృత్తిః తచ్ఛ్రోత్రస్యైవ చేతయితృత్వేన శ్రోత్రస్య శ్రోత్రమిత్యాదినా జ్ఞేయం - యస్మాత్తన్మాధిష్ఠితస్యైవ శ్రోత్రాదేః స్వస్వకార్యక్షమతా । అతశ్శ్రోత్రాదేశ్శ్రోత్రాదిలక్షణం బ్రహ్మేత్యేవం విదిత్వా శ్రోత్రాద్యాత్మభావం పరిత్యజ్యధీమంతః మమకారాహంకారలక్షణాదస్మాల్లోకాద్వ్యావృత్యాసర్వైషణాః పరిత్యజ్య అమరణధర్మాణో భవంతీతి గురోః ప్రతివచనం। చక్షుర్వాఙ్మనాంసి స్వప్రకాశకం బ్రహ్మనగచ్ఛంతి - ఇంద్రియమనసోరగోచరత్వాత్తద్విశేషమిదం న విజానీమః - మనఃప్రభృతీనాం ప్రేరకత్వేనాస్తీత్యనుమితం న ప్రత్యక్షమనుభూతం - తత్సన్ప్రకారేణాయముపదిశేచ్ఛిష్యాయ - జాతిగుణక్రియావిశేషణరాహిత్యేన తస్యాస్య ఉపదేష్టుం నశక్యం । ఏవం ప్రత్యక్షాదిప్రమాణైరప్రత్యాయయితుమశక్యత్వేపి తదుపదేశార్థమాగమ ఇష్యతే - విదితావిదితాభ్యాం అవిద్యాతత్కార్యాభ్యాం విలక్షణం తత్ । ఇత్థం హేయోపాదేయప్రతిషేధేన స్వాత్మానన్యత్వాద్బ్రహ్మణః తద్విషయా జిజ్ఞాసా శిష్యస్య నివర్తితా స్యాదితి తాత్పర్యం । తత్స్వరూపమపి ప్రవచనమేధాబహుశ్రుతయజ్ఞాదిభ్యోవగన్తుం న శక్యతే । ఆచార్యోపదిష్టైస్తత్త్వమస్యాదిమహావాక్యైః అహం బ్రహ్మాస్మీతి సాక్షాత్కారవేద్యం బ్రహ్మచైతన్యమధిగమ్యతే। కర్మణ్యుపాసనేచాధికృతస్సంసారీ ఫలం ప్రాప్తుమిచ్ఛతి సాధనానుష్ఠానేన। తస్మాదన్యదుపాస్యో విష్ణురీశ్వరోవా బ్రహ్మవిభూతిమహాః - న త్వాత్మా లోకః

ప్రత్యయవిరోధాత్ - ఇతిశిష్యశంకాంపరిహర్తుం వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్ర
ఘ్రాణాదిభిరుపాస్యం బ్రహ్మనభవతి - తైర్యదగ్రాహ్యం తేచయద్బ
లేనచేష్టంతే తద్బ్రహ్మేతిజ్ఞేయమిత్యుక్తం । ఏవం హేయోపాదేయవివ
రీతస్స్వాత్మాబ్రహ్మేతిప్రత్యాయితశ్శిష్యః అహమేవబ్రహ్మేతిసుష్ఠు
మాగృహ్ణీయాదిత్యాచార్యః శిష్యబుద్ధివిచాలనార్థంవక్తి । యదిమన్యసే
సుష్ఠువేదాహంబ్రహ్మేతితదల్పమేవ । యద్విధ్వస్తసర్వోపాధివిశేషమన
న్తమేకమద్వైతంబ్రహ్మనతత్సువేద్యం । తస్మాదద్యాపివిచార్యమేవతన్యే,
ఏవంశిష్యాచార్యసంవాదం ప్రదర్శ్యశ్రుతిస్స్వస్తసంవాదనివృత్త్యర్థం
బోధయతి । విదుషాబ్రహ్మాహమిత్యవిజ్ఞాతమస్త్వదిత్యవిజ్ఞాతం । అవిదుషా
న్యదితివిజ్ఞాతం బ్రహ్మాహమిత్యవిజ్ఞాతం । ప్రతిబోధవిదితం = నిర్వికల్పక
స్వరూపసంవిత్సంవేద్యంబ్రహ్మ- తాదృశీసంవిద్బ్రహ్మవిద్యా- తయాఅమృ
తంవిందతే । కష్టాఖలు సంసారగతిరజ్ఞానాత్ - అత ఇహైవ చేన్మను
ష్యోఽధికృతోయద్యవేదీత్ తదాఽస్తిసత్యం । యదినావేదీత్ తదామ
హాణావినాశఃస్యాత్ । తస్మాత్సర్వభూతేషు చైకమాత్మతత్త్వం విజ్ఞా
య ధీమంతః ప్రవృత్తిధర్మాద్వ్యావృత్య అద్వైత మాపన్నాస్స
న్తః అమృతాభవన్తి॥ ॥యత్ప్రమాణైర్విజ్ఞాతంతదస్తి, యన్నాస్తిత
దజ్ఞాతం, శశశృంగకల్ప మత్యంతమసదేవదృష్టం - తైర్వావిజ్ఞాతంబ్రహ్మా
సదేవస్యాదితి మందబుద్ధీనాం వ్యామోహనిరాసాయ తాదిదాఖ్యాయి
కోచ్యతే । తదేవహిబ్రహ్మవిర్జ్ఞేయో దేవానాం జయపరాజయహే
తుస్సురాసురాణాంచ - తత్పృథంనాస్తీత్యేతస్యార్థస్య అనుకూలాని
వచాంస్యత్రదృశ్యంతే । బ్రహ్మవిద్యావ్యతిరేకేణ ప్రాణినాం కర్తృత్వా
ద్యభిమానోమిథ్యేతిదర్శయత్యాఖ్యాయికా - యథాదేవానాం జయా
ద్యభిమానస్తద్వదితి । దేవాసురసంగ్రామే ధర్మసేతుభేత్తౄణాఅసు
రాణ్బ్రహ్మైవవిజిగ్యే - తదజానంతోదేవాః అస్మాకమేవాయంమహిమే
త్యేతత్తం-మిథ్యాభిమానాత్పరాభవేయుర్దేవా ఇత్యనుకంపయా మా
యిబ్రహ్మపరమేశ్వరాఖ్యం దేవానామింద్రియ గోచరేప్రాదుర్బభూవ-

కిమిదం పూజ్యం మహద్భూతమితి బ్రహ్మానవ్యజానంత దేవాః। అగ్నిర్వా యుశ్చ తద్విజ్ఞాతుమశక్తావభూతాం । సంవాద మాత్రమపి నాదాదింద్రాయ తిరోహితంబ్రహ్మ । యత్రాకాశే దృష్టం తిరోహితం బ్రహ్మ తత్రైవతస్థావింద్రః । ఇంద్రస్యభక్తింబుధ్వా బ్రహ్మవిద్యోమారూపిణీప్రాదురభూత్ । హైమవతీం పప్రచ్ఛేంద్రః కిమేతద్దృష్టమితి । సాబ్రహ్మేతి హోవాచ । తద్బలేనవిజయోఽస్మాభిః ప్రాప్తఇతిమత్వా దేవామరభిమానంత్యజుః । పార్వతీముఖాదిదంబ్రహ్మేత్యతిశయేనజ్ఞాతవానింద్రః । ఇత్యధిదైవతం—దేవతావిషయంబ్రహ్మణ ఉపమానదర్శనం । అథాధ్యాత్మం—అనంతరం ప్రత్యగాత్మవిషయఆదేశఉచ్యతే । నిరుపాధికంబ్రహ్మ మందబుద్ధిభిరాకలయితుం నశక్యతేఖలు । అంతః విద్యున్నిమేషణవత్ ద్రుతప్రకాశనధర్మీత్యధిదైవతం - మనఃప్రత్యయసమకాలాభివ్యక్తిధర్మీత్యధ్యాత్మంచ । ఏవమాదిశ్యమానంబ్రహ్మమందబుద్ధిగమ్యంభవతీత్యుక్తం । ఏవం సగుణ బ్రహ్మోపాసకో గుణవాన్ భవతి, నిర్గుణబ్రహ్మోపాసకస్తుబ్రహ్మైవభవతి - సర్వవిషయవ్యావృత్తప్రత్యగాత్మనిష్ఠత్వాద్బ్రహ్మవిద్యాయాః । బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతీతి వేదాంతసిద్ధాంతాత్ । యఏతాంబ్రహ్మవిద్యాప్రతిష్ఠాంవేద - అవిద్యా కామకర్మలక్షణం సంసారబీజంవిధూయ సుఖాత్మకేస్వాత్మని ప్రతితిష్ఠతి - నపునస్సంసారమాపద్యతఇత్యభిప్రాయః॥

ఇతి తలవకారోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః.

—:0:—

అథ కఠోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః- ౩.

౩.—ఓం నమోభగవతే వైవస్వతాయ మృత్యవే బ్రహ్మవిద్యాచార్యాయ నచికేతసేచ॥ ॥సదేర్ధాతోర్విశరణగత్యవసాదనార్థస్యోపనిపూర్వస్యక్విప్ప్రత్యయాంతస్యరూపముపనిషదితి—ఉపనిషచ్ఛబ్దేన వేదాంతవేద్యవస్తువిషయావిద్యోచ్యతే—అవిద్యాదేస్సంసార బీజస్య విశరణాద్ధింసనాద్వినాశనాదిత్యనేనార్థయోగేన బ్రహ్మవిద్యా-తత్ప్ర

ఏకో వేదాంతశ్చోపనిషదిత్యుచ్యతే । ప్రయోజనం చాత్యంతికసంసారని వృత్తిర్బ్రహ్మప్రాప్తిలక్షణా - తత్రాఖ్యాయికా విద్యాస్తుత్యర్థా - వాజశ్రవసో నామ యజమానః సర్వమేధేనేజే - సర్వస్వం ధనం దక్షిణాం దదౌ - తస్య పుత్రో నచికేతా నామ బభూవ - ఋత్విగ్భ్యో నీయమానాః జీర్ణాః గాః పశ్యన్ తాత కస్మై మాం దాస్యసీత్యపృచ్ఛత్ - నాయం కుమారస్స్వభావ ఇతి క్రుద్ధస్సన్పితా మృత్యవే త్వాం దదామీత్యువాచ - స చ పిత్రాజ్ఞయా యమభవనం గత్వా తిస్రో రాత్రీరువాస - వైవస్వతశ్చోపవాసినమతిథిం పూజయన్ త్రీన్వరాన్దదౌ - వవ్రే చ నచికేతాః పితుశ్శాంతసంకల్పతాదికం ప్రథమం వరం - అగ్నివిజ్ఞానం ద్వితీయం స్వస్య వవ్రే - మృతే మనుష్యే శరీరేంద్రియమనోబుద్ధివ్యతిరిక్తో దేహాంతరసంబంధ్యాత్మాస్తి కేచిద్వదంతి, నాయమస్తీతి చైకే ప్రాహుః, అతశ్చాస్మాకం న ప్రత్యక్షేణ నాప్యనుమానేన నిర్ణయవిజ్ఞానం - ఏతద్విజ్ఞానాధీనో హి పరశ్చ పురుషార్థ ఇత్యేతద్విద్యాం త్వయాజ్ఞాపితో విజానీయామహమితి తృతీయమవశిష్టం వరం వవ్రే । వైవస్వతశ్చ వరద్వయం దత్వా నిశ్శ్రేయససాధనాత్మజ్ఞానార్హోయం న వేత్యేతత్పరీక్షార్థం ఫలాంతరైః ప్రలోభయామాస పుత్రపౌత్రదీర్ఘాయుస్సంపదాదిభిః । ఏవం ప్రలోభ్యమానోపి నచికేతాః సర్వాన్కామాననిత్యాన్మన్వానః అమృతత్వసాధకమాత్మజ్ఞానమేవ వవ్రే॥

మృత్యుశ్శిష్యం పరీక్ష్య విద్యాయోగ్యతాం చావగమ్య సంసారభాజామవిద్యావరణహేతుతృష్ణాపాశాద్యనర్థశతం నిరూపయన్ మనుష్యాణాం సహస్రేషు కశ్చిచ్ఛ్రేయోర్థీ భవేదితి శ్రేయస్సాధనమాత్మజ్ఞానం ప్రశంసన్ ప్రస్తారం శ్లాఘయామాస త్వం తు సర్వకామపరిసమాప్తిమభయస్య పారమత్యస్రాక్షీరితి । యం త్వం జ్ఞాతుమిచ్ఛస్యాత్మానం ప్రాకృతవిషయవికారవిజ్ఞానైరనుప్రవిష్టం తమధ్యాత్మయోగాధిగమేన మత్వా హర్షశోకౌ జహాతీతి జ్ఞానస్యావిద్యాతత్కార్యనివృత్తిం ఫలమువాచ - పృథక్కృత్య శరీరాదేరాత్మానం యోగేన స మోదనీయం లబ్ధ్వా మోదతేతో

మోక్షార్థం త్వాం మన్యే చేత్యువాచ । తచ్ఛ్రుత్వా నచికేతాః పునరా
హ భగవన్ శ్రౌత్రీయధర్మానుష్ఠాన తత్ఫలతత్సాధకేభ్యః పృథగ్భూతం
అధర్మాచ్చాన్యత్ కార్యకారణాభ్యాంచ విలక్షణం కాలత్రయేణాపరిచ్ఛి
న్నం సర్వవ్యవహారగోచరాతీతం వస్తుజానాసి తద్వద మహ్యమితి । ఇ
త్యేవం పృష్టవతే మృత్యురువాచ సర్వే వేదా యదామ్నాతం సర్వతపఃఫ
లీభూతం పదం సంక్షేపతస్తే బ్రవీమి గదోం శబ్దప్రతీకమిత్యోం శబ్దవాచ్యం ।
బ్రహ్మప్రాప్త్యాలంబనానామేతస్యాతిశయత్వమిత్యుపదిశ్య ఓంకారాలం
బనస్యాత్మనః అశేషవిశేషరహితసాక్షాత్స్వరూపనిర్ధారయిషయా, న
జాయతే న మ్రియతే ఇత్యాత్మస్వరూపం యమాత్మా హన్యమానేపి శరీరే న హ
న్యతే - శరీరమాత్రాత్మదృష్టిర్హంతా చేతి మన్యతే చేద్ధన్యతే మయా-
హంతా హన్యమానశ్చోభౌ న విజానీతః - వస్తుతస్త్వాత్మా న హంతి న హన్యతే
చ - సర్వనామరూపవస్తూపాధికత్వాత్ అణోరణీయాన్ మహతో మహీ
యాన్ బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతస్య ప్రాణిజాతస్య హృదయే నిహితః తమ
హమస్మీతి సాక్షాత్ జానన్ వీతశోకో భవతి । ప్రాకృతైః కామిభిః పురు
షైరన్యథా దుర్విజ్ఞేయః - అచలోపి మనోరథం వ్రజతీవ స్థితిగత్యాదివిరుద్ధానే
కధర్మోపాధికత్వాద్విశ్వరూప ఇవ భాతి - తద్విజ్ఞానాచ్ఛోకాత్యయో భ
వేత్ । యద్యపి దుర్విజ్ఞేయో యమాత్మా తథాప్యుపాయేన సువిజ్ఞేయః
స్వాత్మకామస్యాత్మా స్వాం తనూం నామ స్వకీయం యాథాత్మ్యం వివృ
ణుతే ప్రకాశయతి - న కేవలప్రవచనాదిభిః శ్రుతిస్మృతివిహితాత్పా
పకర్మణోనుపరతః ఇంద్రియలౌల్యాదశాంతః అసమాహితః స్వాత్మానం
నాప్నుయాత్ - బ్రహ్మజ్ఞానేనైవ ప్రకృతమాత్మానమాప్నుయాత్.

ఉపన్యస్తయోర్విద్యావిద్యయోర్విభిన్నఫలనిర్ణయాయ ప్రతిప
త్తిసౌకర్యార్థం రథరూపకల్పనయా త్వాత్మానాత్మానావుపన్యస్తౌ - ప్రా
ప్తృప్రాప్యయోర్జీవపరయోః రథస్వరూపగతశరీరాంతర్వర్తిత్వైకస్వభావ
త్తిత్వం కథితమ్ - ఛాయాతపనిర్దేశౌ ప్రకాశస్వప్రకాశత్వయోః పరస్పర
మాత్మపరత్వేఽసంభవాత్ బుద్ధిజీవాయుతం పిబంతావితి నిర్దిష్టౌ - అన్య

తావదస్మిన్ప్రత్యగాత్మని నిర్లిప్తే కర్మఫలభోక్తృత్వం ప్రసజ్యేత - బుద్ధిజీవపరత్వే తు కర్మఫలభోగకరణేన కర్తృత్వోపచారేణ పిబంతావితి నిర్దేశస్యోపపత్తేః - రథరూపితదేహస్థస్యావిజ్ఞానవతో బుద్ధిసారథేర్జన్మమరణసంసారాధిగమస్సఫలం - విజ్ఞానవత్సారథ్యుపేతస్య రథినః పునర్బ్రహ్మభావస్సఫలం - వ్యాపనశీలత్వాద్విష్ణుశబ్దగమ్యం బ్రహ్మైవ ప్రాప్యం తత్త్వం - ఇంద్రియాణి స్థూలాన్యర్థ్యాః సూక్ష్మతారతమ్యక్రమేణ ప్రత్యగాత్మతయాధిగమః కర్తవ్య ఇత్యుత్తరోత్తర పరత్వముక్తం - బుద్ధిశబ్దవాచ్యమధ్యవసాయాద్యారంభకం భూతసూక్ష్మం - బోధాబోధాత్మకం హైరణ్యగర్భతత్త్వం బుద్ధేః పరో మహానాత్మేత్యుక్తం । మహతోఽపి సూక్ష్మతరం సర్వస్య జగతో బీజభూతమవ్యాకృతనామరూపసత్తత్త్వం సర్వకార్యకారణశక్తిసమాహారరూపమవ్యక్తం - అవ్యాకృతాకాశాది నామవాచ్యం పరమాత్మన్యోతప్రోతభావేన వటకణికాశ్రితవటవృక్షశక్తివత్సమాశ్రితం - అవ్యక్తాత్సూక్ష్మతమః సర్వకారణకారణత్వాత్ప్రత్యగాత్మత్వాచ్చ సర్వపూరణాత్పురుషః ప్రాప్యః - తస్మాత్పరం న కించిదపి ఇతి సంసారిణాం ప్రకృష్టా గతిరుక్తా - తత్ప్రతిపత్త్యుపాయశ్చ వాగాదీనుపసంహృత్య బుద్ధిమాత్మని యచ్ఛేదిత్యుక్తిః - ఏవం పురుషే మిథ్యాజ్ఞానవిజృంభితం క్రియాకారకఫలలక్షణం నామరూపకర్మత్రయం స్వాత్మయాథాత్మ్యవిజ్ఞానేన మరీచ్యుదకరజ్జుసర్పగగనమలానీవ, మరీచిరజ్జుగగనస్వరూపదర్శనేనైవ ప్రవిలాప్య, స్వస్థః కృతకృత్యో భవేత్ - అతస్తద్దర్శనార్థమనాద్యవిద్యాప్రసుప్తాః హే జంతవః ఉత్తిష్ఠతేత్యాద్యుపదేశః కృతః - శబ్దస్పర్శరూపాది గుణరహితం అనాద్యనంతం బ్రహ్మాత్మానమవగమ్య మృత్యుగోచరాదవిద్యాకామకర్మలక్షణాత్ ప్రముచ్యతే । నాచికేతవిద్యాశ్రవణాదీనాం బ్రహ్మలోకే ఆత్మభూత ఉపాస్యో భవతీతి ఫలముక్తం ॥ * ॥

అథ ఆత్మదర్శనకారణాని ప్రదర్శితాని - ప్రాయేణ లోకస్సర్వోఽపి స్వభావేన పరాగ్దృష్టిః - అతస్సంసారమనుభుంక్తే - కశ్చిద్ధీరస్తాం దృష్టిమంతః ప్రతినివర్త్య ప్రత్యంచమాత్మానం పశ్యతి - విజ్ఞానస్వభావేనాత్మ

నారూపాదిసుఖప్రత్యయాన్విజానాతిసర్వోలోకః - నతుదేహాదిసంఘా
తః తస్మాదాత్మైవవిజ్ఞాతా । అతిసూక్ష్మత్వాద్దుర్విజ్ఞేయం బ్రహ్మేత్యా
శంక్యేదం స్వప్నాంతజాగరితాంతౌ జ్ఞాత్వా, సాక్షాదహమస్మీత్యవగమ్య
ధీరో న శోచతీత్యుక్తం - అంగుష్ఠపరిమాణం హృదయపుండరీకం - తచ్ఛి
ద్రవర్త్యంతఃకరణోపాధిరంగుష్ఠమాత్రః, అంగుష్ఠమాత్రవంశపర్వమ
ధ్యవర్త్యంబరవత్పురుషశ్శరీరేషు ఏకనైవ తదిహ తస్యబ్రహ్మైక్యము
పదిష్టం॥ ॥అథదుర్విజ్ఞేయత్వాద్బ్రహ్మణఃపునరపిప్రకారాంతరేణాత్మ
న్యవధారణోపాయాః ప్రదర్శ్యంతే॥ పురంనానాశరీరమేకాదశద్వారం - త
త్స్వామినంపరమేశ్వరంధ్యాత్వా న శోచతీతి । సర్వపురగతస్యాత్మైకఏవ,
పురమధ్యసింహాసనాసీనం రాజానంమంత్రిప్రభృతఇవ హృదయపుండరీ
కగతమాత్మానం చక్షురాదీన్యుపాసతే - పురస్వామినిప్రవమానేపుర
వాసిజనఇవ ఆత్మనోఽపగమే క్షణమాత్రాదాచార్యకారణకలాపంసర్వ
మిదంవిధ్వస్తంభవతి - యద్విజ్ఞానాత్సర్వసంసారోపరమో భవతి గు
హ్యంసనాతనంబ్రహ్మ - దేహినస్స్వరూపాజ్ఞానేనమరణంప్రాప్యక
ర్మానుగుణంజన్మముహురాప్నువంతి - సుప్తేషుప్రాణాదిషుయోజాగర్తి
స్వాప్నికమపర్యాప్తప్రపంచం నిష్పాదయన్జాగర్తి తద్బ్రహ్మైవ [illegible] -
అనేకతార్కికబుద్ధిశాలినాం తార్కికాణాం ప్రమాణోపపన్నమప్యాత్మై
కత్వవిజ్ఞానముచ్యమానమపి జన్మదుర్విదగ్ధానాం బ్రాహ్మణానాంచేత
సినధీయత ఇతితత్ప్రతిపాదనే ఆదరవాన్ శ్రుతిః, అగ్నిర్యథైక ఇత్యా
దినాఽఽత్మైకత్వం పునరాహ । స్వాశ్రయదాహ్యయావత్కాష్ఠాద్యుపాధ్యనురూపాకారే
ణాభివ్యక్తిం నిష్ప్రతిబాహ్యప్రతిరూపోమనుపశ్యంతి - నసత్స్వస్వగస్పృష్టః
స్వతంత్రః తంపశ్యన్త్యనేనయేజానంతి తేషాం శాంతిః - సూర్యచంద్రతార
కాగ్నిభిరప్రకాశ్యం స్వస్వప్రకాశేనైకంస్వయంప్రకాశకంమాత్మైతన్నేతి॥
లోకేయథాశాఖాలావధారణైవ మూలావధారణంవృక్షస్యక్రియతే, త
థాసంసారకార్యవృక్షావధారణేన తన్మూలస్య బ్రహ్మణః స్వరూపావధ
ధారయిషయాఽశ్వత్థవృక్షోవర్ణ్యతే । స్వామినంగృహప్రభృత్యాఇవ చం

ద్రాదిత్యగ్రహాదికం జగత్ సేశ్వరం నియమేన వర్తతే। తజ్జ్ఞానేన జగద్భ్రమనివృత్తిః - శరీరవిస్రంసనాత్ప్రాగాత్మబోధాయ యత్నో విధేయః. అలింగస్యాత్మనః దర్శనం నోపపద్యత ఇత్యాశంక్య ఇంద్రియాగోచరమాత్మానం సాంఖ్యయోగ సమాధినా జానీయాత్ స్థిరాహీంద్రియధారణా యోగః। బుద్ధ్యాదిచేష్టోపరమాదప్రమాదః ఆత్మా మనసో వాగాద్యప్రాప్యతయా తత్త్వభావేన అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యః - కార్యం కారణవ్యతిరేకేణ నాస్తీతి సత్త్వమాత్మనో హమిత్యనుభూయతే। ఏవం పరమార్థదర్శినః యస్మిన్కాలే సర్వే కామాః కామయితవ్యస్యాన్యస్యాభావాత్ ప్రశీర్యంతే ప్రదీపనిర్వాణవత్సర్వబంధోపశమాత్ బ్రహ్మైవ భవతీత్యద్వైతసిద్ధాంత ఉపనిషత్తాత్పర్యవిషయః॥

ఇతి కఠవల్లీతాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః.

———:0:———

అథ ప్రశ్నోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః. ౪.

౪.—అథర్వణే బ్రహ్మ దేవానామిత్యాదిమన్త్రైర్నిర్ణీతమేవాత్మతత్త్వం బ్రాహ్మణమనువదతి - ఋషిప్రశ్నప్రతివచనాఖ్యాయికయా విద్యాస్తుతా - తస్యాం ప్రశ్నోపనిషది భారద్వాజాదిప్రశ్నానాం పిప్పలాదోక్తప్రతివచనైః బ్రహ్మాత్మతత్త్వనిర్ణయః కృతః। తపోబ్రహ్మచర్యశ్రద్ధాగురుసేవాదిగుణసంపన్నాధికార ఉక్తః - ప్రజాః కుతః ప్రజాతా ఇతి ప్రశ్నః - ప్రజాపతిస్తపస్తప్త్వా అగ్నీషోమాత్మకం మిథునముత్పాద్య సంయామమాస - శీతోష్ణయోగాత్ప్రజా ఉత్పన్నా ఇతి తత్పరిణామప్రకారాః తత్తత్క్రమాశ్చ ప్రదర్శితాః - చంద్రాగ్న్యాదిత్యస్వరూపాణి విచారితాని దక్షిణోత్తరగతీ విచారితే తత్తత్కర్మభిః తన్మార్గసంప్రాప్తిః - రత్యా ప్రజాసంభవః - తత్ర బ్రహ్మచర్యఫలం చోక్తం॥ ప్రాణో హ్యాత్మా ప్రజాపతిరితి పూర్వప్రశ్నోక్తమస్మిన్ శరీరే ఽవధారయితవ్యమితి ప్రశ్నాంతరారంభః - కతి కరణధారకాః కతి దేవాః, తేషు కో వరిష్ఠ ఇతి ప్రశ్నః - పంచభూతాని శరీరారంభకాణి - ఇంద్రియాణి శరీరధారకాణి - కార్యలక్షణలక్షణా దేవాః - ఇ

దంకార్యకరణసంఘాతగుహామేవ ధారయామీత్యవష్టంభేన పరస్పరంవివ
దంతే - పరీక్షాయాంప్రాణోవరిష్ఠఆసీత్ - ఏషప్రాణోగ్నిసూర్యపర్జ
న్యేంద్ర వాయుపృథివ్యాదిరూపః - వాగాదిభిఃప్రాణైఃస్తుతఃముఖ్యప్రా
ణఃప్రజాపతిరేవేత్యవధృతం॥ ॥కుతఃప్రాణోజాయత ఇత్యాదిప్రశ్నః,
ఆత్మనఇత్యుత్తరం - ఆత్మాసంభ్రమాత్సామ్యేన వర్ణితఃహృదిసఉపాస్యః,
బాహ్యప్రాణోధిదైవత మాదిత్యః । ఆదిత్యాదిరూపేణ ముఖ్యప్రాణః
ప్రాణాద్యనుగ్రాహకః - మరణకాలేయద్వృత్తోజీవః తేనైషముఖ్యప్రా
ణవృత్తిమాయాతి - ప్రాణస్తంభోక్తారంకర్మవశాద్యథాసంకల్పితంలో
కంనయతి - ఇహసంతత్యవిచ్ఛేదః పరత్రప్రాణ సాయుజ్యాదికంప్రాణవి
ద్యాయాఃఫలం॥

ప్రశ్నత్రయేణాపరవిద్యాగోచరంచవిసమాప్యఅథేదానీ మసాధ్య
సాధన లక్షణ మప్రాణమనసోగోచర మతీంద్రియ మవిషయంశివంస
త్యం పురుషాఖ్యంవక్తవ్యమితి పరవిద్యాగోచరం ప్రశ్నత్రయమారబ్ధం-
దేహేజాగ్రదాద్యవస్థాసుపురుషఃకీదృశఇతి జ్ఞాతుం స్వప్నే విచార్యతే-
జాగ్రద్దర్శనాన్నివృత్తస్య జాగ్రద్వదంతశ్శరీరే యద్దర్శనం స్వప్న
ఇత్యుచ్యతే - తత్కిం కార్య లక్షణేన దేవేన నిర్వర్త్యతే! కింవా
కారణ లక్షణేన కేనచిత్! జాగ్రత్స్వప్న వ్యాపారోపరతౌ నిరా
యాస లక్షణం సుఖంకస్య! సముద్రం ప్రవిష్టనద్యాదివత్, సుషుప్తిప్ర
ప్రళయకాలయోఃకార్యకరణసంఘాతఃకస్మిన్ ప్రలీనస్సంప్రతిష్ఠితోభవతీ
తిప్రశ్నః । అస్తంగచ్ఛతస్సూర్యస్య తేజోమండలే మరీచయస్సర్వా ఏకీ
భవంతి, పునరుదయతస్ప్రచరంతి, ఏవంసర్వాణి కరణానిమనస్యేకీభవం
తి - తేనపురుషస్స్వపితీత్యుచ్యతే - తదానీంకేప్రాణాగ్నయోజాగ్రతి - ఏ
వహైనందినోయజ్ఞః- ఏవంవిదుషఃశ్రోత్రాద్యుపరమకాలాదారభ్యయా
వత్సుప్తోత్థితోభవతి తావత్సర్వయాగ ఫలానుభవోనా విదుషామివా న
థామేఽవిద్వత్త్వాస్తూయతే । జాగ్రత్సుషుప్త్యంతరాళే రవిరశ్మివదాత్మ
త్మని సంహృతశ్రోత్రాదికరణః స్వప్నే విషయివిషయ లక్షణమనేకా

త్మభావగమనమనుభవతి స్వతన్త్రః క్షేత్రజ్ఞః - నహిపరమార్థతః స్వతస్స్వపితి జాగర్తి వా - మనఉపాధికృతమేవ తస్య జాగరణం స్వప్నశ్చ - తస్మాదాత్మనః స్వయంజ్యోతిష్ట్వోపపత్తిరవ్యాహతా - యదామనోదావాగ్నివదవిశేషవిజ్ఞానరూపేణ కృత్స్నశరీరం వ్యాప్యావతిష్ఠతే తదా సుషుప్తోభవతి - దర్శనద్వారస్య తేజసా నిరుద్ధత్వాన్మనఆఖ్యోదేవః స్వప్నాన్న పశ్యతి । ఆనందమయకోశశబ్దితం అనభివ్యక్తిమనఃవినాసనావస్థానం సుషుప్తిర్నామ - సుషుప్తౌస్వరూప సుఖమేవ విశేషవిజ్ఞానరూప విజ్ఞేయాభావేన నిర్వాతస్థదీపప్రభావత్ సమ్యక్ప్రకాశతే - తదాపక్షిణో నివాసవృక్షమివ సర్వమాత్మని అక్షరే సంప్రతిష్ఠతే । సర్వం భూతమాత్రాదికం కరణవిషయాదికంచ అక్షరే ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే - అక్షరం ప్రతిపద్యత ఇతి తదేకత్వవిదః ఫలముక్తం - అక్షరంతు సర్వవిశేషణరహితం మనోవాగాద్యగోచరం సత్యం పురుషాఖ్యం । సవిజ్ఞానాత్మా అగ్న్యాదిభిర్దేవైశ్చక్షురాదిభిః ప్రాణైః పృథివ్యాదిభిర్భూతైః సహ యత్రాక్షరే ప్రవిశతి తదక్షరం సర్వత్యాగీ వేత్తి విద్యయాహామస్తీతి - ససర్వజ్ఞః ॥

అథేదానీం పరాపరబ్రహ్మప్రాప్తిసాధనత్వేనోంకారస్యోపాసనవిధిత్సయా ప్రశ్నః తేనకతమం లోకంజయతీతి । సత్యమక్షరంపురుషాఖ్యంపరంబ్రహ్మ । అపరంచప్రాణాఖ్యం ప్రథమజం, ఓంకారప్రతీకత్వాదోంకారఏవ । పరంహిబ్రహ్మశబ్దాద్యుపలక్షణానర్హం సర్వధర్మవిశేషవర్జిత మతీంద్రియం నశక్యం మనసావగాహితుం । ఓంకారే విష్ణ్వాదిప్రతిమాస్థానీయే భక్త్యావేశితబ్రహ్మభావే ధ్యాయినాంతత్ప్రసీదతీత్యవగమ్యతే - శాస్త్రప్రామాణ్యాత్ । తథా అపరంచబ్రహ్మ । తస్మాత్పరం చాపరంచబ్రహ్మయదోంకార ఇత్యుపచర్యతే - నేదిష్ఠం హ్యాలంబనమోంకారో బ్రహ్మణః । ఓంకారమాత్రాభిజ్ఞోఽభిధ్యాయీతేతి విద్యాఫలాన్యుక్తాని - త్రిమాత్రోంకారాభిజ్ఞో జీవఘనో హిరణ్యగర్భః తస్మాత్పరంపరమాత్మాఖ్యంపురిశయమీక్షతే ప్రణవోపాసక ॥

విజ్ఞానాత్మనస్సుషుప్తిదృష్టాంతేనప్రళయేప్యక్షరే జగత్సంప్రతిష్ఠిత మితిజ్ఞాతం-తతఏవోత్పద్యత ఇతి చ సిద్ధం। నహ్యకారణే కార్యస్య సంప్రతిష్ఠాన ముపపద్యతే - తత్పరిజ్ఞానాద్ధిపరంశ్రేయః, వక్తవ్యంచ కస్మింస్తర్హి తదక్షరం పరం పురుషాఖ్యం విజ్ఞేయమితి- తదర్థం షష్ఠప్రశ్న ఆరభ్యతే-ముముక్షూణాం య విశేషోత్పాదనార్థం వృత్తాన్వాఖ్యానం చ కృతం। షోడశసంఖ్యాకాః కలా అవయవా ఇవ ఆత్మన్యధ్యారోపితరూపాః యస్మిన్పురుషే స షోడశకలం జానాసీతి పృష్టోఽహం నాహమిమం వేదేత్యబ్రువం - నానృతం వక్తుమర్హామి, క్వాసౌ పురుష ఇతి త్వాం పృచ్ఛామీతి ప్రశ్నః। ఇహైవాన్తశ్శరీరే హృదయపుండరీకాకాశమధ్యే స పురుష ఇత్యుత్తరం। తదుపాధికలాధ్యారోపస్య అపనయనేన విద్యయా స పురుషః కేవలో దర్శయితవ్య ఇతి కలానాం ప్రాణాదీనాం తత్ప్రభవత్వముచ్యతే। అత్యంతనిర్విశేషే హ్యద్వయే ఆత్మన్యప్రతిపాద్య ప్రతిపాదనాదివ్యవహారః అధ్యారోపమన్తరేణ కర్తుం న శక్యః। అవిద్యావిషయాణాం కలానాం ప్రభవస్థిత్యప్యయాః చైతన్యే ఆరోప్యంతే-చైతన్యావ్యతిరేకేణైవ హి కలాః జాయమానాస్తిష్ఠంత్యపి ప్రలీయమానాశ్చ సర్వదా లక్ష్యంతే - అతఏవ భ్రాంతాః బహువిధమతావలంబినో వదంతే, తన్నిర్ణయాయ సృష్టిస్థిత్యుపసంహారైస్సత్యకారణం సూచితం- నద్యస్సముద్రం ప్రాప్య నామరూపే విహాయ యథాస్తంగచ్ఛంతి - తథా పుషోడశకలాః పురుషం ప్రాప్యాస్తంగచ్ఛంతి - నామరూపప్రపంచ నివృత్తౌ అమృతః పురుష ఇత్యేవ ప్రోచ్యతే॥ ఇత్యాత్మైక్యలక్షణస్య వేదాన్తసిద్ధాంతస్య ప్రశ్నోపనిషత్తాత్పర్యవిషయ ఇతి విజ్ఞాయతే॥౪॥

అథ ముండకోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః॥౫॥

౫.—అథర్వణవేదస్య బ్రహ్మవిద్యోపనిషద్గ్రోపనిషదాద్యాసు బహ్వీషూపనిషత్సు శారీరకమీమాంసాయాం "అదృశ్యత్వాదిగుణకో ధర్మోక్తేః" ఇత్యాద్యధికరణోపయోగినీ మన్త్రరూపా ఇయం ముండకోపనిషత్ ఆత్మతత్త్వనిర్ణాయికా। అత్ర భిద్యతే హృదయగ్రంథిః, బ్రహ్మవిద్యా హి వక్తవ్యా,

ఇత్యాదికం ప్రయోజనం విద్యాయాః - యద్యపి సర్వాశ్రమిణామధికారో
స్తి జ్ఞానమాత్రే- తథాపి సన్న్యాసనిష్ఠస్యైవ మోక్షసాధనం బ్రహ్మవిద్యా-న
కర్మసహితస్యేతి భైక్షచర్యాంచరంత ఇత్యాదినా అధికారీ విశేషితః। విశ్వ
స్య కర్తా బ్రహ్మా జ్యేష్ఠపుత్రాయాథర్వాయ బ్రహ్మవిద్యాం ప్రాహ-అథర్వాం
గిరసే, అంగిరాశ్శౌనకాయ, ఇతి గురుసంప్రదాయో దర్శితః। ఏకస్మిన్జ్ఞాతే
సర్వవిద్భవతీతి శిష్టప్రవాదం శ్రుతవాన్ శౌనకః తద్విశేషం విజ్ఞాతుకా
మః యద్విజ్ఞానేన సర్వమిదం విజ్ఞాతంస్యాత్ తత్కిమితి గురుంపప్రచ్ఛ।
గురుస్తు ప్రాహ - వేదాదిరూపిణ్యపరా విద్యా - యయాతదక్షరమధిగమ్య
తే సా పరా విద్యేతి, ద్వే విద్యే వేదితవ్యే-యత్తదద్రేశ్యమిత్యాది లక్షణేన అ
క్షరేణ పరావిద్యా వివృతా - ఊర్ణనాభిదృష్టాంతేన భూతయోనేరక్షర
స్య జగత్సృష్టికర్తృత్వముక్తం-ఓషధిదృష్టాంతేన జగదాత్మావ్యతిరిక్తం ప్రభవ
తీతి జ్ఞాయతే - సతః కేశలోమాద్యుత్పత్తిదృష్టాంతేన చితో జడోత్పత్తిర్జ్ఞా
తా - దృష్టాంతోపాదానం సుఖప్రబోధార్థం॥ ॥ పరాపరవిద్యయోః సం
సారమోక్షౌ విషయః। స్వర్గాదిఫలకమగ్నిహోత్రాదికం నిరూప్య జ్ఞా
నరహితం కర్మైతావత్ఫలం సంసారదుఃఖమూలమితి నిందితం। జ్ఞానయు
క్తాః బ్రహ్మచారిణో వానప్రస్థాస్సన్న్యాసినశ్చ తపశ్శ్రద్ధే సేవంతే। ఉపరత
కరణగ్రామాః విద్వాంసో గృహస్థాశ్చ జ్ఞానప్రధానా ఏవ మునయః। తే చ సూ
ర్యోపలక్షితేన ఉత్తరాయణేన ప్రక్షీణకర్మాణస్సంతః సత్యలోకాదౌ యా
వత్సంసారస్థాయినం హిరణ్యగర్భాఖ్యమమృతపురుషం యాంతి। సర్వస్మా
త్సంసారాద్విరక్తస్య తు పరవిద్యాయామధికారః॥*॥

యస్మిన్విజ్ఞాతే సర్వమిదం విజ్ఞాతం భవతి తత్ పరస్యాః బ్రహ్మవి
ద్యాయాః విషయ ఉచ్యతే। నానా దేహోపాధిభేదమనువిధీయమా
నత్వాద్వివిధాః భావాః జీవాః ఆకాశా ఇవ ఘటాదిపరిచ్ఛిన్నాః ఉపాధి
భేదమనుభవంతి। దేహోపాధినిమిత్తమేవ అక్షరస్యాపి జీవోత్పత్తి
ప్రళయనిమిత్తత్వం - పరతః అక్షరాత్ యత్పరం సర్వోపాధిభేదవర్జితం
అక్షరస్యైవ స్వరూపం ఆకాశస్యేవ సర్వమూర్తివర్జితం నేతి నేతీత్యాదివిశే

సవిశేషణం అమూర్తమితి వివక్షితం । పరవిద్యావిషయం నిర్విశేషమమూర్తమేవ సత్యం పురుషం సుఖాధిగమాయ సవిశేషం వక్తి శ్రుతిః । యస్యాగ్నిర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్రసూర్యౌ స సర్వభూతానామన్తరాత్మా త్రైలోక్యదేహోపాధిః ప్రథమశరీరీ విష్ణురనన్తః । స హి సర్వకరణాత్మా విజ్ఞాతా - సర్వం తస్మాదుత్పన్నమితి విస్తృతం ॥ ॥ అరూపం పరమక్షరం కేన ప్రకారేణ విజ్ఞేయమితి విచారితం - తస్మిన్నక్షరే చేతస్సమాధాన ముపదిష్టం- ప్రణవో ధనుశ్శరో హ్యాత్మేత్యాదినా ప్రణవోపాసనయా దేహాద్యనాత్మప్రత్యయతిరస్కరణేన అక్షరైకాత్మ్యం ఫలమాపాదయేదిత్యుక్తం। అక్షరస్యైవ దుర్లక్ష్యత్వాత్ పునఃపునర్వచనం సౌలక్ష్యార్థం - ప్రత్యక్స్వరూపం జ్ఞాత్వా అన్యా వాచో విముంచథేత్యుపదిష్టం । హృత్పుండరీకమధ్యస్థాకాశే ప్రతిష్ఠిత ఇతి ఆత్మోపాసనోపదిష్టా । సర్వాత్మనో వృత్తిభిర్విభావ్యత ఇతి మనోమయః - కారణాత్మనా పరం, కార్యాత్మనా అవరం చేతి పరావరే తస్మిన్ సాక్షాదహమస్మీతి దృష్టే సంసారణోచ్ఛేదాస్మృతిరుక్తా - ఉక్తస్యైవార్థస్య సంక్షేపాభిధాయకా ఉత్తరే మన్త్రాః ॥

అథోక్తపారమార్థికాద్వైతావధారణార్థం సత్యాదిసాధనానాం వక్తవ్యతయా వ్యావహారికం ద్వైతముపన్యస్తం - సుపర్ణౌ పక్షిణావివ అవిద్యాకామకర్మవాసనాశ్రయలింగోపాధికౌ ఆత్మేశ్వరౌ సర్వప్రాణిఫలాశ్రయం అవ్యక్తమూలప్రభవం క్షేత్రసంజ్ఞకమశ్వత్థవృక్షమాశ్రితావితి కల్ప్యతే । తయోరేకః క్షేత్రజ్ఞః కర్మఫలముపభుంక్తే స్వావివేకతః । ఇతర ఈశ్వరః నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావః సర్వోపాధిక కర్మఫలం నోపభుంక్తే - రాజవద్దర్శనమాత్రేణ ప్రేరకో దృశ్యతే । యథోక్తే శరీరే పురుషో భోక్తా జీవః సముద్రే నిమగ్నో భారాక్రాంతాలాబురివ రాగాదినా దేహాత్మభావమాపన్నః సంసరతి । అనీశయా అనాదిభేదవాసనయా ముహ్యమానః కేనచిత్పరమకారుణికేన దర్శితయోగమార్గః యదాఽసంసారిణమీశం అయమహమస్మీతి పశ్యతి తదా వీతశోకో భవతి । అన్యేపి మంత్రాః ఇమమేవార్థమాహుః సవిస్తరం । ఏవం బ్రహ్మాత్మవిద్యాంగతే

త్రజ్ఞః పరమం సామ్యం ద్వయలక్షణం ప్రతిపద్యతే । ఏవం సర్వభూతస్థమాత్మానం యస్సాక్షాదాత్మభావేన అయమహమస్మీతి విద్వాన్ ఆత్మనోన్యన్న పశ్యతి అతో నాతివదతి ఆత్మక్రీడః ఆత్మరతిః వైరాగ్యాది క్రియావాన్ జ్ఞానధ్యానాదిక్రియావాంశ్చ సన్న్యాసీ జీవన్ముక్తో బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠో భవతి । సత్యాదీని భిక్షోః సమ్యగ్జ్ఞానసహకారీణి సాధనానీతి విహితాని। సత్యసాధనస్తుత్యర్థోర్థవాదశ్చోక్తః- పునరప్యసాధారణోపాయసాధారణం తముపలబ్ధిసాధనముక్తం - ఏవముక్తలక్షణం సర్వాత్మానమాత్మత్వేన ప్రతిపన్నః యం యం లోకం మనసా మన్యస్మై వా భవేదితి సంకల్పయతి తం తం లోకం ప్రాప్నోతి తాంస్తాంశ్చ కామాన్ । విభూతిమిచ్ఛుః ఆత్మజ్ఞానేన విశుద్ధాంతః కరణమర్చయేదిత్యుక్తః॥ ॥ ముముక్షోః కామత్యాగ ఏవ ప్రధానం సాధనం - సర్వలాభాత్పరమాత్మలాభః - నాసౌ ప్రవచనాదినాలభ్యః - కిన్తు పరమాత్మాస్మీత్యభేదానుసంధానేన వరణేన లభ్యః - బహిర్ముఖేనతు శతశోపి శ్రవణాదౌ క్రియమాణే నలభ్యతే - ఏవం యో విద్వాన్వృణుతే తస్య ప్రాప్తుమిచ్ఛోః ఏష ఆత్మా అవిద్యాసంఛన్నాం స్వాం పరాం తనూం స్వాత్మతత్త్వస్వరూపాం ప్రకాశయతి । వరణసాధనాని సన్న్యాససహితాని బలాప్రమాదతపాంసి । ఏవం బ్రహ్మవిదః సర్వమేవావిశంతి - భిన్నఘటాకాశవత్ అవిద్యాకృతోపాధిపరిచ్ఛేదం జహతి- వేదాంతవిజ్ఞానేన పరమార్థనిశ్చయవంతః శుద్ధసత్త్వాః సన్న్యాసినః బ్రహ్మలోకేషు పరాన్తాఖ్యసంసారావసానకాలే పరామృతాః జీవంత ఏవ బ్రహ్మభూతాః నిర్వృతిముపయంతి (శకునీనామివాకాశే జలేవారిచరస్యచ । పదం యథా న దృశ్యేత తథాజ్ఞానవిదాం గతిః)॥ అపిచ, అవిద్యాదిసంసారబంధాపనయనమేవ మోక్షమిచ్ఛంతి బ్రహ్మవిదః - నతు కార్యభూతం- మోక్షకాలే దేహారంభకాః ప్రాణాదికలాః స్వం స్వం కారణం గతా భవంతి । పంచదశకలాసు లీనాసు విజ్ఞానమయశ్చాత్మా ఉపాధ్యపనయే సతి బ్రహ్మణ్యాకాశకల్పే ఏకీభూతః అవిశేషతాం గచ్ఛతి - జలాధారాపనయ ఇవ సూర్యాదిప్రతిబింబః సూర్యే - ఘటాద్యపనయవాత్

ఘటాద్యాకాశ ఇవాకాశే - ఏవం బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతీతి "సర్వ ఏకీభవంతి" ఇతి శ్రుత్యుక్తమ్। సముద్రే అస్తంగతా నద్య ఇవేత్యాదిర్దృష్టాంతః। బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవ భవతీత్యభేదనిర్ధారణం॥

ఇతి ముండకోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః - ౫

అథ మాండూక్యోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః - ౬.

అథర్వణే మాండూక్యోపనిషత్ ప్రణవార్థరహస్యం బోధయతి- శ్రీగౌడపాదాచార్యస్య నారాయణప్రసాదతః ప్రతిపన్నాః మాండూక్యోపనిషదర్థావిష్కారిణః కారికాశ్లోకాః ఉపనిషదః - వ్యాఖ్యాతాశ్చ భాష్యకారైః - తేషు శ్రీవైష్ణవశ్రీవత్సాంకమిశ్రైః ఏకోనత్రింశచ్ఛ్లోకాః మాండూక్యోపనిషత్త్వేన వ్యాఖ్యాతాః - రంగరామానుజీయవ్యాఖ్యానే తు గౌడపాదీయా ఇతి న వ్యాఖ్యాతాః- అద్వైతిభిరానందతీర్థాచార్యైస్తు కేచన శ్లోకాః ఉపనిషత్త్వేన వ్యాఖ్యాతాః - అత్ర చ ప్రకరణచతుష్టయం॥ వేదాంతసారసంగ్రహభూతమిదం ప్రకరణచతుష్టయం ఓమిత్యేతదక్షరమిత్యాది। రోగార్తస్య రోగనివృత్తౌ స్వస్థతేవ సాంసారికదుఃఖార్తస్యాత్మనః ద్వైతప్రపంచోపశమే స్వస్థతా నామాద్వైతభావః ప్రయోజనం। ద్వైతప్రపంచస్యావిద్యాకృతత్వాత్ విద్యయా తదుపశమః స్యాత్ ఇతి బ్రహ్మవిద్యాప్రకాశనార్థా ఉపనిషత్। తత్ర తావత్ ఓంకారనిర్ణయాయ ఆగమప్రధానం ఆత్మతత్త్వప్రతిపత్త్యుపాయభూతం ప్రథమం ప్రకరణముక్తం। సర్వవిశేషోపశమే జ్ఞానమాత్రేణ ప్రతీయత ఇతి ద్వైతప్రపంచోపశమే అద్వైతప్రతిపత్తిర్యస్య భవతి తస్య ద్వైతం వితథమితి ద్వితీయం ప్రకరణం। తథా అద్వైతస్యాపి వైతథ్యప్రసంగప్రాప్తౌ యుక్తిభిస్తథాత్వదర్శనాయ తృతీయం ప్రకరణం। అద్వైతస్య తథాత్వప్రతిపత్తివిరుద్ధావైదికవాదనిరాకరణాయ చతుర్థం ప్రకరణమితి॥

తత్రాదావోంకారనిర్ణయస్య ఆత్మతత్త్వప్రతిపత్త్యుపాయత్వం ప్రతిపాదితం। తతః అభిధానాభిధేయయోః ఏకత్వేపి అభిధానప్రాధాన్యే

ననిర్దేశఃకృతఓమిత్యేతదక్షరమిదంసర్వమిత్యాదినా। ఓంకారస్యచతు
ష్పాత్త్వంవివృతం। విశ్వతైజసప్రాజ్ఞతురీయాః అకారోకారమకారా
ర్ధమాత్రాశ్చత్వారఃపాదాః। తత్రావస్థాస్వరూపాదికంవివృతం। జా
గరితావస్థాయామేవవిశ్వాదీనాంత్రయాణామనుభవప్రదర్శనార్థో దక్షి
ణామూర్తిశ్లోకః। "వంధ్యాపుత్రోనతత్త్వేనమాయయావాపిజాయతే" ఇ
తివత్ నాసతాంప్రభవః, కిన్తు, అనాద్యవిద్యయావ్యావహారిక సత్తామే
వవిశ్వతైజసప్రాజ్ఞభేదానాంప్రభవః। సృష్టి చింతకానామేవ సృష్టివిక
ల్పాః - స్వప్నమాయాసరూపాయాంనిష్ప్రయోజనాయాంసృష్టౌము
ముక్షూణామనాదరః। ఇచ్ఛామాత్రంసృష్టిః - కాలాత్సృష్టిః - భోగా
ర్థంసృష్టిః-క్రీడార్థంసృష్టిః-విభూతిస్సృష్టిః- స్వభావస్సృష్టిః-ఇత్యా
దయోవికల్పాఃసృష్టౌతత్త్వాభిజ్ఞైశ్చింత్యంతే। నాంతఃప్రజ్ఞమిత్యాదినా
సర్వశబ్దప్రవృత్తినిమిత్తశూన్యత్వాత్తస్యశబ్దానభిధేయత్వమితి విశేష
ప్రతిషేధేనైవతురీయంనిర్దిష్టం। అధ్యాసాధిష్ఠానత్వేనసత్యత్వాత్ సామా
న్యం, భేదవికల్పరహితత్వాదద్వైతం, ప్రతీయమాన పాదత్రయరూపత్రైం
తుణ్యాచ్చతుర్థంపాదం, మన్యంతే। సఅత్మాగత్వమస్యాదివాక్యార్థః
విజ్ఞేయః- జ్ఞాతేద్వైతాభావః। ప్రాజ్ఞతైజసవిశ్వలక్షణానాం సర్వేషః
ఖానాంనివృత్తేరీశానస్తురీయఆత్మా। తుర్యయాథాత్మ్యావధారణార్థం
విశ్వాదీనాంసామాన్యవిశేషభావా నిరూపితాః। నిమిత్తాంతర ప్రాప్త
శంకాశ్చనివారితాః। కదాతురీయేనిశ్చితోభవతీత్యపివిచారితం। త్రై
కాలికాబాధ్యమద్వైతంసత్యం ప్రపంచనివృత్త్యా చేత్ప్రతిబుధ్యతే - అ
నివృత్తేప్రపంచేకథమద్వైతసిద్ధిరిత్యాశంక్య మాయామాత్రమిదంద్వై
తంవస్తుతోనాస్తీతిసమాహితమ్। ॥ ఓంకారఃపాదశఃప్రవిభజ్యమానః
మాత్రాణధికృత్య వర్తతఇత్యధిమాత్రమ్। మాత్రాశ్చ అకారఉకా
రోమకారఇతి। తత్రవిశేషనియమస్సంగ్రహః। ప్రపంచోపశమఃఅద్వైతశ్శి
వః చతుర్థఃపాదః సర్వస్యోత్పత్తిస్థితిప్రళయాఃరజ్జుసర్పమృగతృష్ణికా
స్వప్నాదివదుత్పద్యమానాః మాయావినఃపరమేశ్వరాద్భాసంతే - మా

యాదిస్థానీయం ప్రణవ మాత్మానం జ్ఞాత్వా తదాత్మభావం వ్యశ్నుతే, సర్వద్వైతోపశమత్వాత్ శివః యథావ్యాఖ్యాత ఓంకారో యేన విదితః స తత్త్వస్య మననాన్మునిః నేతర శ్శాస్త్రవిదపి॥ ॥ ఇత్యాగమప్రకరణంప్రథమమ్॥

ఏకమేవాద్వితీయ మిత్యాది శ్రుతిభ్యః జ్ఞాతే ద్వైతం నవిద్యత ఇత్యుక్తం సంవాది స్యాత్ - తత్రోపపత్త్యాఽపి ద్వైతస్య వైతథ్య మవధారయితుం ద్వితీయ ప్రకరణ మారబ్ధం । వితథస్య భావో వైతథ్యం అసత్యత్వం। స్వప్నే సర్వేషాం బాహ్యానా మాధ్యాత్మికానాంచ భావపదార్థానాంప్రమాణకుశలాః వైతథ్యమాహుః। వైతథ్యహేతుశ్చ అల్పపరిమాణకశరీరమధ్యే పర్వతహస్త్యాదీనాం మహాభావా ఉపలభ్యంతే- న బహిశ్శరీరాత్ - తస్మాత్తేఽతథా భవితుమర్హంతీతి। స్వప్నకృతదేశాంతరగమనం ప్రతిబోధానంతరం తస్మిన్ దేశేనవిద్యత ఇతివిరుధ్యతే- ఏవమాదయః అనుభావికయుక్తయః బహుశః ప్రదర్శితాః । స్వప్నదృష్టాంతస్యాఽపూర్వత్వాశంకాం నిరాకృత్య జాగ్రద్భేదానాం పునః స్వప్నతుల్యత్వంప్రపంచితం। ఆత్మా స్వమాత్మానం స్వమాయయా స్వస్మిన్నేవ నానాకారంకల్పయతి - బహిర్నానావిధపదార్థాకారేణ - స్వయమేవచ తాన్ బుధ్యతే భేదాన్ - తస్యైవేతి వేదాంతనిశ్చయః నాన్యోఽతోఽస్తి జ్ఞాతేత్యాదిశ్రుతీనాం సాధనాంతరాభావాత్ స్వయమేవ కర్తృ కరణంచేతి యుక్తేః స్వాజ్ఞానానుభవస్య దర్శనాత్ । స్వప్నవద్వితపరికల్పితంసర్వం। మనోవాసనామాత్రాధిష్ఠానానాం భావానాంయద్యప్యంతరవ్యక్తత్వం- స్ఫుటత్వం వా బహిశ్చక్షురాదిప్రయోగాణాం - నాసౌ భేదానా మస్తిత్వకృతో విశేషః - స్వప్నేఽపి తథాదర్శనాత్ - కింత్వింద్రియాంతరకృతఏవ - అతో జాగ్రద్భావా అపి స్వప్నభావా ఇవ కల్పితా ఇతి సిద్ధం। సర్వకల్పనామూలం జీవకల్పనేత్యుక్తం। ఏకస్యైవ ఆత్మనః మాయయా బహుత్వవదాభాసః। ద్వైతస్యయుక్తిభిరుక్తమసత్యత్వం వేదాంత ప్రమాణై రేవావగతం। సర్వోఽయం లౌకికో వైదికశ్చ వ్యవహారః అవిద్యావిష

యఏవ । ప్రమాణయుక్తిభ్యాం ద్వైతమిథ్యాత్వప్రసాధనేన అద్వైతమేవ పారమార్థికమితి నిర్ధారితం । విదితరాగైరిత్యాదినా సర్వానర్థప్రశమనమద్వైతమేవ శివమభయమితి స్తూయతే॥ ॥ ఇతి వైతథ్యప్రకరణం ద్వితీయమ్॥

ఓంకార నిర్ణయే ప్రపంచోపశమశ్శివోఽద్వైత ఇతి ప్రతిజ్ఞాతం- తత్ర ద్వైతాభావస్తు వైతథ్యప్రకరణేన స్వప్నమాయాగంధర్వ నగరాది దృష్టాంతైః దృశ్యత్వాదిభిః అంతవత్త్వాదిభిర్హేతుభిస్తర్కేణ చ ప్రతిపాదితః । అద్వైతం కిమాగమమాత్రేణ ప్రతిపత్తవ్యం- ఆహోస్విత్తర్కేణాపీత్యాశంక్య - శక్యతే తర్కేణాపి జ్ఞాతుమితి అద్వైతప్రకరణ మారబ్ధం । "ఆత్మా హ్యాకాశవజ్జీవైః ఘటాకాశైరివోదితః - ఘటాదివచ్చ సంఘాతైః జాతావేతన్నిదర్శనం" ఇత్యాదిబహుభిర్దృష్టాంతైర్హేతుభిస్తర్కైశ్చ అద్వైతం సాధితం। "నాకాశస్య ఘటాకాశో వికారావయవౌ యథా। నైవాత్మనస్సదా జీవో వికారావయవౌ తథా" ఇత్యాదిగ్రంథేన అప్రయోజకశంకాప్రతికూలతర్కప్రతిక్షేపః అనుకూలతర్కశ్చ ప్రదర్శితః॥ శ్రుత్యాపి జీవపరమాత్మనోః పృథక్త్వం కర్మకాండే బహుశః ప్రపంచితం కథం జ్ఞానకాండేఽపి - ఆత్మైకత్వం జ్ఞానకాండైకావధార్యం-వాక్యపరోక్షకథం సామంజస్య మిత్యాశంక్య సర్వాభిరుపనిషద్భిః నిర్ణయశ్చ మహావాక్యైర్బహుభిర్దృష్టాంతైరనుష్ఠైర్హేతుభిరనుకూలైస్తర్కైశ్చ శ్రుత్యనుగృహీతైః స్వానుభూత్యా చ అద్వైతమేవ సాధ్యత ఇతి బహుప్రపంచితం । ద్వైతేన అద్వైతం న విరుధ్యత ఇత్యపి సాధితం। అద్వైతస్య పరమార్థసతః ఆవిద్యకేన ద్వైతేన న బాధః । నిర్విశేషస్యాత్మనః దుర్బోధ్యత్వాత్ ఉపాయాంతరేణ తస్యైవ ప్రతిపాదయిషయా యద్యద్వ్యాఖ్యాతం తత్సర్వం శ్రుతిర్నిహ్నుతే । అసతో భావస్య మాయయా తత్త్వతో వా న కథంచన జన్మ యుజ్యతే - అదృష్టత్వాత్ - న హి వంధ్యాపుత్రో మాయయా తత్త్వతో వా జాయతే - తస్మాదసద్వాదః దూరత ఏవాత్రా నవపన్నః - ప్రకార భేదే హేతురుక్తః - మోక్షాఖ్యా శాంతిర్మనో నిగ్రహాయ

త్రైవ । సర్వోఽపి మనోనిగ్రహాదిః మృల్లోహాదివత్సృష్టిరుపాసనా ॥ ఇతి తృతీయమద్వైతప్రకరణమ్ ॥ ౩ ॥

ఆగమార్థస్య శుద్ధాద్వైతదర్శనస్య ప్రతిపక్షభూతాః కేవలయుక్తికాః అద్వైతాభాసాః వైనాశికాః స్వమతేన భ్రామయంతి లోకం - అన్యోన్యవిరుద్ధతయా తస్య అసమ్యగ్దర్శనత్వం ప్రదర్శ్య తత్ప్రతిషేధేన ఔపనిషదస్యాద్వైతదర్శనస్య సిద్ధిరుపసంహర్తవ్యా - అతః అలాతశాంత్యాఖ్యం ప్రకరణమారబ్ధం - కథం ద్వైతిన ఏవ పరస్పరం విరుధ్యంత ఇతి చేత్, సత్కారణవాదినః కేచిత్ సాంఖ్యాః, అసత్కారణవాదినోఽన్యే - ప్రాజ్ఞాభిమానినో వైశేషికనైయాయికాదయః - విరుద్ధైర్ద్వైతిభిర్వదంతే । వివాదరహితం తు పరమార్థదర్శనం - తైస్తైర్యుక్తాభిరేవ యుక్తిభిః తత్తన్మతాన్యేవ ఖండితాని - బీజాంకురాఖ్యో దృష్టాంత ఇత్యాదిగ్రంథేన బీజాంకురయోరివ హేతుఫలయోః అన్యోన్యం కార్యకారణభావాభ్యుపగమాత్ నాన్యోన్యాశ్రయిత్వమేవం రీత్యా ఇతి రాద్ధాంతవాక్యతాః । "నిమిత్తస్యానిమిత్తత్వమిష్యతే భూతదర్శనాత్" ఇత్యత్రాపి ప్రపంచితః ॥ "ఉత్పాదస్యాప్రసిద్ధత్వాత్" ఇత్యాదిగ్రంథేన స్వప్నజాగరితయోః కార్యకారణభావేఽపి అత్యంతభేదాభావాన్మిథ్యాత్వమిత్యాశంకా పరిహృతా । వ్యవహారదృష్ట్యా కార్యకారణత్వం స్వప్నజాగరితయోరుక్తం, తత్త్వదృష్ట్యా తు అప్రసిద్ధమేవేతి సాధితం । జాత్యాభాసం చలాభాసమితి శ్లోకేన పరమార్థస్య స్ఫుటం తత్ । చిత్తచైత్యయోః అన్యోన్యదృశ్యే - ఇత్యన్యోన్యాశ్రయః పరిహృతః - దృశ్యదర్శనయోః స్వరూపే ప్రమాణాభావాత్ । ద్రష్టృత్వోపలక్షితః కేవల ఆత్మా వశిష్యతే ॥ "అస్తి నాస్త్యస్తి నాస్తీతి నాస్తి నాస్తీతి వా పునః" ఇత్యాదిగ్రంథేన సూక్ష్మవిషయా అపి పండితానాం గ్రాహా భగవతః పరమాత్మన ఆవరణా ఏవ - కిము మూఢజనబుద్ధిలక్షణాః - ఇత్యేవమర్థః ప్రదర్శితః । ఏవమన్యదర్శనార్థానాం తద్యుక్తిభిరేవ మిథ్యాత్వం బహుధా ప్రపంచితం ॥ ఇత్యలాతశాంత్యాఖ్యం చతుర్థం ప్రకరణం ॥ ౪ ॥

॥ ౬ ॥ ఇతి మాండూక్యోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

హరిఃఓం.

అథతైత్తిరీయోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః॥౧॥

———:0:———

౧.—పూర్వకాండేకర్మప్రతిపాదితముపాత్తదురితక్షయార్థం-శౌనః తత్రప్రవర్తకః- ఆప్తకామానాం కామాభావాన్నతత్రప్రవృత్తిః-యేచాత్మకామాః తఏవాప్తకామాః - ఆత్మన్యవస్థానాత్ - ఆత్మాచబ్రహ్మ - తద్విజ్ఞానాదవిద్యానివృత్త్యాస్వాత్మన్యవస్థానం మోక్షః - అతోబ్రహ్మవిద్యార్థోపనిషదారభ్యతే - తదిత్థంత్వాగ్రి-థోప్యుపనిషదితి॥

కృష్ణయజుర్వేదే తైత్తిరీయోపనిషత్సు శిక్షావల్లీ ఆనందవల్లీ భృగువల్లీతి త్రయోభాగాః - శిక్షావల్ల్యాః శంనోమిత్ర ఇతిశాంతిః - ఆనందవల్ల్యాః సహనావవత్వితిశాంతిః - భృగువల్ల్యా అపితథా-తత్రశంనోమిత్ర ఇతిశాంతౌ ప్రాణవృత్తేరహ్నశ్చాభిమానిదేవతామిత్రః - అపానవృత్తేరాత్రేశ్చాభిమానీవరుణః- చక్షుష్యాదిత్యస్యాభిమాన్యర్యమా బలేఇంద్రః - వాచిబుద్ధౌచబృహస్పతిః - పాదయోరభిమానీవిష్ణుః - ఏవమాద్యాఅధ్యాత్మదేవతాః । శంనోభవన్త్వితిసర్వత్రానుషంగః । నమోబ్రహ్మణఇతిపరోక్షేణ,నమస్తేవాయోఇతిప్రత్యక్షేణచ,వస్తుతోనిర్దేశః।సూత్రాత్మరూపేణవాయుఃపరోక్షః - అధ్యాత్మికప్రాణవాయురూపేణ శరీరాన్తర్బృహ్మణాత్ బ్రహ్మశబ్దవాచ్యత్వేనచాపరోక్షః। యథాకశ్చిద్రాజదిదృక్షుః రాజ్ఞోదౌవారికమభిముఖీకర్తుంత్వమేవ రాజేతిస్తౌతి - తథాహార్దస్యబ్రహ్మణఃద్వారపాలఃప్రాణః హార్దబ్రహ్మదిదృక్షుణా ముముక్షుణాత్వమేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మాసి త్వామేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మవదిష్యామీతి స్తూయతే - విద్యాసంయోజనేనమామవతు - వక్తృశ్రోత్రోః సామర్థ్య సంయోజనేన ఆచార్యమవత్వితి ప్రార్థనా । పునర్వచనమాదరార్థం శాంతేస్త్రిర్వచనంతాపత్రయప్రశమనార్థం॥

అర్థజ్ఞానప్రధానత్వాదుపనిషదః గ్రంథపాఠే యత్నో పరమో మాభూదితి శీక్షాధ్యాయ ఆరబ్ధః । సహనావిత్యాదినా శిష్యేణ ప్రార్థ్యతే । సంహితావిషయం దర్శనముపనిషత్ । అధికరణం జ్ఞానవిషయః- అధిలోకం దర్శనం - సంహితాయాః పూర్వవర్ణే పృథివీదృష్టిః కర్తవ్యా ఉత్తరవర్ణే ద్యౌరితి దృష్టిః - సంధిరంతరిక్షలోకః - సంధానం వాయుః ఇత్యధిలోకదర్శనం - ఏవముపాసనాని ప్రదర్శితాని- సంధీయతే ప్రజయా పశుభిరితి ఫలముక్తం - మేధాకామస్య శ్రీకామస్య చ తత్ప్రాప్తిసాధనం జపహోమావుచ్యేతే । ఋషభశబ్దేన ఓంకారో హ్యత్రోపాస్యః। అనంతరం వ్యాహృత్యాత్మనో బ్రహ్మణః అంతరుపాసనం స్వారాజ్యఫలం ప్రస్తూయతే॥ ౫॥ హిరణ్యగర్భస్య వ్యాహృత్యాత్మనః బ్రహ్మణోఽంగాని అన్యా దేవతా ఇత్యుక్తం । తస్య సాక్షాదుపలబ్ధ్యర్థం విష్ణోః సాలగ్రామ ఇవ హృదయాకాశస్థానముపాసనార్థముచ్యతే - తత్రోపాస్యమానం బ్రహ్మ మనోమయ ఇత్యాదిధర్మవిశిష్టం సాక్షాదుపలభ్యతే పాణావామలకమివ - మార్గశ్చ సర్వాత్మభావప్రతిపత్తయే వక్తవ్య ఇతి ప్రస్తావానువాక ఆరబ్ధః॥ ౬॥ ప్రాజాపత్యాత్మభావాయ వ్యాహృత్యాత్మకస్య బ్రహ్మణః పృథివ్యాదిపాంక్తస్వరూపేణోపాస్యత్వముక్తం॥ ౭॥ విష్ణోః ప్రతిమేవ బ్రహ్మణః పరస్యాపరస్య చాలంబనమోంకారః - సర్వోపాసనాంగభూతస్యోంకారస్యోపాసనం విహితం ॥౮॥ విజ్ఞానాదేవాప్నోతి స్వారాజ్యమిత్యుక్తత్వాత్ శ్రౌతస్మార్తానాం కర్మణాం ఆనర్థక్యం మాభూదితి ప్రదర్శనార్థం ఋతంచ స్వాధ్యాయప్రవచనే చేత్యాద్యనువాకః । సత్యతపస్స్వాధ్యాయప్రవచనానాం పునర్గ్రహణమాదరార్థం॥ ౯॥ అహం వృక్షస్యేతి మంత్రజపః విద్యోత్పత్త్యర్థః । ఏవం శ్రౌతస్మార్తకర్మయుక్తస్య నిష్కామస్య బ్రహ్మజిజ్ఞాసోః ఆర్షాణి దర్శనాని ప్రాదుర్భవంతీత్యాశయః॥ ౧౦॥ వేదమనూచ్యాచార్యోఽంతేవాసినమనుశాస్తీతి అనుశాసనశ్రుతేః పురుష సంస్కారార్థత్వాత్ - తత్సంస్కృతస్య విశుద్ధసత్త్వస్య ఆత్మజ్ఞానం అంజసైవోపజాయతే । విద్యాం ప్రత్యుపాయభూతాని కర్మాణి - ఉపాసనే చాధికా

యత్నః కర్తవ్యః - అహింసాబ్రహ్మచర్యాదీని విద్యాం ప్రత్యుపకారకాణి-
శ్రవణమనననిదిధ్యాసనాదీని సాక్షాదేవ కారణాని- అతస్సిద్ధాన్యాశ్రమాం
తరాణి - సర్వేషాంచ విద్యాయామధికారోఽస్తి - పరంచ శ్రేయః కేవల
విద్యాయాః॥౧౧॥ ఇతి శిక్షావల్లీ ప్రథమాధ్యాయః॥

ఆనందవల్ల్యాఖ్యద్వితీయాధ్యాయ తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః.

అతీతవిద్యాప్రాప్త్యుపసర్గప్రశమనార్థా శంనోమిత్ర ఇతి శాంతిః।
వక్ష్యమాణబ్రహ్మవిద్యా ప్రాప్త్యుపసర్గ ప్రశమనార్థా సహనావవత్వి
తి శాంతిః। విద్యాగ్రహణనిమిత్తం శిష్యస్యాచార్యస్య వా ప్రామాదికో
విద్వేషస్స్యాదితి తచ్ఛమనాయేయమాశీః॥ కర్మభిరవిరుద్ధాన్యుపాసనా
న్యుక్తాని - అంతస్సోపాధికమాత్మదర్శనంచోపదిష్టం - తావతా నాత్యా
న్తికస్సంసారబీజస్యోపమర్దః - అతః సర్వోపద్రవబీజస్యాజ్ఞానస్య నివృత్త్య
ర్థం నిరుపాధికాత్మదర్శనార్థంచ బ్రహ్మవిదాప్నోతి పర మిత్యారంభః॥ స
త్యంజ్ఞానమనంతమితి బ్రహ్మణః స్వరూపలక్షణం। జ్ఞానజ్ఞేయజ్ఞాతృపదార్థాః
భోగాపవర్గౌచ యస్యాంగూఢాః సా బుద్ధిర్గుహా పరమే వ్యోమన్ అవ్యా
కృతాకాశే నిహితమంతర్హితం బ్రహ్మ - హార్దం విజ్ఞానాంగత్వేన వ్యోమ వి
వక్షితం - గుహాయాం నిహితం బ్రహ్మ విజానన్ సర్వాన్ కామాన్ బ్రహ్మణా బ్ర
హ్మస్వరూపేణైవ సహాశ్నుతే - ఏకయైవోపలబ్ధ్యా యుగపదుపభుంక్తే॥ అ
నంతత్వంచ దేశతః కాలతో వస్తుతశ్చ అపరిచ్ఛిన్నత్వం - పరిచ్ఛేదాభావ
శ్చ అధికరణాత్మక ఇతి న్యాయః - దేశతః పరిచ్ఛిన్నమాకాశం - కాలతః
పరిచ్ఛిన్నం కార్యమాత్రం - వస్తుతః పరిచ్ఛిన్నోఽనేకశ్చావాస్తవికః- త్రి
విధపరిచ్ఛేదశూన్యం బ్రహ్మైవ - వాచారంభణశ్రుత్యా కారణవ్యతిరేకే
ణ కార్యం నాస్తీతి సర్వాధిష్ఠానం బ్రహ్మైవ సత్యం - స్వసంప్రకాశత్వాజ్జ్ఞా
నం - ఆత్మస్వరూపాద్బ్రహ్మణః ఆకాశస్సముత్పన్నః - తతో వాయ్వా
దిపురుషాన్తాః క్రమేణోత్పన్నాః - పురుషశ్చాన్నరసమయ శ్శిరఃపా
ణ్యాద్యాకృతిమాన్-పురుష ఏవ హి శక్తత్వాదర్థిత్వాచ్చ కర్మజ్ఞానయోర
ధిక్రియతే-నహి పురుష ఇహ విద్యయా అంతరతమం బ్రహ్మ సంక్రామయితు

మిష్టః - తస్య చ బాహ్యాకారవిశేషేష్వనాత్మసు ఆత్మభావితా బుద్ధిః ఆలంబనం వినా నిర్విశేషం ప్రత్యగాత్మానం వేత్తుమసమర్థేతి - అతః దృష్టశరీరాత్మసామాన్యకల్పనయా శాఖాగ్రచన్ద్రనిదర్శనవత్ అన్తర్ముఖీకర్తుం తస్యైవ మేవశిర ఇత్యాద్యవయవోపాసనా ఉపదిష్టాః - అన్నమయాత్మప్రకాశక ఏష శ్లోకో నామమన్త్రః॥ ౧॥ ప్రాణమయాత్మవిషయే ద్వితీయశ్లోకః॥ ౨॥ మనోమయాత్మప్రకాశకస్తృతీయః॥ ౩॥ విజ్ఞానమయాత్మప్రకాశకశ్చతుర్థః॥ ౪॥ ఆనన్దమయాత్మప్రకాశకః పఞ్చమః॥

యస్య సత్యజ్ఞానానన్తలక్షణస్య బ్రహ్మణః ప్రతిపత్త్యర్థం పఞ్చాన్నమయాదికోశా ఉపన్యస్తాః తేనైవ చ తే సర్వే ఆత్మవన్తః తస్య బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా, అవిద్యాపరికల్పితద్వైతస్యావసానభూతమద్వైతం బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠా- పుచ్ఛం॥ ౫॥ సర్వాన్తరస్య ఆత్మనః స్వప్రకాశకోఽపి మన్త్రః కార్యద్వారేణ భవతి॥ ౬॥ అసద్వా ఇదమిత్యాదినా అవ్యాకృతనామరూపవిశేషపరిణామం అవ్యాకృతబ్రహ్మాత్మకం। సర్వకారణత్వాత్స్వయంకర్తృ బ్రహ్మైవ సుకృతం। బాహ్యానన్దసాధనరహితా అపి బ్రహ్మవిదః నిరీహాః సానన్దాశ్చ దృశ్యన్తే బ్రహ్మైవ రసస్తేషాం। ప్రాణాదిసర్వచేష్టాః సుఖానన్దాత్మసత్తాకాః అతిశయరహితమానన్దమయతి। అదృశ్యే ప్రపఞ్చవికారరహితే - అనాత్మ్యే = అశరీరే - అనాధారే అభయం యథా తథా ప్రతిష్ఠాం = ఆత్మభావం, లభతే యదా సత్యస్మిన్ భయహేతోర్నానాత్వస్యాభావాత్ స్వరూపప్రతిష్ఠో భవతి। ఆత్మని అల్పమన్తరం భేదం యదు లభేత - భేదదర్శనాత్ అవిద్యావస్థాయాం భయం భవతి - బ్రహ్మైవ తేషాం భయం - తస్మాద్భేదదర్శనమవిద్వాన్ విద్వాన్ నేవ॥ ౭॥

రాజ్ఞో భృత్యాద్యానన్దాత్ యో బ్రహ్మణో భయేన ప్రవర్తనం తే- భయకారణమానన్దం బ్రహ్మ - తస్యేయం మీమాంసా = విచారణా - కిమానన్దో విషయవిషయిసంబన్ధేన జనితః లౌకికానన్దవత్ - ఆహోస్విత్ స్వాభావికః - ఇత్యేషా మీమాంసా - తత్ర లౌకిక ఆనన్దో బాహ్యాధ్యాత్మిక సాధనసంపత్తినిమిత్త ఉత్కృష్టః - సర్వేషానుదిష్టో బ్రహ్మానన్దానుగమార్థం -

లౌకికోప్యానందో బ్రహ్మానందస్యైవాంశ ఇవ । యువా ధ్యాయిక ఇత్యా
ద్యాధ్యాత్మిక సాధనసంపన్నస్య చ సార్వభౌమస్య చ ఆనందో మానుషః-త
స్మాచ్ఛతగుణోత్కృష్టో మనుష్యగంధర్వాణామానందః- ఏవం పూర్వస్యాప
పూర్వస్యాభూమేః ఉత్తరస్యాముత్తరస్యాం భూమౌ ప్రసాదవిశేషతః శత
గుణేన ఆనందోత్కర్ష ఉపపద్యతే। అకామహతత్వం తు విషయోత్కర్షాప
కర్షతః సుఖోత్కర్షాపకర్షాయ కల్ప్యతే - అకామహతగ్రహణం తద్వి
శేషతః శతగుణసుఖోత్కర్షోపలబ్ధేః అకామహతత్వస్య పరమానంద ప్రా
ప్తిసాధనత్వ విధానార్థం (సయశ్చాయం పురుషే) సః గుహాయాం నిహిత
ఆత్మా ఆకాశాద్యన్నమయాంతం కార్యం సృష్ట్వా తదేవానుప్రవిష్టః (య
శ్చాసావాదిత్యే) సః=యస్యైకదేశం బ్రహ్మాదీని భూతాని సుఖాత్మాన్యు
పజీవంతి స పరమానందః శ్రోత్రియప్రత్యక్షో నిర్దిష్ట ఆదిత్యే నిర్దిశ్యతే -
ఉభయోరైక్యముపదిష్టం - భిన్నప్రదేశస్థ ఘటాకాశాకాశైకత్వవత్।
(అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య) నిరపేక్షీభూత్వా అన్నమయాదీన్ పంచాప్యు
పసంక్రామతి=విషయజాతమన్నమయాత్పిండాత్మనః వ్యతిరిక్తం నప
శ్యతి - తత్తన్మయం పశ్యతీత్యర్థః। సంక్రమణకర్తా పరస్మాన్న ప్రవిభక్తః-
యద్యన్యస్స్యాత్ "తత్సృష్ట్వా తదేవానుప్రావిశత్ - అన్యోసావన్యో
హమస్మీతి న స వేద యథా పశుః - ఏకమేవాద్వితీయం - తత్త్వమసి - త
త్త్వమేవ త్వమేవ తత్ - అహం బ్రహ్మాస్మి - ప్రజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ -"
ఇత్యాది శ్రుతివిరోధః - యది హి విద్వానాత్మనః అన్యన్న పశ్యతి-త
తః అభయం ప్రతిష్ఠాం విందతే - అన్యస్య అవిద్యాకల్పితత్వేన విద్యయా
అవస్తుత్వదర్శనోపపత్తిః। ఆనందమయస్యాత్మసంక్రమణం న ప్రాప్తిః -
పారిశేష్యాత్ అన్నమయాద్యానందమయాంతానాత్మవ్యతిరిక్తకర్తృకం
జ్ఞానమాత్రం చ సంక్రమణముపపద్యతే - బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మైవ భవతీత్యాది
శ్రుతిబలాత్। జ్ఞానేన సర్వగతస్యాత్మన స్సంక్రమణం - పరమార్థతః
నిర్వికల్పే బ్రహ్మణి న కశ్చిదపి వికల్ప ఉపపద్యతే - ఏవం క్రమేణ నిర్వికల్ప
మాత్మానముపసంక్రమ్య కుతశ్చన న బిభేతి - సర్వస్యానంద వల్ల్యర్థస్య

సంక్షేపతస్తత్ప్రకాశనాయ ఏష మంత్రో భవతి॥ ౮॥ (ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్) అత్రేదమస్తి-ఆనందరూపత్వాద్బ్రహ్మణః - ఆనందం బ్రహ్మేత్యుక్తేశ్చ । మనసః బ్రహ్మవిజ్ఞానసాధనత్వాత్ తత్ర బ్రహ్మత్వమధ్యారోప్య మనోమయోదాహృతమంత్రః నబిభేతి కదాచనేతి స్తౌతి - భయమాత్రం ప్రతిషిద్ధమేవ - ఇహాముత్రాద్వైతవిషయే నబిభేతి కుతశ్చనేతి భయనిమిత్తమేవ ప్రతిషిధ్యతే (య ఏవం వేద) యథోక్తమద్వైతం ఆనందం బ్రహ్మ వేద తస్యాత్మభావే న స్పృశేతే పుణ్యపాపే స్వస్య సతీ, తాపకే, జన్మారంభకే చ న భవతః । సర్వాభ్యో విద్యాభ్యః పరం శ్రేయో హ్యాంనిషంణః॥

ఇత్యానందవల్లీవిషయార్థసంగ్రహః॥

అథ భృగువల్లీతాత్పర్యవిషయసంగ్రహ ఉచ్యతే॥ ॥ప్రాగానందవల్ల్యామేవ సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ ఆకాశాద్యన్నమయాంతం కార్యం సృష్ట్వా తదేవానుప్రవిష్టం - యస్మాద్విశేషవదివోపలభ్యమానం తస్మాత్సర్వకార్యవిలక్షణం అదృశ్యత్వాదిధర్మకమేవానందం - తదేవాహమితి విజానీయాత్ - అనుప్రవేశస్య తదర్థత్వాత్ - తస్యైవం విజానతః శుభాశుభకర్మణీ జన్మాంతరారంభకే న భవతః - ఇత్యస్యోపవల్లితః - పరిసమాప్తా చ బ్రహ్మవిద్యా । అతఃపరం బ్రహ్మవిద్యాసాధనం తపో వక్తవ్యం- అన్నమయాదివిషయాణి చోపాసనాని ప్రాగేవోక్తాని అతః పూర్వవచ్ఛాంతిపాఠపూర్వకం భృగువల్ల్యారభ్యతే ॥ ఆఖ్యాయికా తు విద్యాస్తుతయే॥ ॥వరుణపుత్రో భృగుః బ్రహ్మజిజ్ఞాసుః పితరముపగతవాన్, స చ పితా విధివదుపసన్నాయ తస్మై ప్రోవాచ । అన్నం=శరీరం - తదభ్యంతరం ప్రాణం అనంతరముపలబ్ధిసాధనాని చక్షుః శ్రోత్రం మనో వాచమిత్యేతాని బ్రహ్మోపలబ్ధౌ ద్వారాణ్యుక్తవాన్ । బ్రహ్మణో లక్షణం యతో వా ఇమానీత్యాదినా జగజ్జన్మాదికారణత్వం తటస్థముపవాచ - ఉత్పత్తిస్థితిలయకాలేషు భూతసందోహో యదాత్మతాం న జహాతి తద్బ్రహ్మేతి నిర్దిష్టముపాస్యమువాచ । తపోవిశేషప్రతిపత్తిస్తు సర్వసాధకతమత్వాత్పిత్రానుపదిష్టమపి బ్రహ్మజ్ఞానసాధనత్వేన తపః ప్రతిపేదే భృగుః - త

చ్ఛతపః- బాహ్యాంతఃకరణసమాధానం(మనసశ్చేంద్రియాణాంచహ్యైకాగ్ర్యంపరంతపః । తజ్జ్యాయస్సర్వధర్మేభ్యస్సధర్మఃపరఉచ్యతే) ఇతిస్మృతేః॥ ౧॥ తపసాఅన్నంబ్రహ్మేతివిజ్ఞాయ తద్గతసంశయేనపునః పితరముపససార। అద్యతేభుజ్యతేసర్వైరితి సర్వప్రాణిసాధారణంస్థూలదేహకారణం భూతపంచకం విరాట్సంజ్ఞకంఅన్నశబ్దేనోచ్యతే - తస్య స్థూలభౌతికకారణత్వాత్ - యతో వా ఇమానీతిలక్షణస్య తత్రయోజయితుంశక్యత్వాత్ తస్యబ్రహ్మేతిప్రతిపన్నవాన్ - విరాజ ఉత్పత్తిదర్శనాచ్ఛ్రుతిస్మృతిషు - తత్ర లక్షణంనసంపూర్ణం భవతీతి పునస్తపో౽తప్యత । విచార్య తత్కారణం క్రియాశక్తివిశిష్టతయా ప్రాణశబ్దలక్ష్యం హిరణ్యగర్భం - సంకల్పాధ్యవసాయ విశిష్టతయాచ మనోవిజ్ఞానశబ్దలక్ష్యం - బ్రహ్మేతివ్యజానాత్ - తత్రాపిలక్షణావ్యాప్తేః సర్వార్థితానంద శబ్దవాచ్యతయా మాయావిశిష్టంబ్రహ్మేతివ్యజానాత్। విశిష్టస్య విశిష్టాంతరాత్మత్వానుపపత్తేః కారణత్వోపలక్షితంవిశుద్ధానందంబ్రహ్మేతివిజ్ఞాతవానిత్యర్థః । ఏవంతపసావిశుద్ధాత్మాప్రాణాదిషుసాకల్యేన బ్రహ్మలక్షణమపశ్యన్ శనైశ్శనైరనుప్రవిశ్య ఆంతరతమమానందంబ్రహ్మవిజ్ఞాతవాంస్తపసైవసాధనేన భృగుః - తస్మాద్బ్రహ్మజిజ్ఞాసునా బాహ్యాంతఃకరణసమాధానలక్షణం పరమంతపస్సాధనమనుష్ఠేయమితిప్రకరణార్థః । ఏవమన్యో౽పితపసైవసాధనేన అనేనైవక్రమేణఅనుప్రవిశ్యఆనందంబ్రహ్మ వేదసహృదయాకాశగుహాయాంపరమానందాత్మనా ప్రతితిష్ఠతి - బ్రహ్మైవభవతీత్యర్థః । అన్నవానిత్యాదికందృష్టంచఫలం । అన్నేనద్వారభూతేనబ్రహ్మవిజ్ఞానసంపాదనాత్ గురుమివఅన్నంననింద్యాత్ ఇత్యాద్యుక్తం॥ ౭॥ అన్నోపాసనప్రకారాఃతద్వ్రతానితత్ఫలానిచోక్తాని । ఇదానీంబ్రహ్మణఉపాసనప్రకారఉచ్యతే । ఉపాత్తపరిరక్షణంక్షేమః - క్షేమరూపేణవాచి ప్రతిష్ఠితంబ్రహ్మేత్యుపాస్యం। అనుపాత్తస్యోపాదానంయోగః - ప్రాణాపానయోర్బ్రహ్మయోగక్షేమాత్మనాప్రతిష్ఠితమిత్యుపాస్యం । ఏవమాదీన్యుపాసనాన్యుక్తాని-

తత్తత్ఫలానిచోక్తాని। ఆనందవల్ల్యాం "సోఽశ్నుతే సర్వాన్కామాన్స హ" ఇత్యుక్తఫలవచనస్యైతే లోకానిత్యాదినాంతయా అత్రవిస్తార ఉచ్యతే। అనుసంచరన్ ఇమాన్లోకానాత్మత్వేనానుభవన్ సామగాయన్ సమత్వాదృష్ట్వైవసామసర్వానన్యరూపంఛందయన్ లోకానుగ్రహార్థమాత్మైకత్వంప్రఖ్యాపయన్ తిష్ఠతి - హావుఇతి ఆహావు ఇత్యస్మిన్నర్థే అత్యంతవిస్మయఖ్యాపనార్థః॥ అద్వైతాత్మనిరంజనోఽపిసన్నహమేవాన్నమన్నాదశ్చేత్యాదికం విస్మయహేతుః॥ ౧౦ ॥ ఇతిభృగువల్లీతాత్పర్యం॥ ॥

ఇతి తైత్తిరీయోపనిషత్సమాప్తా॥ ౭॥

అథఐతరేయోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః॥౮.

౮—అవతరణికా॥ ॥ ఋగ్వేదే ఐతరేయే ద్వితీయే ఆరణ్యకే షడధ్యాయ్యేషుఅధ్యాయత్రయముపనిషత్సంజ్ఞితం। ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్రఆసీదిత్యారభ్యఅమృతస్సమభవదిత్యంతం। దేవతాప్యయలక్షణాత్ పరస్త్పురుషార్థః జ్ఞానకర్మ సముచ్చయేన ప్రాప్తవ్యః, నాతః పరమస్తీత్యేకేప్రతిపన్నాః - తన్నిరాకరణాయ కేవలాత్మజ్ఞానవిధానార్థం ఆత్మా వా ఇదమిత్యాద్యారంభః - ఉత్తరగ్రంథేపి అవ్యాఖ్యానవగమాత్ పూర్వోక్తానాంఅగ్న్యాదిదేవానాంఅశనాయాదిమత్త్వేనసంసారిత్వం దర్శయతిశ్రుతిః॥ ॥అథోపనిషత్ ఆత్మనః ప్రాతీతికం సవిశేషత్వమాలంబ్యకథంకైవల్యమిత్యాశంక్యసర్వస్య విశేషస్య ఆత్మని మాయాకల్పితత్వాత్ న వాస్తవనిర్విశేషత్వవిరోధః ఇతి తదర్థంమాయయా ఆత్మనస్సకాశాత్ సృష్టింవక్తుంసృష్టేః పూర్వం ఆత్మనః నిర్విశేషరూపం దర్శయితుం ఆత్మా వా ఇత్యాదివాక్యం। ఆత్మేతిపదేనసర్వజ్ఞః సర్వశక్తిః సర్వసంసారధర్మవర్జితః నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావః అమృతః అద్వయ ఉచ్యతే। తథాచస్మృతిః - "యచ్చాప్నోతి యదాదత్తేయచ్చాత్తివిషయానిహ। యచ్చాస్యసంతతోభావః తస్మాదాత్మేతికీర్తితః" ఇతి। జగత్సృష్టేఃప్రాగాత్మైవైకఆసీత్ ఇదానీమప్యేక ఏవ తథాప్యస్తి విశేషః

సర్వోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః

ప్రాగుత్పత్తేః అవ్యాకృతనామరూపభేదాత్మభూతం ఆత్మైకశబ్దప్రత్యయ గోచరంజగదాసీత్ । ఇదానీంతువ్యాకృతనామరూపభేదత్వాత్ అనేకశబ్దప్రత్యయగోచరం-ఆత్మైకశబ్దప్రత్యయగోచరంచేతివిశేషః - యథా ఫేనతరంగాదిభేదేపిసలిలమేవైకశబ్దప్రత్యయభాక్త్వం తథా । నాన్యత్కించనమిషత్ నకించనపివ్యాపారవదితరద్వా-యథా- సాంఖ్యానాం అనాత్మపక్షపాతిస్వతంత్రంప్రధానం-యథాచకాణాదానామణవః తద్వదిహ నాన్యదాత్మనఃకించిదపివస్తువిద్యతే- ఆత్మైకమేవాసీదిత్యభిప్రాయః। సఃసర్వజ్ఞస్స్వాభావ్యాదీక్షితవాన్ లోకాన్నుసృజా ఇతి। సోపాదానసత్త్వాదిఃప్రాసాదాదీన్స్ప్రజతీతియుక్తం నిరుపాదానస్త్వాత్మా కథంలోకాన్సృజతీతిచేత్ సలిలస్థానీయే అవ్యాకృతేఆత్మైకశబ్దవాచ్యే వ్యాకృతఫేనస్థానీయస్య జగతస్సంభవాత్ ఆత్మభూతనామరూపోపాదానస్య సర్వజ్ఞోజగన్నిర్మిమీతఇతినవిరోధః - ఇతిస్వప్రకృతిప్రాధాన్యేన పరిణామ్యుపాదానత్వం, పరిణామోనామ వివర్తాదన్యోనాస్త్యేవ - అతః ఆత్మనఏవఉపాదానత్వం మాయాఖ్యసహాయమాత్రం। యథాఽజ్ఞానవాన్స్వాయావీ నిరుపాదాన ఆత్మానమేవాంతరత్వేన ఆకాశేగచ్ఛన్నివనిర్మిమీతే తథాసర్వజ్ఞోమహామాయీపరమేశ్వరః ఆత్మానమేవ అన్తరత్వేనజగద్రూపేణ నిర్మిమీతఇతి యుక్తతరం । ఏవంచసతి కారణకార్యోభయోపద్వాదాదిపదౌశ్చనప్రసజ్యంతే । ఆకాశాదిక్రమేణాండముత్పాద్య అంభఃప్రభృతీన్లోకానసృజత । లోకానాంపంచభూతాత్మకత్వేపి అబ్బాహుళ్యాత్తన్నామవ్యపదేశః । అద్భ్య ఏవ శిరఃపాణ్యాదిమన్తం పురుషంసముద్ధృత్య స్వావయవసంయోజనేన సంపిండితవాన్ । తతఈశ్వరసంకల్పేనతపసా పక్షిణోండమివపురుషపిండస్య ముఖాకారం సుషిరమజాయత - ముఖాద్వాక్ - తదధిష్ఠాతాగ్నిః - వాగ్లోకపాలః తథానాసికేతాభ్యాంప్రాణః ఏవం అధిష్ఠానంకరణం దేవతాచేతిత్రయం క్రమేణనిర్భిన్నం - హృదయమంతఃకరణాధిష్ఠానం - నాభిస్సర్వప్రాణనిబంధనస్థానం-ఇత్యాది॥౧॥

ఏతా అగ్న్యాదయో దేవతాః ఈశ్వరేణ సృష్టాః మహతి సంసారార్ణవే ప్రాపతన్ । తతః స్థానకరణదేవతోత్పత్తిబీజభూతం ప్రథమోత్పాదితం పురుషపిండమాత్మానం అశనాయాపిపాసాభ్యాం సంయోజితవాన్ తస్య కారణభూతస్య అశనాయాది దోషవత్త్వాత్ తత్కార్యభూతానామపి దేవతానామశనాయాదిమత్త్వం - పీడ్యమానాస్తాః స్రష్టారమబ్రువన్ - ఆయతనం నః ప్రజానీహీతి - తత ఈశ్వరో గామసృజత - అస్మదధిష్ఠానానాం అన్నమత్తుం గౌర్నాలమిత్యబ్రువన్ అశ్వం చ తథా । తతః పురుషమానయత్ తస్మిన్ అగ్నిర్వాగ్భూత్వా ముఖం ప్రావిశత్ ఇత్యాదిక్రమేణ పురుషే దేవాః ప్రవిష్టాః లబ్ధాధిష్ఠానాసు దేవతాసు అశనాయాపిపాసే ఈశ్వరాజ్ఞయా భాగవత్యావేవాస్తాం ॥౨॥

తత ఈశ్వరః సమష్టివ్యష్టీనాం అన్నభూతాన్ వ్రీహియవాదీన్ మార్జాలాదీనామన్నభూతాన్ మూషకాదీన్ పంచమహాభూతేభ్యః సంకల్పమాత్రేణాసృజత్ - తత్ర శ్రుతివాక్యైః శబ్దాదిభోక్తృత్వం ఇంద్రియశబ్దదేవతోపాధికం - నన్వేత ఆత్మనః - ఇత్యభిప్రాయేణ తాసాం శబ్దాదిభోగముక్త్వా ఇదానీం అన్నపానభోక్తృత్వమపి అపానవృత్తిమద్వాయుదేవతోపాధికం - నన్వేత ఆత్మనః - ఇత్యభిప్రాయేణాస్యాభోక్తృత్వం పరిశేషాన్నిర్ధారితం । తదా సర్వోపి లోకః అన్నం గృహీత్వా తృప్తోऽభవత్ - ఏవం సృష్టిమభిధాయ సంసారిణం భోక్తారం నిర్మాయితుం ఈశ్వరః విచారయామాస - మయా పరేణ స్వామినా అధిష్ఠాత్రా కృతాకృతఫలసాక్షిభూతేన భోక్త్రా భవితవ్యం పురి స్యేవ రాజ్ఞేతి । ప్రపదమార్గాచ స ... తస్య ప్రవేశమార్గాః - కతరేణ మార్గేణ పురం ప్రపద్యే ఇత్యచింతయత్ - తతో మూర్ధసీమానం విదార్య ఛిద్రం కృత్వా తేన మార్గేణ ప్రవేశ । సంధ్యనేన ద్వారేణ గత్వా పరస్మిన్ బ్రహ్మణీతి బ్రహ్మరంధ్రస్య నాందనమితి నామ । ఏవం సృష్ట్వా ప్రవిష్టస్య జీవేనాత్మనా రాజ్ఞ ఇవ స్వపురం - త్రయ ఆవసథాః జాగరితకాలే దక్షిణం చక్షుః స్వప్నకాలే అంతర్మనః సుషుప్తకాలే హృదయాకాశమితి । పితృశరీరం, మాతృగర్భాశయః, స్వం చశ

రికమితి త్రయఆవసథాః । త్రయస్స్వప్నాః స్వప్నవదసద్వస్తు దర్శనాత్ అవస్థాత్రయతౌల్యం - తేష్వాయమావసథేషు స్థూలసూక్ష్మకారణదేహేషుపర్యాయేణచరన్ స్వాభావిక్యాఅవిద్యయా నప్రబుధ్యతే । సకదాచిత్ పరమకారుణికేనాచార్యేణ బోధితస్సన్ ఇదంబ్రహ్మానుమాత్మస్వరూపముదర్శమితిసర్వాన్తరంబ్రహ్మసాక్షాదపశ్యత్ - నపరోక్షేణ॥౩॥

ఏవంచ అసంసారీసర్వజ్ఞఆత్మా స్వతోన్యద్వస్త్వన్తరమనుపాదాయైవ సర్వమిదమాకాశాదిక్రమేణ సృష్ట్వాస్వాత్మప్రబోధనార్థం సర్వాణిచ ప్రాణాదిమచ్ఛరీరాణి స్వయంప్రవిశ్య స్వమాత్మానం యథాభూతమిదం బ్రహ్మాస్మీతి సాక్షాత్ప్రత్యబుధ్యత - తస్మాత్ సర్వశరీరేష్వేకఏవాత్మానాన్యఇతి ఆత్మైకత్వ నిర్ధారణమధ్యాయ పర్యవసితార్థః॥

ఇతిప్రథమాధ్యాయః.

ఏవమధ్యారోపాపవాదాభ్యాం ఆత్మతత్త్వం నిరూప్యఉక్తాత్మతత్త్వజ్ఞానే వైరాగ్యంహేతురితితదర్థం జీవావస్థాప్రపంచయన్ అస్థాత్ తస్యత్రయఆవసథాఇతి ఉపక్షిప్త. శరీరత్రయంచప్రపంచయితుం అధ్యాయాన్తరారంభః । ఏవంసంసరన్ ఉపాత్తదేహంత్రయసంఘాతం త్యజతి - త్యక్త్వాऽన్యముపాదత్తే - పునఃపునరేవమేవనదీస్రోతోవత్ జన్మమరణప్రబంధావిచ్ఛేదేనవర్తమానః కాభిరవస్థాభిర్వర్తతఇతి దర్శయన్తీశ్రుతిః గర్భోత్పత్త్యాదికథనేన వైరాగ్యముత్పాదయతి । జన్మభోగావస్థామరణ లోకాన్తరసుఖదుఃఖాదిగతిర్దర్శితా । జీవస్యగర్భవాసకాలేనిర్వేదాదికముక్తం - గర్భస్థఏవవామదేవః జీవన్ముక్తో బభూవేతి నిదర్శనముక్తం॥౨॥

ఇతిద్వితీయాధ్యాయః.

పూర్వస్మిన్నధ్యాయే జన్మత్రయనిరూపణేన జ్ఞానోత్పత్త్యర్థం వైరాగ్యంనిరూపితం । పదార్థశోధనమన్తరా వైరాగ్యమాత్రేణజ్ఞానోత్పత్తిర్నభవతీతిపదార్థశోధనపూర్వకం వాక్యార్థంకథయితుం తృతీయాధ్యాయారంభః । తత్రవామదేవాద్యాచార్య పరంపరయా బ్రహ్మజిజ్ఞాసవః అనిత్యసంసారాత్ ఆజీవభావంవిచారయన్తః అన్యోన్యంపృచ్ఛన్తీతి

కోఽయమాత్మేత్యాదిగ్రంథేన విచారితం । వాగాదికరణైః యేనశబ్దాదికం విజ్ఞాయతే తదేకమనేక ఇతి విప్రతిపద్య ప్రజ్ఞానమితి సిద్ధాన్తితం । సఏష ప్రజ్ఞానరూప ఆత్మా బ్రహ్మ - తస్యైవ సర్వాణి నామధేయాని భవన్తి । ప్రత్యస్తమితసర్వోపాధివిశేషం సన్నిరంజనం నిర్మలం నిష్క్రియం శాంతం ఏకం సర్వశబ్దప్రత్యయాగోచరం సర్వజ్ఞమీశ్వరసంజ్ఞంచ ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ । తదేవచైకం బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతేషు శరీరోపాధిషు భిన్నమివ సర్వైః ప్రాణిభిస్తార్కికైశ్చ వికల్ప్యతే చానేకధా (ఏతమేకే వదన్త్యగ్నిం మనుమన్యే ప్రజాపతిం । ఇంద్రమేకే పరే ప్రాణమపరే బ్రహ్మ శాశ్వతం) ఇత్యాద్యాస్మృతిః । స వామదేవః అన్యో వా యథోక్తం బ్రహ్మ యో వేద స విద్వాన్ ఏతేనైవ ప్రజ్ఞేనాత్మనా అస్మాల్లోకాదుత్క్రమ్య అమృతస్సమభవత్ । ఓంకారేణ బ్రహ్మాత్మానుసంధానలక్షణం మంగళం వివక్షితం ॥

ఇత్యైతరేయోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః - ౮.

———:o:———

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ ఛాందోగ్యోపనిషత్తాత్పర్యవిషయార్థసంగ్రహః - ౯.

———(:o:)———

సామవేదే ఓమిత్యేతదక్షరమిత్యాద్యష్టాధ్యాయీ ఛాందోగ్యోపనిషత్ విచార్యతే । ప్రాణాగ్న్యాది దేవతావిజ్ఞానసహితమధిగతం కర్మ సమస్తం అర్చిరాదిమార్గేణ బ్రహ్మలోకప్రతిపత్తికారణం । కేవలంతు కర్మ ధూమాదిమార్గేణ చంద్రలోకప్రతిపత్తికారణమ్ । స్వభావప్రవృత్తానాంతు మార్గద్వయపరిభ్రష్టానాం అధోగతిః కష్టోక్తా । ఉక్తయోరన్యతరస్మిన్నపి మార్గే నాత్యంతికీ పురుషార్థసిద్ధిః । అతః కర్మనిరపేక్షం అద్వైతాత్మవిజ్ఞానం సంసారగతిత్రయహేతూపమర్దేన వక్తవ్యమితి ఉపనిషదారభ్యతే ॥ అద్వైతజ్ఞానంచ మనోవృత్తిమాత్రం - అన్యాన్యుపాసనాన్యపి మనోవృత్తిరూపాణ్యేవ - కస్తేషాం విశేష ఇతి చే

త్ - స్వాభావికస్య ఆత్మన్యక్రియే అధ్యారోపితస్య కర్త్రాది కారకక్రియాఫలభేదవిజ్ఞానస్య నివర్తకమద్వైతవిజ్ఞానం - రజ్జ్వాదౌసర్పాదిజ్ఞానస్య రజ్జ్వాదిస్వరూపనిశ్చయఇవ । ఉపాసనంతు శాస్త్రసమర్పితం కించిదాలంబనముపాదాయ తస్మిన్సమానచిత్తవృత్తి సంతానలక్షణంతద్విలక్షణప్రత్యయానంతరితంచేతి విశేషః । తాన్యేతాన్యుపాసనాని సత్వశుద్ధికరత్వేనవస్తు తత్వావభాసకత్వాత్ అద్వైతజ్ఞానోపకారకాణి- ఆలంబనవిషయత్వాత్ సుఖసాధ్యానిచేతి పూర్వముపన్యస్యంతే । తత్ర కర్మాభ్యాసస్యదృఢీకృతత్వాత్ కర్మపరిత్యాగేచ క్లిష్టముపాసనం స్యాదితి కర్మాంగవిషయమేవ ఆదావుపాసనముపన్యస్యతే॥

ప్రథమప్రపాఠకే ఉద్గీథస్యోంకారస్యోపాసనం విభూతిఫలకంప్రవర్తతే । అధ్యాత్మముద్గీథోపాసనముక్త్వా అనంతరం అధిదైవతంనామ దేవతావిషయముద్గీథోపాసనంప్రస్తుతం । అనంతరం ఉద్గీథనామాక్షరోపాసనే నామవతఏవోపాసనంకృతం భవేదిత్యుక్తం । అనంతరం భయనివర్తకం అమృతాభయ గుణవిశిష్టస్యాక్షరస్యోపాసనం విహితం। తతః ప్రాణాదిత్యస్య దృష్టివిశిష్టస్య ఉద్గీథస్యోపాసనం- ప్రణవోద్గీథయోరేకత్వంచ । అనంతరంసర్వఫలసంపత్త్యర్థకముద్గీథస్యోపాసనం విహితం । తత్రతత్రఆఖ్యాయికాగప్రశ్నోత్తరాణిచోక్తాని। ఉద్గీథోపాసనప్రసంగేన ప్రస్తావప్రతీహార విషయమప్యుపాసనం మటచీహతేషుకురుష్విత్యాఖ్యాయికాప్రదర్శనేనోక్తం । స్తోభాక్షరోపాసనాఫలంచోక్తమితి॥

ఇతిప్రథమప్రపాఠకః.

ద్వితీయప్రపాఠకే,—ఓమిత్యే తదక్షరమిత్యాదినాసామావయవవిశేషవిషయం అనేకఫలకముపాసనముపదిష్టం - అనంతరంచ స్తోభాక్షర విషయముపాసనముక్తం-సర్వథాపి సామైకదేశసంబద్ధమేవతదితి। అథేదానీం సమస్తేసామ్ని సమస్తసామవిషయాణ్యుపాసనాని వక్ష్యామీత్యారభతేశ్రుతిః - పూర్వోత్తర ప్రపాఠకయోః సంగతిరేవం దర్శితా। యుక్తంహ్యేతత్ · ఏకదేశోపాసనానంతరం ఏకదేశవిషయము

ఉపాసన ముచ్యత ఇతి। సమస్తస్య=సర్వావయవవిశిష్టస్య పాంచభక్తిక
స్య సాప్తభక్తికస్యచ సామ్నః ఉపాసనం శోభనమ్ । పృథివీహిం
కార ఇత్యాద్యుపాసనం పాంచభక్తికం - వ్యాహింకార ఇత్యా
ద్యుపాసనం అవాఙ్ముఖేషు పాంచభక్తికం । అధిక సంఖ్యాకజ్ఞాన
స్య అల్పసంఖ్యాజ్ఞానపూర్వకత్వాత్ పంచవిధోపాసనానంతరం సప్తవి
ధోపాసనంప్రస్తుతం - అముమాదిత్యం సప్తసామ్ని అవయవవిభాగశః
అధ్యస్య సప్తవిధం సామోపాసనముచ్యతే। అహోరాత్రాదికాలేన
జగత్సంప్రమాపయితృత్వాత్ మృత్యురాదిత్యః। సామోపాసనప్రసంగే
న అమృతత్వం దేవేభ్య ఆగాయానీత్యాదినా ఉద్గాతుః గానవిశేషాది
సంపదుపదిష్టా। ఓంకారస్యోపాసనవిధ్యర్థం త్రయోధర్మస్కంధా
ఇత్యారబ్ధం। యస్సంస్థః అమృతత్వమేతి తన్నిరూపణార్థం "ప్రజాపతి
ర్లోకానభ్యతపత్" ఇత్యాద్యుక్తం। ఓంకారస్య సర్వగుణత్వే
ప్రాప్తే తం వ్యావృత్త్య బ్రహ్మప్రతీకత్వాత్ కైవల్యహేతుత్వేన తమేవ
మహీకృత్య ప్రస్తుతయజ్ఞాంగభూత సామాదివిజ్ఞానవిధానార్థం బ్రహ్మ
వాదినోవదంతీత్యాదికముక్తం। తతస్సామాది జ్ఞానఫలంచకథితం॥

ఇతి ద్వితీయః ప్రపాఠకః.

తృతీయప్రపాఠకే,—యజ్ఞస్య వ్యపదేశానన్తరం తత్కార్యభూత
సవితృవిషయ ముపాసనం సర్వపురుషార్థేభ్యః శ్రేష్ఠత మఫలమిత్యభి
ప్రేత్య "అసౌవా ఆదిత్యః" ఇత్యాద్యారభతే శ్రుతిః। కియన్తంకాలం
విద్వాంస్తదమృత ముపజీవతీత్యాదికంవిచారితం। ఇతరామృతధ్యాయి
నాం ఫలాని నిర్దిష్టాని। రవేర్దక్షిణోత్తరాయణ గతి విచార ప్రసంగేన
ఖగోళ రహస్యంసూచితం। పంచభిర్వర్గైః మధువిద్యాయథావదు
క్తా। క్రమేణ ముక్తిఫలపర్యవసాయిత్వం తస్యదర్శితం। తతశ్చ గాయ
త్రీవిద్యాఆరబ్ధా - సవితృద్వారక బ్రహ్మవిద్యానంతరం తద్దేవతాక గా
యత్రీద్వారైవబ్రహ్మోపదిశ్యతే। యావైసాపృథివీగాయత్రీ-యద్వై
తత్పురుషేశరీరం గాయత్రీ - ఇత్యాద్యుపాసనాని ప్రదర్శ్య త్రిపాద

వ్యృతం గాయత్రీముఖేనోక్త్వా గాయత్ర్యవచ్ఛిన్నం బ్రహ్మోపాస్యముక్తం । పంచసుషిసంబంధాత్ బ్రహ్మణః పంచస్వర్గస్యపురుషాః - రాజపురుషా ఇవ ద్వారస్థాః ఇత్యాదివిచారితం । ప్రతీకద్వారా బ్రహ్మోపాసనముక్త్వా ప్రతీకం హిత్వా సగుణబ్రహ్మోపాసనం చోపన్యస్తం-క్రతుకరణప్రకారశ్చ ప్రశ్నపూర్వకం ప్రకటితః । "ఏష మ ఆత్మాంతర్హృదయే" ఇత్యాదినా యథోక్తస్య పరస్య బ్రహ్మణః ప్రత్యగాత్మాభేదో దర్శితః । ఏషా శాండిల్యవిద్యా । పుత్రాయుషముపాసనం జపంచోక్త్వా ఆత్మనః దీర్ఘజీవనాయ ఉపాసనం జపంచవిధత్తే । య ఆదిత్యం బ్రహ్మోపాస్తే స తద్భావం ప్రతిపద్యత ఇత్యాదిఫలంచోక్తం॥ ఇతితృతీయః ప్రపాఠకః॥౩॥

చతుర్థప్రపాఠకే,—అధ్యాత్మమధిదైవతంచ వాయుప్రాణయోః సూత్రాత్మభూతయోః ఉపాసనం పూర్వాధ్యాయేఽపి అభ్యస్యోక్తం । అథేదానీం తయోఃసా[illegible]త్వేనోపాస్యత్వాయ ఉత్తరాధ్యాయారంభః । జానశ్రుతిరిత్యాద్యాఖ్యాయికాతుః విద్యాదానగ్రహణవిధి ప్రదర్శనార్థా - సుఖావబోధార్థాచ । ఇయం సంవర్గవిద్యా । అత్ర దేవానామిత్యాది గుణజాతముపదిశ్య గుణాంతరంచోపదిష్టం । పృథివీకలాంతరిక్షంకలేత్యాదినా ఆత్మగోచరమేవదర్శన మగ్నిరబ్రవీత్ । సప్రపంచ బ్రహ్మోపాసనముక్త్వా కార్యబ్రహ్మోపాసనసముచ్చితం కారణబ్రహ్మోపాసనం ఉపకోసలవిద్యాయాముక్తం । ప్రాణోబ్రహ్మ కంబ్రహ్మ ఖంబ్రహ్మేత్యాదినా । యథోక్తబ్రహ్మవిదో గతిశ్చదర్శితా । బ్రహ్మవిదో మౌనంచవిహితం॥ ఇతిచతుర్థః ప్రపాఠకః॥౪॥

పంచమప్రపాఠకే,— సగుణబ్రహ్మవిద్యాయాః ఉత్తరాగతిరుక్తా । అథపంచమాధ్యాయే పంచాగ్నివిదో గృహస్థస్య ఊర్ధ్వరేతసాం చశ్రద్ధాళూనాం విద్యాంతరశీలినాం తామేవగతిమనూద్య అన్యాదక్షిణదిక్సంబంధినీ కేవలకర్మిణాం ధూమాదిలక్షణా పునరావృత్తిరూపా, తృతీయాచతతః కష్టతరా సంసారగతిరితి వైరాగ్యహేతోర్వక్తవ్యా ఇత్యారబ్ధం॥

అతితేగ్రంథే ప్రాణో వావ సంవర్గ ఇత్యాద్యుక్తం-తస్య శ్రేష్ఠత్వా దిగుణవిధిస్సయా జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చేత్యాది ప్రాణోపాసనముచ్యతే। ముఖ్యప్రాణస్యైవ శ్రైష్ఠ్య సంపాదనాయ ఆఖ్యాయికోక్తా "నవై వాచోనచక్షూంషి" ఇత్యాదినా కరణేషు తేష్వపి జీవప్రాణేన జీవతేన జీవతీత్యతః సర్వేంద్రియవ్యాపారాణాం ప్రాణాయత్తత్వాత్ ప్రాణస్యముఖ్యత్వం। ప్రాణస్యాన్నం వాస ఇత్యాదికం కల్పితం। యథోక్తప్రాణవిదః మంథాఖ్యం కర్మ। ముముక్షూణాం వైరాగ్యహేతోః పంచాగ్నిగతయః ఆఖ్యాయికాముఖేన దర్శితాః శ్వేతకేతుర్హారుణేయ ఇత్యాదినా। తత్ర పంచాగ్నిహోమా ఉక్తాః। తత్ర పంచమ్యామాహుతౌ హుతాయాం రేతోరూపాః ఆపః పురుషగర్భా భవంతి। జాతశ్చ పురుషః ఘటీయంత్రవత్ ఆగమనాగమనాయ కర్మోచితఫలాలచక్రవద్భ్రమతి। యథోక్తపంచాగ్నిదర్శనేన అర్చిరాదిగతిరేవ। గృహస్థానాం అనిష్టంవిదాం ఇష్టాపూర్తదత్తపరాణాం ధూమాదిగతిరేవ। యే చారణ్యోపలక్షితా వైఖానసాః పరివ్రాజకాశ్చ శ్రద్ధా తప ఇత్యుపాసతే తేషాం చ పంచాగ్నిహోమవేదిభిస్సహ అర్చిరాదిగతిరేవ। ధూమాదిగతిః పునరావృత్తిసహితా। అర్చిరాదిగతిస్తు పునరావృత్తిరహితా "తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి" ఇతి సగుణబ్రహ్మోపాసకస్య ప్రాప్తైశ్వర్యస్య బ్రహ్మణా ద్యాయుష్మత్త్వయా గమనసాపేక్షమేవ నామృతత్వం - నసా టాస్తు ఇతిగమ్యతే "తదపరాజితా పూస్తత్రైరం మదీయం సరః" ఇత్యాదిభేదోక్త్యా। ఏవం దేవయానః పంథాః సత్యలోకావసానో నానాభాగ్యహి॥

ధూమాదిమార్గే చ నేర్గతః పితృలోకం పితృలోకాదాకాశం ఆకాశాచ్చంద్రమసం ఇత్యాదిగమనముక్త్వా - తత్రైతమేవాధ్వానం పునర్నివర్తంతే ఆకాశాద్వాయుం వాయుర్భూత్వా ధూమో భవతి నా మోభూత్వాభ్రం భవతీత్యాదినా పునరావర్తనముక్త్వా - తత్ర పరిణామ ఖావస్థితత్రతః। మేఘో భూత్వా ఉన్నతప్రదేశేషు ప్రవర్షతి- వర్షధారారూపేణ శైలకగ్నాపతతి - తత ఇహ వ్రీహియవా ఓషధివనస్పతయః ఫలమాషా ఇతి

జాయంతే - అతో వై ఖలుదుర్నిష్ప్రపతరం - యతో గిరితటాదుదకస్రోతసోహ్యమానానదీః ప్రాప్నువంతి సముద్రం - తతో మకరాదిభిర్భక్ష్యంతే - తేష్వన్యేన - తత్రైవచ సహమకరేణ- సముద్రే పిబంతి సముద్రాంభోభిస్సహజలధరై రాకృష్టాః పునర్వర్షధారాభిః మరుదేశే శిలాతటే వా అగమ్యేపతితాస్తిష్ఠంతి - కదాచిత్ వ్యాళమృగాదిపీతాః భక్షితాశ్చాన్యైః - తేప్యన్యైరిత్యేవం ప్రకారాః పరివర్తేరన్ - కదాచిత్ అభక్ష్యేషు స్థావరేషు పతితాః తత్రైవ శుష్యేరన్ - భక్ష్యేష్వపి స్థావరేషు ప్రజాతానాం రేతస్సిగ్దేహసంబంధః మహాభవేవ - స్థావరాణాంబహుత్వాత్ దుర్నిష్క్రమణత్వం - వ్రీహ్యాదిజన్మాపిదుర్నిష్ప్రపతరం- యస్మాదూర్ధ్వరేతోభిర్బాలైః పుంస్త్వరహితైస్థవిరైర్వా భక్షితా అంతరాలైశీర్యంతే - అనేకత్వాదన్నానాం - కదాచిత్ అతీయయాదృత్త్యారేతస్సిగ్భిర్భక్ష్యంతే - తదా రేతస్సిగ్భావంగతానాంకర్మణో వృత్తిలాభః యద్యోరేతస్సించతి ఋతుకాలే యోషితి - తదాకృతేరేవ భవతి రేతో రూపేణ - తదన్వయవాకృతిభూయస్త్వమితి పురుషాద్వాపురుషోజాయతే - గోర్గవాకృతిరేవ నజాత్యంతరాకృతిః । యేతురమణీయచరణాద్విజాతయః ఇష్టాపూర్తాదికర్మకారిణః ధూమాది మార్గేణగచ్ఛంత్యాగచ్ఛంతి చ పానప్పున్యేన । విద్యాంచేత్ప్రాప్నుయుః తేర్చిరాదీనాగచ్ఛంతి నపునరావర్తంతే । విద్యయా కర్మణాచ విహీనాః పాంసారికీం కష్టాంగతిముపయంతి - తానీమానిక్షుద్రాణి దంశమశక కీటాదీని అసకృదావర్తీని భవంతి - ఏవంవిధేఘోరే స సారసాగారే - ఉద్భవఃమాపతంత్ప్రత్యగృహస్థానాంపంచాగ్నివిద్యోపదిష్టా॥

కోనశ్శాకింబ్రహ్మేతిమీమాంసాయాం వైశ్వానరవిద్యాప్రతిపాదితా వైశ్వానరాత్మభావప్రతిపత్త్యర్థం । తత్రైవాదిత్యాద్యుపాసనం । భుంజానస్యతృప్తా ప్రత్యక్షం ప్రమాణం - ప్రాణాదేవ తృప్తాశాస్త్రమికివిభాగః । చండాలాయాపి ఉచ్ఛిష్టానపాకారయోచ్ఛిష్టం ప్రయచ్ఛేత్ చండాలదేహస్థేవైశ్వానరాత్మనితత్రుతంస్యాత్ - నాధర్మానిమిత్తమితి విద్యాస్తుతా॥ ॥ఇతిపంచమఃఖండః॥౫॥

షష్ఠప్రపాఠకే,— ఆఖ్యాయికాముఖేన బ్రహ్మాత్మైకత్వ విద్యాం గ్రాహయితుమధ్యాయారంభః । సర్వానపి వేదానధీత్యసర్వంచాన్యద్వేద్యమధిగమ్యాప్య కృతార్థఏవభవతి - యావదాత్మతత్వం నజానాతీత్యాఖ్యాయికాతోవగమ్యతే । అన్యవిజ్ఞానేనాన్యద్విజ్ఞాతంభవతీత్యప్రసిద్ధమితి నన్వాశక్యప్పృచ్ఛతి । యథాలోకే ఏకేనమృత్పిండేనరుచకకుంభాదికారణభూతేన విజ్ఞాతేనసర్వమన్యన్మృద్వికారజాతంవిజ్ఞాతంస్యాత్ - తథా కారణేనానన్యత్వాత్కార్యస్య కార్యకారణయోర్భేదభానేఽపి కారణసత్తైవకార్యగతేతి విజ్ఞాయతే ఇతియదిమన్యసే - అన్యస్మిన్విజ్ఞాతే అన్యన్నజ్ఞాయతఇతి ప్రత్యక్షవిరోధఇతి చేత్ - సత్యమేవం స్యాత్-యద్యన్యత్కారణాత్కార్యంస్యాత్ - నత్వేవమన్యత్కారణాత్కార్యం । కథంతర్హి ఇదంకారణమయం వికారఇతి లోకానుభవః? తత్ర తత్త్వముపదిశతిశ్రుతిః - (వికారో నామధేయంవాచారంభణం) నామైవనామధేయం-స్వార్థే ధేయప్రత్యయః- వాచారంభణం - వాగారంభణం - వాగాలంబన మిత్యర్థః - నామైవకేవలం నవికారో నామ వస్త్వస్తిపరమార్థతః - మృత్తికైవసత్యంవస్త్వితి । ఏతేనదృష్టాంతేనఘటాదీనాం మృదివ వ్యావహారికస్యజగతః ఉపాదానకారణం మూలప్రకృతిరితిగమ్యతే । ప్రకృతిశ్చబ్రహ్మణః అనాదిభావాజ్ఞానరూపిణీ మాయా-సాచబ్రహ్మసత్తాతిరిక్తసత్తాశూన్యత్వాత్ బ్రహ్మసత్తానతిరిక్తసత్తాకత్వాచ్చఅనన్యాబ్రహ్మణః తచ్ఛబలమేవబ్రహ్మావ్యక్తతత్త్వం నారాయణఇత్యుచ్యతే - సహిమాయా ప్రాధాన్యేన జగతఉపాదానకారణం స్వప్రాధాన్యేన వివృత్తంచేతికల్పనా - వికారస్యజగతో మిథ్యాత్వాత్ వస్తుతోనాస్త్యేవ - తత్కల్పనాధిష్ఠానత్వేన కారణత్వేనోపలక్షితం నిర్విశేషచిన్మాత్రమేవసత్యమితి తాత్పర్యమవధారితం । లోహమణిస్సువర్ణపిండః తేనైకేన - విజ్ఞాతే నయథాన్యతః కటకమకుటకేయూరాదికంవిజ్ఞాతంస్యాత్ - వికారోవాచారంభణమిత్యాదిప్రాగ్వత్ । యథైకేననఖనికృంతనేన కృష్ణాయసపిండేన విజ్ఞాతేన సర్వంకృష్ణాయసో వికారజా

తంవిజ్ఞాతంస్యాత్ - వాచారంభణమేవతత్ - అనేకదృష్టాంతోపాదా
నందార్ష్టాంతికానేక భేదానుగమార్థం దృఢప్రత్యర్థంచ । "సదేవసో
మ్యేదమగ్రఆసీ దేకమేవాద్వితీయం"- ఇతిసదద్వైతకారణవాదినః। "అ
సదేవేదమగ్రఆసీ దేకమేవాద్వితీయం" ఇత్యసదద్వైతకారణవాదినః। స
త్ =అస్తితామాత్రంవస్తు సూక్ష్మం నిర్విశేషం సర్వగతం నిరంజనంనిరవ
యవంవిజ్ఞానం - యదవగమ్యతే సర్వవేదాంతేభ్యః । ఏవశబ్దః అవధార
ణార్థః - ఇదం=జగత్ నామరూపక్రియావత్ వికృత ముపలభ్యతే య
త్ - తత్సదేవాసీదితి ఆసీచ్ఛబ్దేన సంబధ్యతే - కదా - అగ్రే=జగతః
ప్రాగుత్పత్తేః। ఇదానీమపీదం సదేవ - కింతు నామరూపవిశేషణవత్ శబ్దబు
ద్ధివిషయంచ - ప్రాగుత్పత్తేస్తు కేవలసచ్ఛబ్దబుద్ధిమాత్రగమ్యం। యథాసు
ప్తోత్థితః సత్త్వమాత్రమవగచ్ఛతి తద్వదిత్యభిప్రాయః। లోకే పూర్వా
హ్ణే ఘటాదిదిదృక్షుః కశ్చిత్ సిసృక్షుః కులాలేన ప్రసారితం మృత్పిం
డముపలభ్య గ్రామాంతరంగత్వా అపరాహ్ణే ప్రత్యాగతస్తత్రైవ ఘటశ
రావాద్యనేకభేదభిన్నం కార్య ముపలభ్య మృదేవేదం ఘటశరావాదికేవ
లం పూర్వాహ్ణే ఆసీదితి నిశ్చినోతి తద్వదిహాప్యుచ్యతే। (అద్వితీయం)
మృద్వ్యతిరేకేణ మృదో యథా ఘటాద్యాకారేణ పరిణమయితృకులాలాదిని
మిత్తకారణం దృష్టం - తథా సద్వ్యతిరేకేణ సత్సహకారికారణం ద్వితీయం
వస్త్వంతరం నాస్తీత్యద్వితీయం। మృదాదిదృష్టాంత ప్రదర్శనేన ప్రాగుత్ప
త్తేః కార్యస్య అసత్త్వమభ్యుపగచ్ఛంతో వైశేషికాః కాణాదా నవకాశాః। ఏకం
విభాజకధర్మవిరహితం। ప్రాగుత్పత్తేర్వస్తు నిరూపయంతో వైశేషికా
ఆహుః (అసత్) అభావమాత్రం। సదభావమాత్రమిత్యకలయంతి బౌద్ధాః।
కథమసతస్సజ్జాయేతేతి వైనాశికాద్యన్యమతాన్యపాస్య (ప్రమాణవిరో
ధం దర్శయిత్వా) పునస్సదేవ సోమ్యేదమగ్రఆసీదేకమేవాద్వితీయమిత్యు
క్త్వా జగతస్సన్మూలకత్వం వ్యవస్థాపితం పరమార్థత ఇదం బుద్ధికాలేపి
సదద్వితీయమేవేతి సిద్ధాంతః॥

(బహుస్యాం ప్రజాయేయ) బహుధా ప్రకర్షేణోత్పద్యేయ-ఇతి తత్సదైక్షత సంకల్పయామాస । ఈక్షణస్య చేతనధర్మత్వాత్ సాంఖ్యపరికల్పితప్రధానం న జగత్కారణం। వాయ్వాకాశయోః తేజః ప్రభృతిష్వంతర్భావమభిప్రేత్య లఘూపాయేన సర్వస్య సన్మాత్రత్వం మాతవ్యమితి మత్వా నా శ్రుతిః పంచీకరణోపలక్షకం త్రివృత్కరణమేవాచక్షాణా తదనురోధేన త్రయాణామేవ సృష్టిమాహ॥ సేయం సదాఖ్యా దేవతా తేజోబన్నయోః బహుభవనముररీకృత్య (అనేన జీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి) స్వబుద్ధిస్థం పూర్వసృష్ట్యనుభూతం ప్రాణధారణమాత్మానమేవ స్మరంతీ - స్వాత్మనః అవ్యతిరిక్తేన జీవేన చైతన్యస్వరూపతయా అవిశిష్టేన - అనుప్రవిశ్య=తేజోబన్నభూతమాత్రా సంసర్గేణ లబ్ధవిశేషవిజ్ఞానా సతీ అసౌ నామాయం ఇదంరూప ఇతి వ్యాకరవాణితి ఐక్షత । జలాదిష్వివ సూర్యాదీనాం ఆదర్శ ఇవ ప్రవిష్టః పురుషః అవిద్యాప్రతిబింబిత సదాఖ్యదేవతాయా ఆభాస ఏవ జీవః - ఉపాధివశాత్ప్రతిబింబస్పృష్టకంపాదికం యద్వద్బింబే నాస్తి తద్వదావిద్యకసంసారః తద్వస్తుని నాస్తీతి భావః । అత్ర పరస్పరవిరుద్ధద్వైతవాదాః స్వబుద్ధివికల్పమాత్రాః - అతత్త్వనిష్ఠత్వాత్తేషామితి శక్యం వక్తుం- బ్రహ్మవిద్యయా సగ్ సంతీ వేతసిద్ధాంతాత్ - దేవతానాముక్తం త్రివృత్కరణం యదగ్నే రోహితగ్ం రూపమిత్యాదినా ఉదాహరణముఖేన ప్రపంచ్యతే- తన్నిర్ణయశ్చ అన్నమయం మనః అపోమయః ప్రాణః తేజోమయీ వాక్ ఇత్యాదిః॥

(షోడశకలస్సోమ్య పురుషః) మనస్యన్నవివర్తయా షోడశధా ప్రవిభక్తయా కలయా సంయుక్తః కార్యకరణసంఘాతలక్షణః జీవవిశిష్టః షోడశకల ఉచ్యతే। మనసః అన్నమయత్వం ప్రత్యక్షీకర్తుం పంచదశాహాని అశనం న కృతవాన్ । (స్వప్నాంతం మే సోమ్య విజానీహీత్యాది) యస్మిన్మనసి జీవేనాత్మనానుప్రవిష్టా పరా దేవతా ఆదర్శ ఇవ పురుషః ప్రతిబింబేన - జలాదిష్వివ సూర్యాదయః ప్రతిబింబైః - తన్మనః అన్నమ

యం తేజోమయ్యా వాచా ఆపోమయేన ప్రాణేనచ సంగతం - యస్మిన్మనో జీవః శ్రవణమననాదివ్యవహారాయ కల్పతే తదుపరమేచ స్వం దేవతారూపమేవ ప్రతిపద్యతే - మన ఆఖ్యాం గతస్య మన ఉపశమద్వారేణ ఇంద్రియవిషయేభ్యో నివృత్తస్య యస్యాం దేవతాయాం స్వాత్మభూతాయాం యదవస్థానం తత్ స్వప్నాంతం సుషుప్తమిత్యేవ తత్ - స్వమపీతో భవతీతి వచనాత్ - చైతన్యప్రతిబింబరూపేణ జీవేనాత్మనా మనసి ప్రవిష్టా నామరూపవ్యాకరణాయ పరా దేవతా మన ఆఖ్యే పరమే మన ఆఖ్యాం జీవరూపతాం హిత్వా స్వమేవాత్మానం ప్రతిపద్యతే - అతః సుషుప్తమేవ స్వప్నాంతశబ్దవాచ్య ఇత్యవగమ్యతే । పుణ్యాపుణ్యయోస్సుఖదుఃఖారంభకత్వాత్ అవిద్యాకామోపష్టంభేన సంసారహేతునా సంయుక్త ఏవ స్వప్నః సుఖదుఃఖసంయుక్తః । (యథా శకునిస్సూత్రేణ ప్రబద్ధ ఇత్యాదినా) ప్రాణోపలక్షితదేవతాశ్రయం మన ఇతి తదుపలక్షితో జీవ ఇతి చోక్తమ్ । ఏవం చ స్వపితి నామప్రసిద్ధిద్వారేణ యజ్జీవస్య సత్యం స్వరూపం తజ్జగతో మూలమితి దర్శితం । ఏవమేవ జగన్మూలజ్ఞానోపాయాః తేజోబన్నశుంగైః ప్రదర్శితాః॥

(ఐతదాత్మ్యమిదꣳ సర్వం తత్సత్యꣳ స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో) ఏతత్ సదాత్మా యస్య సర్వస్య తదేతదాత్మ - తస్య భావ ఐతదాత్మ్యం । ఏతేన సదాఖ్యేనాత్మనా ఆత్మవత్సర్వమిదం జగత్ - నాన్యోఽస్త్యాత్మా అసంసారీ సంసారీ - నాన్యోఽతోఽస్తి ద్రష్టేత్యాదిశ్రుత్యంతరాత్ - తదేవ సదాఖ్యం కారణం పరమసత్ ప్రత్యక్స్వరూపం సత్తత్త్వయాథాత్మ్యం - ఆత్మశబ్దస్య నిరుపపదస్య ప్రత్యగాత్మని గవాదిశబ్దవత్ నిరూఢత్వాత్ - తత్ సత్ - తత్త్వమసి - స త్వమసి - ఇతి శ్వేతకేతోః బ్రహ్మాత్మైక్యోపదేశః కృతః - భాగత్యాగలక్షణయా వాక్యార్థ ఉపపన్నః । ఏవం ప్రత్యాయితః పుత్రః గురూక్తార్థస్య శాస్త్రాపరోక్షస్య వ్యావహారికానుభవవిరుద్ధత్వాత్ సందిహానః (భూయ ఏవ మా భగవాన్విజ్ఞాపయత్విత్యాదినా) బహుభిర్దృష్టాంతైః మాం ప్రత్యాయయత్వితి ప్రార్థ

యతే - ఏవముక్తస్సగురుః తథాస్త్విత్యంగీకృత్య తమేవార్థం దృష్టాం తప్రదర్శనేన తత్త్వమసీతి నవకృత్వః ఉపదిశ్య వ్యాఖ్యాయయామాస।౧॥

ప్రత్యహం సర్వాః ప్రజాః సుషుప్తౌ సద్వస్తునిసంపన్నాః సుషుప్త్యుత్థానానంతరం వయం సతిసంపన్నాః సన్ప్రాప్తాస్మ ఇతి నజానంతిఖలు - కుత స్తదజ్ఞానమిత్యాశంకా - యథాలోకే స్వకీయేగృహే సుప్తఉత్థాయ గ్రామాంతరంగతో జానాతిస్వగృహాదాగతోస్మీతి- ఏవం సతఆగతోస్మీతిచజంతూనాం కస్మాద్విజ్ఞానంనభవతీతి సందేహాయాయుక్తిః।మధుకరమక్షికాః నానావిధవృక్షరసాన్ మధుతాంగమయంతిఖలు- అముష్యపనసస్యామ్రామువ్యవృక్షస్యాయం రసఇతి మధునివివేకం నలభన్తే లోకేచ సమవేతానాంప్రాణినాం అముష్యాహంపుత్రోస్మి పితానప్తాచాస్మీత్యాది లబ్ధవివేకానసంక్యైన్తే నతథైహ మధురామ్లకటుతిక్తాదిరసానాం మధుత్వేనైకీభూతానాం మధుగాదిభావే సహివేకోగృహ్యతే - ఏవమేవప్రజాః అహన్యహని సుషుప్తికాలే సతిసంపన్నా వయంసతిసమ్పన్నామఇతి నవిదుః- కారణప్రవిలయమోక్ష్యేనైవ - అత స్తఇహాస్మిన్సంసారేసతాజ్ఞాత్వైవ సతిసంపన్నాః యస్యాంకర్మనిమిత్తాః యాంయాంజాతింప్రతిపన్నాఆసన్ తదా వ్యాఘ్రోహం సింహోహమిత్యాద్యాంజాతింనవిదుః తేతత్కర్మవాసనాంకితాస్సంతః సత్ప్రవిష్టాఅపి సస్వభావేనైవపునరాభవంతి - పునస్సతఆగత్య వ్యాఘ్రోవా సింహోవా వేత్యేవ యద్యద్వ్యాసన్ ఇహలోకేభవంతి - యుగసహస్రకోట్యంతరేపి సంసారిణో జంతోర్యాపురాభావితా వాసనా సానసశ్యతి యథాప్రజ్ఞంహి సంభవా ఇతి శ్రుత్యంతరాత్॥ తత్త్వమసి॥౨।

నానాదిగ్భ్యో హిమవ్యోగంగాసింధ్వాద్యాః సముద్రంప్రాప్య ఏకీభూతాంగగాః జలధిరైరాకృష్టాః పునర్వృష్టిరూపేణపతితాః పునర్గంగాదినదీరూపాః సముద్రంప్రాప్య సముద్రఏవభవన్తి - తదాతదేయంగంగాయమునేత్యాది వివేకంనలభన్తే - ఏవమనావద్యపరిజ్ఞానం తథా వ్యాఘ్రోసింహోవేత్యాపూర్వవత్ । తత్త్వమసి॥౩॥

దృష్టంహిలోకేజలేపి వీచితరంగఫేనబుద్బుదాదయఉత్థితాః పునస్తద్భావంగతావినష్టాఇతి - జీవాస్తు తత్కారణభావం ప్రత్యహంగచ్ఛన్తోపి సుషుప్తేఃమరణప్రళయయోశ్చ నవినశ్యంతీతి విశేషః - దృష్టాంతవైషమ్యప్రయుక్తసంశయః పునఃప్రశ్నోత్థాపకః । అనేకశాఖాయుక్తస్య మహతోవృక్షస్య మూలేసకృద్ఘాతమాత్రేణ సవృక్షోనశుష్యతి రసంస్రవేత్ యత్రవాహన్యాత్ వృక్షోజీవన్నేవరసం స్రవేత్ సవృక్షః జీవేనానువ్యాప్తః భౌమాన్రసాన్ముహుర్గృహ్ణన్ మోదమానస్తిష్ఠతీతిజ్ఞాయతే - తస్యయదేకాంశాఖాం వైఘ్నకైశ్చిదాహతాంవా రోగగ్రస్తాంవా జీవోజహాతి శాఖాయాం విప్రసృతమాత్మాంశ ముపసంహరతి - అథసా శాఖాశుష్యతి - తథా వాఙ్మనఃప్రాణకరణగ్రామానుప్రవిష్టోహి జీవః తదుపసంహారే ఉపసంహ్రియతే - జీవేనచప్రాణయుక్తేన అశితపీతం చ రసతాంగతం జీవచ్ఛిష్టశరీరవృక్షంచ వర్ధయద్రసరూపేణ జీవస్య సద్భావేలింగంభవతి - అశితపీతాభ్యాం దేహేజీవస్తిష్ఠతీతిజ్ఞాపయతి. తస్య ఏకాంగవైకల్యనిమిత్తంకర్మ యదోపస్థితంభవతి తదాజీవః ఏకాంశరీరవృక్షశాఖాంజహాతి - తథా సాశాఖాశుష్యతి జీవస్థితినిమిత్తో రసః జీవకర్మాక్షిప్తః జీవోపసంహారేనతిష్ఠతి రసాపగమే శాఖాశోషముపైతి - యదాసర్వమేవ వృక్షంజహాతి తదాసర్వోపిశరీరవృక్షశ్శుష్యతి - వృక్షస్యరసస్రవణ శోషణాదిలింగాత్ జీవవత్త్వం దృష్టాంతశ్రుతిజ్ఞాపితం - చేతనావన్తఃస్థావరా అపీతిశ్రుతితాత్పర్యం - ఏవమేవేత్యాదితత్త్వమసి॥౪॥

స్థూలకార్యస్యసూక్ష్మస్యకారణత్వ మిత్యుచ్యతే । మహాన్యగ్రోధవృక్షస్య ఫలమాహృత్యభిత్త్వాఅణుతరంవృక్షబీజంపశ్యతి - తద్భిత్త్వాతదవయవం ఏవంక్రమేణ యావదక్షిగోచరంపశ్యతి ఏవమేవ అణిమ్నస్సూక్ష్మః స్థూలంనామరూపాదిమత్కార్యం జగదుత్పన్నమితిశ్రద్ధత్స్వ॥ అన్యత్పూర్వవత్ - తత్త్వమసి॥౫॥

విద్యమానమపి వస్తు నోపలభ్యతే, ప్రకారాంతరేణ తూపలభ్యతే - యథా - పిండరూపం లవణం ఘటాదావుదకే ప్రక్షిప్య శ్వః ప్రాతరాగత్య పశ్యన్నపి న ప్రకారేణ నోపలభ్యతే - అప్సు సంశ్లిష్టం లవణం చక్షుషా స్పర్శేన చ న జ్ఞాయతే తదుదకభాగేషు యత్రాచాంతమపి జిహ్వయా లవణమేవ జ్ఞాయతే - ఏవమత్రాపి దేహే విద్యమానం సత్ జగన్మూలం ఉపాయాంతరేణోపలభ్యత ఇతి । తత్త్వమసి॥౬॥

లోకే తస్కరాః ధనవంతం బద్ధచక్షుషం కృత్వా బద్ధహస్తం తం గాంధారదేశాద్దేశాంతరం నీత్వా నిర్జనారణ్యే విసృజ్య గచ్ఛంతి - స తత్ర దిగ్భ్రమోపేతః శబ్దం కుర్యాత్, = అహం గాంధారేభ్యస్తస్కరైరానీతోఽస్మ్యపినద్ధాక్ష ఇతి విక్రోశేత్ - కారుణికః కశ్చిచ్ఛిత్త్వా గత్వా బంధనం ప్రముచ్య ఉత్తరతో గాంధారా వర్తంతే ఏతాం దిశం వ్రజేతి ప్రబ్రూయాత్, బంధముక్తస్స పండితః కారుణికోపదేశేన మేధావీ సన్ పరోపదిష్టగ్రామప్రవేశమార్గావధారణసమర్థో భూత్వా గాంధారానేవోపసంపద్యేత - నేతరో మూఢమతిస్తథా । ఏవమేవ సతః జగదాత్మనస్స్వరూపాత్ తేజోబన్నాదిమయం దేహారణ్యం శీతోష్ణాద్యనేకద్వంద్వమనర్థసంకటం మోహపట్టాపినద్ధాక్షః దృష్టాదృష్టానేకవిషయతృష్ణాపాశితః పుణ్యాపుణ్యాదితస్కరైః ప్రవేశితః అనర్థేన సహమానో విక్రోశన్ కథంచిత్పుణ్యాతిశయాత్ పరమకారుణికం కంచిత్ప్రాప్య ఆత్మవిదం విముక్తబంధనమాసాద్య తేన దర్శితసంసారనివృత్తిమార్గః ఏకత్వస్య "నాసి త్వం సంసారీ - కిం తు - సదేవ - తత్త్వమసీతి" అవిద్యామోహపట్టాభినహనాన్మోక్షితః గాంధారపురుషవత్ స్వం సదాత్మానముపసంపద్య సుఖీ నిర్వృతస్స్యాత్ । అతః (ఆచార్యవాన్ పురుషో వేద) ఇత్యాద్యుక్తం॥ తత్త్వమసి॥౭॥

జ్వరాద్యుపతాపవంతం ముమూర్షుం బాంధవాః పరివార్యోపాసతే జానాసి మాం పితరం పుత్రం భ్రాతరం వేతి పృచ్ఛంతః । తస్య ముమూర్షోః వాఙ్మనసి సంపద్యతే మనః ప్రాణే ప్రాణస్తేజసీతి యావన్న క్రమేణ

ఏవాయం విదుషోపి సత్సంపత్తిక్రమః - తేజసి పరస్యాం దేవతాయాం సంపన్నే సతి నజానాతి స్వరూపం - అవిద్వాంస్తు తత ఉత్థాయ ప్రాగ్భావితం వ్యాఘ్రాదిభావం దేవమనుష్యాదిభావం వా విశతి - విద్వాంస్తు శాస్త్రాచార్యోపదేశజనితజ్ఞానప్రకాశితం సద్బ్రహ్మాత్మానం ప్రవిశ్య నావర్తతే. ఇత్యేష సంపత్తిక్రమః - తస్య ఉత్క్రాన్తిర్నాస్తి - ''పర్యాప్తకామస్య కృతాత్మనస్త్విహైవ సర్వే ప్రవిలీయన్తి కామాః'' ఇత్యాథర్వణశ్రుతేః నదీసముద్రదృష్టాన్తశ్రుతేశ్చ । మూర్ధన్యయా నాడ్యోత్క్రాన్తస్య ఆదిత్యాదిద్వారేణ నిష్క్రమిష్యతః దేశకాలనిమిత్తఫలాభిసంధానేన గమనదర్శనాత్ న తత్రాపి విశేషః॥ తత్త్వమసి॥౮॥

చౌర్యకర్మణి సందిహ్యమానం పురుషం నిగ్రహాయ పరీక్షణాయ చ బద్ధహస్తమానయన్తి రాజపురుషాః - న మయా ధనమపహృతమిత్యేవ హ్నుతే స బహుశః - స యది తస్య స్తేయస్య కర్తా భవతి స్వాత్మానమనృతం కురుతే హ్యన్తతః అగ్నిదివ్యపరీక్షాయాం తప్తం పరశుం ప్రతిగృహ్ణాతి దహ్యతే చ। యది చౌర్యస్య అకర్తా భవతి [illegible] సత్యాభిసంధ తదితరయోః శరీరపాతకాలే చ [illegible] సత్సంపత్త్యా న పునరావృత్తిం [illegible] దేహగ్రహణాయావర్తతే - అవిద్వాంస్తు వికారానృతాభిసంధః స్వాత్మానమనృతం కుర్వాణః పునర్వ్యాఘ్రాదిభావం దేవతాదిభావం వా యథాకర్మ యథాశ్రుతం ప్రతిపద్యతే ఇతి తత్త్వమసి॥౯॥

అథ పిత్రా ప్రతిబోధితః తత్త్వమసీతి శ్వేతకేతురారుణేయః - స దేవాహమస్మీతి విజ్ఞాతవాన్ । ఏతేన [illegible] కర్తృత్వభోక్తృత్వాద్యధ్యాసకృతస్య విజ్ఞాననివృత్తిః ఫలితా - తస్మాద్వికారానృతాభిసంధికృతజీవాత్మత్వవిజ్ఞాననివర్తకం సత్తామాత్రలక్షణప్రతిపాదకం వాక్యం తత్త్వమసీతి సిద్ధం - మహావాక్యస్య బహుశ్రుత్యుపపత్తిభిరుపపాదితమిదం తాత్పర్యం - జీవబ్రహ్మణోరైక్యం సర్వోపనిషత్సారభూతమిదమేవ॥ ఇతి షష్ఠః ప్రపాఠకః॥

సప్తమప్రపాఠకే,—పరమార్థతత్త్వోపదేశపరష్షష్ఠోధ్యాయః స
మాత్మైకత్వనిర్ణాయకః - న సతః అర్వాగ్వికారలక్షణాని తత్త్వాని నిర్ది
ష్టాని - అతస్తానీమాని నామాదీని ప్రాణాంతాని క్రమేణ నిర్దిశ్య తద్ద్వా
రేణాపి భూమాఖ్యం నిరతిశయం తత్త్వం నిర్దేక్ష్యామి - శాఖాచంద్రద
ర్శనవత్ - ఇతీమమర్థం వక్తుం సప్తమప్రపాఠక ఆరబ్ధః - అత్ర భూమవి
ద్యా ప్రస్తూయతే - సనత్కుమారం నారద ఉపససాదేత్యాదినా । వేదా
ః వాక్ప్రపంచస్సర్వోపి నామమాత్రం - యస్తు నామ బ్రహ్మేత్యుపాస్తే
స్య కామచరణం రాజ్ఞ ఇవ స్వవిషయే భవతీతి ఫలం - నామ్నః వాగ్భూ
యసీ - వాచో భూయః మనః - మనసో భూయాన్ సంకల్పః - సంకల్పా
చ్చిత్తం భూయః - చిత్తాత్ ధ్యానం భూయః - ధ్యానాద్విజ్ఞానం భూయః -
జ్ఞానాద్బలం భూయః - బలాదన్నం భూయః - అన్నాదాపో భూయి
ష్ఠః - అద్భ్యస్తేజో భూయః - తేజస ఆకాశో భూయాన్ - ఆకాశాత్స్మ
రో భూయః - స్మరాదాశా భూయసీ - ఆశాయాః ప్రాణో భూయాన్
త్యుత్తరోత్తరం భూమోపాసనాన్యుక్త్వా తత్తత్ఫలాన్యుక్తాని । నారదః
ర్వాతిశయం ప్రాణం స్వమాత్మానం శ్రుత్వా నాతః పరమస్తీత్యుపరరా
మ । తతస్సత్యం విజిజ్ఞాతవ్యం - విజ్ఞానం విజిజ్ఞాసితవ్యం - మతిర్విజిజ్ఞాసి
తవ్యా - శ్రద్ధా విజిజ్ఞాసితవ్యా - నిష్ఠా విజిజ్ఞాసితవ్యా - కృషిర్విజిజ్ఞాసి
తవ్యా - సుఖం విజిజ్ఞాసితవ్యం - భూమైవ సుఖం - భూమా విజిజ్ఞాసితవ్యః -
ఇత్యుక్త్వా కింలక్షణోసౌ భూమేతి విచార్య యత్ర నాన్యత్పశ్యతీత్యాదినా
నిర్విశేష చిన్మాత్రమేవ స్వరూపం భూమ పదార్థ ఇతి నిర్ణీతం స ఆత్మేతి
ఆత్మనైవ కేవలేన సన్స్వరూపేణ శుద్ధేనాదిశ్యతే య ఏవం విద్వాన్ ఆత్మ
క్రీడ ఆత్మరతిః స జీవన్ముక్తః ॥ ఇతి సప్తమః ప్రపాఠకః ॥ ౭॥

అష్టమప్రపాఠకే,—యద్యపి షష్ఠసప్తమప్రపాఠకయోః సదేకమే
వాద్వితీయం దిగ్దేశకాలాదిభేదశూన్యం బ్రహ్మ ఆత్మైవేదం సర్వమిత్యధిగ
తం - తథాపి మందబుద్ధీనాం దిగ్దేశాదిభేదవద్వస్త్వస్తీత్యేవం భావితా బుద్ధి
ర్న శక్యతే సహసా పరమార్థవిషయీకర్తుం - అనధిగమ్య తు బ్రహ్మన

పురుషార్థసిద్ధిః - అతస్తదధిగమాయ హృదయపుండరీకదేశ ఉపదేష్టవ్యః - యద్యపి సత్సర్వస్య ప్రత్యగాత్మైకవిషయం నిర్గుణం చాత్మతత్త్వం-తథాపి మందబుద్ధీనాం గుణవత్త్వస్యేష్టత్వాత్ సత్యకామాదిగుణవత్త్వం చ వక్తవ్యం- తథా - యద్యపి బ్రహ్మవిదాం స్త్ర్యాదివిషయేభ్యః స్వయముపరమో భవతి - తథాప్యనేకజన్మవిషయసేవాభ్యాసజనితా విషయవిషయా తృష్ణా న సహసా నివర్తయితుం శక్యత ఇతి బ్రహ్మచర్యాది సాధనవిశేషో విధాతవ్యః - తథా - యద్యప్యాత్మైకత్వవిదాం గన్తృగమనగన్తవ్యాభావాత్ అవిద్యాదిశేషస్థితినిమిత్తక్షయే గగన ఇవ విద్యుత్ ఉద్భూత ఇవ వాయుః దగ్ధేంధన ఇవాగ్నిః స్వాత్మన్యేవ నివృత్తిః - తథాపి గన్తృగమనాదివాసితబుద్ధీనాం హృదయదేశగుణవిశిష్టబ్రహ్మోపాసకానాం మూర్ధన్యయా నాడ్యా గతిర్వక్తవ్యేతి అష్టమప్రపాఠక ఆరభ్యతే। దిగ్దేశగుణగతిఫలభేదశూన్యం హి పరమార్థసత్ అద్వయం బ్రహ్మ మందబుద్ధీనాం అసదివ ప్రతిభాతి - సన్మార్గస్థాస్తావద్భవంతు - తతః శనైః పరమార్థసదపి గ్రాహయిష్యామీతి మన్యతే శ్రుతిః॥

(అథ యదిదమస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుండరీకం వేశ్మ దహరోऽస్మిన్నంతర ఆకాశః తస్మిన్ యదంతః తదన్వేష్టవ్యం తద్వావ విజిజ్ఞాసితవ్యం) ఇత్యాది నా గ్రంథేన దహరవిద్యా ప్రస్తూయతే - తత్ర అనేకప్రకృతిమద్యథా పురం తథేదమనేకేంద్రియమనోబుద్ధిభిః స్వామ్యర్థకారిభిర్యుక్తమితి బ్రహ్మపురం శరీరం - పురే చ నేత్ర్యాజ్ఞాయథా తథా బ్రహ్మపురే దహరపుండరీకం వేశ్మ - యథాహి విష్ణోః సాలగ్రామః తథా బ్రహ్మణః ఉపలబ్ధ్యధిష్ఠానమిత్యర్థః । అస్మిన్ హి స్వవికారశుంగే దేహే నామరూపవ్యాకరణాయ ప్రవిష్టం సదాఖ్యం బ్రహ్మ జీవేన ఆత్మనేత్యుక్తం. తస్మాదస్మిన్ హృదయపుండరీకే ఉపసంహృతకరణైః విశేషతః బ్రహ్మచర్యసత్యాసాధనాభ్యాం యుక్తైః సత్యకామాది గుణవద్ధ్యాయమానైః బ్రహ్మోపలభ్యత ఇతి ప్రకరణార్థః - శరీరస్య బ్రహ్మపురత్వస్థాపనార్థం శూన్యవాదాన్నిరాకృత్య సద్వాదో వ్యవస్థాపితః॥

(అథయఏష సంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరంజ్యోతిరు
పసంపద్య స్వేనరూపేణాభినిష్పద్యత ఏష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమ
భయమేతద్బ్రహ్మేతి తస్యహవాఏతస్యబ్రహ్మణో నామసత్యమితి) సు
షుప్తకాలే స్వేనాత్మనా సంపన్నస్స్వం సమ్యక్ప్రసీదతి - జాగ్రత్స్వప్న
యోర్ద్వివిధేంద్రియ సంయోగజాతం కలుషం జహాతీతి సంప్రసాదశ
బ్దః - అశరీరతా హ్యాత్మనస్స్వరూపం - ఏష ఆత్మా [illegible] అథవా
అపహత పాప్మత్వం సత్యసంకల్పత్వం ఇత్యాదయో గుణాః ఉపాస్యత్వేనవి
హితాః ఆదిత్యస్య తేజసా నాడీష్వనుగతస్య పైంగళ్యాదయో వర్ణవి
శేషా భవంత్యుక్తం । అథాయి [illegible] విద్యాగ్రహణ సంప్రదాన విధిప్రద
ర్శనార్థా । ఇంద్ర [illegible] నోపాఖ్యాయికాయాం చతుర్థ పురుష
[illegible] పురుషస్య పరీక్షితః దేవరాజోఽపి ఉదశరావాది దర్శితా వినాశ
యుక్తిరపి వినాశమేతీతి సంమోహ - తథా ప్రాజాపత్యో మహాప్రాజ్ఞోఽపి దే
హమాత్రాత్మదర్శనో బభూవ కిముతైవ నాశికసాంఖ్యకాణాదాదయో
మోహ్యేరన్ - తథా స్వైకమతినః బాహ్యవిషయాపహృతచేతసః వేద
ప్రమాణా అపి ఆత్మైకత్వం నవిజానంతి పరమార్థసత్యం - లోకాంత
రగమనాగమన [illegible] - కిముత్యే యుప్రజంతవో వివే
కహీనాః స్వభావతఏవ విషయవిషయాపహృతచేతసః - తస్మాదిదం
[illegible] సర్వ బాహ్యేషణాభ్యః అనన్య [illegible] పరమహంస పరివ్రాజకైః
అత్యాశ్రమిభిః వేదాంతవిజ్ఞాన పరైరేవ వేదనీయం పూజ్యతమైశ్చ ప్రా
జాపత్యే [illegible] ప్రకరణ [illegible] -
(ప్రత్యగాత్మైకత్వ [illegible] । [illegible] [illegible] సాప్రజ్ఞా
[illegible] - [illegible] బ్రహ్మాత్మ [illegible]
[illegible] । ([illegible]
[illegible] ప్రియేష్వశ
తః) బ్రహ్మ [illegible] ముపలభ్య
తే- [illegible] । [illegible]

పాదస్య అవిద్యయాశరీరేణ అవిశేషతాంసశరీరతామేవసంప్రాప్తస్యశరీరాత్సముత్థాయస్వేనరూపేణ యథాభినిష్పత్తిః - తథావక్తవ్యేతిఅశరీరోవాయురిత్యాదిదృష్టాంతఉక్తః॥

(సఉత్తమపురుషః) సవేనస్వరూపేణ సంప్రసాదోభినిష్పద్యతే - ప్రాక్ప్రతిబోధాత్తద్భ్రాంతినిమిత్తాత్సర్పోభవతి యథారజ్జుః- పశ్చాత్కృతప్రకాశాత్ రజ్జ్వాత్మనాస్వేనరూపేణాభినిష్పద్యతే -ఏవంచ సఉత్తమపురుషః - ఉత్తమస్సాసౌ పురుషశ్చేత్యుత్తమపురుషః - సఏవోత్తమపురుషః - అక్షిస్వప్నపురుషౌవ్యక్తౌ - అవ్యక్తశ్చసుషుప్తః - ససుప్తస్సంప్రసన్నః అశరీరశ్చ స్వేనరూపేణ ఏషాంశీవ స్వరూపేణావస్థితః - క్షరాక్షరౌ వ్యాకృతావ్యాకృతావపేక్ష్య ఉత్తమపురుషః కృతనిర్వచనోభగవద్గీతాసు॥

(ఆకాశోహవైనామనామరూపయోర్నిర్వహితా) ప్రకృతప్రసిద్ధఆత్మాఆకాశ ఇవాశరీరత్వాత్సూక్ష్మత్వాచ్చ ఆకాశః - నామరూపయోః స్వాత్మస్థయోః జగద్బీజభూతయోః సలిలస్యేవ ఫేనస్థానీయయోః నిర్వహితా=వ్యాకర్తా - యద్యపి తేప్రత్యస్తనామరూపాభ్యామస్పృష్టం - తథాపినామరూపవ్యాకరణంతయోర్బ్రహ్మ। (తేయదంతరా తద్బ్రహ్మతదమృతంస ఆత్మా) ఆత్మాహినామ సర్వజంతూనాం ప్రత్యక్చేతనః స్వసంవేద్యప్రసిద్ధః - తేనైవస్వేనరూపేణానంతోయ ఆకాశో వ్యోమవచ్చర్వగతఆత్మాబ్రహ్మేత్యవగంతవ్యం - తదమృతం। ఇత్యష్టమప్రపాఠకః॥

ఇతిఛాందోగ్యోపనిషదఃభాష్యార్థస్య తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః॥

ఓమ్.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః.

ఓన్నమో బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యాసంప్రదాయ
కర్తృభ్యోవంశఋషిభ్యో నమోగురుభ్యః॥

శుక్లయజుర్వేదే కాణ్వశాఖానాం బృహదారణ్యకాఖ్యా ఉషావాఅశ్వస్యేత్యాదికా తృతీయాధ్యాయాంతా షడధ్యాయీ

వాజసనేయిబ్రాహ్మణోపనిషదుపలభ్యతే । సేయంబ్రహ్మవిద్యోపనిషచ్ఛబ్దవాచ్యా - సంసారనివృత్త్యర్థినః సంసారహేతునివృత్తిసాధనబ్రహ్మాత్మైకత్వవిద్యాప్రతిపత్తయే ప్రభవతి - తత్పరాణాంసహేతోస్సంసారస్యాత్యంతావసాదనాత్ - అరణ్యే అనూద్యమానత్వా దారణ్యకం - బృహత్త్వాత్పరిమాణతః బృహదారణ్యకం - తస్యకర్మకాండేనసంబంధోభిధీయతే । సర్వోప్యయంవేదః ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం అనవగతేష్టానిష్టప్రాప్తిపరిహారోపాయప్రకాశనపరః। అతీతజన్మాంతరసంబంధ్యాత్మాస్తిత్వవిజ్ఞానే సాంసారికానిష్టపరిహారే చాప్రసక్తస్యాత్ - అతఃకర్మగతిర్వివేచనీయా॥

ఉపనిషదారంభస్సితే ప్రాథమికబ్రాహ్మణయోః అశ్వమేధవిజ్ఞానాయ ప్రాధాన్యాదశ్వస్యతద్విషయదర్శనే అవాంతరతాత్పర్యం। అశ్వస్యోత్పత్తిః స్తుత్యర్థా। (సత్రేధాత్మానంవ్యకురుత) సజాతఃప్రజాపతిః ఆదిత్యాగ్నివాయ్వాత్మనా త్రిప్రకారమాత్మానంస్వయమేవ కార్యకరణసంఘాతంవ్యభజత్ । ముఖ్యప్రాణస్యమంత్రప్రకాశ్యత్వముపాస్యత్వం స్తుతం।బృహస్పత్యాదిదర్శనకంప్రాణోపాసనం-ప్రాణస్యవేదాత్మకత్వం।(ఆత్మైవేదమగ్రఆసీత్పురుషవిధః) జ్ఞానకర్మభ్యాంసముచ్చితాభ్యాం ప్రజాపతిత్వప్రాప్తిర్వ్యాఖ్యాతా - కేవలప్రాణదర్శనేన - ప్రజాపతేఃఫలభూతస్య సృష్టిస్థితి సంహారేషు జగతస్స్వాతంత్ర్యాది విభూత్యుపవర్ణనేన జ్ఞానకర్మణోస్సాధనయోః ఫలోత్కర్షోవర్ణ్యతే । (సోబిభేత్తస్మాదేకాకీబిభేతి - ద్వితీయాద్వైభయంభవతి) కర్మకాండవిహితజ్ఞానకర్మఫలం సంసారవిషయం నాత్యక్రామత్ - ఇతిప్రథమశ్శరీరీపురుషవిధఃప్రజాపతిఃభీతః । ఆత్మనాశవిపరీతదర్శనవత్త్వంభయబీజం - తస్మాదయమ్యాప్యేకాకీబిభేతి - సత్స్వరూప మాత్మతత్త్వం యస్మాన్మత్తోన్యత్ ఆత్మవ్యతిరేకేణ వస్త్వంతరం ప్రతిద్వంద్విభూతం నాస్తి । ఆత్మవినాశహేత్వభావే కస్మాన్నుబిభేమీతి ఏకత్వజ్ఞానాద్భయంతత్యాజ - కేవలావిద్యానిమిత్తమేవద్వైతంభయమూలం - అ

తతఃద్వితీయాద్వై భయంభవతి - ప్రజాపతేర్భయావిష్టత్వేనసంసారాం
తర్భూతత్వముక్తం - అరత్యాక్రాన్తత్వే ప్రజాపతేరేకాకిత్వంహేతూకృ
తం - ద్వితీయగమనాయకృత్స్నం తయాసాయాం గాభావమాపన్నా
యాన్యుపఘాతిభావో న నోహ్యసంసారమోహ్యఘాతిభావేనా సకారణ
మస్త్రీత్యాశంక్యోక్తం, సమమిథునం చక్రేతి - ప్రజాపతిస్సర్వాంగస్స్రి
ష్టా, మిథునాత్మకం సృష్ట్వా బ్రాహ్మణాదివర్ణనియంతౄన్ దేవతా అసృజత్ ॥

అవిద్యాక్షేత్ర, కర్మబీజః, సంసారోవృక్షః, ఏతస్యసమూలో ద్ధరణోపుపాయః పరిసమాప్తిః - ఇతిబ్రహ్మవిద్యాం నామమహాభాష్యమా పీదిత్యాద్యుక్తం (తదాహుర్యద్బ్రహ్మవిద్యయా - కిముతద్బ్రహ్మ - య స్మాత్సర్వమభవత్ - బ్రహ్మవా ఇదమగ్ర ఆసీత్తదాత్మానమేవావేత్ - అ హంబ్రహ్మాస్మీతి తస్మాత్సర్వమభవత్ - య ఏవం వేదాహంబ్రహ్మాస్మీతిస ఇ దగ్ సర్వంభవతి - అత్మాహ్యేషాగ్ స భవతి - అథయోన్యాం దేవతాము పాస్తే న్యోసావన్యోహమస్మీతి నస వేదయథాపశుః.)

పరస్యబ్రహ్మణః సర్వభావాపత్తిర్జ్ఞానసాధ్యేతిజ్ఞాన సాధ్యాం చసర్వభావాపత్తిం హతస్మాత్సర్వమభవదితి - బ్రహ్మవా ఇదమగ్ర ఆసీది త్యుక్తం ప్రజాపతి సంజ్ఞితమపరం బ్రహ్మ నిఃశ్రేయస సాధనాధికారీమను ష్యః అపరబ్రహ్మవిద్యయా కర్మసహితయా అపరబ్రహ్మభావముపసంప న్నః భోజ్యనపావృత్తిః - సర్వప్రాణిప్యోప్యన్నకామకర్మబంధనః పర బ్రహ్మభావీబ్రహ్మవిద్యాహేతోః బ్రహ్మన్యాదిక్రియతే - ఏవమాక్షిప్తః అ విద్యయాఅబ్రహ్మత్వంఅసర్వత్వంచఅధ్యారోపితం - యథాశుక్తికాయాం రజతం - నేయంశుక్తిరిదంరజతమిత్యవత్ నాహంసంసారీ అహంబ్రహ్మా స్మీతిఅనుభవాత్ ద్వైతసంసారభ్రమోనివర్తతే । అధ్యస్తస్యఅధిష్ఠా నానతిరిక్తసత్తాకతయా బ్రహ్మణ్యధ్యస్త జగత్సృష్టిః - య ఏవం వే దాహంబ్రహ్మాస్మీతిస ఇదగ్ సర్వంభవతి - తస్యహనదేవాశ్చనాభూత్యా ఈశతే సర్వేషా మాత్మాసభవతీత్యర్థః - అత్మాహ్యేషాం దేవతా - యస్త్వన్యామి తి దేవతాముపాస్తే అన్యోసావన్యోహమస్మీతి నస వేదయథాపశురేవం స దేవానాం నాసన

[illegible]యాక్రాంతస్యాత్ - పరమపది [illegible] తేన శ్లోకే ధ్యానం ప్రతిపాదితం - అహం బ్రహ్మాస్మీత్యనేన [illegible] సిద్ధాంతితః - య ఏవం వే[illegible]త [illegible] - ఉపనిషత్సు క్రమప్రాప్త[illegible]త్వ [illegible]॥

([illegible]) అత్ర అవిద్యా[illegible]క్రమాఖ్య [illegible] పరమవత్వ [illegible] - (అన్యోఽసావన్య [illegible] బంధ [illegible]యుచ్యతే - [illegible] । [illegible]మ [illegible]మోక్ష[illegible] వ్యాఖ్యానాయ బ్రాహ్మణం ప్రవదంతి । [illegible] అ [illegible] । సాధ్యం లోకత్రయఫలభేదే [illegible] - జాయాపుత్ర [illegible] వి [illegible] - అవిద్యా నివృత్తి[illegible]॥ వా [illegible] అథాతో [illegible]సే త్యాదినా॥

([illegible]) నామరూపం[illegible]చేతి త్ర యమనా[illegible] అనే[illegible]నేన బ్రహ్మ[illegible] అద్వైత[illegible]యం, [illegible] సత్, ఇ త్య[illegible]యః ౧॥

[illegible] — ([illegible]మేవాహం బ్రహ్మాస్మి) ఇత్యా [illegible] విషయః (అన్యోఽసావన్యోఽహమస్మీతి న స వేద యథా పశుః) ఇత్యాద్యవిద్యావిషయః । ఏకధైవానుద్రష్టవ్యం మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి.

ద్వితీయాద్వై భయంభవతి - ఇత్యేవమాదిభిః ప్రవిభక్తా విద్యావిద్యావిష
యా సర్వోపనిషత్సు - తృతీయాధ్యాయే అవిద్యా ప్రపంచితా - సంప్రతివి
ద్యాం ప్రపంచయితుం చతుర్థాధ్యాయ ఆరభ్యతే॥

తత్రపూర్వపక్షవాదీ అవిద్యావిషయ బ్రహ్మవిత్త్వదృప్తః బాలాకి
ర్వాగ్మీ అజాత శత్రునామానం కాశిరాజమభిగమ్య బ్రహ్మతే బ్రవాణీత్యు
వాచ - ఇత్యాద్యాఖ్యాయికాముఖేనవిచార్యతే। య ఏవాసౌ ఆదిత్యే
చక్షుషి చైకోఽభిమానీ చక్షుర్ద్వారేణ హృదిప్రవిష్టః అహంభోక్తాక
ర్తా చేత్యవస్థితః - ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాసే ఇత్యస్మిన్ కార్యకరణసం
ఘాతే - తమహంపురుషంబ్రహ్మాస్యభ్యం బ్రవీమి - అన్యచ్చేజ్జానాసి తద్వ
క్తుమర్హసి। ఏవమాద్యుపాసనాని ఉక్తాని సఫలాని పరిచ్ఛిన్నాని। వా
యౌ ప్రాణే హృది చ ఇంద్రః పరమేశ్వరో వైకుంఠ ఇత్యేకా దేవతా - అగ్నౌ
వాచి హృది చైకా। అప్సు రేతసి హృది చైకా। దిక్షు కర్ణయో హృది చై
కా। ఛాయాయాం - బాహ్యగమనస్య ధ్యాత్మ్యే ఆవరణాత్మికే అజ్ఞానే హృ
దిచైకా। ప్రజావత్యాత్మని బుద్ధౌ చ హృది చైకా। ఏవమాదీన్యు
పాసనాని। (పురుషగ్ సుప్తమాజగ్మతుః) ఇత్యాదినా సుప్తోత్థా
పనపరీక్షణేన సుషుప్తగతత్వే చారితా - ఏష విజ్ఞానమయః పురుషః
దర్శన లక్షణాయాం స్వప్నావస్థాయాం కార్యకరణ వియోగేఽపి
సంసార ధర్మవత్త్వ మాత్మనో దృశ్యత ఇత్యాశంక్య కార్యకరణసం
యోగజనిత భ్రాంత్యధ్యారోపితమేవ సంసారధర్మవత్త్వం। వాగాద్యు
పాధికమాత్మనస్సంసారిత్వమన్వయవ్యతిరేకాభ్యామస్య। తత్రవ్యతిరే
కాసిద్ధౌ స్వప్నసర్పరజ్జుసర్పవన్మిథ్యాత్వేన వస్తునః అల్పాభావాత్ నా
త్మనస్సంసారిత్వం ప్రాతిభాసికస్వప్నవత్ వ్యావహారిక విషయాదిప్రపం
చోఽపి అధిష్ఠానజ్ఞాననాశ్యత్వాత్ మిథ్యైవ। స్వప్నదృష్టానాం మహారా
జత్వాదీనాం జాగ్రత్యనువృత్తిరాహిత్యం వ్యభిచారదర్శనం - తేన స్వ
ప్నస్య మిథ్యాత్వం సిద్ధం। తథా జాగరితేఽపి ద్రష్టవ్యం - తస్మాత్
అన్యోన్యసాదృశ్యేభ్యః స్వప్నజాగరితయోః ద్రష్టా జ్ఞానమయః విశుద్ధః

పురుషః - ఇత్యాదికా॥ తతో జగతస్సత్యత్వనిరాకరణవాక్యః - ఆత్మసత్తా
నతిరిక్తా జగతస్సత్తా అతిరిక్తసత్తాభావాదిః॥ తతో మూర్తామూర్త బ్రహ్మ
రూపోపాసనం సద్వ్యన్త్యచ్చేత్యాద్యుక్తం। బ్రహ్మణః ఉపాధిభూతయోః
సత్యశబ్దవాచ్యయోః మూర్తామూర్తయోః రూపయోః కార్యకరణవి
భాగేన అధ్యాత్మాధిదైవతయోః విభాగో వ్యాఖ్యాతః॥

(మైత్రేయీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః) మోక్షమేవాపేక్ష
మాణయా మైత్రేయ్యా పృష్టః భర్తా యాజ్ఞవల్క్యః బ్రహ్మోపదిశతి.
(న వా అరే జాయాయై కామాయ జాయా ప్రియా భవత్యాత్మనస్తు కామా
య జాయా ప్రియా భవతి- ఇత్యాదిభిః ఆత్మనస్తు కామాయ సర్వం ప్రియం భ
వతి - ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః - వి
జ్ఞానేనేదం సర్వం విదితం - ఇత్యాది) అమృతత్వసాధనం వైరాగ్యము
పదిశతి॥ జాయాపతిపుత్రాదిభ్యః విరాగముత్పాదయతి తత్సాన్నిధ్య
స్థాయ। ఆత్మనః నిరతిశయప్రీత్యాస్పదత్వేన ఉపమానదర్శనమభిహిత
ముపన్యాసవివరణాభ్యాం। శ్రవణాదిభిరాత్మలాభః। కథమన్యస్మిన్విది
తే అన్యస్మిన్విదితం భవతీత్యాశంక్య ఆత్మవ్యతిరేకేణ అన్యన్నాస్తీత్యుక్తం।
సృష్టికాలే ప్రాగుత్పత్తేశ్చ బ్రహ్మైవేతి శక్యమవగంతుమితి (యథాగ్నే
ర్విస్ఫులింగానామంగారార్చిషాం అగ్న్యేకత్వమిత్యాద్యుక్తం। సర్వా
సామపాం సముద్ర ఏకాయనమిత్యాదిదృష్టాంతైః స్థిత్యుత్పత్తికాలయో
రేవ ప్రజ్ఞానఘనవ్యతిరేకేణాభావాత్ జగతో బ్రహ్మత్వం - ప్రలయకాలే
చ జలబుద్బుదఫేనానామివ సలిలవ్యతిరేకేణాభావః ఏవం ప్రజ్ఞానఘ
నవ్యతిరేకేణ కార్యాణాం నామరూపకర్మణాం తస్మిన్నేవలీయ
మానానామభావః - తస్మాదేకమేవ బ్రహ్మ ప్రజ్ఞానఘనమేకరసం ప్రతిపత్త
వ్యమిత్యుక్తం। (స యథా సర్వాసామపాం సముద్ర ఏకాయనం) ఇత్యా
దిదృష్టాంతైః స్పర్శానాం త్వక్ రసానాం జిహ్వా ఏవం రీత్యా అధికరణా
న్యుక్తాని। బుద్ధిపూర్వక ప్రళయో బ్రహ్మవిదాం బ్రహ్మవిద్యానిమిత్తః అ
యమాత్మాంతః ఇత్యుపదేశేన అవిద్యానిరోధద్వారేణ యోభవతి - (స

యథా సైంధవఖిల్య ఉదకే ప్రాస్త ఉదకమేవానువిలీయేత) ఇతి స్పష్టాంతః।
పరమార్థతః అద్వైతే బ్రహ్మణి భిన్నమివ వస్త్వంతరమాత్మన ఉపలభ్యతే
వ్యావహారికమేవ ద్వైతం - నతు పారమార్థికం అయమర్థః (యత్ర
హి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి) ఇత్యనేనోక్తః - విజ్ఞాతృవ్య
తిరేకేణ విజ్ఞేయస్య వా విజ్ఞానస్య వా తత్కారణస్య వా పరమార్థతః అ
సత్త్వేన బ్రహ్మవిదః విజ్ఞాతైవ కేవలః అవశిష్యతే - తం విజ్ఞాతారం
కేన విజానీయాత్ - నాన్యేనేత్యర్థః - స్వస్య స్వేనైవ జ్ఞాతృత్వాభావాత్ -
వృత్తిజ్ఞానావస్థాయాం త్రిపుటీవిభాగో నాస్తి - అయమర్థః (విజ్ఞా
తారమరే కేన విజానీయాత్) ఇత్యనేనోక్తః। ఇయం వృత్తిర్వ్యాదిబ్రా
హ్మణేన ఆచార్యాగమాభ్యాం శ్రుతస్యాత్మనః మననార్థముక్తిరీత్యా ఆ
త్మైవేదం సర్వమితి ప్రతిజ్ఞాతస్య ఆత్మైకసామాన్యత్వం ఆత్మైకోపాధిత్వం
ఆత్మైకప్రళయత్వం చేత్యస్య హేతుత్రయేణ ఉపపాదితా। వృత్తిర్వ్యాదిభూ
తగణాః దేవతాగణాశ్చ కార్యకారణసంఘాతాత్మానః పరస్పరోపకార్యత్వమను
భవన్తి ప్రతిశరీరమిత్యుక్తం। మధువిద్యాప్యస్యార్థస్య దధ్యఙ్ఙాథర్వణే
త్యాదికా ఆఖ్యాయికా। ఇతి చతుర్థాధ్యాయః।

పంచమాధ్యాయే,—అగతార్థస్య ఆత్మైకత్వస్య ప్రకాశనాయ
పరీక్షాపూర్వకం సిద్ధాన్తరూపమిదం యాజ్ఞవల్క్యీయం కాండం ఉపపత్తి
ప్రధానమారబ్ధం - ఆఖ్యాయికాతు విజ్ఞానస్తుత్యర్థా ఉపాయవిధిపరా
వా। (యదిదం సర్వం మృత్యునాప్తం) ఇత్యాదినా సర్వస్య మృత్యువిషయత్వమయం।
అవిద్యాత్మభావమాపన్నస్య గ్రాహ్యగ్రహైః నామరూపాగ్రహణభవనాత్ ఇతి
ముక్తిరతిముక్తిశ్చోక్తా। (యత్రాయం పురుషో మ్రియతే) ఇత్యాదినా బం
ధననాశే ముక్తస్య నక్వచిద్గమనమితి ప్రాణాః సమవనీయన్తే వాగప్యే
తీత్యాదినా ప్రాప్తైస్సాకమవిద్యాకామకర్మాణి సర్వాణి విద్యయా ముచ్య
యతే తదేవ కైవల్యమితి సూచితం। సంసారిణాం ముచ్యమానా
నాం చ కార్యకరణానాం స్వకారణసంసర్గాభావాదేవ సంస్థానమిత్యస్త
మేవ పునరనుపాదానం సంసారిణాం పునరప్యుపాదానమిత్యత్ర కర్త్రైవ

కారణమిత్యవధారితం - కర్మణాం సమూలానాం నామావశేషేణ ప
రోక్షాన్నాదో మోక్షఇతి ప్రాసంగికీ కర్మగతిర్విచారితా । జ్ఞానినస్తత్త్వ
వజ్ఞానమితి ఫలితం । జనకసభాయాం యాజ్ఞవల్క్యస్య బ్రహ్మోపసనసామర్థ్యా
ణం అసహమానాః సభ్యాః మహర్షయః ప్రశ్నైరాక్షిప్య పరీక్ష్య కర్మకాం
డే అవిచాల్యం వైదుష్యం మత్వా బ్రహ్మకాండే అస్య అప్రతిభాం సంపాదయి
ష్యామ ఇతి మన్యమానాః ప్రష్టుం ప్రావర్తంత । యఏవసాక్షాదపరోక్షా
ద్బ్రహ్మ యఆత్మాసర్వాంతరః తమేవ వ్యాచక్ష్వేతి ప్రశ్నః - నదృష్టేర్ద్ర
ష్టారం పశ్యేః ఇత్యాద్యుక్త్యా ఏషత ఆత్మా సర్వాంతరః అతోన్యదార్తం
ఇత్యుత్తరం । తేన ఆత్మైవ సర్వాంతరః అన్యదసత్యం । ఏవమేవ ఉత్తరత్రాపి
అతోన్యదార్తమిత్యాదినా భిన్నభేదమిథ్యాత్వం నిర్ధారితం । జగదోత
ప్రోతత్వేన బ్రహ్మప్రతిపాదితం లోకాః కస్మిన్ను బ్రహ్మ ఓతాశ్చ ప్రోతా
శ్చేతి గార్గీ పప్రచ్ఛ అగమేన ప్రష్టవ్యాం దేవతాం న్యాయప్రకారేణ తీర్త్వా అ
నుమానేన మా ప్రాక్షీరితి యాజ్ఞవల్క్య ఉవాచ । లోకానాముత్తరోత్తరం
మాత్రం బ్రహ్మైవ తదాగమేనైవ ప్రష్టవ్యమితి ఇతిహాసేన అగమోపన్యా
సః క్రియతే । సూత్రాత్మాంతర్యామీ చ విచారితః - జీవేనాత్మనానుప్రవి
శ్య సదవ్యక్తమాత్మైవేతి - సత్యోతామంతా ద్రష్టేత్యాదినా అతోన్యదా
ర్తమిత్యద్వైతనిషేధః (కస్మిన్ను ఖల్వాకాశ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చేతి) ప్రశ్నే ప్ర
తివక్తుః అవాచ్యమితి ప్రతిపత్తిర్వా అవాచ్యమపి వదతీతి విప్రతిపత్తిర్వా
నిగ్రహస్థానం - తద్ద్వోపద్వయమపి పరిజిహీర్షన్ ఏతద్వై తదక్షరమిత్యు
వాచ అక్షరమితి బ్రాహ్మణా వదంతి నాహమవాచ్యం వచ్మి నచ విప్రతి
పద్యే ఇతి దోషద్వయపరిహారః - అస్థూలమచక్షుష్కమిత్యాదికమ
క్షరవిశేషణం - సర్వవిశేషణరహితమిత్యర్థః ఇయమక్షరవిద్యా ప్రా
ప్యస్య బ్రహ్మణః అన్యథా భేదోపాసనముపదిష్టం పరిచ్ఛిన్నఫలకం - తతస్సా
ర్వాత్మ్యపరీక్షణముక్తం - బ్రహ్మవిద్యా వేదేత్యాదినా ॥

(యథావృక్షో వనస్పతిస్తథైవ పురుషోఽమృషా) ఇత్యాదినా యాజ్ఞ
వల్క్యః బ్రాహ్మణాన్ పప్రచ్ఛ । (విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ రాతిర్దాతుః

పరాయణం) ఇత్యనేన । బ్రహ్మానందఇత్యత్ర బ్రహ్మానందమితి ఆనందస్వ
రూపంవిచారితం । విజ్ఞానాదివాక్యేషుఆనందస్య వేద్యతానవివక్షితా - అ
త్రతువివక్షితా - వేద్యత్వావేద్యత్వాదిశ్రుతీనాం సోపాధిక నిరుపాధిక
విషయత్వేనమధుకాండేవ్యవస్థాదర్శితా । ఉక్తరీత్యాతద్వేద్యతాయాః
దుష్ప్రతిపాదత్వాత్ ఆనందస్వరూపమేవబ్రహ్మ - తస్మాత్ అనతిశయా
నందచిదేకతానంవస్త్వితిసిద్ధం॥ ఇతిపంచమాధ్యాయః॥

షష్ఠాధ్యాయే,—పాదన్యాయేన సచ్చిదానందంబ్రహ్మనిర్ధార్య
తే - పూర్వస్మిన్నధ్యాయేతు జల్పన్యాయేన నిర్ధారితమితివిశేషః - య
ఔపనిషదఃపురుషః నేతినేతీతివాక్యేన నిర్దిష్టస్యేతరస్య నిషేధేనపారిశే
ష్యాద్వ్యపదిష్టః స ఆత్మా సాక్షాచ్చోపాదానకారణ స్వరూపేణచనిర్ది
ష్టః - విజ్ఞానమానందమితిచోక్తః - వాగాదిదేవతాద్వారేణతస్యైవపు
నరధిగమఃకర్తవ్యఇతి విచారఆరభ్యతే తత్రోపాసనానివిహితాని॥

(కింజ్యోతిరయంపురుషఇతి) ప్రశ్నః,— (ఆదిత్యోజ్యోతిః) ఇ
త్యుత్తరం, ఏవంక్రమేణజ్ఞేయం । కిమస్యపురుషస్యజ్యోతిః యేనజ్యోతి
షా వ్యవహరతీతి - ప్రాకృతః కార్యకరణసంఘాతరూపః శిరఃపాణ్యా
దిమాన్పృచ్ఛ్యతే - కిమయం స్వావయవసంఘాతబాహ్యేన జ్యోతిరం
తరేణవ్యవహరతి । ఆహోస్విత్ స్వావయవసంఘాతమధ్యపాతినా
జ్యోతిషాకార్యమయంపురుషోనిర్వర్తయతీతి ప్రష్టురాశయః - జ్యోతిః
ప్రకాశః - అహన్యాదిత్యః - రాత్రౌచంద్రమాః-తస్మిన్నస్తమితేఅగ్నిః -
తచ్ఛాంతౌవాక్ - శాంతాయాంవాదిపురుషఇతి ఆత్మైవాస్యజ్యోతిర్భ
వతి - ఏతేనజ్యోతిస్తదస్మీతిగ్రాహితః । ఆత్మజ్యోతిర్విద్యేయం। ప్రాణే
షువిజ్ఞానమయఆత్మా - హృద్యంతర్జ్యోతిఃపురుషః । (సహిస్వప్నోభూ
త్వేమంలోకమతిక్రామతిమృత్యోరూపాణి) మృత్యుశ్శబ్దాదజ్ఞానం-ప్రమా
దంవైమృత్యుమహంబ్రవీమీతి సనత్సుజాతీయవాక్యం- అద్వితీయస్యాత్మ
నస్సద్వితీయజ్ఞానంప్రమాదః స్వరూపాజ్ఞానప్రపంచఇతియావత్ । బుద్ధ్యా
దివ్యతిరిక్తంనిత్యసిద్ధమత్యంతశుద్ధం కూటస్థమద్వయమాత్మజ్యోతిరితిపు

ణా రేణఫలితం। స్వప్నజాగరితేఇవపరలోకఇహలోకశ్చనిర్దిష్టౌ। (సయత్రప్రస్వపితీత్యాదినా స్వేనజ్యోతిషాస్వపితి స్వయంజ్యోతిర్భవతీతి) ఛాందోగ్యసంవాదిన్యేవశ్రుతిః సుప్తస్యసతిసంపత్తిముపదిశతి (నతత్రరథానరథయోగా నపంథానో భవంతి) ఇత్యాదినా స్వప్నవద్భేదభిన్నవికారాః సుషుప్తౌనసంతీత్యుక్తం॥

(అసంగోహ్యయంపురుషః) ఇయాంశ్రుతిః ఆత్మనః అకర్తృత్వే అసంగతాహేతురిత్యుపదిశతి। బుద్ధాంతస్వప్నాంతౌ విచారితౌ। సర్వేవ స్యమాత్మనోనిర్ధారితం। మహామత్స్యాది దృష్టాంతేన ఆత్మానిర్ణిరూపితా। జాగరితేససంగస్సన్మృత్యుః - స్వప్నేతు కామసంయుక్తోమృత్యురూపేనిర్ముక్తః పునర్జాగ్రాంతమాగతః బుద్ధాంతాచ్చసుషుప్తేషు నస్సంప్రసన్నః అసంగోభవతీతిస్మర్యతే - దృష్టాంతేనాస్యాక్షరస్యప్రకటీభావోభవతీతి యథాశ్యేనోవేత్యాదినుక్తం - యథాఆకాశే శ్యేనోపిహ్యన్యపరిక్రాంతః పక్షౌసంహత్య నీడాయైవ్రియతేఏవమేవాయం పురుషఏతస్మాయధావతి (యత్రసుప్తోనకించనకామం కామయతేనకంచ నస్వప్నంపశ్యతి) ఏవంసర్వభోగవ్యాపారశూన్యం సత్స్వరూపంసంపద్యతే - తద్భిఃశ్రాంతిస్థాన మంతఃకరణోపాధికస్య ప్రతిబింబాత్మనః - శ్యేనగత్యాఆకాశంసనిష్పద్యతే - ఏవం సుషుప్తసంసారి సంపత్త్యాకూటస్థంసగ్రూపంనలిప్యతే॥

ఆత్మనస్సంసారిత్వేఉపాధిరవిద్యా - సాకింస్వాభావికీ ఆహోస్విదాగంతుకీ స్వాభావికత్వే అనిర్మోక్షః ఆగంతుకత్వం మోక్షఉపపద్యతే ఇతి ఆగంతుకత్వే ఉపపత్తిం తస్యాః అనాత్మనిష్ఠతాంచ అవధారయితుం (తద్వాఅస్యైతత్) ఇత్యాది ఖండికారంభః। అత్రనాడీనాం విచారఃకృతః నాడీఖండస్యాత్మసంబంధఉపాధిః। విద్యాఫలం క్రియాకారకఫలశూన్యం అభయం - సర్వాత్మభావో మోక్షఇతి ఫలితం ప్రత్యక్షతోనిర్దిష్టంచ। (తద్యథాప్రియయాస్త్రియాసంపరిష్వక్తోన బాహ్యం కించనవేద)ఇత్యాదిదృష్టాంతైః ప్రాజ్ఞేనాత్మనాసంపరిష్వక్తస్య సుషుప్తసుఖందర్శితం॥

(నహిద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపోవిద్యతే అవినాశిత్వాత్ - నతు తద్ద్వితీయమస్తి) సప్తాత్మనస్సత్యత్వం జీవేనాత్మనాను ప్రవిష్టత్వాత్సతః - ద్వైతంనిషిద్ధం । (యత్రవాఅన్యదివస్యాత్ తత్రాన్యః అన్యత్పశ్యేత్) సుషుప్తౌజాగ్రత్స్వప్నయోరివ ద్వితీయమస్తీవనభాతి । ద్వైతస్యఅవిద్యయా అస్తిత్వేనభానమేవ నవాస్తవికంసత్త్వం॥

(సయోమనుష్యాణాగ్ - పరమఆనందః) ఇత్యాదినా తైత్తిరీయానందవల్ల్యుక్తార్థవత్ ఆనందతారతమ్యముక్తం శ్రోత్రియస్యఅవృజినస్యఅకామహతస్యచ సఏవానందఇత్యుక్త్వా పరమానందః ఆత్మస్వరూపమేవేతినిర్ధారితం । ప్రాణినః ఊర్ధ్వోచ్ఛ్వాసాదివిచారః రాజాదిదృష్టాంతేన అవస్థాంతరదేహాంతరాది గమనంచవిచార్య - అంతే ఏకీభవతీత్యాదినా స్వరూపేణ ఏకీభావోనిర్ధారితః । తృణజలూకాదికం ఉదాహృత్య దృష్టాంతః - పేశస్కారీ = సువర్ణకారః సువర్ణస్య మాత్రామపాదాయఅపరస్యగృహీత్వా పూర్వస్మాన్నవతరం కల్యాణరూపంతనుతే ఏవమేవఆత్మా రూపాంతరంతనోతి । ఆత్మనః విజ్ఞానమయత్వాద్యుపాధయః ఏకత్రకీర్తితాః॥

(అథాకామయమానః ఇత్యారభ్యనతస్యప్రాణాఉత్క్రామంతి బ్రహ్మైవసన్బ్రహ్మాప్యేతి) ఇత్యంతయాశ్రుత్యాజీవన్ముక్తస్యలోకాంతరగమనాగమనాదిశూన్యం చిత్స్వరూపమాత్రం విదేహకైవల్యంప్రదర్శితం । సర్వకామనివృత్తిర్మోక్షహేతుః । అన్యత్రాత్మనః శరీరంనాస్తితిచప్రతిపాదితం । అవిద్యోపాసకానాం అంధంతమఃప్రవిశంతీతి అకర్మణాత్మకే సంసారనరకే తమస్యజ్ఞానేప్రతిపత్తిః । కర్మవిద్యారతానాంతతోపిభూయఇవ తమఃప్రవేశః॥

(ఆత్మానంచేద్విజానీయాదయమస్మీతిపూరుషః- కిమిచ్ఛన్కస్యకామాయశరీరమనుసంజ్వరేత్) అహం బ్రహ్మాస్మీతి బ్రహ్మాత్మైకత్వానుభవేనజీవన్ముక్తస్య ఇచ్ఛానుదయాత్ ఆత్మవ్యతిరిక్తకామాయ నశరీరతాపానుతాపః (దేహంచనశ్వరమవస్థితముత్థితం వాదేహీనపశ్యతి యతో

ధ్యగమత్స్వరూపం (ద్వైతాదుపేత ముతద్వైతవశాదపేతం వాసోయథా పరిష్కృతం మదిరామదాంధః) ఇతివిష్ణుభాగవతేపిజీవన్ముక్తస్యదేహాభిమానాభావఉక్తః (అథేతరేదుఃఖమేవాపియన్తి) అబ్రహ్మవిదః ద్వైతినఃసాంసారికందుఃఖమేవ ప్రతిపద్యంతె। భేదదర్శనాత్ సర్వోహిలోకః ఈశ్వరాద్గుప్తిమిచ్ఛతి। అయంత్వాత్మైకదర్శీ కుతశ్చనబిభేతీతి బ్రహ్మవిదః అభయమమృతముక్తం॥ (మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతి యఇహ నానేవ పశ్యతి) ఇతి భేదదర్శినః మృత్యుప్రాప్తిః। (నేహనానాస్తికించన) ఇతి అమృతాత్మనిద్వైతంనిషిద్ధం॥

(నానుధ్యాయాద్బహూంచ్ఛబ్దాన్) ఇతిబ్రహ్మవిదఃమౌనంవిహితం - ఆత్మనఃసాధ్యసాధనకార్యాణ్యంతఃఖ్యాపకాదికంజ్ఞానేనదగ్ధం - విద్యాయాం ప్రవ్రజంతోముముక్ష్వధికారిణః (సఏష నేతినేత్యాత్మా అగృహ్యోనహిగృహ్యతే) ఇయంశ్రుతిః కేనోపనిషదాదిసంవాదినీ మనోవాక్చక్షురాదిభిర్గ్రహీతంయద్యత్ తత్తత్ బ్రహ్మనభవతీతి నేతి నేతీతివాక్యేననిషిద్ధం - కింతు సర్వనిషేధకస్యద్రష్టుర్విజ్ఞాతురేవ స్వరూపం పారిశేష్యాద్బ్రహ్మేతిజ్ఞాపితం। బ్రహ్మవిద్యాయాఃఫలంచోక్తం॥

అథహయాజ్ఞవల్క్యస్య ద్వేభార్యేబభూవతురిత్యాఖ్యాయికయా వంశబ్రాహ్మణంవ్యాఖ్యాతం। (అమృతత్వస్యతు నాశాస్తివిత్తేన) విత్తసాధ్యేనచకర్మణా - నేతినిషేధః॥

(నవాఅరేపత్యుఃకామాయపతిఃప్రియోభవతి ఇత్యారభ్యఆత్మనస్తుకామాయసర్వంప్రియంభవతి) ఇత్యాదిగ్రంథేన సర్వేషాంఆత్మాంతప్రియతమంవస్తుఆత్మైవేతి నిర్ధారితం (యత్రహిద్వైతమివ భవతితదితరఇతరంపశ్యతీతి) ప్రాగుక్తపదద్వైతనిషేధః అవధారణాయ పునరుక్తః। ద్వైతాభావోపలక్షితం పరబ్రహ్మ॥ షష్ఠాధ్యాయస్సమాప్తః॥

సప్తమాధ్యాయే,—పూర్ణమద ఇత్యాదికంఖిలకాండమారభ్యతే - అత్రప్రాగధ్యాయచతుష్టయేన - యదేవసాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మయఆత్మాసర్వాంతరోనిరుపాధికః ఆశనాయాద్యతీతః నేతి నేతీతివ్యపదే

శ్యః - యద్విజ్ఞానం కేవలముక్త్యేకసాధనంనిర్ధారితం। అధునాతస్యైవ
వాత్మనఃసోపాధికస్య శబ్దాదివ్యవహారవిషయీభావన్నస్య పురస్తాదనుక్తా
న్యుపాసనాని కర్మభిరవిరుద్ధాని ప్రకృష్టాభ్యుదయసాధనాని క్రమము
క్తిఫలాంజీవయాని తానివక్తవ్యానీతి పరస్సందర్భః॥

(పూర్ణమదఃపూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే। పూర్ణ
స్యపూర్ణమాదాయపూర్ణమేవావశిష్యతే ।) పూర్ణమదిస్త్రిః ఖి
లితోయంశాంతిమంత్రః । అస్యార్థస్తు— పూర్ణం=న కుతశ్చిద్వ్యా
వృత్తం - వ్యాపీత్యేతత్ । నిష్ఠాచకర్తరి ద్రష్టవ్యా - అదఇతిపరోక్షాభిధా
యిసర్వనామ తత్పరంబ్రహ్మేత్యర్థః - ఇదంజగత్ సోపాధికంనామరూప
స్థంవ్యవహారాపన్నం స్వేనరూపేణపరమాత్మనావ్యాప్తత్వాత్పూర్ణం।
పూర్ణం=కార్యాత్మకంబ్రహ్మ, పూర్ణాత్=కారణాత్మనః, ఉదచ్య
తే=ఉద్గచ్ఛతి, పరమాత్మభావంనజహాతి। పూర్ణస్య=కార్యాత్మనోబ్ర
హ్మణః, పూర్ణం=పూర్ణత్వం ఆదాయకారణసత్తాం జ్ఞాత్వా అవి
ద్యోపాధి సంసర్గజన్యత్వావభాసంతిరస్కృత్య, పూర్ణమేవ=ప్రజ్ఞాన
ఘనైకరసస్వభావం, కేవలబ్రహ్మైవశిష్యతే। యస్సర్వోపనిషద్బ్ర
హ్మసవిషోవేనమంత్రేణఅనూద్యతే - ఉత్తరసందర్భార్థం॥

ఏవంఉత్పత్తిస్థితిప్రళయేషుత్రివ్యపికాలేషుకార్యకారణయోః పూ
ర్ణతాపేక్షైవ కార్యకారణయోర్భేదేనైవవ్యపదిశ్యతే - ఏవంచసర్వ
తాద్వైతాత్మకమేకంబ్రహ్మ - యథాకిలసముద్రోజలతరంగఫేనబుద్బు
దాద్యాత్మక ఏవ - యథాచ జలంసత్యం తదుద్భవాశ్చ ఫేనతరంగబుద్బు
దాదయఃసముద్రాత్మభూతా ఏవ ఆవిర్భావతిరోభావధర్మిణఃపరమార్థ
సత్యాః - ఏవంసర్వమిదంద్వైతం పరమార్థసత్యమేవ జలతరంగాది
స్థానీయం - సముద్రజలస్థానీయంతుపరబ్రహ్మ - ఏవంచకిలద్వైతస్యసత్య
త్వేకర్మకాండస్యప్రామాణ్యం - యదాపునః ద్వైతమిదమవేత్యాత్మా అ
విద్యాకృతంమృగతృష్ణికావదనృతం - అద్వైతమేవపరమార్థః - తథా
కిలకర్మకాండంవిషయాభావాత్ అప్రమాణంభవతి - తథాచవిరోధస్య

విద్యాత్ । వేదైకదేశభూతోపనిషత్ప్రమాణం పరమార్థతః అద్వైత
వస్తుప్రతిపాదకత్వాత్ । కర్మకాండంతు అనద్వైత విషయత్వాత్ అప్ర
మాణం। తద్విరోధపరిజిహీర్షయాయమనస్వాచారః । జాతమాత్రప్రాణి
బుద్ధిగమ్యత్వాత్ అనాద్యజ్ఞానసిద్ధం ద్వైతం - ఉచ్చావచవికారజుష్ట
త్వాత్ బహ్వనర్థబహుళమితి నోపదేశార్హం - సత్రత్రిత్వసిద్ధమే
ధర్మసేతురూపః అధ్యారోపన్యాయేన కర్మకాండో వేదోక్తః - ప్రామా
ణ్యమస్త్యేవ వ్యావహారికం - కర్మణాత్రివర్గసిద్ధిరేవ నిఃశ్రేయససిద్ధిః - అ
తః బ్రహ్మైకత్వప్రతిపాదిన ఉపనిషదః - తాసాంచ వ్యావహారిక ప్రా
మాణ్యం - ప్రమేయత్వోపలక్షితం చిద్వైస్వైకమేవ సత్యానవశిష్యతే త
త్రద్వైతాభావాత్ నవిరోధప్రసక్తిః - యథా భుజంగస్య స్రగ్యుపలబ్ధి
వత్ యత్కర్మకాండేన జ్ఞాపితం ద్వైతమివ తదేవ బ్రహ్మకాండేన అహమ
స్మీతి జ్ఞాపితం - కర్మకాండస్య బ్రహ్మకాండాక్రాంత సత్తాతిరిక్తసత్తాభా
వత్వాత్ ఉభయోరర్థసత్తా ఏకైవేతి నవిరోధావకాశః

(ఓం ఖం బ్రహ్మ) అయంమంత్రః అస్య గతిరపి నయుక్తః । బ్రహ్మేతి
విశేష్యస్యాభిధానం ఖమితి విశేషణం । విశేషణవిశేష్యయోః సామానా
ధికరణ్యేన నిర్దేశో నీలోత్పలవత్ ఖం బ్రహ్మేతి । అయంచ ధ్యానవిశేషఃఫలవి
శేషప్రవిధానార్థః । ధ్యానంచ ఓంకారే బ్రహ్మావేశనం ఉదాహరణముఖే
న ఉత్తరగ్రంథేన నిర్ధారితం - అథసత్యస్య బ్రహ్మణః సంస్థాన విశేషోపాస
నాని । ఉపాసీనానామనేకత్వాత్ అనేకవిశేషణత్వాచ్చ ప్రకృతస్యైవ బ్ర
హ్మణః మనఆద్యుపాధివిశిష్టస్య బహువిధాన్యుపాసనాని చిత్రఫలకానివి
హితాని చిత్తైకాగ్ర్యసంపత్తయే చిత్తమాలిన్యస్య నివృత్తయేచ । అథగాయ
త్రీపాదవిద్యాః - చతుష్పాత్ పరోరజసి ప్రతిష్ఠితా విద్యా - మూర్తామూ
ర్తాత్మకం జగత్ - త్రిపదా గాయత్రీ ఆదిత్యే ప్రతిష్ఠితా - తురీయంపదం
సత్యే ప్రతిష్ఠితం - కింపునస్తత్సత్యమితి సత్యంవిచారితం - గాయత్రీమేవ సా
విత్రీం అనుబ్రూయాత్ - (పరోరజసే సావదోం) ఇతి తురీయపదా గాయ
త్రీ । హిరణ్మయేనేత్యాదిమంత్రైః జ్ఞానసముచ్చయకారీ అంతకాలే ఆది

త్వం ప్రార్థయతే। సత్యాఖ్యం బ్రహ్మ జ్యోతిర్మయేన మండలేన అపిహితమివ - దర్శనప్రతిబంధకారణమపిధానమివేతి - తదపనయేతి ప్రార్థనం। స హి సర్వస్య జగత ఆత్మా చక్షుశ్చ సన్ సర్వం పశ్యతి - తేజసా అపహృతదృష్టిః తత్స్వరూపం అంజసా ద్రష్టుం న శక్యమితి కల్యాణతమం రూపం పశ్యానీతి ప్రార్థనం॥ ఇతి సప్తమాధ్యాయః॥

అష్టమాధ్యాయే,—గాయత్ర్యుపాసన ప్రకరణే గాయత్ర్యాః ప్రాణాత్మకత్వముక్తం- ప్రాణస్యజ్యైష్ఠ్యాత్ కథంజ్యైష్ఠ్యత్వమితి వక్తవ్యం- ఓంకారః నమ ఆదిత్రయం బ్రహ్మ -అత్ర శ్రీమంథాదికర్మణశ్చ ప్రాణోపాసనఫలకముచ్యతే - అథచ శ్వేతకేతునిర్వ్యాఖ్యాయికయా కృతకర్మవిపాకప్రతిపత్తిమార్గా ఇతి సర్వసంసారగత్యుపసంహారార్థం వర్ణ్యతే. పంచాగ్నివిద్యోగతిర్నిరూపితా - ప్రశ్నప్రతివచనాభ్యాం దేవయానపితృయానపంథానావుక్తౌ - జ్ఞానకర్మణోర్గతిముక్త్వా ఇతరజ్ఞానం స్వర్గం గ్రం - కర్మణా నైవ మానుషవిత్తస్యార్జనాయ త్వం - తేనకర్మణా విత్తముపార్జనీయం - తచ్చ అప్రత్యవాయకారిణా ఉపాయేనేతి శ్రీమంథాఖ్యం కర్మోక్తం- యాజ్ఞవల్క్యాయథోక్తాదితో మైత్ర్యాకుద్దీవిశేషః పుత్రజన్మనః పితుశ్చ లోకోఽపృథగ్భవతి। తస్యోపాసనాయ ప్రాణదర్శనః శ్రీమంథం కర్మోక్త్వా తతః పుత్రమంథే కర్మణి అధికారిణ ఉక్తాః - యదా పుత్రమంథం దకర్మణి తదా శ్రీమంథం కృత్వా ఋతుకాలం పత్న్యాః పరీక్షణాదివ్యాఖ్యానం॥ బ్రహ్మణేవనః - నను స్తనముపస్థిభ్యోఽనుభ్యః- ఇతి సంగ్రహం ॥ ఇత్యష్టమః ప్రపాఠకః॥ ॥ఇతిబృహదారణ్యకోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః.

ఇతి శ్రీమద్వేదవేదాంత న్యాయనిష్ణాతానాం, జగద్విఖ్యాతవ మహాపకానాం, పృథుప్రస్థపురీ వెలనాటి వాసుదేవ శాస్త్రిణాం అంతేవాసినా, బెంగళూరుసిద్ధాంతి సుబ్రహ్మణ్యశర్మణా సముద్ధృతః ఈశాదిబృహదారణ్యాంతదశోపనిషదాం భాష్యార్థ సంగ్రహః.

ఓం తత్సద్బ్రహ్మణే నమః.

అథ యాజుష బ్రహ్మోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః-౧౧.

బ్రహ్మోపనిషది చతుష్పాద్బ్రహ్మ ప్రతిపాద్యం ప్రణవేన । నిర్విశే
షచిన్మాత్రమశరీరం లక్ష్యం । మాయోపాధికస్య బ్రహ్మాండశరీరకస్య వి
రాజో నాభిహృదయకంఠమూర్ధసు జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయావ
స్థావంతో బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాక్షరాఖ్యాశ్చత్వారః పాదాః । అవిద్యోపా
ధికస్య పిండాండశరీరకస్య జీవస్య నాభిహృదయకంఠమూర్ధసు జా
గ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయావస్థావంతో విశ్వతైజసప్రాజ్ఞసాక్షిణశ్చ
త్వారః పాదాంశాః । నిరుపాధికయోరైక్యం సమాధిః । తత్ర ద్వైతా
భావాదేకమేవ బ్రహ్మ నిర్వాణం విభాతి । చిదాభాసానుప్రోతసూత్రా
త్మా తు హృది చైతన్యే । సూత్రం తు త్రివృద్యజ్ఞోపవీతం । తచ్చ కేవలజ్ఞాన
నిష్ఠానాం స బహిర్లింగం త్వాంతరముపాసనాంగం హంసప్రోతం బ్రహ్మైవ ప్ర
వాశ్యం । కర్మసముచ్చితోపాస్తినుతాం తు పరంపరయా సాధనం క్రి
యాంగం బాహ్యముపవీతం స్యాత్ । తద్ధి వైష్ణవం । తయోర్జ్ఞాననిష్ఠస్స
న్న్యాసీ వరీయాన్ । ఉభయోస్సగుణనిర్గుణే బ్రహ్మణీ ఉపాస్యే । బ్రహ్మయా
థాత్మ్యం తు కేవలం నిర్గుణం । తద్బ్రహ్మాత్మైక్యవిద్యయా జీవో జీవభావా
ద్విముక్తః స్వరూపానందో భవతీతి శుద్ధాద్వైతసిద్ధాంతస్సూచితః ॥

ఇతి యాజుష బ్రహ్మోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౧.

అథ పంచరుద్రేషు యాజుష్యాః కైవల్యోపనిషదః.

తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౨.

జ్ఞాత్వా తం మృత్యుమత్యేతి నాన్యః పంథా విముక్తయ ఇత్యవిద్యా
స్తమయస్య బ్రహ్మవిద్యైవ చానుకారణం । సన్న్యాసిన ఏవ ముఖ్యాధికారి
ణః । సగుణయోగవిద్యయా నుమాసహాయం త్రిలోచనం నీలకంఠమి
త్యాది నానాప్రతీకముపాస్యం చైతన్యం । తదేవ బ్రహ్మవిష్ణుశివేంద్రాది సకల
దేవాత్మకం । సర్వభూతస్థమేవాత్మా మాయయా దేహత్రయావస్థాత్ర

యత్సుఖదుఃఖభాగివ భాతి । స పురత్రయే క్రీడతి జీవో యస్మిన్ పురత్రయం లీయతే చ । తస్మాత్సర్వప్రపంచో జాయతే ప్రకాశతే చేతి తదధిష్ఠానం బ్రహ్మైవోపాస్యం నిర్గుణం । తత్త్వమేవ త్వమేవ తదితి బ్రహ్మాత్మైక్యోపదేశేన యత్సగుణత్వేనజ్ఞాతం తదేవ నిర్గుణం బ్రహ్మైవాహమస్మీతి జ్ఞాత్వా జీవస్సర్వబంధైః ప్రముచ్యతే । ఏవం ద్వైతాభావోపలక్షిత బ్రహ్మజ్ఞానాన్ముక్తిరితి కైవల్యోపనిషత్సిద్ధాంతః॥౧౨॥

——:o:——

అథ శుక్లయజుర్వేదగత-జాబాలోపనిషదః.

తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౩.

జాబాలోపనిషది వారాణసీతి కురుక్షేత్రమితి బ్రహ్మసదనమిత్యవిముక్తమితి కాశీక్షేత్రముపాస్యత్వేనోక్తం । యతస్తత్రోత్క్రమిష్యతః ప్రాణినో రుద్రస్తారకం బ్రహ్మోపదిశతి తతస్తత్ప్రాణ్యమృతీభవతి । తచ్చ క్షేత్రం కిమితి విచార్య భ్రువోర్ఘ్రాణస్య చ సంధిస్థానమితి నిర్ణీతం । తారకబ్రహ్మ ప్రణవాత్మకం । రామేతి చ । జప్యేషు శతరుద్రీయేణామృతత్వం లభేత । తత్ర ముఖ్యాధికారీ సన్న్యాసీతి సన్న్యాసస్య గ్రహణోక్తిః । బ్రహ్మచర్యాదపి ప్రవ్రజేదిత్యనుజ్ఞాతం । తస్య యజ్ఞోపవీతమాత్మైవ । సంవర్తకారుణిశ్వేతకేతుదుర్వాస ఋభు నిదాఘ జడభరత దత్తాత్రేయ రైవతక ప్రభృతయోఽవ్యక్తలింగాః పరమహంసా ఇతి శివ స్మృక్తాః ప్రదర్శితాః॥

ఇతి జాబాలోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౧౩.

——:o:——

అథ శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః - ౧౪.

యాజుష్యాం పంచరుద్రగతాయాం శ్వేతాశ్వతరశాఖానాముపనిషది శైవం విశిష్టాద్వైతం సగుణమివానూద్య ఓపనిషదం శుద్ధాద్వైతం నిర్గుణముపదిశ్యతే। జగతః కిం కారణమిత్యాదికం వివదత్సు బ్రహ్మవాదిషు దేవాత్మశక్తిః ప్రకృతిర్ధ్యానగోచరతామాప। పశ్యంతశ్చ తాం పంచాశద్భే

హాం బ్రహ్మచక్రే హంసభ్రామికాం పరిణామ్యుపాదానం విజ్ఞాయ తత్ప్రేరకమాత్మానంచ పృథఙ్మత్వా వ్యక్తావ్యక్తవిశ్వభోగలీలమీశ్వరం జ్ఞాత్వా జీవంచ పాశబద్ధమనీశం నిశ్చిత్య తస్య దేవస్య జ్ఞానాత్సర్వపాశముక్తిరుక్తా। క్షరం ప్రధానం - అమృతాక్షరం హరః - తదభిధ్యానాత్ మాయా నివృత్తిర్భవతి। తిలాదిషు తైలాదికమివ సర్వవ్యాపీ స ఈశ్వరః ప్రణవోపాసనయా జ్ఞేయః। తదర్థం యోగక్రమశ్చోక్తః యోగగమ్యస్య రుద్రస్యాద్వితీయత్వం జగజ్జన్మాదికారణత్వం విశ్వరూపత్వం విశ్వాధికత్వం హిరణ్యగర్భజనకత్వం చోక్తం। తస్య మహాపురుషస్య జ్ఞానాన్మృత్యుమత్యేతి। ఇతి సగుణం బ్రహ్మ ప్రతిపాద్య "తతో యదుత్తరతరం తదరూపమనామయం" ఇతి నిర్గుణజ్ఞానస్య అమృతత్వాపాదకత్వం అన్యథా జ్ఞానినాం దుఃఖం చోక్తం। సగుణవిద్యాధికారిణాంతు శివస్యేశానస్య భగవత్పురుషసూక్తప్రతిపాద్యత్వం మోక్షప్రదత్వం చోపదిష్టం। తతశ్చాశరీరం స్వానపరిత్యక్తసర్వశక్తికం దేహాగతమీశ్వరచైతన్యముక్తం। సర్వశక్తైరీశ్వరస్య సర్వాత్మకత్వాపాదికా భావప్రపంచికా చ మూలప్రకృతిస్తదనన్యోక్తా। మాయీం తు పరమేశ్వరో రుద్రః స్రష్టా పూజ్యశ్చోక్తో గాంయత్రిమంత్రవేద్యశ్చ। క్షరాక్షరవిద్యాఫలభేదశ్చోక్తః। తతో విశ్వలీలాప్రకారం ప్రపంచయిత్వా ఏకత్వం పరత్వం చ ప్రతిపాద్య ప్రధానక్షేత్రజ్ఞాదప్రకారం చోక్త్వా తస్య యాథాత్మ్య మమాయమద్వైతం నిర్గుణం బ్రహ్మేమితి సిద్ధాంతితం॥

ఇతి శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః-౧౪.

అథ హంసోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః-౧౫.

శుక్లయజుర్వేదగతాయాం హంసోపనిషది పినాకినోక్తం సనత్కుమారో గౌతమాయోవాచ। కాష్ఠేష్వగ్నిరివ హంసస్సర్వదేహవ్యాపీతి హంసగతిస్థాన తదుపాసనాదికం దశవిధనాదోపాసనాం చోక్త్వానా

విలయాత్ పుణ్యపాపేదగ్ధే సదాశివోఽహం శక్త్యాత్మక నిరంజనస్వయంజ్యో
తిర్భావసిద్ధిరుపదిష్టేతి॥

ఇతిహం. సోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః-౧౫.

అథ గూఢారుణికోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః - ౧౬.

సామశాఖినాం గూఢారుణికోపనిషది ప్రాజాపత్యాయారుణయే ప్రజాపతిరువాచ । జ్ఞానపూర్వక స్సన్న్యాసఏవ నిశ్శ్రేయససాధనమితి । తత్ర సన్న్యాసిధర్మాశ్చోక్తాః దండకమండలు భిక్షాదికంచ వివృతం । యజ్ఞోపవీతాదిత్యాగశ్చోక్తః । పరమహంసానాం విష్ణుపదప్రాప్తిరామ్నాతేతి॥౧౬॥

అథ గర్భోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః - ౧౭.

యాజుష్యాం గర్భోపనిషది శరీరశారీరకవిచారః ప్రాధాన్యేనోక్తః - శరీరే భూతభౌతికతత్త్వనిర్దేశః - ఇంద్రియవిభాగః - అంతరంగవివేచనం - ఇంద్రియవ్యాపారాః - తత్తద్విషయాః - తత్రరూపస్వభావాదికంచోక్త్వా షట్చక్రాదికం సప్తధాత్వాదికం పుంస్త్రీజన్మనిమిత్తం స్త్రీపుంశరీరాంగసంస్థాభేదం రక్తసంచారక్రమం - హృదయకోశస్థితిం కుబ్జత్వంగాద్యుత్పత్తినిమిత్తం అనేకశిశుకగర్భరీతించవిచార్య గర్భే పూర్ణే జనిష్యమాణప్రాణినః పూర్వజాతిస్మరత్వం నిర్వేదకారిణీభూతబహుజన్మసాంసారికానుభవస్మరణం హరిహరాద్యుపాసనే చ్ఛోదయం పునరవిద్యాకామకర్మాటిమోహం జననాత్పరం వైష్ణవేన వాయునాస్పృష్టత్వాత్పునః జ్ఞానం ధాతువికారమఃఖాదికంచప్రతిపాద్య - పైత్రికం వైశ్వానరం శారీరకాః పంచాగ్నిః ప్రాణాగ్నిహోత్రవిద్యాం తద్యజ్ఞప్రకారం దేహతత్త్వవివరణం హృదయప్రాణరక్షాది విజ్ఞానంచోపదిశ్య- సర్వంచభూతభౌతికం అవిద్యాబీజాంకురితముక్త్వా నిర్లిప్తస్యైవ పురుషస్య మాయయాజీవభావం దర్శయిత్వా యోగాభ్యాసేన సుషుమ్నానాడీ మార్గేణ హ్యూర్ధ్వగతిర్మిష్యతో మోక్షఃప్రత్యపాది॥౧౭॥

అథనారాయణోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః - ౧౮.

యాజుష్యాం నారాయణోపనిషది నారాయణ పురుషస్య సంకల్పాత్ప్రాణో మనస్సర్వేంద్రియాణి పంచభూతాని బ్రహ్మరుద్రేంద్రప్రజాపతిద్వాదశాదిత్యైకాదశ రుద్రవస్వాదయస్సర్వే సముత్పన్నాః - నారాయణాదేవ ప్రవర్తంత ఇతి ఋగ్వేద శిరోధీతే। బ్రహ్మశివ శక్రదిక్కాలాదికం సర్వం నారాయణ ఏవ - స సర్వం వ్యాప్నోతి - స నిష్కళంకో నిరంజనో నిర్వికల్పోఽద్వితీయశ్చ ఏవం యో వేద స విష్ణురేవ భవతీతి యజుర్వేదశిరోధీతే। నారాయణాష్టాక్షరమంత్రోద్ధారం తదధ్యయనస్య అమృతత్వఫలకత్వం సామవేదశిరోధీతే। కేవలప్రణవోపాసనయా వా తత్పుటితాష్టాక్షరమంత్రోపాసనయా వా వైకుంఠప్రాప్తిః-విష్ణుర్నారాయణ ఏవ సర్వభూతస్థం పరం బ్రహ్మ - ఏతదథర్వణశిరోధీతే। తదేతన్నారాయణః పరోవ్యక్తతత్త్వం పురుష ఏవ। ఏతదధ్యయనాన్నారాయణసాయుజ్యం ప్రాప్నోతి॥౧౮॥

పరమహంసోపనిషత్ - ౧౯.

శుక్లయజుర్వేదగతాయాం పరమహంసోపనిషది యోగినాం పరమహంసానాం కో మార్గః కా స్థితిరితి చ నారదేన పృష్టో భగవానాహేతి- పరమహంసో నామ ఈషణాత్రయరాహిత్యేన నిత్యవిరక్తః ఆత్మైకనిష్ఠః జ్ఞానైకదండః జ్ఞానయజ్ఞోపవీతీ జ్ఞానశిఖః అద్వయానంద ఇత్యాదితత్ప్రశంసాం, భిక్షామాత్రజీవిత్వాద్యన్యవిధ యతినిందాం చోక్త్వా, పరమహంసస్యైరుదిముత్పాద్య. తుల్యనిందాస్తుత్యాదితల్లక్షణముక్త్వా, తస్యైవ స్వరూపజ్ఞానమాత్రావస్థితిం ప్రకటయ్య సర్వకామనివృత్తిలక్షణ బ్రహ్మాత్మైక్యానుభవో మోక్ష అవాది॥౧౯॥

అమృతబిందూపనిషత్తాత్పర్యవిషయాః - ౨౦.

కృష్ణయజుర్వేదాంతేఽమృతబిందూపనిషది నిర్విషయ నవిషయత్వాభ్యాం మనసశ్శుద్ధాశుద్ధత్వం దర్శయిత్వా నిర్విషయత్వం విధా

యతదేవజ్ఞానమితి తస్య బ్రహ్మాత్మభావప్రకాశనేన ద్వైతాభావోపలక్షి తచిన్మాత్రలక్షణం నిశ్శ్రేయసముపదిష్టం ‘‘ననిరోధోనచోత్పత్తిః’’ ఇత్యాదివాక్యాని మాండూక్యదృష్ట్యైవ సిద్ధాంతసంవాదీని। ‘‘ఏకఏవహిభూతాత్మా’’ ఇత్యాదివాక్యాని సోపాధికస్య ద్వైతస్యమిథ్యాత్వం ప్రతిపాద్యఆత్మైకత్వం దర్శయంతి। ఆత్మలాభాయ నాదాలంబనస్యాక్షరస్యోపాసనముపదిష్టం। విద్యాబలేనసర్వానుస్యూతం నిర్గుణం నిష్కళంకనిశ్చలంశాంతం వాఙ్మనసాతీతం బ్రహ్మస్వరూపమేవ అహమస్మీత్యనుభూతిః ఇతి శుద్ధాద్వైతసిద్ధాంత అనూదిః॥౨౦॥

అథఅమృతనాదోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః-౨౧.

యాజుష్యామమృతనాదోపనిషది శ్రవణాదిసాధనసంపన్నోఽధికారీ బాహ్యాల్లోకోపరతః వైరాగ్యేణాంతర్ముఖస్సన్ బ్రహ్మణస్సన్నికృష్టాలంబనం రథరూపితమోంకారముపరుహ్య ధ్యానరూపేణ త్వద్విష్ణునాబుద్ధ్యాఖ్యేనసారథినా బ్రహ్మలోకపదమన్విష్యన్ అంతఃకరణాద్యధ్యాసాధిష్ఠానంవిస్మృత్య అహంకారాఖ్యసంసారంబాధయన్ క్రమేణమాత్రాలింగభూమికయా రథపస్థానం ప్రాప్య ప్రతిష్ఠితః రథాంతత్సృజ్య ఆత్మనోరక్షన్ మనోవృత్తీః ప్రత్యాహృత్య షడంగయోగేన కరణజాతంవిమలీకృత్య యోగేన ప్రకృతిసంబంధం భిత్త్వా పునరావృత్తిరహితం పదమాప్నోతీత్యర్థాయి। తదంగత్వేనప్రాణాయామాదిలక్షణాని యోగక్రమశ్చ ఉపాదేశి॥౨౧॥

అథ అథర్వశిరోపనిషత్తాత్పర్యవిషయః-౨౨.

పంచరుద్రేష్వాథర్వణ్యాం అథర్వశిరోపనిషది దేవాస్సర్వేరుద్రస్వరూపం జిజ్ఞాసమానాః కోభవానితి మేవాపృచ్ఛన్। సచసర్వస్య స్వాత్మసత్తాతిరిక్తసత్తాకతయా సర్వమహమస్మీతిస్వస్యైకత్వం త్రైకాలికాబాధ్యత్వం సర్వవ్యాపకత్వం సర్వాధారత్వం చోపదిశ్యస్వజ్ఞా

మాత్రేణ సర్వవిజ్ఞానం బోధయామాస తతో దేవా రుద్రమాహాత్మ్యం జ్ఞాత్వా సార్వాత్మ్యేన తస్య యో నై రుద్రస్స భగవానితి మంత్రైః విశ్వరూపాయ నమోఽస్తు కుర్వంతః తన్మయా బభూవుః। తముపాసితుమాలంబనమోంకారః ఓంకారవాచ్యస్య రుద్రస్యాభిధానాని విచార్య జానన్తి స్మ। తత్ప్రాప్తౌ ప్రతిబంధకీభూత దురితనివృత్త్యర్థం భస్మధారణాదిలక్షణం పాశుపతవ్రతముక్తం। ఉపనిషదధ్యయనఫలంచ ప్రాగ్వ్యసాది। ఏవంచ రుద్రస్య పశుపతేః ఏకత్వం పరత్వం స్వాతంత్ర్యం సార్వాత్మ్యం అంతర్యామిత్వమిత్యాది ప్రాపఞ్చ్య। శైవవిశిష్టాద్వైతమస్యాః తాత్పర్యమితి వ్యజ్యతే। మూలాంకురవిచారే తు తస్యాద్వితీయత్వ ప్రతిపాదనేన శుద్ధాద్వైతమేవోపనిషత్తాత్పర్యవిషయ ఇతి జోఘుష్యతే॥౨౨॥

అథాథర్వశిఖోపనిషత్తాత్పర్యవిషయః - ౨౩.

అథర్వశిఖోపనిషది ధ్యానధ్యాతృధ్యేయవిచారప్రశ్నే ఓంకారాలంబనం బ్రహ్మధ్యేయం। విధివదధికారీ ధ్యాతా। ధ్యానంచ భ్రమరకీటన్యాయేనోపాసనం। ఓంకారః ప్రళయః ప్రణవః తారః విష్ణుః బ్రహ్మ ప్రకాశః మహాదేవః ఇత్యాదిపదానాం అక్షరమేనార్థ ఇతి యోగోఽదర్శితః। తస్య ప్రణవాక్షరస్య ముఖ్యార్థః శివ ఏకో ధ్యేయశ్శివంకరః కారణం తు ధ్యేయః సర్వేశ్వరశ్శంభురితి నిగమనే ఉపదిష్టం। జ్ఞానపూర్వకతదధ్యయనస్య గర్భవాసాది విముక్తిఫలకత్వంచావాది। ఏవం చైషా అథర్వశిఖోపనిషత్ శివాద్వైతప్రతిపాదికేతి జ్ఞాయతే॥౨౩॥

అథ మైత్రాయణ్యుపనిషత్తాత్పర్యవిషయః - ౨౪.

సామవేదే మైత్రాయణ్యుపనిషత్ ఛాందోగ్యోపనిషత్సన్నిష్ఠైవ - వైరాగ్యాదిజ్ఞానసాధనస్తుత్యర్థం బృహద్రథో హ వై నామ రాజేత్యాఖ్యాయికా ప్రాదర్శి- అధికారిలక్షణనిర్ధారణానంతరం మునినా అపహతపాప్మత్వాదిలక్షణం స్వమహిమ్నిప్రతిష్ఠితం బ్రహ్మోపదిష్టం। యేనశరీరంచేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం తస్మై ప్రజ్ఞాఖ్యం తత్త్వాదినాముఖ్యార్థం

గత్యాదీనాంవిచారేణ పంచకోశ విభజనపూర్వకం గుహాఖ్యహృత్పుం
డరీకనిహితత్వేన గ్రాహయిత్వా సవా ఏషఇత్యాదినాతస్యైవ సర్వాను
స్యూతాత్మత్వముపదిశతిశ్రుతిః॥ ॥కఃకర్తా కఃకారయతీత్యాది విచార
ముఖేనప్రకృతిపురుషరహస్యందర్శితం । కర్తాపురుషః ప్రకృత్యుపాధికః
భూతాత్మా సన్నపి అయఃపిండేహన్యమానేనాగ్ని రభిభూయతఇతివ
త్ అసంగత్వాత్ నిర్లిప్తత్వముపదిష్టం । మైథునాదేవోత్పన్నదేహాఅ
భిమానవశాత్ మోహాదిదోషజుష్టత్వేన నానారూపాణ్యాప్నోతి । స
భూతాత్మాకర్మపరిపాకవశాత్ విద్యాధికారమేత్య కరుణావతాగురు
ణాసంబోధితస్సన్ ఇంద్రజాలమివమాయామయం స్వప్నఇవ మిథ్యాద
ర్శనం కదలీగర్భఇవ అసారం నటఇవక్షణవేషం చిత్రభిత్తిరివ మిథ్యామ
నోహరం ద్వైతప్రపంచంమత్వా స్వరూపనిష్ఠోభవతి । చిత్తప్రసాదేనశు
భాశుభంకర్మహంతి - నిరింధనోవహ్నిరివ వృత్తిక్షయాచ్చిత్తం స్వ
యోనావుపశామ్యతి । చిత్తలయపర్యంతోయోగఃకర్తవ్యః - తతశ్చనిరు
పాధికః సచ్చిదానందఘనః స్వయమేవావశిష్యతే। తం ప్రత్యగాత్మానం
“త్వంబ్రహ్మాత్వంచవైవిష్ణుః త్వంరుద్రస్త్వం ప్రజాపతిః ।” ఇత్యాది
మంత్రైశ్శాకాయన్యస్తుష్టావ। తమోవాఇదమేకమాసీత్యాదినా మహా
ప్రళయేపి అనాద్యజ్ఞానావచ్ఛిన్నంసగుణం బ్రహ్మైవావ్యక్తసంజ్ఞితమస్తీ
త్యుపదిష్టం।తస్యైవాంశాః బ్రహ్మవిష్ణురుద్రశ్చేత్యాదయః । సఏవమా
యయాపంచధాబహుధాచభవతి। తస్యయాథాత్మ్యదర్శనాయ ఉద్గీథప్రణ
వాఖ్యమాదిత్యముపాసీతేతి తత్ప్రకారఉక్తః । తద్దేవతాకా గాయత్రీ
విద్యాచతుష్పాద్యాచ సంగ్రహేణోక్తా । తదవ్యక్తంబ్రహ్మ ఈశానశ్శం
భుఃభవః రుద్రః ప్రజాపతిః విశ్వసృట్ హిరణ్యగర్భః సత్యంప్రాణః హం
సః శాస్తావిష్ణుః నారాయణః అర్కః సవితాధాతాసంరాట్ ఆత్మా బ్ర
హ్మఇత్యాదిశబ్దైః ప్రతిపాదితం । తదేవవిజిజ్ఞాసితవ్యమన్వేష్టవ్యంచ। ఇం
ద్రియార్థాన్ బహిష్కృత్వా స్వమాత్మానమేవ విదహమస్మీ త్యుపలభ
తే- అస్యాఉపనిషదః శుద్ధాద్వైతమేవతాత్పర్యగోచరమితివిజ్ఞాయతే॥

(:o:)

అథ కౌషీతకిబ్రాహ్మణోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౨౫.

ఋగ్వేదే కౌషీతకినామ్న్యుపనిషది ప్రశ్నప్రతివచనద్వారా సాంగా బ్రహ్మవిద్యోపదిశ్యతే ॥ తత్ర కృష్ణగత్యా ధూమాదినా దక్షిణేన పథా గచ్ఛతాం ఇష్టాపూర్తాదికర్మిణాం స్వర్గద్వారస్య చంద్రమసః ప్రాప్తిరుక్తా। విద్యాహీనానాం కర్మభ్రష్టానాం తు కీటో వా పతంగో వేత్యాదికా, సాంసారికీ కష్టా గతిర్దర్శితా । సద్గురుకృపయా సగుణబ్రహ్మవిద్యావతాం నైష్ఠికబ్రహ్మచారిణాం పంచాగ్నివిద్యావతాం గృహస్థానాం వనస్థానాం వైఖానసానాం పరివ్రజతాం చ ప్రాప్యబ్రహ్మలోకః అర్చిరాదివాయునాంతేన ఉత్తరమార్గేణ గచ్ఛతాం ఆదిత్యేంద్రప్రజాపతిలోకద్వారా ప్రదర్శితః। తత్ర బ్రహ్మలోకే బ్రహ్మసారూప్యమాపన్నానాం బ్రహ్మాలంకారేణాలంకృతానాం బ్రహ్మవిదాం సగుణబ్రహ్మప్రాప్తి బ్రహ్మలోకప్రకారః ప్రదర్శితః। తత్ర సగుణేన బ్రహ్మణా పరీక్ష్యమాణేషు బ్రహ్మవిద్యాయాం సగుణబ్రహ్మవిత్సు సాలోక్యాదిముక్తిం గతేషు యస్త్వమసి సోఽహమస్మి త్వమాత్మాసి కోఽహమస్మి సత్యమితి బ్రూయాదిత్యాదివాక్యైర్నిర్గుణబ్రహ్మోపదేశః కృతః। అరుంధతీదర్శనన్యాయేన శాఖాచంద్రదర్శనన్యాయేన చ సాలంబాని సన్నికృష్టముఖ్యప్రాణోపాసనాని వగ్మ ఉక్త్వా బ్రహ్మవిద్యాయాం సాధనాంగస్య ప్రయోజకమితి సవిధానం సన్న్యాసలక్షణం ప్రాపంచి । అథ చాధిదైవతమధ్యాత్మం నివృత్త్యనంతరం కే సత్త్వపరీక్షామాఖ్యాయికయా ప్రదర్శ్య పారిశేష్యాదవ్యక్తగతిరబోధి। ఇంద్రప్రతర్దనోపాఖ్యాయికాయాం - యం త్వం మనుష్యాయ హితతమం మన్యసే తం వరం వృణ ఇతి పృష్టే సత్యమిత్యుపదిష్టః। కిం తదితి జిజ్ఞాసయా పృష్టః ప్రతర్దనేనేంద్రః "మామేవ విజానీహ్యేతదేవాహం మనుష్యాయ హితతమం మన్యే" ఇత్యుపదిదేశ । కిమితి కర్మఫలభోక్తేంద్రో మనుష్యాయ హితతమం న్యరూపీతి శిష్యస్య దేహాభిమానాశంక్య తత్పరిహారద్వారా ప్రత్యయదార్ఢ్యార్థం ప్రవదనాయిస్య దేహభోగస్య అధికారిణః ప్రారబ్ధపరిక్షయైకపర్యవసాయిత్వేన విద్యాబలాత్కుర్వన్నపి న లిప్యత ఇతి ఆగామిసంచితయోః కిం తదుత త్వం

బ్రహ్మాత్మైకత్వ విద్యాప్రభావప్రకటనేన ఖ్యాపయామాస ॥ యస్మాంవి జానీయాః, త్రిశీర్షాణం త్వాష్ట్ర మహనమిత్యారభ్య- తస్యమేనలోమచనామీయతే, ” ఇత్యంతేన గ్రంథేన । ఏవంవిదుషామన్యేషాంచ ॥సయోమాంవిజానీయాదిత్యాదినా - అన్యత్రస్యమేతి, ” ఇత్యంతేన వాక్యజాతేనతత్రైవ ఫలంచోక్తం । అథచప్రాణోపాసనా ప్రసంగేన ॥ సవాఏషప్రాణ ఏవప్రజ్ఞాత్మానంద ఇత్యారభ్య - ఏషహ్యేవైనం సాధుకర్మ కారయతి - ఏషఉ ఏవైనమ సాధుకర్మ కారయతి - ఏషలోకేశ్వరస్సమ ఆత్మేతి విద్యా ” దిత్యంతం - ప్రజ్ఞాత్మాంతస్యాధ్యాయస్యభేదోదర్శితః । అథచాజాతశత్రోః ఖ్యాయికయా - ఆదిత్యచంద్రాగ్ని విద్యుత్తనయిత్న్వా కాశవాయ్వగ్న్య బాదర్శప్రతి శ్రుత్ఛాయాఛాయా పురుషేషుచ ఆత్మోపాసనాసు విసంవాదాన్ని దర్శయిత్వా శారీరకపురుషే ప్రాజాపత్యంజ్ఞాపయిత్వా అత్యుపాసనం పరిశోధ్య తత్తస్మాత్ భూయః బాలాకిం అజాతశత్రు స్స్వోపాసనపరీక్షయా ప్రాజ్ఞ నైరీణమాత్మానం గ్రాహయామాస - ఏవంఅధ్యాత్మైకత్వ విద్యా ప్రపంచనేనచబ్రహ్మవిద్యాసంగృహీతా । ఏవంచ జ్ఞానకర్మహీనానాం కష్టగతిః - కర్మిణాం ధూమాదిమార్గేణ స్వర్గసుఖగతిః పునరావృత్తిసహితా - నిర్గుణవిద్యావతామర్చిరాదిమార్గేణ పునరావర్తిరహితశ్శాశ్వతో బ్రహ్మలోకః । తేషాంత్రత్సగుణ విద్యయా బ్రహ్మణాసహవై సహముక్తిః సైవపిపీలికామార్గేణ క్రమముక్తి రిత్యుచ్యతే । నిర్గుణ బ్రహ్మవిద్యయా అద్వైతసిద్ధౌతు ప్రారబ్ధ ప్రతిభాస నాశపర్యంతం జీవన్ముక్తిః - నతస్య ప్రాణాఉత్క్రామంతి, తత్రైవసమవలీయంతే - మూలావిద్యాయాః స్వాధిష్ఠానే ఆత్యంతికవిలయే సతి శుకవామదేవాదీనామివ విదేహ కైవల్యమితి ప్రతిపాదకః శుద్ధాద్వైతసిద్ధాంత ఏవ ఉపనిషత్తాత్పర్య సమ్మత ఇతిదర్శ్యతే॥౨౫॥

అథ బృహజ్జాబాలోపనిషత్తాత్పర్యవిషయసంగ్రహః - ౨౬.

ఆథర్వణ్యాం బృహజ్జాబాలోపనిషది ప్రజాపతేః అబాదిక్రమే ణావ్యక్తస్య కామాదిపురుషసృష్టిముక్త్వా దేహినః తపసా ఉపాత్తదురితక్షయపూర్వకం కారణజ్ఞానప్రయుక్తం సంసారమోక్షముపదేష్టుం పరిశిష్టయా పాదకం భస్మరుద్రాక్షయోర్మాహాత్మ్యం వక్తి శ్రుతిః॥ ॥తత్రాదౌ ఓంకారవాచ్యస్య పరమేశ్వరస్య సద్యోజాతాదిపంచముఖేభ్యః పంచవర్ణా గావ ఆవిర్భూతాః । తత్తద్గోమయేన పంచనామధేయం పంచమహాఫలకం పంచవిధం భస్మజాతం। తత్ర భస్మోత్పాదనక్రమం తత్తన్నామదేవకోపాసనమంత్రా విషయః స్నానోద్ధూళనధారణాదిప్రకారాః తత్తస్థలాన్యధికారిణస్తు ప్రస్యసాది॥ బ్రాహ్మణాదిభిస్సద్ధభస్మనిర్యక్ త్రిపుండ్రం నిత్యం ధార్యమితి శ్రుతివిహితం। తేనసర్వపాపనివృత్తిః జ్ఞానోత్పత్తిశ్చేతి ఫలముక్తం। కరణేమహాఫలం అకరణేదోషాశ్చ శ్రూయతే స్థానకాలక్రియాదికం చ వివృతం। మృతసంజీవనాక్షకం చ భస్మమాహాత్మ్యమాఖ్యాయికయా ప్రదర్శితం। భస్మనస్సర్వపాపనివర్తకత్వం చ ఆఖ్యాయికాన్తరేణ ప్రత్యాయితం। జ్ఞానద్వారా శివసాయుజ్యఫలకమితి చ నిర్ధారితం॥ తత్రైతే ఔపనిషత్శ్లోకాః॥

"యే భస్మధారణం త్యక్త్వా కర్మకుర్వంతి మానవాః। తేషాం నాస్తి వినిర్మోక్షః సంసారాజ్జన్మకోటిభిః॥ మహాపాతకయుక్తానాం పూర్వజన్మార్జితాగసాం। త్రిపుండ్రోద్ధూళనే ద్వేషో జాయతే సుదృఢం బుధాః॥ త్రిపుండ్రం యే వినిందంతి నిందంతి శివమేవ తే। తేషాం చండాలతో జన్మ బ్రహ్మన్నాస్త్యంవిపశ్చితా॥ ధిగ్భస్మరహితం ఫాలం ధిగ్గ్రామమశివాలయం। ధిగనీశార్చనం జన్మ ధిగ్విద్యామశివాశ్రయాం॥ ఇత్యాదయః॥

సనత్కుమారాయ కాలాగ్నిరుద్రోపదిష్టో రుద్రాక్షధారణవిధిః। సంహారకాలే విస్ఫారితేక్షణస్య రుద్రస్య సృష్టికాలే ముకుళీకృతాదక్ష్ణో జాతా రుద్రాక్షాః। తద్దర్శన స్పర్శన ధారణ పూజనాదికం సర్వపాపహ

రం సర్వేష్టార్థప్రదం చేతి ధార్యసంఖ్యాస్థానాదికం తత్తత్ఫలవిశేషాశ్చ ప్రతిపాదితాః । తేనపుణ్యేన అపహతపాప్మా యోగిధ్యేయం శాశ్వతం శివం విష్ణోః పరమంపదంప్రాప్నోతీతి॥ ౨౮॥

———:೦:———

నృసింహతాపిన్యుపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౨౯.

అథర్వణ్యాంనృసింహతాపిన్యాం - అవ్యక్తతత్వాన్నతః అబాత్మనావ్యక్తస్యస్వరూపః ప్రజాపతేః పుష్కరపర్ణవన్నిర్లిప్తం ప్రథమమాప తస్యస్పష్టాసంకల్ప స్వనుజనికామాత్మాతైజసః । తతఉత్పన్నం రేతః పురుషబీజం । ఏవంసమష్ట్యా కారణాత్కార్యోత్పత్తిర్జ్ఞానస్యకామాప్తిః ఫలం॥ సపురుషస్తపస్తప్త్వా నారసింహం మంత్రరాజ మపశ్యత్ " ఉగ్రంవీరంమహావిష్ణుంజ్వలంతం సర్వతోముఖం। నృసింహం భీషణం భద్రంమృత్యుమృత్యుం నమామ్యహం। " ఇతి॥ ద్వాత్రింశదక్షరేస్మిన్ మంత్రరాజే ఉపాసనాభేదేన సర్వాస్సిద్ధయః ప్రతిపాదితాః॥ తిదంతిర్ధ త్రికతిపయాత్మపర్యాప్త్యసఫలానికతిపయోపాసనానివిహితాని । సావిత్రీ లక్ష్మీం యజుః ప్రణవంచాథ్య స్యోపాస్యం । ఆయుర్యశః శ్రీజ్ఞానైశ్వర్యాణి ఫలానిపరిచ్ఛిన్నాని । సామత్వేనోపాసనంతు అన్యత త్వాపాదకం । జపాదీనాంతు అస్మిన్నేవశరీరే దేవతా దర్శనయోగ్యత్వంఫలం । సామగసమానత్వాత్సృష్టిః । తచ్చతైత్తిరీయత్వేన క్రమాద్వ్యాత్మకం । సామత్వేనప్రమాదహరత్వాన్మృత్యుంజయం । తద్విజ్ఞానాయసాలంబోపాసనాని నానాంతపిధ్యాం ఓంకారాదిప్రతీకాని వైవాః వైష్ణవానికాక్తానిచ । సర్వామయత్వాదైవ రాజః । సర్వవ్యాపకత్వాద్వైష్ణవం - సర్వశక్తత్వాన్మాభక్తం- సర్వగ్రస్తత్వాత్ప్రత్యాదిత్యం సర్వశంకరత్వాచ్ఛైవం - సర్వాభిముఖ్యాత్సర్వతోముఖం - సర్వాస్థానం సర్వానుస్యూతంబ్రహ్మచైతన్యమేవ నృసింహశబ్దలక్ష్యం - సగుణమవ్యక్తం నృసింహశబ్దవాచ్యం - తదుపాసనార్థంనాదబిద్యయా భ్రమరకీటన్యాయేన జీవపరైక్యంతాత్పర్యవిషయః । సమత్వాత్సాన్నవ్యర

స్యరేప్రతిష్ఠితత్వాత్ వైదికోమంత్రరాజ స్సన్నిహితఃప్రతీకం । మంత్రయోగక్రమోపాసనార్థం మంత్రరాజస్య పదయోగవిభాగః । తత్తద్దేవతాఫలాంగప్రత్యంగాదికం పద్యోవిభాగః ధ్యేయానుసంధానవిధితత్వేషు సమన్వయః యౌగికవార్థ వివరణం మంత్రయంత్రోద్ధార క్రమశ్చేత్యాదికం యావదపేక్షితంవ్యచారి।

ఉత్తరతాపిన్యాం మాండూక్యోపనిషత్సంవాదేన మంత్రరాజపర్యాయం వృత్తుగన్నుమివ బీజం ప్రణవాక్షరంవిచార్య షోడశష్షోడశకలోపాసనం ప్రపంచయిత్వా ప్రపంచోపశమం శాంతం శివ మద్వైతం పారమార్థికముపాదేశి । విశ్వతైజసప్రాజ్ఞతురీయాః జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తితురీయావస్థాః స్థూలసూక్ష్మకారణదేహాదేహాః పరాపశ్యంతీమధ్యమావైఖర్యశ్చ ప్రణవపాదోపాధికత్వేన ఉపాసనార్థమనుసంధేయా ఉపాదిక్షన్త । తేనచద్వైతాభావోపలక్షితం నిర్విశేషచిన్మాత్రమేవబ్రహ్మాత్మస్వరూపం ఉపనిషత్తాత్పర్యవిషయఇతి విజ్ఞాయతే।

అత్రేదంతత్త్వం — సద్విద్యేయం సద్గతిజననీ పామేత్యుచ్యతే-మంత్రరాజస్యపరాదేవతా - చిచ్ఛక్తిః - వైఖరీ - మధ్యమా పశ్యంతీపరాణాంవాచకాః అకారోకారమకారార్ధమాత్రాః - ప్రణవపాదాః బీజశక్తిస్థానీయాః - తత్ర ఉకారాదిమత్త్వాన్మంత్రరాజస్య తనుమధ్యోద్యన్మధ్యమాఖ్య శక్త్యుపాదానక వాచక బ్రహ్మవృత్తిరలక్ష్యతే - తస్య వాచ్యాభిన్నతయా వైశ్వరూప్యమవ్యాహతం । నృశబ్దేన మరణధర్మాణః మరిష్యంతః అవిద్యాకామకర్మకర్మిణోజ్ఞేయాః । హింసకాభిధానస్య సింహశబ్దస్య వర్ణవ్యత్యయేననిష్పన్నస్య సంహారశక్తిమద్బోధకతయా "వాక్ప్రాణో(ప్రాణ స్తేజసి" త్యాదిక్రమేణ సర్వోపసంహారిణీనరమేధోపాస్యావప్రరూపిణీ పరదేవతైవార్థః - సచతత్పురుషసమాసార్థః-సృష్ట్యనుప్రవేశానంతరం నద్వస్తునఏవ సచ్చత్యచ్చా భవదితి పార్ష్యాత్మ్యేన భవనస్యశ్రుత్యుపదిష్టతయా త్యదాత్మికాసతీ చిచ్ఛక్తిరేవ నరాత్మకస్సింహఇతి అధ్యస్యోపాసనం- నృసింహపదేన రూపకతాత్పర్యగోచ

రం - తస్య సాకారత్వేన సగుణత్వేనచ పూర్యతయా “ పారిగంహారం తమనుయంతిదేవాః ” ఇతిశాఖాంతరోక్తప్రకారేణ న్యపికారస్యస్వస్మి న్నుపసంహారదర్శనాత్ ప్యానతిరిక్త సంవిద్వేద్యత్వేనచ సింహానతిరి క్తసత్తాకం నరరూపనరానన్యం సింహారూపమితి నరశ్చాసౌసింహశ్చేతి కర్మధారయార్థః - మంత్రరాజవిద్యాతురార్థస్తు తాపిన్యామేవ పద్యా ప్తోన్వశ్యతఇతిశివం॥

అథ కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౨౮.

యాజుష్యాం కాలాగ్నిరుద్రోపనిషది — సర్వాశ్రమిణాం ఆస్తి క్యప్రతిబంధకీభూత మహాపాతకోపపాతకాదిపరితత్యర్థం శాంభవ వ్రతాంగం భస్మత్రిపుండ్రముపాదేశి । సనత్కుమారాయ కాలాగ్ని రుద్రేణ - తచ్ఛజ్ఞానద్వారా పునరావృత్తిరాహిత్య రూపముక్తేః పరంప రాసాధనం । అగ్నిరిత్యాదినా భస్మస్వరూపనిర్దేశః । త్రియాయుషా దయోమంత్రాః భస్మాభిమంత్రణేపినియుక్తాః । గుణత్రయ మూర్తిత్రయ సవనత్రయ వేదత్రయాదికం త్రిపుండ్రాధికరిణం ముపాస్యత్వేనోక్తం ప్రణవాంగం విద్యాకర్మోభయార్థప్రకర్షాయేతి బృహజ్జాబాలోపనిషత్సంవా దినీయముపనిషత్ ॥౨౮॥

---(:o:)---

అథమైత్రేయోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౯.

సామసుమైత్రేయోపనిషది బృహద్రథస్య రాజ్ఞః వైరాగ్యం సహే తుకమభివర్ణ్య శాకాయన్యేనమహర్షిణా బ్రహ్మాత్త్వ ముపదిశ్యతే। వృత్తిత్రయాద్విత్తంప్రయోజనా వుపశామ్యతీతి నిర్వికల్పసమాధినా ఆ త్మోపలబ్ధిః - నిత్యముక్త ఆత్మా - జగదింద్రజాలవన్మిథ్యా - అద్వైతాత్మనః మనోవాగింద్రియాగోచరతయా తస్యైవపరిః జీవేనాత్మనా అనుప్రవి ష్టస్యబ్రహ్మత్వేనోపాసనం హృత్పుండరీకాకాశే అన్వేషణాత్మకముక్తం। అభేదదర్శన జ్ఞానం। ద్వైతవర్జితత్వంముక్తిః - దివ్యాస్త్ర మస్మిత్యనుభ వః - ఇతిసర్వప్రాప్యప్రాపంచ॥౨౯॥

అథ సుబాలోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౩౦.

శుక్లయజుర్వేదే సుబాలోపనిషది — "నసన్నాసన్న సదసత్" ఇతి అనిర్వచనీయానాద్యజ్ఞానస్య తచ్ఛబ్దలక్ష్య బ్రహ్మతాదాత్మ్యాపన్నస్య "ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాంతానుపరోధాత్" ఇతి బ్రహ్మసూత్రనిర్ధారితస్య తచ్ఛబ్దవాచ్యస్య శబలస్య నిర్దేశః - తదేవ నారాయణ శబ్దవాచ్యస్యావ్యక్తతత్త్వం తస్మాదభివ్యక్తా తామసీమాయా। తతో భూతాదిః - తత ఆకాశాదిభూతాని క్రమేణజాతాని - తతో బ్రహ్మాండం - తతస్సహస్రశీర్షా పురుషోపి రాడభివ్యక్తః - తతః ప్రజాపతయః - తతో బ్రాహ్మణాదివర్ణాః - చంద్రసూర్యాదయశ్చ సర్వం జగదుత్పన్నం - సృష్ట్వా జగదనుప్రవిశ్య పురుషశ్చేతయతే విశ్వంభరః। సఏవాంతేవైశ్వానరో భూత్వా జగద్దగ్ధ్వా ఉత్పత్తిక్రమవిలోమేన పృథివ్యప్సు ప్రలీయతే ఆపస్తేజసి ఇత్యాదిరీత్యా కార్యం జగత్ కారణే తమసి విలాపయతి - తమః పరే దేవే ఏకీభవతి - పరస్తాత్ నసన్నాసన్న సదసదితి అనిర్వచనీయ మాయాతాదాత్మ్యాపన్నం అవ్యక్తతత్త్వం నారాయణ ఏవావశిష్యతే ॥ సదవ్యక్తం సగుణం బ్రహ్మ। ఓంతత్సదితి చ నిర్దేష్టుం శక్యత్వాత్ అశబ్దం నిర్గుణం బ్రహ్మ అసచ్ఛబ్దేన నిర్దిశ్యతే। తస్య వక్తుమశక్యత్వాత్। అత్ర ఆసీదితి నిర్దేశ ఉపపద్యతే। తద్ధి త్రైకాలికాబాధ్యం। తత్ప్రాప్తిర్జీవన్ముక్తస్య విదేహకైవల్యం - "నతస్య ప్రాణా ఉత్క్రామంత్యత్రైవ సమవలీయంతే బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేతి య ఏవం వేద" ఇత్యాదినా ప్రాదర్శి। తస్య నిర్గుణబ్రహ్మణః ప్రమాణాతీతత్వేన దుర్జ్ఞేయతయా జీవేనానుప్రవిష్టస్య బ్రహ్మత్వేన దహరోపాసనముపదిష్టం। ఇయంచ బ్రహ్మాత్మైక్యానుసంధానవిద్యా। తదర్థం హృదయస్య దశ ఛిద్రాణి దశ ప్రాణాదిగతయః ద్విసప్తతిశాఖా నాడీ సహస్రాణి చ సమాసేనోపదిష్టాని స్థానాని తత్తదుపాసనాని సాధ్యాత్మాధిదైవతాని పరిచ్ఛిన్నఫలాన్యుక్తాని - తదంతే సర్వానుస్యూతం సర్వప్రియం బ్రహ్మోపాస్యం విహితం - "అత్మై

కత్వాత్ నాస్తిద్వైతమితి” ద్వైతనిషేధ ఉక్తః । విదేహకైవల్యానంతరం అస్తీత్యపి వక్తుమశక్యతయా ఏతన్నిర్వాణానుశాసనమిత్యుక్తం॥

సతః అవ్యక్తాత్ ఉత్పన్నస్యజగతః సత్సత్తాతిరిక్త సత్తాశూన్యత్వేన సత్తాదాత్మ్యమనుచింత్యజగత్సదితి వ్యపదిశ్యతే । తథాచ సదవ్యక్తం నారాయణోపీతి “చక్షుశ్చద్రష్టవ్యంచ నారాయణః” ఇత్యాదిభిః సర్వంనారాయణః - పురుషఏవేదగ్ంసర్వం ఇతిసార్వాత్మ్యముపదిష్టం। సదాపశ్యంతిసూరయఇతి తద్విజ్ఞానస్య విష్ణోఃపరమపదంఫలముపపాది। పురిశరీరే గుహాయాం జీవేనాత్మనానుప్రవిష్టస్య తస్యైవ “యః పృథివ్యాంతిష్ఠన్ పృథివీమంతరేసంచరన్ యఃపృథివీనవేదయస్య పృథివీశరీరం” ఇత్యాదినా అంతర్యామిత్వం చోపదిశ్య ఏషసర్వభూతాంతరాత్మాపహతపాప్మా దివ్యోదేవ ఏకోనారాయణఇతి ఆత్మైకత్వ ముపదిష్టా । తస్య గుహానిహితస్యచ అభేదవిద్యయా స్వరూపమద్వైతం సిద్ధ్యతి । “క్షేత్రజ్ఞంచాపిమాంవిద్ధి - యజ్జ్ఞానంమతంమమ - ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేర్జునతిష్ఠతి” ఇతిగీతాయాముక్తం । “ఈశ్వరోజీవకలయాప్రవిష్టోభగవానితి” ఇతి పరాశరపురాణేచ - తేనసర్వార్వోక్తోపనిషత్సంవాదాత్ జీవబ్రహ్మస్వరూపైక్యే ఉపక్రమాదిషడ్విధలింగైః తాత్పర్యమవధారి । చిత్రభిత్తి గంధర్వనగరాది దృష్టాంతేనజగతః మిథ్యాత్వంచ ఏతదుపనిషద్భిఃప్రేత ॥

అథ రైక్వప్రశ్నే సర్వాప్యయప్రకారఉక్తః - నిర్బీజాప్యయపర్యంతస్తద్వాదః । కస్మిన్ సర్వేప్రతిష్ఠితా ఇత్యాదినా ఆత్మనిప్రతిష్ఠితాఇతి ఆత్మసత్త్వోచ్యతే । నసన్నాసన్న సదసదితి ముముక్షుర్నిగమనేన మూలాజ్ఞానస్య బ్రహ్మణైక్యీభావదర్శనాత్ అవ్యక్తాంగాపి చారణేఽగమ్యతే।ప్రాణందహత్యపానందహతీత్యాదినాద్వైతప్రపంచస్య నివృత్తిరేకేణాభావ ఉపదిశ్యతే । అభావస్యాధికరణాత్మకత్వాత్ శుద్ధాద్వైతబ్రహ్మావశిష్యతే । ఏతన్నిర్వాణానుశాసనం గురుదేవభక్తస్య ప్రకాశత ఇతి భక్త్యాత్మక జ్ఞానసాధనంప్రశస్యతే ఏవ, శుద్ధాద్వైతంసిద్ధం॥౩౦॥

అథ క్షురికోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౩౧.

యాజుష్యాం క్షురికోపనిషది—స్వయంభూపదిష్టః యోగో విస్తరేణ ప్రత్యపాది । సుషుమ్నాభేదనద్వారా అర్చిరాదిమార్గేణ బ్రహ్మలోక ఉత్క్రాంతిః । తస్మాన్న పునరావృత్తిః । తత్రైవ గతో నిర్గుణవిద్యయా బ్రహ్మణా సహ అంతే కైవల్యమిత్యభిప్రాయః । విహంగమమార్గేణ నిస్సంగత్వం యోగస్య ఇత్యాదినా వైరాగ్యేణ పాశాపహారిత్వముక్తం॥ ౩౧॥

అథ మంత్రికోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౩౨.

శుక్లయజుశ్శాఖాగతాయాం మంత్రికోపనిషది అస్మైశ్వర్యపత్యాః కాలప్రకృతేః జగత్కారణ జనిత్రస్య [illegible] తస్మిన్నీశస్య అవ్యక్తస్య రూపవత అనేకశాఖాభేదేన [illegible] వాదిభిః శైవవైష్ణవాది సాంప్రదాయికభేదేన శ్రౌతస్మార్తప్రకారైస్సహ తద్భేదో ఉపాస్యత్వముక్తం। మేకమేవ పశ్యంతి [illegible] విద్యాయాం సాధనత్వాభిహితం । జగన్నాథస్య [illegible] స్యైకఉపాస్యత్వముక్త్వా [illegible] ఇత్యవ్యక్తస్యోపలక్షణముక్తం తాత్పర్యమస్యాః శ్రుతేః ౩౨

అథ సర్వసారోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౩౩.

యాజుష్యాం సర్వసారోపనిషది — బంధమోక్షః కథమిత్యాది [illegible] నాం ప్రశ్నానాం సిద్ధాంతోత్తరాణ్యుక్తాని। తత్ర అథమాత్మనో బంధః । తన్నివృత్తిర్మోక్షః । సజాతీయవిజాతీయ స్వగతభేదశూన్యం చైతన్యం సత్యం। అజ్ఞానకల్పితం జగన్మిథ్యా। ఆత్మాభేదః। బ్రహ్మైవాహమస్మి సర్వవేదాంతతాత్పర్యం ॥ పంచవింశతియుక్తాః [illegible] విజ్ఞేయం। అనయోపనిషత్ శాంకరసిద్ధాంతానుగ్రాహికా॥

అథనిరాలంబోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౩౪.

శుక్లయజుర్వేదగతాయాం నిరాలంబోపనిషది — కిం బ్రహ్మేత్యాది బహుప్రశ్నానాముత్తరాణ్యుపలభ్యంతే॥ రజ్జౌ సర్పభ్రాంతిరివేత్యాదిదృష్టాంతప్రదర్శనేన ఉపనిషదియం నేహ నానాస్తి కించనేతి శుద్ధాద్వైతే పర్యవస్యతి॥౩౪॥

అథశుకరహస్యోపనిషత్తాత్పర్య సంగ్రహః॥౩౫॥

యాజుష్యాం శుకరహస్యోపనిషది వ్యాసప్రార్థితశ్శివః శుకాయ బ్రహ్మోపదేశేతి మహావాక్యోపదేశం సప్రపంచం న్యరూపి । మహావాక్యార్థాశ్చ ప్రాదర్శిషత । ఋగ్వేదే ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ - యజుర్వేదే అహంబ్రహ్మాస్మి - సామవేదే తత్త్వమసి - అథర్వణవేదే అయమాత్మా బ్రహ్మేతి చతుర్ణాం మహావాక్యానాం బ్రహ్మసత్యత్వ జగన్మిథ్యాత్వ జీవబ్రహ్మైక్యాది ప్రతిపాదక శుద్ధాద్వైతసిద్ధాంతే తాత్పర్యమవసితం శుకస్యజీవన్ముక్తిర్దర్శితా॥౩౫॥

—:०:—

అథవజ్రసూచికోపనిషత్తాత్పర్య సంగ్రహః - ౩౬.

సామవేదే వజ్రసూచ్యుపనిషది — బ్రాహ్మణాది చతుర్వర్ణేషు బ్రాహ్మణస్య ఆత్మైకత్వ విజ్ఞానేన బ్రాహ్మణత్వంప్రాశంసి । తత్ప్రత్యాయనార్థం జన్మకర్మకృత వ్యావహారిక బ్రాహ్మణ్యస్య సమాప్తినధికృత్య జన్మకర్మాదిదోషాః ప్రాదృశత । జ్ఞానస్యాత్మైక్య తాదాత్మ్యోపలక్షితబ్రహ్మణ్యే ఉపనిషదస్తాత్పర్యం జ్ఞాయతే॥౩౬॥

—:०:—

అథతేజోబిందూపనిషత్తాత్పర్య సంగ్రహః ౩౭.

యాజుష్యాం తేజోబిందూపనిషది ఆత్మనః బంధనివృత్త్యర్థం మనసః మాలిన్యనివృత్తయే ఏకాగ్ర్యసంపాదనాయ తేజోబిందు ధ్యానముపదేష్టుం యోగాంగానాం లక్షణం జ్ఞేయబ్రహ్మలక్షణం ముక్తిస

నాని యోగాంగాని చోక్తానిమత - అఖండైకరసచిన్మాత్రం వ్యవహారి - ష్టి/హ్మాత్మైకత్వప్రతిపత్తినిరాకరధారి - జీవన్ముక్తి స్వరూపభావనాప్రగారాశ్ప్రాపంచిమత - అహంబ్రహ్మాస్మీతిమంత్రప్రభావోఽవర్ణి - పారమార్థిక సత్యస్వరూపం ద్వైతమిథ్యాత్వంచ ప్రదర్శితం - శ్రుతియుక్త్యనుభవైః మననప్రకారఉపాదేశ - ద్వైతాభావోపలక్షితం బ్రహ్మైకమేవేత్యద్వైతసిద్ధాంతఉపనిషత్తాత్పర్యమిషయోవధార్యతే॥ ౩౭॥

అథ నాదబిందూపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౩౮॥

బహ్వృచానాం నాదబిందూప నిషది ప్రణవ ఏవహంసత్వేన రూపితః - తస్య ద్వాదశమాత్రానిర్దిష్టాః- తాసు ప్రత్యేకం ప్రాణోత్క్రామణఫలాన్యుక్తాని - ప్రణవోపాసనయా సంసిద్ధస్య యోగినః ప్రారబ్ధనాశపర్యంతంజీవన్ముక్తిరవాది-జగతో మిథ్యాత్వందర్శితం - యోగేనద్వైతస్య ఆత్మని విలాపనోపాయఉక్తః- ప్రణవనాదోపాసనయా అవస్థాత్రయాతీతస్యస్వరూపావస్థితిరితి ఉపనిషది శుద్ధాద్వైతేవస్తుని తాత్పర్యం॥ ౩౮॥

అథ ధ్యానబిందూపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౩౯॥

సామ్నిధ్యానబిందూపనిషది ప్రణవోపాసనప్రకారః ధ్యేయవివరణం - షట్చక్రస్థానాని - నాడీవిచారః - యోగాసనాని - యోగక్రమః - స్వాత్మపురుషదర్శనం - బ్రహ్మకైవల్యంచానాది - ౩౯॥

---:o:---

అథ బ్రహ్మవిద్యోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౪౦॥

యాజుష్యాంబ్రహ్మవిద్యోపనిషది ప్రణవోపాసనం - మాత్రాదేశనాడీధ్యేయావివిచారః - విద్యాభేదాః - హంసవిద్యాముఖ్యత్వం- నిష్కళసకళభావవివేకః - జ్ఞానమాహాత్మ్యం - జ్ఞానసిద్ధిర్యోగేనైవ - ప్రణవహంసజపః - అహంపదార్థస్వరూపం - జీవన్ముక్తభావనా - నిర్విశేషచిన్మాత్రావస్థితిర్జ్ఞానవిధి - ౪౦॥

అథయోగతత్త్వోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౪౧॥

యాజుషాంయోగతత్త్వోపనిషది నిర్గుణబ్రహ్మేశ్వర జీవస్వరూపాణివిచారితాని - ఆత్మస్వరూపమద్వైతం - అజ్ఞానాజ్జగత్సంసారః-తజ్జ్ఞానసిద్ధిశ్చయోగేనేతియోగక్రమః - యోగినః కాయశుద్ధ్యాదిక్రమః-సిద్ధయః-అష్టాంగవిచారః- జీవన్ముక్తిః- సిద్ధిశ్చేత్యాదికముదాహారి॥ ౪౧॥

అథాత్మబోధోపనిషత్తాత్పర్య సంగ్రహః - ౪౨॥

బహ్వృచానా మాత్మబోధోపనిషది ప్రణవస్వరూపం వైష్ణవంప్రతిపాద్య, తురీయాతీతావధూత జీవన్ముక్తిర్వ్యక్తాని॥ ౪౨॥

———(०)———

అథనారదపరివ్రాజకోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౪౩॥

అథర్వణాం నారదపరివ్రాజకోపనిషదిముక్త్యుపాయప్రశ్నే వర్ణాశ్రమధర్మావ్యచారిత- సన్న్యాసవిధిః, సన్న్యాసిభేదాః, తత్త్రసన్న్యాసిధర్మాః, సఫలాంగప్రతిపాదితాః - దృఢతరవైరాగ్యం, శారీరకస్యాత్మనోవిచారః, ఆతురసన్న్యాసవిధిః, సన్న్యాసాభాసనిందా, సన్న్యాసిదోషాః, భ్రమరకీటన్యాయేనముక్తిః- అవస్థాత్రయవివేకః, ప్రణవోపాసనం, ప్రణవార్థవిచారః, పరబ్రహ్మస్వరూపం, బ్రహ్మజ్ఞానం, బ్రహ్మాత్మైకత్వప్రతిపత్తిః, స్వరూపానుసంధానేనముక్తిశ్చ ప్రతిపాదితాఇతి అద్వైతసిద్ధాంతేతాత్పర్యం॥౪౩॥

———

అథత్రిశిఖిబ్రాహ్మణోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౪౪।

శుక్లయజుర్వేదగతాయాంత్రిశిఖిబ్రాహ్మణోపనిషది దేహదేహిదర్శనేషుదేహస్వరూపవిచారః - పంచీకరణప్రక్రియా, తత్త్వాని, యోగః, అజ్ఞానకార్యం, జ్ఞానకార్యం, యోగఫలాని, యోగసిద్ధిక్రమ ర్ధ్యానపదమాశ్రితస్యయోగినఃకైవల్యంచప్రత్యపాది॥౪౪।

———

అథసీతోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౫॥

అథర్వణ్యాంసీతోపనిషదిసీతాఖ్యమహాశక్తిస్వరూపవిచారః - త స్యాః విద్యామయత్వం వేద్యమయత్వంచ, లక్ష్మీస్వరూపవివేకః - రామ పదార్థసాన్నిధ్యవశాత్సీతామాహాత్మ్యంచావర్ణి॥౮౫॥

అథయోగచూడామణ్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౬॥

అత్రషడంగోయోగః - ఆసనద్వయం - షట్చక్రాదిజ్ఞేయవివేకః నాడీచక్రవివేకః - అజపాగాయత్రీజపః - ఖేచర్యాద్యాముద్రాః, సృష్ట్యుపసంహారక్రమః, దేహత్రయమూర్తిత్రయావస్థాత్రయస్థానత్రయా దివిచారః - ప్రణవనాదవిచారః - ఆత్మధ్యానం, సమాధిః, ఏతస్య ప్రతి పాదనప్రసంగేనఅద్వైతేతాత్పర్యమవసీయతే॥౮౬॥

అథనిర్వాణోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః- ౮౭.

పరమహంసానాంతురీయాతీతానాం అవధూతానాంఅవ్యవస్థితా నాంస్వతంత్రాణాం జ్ఞానసిద్ధానాంస్థితిర్విచిత్రా - భావనామాత్రాణిన ర్వాణలక్షణాని - తత్రోక్తానపదార్థానాంవిలక్షణాః - జ్ఞానమయసంసారః- జ్ఞానమయస్సన్యాసస్చ - అఖండాకారబ్రహ్మనిర్వాణమితి నిరుక్తం- సర్వంపరమహంసైరేవ జ్ఞాయతే నప్రాకృతైర్విద్వద్భిః॥౮౭॥

అథమండలబ్రాహ్మణోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౮.

శుక్లయజుర్వేదినాంమండలబ్రాహ్మణోపనిషదియోగక్రమః - దే హస్యపంచదోషాః - జ్యోతిర్దర్శనం - తారకామనస్కవివేకః - అంత ర్లక్ష్యవిచారః - ఖేచర్యాదిముద్రాః - చిదాదిత్యోదయాదిః - జీవబ్ర హ్మైక్యం - నిర్గుణారాధనం- సమాధిః - ప్రపంచలయః - అవస్థావిచారః- విశ్వానుసంధానం - అమనస్కలక్షణం - తత్త్వమసీతివాక్యార్థవిచారః- నాకాశవిచారః - సవిషయనిర్విషయమనోవిచారః - మనోలయః-

బ్రహ్మామృతపానం - పరమహంసానుభూతతత్త్వసిద్ధిః - ఏవమాద్యుక్త్వా శి
అద్వైతేతాత్పర్యందర్శ్యతే॥౪౮॥

అథదక్షిణామూర్త్యుపనిషత్తాత్పర్య సంగ్రహః - ౪౯.

యాజుష్యాం దక్షిణామూర్త్యుపనిషది శౌనకాదిభిః పృష్టః మార్కండేయోవక్తి - దక్షిణాముఖస్య శివస్య ఉపాసనం విహితం - తత్ర మేధాదక్షిణామూర్తి మంత్రోద్ధార స్సధ్యానాదిః - తతః - నవాక్షరమంత్రః - తతోద్వాదశాక్షరమంత్రః - తతఆనుష్టుభోమంత్రః, సధ్యానంనిరూపితః, ఋషిచ్ఛందోదేవతాశ్చ ప్రాదర్శిషత - ద్వాదశాంతస్థానే ఉపాస్తిః - జ్ఞానోత్పాదనం ఇత్యేతదుక్తంకైవల్య ఫలకం చతాస్తి॥౪౯॥

అథశరభోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౫౦.

ఆథర్వణ్యాం శరభోపనిషది రుద్రాధిక్యం ప్రతిపాదితం - విష్ణుబ్రహ్మేంద్రాదీనాం తదంగజత్వం - శరభావతారః - నృసింహసంహారః - వీరభద్రసత్తా - రుద్రప్రభావః - రుద్రనమస్కారాః- రుద్రావచానాని - విష్ణ్వవతారాణాంపరిసమాప్తిః - విష్ణోరుద్రస్యప్రసాదః-ఇత్యాదికముక్త్వా గుణవైకృతంపరిసమాప్య తత్పరతరం సచ్చిదానందఘనం బ్రహ్మప్రతిపాదితం తదేవశివస్వరూపమితి - శాంభవయోగశ్చసూచితః- రౌద్రయోగశ్చ - శివస్యతుల్యాధికరాహిత్యముక్తం - శివఏవధ్యేయస్సర్వసంసారమోచకఇత్యుపదిష్టం : ఉపనిషదోస్యాః శివాద్వైతేతాత్పర్యమవసీయతే॥౫౦॥

అథస్కందోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౫౧.

యాజుష్యాంస్కందోపనిషది ఆత్మస్వరూపం వైష్ణవాద్వైతం శివాద్వైతంచ శుద్ధాద్వైతే పర్యవస్యతీతి, హరిహరాభేదః ప్రపంచితః - స్వరూపాత్మారాధనప్రకారః కీర్తితః॥౫౧॥

అథమహానారాయణోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౫౭.

అథర్వణ్యాం త్రిపాద్విభూతిమహానారాయణోపనిషది పరమేష్ఠీ మహావిష్ణుం పరమతత్త్వరహస్యం బ్రూహీతి విస్తరేణ పృచ్ఛతి - మహావిష్ణుశ్చ విస్తరేణోవాచ। తత్రాదౌ పరమేష్ఠికృతవిష్ణుస్తుతిః - అనంతరం విష్ణునోక్తః పురాతనో గురుశిష్యసంవాదః ముముక్షోః గురూపసత్తిరిత్థంకర్తవ్యేత్యుక్తిః - తతో గురుణా విస్తరేణ బ్రహ్మస్వరూపముచ్యతే - ప్రణవాత్మకం బ్రహ్మ అవిద్యాపాదః సువిద్యాపాదః ఆనందపాదః తురీయపాదశ్చేతి పాదచతుష్టయం అవిద్యాపాదే సకారణం జగత్సర్వం అంతర్భూతం - ఉపరితనపాదత్రయం శుద్ధబోధానందలక్షణం అమృతం భవతి విష్ణోస్త్రీణి ధామాని - దుగ్ధోదధిః సూర్యమండలం వైకుంఠం చ - తత్ర విస్తరేణ విచారితం - సాకారవైకుంఠః, సాకారనారాయణః, సాకారముక్తాదయః, తత్సర్వముక్త్వా అనిత్యత్వం ప్రతిపాద్య సాకారస్య సర్వస్యాపి అవిద్యాపాదే అంతర్భావో ఽదర్శితః - సోపాధికసాకారరూపం నిర్వర్ణ్య తతః త్రివిధం నిరుపాధిక సాకారరూపం వర్ణితం - బ్రహ్మవిద్యాసాకారరూపం ఆనందసాకారరూపం- ఉభయాత్మసాకారరూపం చేతి - నిరుపాధిక సాకారస్య నిత్యత్వం ప్రతిపాద్య తస్య నిరవయవత్వాత్ నిర్విశేషచిన్మాత్రత్వం స్తుతం - సాకారే విద్యాదీనాం ప్రాధాన్యేన తత్తద్వ్యపదేశః తత్ర భేదో వ్యావహారికః - వస్తుతస్త్వభేద ఏవ - బ్రహ్మణః సాకారనిరాకారభేదవిరోధపరిహార ఉక్తః - స్వరూపజ్ఞానాభావేనానావిరోధాభాంతిరిత్యుక్తం - రామకృష్ణాద్యవతారేషు పరతత్త్వవిభవానుసంధానం స్వీయత్వేన శ్రూయతే - అద్వైతపరమానందలక్షణస్య ఆదినారాయణస్య ఉత్తమేమనిమేషాభ్యాం మూలావిద్యోదయస్థితిలయాః జాయంతే - తస్య బ్రహ్మణః అధస్తనపాదే సర్వకారణే అవ్యక్తాత్ మూలావిద్యావిర్భావః - తస్మాదేవ సచ్ఛబ్దవాచ్యమవిద్యాశబలం బ్రహ్మ - బ్రహ్మణో ఽహంకారః - అహంకారాత్పంచతన్మాత్రాణీత్యాది సృష్టిరుక్తా - తత్ర మాయోపాధికో నారాయణః - పాదవిభూతివైకుంఠవాసీ - తతః స్థూలవిరాట్ సగుణనిర్గుణస్వరూపవిత్త్వాద

శ్యనసమష్టివ్యష్టివిచారం కృత్వా హిరణ్యగర్భాదయః దేవాసురాదయశ్చనారాయణాదుత్పన్నాఇతి సర్వంచనారాయణఇతి సర్వస్వరూపత్వముక్తం - నారాయణస్యపరత్వంనిర్ణీతం - తజ్జ్ఞానాత్ సకలబంధచ్ఛేదనపూర్వకంఅమృతత్వంచనిరణాయ॥

తతః ప్రపంచ సృష్ట్యుపసంహారక్రమా నప్రప చంన్యరూపయిషాతాం - కాలంవిచార్య కాలావయవాదిర్నితాః - మాయోపాధికస్య ఆదినారాయణస్య ప్రపంచ ఉక్తిః - ఉపాధివిలయానంతరం నిర్విశేషచిన్మాత్రం బ్రహ్మాద్వైతం సత్యముక్తం - తతఃపురుషసూక్తార్థో వర్ణితః తతః ప్రత్యగ్దృష్టి పరాగ్దృష్టివిచారః - కార్యోపాధిర్జీవః - కారణోపాధిరీశ్వరః - నిరుపాధిక ముభయోస్స్వరూపమద్వైతంబ్రహ్మ । ప్రతిబింబోపాధిః- అవచ్ఛిన్నోపాధిః- ఉపాధినానాత్వాత్ ఆత్మనానాత్వం. విద్యయాఉపాధి నివృత్తిముక్త్వా పునః ప్రసంగసంగత్యా శిష్యప్రశ్నానుసారేణఅవిద్యోక్షేపం అనాదిజీవసంసారం తన్నివృత్త్యుపాయం గురుప్రసాదాత్ శిష్యస్య బ్రహ్మవిద్యాధికారం విద్యాప్రతిబంధకనివృత్తిం విద్యోదయాత్ ఆత్మాధిగమంచ ప్రతిపాదితం - తతో నారాయణభక్తిః - భక్తస్య దేహత్యాగేచ్ఛాయాం కర్తవ్యనారాయణోపాసనక్రమః - హంసమంత్రజపః - అర్చిరాదిమార్గేణనిష్క్రమణం - విష్ణులోకవిస్తారః - విష్ణులోకగమనాదికం - వైకుంఠసభావర్ణనం - ఉపాసకస్యపరమానంద ప్రాప్తిశ్చేత్యాదికం ప్రాపంచి| అనన్తరం బ్రహ్మాండాదిభిన్నో మోక్షప్రపంచఇతి అనంతకోటిబ్రహ్మాండాని, అనంతకోటివైకుంఠాః - అనంతకోటివిరాజః అనంతకోటిరూపాణి, చేత్యాద్యనేకవైష్ణవీమహామాయాతత్ప్రపంచః ప్రభావశ్చ ఉక్తః - ఉపాసకస్యాపి న్యాసనిష్ఠాతిశయవశాత్ అప్రాకృతానంతవిష్ణుపదే ఉత్తరోత్తరానంతవైకుంఠగమనం అనంతనారాయణదర్శనం అనంతబంధనివృత్తిః అనంతముక్తయశ్చేతి బహుప్రపంచఉక్తః - మహానారాయణయంత్రంచ సప్తకోటి మహా

మంత్రమూలగర్భితంభూప్రస్తారం మహాసాధకేనసాధ్యం మహా సుదర్శ
నస్వరూపం సప్రపంచంనిరూప్య త్రిపాద్విభూతిపరమపదంవర్ణితం - త
త్స్వసావరణనిరావరణాదికం విష్ణుమాయాప్రపంచం ఉపసంహృత్య ఉ
పాసకాయ మహావిష్ణునైవ తత్త్వమసీత్యుపదిష్టేశిష్యఃఅహం బ్రహ్మాస్మీ
జ్ఞాత్వాఅనంతరంజ్ఞానదార్ఢ్యాయఅద్వైతసిద్ధయే భక్తింసంప్రార్థ్య
భక్తిబలేననారాయణానుగ్రహాత్ జ్ఞానసిద్ధోభూత్వానారాయణోపాస
కః నిరతిశయాద్వైతపరమానందలక్షణం పరంబ్రహ్మైవభవతీతి సిద్ధాం
తితం ॥ ఇయంమహానారాయణోపనిషత్ వైష్ణవాద్వైతప్రతిపాదికా
శుద్ధాద్వైతేపర్యవస్యతి॥౫౨॥

అథాద్వయతారకోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౫౩.

శుక్లయజుర్వేదే అద్వయతారకోపనిషది తారకలక్షణముక్త్వా
జీవేశ్వరౌమాయికావితి నేతినేతీతి విహాయ అవశిష్టస్వస్వరూపం అద్వ
యంబ్రహ్మేత్యుపదిష్టం- తత్సిద్ధ్యై లక్ష్యత్రయానుసంధానముక్తం- తత్ర
యోగాభ్యాసఉక్తః - గురుస్వరూపముక్తం - గురుశబ్దార్థ ఉక్తః॥౫౩॥

అథరామరహస్యోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౫౪.

అథర్వణ్యాం రామరహస్యోపనిషది విష్ణుభక్తైర్హనూమతా
రామరహస్యముక్తం - రామఏవ పరంబ్రహ్మతారకం - తస్యోపాసనే
అంగదేవతాదికంసప్రపంచంనిరూప్య ఋషిదేవతాచ్ఛందోధ్యానమూల
మంత్ర న్యాసాదిభిస్సహ రామమంత్రా ఉక్తాః - ద్వ్యక్షరీషడక్షరీ
త్యాదికాః - తతోరామయంత్రోద్ధార ఉక్తః - తతోరామమంత్రా
ర్థోవిచారితః - తేనతత్త్వమసీతిమహావాక్యార్థః జీవబ్రహ్మైక్యలక్షణఉపది
ష్టః - మంత్రయోగేన చిత్తశుద్ధిద్వారాబ్రహ్మవిత్ త్రిపుటైక్యమాప
న్నఃకైవల్యంలభతఇతి ఉపనిషదోస్యాః శుద్ధాద్వైతసిద్ధాంతేతాత్పర్యమ
నేయం॥౫౪॥

అథ రామతాపన్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౪౪.

ఆథర్వణ్యాం రామతాపిన్యాం రామపదేన పరం బ్రహ్మాభిహితం - తస్య సగుణస్య సాంగోపాసనం మంత్రయోగ ఉక్తః - వటవృక్షాదిదృష్టాంతేన రామబీజాత్ జగదుత్పత్తిః - రామాయణాఖ్యాయికా సతాత్పర్యా శ్రోతవ్యేతి తత్ఫలాన్యప్యుక్తాని । ఉత్తరతాపన్యాం కాశ్యాం రుద్రః ప్రణవాఖ్యం తారకం ముమూర్షోరుపదిశతి - స ఏవ ప్రణవో రామార్థకః - ప్రణవావయవైః సాంగస్య రామస్య అవతార ఉద్భావితః - ఓం రామోహమస్మీత్యుపాసనముక్త్వా శుద్ధాద్వైతే పర్యవసితం - సీతైవ మూలప్రకృతిః - వారాణస్యాం అవిముక్తక్షేత్రే వృషభధ్వజాయ రామేణ తారకోపదేశాధికారో దత్తః - తతస్సప్త రామనమస్కార మంత్రా ఉక్తాః - తతో రామమంత్రమాహాత్మ్యముపదిష్టం - ఉపనిషదోఽస్యాః రామోపాసనద్వారా శుద్ధాద్వైతే తాత్పర్యం జోఘుష్యతే॥౪౪॥

(:o:)

అథ వాసుదేవోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౪౫.

సామవేదే వాసుదేవోపనిషది జ్ఞానప్రతిబంధకీభూత దురితక్షయార్థం గోపీచందనోర్ధ్వపుండ్రధారణవిధిరుక్తః - తత్ర బ్రాహ్మణాస్సర్వే అధికారిణః - గోపీచందనాభావే తులసీమూలమృత్తికాధారణముక్తం - తతః అగ్నిహోత్రభస్మనా ప్రణవేనోద్ధూళనం విహితం - తత్ప్రియముక్తిభక్తిసహకృత జ్ఞానేన విష్ణుసాయుజ్యమవాప్నోతీతి శ్రవణాత్ ఉపనిషదోఽస్యాః అద్వైతముక్తౌ తాత్పర్యం వరీవర్తి॥౪౫॥

:o:

అథ ముద్గలోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౪౬.

ఋగ్వేదే ముద్గలోపనిషది పురుషసూక్తార్థో వ్యాఖ్యాతః - పురుషసూక్తం విష్ణుపరమితి హరేర్వైభవం కథితం - సృష్టేర్మోక్షస్య చ ప్రభురితి నిర్ణీతం - తస్య పురుషస్య స్వరూపం నామరూపజ్ఞానాగోచరం

ద్గుణమేవ - తమేవస్వ ప్రకృత్యావిర్భావకమువ్యక్తమూచే శ్రుతిః - త స్మాత్సృష్టిముక్త్వా జీవాత్మనోర్యోగేన మోక్షప్రకారఃకథితః - పురుషస్యోపాసనాన్యుక్తాని బహువిధాని - తద్బ్రహ్మైవ నిరస్తగుణదోషం మాయాభ్రమయోగేనపరమపురుషోపి జీవోభవతి నాన్యఇతిజీవబ్రహ్మైక్యరూపమద్వైతరహస్యంపురుషసూక్తస్యహార్దమిత్యుక్తం - ఏతేనపురుషసూక్తం తదర్థనిర్ణాయికా ముద్గలోపనిషచ్ఛుద్ధాద్వైతసిద్ధాంతేపర్యవస్యతః॥ ౫౭॥

———:0:———

అథశాండిల్యోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౫౮.

ఆథర్వణ్యాంశాండిల్యోపనిషది ఆత్మలాభోపాయభూతఅష్టాంగయోగఉచ్యతే - అంగానివిస్తరేణనిరూపితాని - తతో నాడీశుద్ధిరభిహితా - చతుర్దశనాడీశోధనం, అన్యనాడీవిజ్ఞానంచోక్తం - ప్రాణాయామరహస్యాన్యుక్తాని - సుషుమ్నామార్గేణఽస్థుపరావాప్తిః - ఖేచర్యాఽఽముద్రాధారణం - ధారణాదిఫలాని చోక్తాని - జీవాత్మపరమాత్మైక్యావస్థాత్రిపుటీరహితాపరమానందస్వరూపాశుద్ధచైతన్యాత్మికా సమాధిరుపదిష్టా - బ్రహ్మణస్సార్వాత్మ్యాత్ ఏకవిజ్ఞానేన సర్వవిజ్ఞానం ప్రతిజ్ఞాతం - అశరీరమగ్రాహ్యమనిర్దేశ్య మిత్యాదినా నిర్విశేషచిన్మాత్రమద్వితీయంబ్రహ్మోక్తం - తత్త్వమసీతిమహావాక్యేనజీవబ్రహ్మైక్యముపదిష్టం- మూలప్రకృతిర్విచారితా - ఈశ్వరోమాయాపీఠివశీకృతః - మహేశ్వరాదినామాని నిరుక్తాని - విష్ణుంభస్మోద్ధూళిత సర్వాంగం ఆత్మమాయారతం చతుర్భుజం కమలేక్షణం విశ్వగురుం దత్తాత్రేయరూపిణంధ్యాయేదితిఉపదిష్టం ॥ ఉపనిషదియం శాంకరదర్శనే తాత్పర్యవతీ జేజీయతే॥౫౮॥

అథపైంగలోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౫౯.

———:0:———

శుక్లయజుర్వేదీయాయాంపైంగలోపనిషది “ సదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీత్ ” ఇతినిత్యముక్తమద్వితీయం బ్రహ్మప్రతిపాద్య అనిర్వాచ్య

మూలప్రకృతౌ ప్రతిబింబితం తత్సాక్షిచైతన్యమాసీదిత్యుక్త్వా మూలప్రకృతేర్వికృతిం ఆవరణశక్తిం నిర్దిశ్య తత్ప్రతిబింబం ఈశ్వరచైతన్యం నిర్వర్ణ్య స్వాధీనమాయాత్ కర్తుస్తస్మాత్ జగదుదయస్థితిలయా ఉక్తాః - తస్య జగతః ప్రాణికర్మవశాత్ ఆవిర్భావతిరోభావావభిహితౌ - రజోగుణోద్రిక్త మహదాఖ్య విక్షేపశక్త్యా ప్రతిబింబితం హిరణ్యగర్భచైతన్యం తదధిష్ఠితాయాంతమోద్రిక్తాయాం అహంకారాఖ్య స్థూలశక్త్యాప్రతిబింబితం విరాట్చైతన్యం - తదభిమానీ సర్వస్థూలపాలకః ప్రధానపురుషో విష్ణురాత్మా - తస్మాదాకాశః తస్మాద్వాయురిత్యాదిక్రమేణ పంచీకరణప్రకారేణ సూక్ష్మస్థూలసృష్టిః ప్రతిపాదితా - భూతాని చేతనీకర్తుం ఆత్మైవానుప్రవిశ్య విష్ణుస్సర్వజ్ఞోపి మాయాలేశసమన్వితః వ్యష్టిదేహం ప్రవిశ్య స్వమాయయా మోహితః జీవత్వమగమత్ - ఇత్యాదికః అద్వైతసిద్ధాంతస్సర్వోపి అనయా శ్రుత్యా సంగ్రహేణ కంఠోక్తః॥౫౯॥

అథభిక్షుకోపనిషత్తాత్పర్యార్థ సంగ్రహః - ౬౦.

శుక్లయజుర్వేదీయభిక్షుకోపనిషది భిక్షూణాం సన్న్యాసినాం మోక్షార్థినాంకుటీచక బహూదకహంసపరమహంసభేదేనచాతుర్విధ్యం ప్రతిపాద్యప్రత్యేకంతత్తల్లక్షణానిధర్మాంశ్చసంగ్రహేణోక్త్వాశుకవామదేవాదీన్ పరమహంసాన్ ఉదాహృత్యముక్తిమార్గః ప్రాదర్శి - సన్న్యాసస్య జ్ఞానసహితస్య బ్రహ్మకైవల్యార్థకత్వం ఉపనిషత్సిద్ధం॥౬౦॥

అథమహోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౬౧.

సామవేదీయాయాం మహోపనిషది ఏకోహవైనారాయణ ఆసీన్నబ్రహ్మానేశానఇత్యాదినాసృష్ట్యాదావద్వైతం బ్రహ్మనిర్దిశ్య తస్మాత్సృష్టిముక్త్వాపంచవింశతితత్వోత్పత్తిం వివిచ్య నారాయణాత్ రుద్రాదీనాం ఉత్పత్తిముక్త్వా సహస్రశీర్షేత్యాదినా తస్యసార్వాత్మ్యమభివ

ష్ఠస్య సపరమప్యరాడిత్యుక్తం । అనంతరంస్వరూపానందతత్పరః శుకో నామ మునిః జాతమాత్రేణ స్వయమేవ ప్రవిచార్య ఆత్మస్వరూపం విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మేతి నిశ్చిత్య కేవలంవిరరామేత్యుక్తం - తేనశుకేన బ్రహ్మాత్మరహస్యం పృష్టస్తత్పితా వ్యాసః జనకాజ్జానీహీతి ప్రాహిణోత్ । శుకస్తు మిథిలానగరీంప్రాప్యజనకేనపరీక్షితః । దృశ్యంజగన్మిథ్యైవ - సత్యాత్మాత్వేకఏవ - తద్విజ్ఞానాజ్జీవన్ముక్తో భవతీత్యుపదిష్టశ్శుకోనిర్వికల్పసమాధినాతూష్ణీంవిశశ్రామేతిశుకాఖ్యాయికా - తతో నిదాఘమునిరాడాఖ్యాయికాయాం ఋభునిదాఘసంవాదేనదృఢతరవైరాగ్యపూర్వకం బ్రహ్మజ్ఞానముక్తం - సత్యాత్మైకత్వంజగన్మిథ్యాత్వం చేత్యాద్యద్వైతసిద్ధాంతఉపదిష్టః । బ్రహ్మవిదఃజీవన్ముక్తదశావర్ణితా - ఇయముపనిషత్ విస్తరేణ వస్తురహస్యప్రకాశికాశాంకరదర్శనామగ్రాహికాచ స్పష్టతరమవగమ్యతే॥౮౧॥

అథశారీరకోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౨.

యాజుష్యాంశారీరకోపనిషది భౌతికే కార్యకరణసంఘాతే శరీరే తత్త్వాన్యభివర్ణ్య అంతఃకరణవృత్తిప్రకారాన్ ప్రదర్శితాః సర్వం త్రైగుణ్యం సమష్ట్యా పాధికఃపరమాత్మా - అవ్యక్తంప్రధానపురుషఇత్యుచ్యతే । లింగశరీరసంభవాత్ సఏవక్షేత్రజ్ఞోజీవాత్మేతిదర్శితః । తత్త్వానిత్రయోవింశతిః । ఇయముపనిషత్ సాంఖ్యాద్యన్యమతానామప్యనుగ్రాహికేవభాతి - తథాపి, కేవలజీవయుక్తమేవతురీయం - ఉన్మీలితనిమీలితమధ్యస్థ జీవపరమాత్మనోర్మధ్యే జీవాత్మాక్షేత్రజ్ఞ ఇత్యుక్త్యాశుద్ధాద్వైతపరతాత్పర్యవతీత్యవధార్యా॥౮౨॥

అథయోగశిఖోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౩.

యాజుష్యామస్యాముపనిషది మాయాజాలనికృంతనః, యోగః మహేశ్వరేణ హిరణ్యగర్భాయోక్తః - మాయికైర్దోషైర్యుక్త ఆత్మా

జీవః సర్వదోషవినిర్ముక్తః శివఉచ్యతే । ఇతిఅవిద్యకదోష పరిహారకం ఆత్మస్వరూపజ్ఞానముక్త్వా అపక్వాశ్చ పరిపక్వాశ్చేతి దేహినః ద్వైవిధ్యంజ్ఞాపయిత్వా జ్ఞానయోగ్యాంపక్వాంతన్నికరణతాం యోగాభ్యాసేనోక్త్వా దేహాభిమానం దుఃఖమూలం ప్రదర్శ్య శ్రవణమననాదిసంపత్తావపి చిత్తచాంచల్యంనని వర్తతఇతి చిత్తైకాగ్ర్యసాధనాయ ఓంకారధ్యానం విధాయ అర్చిరాదిభేదనేన సూర్యద్వారా పునరావృత్తిరహితశాశ్వత బ్రహ్మలోకావాప్తిఃకథయిత్వా సాంగయోగేన కుండలీచాలన గ్రంథిత్రయభేదనాది యోగకర్తవ్యాన్యుపదిశ్య అణిమాదిసిద్ధిముక్త్వా కాకాది మార్గాన్నిరూప్య శివస్యాధిష్ఠానేషట్చక్రాణివివిచ్య మూలమంత్రముపదిశ్య క్రమముక్తిసాధనసంపత్తింసంపాద్య ధ్యేయంప్రాప్య స్వరూపంవ్యచారి - తతః యోగినోజీవస్య జీవత్వంరజ్జ్వాం సర్పగ్రహఇవ అవిద్యకం మాయికమేవన వాస్తవం - రజ్జుజ్ఞానాత్సర్ప భ్రమనివృత్తిరివ బ్రహ్మజ్ఞానాత్ జీవత్వభ్రమనివృత్తౌ బ్రహ్మైవభవతీతి బహుభిర్దృష్టాంతైరుపపాద్య తాదృగ్విజ్ఞానసిద్ధయేపునర్యోగం ప్రవక్ష్యామి త్యారభ్య విశేషతో బహూనిజ్ఞాతవ్యాని ప్రతిపాదితాని, సోపాసనాప్రకారాణీతి యోగశిఖోపనిషదేషాశుద్ధాద్వైతసిద్ధాంతబోధికావగమ్యతే॥౬౩॥

అథతురీయాతీతావధూతోపనిషత్తాత్పర్యసంగ్రహః - ౬౪.

అస్యాముపనిషది ఆత్మనః వైరాగ్యమేవ జ్ఞానప్రకాశకమితి సర్వసన్యాసముపదిశ్యప్రణవాత్మకత్వేన అద్వైతనిష్ఠయా దేహత్యాగోవిధీయతఇతిశాంకరదర్శనే అభిప్రాయోనిర్ధార్యః॥౬౪॥

అథసన్న్యాసోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౬౫.

సామసన్యాసోపనిషది జ్ఞానోపయోగిత్వేనసన్యాసో వ్యాఖ్యాయతే- క్రమసన్యాసవిధింప్రతిపాద్యకుటీచకబహూదకహంసపరహంస

తురీయాతీతావధూతానాం షడ్విధవిరక్తానాం లక్షణాన్యభిధాయ తత్తద వస్థితిరభివర్ణ్యా యతిధర్మాస్సర్వేఽపి నిరూపితాః - అవిద్యాకామకర్మణాం ఆత్మైకత్వజ్ఞానేన నివృత్తిముపదిశ్య అద్వైతం నావమాగుహ్య జీవన్ముక్తత్వ మాప్నుయాదిత్యుక్తత్వేన శాంకరదర్శనే తాత్పర్యముపగమ్యతే॥౯౫॥

అథ పరమహంసపరివ్రాజకోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౬.

ఆథర్వణ్యుపనిషదేషా పరమహంస పరివ్రాజకలక్షణం వక్తుం స ంత్రప్రయోగం సన్న్యాసవిధిం బోధయిత్వా తదాచారాన్ వివృత్య ప్ర ంవపాదేషు అవస్థాచతుష్టయమాత్రాచతుష్టయవృత్తిచతుష్టయస్థానచతుష్ట యదేవతాచతుష్టయవివరణేనోపాసనం షోడశమాత్రారూఢతాం చ ప్రతి ాద్య బ్రహ్మైవాహమస్మీతి కృతకృత్యతాం విధత్తే స్మేతిరితి తాత్పర్యము ్యాత్మైకత్వదర్శనే వర్తతే॥౯౬॥

అథ అక్షమాలికోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౭.

బహ్వృచానామక్షమాలికోపనిషదా - బ్రహ్మవిద్యాప్రయోజక ందోపాసనాదియోగేషు మంత్రయోగాంగభూతా సప్రపంచాక్షమా ంనిరూప్యతే - తత్ర ప్రవాళస్ఫటికరుద్రాక్షాదిభిర్జపమాలాః ప్రదర్శ్య ంహ్యేభ్యస్తాభ్యః సంస్కృతాభ్యోఽపి విశిష్టఫలకం అక్షరాక్షమాలికా క్ర ంఅకారాది క్షకారాంత వర్ణానాం పంచాశతాం పంచాశదక్షస్థా ను ధ్యానదేవతావర్ణాదినిర్దేశేన ప్రతిష్ఠానముక్త్వా తన్మనసా గమం ంగ మంత్రాక్షరమాలికయా జపవిధిం చోపదిశ్య వసిష్ఠవిశ్వామిత్రా ్యరాధితాం పరాపశ్యంతీమధ్యమావైఖరీరూపిణీం విద్యాం నమస్యతి ంతిరితి తదుక్తార్థేషు షణ్మత సాధారణ్యం దృశ్యత ఇతి అద్వైతపర ంత్పర్యమవసేయం॥౯౭॥

అథావ్యక్తోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౬౮.

అవ్యక్తాఖ్యాయాం సామోపనిషది నృసింహతాపనీసంవాదేన అవ్యక్తాది విద్యాప్రదర్శనపూర్వకం తత్ప్రాపక మంత్రరాజోపాసనాదికం వ్యక్తభూతివిస్తరం ధ్యానయజ్ఞం తపసా దేవాదిసృష్టిం తస్య సర్వస్య మంత్రరాజసామర్థ్యప్రయుక్తత్వం చేత్యాదికమభ్యధాయి - నిగమనే చ జీవన్ముక్తశ్చ భవతీతి వచనాగ్రైస్తేవివక్షా విజ్ఞాయతే ॥౬౮॥

అథైకాక్షరోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౬౯.

ఏకాక్షరోపనిషద్యాజుషీ గుహాశయం సర్వభూతమయం ప్రభుం పురాణమవ్యక్తతత్త్వాఖ్యం బ్రహ్మైకాక్షరాఖ్య ప్రణవప్రతిపాద్యతయా ప్రణవప్రతీకం విజ్ఞాయ తదారూఢేన ఆత్మనా ఏకరసం విజ్ఞాయ త్వం విశ్వభూర్భూతపతిరిత్యాది వాక్యైః తస్య సర్వశక్తత్వం సార్వాత్మ్యం చ ప్రస్తౌతీతి తాత్పర్యమస్యా ఆత్మైకత్వే సువచం ॥౬౯॥

అథాన్నపూర్ణోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౭౦.

అథర్వణ్యామన్నపూర్ణోపనిషది ఋభుర్నిదాఘాయ బ్రహ్మోపదిశతి - తత్రాదౌ బ్రహ్మవిద్యోత్పత్తిప్రతిబంధక నివృత్త్యర్థో మంత్రోపదిష్టః అన్నపూర్ణాయాః । తల్లబ్ధవిద్యయా క్రమేణ సర్వం విదితం - పంచవిధో భేదభ్రమః - తత్ర జీవేశ్వరౌ భిన్నావితి ప్రథమః - ఇత్యారభ్య ద్వైతం నిరూప్య బింబప్రతిబింబదర్శనేన ఆత్మభేద భ్రమనివృత్తిం, స్ఫటికలౌహిత్యాదిదర్శనేన ఆత్మనః పారమార్థికకర్తృత్వభ్రమనిరసనం, ఘటమఠాకాశదర్శనేన పురుషస్య సంగిత్వ భ్రమనివృత్తిం, రజ్జుసర్పదర్శనేన కారణాద్భిన్నజగతస్సత్యత్వ భ్రమధ్వంసం చోక్త్వా - బంధమోక్షప్రకారౌ నిరూప్య ముక్త్యుపాయమాత్మజ్ఞానం శ్రుతియుక్త్యనుభవైర్దృఢీకృతం । తతో విదేహముక్తిస్వరూపం సర్వమతసమన్వయం స

ప్రసంశయగ్రంథిభేదనం ద్వైతమిథ్యాత్వనిర్ధారణపూర్వకం విశదీకృత్య న్యాయదృష్టాంతోపన్యాసైరుపపాదయిత్వాద్వైతాభావోపలక్షితం బ్రహ్మ సచ్చిదానందైకరసం సప్తభూమికాభిః ప్రత్యాయయిత్వా వేదాంతసిద్ధాంతస్సర్వోపి సమ్యక్ప్రదర్శితి తాత్పర్యమస్యా ఉపనిషదో థకత్వాదీయదర్శనే స్పష్టతరమవగమ్యతే॥౨౦॥

—:o:—

అథసూర్యోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౧.

అథర్వణ్యాంసూర్యోపనిషది సర్వదేవశక్త్యాత్మకస్సూర్యః ప్రస్తూయతే, సత్యమాత్మా బ్రహ్మేతి - సూర్యాదేవాత్మనో జగత్సృష్టిముక్త్వా త్వమేవ ప్రత్యక్షంబ్రహ్మాసి విష్ణురసి రుద్రోఽసీత్యేవ మాదిత్యంస్తౌతి శ్రుతిః - సవితృగాయత్రీమంత్ర ఆదిత్యాష్టాక్షర మంత్రశ్చోపాసనార్థముపదిష్టః । చాక్షుషీ సౌరవిద్యేయం । అస్యాం హంసస్సోహమితి బీజప్రదర్శనేన సౌరాద్వైతే తాత్పర్యంవ్యజ్యతే॥౨౧॥

—(:o:)—

అథాక్ష్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౨.

యాజుష్యామక్ష్యుపనిషది చక్షుష్మతీ సౌరీవిద్యా ప్రస్తూయతే- త్రిగుణాత్మకం హంసాఖ్యంహిరణ్మయంజ్యోతిస్తత్త్వముపాస్యత్వేనవిహితం - తదంతేఆదిత్యేన సాంకృతయేబ్రహ్మవిద్యోచ్యతే - విద్యాఫలంచ జీవన్ముక్తిరిత్యుక్తం - విద్యాంగభూతాః అయుతుర్భూమికాఃప్రాదర్శిషత - ప్రజ్ఞానమానందఘనం బ్రహ్మాస్మీత్యైక్యం పర్యవసితం - తదస్యాస్తాత్పర్యంసువ్యక్తమభేదేదృశ్యతే॥౨౨॥

—:o:—

అథాధ్యాత్మోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః- ౨౩.

వాజసనేయినామధ్యాత్మోపనిషది గుహాంనిహితస్యావ్యక్తతత్త్వస్య యస్యపృథివీశరీరం యఃపృథివీమంతరేసంచరన్ యంపృథివీనవేదేత్యాదినా జగచ్ఛరీరకత్వం అంతర్యామిత్వంచోక్తం - తస్యనారాయణస్య సార్వాత్మ్యప్రతిపాదనాత్ విశిష్టాద్వైతినాం మతమనుగృహ్ణాతీయం శ్రుతి

ర్భాతి - సువిచారేణ తథా న భవతి - (చిదాత్మని సదానందే దేహారూఢామహంధియం । నివేశ్య లింగముత్సృజ్య కేవలో భవ సర్వదా । యత్రైష జగదాభాసో దర్పణాంతః పురం యథా । తద్బ్రహ్మాహమితి జ్ఞాత్వా కృతకృత్యో భవానఘ । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాదిభావశూన్యే నిరామయే । అద్వితీయే పరే తత్త్వే సర్వశేషే భిదా కుతః। ఏకాత్మకే పరే తత్త్వే భేదకర్తా కథం వసేత్ । జీవతో యస్య కైవల్యం నిర్వికల్పసమాధినా। మాయావిద్యే విహాయైవ ఉపాధీ పరజీవయోః। శుద్ధబోధస్వరూపోహం కేవలోహం సదా శివః।) ఇత్యాదివాక్యైః వాచనికతయా బ్రహ్మసత్యత్వం, జగన్మిథ్యాత్వం, ఆత్మైక్యం, జీవబ్రహ్మాభేదః, బ్రహ్మణః నిర్విశేషచిన్మాత్రత్వం, తద్విదో జీవన్ముక్తిః, ఏవం రీత్యా శాంకరదర్శనసిద్ధా ఏవ సిద్ధాంతాః ప్రతిపాదితా ఇతి శుద్ధాద్వైతే తాత్పర్యమస్యాః సుస్థిరం। జిజ్ఞాసోర్బుద్ధ్యారోహాయ శ్రీవైష్ణవాభిమతవిశిష్టాద్వైతానుగ్రాహకమిహోన్నాద్య తేతదనంతరం రామానుజనిర్ధారితార్థా బహవః ఉపనిషన్నిషిద్ధా ఏవ లక్ష్యంతే॥ ౨౩॥

---:O:---

అథ కుండికోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౪.

సామవేదే కుండికోపనిషది బ్రహ్మచర్యాదిక్రమేణ సన్న్యస్తస్య బ్రహ్మానుచింతనవివక్షయా భావశుద్ధిరభిహితా - తదర్థం యోగశ్చోక్తః- నిర్విశిష్టాత్మ ప్రతిపాదనేన తాత్పర్యమస్యాః నిర్విశేషే బ్రహ్మణీతి నిర్వివాదః ॥౨౪॥

అథ సావిత్ర్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౫.

సావిత్ర్యుపనిషన్నామ్ని సామవేదాంతే కస్సవితా కా సావిత్రీతి ప్రశ్నప్రత్యుత్తరరూపేణ, వాయురేవ సవితా ఆకాశస్సావిత్రీత్యాదినా సర్వం జగత్సవితృసావిత్ర్యాత్మకం మిథునముక్త్వా గాయత్రీప్రతిపాద్యే వరేణ్యే భర్గో దేవజ్యోతిషి సమన్వయః ప్రతిపాదితః - ఇత్థం సావిత్రీవిద్యాముక్త్వా

గభూతం బలాతిబలాఖ్యంవిద్యాద్వయంచోపన్యస్త। ఇదమేవవిశ్వామిత్రేణ రామాయోపదిష్టం । ఫలమస్యసవితృలోకశ్చేతి క్రమముక్త్వా స్తాత్పర్యంభాతి॥ ౭౫॥

అథాత్మోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౭౬.

అథర్వణ్యామాత్మోపనిషది ఆత్మాంతరాత్మా పరమాత్మా చేతిత్రపదార్థాః విచారితాః - "సత్యత్వేనజగద్భానం సంసారస్యైవ త్తఅసత్యత్వేనభానంతుసంసారస్యైవతత్కిం" ఇతిజగతః మిథ్యాత్వమ్। బ్రహ్మైకదోవేన బ్రహ్మైవాహమితి నిర్దిష్టం। జీవస్యఅవిద్యోపాధిత్వాత్ బ్రహ్మభావస్సిద్ధాంతః "నని రోధోన చోత్పత్తిర్నబంధోనచకః। నముముక్షుర్నవైముక్తిరిత్యేషా పరమార్థతా" ఇతి ఉపనిషదర్థః ॥ ౭౬॥

అథ పాశుపతబ్రహ్మోపనిషత్తాత్పర్యార్థ సంగ్రహః - ౭౭.

అథర్వణ్యాం పాశుపత బ్రహ్మోపనిషది ప్రశ్నోత్తరముఖేనఅగమతం శైవవిశిష్టాద్వైతమనగంచ కించిదనూద్య ఉపనిషద్యేపి తత్రనరే - శివశక్త్యాత్మకంరూపమిత్యాదినాశివయోగ ప్రతిపాద్య తత్రాప్యపదింప్రకటయంతీ "నాస్తిద్వైతాత్ కృతేకేనప్యయమేవాస్తినద్విధా" నద్వైతే సుస్థిరా - అనన్తాత్పర్య మస్యాః శుద్ధశివాద్వైతేతత్త్వం॥ ౭౭॥

అథపరబ్రహ్మోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౭౮.

పరబ్రహ్మోపనిషదాథర్వణీ పిప్పలాదబ్రహ్మపురే కేనసంప్రతిష్ఠితాప్రశ్నముద్ధృత్య శారీరకమీమాంసాంచక్రే। ఆత్మన ఏష నాడీమాయయావిభజ్యేవస్పృశ్యతే - అవిద్యయా జీవత్వాత్ శ్యేనాకాశవత్ సుషుప్తౌస్వాత్మసంప్రతిష్ఠితత్వాత్సనస్పృశ్యతే ఇత్యాదిభ్యజీవస్య సంసారిగస్వరూపజ్ఞానేనతన్నివృత్తిం తత్కారణీభూతాజ్ఞానస్యఆత్యంతికప్రశ

యంప్రతిపాద్యతస్యైవ జ్ఞానస్యసౌలభ్యాయ షణ్ణవతితత్త్వానినిర్విచ్యసృ
ష్టిక్రమంతద్విలాపనక్రమంచ సంబోధ్యనామరూపయోః మిథ్యాత్వం స
చ్చిదానందఘనస్యసత్యత్వమితి “వృత్తికేత్యేవసత్య” మిత్యాదిదృష్టాం
తేనఉపపాద్యతజ్జ్ఞానాధికారిణం సన్న్యాసినం ప్రశస్యజ్ఞానయజ్ఞోపవీతిన
ఇత్యాదినాసన్న్యాసధర్మం మోక్షసాధన మువాచేతి తాత్పర్యమద్వై
తేజ్ఞాపయతి॥ ౭౮॥

అథావధూతోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౭౯.

అత్రావధూతలక్షణంతత్త్వమస్యాది మహావాక్యజన్యాపరోక్షే
ణధూతశారీరకసంసారత్వమితి నిర్విచ్యఉపాస్యాత్మనఃపక్షిత్వేనగోత్వే
నవకల్పనాంభ్రమరకీటన్యాయేన తదారూఢస్య ఉపాసకస్య తద్భావా
పత్తించోక్త్వాజ్ఞాజ్ఞయోఃసంసారమోక్షౌజ్ఞప్తికృతౌ జ్ఞాపయిత్వాద్రష్టు
స్సాక్ష్యవస్థాంతాటస్థ్యేన నిర్లిప్తతానుభవం జీవన్ముక్తస్యాపిక్షుపావర
ణభంగాద్యర్థాః బ్రహ్మాకారాకారితాః అంతఃకరణవృత్తిః స్వాత్మా
నమంజసావేద్మీత్యాదినా దర్శయతీతి శ్రుతిరేషాబ్రహ్మపరోక్షాద్వైత
దర్శన తత్పరాశ్రూయతే॥ ౭౯॥

అథత్రిపురాతాపిన్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౦.

అథర్వణ్యాంత్రిపురాతాపిన్యుపనిషది ఓంకారేణ ప్రతిపాద్యంచి
ద్వస్త్వేవ హ్రీంకారేణచిచ్ఛక్తిరితి ప్రతిపాద్యతే - సైవత్రిపాద్గాయత్రీ
వేద్యత్వేనత్రిపురాభగవతీతివ్యాపద్యతే - దుర్గాదపారసంకటాత్
స్వోపాసకంతారయతీతి దుర్గేతికథ్యతే - అగ్నివదింధనాని దహతీతి స
ర్వకర్మాణీతి అగ్నిదుర్గావేద్యా - సైవకామమృత్యుదాహకాత్ర్యం
బకవిద్యా - ఏవమాదిప్రకారైః బ్రహ్మవిద్యైవపరదేవతా త్రిపురాభగవ
త్యుపాస్యత్వేనోక్తా - తదుపాసనాయ పంచదశాక్షరీ శ్రీవిద్యాదక్షా
పితా - తత్రకూటత్రయాదివివేకాఉపదిష్టాః - తత్రతత్ఫలాశ్చదర్శితాః-

విద్యాప్రతిపత్తయేమంత్రాశ్చనిరుక్తాః - విద్యాష్టకంవ్యాఖ్యాయతదధిష్ఠానోపాసనాయ శ్రీచక్రంవ్యాఖ్యాతం - తత్తదారాధనేనదురితక్షయ విద్యోత్పత్తిద్వారాఅమృతత్వప్రాప్తిరామ్నాయతే - ఉపనిషదియంశాక్తాద్వైతేతాత్పర్యవతీత్యవగమ్యతేతురీయవిద్యయేతి॥౮౦॥

అథదేవ్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థ సంగ్రహః - ౮౧.

అత్ర ప్రకృతిపురుషాత్మక జగన్నిదాన రూపిణీ బ్రహ్మాత్మికాసర్వజ్ఞాసర్వశక్తిరేవదేవీపంజ్ఞితా-తద్జ్ఞానాయలక్ష్మీసూక్తంసంగ్రహేణవ్యాఖ్యాతం - దేవీతత్త్వప్రతిపాదకమంత్రా ఉపదిష్టాః - సార్వాత్మ్యాన్యప్యుపదిశ్యమహాకాళీమహాలక్ష్మీమహాసరస్వతీ శ్రీభూమిదుర్గా విద్యాదికానిమహాదేవ్యాఃరూపాణ్యద్భుతత - తన్మనసాఽరస్తోత్రాదిభిఃమహామృత్యుంతరణేతి ప్రక్రియాయాః జ్ఞానద్వారా మోక్షసాధకత్వేనశాక్తాద్వైతేతాత్పర్యంపర్యవసితం॥౮౧॥

అథత్రిపురోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౨.

బహ్వృచానాంత్రిపురోపనిషది శ్రీవిద్యాంగ శ్రీచక్రారాధనద్వారాశారీరక బ్రహ్మవిద్యోపాసన మభిహితం - హ్యాత్మీకృతేసుకృతేసిద్ధిమేతీత్యాదినాఅవ్యక్తాత్మైక్యోపాసనముపదిష్టం। శ్రీశివమహోపవనాదిత్యాదినాచిదాభాసానాం, మహాసకలామాయయేత్యాదినాఅవిద్యకత్వంచోక్తం " పరిస్రుతాతర్పయంతస్స్వపీఠ" మిత్యాదినా వామాచారప్రమదివర్తనాయిత్యాదక్షిణేనపథా యోగారాధ్యాం అమృతేశ్వరీమారాధ్యతత్ప్రసాదేనమహావాసిదిం చిచ్ఛక్తిం అవ్యక్తతత్త్వాఖ్యాం సంపన్న ఓంహ్రీంపదవాచ్యంభవతీతి శాక్తానాంశ్రమముక్త్యుక్త్యా ఓంహ్రీంపలక్ష్యైకేతాత్పర్యమధ్యవసితం॥౮౨॥

అథకఠోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౩.

యాజుష్యాంకఠోపనిషది సశిఖాన్ కేశాన్నికృత్య విసృజ్య యజ్ఞోపవీతమిత్యాదినా సన్న్యాసవిధిముక్త్వా తద్ధర్మాన్ తద్భావనాం చ ప్రపంచ్య తదుపాస్యబ్రహ్మణః నిర్విశేషచిన్మాత్రతాముక్త్వా అద్వైతసిద్ధాంత ఏవ ప్రత్యపాది॥౨౩॥

అథభావనోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౪.

అథర్వణ్యాంభావనోపనిషది శరీరమేవ శ్రీచక్రం నిర్వర్ణ్య సంకల్పాః కల్పతరవ ఇత్యాది నా శాక్తి మతోల్లాఘ్యస్సర్వేఽపి శారీరక తత్త్వాత్మనా సంభావ్యా ఇత్యుపదిశ్య ఆంతరంగిక విచారక్రమేణ సదారాధనముక్త్వా పరదేవతాత్మైక్యసిద్ధిర్నిర్దిష్టేతి శిద్ధశాక్తాద్వైతే తాత్పర్యంనిర్ధార్యతే॥౨౪॥

అథరుద్రహృదయోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౨౫.

యాజుష్యాంరుద్రహృదయోపనిషది శుకేన పృష్టో వ్యాస ఉవాచ "సర్వదేవాత్మకో రుద్ర ఇత్యాద్యర్థ్య" పుల్లింగం సర్వమీశానః స్త్రీలింగం భగవత్యుమా । వ్యక్తిః సర్వముమారూప మవ్యక్తం తు మహేశ్వరః । ఉమాశంకరయోర్యోగస్స యోగో విష్ణురుచ్యతే। కార్యం విష్ణుః క్రియా బ్రహ్మా కారణం తు మహేశ్వరః। ప్రయోజనార్థం రుద్రేణ మూర్తిరేకా త్రిధా స్థితా " ఇతి రుద్రస్వరూపముపదిశ్యోపాస్త్యైకత్వం విధాయ తస్యైవ యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమిత్యాదినా నిర్గుణం స్వరూపం జ్ఞాపయిత్వా ఘటాకాశమఠాకాశాదివదిత్యాది దృష్టాంతైః భేదకల్పనాం నిరాకృత్య" తిరస్కృత్య ప్రమాణాద్భేదకల్పితత్వవ్యవస్థితేః। ఇత్యద్వైతైకత్వం సిద్ధాంతితం। తత్ప్రాపకవిద్యాయా అనాద్యజ్ఞానవాసనాసిద్ధం సత్యవద్భాసమానం జీవేశాదిభేదం ద్వాసుపర్ణావిత్యాదివాక్యైరనూద్య "భేదః కల్పితో మాయయా తయోరిత్యాదినా భేదస్య వ్యావహారికత్వమభిధా

యఅధ్యారోపాపవాదన్యాయేనశుద్ధాద్వైతతత్త్వమితినిర్ణయాత్ । ఈ
పనిషదోస్యాః శుద్ధశివాద్వైతే తాత్పర్యమభివ్యజ్యతే - ఆగమికానాం
విరుద్ధమేతత్ ॥౮౫॥

అథయోగకుండల్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థ సంగ్రహః - ౮౬.

యాజుష్యాం యోగకుండల్యుపనిషది " హేతుద్వయంహి చిత్త
స్య వాసనా చ సమీరణః । తయోర్వినష్ట ఏకస్మిన్ తద్ద్వావపి వినశ్యతః॥
ఇత్యాదినా యోగాభ్యాసక్రమః నాడీశుద్ధిః - యోగాసనాని - ప్రా
ణజయః - బంధాః - అమృతాహారః - షట్చక్రోపాసనం- బ్రహ్మగ్రంథిభే
దనం - అగ్నిరాపస్య "..." - ఇత్యాదికముక్త్వా । యోగస్యసాధనా
ని - ప్రతిబంధకాని - తత్పరిహారోపాయాః - ఖేచరీమంత్రః - ఇత్యా
ద్యనేకముపదిష్టం । విద్యాబలేన కార్యాజ్ఞానం సకారణందగ్ధ్వా జీవన్ము
క్తః దేహాంతే నిర్విశేషచిన్మాత్ర కైవల్యమేతీతి ప్రతిపాదనాత్ - శుద్ధా
ద్వైతసిద్ధాంతో స్యాస్తాత్పర్య గోచరోవగమ్యతే॥౮౬॥

అథభస్మజాబాలోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౭.

అథర్వణ్యాం భస్మజాబాలోపనిషది - బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాతీతం శివ
ాద్వైతం చిన్మాత్రం వస్తు స్పష్టం నిర్దిష్టం - తద్విద్యాంగత్వేన వేదపారా
యణః భస్మతిర్యక్త్రిపుండ్రధారణ విధిరుద్ధృతః శ్రీఫలదళైస్తైన భస్మనా
ఇత్యాదినా తద్విచారో మహానీరితః భస్మధారణం రుద్రాక్షధార
ణంచ బ్రాహ్మణాదీనాం కర్మసు యోగేషు భక్త్యా చ నిత్యత్వేన విహితం ।
అకరణేప్రత్యవాయశ్చదర్శితః - అధికారసంపత్తయే బ్రహ్మోపాస
నాయచ ప్రణవపంచాక్షర శివమంత్రోపదేశః కృతః - తతశ్చ శివతత్త్వం
విచారితం - శివస్య పరత్వేననిష్టాః - సపరమాత్మానిర్గుణత్వేననిర్లిం
గఇతి తదుపాసనార్థం లింగంకల్పయిత్వా బ్రహ్మవిష్ణుపురందరాద్యైస్స
ర్వైస్సేవ్యతఇతి శివలింగార్చన ముపదిశ్య శివపూజాప్రభావేన ఫలాధిక

స్యైహికాముష్మిక సర్వకామావాప్తిరూప ఫలముక్త్వా తస్య శివప్రసాదేన బ్రహ్మవిద్యా లాభో నిరుక్తః । పాశుపతాః రౌద్రాః - శైవాః ఆగమికాశ్చేత్యేవమాదయస్తు ప్రణవపంచాక్షర మంత్రజపబలేన భస్మరుద్రాక్షధారణసహితేన శివపూజనేనైవ శివలోకమాప్నుయుః - కాశ్యాం పరేతాస్తు శివమేవాప్నుయుః లింగరూపిణ్యాం కాశ్యాం నివసేదప్రమాదేనేత్యుపదిష్టం - ఇయముపనిషత్ పరస్మిన్ శివే తాత్పర్యవతీ శివాద్వైతే పర్యవస్యతి॥౮౭॥

అథ రుద్రాక్షజాబాలోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౮.

సామవేదీయాయాం రుద్రాక్షజాబాలోపనిషది రుద్రాక్షాణాముత్పత్తిః - తత్స్వరూపం - తద్భేదాః - తల్లక్షణాని - తన్ముఖాని - తద్గ్రహణక్రమః - తద్ధారణమంత్రాః - తదుపాసనప్రకారః - తద్దర్శనస్పర్శనాదిఫలాని - ధారణస్థానాని - ధార్యసంఖ్యా - ధారణకాలః ఇత్యాదికం సర్వం మహాఫలకముపదిష్టం । జ్ఞానద్వారా శివసాయుజ్యమవాప్నోతి న చ పునరావర్తత ఇతి శ్రవణాత్ అద్వైతపరత్వమేవ నిశ్చేతవ్యం॥

అథ గణపత్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౮౯.

ఆథర్వణ్యాం గణపత్యుపనిషది బ్రహ్మవిద్యోత్పత్తిప్రతిబంధిప్రత్యూహప్రశమనాయ బ్రహ్మైవ గణపతిః ప్రస్తూయతే - “ఓం లం నమస్తే గణపతయే త్వమేవ ప్రత్యక్షం తత్త్వమసి” ఇత్యాదిమంత్రైః । అత్ర గణపతిగాయత్రీ గణపతిమంత్రాశ్చోపదిష్టాః - తత్త్వగణపతిః పరమాత్మా - ఇంద్రియగణపతిర్జీవాత్మా - చతుర్థ్యామనశ్నన్ జపతీతి తురీయవిద్యోపాసనం బాహ్యమాంతరం చోపదిష్టం - సర్వవిఘ్నవర్జీతి ఫలముక్తం - ఉపనిషదియం గాణపతాద్వైతపరా॥౮౯॥

అథదర్శనోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౦.

సామవేదాన్తర్గతదర్శనోపనిషది దత్తాత్రేయో మహావిష్ణుర్యోగిసంకృతయే సప్రపంచం యోగముపదిశతి। యమాదయః యోగాంగప్రకారాః సర్వేపి విస్తరేణకీర్తితాః । తత్తత్ప్రభేదానాం స్వరూపలక్షణాన్యపికీర్తితాని - యోగేన ప్రాప్యం శివతత్త్వం విచారితం - సమాధినిరూపణావసరే "ఏకీభూతః పరేణాసౌ తద్భవతి కేవలః। మాయామాత్రం జగత్కృత్స్నం" ఇత్యాదివాక్యైః జీవబ్రహ్మైక్యస్య జగన్మిథ్యాత్వస్య దర్శనాత్ -అస్యోపనిషదోయం శాంకరదర్శనే పర్యవసన్నమితి శివం॥ ౯౦॥

———:0:———

అథతారసారోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౧.

వాజసనేయినాం తారసారోపనిషది కురుక్షేత్రం బ్రహ్మసదనం అవిముక్తం చేదం పదత్రయస్య యత్ర గురుస్తారకం బ్రహ్మవ్యాచష్టే - ఇత్యానా అర్థాధిగమాయ బాహ్యం క్షేత్రమభిహితం । అథ తారకం కిమితి చాస్యతే - ఏకాక్షరః ప్రణవస్తారక మోమితి । రామేతి ద్వ్యక్షరం-నమశ్శివాయేతి పఞ్చాక్షరం-ఓం నమో నారాయణాయేత్యష్టాక్షరం- యో వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్సభగవాన్ ఇత్యాదివిశేషణకం బ్రహ్మ ...హం ...గా మోఽస్మి ... ఇత్యాదికముక్తం। ... వైష్ణవం పరం ...కం । ఉపనిషదోస్యాః అద్వైతసిద్ధాన్తాభిమ... ముక్తా తాత్పర్యం విజ్ఞాయతే ... వైష్ణవాద్వైతమితి ॥౯౧॥

———(:0:)———

అథమహావాక్యోపనిషత్తాత్పర్యార్థ సంగ్రహః - ౯౨.

అథర్వణ్యాం మహావాక్యోపనిషది జగతస్తామసత్వం తమోమాత్రత్వాత్ సదనుప్రవేశేన సత్త్వం - సచ్చ అభిధ్యానాదావిర్భవతి। సో ...కః పరంజ్యోతిరితి తదధిగమః । అమృతత్వం ఫలం- ఇత్యంచాద్వైతే పర్యవసన్నం॥౯౨॥

———:0:———

అథపంచబ్రహ్మోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః- ౯౩.

యాజుష్యాంపంచబ్రహ్మోపనిషది సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మమంత్రప్రతిపాద్యాః పరమేశ్వరస్యపంచమూర్తయః తన్ముఖానితద్వర్ణాకారాదీని తచ్ఛక్తయః తదుపాసనాఫలానిచ సంగ్రహేణోక్తాని- శంభోస్సర్వకారణకారణత్వంవ్యాఖ్యాతం । "ద్వైతస్సర్వత్రమిథ్యైవ ధర్మాదేరనిరూపణాత్ । అతఃకారణమద్వైతంశుద్ధచైతన్యమేవహి" ॥ ఇతి నిర్విశేషచిన్మాత్రం బ్రహ్మోపదిష్టం తస్మాదియముపనిషత్ శుద్ధశివాద్వైతపరైవ॥౯౩॥

అథప్రాణాగ్నిహోత్రోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౪.

యాజుష్యామస్యాముపనిషది విద్యాంగశారీరయజ్ఞో వ్యాఖ్యాతః । అన్నసూక్తంమధుబ్రాహ్మణంచేతి సంక్షేపేణోక్తం ఫలమస్యోపాసనస్యకాశీమరణఫలతౌల్యముక్తం - "ఏకేనజన్మనాజంతుర్మోక్షంచప్రాప్నుయాది" త్యుపసంహారదర్శనాత్ జీవన్ముక్తౌ పర్యవస్యతి॥౯౪॥

అథగోపాలతాపన్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౫.

ఆథర్వణ్యాంగోపాలతాపన్యుపనిషదికః పరమోదేవఇత్యాదిమునిప్రశ్నోత్తరప్రకరణే కృష్ణస్యగుణాః ప్రతిపాదితాః- తదుపాసనాంగత్వేన క్లీమిత్యాదిమంత్రాః ప్రదర్శితాః - కృష్ణంధ్యాయంతస్సంసృతింతరిష్యథేతి కృష్ణోపాసనముక్తం ఏకదాహిప్రజస్త్రియోగాన్యస్యోపాఖ్యాయికయాకృష్ణస్యనిత్యబ్రహ్మచారిత్వం దుర్వాససోమునేర్నిత్యోపవాసిత్వంచవిద్యాతిశయేనేతిదర్శితం । సప్తపుర్యః గోపాలస్యోపాస్యమూర్తయఃఉపాసనాప్రకారాశ్చోక్తాః - ఏకోదేవస్సర్వభూతేష్వి త్యాదినాకృష్ణస్యైవఅవ్యక్తంరూపం నారాయణాఖ్యం ప్రతిపాద్య కేవలో నిర్గుణశ్చేతివాక్యేన కృష్ణస్వరూపం నిర్విశేషచిన్మాత్రమిత్యభిధాయ ఉపనిషదియం వల్లభమతమనుగృహ్ణాతీవ [illegible] । పరమాద్వైతం వ్యంజయతి॥౯౫॥

అథకృష్ణోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౬.

అథర్వణ్యాంకృష్ణోపనిషది సచ్చిదానందస్వరూపస్య రామావతారస్యవిష్ణోరేవకృష్ణావతారత్వముక్త్వామునిభ్యోవరదానం సఫలీకృతమితి ప్రతిపాద్యకృష్ణకథాసర్వాపిదైవతత్త్వరూపేణసముపాస్యేతి వ్రజమథురాద్వారకాదిస్థానానాం దేవక్యాదివ్యక్తీనాం వంశోలూఖలాదీనాం దివ్యాయుధానాం వటభాండీరాదీనాం స్వరూపాణ్యుక్త్వా "భూమావుత్తారితంసర్వంవైకుంఠంస్వర్గవాసినా" మిత్యుక్త్వా ఉపనిషదియం అద్వైతావిరోధినీ వైష్ణవమతానుగ్రాహికా విశేషతోవల్లభమత ముజ్జీవయతీతి జ్ఞాయతే। సమ్యగ్విచారేతుసాకారత్వం పరిహాయమహావిష్ణోః కేవలసచ్చిదానందస్వరూపతోక్త్వాశంకరదర్శనే లక్ష్యమితి తాత్పర్యంసుగమం। నభిన్నంనాభిన్నమిత్యుక్త్వాభేదాభేదనిరూపణేన రామానుజమతమప్యాదృతం॥౯౬॥

అథయాజ్ఞవల్క్యోపనిషత్తాత్పర్యార్థ సంగ్రహః - ౯౭.

శుక్లయజుర్వేదగతాయాంయాజ్ఞవల్క్యోపనిషది ఆదౌసన్న్యాసలక్షణం - తతోయజ్ఞోపవీతవిచారః - తతఃపారమహంస్య నిదర్శనం- సంవర్తకారుణిశ్వేతకేతుదూర్వాస ఋభునిదాఘదత్తాత్రేయ శుకవామదేవాదయః అవ్యక్తలింగా అవ్యక్తాచారాఅనున్మత్తా ఉన్మత్తవదాచరంతఇతి జీవన్ముక్తాదర్శితాః - వైరాగ్యసాధనాని సంసారకష్టానివిచారితాని - దివ్యాశ్రమమహిమిత్యుక్త్వాఅద్వైతేతాత్పర్యంద్యోతితం॥౯౭॥

అథవరాహోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౮.

యాజుష్యాంవరాహోపనిషది తత్త్వావాదః ప్రపంచితః - షణ్ణవతితత్త్వాని - వర్ణాశ్రమధర్మేణతపసాతోషితస్య గురుభక్తస్యసాధనచతుష్టయసంపన్నస్య బ్రహ్మవిద్యాయామధికార ఉక్తః - నిత్యానిత్యవస్తువివే

కః - ఇహాముత్రార్థఫలభోగవిరాగః శమాదిషట్కసంపత్తిః - ముముక్షుత్వం చేతి సాధనచతుష్టయం - అహమర్థశిరస్త్రైయోర్గా సోహం విష్ణురస్మి - స్వప్రకాశోహం - త్వమహంశబ్ద లక్ష్యార్థం ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మేతి స్వస్వరూపాధిగమః - అస్తిబ్రహ్మేతిప్రత్యయవృత్తిః అసత్త్వావరణభంగార్థా - భామీతిప్రత్యయవృత్తిః అభానావరణ భంగార్థా - అహమస్మీతిప్రత్యయవృత్తిః విక్షేపభంగార్థా - బ్రహ్మాస్మీతిప్రత్యయవృత్తిః భేదభంగార్థా- "తుభ్యం మహ్యమనంతాయ మహ్యం తుభ్యం చిదాత్మనే" ఇత్యాదివాక్యైః అధ్యాసభాష్యార్థః ఉపసంసనుగృహీతః॥ తత్రకిం చిన్నవిద్యత ఇతి వాక్యేన అద్వైతసిద్ధిః - ఉపసమీపే జీవస్య పరమాత్మనోర్వాసః ఉపవాస ఇతి తపః ప్రదర్శితః - కాయశోషణాద్వ్యసనైః "వల్మీకతాడనాదేవన్యృతః కిన్ను నా భూయాసగ" ఇతి స్పష్టంతిపూర్వకం తస్యా ప్రయోజకత్వాభావః ప్రదర్శితః- ముముక్షూణాం జీవేశభేదవాదేన నిర్నకార్యేతి ద్వైతదర్శనం నిషిద్ధం- "ఏవం మయి చిదాకాశే [illegible] పరికల్పితా" ఇతి మాయావాదమండనం కృతం - ఏవమాదిబహువిధాభేదేన సర్వాద్వైతదర్శనాని నిరాకృత్య శుద్ధాద్వైతమేవ శాంకరదర్శనం సప్రమాణం సయుక్తికం సానుభవం చ దర్శయతీతి వరాహోపనిషదియం బహుతత్త్వవాదమత సహాయమాతన్వతీవ ప్రవృత్తాతదేవబహుశఖండయిత్వా ప్రమేయైకత్వం విధాయ సమూలం ద్వైతవృక్షముత్పాటయామాసేతి సుస్పష్టమవగమ్యతే॥౯౮॥

అథ శాట్యాయనీయోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౯౯.

శుక్లయజుర్వేదినాం శాట్యాయనీయోపనిషది "మనఏవమనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః।" ఇత్యారభ్య మనసః నిర్విషయ చిదాకారవృత్తితాం కల్పయితుం సాంసారిక విషయవైరాగ్యరూపసన్న్యాసం విధాయ తద్భేదాన్ తల్లక్షణాని చోక్త్వా త్రిదండవైష్ణవలింగం హంసైరేకంగ్రాహ్యం పరమహంసాదిభిః జ్ఞానాతిరిక్త దండాదయ

స్త్యాజ్యాః ఇత్యాదివ్యవస్థాంవిధాయ " ఆత్మానంచేద్విజానీయాదహమ స్మీతిపూరుషః । కిమిచ్ఛన్ కస్య కామాయ శరీరమనుసంజ్వరేదితి " అ ద్వైకత్వంసిద్ధాంతితం - ఉపనిషదియం శాంకరదర్శనానుగ్రాహికా॥౯౯॥

అథహయగ్రీవోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౦.

అథర్వణ్యాంహయగ్రీవోపనిషది విద్యారాజాఖ్యః వాగీశ్వరదై వత్యః హైస్సకో హయగ్రీవమంత్రః సాంగముపదిష్టః । ఏకాక్షరమంత్రః మాలామంత్రశ్చేత్యాదికః । సంపత్సారస్వతప్రదోయం - మంత్రబీజా ద్యుపపాద్యార్థస్తుప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ, అహంబ్రహ్మాస్మి- తత్త్వమసి - అ యమాత్మాబ్రహ్మేత్యాద్యన్యతః ఇతి వేదాంత మహావాక్యచతుష్టయస్యా ప్యనుసంధానాద్వైతంప్రతిపాదయతీతి హయగ్రీవోపనిషదైవబ్రహ్మవిద్యాప్ర కటితా - తస్మై నమో హయ గ్రీవాయ ఇత్యాది మంత్రజపోవిహిత ఇతి - స్పష్టమస్యాః జీవబ్రహ్మైక్యే తాత్పర్యం॥౧౦౦॥

అథదత్తాత్రేయోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౧.

అథాథర్వణ్యాందత్తాత్రేయోపనిషది దత్తాత్రేయస్యాష్టోవ్యాహ - షడక్షరమంత్రోవ్యాఖ్యాతః - ద్వాదశాక్షరాదయోమంత్రాః - న్యాసధ్యానాదికంచ దర్శితం - మాలామంత్రాంతే ఓంనమశ్శివాయే త్యుపసమహారి - సర్వపాపనివృత్తిపూర్వ్వైశ్వర్యప్రదో విద్యాప్రద స్సమంత్రః - మంత్రార్థస్తుబ్రహ్మవిద్యాప్రకాశః జీవన్ముక్తోభవతీతి తత్త్రై వచనాత్ - ఉపనిషత్ప్రతిపాదితోమంత్రయోగః విష్ణోర్దత్తాత్రేయస్య బ్రహ్మపాత్రావర్యవసితీత్యద్వైతే తాత్పర్యం మంత్రశాస్త్ర సం ప్రదాయేనాకుటిలమనుమీయతే॥౧౦౧॥

అథగారుడోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౨

అథర్వణ్యాంగారుడబ్రహ్మవిద్యాయాం విషనివారణార్థం గరుడ మంత్రోపాసనముక్తం । గరుడమంత్రాః - సబీజాక్షరాః - వనమహా-

రాః-సధ్యానాః - సమాలామంత్రాః - సపరికరాఃప్రదర్శితాః - సర్వ
విషపరిహారోస్యముఖ్యఫలం - సర్వవిషపరిహారశ్చేత్యుక్త్యా ప్రాసంగి
కం విషనిహరణం మృతసంజీవనంచేత్యాది ప్రత్యక్షనిదర్శనేనఆస్తి
క్యోత్పాదనం యోగప్రతిబంధకప్రాణగతిస్తంభకస్యచఆవరణవిక్షేపా
ఖ్యాయాః అవిద్యాయాః ఉత్తేజకస్య బ్రహ్మవిద్యాప్రతిబంధకస్య దురిత
ఫలస్యప్రమాదాదిరూపస్యచిత్తమాలిన్యస్యచ దోషస్యజనకం యద్విషం
తత్సర్వ పరిహారద్వారాపివ్యోపయోగీతి ఉపనిషదోస్యాః అత్రలా
భేతాత్పర్యమవసీయతే॥౧౦౨॥

అథకలిసంతారణోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః. ౧౦౩.

యాజుష్యాంకలిసంతారణోపనిషది కలౌయుగేజ్ఞానే యోగేక
ర్మణిచ అశక్తాఏవ ప్రాయశోమనుష్యా భవంతీతి తదనుగ్రహాయ తే
షాంభక్తిమాత్రైర్భగవన్నామస్మరణమేవ ఉపాత్తం ఇతితద్వారా ప
రమేశ్వరప్రీతిమాపాద్య తత్ప్రసాదేన జ్ఞానద్వారా మోక్షంసంపాద
యేదితి విహితంనామ్నాం షోడశకస్యపఠనం - సర్వవర్ణసాధారణో
యంమంత్రః జ్ఞానపూర్వకశ్చేత్ విశేషఫలదః - షోడశకలావృతస్యజీ
వస్య ఆవరణవినాశకమితిషోడశవారంనామోచ్చారణం - ఆవరణంచ
స్వరూపాజ్ఞానమనాదిభేదకలితం- స్వరూపజ్ఞానేనతద్వినాశేతు అహమ
స్మీత్యాత్మాప్రకాశతే - షోడశనామసు అష్టవారావృత్త్యా నామద్వ
యమేవవిహితం - గురుభావేన స్మృత్యర్థం మాముద్ధరేతిప్రవృత్త్యర్థంచ
భక్త్యానుస్మృతం సంబోధనం - తదుభయంచహరిరిత్యక్షరద్వయే పరిస
మాపితం - తత్రనారాయణాష్టాక్షరమంత్రే సారభూతో రాకారః - శి
వపంచాక్షరమంత్రే సారభూతో మకారః - రామశబ్దేన హరిహరాత్మ
కంపరబ్రహ్మోచ్యతే కర్షత్యావిద్యకం బంధమితి కృష్ణశబ్దార్థః ప
రమాత్మాగురురుక్తః రామకృష్ణౌప్రాప్యప్రాపకౌ కథితౌ పాత్రత్వసం
తరం హకారవాచ్యంహంసం రేఫవాచ్యప్రణవద్వారాపి మేళయిత్వాత

దైక్యేన హకారవాచ్యస్య సర్వకర్మబీజస్య రేఫవాచ్యేనజ్ఞానేన భస్మీక రణాత్ నిర్విశేషచిన్మాత్రమవశిష్యత ఇతి హరిశబ్దః హ్రీంకారపర్యాయః శక్తస్య అవ్యక్తబ్రహ్మణః ప్రకృతిశబళస్య జీవేనాత్మనా గుహాయామను ప్రవిష్టస్య నారాయణాఖ్యస్య స్వరూపం గమయతీతి నామత్రయం త్రి పాద్విభూతి జ్ఞాపకం ప్రణవముక్త్వా స్వరస్య అర్ధమాత్రా జ్ఞాపకతయా యః పరస్స మహేశ్వర ఇతి స్మారయతి - “ నాగః పరతరోపాయస్సర్వవే దేషు కృత్యత” ఇతి నామపారాయణస్య కృత్యత్వం విహితం - అర్థవాద ఇతి నభ్రమితవ్యం - జ్ఞానాభావేఽపి భక్త్యాదరాభ్యాం సముక్తనామత్రయ మం త్రానుసంహితమాత్రేణ చిత్తశుద్ధిద్వారా మోక్షస్స్యాదితి తాత్ప ర్యేణ మహతీ ఫలశ్రుతిః ॥ ౧౦౩॥

అథజాబాల్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౪.

సామవేదీయాయాం జాబాల్యుపనిషది పశుపతిః పాశః పశవ ఇతి త్రయః పదార్థా వ్యాఖ్యాయికాః - ప్రకృతిశక్త్యా మాయాప్రవిష్టః సమష్టిసం సారీ సర్వజ్ఞః సర్వేశ్వరః పంచకృత్యసంపన్నః పశుపతిరాత్మా । అవిద్యో పాధికాః చిదాభాసాః జీవాః పశవో దేహాభిమానినః । తద్బంధకః మల మాయాకర్మభేదేన త్రివిధః పాశో బంధకః - పశుపతిప్రసాదేన పశూనాం పాశనివృత్తిపూర్వకస్వాభావికాహిత శుద్ధశివస్వరూపం సంపద్యతే - పశు పతిప్రసాదస్తు గురుశాస్త్రప్రసాదాద్విజ్ఞానాత్ గురుమంత్రేషు ప్ర ణవపంచాక్షర [illegible] విద్యాయాః ప్రతిబంధకీ [illegible] పాశుపతవ్రతమపి విహితం - తదంగత్వే న భస్మత్రిపుండ్రధారణం విహితం - తత్ర భస్మ [illegible] ధారణం వైది [illegible] - [illegible] మహిమా [illegible] ప్రసాదాత్ వ [illegible] పాశుపత మత మహా [illegible] పదే [illegible] ఫలితః ॥ ౧౦౪॥

అథసౌభాగ్యలక్ష్మ్యుపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౫.

బహ్వృచానాం సౌభాగ్యలక్ష్మ్యుపనిషదిష్టానామనుష్ఠానప్రతిబంధక దురితక్షయద్వారా తత్సాధనానుష్ఠాన సంపత్త్యర్థం ఋగ్వేద సంహితాగతానాం పంచదశర్చాం న్యాసధ్యాన జపాదికముపదిష్టం । లక్ష్మీప్రసాదేన అలక్ష్మీనివారణపూర్వక సంపత్సౌభాగ్య విద్యాసిద్ధిరుచ్యతే- తదారాధనక్రమశ్చోక్తః- లక్ష్మీశబ్దేనబిల్వారణ్యవాసినీతనుమధ్యోద్యోతమానా వైష్ణవీ ఈశ్వరీచ బిల్వప్రియా చిచ్ఛక్తిరుచ్యతే - సైవనాదోపాస్యా జీవబ్రహ్మసత్తారూపిణీశారీరకవిద్యాత్మికాం శుద్ధ సుషుమ్నాపరిణౌ భాసమానాభగవతీబ్రహ్మవిద్యా - తదారాధనేన ఐహికాముష్మిక సర్వసుఫలసిద్ధిః - జ్ఞానద్వారాపునరావృత్తిరహితశాశ్వతపదలాభం చేత్యుక్తం - తాత్పర్యమస్యా ఉపనిషదః క్రమముక్త్యభిజ్ఞాయతే॥౧౦౫॥

అథసరస్వతీరహస్యోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౬.

ఋగ్వేదేసరస్వతీరహస్యోపనిషత్ - సౌభాగ్యలక్ష్మ్యుపనిషత్ప్రతిపాద్యబ్రహ్మవిద్యాయాః ప్రసాదేన సర్వోపనిషత్తాత్పర్యజ్ఞాన వైశద్యసంపాదనాయ శ్రవణప్రవచన మనన నిదిధ్యాసనోపయోగిశ్రద్ధామేధాప్రజ్ఞాధారణాసంపత్తయేచవాగ్దేవతా వైదిక్యాత్మికా చిచ్ఛక్తిరేవ ప్రార్థ్యతే దశభిర్మంత్రైః - తేషాంమంత్రాణాం ప్రణవాదిబీజాదికానాం దశానాంచప్రత్యేకంఋషిచ్ఛందోదేవతాబీజశక్తికీలకన్యాసధ్యానోపాసన ఫలాన్యుక్తాని - ఆశ్వలాయనోక్తాదశశ్లోకైశ్చ దివ్యతాబ్రహ్మవిద్యావైశద్యానంతరం సత్యేవాభాతిరూపాద్యన్వయేన ప్రతిబింబవత్ - “అస్తిభాతి ప్రియంరూపం నామచేత్యంశపంచకం । ఆద్యత్రయంబ్రహ్మరూపం జగద్రూపంతతోద్వయం ॥ ఉపేక్ష్యనామరూపేద్వేసచ్చిదానందతత్పరః ।” ఇత్యాదిగ్రంథేన “మయిజీవత్వమీశత్వంకల్పితంవస్తుతోనహీ” త్యాద్యంతేన ద్వైతాభావోపలక్షితం బ్రహ్మైవ ప్రతిపాదితమితి శాంకరదర్శనే తాత్పర్యంనిర్వివాదం॥౧౦౬॥

అథబహ్వృచోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౭.

ఋగ్వేదే బహ్వృచోపనిషది "ఓం దేవీ హ్యేకాగ్ర ఆసీత్" ఇ
త్యారభ్య శాక్తైః బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదిభిః కామకళాబలేనజగత్సృష్టి ము
క్త్వాయ దేవీప్రసాదేన స్వజ్ఞప్తిరూపాయాం బ్రహ్మసంవిత్త్వాపత్త్యాం సం
భేదప్రమాణేన మహావాక్య చతుష్టయార్థస్సిధ్యతీతి త్రిపురసుందరీ వి
ద్యాలలితావిద్యా పంచదశాక్షరీవిద్యాషోడశీవిద్యా బాలాదిపరిస్పత్యం
ః బ్రహ్మానందకలాద్యాః అష్టాదశమహా విద్యాస్సూచితాః - సర్వా
ం బ్రహ్మవిద్యానాం ప్రణవవిద్యాయా ముపసంహారశ్చ దర్శిత ఇతి అ
స్యఉపనిషదః శుద్ధశక్త్యద్వైతే తాత్పర్యం పర్యవసన్నమితి శాంకర
దర్శనమేవైతత్ ॥౧౦౭॥

అథముక్తికోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః - ౧౦౮.

శుక్లయజుర్వేదగతాయాంముక్తికోపనిషది - రామేణహనూమ
సర్వోపనిషదర్థ ఉపదిష్టఇత్యాఖ్యాయికా విద్యాస్తుత్యర్థా తత్రఅష్టో
త్తరశతోపనిషన్నామాని తత్తద్వేదాంతశాఖాః తత్తచ్ఛాంతయశ్చ కథి
తాః । అధికారీచనిరుక్తః । ఋగ్వేదశాఖాసు దశసంఖ్యాకాః - ఐతరే
యాద్యాః - శుక్లయజుర్వేదశాఖాసు ఈశావాస్యాద్యాః ఏకోనవింశ
సంఖ్యాకాః - కృష్ణయజుశ్శాఖాసు కఠవల్ల్యాద్యాః ద్వాత్రింశత్సం
ఖ్యాకాః- సామశాఖాసుతలవకారబ్రాహ్మణోపనిషదాదయఃషోడశసం
ఖ్యాకాః - అథర్వణశాఖాసు ప్రశ్నోపనిషదాదయః ఏకత్రింశత్సంఖ్యా
ః - అహాన్యేవమష్టోత్తరశతముపనిషదః వేదాంతశాస్త్రవ్యవస్థాస్య
ాలప్రమాణనిధిహితాః - ఫలమాసాంపునుష్య ఉపాధివినిర్ముక్తమ
ాకాశవత్ప్రిరబ్రహ్మాద్విదేహముక్తిః । జీవన్ముక్తి విదేహముక్త్యోః
ష్టోత్తరశతోపనిషదః ప్రమాణం। కర్తృత్వాది దుఃఖనివృత్తిద్వారా ని
త్యానందావాప్తిః ప్రయోజనం । తచ్చపురుషప్రయత్నసాధ్యం। యథా
త్రకామేష్టినాపుత్రం - వాణిజ్యాదినావిత్తం- జ్యోతిష్టోమేనస్వర్గం- త

థాపురుషప్రయత్నసాధ్యవేదాంతశ్రవణాదిజనిత సమాధివాజీవన్ముక్త్యాదికంప్రాప్నోతి। సర్వవాసనాక్షయాత్। ఇత్యాదివాక్యైః సర్వవేదాంతసారోవివృతః ఉపదిష్టంచోపదేష్టవ్యం యావదపేక్షితం వ్యాఖ్యాతంచ। అష్టోత్తరశతోపనిషదభ్యాసే అశక్తస్యద్వాత్రింశదుపనిషదభ్యాసః। తత్రాప్యశక్తస్యదశోపనిషదభ్యాసః। తత్రాప్యశక్తస్య మాండూక్యమేకమేవాలం-తత్రాప్యశక్తస్య మహావాక్యచతుష్టయమలం - తత్రాప్యశక్తస్యసామవేదమహావాక్యమితి సారసారతరం సంక్షిప్యసంక్షిప్య సంగ్రహేణజ్ఞేయం। ఉపనిషదేషాచ శాంకరదర్శనే సర్వాధారతాస్వీకృతేతి జ్ఞాయతే॥ ॥౧౦౮॥

అష్టోత్తరశతానాంతుశ్రోత్రోపనిషదామయం।
మూలవాక్యైర్జ్ఞాయమానస్తాత్పర్యార్థోఽత్ర సంగ్రహః।
తేనప్రీణాతుభగవాన్వ్యాఖ్యాకారోజగద్గురుః।
శంకరశ్శంకరస్సాక్షాద్వ్యాసతాత్పర్యబోధకః।

---:o:---

అథనారాయణోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహః.

తైత్తిరీయశాఖాయామరణ్యకేఖిలకాండే నారాయణీయాయాజ్ఞిక్యుపనిషత్ అంభస్యపారేత్యాదికా బ్రహ్మణోమహిమానమిత్యంతా అశీత్యనువాకాత్మికాశ్రోత్రియాణాం వేదపాఠేదృశ్యతే- అత్ర ఆదిత్యోవాఏషఏతన్మండలం'' ఇత్యాదినాఉపాసనమభిహితం। భూరన్నమగ్నయేపృథివ్యైస్వాహా'' ఇత్యాదినాకర్మాణ్యభిహితాని। తత్రకర్మణాంబాహుళ్యాత్ యాజ్ఞికీత్యుచ్యతే। ఉపక్రమే బ్రహ్మతత్త్వాభిధానాత్ ఉపసంహారేచ బ్రహ్మజ్ఞానసాధనానాం సత్యాదీనాం సన్న్యాసాంతానామభిధానాత్ ఉపనిషదిత్యుచ్యతే। దేశవిశేషేషు తదీయపాఠసంప్రదాయః ద్రవిడానాం చతుష్షష్ట్యనువాకపాఠః - ఆంధ్రాణాం అశీత్యను

వాకపాఠః - కర్ణాటకేషు కేషాంచిత్ సప్తత్యనువాకపాఠః - అపరే
షాంతు నవాశీత్యనువాకపాఠః - ఏవం బహువిధ ఉపలభ్యంతే। ఇతి ఖిలకాం
డత్వముక్తం॥

——(:0:)——

అథ స్వకారణత్వాదినా బ్రహ్మవిద్యాప్రతిపాదితా, ఋతస్యపద్య
స్యప్రథమజాః ప్రథమకార్యభూతః ప్రజాపతిహిరణ్యగర్భః భూరాదీన్
లోకాన్ భూతాని ప్రాణిదేహాన్ సర్వతో వ్యాప్యాత్మానం స్వస్వరూ
పేణావిష్టవయః తత్స్వజ్ఞానేన సత్యజ్ఞానాదిలక్షణం తత్త్వం అభిసంబభూవ
ఇతి బ్రహ్మవిద్యాముక్త్వా అథతత్ప్రాప్తిసాధనభూతాః సోపాధికబ్రహ్మ
ధ్యానజపస్నానాదికర్మాంగభూతామంత్రాః పూర్వం కర్మకాండే అను
క్తా ఇహ ఖిలకాండేఽభిహితాః । తతః అభీష్టపరిపాకార్థత్వేన జప్యాః
జాతవేదసేసునవామ ఇత్యాదయో మంత్రా ఉక్తాః । అథ జ్ఞానప్రతిపాదక
త్వాత్ వేదాంతశాస్త్రప్రాప్తికామేన జప్యః యశ్ఛందసామృషభ ఇతి
మంత్రః । లబ్ధవేదానాం అవిస్మరణాయ జప్యో నమో బ్రహ్మణే మంత్రః । త
తః మనసశ్చేంద్రియాణాంచ ఐకాగ్ర్యం పరమం తప ఇత్యుక్తం । జ్ఞాన
సాధనం ప్రశంసితం । విహితానుష్ఠానరూపం పుణ్యం చ తథా । నిషిద్ధాచ
రణజనితేన పుణ్యానుష్ఠానేన [illegible] పుణ్యస్య తత్త్వోపదే
శమాహాత్మ్యం । అథ తత్త్వోపదేశః - అణోరణీయానిత్యాదినా ప్రతిపాది
తః । సర్వదానం దైవతైః పరమేశ్వరః సర్వప్రధానత్వేన జగత్స్వరూ
పతా చ అణుభిర్వ్యాపద్భిరేవ అణుత్వాత్ । మహద్భిర్వ్యాపద్భిరేవ
మహత్త్వం చాసివ్యవహ్రియత ఇతి ఉపాసనాకారం - తతో వ్యతిరేకేణ
[illegible] మహీయాంశ్చేతి స్తుతియుం తయత్త్వజ్ఞానముక్తం । వస్తుత
స్తుతి నామానా విష్ణుమాస్య బ్రహ్మత్వేన సుహోయాం దహరపుండరీకా
[illegible] హితం అనుప్రవిష్టమితి పరమాంశ్చరం దైవత్యస్వరూపం । బ్రహ్మణః
[illegible] వధా వేదవాక్యవిరోధాత్ [illegible] । న
[illegible] త్యాదినా నానావ్యావృత్తిప్రతిపాదనముక్తత్వాత్ కారణ । తతో

దహరోపాసనముక్తం - దహరవిద్యోపాస్యంపరబ్రహ్మసత్యంతచ్చవ్యా వహారికంపారమార్థికంచేతిద్వివిధం । హిరణ్యగర్భాదిరూపం వ్యావహారికంసత్యం । తన్నివారణేనపారమార్థికం సత్యం ప్రదర్శయితుం ఋతగ్ సత్యం పరంబ్రహ్మేత్యుక్తం - తచ్చబ్రహ్మభక్తానుగ్రహాయ ఉమామహేశ్వరాత్మకంపురుషరూపంభవతి - తత్రదక్షిణేమహేశ్వరభాగేకృష్ణవర్ణః । ఉమాభాగేవామేపింగళవర్ణః । సచయోగేనస్వకీయంరేతః బ్రహ్మరంధ్రేధృత్వా ఊర్ధ్వరేతాఃభవతి - త్రిణేత్రత్వాత్ విరూపాక్షః - జగత్కారణత్వేనతస్యసర్వజగదాత్మకాయ తస్మైపురుషాయ నమస్కారోఽస్త్వితివ్యవసితందహరోపాసనం । ఏతేనశంకరనారాయణయోరభేదోపాసనముపదిష్టంభవతి । అథఆదిత్యమండలే పరబ్రహ్మోపాసనముచ్యతే । "ఆదిత్యోవాఏష" ఇత్యాదినా । తస్యైవసర్వాత్మకత్వాదిగుణకత్వేనోపాసనం "ఆదిత్యోవై తేజ" ఇత్యాదినా । ఉపాసనాయామసమర్థస్య "ఘృణిస్సూర్య" ఇత్యాదిమంత్రజపః । అనంతరంఆదిత్యాద్యుపాధికం బ్రహ్మరుద్రాఖ్యంపార్వతీపతిత్వేన పురాణేషు ప్రసిద్ధం । సఏవ సర్వజీవరూపేణ సర్వశరీరేషు ప్రవిష్టత్వాత్ తస్మైసర్వాత్మకాయరుద్రాయనమోఽస్త్విత్యుక్తం।తస్యైవ ఉమాపతయే పశుపతయేఇత్యాదివిశేషణైః స్పష్టీకరణం । అథచిత్తశుద్ధిహేతూనికర్మాణి ఐహికఫలకానిచ। మాధ్యాహ్నిక సంధ్యానుష్ఠానాదికంగాయత్ర్యావాహన ప్రాణాయామజపాదికం వివృతం। తతోభోజనాచావపాంప్రాశనప్రాణాహుత్యాదిమంత్రాః । తతోభోక్తుర్జీవస్య పరమేశ్వరరూపత్వానుసంధానహేతుః అంగుష్ఠమాత్రమంత్రః । తతోజీవాత్మనఃఈశ్వరేణఅభేదజ్ఞానంనైరంతర్యేణసిద్ధంచేత్ బ్రహ్మప్రాప్తిసాధనంభవతి- తచ్చమేధాధీనమితి మేధాభిమానిదేవతాప్రార్థనం । మేధాప్రదానాయ ఇంద్రియాభిమానినాం ఇంద్రాదీనాంప్రార్థనం । మేధావినః పురుషస్యజ్ఞానోత్పాదనాయ మహాదేవసంబంధిషు పంచవక్త్రేషుపశ్చిమాదిముఖమూర్తీనాం ప్రత్యేకంప్రార్థనం । అథజ్ఞానప్రతిబంధక బ్రహ్మహత్యా

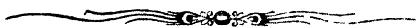
దిపాపనివృత్తిహేతవః త్రిసుపర్ణనాచికేతమంత్రాః । తతో మహాపాతకప్రాయశ్చిత్త మంత్రాః ॥ ఇత్యాదికం ప్రతిపాదితం విజ్ఞాయతే॥

జ్ఞానప్రతిబంధక మహాపాతకోపపాతక పరిహారేణజ్ఞానయోగ్యతాలక్షణాం శుద్ధిముక్త్వాయోగ్యస్య పురుషస్య అపేక్షితేషు జ్ఞానసాధనేషుసన్న్యాసస్య నిరతిశయోత్కర్షం వక్తుం సత్యాదీన్యేకాదశ దృష్టసాధనాని ప్రసంగిత్వేనోక్తాని । తతో ద్వాదశం సాధనం « న్యాస ఇత్యాహుర్మనీషిణః" ఇత్యాదినోక్తం । తమేవసన్న్యాసం స్తోతుంతస్మాత్ప్రియస్య హిరణ్యగర్భస్యస్వరూపంప్రపంచితం « బ్రహ్మావిశ్వ" ఇత్యాదినా । హిరణ్యగర్భావయవస్యసంవత్సరస్యమాహాత్మ్యం దర్శితం « సంవత్సరోసావి" ఇత్యాదినా । యథోక్తంసన్న్యాసమేవస్తోతుంతేనసన్న్యాసేనప్రాప్తతత్త్వజ్ఞానం పురుషంప్రశంసతి - «వావ వపురుష" ఇత్యాదిగ్రంథః । తస్యైవంవిధావస్థితస్య « భూతాత్మాచేంద్రియాత్మాదప్రధానాత్మాతథాభవాన్। ఆత్మాచపరమాత్మాచత్వమేకఃపంచధాస్థితః" ఇతి పౌరాణికం।సర్వంజగదిదంబ్రహ్మస్వరూపేణపురుషేణసూత్రేమణిగణాఇవవ్యాప్తం । ఇత్థంవివిదిషాపూర్వకః- సన్న్యసానంతరం జ్ఞానయుక్తంపురుషంప్రశస్య « జ్ఞాత్వాతమేవ" మిత్యాదినా జ్ఞానఫలంవివరితం । సన్న్యాససామర్థ్యప్రణవేనాత్మనిసమాధిర్విధేయః - తస్మిన్సమాధౌ విఘ్నపరిహారార్థం అదావంతర్యామిణఃసర్వకారణత్వేనస్తుతిర్దర్శితా « వసురణ్యో విభూరసి" ఇత్యాదినా । తతస్సమాధిర్విహితః । « ఓమిత్యాత్మానంయుంజీత " ఇత్యాదినా । యథోక్తప్రణవసమాధిజనితస్య తత్త్వవేదనస్య యఏవంవేద బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నోతీతి విదేహకైవల్యందర్శితం॥

ఇయముపనిషత్ సర్వాత్మనాశ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదదర్శనమేవానుసృత్యేతి శుద్ధాద్వైతసిద్ధాంతేతాత్పర్యవతీ బోధితా।పురుషసూక్తతాత్పర్యంతు ఏతదుపనిషదైవ ప్రాగ్నిరుక్తమితి నపృథగుక్తం॥

దశోపనిషదామేవ ముఖ్యతాత్పర్యసంగ్రహః।
వచనైర్భాష్యకారోక్తైర్నిర్దిష్టాంశ్చానురీతః॥
బ్రహ్మైద్యుపనిషద్గూఢ తాత్పర్యం మూలసూత్రకైః।
గురుప్రసాదాద్విజ్ఞాతం యస్మిన్నయం ప్రకాశితః॥
అంతర్యామివిశిష్టైస్తు తదర్థైః నిర్ణీతాంగితే।
ఉపక్రమాదిభిర్లింగై రద్వైతం నిరాకృతం మహః।
నవిభేమిపురోభాగీనిందతీతికదాచన।
గుణగ్రహణశీలా యే తుష్యంత్వితినోగ్రహః॥
క్షీరాబ్ధిశాయినన్నకించిత్ క్షీరనైవేద్యకల్పనం।
యద్వద్భాష్యపిదామేవ దీప్యాన్ స్వయంప్రకాశః॥
బ్రహ్మాత్మ్యమద్వైత్యన్తైర్భాష్యైర్వ్యయత్ప్రణ।
అమనైరర్పితశ్శంభుర్న్యకించిత్పూజితః॥

ఓంకారశ్చాథశబ్దశ్చద్వావేతౌ బ్రహ్మణః పురా కంఠం భిత్త్వావినిర్యాతౌ తస్మాన్మాంగళికావుభౌ॥ అశుభానిని రాచష్టే తనోతి శుభసంతతిం।స్మృతిమాత్రేణయత్పుంసాంబ్రహ్మతన్మంగళ స్మృతం॥ అశేషదోషప్రత్యనీకత్వాత్ నిత్యకల్యాణసంశ్రయాత్।స్మర్తౄణాంవరదత్వాచ్చబ్రహ్మతన్మంగళం పరం॥

అథసర్వోపనిషత్సారనిర్ణాయకానాం
బ్రహ్మసూత్రాణాం సంక్షేపేణ తాత్పర్యసంగ్రహః.

సర్వజ్ఞేనభగవతా వేదవ్యాసేన సర్వోపనిషదర్థనిర్ణాయకాని బ్రహ్మసూత్రాణిలోకానుగ్రహార్థంప్రణీతాని । తత్ర చత్వారోధ్యాయాః। ప్రత్యధ్యాయంచత్వారశ్చపాదాఇతి షోడశపాదాః । ఏవంచ షోడశపాదపర్యాప్తే శారీరక మీమాంసా (సాంఖ్యే వేదాంతశాస్త్రే) పంచపంచాశదధిక పంచశతసూత్రాణివర్తంతే తైశ్చ ద్విషష్ట్యుత్తరశతాధికరణానిప్రకాశితాని । తత్రప్రథమాధ్యాయే సర్వవేదాంతవాక్యానాం

బ్రహ్మతాత్పర్యేణ పర్యవసానమవగమ్యతే । ద్వితీయాధ్యాయే సంభావి
తవిరోధపరిహారః । తృతీయాధ్యాయే విద్యాసాధననిర్ణయః । చతుర్థా
ధ్యాయే ఫలనిర్ణయశ్చ సిధ్యతి ॥ తత్ర ప్రథమాధ్యాయ ప్రథమపాదే సర్వ
జ్ఞత్వాదిస్పష్టబ్రహ్మలింగకవాక్యాన్యేకాదశాధికరణైర్విచారితాని । ద్వి
తీయపాదే అస్పష్టబ్రహ్మలింగత్వేసతి ఉపాస్యవిషయాణి వాక్యాని స
ప్తాధికరణైర్విచారితాని । తృతీయపాదే అస్పష్టబ్రహ్మలింగత్వేసతి జ్ఞేయ
బ్రహ్మవిషయవాక్యాని చతుర్దశాధికరణైర్విచారితాని । చతుర్థపాదే అ
వ్యక్తపదం అజాపదం చేత్యేవమాదికం సందిగ్ధపద కదంబం అష్టాధికరణై
ర్విచారి । ఏవం సమన్వయాధ్యాయః ॥ అథ విరోధాఖ్యే ద్వితీయా
ధ్యాయే ప్రథమపాదే సాంఖ్యయోగ కాణాదాదిస్మృతిభిః సాంఖ్యాది
ప్రయుక్తతర్కైశ్చ విరోధో వేదాంతసమన్వయస్య త్రయోదశభిరధికర
ణైః పర్యహారి । ద్వితీయపాదే సాంఖ్యాదిమతానాం దుష్టత్వం అష్టభిరధి
కరణైః ప్రాదర్శి । తృతీయపాదే పూర్వభాగేన పంచమహాభూతశ్రుతీనాం,
ఉత్తరభాగేన జీవశ్రుతీనాంచ సప్తదశభిరధికరణైర్విరోధః పరిహృతః,
చతుర్థపాదే లింగశరీరశ్రుతీనాం పరస్పరవిరోధః నవభిరధికరణైః పరిహృ
తః ॥ తృతీయే సాధనాధ్యాయే ప్రథమపాదే జీవస్య పరలోకగమనాగమనే
విచార్య షడ్భిరధికరణైర్వైరాగ్యం న్యరూపి । ద్వితీయపాదే పూర్వభాగే
న త్వంపదార్థః ఉత్తరభాగేన తత్పదార్థశ్చ అష్టభిరధికరణైః శోధితః । తృతీ
యపాదే సగుణవిద్యాసు గుణోపసంహారః నిర్గుణే బ్రహ్మణి అపునరుక్తప
దోపసంహారశ్చ షట్త్రింశదధికరణైర్నిరూపితః । చతుర్థపాదే నిర్గుణ
జ్ఞానస్య బహిరంగసాధనభూతాని ఆశ్రమధర్మయజ్ఞాదీని అంతరంగసా
ధనభూతాని శమదమశ్రవణమనననిదిధ్యాసనాదీని చ నిరూపితాని స
ప్తదశభిరధికరణైః ॥ చతుర్థే ఫలాధ్యాయే ప్రథమపాదే శ్రవణాదీనామా
వృత్త్యాదినిర్ణయం, ఉపాసనయా సగుణం వా బ్రహ్మసాక్షాత్కుర్వతః పుణ్య
పాపలేపవినాశలక్షణా జీవన్ముక్తిరభ్యధాయి చతుర్దశభిరధికరణైః । ద్వి
తీయపాదే మ్రియమాణస్యోత్క్రాంతిప్రకార ఏకాదశభిరధికరణై రభి

హితః । తృతీయపాదే సగుణబ్రహ్మవిదోమృతస్యోత్తరమార్గోఽభిహిత
షడ్భిరధికరణైః । చతుర్థపాదేపూర్వభాగేనవిదేహకైవల్యముక్తిః ఉత్త
రభాగేన సగుణబ్రహ్మవిదః బ్రహ్మలోకస్థితిశ్చ సప్తభిరధికరణైర్నిరూపి
తేతిశాస్త్రంసమాప్తమ్॥

తత్రాదౌసచ్చిదానందాత్మనః కుతస్సంసారశోకమగ్నత్వమిత్యా
లోచ్యఅధ్యాసోజ్ఞానాత్మకః - ఆత్మానాత్మ వివేకవిజ్ఞానమేవ యతోభవ
త్యర్థవత్ - రజతేదంశయోరివతయోరైక్యంయుజ్యతే - తద్వద్యుష్మ
దస్మత్ప్రతీతి గోచరయోః విషయవిషయిణోః తమఃప్రకాశవద్విరుద్ధ
స్వభావయోః తద్ధర్మాణాంచ అనాద్యజ్ఞానవిజృంభితేన పరస్పరావివేకే
నవిషయిణి చిదాత్మకేవిషయస్యతద్ధర్మాణాంచ అధ్యాసో మిథ్యేతి భవి
తుంయుజ్యతే । మిథ్యాజ్ఞానప్రసంజితోఽహి నైసర్గికోఽలోకవ్యవహారః-
శాస్త్రీయోపి అసంసార్యాత్మ తత్త్వమవిదిత్వా ప్రవర్తతే - నిర్ధర్మక
స్యాత్మనఃకర్తృత్వభోక్తృత్వాదిధర్మాః అధ్యాసప్రయుక్తఏవ ఆత్మజ్ఞా
నవినాశ్యత్వాత్ మిథ్యాభూతాః । తస్యసర్వానర్థమూలస్యాధ్యాసస్యఅ
పవాదేనహానాత్ బ్రహ్మాత్మైక్యవిద్యా ప్రతిపత్తయేసర్వేషాం వేదాంతా
నామారంభ ఇతిదర్శయంతిబ్రహ్మసూత్రాణీతివిజ్ఞాయతే॥

సూత్రాణాంఅతిప్రాజ్ఞవిషయత్వాత్ భాష్యకారాదిభిఃప్రపంచి
తార్థకత్వేపిసంక్షేపతఃవృత్తికారైఃవివృతాని-తత్రాప్యనధికారిణాంమం
దబుద్ధీనామనుగ్రహాయఅధికరణరత్నమాలాదిభిః సమాసేన వ్యాఖ్యాతా
ని । తత్రఏకైకమధికరణంపంచావయవం। విషయస్సందేహస్సంగతిఃపూ
ర్వపక్షస్సిద్ధాంతశ్చేతి పంచావయవాః । శాస్త్రప్రతిపాద్యం అధ్యాయ
ప్రతిపాద్యం పాదప్రతిపాద్యంచ అర్థమనుసృత్యశాస్త్రసంగతిః అధ్యా
యసంగతిః పాదసంగతిశ్చేతిసంగతయఊహ్యాః । పూర్వాధికరణేస్సృ
తస్యార్థస్య ఉత్తరాధికరణేప్రతిపాదనం ప్రసంగసంగతిః।ఆక్షేపసంగతిః
దృష్టాంతసంగతిః ప్రత్యుదాహరణసంగతిః ఇత్యాదికాః అవాంతరసంగ
తయః అనేకధాభిద్యంతే । ఇత్యాదికంబహుజ్ఞాతవ్యం । ఇదం శాస్త్ర

సూరతః థణీయం విషయప్రయోజనయోస్సద్భావాత్ । శ్రుత్యాంప్రత్య యయోఃవిప్రతిపత్త్యాబ్రహ్మాత్మైవస్తుసందిగ్ధం। అయమాత్మా బ్రహ్మేతిశ్రు తిఃఅసంగఃబ్రహ్మఆత్మైక్యే సోపపత్తి । అహంమనుష్య ఇత్యాద్యహంబు ద్ధిః దేహాదితాదాత్మ్యేనాత్మానంగృహ్ణాతీతిసందిగ్ధంవస్తు। తన్నిశ్చయేనము క్తిలక్షణంప్రయోజనంశ్రుత్యాదిష్వనుభవేనచప్రసిద్ధం । తస్మాద్వేదాం తవాక్యవిచారముఖేన విచారణీయంబ్రహ్మేతిశాస్త్రమారబ్ధం। విచారితే సతి అయమాత్మా బ్రహ్మేతిఅద్వైతంసిధ్యతి। తథాచచతుర్థాధ్యాయ ప్రశ్నసహోదేవ్యగాస్మే అహ్మేవాసనానాశరణే“ అత్మేయోపగచ్ఛంతిగ్రా హయంతిచ” ఇతిబ్రహ్మసూత్రేణవసిద్ధాంతితము॥ ఏవంప్రకారేణసర్వ స్యశాస్త్రస్యబ్రహ్మణి సమన్వయస్సిధ్యతి। ఇతి బ్రహ్మసూత్రాణాం సమాసతః తాత్పర్యసంగ్రహః ... ఓంతత్సత్ ॥

మహావాక్యతాత్పర్య ... నిరూపణం.

భగవద్గీతాతాత్పర్యసంగ్రహః.

“ నారాయణః పరోఽవ్యక్తాదండమవ్యక్తసంభవం।” ఇతిశ్రీమన్ నారాయణో దేవః సృష్ట్వేదంజగత్ తస్యస్థితించికీర్షుః మరీచ్యాదీన్ ప్రవృత్తిధర్మం, సనకాదీన్నివృత్తిధర్మంచ, గ్రాహయిత్వాస్వయంధర్మ ... । దీర్ఘేణకాలేన అనుష్ఠాతౄణాం కామాదిభిః అభిభూతే ధర్మే ఉద్భవమానే అధర్మే జగతస్స్థితిం పిపాలయిషుర్నారాయణః దేవ క్యాం వసుదేవాత్స్వాంశేనసంభూతః లోకానుగ్రహాయ శోకమోహమ గ్నం అర్జునంధర్మద్వయంగ్రాహయామాస। తదిదంగీతాశాస్త్రంసర్వ వేదసారభూతం విజ్ఞాయతే।

(అ. తవం ౧ ఇమదేహోనిత్యస్యోక్తాశ్శరీరిణః - నాయంహంతినహ న్యతే - అజోనిత్యః - నిత్యస్సర్వగతస్థాణురచలోయంసనాతనః - అవ్య క్తోయమచింత్యోయమవికార్యోయముచ్యతే - తస్మాదేవంవిదిత్వైనంనా నుశోచితుమర్హసి.)— ఇత్యాదినా గ్రంథేన తంప్రత్యేవ వ్యపదిష్టస్య

శారీరకస్యాత్మనః నిత్యస్య సర్వగతస్య స్థాణుత్వాచలస్య సనాతనస్యావ్య
క్తస్యాచింత్యస్యాపి కార్యస్యాదీని బ్రహ్మలక్షణాని విహితాని । ఏతాదృ
శమేనం విదిత్వా "నానుశోచితుమర్హసి" ఇతి జీవస్యైవ బ్రహ్మభా
వో నిర్దిష్టః । జీవోఽయం గురూపదేశాత్ అసంగాత్మస్వరూపం విజ్ఞాయ శో
కమోహసంసారాన్ముచ్యత ఇతి ఫలితం॥ "అవ్యక్తాదీని భూతాని - అవ్య
క్తనిధనాన్యేవ" — అవ్యక్తం బ్రహ్మ నారాయణాఖ్యమవిద్యాశబలం జగ
త్సృష్ట్వా జీవస్వరూపేణ స్వయమేవానుప్రవిశ్య జగదచేతయత్ - తస్మా
జ్జగతోఽవ్యక్తమాది । ఏవమంతే చ ప్రళయే జగదవ్యక్తే ప్రవిలీయతే । య
థా చ సత్యవ్యక్తే సుషుప్తౌ ప్రాజ్ఞో జీవస్సంపద్యతే । అతఏవ "మమైవాం
శో జీవలోకే జీవభూతస్సనాతనః । క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రే
షు భారత" ఇత్యుక్తం । ఏతేన జీవబ్రహ్మణోరభేద ఏవ గీతాశాస్త్రతా
త్పర్యవిషయ ఇతి గురూపదేశాధిగమ్యోఽయమర్థః వేదాంతశాస్త్రే సాంగ
శ్రవణమనన నిదిధ్యాసనవ్యవసాయేన బుద్ధౌ నిశ్చేతవ్యః ॥ కుతర్కాంహి
త్వాయుక్తివాదైః అనాదిభేదవాసనాదోషాత్ అవ్యవసాయినాం బుద్ధి
రనేకాగ్రా స్యాత్ అతఏవోక్తం - "వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిరేకేహ
కురునందన । బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోఽవ్యవసాయినాం ।"
ఇతి। ఏవమాత్మైకత్వజ్ఞానేన సర్వసంసారబంధనివృత్తిర్భవతి । అతఉక్తం
"జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతేతథా" ఇతి । జ్ఞానార్థమేవ
యోగకర్మభక్తిరిత్యాది సాధనాన్యుక్తాని । బ్రహ్మాతిరిక్తం నకించిద
స్తి, అతఉక్తం "మత్తః పరతరం నాన్యత్కించిదస్తి ధనంజయ" ఇతి।
విభూతివిస్తరే అనిత్యం సవికారం జగత్ అహమేవేతి భగవతోక్తం। తే
న అవికారిణః వికారిణశ్చ అభేదే విరోధపరిహారాయ అపి కార్యాత్మసత్తా
నతిరిక్తసత్తాకం సవికారం జగదితి జ్ఞాయతే । తేన జగతో మిథ్యాత్వం సుప్ర
తిష్ఠితం । ఏతేన సత్యం జగదితి నశంకావకాశః సత్యవజ్జగదిత్యర్థస్యోక్త
త్వాత్ । జగతి వ్యావహారికసత్తాయాః వాచారంభణ శ్రుత్యా దర్శిత
త్వాత్ స్వప్నగజాదిదృష్టాంతముఖేన జగన్మిథ్యాత్వస్య శ్రుత్యైవ వచనత

క్తత్వాత్। దేవాసురసంపద్విభాగయోగేఽసత్యమప్రతిష్ఠం తేజగదా
హురనీశ్వరమితి అసురమతోపన్యాసేన ఏవమితి తాసత్యత్వస్య ఉపనిషదు
దితజగన్మిథ్యాత్వాతిరిక్తత్వం స్ఫుటతరమవగమ్యతే। యతశ్చనవిద్య
వర్ణ్యం యస్యాస్యసత్యం। నవిద్యతే ప్రతిష్ఠా యస్యేత్యప్రతిష్ఠం, నవిద్యతే
ఈశ్వరో యస్యేత్యనీశ్వరం, ఇత్యాసుర వాక్యస్యార్థోయుక్తః। అన్య
[illegible]ప్రాయస్సాం విరోధస్స్యాత్, బహుప్రమాణవ్యాకోపశ్చ। ఉపనిషదువ
ప్తస్యజగతస్సత్యమితివచనస్యతు నామరూపవాక్యవ[illegible]హుప్రీహిః - కిన్తువ
[illegible]సంభవతీత్యసత్యమితి నమ్మామానమిత్యుచితః। బ్రహ్మణస్త్వంసత్యత్వంత్రై
కాలాబాధ్యత్వరూపం - జగన్నమసత్యత్వంతు బ్రహ్మజ్ఞానేతరాబాధ్యత్వ
రూపమి[illegible] ఉప[illegible]వ[illegible] [illegible]। ఏవం[illegible]పనిషత్సుప్రవాయమ[illegible]
[illegible]బహుశ్రుతివిరోధం[illegible] [illegible] [illegible]మాయామాత్రైవశ్లై[illegible]తినన్తకే
[illegible] [illegible]యుక[illegible]హి[illegible]న్నస్సా[illegible]నాః జగద్వైత్యతిబ్రువతాం ఉపనిషత్ర
[illegible] [illegible]నామద్వైతినామా[illegible] [illegible]యంతి। [illegible]యుక్తతరాణి
[illegible] [illegible]కల్పనామాత్రమేకేతిభ్రమే। "[illegible]గుణ్యావిషయావేదా" ఇతి
[illegible] [illegible] [illegible] వ్యవహారాణాం[illegible]మాయికత్వ ప్రతిపా[illegible]తం- అ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రసిద్ధ[illegible]। "[illegible]గుణ్యోభ
[illegible]" ఇ భగవ[illegible] [illegible]స్వరూపస్య అద్వైవహార్య పిరమా
[illegible] [illegible] [illegible]। [illegible]బ్రహ్మవిద్యాంప్రతిపాద్యవ
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]బ్రహ్మ[illegible] [illegible] మ[illegible]
[illegible] [illegible]సంకల్పన[illegible] [illegible]। [illegible]విష్యగ, ఇత్యనే
[illegible] [illegible] [illegible]। [illegible] [illegible]త్యంభ్యాపితం।
[illegible] [illegible]కల్ప[illegible] [illegible] [illegible]। "మామేవయే
[illegible] [illegible]మేతాం తరంతితే" ఇత్యుక్త[illegible]వ్యత[illegible]
[illegible]ద్వైతాధారభూతబ్రహ్మ[illegible]। [illegible]
[illegible] [illegible]బ్రహ్మ[illegible]స్వరూప[illegible]యాస్యతే। [illegible]

నీత్వాత్మైవమేనంతం, ఇతి భగవదుక్త్యా జ్ఞానం జీవపరైక్య లాభప్రయోజకమవగమ్యతే । సర్వత్రతత్త్వదేనైదాత్మ్యం మయోపదర్శితః । ఏవమేవ ఆత్మైకత్వం ప్రతిపాద్య ప్రత్యక్షేణ విశ్వరూపదర్శనాది ద్వారా స్వయమంప్రత్యక్షతో గ్రాహయిత్వా "ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి । తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత" ఇత్యాదినా ప్రత్యక్షేణోపలబ్ధుమనధికారిణాం పారోక్ష్యేణాపి స్వరూపం గ్రాహయిత్వా తత్రాప్యశక్తానాం భక్తియోగముపదిశ్య మోక్షసన్న్యాసయోగే "సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజేతి" సర్వసన్న్యాసపూర్వకాత్మభజనం నిశ్శ్రేయససాధనం విహితం । సర్వభూతేష్వేకభావస్సాత్వికో నానాభావో రాజస ఇతి చ వ్యాఖ్యాతం । ఏవం చ గీతాశాస్త్రమిదం సర్వోపనిషత్సంవాదేన నైష్కర్మ్యసిద్ధిమధిగచ్ఛతీత్యుక్త్యా శుద్ధాద్వైతాత్మబోధే తాత్పర్యవదితి విజ్ఞాయతే । యే చాత్ర సందిహతే తేషాం గురుయుక్త్యనుభవైస్సంశయవిచ్ఛేదో భవతీతి నిష్కంటకం ॥ ॥ఇతి గీతాతాత్పర్యసంగ్రహః॥

బ్రహ్మసూత్రపదే తేన సర్వే వ్యాఖ్యాతా ఇతి శివం॥ ఓం తత్సత్ । ఓం॥

—:o:—

జయతు జయతు శుద్ధాద్వైతసిద్ధాంతభాష్యం ।
జయతు జయతు సాక్షాచ్ఛంకరో భాష్యకారః॥
జయతు జయతు వాచాం దేవతా శృంగపుర్యాం ।
జయతు జయతు బోధశ్శాంతమద్వైదవాదః॥
శ్రీ బెంగుళూరు సిద్ధాంతిసుబ్రహ్మణ్యమనీషిణా ।
సర్వవేదాంతశాస్త్రస్య తాత్పర్యం కిం చిదీరితం॥

ఇతి శ్రీమద్వేదవేదాంతన్యాయాదిపారీణానాం, జగన్మిథ్యాత్వవ్యవస్థాపకానాం, పృథుప్రస్థపురీ వెలనాడు - బ్రహ్మశ్రీమద్వాసుదేవశాస్త్రిణామంతేవాసినా సిద్ధాంతిసుబ్రహ్మణ్యశర్మణోద్ధృతః సర్వోపనిషత్తాత్పర్యార్థసంగ్రహస్సంపూర్ణః.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు ॥ ఓం ॥

శ్రీరస్తు.

ఓంనమద్గురుభ్యోనమః.

ముక్తికోపనిషదుక్తాష్టోత్తరశతోపనిష న్నామావళీసంగ్రహకారికా.

ఈశకేనకఠప్రశ్నముండమాండూక్యతిత్తిరిః । ఐతరేయంచ ఛాందోగ్యం బృహదారణ్యకంతథా । బ్రహ్మకైవల్య జాబాలశ్వేతాశ్వోహంస ఆరుణిః। గర్భోనారాయణో హంసో బిందునాదశిరశ్శిఖా। మైత్రాయణీ కౌషీతకీ బృహజ్జాబాలతాపనీ । కాలాగ్నిరుద్ర మైత్రేయీ సుబాలక్షురమంత్రికా । సర్వసారం నిరాలంబం రహస్యం వజ్రసూచికం । తేజోనాదధ్యాన విద్యాయోగత త్త్వాత్మబోధకం । పరివ్రాట్త్రిశిఖీ సీతాచూడా నిర్వాణమండలం। దక్షిణాశరభం స్కందం మహానారాయణాహ్వయం । రహస్యం రామతపనం వాసుదేవంచ ముద్గలం । శాండిల్యం పైంగలంభిక్షు మహచ్ఛారీరకంశిఖా । తురీయాతీతసన్న్యాస పరివ్రాజాక్షమాలికా । అవ్యక్తైకాక్షరం పూర్ణాసూర్యాక్ష్య ధ్యాత్మకుండికా । సావిత్ర్యాత్మా పాశుపతం పరంబ్రహ్మావధూతకం । త్రిపురాతపనం దేవీ త్రిపురాకఠ భావనా । హృదయంకుండలీ భస్మ రుద్రాక్షగణదర్శనం । తారసారమహావాక్య పంచబ్రహ్మాగ్నిహోత్రకం । గోపాలతపనంకృష్ణం యాజ్ఞవల్క్యం వరాహకం। శాట్యాయనీహయగ్రీవం దత్తాత్రేయంచ గారుడం । కలిజాబాలి సౌభాగ్యరహస్యఋచ ముక్తికా । ఏవమష్టోత్తరశతం భావనాత్రయ నాశనం । జ్ఞానవైరాగ్యదంపుంసాం వాసనాత్రయనాశనం । పూర్వోత్తరేషు విహితత త్తచ్ఛాంతిపురస్సరం। వేదవిద్యావ్రత స్నాత దేశికస్యముఖా త్స్వయమిత్యాదిః।

అష్టోత్తరశతోపనిషదః

౧. వాజసనేయసంహితోపనిషత్ (ఈశావాస్య) పూర్ణమద ఇతిశాంతిః.

౨. తలవకారోపనిషత్ (కేన) సామవేదీయా | ఆప్యాయన్త్వితిశాంతిః.

౩. కఠోపనిషత్ | యజుర్వేదీయా | సహనావవతు ఇతిశాంతిః.

౪. ప్రశ్నోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభి రితిశాంతిః.

౫. ముణ్డకోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

౬. మాండూక్యోప నిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః.

౭. తైత్తిరీయోపనిషత్ | యజుర్వేదీయా | సహనావవతు.

౮. ఐతరేయోపనిషత్ | ఋగ్వేదీయా | వాఙ్మేమనసీతి శాన్తిః.

౯. ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయన్తు.

౧౦. బృహదారణ్యకోపనిషత్ | కాణ్వశాఖా | పూర్ణమద ఇతిశాన్తిః |

౧౧. బ్రహ్మోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాన్తిః.

౧౨. కైవల్యోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాన్తిః.

౧౩. జాబాలోపనిషత్ | వాజసనేయినీ | పూర్ణమద ఇతిశాన్తిః.

౧౪. శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాంతిః.

౧౫. హంసోపనిషత్ | వాజసనేయినీ | పూర్ణమద ఇతిశాన్తిః.

౧౬. ఆరుణికోపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయన్తు ఇతిశాంతిః.

౧౭. గర్భోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాంతిః.

౧౮. నారాయణోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాంతిః.

౧౯. పరమహంసోపనిషత్ | వాజసనేయినీ | పూర్ణమద ఇతిశాంతిః.

౨౦. అమృతబిందూపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాంతిః.

౨౧. అమృతనాదోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాంతిః.

౨౨. అథర్వశిరోపనిషత్ | ఆథర్వణీ | భద్రంకర్ణేభిః ఇతిశాంతిః.

౨౩. అథర్వశిఖోపనిషత్ | ఆథర్వణీ | భద్రంకర్ణేభిః ఇతిశాంతిః.

౨౪. మైత్రాయణ్యుపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయన్త్వితి శాంతిః.

౧౫. కౌషీతబ్రాహ్మణోపనిషత్ |ఋగ్వేదీయా|వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః.
౧౬. బృహజ్జాబాలోపనిషత్ |అథర్వణీ|భద్రంకర్ణేభిః ఇతిశాంతిః.
౧౭. నృసింహతాపనీయోపనిషత్ |అథర్వణీ|భద్రంకర్ణేభిః ఇతిశాంతిః.
౧౮. కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితి శాంతిః.
౧౯. మైత్రేయ్యుపనిషత్ |సామవేదీయా|ఆప్యాయంత్త్వితిశాంతిః,
౨౦. సుబాలోపనిషత్|వాజసనేయినీ|పూర్ణమద ఇతిశాంతిః.
౨౧. క్షురికోపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితిశాంతిః.
౨౨. మంత్రికోపనిషత్ |వాజసనేయినీ|పూర్ణమద ఇతిశాంతిః.
౨౩. సర్వసారోపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితిశాంతిః.
౨౪. నిరాలంబోపనిషత్ |వాజసనేయికా|పూర్ణమద ఇతిశాంతిః.
౨౫. శుకరహస్యోపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితిశాంతిః.
౨౬. వజ్రసూచ్యుపనిషత్ |సామవేదీయా|ఆప్యాయంత్త్వితిశాంతిః.
౨౭. తేజోబిందూపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితిశాంతిః.
౨౮. నాదబిందూపనిషత్ |ఋగ్వేదీయా|వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః.
౨౯. ధ్యానబిందూపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితిశాంతిః.
౩౦. బ్రహ్మవిద్యోపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితిశాంతిః.
౩౧. యోగతత్త్వోపనిషత్ |యాజుషీ|సహనావవత్త్వితిశాంతిః.
౩౨. ఆత్మబోధోపనిషత్ |ఋగ్వేదీయా|వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః.
౩౩. నారదపరివ్రాజకోపనిషత్ |అథర్వణీ|భద్రంకర్ణేభి రితిశాంతిః.
౩౪. త్రిశిఖిబ్రాహ్మణోపనిషత్ |వాజసనేయినీ|పూర్ణమద ఇతిశాంతిః
౩౫. సీతోపనిషత్ |అథర్వణీ|భద్రంకర్ణేభిః ఇతిశాంతిః.
౩౬. యోగచూడామణ్యుపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయంత్త్వితి
౩౭. నిర్వాణోపనిషత్ |ఋగ్వేదీయా|వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః.
౩౮. మండలబ్రాహ్మణోపనిషత్ |శుక్లయజుర్వేదీయా | పూర్ణమదః
౩౯. దక్షిణామూర్త్యుపనిషత్ |యజుర్వేదీయా|సహనావవత్త్వితిశాంతిః
౪౦. శరభోపనిషత్ |అథర్వవేదీయా|భద్రంకర్ణేభి రితిశాంతిః.

౫౧. స్కందోపనిషత్ | యజుర్వేదీయా | సహనావవత్వితి శాన్తిః.
౫౨. త్రిపాద్విభూతిమహా నారాయణోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రం
౫౩. అద్వయతారకోపనిషత్ | శుక్లయజుర్వేదీయా | పూర్ణమదఇతి
౫౪. రామరహస్యోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః|
౫౫. రామతాపనీయోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.
౫౬. వాసుదేవోపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయన్త్వితిశాంతిః.
౫౭. ముద్గలోపనిషత్ | ఋగ్వేదీయా | వాఙ్మేమనసీతిశాన్తిః.
౫౮. శాండిల్యోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభి రితిశాంతిః.
౫౯. పైంగలోపనిషత్ | శుక్లయజుర్వేదీయా | పూర్ణమద ఇతిశాన్తిః.
౬౦. భిక్షుకోపనిషత్ | శుక్లయజుర్వేదీయా | పూర్ణమదఇతిశాంతిః.
౬౧. మహోపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయన్త్వితిశాంతిః.
౬౨. శారీరకోపనిషత్ | యజుర్వేదీయా | సహనావవత్వితిశాంతిః.
౬౩. యోగశిఖోపనిషత్ | యజుర్వేదీయా | సహనావవత్వితిశాన్తిః.
౬౪. తురీయాతీతావ ధూతోపనిషత్ | శుక్లయజుర్వేదీయా | పూర్ణమదః
౬౫. సన్న్యాసోపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయన్త్వితి శాంతిః.
౬౬. పరమహంస పరివ్రాజకోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభిరితి
౬౭. అక్షమాలికోపనిషత్ | ఋగ్వేదీయా | వాఙ్మేమనసీతిశాన్తిః.
౬౮. అవ్యక్తోపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః.
౬౯. ఏకాక్షరోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాంతిః.
౭౦. అన్నపూర్ణోపనిషత్ | అథర్వవేదీయా | భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.
౭౧. సూర్యోపనిషత్ | ఆథర్వణీ | భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః.
౭౨. అక్ష్యుపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితి శాన్తిః.
౭౩. అధ్యాత్మోపనిషత్ | వాజసనేయిసీ | పూర్ణమద ఇతిశాన్తిః.
౭౪. కుండికోపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయంత్వితి శాన్తిః.
౭౫. సావిత్ర్యుపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయంత్వితి శాన్తిః.
౭౬. ఆత్మోపనిషత్ | ఆథర్వణీ | భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః.

౭౭. పాశుపతబ్రహ్మోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః.

౭౮. పరబ్రహ్మోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

౭౯. అవధూతోపనిషత్ ।యాజుషీ।సహనావవత్వితిశాన్తిః.

౮౦. త్రిపురాతాపిన్యుపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః.

౮౧. దేవ్యుపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభి రితిశాంతిః।

౮౨. త్రిపురోపనిషత్ ।ఋగ్వేదీయా।వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః।

౮౩. కఠోపనిషత్ ।యాజుషీ।సహనావవత్వితిశాన్తిః.

౮౪. భావనోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభి రితిశాంతిః।

౮౫. రుద్రహృదయోపనిషత్ ।యాజుషీ।సహనావవత్వితిశాన్తిః।

౮౬. యోగకుండల్యుపనిషత్ । యాజుషీ।సహనావవత్వితిశాన్తిః।

౮౭. భస్మజాబాలోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

౮౮. రుద్రాక్షజాబాలోపనిషత్ ।సామవేదీయా।ఆప్యాయన్త్వితిశాన్తిః.

౮౯. గణపత్యుపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిః।ఇతిశాంతిః.

౯౦. దర్శనోపనిషత్ ।సామవేదీయా।ఆప్యాయన్త్వితిశాన్తిః.

౯౧. తారసారోపనిషత్ ।శుక్లయజుర్వేదీయా।పూర్ణమద ఇతిశాన్తిః.

౯౨. మహావాక్యోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

౯౩. పంచబ్రహ్మోపనిషత్ ।యాజుషీ।సహనావవతు ఇతిశాన్తిః.

౯౪. ప్రాణాగ్నిహోత్రోపనిషత్ ।యాజుషీ।సహనావవతుఇతిశాన్తిః.

౯౫. గోపాలతపనోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

౯౬. కృష్ణోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

౯౭. యాజ్ఞవల్క్యోపనిషత్ । శుక్లయజుర్వేదీయా। పూర్ణమదఇతి

౯౮. వరాహోపనిషత్ ।యాజుషీ।సహనావవత్వితిశాంతిః.

౯౯. శాట్యాయనీయోపనిషత్ ।శుక్లయజుర్వేదీయా । పూర్ణమదఇతి

౧౦౦. హయగ్రీవోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

౧౦౧. దత్తాత్రేయోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

౧౦౨. గారుడోపనిషత్ ।అథర్వణీ।భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

౧౦౩. కలిసంతరణోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్విత్రి శాంతిః.

౧౦౪. జాబాల్యుపనిషత్ | సామవేదీయా | ఆప్యాయంత్వితిశాంతిః.

౧౦౫. సౌభాగ్యలక్ష్మ్యుపనిషత్ | ఋగ్వేదీయా | వాఙ్మే మనసీతిశాంతిః.

౧౦౬. సరస్వతీరహస్యోపనిషత్ | యాజుషీ | సహనావవత్వితిశాంతిః.

౧౦౭. బహ్వృచోపనిషత్ | ఋగ్వేదీయా | వాఙ్మేమనసీతిశాన్తిః.

౧౦౮. ముక్తికోపనిషత్ | శుక్లయజుర్వేదీయా | పూర్ణమద ఇతిశాంతిః.

ఇత్యష్టోత్తరశతోపనిషదః.

ఓం తత్సత్.

ఓం నమో బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యాసంప్రదాయ
కర్తృభ్యో వంశఋషిభ్యో నమో మహద్భ్యో నమో గురుభ్యః.

అష్టోత్తరశతోపనిషత్తు.

వాజసనేయసంహితోపనిషత్.

ఓం॥ పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే। పూర్ణ
స్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే॥ ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః॥

శ్రీగురుభ్యో నమః. హరిః ఓమ్.

(ఈశావాస్యోపనిషత్.)

ఓమ్. ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వం యత్కిఞ్చ జగత్యాం జగత్।
తేన త్యక్తేన భుఞ్జీథా మా గృధః కస్యస్విద్ధనమ్ ॥౧॥ కుర్వన్నేవేహ కర్మా
ణి జిజీవిషేచ్ఛతగ్ం సమాః। ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి న కర్మ లిప్యతే
నరే ॥౨॥ అసుర్యా నామ తే లోకా అన్ధేన తమసాఽఽవృతాః। తాగ్ం
స్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛన్తి యే కే చాత్మహనో జనాః ॥౩॥ అనేజదేకం మనసో జ
వీయో నైనద్దేవా ఆప్నువన్పూర్వమర్షత్। తద్ధావతోఽన్యానత్యేతి
తిష్ఠత్తస్మిన్నపో మాతరిశ్వా దధాతి ॥౪॥ తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే త
ద్వన్తికే। తదన్తరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః ॥౫॥ యస్తు
సర్వాణి భూతాన్యాత్మన్నేవానుపశ్యతి। సర్వభూతేషు చాత్మానం త
తో న విజుగుప్సతే ॥౬॥ యస్మిన్సర్వాణి భూతాన్యాత్మైవాభూద్విజా
నతః। తత్ర కో మోహః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః ॥౭॥ స పర్యగాచ్ఛు
క్రమకాయమవ్రణమస్నావిరగ్ం శుద్ధమపాపవిద్ధమ్। కవిర్మనీషీ పరిభూః
స్వయమ్భూర్యాథాతథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదధాచ్ఛాశ్వతీభ్యస్సమాభ్యః॥
౮॥ అన్ధం తమః ప్రవిశన్తి యేఽవిద్యాముపాసతే। తతో భూయ ఇవ తే

తమోయ ఉవిద్యాయాగ్ రతాః ॥౯॥ అన్యదేవాహుర్విద్యయాఽన్య దే
వాహురవిద్యయా । ఇతిశుశ్రుమ ధీరాణాంయేన స్త * ద్విచచక్షిరే ॥
౧౦॥ విద్యాంచా విద్యాంచ యస్తద్వేదోభయగ్ సహ । అవిద్యయామృ
త్యుంతీర్త్వావిద్యయామృతమశ్నుతే॥౧౧॥అన్ధన్తమః ప్రవిశన్తి యేఽసమ్భూ
తిముపాసతే । తతోభూయ ఇవతేతమోయఉ సమ్భూత్యాగ్ రతాః
౧౨॥ అన్యదేవాహు స్సమ్భవాదన్య దాహురసమ్భ వాత్ । ఇతిశుశ్రుమ
ధీరాణాం యేన స్తద్విచచక్షిరే॥౧౩॥సమ్భూతిఞ్చ వినాశఞ్చ యస్తద్వేదో
భయగ్ సహ । వినాశేనమృత్యు న్తీర్త్వాసమ్భూత్యామృత మశ్నుతే॥
౧౪॥ హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితంముఖం । తత్త్వమ్పూ
షన్న పావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే ॥౧౫॥ పూషన్నేకర్షేయ
మసూర్య ప్రాజాపత్య వ్యూహరశ్మీన్ సమూహ । తేజోయత్తే
రూపఙ్కల్యాణతమంతత్తేపశ్యామియోసావసౌ పురుషస్సోహమస్మి ॥
౧౬॥ వాయురనిలమమృతమథేదంభస్మాన్తగ్ శరీరం । ఓంక్రతోస్మరకృత
గ్ స్మరక్రతోస్మ రకృతగ్స్మర ॥౧౭॥ అగ్నేనయసుపథారాయే అస్మాన్
విశ్వాని దేవవయు నానివిద్వాన్ । యుయోధ్యస్మజ్జుహు రాణమేనో భూ
యిష్ఠాంతేనమ ఉక్తిం విధేమ ॥౧౮॥ ఓం పూర్ణమద ఇతిశాన్తిః ॥ ॥

ఇతి వాజసనేయ సంహితోపనిషత్సమ్పూర్ణా.

శ్రీరస్తు.

అథసామవేదీయ తలవకారోపనిషత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః. హరిఃఓం.

ఆప్యాయన్తు మమాఙ్గాని వాక్ప్రాణశ్చక్షు శ్శ్రోత్రమథోబల మి
న్ద్రియాణిచసర్వాణి సర్వంబ్రహ్మౌపనిషదం మాహంబ్రహ్మ నిరా
కుర్యాం మామాబ్రహ్మ నిరాకరోదనిరాకరణమస్త్వ నిరాకరణంమే
అస్తుతదాత్మనిరతేయ ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తేమయి సన్తుతేమయిసన్తు॥ ఓం
శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః

---

* ద్వ్యాచచక్షిరే ఇతిపాఠాన్తరం

కేనోపనిషత్.

ఓం॥ కేనేషితంపతతి ప్రేషితంమనః కేనప్రాణః ప్రథమః ప్రైతియు
క్తః। కేనేషితాం వాచమిమాం వదన్తి చక్షుశ్శ్రోత్రంకఉ దేవోయు
నక్తి ॥౧॥ శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసోమనో యద్వాచోహవాచం సఉ
ప్రాణస్య ప్రాణ శ్చక్షుషశ్చక్షురతి ముచ్యధీరాః ప్రేత్యాస్మాల్లోకాద
మృతాభవన్తి ॥౨॥ నతత్రచక్షుర్గచ్ఛతి నవాగ్గచ్ఛతినో మనోనవిద్మోనవిజా
నీమోయథైతదను శిష్యాదన్య దేవతద్విదితాదథో అవిదితాదధి। ఇతిశు
శ్రుమ పూర్వేషాంయేన స్తద్వ్యాచచక్షిరే ॥౩॥ యద్వాచా నభ్యుదితం
యేనవాగభ్యుద్యతే। తదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధినేదం యదిదముపాసతే ॥౪॥
యన్మనసానమనుతే యేనాహుర్మనోమతమ్ । తదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధి
నేదంయది దముపాసతే ॥౫॥ యచ్చక్షుషా నపశ్యతి యేనచ
క్షూంషిపశ్యతి । తదేవబ్రహ్మ త్వంవిద్ధినేదంయదిద ముపాసతే ॥౬॥ య
చ్ఛ్రోత్రేణ నశృణోతి యేనశ్రోత్ర మిదంశ్రుతం। తదేవబ్రహ్మ త్వంవిద్ధి
నేదంయది దముపాసతే ॥౭॥ యత్ప్రాణేన నప్రాణితియేనప్రాణః
ప్రణీయతే । తదేవబ్రహ్మ త్వంవిద్ధి నేదంయదిద ముపాసతే ॥౮॥ ఇతి
ప్రథమఃఖణ్డః ॥౧॥ ॥ యదిమన్యసేసువేదేతి దభ్రమేవాపి నూనంత్వం
వేత్థబ్రహ్మణోరూపం యదస్యత్వం యదస్యదేవేష్వథను మీమాంస్యమేవ
తేమన్యే విదితం ॥౯॥ ౧॥ నాహంమన్యే సువేదేతి నోనవేదేతి వేదచ ।
యోనస్తద్వేద తద్వేద నోనవేదేతి వేదచ ॥౧౦॥ ॥౨॥ యస్యామతం త
స్యమతం మతంయస్యన వేదసః । అవిజ్ఞాతం విజానతాం విజ్ఞాతమవి
జానతాం ॥౧౧॥ ॥౩॥ ప్రతిబోధవిదితం మతమమృతత్వంహివిన్దతే। ఆ
త్మనావిన్దతేవీర్యం విద్యయావిన్దతేఽమృతమ్ ॥౧౨॥ ॥౪॥ ఇహచేదవేదీ
దథసత్యమస్తి నచేదిహావేదీ న్మహతీవినష్టిః । భూతేషు భూతేషు విచిం
త్యధీరాః ప్రేత్యాస్మాల్లో కాదమృతాభవన్తి ॥౧౩॥ ॥౫॥ ఇతిద్వితీయఃఖ
ణ్డః ॥౨॥ బ్రహ్మహదేవేభ్యో విజిగ్యేతస్యహ బ్రహ్మణోవిజయే
దేవా అమహీయన్తత ఐక్షన్తా స్మాకమేవాయం విజయోఽస్మాక మేవాయం
మహిమేతి॥౧౪॥౧॥తద్ధైషాం విజజ్ఞౌ తేభ్యోహప్రాదు ర్బభూవతన్న

వ్యజానన్త కిమిదం యక్షమితి ॥౧౫॥౨॥ తేఽగ్నిమబ్రువన్ జాతవేద ఏ
తద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమితి తథేతి ॥౧౬॥౩॥ తదభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్
కోఽసీతి అగ్నిర్వా అహ మస్మీత్య బ్రవీజ్జాత వేదా వా అహమస్మీతి॥
౧౭॥౪॥ తస్మింస్త్వై కిం వీర్యమిత్యపీదగ్ం సర్వం దహేయం యది
దం పృథివ్యామితి ॥౧౮॥౫॥ తస్మై తృణం నిదధావేతద్దహేతి తదుపప్రే
యాయ సర్వజవేన తన్న శశాక దగ్ధుం స తత ఏవ నివవృతే నైతదశకం
విజ్ఞాతుం యదేతద్యక్షమితి ॥౧౯॥౬॥ అథ వాయుమబ్రువన్ వాయవేతద్వి
జానీహి కిమేతద్యక్షమితి తథేతి ॥౨౦॥౭॥ తదభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్ కోఽ
సీతి వాయుర్వా అహమస్మీత్యబ్రవీన్మాతరిశ్వా వా అహమస్మీతి ॥౨౧॥
౮॥ తస్మింస్త్వయి కిం వీర్యమిత్యపీదగ్ం సర్వమాదదీయం యదిదం
పృథివ్యామితి ॥౨౨॥౯॥ తస్మై తృణం నిదధావేతదాదత్స్వేతి తదుపప్రే
యాయ సర్వజవేన తన్న శశాకాదాతుం స తత ఏవ నివవృతే నైతదశ
కం విజ్ఞాతుం యదేతద్యక్షమితి॥ ౨౩॥౧౦॥ అథేన్ద్రమబ్రువన్మఘవన్నే
తద్విజానీహి కిమేతద్యక్షమితి తథేతి తదభ్యద్రవత్తస్మాత్తిరోదధే॥౨౪॥
౧౧॥ స తస్మిన్నేవాకాశే స్త్రియమాజగామ బహుశోభమానాముమాం
హైమవతీం తాగ్ం హోవాచ కిమేతద్యక్షమితి ॥౨౫॥౧౨॥ ఇతి తృతీయః
ఖణ్డః ॥౩॥ ॥ సా బ్రహ్మేతి హోవాచ బ్రహ్మణో వా ఏతద్విజయే మ
హీయధ్వమితి తతో హైవ విదాంచకార బ్రహ్మేతి ॥౨౬॥౧॥ తస్మాద్వా
ఏతే దేవా అతితరామివాన్యాన్దేవాన్ యదగ్నిర్వాయురిన్ద్రస్తే హ్యేన
న్నేదిష్ఠం పస్పర్శుస్తే హ్యేనత్ప్రథమో విదాఞ్చకార బ్రహ్మేతి ॥౨౭॥
౨॥ తస్మాద్వా ఇన్ద్రోఽతితరామివాన్యాన్ దేవాన్ స హ్యేనన్నేదిష్ఠం
పస్పర్శ స హ్యేనత్ ప్రథమో విదాంచకార బ్రహ్మేతి॥౨౮॥౩॥ తస్యైష ఆ
దేశో యదేతద్విద్యుతో వ్యద్యుతదా ఇతీతిన్న్యమీమిషదా ఇత్యధిదైవతమ్॥
౨౯॥౪॥ అథాధ్యాత్మం యదేతద్గచ్ఛతీవ చ మనోఽనేన చైతదుపస్మర
త్యభీక్ష్ణం సఙ్కల్పః॥౩౦॥౫॥ తద్ధ తద్వనం నామ తద్వనమిత్యుపాసితవ్యం స
య ఏతదేవం వేదాభి హైనం సర్వాణి భూతాని సంవాఞ్ఛన్తి॥ ౩౧॥౬॥

ఉపనిషదం భో బ్రూహీత్యుక్తాత ఉపనిషద్బ్రాహ్మీంవావత ఉపనిషదమ
బ్రూమేతి॥౩౨॥౭॥తస్యైతపోదమఃకర్మేతిప్రతిష్ఠా వేదాః సర్వాఙ్గానిస
త్యమాయతనం ॥౩౩॥౮॥ యోవా ఏతామేవంవేదాపహత్యపాప్మాన
మనన్తే స్వర్గేలోకే జ్యేయే ప్రతితిష్ఠతి ప్రతితిష్ఠతి ॥౩౪॥౯॥ ఇతి చతుర్థఖ
ణ్డః ॥౪॥ ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః॥

ఇతిసామవేదీయ తలవకారోపనిషత్సమాప్తా.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ యజుర్వేదీయ కఠోపనిషత్.

ఓం॥ సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యం కరవావహై ।
తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై ।ఓం । శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ॥

ఓం॥ ఉశన్హవై వాజశ్రవసః సర్వవేదసం దదౌ । తస్యహన
చికేతానామ పుత్రఆస ॥౧॥ తగ్ంహకుమారగ్ం సన్తందక్షిణాసునీయ
మానాసు శ్రద్ధావివేశ సోఽమన్యత ॥౨॥ పీతోదకాజగ్ధతృణాదుగ్ధదో
హా నిరిన్ద్రియాః । అనన్దానామతేలోకాస్తాన్సగచ్ఛతి తాదదత్ ॥౩॥
సహోవాచపితరంతతకస్మైమాందాస్యసీతి । ద్వితీయంతృతీయన్తగ్ంహో
వాచ మృత్యవేత్వా దదామీతి ॥౪॥ బహూనామేమిప్రథమో బహూనా
మేమిమధ్యమః । కిగ్ంస్విద్యమస్యకర్తవ్యం యన్మయాద్య కరిష్యతి ॥౫॥ అను
పశ్య యథాపూర్వే ప్రతిపశ్యతథాపరే । సస్యమివమర్త్యః పచ్యతేస
స్యమివా జాయతేపునః ॥౬॥ వైశ్వానరః ప్రవిశత్య తిథిర్బ్రాహ్మణో
గృహాన్ । తస్యైతాగ్ం శాన్తింకుర్వన్తి హర వైవస్వతోదకమ్ ॥౭॥ ఆ
శాప్రతీక్షే సఙ్గతగ్ం సూనృతాం చేష్టాపూర్తే పుత్రపశూగ్ంశ్చ సర్వాన్ ।
ఏతద్వృఙ్క్తే పురుషస్యాల్పమేధసోయస్యానశ్నన్ వసతి బ్రాహ్మణోగృ
హే ॥౮॥ తిస్రోరాత్రీర్యదవాత్సీర్గృహే మేఽనశ్నన్ బ్రహ్మన్నతిథి
ర్నమస్యః । నమస్తేఽస్తుబ్రహ్మన్ స్వస్తిమేఽస్తుతస్మాత్ప్రతిత్రీన్ వ

రాఙ్వృణీష్వ ॥౯॥ శాన్తసఙ్కల్పస్సుమనా యథా స్యాద్వీతమన్యుర్గౌత
మో మాభిమృత్యో। త్వత్ప్రసృష్టం మాభివదేత్ప్రతీత ఏతత్త్రయాణాం
ప్రథమంవరంవృణే ॥౧౦॥ యథాపురస్తా ద్భవితా ప్రతీత ఔద్దాలకి రా
రుణిర్మత్ప్రసృష్టః । సుఖగ్ం రాత్రీః శయితా వీతమన్యుస్త్వాం దదృశివాన్
మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్ ॥౧౧॥ స్వర్గేలోకే నభయంకించనాస్తి
నతత్రత్వం నజరయాబిభేతి । ఉభేతీర్త్వాఽశనాయా పిపాసేశోకాతిగో
మోదతే స్వర్గలోకే ॥౧౨॥ సత్వమగ్నిగ్ం స్వర్గ్యమధ్యేషి మృత్యోప్రబ్రూ
హితగ్ం శ్రద్ధధానాయమహ్యం । స్వర్గలోకా అమృతత్వం భజన్త ఏత
ద్ద్వితీయేనవృణేవరేణ ॥౧౩॥ ప్రతేబ్రవీమితదుమే నిబోధస్వర్గ్యమగ్ని
న్నచికేతః ప్రజానన్ । అనన్తలోకాప్తి మథోప్రతిష్ఠాం విద్ధిత్వమేతన్ని
హితంగుహాయామ్ ॥౧౪॥ లోకాదిమగ్నిం తమువాచతస్మై యా ఇష్టకా
యావతీర్వా యథావా । సచాపితత్ప్రత్యవదద్యథోక్త మథాస్యమృ
త్యుః పునరేవాహతుష్టః ॥౧౫॥ తమబ్రవీత్ప్రీయమాణో మహాత్మా వరం
తవేహాద్య దదామిభూయః। తవైవనామ్నా భవితాయమగ్నిః సృఙ్కాం
చేమామనేక రూపాంగృహాణ ॥౧౬॥ త్రిణాచికేత స్త్రిభిరేత్యసన్ధిం త్రి
కర్మకృత్తరతిజన్మమృత్యూ । బ్రహ్మజజ్ఞం దేవమీడ్యం విదిత్వా నిచాయ్యే
మాగ్ం శాన్తిమత్యన్తమేతి ॥౧౭॥ త్రిణాచికేత స్త్రయమేత ద్విదిత్వాయ
ఏవంవిద్వాగ్ం శ్చినుతే నాచికేతం । సమృత్యుపాశాన్ పురతః ప్రణోద్య
శోకాతిగోమోదతే స్వర్గలోకే ॥౧౮॥ ఏషతేఽగ్నిర్నచికేత స్వర్గ్యో
యమవృణీథా ద్వితీయేనవరేణ । ఏతమగ్నింతవైవ ప్రవక్ష్యంతి జనాస
స్తృతీయం వరన్నచికేతో వృణీష్వ ॥౧౯॥ యేయంప్రేతే విచికిత్సామను
ష్యే ఽస్తీత్యేకేనాయమస్తీతిచైకే। ఏతద్విద్యామనుశిష్టస్త్వయాహంవరా
ణామేష వరస్తృతీయః ॥౨౦॥ దేవైరత్రాపివిచికిత్సితంపురా నహిసువి
జ్ఞేయ మణురేషధర్మః । అన్యంవరంన చికేతోవృణీష్వ మామోపరోత్సీ
రతిమాసృజైనమ్ ॥౨౧॥ దేవైరత్రాపి విచికిత్సితం కిలత్వఞ్చ మృత్యోయ
న్న సువిజ్ఞేయమాత్థ । వక్తాచాస్యత్వాదృగన్యో నలభ్యో నాన్యోవర

స్తుల్య ఏతస్య కశ్చిత్ ॥౨౨॥ శతాయుషః పుత్రపౌత్రాన్ వృణీష్వ బ
హూన్ పశూన్ హస్తి హిరణ్యమశ్వాన్ । భూమేర్మహదాయతనం వృ
ణీష్వ స్వయంచజీవ శరదో యావదిచ్ఛసి ॥౨౩॥ ఏతత్తుల్యం యదిమన్యసే
వరం వృణీష్వవిత్తం చిరజీవికాంచ । మహాభూమౌ నచికేత స్త్వమేధి కా
మానాన్త్వాకామ భాజంకరోమి ॥౨౪॥ యేయే కామా దుర్లభామర్త్య
లోకే సర్వాన్ కామాగ్ం శ్ఛన్దతః ప్రార్థయస్వ । ఇమారామాస్సరథాస్సతూ
ర్యా నహీ దృశాలంభనీయా మనుష్యైః । ఆభిర్మత్ప్రత్తాభిః పరిచార
యస్వ నచికేతో మరణంమానుప్రాక్షీః ॥౨౫॥ శ్వోభావా మర్త్యస్య య
దన్తకైతత్ సర్వేన్ద్రియాణాం జరయన్తి తేజః । అపిసర్వంజీవిత మల్ప
మేవ తవైవ వాహాస్తవ నృత్యగీతే ॥౨౬॥ నవిత్తేన తర్పణీయో మనుష్యో ల
ప్స్యామహే విత్తమద్రాక్ష్మచేత్త్వా । జీవిష్యామో యావదీశిష్యసిత్వం
వరస్తుమే వరణీయస్స ఏవ ॥౨౭॥ అజీర్యతామమృతానాము పేత్యజీర్య
న్మర్త్యః క్వధస్థః ప్రజానన్ । అభిధ్యాయన్ వర్ణరతిప్రమోదానతిదీ
ర్ఘేజీవితే కోరమేత ॥౨౮॥ యస్మిన్నిదం విచికిత్సంతి మృత్యో యత్సాంప
రాయే మహతి బ్రూహినస్తత్ । యోయం వరో గూఢ మనుప్రవిష్టో నా
న్యంతస్మాన్నచికేతా వృణీతే ॥౨౯॥ ఇతి ప్రథమా వల్లీ॥

అన్యచ్ఛ్రేయోన్యదుతైవ ప్రేయస్తే ఉభే నానార్థే పురుషగ్ం సిని
తః । తయోః శ్రేయ ఆదదానస్య సాధుభవతి హీయతేర్థాద్య ఉప్రే
యో వృణీతే ॥౧॥ శ్రేయశ్చప్రేయశ్చ మనుష్యమేత స్తౌ సంపరీత్యవివి
నక్తిధీరః । శ్రేయోహి ధీరో భిప్రేయసో వృణీతే ప్రేయోమన్దో యోగ
క్షేమాద్వృణీతే ॥౨॥ సత్వంప్రియాన్ ప్రియరూపాగ్ంశ్చ కామానభి
ధ్యాయన్నచికేతో త్యస్రాక్షీః । నైతాగ్ం సృఙ్కాం విత్తమయీ మవాప్తో
యస్యాం మజ్జన్తి బహవో మనుష్యాః ॥౩॥ దూరమేతే విపరీతే విషూచీ
అవిద్యాయాచ విద్యేతిజ్ఞాతా । విద్యాభీప్సినం నచికేతసం మన్యే నత్వా
కామా బహవో లోలుపన్తః ॥౪॥ అవిద్యాయామన్తరే వర్తమానాః స్వ
యంధీరాః పండితంమన్యమానాః । దంద్రమ్యమాణాః పరియంతి మూఢా

అస్థైనేవ నీయమానాయథాన్ధాః ॥౫॥ నసాంపరాయః ప్రతిభాతిబాలం ప్రమాద్యన్తం విత్తమోహేనమూఢం । అయంలోకో నాస్తిపర ఇతిమానీపునఃపునర్వశమాపద్యతేమే ॥౬॥ శ్రవణాయాపిబహుభిర్యోన లభ్యః శృణ్వంతోపి బహవోయన్నవిద్యుః । ఆశ్చర్యోవక్తాకుశలోస్య లబ్ధాఽఽశ్చర్యోజ్ఞాతా కుశలానుశిష్టః ॥౭॥ ననరేణావరేణ ప్రోక్త ఏషసువిజ్ఞేయో బహుధాచిన్త్యమానః । అనన్యప్రోక్తే గతిరత్రనాస్త్యణీయాన్హ్యతర్క్యమణు ప్రమాణాత్ ॥౮॥ నైషాతర్కేణమతి రాపనేయా ప్రోక్తాన్యేనైవ సుజ్ఞానాయప్రేష్ఠ । యాంత్వమాపః సత్యధృతిర్బతాసిత్వాదృఙ్నోభూయా న్నచికేతఃప్రష్టా ॥౯॥ జానామ్యహగ్ం శేవధిరిత్యనిత్యం నహ్యధ్రువైః ప్రాప్యతేహిధ్రువంతత్ । తతోమయా నాచికేతశ్చితోగ్నిరనిత్యైర్ద్రవ్యైః ప్రాప్తవానస్మినిత్యమ్ ॥౧౦॥ కామస్యాప్తిం జగతః ప్రతిష్ఠాంక్రతోరానన్త్య మభయస్యపారం । స్తోమమహదురుగాయం ప్రతిష్ఠాందృష్ట్వా ధృత్యాధీరోనచి కేతోత్య స్రాక్షీః॥ ౧౧॥ తం దుర్దర్శం గూఢమను ప్రవిష్టంగుహాహితం గహ్వరేష్ఠం పురాణం । అధ్యాత్మయోగాధిగమేన దేవం మత్వాధీరోహర్ష శోకౌజహాతి ॥౧౨॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వాసం పరిగృహ్యమర్త్యః ప్రవృహ్య ధర్మ్యమణుమేతమాప్య। సమోదతేమోదనీయగ్ం హిలబ్ధ్వావివృతగ్ం సద్మనచికేతసమ్మన్యే ॥౧౩॥ అన్యత్రధర్మాదన్యత్రా ధర్మాదన్యత్రా స్మాత్కృతాకృతాత్ । అన్యత్ర భూతాచ్చభవ్యాచ్చ యత్తత్పశ్యతితద్వద ॥౧౪॥ సర్వేవేదాయత్పదమామనంతితపాగ్ంసి సర్వాణిచయద్వదంతి । యదిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యంచరన్తి తత్తేపదగ్ం సంగ్రహేణ బ్రవీమ్యోమిత్యేతత్ ॥౧౫॥ ఏతద్ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మ ఏతదేవాక్షరం పరం । ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వాయో యదిచ్ఛతితస్యతత్ ॥౧౬॥ ఏతదాలంబనగ్ం శ్రేష్ఠమేతదా లంబనంపరం । ఏతదాలంబనంజ్ఞాత్వా బ్రహ్మలోకే మహీయతే ॥౧౭॥ నజాయతే మ్రియతే వా విపశ్చిన్నాయం కుతశ్చిన్నబభూవకశ్చిత్ । అజోనిత్యశ్శాశ్వతోయం పురాణోన హన్యతేహన్యమానేశరీరే ॥౧౮॥ హంతాచేన్మన్యతేహంతు

గ్ం హతశ్చేన్మన్యతే హతమ్ । ఉభౌ తౌ న విజానీతో నాయగ్ం హంతి న హన్యతే ॥౧౯॥ అణోరణీయాన్మహతో మహీయానాత్మాస్య జంతోర్నిహితో గుహాయాం । తమక్రతుః పశ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమానమాత్మనః ॥౨౦॥ ఆసీనో దూరం వ్రజతి శయానో యాతి సర్వతః । కస్తం మదామదం దేవం మదన్యో జ్ఞాతుమర్హతి ॥౨౧॥ అశరీరగ్ం శరీరేష్వనవస్థేష్వవస్థితం । మహాంతం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి ॥౨౨॥ నాయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో న మేధయా న బహునా శ్రుతేన । యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యస్తస్యైష ఆత్మా వృణుతే తనూగ్ం స్వామ్॥౨౩॥ నావిరతో దుశ్చరితాన్నాశాన్తో నాసమాహితః। నాశాన్తమానసో వాపి ప్రజ్ఞానేనైనమాప్నుయాత్ ॥౨౪॥ యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రం చ ఉభే భవత ఓదనం । మృత్యుర్యస్యోపసేచనం క ఇత్థా వేద యత్ర సః॥౨౫॥

ఇతి ద్వితీయా వల్లీ ॥

ఋతం పిబన్తౌ సుకృతస్య లోకే గుహాం ప్రవిష్టౌ పరమే పరార్ధే । ఛాయాతపౌ బ్రహ్మవిదో వదన్తి పంచాగ్నయో యే చ త్రిణాచికేతాః ॥౧॥ యస్సేతురీజానానామక్షరం బ్రహ్మ యత్పరం । అభయం తితీర్షతాం పారం నాచికేతగ్ం శకేమహి ॥౨॥ ఆత్మానగ్ం రథినం విద్ధి శరీరగ్ం రథమేవ తు । బుద్ధిం తు సారథిం విద్ధి మనః ప్రగ్రహమేవ చ ॥౩॥ ఇంద్రియాణి హయానాహుర్విషయాగ్ం స్తేషు గోచరాన్ । ఆత్మేంద్రియమనోయుక్తం భోక్తేత్యాహుర్మనీషిణః ॥౪॥ యస్త్వవిజ్ఞానవాన్భవత్యయుక్తేన మనసా సదా । తస్యేంద్రియాణ్యవశ్యాని దుష్టాశ్వా ఇవ సారథేః ॥౫॥ యస్తు విజ్ఞానవాన్భవతి యుక్తేన మనసా సదా । తస్యేంద్రియాణి వశ్యాని సదశ్వా ఇవ సారథేః ॥౬॥ యస్త్వవిజ్ఞానవాన్భవత్యమనస్కస్సదాఽశుచిః । న స తత్పదమాప్నోతి సగ్ంసారం చాధిగచ్ఛతి ॥౭॥ యస్తు విజ్ఞానవాన్భవతి సమనస్కస్సదా శుచిః । స తు తత్పదమాప్నోతి యస్మాద్భూయో న జాయతే ॥౮॥ విజ్ఞానసారథిర్యస్తు మనః ప్రగ్రహవాన్నరః । సోఽధ్వనః పారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పదం ॥౯॥ ఇంద్రియేభ్యః పరా హ్యర్థా

అర్థేభ్యశ్చపరంమనః । మనసశ్చపరాబుద్ధి ర్బుద్ధేరాత్మామహాన్పరః ।
॥౧౦॥ మహతఃపరమవ్యక్త మవ్యక్తాత్పురుషఃపరః । పురుషాన్నపరంకిం
చి త్సాకాష్ఠాసా పరాగతిః ॥౧౧॥ ఏషసర్వేషుభూతేషు గూఢోత్మాన
ప్రకాశతే । దృశ్యతేత్వగ్ర్యయాబుద్ధ్యా సూక్ష్మయా సూక్ష్మదర్శిభిః
॥౧౨॥ యచ్ఛేద్వాఙ్మనసీప్రాజ్ఞ స్తద్యచ్ఛేజ్ఞానఆత్మని।జ్ఞానమాత్మనిమహతి
నియచ్ఛేత్తద్యచ్ఛే చ్ఛాన్తఆత్మని ॥౧౩॥ ఉత్తిష్ఠతజాగ్రతప్రాప్యవరాన్ని
బోధత । క్షురస్యధారా నిశితాదురత్యయా దర్గంపథస్త త్కవయోవ
దన్తి॥౧౪॥ అశబ్దమస్పర్శమ రూపమవ్యయంతథా రసంనిత్యమగన్ధవచ్చ
యత్। అనాద్యనన్తం మహతఃపరంధ్రువం నిచాయ్యతన్మృత్యుముఖాత్ప్ర
ముచ్యతే ॥౧౫॥ నాచికేతముపాఖ్యానం మృత్యుప్రోక్తగ్ం సనాతనమ్ ।
ఉక్త్వాశ్రుత్వాచ మేధావీబ్రహ్మలోకే మహీయతే ॥౧౬॥ యఇమంపర
మంగుహ్యం శ్రావయేద్బ్రహ్మ సంసది । ప్రయతశ్శ్రాద్ధకాలే వాతదానం
త్యాయకల్పతే తదానంత్యాయ కల్పతఇతి ॥౧౭॥ ఇతి తృతీయావల్లీ॥

ఇతిప్రథమోధ్యాయస్సమాప్త

అథకఠోపనిషద్ద్వితీయాధ్యాయః.

ఓం॥ పరాఞ్చిఖాని వ్యతృణత్స్వయంభూ స్తస్మా త్పరాఙ్పశ్యతి
నాంతరాత్మన్ । కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్షదావృత్త చక్షు రమృత
త్వమిచ్ఛన్ ॥౧॥ పరాచః కామాననుయన్తిబాలాస్తే మృత్యోర్యన్తి వితత
స్యపాశం । అథధీరాఅమృతత్వం విదిత్వాధ్రువమధ్రువేష్విహ నప్రా
ర్థయన్తే ॥౨॥ యేనరూపంరసంగన్ధం శబ్దాన్స్పర్శాగ్ంశ్చ మైథునాన్ ।
ఏతేనైవ విజానాతి కిమత్రపరిశిష్యతే।ఏతద్వైతత్ ॥౩॥ స్వప్నాన్తం జా
గరితాంతం చోభౌయేన నానుపశ్యతి । మహాన్తం విభుమాత్మానం మత్వా
ధీరో నశోచతి ॥౪॥ యఇమం మధ్వదంవేద ఆత్మానం జీవమన్తికాత్ ।
ఈశానం భూతభవ్యస్య నతతో విజుగుప్సతే।ఏతద్వైతత్ ॥౫॥ యఃపూ
ర్వం తపసోజాత మద్భ్యఃపూర్వ మజాయత । గుహాంప్రవిశ్య తిష్ఠన్తం

యోఽభూతేభిర్వ్యపశ్యత|ఏతద్వైతత్ ॥౬॥ యాప్రాణేన సంభవత్యదితి
ర్దేవతామయీ|గుహాంప్రవిశ్య తిష్ఠంతీ యాభూతేభిర్వ్యజాయత| ఏత
ద్వైతత్ ॥౭॥ అరణ్యోర్నిహితో జాతవేదాగర్భఇవసుభృతోగర్భిణీభిః॥
దివేదివ ఈడ్యోజాగృవద్భిర్హవిష్మద్భిర్మనుష్యేభిరగ్నిః|ఏతద్వైతత్॥౮॥
యతశ్చోదేతిసూర్యోఽస్తంయత్రచ గచ్ఛతి | తందేవాస్సర్వేఽర్పితాస్త
దునాత్యేతికశ్చన|ఏతద్వైతత్ ॥౯॥ యదేవేహ తదముత్ర యదముత్ర
తదన్విహ | మృత్యోస్సమృత్యు మాప్నోతి య ఇహనానేవ పశ్యతి॥౧౦॥
మనసైవేదమాప్తవ్యం నేహ నానాస్తికించన | మృత్యోస్సమృత్యుంగ
చ్ఛతి యఇహనానేవ పశ్యతి ॥౧౧॥ అఙ్గుష్ఠమాత్రఃపురుషోమధ్య ఆత్మ
నితిష్ఠతి | ఈశానోభూతభవ్యస్య నతతోవిజుగుప్సతే|ఏతద్వైతత్ ॥౧౨॥
అఙ్గుష్ఠమాత్రః పురుషోజ్యోతిరివాధూమకః| ఈశానోభూత భవ్యస్యస
ఏవాద్యసఉశ్వః |ఏతద్వైతత్ ॥౧౩॥ యథోదకందుర్గేవృష్టం పర్వతే
షువిధావతి | ఏవంధర్మాన్పృథక్ పశ్యంస్తానేవాను విధావతి ॥౧౪॥
యథోదకంశుద్ధేశుద్ధమాసిక్తం తాదృగేవభవతి | ఏవంమునేర్విజానత
ఆత్మాభవతిగౌతమ ॥౧౫॥ ఇతిచతుర్థీవల్లీ॥

పురమేకాదశ ద్వారమజస్యావక్రచేతసః | అనుష్ఠాయ నశోచతి
విముక్తశ్చ విముచ్యతే | ఏతద్వైతత్ ॥౧॥ హంసశ్శుచిషద్వసురన్తరిక్ష
సద్ధోతావేదిషదతిథిర్దురోణసత్ | నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జాగో
జా ఋతజా అద్రిజా ఋతంబృహత్ ॥౨॥ ఊర్ధ్వం ప్రాణమున్నయత్య
పానంప్రత్యగస్యతి | మధ్యేవామనమాసీనం విశ్వేదేవాఉపాసతే॥ ౩॥
అస్యవిస్రంసమానస్యశరీరస్థస్య దేహినః | దేహాద్విముచ్యమానస్య కిమ
త్రపరిశిష్యతే|ఏతద్వైతత్ ॥౪॥ నప్రాణేననాపానేనమర్త్యో జీవతికశ్చన|
ఇతరేణతుజీవన్తియస్మిన్నేతావుపాశ్రితౌ ॥౫॥ హన్తత ఇదంప్రవక్ష్యా
మిగుహ్యం బ్రహ్మసనాతనమ్ | యథాచమరణం ప్రాప్యఆత్మాభవతి గౌ
తమ ॥౬॥ యోనిమన్యే ప్రపద్యన్తే శరీరత్వాయదేహినః| స్థాణుమన్యేఽ

నుసంయన్తి యథాకర్మ యథాశ్రుతం ॥౭॥ యఏషసుప్తేషు జాగర్తికా మంకామం పురుషోనిర్మిమాణః తదేవశుక్రంతద్బ్రహ్మతదేవామృత ముచ్యతే। తస్మిగ్ంలోకాశ్రితాస్సర్వేతదునాత్యేతికశ్చన।ఏతద్వైతత్ ॥౮॥ అగ్నిర్యథైకోభువనం ప్రవిష్టో రూపంరూపం ప్రతిరూపోబభూవ। ఏకస్తథా సర్వభూతాంతరాత్మారూపంరూపం ప్రతిరూపోబహిశ్చ।౯॥ వాయుర్యథైకోభువనం ప్రవిష్టోరూపం రూపం ప్రతిరూపోబభూవ। ఏకస్తథాసర్వభూతాంతరాత్మా రూపం రూపం ప్రతిరూపో బహిశ్చ॥ ౧౦॥ సూర్యోయథా సర్వలోకస్య చక్షుర్న లిప్యతె చాక్షుషైర్బాహ్య దోషైః। ఏకస్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా న లిప్యతె లోకదుఃఖేన బా హ్యః ॥౧౧॥ ఏకోవశీసర్వ భూతాంతరాత్మా ఏకంరూపం బహుధా యఃకరోతి। తమాత్మస్థంయేను పశ్యన్తిధీరాస్తేషాం సుఖం శాశ్వత న్నేతరేషామ్ ॥౧౨॥ నిత్యోనిత్యానాంచేతన శ్చేతనానామేకో బహూ నాంయో విదధాతికామాన్। తమాత్మస్థంయేను పశ్యన్తి ధీరాస్తేషాం శాన్తిశ్శాశ్వతీనేతరేషామ్ ॥౧౩॥ తదేతదితి మన్యన్తే నిర్దేశ్యంపరమం సుఖం। కథన్ను తద్విజానీయాంకిము భాతివిభాతివా ॥౧౪॥ నతత్ర సూ ర్యోభాతి నచంద్రతారకం నేమావిద్యుతో భాన్తికుతో యమగ్నిః। తమే వభాన్తమనుభాతి సర్వంతస్య భాసాసర్వమిదం విభాతి ॥౧౫॥“ఇతిపంచ మీవల్లి॥

ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్శాఖ ఏషోశ్వత్థ స్సనాతనః। తదేవశుక్రం తద్బ్రహ్మ తదేవామృత ముచ్యతే। తస్మిల్లోకాశ్రితాస్సర్వే తదునాత్యే తికశ్చన। ఏతద్వైతత్ ॥౧॥ యదిదంకించజగత్సర్వం ప్రాణఏజతినిస్సృ తం। మహద్భయంవజ్రముద్యతంయ ఏతద్వి దురమృతాస్తేభవన్తి ॥౨॥ భయాదస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతిసూర్యః। భయాదింద్రశ్చవాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతిపంచమః ॥౩॥ ఇహచేదశకద్బోద్ధుం ప్రాక్శరీరస్య విస్ర సః। తతస్సర్గేషులోకేషు శరీరత్వాయకల్పతే ॥౪॥ యథాదర్శేతథాత్మ నియథాస్వప్నే తథాపితృలోకే। యథాప్సుపరీవదదృశేతథా గన్ధర్వ

లోకేఛాయాతపయోరివ బ్రహ్మలోకే ॥౫॥ ఇన్ద్రియాణాం పృథగ్భావ ముదయాస్తమయౌచయత్ । పృథగుత్పద్యమానానాం మత్వాధీరో నశోచతి ॥౬॥ ఇన్ద్రియేభ్యఃపరంమనో మనసస్సత్త్వముత్తమం । సత్త్వాదధిమహానాత్మా మహతోఽవ్యక్తముత్తమమ్ ॥౭॥ అవ్యక్తాత్తుపరఃపురుషోవ్యాపకో ఽలింగఏవచ । యజ్జ్ఞాత్వా ముచ్యతేజన్తురమృతత్వంచగచ్ఛతి ॥౮॥ నసందృశేతిష్ఠతి రూపమస్య నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనం । హృదామనీషా మనసాభిక్లృప్తోయ ఏతద్విదురమృతాస్తేభవన్తి ॥౯॥ యదాపంచావతిష్ఠన్తే జ్ఞానాని మనసాసహ । బుద్ధిశ్చనవిచేష్టతే తామాహుః పరమాంగతిమ్ ॥౧౦॥ తాంయోగ మితిమన్యన్తేస్థిరామిన్ద్రియధారణామ్ । అప్రమత్త స్తదాభవతి యోగోహి ప్రభవాప్యయౌ ॥౧౧॥ నైవవాచానమనసా ప్రాప్తుంశక్యో నచక్షుషా । అస్తీతి బ్రువతోఽన్యత్ర కథంతదుపలభ్యతే ॥౧౨॥ అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్య స్తత్త్వభావేనచోభయోః । అస్తీత్యేవోపలబ్ధస్య తత్త్వభావఃప్రసీదతి ॥౧౩॥ యదాసర్వేప్రముచ్యన్తే కామాయేఽస్యహృదిశ్రితాః ।అథమర్త్యోఽమృతోభవత్యత్రబ్రహ్మసమశ్నుతే ॥ ౧౪ ॥ యదాసర్వేప్రభిద్యన్తేహృదయస్యేహగ్రన్థయః । అథమర్త్యోఽమృతోభవత్యేతావదనుశాసనమ్ ॥౧౫॥ శతంచైకాచహృదయస్య నాడ్యస్తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకా । తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి విష్వఙ్ఙన్యాఉత్క్రమణేభవన్తి ॥ ౧౬ ॥ అఙ్గుష్ఠమాత్రఃపురుషోఽన్తరాత్మాసదాజనానాంహృదయేసన్నివిష్టః।తంస్వాచ్ఛరీరాత్ప్రవృహేన్ముఞ్జాదివేషీకాంధైర్యేణ।తంవిద్యాచ్ఛుక్రమమృతంతం విద్యాచ్ఛుక్రమమృతమితి ॥ ౧౭ ॥ మృత్యుప్రోక్తాంనచికేతోఽథ లబ్ధ్వావిద్యామేతాంయోగవిధించకృత్స్నం । బ్రహ్మప్రాప్తోవిరజోఽభూద్విమృత్యురన్యోఽప్యేవంయో విదధ్యాత్మమేవ ॥ ౧౮ ॥ ఇతిషష్ఠీవల్లీ ॥ సహనావవతు సహనౌ భునక్తుసహవీర్యం కరవావహై । తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై ।ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః ॥ ౧౯ ॥ ... ... •

ఇతి కఠోపనిషత్స మాప్తా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వవేదీయ ప్రశ్నోపనిషత్.

ఓం॥ భద్రంకర్ణేభిశ్శృణుయామదేవాః। భద్రంపశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః। స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభిః। వ్యశేమదేవహితం యదాయుః॥ స్వస్తినఇంద్రోవృద్ధశ్రవాః। స్వస్తినః పూషావిశ్వవేదాః। స్వస్తినస్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః। స్వస్తినోబృహస్పతిర్దధాతు॥ ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥

హరిః ఓం॥సుకేశాచభారద్వాజః శైబ్యశ్చసత్యకామఃసౌర్యాయణీచగార్గ్యః కౌశల్యశ్చాశ్వలాయనో భార్గవోవైదర్భిఃకబంధీకాత్యాయనస్తేహైతే బ్రహ్మపరాః బ్రహ్మనిష్ఠాఃపరంబ్రహ్మాన్వేషమాణా ఏషహవై తత్సర్వంవక్ష్యతీతితేహ సమిత్పాణయో భగవన్తంపిప్పలాద ముపసన్నాః॥ ౧ ॥ తాన్హసఋషిరువాచభూయ ఏవతపసాబ్రహ్మచర్యేణశ్రద్ధయా సంవత్సరం సంవత్స్యథ యథా కామంప్రశ్నాన్ పృచ్ఛథ యది విజ్ఞాస్యామః సర్వంహవోవక్ష్యామఇతి ॥౨॥ అథకబన్ధీకాత్యాయన ఉపేత్యపప్రచ్ఛభగవన్కుతోహవాఇమాఃప్రజాఃప్రజాయన్తఇతి॥౩॥తస్మైసహోవాచప్రజాకామోవైప్రజాపతిః సతపోతప్యతసతప స్తప్త్వాస మిథునముత్పాదయతే। రయించ ప్రాణంచేత్యేతౌమే బహుధాప్రజాః కరిష్యతఇతి ॥ ౪ ॥ ఆదిత్యోహవైప్రాణోరయిరేవ చన్ద్రమాః రయిర్వా ఏతత్సర్వంయన్మూర్తంచామూర్తఞ్చతస్మాన్మూర్తిరేవరయిః॥౫॥అథాదిత్యఉదయన్యత్ప్రాచీందిశంప్రవిశతితేనప్రాచ్యాన్ప్రాణాన్రశ్మిషుసన్నిధత్తే। యద్దక్షిణాం యత్ప్రతీచీం యదుదీచీం యదధోయదూర్ధ్వం యదన్తరాదిశోయత్సర్వం ప్రకాశయతితేనసర్వాన్ప్రాణాన్ రశ్మిషుసన్నిధత్తే ॥ ౬ ॥ సఏషవైశ్వానరోవిశ్వ రూపఃప్రాణోగ్నిరుదయతే తదేతదృచాభ్యుక్తమ్ ॥ ౭ ॥ విశ్వరూపంహరిణంజాత వేదసంపరాయణంజ్యోతిరేకం తపన్తం। సహస్రరశ్మిశ్శతధా వర్తమానఃప్రాణః ప్రజానాముదయత్యేషసూర్యః ॥ ౮ ॥ సంవత్సరోవైప్రజాపతి స్తస్యాయనేదక్షిణం

చోత్తరంచతద్యేహవైతదిష్టాపూర్తే కృతమిత్యుపాసతే తేచాన్ద్రమస
మేవలోకమభిజయంతేతఏవపునరావర్తంతేతస్మాదతఋషయఃప్రజాకా
మాదక్షిణం ప్రతిపద్యన్తే ఏషహవైరయిర్యః పితృయాణః॥౯॥ అథోత్తరే
ణతపసాబ్రహ్మచర్యేణశ్రద్ధయావిద్యయాత్మానమన్విష్యాదిత్యమభిజయన్తే
ఏతద్వైప్రాణానామాయతనమేతదమృతమభయమేతత్పరాయణమేతస్మా
న్నపునరావర్తంతఇత్యేషనిరోధఃతదేషశ్లోకః॥౧౦॥పఞ్చపాదంపితరంద్వా
దశాకృతిందివఆహుఃపరేఅర్ధేపురీషిణం। అథేమే అన్యఉపరేవిచక్షణంసప్త
చక్రేషడర ఆహురర్పితమితి ॥౧౧॥ మాసోవైప్రజాపతిస్తస్యకృష్ణపక్ష
ఏవరయిఃశుక్లః ప్రాణస్తస్మాదేతే ఋషయఃశుక్ల ఇష్టిం కుర్వన్తీతర ఇత
రస్మిన్ ॥౧౨॥ అహోరాత్రోవై ప్రజాపతి స్తస్యాహరేవ ప్రాణోరా
త్రిరేవరయిఃప్రాణంవా ఏతే ప్రస్కందన్తి। యేదివారత్యాసంయుజ్యన్తే
బ్రహ్మచర్యమేవతద్యద్రాత్రౌ రత్యాసంయుజ్యన్తే ॥౧౩॥ అన్నంవైప్ర
జాపతి స్తతోహవైతద్రేతస్తస్మాదిమాః ప్రజాఃప్రజాయన్తఇతి ॥౧౪॥
తద్యేహతత్ప్రజాపతి వ్రతఞ్చరన్తితేమిథునముత్పాదయన్తే । తేషా
మేవైష బ్రహ్మలోకోయేషాంతపోబ్రహ్మచర్యం యేషుసత్యం ప్రతిష్ఠితం
౧౫ తేషామసౌవిరజో బ్రహ్మ లోకోన యేషుజిహ్మమనృతంనమాయా
చేతి ।౧౬॥ ఇతిప్రథమః ప్రశ్నః

అథహైనం భార్గవోవైదర్భిః పప్రచ్ఛ । భగవన్ కత్యేవదేవాః
ప్రజాంవిధారయన్తేకతరఏతత్ప్రకాశయన్తేకః పునరేషాంవరిష్ఠఇతి॥౧॥
తస్మైసహోవాచా కాశోహవా ఏషదేవోవాయురగ్ని రాపఃపృథివీ
వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రంచతే ప్రకాశ్యాభివదన్తివయమేత ద్బాణ మవ
ష్టభ్య విధారయామః ॥ ౨ ॥ తాన్వరిష్ఠః ప్రాణఉవాచ ॥ మా
మోహమాపద్యథా హమేవైతత్ పంచధాత్మానం ప్రవిభజ్యైత
ద్బాణమవష్టభ్య విధారయామీతి ॥ ౩ ॥ తేఽశ్రద్దధానా బభూ
వుః సోఽభిమానాదూర్ధ్వముత్క్రామతఇవతస్మిన్నుత్క్రామత్యథేతరే
సర్వఏవోత్క్రామన్తేతస్మింశ్చప్రతిష్ఠమానేసర్వఏవప్రాతిష్ఠన్తేతద్య

థా మక్షికా మధుకరరాజాన ముత్క్రామన్తం సర్వా ఏవోత్క్రామన్తే
తస్మిగ్ంశ్చ ప్రతిష్ఠమానే సర్వా ఏవ ప్రాతిష్ఠన్త ఏవంవాఙ్మనశ్చక్షుః శ్రో
త్రంచ తే ప్రీతాః ప్రాణంస్తున్వన్తి ॥౪॥ ఏషోఽగ్నిస్తపత్యేష సూర్య ఏష ప
ర్జన్యోమఘవా నేష వాయురేష పృథివీరయిర్దేవః సదసచ్చామృతఞ్చ
యత్ ॥౫॥ అరా ఇవ రథనాభౌ ప్రాణే సర్వం ప్రతిష్ఠితం । ఋచో య
జూగ్ంషి సామాని యజ్ఞః క్షత్రం బ్రహ్మ చ ॥౬॥ ప్రజాపతిశ్చరసి గర్భే త్వ
మేవ ప్రతిజాయసే । తుభ్యం ప్రాణ ప్రజాస్త్విమా బలిం హరన్తి యః ప్రా
ణైః ప్రతితిష్ఠసి ॥౭॥ దేవానామసి వహ్నితమః పితౄణాం ప్రథమా స్వ
ధా । ఋషీణాం చరితం సత్యమథర్వాఙ్గిరసామసి ॥౮॥ ఇన్ద్రస్త్వం
ప్రాణ తేజసా రుద్రోఽసి పరిరక్షితా । త్వమన్తరిక్షే చరసి సూర్యస్త్వం జ్యో
తిషాం పతిః ॥౯॥ యదా త్వమభివర్షస్యథేమాః ప్రాణ తే ప్రజాః । ఆనన్ద
రూపాస్తిష్ఠన్తి కామాయాన్నం భవిష్యతీతి ॥౧౦॥ వ్రాత్యస్త్వం ప్రాణై
కఋషిరత్తా విశ్వస్య సత్పతిః । వయమాద్యస్య దాతారః పితా త్వం మా
తరిశ్వనః ॥ ౧౧ ॥ యా తే తనూర్వాచి ప్రతిష్ఠితా యా శ్రోత్రే యా చ
చక్షుషి । యా చ మనసి సన్తతా శివాం తాం కురు మోత్క్రమీః ॥౧౨॥ ప్రా
ణస్యేదం వశే సర్వం త్రిదివే యత్ప్రతిష్ఠితం । మాతేవ పుత్రాన్ రక్షస్వ శ్రీశ్చ
ప్రజ్ఞాం చ విధేహి న ఇతి ॥ ౧౩ ॥ ఇతి ద్వితీయః ప్రశ్నః ॥

అథ హైనం కౌసల్యశ్చాశ్వలాయనః పప్రచ్ఛ । భగవన్ కుత ఏష
ప్రాణో జాయతే కథమాయాత్యస్మిం చ్ఛరీర ఆత్మానం వా ప్రవిభజ్య
కథం ప్రాతిష్ఠతే కేనోత్క్రమతే కథం బాహ్యమభిధత్తే కథమధ్యాత్మమితి॥
౧ ॥ తస్మై స హోవాచాతిప్రశ్నాన్ పృచ్ఛసి బ్రహ్మిష్ఠోఽసీతి తస్మాత్తేఽహం
బ్రవీమి ॥ ౨ ॥ ఆత్మన ఏష ప్రాణో జాయతే । యథైషా పురుషే ఛాయై
తస్మిన్నేత దాతతం మనోకృతే నాయాత్యస్మిఞ్ఛరీరే ॥౩॥ యథా సమ్రా
డేవాధికృతాన్వినియుఙ్క్తే । ఏతాన్గ్రామానేతాన్ గ్రామానధితిష్ఠ
స్వేత్యేవమేవైష ప్రాణః ఇతరాన్ ప్రాణాన్ పృథక్పృథగేవ సన్నిధత్తే॥
౪ ॥ పాయూపస్థేఽపానం చక్షుః శ్రోత్రే ముఖనాసికాభ్యాం ప్రాణస్స్వ

యం ప్రతిష్ఠతేమధ్యేతుసమానః । ఏషహ్యేతద్ధుతమన్నం సమంనయ
తితస్మాదేతా స్సప్తార్చిషో భవన్తి॥౫॥హృదిహ్యేష ఆత్మా అత్రైతదేక
శతంనాడీనాంతాసాంశతం శతమేకైకస్యాంద్వాసప్తతిర్ద్వాసప్తతిః ప్రతి
శాఖానాడీసహస్రాణి భవన్త్యాసువ్యానశ్చరతి॥౬॥ అథైకయోర్ధ్వఉదానః
పుణ్యేనపుణ్యం లోకం నయతిపాపేనపాపము భాభ్యామేవ మనుష్యలో
కం ॥౭॥ ఆదిత్యోహవై బాహ్యః ప్రాణఉదయత్యేష హ్యేనంచాక్షుషం
ప్రాణమనుగృహ్ణానః । పృథివ్యాంయా దేవతాసైషా పురుషస్యా పానమ
వష్టభ్యాన్తరా యదాకాశస్స సమానోవాయుర్వ్యానః ॥౮॥ తేజోహ
వైఉదానస్త స్మాదుపశాన్తతేజాః । పునర్భవమింద్రియైర్మనసి సంపద్య
మానైః ॥౯॥ యచ్చిత్తస్తేనైష ప్రాణమాయాతిప్రాణస్తే జసాయుక్తః
సహాత్మనాయథా సంకల్పితంలోకంనయతి ॥౧౦॥ యఏవంవిద్వాన్ప్రా
ణంవేద । నహాస్యప్రజాహీయతేఽమృతోభవతి తదేషశ్లోకః ॥౧౧॥ ఉ
త్పత్తిమాయతింస్థానం విభుత్వంచైవపఞ్చధా । అధ్యాత్మంచైవప్రాణ
స్య విజ్ఞాయా మృతమశ్నుతే విజ్ఞాయామృతమశ్నుత ఇతి ॥౧౨॥ ఇతి
తృతీయఃప్రశ్నః॥

ఓం॥ అథహైనంసౌర్యాయణీ గార్గ్యఃప్రపచ్ఛ । భగవన్నేత
స్మిన్పురుషేకాని స్వపన్తికాన్యస్మిన్ జాగ్రతికతర ఏషదేవస్స్వప్నాన్ప
శ్యతికస్యై తత్సుఖం భవతికస్మిన్ను సర్వేసంప్రతిష్ఠితాభవన్తీతి ॥౧॥ త
స్మైసహోవాచయ థాగార్గ్య మరీచయోర్కస్యా స్తంగచ్ఛతః సర్వా
ఏతస్మింస్తేజోమణ్డల ఏకీభవన్తి । తాఃపునః పునరుదయతః ప్రచరంత్యేవం
హవైతత్సర్వం పరేదేవే మనస్యేకీభవతి । తేనతర్హ్యేష పురుషోనశృణో
తినపశ్యతి నజిఘ్రతి నరసయతే నస్పృశతే నాభివదతేనాదత్తేనానన్దయ
తేనవిసృజతేనే యాయతేస్వపితీత్యాచక్షతే ॥౨॥ ప్రాణాగ్నయ ఏవై
తస్మిన్ పురేజాగ్రతి । గార్హపత్యోహవా ఏషోపానోవ్యానో న్వాహార్య
పచనో యద్గార్హపత్యాత్ప్రణీయతేప్రణయనా దాహవనీయః ప్రాణః॥
౩॥ యదుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసా వేతావాహుతీసమం నయతీతిసమానః । స

నోహవావ యజమాన ఇష్టఫలమేవోదానస్స ఏనంయజమాన మహరహ
ర్బ్రహ్మగమయతి ॥౪॥ అత్రైషదేవఃస్వప్నే మహిమానమనుభవతి ।యు
ద్దృష్టందృష్ట మనుపశ్యతి శ్రుతంశ్రుతమేవార్థ మనుశృణోతి దేశదిగన్తరై
శ్చ ప్రత్యనుభూతం పునఃపునః ప్రత్యనుభవతి దృష్టంచాదృష్టంచ శ్రుత
ఞ్చాశ్రుతఞ్చానుభూతఞ్చాననుభూతఞ్చ సర్వంపశ్యతి సర్వఃపశ్యతి॥
౫॥ సయదా తేజసాభిభూతోభవతి। అత్రైషదేవస్స్వప్నాన్నపశ్యత్య
థ తదైతస్మింఛ్చరీరే ఏతత్సుఖంభవతి ॥౬॥ సయథాసోమ్యవయాంసి
వాసోవృక్షం సంప్రతిష్ఠన్తే। ఏవంహవై తత్సర్వం పరఆత్మనిసం ప్రతిష్ఠ
తే ॥౭॥ పృథివీచపృథివీ మాత్రాచాపశ్చాపోమాత్రాచతేజశ్చ తేజో
మాత్రాచ వాయుశ్చవాయుమాత్రాచాకాశశ్చాకాశ మాత్రాచచక్షు
శ్చద్రష్టవ్యం చశ్రోత్రంచ శ్రోతవ్యంచఘ్రాణంచ ఘ్రాతవ్యంచరసశ్చరసయి
తవ్యంచ త్వక్చస్పర్శయితవ్యంచవాక్చ వక్తవ్యంచ హస్తౌచాదాతవ్యం
చోపస్థశ్చా నన్దయితవ్యఞ్చపాయుశ్చ విసర్జయితవ్యఞ్చపాదౌచగన్తవ్యం
చమనశ్చ మన్తవ్యంచ బుద్ధిశ్చబోద్ధవ్యం చాహంకారశ్చాహంకర్తవ్యఞ్చ
చిత్తఞ్చచేతయితవ్యఞ్చ తేజశ్చవిద్యోతయితవ్యంచ ప్రాణశ్చవిధారయి
తవ్యంచ ॥౮॥ఏషహిద్రష్టాస్ప్రష్టా శ్రోతాఘ్రాతారసయితామన్తాబో
ద్ధాకర్తావిజ్ఞానాత్మా పురుషః।సపరేఽక్షరేఆత్మనిసంప్రతిష్ఠతే ॥౯॥ పర
మేవాక్షరంప్రతిపద్యతేసయోహవైతదచ్ఛాయమశరీరమలోహితంశుభ్రమ
క్షరంవేదయతే యస్తుసోమ్య । ససర్వజ్ఞ స్సర్వోభవతి తదేషశ్లో
కః ॥౧౦॥ విజ్ఞానాత్మాసహదేవై శ్చసర్వైః ప్రాణాభూతానిసం ప్రతి
ష్ఠన్తియత్ర । తదక్షరంవేదయతేయస్తుసోమ్యససర్వజ్ఞ స్సర్వమేవావి
వేశేతి ॥౧౧॥ ఇతి చతుర్థఃప్రశ్నః॥

ఓం॥ అథహైనం శైబ్య స్సత్యకామఃపప్రచ్ఛ।సయోహవై తద్భ
గవన్మనుష్యేషు ప్రాయణాన్త మోంకారమభిధ్యాయీత । కతమంవా
వస తేనలోకంజయతీతి ॥౧॥ తస్మైసహోవాచ।ఏతద్వైసత్యకామపరఞ్చా
పరఞ్చబ్రహ్మయదోంకార స్తస్మాద్విద్వానేతేనై వాయతనే నైకతరమన్వే

తి ॥౨॥ సయద్యేకమాత్ర మభిధ్యాయీత సతేనైవ సంవేదిత స్తూర్ణమే
వజగత్యా మభిసంపద్యతే। తమృచో మనుష్యలోక ముపనయన్తేసతత్రత
పసాబ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయాసంపన్నో మహిమాన మనుభవతి ॥౩॥ అథ
యదిద్విమాత్రేణ మనసిసంపద్యతే సోऽన్తరిక్షం యజుర్భిరున్నీయతే।ససో
మలోకం ససోమలోకే విభూతి మనుభూయ పునరావర్తతే ॥౪॥ యః
పునరేతం త్రిమాత్రేణోమిత్యేతేనైవాక్షరేణ పరంపురుష మభిధ్యా
యీత స తేజసిసూర్యేసంపన్నః। యథా పాదోదర స్త్వచావినిర్ముచ్యత
ఏవంహవై స పాప్మనా వినిర్ముక్తః ససామభిరున్నీయతే బ్రహ్మలోకం
సఏతస్మాజ్జీవఘనా త్పరాత్పరం పురిశయం పురుషమీక్షతే తదేతౌశ్లోకౌ
భవతః ॥౫॥ తిస్రోమాత్రా మృత్యుమత్యః ప్రయుక్తా అన్యోన్యసక్తా అన
విప్రయుక్తాః। క్రియాసు బాహ్యాభ్యన్తర మధ్యమాసు సమ్యక్ప్రయుక్తా
సునకంపతేజ్ఞః ॥౬॥ ఋగ్భిరేతం యజుర్భిరన్తరిక్షంససామభిర్యత్తత్క
వయో వేదయన్తే। తమోంకారేణైవా యతనేనాऽన్వేతి విద్వాన్య
త్తచ్ఛాన్తమజర మమృతమభయంపరంచేతి ॥౭॥ ఇతిపంచమః ప్రశ్నః.

ఓం॥అథహైనంసుకేశా భారద్వాజః ప్రపచ్ఛభగవన్ హిరణ్యనాభః
కౌశల్యోరాజపుత్రో మాముపేత్యైతం ప్రశ్నమపృచ్ఛత। షోడశకలం
భారద్వాజపురుషంవేత్థ తమహంకుమార మబ్రువం నాహమిమంవేద య
ద్యహమిమమవేదిషం కథంతే నావక్ష్యమితి సమూలోవా ఏషపరిశుష్యతి
యోऽనృతమభివదతి తస్మాన్నార్హామ్యనృతంవక్తుం సతూష్ణీం రథమారు
హ్యప్రవవ్రాజ।తంత్వాపృచ్ఛామి క్వాసౌపురుష ఇతి ॥౧॥ తస్మైసహో
వాచ। ఇహైవాన్తశ్శరీరే సోమ్యసపురుషో యస్మిన్నేతాః షోడశకలాః
ప్రభవన్తీతి ॥౨॥ సఈక్షాంచక్రే। కస్మిన్నహముత్క్రాన్త ఉత్క్రా
న్తోభవిష్యామి కస్మిన్వా ప్రతిష్ఠితే ప్రతిష్ఠాస్యామీతి ॥౩॥ సప్రాణమసృ
జత ప్రాణాచ్ఛ్రద్ధాంఖం వాయుర్జ్యోతి రాపః పృథివీన్ద్రియం। మనో
న్నమన్నాద్వీర్యంతపోమన్త్రాః కర్మలోకాలోకేషుచనామచ ॥౪॥ సయ

థేమానద్యస్స్యన్దమానాః సముద్రాయణాస్సముద్రం ప్రాప్యాస్తం గ
చ్ఛన్తి భిద్యేతే తాసాం నామరూపే సముద్రఇత్యేవం ప్రోచ్యతే। ఏవమే
వాస్య పరిద్రష్టు రిమాష్షోడశకలాః పురుషాయణాః పురుషం ప్రాప్యా
స్తంగచ్ఛన్తి భిద్యేతే తాసాంనామరూపే పురుష ఇత్యేవంప్రోచ్యతే స
ఏషోకలోఽమృతో భవతి తదేషశ్లోకః ॥౫॥ అరాఇవరథనాభౌ కలాయ
స్మిన్ ప్రతిష్ఠితాః । తంవేద్యం పురుషంవేద యథామావోమృత్యుః పరి
వ్యథా ఇతి॥౬॥ తాన్హోవాచైతావదేవాహమేతత్పరం బ్రహ్మ వేద।నా
తః పరమస్తీతి ॥౭॥ తేతమర్చయన్తస్త్వంహినః పితాయోఽస్మాకమవి
ద్యాయాః పరంపారం తారయసీతి।నమః పరమ ఋషిభ్యోనమః పరమ
ఋషిభ్యః ॥౮॥ ఇతిషష్ఠఃప్రశ్నః॥ భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

ఇతి ప్రశ్నోపనిషత్సమాప్తా.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమఃహరిఃఓం.

ముండకోపనిషత్ అధర్వణికి.

భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః

ఓం॥ బ్రహ్మాదేవానాం ప్రథమస్సంబభూవ విశ్వస్యకర్తాభువన
స్యగోప్తా ।సబ్రహ్మవిద్యాంసర్వవిద్యాప్రతిష్ఠామథర్వాయ జ్యేష్ఠపుత్రా
యప్రాహ ॥౧॥ అథర్వణేయాం ప్రవదేత బ్రహ్మాథర్వాతాం పురోవా
చాంగిరే బ్రహ్మవిద్యాం ।సభారద్వాజాయ సత్యవాహాయ ప్రాహభా
రద్వాజోఽఙ్గిరసేపరావరాం ॥౨॥ శౌనకోహవైమహాశాలోఽఙ్గిరసంవిధి
వదుపసన్నః ప్రపచ్ఛ।కస్మిన్నుభగవోవిజ్ఞాతే సర్వమిదం విజ్ఞాతంభవతీతి॥
౩॥ తస్మైసహోవాచ । ద్వేవిద్యే వేదితవ్య ఇతిహస్మయద్బ్రహ్మావిదోవద
న్తిపరాచైవాపరాచ ॥ ౪ ॥ తత్రాపరాఋగ్వేదోయజుర్వేదస్సామ
వేదోఽథర్వవేదశ్శిక్షాకల్పో వ్యాకరణం నిరుక్తం ఛందోజ్యోతిషమితి।

అథపరాయయా తదక్షరమధిగమ్యతే ॥ ౫ ॥ యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమ
గోత్ర మవర్ణమచక్షుశ్శ్రోత్రం తదపాణిపాదం నిత్యంవిభుంసర్వగ
తం సుసూక్ష్మంతదవ్యయం యద్భూతయోనిం పరిపశ్యన్తిధీరాః ॥ ౬ ॥
యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతేచ యథాపృథివ్యా మోషధయః సంభ
వన్తి । యథాసతః పురుషాత్కేశలోమాని తథాక్ష రాత్సంభవతీహవి
శ్వం ॥ ౭ ॥ తపసాచీయతేబ్రహ్మ తతోఽన్నమభిజాయతే । అన్నాత్ప్రా
ణోమనఃసత్యం లోకాఃకర్మసుచామృతం ॥ ౮ ॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్య
స్యజ్ఞానమయంతపః।తస్మాదేతద్బ్రహ్మనామ రూపమన్నఞ్చజాయతే॥ ౯ ॥
ఇతి ప్రథమముండకే ప్రథమఃఖండః॥

ఓం॥ తదేతత్సత్యం మన్త్రేషుకర్మాణి కవయోయాన్యపశ్యంస్తాని
త్రేతాయాంబహుధా సన్తతాని । తాన్యాచరథనియతం సత్యకామా
ఏషవఃపన్థాస్సుకృతస్యలోకే ॥ ౧ ॥ యదాలేలాయతేహ్యర్చి స్సమిద్ధే
హవ్యవాహనే । తదాజ్యభాగావన్తరేణాహుతీః ప్రతిపాదయేచ్ఛ్రద్ధ
యాహుతమ్ ॥ ౨ ॥ యస్యాగ్నిహోత్రమదర్శమపౌర్ణమాస మచాతు
ర్మాస్యమనాగ్రయణ మతిథివర్జితంచ । అహుతమవైశ్వదేవ మవిధినాహు
త మాసప్తమాంస్తస్యలోకాన్హినస్తి ॥ ౩ ॥ కాళీకరాళీచమనోజ
వాచ సులోహితా యాచసుధూమ్రవర్ణా । స్ఫులింగినీవిశ్వరూపీచ దేవీ
లేలాయమానా ఇతిసప్తజిహ్వాః ॥ ౪ ॥ ఏతేషుయశ్చరతేభ్రాజ మానే
షుయథాకాలం చాహుతయో హ్యాదదాయన్ । తంనయన్త్యేతాస్సూ
ర్యస్య రశ్మయోయత్రదేవానాం పతిరేకోఽధివాసః ॥ ౫ ॥ ఏహ్యే
హీతితమాహుతయస్సువర్చసః సూర్యస్యరశ్మిభిర్యజమానంవహన్తి । ప్రి
యాంవాచమభి వదన్త్యోఽర్చయన్త్య ఏషవఃపుణ్యస్సుకృతో బ్రహ్మలో
కః ॥ ౬ ॥ ప్లవాహ్యేతేఅదృఢా యజ్ఞరూపాఅష్టాదశోక్త మవరం
యేషుకర్మ । ఏతచ్ఛ్రేయోయేఽభినన్దన్తిమూఢా జరామృత్యుంతేపునరే
వాపియన్తి ॥ ౭ ॥ అవిద్యాయామన్తరేవర్తమానాః స్వయంధీరాఃపండి
తం మన్యమానాః । జంఘన్యమానాః పరియన్తి మూఢా అన్ధేనై

నీయమానాయథాన్ధాః ॥ ౮ ॥ అవిద్యాయాంబహుధావర్తమానా వ
యంకృతార్థా ఇత్యభిమన్యన్తిబాలాః । యత్కర్మిణోన ప్రవేదయన్తి
రాగాత్తేనాతురాః క్షీణలోకాశ్చ్యవన్తే ॥ ౯ ॥ ఇష్టాపూర్తంమన్య
మానావరిష్ఠం నాన్యచ్ఛ్రేయోవేదయన్తేప్రమూఢాః।నాకస్యపృష్ఠే తేసు
కృతేఽనుభూత్వేమంలోకం హీనతరఞ్చా విశంతి॥ ౧౦ ॥ తపశ్శ్రద్ధేయే
హ్యుపవసన్త్యరణ్యేశాంతా విద్వాంసోభైక్షచర్యాంచరన్తః । సూర్య
ద్వారేణతేవిరజాః ప్రయాన్తియత్రామృతస్సపురుషో హ్యవ్యయా
త్మా ॥ ౧౧ ॥ పరీక్ష్యలోకాన్కర్మచితాన్ బ్రాహ్మణోనిర్వేదమాయా
న్నాస్త్యకృతఃకృతేన । తద్విజ్ఞానార్థంసగురు మేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్పాణి
శ్శ్రోత్రియంబ్రహ్మనిష్ఠం ॥ ౧౨ ॥ తస్మైసవిద్వానుపసన్నాయ సమ్య
క్ప్రశాన్తచిత్తాయ శమాన్వితాయ।యేనాక్షరంపురుషంవేదసత్యం ప్రో
వాచతాంతత్త్వతో బ్రహ్మవిద్యామ్ ॥ ౧౩ ॥ఇతి ద్వితీయఃఖండః ॥ ఇతి
ప్రథమముండకం॥

హరిఃఓం ॥ తదేతత్సత్యం యథాసుదీప్తాత్పావ కాద్విస్ఫులి
ఙ్గాః సహస్రశఃప్రభవన్తేసరూపాః । తథాక్షరాద్వివిధాస్సోమ్యభావాః
ప్రజాయన్తేతత్రచైవాపియన్తి ॥ ౧ ॥ దివ్యోహ్యమూర్తః పురుషస్సబా
హ్యాభ్యన్తరోహ్యజః । అప్రాణోహ్యమనాశ్శుభ్రో హ్యక్షరాత్పరతః
పరః॥౨॥ఏతస్మాజ్జాయతేప్రాణో మనస్సర్వేన్ద్రియాణిచ।ఖంవాయుర్జ్యో
తిరాపః పృథివీవిశ్వస్యధారిణీ ॥౩॥ అగ్నిర్మూర్ధాచక్షుషీచ న్ద్రసూర్యౌది
శశ్శ్రోత్రే వాగ్వివృతాశ్చ వేదాః।వాయుఃప్రాణో హృదయం విశ్వమస్య
పద్భ్యాంపృథివీ హ్యేషసర్వ భూతాంతరాత్మా ॥౪॥తస్మాదగ్నిస్స మిధో
యస్యసూర్యఃసోమాత్పర్జన్య ఓషధయఃపృథివ్యాం । పుమాన్ రేతస్సించతి
యోషితాయాం బహ్వీః ప్రజాః పురుషాత్సం ప్రసూతాః॥౫॥తస్మాదృచ
స్సామయజూంషిదీక్షాయజ్ఞాశ్చ సర్వేక్రతవో దక్షిణాశ్చ ! సంవత్సరం
చయజమానశ్చ లోకాఃసోమో యత్రపవతే యత్రసూర్యః ॥౬॥ తస్మా
చ్చదేవా బహుధాసం ప్రసూతాః సాధ్యామనుష్యాః పశవో వయాంసి।

ప్రాణాపానౌవ్రీహియవౌ తపశ్చశ్రద్ధా సత్యంబ్రహ్మచర్యం విధిశ్చ॥
౭ ॥ సప్తప్రాణాః ప్రభవన్తితస్మాత్స ప్తార్చిష స్సమిధస్సప్తహో
మాః॥సప్తఇమేలోకా యేషు చరన్తి ప్రాణా గుహాశయా నిహితా స్సప్త
సప్త ॥౮॥ అతస్సము ద్రాగిరయశ్చ సర్వేఽస్మా త్స్యందన్తే సిన్ధవస్స
ర్వరూపాః । అతశ్చ సర్వాఓషధ యోరసశ్చ యేనైషభూతై స్తిష్ఠతే
హ్యన్తరాత్మా ॥౯॥ పురుషఏ వేదంవిశ్వం కర్మతపోబ్రహ్మ పరామృతం।
ఏతద్యో వేదనిహితంగుహాయాంసో విద్యాగ్రన్థిం వికిరతీహసోమ్య ॥౧౦॥
ఇతిద్వితీయ ముండకే ప్రథమః ఖండః॥

ఓం॥ ఆవిస్సన్నిహితం గుహాచరంనామ మహత్పదమత్రైతత్సమ
ర్పితం । ఏజత్ప్రాణన్నిమిషచ్చ యదేతజ్జానథ సదసద్వరేణ్యం పరంవి
జ్ఞానాద్యద్వరిష్ఠం ప్రజానాం ॥౧॥ యదర్చిమద్య దణుభ్యోణుయస్మిన్
లోకానిహితాలోకినశ్చ । తదేత దక్షరంబ్రహ్మ సప్రాణస్తదు వాఙ్మ
నః । తదేత త్సత్యంతదమృతం తద్వేద్ధవ్యం సోమ్యవిద్ధి ॥౨॥ ధనుర్గృహీ
త్వౌపనిషదంమహాస్త్రం శరంహ్యుపాసానిశితం సన్ధయీత । ఆయమ్య
తద్భావగతేన చేతసాలక్ష్యం తదేవాక్షరం సోమ్యవిద్ధి ॥౩॥ ప్రణవోధ
నుశ్శరోహ్యాత్మా బ్రహ్మతల్లక్ష్యముచ్యతే । అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యం శరవ
త్తన్మయోభవేత్ ॥౪॥ యస్మిన్ద్యౌః పృథివీచాన్తరిక్షమోతం మనస్సహ
ప్రాణైశ్చసర్వైః । తమేవైకం జానథఆత్మా నమన్యావాచో విముంచథ
అమృతస్యైషసేతుః ॥౫॥ అరాఇవరథనాభౌ సంహతా యత్రనాడ్యః ।
సఏషోఽన్తశ్చరతే బహుధాజాయమానః । ఓమిత్యేవంధ్యాయథ ఆత్మా
నంస్వస్తివః పారాయ తమసః పరస్తాత్ ॥౬॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్య
స్యైషమహిమాభువి । దివ్యేబ్రహ్మపురే హ్యేషవ్యోమ్న్యా త్మాప్రతి
ష్ఠితః । మనోమయః ప్రాణశరీరనేతా ప్రతిష్ఠితోన్నే హృదయం సన్ని
ధాయ । తద్విజ్ఞానేన పరిపశ్యన్తిధీరా ఆనన్దరూపమమృతం యద్విభా
తి ॥౭॥ భిద్యతేహృదయ గ్రన్థిశ్ఛిద్యన్తే సర్వసంశయాః । క్షీయన్తేచాస్య
కర్మాణి తస్మిన్దృష్టే పరావరే ॥౮॥ హిరణ్మయే పరేకోశే విరజం

బ్రహ్మనిష్కలం । తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాంజ్యోతి స్తద్యదాత్మ విదోవి
దుః ॥౯॥ నతత్రసూర్యో భాతినచన్ద్రతాకరం నేమావిద్యుతోభాన్తికు
తోయమగ్నిః।తమేవభాన్త మనుభాతిసర్వంతస్యభాసా సర్వమిదంవిభా
తి ॥౧౦॥ బ్రహ్మైవేదమమృతం పురస్తాత్ బ్రహ్మపశ్చాద్బ్రహ్మదక్షిణ
తశ్చోత్తరేణ । అధశ్చోర్ధ్వంచప్రసృతం బ్రహ్మైవేదం విశ్వమిదం వరి
ష్ఠం ॥౧౧॥ ఇతిద్వితీయ ముండకే ద్వితీయఃఖండః॥ ఇతిద్వితీయముండకంస
మాప్తం.

హరిఃఓం॥ ద్వాసుపర్ణాసయుజా సఖాయాసమానం వృక్షంపరి
షస్వజాతే। తయోరన్యః పిప్పలంస్వాద్వత్త్య నశ్నన్నన్యో౽ భిచాకశీ
తి ॥౧॥ సమానేవృక్షే పురుషోనిమగ్నో౽నీశయాశోచ తిముహ్యమానః।
జుష్టంయదా పశ్యత్యన్యమీశ మస్యమహిమాన మితివీతశోకః ॥౨॥ య
దాపశ్యః పశ్యతేరుక్మవర్ణం కర్తారమీశం పురుషం బ్రహ్మయోనిం । త
దావిద్వాన్ పుణ్యపాపే విధూయనిరంజనః పరమంసామ్యముపైతి॥౩॥
ప్రాణోహ్యేషయస్సర్వ భూతైర్విభాతి విజానన్ విద్వాన్ భవతేనాతి
వాదీ । ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిః క్రియావానేష బ్రహ్మవిదాంవరిష్ఠః ॥౪॥
సత్యేనలభ్య స్తపసాహ్యేష ఆత్మాసమ్యఙ్జ్ఞానేన బ్రహ్మ చర్యేణనిత్యం।
అన్తశ్శరీరే జ్యోతిర్మయోహి శుభ్రోయం పశ్యంతి యతయః క్షీణ
దోషాః ॥౫॥ సత్యమేవ జయతే నానృతం సత్యేన పంథా విత
తోదేవ యానః । యేనాక్రమన్త్యృషయో హ్యాప్తకామా యత్ర
తత్సత్యస్య పరమం నిధానం ॥౬॥ బృహచ్చతద్దివ్య మచింత్యరూపం
సూక్ష్మాచ్చతత్సూక్ష్మ తరంవిభాతి । దూరాత్సుదూరే తదిహాన్తికేచ పశ్య
త్స్విహైవని హితంగుహాయాం ॥౭॥ నచక్షుషాగృహ్యతే నాపివాచానా
న్యైర్దేవై స్తపసాకర్మణావా । జ్ఞానప్రసాదేన విశుద్ధసత్వస్తతస్తుతం
పశ్యతేనిష్కలం ధ్యాయమానః ॥౮॥ ఏషోణురాత్మాచేతసా వేదితవ్యో
యస్మిన్ ప్రాణఃపంచధాసం వివేశ । ప్రాణైశ్చిత్తం సర్వమోతంప్ర
జానాంయస్మిన్ విశుద్ధేవిభవత్యేష ఆత్మా ॥౯॥ యంయంలోకం మనసా

సంవిభాతి విశుద్ధసత్త్వః కామయతే యాంశ్చ కామాన్ । తంతంలోకం
జయతే తాంశ్చ కామాంస్తస్మాదాత్మజ్ఞం హ్యర్చయేద్భూతికామః॥
౧౦॥ ఇతి తృతీయముండకే ప్రథమః ఖండః॥

ఓం॥ సవేదైతత్పరమం బ్రహ్మధామయత్ర విశ్వంనిహితం భాతి
శుభ్రం । ఉపాసతే పురుషంయే హ్యకామాస్తేశుక్ర మేతదతివర్తన్తిధీ
రాః ॥౧॥ కామాన్యః కామయతే మన్యమానః సకామభిర్జాయతే
తత్రతత్ర । పర్యాప్తకామస్యకృతాత్మనస్త్విహైవసర్వే ప్రవిలీయన్తికా
మాః ॥౨॥ నాయమాత్మాప్రవచనేనలభ్యో నమేధయా నబహునాశ్రు
తేన । యమేవైషవృణుతే తేనలభ్యస్తస్యైష ఆత్మావృణుతే తనూం
స్వామ్॥౩॥ నాయమాత్మాబలహీనేనలభ్యోనచ ప్రమాదాత్తపసోవాప్య
లింగాత్ । ఏతైరుపాయైర్యతతే యస్తువిద్వాం స్తస్యైష ఆత్మావిశతే
బ్రహ్మధామ ॥౪॥ సంప్రాప్యైన మృషయోజ్ఞాన తృప్తాః కృతాత్మానో
వీతరాగాః ప్రశాన్తాః । తేసర్వగంసర్వతః ప్రాప్యధీరాయుక్తాత్మాన
స్సర్వమేవావిశన్తి ॥౫॥ వేదాన్తవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగాద్య
తయశ్శుద్ధసత్త్వాః । తేబ్రహ్మలోకేషుపరాన్తకాలే పరామృతాః పరి
ముచ్యన్తిసర్వే ॥౬॥ గతాఃకలాఃపంచదశప్రతిష్ఠా దేవాశ్చసర్వే ప్రతిదేవ
తాసు । కర్మాణివిజ్ఞానమయశ్చ ఆత్మాపరేఽవ్యయేసర్వ ఏకీభవన్తి ॥౭॥
యథానద్యస్స్యన్దమానాస్సముద్రే ఽస్తంగచ్ఛన్తినామరూపేవిహాయ ।
తథావిద్వాన్నామరూపాద్విముక్తః పరాత్పరం పురుషముపైతిదివ్యం
౮॥ సయోహవైతత్పరమం బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతి । నాస్యాబ్రహ్మ
విత్కులేభవతి।తరతిశోకంతరతి పాప్మానంగుహాగ్రన్థిభ్యో విముక్తోఽమృతో
భవతి ॥౯॥ తదేతదృచాభ్యుక్తం।క్రియావన్తశ్శ్రోత్రియాబ్రహ్మనిష్ఠాస్స్వ
యంజుహ్వత ఏకర్షింశ్రద్ధయన్తః । తేషామేవైతాంబ్రహ్మవిద్యాంవ
దేతశిరో వ్రతంవిధివద్యైస్తుచీర్ణమ్ ॥౧౦॥ తదేతత్సత్య మృషిరంగిరాః
పురోవాచ నైతదచీర్ణవ్రతోఽధీతే। నమఃపరమఋషిభ్యో నమః పరమ

షిభ్యః ॥౧౧॥ ఇతి తృతీయముండకే ద్వితీయః ఖండః॥ భద్రంకర్ణేభిరితి శాంతిః॥ ఇతి ముండకోపనిషత్సమాప్తా.

॥ఓం తత్సత్॥

శ్రీగురుభ్యోనమఃహరిఃఓం.

అథాధర్వవేదీయ మాండూక్యోపనిషత్.

భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

ఓం॥ ఓమిత్యేతదక్షరమిదగ్ం సర్వంతస్యోపవ్యాఖ్యానం భూతంభవద్భవిష్యదితి సర్వమోంకారఏవ । యచ్చాన్యత్త్రికాలాతీతం తదప్యోంకారఏవ ॥౧॥ సర్వగ్ంహ్యేతద్బ్రహ్మాయమాత్మా బ్రహ్మసోయమాత్మాచతుష్పాత్ ॥౨॥ జాగరితస్థానోబహిః ప్రజ్ఞస్సప్తాంగఏకోనవింశతిముఖః స్థూలభుగ్వైశ్వానరః ప్రథమఃపాదః ॥౩॥ స్వప్నస్థానోఽన్తః ప్రజ్ఞస్సప్తాంగఏకోనవింశతిముఖః ప్రవివిక్తభుక్తైజసో ద్వితీయఃపాదః॥౪॥ యత్రసుప్తోనకంచనకామం కామయతేనకంచన స్వప్నంపశ్యతి తత్సుషుప్తం।సుషుప్తస్థాన ఏకీభూతఃప్రజ్ఞానఘన ఏవానందమయోహ్యానందభుక్చేతోముఖః ప్రాజ్ఞస్తృతీయఃపాదః ॥౫॥ ఏషసర్వేశ్వరఏష సర్వజ్ఞ ఏషోన్తర్యామ్యేష యోనిస్సర్వస్య ప్రభవాప్యయౌ హిభూతానాం ॥౬॥ అత్రైతేశ్లోకాభవన్తి॥

శ్రీగౌడపాదీయోపనిషత్కారికా.

బహిః ప్రజ్ఞోవిభుర్విశ్వోహ్యన్తః ప్రజ్ఞస్తుతైజసః ఘనప్రజ్ఞస్తథా ప్రాజ్ఞఏక ఏవత్రిధాస్మృతః॥౧॥ దక్షిణాక్షిముఖేవిశ్వో మనస్యన్తస్తుతైజసః । ఆకాశేచహృది ప్రాజ్ఞస్త్రిధా దేహేవ్యవస్థితః ॥౨॥ విశ్వోహిస్థూలభుఙ్నిత్యంతైజసః ప్రవివిక్తభుక్ ।ఆనన్దభుక్తథాప్రాజ్ఞస్త్రిధాభోగంనిబోధత ॥౩॥ స్థూలంతర్పయతేవిశ్వం ప్రవివిక్తంతుతైజసం । ఆనన్దశ్చతథా ప్రాజ్ఞంత్రిధాతృప్తిం నిబోధత ॥౪॥ త్రిషుధామసుయద్భోజ్యం

భోక్తాయశ్చప్రకీర్తితః । వేదైతదుభయంయస్తు సభుంజానోనలిప్యతే ॥౫॥ ప్రభవస్సర్వభావానాం సతామితివినిశ్చయః । సర్వంజనయతిప్రాణశ్చేతోంశూన్పురుషఃపృథక్ ॥౬॥ విభూతింప్రసవంత్వన్యే మన్యన్తే సృష్టిచిన్తకాః । స్వప్నమాయా స్వరూపేతి సృష్టిరన్యైర్వికల్పితా ॥౭॥ ఇచ్ఛామాత్రం ప్రభోస్సృష్టి రితిసృష్టౌ వినిశ్చితాః । కాలాత్ప్రసూతిం భూతానాంమన్యన్తే కాలచిన్తకాః ॥౮॥ భోగార్థంసృష్టిరిత్యన్యే క్రీడార్థమితిచాపరే । దేవస్యైషస్వభావోయ మాప్తకామస్య కాస్పృహా ॥౯॥

అ థో ప ని ష త్.

నాన్తఃప్రజ్ఞం నబహిఃప్రజ్ఞం నోభయతఃప్రజ్ఞంనప్రజ్ఞానఘనంన ప్రజ్ఞంనాప్రజ్ఞం।అదృష్టమవ్య వహార్యమగ్రాహ్య మలక్షణమ చిన్త్యమవ్యపదేశ్యమైకాత్మ్య ప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమంశాన్తం శివమద్వైతం చతుర్థం మన్యన్తేస ఆత్మాసవిజ్ఞేయః ॥౭॥

శ్రీగౌడపాదీయోప నిషత్కారికా.

నివృత్తేస్సర్వదుఃఖానా మీశానఃప్రభురవ్యయః । అద్వైతస్సర్వభావానాం దేవస్తుర్యోవిభుస్స్మృతః ॥౧౦॥ కార్యకారణబద్ధౌతా విష్యేతేవిశ్వతైజసౌ । ప్రాజ్ఞఃకారణ బద్ధస్తుద్వౌతౌతుర్యే నసిధ్యతః ॥౧౧॥ నాత్మానంనాపరాంశ్చైవ నసత్యంనాపి చానృతం । ప్రాజ్ఞఃకించనసంవేత్తితుర్యం తత్సర్వదృక్సదా ॥౧౨॥ ద్వైతస్యాగ్రహణంతుల్య ముభయోః ప్రాజ్ఞతుర్యయోః । బీజనిద్రాయుతఃప్రాజ్ఞః సాచతుర్యేనవిద్యతే॥౧౩॥ స్వప్ననిద్రా యుతావాద్యౌప్రాజ్ఞ స్త్వస్వప్ననిద్రయా । ననిద్రాం నైవచస్వప్నం తుర్యేపశ్యన్తినిశ్చితాః ॥౧౪॥ అన్యథాగృహ్ణతస్స్వప్నో నిద్రాతత్త్వమజానతః । విపర్యాసేతయోఃక్షీణే తురీయంపదమశ్నుతే॥౧౫॥ అనాదిమాయయాసుప్తో యదాజీవఃప్రబుధ్యతే । అజమనిద్రమస్వప్న మద్వైతంబుధ్యతేతదా ॥౧౬॥ ప్రపంచోయదివిద్యేత నివర్తేత న

సంశయః ।మాయామాత్ర మిదంద్వైత మద్వైతం పరమార్థతః ॥౧౭॥ వికల్పోవినివర్తేత కల్పితోయదికేనచిత్ ।ఉపదేశాదయంవాదో జ్ఞాతేద్వైతంనవిద్యతే॥౧౮॥

అథోపనిషత్.

సోయమాత్మాధ్యక్షర మోంకారోఽధిమాత్రంపాదా మాత్రా మాత్రాశ్చపాదా అకారఉకారోమకారఇతి ॥౮॥ జాగరితస్థానో వైశ్వానరోఽకారఃప్రథమామాత్రా ఆప్తేరాదిమత్వాద్వాప్నోతిహవై సర్వాన్ కామానాదిశ్చ భవతియఏవంవేద ॥౯॥ స్వప్నస్థానస్తైజస ఉకారోద్వితీయామాత్రోత్కర్షా దుభయత్వాద్వా ఉత్కర్షతిహవైజ్ఞాన సన్తతింసమానశ్చ భవతినాస్యా బ్రహ్మవిత్కులేభవతియ ఏవంవేద ॥౧౦॥ సుషుప్తస్థానః ప్రాజ్ఞోమకార స్తృతీయామాత్రామితే రపీతే ర్వామినోతిహవా ఇదగ్ం సర్వమపీతిశ్చ భవతియ ఏవంవేద ॥౧౧॥

శ్రీగౌడపాదీయోప నిషత్కారికా.

విశ్వస్యాత్వ వివక్షాయా మాదిసామాన్యముత్కటం । మాత్రాసంప్రతిపత్తౌస్యాదాప్తి సామాన్యమేవచ ॥౧౯॥ తైజసస్యోత్వవిజ్ఞానే ఉత్కర్షోదృశ్యతే స్ఫుటం । మాత్రాసం ప్రతిపత్తౌస్యా దుభయత్వంతథావిధం ॥౨౦॥ మకారభావేప్రాజ్ఞస్య మానసామాన్య ముత్కటం।మాత్రాసంప్రతిపత్తౌతులయ సామాన్యమేవచ ॥౨౧॥ త్రిషుధామసుయ త్తుల్యం సామాన్యం వేత్తినిశ్చితః । సపూజ్య స్సర్వభూతానాం వంద్యశ్చైవ మహామునిః ॥౨౨॥ అకారోనయతేవిశ్వ ముకారశ్చాపితైజసం । మకారశ్చపునః ప్రాజ్ఞంనామాత్రేవిద్యతేగతిః ॥౨౩॥

అథోపనిషత్.

అమాత్రశ్చతుర్థోఽ వ్యవహార్యః ప్రపంచో పశమశ్శివోఽ ద్వైత ఏవమోంకార ఆత్మైవసంవిశత్యాత్మ నాఽఽత్మానంయ ఏవంవేద య ఏవంవేద ॥౧౨॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥శాంతిః॥

శ్రీగౌడపాదీయోపనిషత్కారికా.

ఓంకారం పాదశో విద్యాత్పాదా మాత్రా న సంశయః । ఓంకారం పాదశో జ్ఞాత్వా న కించిదపి చింతయేత్ ॥౨౪॥ యుంజీత ప్రణవే చేతః ప్రణవో బ్రహ్మ నిర్భయం । ప్రణవే నిత్యయుక్తస్య న భయం విద్యతే క్వచిత్ ॥౨౫॥ ప్రణవో హ్యపరం బ్రహ్మ ప్రణవశ్చ పరః స్మృతః । అపూర్వోఽనంతరోఽబాహ్యోఽనపరః ప్రణవోఽవ్యయః ॥౨౬॥ సర్వస్య ప్రణవో హ్యాదిర్మధ్యమంతస్తథైవ చ । ఏవం హి ప్రణవం జ్ఞాత్వా వ్యశ్నుతే తదనంతరం ॥౨౭॥ ప్రణవం హీశ్వరం విద్యాత్సర్వస్య హృది సంస్థితం । సర్వవ్యాపినమోంకారం మత్వా ధీరో న శోచతి ॥౨౮॥ అమాత్రోఽనంతమాత్రశ్చ ద్వైతస్యోపశమః శివః । ఓంకారో విదితో యేన స మునిర్నేతరో జనః స మునిర్నేతరో జన ఇతి ॥౨౯॥

ఇతి శ్రీగౌడపాదీయ మాండూక్యోపనిషత్కారికాస్వాగమప్రకరణమ్.

అథ శ్రీగౌడపాదీయకారికాయాం ద్వితీయం.

వైతథ్యప్రకరణమ్.

ఓం॥ వైతథ్యం సర్వభావానాం స్వప్న ఆహుర్మనీషిణః । అంతస్స్థానాత్తు భావానాం సంవృతత్వేన హేతునా ॥౧॥ అదీర్ఘత్వాచ్చ కాలస్య గత్వా దేశాన్న పశ్యతి । ప్రతిబుద్ధశ్చ వై సర్వస్తస్మిన్ దేశే న విద్యతే ॥౨॥ అభావశ్చ రథాదీనాం శ్రూయతే న్యాయపూర్వకం । వైతథ్యం తేన వై ప్రాప్తం స్వప్న ఆహుః ప్రకాశితం ॥౩॥ అంతస్స్థానాత్తు భేదానాం తస్మాజ్జాగరితే స్మృతం । యథా తత్ర తథా స్వప్నే సంవృతత్వేన భిద్యతే ॥౪॥ స్వప్నజాగరితస్థానే హ్యేకమాహుర్మనీషిణః । భేదానాం హి సమత్వేన ప్రసిద్ధేనైవ హేతునా ॥౫॥ ఆదావంతే చ యన్నాస్తి వర్తమానేఽపి తత్తథా । వితథైస్సదృశాస్సంతోఽవితథా ఇవ లక్షితాః ॥౬॥ సప్రయోజనతా తేషాం స్వప్నే విప్రతిపద్యతే । తస్మాదాద్యంతవత్త్వేన మిథ్యైవ ఖలు తే స్మృతాః ॥౭॥

అపూర్వంస్థాని ధర్మోహియథా స్వర్గవివాసినాం । తానయంప్రేక్షు తేగత్వాయథైవేహసుశిక్షితః ॥౮॥ స్వప్నవృత్తావపిత్వన్త శ్చేతసాకల్పి తంత్వసత్ । బహిశ్చేతోగృహీతం సద్దృష్టంవైతథ్యమేతయోః ॥౯॥ జాగ్రద్వృత్తావపిత్వన్త శ్చేతసాకల్పితంత్వసత్ । బహిశ్చేతో గృహీతం సద్యుక్తంవైతథ్యమేతయోః॥౧౦॥ ఉభయోరపివైతథ్యంభేదానాంస్థానయో ర్యది । కఏతాన్ బుధ్యతే భేదాన్ కోవైతేషాంవికల్పకః ॥౧౧॥ కల్పయ త్యాత్మనాత్మాన మాత్మాదేవ స్వమాయయా । సఏవబుధ్యతేభేదానితివే దాన్తనిశ్చయః ॥౧౨॥ వికరోత్యపరాన్ భావానన్తశ్చిత్తేవ్యవస్థితాన్ । నియతాంశ్చబహిశ్చిత్త ఏవంకల్పయతేప్రభుః ॥౧౩॥ చిత్తకాలాహియె న్తస్తుద్వయకాలాశ్చయెబహిః । కల్పితాఏవతేసర్వే విశేషోనాన్యహే తుకః ॥౧౪॥ అవ్యక్తాఏవయెన్తస్తు స్ఫుటాఏవచ యేబహిః । కల్పితాఏవ తే సర్వేవిశేషస్త్విన్ద్రియాన్తరే ॥౧౫॥ జీవంకల్పయతేపూర్వంతతోభావాన్ పృథగ్విధాన్ । బాహ్యానాధ్యాత్మికాంశ్చైవ యథావిద్య స్తథా స్మృతిః॥ ౧౬॥ అనిశ్చితా యథారజ్జు రన్ధకారే వికల్పితా । సర్పధారాదిభిర్భా వైస్తద్వదాత్మా వికల్పితః ॥౧౭॥ నిశ్చితాయాం యథారజ్జ్వాంవికల్పోవిని వర్తతే।రజ్జురేవేతిచాద్వైతంతద్వదాత్మనిశ్చయః॥౧౮॥ప్రాణాదిభిరనన్తైశ్చ భావైరేతైర్వి కల్పితః । మాయైషాతస్యదేవస్య యయాసమ్మోహితస్స్వ యం ॥౧౯॥ ప్రాణఇతిప్రాణ విదోభూతానీతిచతద్విదః । గుణా ఇతి గుణవిదస్తత్త్వానీతి చతద్విదః ॥౨౦॥ పాదా ఇతిపాద విదోవిషయా ఇతిచతద్విదః । లోకాఇతిలోకవిదో దేవా ఇతిచతద్విదః ॥౨౧॥ వేదాఇ తిచ వేదవిదో యజ్ఞాఇతిచతద్విదః।భోక్తేతిచభోక్తృ విదోభోజ్యమితిచత ద్విదః ॥౨౨॥ సూక్ష్మఇతిసూక్ష్మ విదఃస్థూల ఇతిచతద్విదః । మూర్త ఇతి మూర్తవిదో అమూర్త ఇతిచతద్విదః ॥౨౩॥ కాలఇతికాలవిదోదిశ ఇతి చతద్విదః । వాదాఇతివాద విదోభువనానీతి తద్విదః॥౨౪॥మనఇతి మనో విదోబుద్ధిరితిచతద్విదః । చిత్తమితిచిత్తవిదోధర్మాధర్మౌచతద్విదః ॥౨౫॥

పఞ్చవింశక ఇత్యేకే షడ్వింశ ఇతి చాపరే । ఏకత్రింశక ఇత్యాహురన
న్త ఇతి చాపరే ॥౨౬॥ లోకాఁల్లోకవిదః ప్రాహురాశ్రమా ఇతి తద్వి
దః। స్త్రీపుంనపుంసకం లైఙ్గాః పరాపరమథాపరే ॥౨౭॥ సృష్టిరితి సృష్టి
విదో లయ ఇతి చ తద్విదః। స్థితిరితి స్థితివిదః సర్వే చేహ తు సర్వదా ॥౨౮॥ యం
భావం దర్శయేద్యస్య తం భావం స తు పశ్యతి । తం చావతి స భూత్వాసౌ తద్గ్ర
హః సముపైతి తమ్ ॥౨౯॥ ఏతైరేషోఽపృథగ్భావైః పృథగేవేతి లక్షితః । ఏవం
యో వేద తత్త్వేన కల్పయేత్సోఽవిశఙ్కితః ॥౩౦॥ స్వప్నమాయే యథా
దృష్టే గన్ధర్వనగరం యథా । తథా విశ్వమిదం దృష్టం వేదాన్తేషు విచ
క్షణైః ॥౩౧॥ న నిరోధో న చోత్పత్తిర్న బద్ధో న చ సాధకః । న ముముక్షు
ర్న వై ముక్త ఇత్యేషా పరమార్థతా ॥౩౨॥ భావైరసద్భిరేవాయ మద్వ
యేన చ కల్పితః । భావా అప్యద్వయేనైవ తస్మాదద్వయతా శివా ॥౩౩॥
నాత్మభావేన నానేదం న స్వేనాపి కథంచన । న పృథఙ్నాపృథక్కించిదితి
తత్త్వవిదో విదుః ॥౩౪॥ వీతరాగభయక్రోధైర్మునిభిర్వేద పారగైః ।
నిర్వికల్పో హ్యయం దృష్టః ప్రపఞ్చోపశమోఽద్వయః ॥౩౫॥ తస్మాదేవం
విదిత్వైన మద్వైతే యోజయేత్స్మృతిం । అద్వైతం సమనుప్రాప్య జడవ
ల్లోకమాచరేత్ ॥౩౬॥ నిస్స్తుతిర్నిర్నమస్కారో నిస్స్వధాకార ఏవ చ ।
చలాచలనికేతశ్చ యతిర్యాదృచ్ఛికో భవేత్ ॥౩౭॥ తత్త్వమాధ్యాత్మికం
దృష్ట్వా తత్త్వం దృష్ట్వా తు బాహ్యతః । తత్త్వీభూతస్తదారామస్తత్త్వా
దప్రచ్యుతో భవేత్ ॥౩౮॥ ఇతి వైతథ్య ప్రకరణం ॥

అథ తృతీయమద్వైత ప్రకరణమ్.

ఓం॥ ఉపాసనాశ్రితో ధర్మో జాతే బ్రహ్మణి వర్తతే । ప్రాగుత్పత్తే
రజం సర్వం తేనాసౌ కృపణః స్మృతః ॥౧॥ అతో వక్ష్యామ్యకార్పణ్యమజా
తి సమతాం గతమ్ । యథా న జాయతే కించిజ్జాయమానం సమన్తతః॥
౨॥ ఆత్మా హ్యాకాశవజ్జీవై ర్ఘటాకాశైరివోదితః । ఘటాదివచ్చ సంఘా
తైర్జాతావేతన్నిదర్శనమ్ ॥౩॥ ఘటాదిషు ప్రలీనేషు ఘటాకాశాదయో

యథా । ఆకాశే సంప్రలీయన్తే తద్వజ్జీవ ఇహాత్మని ॥౪॥ యథైకస్మిన్
ఘటాకాశేరజో ధూమాదిభిర్యుతే । నసర్వేసంప్రయుజ్యన్తే తద్వజ్జీవా
స్సుఖాదిభిః ॥౫॥ రూపకార్య సమాఖ్యాశ్చ భిద్యన్తేతత్రతత్రవై । ఆకాశ
స్యనభేదోస్తి తద్వజ్జీవేషు నిర్ణయః ॥౬॥ నాకాస్యఘటాకాశో వికారా
వయవౌయథా । నైవాత్మన స్సదాజీవో వికారావయవౌ తథా ॥౭॥
యథాభవతిబాలానాం గగనం మలినంమలైః । తథాభవత్య బుద్ధానా
మాత్మాపిమలినోమలైః ॥౮॥ మరణేసంభవేచైవ గత్యాగమనయోరపి ।
స్థితౌసర్వశరీరేషు ఆకాశేనా విలక్షణః ॥౯॥ సఙ్ఘాతాస్స్వప్నవత్సర్వే
ఆత్మమాయావిసర్జితాః । ఆధిక్యేసర్వసామ్యేవా నోపపత్తిర్హివిద్యతే॥
౧౦॥ రసాదయో హియేకోశా వ్యాఖ్యాతాస్తైత్తిరీయకే । తేషామా
త్మాపరోజీవః ఖంయథాసంప్రకాశితః ॥౧౧॥ ద్వయోర్ద్వయోర్మధుజ్ఞానే
పరం బ్రహ్మప్రకాశితం । పృథివ్యాముదరేచైవ యథాకాశఃప్రకాశితః
౧౨॥ జీవాత్మనో రనన్యత్వ మభేదేనప్రశస్యతే । నానాత్వంనిన్ద్యతే యచ్చ
తదేవంహిసమంజసం ॥౧౩॥ జీవాత్మనోః పృథక్త్వంయత్ప్రాగుత్పత్తేః
ప్రకీర్తితమ్ । భవిష్యద్వృత్త్యాగౌణం తన్ముఖ్యత్వంహి నయుజ్యతే
౧౪॥ మృల్లోహవిస్ఫులిఙ్గాద్యైః సృష్టిర్యాచోదితాన్యథా । ఉపాయ
స్సోవతారాయ నాస్తిభేదః కథంచన ॥౧౫॥ ఆశ్రమాస్త్రివిధాహీన
మధ్యమోత్కృష్టదృష్టయః । ఉపాసనోపదిష్టేయం తదర్థమనుకమ్పయా
౧౬॥ స్వసిద్ధాన్తవ్యవస్థాసుద్వైతినో నిశ్చితాదృఢమ్ । పరస్పరం విరు
ధ్యన్తేతైరయంనవిరుధ్యతే ॥౧౭॥ అద్వైతంపరమార్థోహిద్వైతంతద్భే
ద ఉచ్యతే। తేషాముభయథాద్వైతంతే నాయంనవిరుధ్యతే॥౧౮॥మాయ
యాభిద్యతేహ్యేతన్నా న్యథాజంకథంచన । తత్త్వతో భిద్యమానేహి
మర్త్యతామమృతం వ్రజేత్ ॥౧౯॥ అజాతస్యైవభావస్య జాతిమిచ్ఛన్తి
వాదినః ।అజాతోహ్యమృతోభావో మర్త్యతాంకథమేష్యతి ॥౨౦॥ నభ
వత్యమృతంమర్త్యం నమర్త్యమమృతంతథా । ప్రకృతేరన్యథాభావోన

కథంచిద్భవిష్యతి ॥౨౧॥ స్వభావేనామృతో యస్యభావో గచ్ఛతి మర్త్యతాం ।కృతకేనామృతస్తస్య కథంస్థాస్యతినిశ్చలః ॥౨౨॥ భూతతో భూతతోవాపి సృజ్యమానేసమాశ్రుతిః । నిశ్చితం యుక్తియుక్తంచ యత్తద్భవతినేతరత్ ॥౨౩॥ నేహనానేతిచామ్నాయాదిన్ద్రో మాయాభిరిత్యపి । అజాయమానో బహుధామాయయా జాయతేతుసః ॥౨౪॥ సమ్భూతేరపవాదాచ్చ సమ్భవః ప్రతిషిధ్యతే । కోన్వేనం జనయేదితి కారణంప్రతిషిధ్యతే ॥౨౫॥ సఏష నేతి నేతీతి వ్యాఖ్యాతంనిహ్నుతేయతః। సర్వమగ్రాహ్యభావేన హేతునాజం ప్రకాశతే ॥౨౬॥ సతోహిమాయయాజన్మ యుజ్యతేనతుతత్త్వతః।తత్త్వతోజాయతేయస్యజాతం తస్యహిజాయతే॥౨౭॥ అసతోమాయయాజన్మతత్త్వతోనైవయుజ్యతే।వన్ధ్యాపుత్రోనతత్త్వేనమాయయా వాపిజాయతే ॥౨౮॥ యథాస్వప్నేద్వయాభాసం స్పన్దతే మాయయామనః।తథాజాగ్రద్ద్వయాభాసం స్పన్దతేమాయయామనః ॥౨౯॥ అద్వయంచద్వయాభాసంమనస్స్వప్నేనసంశయః।అద్వయంచద్వయాభాసం తథాజాగ్రన్నసంశయః ॥౩౦॥ మనోదృశ్యమిదం ద్వైతంయత్కించిత్స చరాచరం।మనసోహ్యమనీభావే ద్వైతం నైవోపలభ్యతే ॥౩౧॥ ఆత్మసత్యానుబోధేన నసఙ్కల్పయతేయదా । అమనస్తాంతదాయాతి గ్రాహ్యాభావేతదగ్రహం ॥౩౨॥ అకల్పకమజంజ్ఞానం జ్ఞేయాభిన్నం ప్రచక్షతే । బ్రహ్మజ్ఞేయ మజంనిత్య మజేనాజంవిబుధ్యతే॥౩౩॥ నిగృహీతస్య మనసో నిర్వికల్పస్యధీమతః । ప్రచారస్సతువిజ్ఞేయః సుషుప్తేన్యోనతత్సమః ॥౩౪॥ లీయతేహి సుషుప్తేతన్నిగృహీతం నలీయతే । తదేవనిర్భయం బ్రహ్మజ్ఞానాలోకంసమన్తతః ॥౩౫॥ అజమనిద్రమస్వప్న మనామకమరూపకమ్ । సకృద్విభాతం సర్వజ్ఞంనోపచారః కథంచన ॥౩౬॥ సర్వాభిలాపవిగతస్సర్వచిన్తాసముత్థితః । సుప్రశాన్తస్సకృజ్జ్యోతిస్సమాధిరచలోఽభయః ॥౩౭॥ గ్రహోనతత్రనోత్సర్గశ్చిన్తా యత్రనవిద్యతే।ఆత్మసంస్థంతదాజ్ఞానమజాతిసమతాంగతం ॥౩౮॥ అస్పర్శ

యోగో వై నామదుర్దర్శ స్సర్వయోగిభిః।యోగినోబిభ్యతి హ్యస్మాదభయేభయదర్శినః ॥౩౯॥ మనసో నిగ్రహాయత్త మభయంసర్వయోగినాం । దుఃఖక్షయః ప్రబోధశ్చా ప్యక్షయా శాన్తిరేవచ ॥౪౦॥ ఉత్సేకఉదధేర్యద్వ త్కుశాగ్రేణైక బిన్దునా । మనసోనిగ్రహ స్తద్వద్భ వేదపరిఖేదతః॥ ౪౧॥ ఉపాయేన నిగృహ్ణీయాద్విక్షిప్తంకామభోగయోః । సుప్రసన్నం లయేచైవయథా కామోలయస్తథా ॥౪౨॥ దుఃఖంసర్వమనుస్మృత్య కామభోగాన్నివర్తయేత్ । అజంసర్వ మనుస్మృత్య జాతంనైవతుపశ్యతి॥ ౪౩॥ లయేసంబోధయేచ్చిత్తం విక్షిప్తంశమయేత్పునః । సకషాయంవిజానీయాత్సమప్రాప్తం నచాలయేత్ ॥౪౪॥ నాస్వాదయేత్సుఖంతత్ర నిస్సఙ్గః ప్రజ్ఞయాభవేత్ । నిశ్చలంనిశ్చరచ్చిత్త మేకీకుర్యాత్ప్రయత్నతః॥ ౪౫॥ యదానలీయతే చిత్తంనచవిక్షిప్యతేపునః । అనిఙ్గనమనాభాసం నిష్పన్నంబ్రహ్మతత్తదా ॥౪౬॥ స్వస్థం శాన్తంసనిర్వాణమకథ్యం సుఖముత్తమం । అజమజేన జ్ఞేయేన సర్వజ్ఞంపరిచక్షతే ॥౪౭॥ నకశ్చిజ్జాయతేజీవస్సంభవోస్యనవిద్యతే । ఏతత్తదుత్తమంసత్యం యత్రకించిన్నజాయతే॥ ౪౮॥ ఇత్యద్వైతప్రకరణం॥

అథ చతుర్థమలాతశాన్తిప్రకరణమ్.

ఓం॥ జ్ఞానేనాకాశ కల్పేనధర్మాన్యోగగనోపమాన్ । జ్ఞేయాభిన్నేనసంబుద్ధస్తంవన్దేద్విపదాంవరమ్ ॥౧॥ అస్పర్శయోగో వైనామసర్వసత్త్వసుఖోహితః । అవివాదోఽవిరుద్ధశ్చ దేశితస్తం నమామ్యహమ్॥ ౨॥ భూతస్యజాతి మిచ్ఛన్తివాదినః కేచిదేవహి । అభూతస్యాపరే ధీరా వివదన్తః పరస్పరం॥౩॥ భూతంనజాయతేకించి దభూతంనైవజాయతే । వివదన్తోఽద్వయాహ్యేవమజాతింఖ్యాపయన్తితే ॥౪॥ ఖ్యాప్యమానామజాతింతైరనుమోదామహేవయం।వివదామోనతైస్సార్థమవివాదంనిబోధత ॥౫॥ అజాతస్యైవధర్మస్యజాతి మిచ్ఛన్తివాదినః । అజాతోహ్యమృతో ధర్మోమర్త్యతాంకథమేష్యతి ॥౬॥ నభవత్యమృతంమర్త్యం

నమర్త్యమ మృతంతథా । ప్రకృతేరన్యథాభావో నకథంచి ద్భవిష్యతి
॥ స్వభావేనామృతోయస్య ధర్మోగచ్ఛతి మర్త్యతాం ।కృతకేనామృత॥
స్య కథంస్థాస్యతి నిశ్చలః ॥౮॥ సాంసిద్ధికీస్వాభావికీసహజాఅకృతా
యా । ప్రకృతిస్సేతివిజ్ఞేయాస్వభావం నజహాతియా ॥౯॥ జరామరణ
నిర్ముక్తాః సర్వేధర్మాః స్వభావతః । జరామరణమిచ్ఛన్తశ్చ్యవన్తేతన్మ
నీషయా ॥౧౦॥ కారణంయస్యవై కార్యం కారణంతస్యజాయతే । జాయ
మానంకథమజంభిన్నం నిత్యంకథంచతత్ ॥౧౧॥ కారణాద్యద్య నన్యత్వ
మతః కార్యమజంయది । జాయమానాద్ధివై కార్యాత్ కారణంతేకథం
ధ్రువమ్ ॥౧౨॥ అజాద్వై జాయతేయస్య దృష్టాన్తస్తస్యనాస్తివై ।జాతా
చ్చ జాయమానస్య నవ్యవస్థాప్రసజ్యతే ॥౧౩॥ హేతోరాదిఃఫలంయేషా
మాదిర్హేతుఃఫలస్యచ ।హేతోఃఫలస్యచానాదిః కథంతైరుపవర్ణ్యతే॥౧౪॥
హేతోరాదిఃఫలంయేషామాదిర్హేతుః ఫలస్యచ।తథాజన్మభవేత్తేషాం
పుత్రాజ్జన్మపితుర్యథా॥౧౫॥సంభవేహేతుఫలయోరేషితవ్యఃక్రమస్త్వయా
యుగపత్సంభవేయస్మాదసంబన్ధోవిషాణవత్ ॥౧౬॥ ఫలాదుత్పద్యమాన
స్సన్నతేహేతుఃప్రసిధ్యతి । అప్రసిద్ధఃకథంహేతుః ఫలముత్పాదయిష్యతి॥
౧౭॥ యదిహేతోఃఫలాత్సిద్ధిః ఫలసిద్ధిశ్చహేతుతః । కతరత్పూర్వ నిష్ప
న్నం యస్యసిద్ధిరపేక్షయా ॥౧౮॥ అశక్తిరపరిజ్ఞానం క్రమకోపోఽథవాపు
నః । ఏవంహి సర్వథాబుద్ధైరజాతిః పరిదీపితా ॥౧౯॥ బీజాఙ్కురాఖ్యో
దృష్టాన్తః సదాసాధ్యసమోహిసః । నహిసాధ్యసమోహేతుః సిద్ధౌసా
ధ్యస్యయుజ్యతే ॥౨౦॥ పూర్వాపరాపరిజ్ఞానమజాతేః పరిదీపకం । జా
యమానాద్ధివై ధర్మాత్కథం పూర్వంనగృహ్యతే ॥౨౧॥ స్వతోవాపర
తోవాపినకించి ద్వస్తుజాయతే ।సదసత్సదసద్వాపినకించి ద్వస్తు జాయతే॥
౨౨॥ హేతుర్నజాయతేఽనాదేః ఫలంచాపి స్వభావతః।ఆదిర్న విద్యతే
యస్య తస్యహ్యాదిర్నవిద్యతే ॥౨౩॥ ప్రజ్ఞప్తేస్సనిమిత్తత్వమన్యథా ద్వయ
నాశతః । సంక్లేశస్యోపలబ్ధేశ్చ పరతన్త్రాస్తితామతా ॥౨౪॥ ప్రజ్ఞప్తేస్స
నిమిత్తత్వమిష్యతే యుక్తిదర్శనాత్ । నిమిత్తస్యానిమిత్తత్వమిష్యతేభూత

దర్శనాత్ ॥౨౫॥ చిత్తంనసంస్పృశత్యర్థం నార్థాభాసంతథైవచ।అభూ
తోహియతశ్చార్థో నార్థాభాస స్తతఃపృథక్ ॥౨౬॥నిమిత్తంనసదా
చిత్తం సంస్పృశత్య ధ్వసుత్రిషు । అనిమిత్తో విపర్యాసః కథంతస్యభవి
ష్యతి ॥౨౭॥ తస్మాన్నజాయతే చిత్తంచిత్త దృశ్యంనజాయతే । తస్యప
శ్యన్తియేజాతిం ఖేవై పశ్యన్తితేపదం ॥౨౮॥ అజాతంజాయతే యస్మాద
జాతిః ప్రకృతి స్తతః । ప్రకృతేరన్యథాభావో నకథంచిద్భవిష్యతి ॥౨౯॥
అనాదేర న్తవత్త్వంచ సంసారస్యన సేత్స్యతి । అనన్తతాచాదిమతో మో
క్షస్యనభవిష్యతి ॥౩౦॥ ఆదావన్తేచయన్నాస్తి వర్తమానేపి తత్తథా ।
వితథైస్సదృశాస్సన్తోఽవితథా ఇవలక్షితాః ॥౩౧॥ సప్రయోజనతాతే
షాంస్వప్నే విప్రతిపద్యతే । తస్మాదాద్యన్త వత్త్వేనమిథ్యైవఖలుతేస్మృ
తాః ॥౩౨॥ సర్వేధర్మామృషా స్వప్నేకాయస్యా న్తర్నిదర్శనాత్ । సం
వృతేస్మిన్ ప్రదేశేవై భూతానాం దర్శనంకుతః ॥౩౩॥ నయుక్తం దర్శ
నంగత్వా కాలస్యానియమాద్గతౌ । ప్రతిబుద్ధశ్చవై సర్వ స్తస్మిన్ దేశేనవి
ద్యతే ॥౩౪॥ మిత్రాద్యైస్సహసమ్మన్త్ర్య సమ్బుద్ధోనప్రపద్యతే। గృహీ
తంచాపియత్కించిత్ ప్రతిబుద్ధోనపశ్యతి ॥౩౫॥ స్వప్నేచావస్తుకః కా
యఃపృథగన్యస్య దర్శనాత్ । యథాకాయ స్తథాసర్వం చిత్త దృశ్యమ
వస్తుకం ॥౩౬॥ గ్రహణాజ్జాగరితవ త్తద్ధేతు స్స్వప్నఇష్యతే । తద్ధేతు
త్వాత్తుతస్యైవ సజ్జాగరితమిష్యతే ॥౩౭॥ ఉత్పాదస్యాప్రసిద్ధత్వాదజం
సర్వముదాహృతం । నచభూతాదభూతస్య సమ్భవోస్తికథంచన ॥౩౮॥
అసజ్జాగరితే దృష్ట్వాస్వప్నే పశ్యతితన్మయః । అసత్స్వప్నేపిదృష్ట్వాచ
ప్రతిబుద్ధోనపశ్యతి ॥౩౯॥ నాస్త్యసద్ధేతుకమసత్ సదసద్ధేతుకంతథా ।
సచ్చసద్ధేతుకంనాస్తి సద్ధేతుకమసత్కుతః ॥౪౦॥ విపర్యాసాద్యథా జా
గ్రదచింత్యాన్ భూతవత్స్పృశేత్ । తథాస్వప్నే విపర్యాసాద్ధర్మాం స్త
త్రైవపశ్యతి ॥౪౧॥ ఉపలమ్భాత్సమాచా రాద స్తివస్తుత్వ వాదినాం ।
జాతిస్తుదేశితా బుద్ధైరజాతేస్త్ర సతాంసదా ॥౪౨॥ అజాతేస్త్రస
తాంతేషాముపలమ్భాద్వియన్తియే । నాతిదోషాన సేత్స్యన్తిదోషో

ష్యల్పో భవిష్యతి ॥౪౩॥ ఉపలమ్భా త్సమాచారా న్మాయాహ
స్తీయథోచ్యతే । ఉపలమ్భాత్సమాచారా దస్తివస్తుతథోచ్యతే ॥౪౪॥
జాత్యాభాసంచలాభాసం వస్త్వాభాసంతథైవచ । అజాచలమవస్తుత్వం
విజ్ఞానంశాన్తమద్వయం ॥౪౫॥ ఏవంనజాయతేచిత్త మేవంధర్మాఅజా
స్స్మృతాః।ఏవమేవవిజానన్తో నపతన్తివిపర్యయే ॥౪౬॥ ఋజువక్రాదికా
భాసమలాతస్పన్దితంయథా । గ్రహణ గ్రాహకాభాసం విజ్ఞానస్పన్దితం
తథా ॥౪౭॥ అస్పన్దమానమలాతమనా భాసమజంయథా । అస్పన్దమా
నంవిజ్ఞాన మనాభాసమజంతథా ॥౪౮॥ అలాతేస్పన్దమానేవై నాభాసా
అన్యతోభువః । నతతోఽన్యత్రనిస్స్పన్దాన్నాలాతం ప్రవిశన్తితే ॥౪౯॥ నని
ర్గతాఅలాతాత్తేద్రవ్య త్వాభావయోగతః । విజ్ఞానేపితథైవస్యురాభా
సస్యావిశేషతః ॥౫౦॥ విజ్ఞానేస్పన్దమానేవై నా భాసాఅన్యతోభువః ।
నతతోఽన్యత్రనిస్పన్దాన్న విజ్ఞానంవిశన్తితే ॥౫౧॥ ననిర్గతావిజ్ఞానాత్తేద్ర
వ్యత్వాభావయోగతః । కార్యకారణతాభావాద్యతో చింత్యాస్సదై
వతే ॥౫౨॥ ద్రవ్యంద్రవ్యస్యహేతు స్స్యాదన్య దన్యస్యచైవహి।ద్రవ్యత్వ
మన్యభావోవాధర్మాణాంనోపపద్యతే ॥౫౩॥ ఏవంనచిత్తజాధర్మాశ్చిత్తం
వాపినధర్మజం । ఏవంహేతుఫలాజాతిం ప్రవిశన్తిమనీషిణః ॥౫౪॥ యావ
ద్ధేతుఫలావేశ స్తావద్ధేతుఫలోద్భవః। క్షీణేహేతుఫలావేశే నాస్తిహేతు
ఫలోద్భవః ॥౫౫॥ యావద్ధేతుఫలావేశః సంసారస్తావదాయతః । క్షీ
ణేహేతుఫలావేశే సంసారంనప్రపద్యతే ॥౫౬॥ సంవృత్యా జాయతేస
ర్వంశాశ్వతం నాస్తితేనవై । సద్భావేనహ్యజం సర్వముచ్ఛేదస్తేననా
స్తివై ॥౫౭॥ ధర్మాయఇతిజాయన్తే జాయన్తేతేనతత్త్వతః । జన్మమా
యోపమంతేషాం సాచమాయానవిద్యతే ॥౫౮॥ యథామాయామయా
ద్బీజాత్ జాయతే తన్మయోఙ్కురః । నాసౌనిత్యోనచోచ్ఛేదీతద్వద్ధర్మే
షుయోజనా ॥౫౯॥ నాజేషుసర్వధర్మేషుశాశ్వతాశాశ్వతాభిధా । య
త్రవర్ణానవర్తన్తేవివేక స్తత్రనోచ్యతే ॥౬౦॥ యథాస్వప్నే ద్వయాభా
సంచిత్తంచలతిమాయయా । తథా [illegible]

యయా ॥౬౧॥ అద్వయంచద్వయాభాసం చిత్తంస్వప్నేనసంశయః।
అద్వయంచద్వయా భాసంతథాజాగ్రన్నసంశయః ॥౬౨॥ స్వప్నదృక్ప్ర
చరన్స్వప్నేదిక్షు వై దశసుస్థితాన్ । అణ్డజాన్ స్వేదజాన్ వాపిజీవాన్
పశ్యతియాన్ సదా ॥౬౩॥ స్వప్నదృక్చిత్తదృశ్యాస్తేనవిద్యన్తే తతఃపృథక్।
తథాతద్దృశ్యమేవేదం స్వప్నదృక్చిత్తమిష్యతే ॥౬౪॥ చరన్జాగరితే
జాగ్రద్దిక్షువై దశసు స్థితాన్ । అణ్డజాన్స్వేదజాన్ వాపిజీవాన్ పశ్యతి
యాన్సదా ॥౬౫॥ జాగ్రచ్చిత్తేక్షణీయాస్తే నవిద్యన్తేతతఃపృథక్
తథాతద్దృశ్యమేవేదం జాగ్రతశ్చిత్తమిష్యతే ॥౬౬॥ ఉభేహ్యన్యోన్యదృ
శ్యేతే కింతదస్తీతిచోచ్యతే । లక్షణాశూన్యముభయంతన్మతేనైవగృహ్య
తే ॥౬౭॥ యథాస్వప్నమయోజీవో జాయతేమ్రియతేపిచ । తథాజీవా
అమీసర్వేభవన్తినభవన్తిచ ॥౬౮॥ యథామాయా మయోజీవో జాయ
తేమ్రియతేపిచ । తథాజీవా అమీసర్వేభవన్తినభవన్తిచ ॥౬౯॥ యథా
నిర్మితకోజీవో జాయతేమ్రియతేపివా। తథాజీవాఅమీసర్వే భవన్తినభవ
న్తిచ ॥౭౦॥ నకశ్చిజ్జాయతే జీవఃసమ్భవోస్యనవిద్యతే । ఏతత్తదుత్తమం
సత్యం యత్రకించిన్నజాయతే ॥౭౧॥ చిత్తస్పన్దిత మేవేదంగ్రాహ్యగ్రా
హకవద్ద్వయం । చిత్తంనిర్విషయం నిత్యమసఙ్గం తేనకీర్తితం ॥౭౨॥
యోస్తికల్పిత సంవృత్యా పరమార్థేననాస్త్యసౌ । పరతన్త్రాభిసంవృ
త్యాస్యా న్నాస్తిపరమార్థతః ॥౭౩॥ అజఃకల్పితసంవృత్యా పరమా
ర్థేననాప్యజః । పరతన్త్రాభినిష్పత్త్యా సంవృత్యాజాయతేతుసః ॥౭౪॥
అభూతాభినివేశోస్తి ద్వయంతత్రనవిద్యతే। ద్వయాభావంసబుద్ధ్వైవనిర్ని
మిత్తోనజాయతే ॥౭౫॥ యదానలభతేహేతూ నుత్తమాధమమధ్యమాన్
తదానజాయతేచిత్తం హేత్వభావేఫలంకుతః ॥౭౬॥ అనిమిత్తస్యచిత్త
స్యయానుత్పత్తిస్సమాద్వయా । అజాతస్యైవ సర్వస్యచిత్తదృశ్యంహిత
ద్యతః ॥౭౭॥ బుద్ధ్వానిమిత్తతాంసత్యాం హేతుంపృథగనాప్నువన్ ।
వీతశోకంతథాకామ మభయంపదమశ్నుతే ॥౭౮॥ అభూతాభినివేశాద్ధి
సదృశేతత్ప్రవర్తతే । వస్త్వభావంసబుద్ధ్వైవనిస్సఙ్గంవినివర్తతే ॥౭౯॥

నివృత్తస్యాప్రవృత్తస్య నిశ్చలాహితదాస్థితిః । విషయస్సహిబుద్ధానాంతత్సామ్యమజమద్వయం ॥౮౦॥ అజమనిద్రమస్వప్నం ప్రభాతంభవతిస్వయం సకృద్విభాతోహ్యేవైషధర్మోధాతుస్వభావతః ॥౮౧॥ సుఖమావ్రియతేనిత్యం దుఃఖంవివ్రియతేసదా । యస్యకస్యచధర్మస్య గ్రహేణభగవానసౌ ॥౮౨॥ అస్తినాస్త్యస్తినాస్తీతినాస్తినాస్తీతివాపునః । చలస్థిరోభయాభావైరావృణోత్యేవబాలిశః ॥౮౩॥ కోట్యశ్చతస్రఏతాస్తు గ్రహైర్యాసాంసదావృతః । భగవానాభిరస్పృష్టోయేనదృష్టస్ససర్వదృక్ ॥౮౪॥ ప్రాప్యసర్వజ్ఞతాం కృత్స్నాం బ్రాహ్మణ్యం పదమద్వయం । అనాపన్నాదిమధ్యాన్తంకిమతఃపరమీహతే ॥౮౫॥ విప్రాణాం వినయోహ్యేషశమః ప్రాకృతఉచ్యతే । దమఃప్రకృతిదాన్తత్వాదేవం విద్వాంఛమంవ్రజేత్ ॥౮౬॥ సవస్తుసోపలమ్భంచద్వయం లౌకికమిష్యతే । అవస్తుసోపలమ్భంచ శుద్ధం లౌకికమిష్యతే ॥౮౭॥ అవస్త్వనుపలమ్భం చలోకోత్తర మితిస్మృతం । జ్ఞానం జ్ఞేయంచ విజ్ఞేయం సదాబుద్ధైః ప్రకీర్తితమ్ ॥౮౮॥ జ్ఞానేచ త్రివిధేజ్ఞేయే క్రమేణవిదితేస్వయం । సర్వజ్ఞతా హిసర్వత్రభవతీహ మహాధియః ॥౮౯॥ హేయజ్ఞేయాప్యపాక్యాని విజ్ఞేయాన్యగ్రయాణతః । తేషామన్యత్రవిజ్ఞేయాదుపలమ్భస్త్రిషుస్మృతః ॥౯౦॥ ప్రకృత్యాకాశవజ్జ్ఞేయాః సర్వేధర్మాఅనాదయః । విద్యతేనహినానాత్వంతేషాంక్వచనకించన ॥౯౧॥ ఆదిబుద్ధాఃప్రకృత్యైవ సర్వేధర్మాస్సునిశ్చితాః।యస్యైవంభవతిక్షాన్తిః సోఽమృతత్వాయకల్పతే ॥౯౨॥ ఆదిశాన్తాహ్యనుత్పన్నాః ప్రకృత్యైవసునిర్వృతాః । సర్వేధర్మాస్సమాభిన్నా అజంసామ్యం విశారదం ॥౯౩॥ వైశారద్యంతువైనాస్తి భేదేవిచరతాంసదా । భేదనిమ్నాఃపృథగ్వాదా స్తస్మాత్తేకృపణాస్స్మృతాః ॥౯౪॥ అజేసామ్యేతుయేకేచి ద్భవిష్యన్తిసునిశ్చితాః। తేహిలోకేమహాజ్ఞానా స్తచ్చలోకోనగాహతే ॥౯౫॥ అజేష్వజమసఙ్క్రాన్తం ధర్మేషుజ్ఞానమిష్యతే। యతోనక్రమతేజ్ఞాన మసఙ్గంతేనకీర్తితం ॥౯౬॥

అణుమాత్రేఽపివైధర్మ్యేజాయమానేఽవిపశ్చితః । అసఙ్గతాసదానాస్తి కిముతావరణచ్యుతిః ॥౯౭॥ అలబ్ధావరణాస్సర్వేధర్మాః ప్రకృతినిర్మలాః ఆదౌబుద్ధాస్తథాముక్తా బుధ్యన్తఇతినాయకాః ॥౯౮॥ క్రమతేనహిబుద్ధస్య జ్ఞానంధర్మేషుతాపినః । సర్వేధర్మాస్తథాజ్ఞానం నైతద్బుద్ధేనభాషితం ॥౯౯॥ దుర్దర్శమతిగమ్భీర మజంసామ్యంవిశారదం । బుద్ధ్వాపదమనానాత్వం నమస్కుర్మోయథాబలమ్ ॥౧౦౦॥

ఇతిశ్రీగౌడపాదాచార్యకృతా మాణ్డూక్యోపనిష
దర్థావిష్కరణకారికా సమ్పూర్ణా.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తైత్తిరీయోపనిషత్ - శీక్షావల్లీ - ప్రథమాధ్యాయః.

అథప్రథమోఽనువాకః

హరిఃఓమ్॥శంనోమిత్రశ్శంవరుణః । శంనోభవత్వర్యమా । శంన ఇంద్రోబృహస్పతిః । శంనోవిష్ణురురుక్రమః । నమోబ్రహ్మణే।నమస్తేవాయో । త్వమేవప్రత్యక్షంబ్రహ్మాసి (త్వా)త్వమేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మవదిష్యామి । ఋతంవదిష్యామి । సత్యంవదిష్యామి ॥౧॥ తన్మామవతు । తద్వక్తారమవతు । అవతుమాం । అవతువక్తారం॥ ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥ (సత్యంవదిష్యామిపఞ్చచ)

అథద్వితీయోఽనువాకః.

శీక్షాంవ్యాఖ్యాస్యామః । వర్ణస్స్వరః।మాత్రాబలం । సామసంతానః । ఇత్యుక్తశ్శీక్షాధ్యాయః(శీక్షాంపఞ్చ)

సహనౌయశః । సహనౌబ్రహ్మవర్చసం । అథాతస్సగ్ంహితాయా ఉపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామః । పఞ్చస్వధికరణేషు । అధిలోకమధి

జ్యోతిషమధివిద్యమధి ప్రజమధ్యాత్మం । తా మహాసగ్ంహితా ఇత్యాచక్షతే । అథాధిలోకం । పృథివీపూర్వరూపం । ద్యౌరుత్తరరూపం । ఆకాశస్సంధిః ॥౧॥ వాయుస్సంధానం । ఇత్యధిలోకం । అథాధిజ్యౌతిషం। అగ్నిః పూర్వరూపం । ఆదిత్య ఉత్తరరూపం । ఆపస్సంధిః । వైద్యుతస్సంధానం । ఇత్యధిజ్యౌతిషం । అథాధివిద్యం । ఆచార్యః పూర్వరూపం॥౨॥ అన్తేవాస్యుత్తరరూపం । విద్యాసంధిః । ప్రవచనగ్ం సంధానం। ఇత్యధి విద్యం । అథాధిప్రజం । మాతా పూర్వరూపం । పితోత్తరరూపం । ప్రజాసంధిః । ప్రజననగ్ం సంధానం । ఇత్యధిప్రజం ॥౩॥ అథాధ్యాత్మం । అధరాహనుః పూర్వరూపం । ఉత్తరాహనురుత్తరరూపం । వాక్సంధిః। జిహ్వాసంధానం । ఇత్యధ్యాత్మం । ఇతీమా మహాసగ్ంహితాః । య ఏవమేతా మహాసగ్ంహితా వ్యాఖ్యాతా వేద । సంధీయతే ప్రజయా పశుభిః । బ్రహ్మవర్చసేనాన్నాద్యేన సువర్గ్యేణ లోకేన ॥౪॥ (సంధిరాచార్యః పూర్వరూపమిత్యధిప్రజం లోకేన॥)

అథ చతుర్థోఽనువాకః

యశ్ఛన్దసామృషభో విశ్వరూపః । ఛన్దోభ్యోఽధ్యమృతాత్సంబభూవ । స మేన్ద్రో మేధయా స్పృణోతు । అమృతస్య దేవధారణో భూయాసం । శరీరం మే విచర్షణం । జిహ్వా మే మధుమత్తమా । కర్ణాభ్యాం భూరి విశ్రువం । బ్రహ్మణః కోశోఽసి మేధయా పిహితః । శ్రుతం మే గోపాయ । ఆవహన్తీ వితన్వానా ॥౧॥ కుర్వాణా చీరమాత్మనః । వాసాగ్ంసి మమ గావశ్చ । అన్నపానే చ సర్వదా । తతో మే శ్రియమావహ । లోమశాం పశుభిస్సహ స్వాహా । ఆ మాయన్తు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా । వి మాయన్తు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా । ప్రమాయన్తు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా । దమాయన్తు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా। శమాయన్తు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా ॥ యశో జనేఽసాని స్వాహా । శ్రేయాన్వస్యసోఽసాని స్వాహా । తం త్వా భగ ప్రవిశాని స్వాహా । స మా భగ ప్రవిశ స్వాహా ॥౨॥ తస్మిన్త్సహస్రశాఖే । ని భ

గాహంత్వాయుష్మజేస్వాహా | యథాపః ప్రవతాయంతి | యథామాసా అహర్జరం | ఏవంమాంబ్రహ్మచారిణః | ధాతరాయంతుసర్వతస్స్వాహా| ప్రతివేశోసిప్రమా * పాహిప్రమాపద్యస్వ ॥౩॥ విత్వాస్వానాశమాయంతు బ్రహ్మచారిణస్స్వాహా ధాతరాయంతుసర్వతస్స్వాహైకంచ॥౪॥ఇత్యాంధ్రపాఠః * వితన్వానా ప్రవిశస్వాహాస ప్తచ॥ ఇతిద్రావిడపాఠః॥

అథపంచమోనువాకః

భూర్భువస్సువరితివా ఏతాస్తిస్రోవ్యాహృతయః |తాసాము హాస్మైతాంచతుర్థీం | మాహాచమస్యః ప్రవేదయతే | మహఇతి|తద్బ్రహ్మ| సఆత్మా | అఙ్గాన్యన్యాదేవతాః | భూరితివా అయంలోకః | భువఇత్యంతరిక్షం | సువరిత్యసౌలోకః ॥౧॥ మహఇత్యాదిత్యః | ఆదిత్యేనవావ సర్వేలోకామహీయంతే | భూరితివాఅగ్నిః ! భువఇతివాయుః | సువరిత్యాదిత్యః | మహఇతిచన్ద్రమాః | చంద్రమసావా వసర్వాణిజ్యోతీగ్ంషిమహీయంతే | భూరితివాఋచః | భువఇతిసామాని | సువరితియజూగ్ంషి ॥౨॥ మహఇతిబ్రహ్మ |బ్రహ్మణావావసర్వే వేదామహీయంతే| భూరితివైప్రాణః | భువఇత్యపానః | సువరితివ్యానః | మహఇత్యన్నం| అన్నేనవావసర్వే ప్రాణామహీయంతే| తావాఏతాశ్చతస్రశ్చతుర్ధా| చతస్రశ్చతస్రోవ్యాహృతయః | తాయోవేద | సవేదబ్రహ్మ | సర్వేస్మై దేవా బలిమావహంతి ॥౩॥ అసౌలోకోయజూగ్ంషి వేదద్వేచ॥

అథషష్ఠోనువాకః.

సయఏషోంతర్హృదయ ఆకాశః | తస్మిన్నయం పురుషోమనోమయః | అమృతోహిరణ్మయః | అంతరేణతాలుకే | యఏషస్తన ఇవావలంబతే | సేన్ద్రయోనిః | యత్రాసౌ కేశాంతోవివర్తతే | వ్యపోహ్య

---

* భాహీతిపాఠాంతరమ్.

శీర్షకపాలే । భూరిత్యగ్నౌ ప్రతితిష్ఠతి । భువ ఇతివాయౌ ॥౧॥ సువ
రిత్యాదిత్యే । మహ ఇతిబ్రహ్మణి । ఆప్నోతిస్వారాజ్యం । ఆప్నోతిమన
సస్పతిం । వాక్పతిశ్చక్షుష్పతిః । శ్రోత్రపతిర్విజ్ఞానపతిః । ఏతత్తతో
భవతి । ఆకాశశరీరంబ్రహ్మ । సత్యాత్మప్రాణారామం మనఆనన్దం ।
శాన్తిసమృద్ధమమృతం॥౨॥ ఇతి ప్రాచీన యోగ్యోపాస్స్వ॥ వాయావమృత
మేకంచ ॥ఇతి షష్ఠోఽనువాకః॥

పృథివ్యన్తరిక్షం ద్యౌర్దిశోఽవాన్తరదిశః । అగ్నిర్వాయురాదిత్య
శ్చంద్రమానక్షత్రాణి । ఆపఓషధయో వనస్పతయ ఆకాశఆత్మా।ఇత్యధి
భూతం । అథాధ్యాత్మం । ప్రాణోవ్యానోపాన ఉదానస్సమానః । చ
క్షుశ్శ్రోత్రం మనోవాక్త్వక్।చర్మమాగ్ంసగ్ం స్నావాస్థిమజ్జా । ఏతదధి
విధాయ ఋషిరవోచత్।పాఙ్క్తంవా ఇదగ్ం సర్వం ॥౧॥ పాఙ్క్తేనైవ
పాఙ్క్తగ్ం స్పృణోతీతి ॥సర్వమేకంచ॥ ఇతి సప్తమోఽనువాకః॥

ఓమితిబ్రహ్మ । ఓమితీదగ్ం సర్వం । ఓమిత్యేత దనుకృతి హస్మ
వా అప్యోశ్రావయేత్యాశ్రావయన్తి । ఓమితి సామానిగాయన్తి । ఓగ్ం
శోమితిశస్త్రాణి శగ్ంసన్తి । ఓమిత్యధ్వర్యుః ప్రతిగరం ప్రతిగృణాతి । ఓమి
తిబ్రహ్మా ప్రసౌతి । ఓమిత్యగ్నిహోత్రమను జానాతి । ఓమితిబ్రాహ్మణః
ప్రవక్ష్యన్నాహ । బ్రహ్మోపాప్నవానీతి । బ్రహ్మైవోపాప్నోతి॥౧॥
॥ఓందశ॥ ఇత్యష్టమోఽనువాకః॥

ఋతంచస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ । సత్యంచస్వాధ్యాయ ప్రవచ
నేచ । తపశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ।దమశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ।
శమశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ । అగ్నయశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ।
అగ్నిహోత్రంచస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ।అతిథయశ్చస్వాధ్యాయప్రవచ
నేచ।మానుషంచస్వాధ్యాయప్రవచనేచ । ప్రజాచస్వాధ్యాయ ప్రవచనే
చ॥౧॥ప్రజనశ్చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ । ప్రజాతిశ్చస్వాధ్యాయప్రవచ
నేచ । సత్యమితి సత్యవచా రాథీతరః । తపఇతితపోనిత్యః పౌరుశిష్టిః ।

స్వాధ్యాయ ప్రవచనేఏ వేతినాకో మౌద్గల్యః। తద్ధితప స్తద్ధితపః॥ప్రజా చస్వాధ్యాయ ప్రవచనేచ॥షట్చ॥ఇతినవమోనువాకః॥

అహంవృక్షస్య రేరివా।కీర్తిః గిరేః పృష్ఠంగిరేరివ । ఊర్ధ్వపవిత్రో వాజినీవస్వమృతమస్మి । ద్రవిణగ్ం సువర్చసం । సుమేధాఅమృతోక్షితః।ఇతిత్రిశఙ్కోర్వేదానువచనం ॥ అహగ్ం షట్ ॥ ఇతిదశమోఽనువాకః॥

వేదమనూచ్యాచార్యోన్తే వాసినమనుశాస్తి । సత్యంవద । ధర్మంచర।స్వాధ్యాయాన్మాప్రమదః।ఆచార్యాయ ప్రియంధనమాహృత్యప్రజాతంతుంమావ్యవ చ్ఛేత్సీః। సత్యాన్నప్రమదితవ్యం।ధర్మాన్నప్రమదితవ్యం । కుశలాన్నప్రమదితవ్యం।భూత్యైనప్రమదితవ్యం।స్వాధ్యాయప్రవచనాభ్యాన్న ప్రమదితవ్యం।దేవపితృకార్యాభ్యాం నప్రమదితవ్యం।మాతృదేవోభవ।పితృదేవోభవ। ఆచార్యదేవోభవ।అతిథిదేవోభవ। యాన్యనవద్యానికర్మాణి । తాని సేవితవ్యాని । నోఇతరాణి । యాన్యస్మాకగ్ం సుచరితాని । తానిత్వయోపాస్యాని ॥౨॥నోఇతరాణి।యేకేచాస్మచ్ఛ్రేయాగ్ంసో బ్రాహ్మణాః। తేషాంత్వయాసనేన ప్రశ్వసితవ్యం । శ్రద్ధయాదేయం । అశ్రద్ధయాదేయం । శ్రియాదేయం । హ్రియాదేయం । భియాదేయం । సంవిదాదేయం । అథయదితేకర్మవిచికిత్సా వావృత్తవిచికిత్సావాస్యాత్ ॥౩॥ యేతత్రబ్రాహ్మణా స్సమ్మర్శినః । యుక్తాఆయుక్తాః । అలూక్షా ధర్మకామాస్స్యుః । యథా తేతత్రవర్తేరన్ ।తథాతత్రవర్తేథాః । అథాభ్యాఖ్యాతేషు । యేతత్రబ్రాహ్మణా స్సంమర్శినః । యుక్తాఆయుక్తాః । అలూక్షా ధర్మకామాస్స్యుః । యథా తే తేషువర్తేరన్ ॥౪॥ తథా తేషువర్తేథాః । ఏషఆదేశః । ఏషఉపదేశః । ఏషావేదోపనిషత్ । ఏతదనుశాసనం । ఏవముపాసితవ్యం । ఏవముచైతదుపాస్యం॥ స్వాధ్యాయప్రవచనాభ్యాం న ప్రమదితవ్యంతో నిత్వయోపాస్యాని విచికిత్సావాస్యాత్తేషువర్తేరన్ సప్త చ ॥ఇత్యేకాదశోనువాకః॥

శంనోమిత్రశ్శంవరుణః । శంనోభవత్వర్యమా । శంనఇన్ద్రో బృహస్పతిః । శంనోవిష్ణురురుక్రమః । నమోబ్రహ్మణే । నమస్తేవాయో ।

త్వమేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వామేవప్రత్యక్షం బ్రహ్మావాదిషం।ఋత మవాదిషం । సత్యమవాదిషం ॥౧॥ తన్మామావీత్।తద్వక్తారమావీత్ । ఆవీన్మాం । ఆవీద్వక్తారం॥ ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః । సత్యంవదిష్యామి పంచ ॥ఇతి ద్వాదశోనువాకః॥

ఇతి శీక్షావల్లీ ప్రథమాధ్యాయ స్సమాప్తః.

శంనశ్శీక్షాగ్ సహనౌయశ్ఛందసాంయస్సః సయఃపృథివ్యోమిత్యు పంచాహంవేదమనూచ్య శంనో ద్వాదశ । శంనోమహ ఇత్యాదిత్యేనో ఇ తరాణి త్రయోవిగ్శతిః ॥ శంనోవక్తారం॥

హరిఃఓమ్ ॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఇతితైత్తిరీయోపనిషది శీక్షావల్లీ సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథతైత్తిరీయోపనిషది ఆనన్దవల్లీ - ద్వితీయాధ్యాయః.

ప్రథమోఽనువాకః.

హరిఃఓం ॥ సహనావవతు । సహనౌభునక్తు । సహవీర్యంకరవావహై । తేజస్వినావధీతమస్తు । మావిద్విషావహై । ఓంశాన్తిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం । తదేషాభ్యుక్తా । సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ । యోవేద నిహితంగుహాయాం పరమేవ్యోమన్ ॥౧॥ సోశ్నుతేసర్వాన్ కామాన్ సహ।బ్రహ్మణా విపశ్చితేతి । తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః । ఆకాశాద్వాయుః । వాయోరగ్నిః । అగ్నేరాపః । అద్భ్యఃపృథివీ । పృథివ్యా ఓషధయః । ఓషధీభ్యోన్నం । అన్నాత్పురుషః ॥౨॥ సవాఏషపురుషోన్న రసమయః । తస్యేదమేవశిరః। అయందక్షిణఃపక్షః । అయముత్తరఃపక్షః । అయమాత్మా।ఇదంపుచ్ఛంప్రతిష్ఠా । తదప్యేషశ్లోకోభవతి ॥౧॥

అథ ద్వితీయోఽనువాకః.

అన్నాద్వై ప్రజాః ప్రజాయంతే । యాః కాశ్చ పృథివీగ్ శ్రితాః। అథో అన్నేనైవ జీవంతి । అథైనదపి యంత్యంతతః । అన్నగ్ హి భూతానాం జ్యేష్ఠం । తస్మాత్సర్వౌషధముచ్యతే । సర్వం వై తేఽన్నమాప్నువంతి । యేఽన్నం బ్రహ్మోపాసతే । అన్నగ్ హి భూతానాం జ్యేష్ఠం । తస్మాత్సర్వౌషధముచ్యతే ॥౧॥ అన్నాద్భూతాని జాయంతే । జాతాన్యన్నేన వర్ధన్తే । అద్యతేఽత్తి చ భూతాని । తస్మాదన్నం తదుచ్యత ఇతి । తస్మాద్వా ఏతస్మాదన్నరసమయాత్ । అన్యోఽంతర ఆత్మా ప్రాణమయః । తేనైష పూర్ణః । స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ । తస్య పురుషవిధతాం । అన్వయం పురుషవిధః ॥౨॥ తస్య ప్రాణ ఏవ శిరః । వ్యానో దక్షిణః పక్షః । అపాన ఉత్తరః పక్షః। ఆకాశ ఆత్మా । పృథివీ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా । తదప్యేష శ్లోకో భవతి॥౩॥

అథ తృతీయోఽనువాకః.

ప్రాణం దేవా అను ప్రాణంతి। మనుష్యాః పశవశ్చ యే । ప్రాణో హి భూతానామాయుః। తస్మాత్సర్వాయుషముచ్యతే। సర్వమేవ త ఆయుర్యంతి। యే ప్రాణం బ్రహ్మోపాసతే। ప్రాణో హి భూతానామాయుః। తస్మాత్సర్వాయుషముచ్యత ఇతి । తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా । యః పూర్వస్య ॥౧॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాత్ప్రాణమయాత్ । అన్యోఽంతర ఆత్మా మనోమయః । తేనైష పూర్ణః । స వా ఏష పురుషవిధ ఏవ । తస్య పురుషవిధతాం । అన్వయం పురుషవిధః। తస్య యజురేవ శిరః । ఋగ్దక్షిణః పక్షః। సామోత్తరః పక్షః । ఆదేశ ఆత్మా॥౨॥ అథర్వాంగిరసః పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠా । తదప్యేష శ్లోకో భవతి॥

అథ చతుర్థోఽనువాకః.

యతో వాచో నివర్తంతే । అప్రాప్య మనసా సహ । ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్ । న బిభేతి కదాచనేతి। తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మా। యః పూర్వస్య। తస్మాద్వా ఏతస్మాన్మనోమయాత్ । అన్యోఽంతర ఆత్మా విజ్ఞానమయః ।

త్యేనైషపూర్ణః । సవాఏషపురుషవిధఏవ ॥౧॥ తస్యపురుషవిధతాం।అన్వయంపురుషవిధః । తస్యశ్రద్ధైవశిరః । ఋతందక్షిణఃపక్షః । సత్యముత్తరఃపక్షః।యోగఆత్మా।మహఃపుచ్ఛంప్రతిష్ఠా।తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥౨॥

అథపంచమోనువాకః.

విజ్ఞానంయజ్ఞంతనుతే । కర్మాణితనుతేపిచ । విజ్ఞానందేవాస్సర్వే। బ్రహ్మజ్యేష్ఠముపాసతే । విజ్ఞానంబ్రహ్మచేద్వేద । తస్మాచ్చేన్నప్రమాద్యతి । శరీరేపాప్మనోహిత్వా । సర్వాన్కామాన్సమశ్నుతఇతి । తస్యైషఏవశారీరఆత్మా । యఃపూర్వస్య ॥౧॥ తస్మాద్వాఏతస్మాద్విజ్ఞానమయాత్ । అన్యోన్తర ఆత్మానందమయః । తేనైషపూర్ణః । సవాఏషపురుష విధఏవ । తస్యపురుష విధతాం । అన్వయంపురుషవిధః । తస్యప్రియమేవశిరః । మోదోదక్షిణఃపక్షః । ప్రమోద ఉత్తరః పక్షః । ఆనందఆత్మా ॥౨॥ బ్రహ్మపుచ్ఛంప్రతిష్ఠా । తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥

అథ షష్ఠోనువాకః.

అసన్నేవసభవతి । అసద్బ్రహ్మేతి వేదచేత్ । అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేద । సంతమేనంతతో విదురితి । తస్యైషఏవశారీర ఆత్మా । యఃపూర్వస్య । అథాతోను ప్రశ్నాః । ఉతావిద్వానముంలోకం ప్రేత్య । కశ్చనగచ్ఛతి । ఆహోవిద్వానముం లోకంప్రేత్య ॥౧॥ కశ్చిత్సమశ్నుతా ౩-ఉ । సోకామయత । బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి।సతపోతప్యత । సతపస్తప్త్వా । ఇదగ్ంసర్వమసృజత । యదిదంకించ। తత్సృష్ట్వా । తదేవానుప్రావిశత్ । తదనుప్రవిశ్య ॥౨॥ సచ్చత్యచ్చాభవత్ ।నిరుక్తంచానిరుక్తంచ । నిలయనంచా నిలయనంచ । విజ్ఞానంచా విజ్ఞానంచ । సత్యంచానృతంచ సత్యమభవత్ । యదిదంకించ । తత్సత్యమిత్యాచక్షతే । తదప్యేషశ్లోకోభవతి॥

అథ సప్తమోనువాకః.

అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్ । తతోవైసదజాయత । తదాత్మానగ్ంస్వయమకురుత । తస్మాత్తత్సుకృత ముచ్యత ఇతి।యద్వైతత్సుకృతం।రసో

హ్యేవైషః। రసగ్ హ్యేవాయంలబ్ధ్వా నందీభవతి । కో హ్యేవాన్యాత్కః ప్రాణ్యాత్ । యదేష ఆకాశ ఆనందో న స్యాత్ । ఏష హ్యేవానం దయాతి ॥౧॥ యదా హ్యేవైష ఏతస్మి న్నదృశ్యేనాత్మ్యేనిరుక్తేనిలయనేభయం ప్రతిష్ఠాంవిందతే । అథసోభయం గతో భవతి । యదా హ్యేవైష ఏతస్మి న్నుదర మంతరంకురుతే । అథతస్యభయంభవతి । తత్త్వేవభయం విదుషోమన్వానస్య । తదప్యేష శ్లోకో భవతి॥

అథ అష్టమోనువాకః.

భీషాస్మాద్వాతఃపవతే । భీషోదేతిసూర్యః । భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ । మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి । సైషానందస్యమీమాగ్ సా భవతి।యువాస్యాత్సాధు యువాధ్యాయికః। ఆశిష్ఠోద్రఢిష్ఠోబలిష్ఠః । తస్యేయంపృథివీసర్వా విత్తస్యపూర్ణాస్యాత్ । సఏకో మానుషఆనందః । శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య ॥౧॥ తేయేశతంమానుషా ఆనందాః । సఏకోమనుష్య గంధర్వాణా మానందః । శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య । తేయేశతంమనుష్యగంధర్వాణామానందాః।సఏకోదేవగంధర్వాణామానందః। శ్రోత్రి యస్యచాకామహతస్య । తేయేశతందేవగంధర్వాణా మానందాః।సఏకయఃపితౄణాం చిరలోక లోకానామానందః।శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య । తేయేశతంపితౄణాం చిరలోకలోకానా మానందాః ॥౨॥ సఏకఆజానజానాం దేవానామానందః । శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య । తేయేశత మాజానజానాం దేవానా మానందాః। సఏకఃకర్మదేవానాం దేవానా మానందః । యేకర్మణాదేవా నపియంతి । శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య । తేయేశతంకర్మ దేవానాం దేవానామానందాః । సఏకోదేవానామానందః । శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య । తేయేశతందేవానామానందాః ॥౩॥ సఏకఇంద్రస్యానందః। శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య । తేయేశతమిన్ద్రస్యానన్దాః । సఏకోబృహస్పతే రానన్దః । శ్రోత్రియస్యచాకామహతస్య । తేయేశతంబృహస్పతే

రానందాః। స ఏకః ప్రజాపతేరానన్దః। శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య। తే యే శతం ప్రజాపతే రానన్దాః। స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః॥౮॥ శ్రోత్రియస్య చాకామహతస్య। స యశ్చాయం పురుషే। యశ్చాసావాదిత్యే। స ఏకః। స య ఏవంవిత్। అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య। ఏతమన్నమయమాత్మాన ముపసంక్రామతి। ఏతం ప్రాణమయమాత్మాన ముపసంక్రామతి। ఏతం మనోమయ మాత్మానముపసంక్రామతి। ఏతం విజ్ఞానమయ మాత్మానముప సంక్రామతి ॥౫॥ ఏతమానందమయ మాత్మాన ముపసంక్రామతి। తదప్యేష శ్లోకో భవతి॥

అథ నవమోఽనువాకః.

యతో వాచో నివర్తన్తే। అప్రాప్య మనసా సహ। ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్। న బిభేతి కుతశ్చనేతి। ఏతగ్ం హ వావ న తపతి। కిమహగ్ం సాధు నాకరవం। కిమహం పాప మకరవమితి। స య ఏవం విద్వానేతే ఆత్మానగ్ం స్పృణుతే। ఉభే హ్యేవైష ఏతే ఆత్మానగ్ం స్పృణుతే। య ఏవం వేద ॥౧॥ ఇత్యుపనిషత్॥

ఇత్యానందవల్లీ నామ ద్వితీయోఽధ్యాయస్సమాప్తః.

బ్రహ్మవిదిదమయమిదమేకవింశతి రన్నా దన్నరసమయా దన్నాత్ప్రాణో వ్యానోపాన ఆకాశః పృథివీ పుచ్ఛం షడ్వింశతిః ప్రాణం యజుర్ఋక్సామాదేశోఽథర్వాంగిరసః పుచ్ఛం ద్వావింశతి శ్శ్రద్ధర్తం సత్యం యోగో మహ ష్టాదశ విజ్ఞానం ప్రియం మోదః ప్రమోద ఆనన్దో బ్రహ్మపుచ్ఛం ద్వావింశతి రసన్నేవ ద్వావింశతిరసత్ షోడశ భీషాస్మాన్మానుషో మనుష్య గన్ధర్వాణాం దేవగన్ధర్వాణాం పితౄణాం చిరలోకలోకానా మాజానజానాం కర్మదేవానాం దేవానామిన్ద్రస్య బృహస్పతేః ప్రజాపతేర్బ్రహ్మణః స యశ్చాసఙ్క్రామత్యేక పంచాశద్యతః కుతశ్చనైతమేకా దశ నవ॥ సహనావవతు శాంతిః॥

హరిః ఓం॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఇతి తైత్తిరీయోపనిషది ఆనన్దవల్లీ సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ తైత్తిరీయోపనిషత్ భృగువల్లీ.

అథ ప్రథమోఽనువాకః.

హరిఃఓం॥ సహనావవతు। సహనౌభునక్తు। సహవీర్యంకరవావహై। తేజస్వినావధీతమస్తు మావిద్విషావహై। ఓంశాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః। భృగుర్వై వారుణిః। వరుణం పితరముపససార। అధీహిభగవోబ్రహ్మేతి। తస్మా ఏతత్ప్రోవాచ। అన్నంప్రాణం చక్షుశ్శ్రోత్రం మనో వాచమితి। తంగ్ హోవాచ। యతో వా ఇమానిభూతాని జాయంతే। యేనజాతానిజీవంతి। యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశంతి। తద్విజిజ్ఞాసస్వ। తద్బ్రహ్మేతి। సతపోతప్యత। సతపస్తప్త్వా॥

అథ ద్వితీయోఽనువాకః.

అన్నంబ్రహ్మేతివ్యజానాత్। అన్నాద్ధ్యేవఖల్విమాని భూతాని జాయన్తే। అన్నేనజాతానిజీవంతి। అన్నంప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి। తద్విజ్ఞాయ। పునరేవవరుణం పితరముపససార। అధీహిభగవోబ్రహ్మేతి। తగ్ హోవాచ। తపసాబ్రహ్మవిజిజ్ఞాసస్వ। తపోబ్రహ్మేతి॥ సతపోతప్యత। సతపస్తప్త్వా॥

అథతృతీయోఽనువాకః.

ప్రాణోబ్రహ్మేతివ్యజానాత్। ప్రాణాద్ధ్యేవఖల్విమాని భూతాని జాయంతే। ప్రాణేనజాతానిజీవంతి। ప్రాణంప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి। తద్విజ్ఞాయ। పునరేవవరుణం పితరముపససార। అధీహిభగవోబ్రహ్మేతి। తగ్ హోవాచ। తపసాబ్రహ్మవిజిజ్ఞాసస్వ। తపోబ్రహ్మేతి। సతపోతప్యత। సతపస్తప్త్వా॥

అథ చతుర్థోఽనువాకః.

మనోబ్రహ్మేతివ్యజానాత్। మనసోహ్యేవఖల్విమాని భూతాని జాయంతే। మనసాజాతానిజీవంతి। మనఃప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి। తద్వి

జ్ఞాయ । పునరేవ వరుణం పితర ముపససార । అధీహిభగవో బ్రహ్మేతి। తగ్ం హోవాచ । తపసాబ్రహ్మవిజిజ్ఞాసస్వ । తపోబ్రహ్మేతి । సతపోతప్యత । సతపస్తప్త్వా॥

అథ పఞ్చమోఽనువాకః.

విజ్ఞానంబ్రహ్మేతివ్యజానాత్ । విజ్ఞానాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతానిజాయంతే । విజ్ఞానేనజాతానిజీవంతి । విజ్ఞానం ప్రయంత్యభిసం విశంతీతి । తద్విజ్ఞాయ । పునరేవవరుణంపితరముపససార । అధీహిభగవో బ్రహ్మేతి । తగ్ం హోవాచ । తపసా బ్రహ్మవిజిజ్ఞాసస్వ । తపోబ్రహ్మేతి। సతపోతప్యత । సతపస్తప్త్వా॥

అథ షష్ఠోఽనువాకః.

ఆనందోబ్రహ్మేతివ్యజానాత్ । ఆనందాద్ధ్యేవ ఖల్విమాని భూతానిజాయంతే । ఆనందేనజాతానిజీవంతి । ఆనందంప్రయంత్యభిసంవిశంతీతి । సైషాభార్గవీవారుణీ విద్యాపరమే వ్యోమన్ ప్రతిష్ఠితా । యఏవం వేద ప్రతితిష్ఠతి । అన్నవానన్నాదోభవతి । మహాన్భవతి ప్రజయాపశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన । మహాన్కీర్త్యా॥

అథ సప్తమోఽనువాకః.

అన్నంననింద్యాత్ । తద్వ్రతం । ప్రాణోవాఅన్నం । శరీరమన్నాదం । ప్రాణేశరీరంప్రతిష్ఠితం । శరీరేప్రాణఃప్రతిష్ఠితః । తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం। సయఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేదప్రతితిష్ఠతి। అన్నవానన్నాదోభవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన । మహాన్కీర్త్యా॥

అథ అష్టమోఽనువాకః.

అన్నంనపరిచక్షీత । తద్వ్రతం । ఆపోవా అన్నం। జ్యోతిరన్నాదం। అప్సు జ్యోతిః ప్రతిష్ఠితం । జ్యోతిష్యాపః ప్రతిష్ఠితాః । తదేతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం । సయ ఏతదన్న మన్నే ప్రతిష్ఠితంవేద ప్రతితిష్ఠతి ।

అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చ
సేన । మహాన్కీర్త్యా॥

అథ నవమోఽనువాకః.

అన్నం బహు కుర్వీత । తద్వ్రతం । పృథివీ వాన్నం । ఆకాశోఽన్నా
దః । పృథివ్యామాకాశః ప్రతిష్ఠితః । ఆకాశే పృథివీ ప్రతిష్ఠితా । తదేతద
న్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం । స య ఏతదన్నమన్నే ప్రతిష్ఠితం వేద ప్రతితిష్ఠతి ।
అన్నవానన్నాదో భవతి । మహాన్భవతి ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చ
సేన । మహాన్కీర్త్యా॥

అథ దశమోఽనువాకః.

న కంచన వసతౌ ప్రత్యాచక్షీత । తద్వ్రతం । తస్మాద్యయా కయా
చ విధయా బహ్వన్నం ప్రాప్నుయాత్ । అరాధ్యస్మా అన్నమిత్యాచ
క్షతే । ఏతద్వై ముఖతోఽన్నగ్‍ం రాద్ధం । ముఖతోఽస్మా అన్నగ్‍ం రాధ్యతే । ఏ
తద్వై మధ్యతోఽన్నగ్‍ం రాద్ధం । మధ్యతోఽస్మా అన్నగ్‍ం రాధ్యతే । ఏతద్వా
అంతతోఽన్నగ్‍ం రాద్ధం । అంతతోఽస్మా అన్నగ్‍ం రాధ్యతే ॥ ౧ ॥ య ఏవం వేద ।
క్షేమ ఇతి వాచి । యోగక్షేమ ఇతి ప్రాణాపానయోః । కర్మేతి హస్తయోః ।
గతిరితి పాదయోః । విముక్తిరితి పాయౌ । ఇతి మానుషీః సమాజ్ఞాః । అథ
దైవీః । తృప్తిరితి వృష్టౌ । బలమితి విద్యుతి ॥ ౨ ॥ యశ ఇతి పశుషు । జ్యోతి
రితి నక్షత్రేషు । ప్రజాతిరమృతమానంద ఇత్యుపస్థే । సర్వమిత్యాకాశే ।
తత్ప్రతిష్ఠేత్యుపాసీత । ప్రతిష్ఠావాన్ భవతి । తన్మహ ఇత్యుపాసీత । మ
హాన్ భవతి । తన్మన ఇత్యుపాసీత । మానవాన్ భవతి ॥ ౩ ॥ తన్నమ ఇ
త్యుపాసీత । నమ్యంతేఽస్మై కామాః । తద్బ్రహ్మేత్యుపాసీత । బ్రహ్మవాన్
భవతి । తద్బ్రహ్మణః పరిమర ఇత్యుపాసీత । పర్యేణం మ్రియంతే ద్విషంత
స్సపత్నాః । పరి యేఽప్రియా భ్రాతృవ్యాః । స యశ్చాయం పురుషే । య
శ్చాసావాదిత్యే । స ఏకః ॥ ౪ ॥ స య ఏవంవిత్ । అస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య ।
ఏతమన్నమయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఏతం ప్రాణమయమాత్మాన
ముపసంక్రమ్య । ఏతం మనోమయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఏతం విజ్ఞా

నమయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఏతమానందమయమాత్మానముపసంక్రమ్య । ఇమాల్లోఁకాన్కామాన్నీ కామరూప్యనుసంచరన్ । ఏతత్సామ గాయన్నాస్తే । హా౩వుహా౩వుహా౩వు ॥ ౫ ॥ అహమన్నమహమన్నమహమన్నం । అహమన్నాదో౽హమన్నాదో౽హమన్నాదః । అహగ్గ్ శ్లోకకృదహగ్గ్ శ్లోకకృదహగ్గ్ శ్లోకకృత్ । అహమస్మి ప్రథమజా ఋతా౩స్య । పూర్వం దేవేభ్యో అమృతస్య నా౩భా౩యి । యో మా దదాతి స ఇదేవ మా౩వాః౩ । అహమన్నమన్నమదంతమా౩ద్మి । అహం విశ్వం భువనమభ్యభవా౩మ్ । సువర్ణజ్యోతీః । య ఏవం వేద । ఇత్యుపనిషత్ ॥ ౬ ॥
[illegible]వ్యతే విద్యుతిమానవాన్ భవత్యేకో హా౩వు య ఏవం వేదైకం చ ॥

భృగుస్తస్మై యతో వింశతిస్తద్విజిజ్ఞాసస్వ తత్త్రయోదశాన్నం ప్రాణం మనో విజ్ఞానమితి విజ్ఞాయ తం తపసా ద్వాదశ ద్వాదశానంద ఇతి సైషా దశాన్నం న నింద్యాత్ప్రాణశ్శరీరమన్నం న పరిచక్షీతాపో జ్యోతిరన్నం బహు కుర్వీత పృథివ్యామాకాశ ఏకాదశైకాదశైకం చ ద్వైక షష్టిరేకాన్నవింశతిరేకాన్నవింశతిః ॥ సహ నావవతు । సహ నౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వి నావధీతమస్తు మా విద్విషావహై ॥ ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥

ఓం తత్సత్ హరిః ఓమ్ ॥ శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఇతి భృగువల్లీ సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

ఋగ్వేదే ఐతరేయోపనిషత్.

ఓం ॥ వాఙ్మే మనసి ప్రతిష్ఠితా మనో మే వాచి ప్రతిష్ఠితమావిరావీర్మ ఏధి వేదస్య మ ఆణీస్థః శ్రుతం మే మా ప్రహాసీరనేనాధీతేనాహోరాత్రాన్సందధామ్యృతం వదిష్యామి సత్యం వదిష్యామి తన్మామవతు తద్వక్తారమవత్వవతు మామవతు వక్తారమవతు వక్తారం ॥ ఓం శాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥

ఓం ॥ అగ్న ఇళా మమ ఇళా । నమో ఋషిభ్యో మన్త్రకృద్భ్యో మన్త్రపతిభ్యో నమో వో అస్తు దేవేభ్యః । శివా నశ్శన్తమా భవతు సుమృడీకా సరస్వతీ। మా తే వ్యోమ సన్దృశి। భద్రం కర్ణేభిః—యదాయుః। శన్న ఇన్ద్రాగ్నీ—వాజసాతౌ । స్తుషే జనం—మిత్రో అగ్నిః। కయా నశ్చిత్ర—వృతా । కస్త్వా సత్యో—వసు। అభీషుణః—స్యూతిభిః। భద్రన్నో అపి వాదయ మనః ॥ ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥

ఐతరేయోపనిషది - ప్రథమాధ్యాయః.

హరిః ఓమ్ ॥ ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్ నాన్యత్కిఞ్చన మిషత్ స ఈక్షత లోకాన్ను సృజా ఇతి ॥ ౧ ॥ స ఇమాఁల్లోకానసృజతామ్భో మరీచీర్మరమాపోఽదోఽమ్భః పరేణ దివం ద్యౌః ప్రతిష్ఠాఽన్తరిక్షం మరీచయః పృథివీ మరో యా అధస్తాత్తా ఆపః ॥ ౨ ॥ స ఈక్షతేమే ను లోకా లోకపాలాన్ను సృజా ఇతి సోఽద్భ్య ఏవ పురుషం సముద్ధృత్యామూర్ఛయత్ ॥ ౩ ॥ తమభ్యతపత్తస్యాభితప్తస్య ముఖం నిరభిద్యత యథాణ్డం ముఖాద్వాగ్వాచోఽగ్నిర్నాసికే నిరభిద్యేతాం నాసికాభ్యాం ప్రాణః ప్రాణాద్వాయురక్షిణీ నిరభిద్యేతామక్షీభ్యాం చక్షుశ్చక్షుష ఆదిత్యః కర్ణౌ నిరభిద్యేతాం కర్ణాభ్యాం శ్రోత్రం శ్రోత్రాద్దిశస్త్వఙ్నిరభిద్యత త్వచో లోమాని లోమభ్య ఓషధివనస్పతయో హృదయం నిరభిద్యత హృదయాన్మనో మనసశ్చన్ద్రమా నాభిర్నిరభిద్యత నాభ్యా అపానోఽపానాన్మృత్యుః శిశ్నం నిరభిద్యత శిశ్నాద్రేతో రేతస ఆపః ॥ ౪ ॥ ఇతి ప్రథమః ఖండః॥

తా ఏతా దేవతాస్సృష్టా అస్మిన్మహత్యర్ణవే ప్రాపతంస్తమశనాయాపిపాసాభ్యామన్వవార్జత్ తా ఏనమబ్రువన్నాయతనం నః ప్రజానీహి యస్మిన్ప్రతిష్ఠితా అన్నమదామేతి ॥ ౧ ॥ తాభ్యో గామానయత్తా అబ్రువన్న వై నోఽయమలమితి తాభ్యోఽశ్వమానయత్తా అబ్రువన్న వై నోఽయమలమితి ॥ ౨ ॥ తాభ్యః పురుషమానయత్తా అబ్రువన్ సుకృతం బతేతి పురుషో వావ సుకృతం తా అబ్రవీద్యథాయతనం ప్రవిశతేతి ॥ ౩ ॥ అగ్ని

ర్వాగ్భూత్వాముఖం ప్రావిశద్వాయుః ప్రాణోభూత్వా నాసికే ప్రావిశదాదిత్య శ్చక్షుర్భూత్వాఽక్షిణీ ప్రావిశద్దిశశ్శ్రోత్రం భూత్వాకర్ణౌ ప్రావిశన్నోషధి వనస్పతయోలోమాని భూత్వాత్వచ మ్ప్రావిశంశ్చన్ద్రమామనో భూత్వాహృదయం ప్రావిశత్ మృత్యురపానో భూత్వా నాభిం ప్రావిశదాపోరేతో భూత్వా శిశ్నం ప్రావిశన్ ॥ ౪ ॥ తమశనాయాపిపాసే అబ్రూతామావాభ్యా మభిప్రజానీహీతిస తే అబ్రవీదేతాస్వేవవాందేవతా స్వాభజామ్యేతాసు భాగిన్యౌ కరోమీతి తస్మాద్యస్యై కస్యైచ దేవతాయై హవిర్గృహ్యతే భాగిన్యావేవాస్యా మశనాయా పిపాసే భవతః ॥ ౫ ॥ ఇతిద్వితీయఃఖండః॥

స ఈక్షతేమేనులోకాశ్చలోకపాలాశ్చాన్న మేభ్యస్సృజా ఇతి॥ సోఽపోఽభ్యతపత్తాభ్యోఽభి తప్తాభ్యో మూర్తిరజాయతయావైసామూర్తిరజాయతాన్నంవైతత్ ॥ ౨ ॥ తదేతదభిసృష్టం పరాఙ్త్యజిఘాంసత్తద్వాచాజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోద్వాచాగృహీతుం సయద్ధైనద్వాచాఽగ్రహైష్య దభివ్యాహృత్య హైవాన్న మత్రప్స్యత్ ॥ ౩ ॥ తత్ప్రాణేనాజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోత్ప్రాణేనగృహీతుం సయద్ధైనత్ప్రాణేనాగ్రహైష్యదభిప్రాణ్యహైవా న్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౪ ॥ తచ్చక్షుషాఽజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోచ్చక్షుషా గృహీతుం సయద్ధైన చ్చక్షుషాఽగ్రహైష్యద్దృష్ట్వా హైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౫ ॥ తచ్ఛ్రోత్రేణాజిఘృక్షత్తన్నాశక్నో చ్ఛ్రోత్రేణగృహీతుం సయద్ధైన చ్ఛ్రోత్రేణాగ్రహైష్యచ్ఛ్రుత్వాహైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౬ ॥ తత్త్వచాఽజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోత్త్వచాగృహీతుం సయద్ధైనత్త్వచాఽగ్రహైష్యత్స్పృష్ట్వాహైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౭ ॥ తన్మనసాఽజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోన్మనసాగృహీతుం సయద్ధైనన్మనసాగ్రహైష్యద్ధ్యాత్వాహైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥౮॥ తచ్ఛిశ్నేనాజిఘృక్షత్తన్నాశక్నోచ్ఛిశ్నేనగృహీతుం సయద్ధైనచ్ఛిశ్నేనాగ్రహైష్యద్విసృజ్యహైవాన్నమత్రప్స్యత్ ॥ ౯ ॥ తదపానేనాజిఘృక్షత్తదా

వయత్స ఏషోఽన్నస్య గ్రహో యద్వాయు రన్నాయుర్వా ఏషయద
యుః ॥ ౧౦ ॥ సఈక్షతకథన్న్విదం మదృతేస్యాదితి సఈక్షతకతరే
ణప్రపద్యా ఇతి సఈక్షతయదివాచాఽభి వ్యాహృతం యదిప్రాణే నా
ప్రాణితం యదిచక్షుషాదృష్టం యదిశ్రోత్రేణశ్రుతం యదిత్వచా స్ప
ష్టం యదిమనసాధ్యాతం యద్యపానేనాభ్యపానితం యదిశిశ్నేనవి
సృష్టమథకోఽహమితి ॥ ౧౧ ॥ సఏత మేవసీమానంవిదార్యైతయాద్వా
రాప్రాపద్యతసైషావిదృతిర్నా మద్వాస్తదేతన్నాన్దనం తస్యత్రయ ఆవ
థాః త్రయస్స్వప్నా అయమావసథోఽయ మావసథోఽయ మావస
థఇతి ॥ ౧౨ ॥ సజాతోభూతాన్యభివ్యైక్షత్ కిమిహాన్యం వావదిషది
స ఏతమేవపురుషం బ్రహ్మతతమ మపశ్యదిదమదర్శమితీ౩॥౧౩॥ తస్మా
దిదన్ద్రోనామేదన్ద్రోహవైనామతమిదన్ద్రం సన్తమిన్ద్రమిత్యా చక్ష
తే పరోక్షేణ పరోక్షప్రియా ఇవహిదేవాః పరోక్షప్రియా ఇవహి దే
వాః ॥ ౧౪ ॥ ఇతి తృతీయఃఖండః ॥ ॥

ఇత్యైతరేయే ద్వితీయే ఆరణ్యకే చతుర్థాఽధ్యాయః.

ఉపనిషత్సు ప్రథమోఽధ్యాయః ఓమ్ తత్సత్

అథ ద్వితీయాధ్యాయః.

పురుషేహవా అయమాదితో గర్భోభవతి యదేతద్రేతః తదేత
త్సర్వేభ్యోఽఙ్గేభ్యస్తేజస్సంభృతమాత్మ న్యేవాత్మానం బిభర్తితద్యదా
స్త్రియాంసిఞ్చ త్యథైతజ్జనయతి తదస్య ప్రథమంజన్మ ॥ ౧ ॥ ఇతిప్రథ
మఃఖండః॥

తత్ స్త్రియా ఆత్మభూయం గచ్ఛతియథాస్వమఙ్గం తథాతస్మా
దేనాం నహినస్తిసాస్యైతమాత్మాన మత్రగతంభావయతి ॥ ౧ ॥ సాభా
వయిత్రీభావయితవ్యాభవతితం స్త్రీగర్భం బిభర్తిసోఽగ్ర ఏవకుమారం
జన్మనోఽగ్రేఽధి భావయతి సయత్కుమారం జన్మనోఽగ్రేఽధి భావయ

హ్యాత్మానమేవ తద్భావయత్యేషాం లోకానాం సన్తత్యా ఏవం సన్తతా హీమే లోకాస్తదస్య ద్వితీయం జన్మ ॥ ౩ ॥ ఇతి ద్వితీయః ఖండః ॥

సోఽస్యాయమాత్మా పుణ్యేభ్యః కర్మభ్యః ప్రతిధీయతే అథాస్యాయమితర ఆత్మా కృతకృత్యో వయోగతః ప్రైతి స ఇతః ప్రయన్నేవ పునర్జాయతే తదస్య తృతీయం జన్మ తదుక్తమృషిణా ॥ ౧ ॥ ఇతి తృతీయః ఖండః ॥

గర్భే ను సన్నన్వేషామవేదమహం దేవానాం జనిమాని విశ్వా । శతం మా పుర ఆయసీరరక్షన్నధ శ్యేనో జవసా నిరదీయమితి । గర్భ ఏవైతచ్ఛయానో వామదేవ ఏవము వాచ ॥ ౧ ॥ స ఏవం విద్వానస్మాచ్ఛరీరభేదాదూర్ధ్వ ఉత్క్రమ్యాముష్మిన్ స్వర్గే లోకే సర్వాన్ కామానాప్త్వాఽమృతః సమభవత్సమభవత్ ॥ ౨ ॥ ఇతి చతుర్థః ఖండః ॥

ఇత్యైతరేయే ద్వితీయేఽరణ్యకే పఞ్చమోఽధ్యాయః.

ఉపనిషత్సు ద్వితీయోఽధ్యాయః సమాప్తః.

అథ తృతీయోఽధ్యాయః.

కోఽయమాత్మేతి వయముపాస్మహే కతరః స ఆత్మా యేన వా రూపం పశ్యతి యేన వా శబ్దం శృణోతి యేన వా గన్ధానాజిఘ్రతి యేన వా వాచం వ్యాకరోతి యేన వా స్వాదు చాస్వాదు చ విజానాతి ॥ ౧ ॥ యదేతద్ధృదయం మనశ్చైతత్ సంజ్ఞానమాజ్ఞానం విజ్ఞానం ప్రజ్ఞానం మేధా దృష్టిర్ధృతిర్మతిర్మనీషా జూతిః స్మృతిః సంకల్పః క్రతురసుః కామో వశ ఇతి సర్వాణ్యేవైతాని ప్రజ్ఞానస్య నామధేయాని భవన్తి ॥ ౨ ॥ ఏష బ్రహ్మైష ఇన్ద్ర ఏష ప్రజాపతిరేతే సర్వే దేవా ఇమాని చ పఞ్చ మహాభూతాని పృథివీ వాయురాకాశ ఆపో జ్యోతీంషీత్యేతానీమాని చ క్షుద్రమిశ్రాణీవ బీజానీతరాణి చేతరాణి చాణ్డజాని చ జారుజాని చ స్వేదజాని చోద్భిజ్జాని చాశ్వా గావః పురుషా హస్తినో యత్కిఞ్చేదం ప్రాణి జఙ్గమం చ పతత్రి చ

యచ్చ స్థావరం సర్వం తత్ప్రజ్ఞానేత్రం ప్రజ్ఞానే ప్రతిష్ఠితం ప్రజ్ఞానేత్రో లోకః ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠా ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ ॥ ౩ ॥ స ఏతేనైవ ప్రజ్ఞేనాత్మనాఽస్మాల్లోకాదుత్క్రమ్యాముష్మిన్ స్వర్గే లోకే సర్వాన్ కామానాప్త్వాఽమృతః సమభవత్సమభవదిత్యోమ్ ॥ ౪ ॥ వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః ॥ ॥ హరిః ఓమ్॥

ఇత్యైతరేయే ద్వితీయ ఆరణ్యకే షష్ఠోఽధ్యాయః.

ఉపనిషత్సు తృతీయోఽధ్యాయః ఓమ్ తత్సత్.

ఇత్యైతరేయోపనిషత్సమాప్తా.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - ప్రథమప్రపాఠకః.

ఆప్యాయంతు మమాంగాని —సంతు॥ ఓం శాంతిః శ్శాంతిః శ్శాంతిః॥

హరిః ఓమ్ ॥ ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీథముపాసీత । ఓమితి హ్యుద్గాయతి తస్యోపవ్యాఖ్యానమ్॥౧॥ ఏషాం భూతానాం పృథివీ రసః పృథివ్యా ఆపో రస అపామోషధయో రస ఓషధీనాం పురుషో రసః పురుషస్య వాగ్రసో వాచ ఋగ్రస ఋచః సామ రసః సామ్న ఉద్గీథో రసః॥౨॥ స ఏష రసానాగ్ం రసతమః పరమః పరార్ధ్యోఽష్టమో యదుద్గీథః ॥ ౩ ॥ కతమా కతమర్క్ కతమత్కతమత్సామ కతమః కతమ ఉద్గీథ ఇతి విమృష్టం భవతి ॥ ౪ ॥ వాగేవర్క్ప్రాణః సామోమిత్యేతదక్షరముద్గీథస్తద్వా ఏతన్మిథునం యద్వాక్చ ప్రాణశ్చర్క్చ సామ చ ॥ ౫ ॥ తదేతన్మిథునమోమిత్యేతస్మిన్నక్షరే సగ్ంసృజ్యతే । యదా వై మిథునౌ సమాగచ్ఛత ఆపయతో వై తావన్యోన్యస్య కామం ॥౬॥ ఆపయితా హ వై కామానాం భవతి య ఏతదేవం విద్వానక్షరముద్గీథముపాస్తే॥ ౭ ॥ తద్వా ఏతదనుజ్ఞాక్షరం యద్ధి కించానుజానాత్యోమిత్యేవ తదాహైషా ఏవ సమృద్ధిర్యదనుజ్ఞా సమర్ధయితా హ వై కామానాం భవతి య ఏతదేవం విద్వానక్షరముద్గీథముపాస్తే॥

॥౮॥ తేనేయంత్రయీ విద్యావర్తతే ఓమిత్యాశ్రావయత్యోమితిశగ్
సత్యోమిత్యుద్గాయత్యేతస్యైవాక్షరస్యాపచిత్యై మహిమ్నా రసే
న॥౯॥ తేనోభౌకురుతోయశ్చైతదేవంవేదయశ్చనవేదనానాతు విద్యా
చావిద్యాచయదేవవిద్యయాకరోతి శ్రద్ధయోపనిషదాతదేవవీర్యవత్తరం
భవతీతిఖల్వేతస్యైవాక్షరస్యోప వ్యాఖ్యానంభవతి ॥౧౦॥ ఇతిప్రథమః
ఖండః॥

దేవాసురాహవై యత్రసంయేతిరే ఉభయే ప్రాజాపత్యాస్తద్ధ
దేవా ఉద్గీథమాజహ్రురనేనైనానభిభవిష్యామఇతి ॥౧॥ తేహనాసిక్యం
ప్రాణముద్గీథ ముపాసాఞ్చక్రిరేతగ్ంహాసురాః పాప్మనావివిధుః। తస్మాత్తే
నోభయంజిఘ్రతిసురభిచదుర్గన్ధిచపాప్మనాహ్యేషవిద్ధః॥౨॥ అథహవాచ
ముద్గీథముపాసాఞ్చక్రిరేతాగ్ంహాసురాః పాప్మనా వివిధుః తస్మాత్తయో
భయం వదతిసత్యం చానృతంచపాప్మనాహ్యేషావిద్ధా॥౩॥అథహచక్షు
రుద్గీథముపాసాఞ్చక్రిరేతద్ధాసురాః పాప్మనావివిధుస్తస్మాత్తేనోభయం
పశ్యతి దర్శనీయంచాదర్శనీయంచపాప్మనాహ్యేతద్విద్ధమ్ ॥౪॥ అథహ
శ్రోత్రముద్గీథముపాసాఞ్చక్రిరేతద్ధాసురాః పాప్మనావివిధుస్తస్మాత్తేనో
భయగ్ శృణోతి శ్రవణీయంచాశ్రవణీయంచ పాప్మనాహ్యేతద్విద్ధమ్।
౫॥ అథహమన ఉద్గీథ ముపాసాఞ్చక్రిరేతద్ధాసురాః పాప్మనావివిధుస్త
స్మాత్తేనోభయం సఙ్కల్పతే సఙ్కల్పనీయంచాసఙ్కల్పనీయంచ పా
ప్మనాహ్యేతద్విద్ధమ్ ॥౬॥ అథహయ ఏవాయంముఖ్యః ప్రాణస్తము
ద్గీథముపాసాఞ్చక్రిరేతగ్ంహాసురాఋత్వా విదధ్వంసుర్యథాఽశ్మానమా
ఖణమృత్వావిధ్వగ్ంసేతైవమ్॥౭॥యథాఽశ్మానమాఖణమృత్వావిధ్వగ్
సత ఏవగ్ంహైవసవిధ్వగ్ంసతే యఏవంవిది పాపంకామయతే యశ్చైన
మభిదాసతి సఏషోఽశ్మాఖణః ॥౮॥ నైవైతేనసురభినదుర్గన్ధివిజానాత్య
పహతపాప్మాహ్యేషతేనయదశ్నాతి యత్పిబతితేనేతరాన్ప్రాణానవ
త్యేతమువా అన్తతోఽవిత్త్వోత్క్రామతివ్యాదదాత్యేవాన్తత ఇతి ॥౯॥
తగ్ంహాఙ్గిరా ఉద్గీథముపాసాఞ్చక్రే ఏతము ఏవాఙ్గిరసం మన్యన్తే। అఙ్గా

నాయంరసః ॥ ౧౦ ॥ తేనతగ్ంహ బృహస్పతిరుద్గీథ ముపాసాఞ్చక్రఏత
ముఏవబృహస్పతిమ్మన్యన్తేవాగ్ఘిబృహతీతస్యాఏషపతిః ॥ ౧౧ ॥ తేనతగ్ం
హాయాస్య ఉద్గీథముపాసాఞ్చక్ర ఏతముఏవాయాస్యం మన్యన్తఆస్యా
ద్యదయతే॥౧౨॥ తేనతగ్ంహబకోదాల్భ్యోవిదాఞ్చకార। సహనైమిషీ
యాణాముద్గాతా బభూవసహస్మైభ్యః కామానాగాయతి॥౧౩॥ఆగా
తాహవైకామానాం భవతియ ఏతదేవం విద్వానక్షరముద్గీథముపాస్త
ఇత్యధ్యాత్మమ్ ॥ ౧౪ ॥ ఇతిద్వితీయఃఖణ్డః॥

అథాధిదైవతం యఏవాసౌతపతితముద్గీథ ముపాసీతోద్యన్వా ఏ
షప్రజాభ్య ఉద్గాయతి ఉద్యగ్ంస్తమోభయ మపహన్త్యపహన్తాహవై
భయస్యతమసోభవతియఏవంవేద ॥౧॥ సమానఉఏవాయంచాసౌచోష్ణో
యముష్ణోసౌస్వర ఇతీమమాచక్షతేస్వరఇతి ప్రత్యాస్వర ఇత్యముంతత
స్మాద్వా ఏతమిమమముంచోద్గీథముపాసీత ॥౨॥ అథఖలువ్యానమేవోద్గీ
థముపాసీతయద్వైప్రాణితి సప్రాణోయదపానితిసోఽపానః అథయః
ప్రాణాపానయోస్సన్ధిః సవ్యానోయో వ్యానస్సావాక్ । తస్మాదప్రాణ
న్ననపానన్వాచమభి వ్యాహరతి ॥౩॥ యావాక్సర్క్తస్మాదప్రాణన్నన
పానన్నృచ మభివ్యాహరతి యర్క్తత్సామ తస్మాదప్రాణన్ననపానన్సా
మగాయతి యత్సామస ఉద్గీథ స్తస్మాదప్రాణన్ననపానన్నుద్గాయతి॥౪॥
అతోయాన్యన్యానివీర్యవన్తికర్మాణి యథాఽగ్నేర్మన్థనమాజేస్సరణం
దృఢస్యధనుష ఆయమనమ ప్రాణన్ననపానగ్ంస్తానికరోత్యే తస్యహే
తోర్వ్యానమేవోద్గీథముపాసీత ॥౫॥ అథఖలూద్గీథాక్షరాణ్యుపాసీతో
ద్గీథఇతిప్రాణ ఏవోత్ప్రాణేనహ్యుత్తిష్ఠతి వాగ్గీర్వాచోహగిర ఇత్యాచ
క్షతేఽన్నంథమన్నేహీదగ్ం సర్వగ్ంస్థితం ॥ ౬ ॥ ద్యౌరేవో దన్తరిక్షంగీః
పృథివీథమాదిత్య ఏవోద్వాయుర్గీరగ్నిస్థగ్ం సామవేద ఏవోద్యజుర్వేదో
గీ ఋగ్వేదస్థం దుగ్ధేస్మైవాగ్దోహం యోవాచో దోహః అన్నవానన్నా
దోభవతి యఏతాన్యేవం విద్వానుద్గీథాక్షరా ణ్యుపాస్త ఉద్గీథ ఇతి॥౭॥
అథఖల్వాశీస్సమృద్ధిరుపసరణా నీత్యుపాసీత యేనసామ్నాస్తోష్యన్స్యా

స్తత్సామోపధావేత్ ॥౮॥ యస్యామృచి తామృచం యదార్షేయం తమృ
ంయాం దేవతామభిష్టోష్యన్స్యాత్తాం దేవతాముపధావేత్ ॥౯॥ యే
చ్ఛన్దసా స్తోష్యన్స్యాత్తచ్ఛన్ద ఉపధావేద్యేన స్తోమేన స్తోష్యమాణస్స్యా
త్తగ్ం స్తోమముపధావేత్ ॥౧౦॥ యాం దిశమభిష్టోష్యన్స్యాత్తాం దిశము
ధావేత్ ॥౧౧॥ ఆత్మానమన్తత ఉపసృత్య స్తువీత కామం ధ్యాయన్న
ప్రమత్తోఽభ్యాశో హ యదస్మై స కామస్సమృధ్యేత యత్కామః స్తువీతేతి
యత్కామః స్తువీతేతి ॥౧౨॥ ఇతి తృతీయః ఖండః॥

ఓమిత్యేతదక్షరముద్గీథ ముపాసీతోమితి హ్యుద్గాయతి తస్యోప
వ్యాఖ్యానం ॥౧॥ దేవా వై మృత్యోర్బిభ్యతస్త్రయీం విద్యాం ప్రావి
శగ్ంస్తే ఛన్దోభిరచ్ఛాదయన్యదేభిరచ్ఛాదయగ్ంస్తచ్ఛన్దసాం ఛన్దస్త్వం॥
తానుతత్ర మృత్యుర్యథా మత్స్యముదకే పరిపశ్యేదేవం పర్యపశ్యదృచి
సామ్ని యజుషి తేను విదిత్వోర్ధ్వా ఋచస్సామ్నో యజుషస్స్వరమేవ
ప్రావిశన్ ॥౩॥ యదా వా ఋచమాప్నోత్యోమిత్యేవాతిస్వరత్యేవగ్ం సా
మైవం యజురేష ఉ స్వరో యదేతదక్షరమేతదమృతమభయం తత్ప్రవి
శ్య దేవా అమృతా అభయా అభవన్ ॥౪॥ స య ఏతదేవం విద్వానక్షరం
ప్రణౌత్యేతదేవాక్షరగ్ం స్వరమమృతమభయం ప్రవిశతి తత్ప్రవిశ్య యద
మృతా దేవాస్తదమృతో భవతి ॥౫॥ ఇతి చతుర్థః ఖండః॥

అథ ఖలు య ఉద్గీథస్స ప్రణవో యః ప్రణవస్స ఉద్గీథ ఇత్యసౌ వా ఆ
దిత్య ఉద్గీథ ఏష ప్రణవ ఓమితి హ్యేష స్వరన్నేతి ॥౧॥ ఏతము ఏవాహ
మభ్యగాసిషం తస్మాన్మమ త్వమేకోఽసీతి హ కౌషీతకిః పుత్రమువాచ ర
శ్మీగ్ంస్త్వం పర్యావర్తయాద్బహవో వై తే భవిష్యన్తీత్యధిదైవతం ॥౨॥
అథాధ్యాత్మం య ఏవాయం ముఖ్యః ప్రాణస్తముద్గీథ ముపాసీతోమితి
హ్యేష స్వరన్నేతి ॥౩॥ ఏతము ఏవాహమభ్యగాసిషం తస్మాన్మమ త్వమే
కోఽసీతి హ కౌషీతకిః పుత్రమువాచ ప్రాణాగ్ంస్త్వం భూమానమభిగాయ
తాద్బహవో భవిష్యన్తీతి ॥౪॥ అథ ఖలు య ఉద్గీథస్స ప్రణవో యః ప్ర

ణవస్సఉద్గీథ ఇతిహోతృషదనాద్ధైవాపిదురుద్గీథ మనుసమాహరతీత్య
నుసమాహరతీతి ॥ ౫ ॥ ఇతి పంచమఃఖండః ॥

ఇయమేవర్గగ్నిస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామ త
స్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయత ఇయమేవసాఽగ్నిరమస్తత్సామ ॥౧॥
అన్తరిక్షమేవర్గ్వాయుస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామత
స్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయతేఽన్తరిక్షమేవసా వాయురమస్తత్సామ
॥౨॥ద్యౌరేవర్గాదిత్యస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామతస్మా
దృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయతే ద్యౌరేవసా ఆదిత్యోఽమస్తత్సామ ॥౩॥
నక్షత్రాణ్యేవర్క్చన్ద్రమాస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామ
తస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయతే నక్షత్రాణ్యేవసా చన్ద్రమా అమస్త
త్సామ ॥ ౪ ॥ అథ యదేతదాదిత్యస్య శుక్లంభాస్సైవర్గథ యన్నీలంప
రః కృష్ణం తత్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ సామతస్మాదృచ్య
ధ్యూఢగ్ సామగీయతే ॥ ౫ ॥ అథయదేవైతదాదిత్యస్య శుక్లంభాస్సై
వసాఽథ యన్నీలంపరః కృష్ణంతదమస్తత్సామాథయ ఏషోఽన్తరాదిత్యే
హిరణ్మయః పురుషోదృశ్యతే హిరణ్యశ్మశ్రుర్హిరణ్యకేశ ఆప్రణఖా
త్సర్వఏవసువర్ణః ॥ ౬ ॥ తస్య యథాకప్యాసం పుణ్డరీకమేవమక్షిణీ త
స్యోదితినామ సఏషసర్వేభ్యః పాప్మభ్య ఉదిత ఉదేతిహవై సర్వేభ్యః
పాప్మభ్యోయ ఏవంవేద ॥ ౭ ॥ తస్యర్క్చసామచ గేష్ణౌతస్మాదుద్గీథస్త
స్మాత్త్వేవోద్గాతైతస్యహిగాతా సఏషయేచాముష్మాత్పరాఞ్చో లో
కాస్తేషాం చేష్టే దేవకామానాంచేత్యధిదైవతం ॥౮॥ ఇతిషష్ఠఃఖండః॥

అథాధ్యాత్మం వాగేవర్క్ప్రాణస్సామ తదేతదేతస్యామృచ్య
ధ్యూఢగ్ సామతస్మాదృచ్యధ్యూఢగ్ సామగీయతే వాగేవసాప్రాణో
ఽమస్తత్సామ ॥౧॥ చక్షురేవర్గాత్మా సామతదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూ
ఢం సామతస్మాదృచ్యధ్యూఢం సామగీయతే చక్షురేవసా త్మాఽమ
స్తత్సామ ॥౨॥ శ్రోత్రమేవర్ఙ్మనః సామతదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢం

సామ తస్మాదృచ్యధ్యూఢం సామ గీయతే శ్రోత్రమేవ సా మనోఽమస్తత్సామ ॥ ౩ ॥ అథ యదేతదక్ష్ణః శుక్లం భాః సైవర్గథ యన్నీలం పరః కృష్ణం తత్సామ తదేతదేతస్యామృచ్యధ్యూఢగ్ం సామ తస్మాదృచ్యధ్యూఢం సామ గీయతే అథ యదేవైతదక్ష్ణః శుక్లం భాః సైవ సాఽథ యన్నీలం పరః కృష్ణం తదమస్తత్సామ ॥ ౪ ॥ అథ య ఏషోఽన్తరక్షిణి పురుషో దృశ్యతే సైవర్క్తత్సామ తదుక్థం తద్యజుస్తద్బ్రహ్మ తస్యైతస్య తదేవ రూపం యదముష్య రూపం యావముష్య గేష్ణౌ తౌ గేష్ణౌ యన్నామ తన్నామ ॥ ౫ ॥ స ఏష యే చైతస్మాదర్వాఞ్చో లోకాస్తేషాం చేష్టే మనుష్యకామానాం చేతి తద్య ఇమే వీణాయాం గాయన్త్యేతం తే గాయన్తి తస్మాత్తే ధనసనయః ॥ ౬ ॥ అథ య ఏతదేవం విద్వాన్సామ గాయత్యుభౌ స గాయతి సోఽమునైవ స ఏష యే చాముష్మాత్పరాఞ్చో లోకాస్తాగ్ంశ్చాప్నోతి దేవకామాగ్ంశ్చ ॥ ౭ ॥ అథానేనైవ యే చైతస్మాదర్వాఞ్చో లోకాస్తాగ్ంశ్చాప్నోతి మనుష్యకామాగ్ంశ్చ తస్మాదు హైవంవిదుద్గాతా బ్రూయాత్ ॥ ౮ ॥ కం తే కామమాగాయానీత్యేష హ్యేవ కామాగానస్యేష్టే య ఏవం విద్వాన్సామ గాయతి సామ గాయతి ॥ ౯ ॥ ఇతి సప్తమఃఖండః ॥ ॥

త్రయో హోద్గీథే కుశలా బభూవుః శిలకః శాలావత్యశ్చైకితాయనో దాల్భ్యః ప్రవాహణో జైవలిరితి తే హోచురుద్గీథే వై కుశలాః స్మో హన్తోద్గీథే కథాం వదామ ఇతి ॥ ౧ ॥ తథేతి హ సముపవివిశుః స హ ప్రవాహణో జైవలిరువాచ భగవన్తావగ్రే వదతాం బ్రాహ్మణయోర్వదతోర్వాచగ్ం శ్రోష్యామీతి ॥ ౨ ॥ స హ శిలకః శాలావత్యశ్చైకితాయనం దాల్భ్యమువాచ హన్త త్వా పృచ్ఛానీతి పృచ్ఛేతి హోవాచ ॥ ౩ ॥ కా సామ్నో గతిరితి స్వర ఇతి హోవాచ స్వరస్య కా గతిరితి ప్రాణ ఇతి హోవాచ ప్రాణస్య కా గతిరిత్యన్నమితి హోవాచాన్నస్య కా గతిరిత్యాప ఇతి హోవాచ ॥ ౪ ॥ అపాం కా గతిరిత్యసౌ లోక ఇతి హోవాచాముష్య లోకస్య కా గతిరితి న స్వర్గం లోకమతి నయేదితి హోవాచ స్వర్గం వయం లోకగ్ం సామాభిసంస్థాపయామః స్వర్గసగ్ంస్తావగ్ం హి సామేతి ॥ ౫ ॥

తఙ్హ శిలకశ్శాలావత్యశ్చైకితాయనం దాల్భ్యము వాచా ప్రతిష్ఠితం వై
కిల తే దాల్భ్య సామ యస్త్వేతర్హి బ్రూయాన్మూర్ధా తే విపతిష్యతీతిమూర్ధా
తే విపతేదితి ॥౬॥ హన్తాహమేతద్భగవత్తో వేదానీతి విద్ధీతి హోవాచా
ముష్యలోకస్య కాగతిరిత్యయంలోక ఇతి హోవాచాస్యలోకస్య కాగతి
రితి న ప్రతిష్ఠాం లోకమతినయేదితి హోవాచ ప్రతిష్ఠాంవయమయంలోకం సా
మాభిసంస్థాపయామః ప్రతిష్ఠా సంస్తావఙ్హి సామేతి ॥ ౭ ॥ తఙ్హ ప్ర
వాహణో జైవలిరువాచా న్తవద్వై కిల తే శాలావత్యసామ యస్త్వేతర్హి
బ్రూయాన్మూర్ధా తే విపతిష్యతీతిమూర్ధా తే విపతేదితిహన్తాహమేతద్భ
గవత్తో వేదానీతి విద్ధీతి హోవాచ ॥ ౮ ॥ ఇత్యష్టమః ఖణ్డః ॥

అస్యలోకస్య కాగతిరిత్యాకాశ ఇతి హోవాచ సర్వాణిహవా
ఇమానిభూతాన్యాకాశాదేవ సముత్పద్యన్త ఆకాశం ప్రత్యస్తం యన్త్యా
కాశో హ్యేవైభ్యోజ్యాయానాకాశః పరాయణమ్ ॥ ౧ ॥ సఏష పరోవరీ
యానుద్గీథస్సఏషోనన్తః పరోవరీయో హాస్యభవతి పరోవరీయసో హలో
కాఞ్జయతి యఏతదేవం విద్వాన్పరోవరీయాంసముద్గీథముపాస్తే ॥ ౨॥
తఙ్హైతమతిధన్వా శౌనక ఉదరశాణ్డిల్యాయోక్త్వోవాచ । యావత్త
ఏనంప్రజాయాముద్గీథం వేదిష్యన్తేపరోవరీయో హైభ్యస్తావదస్మింల్లోకే
జీవనంభవిష్యతి ॥౩॥ తథాఽముష్మింల్లోకేలోక ఇతి సయఏతమేవంవిద్వా
నుపాస్తే పరోవరీయ ఏవహాస్యాస్మిం లోకే జీవనం భవతి తథాఽ
ముష్మింల్లోకే లోకఇతిలోకేలోకఇతి ॥౪॥ ఇతి నవమః ఖణ్డః ॥

మటచీహతేషు కురుష్వాటిక్యాసహ జాయయోషస్తిర్హచాక్రా
యణ ఇభ్యగ్రామేప్రద్రాణకఉవాస ॥ ౧ ॥ సహేభ్యంకుల్మాషాన్ఖాద
న్తం బిభిక్షేతఙ్హోవాచ । నేతోఽన్యేవిద్యన్తే యచ్చయేమఇమఉప
నిహితా ఇతి ॥౨॥ ఏతేషాంమేదేహీతి హోవాచ తానస్మై ప్రదదౌహన్తా
నుపానమిత్యుచ్ఛిష్టంవై మేపీతఙ్స్యాదితి హోవాచ ॥౩॥ నస్విదేతేఽప్యు
చ్ఛిష్టా ఇతినవా అజీవిష్యమిమానఖాదన్నితి హోవాచ కామోమ ఉద
పానమితి ॥౪॥ సహఖాదిత్వాఽతిశేషాఞ్జాయాయా ఆజహారసాగ్రఏవ

సుభిక్షా బభూవ తాన్ప్రతిగృహ్య నిదధౌ ॥౫॥ సహ ప్రాతః సఞ్జిహాన ఉవా
చ యద్బతాన్నస్య లభేమహి లభేమహి ధనమాత్రాం రాజాసౌ యక్ష్యతే
స మా సర్వైరార్త్విజ్యైర్వృణీతేతి ॥౬॥ తం జాయోవాచ హన్త పత ఇమ
ఏవ కుల్మాషా ఇతి తాన్ఖాదిత్వాఽముం యజ్ఞం వితతమేయాయ ॥౭॥ త
త్రోద్గాతౄనాస్తావే స్తోష్యమాణానుపోపవివేశ స హ ప్రస్తోతారమువాచ ॥
౮॥ ప్రస్తోతర్యా దేవతా ప్రస్తావమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వాన్ప్రస్తోష్యసి
మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి ॥౯॥ ఏవమేవోద్గాతారమువాచోద్గాతర్యా దేవ
తోద్గీథమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వానుద్గాస్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి ॥
౧౦॥ ఏవమేవ ప్రతిహర్తారమువాచ ప్రతిహర్తర్యా దేవతా ప్రతిహారమ
న్వాయత్తా తాం చేదవిద్వాన్ప్రతిహరిష్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి తే హ
సమారతాస్తూష్ణీమాసాఞ్చక్రిరే ॥౧౧॥ ఇతి దశమః ఖణ్డః ॥

అథ హైనం యజమాన ఉవాచ భగవన్తం వా అహం వివిదిషాణీత్యుష
స్తిరస్మి చాక్రాయణ ఇతి హోవాచ ॥౧॥ స హోవాచ భగవన్తం వా
అహమేభిః సర్వైరార్త్విజ్యైః పర్యైషిషం భగవతో వా అహమవిత్త్యా
ఽన్యానవృషి ॥౨॥ భగవాంస్త్వేవ మే సర్వైరార్త్విజ్యైరితి తథేత్య
థ తర్హ్యేత ఏవ సమతిసృష్టాః స్తువతాం యావత్త్వేభ్యో ధనం దద్యాస్తావన్మ
మ దద్యా ఇతి తథేతి హ యజమాన ఉవాచ ॥౩॥ అథ హైనం ప్రస్తోతోపస
సాద ప్రస్తోతర్యా దేవతా ప్రస్తావమన్వాయత్తా తాం చేదవిద్వాన్ప్రస్తో
ష్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మా భగవానవోచత్కతమా సా దేవతేతి ॥౪॥
ప్రాణ ఇతి హోవాచ సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాని ప్రాణమేవాభి
సంవిశన్తి ప్రాణమభ్యుజ్జిహతే సైషా దేవతా ప్రస్తావమన్వాయత్తా తాం
చేదవిద్వాన్ప్రాస్తోష్యో మూర్ధా తే వ్యపతిష్యత్తథోక్తస్య మయేతి ॥౫॥
అథ హైనముద్గాతోపససాదోద్గాతర్యా దేవతోద్గీథమన్వాయత్తా తాం
చేదవిద్వానుద్గాస్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మా భగవానవోచత్కత
మా సా దేవతేతి ॥౬॥ ఆదిత్య ఇతి హోవాచ సర్వాణి హ వా ఇమాని భూ
తాన్యాదిత్యముచ్చైః సన్తం గాయన్తి సైషా దేవతోద్గీథమన్వాయత్తా

తాంచేదవిద్వానుదగాస్యో మూర్ధా తే వ్యపతిష్య త్తథోక్తస్య మయేతి॥
౭॥ అథ హైనం ప్రతిహర్తోపససాద ప్రతిహ ర్తర్యా దేవతా ప్రతిహారమన్వా
యత్తా తాంచేద విద్వాన్ప్రతిహరిష్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి మాభ
గవానవోచత్ కతమా సా దేవతేతి ॥౮॥ అన్నమితి హోవాచ సర్వాణి
హ వా ఇమాని భూతాన్యన్న మేవ ప్రతిహరమాణాని జీవ న్తి సైషా దేవతా
ప్రతిహారమన్వాయత్తా తాంచేద విద్వాన్ప్రత్యహరిష్యో మూర్ధా తే వ్య
పతిష్య త్తథోక్తస్య మయేతి తథోక్తస్య మయేతి ॥౯॥ ఇత్యేకాదశః ఖండః॥

అథాతశ్శౌవ ఉద్గీథ స్తద్ధ బకో దాల్భ్యో గ్లావో వా మైత్రేయః స్వా
ధ్యాయముద్వవ్రాజ ॥౧॥ తస్మై శ్వా శ్వేతః ప్రాదుర్బభూవ తమన్యే శ్వా
న ఉపసమేత్యోచురన్నం నో భగవా నాగాయ త్వశనాయామ వా ఇతి ॥
౨॥ తాన్హోవాచేహైవ మా ప్రాతరుపసమీయాతేతి తద్ధ బకో దాల్భ్యో గ్లా
వో వా మైత్రేయః ప్రతిపాలయాంచకార॥ ౩॥ తే హ యథైవేదం బహిష్ప
వమానేన స్తోష్యమాణాః సంరబ్ధాస్సర్పన్తీత్యేవమాస సృపు స్తే హ సము
పవిశ్య హిం చక్రుః ॥౪॥ ఓ మదా౩ మోం పిబా౩ మోం దేవో వరుణః ప్రజా
పతిః సవితా౨ఽన్నమిహా౨ఽహరదా౨ఽన్నపతే౨ఽన్నమిహాహరా౨ఽఽ
హరో౩మితి ॥౫॥ ఇతి ద్వాదశః ఖండః॥

అయం వావ లోకో హా ఉకారో వాయుర్హా ఇకార శ్చన్ద్రమా
అథకారః ఆత్మేహకారోఽగ్నిరీకారః॥౧॥ ఆదిత్య ఊకారో నిహవ ఏకారో
విశ్వే దేవా ఔ హోయికారః ప్రజాపతిర్హింకారః ప్రాణస్స్వరోఽన్నం
యా వాగ్విరాట్ ॥౨॥ అనిరుక్తస్త్రయోదశస్స్తోభః సఞ్చరో హుంకా
రః॥౩॥ దుగ్ధేఽస్మై వాగ్దోహం యో వాచో దోహోఽన్నవానన్నాదో భవ
తి య ఏతామేవగ్ం సామ్నా ముపనిషదం వేదోపనిషదం వేదేతి ॥ ౪॥
ఇతి త్రయోదశః ఖండః॥

ఇతి ఛాన్దోగ్యోపనిషది ప్రథమః ప్రపాఠకస్సమాప్తః

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - ద్వితీయప్రపాఠకః.

హరిః ఓమ్॥ సమస్తస్య ఖలు సామ్న ఉపాసనగ్ం సాధు యత్ఖలు సా
ధు తత్సామేత్యాచక్షతే యదసాధు తదసామేతి ॥౧॥ తదుతాప్యాహుః
సామ్నైనముపాగాదితి సాధునైనముపాగాదిత్యేవ తదాహురసామ్నై
నముపాగాదిత్యసాధునైనముపాగాదిత్యేవ తదాహుః॥౨॥ అథోతాప్యా
హుః సామనోబతేతి యత్సాధుభవతి సాధుబతేత్యేవ తదాహురసామనో
బతేతి యదసాధుభవత్యసాధుబతేత్యేవ తదాహుః॥౩॥ సయఏతదేవం
విద్వాన్సాధు సామేత్యుపాస్తేఽభ్యాశోహ యదేనగ్ం సాధవోధర్మా ఆచ
గచ్ఛేయురుపచనమేయుః॥ ౪॥ ఇతిప్రథమఃఖండః॥

లోకేషు పఞ్చవిధగ్ం సామోపాసీత పృథివీహింకార అగ్నిః
ప్రస్తావోఽన్తరిక్షముద్గీథ ఆదిత్యః ప్రతిహారో ద్యౌర్నిధనమిత్యూర్ధ్వేషు॥
౧॥ అథావృత్తేషు ద్యౌర్హింకార ఆదిత్యః ప్రస్తావోఽన్తరిక్షముద్గీథోఽ
గ్నిః ప్రతిహారః పృథివీనిధనం ॥ ౨॥ కల్పన్తేహాస్మైలోకా ఊర్ధ్వాశ్చా
వృత్తాశ్చ యఏతదేవం విద్వాఁల్లోకేషుపఞ్చవిధం సామోపాస్తే॥ ౩॥ ఇతి
ద్వితీయఃఖండః॥

వృష్టౌపఞ్చవిధగ్ం సామోపాసీత పురోవాతో హింకారో మే
ఘోజాయతే స ప్రస్తావో వర్షతి స ఉద్గీథో విద్యోతతే స్తనయతి స ప్రతిహా
ర ఉద్గృహ్ణాతి తన్నిధనం॥ ౧॥ వర్షతిహాస్మై వర్షయతిహ యఏతదేవంవి
ద్వాన్వృష్టౌ పఞ్చవిధగ్ం సామోపాస్తే॥ ౨॥ ఇతితృతీయఃఖండః॥

సర్వాస్వప్సుపఞ్చవిధగ్ం సామోపాసీత మేఘోయత్సంప్లవతే
సహింకారో యద్వర్షతి స ప్రస్తావో యాః ప్రాచ్యస్స్యన్దన్తే స ఉద్గీథో
యాః ప్రతీచ్యస్స ప్రతిహారస్సముద్రోనిధనం॥ ౧॥ నహాప్సుప్రైత్యప్సు

మాన్భవతి య ఏతదేవం విద్వాన్సర్వాస్వప్సు పఞ్చవిధగ్ం సామోపాస్తే॥ ౨॥ ఇతిచతుర్థఃఖండః॥

ఋతుషుపఞ్చవిధగ్ం సామోపాసీత వసన్తోహిఙ్కారో గ్రీష్మః ప్రస్తావో వర్షా ఉద్గీథశ్శరత్ప్రతిహారో హేమన్తోనిధనం॥ ౧॥ కల్పన్తేహాస్మా ఋతవ ఋతుమాన్భవతి య ఏతదేవం విద్వానృతుషు పఞ్చవిధగ్ం సామోపాస్తే॥ ౨॥ ఇతిపఞ్చమఃఖండః॥

పశుషుపఞ్చవిధగ్ం సామోపాసీతాజాహిఙ్కారోఽవయః ప్రస్తావో గావ ఉద్గీథోఽశ్వాః ప్రతిహారః పురుషోనిధనం॥ ౧॥ భవన్తిహాస్యపశవః పశుమాన్భవతి య ఏతదేవం విద్వాన్పశుషు పఞ్చవిధగ్ం సామోపాస్తే॥ ౨॥ ఇతిషష్ఠఃఖండః॥

ప్రాణేషు పఞ్చవిధగ్ం పరోవరీయ స్సామోపాసీత ప్రాణోహిఙ్కారో వాక్ప్రస్తావశ్చక్షురుద్గీథశ్శ్రోత్రం ప్రతిహారో మనోనిధనం పరోవరీ యాగ్ంసివై తాని॥ ౧॥ పరోవరీయో హాస్యభవతి పరోవరీయసోహలోకాఞ్జయతి య ఏతదేవం విద్వాన్ప్రాణేషు పఞ్చవిధం పరోవరీయ స్సామోపాస్త ఇతితు పఞ్చవిధస్య॥ ౨॥ ఇతిసప్తమఃఖండః॥

అథసప్తవిధస్యవాచి సప్తవిధగ్ం సామోపాసీత యత్కిఞ్చవాచోహుమితి సహిఙ్కారో యత్ప్రేతి సప్రస్తావో యదేతిసఆదిః॥ ౧॥ యదుదితి సఉద్గీథో యత్ప్రతీతి సప్రతిహారో యదుపేతిస ఉపద్రవో యన్నీతి తన్నిధనం॥ ౨॥ దుగ్ధేఽస్మై వాగ్దోహం యో వాచో దోహోఽన్నవానన్నాదో భవతి య ఏతదేవం విద్వాన్వాచి సప్తవిధగ్ం సామోపాస్తే॥ ౩॥ ఇత్యష్టమఃఖండః॥

అథఖల్వముమాదిత్యగ్ం సప్తవిధగ్ం సామోపాసీత సర్వదాసమస్తేన సామమాంప్రతిమాం ప్రతీతిసర్వేణ సమస్తేనసామ॥ ౧॥ తస్మిన్ని

మాని సర్వాణి భూతాన్యన్వాయత్తానీతి విద్యాత్తస్య యత్పురోదయా
త్స హింకార స్తదస్య పశవోఽన్వాయత్తా స్తస్మాత్తే హింకుర్వన్తి హిం
కార భాజినో హ్యేతస్య సామ్నః॥ ౨॥ అథయత్ప్రథమోదితే స ప్ర
స్తావ స్తదస్య మనుష్యా అన్వాయత్తా స్తస్మాత్తే ప్రస్తుతికామాః ప్రశం
సాకామాః ప్రస్తావభాజినో హ్యేతస్య సామ్నః॥ ౩॥ అథయత్సఙ్గవవే
లాయాగ్ం స ఆది స్తదస్య వయాగ్ంస్యన్వాయత్తాని తస్మాత్తాన్యన్తరిక్షే
ఽనారమ్బణా న్యాదాయాత్మానం పరిపతన్త్యాది భాజీని హ్యేతస్య సా
మ్నః॥ ౪॥ అథయత్సమ్ప్రతి మధ్యన్దినే స ఉద్గీథ స్తదస్య దేవా అన్వాయ
త్తా స్తస్మాత్తే సత్తమాః ప్రాజాపత్యానాముద్గీథ భాజినో హ్యేతస్య
సామ్నః॥ ౫॥ అథయదూర్ధ్వం మధ్యన్దినాత్ప్రాగపరాహ్ణాత్స ప్రతిహార
స్తదస్య గర్భా అన్వాయత్తా స్తస్మాత్తే ప్రతిహృతా నావపద్యన్తే ప్రతిహార
భాజినో హ్యేతస్య సామ్నః॥ ౬॥ అథయదూర్ధ్వ మపరాహ్ణాత్ప్రాగస్త
మయాత్స ఉపద్రవ స్తదస్యారణ్యా అన్వాయత్తా స్తస్మాత్తే పురుషం దృ
ష్ట్వా కక్షగ్ం శ్వభ్రమిత్యుపద్రవ న్త్యుపద్రవభాజినో హ్యేతస్య సామ్నః॥
౭॥ అథయత్ప్రథమాస్తమితే తన్నిధనం తదస్య పితరోఽన్వాయత్తా స్త
స్మాత్తాన్నిదధతి నిధన భాజినో హ్యేతస్య సామ్న ఏవంఖల్వముమాదిత్య
గ్ం సప్తవిధగ్ం సామోపాస్తే॥ ౮॥ ఇతినవమఃఖణ్డః॥

అథఖల్వాత్మసమ్మితమతిమృత్యు సప్తవిధగ్ం సామోపాసీత హిం
కార ఇతిత్ర్యక్షరం ప్రస్తావఇతి త్ర్యక్షరం తత్సమం॥ ౧॥ ఆదిరితి
ద్వ్యక్షరం ప్రతిహార ఇతిచతురక్షరంతత ఇహైకంతత్సమం॥ ౨॥ ఉద్గీథ
ఇతిత్ర్యక్షరముపద్రవ ఇతిచతురక్షరం త్రిభిస్త్రిభిస్సమం భవత్యక్షర
మతిశిష్యతే త్ర్యక్షరం తత్సమం॥ ౩॥ నిధనమితిత్ర్యక్షరం తత్సమమేవ
భవతి తానిహవా ఏతాని ద్వావిగ్ంశతిరక్షరాణి॥ ౪॥ ఏకవిగ్ంశత్యాదిత్య
మాప్నోత్యేకవిగ్ంశో వా ఇతోఽసావాదిత్యో ద్వావిగ్ంశేనపరమాదిత్యా
జ్జయతి తన్నాకం తద్విశోకం॥ ౫॥ ఆప్నోతి హాదిత్యస్య జయంపరో హా

స్యాదిత్యజయాజ్జయోభవతి యఏతదేవం విద్వానాత్మసమ్మితమతి మృత్యుసప్తవిధగ్ం సామోపాస్తే సామోపాస్తే॥ ౬॥ ఇతిదశమఃఖణ్డః॥

మనోహిఙ్కారో వాక్ప్రస్తావశ్చక్షురుద్గీథశ్శ్రోత్రం ప్రతిహారః ప్రాణోనిధనమేతద్గాయత్రం ప్రాణేషుప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేతద్గాయత్రం ప్రాణేషుప్రోతం వేదప్రాణీభవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయాపశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా మహామనాస్స్యాత్తద్వ్రతం॥ ౨॥ ఇత్యేకాదశఃఖణ్డః॥

అభిమన్థతిసహిఙ్కారో ధూమోజాయతే సప్రస్తావోజ్వలతిస ఉద్గీథోఽఙ్గారాభవన్తి సప్రతిహార ఉపశామ్యతి తన్నిధనగ్ం సగ్ంశామ్యతి తన్నిధనమేతద్రథన్తరమగ్నౌప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేతద్రథన్తరమగ్నౌప్రోతంవేద బ్రహ్మవర్చస్యన్నాదోభవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయాపశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యాన ప్రత్యఙ్ఙగ్నిమాచామేన్ననిష్ఠీవేత్తద్వ్రతం॥ ౨॥ ఇతిద్వాదశఃఖణ్డః॥

ఉపమన్త్రయతే సహిఙ్కారోజ్ఞపయతే సప్రస్తావస్స్త్రియా సహశేతేసఉద్గీథః ప్రతిస్త్రీసహశేతేస ప్రతిహారః కాలంగచ్ఛతి తన్నిధనం పారంగచ్ఛతి తన్నిధనమేతద్వామదేవ్యం మిథునేప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేతద్వామదేవ్యం మిథునేప్రోతం వేదమిథునీభవతి మిథునాన్మిథునాత్ప్రజాయతే సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యానకాఞ్చన పరిహరేత్తద్వ్రతం॥ ౨॥ ఇతిత్రయోదశఃఖణ్డః॥

ఉద్యన్హిఙ్కార ఉదితః ప్రస్తావోమధ్యన్దిన ఉద్గీథోఽపరాహ్ణః ప్రతిహారోఽస్తంయన్నిధనమేతద్బృహదాదిత్యేప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేతద్బృహదాదిత్యే ప్రోతంవేదతేజస్వ్యన్నాదోభవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యాతపన్తం ననిన్దేత్తద్వ్రతం॥ ౨॥ ఇతిచతుర్దశఃఖణ్డః॥

అభ్రాణిసమ్ప్లవన్తే సహింకారో మేఘోజాయతే సప్రస్తావోవ
ర్షతి సఉద్గీథోవిద్యోతతే స్తనయతి సప్రతిహారఉద్గృహ్ణాతి తన్నిధనమే త
ద్వైరూపం పర్జన్యేప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేతద్వైరూపం పర్జన్యేప్రో
తం వేదవిరూపాంశ్చ సురూపాంశ్చ పశూనవరున్ధే సర్వమాయురేతి
జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యావర్షన్తం నని
న్దేత్తద్వ్రతం॥ ౨॥ ఇతిపఞ్చదశః ఖణ్డః॥

వసన్తోహింకారో గ్రీష్మః ప్రస్తావోవర్షా ఉద్గీథశ్శరత్ప్రతిహారో
హేమన్తోనిధనమేతద్వైరాజమృతుషుప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేతద్వై
రాజమృతుషుప్రోతం వేదవిరాజతి ప్రజయాపశుభిర్బ్రహ్మవర్చసేన స
ర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీ
ర్త్యర్తూన్ననిన్దేత్తద్వ్రతం॥ ౨॥ ఇతిషోడశః ఖణ్డః॥

పృథివీహింకారో౽న్తరిక్షం ప్రస్తావోద్యౌరుద్గీథోదిశః ప్రతిహా
రస్సముద్రోనిధనమేతాశ్శక్వర్యో లోకేషుప్రోతాః॥ ౧॥ సయఏవమే
తాశ్శక్వర్యోలోకేషు ప్రోతావేదలోకీభవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవ
తి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యాలోకాన్ననిన్దేత్తద్వ్ర
తం॥ ౨॥ ఇతిసప్తదశః ఖణ్డః॥

అజాహింకారో౽వయః ప్రస్తావోగావ ఉద్గీథో౽శ్వాః ప్రతిహా
రః పురుషోనిధనమేతారేవత్యః పశుషుప్రోతాః॥ ౧॥ సయఏవమేతారే
వత్యః పశుషుప్రోతావేద పశుమాన్భవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి
మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యాపశూన్ననిన్దేత్తద్వ్రతం॥
౨॥ ఇత్యష్టాదశః ఖణ్డః॥

లోమహింకారస్త్వక్ప్రస్తావోమాంసముద్గీథో౽స్థి ప్రతిహా
రోమజ్జానిధనమేతద్యజ్ఞాయజ్ఞీయమఙ్గేషు ప్రోతం॥ ౧॥ సయఏవమేత
ద్యజ్ఞాయజ్ఞీయమఙ్గేషు ప్రోతంవేదాఙ్గీభవతి నాఙ్గేనవిహూర్ఛతి సర్వ

మాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా సంవత్సరం మజ్ఞో నాశ్నీయాత్తద్వ్రతం మజ్ఞో నాశ్నీయాదితి వా ॥ ౨॥ ఇత్యేకోనవింశః ఖణ్డః॥

అగ్నిర్హింకారో వాయుః ప్రస్తావ ఆదిత్య ఉద్గీథో నక్షత్రాణి ప్రతిహారశ్చన్ద్రమా నిధనమేతద్రాజనం దేవతాసు ప్రోతం॥ ౧॥ స య ఏవమేతద్రాజనం దేవతాసు ప్రోతం వేదైతాసామేవ దేవతానాగ్ం సలోకతాగ్ం సార్ష్టితాగ్ం సాయుజ్యం గచ్ఛతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి మహాన్ప్రజయా పశుభిర్భవతి మహాన్కీర్త్యా బ్రాహ్మణాన్న నిన్దేత్తద్వ్రతం॥ ౨॥ ఇతి వింశః ఖణ్డః॥

త్రయీ విద్యా హింకారస్త్రయ ఇమే లోకాస్స ప్రస్తావోఽగ్నిర్వాయురాదిత్యస్స ఉద్గీథో నక్షత్రాణి వయాగ్ంసి మరీచయస్స ప్రతిహారస్సర్పా గన్ధర్వాః పితరస్తన్నిధనమేతత్సామ సర్వస్మిన్ప్రోతం॥ ౧॥ స య ఏవమేతత్సామ సర్వస్మిన్ప్రోతం వేద సర్వగ్ం హ భవతి॥ ౨॥ తదేష శ్లోకః। యాని పఞ్చధా త్రీణి త్రీణి తేభ్యో న జ్యాయః పరమన్యదస్తి॥ ౩॥ యస్తద్వేద స వేద సర్వగ్ం సర్వా దిశో బలిమస్మై హరన్తి। సర్వమస్మీత్యుపాసీత తద్వ్రతం తద్వ్రతం॥ ౪॥ ఇత్యేకవింశః ఖణ్డః॥

వినర్ది సామ్నో వృణే పశవ్యమిత్యగ్నేరుద్గీథోఽనిరుక్తః ప్రజాపతేర్నిరుక్తస్సోమస్య మృదు శ్లక్ష్ణం వాయోః శ్లక్ష్ణం బలవదిన్ద్రస్య క్రౌఞ్చం బృహస్పతేరపధ్వాన్తం వరుణస్య తాన్సర్వానేవోపసేవేత వారుణం త్వేవ వర్జయేత్॥ ౧॥ అమృతత్వం దేవేభ్య ఆగాయానీత్యాగాయేత్స్వధాం పితృభ్య ఆశాం మనుష్యేభ్యస్తృణోదకం పశుభ్యస్స్వర్గం లోకం యజమానాయాన్నమాత్మన ఆగాయానీత్యేతాని మనసా ధ్యాయన్నప్రమత్తస్స్తువీత॥ ౨॥ సర్వే స్వరా ఇన్ద్రస్యాత్మానః సర్వ ఊష్మాణః ప్రజాపతేరాత్మానః సర్వే స్పర్శా మృత్యోరాత్మానస్తం యది స్వరేషూపాలభేతేన్ద్రగ్ం శరణం ప్రపన్నోఽభూవం స త్వా ప్రతి వక్ష్యతీత్యేనం

బ్రూయాత్ ॥ ౩॥ అథయద్యేనమూష్మసూపాలభేత ప్రజాపతిగ్ శరణం ప్రపన్నోఽభూవంస త్వా ప్రతిపేక్ష్యతీత్యేనం బ్రూయాదథ యద్యేనగ్ స్పర్శేషూపాలభేత మృత్యుగ్ శరణంప్రపన్నోఽభూవంస త్వా ప్రతిధక్ష్యతీత్యేనం బ్రూయాత్॥ ౪॥ సర్వేస్వరా ఘోషవన్తో బలవన్తో వక్తవ్యా ఇన్ద్రే బలం దదానీతిసర్వ ఊష్మాణోఽగ్రస్తా అనిరస్తావివృతా వక్తవ్యాః ప్రజాపతేరాత్మానం పరిదదానీతి సర్వేస్పర్శా లేశేనానభినిహితావక్తవ్యామృత్యోరాత్మానంపరిహరాణీతి॥ ౫॥ ఇతిద్వావింశః ఖండః॥

త్రయోధర్మస్కన్ధా యజ్ఞోఽధ్యయనం దానమితి ప్రథమస్తప ఏవద్వితీయో బ్రహ్మచార్యాచార్య కులవాసీతృతీయోఽత్యన్తమాత్మానమాచార్యకులే ఽవసాదయన్సర్వ ఏతే పుణ్యలోకాభవన్తి బ్రహ్మసగ్స్థోఽమృతత్వమేతి ॥౧॥ ప్రజాపతిర్లోకానభ్యతపత్తేభ్యోఽభితప్తేభ్యస్త్రయీవిద్యాసమ్ప్రాస్రవత్తామభ్యతపత్తస్యా అభితప్తాయా ఏతాన్యక్షరాణి సమ్ప్రాస్రవన్త భూర్భువస్స్వరితి॥౨॥ తాన్యభ్యతపత్తేభ్యోఽభితప్తేభ్య ఓంకారస్సమ్ప్రాస్రవత్తద్యథా శఙ్కునా సర్వాణిపర్ణాని సన్తృణ్ణాన్యేవమోంకారేణ సర్వావాక్ సన్తృణ్ణా ఓంకారఏవేదగ్ సర్వమోంకారఏవేదగ్ సర్వం॥ ౩ ॥ ఇతి త్రయోవింశఃఖణ్డః॥

బ్రహ్మవాదినో వదన్తియద్వసూనాం ప్రాతస్సవనగ్ రుద్రాణాం మాధ్యన్దినగ్ సవనమాదిత్యానాంచ విశ్వేషాంచదేవానాంతృతీయసవనం॥౧॥ క్వతర్హియజమానస్యలోక ఇతిసయస్తన్న విద్యాత్కథంకుర్యాదథ విద్వాన్కుర్యాత్ ॥ ౨॥ పురాప్రాతరనువాకస్యోపాకరణాజ్జఘనేన గార్హపత్యస్యోదఙ్ముఖ ఉపవిశ్య సవాసవగ్ సామాభిగాయతి ॥౩॥ లో౩కద్వారమపావా౩ర్ణూ ౨-౩-౩-పశ్యేమ త్వావయగ్ రా౩-౩-౩-౩౽౩ హుం౩ఆ౨-౩-౩జ్యా౩యో౩ఆ౧-౨-౪-౫ఇతి॥ ౪॥ అథజుహోతినమోఽగ్నయే పృథివీక్షితే లోకక్షితేలోకంమే యజమానాయవిన్దైషవై య

జమానస్యలోకపతాస్మి ॥౫॥ అత్రయజమానః పరస్తాదాయుషస్స్వా
హా అపజహిపరిఘమిత్యుక్త్వోత్తిష్ఠతితస్మైవసవః ప్రాతస్సవనగ్ం సం
యచ్ఛన్తి ॥౬॥ పురామాధ్యన్దినస్య సవనస్యోపాకరణాజ్జఘనే నాగ్ని
ధ్రీయస్యోదఙ్ముఖ ఉపవిశ్యసరౌద్రగ్ం సామాభిగాయతి ॥౭॥ లోకద్వా
రమపావార్ణూ౩-౩-౩పశ్యేమత్వావయం వైరా౩-౩-౩-౩హుంఆ౩-౩జ్యా
యోఆ౩-౩-౩-౪-౫ ఇతి ॥౮॥ అథజుహోతినమోవాయవేన్తరిక్షక్షితే
లోకక్షితేలోకంమే యజమానాయవిన్దైషవై యజమానస్యలోకపతా
స్మి ॥౯॥ అత్రయజమానః పరస్తాదాయుషస్స్వాహా అపజహిపరిఘమిత్యు
క్త్వోత్తిష్ఠతి తస్మై రుద్రామాధ్యన్దినగ్ం సవనగ్ం సమ్ప్రయచ్ఛన్తి ॥౧౦॥
పురాతృతీయసవనస్యోపాకరణాజ్జఘనేనాహవనీయస్యోదఙ్ముఖ ఉపవిశ్య
స ఆదిత్యగ్ం సవైశ్వదేవగ్ం సామాభిగాయతి ॥౧౧॥ లోకద్వారమపా
వార్ణూ౩-౩-౩పశ్యేమత్వావయగ్ం స్వారా౩-౩-౩-౩హుంఆ౨-౩-౩జ్యా౩
యో౩ఆ౩-౪-౫ఇత్యాదిత్యం ॥౧౨॥ అథవైశ్వదేవం లోకద్వారమపా
వార్ణూ౨-౩-౩పశ్యేమత్వావయగ్ం సామ్రా౩-౩-౩-౩హుం౩ఆ౨-౩-౩
జ్యాయో౩ఆ౩-౧-౧-౧ఇతి ॥౧౩॥ అథజుహోతి నమఆదిత్యేభ్యశ్చ వి
శ్వేభ్యశ్చ దేవేభ్యో దివిక్షిద్భ్యో లోకక్షిద్భ్యోలోకం మేయజమా
నాయవిన్దత ॥౧౪॥ ఏషవై యజమానస్య లోకఏతాస్మ్యత్ర యజమా
నః పరస్తాదాయుషః స్వాహా అపహతపరిఘమిత్యుక్త్వోత్తిష్ఠతి ॥౧౫॥
తస్మాఆదిత్యాశ్చ విశ్వేచదేవా స్తృతీయసవనగ్ం సమ్ప్రయచ్ఛన్త్యే
షహవై యజ్ఞస్యమాత్రాంవేద యఏవంవేద యఏవంవేద ॥౧౬॥ ఇతి
చతుర్వింశఃఖండః ॥

ఇతిఛాన్దోగ్యోపనిషది ద్వితీయప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - తృతీయప్రపాఠకః.

హరిఃఓమ్॥ అసౌవా ఆదిత్యోదేవ మధుతస్యద్యౌ రేవతిరశ్చీన వంశోఽన్తరిక్షమపూపో మరీచయః పుత్రాః॥ ౧॥ తస్యయేప్రాఞ్చో రశ్మయస్తా ఏవాస్య ప్రాచ్యో మధునాడ్యః ఋచ ఏవ మధుకృత ఋగ్వేద ఏవపుష్పం తా అమృతా ఆపః॥ ౨॥ తా వా ఏతా ఋచః ఏతమృగ్వేదమ భ్యతపగ్ంస్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజఇన్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత॥ ౩॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్య మభితోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్య దేతదాదిత్యస్యరోహితగ్ం రూపం॥ ౪॥ ఇతిప్రథమఃఖణ్డః॥

అథయేఽస్యదక్షిణా రశ్మయస్తా ఏవాస్యదక్షిణా మధునాడ్యో యజూగ్ంష్యేవ మధుకృతో యజుర్వేదఏవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః॥ ౧॥ తాని వా ఏతాని యజూగ్ంష్యేతం యజుర్వేద మభ్యతపగ్ంస్తస్యాభి తప్తస్యయశస్తేజ ఇన్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత॥ ౨॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య శుక్లగ్ం రూపమ్॥ ౩॥ ఇతిద్వితీయఃఖణ్డః॥

అథయేఽస్య ప్రత్యఞ్చో రశ్మయస్తా ఏవాస్య ప్రతీచ్యో మధునాడ్యస్సామాన్యేవ మధుకృతః సామవేదఏవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః॥ ౧॥ తాని వా ఏతాని సామాన్యేతగ్ం సామవేదమభ్యతపగ్ంస్తస్యాభితప్తస్యయశస్తేజ ఇన్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత॥ ౨॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య కృష్ణగ్ం రూపం॥ ౩॥ ఇతితృతీయఃఖణ్డః॥

అథయేఽస్యోదఞ్చో రశ్మయస్తా ఏవాస్యోదీచ్యో మధునాడ్యోఽథర్వాఙ్గిరస ఏవ మధుకృత ఇతిహాసపురాణం పుష్పం తా అమృతా ఆపః॥ ౧॥ తే వా ఏతేఽథర్వాఙ్గిరస ఏతదితిహాసపురాణమభ్యతపగ్ంస్తస్యాభి

తప్తస్య యశస్తేజ ఇన్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత ॥ ౨॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య పరం కృష్ణగ్ం రూపమ్ ॥ ౩॥ ఇతి చతుర్థః ఖణ్డః ॥

అథ యేఽస్యోర్ధ్వా రశ్మయస్తా ఏవాస్యోర్ధ్వా మధునాడ్యో గుహ్యా ఏవాదేశా మధుకృతో బ్రహ్మైవ పుష్పం తా అమృతా ఆపః ॥ ౧॥ తే వా ఏతే గుహ్యా ఆదేశా ఏతద్బ్రహ్మాభ్యతపగ్ంస్తస్యాభితప్తస్య యశస్తేజ ఇన్ద్రియం వీర్యమన్నాద్యగ్ం రసోఽజాయత ॥ ౨॥ తద్వ్యక్షరత్తదాదిత్యమభితోఽశ్రయత్తద్వా ఏతద్యదేతదాదిత్యస్య మధ్యే క్షోభత ఇవ ॥ తే వా ఏతే రసానాగ్ం రసా వేదా హి రసాస్తేషామేతే రసాస్తాని వా ఏతాన్యమృతానామమృతాని వేదా హ్యమృతాస్తేషామేతాన్యమృతాని ॥ ఇతి పఞ్చమః ఖణ్డః ॥

తద్యత్ప్రథమమమృతం తద్వసవ ఉపజీవన్త్యగ్నినా ముఖేన దేవా అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద వసూనామేవైకో భూత్వాఽగ్నినైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స య ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩॥ స యావదాదిత్యః పురస్తాదుదేతా పశ్చాదస్తమేతా వసూనామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪॥ ఇతి షష్ఠః ఖణ్డః ॥

అథ యద్ద్వితీయమమృతం తద్రుద్రా ఉపజీవన్తీన్ద్రేణ ముఖేన వై దేవా అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద రుద్రాణామేవైకో భూత్వేన్ద్రేణైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స య ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩॥ స యావదాదిత్యః పురస్తాదుదేతా పశ్చాదస్తమేతా ద్విస్తా

ణత ఉదేతోత్తరతోఽస్తమేతా రుద్రాణామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥ ఇతి సప్తమః ఖణ్డః ॥

అథ యత్తృతీయమమృతం తదాదిత్యా ఉపజీవన్తి వరుణేన ముఖేన న వై దేవా అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేదాదిత్యానామేవైకో భూత్వా వరుణేనైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్యో దక్షిణత ఉదేతోత్తరతోఽస్తమేతా ద్విస్తావత్పశ్చాదుదేతా పురస్తాదస్తమేతాఽఽదిత్యానామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥ ఇత్యష్టమః ఖణ్డః ॥

అథ యచ్చతుర్థమమృతం తన్మరుత ఉపజీవన్తి సోమేన ముఖేన న వై దేవా అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద మరుతామేవైకో భూత్వా సోమేనైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్యః పశ్చాదుదేతా పురస్తాదస్తమేతా ద్విస్తావదుత్తరత ఉదేతా దక్షిణతోఽస్తమేతా మరుతామేవ తావదాధిపత్యగ్ం స్వారాజ్యం పర్యేతా ॥ ౪ ॥ ఇతి నవమః ఖణ్డః ॥

అథ యత్పఞ్చమమమృతం తత్సాధ్యా ఉపజీవన్తి బ్రహ్మణా ముఖేన న వై దేవా అశ్నన్తి న పిబన్త్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యన్తి ॥ ౧ ॥ త ఏతదేవ రూపమభిసంవిశన్త్యేతస్మాద్రూపాదుద్యన్తి ॥ ౨ ॥ స య ఏతదేవమమృతం వేద సాధ్యానామేవైకో భూత్వా బ్రహ్మణైవ ముఖేనైతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యతి స ఏతదేవ రూపమభిసంవిశత్యేతస్మాద్రూపాదుదేతి ॥ ౩ ॥ స యావదాదిత్య ఉత్తరత ఉదేతా దక్షిణతోఽస్తమేతా

తి స క్రతుం కుర్వీత ॥ ౧ ॥ మనోమయః ప్రాణశరీరో భారూపః సత్యసఙ్క-
ల్ప ఆకాశాత్మా సర్వకర్మా సర్వకామః సర్వగన్ధః సర్వరసః సర్వమి
దమభ్యాత్తోఽవాక్యనాదరః ॥ ౨ ॥ ఏష మ ఆత్మాన్తర్హృదయేఽణీయాన్
వ్రీహేర్వా యవాద్వా సర్షపాద్వా శ్యామాకాద్వా శ్యామాకతణ్డులా
ద్వైష మ ఆత్మాన్తర్హృదయే జ్యాయాన్ పృథివ్యా జ్యాయానన్తరిక్షా
జ్జ్యాయాన్దివో జ్యాయానేభ్యో లోకేభ్యః ॥ ౩ ॥ సర్వకర్మా సర్వకామః స
ర్వగన్ధః సర్వరసః సర్వమిదమభ్యాత్తోఽవాక్యనాదర ఏష మ ఆత్మాన్త
ర్హృదయ ఏతద్బ్రహ్మైతమితః ప్రేత్యాభిసమ్భవితాస్మీతి యస్య స్యాద
ద్ధా న విచికిత్సాస్తీతి హ స్మాహ శాణ్డిల్యః శాణ్డిల్యః ॥ ౪ ॥ ఇతి చతుర్దశః ఖణ్డః ॥

అన్తరిక్షోదరః కోశో భూమిబుధ్నో న జీర్యతి దిశో హ్యస్య స్రక్త
యో ద్యౌరస్యోత్తరం బిలꣳ స ఏష కోశో వసుధానస్తస్మిన్విశ్వమిదꣳ శ్రి
తమ్ ॥ ౧ ॥ తస్య ప్రాచీ దిగ్జుహూర్నామ సహమానా నామ దక్షిణా రాజ్ఞీ
నామ ప్రతీచీ సుభూతా నామోదీచీ తాసాం వాయుర్వత్సః స య ఏతమేవం
వాయుం దిశాం వత్సం వేద న పుత్రరోదꣳ రోదితి సోఽహమేతమేవం వాయుం
దిశాం వత్సం వేద మా పుత్రరోదꣳ రుదమ్ ॥ ౨ ॥ అరిష్టం కోశం ప్రపద్యేఽము
నాఽమునాఽమునా ప్రాణం ప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽమునా భూః ప్రప
ద్యేఽమునాఽమునాఽమునా భువః ప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽమునా స్వ
ః ప్రపద్యేఽమునాఽమునాఽమునా ॥ ౩ ॥ స యదవోచం ప్రాణం ప్రపద్య
ఇతి ప్రాణో వా ఇదꣳ సర్వం భూతం యదిదం కిఞ్చ తమేవ తత్ప్రాప
త్సి ॥ ౪ ॥ అథ యదవోచం భూః ప్రపద్య ఇతి పృథివీం ప్రపద్యేఽన్తరిక్షం ప్రప
ద్యే దివం ప్రపద్య ఇత్యేవ తదవోచమ్ ॥ ౫ ॥ అథ యదవోచం భువః ప్రపద్య ఇ
త్యగ్నిం ప్రపద్యే వాయుం ప్రపద్య ఆదిత్యం ప్రపద్య ఇత్యేవ తదవోచమ్ ॥ ౬ ॥
అథ యదవోచꣳ స్వః ప్రపద్య ఇత్యృగ్వేదం ప్రపద్యే యజుర్వేదం ప్రప
ద్యే సామవేదం ప్రపద్య ఇత్యేవ తదవోచం తదవోచమ్ ॥ ౭ ॥ ఇతి పఞ్చ
దశః ఖణ్డః ॥

పురుషోవావయజ్ఞస్తస్యయాని చతుర్విగ్ంశతివర్షాణి తత్ప్రాతస్సవనం చతుర్విగ్ంశత్యక్షరా గాయత్రీ గాయత్రం ప్రాతస్సవనం తదస్య వసవోఽన్వాయత్తాః ప్రాణావావవసవ ఏతేహీదగ్ం సర్వం వాసయన్తి॥౧॥ తంచేదేతస్మిన్వయసి కించిదుపతపేత్సబ్రూయాత్ప్రాణావసవ ఇదంమే ప్రాతస్సవనం మాధ్యన్దినగ్ం సవనమను సన్తనుతేతి మాహం ప్రాణానాంవసూనాం మధ్యేయజ్ఞో విలోప్సీయేత్యుద్ధైవతతఏత్యగదోహభవతి॥౨॥ అథయానిచతుశ్చత్వారిగ్ంశద్వర్షాణితన్మాధ్యన్దినగ్ం సవనంచతుశ్చత్వారిగ్ంశదక్షరా త్రిష్టుప్ త్రైష్టుభంమాధ్యన్దినగ్ం సవనంతదస్య రుద్రా అన్వాయత్తాః ప్రాణావావరుద్రా ఏతేహీదగ్ం సర్వగ్ం రోదయన్తి॥౩॥ తంచేదేతస్మిన్వయసికిఞ్చిదుపతపేత్ సబ్రూయాత్ప్రాణా రుద్రా ఇదంమే మాధ్యన్దినగ్ం సవనం తృతీయసవనమనుసన్తనుతేతి మాఽహం ప్రాణానాగ్ం రుద్రాణాం మధ్యే యజ్ఞో విలోప్సీయేత్యుద్ధైవతత ఏత్యగదోహభవతి॥౪॥ అథయాన్యష్టాచత్వారిగ్ంశద్వర్షాణి తత్తృతీయసవనమష్టాచత్వారిగ్ంశదక్షరాజగతీజాగతం తృతీయసవనం తదస్యాదిత్యా అన్వాయత్తాః ప్రాణావావాదిత్యా ఏతేహీదగ్ంసర్వమాదదతే॥౫॥ తంచేదేతస్మిన్వయసికిఞ్చిదుపతపేత్సబ్రూయాత్ ప్రాణా ఆదిత్యా ఇదంమే తృతీయసవనమాయు రనుసన్తనుతేతిమాఽహంప్రాణానామాదిత్యానాం మధ్యేయజ్ఞో విలోప్సీయేత్యుద్ధైవతత ఏత్యగదోహైవభవతి॥౬॥ఏతద్ధస్మవైతద్విద్వానాహమహిదాస ఐతరేయః సకింమ ఏతదుపతపసియోఽహమనేన నప్రేష్యామీతి సహషోడశం వర్షశత మజీవత్ప్రహ షోడశంవర్షశతం జీవతి యఏవంవేద॥౭॥ ఇతిషోడశఃఖండః॥

సయదశిశిషతియత్పిపాసతి యన్నరమతే తా అస్యదీక్షాః॥౧॥ అథయదశ్నాతి యత్పిబతి యద్రమతే తదుపసదైరేతి॥౨॥ అథయద్ధసతియజ్జక్షతియన్మైథునంచరతిస్తుతశస్త్రైరేవతదేతి॥౩॥ అథయత్తపోదానమార్జవమహిగ్ంసా సత్యవచనమితి తా అస్యదక్షిణాః॥౪॥ తస్మాదాహుస్సోష్య

త్యసోఽష్టేతి పునరుత్పాదనమేవాస్యతన్మరణ మేవావభృథః ॥౫॥ తద్ధై
ఘోర ఆఙ్గిరసః కృష్ణాయ దేవకీపుత్రాయోక్త్వోవాచా పిపాస ఏవ స బభూ
వ సోఽన్తవేళాయా మేతత్త్రయం ప్రతిపద్యే తాక్షితమస్యచ్యుతమసి
ప్రాణసగ్ంశితమసీతి తత్రైతే ద్వే ఋచౌ భవతః ॥౬॥ ఆదిత్ప్రత్న
స్య రేతసః ఉద్వయం తమస స్పరిజ్యోతిః పశ్యన్త ఉత్తరగ్ంస్వః పశ్యన్త
ఉత్తరం దేవం దేవత్రా సూర్య మగన్మ జ్యోతిరుత్తమమితి జ్యోతిరుత్తమ
మితి॥౭॥ ఇతి సప్తదశః ఖండః॥

మనో బ్రహ్మేత్యుపాసీతేత్యధ్యాత్మ మథాధిదైవత మాకాశో బ్ర
హ్మేత్యుభయమాదిష్టం భవత్యధ్యాత్మం చాధిదైవతం చ ॥౧॥ తదేతచ్చ
తుష్పాద్బ్రహ్మ వాక్పాదః ప్రాణః పాదశ్చక్షుః పాదశ్శ్రోత్రం పాద
ఇత్యధ్యాత్మమథాధిదైవతమగ్నిః పాదో వాయుః పాద ఆదిత్యః పాదో
దిశః పాద ఇత్యుభయ మేవాదిష్టం భవత్యధ్యాత్మం చైవాధిదైవతం చ
౨॥ వాగేవ బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః సోఽగ్నినా జ్యోతిషా భాతి చ తపతి చ
భాతి చ తపతి చ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన య ఏవం వేద ॥౩॥ ప్రాణ
ఏవ బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః స వాయునా జ్యోతిషా భాతి చ తపతి చ భాతి
చ తపతి చ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన య ఏవం వేద ॥౪॥ చక్షురేవ
బ్రహ్మణశ్చతుర్థః పాదః స ఆదిత్యేన జ్యోతిషా భాతి చ తపతి చ భాతి చ త
పతి చ కీర్త్యా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన య ఏవం వేద ॥౫॥ శ్రోత్రమేవ బ్ర
హ్మణశ్చతుర్థః పాదః స దిగ్భిర్జ్యోతిషా భాతి చ తపతి చ భాతి చ తపతి చ కీర్త్యా
యశసా బ్రహ్మవర్చసేన య ఏవం వేద య ఏవం వేద ॥౬॥ ఇత్యష్టా
దశః ఖణ్డః॥

ఆదిత్యో బ్రహ్మేత్యాదేశస్తస్యోపవ్యాఖ్యానమసదేవేదమగ్ర ఆ
సీత్। తత్సదాసీత్తత్సమభవత్తదాణ్డం నిరవర్తత తత్సంవత్సరస్య మాత్రా
మశయత తన్నిరభిద్యత తే ఆణ్డకపాలే రజతం చ సువర్ణం చా భవతాం
౧॥ తద్యద్రజతగ్ంసేయం పృథివీ యత్సువర్ణగ్ంసా ద్యౌర్యజ్జరాయు తే పర్వతా

యదుల్బꣳ స మేఘో నీహారో యా ధమనయస్తా నద్యో యద్వాస్తేయ
ముదకꣳ స సముద్రః ॥ ౨ ॥ అథ యత్తదజాయత సోఽసావాదిత్యస్తం జాయ
మానం ఘోషా ఉలూలవోఽనూదతిష్ఠన్ సర్వాణి చ భూతాని సర్వే చ
కామాస్తస్మాత్తస్యోదయం ప్రతి ప్రత్యాయనం ప్రతి ఘోషా ఉలూలవో
ఽనూత్తిష్ఠన్తి సర్వాణి చ భూతాని సర్వే చైవ కామాః ॥ ౩ ॥ స య ఏత
మేవం విద్వానాదిత్యం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽభ్యాశో హ యదేనꣳ సాధ
వో ఘోషా ఆ చ గచ్ఛేయురుప చ నిమ్రేడేరన్నిమ్రేడేరన్ ॥ ౪ ॥ ఇత్యేకో
నవింశః ఖణ్డః ॥

ఇతి ఛాన్దోగ్యోపనిషది తృతీయప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - చతుర్థప్రపాఠకః.

హరిః ఓమ్ ॥ జానశ్రుతిర్హ పౌత్రాయణః శ్రద్ధాదేయో బహుదా
యీ బహుపాక్య ఆస హ సర్వత ఆవసథాన్మాపయాంచక్రే సర్వత
ఏవ మేఽన్నమత్స్యన్తీతి ॥ ౧ ॥ అథ హ హꣳసా నిశాయామతిపేతుస్తద్ధై
వꣳ హꣳసో హꣳసమభ్యువాద హో హోఽయి భల్లాక్ష భల్లాక్ష జా
నశ్రుతేః పౌత్రాయణస్య సమం దివా జ్యోతిరాతతం తన్మా ప్రసాఙ్క్షీస్త
త్త్వా మా ప్రధాక్షీరితి ॥ ౨ ॥ తము హ పరః ప్రత్యువాచ కమ్వర ఏనమేత
త్సన్తꣳ సయుగ్వానమివ రైక్వమాత్థేతి యో ను కథꣳ సయుగ్వా రైక్వ
ఇతి ॥ ౩ ॥ యథా కృతాయ విజితాయాధరేయాః సంయన్త్యేవమేనꣳ
సర్వం తదభిసమేతి యత్కిఞ్చ ప్రజాః సాధు కుర్వన్తి యస్తద్వేద యత్స వే
ద స మయైతదుక్త ఇతి ॥ ౪ ॥ తదు హ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణ ఉపశుశ్రా

వ స హ సఞ్జిహాన ఏవ క్షత్తారముపాచాఙ్గారే హ సయుగ్వానమివ రైక్వమాత్థేతి యో ను కథం సయుగ్వా రైక్వ ఇతి॥ ౫॥ యథా కృతాయ విజితాయాధరేయాః సంయన్త్యేవమేనం సర్వం తదభిసమేతి యత్కిఞ్చ ప్రజాః సాధు కుర్వన్తి యస్తద్వేద యత్స వేద స మయైతదుక్త ఇతి॥ ౬॥ స హ క్షత్తాన్విష్య నావిదమితి ప్రత్యేయాయ తం హోవాచ యత్రారే బ్రాహ్మణస్యాన్వేషణా తదేనమర్చ్ఛేతి॥ ౭॥ సోఽధస్తాచ్ఛకటస్య పామానం కషమాణముపోపవివేశ తం హాభ్యువాద త్వం ను భగవః సయుగ్వా రైక్వ ఇత్యహం హ్యరా౩ ఇతి హ ప్రతిజజ్ఞే స హ క్షత్తావిదమితి ప్రత్యేయాయ॥ ౮॥ ఇతి ప్రథమః ఖణ్డః॥

తదు హ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణః షట్ శతాని గవాం నిష్కమశ్వతరీరథం తదాదాయ ప్రతిచక్రమే తం హాభ్యువాద॥ ౧॥ రైక్వేమాని షట్ శతాని గవామయం నిష్కోఽయమశ్వతరీరథోఽను మ ఏతాం భగవో దేవతాం శాధి యాం దేవతాముపాస్స ఇతి॥ ౨॥ తము హ పరః ప్రత్యువాచాహ హారేత్వా శూద్ర తవైవ సహ గోభిరస్త్వితి తదు హ పునరేవ జానశ్రుతిః పౌత్రాయణః సహస్రం గవాం నిష్కమశ్వతరీరథం దుహితరం తదాదాయ ప్రతిచక్రమే॥ ౩॥ తం హాభ్యువాద రైక్వేదం సహస్రం గవామయం నిష్కోఽయమశ్వతరీరథ ఇయం జాయాయం గ్రామో యస్మిన్నాస్సేఽన్వేవ మా భగవః శాధీతి॥ ౪॥ తస్యా హ ముఖముపోద్గృహ్ణన్నువాచాజహారేమాః శూద్రానేనైవ ముఖేనాలాపయిష్యథా ఇతి తే హైతే రైక్వపర్ణా నామ మహావృషేషు యత్రాస్మా ఉవాస స తస్మై హోవాచ॥ ౫॥ ఇతి ద్వితీయః ఖణ్డః॥

వాయుర్వావ సంవర్గో యదా వా అగ్నిరుద్వాయతి వాయుమేవాప్యేతి యదా సూర్యోఽస్తమేతి వాయుమేవాప్యేతి యదా చన్ద్రోఽస్తమేతి వాయుమేవాప్యేతి॥ ౧॥ యదాప ఉచ్ఛుష్యన్తి వాయుమేవాపియన్తి వాయుర్హ్యేవైతాన్సర్వాన్సంవృఙ్క్త ఇత్యధిదైవతం॥ ౨॥ అథ

ధ్యాత్మం ప్రాణో వావ సంవర్గః స యదా స్వపితి ప్రాణమేవ వాగప్యేతి ప్రాణం చక్షుః ప్రాణగ్ం శ్రోత్రం ప్రాణం మనః ప్రాణో హ్యేవైతాన్సర్వాన్సంవృఙ్క్త ఇతి॥ ౩॥ తౌ వా ఏతౌ ద్వౌ సంవర్గౌ వాయురేవ దేవేషు ప్రాణః ప్రాణేషు॥ ౪॥ అథ హ శౌనకం చ కాపేయమభిప్రతారిణం చ కాక్షసేనిం పరివిష్యమాణౌ బ్రహ్మచారీ బిభిక్షే తస్మా ఉ హ న దదతుః॥ ౫॥ స హోవాచ, మహాత్మనశ్చతురో దేవ ఏకః కస్స జగార భువనస్య గోపాః। తం కాపేయ నాభిపశ్యన్తి మర్త్యా అభిప్రతారిన్ బహుధా వసన్తం। యస్మై వా ఏతదన్నం తస్మా ఏతన్న దత్తమితి॥ ౬॥ తదు హ శౌనకః కాపేయః ప్రతిమన్వానః ప్రత్యేయాయాత్మా దేవానాం జనితా ప్రజానాగ్ం హిరణ్యదగ్ంష్ట్రో బభసోఽనసూరిః। మహాన్తమస్య మహిమానమాహురనద్యమానో యదనన్నమత్తీతి వై వయం బ్రహ్మచారిన్నేదముపాస్మహే దత్తాస్మై భిక్షామితి॥ ౭॥ తస్మా ఉ హ దదుస్తే వా ఏతే పఞ్చాన్యే పఞ్చాన్యే దశ సన్తస్తత్కృతం తస్మాత్సర్వాసు దిక్ష్వన్నమేవ దశకృతగ్ం సైషా విరాడన్నాదీ తయేదగ్ం సర్వం దృష్టగ్ం సర్వమస్యేదం దృష్టం భవత్యన్నాదో భవతి య ఏవం వేద య ఏవం వేద॥ ౮॥ ఇతి తృతీయః ఖణ్డః॥

సత్యకామో హ జాబాలో జబాలాం మాతరమామన్త్రయాఞ్చక్రే బ్రహ్మచర్యం భవతి వివత్స్యామి కింగోత్రో న్వహమస్మీతి॥ ౧॥ సా హైనమువాచ నాహమేతద్వేద తాత యద్గోత్రస్త్వమసి బహ్వహం చరన్తీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమేతన్న వేద యద్గోత్రస్త్వమసి జబాలా తు నామాహమస్మి సత్యకామో నామ త్వమసి స సత్యకామ ఏవ జాబాలో బ్రువీథా ఇతి॥ ౨॥ స హ హారిద్రుమతం గౌతమమేత్యోవాచ బ్రహ్మచర్యం భగవతి వత్స్యామ్యుపేయాం భగవన్తమితి॥ ౩॥ తగ్ం హోవాచ కింగోత్రో ను సోమ్యాసీతి స హోవాచ నాహమేతద్వేద భో యద్గోత్రోఽహమస్మ్యపృచ్ఛం మాతరగ్ం సా మా ప్రత్యబ్రవీద్బహ్వహం చరన్తీ పరిచారిణీ యౌవనే త్వామలభే సాహమేతన్న వేద యద్గోత్ర

త్వమసి జబాలాతునామాహమస్మి సత్యకామోనామత్వమసీతిసోఽ
హగ్ం సత్యకామో జాబాలోఽస్మిభో ఇతి॥ ౪॥ తగ్ంహోవాచనైతద
బ్రాహ్మణోవివక్తుమర్హతి సమిధం సోమ్యాహరోప త్వా నేష్యేనసత్యా
దగాఇతి తముపనీయకృశానా మబలానాంచతుశ్శతాగా నిరాకృత్యో
వాచేమాస్సోమ్యాను సంవ్రజేతి తాఅభిప్రస్థాపయన్నువాచ నాసహ
స్రేణావర్తేయేతి సహవర్షగణం ప్రోవాసతాయదాసహస్రగ్ం సమ్పే
దుః॥ ౫॥ ఇతిచతుర్థఃఖణ్డః॥

అథహైనమృషభోఽభ్యు వాదసత్యకామా౩ఇతి భగవఇతిహ
ప్రతిశుశ్రావప్రాప్తాః సోమ్యసహస్రగ్ంస్మఃప్రాపయన ఆచార్యకులం॥౧॥
బ్రహ్మణశ్చతే పాదంబ్రువాణీతి బ్రవీతుమేభగవానితి తస్మైహోవా
చ ప్రాచీదిక్కలా ప్రతీచీదిక్కలా దక్షిణా దిక్కలోదీచీ దిక్కలైష
వై సోమ్యచతుష్కలః పాదోబ్రహ్మణః ప్రకాశవాన్నామ॥ ౨॥ సయఏ
తమేవం విద్వాగ్ంశ్చతుష్కలం పాదంబ్రహ్మణః ప్రకాశవానిత్యుపా
స్తే ప్రకాశవానస్మిల్లోకేభవతి ప్రకాశవతోహలోకాన్జయతి యఏత
మేవంవిద్వాగ్ంశ్చతుష్కలంపాదం బ్రహ్మణః ప్రకాశవానిత్యుపాస్తే॥
౩॥ ఇతిపఞ్చమఃఖణ్డః॥

అగ్నిష్టేపాదం వక్తేతి సహశ్వోభూతేగా అభిప్రస్థాపయాఞ్చ
కారతాయత్రాభిసాయం బభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయగా ఉ
పరుధ్యసమిధమాధాయపశ్చాదగ్నేః ప్రాఙుపోపవివేశ ॥౧॥ తమగ్నిర
భ్యువాదసత్యకామా౩ఇతి భగవఇతి హప్రతిశుశ్రావ॥ ౨॥ బ్రహ్మణ
స్సోమ్యతేపాదం బ్రువాణీతి బ్రవీతుమేభగవానితి తస్మైహోవాచపృ
థివీకలాఽన్తరిక్షం కలాద్యౌః కలాసముద్రః కలైషవైసోమ్యచతుష్క
లః పాదోబ్రహ్మణోఽనన్తవాన్నామ॥ ౩॥ సయఏతమేవం విద్వాగ్ంశ్చ
తుష్కలం పాదంబ్రహ్మణోఽనన్తవానిత్యుపాస్తేఽనన్తవానస్మిల్లో
కే భవత్యనన్తవతో హలోకాన్జయతి యఏతమేవం విద్వాగ్ంశ్చతు
ష్కలం పాదంబ్రహ్మణోఽనన్తవానిత్యుపాస్తే॥ ౪॥ ఇతిషష్ఠఃఖణ్డః॥

హంసస్తే పాదం వక్తేతి స హ శ్వోభూతే గా అభిప్రస్థాపయాంచకార తా యత్రాభి సాయం బభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయ గా ఉపరుధ్య సమిధమాధాయ పశ్చాదగ్నేః ప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧ ॥ తగ్ హగ్స ఉపనిపత్యాభ్యువాద సత్యకామా౩ ఇతి భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణః సోమ్య తే పాదం బ్రవాణీతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచాగ్నిః కలా సూర్యః కలా చన్ద్రః కలా విద్యుత్కలైష వై సోమ్య చతుష్కలః పాదో బ్రహ్మణో జ్యోతిష్మాన్నామ ॥ ౩ ॥ స య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణో జ్యోతిష్మానిత్యుపాస్తే జ్యోతిష్మానస్మింల్లోకే భవతి జ్యోతిష్మతో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణో జ్యోతిష్మానిత్యుపాస్తే ॥ ౪ ॥ ఇతి సప్తమః ఖణ్డః ॥

మద్గుష్టే పాదం వక్తేతి స హ శ్వోభూతే గా అభిప్రస్థాపయాంచకార తా యత్రాభి సాయం బభూవుస్తత్రాగ్నిముపసమాధాయ గా ఉపరుధ్య సమిధమాధాయ పశ్చాదగ్నేః ప్రాఙుపోపవివేశ ॥ ౧ ॥ తం మద్గురుపనిపత్యాభ్యువాద సత్యకామా౩ ఇతి భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ ॥ ౨ ॥ బ్రహ్మణః సోమ్య తే పాదం బ్రవాణీతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచ ప్రాణః కలా చక్షుః కలా శ్రోత్రం కలా మనః కలైష వై సోమ్య చతుష్కలః పాదో బ్రహ్మణ ఆయతనవాన్నామ ॥ ౩ ॥ స య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణ ఆయతనవానిత్యుపాస్త ఆయతనవానస్మింల్లోకే భవత్యాయతనవతో హ లోకాఞ్జయతి య ఏతమేవం విద్వాగ్శ్చతుష్కలం పాదం బ్రహ్మణ ఆయతనవానిత్యుపాస్తే ॥ ౪ ॥ ఇత్యష్టమః ఖణ్డః ॥

ప్రాప హాచార్యకులం తమాచార్యోఽభ్యువాద సత్యకామా౩ ఇతి భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మవిదివ వై సోమ్య భాసి కో ను త్వాఽనుశశాసేత్యన్యే మనుష్యేభ్య ఇతి హ ప్రతిజజ్ఞే భగవాగ్ స్త్వేవ మే కా

మే బ్రూయాత్ ॥ ౨॥ శ్రుతగ్ంహ్యేవ మే భగవద్దృశేభ్య ఆచార్యాద్ధైవ
విద్యా విదితా సాధిష్ఠం ప్రాపదితి తస్మై హైతదేవోవాచా త్రహనకించన
వీయాయేతి వీయాయేతి॥ ౩॥ ఇతినవమఃఖణ్డః॥

ఉపకోశలోహవై కామలాయనస్సత్యకామే జాబాలే బ్రహ్మచ
ర్యముమవాసతస్యహ ద్వాదశవర్షాణ్యగ్నీన్ పరిచచారసహస్మాన్యానన్తే
వాసినస్సమావర్తయగ్ంస్తగ్ంహస్మైవ నసమావర్తయతి ॥ ౧॥ తంజా
యోవాచతప్తో బ్రహ్మచారీకుశలమగ్నీన్ పరిచచారీన్మాత్వాఽగ్నయః
పరిప్రవోచన్ప్రబ్రూహ్యస్మా ఇతితస్మైహాప్రోచ్యైవ ప్రవాసాంచక్రే॥
౨॥ సహవ్యాధినాఽనశితుందధ్రేతమాచార్యజాయోవాచ బ్రహ్మచారి
న్నశానకింనునాశ్నాసీతిసహోవాచ బహవఇమేఽస్మిన్పురుషే కా
మానానాత్యయావ్యాధిభిః ప్రతిపూర్ణోఽస్మినాశిష్యామీతి ॥ ౩॥ అథ
హాగ్నయస్సమూదిరే తప్తోబ్రహ్మచారీ కుశలంనః పర్యచారీద్ధన్తా
స్మై ప్రబ్రవామేతి తస్మైహోచుః॥ ౪॥ ప్రాణోబ్రహ్మకంబ్రహ్మ
ఖంబ్రహ్మేతిసహోవాచ విజానామ్యహం యత్ప్రాణోబ్రహ్మకం
చతుఖంచనవిజానామీతి తేహోచుర్యద్వావకం తదేవఖం యదేవఖం
తదేవకమితి ప్రాణంచహాస్మై తదాకాశంచోచుః ౫ ఇతిదశమఃఖణ్డః

అథహైనం గార్హపత్యోనుశశాస పృథివ్యగ్నిరన్నమాదిత్య ఇతి
యఏషఆదిత్యే పురుషోదృశ్యతే సోఽహమస్మి సఏవాహమస్మీతి ॥ ౧॥ స
యఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాంలోకీభవతి సర్వ
మాయురేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయన్తఉపవయన్తం భు
ఞ్జామోఽస్మిగ్ంశ్చలోకేఽముష్మిగ్ంశ్చ యఏతమేవం విద్వానుపాస్తే॥
౨॥ ఇత్యేకాదశఃఖణ్డః॥

అథహైనమన్వాహార్యపచనోఽనుశశాసాపోదిశో నక్షత్రాణి
చన్ద్రమాఇతి యఏషచన్ద్రమసి పురుషోదృశ్యతే సోఽహమస్మి సఏవాహ

వహ్నిరస్మీతి॥ ౧॥ సయఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీభవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయన్త ఉపవయంతం భుఞ్జామోఽస్మిꣳశ్చ లోకేఽముష్మిꣳశ్చ యఏతమేవం విద్వానుపాస్తే॥ ౨॥ ఇతిద్వాదశఃఖండః॥

అథహైనమాహవనీయోఽనుశశాస ప్రాణ ఆకాశో ద్యౌర్విద్యుదితి యఏషవిద్యుతి పురుషో దృశ్యతే సోఽహమస్మి సఏవాహమస్మీతి॥ ౧॥ సయఏతమేవం విద్వానుపాస్తేఽపహతే పాపకృత్యాం లోకీభవతి సర్వమాయురేతి జ్యోగ్జీవతి నాస్యావరపురుషాః క్షీయన్త ఉపవయంతం భుఞ్జామోఽస్మిꣳశ్చ లోకేఽముష్మిꣳశ్చ యఏతమేవంవిద్వానుపాస్తే॥ ౨॥ ఇతిత్రయోదశఃఖండః॥

తే హోచురుపకోసలైషా సోమ్య తేఽస్మద్విద్యాత్మవిద్యా చాచార్యస్తు తే గతిం వక్తేత్యాజగామ హాస్యాచార్యస్తమాచార్యోఽభ్యువాదోపకోసల౩ ఇతి॥ ౧॥ భగవ ఇతి హ ప్రతిశుశ్రావ బ్రహ్మవిద ఇవ సోమ్య తే ముఖం భాతి కో ను త్వాఽనుశశాసేతి కో ను మాఽనుశిష్యాద్భో ఇతీహాపేవ నిహ్నుత ఇమే నూనమీదృశా అన్యాదృశా ఇతీహాగ్నీనభ్యూదే కిం ను సోమ్య కిల తేఽవోచన్నితి॥ ౨॥ ఇదమితి హ ప్రతిజజ్ఞే లోకాన్వావ కిల సోమ్య తేఽవోచన్నహం తు తే తద్వక్ష్యామి యథా పుష్కరపలాశ ఆపో న శ్లిష్యన్త ఏవమేవంవిది పాపꣳ కర్మ న శ్లిష్యత ఇతి బ్రవీతు మే భగవానితి తస్మై హోవాచ॥ ౩॥ ఇతిచతుర్దశఃఖండః॥

యఏషోఽక్షిణి పురుషో దృశ్యత ఏష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి తద్యద్యప్యస్మిన్సర్పిర్వోదకం వా సిఞ్చతి వర్త్మనీ ఏవ గచ్ఛతి॥ ౧॥ ఏతꣳ సంయద్వామ ఇత్యాచక్షత ఏతꣳ హి సర్వాణి వామాన్యభిసంయన్తి సర్వాణ్యేనం వామాన్యభిసంయన్తి య ఏవం వేద॥ ౨॥ ఏష ఉ ఏవ వామనీరేష హి సర్వాణి వామాని నయతి స

ర్వాణి వామాని నయతి య ఏవం వేద ॥ ౩ ॥ ఏష ఉ ఏవ భామనీరేష
హి సర్వేషు లోకేషు భాతి సర్వేషు లోకేషు భాతి య ఏవం వేద ॥
౪॥ అథ యదు చైవాస్మిఞ్ఛవ్యం కుర్వన్తి యది చ నార్చిషమేవాభిసమ్భ
వన్త్యర్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణపక్షా
ద్యాన్ షడుదఙ్ఙేతి మాసాగ్ స్తాన్మాసేభ్యః సంవత్సరగ్ం సంవత్సరాదా
దిత్యమాదిత్యాచ్చన్ద్రమసం చన్ద్రమసో విద్యుతం తత్పురుషోఽమాన
వః॥ ౫॥ స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయత్యేష దేవపథో బ్రహ్మపథ ఏతేన ప్ర
తిపద్యమానా ఇమం మానవమావర్తం నావర్తన్తే నావర్తన్తే ౬ ఇతి
పఞ్చదశః ఖణ్డః॥

ఏష హ వై యజ్ఞో యోఽయం పవత ఏష హ యన్నిదగ్ం సర్వం పునా
తి యదేష యన్నిదగ్ం సర్వం పునాతి తస్మాదేష ఏవ యజ్ఞస్తస్య మన
శ్చ వాక్చ వర్తనీ ॥ ౧ ॥ తయోరన్యతరాం మనసా సగ్ంస్కరోతి బ్రహ్మా
వాచా హోతాఽధ్వర్యురుద్గాతాఽన్యతరాగ్ం స యత్రోపాకృతే ప్రా
తరనువాకే పురా పరిధానీయాయా బ్రహ్మా వ్యవవదతి ॥ ౨ ॥ అన్యతరా
మేవ వర్తనీగ్ం సగ్ంస్కరోతి హీయతేఽన్యతరా స యథైకపాద్వ్రజ
న్రథో వైకేన చక్రేణ వర్తమానో రిష్యత్యేవమస్య యజ్ఞో రిష్యతి యజ్ఞగ్ం
రిష్యన్తం యజమానోఽనురిష్యతి స ఇష్ట్వా పాపీయాన్భవతి ॥ ౩ ॥ అథ
యత్రోపాకృతే ప్రాతరనువాకే న పురా పరిధానీయాయా బ్రహ్మా వ్యవ
వదత్యుభే ఏవ వర్తనీ సగ్ంస్కుర్వన్తి న హీయతేఽన్యతరా ॥ ౪ ॥ స యథో
భయపాద్వ్రజన్రథో వోభాభ్యాం చక్రాభ్యాం వర్తమానః ప్రతితిష్ఠ
త్యేవమస్య యజ్ఞః ప్రతితిష్ఠతి యజ్ఞం ప్రతితిష్ఠన్తం యజమానోఽనుప్ర
తితిష్ఠతి స ఇష్ట్వా శ్రేయాన్భవతి ॥ ౫ ॥ ఇతి షోడశః ఖణ్డః ॥

ప్రజాపతిర్లోకానభ్యతపత్తేషాం తప్యమానానాగ్ం రసాన్ప్రా
బృహదగ్నిం పృథివ్యా వాయుమన్తరిక్షాదాదిత్యం దివః ॥ ౧ ॥ స ఏతా
స్తిస్రో దేవతా అభ్యతపత్తాసాం తప్యమానానాగ్ం రసాన్ప్రాబృహ

దగ్నేః ఋచో వాయోర్యజూగ్‌ంషి సామాన్యాదిత్యాత్॥ ౨॥ సఏతాం త్రయీంవిద్యామభ్య తపత్తస్యాస్తప్యమానాయారసాన్ ప్రాబృహ ద్భూరిత్యృగ్భ్యో భువరితి యజుర్భ్యస్స్వరితి సామభ్యః॥ ౩॥ తద్య ద్యృక్తోరిష్యేద్భూస్స్వాహేతి గార్హపత్యే జుహుయాదృచామేవ తద్ర సేనర్చాం వీర్యేణర్చాం యజ్ఞస్య విరిష్టగ్‌ం సందధాతి॥ ౪॥ అథయది యజుష్టోరిష్యేద్భువస్స్వాహేతి దక్షిణాగ్నౌజుహుయాద్యజుషామేవ తద్రసేన యజుషాంవీర్యేణ యజుషాం యజ్ఞస్య విరిష్టగ్‌ం సందధాతి॥ ౫॥ అథయదిసామతోరిష్యేత్స్వస్స్వాహేత్యాహవనీయేజుహుయాత్సా మ్నామేవతద్రసేనసామ్నాంవీర్యేణసామ్నాం యజ్ఞస్య విరిష్టగ్‌ం సందధాతి॥ ౬॥ తద్యథాలవణేన సువర్ణగ్‌ం సందధ్యాత్సువర్ణేన రజతగ్‌ం రజతేనత్రపుత్రపుణాసీసగ్‌ం సీసేనలోహం లోహేనదారు దారుచర్మ ణా॥ ౭॥ ఏవమేషాం లోకానామాసాం దేవతానామస్యాస్త్రయ్యా విద్యాయా వీర్యేణయజ్ఞస్య విరిష్టగ్‌ం సందధాతి భేషజకృతోహవాఏష యజ్ఞోయత్రైవంవిద్బ్రహ్మాభవతి॥ ౮॥ ఏషహవా ఉదక్ప్రవణోయ జ్ఞో యత్రైవంవిద్బ్రహ్మాభవత్యేవం విదగ్ం హవా ఏషాబ్రహ్మాణమను గాథా యతోయత ఆవర్తతే తత్తద్గచ్ఛతి॥ ౯॥ మానవో బ్రహ్మైవైక ఋత్విక్కురూనశ్వాభిరక్షత్యేవం విద్ధవై బ్రహ్మాయజ్ఞం యజమానగ్‌ం సర్వాగ్‌శ్చర్త్విజోఽభిరక్షతి తస్మాదేవం విదమేవ బ్రహ్మాణంకుర్వీత నానేవంవిదం నానేవం విదమ్॥ ౧౦॥ ఇతి సప్తదశఃఖణ్డః॥

ఇతి ఛాన్దోగ్యోపనిషది చతుర్థఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - పఞ్చమః ప్రపాఠకః.

హరిః ఓమ్॥ యోహవై జ్యేష్ఠంచ శ్రేష్ఠంచ వేద జ్యేష్ఠశ్చ హవై శ్రేష్ఠశ్చ భవతి ప్రాణో వావ జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ ౧॥ యోహవై వసిష్ఠంవేద వసిష్ఠోహ స్వానాంభవతి వాగ్వావ వసిష్ఠః॥ ౨॥ యోహవై ప్రతిష్ఠాంవేద ప్రతిహతిష్ఠత్యస్మిꣳశ్చ లోకేఽముష్మిꣳశ్చ చక్షుర్వావ ప్రతిష్ఠా. ౩॥ యోహవై సమ్పదం వేదసꣳ హాస్మై కామాః పద్యన్తే దైవాశ్చ మానుషాశ్చ శ్రోత్రం వావసమ్పత్ ౪॥ యోహవా ఆయతనం వేదాయతనꣳ హస్వానాం భవతి మనోహవా ఆయతనం ౫॥ అథహ ప్రాణా అహꣳ శ్రేయసి వ్యూదిరేఽహꣳ శ్రేయానస్మ్యహꣳ శ్రేయానస్మీతి తే హ ప్రాణాః ప్రజాపతిం పితరమేత్యోచుర్భగవన్ కో నః శ్రేష్ఠ ఇతి॥ ౬॥ తాన్ హోవాచ యస్మిన్ వ ఉత్క్రాన్తే శరీరం పాపిష్ఠతరమివ దృశ్యేత స వః శ్రేష్ఠ ఇతి. ౭॥ సా హ వాగుచ్చక్రామ సా సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథా కలా అవదన్తః ప్రాణన్తః ప్రాణేన పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ధ్యాయన్తో మనసైవమితి ప్రవివేశ హవాక్. ౮॥ చక్షుర్హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథాఽన్ధా అపశ్యన్తః ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ధ్యాయన్తో మనసైవమితి ప్రవివేశ హ చక్షుః ౯॥ శ్రోత్రꣳ హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం పర్యేత్యోవాచ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథా బధిరా అశృణ్వన్తః ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా ధ్యాయన్తో మనసైవమితి ప్రవివేశ హ శ్రోత్రం॥ ౧౦॥ మనో హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్య పర్యేత్యోవాచ కథమశకతర్తే మజ్జీవితుమితి యథా బాలా అమనసః ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తశ్శ్రోత్రేణైవమితి ప్రవివేశ హ మనః॥ ౧౧॥ అథ హ ప్రాణ ఉచ్చిక్రమి

ష్యన్ స యథా సుహయః పడ్వీశశఙ్కూన్ సంఖిదేదేవమితరాన్ప్రాణాన్సమఖిదత్తం హాభిసమేత్యోచుర్భగవన్నేధి త్వం నః శ్రేష్ఠోఽసి మోత్క్రమీరితి ॥ ౧౨ ॥ అథ హైనం వాగువాచ యదహం వసిష్ఠోఽస్మి త్వం తద్వసిష్ఠోఽసీత్యథ హైనం చక్షురువాచ యదహం ప్రతిష్ఠాస్మి త్వం తత్ప్రతిష్ఠాసీతి ॥ ౧౩ ॥ అథ హైనం శ్రోత్రమువాచ యదహం సంపదస్మి త్వం తత్సంపదసీత్యథ హైనం మన ఉవాచ యదహమాయతనమస్మి త్వం తదాయతనమసీతి ॥ ౧౪ ॥ న వై వాచో న చక్షూంషి న శ్రోత్రాణి న మనాంసీత్యాచక్షతే ప్రాణా ఇత్యేవాచక్షతే ప్రాణో హ్యేవైతాని సర్వాణి భవతి ॥ ౧౫ ॥ ఇతి ప్రథమః ఖణ్డః ॥

స హోవాచ కిం మేఽన్నం భవిష్యతీతి యత్కించిదిదమా శ్వభ్య ఆ శకునిభ్య ఇతి హోచుస్తద్వా ఏతదనస్యాన్నమనో హ వై నామ ప్రత్యక్షం న హ వా ఏవంవిది కించనానన్నం భవతీతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ కిం మే వాసో భవిష్యతీత్యాప ఇతి హోచుస్తస్మాద్వా ఏతదశిష్యన్తః పురస్తాచ్చోపరిష్టాచ్చాద్భిః పరిదధతి లమ్భుకో హ వాసో భవత్యనగ్నో హ భవతి ॥ ౨ ॥ తద్ధైతత్సత్యకామో జాబాలో గోశ్రుతయే వైయాఘ్రపద్యాయోక్త్వోవాచ యద్యప్యేనచ్ఛుష్కాయ స్థాణవే బ్రూయాజ్జాయేరన్నేవాస్మిఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౩ ॥ అథ యది మహజ్జిగమిషేదమావాస్యాయాం దీక్షిత్వా పౌర్ణమాస్యాం రాత్రౌ సర్వౌషధస్య మన్థం దధిమధునోరుపమథ్య జ్యేష్ఠాయ శ్రేష్ఠాయ స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేత్ ॥ ౪ ॥ వసిష్ఠాయ స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేత్ప్రతిష్ఠాయై స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేత్సంపదే స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేదాయతనాయ స్వాహేత్యగ్నావాజ్యస్య హుత్వా మన్థే సంపాతమవనయేత్ ॥ ౫ ॥ అథ ప్రతిసృప్యాఞ్జలౌ మన్థమాధాయ జపత్యమో నామాస్యమా హి తే సర్వమిదం

గృహీ స జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠో రాజాఽధిపతిః స మా జ్యైష్ఠ్యగ్ం శ్రైష్ఠ్యగ్ం రాజ్యమా
ధిపత్యం గమయత్వహమేవేదగ్ం సర్వమసానీతి ॥ ౬॥ అథ ఖల్వేతయర్చా
పచ్ఛ ఆచామతి తత్సవితుర్వృణీమహ ఇత్యాచామతి వయం దేవస్య భోజ
నమిత్యాచామతి శ్రేష్ఠగ్ం సర్వధాతమమిత్యాచామతి తురం భగస్య ధీమ
హీతి సర్వం పిబతి ॥ ౭॥ నిర్ణిజ్య కగ్ంసం చమసం వా పశ్చాదగ్నేః సంవిశతి
చర్మణి వా స్థణ్డిలే వా వాచంయమోఽప్రసాహః స యది స్త్రియం ప
శ్యేత్సమృద్ధం కర్మేతి విద్యాత్ ॥ ౮॥ తదేష శ్లోకః । యదా కర్మసు కామ్యే
షు స్త్రియగ్ం స్వప్నేషు పశ్యతి । సమృద్ధిం తత్ర జానీయాత్తస్మిన్ స్వప్న
నిదర్శనే తస్మిన్ స్వప్ననిదర్శనే ॥ ౯॥ ఇతి ద్వితీయః ఖణ్డః ॥

శ్వేతకేతుర్హారుణేయః పఞ్చాలానాగ్ం సమితిమేయాయ తగ్ం
హ ప్రవాహణో జైవలిరువాచ కుమారాను త్వా శిషత్పితేత్యను హి భగవ
ఇతి ॥ ౧॥ వేత్థ యదితోఽధి ప్రజాః ప్రయన్తీతి న భగవ ఇతి వేత్థ యథా పున
రావర్తన్తా౩ ఇతి న భగవ ఇతి వేత్థ పథోర్దేవయానస్య పితృయాణస్య చ
వ్యావర్తనా౩ ఇతి న భగవ ఇతి ॥ ౨॥ వేత్థ యథాఽసౌ లోకో న సమ్పూ
ర్యతా౩ ఇతి న భగవ ఇతి వేత్థ యథా పఞ్చమ్యామాహుతావాపః పురుష
వచసో భవన్తీతి నైవ భగవ ఇతి ॥ ౩॥ అథ ను కిమనుశిష్టోఽవోచథా యో
హీమాని న విద్యాత్కథగ్ం సోఽనుశిష్టో బ్రువీతేతి స హాయస్తః పితురర్ధ
మేయాయ తగ్ం హోవాచాననుశిష్య వావ కిల మా భగవానబ్రవీదను
త్వాఽశిషమితి ॥ ౪॥ పఞ్చ మా రాజన్యబన్ధుః ప్రశ్నానప్రాక్షీత్తేషాం నై
కఞ్చనాశకం వివక్తుమితి స హోవాచ యథా మా త్వం తదైతానవ
దో యథాఽహమేషాం నైకఞ్చన వేద యద్యహమిమానవేదిష్యం
కథం తే నావక్ష్యమితి ॥ ౫॥ స హ గౌతమో రాజ్ఞోఽర్ధమేయాయ తస్మై
హ ప్రాప్తాయార్హాంచకార స హ ప్రాతః సభాగ ఉదేయాయ తగ్ం హో
వాచ మానుషస్య భగవన్గౌతమ విత్తస్య వరం వృణీథా ఇతి స హోవా
చ తవైవ రాజన్ మానుషం విత్తం యామేవ కుమారస్యాన్తే వాచమభా

యథా మా త్వమేవ మే బ్రూహీతి॥ ౬॥ సహ కృచ్ఛ్రీ బభూవ తగ్ం హ చిరం వసే
త్యాజ్ఞాపయాఞ్చకార తగ్ం హోవాచ యథా మా త్వం గౌతమావ
దో యథేయం న ప్రాక్ త్వత్తః పురా విద్యా బ్రాహ్మణాన్గచ్ఛతి తస్మాదు
సర్వేషు లోకేషు క్షత్రస్యైవ ప్రశాసనమభూదితి తస్మై హోవాచ॥
౭॥ ఇతి తృతీయఖణ్డః॥

అసౌ వావ లోకో గౌతమాగ్నిస్తస్యాదిత్య ఏవ సమిద్రశ్మయో ధూ
మోఽహరర్చిశ్చన్ద్రమా అఙ్గారా నక్షత్రాణి విస్ఫులిఙ్గాః॥ ౧॥ త
స్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాః శ్రద్ధాం జుహ్వతి తస్యా ఆహుతే స్సోమో
రాజా సమ్భవతి॥ ౨॥ ఇతి చతుర్థః ఖణ్డః॥

పర్జన్యో వావ గౌతమాగ్నిస్తస్య వాయురేవ సమిదభ్రం ధూమో
విద్యుదర్చిరశనిరఙ్గారా హ్రాదునయో విస్ఫులిఙ్గాః॥ ౧॥ తస్మిన్నేతస్మిన్న
గ్నౌ దేవాః సోమగ్ం రాజానం జుహ్వతి తస్యా ఆహుతేర్వర్షగ్ం సమ్భవ
తి॥ ౨॥ ఇతి పఞ్చమః ఖణ్డః॥

పృథివీ వావ గౌతమాగ్నిస్తస్యాః సంవత్సర ఏవ సమిదాకాశో
ధూమో రాత్రిరర్చిర్దిశోఽఙ్గారా అవాన్తరదిశో విస్ఫులిఙ్గాః॥ ౧॥ తస్మి
న్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా వర్షం జుహ్వతి తస్యా ఆహుతేరన్నగ్ం సమ్భవతి॥
౨॥ ఇతి షష్ఠః ఖణ్డః॥

పురుషో వావ గౌతమాగ్నిస్తస్య వాగేవ సమిత్ప్రాణో ధూ
మో జిహ్వాఽర్చిశ్చక్షురఙ్గారాః శ్రోత్రం విస్ఫులిఙ్గాః॥ ౧॥ తస్మిన్నేత
స్మిన్నగ్నౌ దేవా అన్నం జుహ్వతి తస్యా ఆహుతే రేతస్సమ్భవతి॥ ౨॥ ఇ
తి సప్తమః ఖణ్డః॥

యోషా వావ గౌతమాగ్నిస్తస్యా ఉపస్థ ఏవ సమిద్యదుపమన్త్ర
యతే స ధూమో యోనిరర్చిర్యదన్తః కరోతి తేఽఙ్గారా అభినన్దా విస్ఫు

లిఙ్గాః॥ ౧॥ తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా రేతో జుహ్వతి తస్యా ఆహుతే
ర్గర్భస్సమ్భవతి॥ ౨॥ ఇతి అష్టమః ఖణ్డః॥

ఇతి తు పఞ్చమ్యామాహుతావాపః పురుషవచసో భవన్తీతి స ఉ
ల్బావృతో గర్భో దశ వా మాసానన్తశ్శయిత్వా యావద్వాఽథ జాయ
తే॥ ౧॥ స జాతో యావదాయుషం జీవతి తం ప్రేతం దిష్టమితోఽగ్నయ
ఏవ హరన్తి యత ఏవేతో యతస్సమ్భూతో భవతి॥ ౨॥ ఇతి నవమః ఖణ్డః॥

తద్య ఇత్థం విదుః। యే చేమేఽరణ్యే శ్రద్ధా తప ఇత్యుపాసతే తేఽర్చి
షమభిసమ్భవన్త్యర్చిషోఽహరహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణ
పక్షాద్యాన్షడుదఙ్ఙేతి మాసాꣳస్తాన్॥ ౧॥ మాసేభ్యస్సంవత్సరꣳ సంవ
త్సరాదాదిత్యమాదిత్యాచ్చన్ద్రమసం చన్ద్రమసో విద్యుతం తత్పురుషోఽ
మానవస్స ఏనాన్బ్రహ్మ గమయత్యేష దేవయానః పన్థా ఇతి॥ ౨॥ అథ య
ఇమే గ్రామ ఇష్టాపూర్తే దత్తమిత్యుపాసతే తే ధూమమభిసమ్భవన్తి ధూ
మాద్రాత్రిꣳ రాత్రేరపరపక్షమపరపక్షాద్యాన్షడ్దక్షిణైతి మాసాꣳ
స్తాన్నైతే సంవత్సరమభిప్రాప్నువన్తి॥ ౩॥ మాసేభ్యః పితృలోకం పితృ
లోకాదాకాశమాకాశాచ్చన్ద్రమసమేష సోమో రాజా తద్దేవానా
మన్నం తం దేవా భక్షయన్తి॥ ౪॥ తస్మిన్యావత్సమ్పాతముషిత్వాథైత
మేవాధ్వానం పునర్నివర్తన్తే యథేతమాకాశమాకాశాద్వాయుం వా
యుర్భూత్వా ధూమో భవతి ధూమో భూత్వాఽభ్రం భవతి॥ ౫॥ అ
భ్రం భూత్వా మేఘో భవతి మేఘో భూత్వా ప్రవర్షతి త ఇహ వ్రీహి య
వా ఓషధి వనస్పతయస్తిలమాషా ఇతి జాయన్తేఽతో వై ఖలు దుర్నిష్ప్ర
పతరం యో యో హ్యన్నమత్తి యో రేతస్సిఞ్చతి తద్భూయ ఏవ భవతి॥
౬॥ తద్య ఇహ రమణీయచరణా అభ్యాశో హ యత్తే రమణీయాం యోనిమా
పద్యేరన్ బ్రాహ్మణయోనిం వా క్షత్రియయోనిం వా వైశ్యయోనిం వా
థ య ఇహ కపూయచరణా అభ్యాశో హ యత్తే కపూయాం యోనిమాప
ద్యేరన్ శ్వయోనిం వా సూకరయోనిం వా చణ్డాలయోనిం వా॥ ౭॥ అథైత

థైతయోః పథోర్న కతరేణచ తానీమాని క్షుద్రాణ్యసకృదావర్తీని భూతాని
భవన్తి జాయస్వ మ్రియస్వేత్యేతత్తృతీయగ్ం స్థానం తేనాసౌ లోకో
న సంపూర్యతే తస్మాజ్జుగుప్సేత తదేష శ్లోకః॥ ౮॥ స్తేనో హిరణ్యస్య సురాం
పిబగ్ంశ్చ గురోస్తల్పమావసన్ బ్రహ్మహా చైతే పతన్తి చత్వారః పంచ
మశ్చాచరగ్ంస్తైరితి॥ ౯॥ అథ హ య ఏతానేవం పఞ్చాగ్నీన్వేద న సహ
తైరప్యాచరన్పాప్మనా లిప్యతే శుద్ధః పూతః పుణ్యలోకో భవతి య
ఏవం వేద య ఏవం వేద॥ ౧౦॥ ఇతి దశమః ఖండః॥

ప్రాచీనశాల ఔపమన్యవః సత్యయజ్ఞః పౌలుషిరిన్ద్రద్యుమ్నో
భాల్లవేయో జనః శార్కరాక్ష్యో బుడిల ఆశ్వతరాశ్విస్తే హైతే మహా
శాలా మహాశ్రోత్రియాః సమేత్య మీమాగ్ంసాంచక్రుః కో న ఆత్మా కిం
బ్రహ్మేతి॥ ౧॥ తే హ సంపాదయాంచక్రురుద్దాలకో వై భగవన్తో౽య
మారుణిః సంప్రతీమమాత్మానం వైశ్వానరమధ్యేతి తగ్ం హన్తాభ్యాగ
చ్ఛామేతి తగ్ం హాభ్యాజగ్ముః॥ ౨॥ స హ సంపాదయాంచకార ప్రక్ష్యన్తి
మామిమే మహాశాలా మహాశ్రోత్రియాస్తేభ్యో న సర్వమివ ప్రతిపత్స్యే
హన్తాహమన్యమభ్యనుశాసానీతి॥ ౩॥ తాన్హోవాచాశ్వపతిర్వై భ
గవన్తో౽యం కైకేయః సంప్రతీమమాత్మానం వైశ్వానరమధ్యేతి తగ్ం
హన్తాభ్యాగచ్ఛామేతి తగ్ం హాభ్యాజగ్ముః॥ ౪॥ తేభ్యో హ ప్రాప్తేభ్యః
పృథగర్హాణి కారయాంచకార స హ ప్రాతస్సంజిహాన ఉవాచ న మే స్తేనో
జనపదే న కదర్యో న మద్యపో నానాహితాగ్నిర్నావిద్వాన్న స్వైరీ స్వైరి
ణీ కుతో యక్ష్యమాణో వై భగవన్తో౽హమస్మి యావదేకైకస్మా ఋత్విజే
ధనం దాస్యామి తావద్భగవద్భ్యో దాస్యామి వసన్తు భగవన్త ఇతి॥ ౫॥
తే హోచుర్యేన హైవార్థేన పురుషశ్చరేత్తగ్ం హైవ వదేదాత్మానమే
వేమం వైశ్వానరగ్ం సంప్రత్యధ్యేషి తమేవ నో బ్రూహీతి॥ ౬॥ తాన్
హోవాచ ప్రాతర్వః ప్రతివక్తాస్మీతి తే హ సమిత్పాణయః పూర్వాహ్ణే

స్మై ప్రతి చక్రమిరే తాన్ హానుపనీయైవైతదువాచ ॥ ౭ ॥ ఇత్యేకాదశః ఖండః ॥

ఔపమన్యవ కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇతి, దివమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై సుతేజా ఆత్మా వైశ్వానరో యం త్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్తవ సుతం ప్రసుతమాసుతం కులే దృశ్యతే ॥ ౧ ॥ అత్స్యన్నం పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే మూర్ధా త్వేష ఆత్మన ఇతి హోవాచ మూర్ధా తే వ్యపతిష్యద్యన్మాం నాగమిష్య ఇతి ॥ ౨ ॥ ఇతి ద్వాదశః ఖండః ॥

అథ హోవాచ సత్యయజ్ఞం పౌలుషిం ప్రాచీనయోగ్య కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇత్యాదిత్యమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై విశ్వరూప ఆత్మా వైశ్వానరో యం త్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్తవ బహు విశ్వరూపం కులే దృశ్యతే ॥ ౧ ॥ ప్రవృత్తోఽశ్వతరీరథో దాసీ నిష్కోఽత్స్యన్నం పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి ప్రియం భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే చక్షుష్ట్వేతదాత్మన ఇతి హోవాచాన్ధోఽభవిష్యద్యన్మాం నాగమిష్య ఇతి ॥ ౨ ॥ ఇతి త్రయోదశః ఖండః ॥

అథ హోవాచేన్ద్రద్యుమ్నం భాల్లవేయం వైయాఘ్రపద్య కం త్వమాత్మానముపాస్స ఇతి వాయుమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వై పృథగ్వర్త్మాత్మా వైశ్వానరో యం త్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్త్వాం పృథగ్బలయ ఆయన్తి పృథగ్రథశ్రేణయోఽనుయన్తి ॥ ౧ ॥ అత్స్యన్నం పశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నం పశ్యతి భవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసం కులే య ఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే ప్రాణస్త్వేష ఆత్మన ఇతి హోవాచ ప్రాణస్త ఉదక్రమిష్యద్యన్మాం నాగమిష్య ఇతి ॥ ౨ ॥ ఇతి చతుర్దశః ఖండః ॥

అథ హోవాచ జనగ్ శార్కరాక్ష్యం శార్కరాక్ష్య కంత్వ
మాత్మాన ముపాస్స ఇత్యాకాశమేవ భగవో రాజన్నితి హోవాచై
షవై బహుల ఆత్మా వైశ్వానరోయంత్వమాత్మానముపాస్సే తస్మాత్త్వంబ
హుళోఽసి ప్రజయాచధనేనచ॥ ౧॥ అత్స్యన్నంపశ్యసి ప్రియ మత్త్య
న్నంపశ్యతి ప్రియంభవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసంకులేయ ఏతమేవమాత్మా
నం వైశ్వానర ముపాస్తేసన్దేహస్త్వేష ఆత్మనఇతి హోవాచసన్దేహ
స్తేవ్యశీర్యద్యన్మాంనాగమిష్య ఇతి॥ ౨॥ ఇతిపఞ్చదశఃఖండః॥

అథ హోవాచ బుడిలమాశ్వతరాశ్విం వైయాఘ్రపద్య కంత్వ
మాత్మానముపాస్స ఇత్యపఏవ భగవో రాజన్నితి హోవాచైష వైరయి
రాత్మా వైశ్వానరోయంత్వ మాత్మాన ముపాస్సేతస్మాత్త్వగ్ంరయి
మాన్ పుష్టిమానసి॥ ౧॥ అత్స్యన్నంపశ్యసి ప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతి ప్రి
యంభవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసంకులే యఏతమేవమాత్మానం వైశ్వానర
ముపాస్తేబస్తిస్త్వేష ఆత్మన ఇతి హోవాచబస్తిస్తేవ్యభేత్స్యద్యన్మాం
నాగమిష్యఇతి॥ ౨॥ ఇతిషోడశఃఖండః॥

అథ హోవాచోద్దాలకమారుణిం గౌతమ కంత్వమాత్మానము
పాస్స ఇతి పృథివీమేవభగవో రాజన్నితి హోవాచైషవైప్రతిష్ఠాత్మా
వైశ్వానరోయంత్వ మాత్మాన ముపాస్సేతస్మాత్త్వంప్రతిష్ఠితోఽసి ప్రజ
యాచపశుభిశ్చ॥ ౧॥ అత్స్యన్నంపశ్యసిప్రియమత్త్యన్నంపశ్యతి ప్రి
యంభవత్యస్య బ్రహ్మవర్చసంకులే యఏతమేవమాత్మానంవైశ్వానర
ముపాస్తే పాదౌత్వేతావాత్మనఇతి హోవాచపాదౌతేవ్యమ్లాస్యే
తాంయన్మాంనాగమిష్యఇతి॥ ౨॥ ఇతిసప్తదశఃఖణ్డః॥

తాన్హోవాచైతేవై ఖలుయూయం పృథగివేమ మాత్మానం
వైశ్వానరం విద్వాగ్ంసోఽన్న మత్థయస్త్వేతమేవం ప్రాదేశమాత్రమభి
విమానమాత్మానం వైశ్వానరముపాస్తే ససర్వేషు లోకేషు సర్వేషు

భూతేషు సర్వేష్వాత్మస్వన్నమత్తి ॥ ౧॥ తస్యహవా ఏతస్యాత్మనో
వైశ్వానరస్య మూర్ధైవసుతేజాశ్చక్షుర్విశ్వరూపః ప్రాణఃపృథగ్వర్త్మా
త్మాసన్దేహో బహులోవ స్తిరేవరయిః పృథివ్యేవపాదావురఏవవేది
ర్లోమాని బర్హిర్హృదయంగార్హపత్యో మనోఽన్వాహార్యపచనఆస్య
మాహవనీయః॥ ౨॥ ఇతిఅష్టాదశఃఖణ్డః॥

తద్యద్భక్తం ప్రథమమాగచ్ఛేత్తద్ధోమీయగ్ం సయాం ప్రథమా
మాహుతింజుహుయాత్తాం జుహుయాత్ప్రాణాయ స్వాహేతిప్రాణ
స్తృప్యతి॥ ౧॥ ప్రాణేతృప్యతి చక్షుస్తృప్యతి చక్షుషి తృప్యత్యాది
త్యస్తృప్యత్యాదిత్యే తృప్యతిద్యౌస్తృప్యతిదివితృప్యన్త్యాం యత్కిం
చద్యౌశ్చాదిత్యశ్చాధితిష్ఠ తస్తత్తృప్యతి తస్యానుతృప్తిం తృప్యతిప్రజ
యా పశుభిరన్నాద్యేనతేజసాబ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ౨॥ ఇతిఏకోనవింశః
ఖణ్డః॥

అథయాం ద్వితీయాం జుహుయాత్తాం జుహుయాద్వ్యానా
యస్వాహేతివ్యానస్తృప్యతి॥ ౧॥ వ్యానేతృప్యతిశ్రోత్రం తృప్యతి శ్రో
త్రేతృప్యతి చన్ద్రమాస్తృప్యతిచన్ద్రమసి తృప్యతిదిశస్తృప్యన్తిదిక్షు
తృప్యన్తీషు యత్కించదిశశ్చ చన్ద్రమాశ్చాధి తిష్ఠన్తితత్తృప్యతి త
స్యానుతృప్తింతృప్యతి ప్రజయాపశుభి రన్నాద్యేన తేజసాబ్రహ్మవర్చ
సేనేతి॥ ౨॥ఇతివింశఃఖణ్డః ॥

అథయాం తృతీయాం జుహుయాత్తాం జుహుయాదపానా
యస్వాహేత్యపాన స్తృప్యతి॥ ౧॥ అపానేతృప్యతివాక్తృప్యతివాచితృ
ప్యన్త్యా మగ్నిస్తృప్యత్యగ్నౌతృప్యతి పృథివీతృప్యతి పృథివ్యాంతృప్య
న్త్యాంయత్కించపృథివీచాగ్నిశ్చాధి తిష్ఠత స్తత్తృప్యతితస్యాను తృప్తిం
తృప్యతిప్రజయా పశుభిరన్నాద్యేనతేజసా బ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ౨ ॥
ఇతిఏకవింశఃఖండః॥

అథయాంచతుర్థీం జుహుయాత్తాం జుహుయాత్సమానాయ స్వాహేతిసమానస్తృప్యతి॥ ౧॥ సమానేతృప్యతి మనస్తృప్యతి మనసి తృప్యతి పర్జన్యస్తృప్యతి పర్జన్యేతృప్యతి విద్యుత్తృప్యతి విద్యుతి తృప్యన్త్యాం యత్కించవిద్యుచ్చ పర్జన్యశ్చాధితిష్ఠతస్తత్తృప్యతి తస్యాను తృప్తింతృప్యతి ప్రజయాపశుభిరన్నాద్యేనతేజసాబ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ౨॥ ఇతిద్వావింశఃఖండః॥

అథయాం పంచమీంజుహుయాత్తాంజుహుయాదుదానాయ స్వాహేత్యుదానస్తృప్యతి॥ ౧॥ ఉదానేతృప్యతి వాయుస్తృప్యతి వాయౌతృప్యత్యాకాశస్తృప్యత్యాకాశే తృప్యతియత్కించ వాయుశ్చాకాశశ్చాధితిష్ఠతస్తత్తృప్యతితస్యానుతృప్తింతృప్యతి ప్రజయాపశుభిరన్నాద్యేనతేజసాబ్రహ్మవర్చసేనేతి॥ ఇతిత్రయోవింశఃఖండః॥

సయఇదమవిద్వానగ్నిహోత్రం జుహోతి యథాఙ్గారానపోహ్యభస్మనిజుహుయాత్తాదృక్తత్స్యాత్॥ ౧॥ అథ యఏతదేవం విద్వానగ్నిహోత్రంజుహోతి తస్యసర్వేషులోకేషు సర్వేషుభూతేషు సర్వేష్వాత్మసుహుతం భవతి॥ ౨॥ తద్యథేషీకతూలమగ్నౌప్రోతం ప్రదూయేతైవగ్ం హాస్యసర్వేపాప్మానః ప్రదూయన్తే యఏతదేవంవిద్వానగ్నిహోత్రంజుహోతి॥ ౩॥ తస్మాదుహైవంవిద్యద్యపిచండాలాయోచ్ఛిష్టం ప్రయచ్ఛేదాత్మనిహైవాస్యతద్వైశ్వానరేహుతగ్గ్ స్యాదితితదేషశ్లోకః॥ ౪॥ యథేహక్షుధితాబాలా మాతరంపర్యుపాసతే। ఏవగ్ం సర్వాణిభూతాన్యగ్నిహోత్ర ముపాసత ఇత్యగ్నిహోత్రముపాసతఇతి॥ ౫॥

ఇతి ఛాన్దోగ్యోపనిషది పఞ్చమఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓం తత్సత్.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - షష్ఠప్రపాఠకః.

హరిః ఓమ్॥ శ్వేతకేతుర్హారుణేయ ఆస తగ్ం హ పితోవాచ శ్వే
తకేతో వస బ్రహ్మచర్యం న వై సోమ్యాస్మత్కులీనోఽననూచ్య బ్రహ్మబ
న్ధురివ భవతీతి॥ ౧॥ స హ ద్వాదశవర్ష ఉపేత్య చతుర్విగ్ంశతివర్షః స
ర్వాన్వేదానధీత్య మహామనా అనూచానమానీ స్తబ్ధ ఏయాయ తగ్ం హ పి
తోవాచ॥ ౨॥ శ్వేతకేతో యన్ను సోమ్యేదం మహామనా అనూచాన
మానీ స్తబ్ధోఽస్యుత తమాదేశమప్రాక్ష్యః యేనాశ్రుతగ్ం శ్రుతం భవత్యమ
తం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతమితి కథం ను భగవః స ఆదేశో భవతీతి॥ ౩॥ య
థా సోమ్యైకేన మృత్పిణ్డేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతగ్ం స్యాద్వాచార
మ్భణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం ॥౪॥ యథా సోమ్యై
కేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతగ్ం స్యాద్వాచార
మ్భణం వికారో నామధేయం లోహమిత్యేవ సత్యం ॥ ౫ ॥ య
థా సోమ్యైకేన నఖనికృన్తనేన సర్వం కార్ష్ణాయసం విజ్ఞాతగ్ం స్యా
ద్వాచారమ్భణం వికారో నామధేయం కృష్ణాయసమిత్యేవ సత్యమేవగ్ం
సోమ్య స ఆదేశో భవతీతి॥ ౬॥ న వై నూనం భగవన్తస్త ఏతదవేదిషుర్యద్ధ్యే
తదవేదిష్యన్ కథం మే నావక్ష్యన్నితి భగవాగ్ంస్త్వేవ మే తద్బ్రవీత్వి
తి తథా సోమ్యేతి హోవాచ॥ ౭॥ ఇతి ప్రథమః ఖణ్డః.

సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం తద్ధైక ఆహుర
సదేవేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం తస్మాదసతః సజ్జాయత॥ ౧ ॥ కు
తస్తు ఖలు సోమ్యైవగ్ం స్యాదితి హోవాచ కథమసతః సజ్జాయేతేతి సత్త్వే
వ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదేకమేవాద్వితీయం॥ ౨॥ తదైక్షత బహు స్యాం ప్రజా
యేయేతి తత్తేజోఽసృజత తత్తేజ ఐక్షత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి త

౽౭౨ సృజతతస్మాద్యత్ర క్వచశోచతిస్వేదతేవాపురుషస్తేజ సఏవతద
ధ్యాపోజాయన్తే॥ ౩॥ తాఆపఐక్షన్తబహ్వ్యస్స్యామప్రజాయేమహీతి
తాఅన్నమసృజన్తతస్మాద్యత్రక్వచవర్షతితదేవభూయిష్ఠమన్నం భవత్య
ద్భ్యఏవతదధ్యన్నాద్యంజాయతే॥౪॥ ఇతిద్వితీయఃఖండః॥

తేషాంఖల్వేషాం భూతానాం త్రీణ్యేవబీజాని భవన్త్యాండజం
జీవజముద్భిజ్జమితి॥ ౧॥ సేయందేవతైక్షతహన్తాహమిమాస్తిస్రో దేవ
తా అనేనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యనామరూపేవ్యాకరవాణీతి॥ ౨॥ తా
సాంత్రివృతం త్రివృతమేకైకాంకరవాణీతి సేయందేవతే మాస్తిస్రో
దేవతా అనేనైవజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్యనామరూపే వ్యాకరోత్॥ ౩॥
తాసాంత్రివృతం త్రివృతమేకైకామకరోద్యథాతుఖలు సోమ్యేమాస్తి
స్రోదేవతాస్త్రివృత్త్రివృదేకైకాభవతితన్మేవిజానీహీతి॥ ౪ ॥ ఇతితృతీ
యఃఖండః॥

యదగ్నేరోహితగ్ం రూపం తేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లం తద
పాంయత్కృష్ణం తదన్నస్యాపాగాదగ్నే రగ్నిత్వం వాచారమ్భణం
వికారోనామధేయం త్రీణి రూపాణీత్యేవసత్యం॥ ౧ ॥ యదాదిత్యస్య
రోహితగ్ం రూపంతేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లం తదపాంయత్కృష్ణంత
దన్నస్యాపాగాదాదిత్యా దాదిత్యత్వం వాచారమ్భణంవికారోనామ
ధేయంత్రీణి రూపాణీత్యేవసత్యం॥ ౨॥ యచ్చన్ద్రమసోరోహితగ్ం రూ
పంతేజసస్తద్రూపం యచ్ఛుక్లం తదపాంయత్కృష్ణం తదన్నస్యాపా
గాచ్చన్ద్రాచ్చన్ద్రత్వం వాచారమ్భణం వికారోనామధేయంత్రీణి రూ
పాణీత్యేవసత్యం॥ ౩॥ యద్విద్యుతోరోహితగ్ం రూపంతేజసస్తద్రూపం
యచ్ఛుక్లంతదపాంయత్కృష్ణంతదన్నస్యాపాగాద్విద్యుతో విద్యుత్త్వం
వాచారమ్భణం వికారోనామధేయంత్రీణి రూపాణీత్యేవసత్యం॥ ౪॥
ఏతద్ధస్మవైతద్విద్వాగ్ంస ఆహుః పూర్వేమహాశాలా మహాశ్రోత్రి
యానన్నోద్యకశ్చ నాశ్రుతమమతమవిజ్ఞాత ముదాహరిష్యతీతి హ్యే

భ్యో విదాంచక్రుః ॥ ౫ ॥ యదు రోహితమివాభూదితి తేజస స్తద్రూపమి
తి తద్విదాఞ్చక్రుః యదు శుక్లమివాభూదిత్యపాగ్ం రూపమితి తద్విదాఞ్చ
క్రుర్యదు కృష్ణమివాభూదిత్యన్నస్య రూపమితి తద్విదాంచక్రుః ॥ ౬ ॥ యద్వవి
జ్ఞాతమివాభూదిత్యేతాసామేవ దేవతానాగ్ం సమాస ఇతి తద్విదాంచ
క్రుర్యథా ను ఖలు సోమ్యేమాస్తిస్రో దేవతాః పురుషం ప్రాప్య త్రివృత్త్రివృ
దేకైకా భవతి తన్మే విజానీహీతి ॥ ౭ ॥ ఇతి చతుర్థః ఖండః ॥

అన్నమశితం త్రేధా విధీయతే తస్య యః స్థవిష్ఠో ధాతు స్తత్పురీషం
భవతి యో మధ్యమ స్తన్మాగ్ంసం యోఽణిష్ఠ స్తన్మనః ॥ ౧ ॥ ఆపః పీతా స్త్రేధా
విధీయన్తే తాసాం యః స్థవిష్ఠో ధాతు స్తన్మూత్రం భవతి యో మధ్యమ స్తల్లో
హితం యోఽణిష్ఠస్స ప్రాణః ॥ ౨ ॥ తేజోఽశితం త్రేధా విధీయతే తస్య యః స్థ
విష్ఠో ధాతు స్తదస్థి భవతి యో మధ్యమస్స మజ్జా యోఽణిష్ఠః సా వాక్ ॥ ౩ ॥ అ
న్నమయగ్ం హి సోమ్య మన ఆపోమయః ప్రాణ స్తేజోమయీ వాగితి భూ
య ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౪ ॥
ఇతి పఞ్చమః ఖండః ॥

దధ్నస్సోమ్య మథ్యమానస్య యోఽణిమా స ఊర్ధ్వస్సముదీష
తి తత్సర్పిర్భవతి ॥ ౧ ॥ ఏవమేవ ఖలు సోమ్యాన్నస్యాశ్యమానస్య యోఽణిమా
ఊర్ధ్వస్సముదీషతి తన్మనో భవతి ॥ ౨ ॥ అపాగ్ం సోమ్య పీయమానానాం యో
ఽణిమా స ఊర్ధ్వస్సముదీషతి స ప్రాణో భవతి ॥ ౩ ॥ తేజసస్సోమ్యాశ్యమా
నస్య యోఽణిమా స ఊర్ధ్వస్సముదీషతి సా వాగ్భవతి ॥ ౪ ॥ అన్నమయగ్ం హి
సోమ్య మన ఆపోమయః ప్రాణ స్తేజోమయీ వాగితి భూయ ఏవ మా భగ
వాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౫ ॥ ఇతి షష్ఠః ఖండః ॥

షోడశకలస్సోమ్య పురుషః పఞ్చదశాహాని మాశీః కామమపః పి
బాపోమయః ప్రాణో న పిబతో విచ్ఛేత్స్యత ఇతి ॥ ౧ ॥ స హ పఞ్చదశాహాని నా
శాథ హైనముపససాద కిం బ్రవీమి భో ఇత్యృచస్సోమ్య యజూగ్ంషి సా

[illegible] హోవాచ న వై మా ప్రతిభాన్తి భో ఇతి ॥ ౨ ॥ తగ్ం హోవాచ [illegible] సోమ్య మహతోఽభ్యాహితస్యైకోఽఙ్గారః ఖద్యోతమాత్రః పరిశిష్టః [illegible]స్యాత్తేన తతోఽపి న బహు దహేదేవగ్ం సోమ్య తే షోడశానాం కలానామేకా కలాతిశిష్టా స్యాత్తయైతర్హి వేదాన్నానుభవస్యశానాథ మే విజ్ఞాస్యసీతి ॥ ౩ ॥ స హాశ్యాథ హైనముపససాద తగ్ం హ యత్కిఞ్చ పప్రచ్ఛ సర్వగ్ం హ ప్రతిపేదే తగ్ం హోవాచ ॥ ౪ ॥ యథా సోమ్య మహతోఽభ్యాహితస్యైకమఙ్గారం ఖద్యోతమాత్రం పరిశిష్టం తం తృణైరుపసమాధాయ ప్రాజ్వలయేత్తేన తతోఽపి బహు దహేత్ ॥ ౫ ॥ ఏవగ్ం సోమ్య తే షోడశానాం కలానామేకా కలాతిశిష్టాభూత్సాన్నేనోపసమాహితా ప్రాజ్వాలీ తయైతర్హి వేదాననుభవస్యన్నమయగ్ం హి సోమ్య మన ఆపోమయః ప్రాణస్తేజోమయీ వాగితి తద్ధాస్య విజజ్ఞావితి విజజ్ఞావితి ॥ ౬ ॥ ఇతి సప్తమః ఖణ్డః ॥

ఉద్దాలకో హారుణిః శ్వేతకేతుం పుత్రమువాచ స్వప్నాన్తం మే సోమ్య విజానీహీతి యత్రైతత్పురుషః స్వపితి నామ సతా సోమ్య తదా సమ్పన్నో భవతి స్వమపీతో భవతి తస్మాదేనగ్ం స్వపితీత్యాచక్షతే స్వగ్ం హ్యపీతో భవతి ॥ ౧ ॥ స యథా శకునిః సూత్రేణ ప్రబద్ధో దిశం దిశం పతిత్వాన్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా బన్ధనమేవోపశ్రయత ఏవమేవ ఖలు సోమ్య తన్మనో దిశం దిశం పతిత్వాన్యత్రాయతనమలబ్ధ్వా ప్రాణమేవోపశ్రయతే ప్రాణబన్ధనగ్ం హి సోమ్య మన ఇతి ॥ ౨ ॥ అశనాపిపాసే మే సోమ్య విజానీహీతి యత్రైతత్పురుషోఽశిశిషతి నామాప ఏవ తదశితం నయన్తే తద్యథా గోనాయోఽశ్వనాయః పురుషనాయ ఇత్యేవం తదప ఆచక్షతేఽశనాయేతి తత్రైతచ్ఛుఙ్గముత్పతితగ్ం సోమ్య విజానీహి నేదమమూలం భవిష్యతీతి ॥ ౩ ॥ తస్య క్వ మూలగ్ం స్యాదన్యత్రాన్నాదేవమేవ ఖలు సోమ్యాన్నేన శుఙ్గేనాపో మూలమన్విచ్ఛాద్భిః సోమ్య శుఙ్గేన తేజో మూలమన్విచ్ఛ తేజసా సోమ్య శుఙ్గేన సన్మూలమన్విచ్ఛ సన్మూలాః సోమ్యేమాః సర్వాః ప్రజాః సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠాః ॥ ౪ ॥ అథ యత్రైతత్పురుషః పిపాసతి నామ తే

జ ఏవ తత్పీతం నయతే తద్యథా గోనాయోఽశ్వనాయః పురుషనా
యేత్యేవం తత్తేజ ఆచష్ట ఉదన్యేతి తత్రైతదేవ శుఙ్గముత్పతితగ్ం సోమ్య విజా
నీహి నేదమమూలం భవిష్యతీతి ॥ ౫ ॥ తస్య క్వ మూలగ్ం స్యాదన్యత్రా
ద్భ్యోఽద్భిస్సోమ్య శుఙ్గేన తేజో మూలమన్విచ్ఛ తేజసా సోమ్య శుఙ్గేన స
న్మూలమన్విచ్ఛ సన్మూలాస్సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్ర
తిష్ఠా యథా తు ఖలు సోమ్యేమాస్తిస్రో దేవతాః పురుషం ప్రాప్య త్రివృ
త్త్రివృదేకైకా భవతి తదుక్తం పురస్తాదేవ భవత్యస్య సోమ్య పురుషస్య ప్ర
యతో వాఙ్మనసి సమ్పద్యతే మనః ప్రాణే ప్రాణస్తేజసి తేజః పరస్యాం దేవ
తాయాం స య ఏషోఽణిమా ॥ ౬ ॥ ఐతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స
ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి
తథా సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౭ ॥ ఇతి అష్టమః ఖణ్డః ॥

యథా సోమ్య మధు మధుకృతో నిస్తిష్ఠన్తి నానాత్యయానాం వృక్షా
ణాగ్ం రసాన్సమవహారమేకతాగ్ం రసం గమయన్తి ॥ ౧ ॥ తే యథా తత్ర న వి
వేకం లభన్తేఽముష్యాహం వృక్షస్య రసోఽస్మ్యముష్యాహం వృక్షస్య రసోఽస్మీ
త్యేవమేవ ఖలు సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సతి సమ్పద్య న విదుస్సతి సమ్ప
ద్యామహ ఇతి ॥ ౨ ॥ త ఇహ వ్యాఘ్రో వా సిగ్ంహో వా వృకో వా వరా
హో వా కీటో వా పతఙ్గో వా దగ్ంశో వా మశకో వా యద్యద్భవన్తి తదా
భవన్తి ॥ ౩ ॥ స య ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వం తత్సత్యగ్ం స ఆత్మా
తత్త్వమసి శ్వేతకేతో ఇతి భూయ ఏవ మా భగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథా
సోమ్యేతి హోవాచ ॥ ౪ ॥ ఇతి నవమః ఖణ్డః ॥

ఇమాస్సోమ్య నద్యః పురస్తాత్ప్రాచ్యస్స్యన్దన్తే పశ్చాత్ప్రతీచ్యస్తా
స్సముద్రాత్సముద్రమేవాపియన్తి స సముద్ర ఏవ భవతి తా యథా తత్ర న విదు
రియమహమస్మీయమహమస్మీతి ॥ ౧ ॥ ఏవమేవ ఖలు సోమ్యేమాస్సర్వాః
ప్రజాస్సత ఆగమ్య న విదుస్సత ఆగచ్ఛామహ ఇతి త ఇహ వ్యాఘ్రో వా సిగ్ం
హో వా వృకో వా వరాహో వా కీటో వా పతఙ్గో వా దగ్ంశో వా మశ

...వా యద్యద్భవన్తి తదాభవన్తి॥౨॥ సయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వంతత్సత్యగ్ం సఆత్మాతత్త్వమసిశ్వేతకేతో ఇతిభూయఏవ మాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ॥ ౩॥ ఇతిదశమఃఖండః॥

అస్యసోమ్యమహతోవృక్షస్యయోమూలేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్స్రవేద్యోమధ్యేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేద్యోఽగ్రేఽభ్యాహన్యాజ్జీవన్ స్రవేత్సఏషజీవేనాత్మనానుప్రభూతః పేపీయమానో మోదమానస్తిష్ఠతి ॥౧॥ తస్య యదేకాగ్ం శాఖాంజీవో జహాత్యథ సాశుష్యతిద్వితీయాం జహాత్యథ సా శుష్యతితృతీయాంజహాత్యథసాశుష్యతిసర్వంజహాతి సర్వః శుష్యత్యేవమేవఖలుసోమ్యవిద్ధీతిహోవాచ॥౨॥జీవాపేతంవావకిలేదం మ్రియతే నజీవోమ్రియతఇతిసయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వంతత్సత్యగ్ం సఆత్మాతత్త్వమసిశ్వేతకేతోఇతిభూయఏవమాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ॥౩॥ఇత్యేకాదశఃఖండః॥

న్యగ్రోధఫలమత ఆహరేతీ దమ్భగవఇతి భిన్ధీతిభిన్నం భగవఇతి కిమత్రపశ్యసీత్యణ్వ్యఇవే మాధానాభగవ ఇత్యాసామఙ్గైకాంభిన్ధీతిభిన్నాభగవఇతి కిమత్రపశ్యసీతి నకిఞ్చనభగవఇతి॥ ౧॥ తగ్ం హోవాచ యంవైసోమ్యైత మణిమానం ననిభాలయస ఏతస్య వైసోమ్యైషోఽణిమ్నఏవం మహాన్యగ్రోధ స్తిష్ఠతి॥ ౨॥ శ్రద్ధత్స్వసోమ్యేతి సయఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదగ్ం సర్వంతత్సత్యగ్ం సఆత్మాతత్త్వమసిశ్వేతకేతోఇతిభూయఏవమాభగవాన్ విజ్ఞాపయత్వితి తథాసోమ్యేతిహోవాచ ౩॥ ఇతిద్వాదశఃఖండః।

లవణమేతదుదకేఽవధాయాథమా ప్రాతరుపసీదథాఇతి సహ తథాచకారతగ్ం హోవాచయద్దోషా లవణముదకేఽవాధా అఙ్గతదాహరేతి తద్ధావమృశ్యనవివేద యథావిలీనమేవాఙ్గ॥ ౧॥ అస్యాన్తాదాచామేతి కథమితిలవణమితి మధ్యాదాచామేతి కథమితి లవణమిత్యన్తా

థర్వణశ్చతుర్థ ఇతిహాసపురాణః పఞ్చమో వేదానాం వేదః పిత్ర్యో రాశిర్దైవో నిధిర్వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవిద్యా బ్రహ్మవిద్యా భూతవిద్యా క్షత్రవిద్యా నక్షత్రవిద్యా సర్పదేవజనవిద్యా నామైవైతన్నామోపాస్స్వేతి॥ ౪॥ స యో నామ బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావన్నామ్నో గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యో నామ బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో నామ్నో భూయ ఇతి నామ్నో వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౫॥ ఇతి ప్రథమః ఖండః॥

వాగ్వావ నామ్నో భూయసీ వాగ్వా ఋగ్వేదం విజ్ఞాపయతి యజుర్వేదగ్ం సామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పఞ్చమం వేదానాం వేదం పిత్ర్యగ్ం రాశిం దైవం నిధిం వాకోవాక్యమేకాయనం దేవవిద్యాం బ్రహ్మవిద్యాం భూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ం సర్పదేవజనవిద్యాం దివం చ పృథివీం చ వాయుం చాకాశం చాపశ్చ తేజశ్చ దేవాగ్ంశ్చ మనుష్యాగ్ంశ్చ పశూగ్ంశ్చ వయాగ్ంసి చ తృణవనస్పతీఞ్ఛ్వాపదాన్యాకీటపతంగపిపీలికం ధర్మం చాధర్మం చ సత్యం చానృతం చ సాధు చాసాధు చ హృదయజ్ఞం చాహృదయజ్ఞం చ యద్వై వాఙ్నాభవిష్యన్న ధర్మో నాధర్మో వ్యజ్ఞాపయిష్యన్న సత్యం నానృతం న సాధు నాసాధు న హృదయజ్ఞో నాహృదయజ్ఞో వాగేవైతత్సర్వం విజ్ఞాపయతి వాచముపాస్స్వేతి॥ ౧॥ స యో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావద్వాచో గతం తత్రాస్య యథాకామచారో భవతి యో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో వాచో భూయ ఇతి వాచో వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨॥ ఇతి ద్వితీయః ఖండః॥

మనో వావ వాచో భూయో యథా వై ద్వే వామలకే ద్వే వా కోలే ద్వౌ వాక్షౌ ముష్టిరనుభవత్యేవం వాచం చ నామ చ మనోఽనుభవతి స యదా మనసా మనస్యతి మన్త్రానధీయీయేత్యథాధీతే కర్మాణి కుర్వీయేత్యథ కురుతే పుత్రాగ్ంశ్చ పశూగ్ంశ్చేచ్ఛేయేత్యథేచ్ఛత ఇమం చ లోకమ

శ్చేచ్ఛేయె త్యథేచ్ఛతే మనోహ్యాత్మా మనోహిలోకో మనోహిబ్ర హ్మమనఉపాస్స్వేతి॥ ౧॥ సయోమనో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావన్మ నసోగతం తత్రాస్యయథాకామ చారోభవతి యోమనోబ్రహ్మేత్యుపా స్తేఽస్తిభగవో మనసోవావ భూయోఽస్తీతి తన్మేభగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨॥ ఇతితృతీయఃఖండః॥

సఙ్కల్పోవావమనసో భూయాన్యదావై సఙ్కల్పయతేఽథమ నస్యత్యథ వాచమీరయతి తాము నామ్న్యీరయతి నామ్నిమన్త్రాఏక మ్భవన్తిమన్త్రేషు కర్మాణి॥ ౧॥ తానిహవాఏతాని సఙ్కల్పైకాయ నాని సఙ్కల్పాత్మకాని సఙ్కల్పేప్రతిష్ఠితాని సమక్లృపతాం ద్యావాపృ థివీ సమకల్పేతాం వాయుశ్చాకాశంచ సమకల్పన్తాపశ్చ తేజశ్చ తేషాగ్ం సంక్లృప్త్యై వర్షగ్ం సఙ్కల్పతే వర్షస్య సంక్లృప్త్యా అన్నగ్ం సఙ్క ల్పతేఽన్నస్య సంక్లృప్త్యై ప్రాణాః సఙ్కల్పన్తే ప్రాణానాగ్ం సంక్లృప్త్యై మన్త్రాః సఙ్కల్పన్తే మన్త్రాణాం సంక్లృప్త్యై కర్మాణి సఙ్కల్పన్తే కర్మ ణాం సంక్లృప్త్యై లోకస్సఙ్కల్పతే లోకస్య సంక్లృప్త్యై సర్వగ్ం సఙ్క ల్పతే సఏషసఙ్కల్ప స్సఙ్కల్ప ముపాస్స్వేతి॥ ౨॥ సయస్సఙ్కల్పం బ్ర హ్మేత్యుపాస్తే సంక్లృప్తాన్వైసలోకాన్ ధ్రువాన్ధ్రువః ప్రతిష్ఠితాన్ప్ర తిష్ఠితోఽవ్యథమానానవ్యథమానోఽభిసిధ్యతి యావత్సఙ్కల్పస్యగతం తత్రాస్యయథాకామచారో భవతి యస్సఙ్కల్పంబ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవస్సంకల్పాద్భూయఇతిసంకల్పాద్వావభూయోఽస్తీతి తన్మేభగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౩॥ ఇతిచతుర్థఃఖణ్డః॥

చిత్తంవావసఙ్కల్పాద్భూయో యదావై చేతయతేఽథసఙ్కల్ప యతేఽథమనస్యత్యథ వాచమీరయతి తామునామ్న్యీరయతి నామ్ని మన్త్రాఏకంభవన్తిమన్త్రేషుకర్మాణి॥ ౧॥ తానిహవా ఏతానిచిత్తైకా యనానిచిత్తాత్మానిచిత్తేప్రతిష్ఠితాని తస్మాద్యద్యపిబహువిద చిత్తోభవతి

నాయను స్త్రీత్యేవైనమాహుర్యదయం వేదయద్వాయంవిద్వాన్నేత్థమ్ చిత్తస్యాదిత్యథయద్యల్ప విచ్చిత్తవాన్ భవతితస్మాఏవోత శిశ్రూషన్తేచిత్తగ్ హ్యేవైషామేకాయనంచిత్తమాత్మా చిత్తంప్రతిష్ఠా చిత్తముపాస్స్వేతి॥౨॥సయశ్చిత్తం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేచిత్తాన్వైసలోకాన్ ధ్రువాన్ ధ్రువః ప్రతిష్ఠితాన్ప్రతిష్ఠితోఽవ్యథమానానవ్యథమానో ఽభిసిధ్యతి యావచ్చిత్తస్యగతంతత్రాస్య యథా కామచారోభవతి యశ్చిత్తం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేస్తి భగవశ్చిత్తాద్భూయఇతిచిత్తాద్వావభూయోస్తీతితన్మేభగవాన్ బ్రవీత్వితి॥౩॥ఇతిపఞ్చమఃఖండః॥

ధ్యానంవావచిత్తాద్భూయో ధ్యాయతీవపృథివీ ధ్యాయతీవాన్తరిక్షం ధ్యాయతీవద్యౌర్ధ్యాయన్త్యాపో ధ్యాయన్తీవపర్వతా ధ్యాయన్తీవ దేవమనుష్యాస్తస్మాద్య ఇహమనుష్యాణాం మహత్తాం ప్రాప్నువన్తి ధ్యానాపాదాగ్ శాఇవైవ తేభవంత్యథయే ఽల్పాః కలహినః పిశునా ఉపవాదినస్తేఽథయే ప్రభవో ధ్యానాపాదాగ్ శాఇవైవ తే భవంతి ధ్యానముపాస్స్వేతి॥ ౧॥ సయోధ్యానం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేయావద్ధ్యానస్య గతంతత్రాస్యయథా కామచారో భవతియోధ్యానంబ్రహ్మేత్యుపాస్తేస్తి భగవోధ్యానాద్భూయఇతి ధ్యానాద్వావభూయోస్తీతి తన్మేభగవాన్ బ్రవీత్వితి॥౨॥ ఇతిషష్ఠఃఖణ్డః॥

విజ్ఞానంవావధ్యానాద్భూయోవిజ్ఞానేనవాఋగ్వేదం విజానాతి యజుర్వేదగ్ సామవేదమాథర్వణం చతుర్థమితిహాసపురాణం పఞ్చమంవేదానాంవేదం పిత్ర్యగ్ రాశిందైవం నిధింవాకోవాక్యమేకాయనందేవవిద్యాంబ్రహ్మవిద్యాంభూతవిద్యాం క్షత్రవిద్యాం నక్షత్రవిద్యాగ్ సర్పదేవజనవిద్యాందివంచపృథివీఞ్చవాయుఞ్చాకాశంచాపశ్చ తేజశ్చ దేవాగ్శ్చ మనుష్యాగ్శ్చవయాగ్సిచతృణవనస్పతీన్ శ్వాపదాన్యాకీటపతఙ్గపిపీలికం ధర్మంచాధర్మంచసత్యం చానృతంచ సాధుచాసాధుచహృదయజ్ఞఞ్చా హృదయజ్ఞఞ్చాన్నంచరసఞ్చే మంచలోక మముంచ

నేనైవ విజానాతి విజ్ఞానముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స యో విజ్ఞానం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే విజ్ఞానవతో వై స లోకాఞ్జ్ఞానవతోఽభిసిధ్యతి యావద్విజ్ఞానస్య గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యో విజ్ఞానం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో విజ్ఞానాద్భూయ ఇతి విజ్ఞానాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ ఇతి సప్తమః ఖణ్డః ॥

బలం వావ విజ్ఞానాద్భూయోఽపి హ శతం విజ్ఞానవతామేకో బలవానాకమ్పయతే స యదా బలీ భవత్యథోత్థాతా భవత్యుత్తిష్ఠన్పరిచరితా భవతి పరిచరన్నుపసత్తా భవత్యుపసీదన్ద్రష్టా భవతి శ్రోతా భవతి మన్తా భవతి బోద్ధా భవతి కర్తా భవతి విజ్ఞాతా భవతి బలేన వై పృథివీ తిష్ఠతి బలేనాన్తరిక్షం బలేన ద్యౌర్బలేన పర్వతా బలేన దేవమనుష్యా బలేన పశవశ్చ వయాꣳసి చ తృణవనస్పతయః శ్వాపదాన్యాకీటపతఙ్గపిపీలకం బలేన లోకస్తిష్ఠతి బలముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స యో బలం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావద్బలస్య గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యో బలం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవో బలాద్భూయ ఇతి బలాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ ఇత్యష్టమః ఖణ్డః ॥

అన్నం వావ బలాద్భూయస్తస్మాద్యద్యపి దశ రాత్రీర్నాశ్నీయాద్యద్యు హ జీవేదథవాఽద్రష్టాఽశ్రోతాఽమన్తాఽబోద్ధాఽకర్తాఽవిజ్ఞాతా భవత్యథాన్నస్యాయై ద్రష్టా భవతి శ్రోతా భవతి మన్తా భవతి బోద్ధా భవతి కర్తా భవతి విజ్ఞాతా భవత్యన్నముపాస్స్వేతి ॥ ౧ ॥ స యోఽన్నం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽన్నవతో వై స లోకాన్పానవతోఽభిసిధ్యతి యావదన్నస్య గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యోఽన్నం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవోఽన్నాద్భూయ ఇత్యన్నాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ ఇతి నవమః ఖణ్డః ॥

ఆపో వావ అన్నాద్భూయస్య స్తస్మాద్యదా సువృష్టిర్న భవతి వ్యాధీయన్తే ప్రాణా అన్నం కనీయో భవిష్యతీత్యథ యదా సువృష్టిర్భవత్యా

నందినః ప్రాణా భవన్త్యన్నం బహు భవిష్యతీత్యాప ఏవేమా మూర్తా యేయం పృథివీ యదన్తరిక్షం యద్ద్యౌర్యత్పర్వతా యద్దేవమనుష్యా యత్పశవశ్చ వయాగ్ంసి చ తృణవనస్పతయ శ్శ్వాపదాన్యాకీటపతంగపిపీలికమాప ఏవేమా మూర్తా అప ఉపాస్స్వేతి॥ ౧॥ స యోఽపో బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆప్నోతి సర్వాన్కామాగ్ంస్తృప్తిమాన్భవతి యావదపాం గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యోఽపో బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవోఽద్భ్యో భూయ ఇత్యద్భ్యో వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨॥ ఇతి దశమః ఖణ్డః॥

తేజో వా అద్భ్యో భూయస్తద్వా ఏతద్వాయుమాగృహ్యాకాశమభితపతి తదాహుర్నిశోచతి నితపతి వర్షిష్యతి వా ఇతి తేజ ఏవ తత్పూర్వం దర్శయిత్వాఽథాపస్సృజతే తదేతదూర్ధ్వాభిశ్చ తిరశ్చీభిశ్చ విద్యుద్భిరాహ్రాదాశ్చరన్తి తస్మాదాహుర్విద్యోతతే స్తనయతి వర్షిష్యతి వా ఇతి తేజ ఏవ తత్పూర్వం దర్శయిత్వాఽథాపస్సృజతే తేజ ఉపాస్స్వేతి॥ ౧॥ స యస్తేజో బ్రహ్మేత్యుపాస్తే తేజస్వీ వై స తేజస్వతో లోకాన్ భాస్వతోఽపహతతమస్కానభిసిధ్యతి యావత్తేజసో గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యస్తేజో బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవస్తేజసో భూయ ఇతి తేజసో వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨॥ ఇతి ఏకాదశః ఖణ్డః॥

ఆకాశో వావ తేజసో భూయానాకాశే వై సూర్యాచన్ద్రమసావుభౌ విద్యున్నక్షత్రాణ్యగ్నిరాకాశేనాహ్వయత్యాకాశేన శృణోత్యాకాశేన ప్రతిశృణోత్యాకాశే రమత ఆకాశే న రమత ఆకాశే జాయత ఆకాశమభిజాయత ఆకాశముపాస్స్వేతి॥ ౧॥ స య ఆకాశం బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆకాశవతో వై స లోకాన్ ప్రకాశవతోఽసంబాధానురుగాయవతోఽభిసిధ్యతి యావదాకాశస్య గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి య ఆకాశం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవ ఆకాశాద్భూయ ఇత్యాకాశాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨॥ ఇతి ద్వాదశః ఖణ్డః॥

స్మరోవావ ఆకాశాద్భూయ స్తస్మాద్యద్యపి బహవ ఆసీరన్నస్మరన్తో నైవ తే కంచన శృణుయుర్న మన్వీరన్న విజానీరన్ యదా వావ తే స్మరేయురథ శృణుయురథ మన్వీరన్నథ విజానీరన్ స్మరేణ వై పుత్రాన్విజానాతి స్మరేణ పశూన్ స్మరముపాస్స్వేతి॥ ౧॥ సయస్స్మరం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యావత్స్మరస్య గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి యస్స్మరం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవస్స్మరాద్భూయ ఇతి స్మరాద్వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి ॥ ౨ ॥ ఇతి త్రయోదశః ఖణ్డః॥

ఆశా వావ స్మరాద్భూయస్యాశేద్ధో వై స్మరో మన్త్రానధీతే కర్మాణి కురుతే పుత్రాంశ్చ పశూంశ్చేచ్ఛత ఇమంచ లోకమముంచేచ్ఛత ఆశాముపాస్స్వేతి॥ ౧॥ సయ ఆశాం బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఆశయాస్య సర్వే కామాస్సమృధ్యన్త్యమోఘా హాస్యాశిషో భవన్తి యావదాశాయా గతం తత్రాస్య యథా కామచారో భవతి య ఆశాం బ్రహ్మేత్యుపాస్తేఽస్తి భగవ ఆశాయా భూయ ఇత్యాశాయా వావ భూయోఽస్తీతి తన్మే భగవాన్ బ్రవీత్వితి॥ ౨॥ ఇతి చతుర్దశః ఖణ్డః॥

ప్రాణో వా ఆశాయా భూయాన్యథా వా అరా నాభౌ సమర్పితా ఏవమస్మిన్ ప్రాణే సర్వగ్ం సమర్పితం ప్రాణః ప్రాణేన యాతి ప్రాణః ప్రాణం దదాతి ప్రాణాయ దదాతి ప్రాణో హ పితా ప్రాణో మాతా ప్రాణో భ్రాతా ప్రాణస్స్వసా ప్రాణ ఆచార్యః ప్రాణో బ్రాహ్మణః॥ ౧॥ సయది పితరం వా మాతరం వా భ్రాతరం వా స్వసారం వాచార్యం వా బ్రాహ్మణం వా కిఞ్చిద్భృశమివ ప్రత్యాహ ధిక్త్వాస్త్విత్యేవైనమాహుః పితృహా వై త్వమసి మాతృహా వై త్వమసి భ్రాతృహా వై త్వమసి స్వసృహా వై త్వమస్యాచార్యహా వై త్వమసి బ్రాహ్మణహా వై త్వమసి॥ ౨॥ అథ యద్యప్యేనానుత్క్రాన్తప్రాణాన్ శూలేన సమాసం వ్యతిషం దహేన్నైవైనం బ్రూయుః పితృహాసీతి న మాతృహాసీతి న భ్రాతృహాసీతి న స్వసృహాసీతి నాచార్యహాసీతి న బ్రాహ్మణహాసీతి॥ ౩॥ ప్రాణో హ్యేవైతాని సర్వాణి

భవతిసవాఏషఏవం పశ్యన్నేవంమన్వానఏవం విజానన్నతి వాదీభవతి తఞ్చేద్బ్రూయురతివాద్య సీత్యతి వాద్య స్మీతి బ్రూయా న్నాప హ్నువీత॥ ౪॥ ఇతిపఞ్చదశఃఖండః॥

ఏషతువా అతివదతియస్సత్యే నాతివదతి సోహం భగవస్సత్యే నాతివదానీతి సత్యంత్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యమితి సత్యంభగవో విజిజ్ఞాస ఇతి॥౧॥ఇతిషోడశఃఖండః॥

యదావైవిజానాత్యథ సత్యంవదతినా విజానన్ సత్యంవదతివి జానన్నేవసత్యం వదతివిజ్ఞాన న్త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్య మితివిజ్ఞానం భగవో విజిజ్ఞాసఇతి॥౧॥ఇతిసప్తదశఃఖండః॥

యదావైమనుతేఽథవిజానాతినామత్వావిజానాతి మత్వైవవి జానాతి మతిస్త్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యేతి మతిం భగవోవిజిజ్ఞాసఇతి॥ ౧॥ ఇతిఅష్టాదశఃఖండః॥

యదావైశ్రద్దధాత్యథమనుతేనా శ్రద్దధన్మనుతే శ్రద్దధదేవమను తే శ్రద్ధాత్వేవ జిజ్ఞాసితవ్యేతి శ్రద్ధాం భగవో విజిజ్ఞాసఇతి॥ ౧॥ ఇతిఏకోనవింశఃఖండః॥

యదావైనిస్తిష్ఠత్యథ శ్రద్దధాతినానిస్తిష్ఠఞ్ఛ్రద్దధాతి నిస్తిష్ఠ న్నేవ శ్రద్దధాతి నిష్ఠాత్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతినిష్ఠాం భగవోవిజిజ్ఞాసఇతి॥ ఇతివింశఃఖండః॥

యదావైకరోత్యథనిస్తిష్ఠతినా కృత్వానిస్తిష్ఠతికృత్వైవనిస్తిష్ఠతి కృతిస్త్వేవవిజిజ్ఞాసితవ్యేతి కృతింభగవోవిజిజ్ఞాసఇతి॥ ౧॥ ఇతిఏకవింశః ఖండః॥

యదావైసుఖంలభతేఽథకరోతినాసుఖంలబ్ధ్వాకరోతి సుఖమే వలబ్ధ్వాకరోతి సుఖంత్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యమితి సుఖం భగవో విజిజ్ఞాస ఇతి॥౧॥ఇతిద్వావింశఃఖండః॥

యోవై భూమాతత్సుఖం నాల్పేసుఖమస్తి భూమైవ సుఖం భూమాత్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యఇతి భూమానంభగవో విజిజ్ఞాసఇతి॥ ౧॥ ఇతి త్రయోవింశఃఖండః॥

యత్రనాన్యత్పశ్యతి నాన్యచ్ఛృణోతి నాన్యద్విజానాతి సభూమాఽథ యత్రాన్యత్పశ్యత్యన్యచ్ఛృణోత్యన్యద్విజానాతి తదల్పం యోవైభూమాతదమృతమథయదల్పం తన్మర్త్యగ్ం సభగవః కస్మిన్ప్రతిష్ఠితఇతి స్వేమహిమ్నియదివానమహిమ్నీతి ౧॥ గోఅశ్వమిహ మహిమేత్యాచక్షతేహస్తిహిరణ్యం దాసభార్యం క్షేత్రాణ్యాయతనానీతి నాహమేవం బ్రవీమి బ్రవీమీతి హోవాచాన్యోహ్యన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠితఇతి॥ ౨॥ ఇతిచతుర్వింశఃఖండః॥

సఏవాధస్తాత్స ఉపరిష్టాత్సపశ్చాత్సపురస్తాత్సదక్షిణతస్స ఉత్తరతస్సఏవేదగ్ం సర్వమిత్యథాతోఽహఙ్కారాదేశఏవాహమేవాధస్తాదహముపరిష్టాదహంపశ్చాదహంపురస్తాదహందక్షిణతోఽహముత్తరతోఽహమేవేదగ్ం సర్వమితి ౧॥ అథాత ఆత్మాదేశఏవాత్మైవాధస్తాదాత్మోపరిష్టాదాత్మాపశ్చాదాత్మాపురస్తాదాత్మాదక్షిణత ఆత్మోత్తరత ఆత్మైవేదగ్ం సర్వమితి సవా ఏష ఏవం పశ్యన్నేవం మన్వాన ఏవంవిజానన్నాత్మరతిరాత్మక్రీడ ఆత్మమిథునఆత్మానన్దస్సస్వరాడ్భవతి తస్యసర్వేషులోకేషు కామచారోభవతి అథయేఽన్యథాతోవిదురన్యరాజానస్తేక్షయ్యలోకాభవన్తి తేషాగ్ం సర్వేషులోకేష్వకామచారోభవతి॥ ౨॥ ఇతిపఞ్చవింశఃఖండః॥

తస్యహవా ఏతస్యైవంపశ్యతఏవం మన్వానస్యైవంవిజానతఆత్మతః ప్రాణఆత్మతఆశాత్మతస్స్మరఆత్మతఆకాశఆత్మతస్తేజఆత్మతఆప ఆత్మతఆవిర్భావతిరోభావావాత్మతోఽన్నమాత్మతోబలమాత్మతోవిజ్ఞానమాత్మతోధ్యానమాత్మతశ్చిత్తమాత్మతస్సఙ్కల్పఆత్మతోమనఆత్మతోవాగాత్మతోనామాత్మతోమన్త్రాఆత్మతః కర్మాణ్యాత్మతఏవేదగ్ం

సర్వమితి॥ ౧॥ తదేష శ్లోకః। న పశ్యో మృత్యుం పశ్యతి న రోగం నోత దుఃఖతాం। సర్వగ్ం హ పశ్యః పశ్యతి సర్వమాప్నోతి సర్వశ ఇతి। స ఏకధా భవతి త్రిధా భవతి పంచధా। సప్తధా నవధా చైవ పునశ్చైకాదశః స్మృతః। శతం చ దశ చైకశ్చ సహస్రాణి చ విగ్ంశతిః। ఆహారశుద్ధౌ సత్త్వశుద్ధిః సత్త్వశుద్ధౌ ధ్రువా స్మృతిః। స్మృతిలమ్భే సర్వగ్రన్థీనాం విప్రమోక్షః తస్మై మృదితకషాయాయ తమసః పారం దర్శయతి భగవాన్ సనత్కుమారస్తగ్ం స్కన్ద ఇత్యాచక్షతే తగ్ం స్కన్ద ఇత్యాచక్షతే॥ ౨॥ ఇతి షడ్వింశః ఖండః॥

ఇతి ఛాన్దోగ్యోపనిషది - సప్తమః ప్రపాఠకస్సమాప్తః.

హరిః ఓం తత్సత్.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్ - అష్టమః ప్రపాఠకః.

హరిః ఓమ్॥ అథ యదిదమస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుణ్డరీకం వేశ్మ దహరోఽస్మిన్నన్తరాకాశస్తస్మిన్యదన్తస్తదన్వేష్టవ్యం తద్వావ విజిజ్ఞాసితవ్యమితి॥ ౧॥ తం చేద్బ్రూయుర్యదిదమస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుండరీకం వేశ్మ దహరోఽస్మిన్నన్తరాకాశః కిం తదత్ర విద్యతే యదన్వేష్టవ్యం యద్వావ విజిజ్ఞాసితవ్యమితి॥ ౨॥ స బ్రూయాద్యావాన్వా అయమాకాశస్తావానేషోఽన్తర్హృదయ ఆకాశ ఉభే అస్మిన్ ద్యావాపృథివీ అన్తరేవ సమాహితే ఉభావగ్నిశ్చ వాయుశ్చ సూర్యాచన్ద్రమసావుభౌ విద్యున్నక్షత్రాణి యచ్చాస్యేహాస్తి యచ్చ నాస్తి సర్వం తదస్మిన్ సమాహితమితి॥ ౩॥ తం చేద్బ్రూయురస్మిగ్ంశ్చేదిదం బ్రహ్మపురే సర్వగ్ం సమాహితగ్ం సర్వాణి చ భూతాని సర్వే చ కామా యదైనజ్జరా వాప్నోతి ప్రధ్వగ్ంసతే వా కిం తతోఽతిశిష్యత ఇతి॥ ౪॥ స బ్రూయాన్నాస్య జరయైతజ్జీర్యతి న వధేనాస్య హన్యత ఏతత్సత్యం బ్రహ్మపురమస్మిన్ కామాస్సమాహితా ఏష

ఆత్మాఽపహతపాప్మా విజరోవిమృత్యుర్విశోకోవిజిఘత్సోఽపిపాస
స్సత్యకామస్సత్యసఙ్కల్పో యథాహ్యేవేహ ప్రజా అన్వావిశన్తి య
థానుశాసనం యంయమన్తమభికామా భవన్తి యం జనపదం యం క్షే
త్రభాగం తం తమేవోపజీవన్తి॥ ౫॥ తద్యథేహ కర్మజితో లోకః క్షీయ
త ఏవమేవాముత్ర పుణ్యజితో లోకః క్షీయతే తద్య ఇహాత్మానమననువిద్య
వ్రజన్త్యేతాగ్ꣳశ్చ సత్యాన్కామాగ్ꣳస్తేషాగ్ꣳ సర్వేషు లోకేష్వకా
మచారో భవత్యథ య ఇహాత్మానమనువిద్య వ్రజన్త్యేతాగ్ꣳశ్చ సత్యాన్
కామాగ్ꣳస్తేషాగ్ꣳ సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి॥ ౬॥ ఇతి ప్రథ
మః ఖణ్డః॥

స యది పితృలోకకామో భవతి సఙ్కల్పాదేవాస్య పితరస్సము
త్తిష్ఠన్తి తేన పితృలోకేన సంపన్నో మహీయతే॥ ౧॥ అథ యది మాతృ
లోకకామో భవతి సఙ్కల్పాదేవాస్య మాతరస్సముత్తిష్ఠన్తి తేన మాతృ
లోకేన సంపన్నో మహీయతే॥ ౨॥ అథ యది భ్రాతృలోకకామో భవతి స
ఙ్కల్పాదేవాస్య భ్రాతరస్సముత్తిష్ఠన్తి తేన భ్రాతృలోకేన సంపన్నో మ
హీయతే॥ ౩॥ అథ యది స్వసృలోకకామో భవతి సఙ్కల్పాదేవాస్య స్వ
సారస్సముత్తిష్ఠన్తి తేన స్వసృలోకేన సంపన్నో మహీయతే॥ ౪॥ అథ య
ది సఖిలోకకామో భవతి సఙ్కల్పాదేవాస్య సఖాయస్సముత్తిష్ఠన్తి తేన
సఖిలోకేన సంపన్నో మహీయతే॥ ౫॥ అథ యది గన్ధమాల్యలోకకా
మో భవతి సఙ్కల్పాదేవాస్య గన్ధమాల్యే సముత్తిష్ఠతస్తేన గన్ధమాల్యలో
కేన సంపన్నో మహీయతే॥ ౬॥ అథ యద్యన్నపానలోకకామో భవతి స
ఙ్కల్పాదేవాస్యాన్నపానే సముత్తిష్ఠతస్తేనాన్నపానలోకేన సం
పన్నో మహీయతే॥ ౭॥ అథ యది గీతవాదిత్రలోకకామో భవతి సంకల్పాదే
వాస్య గీతవాదిత్రే సముత్తిష్ఠతస్తేన గీతవాదిత్రలోకేన సంపన్నో మహీ
యతే॥ ౮॥ అథ యది స్త్రీలోకకామో భవతి సఙ్కల్పాదేవాస్య స్త్రియ
స్సముత్తిష్ఠన్తి తేన స్త్రీలోకేన సంపన్నో మహీయతే॥ ౯॥ యం యమన్తమ

భికామో భవతి యఙ్కామయతే సోఽస్యసంకల్పాదేవ సముత్తిష్ఠతి తేన
సంపన్నో మహీయతే॥౧౦॥ఇతిద్వితీయఃఖండః॥

తఇమేసత్యాః కామాఅనృతా పిధానాస్తేషాగ్ సత్యానాగ్
సతామనృత మపిధానం యోయోహ్యస్యేతః ప్రైతి నతమిహ దర్శ
నాయలభతే॥౧ ॥అథయేచాస్యేహ జీవాయేచప్రేతా యచ్చాన్యదిచ్ఛ
న్నలభతే సర్వంతదత్రగత్వావిందతేఽత్రహ్యస్యైతేసత్యాః కామా
అనృతాపిధానా స్తద్యథా హిరణ్యనిధిం నిహితమక్షేత్రజ్ఞా ఉపర్యుపరి
సంచరన్తోనవిన్దేయు రేవమేవేమాస్సర్వాః ప్రజాఅహరహర్గచ్ఛన్త్యేత
తం బ్రహ్మలోకం నవిన్దన్త్యనృతేనహి ప్రత్యూఢాః। ౨। సవాఏషఆ
త్మాహృదితస్యైత దేవనిరుక్తగ్ హృద్యయమితి తస్మాద్ధృదయమహరహ
హర్వాఏవం విత్స్వర్గంలోకమేతి॥ ౩॥ అథయఏషసంప్రసాదోఽస్మా
చ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరంజ్యోతి రుపసంపద్యస్వేన రూపేణాభి నిష్ప
ద్యతఏష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృత మభయమేతద్బ్రహ్మేతి తస్య
హవాఏతస్య బ్రహ్మణో నామసత్యమితి॥ ౪॥ తానిహవాఏతాని త్రీణ్యక్ష
రాణి సతియమితి తద్యత్స త్తదమృత మథయత్తిన్మర్త్య మథయద్యం
తేనోభేయచ్ఛతి యదనేనో భేయచ్ఛతీతస్మాద్యమహరహర్వా ఏవంవి
త్స్వర్గంలోకమేతి॥ ౫॥ ఇతితృతీయఃఖండః॥

అథయఆత్మా ససేతుర్విధృతిరేషాం లోకానామసమ్భేదాయనై
తగ్ సేతుమహోరాత్రే తరతోనజరానమృత్యుర్నశోకో నసుకృతం
నదుష్కృతగ్ సర్వేపాప్మానోఽతో నివర్తన్తేఽపహత పాప్మాహ్యేష
బ్రహ్మలోకః॥ ౧॥ తస్మాద్వాఏతగ్ సేతుంతీర్త్వాఽన్ధస్సన్ననన్ధోభవతివి
ద్ధస్సన్నవిద్ధోభవత్యుపతాపీ సన్ననుపతాపీభవతితస్మాద్వాఏతగ్ సేతుం
తీర్త్వాఽపినక్తమహ రేవాభినిష్పద్యతే సకృద్విభాతో హ్యేవైషబ్ర
హ్మలోకః॥ ౨॥ తద్యఏవైతం బ్రహ్మలోకం బ్రహ్మచర్యేణానువిన్దన్తి తేషా
మేవైష బ్రహ్మలోకస్తేషాగ్ సర్వేషులోకేషు కామచారోభవతి॥ ౩॥
ఇతిచతుర్థఃఖండః॥

అథయద్యజ్ఞ ఇత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవయోజ్ఞాతా తం విన్దతేఽథయదిష్ట మిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవేష్ట్వాత్మానమనువిన్దతే॥ ౧॥ అథయత్సత్త్రాయణమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవ తద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవసతఆత్మనస్త్రాణం విన్దతేఽథయన్మౌనమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవతద్బ్రహ్మచర్యేణ హ్యేవాత్మానమనువిద్యమనుతే॥ ౨॥ అథయదనాశకాయనమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవతదేష హ్యాత్మాననశ్యతియం బ్రహ్మచర్యేణానువిన్దతేఽథయదరణ్యాయనమిత్యాచక్షతే బ్రహ్మచర్యమేవతదరశ్చహవైణ్యశ్చార్ణవౌ బ్రహ్మలోకే తృతీయస్యామితో దివితదైరంమదీయగ్ం సరస్తదశ్వత్థస్సోమసవనస్తదపరాజితా పూర్బ్రహ్మణః ప్రభువిమితగ్ం హిరణ్మయం॥ ౩॥ తద్యఏవైతావరంచణ్యంచార్ణవౌబ్రహ్మలోకే బ్రహ్మచర్యేణానువిన్దన్తితేషామేవైషబ్రహ్మలోకస్తేషాగ్ం సర్వేషులోకేషు కామచారోభవతి॥ ౪॥ ఇతిపఞ్చమఃఖణ్డః॥

అథయాఏతాహృదయస్య నాడ్యస్తాః పిఙ్గళస్యాణిమ్నస్తిష్ఠన్తి శుక్లస్యనీలస్య పీతస్యలోహితస్యేత్యసౌవాఆదిత్యః పిఙ్గళఏషనీల ఏషపీత ఏషలోహితః॥ ౧॥ తద్యథామహాపథఆతతఉభౌ గ్రామౌగచ్ఛతీమఞ్చాముఞ్చైవమేవైతా ఆదిత్యస్యరశ్మయ ఉభౌలోకౌగచ్ఛన్తీమఞ్చాముఞ్చాముష్మాదాదిత్యాత్ప్రతాయన్తే తా ఆసునాడీషుసృప్తాఆభ్యో నాడీభ్యః ప్రతాయన్తేఽముష్మిన్నాదిత్యే సృప్తాః॥ ౨॥ తద్యత్రైతత్సుప్తస్సమస్తస్సంప్రసన్నస్స్వప్నం నవిజానాత్యాసు తదానాడీషుసృప్తోభవతి తన్నకశ్చనపాప్మాస్పృశతి తేజసాహి తదాసంపన్నోభవతి॥ ౩॥ అథయత్రైతదబలిమానం నీతోభవతి తమభితఆసీనాఆహుర్జానాసి మాం జానాసిమామితిసయావదస్మాచ్ఛరీరాదనుత్క్రాన్తోభవతితావజ్జానాతి ॥ ౪ ॥ అథయత్రైతదస్మాచ్ఛరీరాదుత్క్రామత్యథైతైరేవరశ్మిభిరూర్ధ్వమాక్రమతే సఓమితివాహోద్వా మీయతే సయా

వత్క్షిప్యేన్మనస్తావదాదిత్యఙ్గచ్ఛత్యే తద్వై ఖలు లోకద్వారం విదుషాం ప్ర
పదనం నిరోధోఽవిదుషాం॥౫॥ తదేష శ్లోకః। శతం చైకా చ హృదయస్య నా
డ్యస్తాసాం మూర్ధాన మభినిస్సృతైకా। తయోర్ధ్వ మాయన్నమృతత్వ
మేతి విష్వఙ్ఙన్యా ఉత్క్రమణే భవన్త్యుత్క్రమణే భవన్తి॥ ౬॥ ఇతి ష
ష్ఠః ఖండః॥

యఆత్మాఽపహత పాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజిఘత్సో
ఽపిపాస స్సత్యకామ స్సత్యసఙ్కల్పస్సోఽన్వేష్టవ్య స్సవిజిజ్ఞాసితవ్యస్సస
ర్వాగ్ శ్చ లోకానాప్నోతి సర్వాగ్ శ్చ కామాన్య స్తమాత్మానమనువి
ద్యవిజానాతీతి హ ప్రజాపతిరువాచ॥ ౧॥ తద్ధోభయే దేవాసురా అనుబుబు
ధిరే తే హోచుర్హన్త తమాత్మానమన్విచ్ఛామో యమాత్మానమ
న్విష్యసర్వాగ్ శ్చ లోకానాప్నోతి సర్వాగ్ శ్చ కామానితీన్ద్రో హైవ దే
వానామభి ప్రవవ్రాజవిరోచనోఽ సురాణాన్తౌహాసంవిదానా వేవస
మిత్పాణీప్రజాపతి సకాశమాజగ్మతుః॥ ౨॥ తౌహద్వాత్రిగ్ శతం వర్షా
ణి బ్రహ్మచర్యమూషతుస్తౌహప్రజాపతిరువాచ కిమిచ్ఛన్తా వవాస్తమితి
తౌ హోచతుర్యఆత్మాపహత పాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజి
ఘత్సోఽపిపాసస్సత్యకామస్సత్యసఙ్కల్పస్సోఽన్వేష్టవ్యస్స విజిజ్ఞాసితవ్య
స్ససర్వాగ్ శ్చలోకానాప్నోతి సర్వాగ్ శ్చ కామాన్ యస్తమాత్మా
నమనువిద్యవిజానాతీతిభగవతో వచో వేదయన్తే తమిచ్ఛన్తావవాస్తమి
తి॥ ౩॥ తౌహప్రజాపతి రువాచయఏషోఽక్షిణిపురుషో దృశ్యతఏష ఆ
త్మేతి హోవాచైతదమృత మభయమేతద్బ్రహ్మేత్యథ యోఽయం భగ
వోఽప్సుపరిఖ్యాయతే యశ్చాయమాదర్శే కతమఏష ఇత్యేష ఉ ఏవైషు
సర్వేష్వన్తేషు పరిఖ్యాయతఇతి హోవాచ ॥ ౪ ॥ ఇతి సప్తమః ఖండః॥

ఉదశరావఆత్మాన మవేక్ష్య యదాత్మనో నవిజానీథ స్తన్మే ప్ర
బ్రూతమితి తౌ హోదశరావేఽ వేక్షాంచక్రాతే తౌ హ ప్రజాపతిరువా
చ కింపశ్యథఇతి తౌ హోచతుస్సర్వ మేవేద మావాం భగవ ఆత్మానం

పశ్యావ ఆలోమభ్య ఆనఖేభ్యః ప్రతిరూపమితి॥ ౧॥ తౌహ ప్రజాపతిరు
వాచ సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతౌ భూత్వోదశరావేఽవేక్షే
థామితి తౌహ సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతౌ భూత్వోదశరావే
ఽవేక్షాంచక్రాతే తౌహ ప్రజాపతిరువాచ కిం పశ్యథ ఇతి॥ ౨॥ తౌహోచతు
ర్యథైవేదమావాం భగవస్సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతౌ స్వ ఏ
వమేవేమౌ భగవస్సాధ్వలంకృతౌ సువసనౌ పరిష్కృతావిత్యే
ష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి తౌహ శాన్త
హృదయౌ ప్రవవ్రజతుః॥ ౩॥ తౌహాన్వీక్ష్య ప్రజాపతిరువాచ అనుపల
భ్యాత్మానమననువిద్య వ్రజతో యతర ఏతదుపనిషదో భవిష్యన్తి దేవా
వాఽసురా వా తే పరాభవిష్యన్తీతి స హ శాన్తహృదయ ఏవ విరోచనో
ఽసురాఞ్జగామ తేభ్యో హైతాముపనిషదం ప్రోవాచాత్మైవేహ మహ
య్య ఆత్మా పరిచర్య ఆత్మానమేవేహ మహయన్నాత్మానం పరిచరన్నుభౌ
లోకావవాప్నోతీమంచాముం చేతి॥ ౪॥ తస్మాదప్యద్యేహాదదానమశ్ర
ద్దధానమయజమానమాహురాసురో బతేత్యసురాణాం హ్యేషోపనిష
త్ప్రేతస్య శరీరం భిక్షయా వసనేనాలంకారేణేతి సంస్కుర్వన్త్యే
తేన హ్యముం లోకం జేష్యన్తో మన్యన్తే॥ ౫॥ ఇత్యష్టమః ఖణ్డః॥

అథ హేన్ద్రోఽప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ యథైవ ఖల్వ
యమస్మిఞ్ఛరీరే సాధ్వలంకృతే సాధ్వలంకృతో భవతి సువసనే సువసనః ప
రిష్కృతే పరిష్కృత ఏవమేవాయమస్మిన్నన్ధేఽన్ధో భవతి స్రామే స్రామః
పరివృక్ణే పరివృక్ణోఽస్యైవ శరీరస్య నాశమన్వేష నశ్యతి నాహమత్ర భో
గ్యం పశ్యామీతి॥ ౧॥ స సమిత్పాణిః పునరేయాయ తం హ ప్రజాపతిరువా
చ మఘవన్యచ్ఛాన్తహృదయః ప్రావ్రాజీః సార్ధం విరోచనేన కిమిచ్ఛన్పున
రాగమ ఇతి స హోవాచ యథైవ ఖల్వయం భగవోఽస్మిఞ్ఛరీరే
సాధ్వలంకృతే సాధ్వలంకృతో భవతి సువసనే సువసనః పరిష్కృతే ప
రిష్కృత ఏవమేవాయమస్మిన్నన్ధేఽన్ధో భవతి స్రామే స్రామః పరివృక్ణే పరి
వృక్ణోఽస్యైవ శరీరస్య నాశమన్వేష నశ్యతి నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి॥

౨॥ ఏవమేవైష మఘవన్నితి హోవాచైతన్త్వేవ తే భూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామి వసాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణీతి స హాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణ్యువాస తస్మై హోవాచ॥ ౩॥ ఇతి నవమః ఖండః॥

య ఏష స్వప్నే మహీయమానశ్చరత్యేష ఆత్మేతి హోవాచ తదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి స హ శాన్తహృదయః ప్రవవ్రాజ స హా ప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ తద్యద్యపీదగ్ం శరీరమన్ధం భవత్యనన్ధస్స భవతి యది స్రామమస్రామో నైవైషోఽస్య దోషేణ దుష్యతి॥ ౧॥ న వధేనాస్య హన్యతే నాస్య స్రామ్యేణ స్రామో ఘ్నన్తి త్వేవైనం విచ్ఛాయన్తీ వాప్రియవేత్తేవ భవత్యపి రోదితీవ నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి॥ ౨॥ స సమిత్పాణిః పునరేయాయ తగ్ం హ ప్రజాపతిరువాచ మఘవన్యచ్ఛాన్తహృదయః ప్రావ్రాజీః కిమిచ్ఛన్పునరాగమ ఇతి స హోవాచ తద్యద్యపీదం భగవశ్శరీరమన్ధం భవత్యనన్ధస్స భవతి యది స్రామమస్రామో నైవైషోఽస్య దోషేణ దుష్యతి॥ ౩॥ న వధేనాస్య హన్యతే నాస్య స్రామ్యేణ స్రామో ఘ్నన్తి త్వేవైనం విచ్ఛాయన్తీ వాప్రియవేత్తేవ భవత్యపి రోదితీవ నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీత్యేవమేవైష మఘవన్నితి హోవాచైతం త్వేవ తే భూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామి వసాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణీతి స హాపరాణి ద్వాత్రిగ్ంశతం వర్షాణ్యువాస తస్మై హోవాచ॥ ౪॥ ఇతి దశమః ఖండః॥

తద్యత్రైతత్సుప్తస్సమస్తస్సంప్రసన్నస్స్వప్నం న విజానాత్యేష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మేతి స హ శాన్తహృదయః ప్రవవ్రాజ స హా ప్రాప్యైవ దేవానేతద్భయం దదర్శ నాహ ఖల్వయమేవగ్ం సంప్రత్యాత్మానం జానాత్యయమహమస్మీతి నో ఏవేమాని భూతాని వినాశమేవాపీతో భవతి నాహమత్ర భోగ్యం పశ్యామీతి॥ ౧॥ స సమిత్పాణిః పునరేయాయ తగ్ం హ ప్రజాపతిరువాచ మఘవన్యచ్ఛాన్తహృదయః ప్రావ్రాజీః కిమిచ్ఛన్పునరాగమ ఇతి స హోవాచ

నాహ ఖల్వయం భగవ ఏవం సంప్రత్యాత్మానం జానాత్యయమహమ
స్మీతి నో ఏవేమాని భూతాని వినాశమేవాపీతో భవతి నాహమత్ర భో
గ్యం పశ్యామీతి॥ ౩॥ ఏవమేవైష మఘవన్నితి హోవాచ ఏతం త్వేవ తే
భూయోఽనువ్యాఖ్యాస్యామి నో ఏవాన్యత్రైతస్మాద్వసాపరాణి ప
ఞ్చ వర్షాణీతి స హాపరాణి పఞ్చ వర్షాణ్యువాస తాన్యేకశతగ్ం సంపే
దురేతత్తద్యదాహురేకశతగ్ం హ వై వర్షాణి మఘవాన్ప్రజాపతౌ బ్ర
హ్మచర్యమువాస తస్మై హోవాచ ౪॥ ఇత్యేకాదశః ఖండః॥

మఘవన్మర్త్యం వా ఇదగ్ం శరీరమాత్తం మృత్యునా తదస్యామృ
తస్యాశరీరస్యాత్మనోఽధిష్ఠానమాత్తో వై సశరీరః ప్రియాప్రియా
భ్యాం న వై సశరీరస్య సతః ప్రియాప్రియయోరపహతిరస్త్య
శరీరం వావ సన్తం న ప్రియాప్రియే స్పృశతః॥ ౧॥ అశరీరో వాయురభ్రం
విద్యుత్స్తనయిత్నురశరీరాణ్యేతాని తద్యథైతాన్యముష్మాదాకాశాత్స
ముత్థాయ పరం జ్యోతిరుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యన్తే ఏవ
మేవైష సంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరం జ్యోతిరుపసంప
ద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే ౨॥ స ఉత్తమః పురుషః స తత్ర పర్యేతి జ
క్షత్క్రీడన్రమమాణః స్త్రీభిర్వా యానైర్వా జ్ఞాతిభిర్వా నోపజనగ్ం స్మ
రన్నిదగ్ం శరీరగ్ం స యథా ప్రయోగ్య ఆచరణే యుక్త ఏవమేవాయమ
స్మిన్ఛరీరే ప్రాణో యుక్తః ౩॥ అథ యత్రైతదాకాశమనువిషణ్ణం చ
క్షుః స చాక్షుషః పురుషో దర్శనాయ చక్షురథ యో వేదేదం జిఘ్రాణీతి స
ఆత్మా గన్ధాయ ఘ్రాణమథ యో వేదేదమభివ్యాహరాణీతి స ఆత్మాభి
వ్యాహారాయ వాగథ యో వేదేదగ్ం శృణవానీతి స ఆత్మా శ్రవణాయ శ్రో
త్రం॥ ౪॥ అథ యో వేదేదం మన్వానీతి స ఆత్మా మనోఽస్య దైవం చక్షుః స
వా ఏష ఏతేన దైవేన చక్షుషా మనసైతాన్కామాన్పశ్యన్రమతే య ఏ
తే బ్రహ్మలోకే॥ ౫॥ తం వా ఏతం దేవా ఆత్మానముపాసతే తస్మాత్తేషా
గ్ం సర్వే చ లోకా ఆత్తాః సర్వే చ కామాః స సర్వాగ్ంశ్చ లోకానాప్నో

తి సర్వాగ్ంశ్చ కామాన్యస్తమాత్మానమనువిద్యవిజానాతీతిహ ప్రజాపతిరువాచ ప్రజాపతిరువాచ॥ ౬॥ ఇతిద్వాదశఃఖండః॥

శ్యామాచ్ఛబళంప్రపద్యేశబళాచ్ఛ్యామంప్రపద్యే అశ్వఇవరోమాణి విధూయపాపంచన్ద్రఇవరాహోర్ముఖాత్ప్రముచ్య। ధూత్వా శరీరమకృతంకృతాత్మా బ్రహ్మలోక మభిసంభవామీత్యభి సంభవామీతి॥ ౧॥ ఇతిత్రయోదశఃఖండః॥

ఆకాశోవై నామనామరూపయోర్నిర్వహితా తే యదన్తరా తద్బ్రహ్మ తదమృతగ్ం సఆత్మాప్రజాపతేస్సభాంవేశ్మప్రపద్యేయశోహం భవామి బ్రాహ్మణానాంయశోరాజ్ఞాంయశోవిశాంయశోహమనుప్రాపత్సిసహాహంయశసాంయశః శ్వేతమదత్కమదత్కగ్ం శ్వేతంలిన్దుమాభిగాంలిన్దుమాభిగాం॥౧॥ఇతిచతుర్దశఃఖండః॥

తద్ధైతద్బ్రహ్మాప్రజాపతయఉవాచ ప్రజాపతిర్మనవేమనుః ప్రజాభ్యః ఆచార్యకులాద్వేదమధీత్య యథావిధానంగురోః కర్మాతిశేషేణాభిసమావృత్యకుటుమ్బే శుచౌదేశే స్వాధ్యాయమధీయానో ధార్మికాన్విదధదాత్మనిసర్వేన్ద్రియాణిసమ్ప్రతిష్ఠాప్యాహిగ్ంసన్సర్వభూతాన్యన్యత్రతీర్థేభ్యస్సఖల్వేవం వర్తయన్యావదాయుషం బ్రహ్మలోకమభిసమ్పద్యతేనచపునరావర్తతే నచపునరావర్తతే॥౧॥ *॥ఆప్యాయన్తు మమాంగాని వాక్ప్రాణశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమథోబల మిన్ద్రియాణిచసర్వాణిసర్వంబ్రహ్మౌపనిషదం మాహంబ్రహ్మ నిరాకుర్యాం మామాబ్రహ్మనిరాకరోదనిరాకరణమస్త్వనిరాకరణం మేఽస్తుతదాత్మని నిరతేయ ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తేమయిసన్తుతేమయిసన్తు॥ ౨॥ ఇతిపఞ్చదశః ఖండః॥ ॥ ॥ఆప్యాయన్త్వితి - శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥ఓం॥ ॥

ఇతిఛాన్దోగ్యోపనిషది - అష్టమఃప్రపాఠకస్సమాప్తః.

ఛాన్దోగ్యోపనిషత్సమాప్తా.

హరిః ఓమ్ తత్సత్.

శుక్లయజుర్వేదీయ కాణ్వశాఖాయామ్

బృహదారణ్యకోపనిషత్ - తృతీయాధ్యాయః.

పూర్ణమదఇతి శాన్తిః.

హరిఃఓమ్॥ ఉషావా అశ్వస్య మేధ్యస్యశిరః । సూర్యశ్చక్షు
ర్వాతః ప్రాణో వ్యాత్తమగ్నిర్వైశ్వానర స్సంవత్సర ఆత్మాశ్వస్యమే
ధ్యస్యద్యౌః పృష్ఠమన్తరిక్షముదరం పృథివీ పాజస్యన్దిశః పార్శ్వేఅవా
న్తరదిశః పర్శవఋతవోఙ్గాని మాసాశ్చార్ధమాసాశ్చ పర్వాణ్యహో
రాత్రాణి ప్రతిష్ఠానక్షత్రాణ్యస్థీని నభోమాంసాని । ఊవధ్యం సికతాః
సిన్ధవోగుదాయకృచ్చక్లోమానశ్చ పర్వతా ఓషధయశ్చ వనస్పతయ
శ్చలోమాని ఉద్యన్పూర్వార్ధోనిమ్లోచఞ్జఘనార్ధోయద్విజృమ్భతే తద్
విద్యోతతే యద్విధూనుతేతత్ స్తనయతి యన్మేహతి తద్వర్షతివాగే
వాస్యవాక్॥ ౧॥ అహర్వాఅశ్వంపురస్తాన్మహిమాన్వజాయత తస్య
పూర్వేసముద్రేయోనీరాత్రిరేనంపశ్చాన్మహిమాన్వజాయత తస్యా
పరే సముద్రేయోనిరేతౌవా అశ్వం మహిమానావభితస్సంబభూవ
తుః హయోభూత్వాదేవానవహద్వాజీగన్ధర్వానర్వాసురానశ్వోమను
ష్యాన్ సముద్రఏవాస్యబన్ధుః సముద్రోయోనిః॥ఇతిప్రథమంబ్రాహ్మణం॥

హరిఃఓమ్॥ నైవేహకించనాగ్ర ఆసీన్మృత్యునైవేద మావృత
మాసీదశనాయయా అశనాయాహిమృత్యుస్తన్మనోకురుతాత్మన్వీస్యా
మితి సోర్చన్నచరత్తస్యార్చత ఆపోజాయన్తార్చతే వైమేకమభూది
తి తదేవార్కస్యార్కత్వం । కంహవాఅస్మైభవతి యఏవమేతదర్క
స్యార్కత్వంవేద॥ ౧॥ ఆపోవాఅర్కస్తద్యదపాంశరఆసీత్తత్సమహ
న్యత సాపృథివ్యభవత్తస్యామశ్రామ్యత్ తస్యశ్రాన్తస్యతప్తస్యతేజో

రసో నిరవర్తతాగ్నిః॥ ౨॥ స త్రేధాత్మానం వ్యకురుతాదిత్యం తృతీయం
వాయుం తృతీయగ్ం స ఏష ప్రాణస్త్రేధా విహితః తస్య ప్రాచీ దిక్ఛిరోఽసౌ
చాసౌ చేర్మౌ అథాస్య ప్రతీచీ దిక్పుచ్ఛమసౌ చాసౌ చ సక్థ్యౌ దక్షిణా చోదీ
చీ చ పార్శ్వే ద్యౌః పృష్ఠమన్తరిక్షముదరమియమురః స ఏషోఽప్సు ప్రతి
ష్ఠితో యత్ర క్వ చైతి తదేవ ప్రతితిష్ఠత్యేవం విద్వాన్॥ ౩॥ సోఽకామయత
ద్వితీయో మ ఆత్మా జాయేతేతి స మనసా వాచం మిథునగ్ం సమభవత్
అశనాయా మృత్యుస్తద్యద్రేత ఆసీత్స సంవత్సరోఽభవత్ న హ పురా తతః
సంవత్సర ఆస తమేతావన్తం కాలమబిభః। యావాన్త్సంవత్సరస్తమే
తావతః కాలస్య పరస్తాదసృజత। తం జాతమభివ్యాదదాత్ స భాణ
కరోత్సైవ వాగభవత్॥ ౪॥ స ఐక్షత యది వా ఇమమభిమగ్ంస్యే కనీయో
ఽన్నం కరిష్య ఇతి స తయా వాచా తేనాత్మనేదగ్ం సర్వమసృజత యదిదం
కిఞ్చర్చో యజూగ్ంషి సామాని ఛన్దాగ్ంసి యజ్ఞాన్ప్రజాః పశూన్। స య
ద్యదేవాసృజత తత్తదత్తుమధ్రియత సర్వం వా అత్తీతి తదదితేరదితిత్వగ్ం
సర్వస్యైతస్యాత్తా భవతి సర్వమస్యాన్నం భవతి య ఏవమేతదదితేరదితి
త్వం వేద॥ ౫॥ సోఽకామయత భూయసా యజ్ఞేన భూయో యజేయేతి సో
ఽశ్రామ్యత్స తపోఽతప్యత తస్య శ్రాన్తస్య తప్తస్య యశో వీర్యముదక్రామత్
ప్రాణా వై యశో వీర్యం తత్ప్రాణేషూత్క్రాన్తేషు శరీరగ్ం శ్వయితుమ
ధ్రియత తస్య శరీర ఏవ మన ఆసీత్॥ ౬॥ సోఽకామయత మేధ్యం మ ఇదగ్ం స్యా
దాత్మన్వ్యనేన స్యామితి। తతోఽశ్వః సమభవద్యదశ్వత్తన్మేధ్యమభూ
దితి తదేవాశ్వమేధస్యాశ్వమేధత్వం। ఏష హ వా అశ్వమేధం వేద య
ఏనమేవం వేద। తమనవరుధ్యైవామన్యత। తగ్ం సంవత్సరస్య పరస్తాదా
త్మన ఆలభత। పశూన్దేవతాభ్యః ప్రత్యౌహత్। తస్మాత్సర్వదేవత్యం
ప్రోక్షితం ప్రాజాపత్యమాలభన్తే। ఏష హ వా అశ్వమేధో య ఏష తపతి
తస్య సంవత్సర ఆత్మాయమగ్నిరర్కస్తస్యేమే లోకా ఆత్మానస్తావేతా
వర్కాశ్వమేధౌ సో పునరేకైవ దేవతా భవతి మృత్యురేవాప పునర్మృత్యుం
జయతి నైనం మృత్యురాప్నోతి మృత్యురస్యాత్మా భవత్యేతాసాం దేవతా
నామేకో భవతి॥ ౭॥ ఇతి ద్వితీయం బ్రాహ్మణం॥

ద్వయా హ ప్రాజాపత్యా దేవాశ్చాసురాశ్చ । తతః కానీయసా
ఏవ దేవా జ్యాయసా అసురాః త ఏషు లోకేష్వస్పర్ధన్త తే హ దేవా ఊచు
ర్హన్తాసురాన్యజ్ఞ ఉద్గీథేనాత్యయామేతి ॥ ౧ ॥ తే హ వాచమూచుస్త్వం
న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యో వాగుదగాయత్ యో వాచి భోగస్తం దేవేభ్య
ఆగాయత్ యత్కల్యాణం వదతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రా
ఽత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేద
మప్రతిరూపం వదతి స ఏవ స పాప్మా ॥ ౨ ॥ అథ హ ప్రాణమూచుస్త్వం న ఉద్గా
యేతి తథేతి తేభ్యః ప్రాణ ఉదగాయత్ యః ప్రాణే భోగస్తం దేవేభ్య ఆ
గాయత్ యత్కల్యాణం జిఘ్రతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రా
ఽత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేదమప్ర
తిరూపం జిఘ్రతి స ఏవ స పాప్మా ॥ ౩ ॥ అథ హ చక్షురూచుస్త్వం న ఉద్గా
యేతి తథేతి తేభ్యశ్చక్షురుదగాయత్ యశ్చక్షుషి భోగస్తం దేవేభ్య
ఆగాయత్ యత్కల్యాణం పశ్యతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రా
ఽత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా యదేవేద
మప్రతిరూపం పశ్యతి స ఏవ స పాప్మా ॥ ౪ ॥ అథ హ శ్రోత్రమూచుస్త్వం న ఉ
ద్గాయేతి తథేతి తేభ్యః శ్రోత్రముదగాయత్ యః శ్రోత్రే భోగస్తం దే
వేభ్య ఆగాయత్ యత్కల్యాణగ్ం శృణోతి తదాత్మనే తే విదురనేన వై న
ఉద్గాత్రాఽత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స యః స పాప్మా య
దేవేదమప్రతిరూపం శృణోతి స ఏవ స పాప్మా ॥ ౫ ॥ అథ హ మన ఊచు
స్త్వం న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్యో మన ఉదగాయత్ యో మనసి భోగ
స్తం దేవేభ్య ఆగాయత్ యత్కల్యాణగ్ం సంకల్పయతి తదాత్మనే తే వి
దురనేన వై న ఉద్గాత్రాఽత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య పాప్మనావిధ్యన్ స య
స్స పాప్మా యదేవేదమప్రతిరూపం సంకల్పయతి స ఏవ స పాప్మైవము ఖ
ల్వేతా దేవతాః పాప్మభిరుపాసృజన్నేవమేనాః పాప్మనావిధ్యన్ ॥ ౬ ॥
అథ హేమమాసన్యం ప్రాణమూచుస్త్వం న ఉద్గాయేతి తథేతి తేభ్య ఏష
ప్రాణ ఉదగాయత్తే విదురనేన వై న ఉద్గాత్రాఽత్యేష్యన్తీతి తమభిద్రుత్య

పాప్మనావిధ్యన్ స యథాశ్మానమృత్వా లోష్టో విధ్వగ్ంసేతైవగ్ం హైవ
విధ్వగ్ంసమానా విష్వఞ్చో వినేశుస్తతో దేవా అభవన్ పరాసురా భ
వత్యాత్మనా పరాస్య ద్విషన్ పాప్మా భ్రాతృవ్యో భవతి య ఏవం వేద ॥ ౭ ॥
తే హోచుః క్వ ను సోఽభూద్యో న ఇత్థమసక్తేత్యయమాస్యేఽన్తరితి సోఽయా
స్య ఆఙ్గిరసోఽఙ్గానాగ్ం హి రసః ॥ ౮ ॥ సా వా ఏషా దేవతా దూర్నామ
దూరగ్ం హ్యస్యా మృత్యుర్దూరగ్ం హ వా అస్మాన్మృత్యుర్భవతి య ఏ
వం వేద ॥ ౯ ॥ సా వా ఏషా దేవతైతాసాం దేవతానాం పాప్మానం మృత్యు
మపహత్య యత్రాసాం దిశామన్తస్తద్గమయాఞ్చకార తదాసాం పాప్మ
నో విన్యదధాత్తస్మాన్న జనమియాన్నాన్తమియాన్నేత్పాప్మానం మృ
త్యుమన్వవాయానీతి ॥ ౧౦ ॥ సా వా ఏషా దేవతైతాసాం దేవతానాం పా
ప్మానం మృత్యుమపహత్యాథైనా మృత్యుమత్యవహత్ ॥ ౧౧ ॥ స వై వా
చమేవ ప్రథమామత్యవహత్సా యదా మృత్యుమత్యముచ్యత సోఽగ్నిరభవ
త్సోఽయమగ్నిః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తో దీప్యతే ॥ ౧౨ ॥ అథ ప్రాణమత్యవ
హత్స యదా మృత్యుమత్యముచ్యత స వాయురభవత్సోఽయం వాయుః పరేణ
మృత్యుమతిక్రాన్తః పవతే ॥ ౧౩ ॥ అథ చక్షురత్యవహత్తద్యదా మృత్యుమ
త్యముచ్యత స ఆదిత్యోఽభవత్సోఽసావాదిత్యః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తస్త
పతి ॥ ౧౪ ॥ అథ శ్రోత్రమత్యవహత్తద్యదా మృత్యుమత్యముచ్యత తా దిశోఽభవ
గ్ంస్తా ఇమా దిశః పరేణ మృత్యుమతిక్రాన్తాః ॥ ౧౫ ॥ అథ మనోఽత్యవహత్త
ద్యదా మృత్యుమత్యముచ్యత స చన్ద్రమా అభవత్సోఽసౌ చన్ద్రః పరేణ మృ
త్యుమతిక్రాన్తో భాత్యేవగ్ం హ వా ఏనమేషా దేవతా మృత్యుమతివహ
తి య ఏవం వేద ॥ ౧౬ ॥ అథాత్మనేఽన్నాద్యమాగాయద్యద్ధి కిఞ్చాన్నమద్య
తేఽనేనైవ తదద్యత ఇహ ప్రతితిష్ఠతి ॥ ౧౭ ॥ తే దేవా అబ్రువన్నేతావ
ద్వా ఇదగ్ం సర్వం యదన్నం తదాత్మన ఆగాసీరను నోఽస్మిన్నన్న ఆభజస్వే
తి తే వై మాభిసంవిశతేతి తథేతి తగ్ం సమన్తం పరిణ్యవిశన్త తస్మాద్య
దనేనాన్నమత్తి తేనైతాస్తృప్యన్త్యేవగ్ం హ వా ఏనగ్ం స్వా అభిసంవిశ
న్తి భర్తా స్వానాగ్ం శ్రేష్ఠః పుర ఏతా భవత్యన్నాదోఽధిపతిర్య ఏవం వేద

య ఉ హైవంవిదగ్ం స్వేషు ప్రతిప్రతిర్బుభూషతి న హైవాలంభార్యేభ్యో భవత్యథయ ఏవైతమనుభవతి యో వైతమనుభార్యాన్బుభూషతి స హైవాలంభార్యేభ్యో భవతి ॥ ౧౮ ॥ సోఽయాస్య ఆఙ్గిరసోఽఙ్గానాగ్ం హి రసః । ప్రాణో వా అఙ్గానాగ్ం రసః ప్రాణో హి వా అఙ్గానాగ్ం రసస్తస్మాద్యస్మాత్కస్మాచ్చాఙ్గాత్ప్రాణ ఉత్క్రామతి తదేవ తచ్ఛుష్యత్యేష హి వా అఙ్గానాగ్ం రసః ॥ ౧౯ ॥ ఏష ఉ ఏవ బృహస్పతిర్వాగ్వై బృహతీ తస్యా ఏష పతిస్తస్మాదు బృహస్పతిః ॥ ౨౦ ॥ ఏష ఉ ఏవ బ్రహ్మణస్పతిర్వాగ్వై బ్రహ్మ తస్యా ఏష పతిస్తస్మాదు బ్రహ్మణస్పతిః ॥ ౨౧ ॥ ఏష ఉ ఏవ సామ వాగ్వై సామైష సా చామశ్చేతి తత్సామ్నస్సామత్వం । యద్వేవ సమః ప్లుషిణా సమో మశకేన సమో నాగేన సమ ఏభిస్త్రిభిర్లోకైస్సమోఽనేన సర్వేణ తస్మాద్వేవ సామాశ్నుతే సామ్నస్సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవమేతత్సామ వేద ॥ ౨౨ ॥ ఏష ఉ వా ఉద్గీథః ప్రాణో వా ఉత్ప్రాణేన హీదగ్ం సర్వముత్తబ్ధం వాగేవ గీథోచ్చ గీథా చేతి స ఉద్గీథః ॥ ౨౩ ॥ తద్ధాపి బ్రహ్మదత్తశ్చైకితానేయో రాజానం భక్షయన్నువాచాయం త్యస్య రాజా మూర్ధానం విపాతయతాద్యదితోఽయాస్య ఆఙ్గిరసోఽన్యేనోదగాయదితి వాచా చ హ్యేవ స ప్రాణేన చోదగాయదితి ॥ ౨౪ ॥ తస్య హైతస్య సామ్నో యః స్వం వేద భవతి హాస్య స్వం తస్య వై స్వర ఏవ స్వం తస్మాదార్త్విజ్యం కరిష్యన్వాచి స్వరమిచ్ఛేత తయా వాచా స్వరసంపన్నయార్త్విజ్యం కుర్యాత్తస్మాద్యజ్ఞే స్వరవన్తం దిదృక్షన్త ఏవ । అథో యస్య స్వం భవతి భవతి హాస్య స్వం య ఏవమేతత్సామ్నః స్వం వేద ॥ ౨౫ ॥ తస్య హైతస్య సామ్నో యస్సువర్ణం వేద భవతి హాస్య సువర్ణం తస్య వై స్వర ఏవ సువర్ణం భవతి హాస్య సువర్ణం య ఏవమేతత్సామ్నస్సువర్ణం వేద ॥ ౨౬ ॥ తస్య హైతస్య సామ్నో యః ప్రతిష్ఠాం వేద ప్రతి హ తిష్ఠతి తస్య వై వాగేవ ప్రతిష్ఠా వాచి హి ఖల్వేష ఏతత్ప్రాణః ప్రతిష్ఠితో గీయతేఽన్న ఇత్యు హైక ఆహుః ॥ ౨౭ ॥ అథాతః పవమానానామేవాభ్యారోహః స వై ఖలు ప్రస్తోతా సామ ప్రస్తౌతి స యత్ర ప్రస్తుయాత్తదేతాని జపేత్ । అస

తోమాసద్గమయతమసోమాజ్యోతిర్గమయమృత్యోర్మామృతం గమ
తి సయదాహాసతో మాసద్గమయేతిమృత్యుర్వాఅసత్సదమృతం మృత్యో
ర్మామృతంగమయామృతం మాకుర్విత్యేవైతదాహ తమసోమాజ్యో
ర్గమయేతిమృత్యుర్వైతమో జ్యోతిరమృతం మృత్యోర్మామృతం
యామృతం మాకుర్విత్యేవైతదాహ మృత్యోర్మామృతంగమయేతి
త్రతిరోహితమివాస్తి అథయానీతరాణి స్తోత్రాణి తేష్వాత్మనేన్నా
మాగాయేత్తస్మాదుతేషువరం వృణీతయంకామం కామయేతతగ్
ఏషఏవంవిదుద్గాతాత్మనేవాయజమానాయవాయం కామం కామ
తే తమాగాయతితద్ధైతల్లోకజిదేవనహైవాలోక్యతాయాఆశాస్తి
వమేతత్సామవేద॥౨౮॥ఇతితృతీయంబ్రాహ్మణం॥

హరిః ఓం॥ ఆత్మైవేదమగ్రఆసీత్ పురుషవిధఃసోనువీక్ష్య నా
దాత్మనోపశ్యత్ సోహమస్మీత్యగ్రేవ్యాహరత్తతోహన్నామాభవత్
స్మాదప్యేతర్హ్యామన్త్రితోఽహమయమిత్యేవాగ్రఉక్త్వాథాన్యనా
మప్రబ్రూతేయదస్యభవతి సయత్పూర్వోఽస్మాత్సర్వస్మాత్సర్వా
ప్మనఔషత్తస్మాత్పురుషఔషతిహవై సతంయోఽస్మాత్పూర్వో
భూషతియఏవంవేద॥ ౧॥ సోఽబిభేత్తస్మాదేకాకీబిభేతిసహాయమీక్షా
ఞ్చక్రేయన్మదన్యన్నాస్తికస్మాన్నుబిభేమీతితతఏవాస్యభయం
యాయకస్మాద్ధ్యభేష్యత్ ద్వితీయాద్వైభయంభవతి॥ ౨॥ సవైనైవ
మేతస్మాదేకాకీనరమతేసద్వితీయమైచ్ఛత్। సహైతావానాస యథా
స్త్రీపుమాగ్ంసౌసమ్పరిష్వక్తౌ సఇమమేవాత్మానం ద్వేధాపాతయ
తః పతిశ్చపత్నీచాభవతాం తస్మాదిదమర్ధబృగలమివస్వఇతిహస్మా
యాజ్ఞవల్క్యస్తస్మాదయమాకాశః। స్త్రియాపూర్యతఏవతాగ్ం సమ
భవత్తతోమనుష్యాఅజాయన్త॥ ౩॥ సోహేయమీక్షాఞ్చక్రేకథంనుమా
త్మనఏవజనయిత్వాసంభవతిహన్తతిరోసానీతిసాగౌరభవదృషభ ఇతర
స్తాగ్ సమేవాభవత్తతోగావోఽజాయన్తబడబేతరాభవదశ్వవృష ఇ
తరోగర్దభీతరాగర్దభ ఇతరస్తాగ్ సమేవాభవత్తతఏకశఫమజాయతా

ఽజేతరాఽభవద్బస్త ఇతరోఽవిరితరా మేష ఇతరస్తాగ్ం సమేవాభవత్త
తోఽజావయోఽజాయన్తైవమేవ యదిదం కిఞ్చ మిథునమాపిపీలికాభ్యస్త
త్సర్వమసృజత ॥ ౪ ॥ సోఽవేదహం వావ సృష్టిరస్మ్యహగ్ం హీదగ్ం సర్వమ
సృక్షీతి తతః సృష్టిరభవత్సృష్ట్యాగ్ం హాస్యైతస్యాం భవతి య ఏవం వేద ॥ ౫ ॥
అథేత్యభ్యమన్థత్స ముఖాచ్చ యోనేర్హస్తాభ్యాం చాగ్నిమసృజత తస్మా
దేతదుభయమలోమకమన్తరతోఽలోమకా హి యోనిరన్తరతః తద్య
దిదమాహురముం యజాముం యజేత్యేకైకం దేవమేతస్యైవ సా విసృ
ష్టిరేష ఉ హ్యేవ సర్వే దేవాః । అథ యత్కిఞ్చేదమార్ద్రం తద్రేతసోఽసృజ
త తదు సోమ ఏతావద్వా ఇదగ్ం సర్వమన్నం చైవాన్నాదశ్చ సోమ ఏ
వాన్నమగ్నిరన్నాదః సైషా బ్రహ్మణోఽతిసృష్టిః । యచ్ఛ్రేయసో దేవా
నసృజతాథ యన్మర్త్యః సన్నమృతానసృజత తస్మాదతిసృష్టిరతిసృష్ట్యాగ్ం
హాస్యైతస్యాం భవతి య ఏవం వేద ॥ ౬ ॥ తద్ధేదం తర్హ్యవ్యాకృతమాసీత్
తన్నామరూపాభ్యామేవ వ్యాక్రియతాసౌనామాయమిదగ్ం రూప ఇతి
తదిదమప్యేతర్హి నామరూపాభ్యామేవ వ్యాక్రియతేఽసౌనామాయమిద
గ్ం రూప ఇతి స ఏష ఇహ ప్రవిష్ట ఆ నఖాగ్రేభ్యో యథా క్షురః క్షురధా
నేఽవహితః స్యాద్విశ్వమ్భరో వా విశ్వమ్భరకులాయే తం న పశ్యన్త్యకృ
త్స్నో హి స ప్రాణన్నేవ ప్రాణో నామ భవతి వదన్వాక్పశ్యగ్ంశ్చ
క్షుః శృణ్వన్ శ్రోత్రం మన్వానో మనస్తాన్యస్యైతాని కర్మనామాన్యేవ
స యోఽత ఏకైకముపాస్తే న స వేదాకృత్స్నో హ్యేషోఽత ఏకైకేన భవత్యా
త్మేత్యేవోపాసీతాత్ర హ్యేతే సర్వ ఏకం భవన్తి తదేతత్పదనీయమస్య స
ర్వస్య యదయమాత్మాఽనేన హ్యేతత్సర్వం వేద । యథా హ వై పదేనా
నువిన్దేదేవం కీర్తిగ్ం శ్లోకం విన్దతే య ఏవం వేద ॥ ౭ ॥ తదేతత్ప్రేయః పుత్రా
త్ప్రేయో విత్తాత్ప్రేయోఽన్యస్మాత్సర్వస్మాదన్తరతరం యదయమా
త్మా స యోఽన్యమాత్మనః ప్రియం బ్రువాణం బ్రూయాత్ ప్రియగ్ం రోత్స్య
తీతీశ్వరో హ తథైవ స్యాదాత్మానమేవ ప్రియముపాసీత స య ఆత్మానమే
వ ప్రియముపాస్తే న హాస్య ప్రియం ప్రమాయుకం భవతి ॥ ౮ ॥ తదాహు

ర్యద్బ్రహ్మ విద్యయాసర్వం భవిష్యన్తో మనుష్యామన్యన్తే, కిముత ద్బ్రహ్మావేద్యస్మా త్తత్సర్వమభవదితి॥ ౯॥ బ్రహ్మవాఇదమగ్ర ఆసీ త్తదాత్మానమేవావేత్। అహంబ్రహ్మాస్మీతితస్మా త్తత్సర్వమభవత్ తద్యోయో దేవానాం ప్రత్యబుధ్యతసఏవత దభవ త్తథార్షీణాంతథామనుష్యాణాం తద్ధైతత్పశ్యన్నృషిర్వామదేవః ప్రతిపేదేహంమనురభవగ్ం సూర్యశ్చేతితదిదమప్యేత ర్హి యఏవం వేదాహం బ్రహ్మాస్మీతిసఇదగ్ం సర్వం భవతి తస్యహనదేవాశ్చనాభూత్యా ఈశతె ఆత్మాహ్యేషాగ్ంసభవతి అథయోన్యాం దేవతాముపాస్తేన్యోసావన్యోహమస్మీతిన సవేద యథా పశురేవగ్ం సదేవానాం యథాహవైబహవః పశవోమనుష్యంభుఞ్జ్యురేవ మేకైకః పురుషోదేవాన్ భునక్త్యేకస్మిన్నేవపశా వాదీయమానేఽప్రియంభవతి కిముబహుషుతస్మాదేషాంతన్నప్రియం యదేతన్మనుష్యా విద్యుః॥ ౧౦॥ బ్రహ్మవాఇదమగ్ర ఆసీదేకమేవ తదేకగ్ం సన్నవ్యభవత్ తచ్ఛ్రేయోరూపమత్యసృజతక్షత్రం యాన్యేతాని దేవత్రా క్షత్రాణీన్ద్రోవరుణః సోమోరుద్రః పర్జన్యోయమోమృత్యురీశాన ఇతితస్మాత్క్షత్రాత్పరంనాస్తి తస్మాద్బ్రాహ్మణః క్షత్రియమధస్తా దుపాస్తే రాజసూయేక్షత్రఏవతద్యశోదధాతి సైషాక్షత్రస్యయోని ర్యద్బ్రహ్మతస్మాద్యద్యపి రాజాపరమతాంగచ్ఛతి బ్రహ్మైవా న్తతఉపనిశ్రయతి స్వాంయోనిం య ఉఏనగ్ం హినస్తిస్వాగ్ం సయోనిమృచ్ఛతి సపాపీయాన్భవతియథా శ్రేయాగ్ంసగ్ం హిగ్ంసిత్వా॥ ౧౧ సనైవవ్యభవత్ సవిశమసృజతయాన్యేతాని దేవజాతానిగణశ ఆఖ్యాయన్తేవసవోరుద్రా ఆదిత్యా విశ్వేదేవామరుతఇతి॥ ౧౨. సనైవవ్యభవత్ సశౌద్రంవర్ణమసృజతపూషణమియం వైపూషేయగ్ంహీదగ్ం సర్వంపుష్యతియదిదంకిఞ్చ॥ ౧౩॥ సనైవవ్యభవ త్తచ్ఛ్రేయోరూప మత్యసృజతధర్మం తదేతత్క్షత్రస్యక్షత్రంయద్ధర్మస్తస్మాద్ధర్మాత్పరంనాస్త్యథో అబలీయాన్ బలీయాగ్ంసమాశగ్ంసతేధర్మేణయథారాజ్ఞైవంయోవై సధర్మస్సత్యంవై త త్తస్మాత్సత్యంవద న్తమాహుర్ధర్మంవదతీతిధర్మం వావద న్తగ్ంసత్యం వద తీత్యేత

ద్ధ్యేవైతదుభయం భవతి॥ ౧౪॥ తదేతద్బ్రహ్మ క్షత్త్రం విట్ శూద్రః తదగ్నినైవ దేవేషు బ్రహ్మాభవద్బ్రాహ్మణో మనుష్యేషు క్షత్త్రియేణ క్షత్త్రియో వైశ్యేన వైశ్యః శూద్రేణ శూద్రస్తస్మాదగ్నావేవ దేవేషు లోకమిచ్ఛన్తే బ్రాహ్మణే మనుష్యేష్వేతాభ్యాం హి రూపాభ్యాం బ్రహ్మాభవత్ అథ యో హ వా అస్మాల్లోకాత్స్వం లోకమదృష్ట్వా ప్రైతి స ఏనమవిదితో న భునక్తి యథా వేదో వాఽననూక్తోఽన్యద్వా కర్మాకృతం యదిహ వా అప్యనేవంవిన్మహత్పుణ్యం కర్మ కరోతి తద్ధాస్యాన్తతః క్షీయత ఏవాత్మానమేవ లోకముపాసీత స య ఆత్మానమేవ లోకముపాస్తే న హాస్య కర్మ క్షీయతే అస్మాద్ధ్యేవాత్మనో యద్యత్కామయతే తత్తత్సృజతే॥ ౧౫॥ అథో అయం వా ఆత్మా సర్వేషాం భూతానాం లోకః స యజ్జుహోతి యద్యజతే తేన దేవానాం లోకోఽథ యదనుబ్రూతే తేన ఋషీణామథ యత్పితృభ్యో నిపృణాతి యత్ప్రజామిచ్ఛతే తేన పితౄణామథ యన్మనుష్యాన్వాసయతే యదేభ్యోఽశనం దదాతి తేన మనుష్యాణామథ యత్పశుభ్యస్తృణోదకం విన్దతి తేన పశూనాం యదస్య గృహేషు శ్వాపదా వయాంస్యా పిపీలికాభ్య ఉపజీవన్తి తేన తేషాం లోకో యథా హ వై స్వాయ లోకాయారిష్టిమిచ్ఛేదేవం హైవంవిదే సర్వదా సర్వాణి భూతాన్యరిష్టిమిచ్ఛన్తి తద్వా ఏతద్విదితం మీమాంసితమ్॥ ౧౬॥ ఆత్మైవేదమగ్ర ఆసీదేక ఏవ సోఽకామయత జాయా మే స్యాదథ ప్రజాయేయాథ విత్తం మే స్యాదథ కర్మ కుర్వీయేత్యేతావాన్వై కామో నేచ్ఛంశ్చనాతో భూయో విన్దేత్తస్మాదప్యేతర్హ్యేకాకీ కామయతే జాయా మే స్యాదథ ప్రజాయేయాథ విత్తం మే స్యాదథ కర్మ కుర్వీయేతి స యావదప్యేతేషామేకైకం న ప్రాప్నోత్యకృత్స్న ఏవ తావన్మన్యతే తస్యో కృత్స్నతా మన ఏవాస్యాత్మా వాగ్జాయా ప్రాణః ప్రజా చక్షుర్మానుషం విత్తం చక్షుషా హి తద్విన్దతే శ్రోత్రం దైవం శ్రోత్రేణ హి తచ్ఛృణోత్యాత్మైవాస్య కర్మాత్మనా హి కర్మ కరోతి స ఏష పాఙ్క్తో యజ్ఞః పాఙ్క్తః పశుః పాఙ్క్తః పురుషః పాఙ్క్తమిదం సర్వం యదిదం కిఞ్చ తదిదం సర్వమాప్నోతి య ఏవం వేద॥ ౧౭॥

ఇతి చతుర్థం బ్రాహ్మణమ్॥

యత్సప్తాన్నాని మేధయా తపసాజనయత్పితా ఏకమస్య సాధారణం ద్వే దేవానభాజయత్ త్రీణ్యాత్మనేఽకురుత పశుభ్య ఏకం ప్రాయచ్ఛత్తస్మిన్సర్వం ప్రతిష్ఠితం యచ్చ ప్రాణితి యచ్చ న కస్మాత్తాని న క్షీయన్తేఽద్యమానాని సర్వదా యో వై తామక్షితిం వేద సోఽన్నమత్తి ప్రతీకేన స దేవానపిగచ్ఛతి స ఊర్జముపజీవతీతి శ్లోకాః ॥౧॥ యత్సప్తాన్నాని మేధయా తపసాజనయత్పితేతి మేధయా హి తపసాజనయత్పితా ఏకమస్య సాధారణమితీదమేవాస్య తత్సాధారణమన్నం యదిదమద్యతే । స య ఏతదుపాస్తే న స పాప్మనో వ్యావర్తతే మిశ్రగ్ం హ్యేతత్ । ద్వే దేవానభాజయదితి హుతం చ ప్రహుతం చ తస్మాద్దేవేభ్యో జుహ్వతి చ ప్ర చ జుహ్వత్యథో ఆహుర్దర్శపూర్ణమాసావితి తస్మాన్నేష్టియాజుకః స్యాత్ పశుభ్య ఏకం ప్రాయచ్ఛదితి తత్పయః ॥ పయో హ్యేవాగ్రే మనుష్యాశ్చ పశవశ్చోపజీవన్తి తస్మాత్కుమారం జాతం ఘృతం వైవాగ్రే ప్రతిలేహయన్తి స్తనం వానుధాపయన్త్యథ వత్సం జాతమాహురతృణాద ఇతి తస్మిన్సర్వం ప్రతిష్ఠితం । యచ్చ ప్రాణితి యచ్చ నేతి పయసి హీదగ్ం సర్వం ప్రతిష్ఠితం యచ్చ ప్రాణితి యచ్చ న । తద్యదిదమాహుః సంవత్సరం పయసా జుహ్వదప పునర్మృత్యుం జయతీతి న తథా విద్యాద్యదహరేవ జుహోతి తదహః పునర్మృత్యుమపజయత్యేవం విద్వాన్ సర్వగ్ం హి దేవేభ్యోఽన్నాద్యం ప్రయచ్ఛతి । కస్మాత్తాని న క్షీయన్తేఽద్యమానాని సర్వదేతి పురుషో వా అక్షితిః స హీదమన్నం పునః పునర్జనయతే । యో వై తామక్షితిం వేదేతి పురుషో వా అక్షితిః స హీదమన్నం ధియాధియా జనయతే కర్మభిర్యద్ధైతన్న కుర్యాత్ క్షీయేత హ సోఽన్నమత్తి ప్రతీకేనేతి ముఖం ప్రతీకం ముఖేనేత్యేతత్ స దేవానపిగచ్ఛతి స ఊర్జముపజీవతీతి ప్రశంసా ॥౨॥ త్రీణ్యాత్మనేఽకురుతేతి మనో వాచం ప్రాణం తాన్యాత్మనేఽకురుతాన్యత్రమనా అభూవం నాదర్శమన్యత్రమనా అభూవం నాశ్రౌషమితి మనసా హ్యేవ పశ్యతి మనసా శృణోతి । కామః సంకల్పో విచికిత్సా శ్రద్ధాఽశ్రద్ధా ధృతిరధృతిర్హ్రీర్ధీర్భీరిత్యేతత్సర్వం మన ఏవ తస్మాదపి పృష్ఠత ఉపస్పృష్టో మనసా విజానాతి యః కశ్చ శబ్దో వాగేవ

సా। ఏషా హ్యన్తమాయత్తైషా హి న। ప్రాణోఽపానో వ్యాన ఉదానస్సమా
నోఽన ఇత్యేతత్సర్వం ప్రాణ ఏవైతన్మయో వా అయమాత్మా వాఙ్మ
యో మనోమయః ప్రాణమయః ॥౩॥ త్రయో లోకా ఏత ఏవ వాగే వా
యం లోకో మనోఽన్తరిక్షలోకః ప్రాణోఽసౌ లోకః ॥౪॥ త్రయో వేదా
ఏత ఏవ వాగేవర్గ్వేదో మనో యజుర్వేదః ప్రాణస్సామవేదః ॥౫॥ దే
వాః పితరో మనుష్యా ఏత ఏవ వాగేవ దేవా మనః పితరః ప్రాణో మను
ష్యాః ॥౬॥ పితా మాతా ప్రజైత ఏవ మన ఏవ పితా వాఙ్మాతా ప్రాణః ప్ర
జా ॥౭॥ విజ్ఞాతం విజిజ్ఞాస్యమవిజ్ఞాత మేత ఏవ యత్కించ విజ్ఞాతం వా
చస్తద్రూపం వాగ్ఘి విజ్ఞాతా వాగేనం తద్భూత్వాఽవతి ॥౮॥ యత్కిం
చ విజిజ్ఞాస్యం మనసస్తద్రూపం మనో హి విజిజ్ఞాస్యం మన ఏనం తద్భూ
త్వాఽవతి ॥౯॥ యత్కించావిజ్ఞాతం ప్రాణస్య తద్రూపం ప్రాణో హ్యవి
జ్ఞాతః ప్రాణ ఏనం తద్భూత్వాఽవతి ॥౧౦॥ తస్యై వాచః పృథివీ శరీరం
జ్యోతీరూపమయమగ్నిస్తద్యావత్యేవ వాక్తావతీ పృథివీ తావానయమ
గ్నిః ॥౧౧॥ అథైతస్య మనసో ద్యౌశ్శరీరం జ్యోతీరూప మసావాదిత్యస్త
ద్యావదేవ మనస్తావతీ ద్యౌస్తావానసావాదిత్యస్తౌ మిథునꣳ సమైతాం త
తః ప్రాణోఽజాయత స ఇన్ద్రః స ఏషోఽసపత్నో ద్వితీయో వై సపత్నో
నాస్య సపత్నో భవతి య ఏవం వేద ॥౧౨॥ అథైతస్య ప్రాణస్యాపశ్శరీరం
జ్యోతీరూపమసౌ చన్ద్రస్తద్యావానేవ ప్రాణస్తావత్య ఆపస్తావానసౌ చ
న్ద్రస్త ఏతే సర్వ ఏవ సమాస్సర్వేఽనన్తాః స యో హైతానన్తవత ఉ
పాస్తేఽన్తవన్తꣳ స లోకం జయత్యథ యో హైతాననన్తానుపాస్తేఽ
నన్తꣳ స లోకం జయతి ॥౧౩॥ స ఏష సంవత్సరః ప్రజాపతిః షోడశ కల
స్తస్య రాత్రయ ఏవ పఞ్చదశ కలా ధ్రువైవాస్య షోడశీ కలా స రా త్రిభి
రేవా చ పూర్యతేఽప చ క్షీయతే సోఽమావాస్యాꣳ రాత్రి మేతయా షో
డశ్యా కలయా సర్వమిదం ప్రాణభృదనుప్రవిశ్య తతః ప్రాతర్జాయతే త
స్మాదేతాꣳ రాత్రిం ప్రాణభృతః ప్రాణం న విచ్ఛిన్ద్యాదపి కృకలాసస్యై
తస్యా ఏవ దేవతాయా అపచిత్యై ॥౧౪॥ యో వై స సంవత్సరః ప్రజాపతిః

షోడశకలోఽయమేవస యోఽయమేవంవిత్పురుష స్తస్యవిత్తమేవ ప
ఞ్చదశకలాఆత్మైవాస్య షోడశీ కలాసవిత్తేనైవాచపూర్యతే ఽపచక్షీ
యతేతదేతన్నభ్యం యదయమాత్మా ప్రధిర్విత్తం తస్మాద్యద్యపి సర్వ
జ్యానింజీయతఆత్మనాచేజ్జీవతి ప్రధినాగాదిత్యేవాహుః ॥ ౧౫ ॥
అథత్రయో వావలోకా మనుష్య లోకః పితృలోకో దేవ లోకఇతి
సో ఽయం మనుష్యలోకః పుత్రేణైవ జయ్యో నాన్యేన కర్మణా
కర్మణా పితృలోకో విద్యయా దేవలోకో దేవలోకో వైలోకా
నాగ్ శ్రేష్ఠ స్తస్మాద్విద్యాం ప్రశగ్ంసన్తి ॥ ౧౬ ॥ అథాతఃసంప్ర
త్తిర్యదాప్రైష్యన్మన్యతేఽథ పుత్రమాహత్వం బ్రహ్మత్వంయజ్ఞస్త్వం
లోకఇతి సపుత్రః ప్రత్యాహాహం బ్రహ్మాహంయజ్ఞోఽహం లోకఇతియ
ద్వైకించానూక్తం తస్యసర్వస్య బ్రహ్మేత్యేకతా। యేవైకేచయజ్ఞాస్తే
షాగ్ సర్వేషాంయజ్ఞఇత్యేకతా యేవై కేచలోకాస్తేషాగ్ సర్వేషాం
లోకఇత్యేకతైతావద్వాఇదగ్ం సర్వమేతన్మాసర్వగ్ం సన్నయమితో
ఽభునజదితి తస్మాత్ పుత్రమనుశిష్టం లోక్యమాహు స్తస్మాదేనమను
శాసతి సయదైవం విదస్మాల్లోకాత్ప్రైత్యథైభిరేవ ప్రాణైః సహ
పుత్రమావిశతి। సయద్యనేనకించిదక్ష్ణయాకృతంభవతి తస్మాదేనగ్ం
సర్వస్మాత్పుత్రో ముఞ్చతి తస్మాత్పుత్రో నామసపుత్రేణైవా
స్మిఁల్లోకే ప్రతి తిష్ఠత్యథైన మేతే దైవాః ప్రాణా అమృతా ఆవిశ
న్తి॥ ౧౭॥ పృథివ్యైచైనమగ్నేశ్చ దైవీవాగావిశతి॥ సావై దైవీవాగ్య
యాయద్యదేవవదతితత్తద్భవతి॥ ౧౮॥ దివశ్చైనమాదిత్యాచ్చ దైవం
మనఆవిశతి తద్వై దైవంమనో యేనానన్ద్యేవ భవత్యథో నశోచతి॥౧౯॥
అద్భ్యశ్చైనం చన్ద్రమసశ్చ దైవః ప్రాణఆవిశతి సవై దైవః ప్రాణో
యస్సఞ్చరగ్ంశ్చాసఞ్చరగ్ంశ్చ నవ్యథతేఽథో నరిష్యతి సఏవంవిత్సర్వే
షాం భూతానామాత్మాభవతి యథైషాదేవతైవగ్ం సయథైతాం దేవ
తాగ్ం సర్వాణిభూతాన్యవన్త్యేవగ్ం హైవంవిదగ్ం సర్వాణిభూతాన్యవ
న్తి। యదుకించేమాః ప్రజాః శోచన్త్యమైవాసాంతద్భవతి పుణ్యమే

వాముంగచ్ఛతి నహవై దేవాన్పాపంగచ్ఛతి॥ ౨౦॥ అథాతో వ్రతమీమాం
సా ప్రజాపతిర్హ కర్మాణి ససృజే తాని సృష్టాన్యన్యోన్యేనాస్పర్ధన్త
వదిష్యామ్యేవాహమితి వాగ్దధ్రే ద్రక్ష్యామ్యహమితి చక్షుః శ్రోష్యామ్య
హమితి శ్రోత్రమేవ మన్యాని కర్మాణి యథాకర్మ తాని మృత్యుః శ్రమో
భూత్వోపయేమే తాన్యాప్నోత్ తాన్యాప్త్వా మృత్యు రవారున్ధ త
స్మాచ్ఛ్రామ్యత్యేవ వాక్ శ్రామ్యతి చక్షుః శ్రామ్యతి శ్రోత్ర మథేమ
మేవ నాప్నోద్యోఽయం మధ్యమః ప్రాణస్తాని జ్ఞాతుం దధ్రిరే। అయం వై నః
శ్రేష్ఠో యః సంచరంశ్చాసంచరంశ్చ నవ్యథతేఽథో నరిష్యతి హన్తాస్యైవ
సర్వే రూపమసామేతి త ఏతస్యైవ సర్వే రూప మభవంస్తస్మాదేత ఏ
తేనాఖ్యాయన్తే ప్రాణా ఇతి తేనహవావ తత్కులమాచక్షతే యస్మి
న్కులే భవతి య ఏవం వేద య ఉ హైవంవిదా స్పర్ధతేఽనుశుష్య హైవా
న్తతో మ్రియత ఇత్యధ్యాత్మమ్॥ ౨౧॥ అథాధిదైవతం జ్వలిష్యామ్యేవా
హమిత్యగ్నిర్దధ్రే తప్స్యామ్యహ మిత్యాదిత్యో భాస్యామ్యహమితి చన్ద్ర
మా ఏవమన్యా దేవతా యథాదైవతం స యథైషాం ప్రాణానాం మ
ధ్యమః ప్రాణ ఏవమేతాసాం దేవతానాం వాయుః మ్లోచన్తి హ్యన్యా
దేవతా న వాయుః సైషానస్తమితా దేవతా యద్వాయుః॥ ౨౨॥ అథైష
శ్లోకో భవతి యతశ్చోదేతి సూర్యోఽస్తం యత్ర చ గచ్ఛతీతి ప్రాణాద్వా
ఏష ఉదేతి ప్రాణేఽస్తమేతి తం దేవాశ్చక్రిరే ధర్మం స ఏవాద్య స ఉ శ్వ ఇతి
యద్వా ఏతేఽముర్హ్యధ్రియన్త తదేవాప్యద్య కుర్వన్తి। తస్మాదేకమేవ వ్ర
తం చరేత్ప్రాణ్యాచ్చైవాపాన్యాచ్చ నేన్మా పాప్మా మృత్యురాప్ను
వదితి యద్యు చరేత్సమాపిపయిషేత్తేనో ఏతస్యై దేవతాయై సాయు
జ్యం సలోకతాం జయతి॥ ౨౩॥ ఇతి పఞ్చమం బ్రాహ్మణం॥

త్రయం వా ఇదం నామ రూపం కర్మ తేషాం నామ్నాం వాగిత్యేత
దేషాముక్థమతో హి సర్వాణి నామాన్యుత్తిష్ఠన్తి। ఏతదేషాం సామైతద్ధి
సర్వైర్నామభిః సమమేతదేషాం బ్రహ్మైతద్ధి సర్వాణి నామాని బిభర్తి

త్రి॥ ౧॥ అథరూపాణాం చక్షురిత్యేతదేషా ముక్థమతోహిసర్వాణిరూపాణ్యుత్తిష్ఠన్త్యేతదేషాగ్ సామైతద్ధిసర్వై ర్వరూపైస్సమమేతదేషాం బ్రహ్మైతద్ధిసర్వాణి రూపాణిబిభర్తి॥ ౨॥ అథకర్మణామాత్మేత్యే తదేషా ముక్థమతోహిసర్వాణి కర్మాణ్యుత్తిష్ఠన్త్యేతదేషాగ్ సామైతద్ధిసర్వైః కర్మభిః సమమేతదేషాం బ్రహ్మైతద్ధిసర్వాణి కర్మాణిబిభర్తి తదేతత్త్రయం సదేకమయమాత్మాత్మోఏకస్సన్నేతత్త్రయం తదేతదమృతగ్ సత్యేనచ్ఛన్నం ప్రాణోవా అమృతం నామరూపేసత్యం తాభ్యామయం ప్రాణశ్ఛన్నః॥ ఇతిషష్ఠంబ్రాహ్మణం॥

ఇతిబృహదారణ్యకే - తృతీయోఽధ్యాయస్సమాప్తః.

హరిః ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

చతుర్థాధ్యాయె - ప్రథమబ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓమ్॥ దృప్తబాలాకిర్హానూచానోగార్గ్య ఆసస్హోవాచాజాతశత్రుంకాశ్యం బ్రహ్మతేబ్రవాణీతి సహోవాచాజాతశత్రుః సహస్రమేతస్యాం వాచిదద్మోజనకోజనక ఇతివైజనాధావన్తీతి॥ ౧॥ సహోవాచ గార్గ్యోయ ఏవాసావాదిత్యేపురుషఏతమేవాహంబ్రహ్మోపాస ఇతిసహోవాచాజాత శత్రుర్మామైతస్మిన్సంవదిష్ఠా అతిష్ఠాః సర్వేషాంభూతానాం మూర్ధారాజేతివా అహమేతముపాస ఇతిస యఏతమేవముపాస్తేఽతిష్ఠాః సర్వేషాంభూతానాం మూర్ధారాజాభవ

౧॥ ౨॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాసౌ చన్ద్రే పురుష ఏతమేవాహం
బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా
బృహన్పాణ్డరవాసాః సోమో రాజేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏ
తమేవముపాస్తేఽహరహర్హ సుతః ప్రసుతో భవతి నాస్యాన్నం క్షీయతే॥
౩॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాసౌ విద్యుతి పురుష ఏతమేవాహం బ్ర
హ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా
స్తేజస్వీతి వా అహమేత ముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే తేజస్వీ హ
భవతి తేజస్వినీ హాస్య ప్రజా భవతి॥ ౪॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవా
యమాకాశే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచా
జాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠాః పూర్ణమప్రవర్తీతి వా అహమేత
ముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే పూర్యతే హ ప్రజయా పశుభిర్నాస్యా
స్మాల్లోకాత్ప్రజోద్వర్తతే॥ ౫॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయం
వాయౌ పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాత
శత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా ఇన్ద్రో వైకుణ్ఠోఽపరాజితా సేనేతి వా అహ
మేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే జిష్ణుర్హాపరాజిష్ణుర్భవత్యన్య
తస్త్యజాయీ॥ ౬॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయమగ్నౌ పురుష ఏ
తమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైత
స్మిన్ సంవదిష్ఠా విషాసహిరితి వా అహమేత ముపాస ఇతి స య ఏతమేవ
ముపాస్తే విషాసహిర్హ భవతి విషాసహిర్హాస్య ప్రజా భవతి॥ ౭॥ స హో
వాచ గార్గ్యో య ఏవాయమప్సు పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస
ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠాః ప్రతిరూప
ఇతి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే ప్రతిరూపగ్ం హై
వైనముపగచ్ఛతి నాప్రతిరూపమథో ప్రతిరూపోఽస్మాజ్జాయతే॥ ౮॥ స
హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయమాదర్శే పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మో
పాస ఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠా రోచిష్ణురితి
వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే రోచిష్ణుర్హ భవతి రోచిష్ణు

స్థాస్య ప్రజాభవత్యథో మైస్సన్నిగచ్ఛతి సర్వాగ్ంస్తానతిరోచతే॥ ౯॥ స
హోవాచ గార్గ్యో యఏవాయంయన్తం పశ్చాచ్ఛబ్దోనూదేత్యేతమే
వాహం బ్రహ్మోపాసఇతి స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్సంవ
దిష్ఠా అసురితి వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే సర్వగ్ం హై
వాస్మిల్లోక ఆయురేతి నైనం పురా కాలాత్ప్రాణో జహాతి ॥ ౧౦॥ స హో
వాచ గార్గ్యో య ఏవాయం దిక్షు పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి
స హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్సంవదిష్ఠా ద్వితీయోఽనపగ ఇతి
వా అహమేతముపాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే ద్వితీయవాన్హ
భవతి నాస్మాద్గణశ్ఛిద్యతే ॥ ౧౧॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏవాయం
ఛాయామయః పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హోవా
చాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్సంవదిష్ఠా మృత్యురితి వా అహమేతముపా
స ఇతి స య ఏతమేవముపాస్తే సర్వగ్ం హైవాస్మిల్లోక ఆయురేతి నైనం
పురా కాలాన్మృత్యురాగచ్ఛతి ॥ ౧౨॥ స హోవాచ గార్గ్యో య ఏ
వాయమాత్మని పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి స హో
వాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్సంవదిష్ఠా ఆత్మన్వీతి వా అహమేతము
పాస ఇతి స య ఏతమేవముపాస్త ఆత్మన్వీ హ భవత్యాత్మన్వినీ
హాస్య ప్రజా భవతి స హ తూష్ణీమాస గార్గ్యః ॥ ౧౩॥ స హో
వాచాజాతశత్రురేతావన్నూ ఇత్యేతావద్ధీతి నైతావతా విదితం భ
వతి ॥ స హోవాచ గార్గ్య ఉప త్వా యానీతి ॥ ౧౪॥ స హోవాచాజాత
శత్రుః ప్రతిలోమం చైతద్యద్బ్రాహ్మణః క్షత్రియముపేయాద్బ్రహ్మ మే
వక్ష్యతీతి వ్యేవ త్వా జ్ఞపయిష్యామీతి తం పాణావాదాయోత్తస్థౌ
తౌ హ పురుషగ్ం సుప్తమాజగ్మతుస్తమేతైర్నామభిరామన్త్రయాంచక్రే బృ
హన్పాండరవాసః సోమ రాజన్నితి స నోత్తస్థౌ తం పాణినాపేషం బో
ధయాంచకార స హోత్తస్థౌ ॥ ౧౫॥ స హోవాచాజాతశత్రుర్యత్రై
ష ఏతత్సుప్తోఽభూద్య ఏష విజ్ఞానమయః పురుషః క్వైష తదాభూత్కుత ఏ
తదాగాదితి తదు హ న మేనే గార్గ్యః ॥ ౧౬॥ స హోవాచాజాతశత్రుః

తద్యత్రైతత్సుప్తోఽభూద్య ఏష విజ్ఞానమయః పురుషస్తదేషాం ప్రాణానాం విజ్ఞానేన విజ్ఞానమాదాయ య ఏషోఽన్తర్హృదయ ఆకాశస్తస్మిఞ్ఛేతే తాని యదా గృహ్ణాత్యథ హైతత్పురుషః స్వపితి నామ తద్గృహీత ఏవ ప్రాణో భవతి గృహీతా వాగ్గృహీతం చక్షుర్గృహీతꣳ శ్రోత్రం గృహీతం మనః ॥ ౧౭ ॥ స యత్రైతత్స్వప్న్యయా చరతి తే హాస్య లోకాస్తదుతేవ మహారాజో భవత్యుతేవ మహాబ్రాహ్మణ ఉతేవోచ్చావచం నిగచ్ఛతి స యథా మహారాజో జానపదాన్గృహీత్వా స్వే జనపదే యథాకామం పరివర్తేతైవమేవైష ఏతత్ప్రాణాన్గృహీత్వా స్వే శరీరే యథాకామం పరివర్తతే ॥ ౧౮ ॥ అథ యదా సుషుప్తో భవతి యదా న కస్యచన వేద హితా నామ నాడ్యో ద్వాసప్తతిః సహస్రాణి హృదయాత్పురీతతమభిప్రతిష్ఠన్తే తాభిః ప్రత్యవసృప్య పురీతతి శేతే స యథా కుమారో వా మహారాజో వా మహాబ్రాహ్మణో వాతిఘ్నీమానన్దస్య గత్వా శయీతైవమేవైష ఏతచ్ఛేతే ॥ ౧౯ ॥ స యథోర్ణనాభిస్తన్తునోచ్చరేద్యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులిఙ్గా వ్యుచ్చరన్త్యేవమేవాస్మాదాత్మనః సర్వే ప్రాణాః సర్వే లోకాః సర్వే దేవాః సర్వాణి భూతాని వ్యుచ్చరన్తి తస్యోపనిషత్సత్యస్య సత్యమితి ప్రాణా వై సత్యం తేషామేష సత్యమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఇతి ప్రథమం బ్రాహ్మణమ్

యో హ వై శిశుꣳ సాధానꣳ సప్రత్యాధానꣳ సస్థూణꣳ సదామం వేద సప్త హ ద్విషతో భ్రాతృవ్యానవరుణద్ధి । అయం వావ శిశుర్యోఽయం మధ్యమః ప్రాణస్తస్యేదమేవాధానమిదం ప్రత్యాధానం ప్రాణః స్థూణాఽన్నం దామ ॥ ౧ ॥ తమేతాః సప్తాక్షితయ ఉపతిష్ఠన్తే తద్యా ఇమా అక్షన్లోహిన్యో రాజయస్తాభిరేనꣳ రుద్రోఽన్వాయత్తోఽథ యా అక్షన్నాపస్తాభిః పర్జన్యో యా కనీనకా తయాదిత్యో యత్కృష్ణం తేనాగ్నిర్యచ్ఛుక్లం తేనేన్ద్రోఽధరయైనం వర్తన్యా పృథివ్యన్వాయత్తా ద్యౌరుత్తరయా నాస్యాన్నం క్షీయతే య ఏవం వేద ॥ ౨ ॥ తదేష శ్లోకో భవతి । అర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్నస్తస్మిన్యశో నిహితం విశ్వరూపం తస్యాస

త ఋషయః సప్త తీరే వాగష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిదానేతి అర్వాగ్బిల
శ్చమస ఊర్ధ్వబుధ్న ఇతీదంతచ్ఛిర ఏషహ్యర్వాగ్బిలశ్చమస ఊర్ధ్వబు
ధ్నస్తస్మిన్యశో నిహితం విశ్వరూపమితి ప్రాణా వై యశో నిహితం విశ్వ
రూపం ప్రాణానేతదాహ తస్యాసత ఋషయః సప్త తీర ఇతి ప్రాణా వా
ఋషయః ప్రాణానేతదాహ వాగష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిదానేతి వాగ్ఘ్య
ష్టమీ బ్రహ్మణా సంవిత్తే॥ ౩॥ ఇమావేవ గోతమభరద్వాజావయమేవ
గోతమోఽయం భరద్వాజ ఇమావేవ విశ్వామిత్రజమదగ్నీ అయమేవ వి
శ్వామిత్రోఽయంజమదగ్నిరిమావేవ వసిష్ఠకశ్యపావయమేవవసిష్ఠోఽయం
కశ్యపో వాగేవాత్రిర్వాచా హ్యన్న మద్యతే ఽత్తిర్హ వై నామైతద్య ద
త్రిరితి సర్వస్యాత్తా భవతి సర్వమస్యాన్నం భవతి య ఏవం వేద ॥ ౪॥ ఇతి ద్వితీ
యం బ్రాహ్మణం॥

ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చైవామూర్తం చ మర్త్యం
చామృతం చ స్థితం చ యచ్చ సచ్చ త్యచ్చ॥ ౧॥ తదేతన్మూర్తం యదన్య
ద్వాయోశ్చాన్తరిక్షాచ్చైతన్మర్త్యమేతత్స్థితమేతత్సత్తస్యైతస్య
మూర్తస్యైతస్య మర్త్యస్యైతస్య స్థితస్యైతస్య సత ఏష రసో య ఏష
తపతి సతో హ్యేష రసః॥ ౨॥ అథామూర్తం వాయుశ్చాన్తరిక్షం చైతదమృ
తమేతద్యదేతత్త్యత్తస్యైతస్యామూర్తస్యైతస్యామృతస్యైతస్య యత ఏ
తస్య త్యస్యైష రసో య ఏష ఏతస్మిన్మణ్డలే పురుషస్త్యస్య హ్యేష రస ఇత్యధి
దైవతం॥ ౩॥ అథాధ్యాత్మమిదమేవ మూర్తం యదన్యత్ప్రాణాచ్చ యశ్చా
యమన్తరాత్మన్నాకాశ ఏతన్మర్త్యమేతత్స్థితమేతత్సత్తస్యైతస్య మూ
ర్తస్యైతస్య మర్త్యస్యైతస్య స్థితస్యైతస్య సత ఏష రసో యచ్చక్షుః సతో
హ్యేష రసః॥ ౪॥ అథామూర్తం ప్రాణశ్చ యశ్చాయమన్తరాత్మన్నా
కాశ ఏతదమృతమేతద్యదేతత్త్యం తస్యైతస్యామూర్తస్యైతస్యామృ
తస్యైతస్య యత ఏతస్య త్యస్యైష రసో యోఽయం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్త్య
స్య హ్యేష రసః ॥ ౫॥ తస్య హైతస్య పురుషస్య రూపం యథా మాహా

రజనంవాసోయథా పాణ్డ్వావికం యథేన్ద్రగోపో యథాఽగ్న్యర్చిర్యథాపుణ్డరీకం । యథాసకృద్విద్యుత్తగ్ం సకృద్విద్యుత్తేవహవా అస్యశ్రీర్భవతి య ఏవం వేదాథాత ఆదేశో నేతినేతి । నహ్యేతస్మాదితినేత్యన్యత్పరమస్త్యథ నామధేయగ్ం సత్యస్యసత్యమితి ప్రాణావైసత్యం తేషామేషసత్యం॥ ౬॥ ఇతితృతీయం బ్రాహ్మణం॥

మైత్రేయీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్య ఉద్యాస్యన్వా అరేఽహమస్మాత్ స్థానాదస్మిహన్త తేఽనయా కాత్యాయన్యాఽన్తం కరవాణీతి॥ ౧॥ సాహోవాచమైత్రేయీ । యన్నుమ ఇయంభగోః సర్వాపృథివీ విత్తేనపూర్ణాస్యాత్కథంతేనామృతాస్యామితి నేతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యో యథైవోపకరణవతాం జీవితంతథైవ తేజీవితగ్ం స్యాదమృతత్వస్యతునాశాస్తి విత్తేనేతి॥ ౨॥ సాహోవాచ మైత్రేయీ యేనాహం నామృతా స్యాం కిమహం తేనకుర్యాం యదేవభగవాన్వేద తదేవమేబ్రూహీతి॥ ౩॥ సహోవాచయాజ్ఞవల్క్యః ప్రియా బతారే నః సతీ ప్రియంభాషస ఏహ్యాస్స్వ వ్యాఖ్యాస్యామి తే వ్యాచక్షాణస్యతు మే నిదిధ్యాసస్వేతి॥ ౪॥ సహోవాచనవాఅరే పత్యుః కామాయపతిః ప్రియో భవత్యాత్మనస్తు కామాయపతిః ప్రియోభవతి।నవా అరే జాయాయై కామాయజాయా ప్రియాభవత్యాత్మనస్తుకామాయ జాయా ప్రియాభవతి। నవాఅరేపుత్రాణాంకామాయపుత్రాః ప్రియాభవన్త్యాత్మనస్తు కామాయపుత్రాః ప్రియాభవన్తి । నవాఅరేవిత్తస్య కామాయ విత్తం ప్రియంభవత్యాత్మనస్తు కామాయవిత్తం ప్రియంభవతి । నవా అరే బ్రహ్మణః కామాయబ్రహ్మప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయబ్రహ్మ ప్రియం భవతి। నవాఅరేక్షత్రస్య కామాయక్షత్రం ప్రియంభవత్యాత్మనస్తు కామాయక్షత్రంప్రియం భవతి। నవాఅరేలోకానాం కామాయలోకాః ప్రియాభవన్త్యాత్మనస్తు కామాయలోకాఃప్రియాభవన్తి। నవా అరే దేవానాంకామాయదేవాః ప్రియాభవన్త్యాత్మనస్తుకామాయదేవాః ప్రియాభవన్తి। నవాఅరేభూతానాం కామాయభూతాని ప్రియాణి

భవత్యాత్మనస్తు కామాయ భూతాని ప్రియాణి భవన్తి। నవా అరే సర్వస్య
కామాయ సర్వం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ సర్వం ప్రియం భ
వత్యాత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యో మైత్రే
య్యాత్మనో వా అరే దర్శనేన శ్రవణేన మత్యా విజ్ఞానేనేదగ్ం సర్వం విది
తం॥ ౫॥ బ్రహ్మ తం పరాదాద్యోఽన్యత్రాత్మనో బ్రహ్మ వేద క్షత్రం తం పరా
దాద్యోఽన్యత్రాత్మనః క్షత్రం వేద లోకాస్తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో
లోకాన్వేద దేవాస్తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో దేవాన్వేద భూతాని
తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో భూతాని వేద సర్వం తం పరాదాద్యోఽన్య
త్రాత్మనః సర్వం వేదేదం బ్రహ్మేదం క్షత్రమిమే లోకా ఇమే దేవా ఇమాని
భూతానీదగ్ం సర్వం యదయమాత్మా॥ ౬॥ స యథా దున్దుభేర్హన్యమాన
స్య న బాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ దున్దుభేస్తు గ్రహణేన దున్దు
భ్యాఘాతస్య వా శబ్దో గృహీతః ॥ ౭॥ స యథా శఙ్ఖస్య ధ్మాయమానస్య న
బాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ శఙ్ఖస్య తు గ్రహణేన శఙ్ఖధ్మ
స్య వా శబ్దో గృహీతః॥ ౮॥ స యథా వీణాయై వాద్యమానాయై న బాహ్యాఞ్
ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ వీణాయై తు గ్రహణేన వీణావాదస్య వా శబ్దో
గృహీతః॥ ౯॥ స యథార్ద్రైధాగ్నేరభ్యాహితాత్పృథగ్ధూమా వినిశ్చర
న్త్యేవం వా అరేఽస్య మహతో భూతస్య నిఃశ్వసితమేతద్యదృగ్వేదో యజు
ర్వేదః సామవేదోఽథర్వాఙ్గిరస ఇతిహాసః పురాణం విద్యా ఉపనిష
చ్ఛ్లోకాః సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానాన్యస్యైవైతాని సర్వా
ణి నిఃశ్వసితాని॥ ౧౦॥ స యథా సర్వాసామపాగ్ం సముద్ర ఏకాయనమే
వగ్ం సర్వేషాగ్ం స్పర్శానాం త్వగేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం రసానాం
జిహ్వైకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం గన్ధానాగ్ం నాసికే ఏకాయనమేవ
గ్ం సర్వేషాగ్ం రూపాణాం చక్షురేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం శబ్దా
నాగ్ం శ్రోత్రమేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం సఙ్కల్పానాగ్ం మన ఏకా
యనమేవగ్ం సర్వాసాగ్ం విద్యానాగ్ం హృదయమేకాయనమేవగ్ం సర్వే
షాగ్ం కర్మణాగ్ం హస్తావేకాయనమేవగ్ం సర్వేషామానన్దానాముపస్థ

ఏకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం విసర్గాణాగ్ం పాయురేకాయనమేవగ్ం సర్వేషామధ్వనాగ్ం పాదావేకాయనమేవగ్ం సర్వేషాగ్ం వేదానాగ్ం వాగేకాయనం॥ ౧౧॥ సయథా సైన్ధవఖిల్య ఉదకే ప్రాస్త ఉదకమేవాను విలీయేత నహాస్యోద్గ్రహణాయేవస్యాత్ యతోయతస్త్వాదదీతలవణమేవైవంవా అరఇదం మహద్భూతమనన్తమపారం విజ్ఞానఘనఏవ। ఏతేభ్యోభూతేభ్యః సముత్థాయ తాన్యేవానువినశ్యతి నప్రేత్యసంజ్ఞాస్తీత్యరే బ్రవీమీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౧౨॥ సాహోవాచ మైత్రేయి అత్రైవమా భగవానమూముహన్నప్రేత్యసంజ్ఞాస్తీతి సహోవాచ యాజ్ఞవల్క్యోనవా అరేహం మోహం బ్రవీమ్యలంవా అరఇదం విజ్ఞానాయ॥ ౧౩॥ యత్రహిద్వైతమివభవతి తదితర ఇతరంపశ్యతి తదితర ఇతరంజిఘ్రతి తదితరఇతరగ్ం శృణోతి తదితరఇతర మభివదతి తదితర ఇతరంమనుతే తదితరఇతరం విజానాతి యత్రవా అస్య సర్వ మాత్మైవాభూత్తత్కేన కం జిఘ్రేత్తత్కేన కం పశ్యేత్తత్కేన కగ్ం శృణుయాత్తత్కేన కమభివదేత్తత్కేన కం మన్వీత తత్కేనకం విజానీయాత్। యేనేదగ్ం సర్వం విజానాతి తంకేనవిజానీయాత్ విజ్ఞాతారమరే కేనవిజానీయాదితి॥ ౧౪॥ ఇతిచతుర్థబ్రాహ్మణం॥

ఇయం పృథివీ సర్వేషాంభూతానాం మధ్వస్యైపృథివ్యై సర్వాణి భూతానిమధుయశ్చాయమస్యాం పృథివ్యాం తేజోమయో ఽమృతమయః పురుషోయశ్చాయ మధ్యాత్మగ్ం శారీర స్తేజోమయో ఽమృతమయః పురుషోఽయమేవసయోఽయమాత్మే దమమృత మిదం బ్రహ్మేదగ్ం సర్వం॥ ౧॥ ఇమాఆపస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వాసా మపాగ్ం సర్వాణిభూతాని మధుయశ్చాయ మాస్వప్సు తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోయశ్చాయ మధ్యాత్మగ్ం రైతస స్తేజోమయోఽమృతమయః పురుష ఽయమేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ం సర్వం॥ ౨॥ అయమగ్నిస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యాగ్నేః స

ర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్నగ్నౌ తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం వాఙ్మయస్తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదꣳ స
ర్వం॥ ౩॥ అయం వాయుస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్య వాయోః స
ర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్వాయౌ తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం ప్రాణస్తేజోమయోఽమృతమయః
పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదꣳ సర్వం॥
౪॥ అయమాదిత్యస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యాదిత్యస్య సర్వాణి
భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్నాదిత్యే తేజోమయోఽమృతమయః పు
రుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం చాక్షుషస్తేజోమయోఽమృతమయః పురు
షోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదꣳ సర్వం॥ ౫॥
ఇమా దిశస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వాసాం దిశాꣳ సర్వాణి భూ
తాని మధు యశ్చాయమాసు దిక్షు తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో
యశ్చాయమధ్యాత్మꣳ శ్రౌత్రః ప్రాతిశ్రుత్కస్తేజోమయోఽమృతమ
యః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదꣳ సర్వ
మ్ ౬ అయం చన్ద్రస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్య చన్ద్రస్య సర్వా
ణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిꣳశ్చన్ద్రే తేజోమయోఽమృతమయః
పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం మానసస్తేజోమయోఽమృతమయః పు
రుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదꣳ సర్వం॥ ౭
ఇయం విద్యుత్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యై విద్యుతస్సర్వాణి భూతా
ని మధు యశ్చాయమస్యాం విద్యుతి తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో
యశ్చాయమధ్యాత్మం తైజసస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽ
యమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదꣳ సర్వం॥ ౮॥ అయ
ꣳ స్తనయిత్నుః సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్య స్తనయిత్నోః స
ర్వాణి భూతాని మధు యశ్చాయమస్మిꣳ స్తనయిత్నౌ తేజోమయోఽమృ
తమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మꣳ శాబ్దస్సౌవరస్తేజోమయోఽ
మృతమయః పురుషోఽయమేవ స యోఽయమాత్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మే

దం సర్వమ్॥ ౯॥ అయమాకాశస్సర్వేషాం భూతానాం మధ్వస్యా
కాశస్య సర్వాణి భూతాని మధుయశ్చాయమస్మిన్నాకాశే తేజోమ
యోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ హృద్యాకాశ
స్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయమేవ సయోఽయమాత్మేద
మమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ సర్వం ॥౧౦॥ అయంధర్మస్సర్వేషాంభూతా
నాం మధ్వస్యధర్మస్యసర్వాణిభూతానిమధుయశ్చాయమస్మిన్ధర్మేతే
జోమయోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం ధా
ర్మస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయమేవసయోఽయమాత్మేద
మమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ సర్వం॥౧౧॥ ఇదగ్ సత్యగ్ సర్వేషాం భూతా
నాం మధ్వస్యసత్యస్య సర్వాణిభూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్సత్యే
తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మగ్ సాత్యస్తే
జోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయమేవసయోఽయమాత్మేదమమృ
తమిదం బ్రహ్మేదగ్ సర్వం ౧౨ ఇదం మానుషగ్ సర్వేషాం భూతా
నాం మధ్వస్యమానుషస్య సర్వాణిభూతాని మధు యశ్చాయమస్మిన్మా
నుషే తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయమధ్యాత్మం మా
నుషస్తేజోమయోఽమృతమయః పురుషోఽయమేవ సయోఽయమా
త్మేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదగ్ సర్వం ౧౩ అయమాత్మా సర్వేషాం భూ
తానాం మధ్వస్యాత్మనః సర్వాణిభూతానిమధుయశ్చాయమస్మిన్నా
త్మని తేజోమయోఽమృతమయః పురుషో యశ్చాయమాత్మా తేజోమ
యోఽమృతమయః పురుషోఽయమేవసయోఽయమాత్మేదమమృతమిదం
బ్రహ్మేదగ్ సర్వం॥ ౧౪॥ సవా అయమాత్మా సర్వేషాం భూతానామధి
పతిస్సర్వేషాం భూతానాగ్ం రాజా తద్యథా రథనాభౌ చ రథనేమౌ చా
రాస్సర్వే సమర్పితా ఏవమేవాస్మిన్నాత్మని సర్వే ప్రాణాస్సర్వే లోకా
స్సర్వే దేవాస్సర్వాణి భూతాని సర్వ ఏత ఆత్మానస్సమర్పితాః ॥ ౧౫ ॥
ఇదం వై తన్మధు దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యా మువాచ తదేతదృషిః పశ్యన్న
వోచత్ తద్వాం నరా సనయే దగ్ంస ఉగ్రమావిష్కృణోమి తన్యతుర్నవృ

ష్టిం। దధ్యఙ్ హయన్మధ్వాథర్వణో వామశ్వస్య శీర్ష్ణా ప్రయదీ ముహా చేతి॥ ౧౬॥ ఇదం వై తన్మధు దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యాముహాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ ఆథర్వణాయాశ్వినా దధీచేఽశ్వ్యగ్ం శిరః ప్రత్యైరయతం। స వాం మధు ప్రవోచ దృతాయన్ త్వాష్ట్రం యద్దస్రావపి కక్ష్యం వామితి॥ ౧౭॥ ఇదం వై తన్మధు దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యాముహాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ పురశ్చక్రే ద్విపదః పురశ్చక్రే చతుష్పదః। పురః స పక్షీ భూత్వా పురః పురుష ఆవిశదితి స వా అయం పురుషః సర్వాసు పూర్షు పురిశయో నైనేన కించనానావృతం నైనేన కించనాసంవృతం॥ ౧౮॥ ఇదం వై తన్మధు దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽశ్విభ్యాముహాచ తదేతదృషిః పశ్యన్నవోచత్ రూపగ్ం రూపం ప్రతిరూపో బభూవ తదస్య రూపం ప్రతిచక్షణాయ। ఇన్ద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయతే యుక్తా హ్యస్య హరయః శతా దశేతి అయం వై హరయోఽయం వై దశ చ సహస్రాణి బహూని చానన్తాని చ తదేతద్బ్రహ్మాపూర్వమనపరమనన్తరమబాహ్యమయమాత్మా బ్రహ్మ సర్వానుభూరిత్యనుశాసనం॥ ౧౯॥ ఇతి పఞ్చమం బ్రాహ్మణం॥

అథ వగ్ంశః పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః పౌతిమాష్యాత్పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః కౌశికాత్కౌశికః కౌణ్డిన్యాత్కౌణ్డిన్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యః కౌశికాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమః ॥ ౧ ॥ ఆగ్నివేశ్యాదాగ్నివేశ్యః శాణ్డిల్యాచ్చానభిమ్లాతాచ్చానభిమ్లాత ఆనభిమ్లాతాదానభిమ్లాత ఆనభిమ్లాతాదానభిమ్లాతో గౌతమాద్గౌతమః సైతవప్రాచీనయోగ్యాభ్యాగ్ం సైతవప్రాచీనయోగ్యౌ పారాశర్యాత్పారాశర్యో భారద్వాజాద్భారద్వాజో భారద్వాజాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమో భారద్వాజాద్భారద్వాజః పారాశర్యాత్పారాశర్యో బైజవాపాయనాద్బైజవాపాయనః కౌశికాయనేః కౌశికాయనిః॥ ౨॥ ఘృతకౌశికాద్ఘృతకౌశికః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యాయణః పారాశర్యాత్పారాశర్యో జాతూకర్ణ్యాజ్జాతూకర్ణ్య ఆసురాయణాచ్చ యాస్కాచ్చా

స్కాచ్చాసురాయణస్త్రైవణేస్త్రైవణిరౌపజన్ధనేరౌపజన్ధని రాసురే
రాసురిర్భారద్వాజా ద్భారద్వాజ ఆత్రేయాదా త్రేయోమాణ్టేర్మా
ణ్టిర్గౌతమాద్గౌతమో గౌతమాద్గౌతమో వాత్స్యా ద్వాత్స్యశ్శాణ్డిల్యా
చ్ఛాణ్డిల్యః కైశోర్యాత్కాప్యాత్కైశోర్యః కాప్యః కుమార హారితా
త్కుమారహారితో గాలవాద్గాలవో విదర్భీ కౌణ్డిన్యాద్విదర్భీకౌణ్డిన్యో
వత్సనపాతో బాభ్రవాద్వత్సనపాద్బాభ్రవః పథస్సౌభరా త్పన్థాస్సౌ
భరో ఽయాస్యాదాఙ్గిరసాదయాస్య ఆఙ్గిరస ఆభూతేస్త్వాష్ట్రాదా భూతి
స్త్వాష్ట్రో విశ్వరూపాత్త్వాష్ట్రా ద్విశ్వరూపస్త్వాష్ట్రో ఽశ్విభ్యామశ్వినా
దధీచ ఆథర్వణాద్దధ్యఙ్ఙాథర్వణో ఽథర్వణో దైవాదథర్వా దైవో మృ
త్యోః ప్రాధ్వꣳసనాన్మృత్యుః ప్రాధ్వꣳసనః ప్రధ్వꣳసనాత్ప్రధ్వꣳ
సన ఏకర్షే రేకర్షిర్విప్రచిత్తేర్విప్రచిత్తిర్వ్యష్టేర్వ్యష్టి స్సనా
రోః సనారుస్సనాతనాత్సనాతన స్సనగాత్సనగః పరమేష్ఠినః పరమేష్ఠీ
బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయమ్భు బ్రహ్మణే నమః ॥ ఇతి షష్ఠం బ్రాహ్మణం ॥

ఇతి బృహదారణ్యకే - చతుర్థోఽధ్యాయస్సమాప్తః.

హరిః ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

పఞ్చమాధ్యాయే - ప్రథమం బ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓమ్ ॥ జనకో హ వైదేహో బహుదక్షిణేన యజ్ఞేనే జేత
తత్రహ కురుపాఞ్చాలానాం బ్రాహ్మణా అభిసమేతా బభూవు స్తస్యహ
జనకస్య వైదేహస్య విజిజ్ఞాసా బభూవ కస్స్విదేషాం బ్రాహ్మణానా ము

మాచాన తము ఇతిసహ గవాగ్ సహస్రమవరురోధ దశదశపాదా ఏకై
స్యాః శృఙ్గయోరాబద్ధాబభూవుః॥ ౧॥ తాన్హోవాచ బ్రాహ్మణా భగ
వన్తోయోవోబ్రహ్మిష్ఠః సఏతాగా ఉదజతామితి। తేహబ్రాహ్మణానదధ
షురథహయాజ్ఞవల్క్యః స్వమేవబ్రహ్మచారిణమువాచైతాః సోమ్యో
దజసామశ్రవ ఇతి తాహోదాచకార తేహ బ్రాహ్మణాశ్చుక్రుధుః కథ
న్నోబ్రహ్మిష్ఠో బ్రువీతేత్యథహ జనకస్య వైదేహస్య హోతాశ్వలో
బభూవ సహైనం పప్రచ్ఛత్వం నుఖలునో యాజ్ఞవల్క్య బ్రహ్మిష్ఠోసీ ౩
ఇతిస హోవాచ నమోవయం బ్రహ్మిష్ఠాయకుర్మో గోకామా ఏవవ
యగ్ స్మ ఇతితగ్ హతతఏవప్రష్టుందధ్రే హోతాశ్వలః ॥ ౨ ॥ యా
జ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదగ్ సర్వంమృత్యునాప్తగ్ సర్వంమృత్యు
నాభిపన్నంకేన యజమానోమృత్యోరాప్తిమతిముచ్యత ఇతి హోత్రర్త్
విజాగ్నినా వాచావాగ్వైయజ్ఞస్య హోతాతద్యేయం వాక్సో
యమగ్నిస్స హోతా సముక్తిస్సాతిముక్తిః ॥ ౩॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి
హోవాచయదిదగ్ సర్వమహోరాత్రాభ్యామాప్తగ్ సర్వమ
హోరాత్రాభ్యామభిపన్నంకేన యజమానో హోరాత్రయోరా
ప్తిమతిముచ్యతఇత్యధ్వర్యుణర్త్విజా చక్షుషా దిత్యేనచక్షుర్వైయజ్ఞ
స్యాధ్వర్యుస్తద్యదిదం చక్షుస్సోసావాదిత్యః సోధ్వర్యుస్సముక్తిస్సా
తిముక్తిః ॥ ౪॥ యాజ్ఞవల్క్యేతిహోవాచయదిదగ్ సర్వం పూర్వప
క్షాపరపక్షాభ్యామాప్తగ్ సర్వంపూర్వపక్షాపరపక్షాభ్యామభిపన్నంకే
నయజమానః పూర్వపక్షాపరపక్షయోరాప్తిమతిముచ్యత ఇత్యుద్గాత్ర
ర్త్విజావాయునా ప్రాణేన ప్రాణోవై యజ్ఞస్యోద్గాతా తద్యోయంప్రాణ
స్సవాయుస్సఉద్గాతా సముక్తిస్సాతిముక్తిః॥ ౫॥ యాజ్ఞవల్క్యేతిహో
వాచ యదిదమన్తరిక్షమనారమ్బణమివకేనాక్రమేణయజమానః స్వ
ర్గంలోకమాక్రమతఇతి బ్రహ్మణర్త్విజామనసా చన్ద్రేణ మనోవైయ
జ్ఞస్యబ్రహ్మాతద్యదిదం మనస్సోసౌచన్ద్రస్సబ్రహ్మాసముక్తిస్సాతిముక్తిరి
త్యతిమోక్షా అథసమ్పదః ॥ ౬॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కతిభిర

యమద్యర్గ్భిర్హోతాస్మిన్యజ్ఞే కరిష్యతీతి తిసృభిరితి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి
పురోనువాక్యాచ యాజ్యాచ శస్యైవచ తృతీయా కిం తాభిర్జయతీతి
యత్కించేదం ప్రాణభృదితి॥ ౭॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కత్యయమ
ద్యాధ్వర్యురస్మిన్యజ్ఞ ఆహుతీర్హోష్య తీతి తిస్ర ఇతి కతమాస్తాస్తిస్ర ఇతి
యాహుతా ఉజ్జ్వలంతి యాహుతా అతినేదన్తే యాహుతా అధిశేర
తే కిం తాభిర్జయతీతి యాహుతా ఉజ్జ్వలంతి దేవలోకమేవ తాభిర్జయతి దీ
ప్యత ఇవహి దేవలోకో యాహుతా అతినేదంతే పితృలోకమేవ తా
భిర్జయత్యతీవహి పితృలోకో యాహుతా అధిశేరతే మనుష్యలోకమే
వ తాభిర్జయత్యధ ఇవహి మనుష్యలోకః॥ ౮॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హో
వాచ కతిభిరయమద్య బ్రహ్మా యజ్ఞం దక్షిణతో దేవతాభిర్గోపాయతీ
త్యేకయేతి కతమా సైకేతి మన ఏవేత్యనన్తం వై మనోఽనన్తా విశ్వేదేవా అ
నన్తమేవ స తేన లోకం జయతి॥ ౯॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ కత్య
యమద్యోద్గాతాస్మిన్యజ్ఞే స్తోత్రియాః స్తోష్యతీతి తిస్ర ఇతి కతమాస్తాస్తి
స్ర ఇతి పురోనువాక్యాచ యాజ్యాచ శస్యైవచ తృతీయా కతమాస్తా
యా అధ్యాత్మమితి ప్రాణ ఏవ పురోనువాక్యాఽపానో యాజ్యా
వ్యానశ్శస్యా కిం తాభిర్జయతీతి పృథివీలోకమేవ పురోనువాక్యయా జ
యత్యన్తరిక్షలోకం యాజ్యయా ద్యులోకం శస్యయా తతో హ హో
తాశ్వల ఉపరరామ॥ ఇతి ప్రథమం బ్రాహ్మణం

అథ హైనం జారత్కారవ ఆర్తభాగః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి
హోవాచ కతి గ్రహాః కత్యతిగ్రహా ఇతి। అష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహా ఇతి
యే తేఽష్టౌ గ్రహా అష్టావతిగ్రహాః కతమే త ఇతి ॥ ౧॥ ప్రాణో వై గ్రహ
స్సోఽపానేనాతిగ్రాహేణ గృహీతోఽపానేన హి గన్ధాఞ్జిఘ్రతి॥ ౨॥
వాగ్వై గ్రహః స నామ్నాఽతిగ్రాహేణ గృహీతో వాచా హి నామాన్య
భివదతి॥ ౩॥ జిహ్వా వై గ్రహః స రసేనాతిగ్రాహేణ గృహీతో జిహ్వయా
హి రసాన్విజానాతి॥ ౪॥ చక్షుర్వై గ్రహః స రూపేణాతిగ్రాహేణ గృ

హితశ్చక్షుషాహి రూపాణిపశ్యతి॥ ౫॥ శ్రోత్రంవైగ్రహస్స శబ్దేనాతిగ్రాహేణగృహీతః శ్రోత్రేణహిశబ్దాన్ శృణోతి॥ ౬॥ మనోవైగ్రహస్సకామేనాతిగ్రాహేణ గృహీతో మనసాహి కామాన్ కామయతే॥ ౭॥ హస్తౌవైగ్రహస్సకర్మణాతి గ్రాహేణ గృహీతో హస్తాభ్యాగ్ం హి కర్మకరోతి॥ ౮॥ త్వగ్వైగ్రహస్సస్పర్శేనాతిగ్రాహేణ గృహీతస్త్వచా హి స్పర్శాన్వేదయత ఇత్యేతేష్టౌగ్రహాఅష్టావతిగ్రహాః॥ ౯ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదగ్ం సర్వంమృత్యోరన్నం కాస్విత్సా దేవతా యస్యామృత్యురన్న మిత్యగ్నిర్వైమృత్యుస్సోపామన్న మప పునర్మృత్యుంజయతి॥ ౧౦॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యత్రాయం పురుషోమ్రియత ఉదస్మాత్ప్రాణాః క్రామన్త్యాహో౩ నేతి నేతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యోత్రైవసమవనీయన్తే సఉచ్ఛ్వయ త్యాధ్మాయత్యాధ్మాతోమృతశ్శేతే॥ ౧౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యత్రాయంపురుషోమ్రియతేకిమేనం నజహాతీతినామేత్యనన్తంవైనామానన్తావిశ్వేదేవా అనన్తమేవస తేనలోకంజయతి॥ ౧౨॥ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యత్రాస్యపురుషస్యమృతస్యాగ్నింవాగప్యేతి వాతంప్రాణశ్చక్షురాదిత్యం మనశ్చంద్రం దిశశ్శ్రోత్రం పృథివీగ్ం శరీరమాకాశమాత్మౌషధీర్లోమాని వనస్పతీన్ కేశా అప్సులోహితంచ రేతశ్చ నిధీయతేక్వాయం తదాపురుషో భవతీత్యాహరసోమ్య హస్తమార్తభాగావామేవైతస్య వేదిష్యావోననావేతత్సజన ఇతితౌహోత్క్రమ్యమన్త్రయాఞ్చక్రాతే తౌహయదూచతుః కర్మహైవత దూచతురథ యత్ప్రశశగ్ంసతుః కర్మహైవతత్ప్రశశగ్ంసతుః పుణ్యోవైపుణ్యేన కర్మణా భవతిపాపః పాపేనేతితతోహజారత్కారవ ఆర్తభాగ ఉపరరామ॥ ౧౩॥ ఇతిద్వితీయఃబ్రాహ్మణం॥

అథహైనం భుజ్యుర్లాహ్యాయనిఃపప్రచ్ఛయాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ। మద్రేషుచరకాః పర్యవ్రజామ తేపతఞ్చలస్య కాప్యస్య గృహానై

తస్యాసీద్దుహితా గంధర్వగృహీతా తమపృచ్ఛామ కోఽసీతి సోఽబ్రవీత్సుధన్వాఙ్గిరస ఇతి తంయదా లోకానామన్తానపృచ్ఛామాథైనమబ్రూమ క్వపారిక్షితా అభవన్నితి క్వపారిక్షితా అభవన్స త్వా పృచ్ఛామి యాజ్ఞవల్క్య క్వపారిక్షితా అభవన్నితి ॥ ౧ ॥ స హోవాచోవాచ వై సోఽగచ్ఛన్వై తే తద్యత్రాశ్వమేధయాజినో గచ్ఛన్తీతి క్వన్వశ్వమేధయాజినో గచ్ఛన్తీతి ద్వాత్రింశతం వై దేవరథాహ్న్యాన్యయం లోకస్తꣳ సమన్తం పృథివీ ద్విస్తావత్పర్యేతి తాꣳ సమన్తం పృథివీం ద్విస్తావత్సముద్రః పర్యేతి తద్యావతీ క్షురస్య ధారా యావద్వా మక్షికాయాః పత్రం తావానన్తరేణాకాశస్తానిన్ద్రః సుపర్ణో భూత్వా వాయవే ప్రాయచ్ఛత్తాన్వాయురాత్మని ధిత్వా తత్రాగమయద్యత్రాశ్వమేధయాజినోఽభవన్నిత్యేవమివ వై స వాయుమేవ ప్రశశꣳస తస్మాద్వాయురేవ వ్యష్టిర్వాయుః సమష్టిరప పునర్మృత్యుం జయతి య ఏవం వేద తతో హ భుజ్యుర్లాహ్యాయనిరుపరరామ ఇతి తృతీయం బ్రాహ్మణం ॥

అథ హైనముషస్తశ్చాక్రాయణః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యత్సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ య ఆత్మా సర్వాన్తరస్తం మే వ్యాచక్ష్వేత్యేష త ఆత్మా సర్వాన్తరః కతమో యాజ్ఞవల్క్య సర్వాన్తరో యః ప్రాణేన ప్రాణితి స త ఆత్మా సర్వాన్తరో యోఽపానేనాపానితి స త ఆత్మా సర్వాన్తరో యో వ్యానేన వ్యానితి స త ఆత్మా సర్వాన్తరో య ఉదానేనోదానితి స త ఆత్మా సర్వాన్తర ఏష త ఆత్మా సర్వాన్తరః ॥ ౧ ॥ స హోవాచోషస్తశ్చాక్రాయణో యథా విబ్రూయాదసౌ గౌరసావశ్వ ఇత్యేవమేవైతద్వ్యపదిష్టం భవతి యదేవ సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ య ఆత్మా సర్వాన్తరస్తం మే వ్యాచక్ష్వేత్యేష త ఆత్మా సర్వాన్తరః కతమో యాజ్ఞవల్క్య సర్వాన్తరః । న దృష్టేర్ద్రష్టారం పశ్యేర్న శ్రుతేః శ్రోతారꣳ శృణుయాన్న మతేర్మన్తారం మన్వీథా న విజ్ఞాతేర్విజ్ఞాతారం విజానీయాః । ఏష త ఆత్మా సర్వాన్తరోఽతోఽన్యదార్త్తం తతో హోషస్తశ్చాక్రాయణ ఉపరరామ ఇతి చతుర్థం బ్రాహ్మణం ॥ ౨ ॥

అథ హైనం కహోళః కౌషీతకేయః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదేవ సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ య ఆత్మా సర్వాన్తరస్తం మే వ్యాచక్ష్వేత్యేష త ఆత్మా సర్వాన్తరః । కతమో యాజ్ఞవల్క్య సర్వాన్తరో యోఽశనాయా పిపాసే శోకం మోహం జరాం మృత్యుమత్యేతి । ఏతం వై తమాత్మానం విదిత్వా బ్రాహ్మణాః పుత్రైషణాయాశ్చ విత్తైషణాయాశ్చ లోకైషణాయాశ్చ వ్యుత్థాయ । అథ భిక్షాచర్యం చరన్తి యా హ్యేవ పుత్రైషణా సా విత్తైషణా యా విత్తైషణా సా లోకైషణోభే హ్యేతే ఏషణే ఏవ భవతః । తస్మాద్బ్రాహ్మణః పాణ్డిత్యం నిర్విద్య బాల్యేన తిష్ఠాసేత్ బాల్యం చ పాణ్డిత్యం చ నిర్విద్యాథ మునిరమౌనం చ మౌనం చ నిర్విద్యాథ బ్రాహ్మణః స బ్రాహ్మణః కేన స్యాద్యేన స్యాత్తేనేదృశ ఏవాతోఽన్యదార్తం తతో హ కహోళః కౌషీతకేయ ఉపరరామ ॥ ఇతి పంచమం బ్రాహ్మణమ్ ॥౧॥

అథ హైనం గార్గీ వాచక్నవీ పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ యదిదగ్ం సర్వమప్స్వోతం చ ప్రోతం చ కస్మిన్ను ఖల్వాప ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి । వాయౌ గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు వాయురోతశ్చ ప్రోతశ్చేత్యన్తరిక్షలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్వన్తరిక్షలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి గన్ధర్వలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు గన్ధర్వలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేత్యాదిత్యలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్వాదిత్యలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి చన్ద్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు చన్ద్రలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి నక్షత్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు నక్షత్రలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి దేవలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు దేవలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతీన్ద్రలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖల్విన్ద్రలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి ప్రజాపతిలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు ప్రజాపతిలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి బ్రహ్మలోకేషు గార్గీతి కస్మిన్ను ఖలు బ్రహ్మలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి స హోవాచ గార్గి మాతిప్రాక్షీర్మా తే మూర్ధా వ్య

ప్తదనతిప్రశ్న్యాం వై దేవతా మతిపృచ్ఛసి గార్గి మాతిప్రాక్షీరితి తతో హ గార్గీ వాచక్నవ్యుపరరామ ॥ ఇతి షష్ఠం బ్రాహ్మణం ॥ ౧ ॥

అథ హైనముద్దాలక ఆరుణిః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యేతి హోవాచ మద్రేష్వవసామ పతంచలస్య కాప్యస్య గృహేషు యజ్ఞమధీయానాస్తస్యాసీద్భార్యా గంధర్వగృహీతా తమపృచ్ఛామ కోఽసీతి సోఽబ్రవీత్కబంధ ఆథర్వణ ఇతి సోఽబ్రవీత్పతంచలం కాప్యం యాజ్ఞికాంశ్చ వేత్థ ను త్వం కాప్య తత్సూత్రం యేనాయం చ లోకః పరశ్చ లోకః సర్వాణి చ భూతాని సందృబ్ధాని భవంతీతి సోఽబ్రవీత్పతంచలః కాప్యో నాహం తద్భగవన్వేదేతి సోఽబ్రవీత్పతంచలం కాప్యం యాజ్ఞికాంశ్చ వేత్థ ను త్వం కాప్య తమంతర్యామిణం య ఇమం చ లోకం పరం చ లోకం సర్వాణి చ భూతాని యోఽంతరో యమయతీతి సోఽబ్రవీత్పతంచలః కాప్యో నాహం తం భగవన్వేదేతి సోఽబ్రవీత్పతంచలం కాప్యం యాజ్ఞికాంశ్చ యో వై తత్కాప్య సూత్రం విద్యాత్తం చాంతర్యామిణమితి స బ్రహ్మవిత్స లోకవిత్స దేవవిత్స వేదవిత్స భూతవిత్స ఆత్మవిత్స సర్వవిదితి తేభ్యోఽబ్రవీత్తదహం వేద తచ్చేత్త్వం యాజ్ఞవల్క్య సూత్రమవిద్వాంస్తం చాంతర్యామిణం బ్రహ్మగవీరుదజసే మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి వేద వా అహం గౌతమ తత్సూత్రం తం చాంతర్యామిణమితి యో వా ఇదం కశ్చిద్బ్రూయాద్వేద వేదేతి యథా వేత్థ తథా బ్రూహీతి ॥ ౧ ॥ స హోవాచ వాయుర్వై గౌతమ తత్సూత్రం వాయునా వై గౌతమ సూత్రేణాయం చ లోకః పరశ్చ లోకః సర్వాణి చ భూతాని సందృబ్ధాని భవంతి తస్మాద్వై గౌతమ పురుషం ప్రేతమాహుర్వ్యస్రంసిషతాస్యాంగానీతి వాయునా హి గౌతమ సూత్రేణ సందృబ్ధాని భవంతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్యాంతర్యామిణం బ్రూహీతి ॥ ౨ ॥ యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్పృథివ్యా అంతరో యం పృథివీ న వేద యస్య పృథివీ శరీరం యః పృథివీమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః ॥ ౩ ॥ యోఽప్సు తిష్ఠన్నద్భ్యోఽంతరో యమాపో న విదుర్యస్య

స్యాపశ్శరీరం యోపోన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృ
తః॥ ౪॥ యోగ్నౌ తిష్ఠన్నగ్నేరంతరో యమగ్నిర్న వేద యస్యాగ్నిశ్శరీరం
యోగ్నిమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః॥ ౫॥ యోన్త
రిక్షే తిష్ఠన్నన్తరిక్షాదన్తరో యమన్తరిక్షం న వేద యస్యాన్తరిక్షగ్ం శ
రీరం యోన్తరిక్షమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః॥ ౬॥
యో వాయౌ తిష్ఠన్వాయోరంతరో యం వాయుర్న వేద యస్య వాయు
శ్శరీరం యో వాయుమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః
౭॥ యో దివి తిష్ఠన్దివోన్తరో యం ద్యౌర్న వేద యస్య ద్యౌశ్శరీరం యో దివ
మన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ౮॥ య ఆదిత్యే తి
ష్ఠన్నాదిత్యాదన్తరో యమాదిత్యో న వేద యస్యాదిత్యశ్శరీరం య ఆదిత్య
మంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః ౯॥ యో దిక్షు తి
ష్ఠన్దిగ్భ్యోన్తరో యం దిశో న విదుర్యస్య దిశశ్శరీరం యో దిశోన్తరో యమయ
త్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః॥ ౧౦॥ యశ్చన్ద్రతారకే తిష్ఠగ్ంశ్చన్ద్ర
తారకాదంతరో యం చన్ద్రతారకం న వేద యస్య చన్ద్రతారకగ్ం శరీరం
యశ్చన్ద్రతారకమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః॥
౧౧॥ య ఆకాశే తిష్ఠన్నాకాశాదంతరో యమాకాశో న వేద యస్యాకా
శశ్శరీరం య ఆకాశమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః
౧౨॥ యస్తమసి తిష్ఠగ్ంస్తమసోన్తరో యం తమో న వేద యస్య తమశ్శరీరం
యస్తమోన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్తర్యామ్యమృతః॥ ౧౩॥ యస్తేజసి
తిష్ఠగ్ంస్తేజసోంతరో యం తేజో న వేద యస్య తేజశ్శరీరం యస్తేజోన్తరో
యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇత్యధిదైవతమథాధిభూతం॥
౧౪॥ యస్సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠన్సర్వేభ్యో భూతేభ్యోన్తరో యగ్ం
సర్వాణి భూతాని న విదుర్యస్య సర్వాణి భూతాని శరీరం యస్సర్వాణి
భూతాన్యంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇత్యధిభూత
మథాధ్యాత్మం॥ ౧౫॥ యః ప్రాణే తిష్ఠన్ప్రాణాదంతరో యం ప్రాణో
న వేద యస్య ప్రాణశ్శరీరం యః ప్రాణమన్తరో యమయత్యేష త ఆత్మాన్

ర్యామ్యమృతః॥ ౧౬॥ యో వాచి తిష్ఠన్వాచోఽంతరో యం వాఙ్న వేద యస్య వాక్శరీరం యో వాచమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః॥ ౧౭॥ యశ్చక్షుషి తిష్ఠగ్ శ్చక్షుషోఽంతరో యం చక్షుర్న వేద యస్య చక్షుశ్శరీరం యశ్చక్షురంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః॥ ౧౮॥ యశ్శ్రోత్రే తిష్ఠగ్ శ్రోత్రాదంతరో యగ్ శ్రోత్రం న వేద యస్య శ్రోత్రగ్ శరీరం యశ్శ్రోత్రమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః॥ ౧౯॥ యో మనసి తిష్ఠన్మనసోఽంతరో యం మనో న వేద యస్య మనశ్శరీరం యో మనోఽంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః॥ ౨౦॥ యస్త్వచి తిష్ఠగ్ స్త్వచోఽంతరో యం త్వఙ్న వేద యస్య త్వక్ శరీరం యస్త్వచమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః॥ ౨౧॥ యో విజ్ఞానే తిష్ఠన్ విజ్ఞానాదంతరో యం విజ్ఞానం న వేద యస్య విజ్ఞానగ్ శరీరం యో విజ్ఞానమంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః॥ ౨౨॥ యో రేతసి తిష్ఠన్ రేతసోఽంతరో యగ్ రేతో న వేద యస్య రేతశ్శరీరం యో రేతోఽంతరో యమయత్యేష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతోఽదృష్టో ద్రష్టాఽశ్రుతశ్శ్రోతాఽమతో మంతాఽవిజ్ఞాతో విజ్ఞాతా నాన్యోఽతోఽస్తి ద్రష్టా నాన్యోఽతోఽస్తి శ్రోతా నాన్యోఽతోఽస్తి మంతా నాన్యోఽతోఽస్తి విజ్ఞాతైష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృతోఽతోఽన్యదార్తం తతో హోద్దాలక ఆరుణిరుపరరామ॥ ౨౩॥ ఇతి సప్తమం బ్రాహ్మణం॥ ౭॥

అథ హ వాచక్నవ్యువాచ బ్రాహ్మణా భగవంతో హంతాహమిమం ద్వౌ ప్రశ్నౌ ప్రక్ష్యామి తౌ చేన్మే వక్ష్యతి న వై జాతు యుష్మాకమిమం కశ్చిద్బ్రహ్మోద్యం జేతేతి పృచ్ఛ గార్గీతి॥ ౧॥ సా హోవాచాహం వై త్వా యాజ్ఞవల్క్య యథా కాశ్యో వా వైదేహో వోగ్రపుత్ర ఉజ్జ్యం ధనురధిజ్యం కృత్వా ద్వౌ బాణవంతౌ సపత్నాతివ్యాధినౌ హస్తే కృత్వోపోత్తిష్ఠేదేవమేవాహం త్వా ద్వాభ్యాం ప్రశ్నాభ్యాముపోదస్థాం తౌ మే బ్రూహీతి పృచ్ఛ గార్గీతి॥ ౨॥ సా హోవాచ యదూర్ధ్వం యాజ్ఞవ

ల్క్యదివో యదవా క్పృథివ్యా యదన్తరా ద్యావాపృథివీ ఇమేయద్భూ
తంచ భవచ్చభవిష్యచ్చేత్యా చక్షతేకస్మిగ్ంస్తదోతంచ ప్రోతంచేతి॥
౩॥ సహోవాచయదూర్ధ్వం గార్గిదివోయద వాక్పృథివ్యాయదన్త
రాద్యావాపృథివీ ఇమేయద్భూతంచభవచ్చభవిష్య చ్చేత్యాచక్షతఆ
కాశే తదోతంచప్రోతంచేతి ॥౪॥ సాహోవాచనమస్తేఽస్తు యాజ్ఞ
వల్క్యయోమఏతంవ్యవచోఽ పరస్మైధారయస్వేతి పృచ్ఛగార్గీతి ॥౫॥
సాహోవాచయదూర్ధ్వం యాజ్ఞవల్క్యదివోయదవా క్పృథివ్యా
యదన్తరాద్యావాపృథివీ ఇమేయద్భూతంచ భవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యా
చక్షతేకస్మిగ్ంస్తదోతంచప్రోతంచేతి॥ ౬॥ సహోవాచయదూర్ధ్వం
గార్గిదివోయదవా క్పృథివ్యాయదన్తరా ద్యావాపృథివీ ఇమేయద్భూ
తంచ భవచ్చభవిష్యచ్చేత్యాచక్షత ఆకాశఏవతదోతంచ ప్రోతంచేతి
కస్మిన్నుఖల్వాకాశఓతశ్చప్రోతశ్చేతి॥ ౭॥ సహోవాచైతద్వైతద
క్షరంగార్గిబ్రాహ్మణా అభివదన్త్యస్థూలమనణ్వహ్రస్వమదీర్ఘమలో
హితమస్నేహమచ్ఛాయమతమోవాయ్వనాకాశమసఙ్గమరసమగన్ధమచ
క్షుష్కమశ్రోత్రమవాగమనోఽ తేజస్కమప్రాణమముఖమమాత్రమ
నన్తరమబాహ్యం నతదశ్నాతికిఞ్చననతదశ్నాతికశ్చన॥ ౮॥ ఏతస్యవా
అక్షరస్యప్రశాసనే గార్గిసూర్యాచన్ద్రమసౌవిధృతౌతిష్ఠత ఏతస్యవా
అక్షరస్యప్రశాసనేగార్గి ద్యావాపృథివ్యౌవిధృతేతిష్ఠతః। ఏతస్యవా అ
క్షరస్య ప్రశాసనే గార్గినిమేషాముహూర్తాఅహోరాత్రాణ్యర్ధమా
సామాసా ఋతవస్సంవత్సరా ఇతివిధృతాస్తిష్ఠన్త్యేతస్యవా అక్షరస్య
ప్రశాసనే గార్గిప్రాచ్యోనద్యః స్యన్దన్తే శ్వేతేభ్యః పర్వతేభ్యః ప్రతీ
చ్యోన్యాయాం యాంచదిశమన్వేతస్యవా అక్షరస్యప్రశాసనేగార్గిద
దతోమనుష్యాః ప్రశగ్ంసన్తియజమానం దేవాదర్వీంపితరోఽన్వాయ
త్తాః॥ ౯॥ యోవాఏతదక్షరం గార్గ్యవిదిత్వాఽస్మింల్లోకేజుహోతి
యజతేతపస్తప్యతేబహూని వర్షసహస్రాణ్యన్తవ దేవాస్య తద్భవతి

యోవా ఏతదక్షరం గార్గ్యవిదిత్వాస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స కృపణోఽథ
య ఏతదక్షరం గార్గి విదిత్వాఽస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స బ్రాహ్మణః ॥ ౧౦॥
తద్వా ఏతదక్షరం గార్గ్యదృష్టం ద్రష్ట్రశ్రుతగ్ శ్రోత్రమతం మన్త్రవి
జ్ఞాతం విజ్ఞాతృ నాన్యదతోఽస్తి ద్రష్టృ నాన్యదతోఽస్తి శ్రోతృ నాన్య
దతోఽస్తి మన్తృ నాన్యదతోఽస్తి విజ్ఞాత్రేతస్మిన్ను ఖల్వక్షరే గార్గ్యా
కాశ ఓతశ్చ ప్రోతశ్చేతి॥ ౧౧॥ సా హోవాచ బ్రాహ్మణా భగవన్తస్త
దేవ బహుమన్యేధ్వం యదస్మాన్నమస్కారేణ ముచ్యేధ్వం న వై జాతు
యుష్మాకమిమం కశ్చిద్బ్రహ్మోద్యం జేతేతి తతో హ వాచక్నవ్యుపర
రామ॥ ౧౨॥ ఇత్యష్టమం బ్రాహ్మణం॥

అథ హైనం విదగ్ధశ్శాకల్యః పప్రచ్ఛ కతి దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి స
హైతయైవ నివిదా ప్రతిపేదే యావన్తో వైశ్వదేవస్య నివిద్యుచ్యన్తే త్ర
యశ్చ త్రీ చ శతా త్రయశ్చ త్రీ చ సహస్రేత్యోమితి హోవాచ కత్యే
వ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి త్రయస్త్రిగ్ంశదిత్యోమితి హోవాచ కత్యే
వ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేతి షడిత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా
యాజ్ఞవల్క్యేతి త్రయ ఇత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞ
వల్క్యేతి ద్వావిత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యే
త్యధ్యర్ధ ఇత్యోమితి హోవాచ కత్యేవ దేవా యాజ్ఞవల్క్యేత్యేక ఇ
త్యోమితి హోవాచ కతమే తే త్రయశ్చ త్రీ చ శతా త్రయశ్చ త్రీ చ స
హస్రేతి॥ ౧॥ స హోవాచ మహిమాన ఏవైషామేతే త్రయస్త్రిగ్ంశ
త్త్వేవ దేవా ఇతి కతమే తే త్రయస్త్రిగ్ంశదిత్యష్టౌ వసవ ఏకాదశ రుద్రా
ద్వాదశాదిత్యాస్త ఏకత్రిగ్ంశదిన్ద్రశ్చైవ ప్రజాపతిశ్చ త్రయస్త్రిగ్ంశా
వితి॥ ౨॥ కతమే వసవ ఇత్యగ్నిశ్చ పృథివీ చ వాయుశ్చాన్తరిక్షం చాదిత్య
శ్చ ద్యౌశ్చ చన్ద్రమాశ్చ నక్షత్రాణి చైతే వసవ ఏతేషు హీదం వసు
సర్వగ్ం హితమితి తస్మాద్వసవ ఇతి॥ ౩॥ కతమే రుద్రా ఇతి దశేమే పురు
షే ప్రాణా ఆత్మైకాదశస్తే యదాస్మాచ్ఛరీరాన్మర్త్యాదుత్క్రామం

త్యథరోదయన్తి తద్యద్రోదయన్తి తస్మాద్రుద్రా ఇతి॥ ౪॥ కతమ ఆదిత్యా
ఇతి ద్వాదశ వై మాసాస్సంవత్సరస్యైత ఆదిత్యా ఏతే హీదగ్ం సర్వమాద
దానా యంతి తేయదిదగ్ం సర్వమాదదానా యంతి తస్మా దాదిత్యా ఇతి॥
౫॥ కతమ ఇన్ద్రః కతమః ప్రజాపతిరితి స్తనయిత్నురేవేన్ద్రో యజ్ఞః ప్రజా
పతిరితి కతమస్స్తనయిత్నురిత్యశనిరితి కతమో యజ్ఞ ఇతి పశవ ఇతి॥ ౬॥
కతమే షడిత్యగ్నిశ్చ పృథివీ చ వాయుశ్చాన్తరిక్షం చాదిత్యశ్చ ద్యౌశ్చైతే
షడేతే హీదగ్ం సర్వగ్ం షడితి॥ ౭॥ కతమే తే త్రయో దేవా ఇతీమ ఏ
వ త్రయో లోకా ఏషు హీమే సర్వే దేవా ఇతి కతమౌ తౌ ద్వౌ దేవా
విత్యన్నం చైవ ప్రాణశ్చేతి కతమోఽధ్యర్ధ ఇతి యోఽయం పవత ఇతి ౮॥ తదా
హుర్యదయమేక ఇవైవ పవతేఽథ కథమధ్యర్ధ ఇతి యదస్మిన్నిదగ్ం సర్వ
మధ్యార్ధ్నోత్తేనాధ్యర్ధ ఇతి కతమ ఏకో దేవ ఇతి ప్రాణ ఇతి స బ్రహ్మ
త్యదిత్యాచక్షతే॥ ౯॥ పృథివ్యేవ యస్యాయతనమగ్నిర్లోకో మనో జ్యో
తిర్యో వై తం పురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం స వై వే
దితా స్యాత్। యాజ్ఞవల్క్య వేద వా అహం తం పురుషగ్ం సర్వస్యాత్మ
నః పరాయణం యమాత్థ య ఏవాయగ్ం శారీరః పురుషస్స ఏష వదై
వ శాకల్య తస్య కా దేవతేత్యమృతమితి హోవాచ॥ ౧౦॥ కామ ఏవ య
స్యాయతనగ్ం హృదయం లోకో మనో జ్యోతిర్యో వై తం పురుషం విద్యా
త్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం స వై వేదితా స్యాత్। యాజ్ఞవల్క్య వేద
వా అహం తం పురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణం యమాత్థ య ఏవా
యం కామమయః పురుషస్స ఏష వదైవ శాకల్య తస్య కా దేవతేతి స్త్రి
య ఇతి హోవాచ॥ ౧౧॥ రూపాణ్యేవ యస్యాయతనం చక్షుర్లోకో మ
నో జ్యోతిర్యో వై తం పురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం స వై
వేదితా స్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేద వా అహం తం పురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః
పరాయణం యమాత్థ య ఏవాసావాదిత్యే పురుషస్స ఏష వదైవ శాకల్య
తస్య కా దేవతేతి సత్యమితి హోవాచ॥ ౧౨॥ ఆకాశ ఏవ యస్యాయతనగ్ం

శ్రోత్రం లోకో మనోజ్యోతి ర్యోవై తం పురుషం విద్యా త్సర్వస్యా త్మనః పరాయణగ్ం సవై వేదితాస్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహంతంపురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణం యమాత్థయ ఏవాయగ్ం శ్రౌత్రః ప్రాతిశ్రుత్కః పురుషః సఏషవదైవశాకల్యతస్యకా దేవతేతి దిశ ఇతి హోవాచ॥ ౧౩॥ తమ ఏవయస్యాయతనగ్ం హృదయంలోకో మనో జ్యోతిర్యోవైతం పురుషం విద్యా త్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం సవై వేదితాస్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహంతంపురుషగ్ం సర్వ స్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థయ ఏవాయంఛాయామయఃపురుషః సఏషవదైవ శాకల్యతస్యకా దేవతేతి మృత్యురితిహోవాచ॥౧౪॥ రూపాణ్యేవయ స్యాయతనం చక్షుర్లోకో మనోజ్యోతిర్యోవైతంపురుషం విద్యాత్సర్వ స్యాత్మనః పరాయణగ్ం సవై వేదితాస్యా ద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహం తంపురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణంయమాత్థయఏవాయమాదర్శే పురుషస్సఏషవ దైవశాకల్యతస్యకా దేవతేత్యసురితిహోవాచ॥౧౫॥ ఆపఏవయస్యాయతనగ్ం హృదయంలోకోమనోజ్యోతిర్యోవైతంపు రుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం సవై వేదితాస్యా ద్యాజ్ఞవ ల్క్య వేదవా అహంతంపురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనః పరాయణం యమాత్థ య ఏవాయమప్సుపురుషస్సఏషవదైవశాకల్యతస్యకా దేవతేతి వరుణ ఇతిహోవాచ॥ ౧౬॥ రేతఏవయస్యాయతనగ్ం హృదయంలోకోమ నోజ్యోతిర్యోవైతంపురుషం విద్యాత్సర్వస్యాత్మనః పరాయణగ్ం సవై వేదితాస్యాద్యాజ్ఞవల్క్య వేదవా అహంతంపురుషగ్ం సర్వస్యాత్మనఃప రాయణం యమాత్థయ ఏవాయంపుత్రమయః పురుషస్సఏషవదైవశా కల్యతస్యకా దేవతేతి ప్రజాపతిరితిహోవాచ॥౧౭॥ శాకల్యేతిహో వాచ యాజ్ఞవల్క్యస్త్వాగ్ం స్విదిమే బ్రాహ్మణా అఙ్గారావక్షయణమక్ర తా౩ ఇతి॥ ౧౮॥ యాజ్ఞవల్క్యేతిహోవాచ శాకల్యో యదిదంకురు పాంచాలానాంబ్రాహ్మణానత్యవాదీఃకిం బ్రహ్మవిద్వానితిదిశో వేద సదే వాస్సప్రతిష్ఠా ఇతి యద్దిశో వేత్థ సదేవాస్సప్రతిష్ఠాః॥ ౧౯॥ కిం దేవతో

స్యాం ప్రాచ్యాం దిశ్యసీత్యాదిత్య దేవత ఇతి స ఆదిత్యః కస్మిన్ప్రతిష్ఠిత
ఇతి చక్షుషీతి కస్మిన్ను చక్షుః ప్రతిష్ఠితమితి రూపేష్వితి చక్షుషా హి రూ
పాణి పశ్యతి కస్మిన్ను రూపాణి ప్రతిష్ఠితానీతి హృదయ ఇతి హోవా
చ యస్మాద్ధృదయేన హి రూపాణి సర్వో లోకో జానాతి తస్మాద్ధృద
యే హ్యేవ రూపాణి ప్రతిష్ఠితాని భవంతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ।
౨౦॥ కిందేవతోఽస్యాం దక్షిణాయాం దిశ్యసీతి యమదేవత ఇతి స యమః
కస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి యజ్ఞ ఇతి కస్మిన్ను యజ్ఞః ప్రతిష్ఠిత ఇతి దక్షిణాయామి
తి కస్మిన్ను దక్షిణా ప్రతిష్ఠితేతి శ్రద్ధాయామితి యదా హ్యేవ శ్రద్ధత్తేఽథ
దక్షిణాం దదాతి శ్రద్ధాయాగ్ హ్యేవ దక్షిణా ప్రతిష్ఠితేతి కస్మిన్ను శ్రద్ధా
ప్రతిష్ఠితేతి హృదయ ఇతి హోవాచ హృదయేన హి శ్రద్ధాం జానాతి హృ
దయే హ్యేవ శ్రద్ధా ప్రతిష్ఠితా భవతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ౨౧
కిందేవతోఽస్యాం ప్రతీచ్యాం దిశ్యసీతి వరుణదేవత ఇతి స వరుణః కస్మిన్ప్ర
తిష్ఠిత ఇత్యప్స్వితి కస్మిన్న్వాపః ప్రతిష్ఠితా ఇతి రేతసీతి కస్మిన్ను రేతః ప్ర
తిష్ఠితమితి హృదయ ఇతి తస్మాదపి ప్రతిరూపం జాతమాహుర్హృదయా
దివ సృప్తో హృదయాదివ నిర్మిత ఇతి హృదయే హ్యేవ రేతః ప్రతిష్ఠితం భవ
తీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ౨౨॥ కిందేవతోఽస్యాముదీచ్యాం దిశ్య
సీతి సోమదేవత ఇతి స సోమః కస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి దీక్షాయామితి కస్మిన్ను
దీక్షా ప్రతిష్ఠితేతి సత్య ఇతి తస్మాదపి దీక్షితమాహుస్సత్యం వదేతి సత్యే
హ్యేవ దీక్షా ప్రతిష్ఠితేతి కస్మిన్ను సత్యం ప్రతిష్ఠితమితి హృదయ ఇతి
హోవాచ హృదయేన హి సత్యం జానాతి హృదయే హ్యేవ సత్యం
ప్రతిష్ఠితం భవతీత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ౨౩ ॥ కిందేవతోఽస్యాం ధ్రు
వాయాం దిశ్యసీత్యగ్ని దేవత ఇతి సోఽగ్నిః కస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి వాచీతి
కస్మిన్ను వాక్ప్రతిష్ఠితేతి హృదయ ఇతి కస్మిన్ను హృదయం ప్రతిష్ఠితమితి
౨౪ ॥ అహల్లికేతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యో యత్రైతదన్యత్రాస్మ
న్మన్యాసై యద్ధ్యేతదన్యత్రాస్మత్స్యాచ్ఛ్వానో వైనదద్యుర్వయాగ్ంసి
వైనద్విమథ్నీరన్నితి ॥ ౨౫ కస్మిన్ను త్వం చాత్మా చ ప్రతిష్ఠితౌ స్థ ఇతి ప్రా

ణఇతి కస్మిన్ను ప్రాణః ప్రతిష్ఠిత ఇత్యపానఇతి కస్మిన్న్వపానః ప్రతిష్ఠి
త ఇతి వ్యానఇతి కస్మిన్ను వ్యానః ప్రతిష్ఠితఇత్యుదానఇతి కస్మిన్నుదానః
ప్రతిష్ఠితఇతిసమాన ఇతి సఏష నేతి నేత్యాత్మాఽగృహ్యోనహి గృ
హ్యతేఽశీర్యోనహిశీర్యతేఽసఙ్గోనహిసజ్యతేఽసితోన వ్యథతేనరి
ష్యతి। ఏతాన్యష్టావాయతనాన్యష్టౌలోకాఅష్టౌదేవాఅష్టౌపురుషాః స
యస్తాన్పురుషాన్నిరుహ్య ప్రత్యుహ్యాత్యక్రామత్తం త్వౌపనిష
దం పురుషంపృచ్ఛామితం చేన్మేనవివక్ష్యసి మూర్ధా తే విపతిష్యతీతి।
తꣳహ న మేనే శాకల్యస్తస్యహమూర్ధావిపపాతాపిహాస్యపరి మోషి
ణోఽస్థీన్యపజహ్రురన్యన్మన్యమానాః ౨౬। అథహోవాచ బ్రాహ్మణా
భగవన్తోయోవః కామయతేసమాపృచ్ఛతు సర్వేవా మాపృచ్ఛతయో
వః కామయతేతంవః పృచ్ఛామి సర్వాన్వావః పృచ్ఛామీతి తేహ బ్రా
హ్మణానదధృషుః ౨౭। తాన్హైతైః శ్లోకైః పప్రచ్ఛ। యథావృక్షో వన
స్పతిస్తథైవపురుషోఽమృషా। తస్యలోమానిపర్ణానిత్వగస్యోత్పాటికా
బహిః। త్వచఏవాస్యరుధిరంప్రస్యన్దిత్వచఉత్పటః। తస్మాత్తదా తృ
ణ్ణాత్ప్రైతిరసోవృక్షాదివాహతాత్। మాꣳసాన్యస్యశకరాణి కినా
టꣳస్నావతత్స్థిరం। అస్థీన్యన్తరతోదారూణిమజ్జామజ్జోపమాకృతా।
యద్వృక్షోవృక్ణోరోహతిమూలాన్నవతరః పునః। మర్త్యస్స్విన్మృత్యు
నావృక్ణః కస్మాన్మూలాత్ప్రరోహతి। రేతసఇతి మావోచత జీవతస్త
త్ప్రజాయతే। ధానారుహఇవవైవృక్షోఽఞ్జసాప్రేత్యసంభవః। య
త్సమూలమావృహేయుర్వృక్షంనపునరాభవేత్। మర్త్యస్స్విన్మృ
త్యునావృక్ణః కస్మాన్మూలాత్ప్రరోహతి జాతఏవనజాయతే కోన్వే
నంజనయేత్పునః। విజ్ఞానమానన్దం బ్రహ్మరాతిర్దాతుః పరాయణం। తిష్ఠ
మానస్యతద్విదఇతి ౨౮ ఇతినవమంబ్రాహ్మణం॥

ఇతిబృహదారణ్యకే - పంచమాధ్యాయస్సమాప్తః.

హరిః ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

షష్ఠాధ్యాయె - ప్రథమబ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓం॥ జనకోహ వై దేహ ఆసాంచక్రే౽థహ యాజ్ఞవల్క్య ఆ
వవ్రాజ। తగ్ంహోవాచ యాజ్ఞవల్క్య కిమర్థమచారీః పశూనిచ్ఛన్న
ణ్వన్తానితి। ఉభయమేవ సమ్రాడితి హోవాచ॥ ౧॥ యత్తే కశ్చి దబ్రవీ
త్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే జిత్వా శైలినిర్వాగ్వై బ్రహ్మేతి యథామా
తృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయా త్తథా తచ్ఛైలినో బ్రవీద్వా
గ్వై బ్రహ్మేత్యవదతో హి కిగ్ం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతి
ష్ఠాంన మెబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి సవైనో బ్రూహి యాజ్ఞవ
ల్క్య వాగేవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠాప్రజ్ఞేత్యేనముపాసీత। కాప్రజ్ఞతా
యాజ్ఞవల్క్య। వాగేవసమ్రాడితి హోవాచ। వాచా వై సమ్రాడ్బన్ధుః
ప్రజ్ఞాయతె ఋగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవేదోథర్వాంగిరస ఇతిహాసః
పురాణంవిద్యా ఉపనిషదశ్శ్లోకాస్సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానా
నీష్టగ్ం హుతమాశితం పాయితమయంచలోకః పరశ్చలోకః సర్వాణిచ
భూతాని వాచైవ సమ్రాట్ప్రజ్ఞాయ తె వాగ్వై సమ్రాట్పరమం బ్రహ్మ। నైనం
వాగ్జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరంతి దేవోభూత్వా దేవానప్యే
తియఏవంవిద్వా నేతదుపాస్తె। హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం దదామీతి
హోవాచ జనకో వై దేహః। స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మె౽
మన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౨ ॥ యదేవతె కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణ
వా మేత్యబ్రవీన్మఉదఙ్కశ్శౌల్బాయనః ప్రాణో వై బ్రహ్మేతి యథామా
తృమాన్పితృమానాచార్య వాన్బ్రూయాత్తథాతచ్ఛౌల్బాయనో బ్రవీ
త్ప్రాణో వై బ్రహ్మేత్యప్రాణతో హి కిగ్ంస్యాదిత్యబ్రవీత్తు తె తస్యాయత
నం ప్రతిష్ఠాంన మే బ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి సవైనో బ్రూహి
యాజ్ఞవల్క్య ప్రాణఏవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠాప్రియమిత్యేనదుపా

సీత కా ప్రియతా యాజ్ఞవల్క్య ప్రాణ ఏవ సమ్రాడితి హోవాచ ప్రా
ణస్య వై సమ్రాట్ కామాయాయాజ్యం యాజయత్యప్రతిగృహ్యస్య ప్రతి
గృహ్ణాత్యపి తత్ర వధాశఙ్కం భవతి యాం దిశమేతి ప్రాణస్యైవ సమ్రాట్ కా
మాయ ప్రాణో వై సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనం ప్రాణో జహాతి సర్వాణ్యే
నం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదు
పాస్తే హస్త్యృషభꣳ సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహ
స్స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥
౩॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే బర్కుర్వార్ష్ణశ్చక్షు
ర్వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్ పితృమానాచార్యవాన్ బ్రూయాత్త
థా తద్వార్ష్ణోఽబ్రవీచ్చక్షుర్వై బ్రహ్మేత్యపశ్యతో హి కిꣳ స్యాదిత్య
బ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాంన మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రా
డితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య చక్షురేవాయతనమాకాశః ప్రతి
ష్ఠా సత్యమిత్యేనదుపాసీత కా సత్యతా యాజ్ఞవల్క్య చక్షురేవ సమ్రా
డితి హోవాచ చక్షుషా వై సమ్రాట్ పశ్యన్తమాహురద్రాక్షీరితి స ఆ
హాద్రాక్షమితి తత్సత్యం భవతి చక్షుర్వై సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నై
నం చక్షుర్జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవా
నప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృషభꣳ సహస్రం దదామీ
తి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మే
ఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి ॥ ౪॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవా
మేత్యబ్రవీన్మే గర్దభీవిపీతో భారద్వాజః శ్రోత్రం వై బ్రహ్మేతి యథా మా
తృమాన్ పితృమానాచార్యవాన్ బ్రూయాత్తథా తద్భారద్వాజోఽబ్ర
వీచ్ఛ్రోత్రం వై బ్రహ్మేత్యశృణ్వతో హి కిꣳ స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యా
యతనం ప్రతిష్ఠాంన మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో
బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య శ్రోత్రమేవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠానన్తమిత్యే
నదుపాసీత కానన్తతా యాజ్ఞవల్క్య దిశ ఏవ సమ్రాడితి హోవాచ
తస్మాద్వై సమ్రాడపి యాం కాం చ దిశం గచ్ఛతి నైవాస్యా అన్తం గచ్ఛ

త్యనన్తాహి దిశో దిశో వై సమ్రాట్ శ్రోత్రగ్ం శ్రోత్రం వై సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనగ్ం శ్రోత్రం జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి॥ ౫॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే సత్యకామో జాబాలో మనో వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తజ్జాబాలోఽబ్రవీన్మనో వై బ్రహ్మేత్యమనసో హి కిగ్ం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య మన ఏవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠానన్ద ఇత్యేనదుపాసీత కాఽఽనన్దతా యాజ్ఞవల్క్య మన ఏవ సమ్రాడితి హోవాచ మనసా వై సమ్రాట్ స్త్రియమభిహార్యతే తస్యాం ప్రతిరూపః పుత్రో జాయతే స ఆనన్దో మనో వై సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనం మనో జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభిక్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి య ఏవం విద్వానేతదుపాస్తే హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి॥ ౬॥ యదేవ తే కశ్చిదబ్రవీత్తచ్ఛృణవామేత్యబ్రవీన్మే విదగ్ధః శాకల్యో హృదయం వై బ్రహ్మేతి యథా మాతృమాన్పితృమానాచార్యవాన్బ్రూయాత్తథా తచ్ఛాకల్యోఽబ్రవీద్ధృదయం వై బ్రహ్మేత్యహృదయస్య హి కిగ్ం స్యాదిత్యబ్రవీత్తు తే తస్యాయతనం ప్రతిష్ఠాం న మేఽబ్రవీదిత్యేకపాద్వా ఏతత్సమ్రాడితి స వై నో బ్రూహి యాజ్ఞవల్క్య హృదయమేవాయతనమాకాశః ప్రతిష్ఠా స్థితిరిత్యేనదుపాసీత కా స్థితతా యాజ్ఞవల్క్య హృదయమేవ సమ్రాడితి హోవాచ హృదయం వై సమ్రాట్ సర్వేషాం భూతానామాయతనగ్ం హృదయం వై సమ్రాట్ సర్వేషాం భూతానాం ప్రతిష్ఠా హృదయే హ్యేవ సమ్రాట్ సర్వాణి భూతాని ప్రతిష్ఠితాని భవన్తి హృదయం వై సమ్రాట్ పరమం బ్రహ్మ నైనగ్ం హృదయం జహాతి సర్వాణ్యేనం భూతాన్యభి

క్షరన్తి దేవో భూత్వా దేవానప్యేతి యఏవం విద్వానేత దుపాస్తే
హస్త్యృషభగ్ం సహస్రం దదామీతి హోవాచ జనకో వైదేహస్స
హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః పితా మేఽమన్యత నాననుశిష్య హరేతేతి॥
౭॥ ఇతి ప్రథమం బ్రాహ్మణం॥

జనకో హ వైదేహః కూర్చాదుపావసర్పన్నువాచ నమస్తేఽస్తు
యాజ్ఞవల్క్యను మా శాధీతి స హోవాచ యథా వై సమ్రాణ్మహాన్త
మధ్వానమేష్యన్రథం వా నావం వా సమాదదీతైవమేవైతాభిరుపనిష
ద్భిస్సమాహితాత్మాఽస్యేవం బృన్దారక ఆఢ్యస్సన్నధీతవేద ఉక్తోపని
షత్క ఇతో విముచ్యమానః క్వ గమిష్యసీతి నాహం తద్భగవన్వేద యత్ర
గమిష్యామీత్యథ వై తేఽహం తద్వక్ష్యామి యత్ర గమిష్యసీతి బ్రవీతు భ
గవానితి॥ ౧॥ ఇన్ధో హ వై నామైష యోఽయం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తం
వా ఏతమిన్ధగ్ం సన్తమిన్ద్ర ఇత్యాచక్షతే పరోక్షేణైవ పరోక్షప్రియా ఇవ
హి దేవాః ప్రత్యక్షద్విషః॥ ౨॥ అథైతద్వామేఽక్షణి పురుషరూపమేషాఽస్య
పత్నీ విరాట్తయోరేష సగ్ంస్తావో య ఏషోఽన్తర్హృదయ ఆకాశోఽథైనయో
రేతదన్నం య ఏషోఽన్తర్హృదయే లోహితపిణ్డోఽథైనయోరేతత్ప్రావ
రణం యదేతదన్తర్హృదయే జాలకమివాథైనయోరేషా సృతి స్సంచరణీ
యైషా హృదయాదూర్ధ్వా నాడ్యుచ్చరతి యథా కేశస్సహస్రధా భిన్న ఏవ
మస్యైతా హితా నామ నాడ్యోఽన్తర్హృదయే ప్రతిష్ఠితా భవన్త్యేతాభిర్వా
ఏతదాస్రవదాస్రవతి తస్మాదేష ప్రవివిక్తాహారతర ఇవైవ భవత్యస్మాచ్ఛా
రీరాదాత్మనః॥ ౩॥ తస్య ప్రాచీ దిక్ప్రాఞ్చః ప్రాణా దక్షిణా దిగ్దక్షిణే ప్రా
ణాః ప్రతీచీ దిక్ప్రత్యఞ్చః ప్రాణా ఉదీచీ దిగుదఞ్చః ప్రాణా ఊర్ధ్వా దిగూ
ర్ధ్వాః ప్రాణా అవాచీ దిగవాఞ్చః ప్రాణాస్సర్వా దిశస్సర్వే ప్రాణాస్స ఏ
ష నేతి నేత్యాత్మాఽగృహ్యో న హి గృహ్యతేఽశీర్యో న హి శీర్యతేఽసం
గో న హి సజ్యతేఽసితో న వ్యథతే న రిష్యత్యభయం వై జనక ప్రాప్తోఽసీ
తి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః। స హోవాచ జనకో వైదేహోఽభ

యస్త్వా గచ్ఛతాద్యాజ్ఞవల్క్యయో నోభగవన్నభయం వేదయసే నమ
స్తేఽస్త్విమె విదేహా అయమహమస్మీతి॥౪॥ఇతిద్వితీయంబ్రాహ్మణం

జనకగ్ంహవైదేహం యాజ్ఞవల్క్యోజగామ సమె నేనవదిష్య
ఇత్యథహయజ్జనకశ్చవైదేహో యాజ్ఞవల్క్యశ్చాగ్నిహోత్రేసముదా
తేతస్మైహ యాజ్ఞవల్క్యో వరందదౌ సహకామప్రశ్నమెవవవ్రేతగ్ం
హాస్మైదదౌతగ్ం సమ్రాడేవపూర్వంపప్రచ్ఛ॥ ౧॥ యాజ్ఞవల్క్యకింజ్యో
తిరయంపురుషఇతి। ఆదిత్యజ్యోతిః సమ్రాడితిహోవాచ ఆదిత్యేనై
వజ్యోతిషాస్తేపల్యయతే కర్మకురుతేవిపల్యేతీత్యేవ మెవైతద్యాజ్ఞవ
ల్క్య॥ ౨॥ అస్తమితఆదిత్యేయాజ్ఞవల్క్య కింజ్యోతిరేవాయం పురుష
ఇతిచన్ద్రమా ఏవాస్యజ్యోతిర్భవతీతి చన్ద్రమసైవాయంజ్యోతిషాస్తేప
ల్యయతే కర్మకురుతేవిపల్యేతీత్యేవమెవైతద్యాజ్ఞవల్క్య॥ ౩॥ అస్తమి
తఆదిత్యేయాజ్ఞవల్క్య చన్ద్రమస్యస్తమితే కింజ్యోతిరేవాయంపురు
షఇత్యగ్నిరేవాస్యజ్యోతిర్భవతీత్యగ్నినైవాయంజ్యోతిషాస్తేపల్యయతే
కర్మకురుతే విపల్యేతీత్యేవమెవైతద్యాజ్ఞవల్క్య॥ ౪॥ అస్తమితఆదిత్యే
యాజ్ఞవల్క్యచన్ద్రమస్యస్తమితే శాన్తేఽగ్నౌ కింజ్యోతిరేవాయంపురు
షఇతి వాగేవాస్య జ్యోతిర్భవతీతి వాచైవాయంజ్యోతిషాస్తేపల్యయతే
కర్మకురుతేవిపల్యేతీతి తస్మాద్వైసమ్రాడపియత్రస్వః పాణిర్నవినిర్జ్ఞా
యతేఽథయత్రవాగుచ్చరత్యుపైవతత్రన్యేతీత్యేవ మెవైతద్యాజ్ఞవల్క్య
॥ ౫॥ అస్తమితఆదిత్యేయాజ్ఞవల్క్య చన్ద్రమస్యస్తమితే శాన్తేఽగ్నౌ
శాన్తాయాంవాచికింజ్యోతిరేవాయం పురుష ఇత్యాత్మైవాస్యజ్యోతి
ర్భవతీత్యాత్మనైవాయంజ్యోతిషాస్తేపల్యయతే కర్మకురుతేవిపల్యే
తీతి॥ ౬॥ కతమఆత్మేతియోఽయం విజ్ఞానమయః ప్రాణేషుహృద్యన్తర్జ్యో
తిఃపురుషః। ససమానస్సన్నుభౌ లోకావనుసంచరతి ధ్యాయతీవలేలా
యతీవ। సహిస్వప్నోభూత్వేమం లోకమతిక్రామతి మృత్యోరూపా
ణి॥ ౭॥ సవాఅయంపురుషోజాయమానః శరీరమభిసంపద్యమానః పా

ప్మభిస్సగ్ సృజ్యతే స ఉత్క్రామన్మ్రియమాణః పాప్మనో విజహా
తి ॥ ౮॥ తస్య వా ఏతస్య పురుషస్య ద్వే ఏవ స్థానే భవత ఇదఞ్చ పరలోకస్థా
నంచ సంధ్యం తృతీయగ్ స్వప్నస్థానం తస్మిగ్ం సంధ్యే స్థానే తిష్ఠన్నేతే ఉ
భే స్థానే పశ్యతీదంచ పరలోకస్థానంచ । అథయథాక్రమోయం పరలోక
స్థానే భవతి తమాక్రమమాక్రమ్యోభయాగ్ం పాప్మన ఆనందాగ్ శ్చప
శ్యతి॥ సయత్రప్రస్వపిత్యస్య లోకస్య సర్వావతో మాత్రామపాదాయ
స్వయం విహత్య స్వయం నిర్మాయ స్వేనభాసా స్వేనజ్యోతిషా ప్రస్వపి
త్యత్రాయం పురుషస్స్వయం జ్యోతిర్భవతి॥ ౯॥ నతత్రరథానరథయో
గానపన్థానో భవన్త్యథరథాగ్ం రథయోగాన్పథస్సృజతే నతత్రానం
దాముదః ప్రముదో భవన్త్యథానం దాన్ముదః ప్రముదస్సృజతే నతత్రవే
శాన్తాః పుష్కరిణ్యస్స్రవన్త్యో భవన్త్యథవేశాన్తాః పుష్కరిణ్యస్స్రవ
న్తీస్సృజతే సహికర్తా॥ ౧౦॥ తదేతే శ్లోకా భవన్తి। స్వప్నేన శారీర
మభిప్రహత్యాసుప్తస్సుప్తానభిచాకశీతి । శుక్రమాదాయ పునరైతిస్థానగ్
హిరణ్మయః పురుష ఏకహగ్ంసః॥ ౧౧॥ ప్రాణేన రక్షన్నవరం కులాయం
బహిష్కులాయాదమృతశ్చరిత్వా । సఈయతేఅమృతో యత్ర కామగ్
హిరణ్మయః పురుష ఏకహగ్ంసః॥ ౧౨॥ స్వప్నాంత ఉచ్చావచమీయమా
నో రూపాణి దేవః కురుతే బహూని। ఉతేవస్త్రీభిస్సహ మోదమానో జక్ష
దుతేవాపి భయాని పశ్యన్॥ ౧౩॥ ఆరామమస్య పశ్యన్తి నతం పశ్యతి కశ్చ
నేతి । తం నాయతం బోధయేదిత్యాహుః। దుర్భిషజ్యగ్ం హాస్మై భవతియ
మేష న ప్రతిపద్యతే అథో ఖల్వాహుర్జాగరితదేశ ఏవాస్యైష ఇతి యాని
హ్యేవ జాగ్రత్ పశ్యతి తానిసుప్త ఇత్యత్రాయం పురుషస్స్వయం జ్యోతి
ర్భవతి సోహం భగవతే సహస్రం దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ బ్రూ
హీతి॥ ౧౪॥ స వా ఏష ఏతస్మిన్ సంప్రసాదే రత్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ పు
ణ్యంచ పాపంచ । పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవతి స్వప్నాయైవ
సయత్తత్ర కించిత్పశ్యత్యనన్వాగతస్తేన భవత్యసఙ్గో హ్యయం పురుష
ఇత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య సోహం భగవతే సహస్రం దదామ్యత ఊ

ర్ధ్వం విమోక్షాయైవ బ్రూహీతి॥౧౫॥స వా ఏష ఏతస్మిన్స్వప్నే రత్వా
చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యంచ పాపంచ పునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవ
తి బుద్ధాన్తాయైవ సయత్తత్ర కించిత్పశ్యత్యనన్వాగతస్తేన భవత్యసంగో
హ్యయం పురుష ఇత్యేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య సోఽహంభగవతే సహస్రం
దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ బ్రూహీతి॥ ౧౬॥ స వా ఏష ఏతస్మి
న్బుద్ధాన్తే రత్వా చరిత్వా దృష్ట్వైవ పుణ్యంచ పాపంచ పునః ప్రతి న్యా
యం ప్రతియోన్యాద్రవతి స్వప్నాన్తాయైవ ॥ ౧౭ ॥ తద్యథా మహా
మత్స్య ఉభే కూలే అనుసంచరతి పూర్వంచాపరం చైవమేవాయం పురు
ష ఏతా వుభావన్తావనుసంచరతి స్వప్నాన్తంచ బుద్ధాన్తంచ॥ ౧౮॥తద్య
థాస్మిన్నాకాశే శ్యేనో వా సుపర్ణో వా విపరిపత్య శ్రాన్తస్సగ్ంహత్య ప
క్షౌ సల్లయాయైవ ధ్రియత ఏవ మేవాయం పురుష ఏతస్మా అన్తాయ ధావ
తి యత్ర సుప్తో న కంచన కామం కామయతే న కంచన స్వప్నం పశ్యతి॥౧౯॥
తా వా అస్యైతా హితా నామ నాడ్యో యథా కేశస్సహస్రధా భిన్నస్తా
వతాణిమ్నా తిష్ఠన్తి శుక్లస్య నీలస్య పింగళస్య హరితస్య లోహితస్య పూ
ర్ణా అథ యత్రైనం ఘ్నన్తీవ జినన్తీవ హస్తీవ విచ్ఛాయయతి గర్త మివప
తతి। యదేవ జాగ్రద్భయం పశ్యతి తదత్రావిద్యయా మన్యతే అథ యత్ర
దేవ ఇవ రాజేవాహమేవేదగ్ం సర్వోఽస్మీతి మన్యతే సోఽస్య పరమో లో
కః॥ ౨౦॥ తద్వా అస్యైతదతిచ్ఛన్దా అపహతపాప్మాఽభయగ్ం రూపం।
తద్యథా ప్రియయా స్త్రియా సమ్పరిష్వక్తో న బాహ్యం కించన వేద నాన్త
ర మేవమేవాయం పురుషః ప్రాజ్ఞేనాత్మనా సమ్పరిష్వక్తో న బాహ్యం కిం
చన వేద నాన్తరం। తద్వా అస్యైతదాప్తకామమాత్మకామ మకామగ్ం
రూపగ్ం శోకాన్తరం॥ ౨౧॥ అత్ర పితాఽపితా భవతి మాతాఽమాతా
లోకా అలోకా దేవా అదేవా వేదా అవేదాః। అత్ర స్తేనోఽస్తేనో భ
వతి భ్రూణహాఽభ్రూణహా చాణ్డాలోఽచాణ్డాలః పౌల్కసోఽ
పౌల్కసశ్శ్రమణోఽశ్రమణస్తాపసోఽతాపసోఽనన్వాగతం పుణ్యే
నానన్వాగతం పాపేన తీర్ణో హి తదా సర్వాగ్ంఛోకాన్హృదయస్య భవతి॥

౨౩॥ యద్వైతన్నపశ్యతి పశ్యన్వైతన్నపశ్యతి। నహిద్రష్టుర్దృష్టే ర్విప
రిలోపోవిద్యతే౽ వినాశిత్వాత్ । నతుతద్ద్వితీయమస్తితతో౽న్యద్విభ
క్తంయత్పశ్యేత్॥ ౨౪॥ యద్వైతన్నజిఘ్రతిజిఘ్రన్వైతన్న జిఘ్రతిన
హిఘ్రాతుర్ఘ్రాతే ర్విపరి లోపోవిద్యతే౽ వినాశిత్వా న్నతుతద్ద్వితీ
యమస్తితతో౽ న్యద్విభక్తంయజ్జిఘ్రేత్॥ ౨౫॥ యద్వైతంనరసయ
తే రసయన్వైతన్నరసయతే నహిరసయితూరసయతేర్విపరిలోపోవిద్య
తే౽ వినాశిత్వాన్నతు తద్ద్వితీయ మస్తితతో౽ న్యద్విభక్తం యద్రస
యేత్॥ ౨౬॥ యద్వైతంనవదతివదన్వైతన్నవదతినహివక్తు ర్వక్తేర్విపరి
లోపోవిద్యతే౽ వినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయమస్తితతో౽ న్యద్విభక్తం
యద్వదేత్॥ ౨౭॥ యద్వైతంనశృణోతిశృణ్వన్వైతన్న శృణోతినహి
శ్రోతుఃశ్రుతే ర్విపరిలోపోవిద్యతే౽ వినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయ మస్తి
తతో౽న్యద్విభక్తంయచ్ఛృణుయాత్॥ ౨౮॥ యద్వైతంనమనుతేమన్వా
నోవైతన్నమనుతేనహిమన్తుర్మతేర్విపరి లోపోవిద్యతే౽ వినాశిత్వా
న్నతుతద్ద్వితీయమస్తితతో౽న్యద్విభక్తంయన్మన్వీత॥ ౨౯॥ యద్వైతం
నస్పృశతిస్పృశన్వైతన్నస్పృశతి నహిస్ప్రష్టుః స్పృష్టేర్విపరి లో
పోవిద్యతే౽ వినాశిత్వాన్నతుతద్ద్వితీయమస్తితతో న్యద్విభక్తం య
త్స్పృశేత్॥ ౩౦॥ యద్వైతంనవిజానాతి విజానన్వైతన్న విజానాతిన
హివిజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలోపోవిద్యతే౽ వినాశిత్వాన్నతు తద్ద్వితీయ
మస్తితతో౽న్యద్విభక్తంయద్విజానీయాత్॥ ౩౧॥ యత్రవా అన్యదివస్యా
త్తత్రాన్యో౽న్యత్పశ్యేదన్యో౽న్యజ్జిఘ్రేదన్యో౽న్యద్రసయేదన్యో౽
న్యద్వదేదన్యో౽న్యచ్ఛృణుయాదన్యో౽న్యన్మన్వీతాన్యో౽న్యత్స్పృ
శేదన్యో౽న్యద్విజానీయాత్॥ ౩౨॥ సలిలఏకోద్రష్టాద్వైతో భవత్యేష
బ్రహ్మలోకస్సమ్రాడితిహైన మనుశశాస యాజ్ఞవల్క్య ఏషాస్య పర
మాగతి రేషాస్యపరమా సంపదేషో౽స్య పరమోలోకఏషో౽స్య పరమ ఆ
నన్దఏతస్యైవానన్దస్యాన్యానిభూతాని మాత్రాముపజీవన్తి॥ ౩౩॥ సయో

మనుష్యాణాగ్ం రాద్ధస్సమృద్ధో భవత్యన్యేషామధిపతి స్సర్వైర్మానుష్యై
ర్భోగైస్సంపన్నతమస్సమనుష్యాణాం పరమఆనన్దోథయేశతంమనుష్యా
ణామానన్దాస్సఏకః పిత్రూణాం జితలోకానామానన్దో థయేశతంపి
త్రూణాం జితలోకానా మానన్దా స్సఏకో గన్ధర్వలోక ఆనన్దో థ
యేశతంగన్ధర్వలోకఆనన్దాః సఏకః కర్మదేవా నామానన్దో యేక
ర్మణా దేవత్వమభి సమ్పద్యన్తే । అథయేశతంకర్మదేవానామానన్దాస్స
ఏక ఆజానదేవానామానన్దోయశ్చ శ్రోత్రియోవృజినో కామహతోథ
యేశతమాజాన దేవానా మానన్దాస్సఏకః ప్రజాపతిలోక ఆనన్దోయ
శ్చ శ్రోత్రియోవృజినో కామహతోథయేశతం ప్రజాపతిలోక ఆనన్దా
స్సఏకో బ్రహ్మలోకఆనన్దోయశ్చశ్రోత్రియో వృజినో కామహతోథై
షఏవపరమఆనన్దః ఏషబ్రహ్మలోకస్సమ్రాడితి హోవాచయాజ్ఞవ
ల్క్య సోహంభగవతేసహస్రం దదామ్యత ఊర్ధ్వం విమోక్షాయైవ
బ్రూహీత్యత్రహ యాజ్ఞవల్క్యో బిభయాఞ్చకార మేధావీరాజాసర్వే
భ్యోమాన్తేభ్యఉదరౌత్సీదితి॥ ౩౩॥ సవాఏషఏతస్మిన్స్వప్నాన్తేరత్వా
చరిత్వాదృష్ట్వైవపుణ్యంచ పాపంచపునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యా
ద్రవతిబుద్ధాన్తాయైవ ౩౪॥ తద్యథానస్సుసమాహిత ముత్సర్జద్యాయా
దేవమేవాయగ్ం శారీరఆత్మాప్రాజ్ఞే నాత్మనాన్వారూఢ ఉత్సర్జన్యాతి
యత్రైతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీభవతి॥ ౩౫॥ సయత్రాయమణిమానంన్యే
తి జరయావోపతపతా వాణిమానంనిగచ్ఛతి తద్యథామ్రంవోదుమ్బరం
వాపిప్పలంవా బన్ధనాత్ప్రముచ్యత ఏవ మేవాయం పురుష ఏభ్యోఙ్గే
భ్యస్సంప్రముచ్యపునః ప్రతిన్యాయం ప్రతియోన్యాద్రవతి ప్రాణాయైవ
౩౬॥ తద్యథారాజాన మాయాన్తముగ్రాః ప్రత్యేనసః సూతగ్రామ
ణ్యోన్నైఃపానైరావసథైః ప్రతికల్పన్తేయమాయాత్యయమాగచ్ఛ
తీత్యేవగ్ం హైవంవిదగ్ం సర్వాణిభూతాని ప్రతికల్పన్తఇదంబ్రహ్మాయా
తీదమాగచ్ఛతీతి॥ ౩౭॥తద్యథారాజానంప్రయియాసన్తముగ్రాః ప్రత్యే
నసస్సూతగ్రామణ్యోఽభిసమాయన్త్యేవమేవేమ మాత్మానమన్తకా

తే సర్వే ప్రాణా అభిసమాయన్తి యత్రైతదూర్ధ్వోచ్ఛ్వాసీ భవతి॥ ౩౮॥
ఇతి తృతీయం బ్రాహ్మణమ్॥

స యత్రాయమాత్మాఽబల్యం న్యేత్య సంమోహమివ న్యేత్యథైన
మేతే ప్రాణా అభిసమాయన్తి స ఏతాస్తేజోమాత్రాః సమభ్యాదదానో
హృదయమేవాన్వవక్రామతి స యత్రైష చాక్షుషః పురుషః పరాఙ్ప
ర్యావర్తతేఽథారూపజ్ఞో భవతి॥ ౧॥ ఏకీభవతి న పశ్యతీత్యాహురేకీ
భవతి న జిఘ్రతీత్యాహురేకీభవతి న రసయత ఇత్యాహురేకీభవతి న వద
తీత్యాహురేకీభవతి న శృణోతీత్యాహురేకీభవతి న మనుత ఇత్యాహురే
కీభవతి న స్పృశతీత్యాహురేకీభవతి న విజానాతీత్యాహుస్తస్య హైత
స్య హృదయస్యాగ్రం ప్రద్యోతతే తేన ప్రద్యోతేనైష ఆత్మా నిష్క్రా
మతి చక్షుష్టో వా మూర్ధ్నో వాఽన్యేభ్యో వా శరీరదేశేభ్యస్తముత్క్రా
మన్తం ప్రాణోఽనూత్క్రామతి ప్రాణమనూత్క్రామన్తం సర్వే
ప్రాణా అనూత్క్రామన్తి సవిజ్ఞానో భవతి సవిజ్ఞానమేవాన్వవక్రా
మతి। తం విద్యాకర్మణీ సమన్వారభేతే పూర్వప్రజ్ఞా చ॥ ౨॥ తద్యథా
తృణజలాయుకా తృణస్యాన్తం గత్వాఽన్యమాక్రమమాక్రమ్యాత్మాన
ముపసంహరత్యేవమేవాయమాత్మేదం శరీరం నిహత్యాఽవిద్యాం గ
మయిత్వాఽన్యమాక్రమమాక్రమ్యాత్మానముపసంహరతి॥ ౩॥ తద్యథా
పేశస్కారీ పేశసో మాత్రాముపాదాయాన్యన్నవతరం కల్యాణతరం
రూపం తనుత ఏవమేవాయమాత్మేదం శరీరం నిహత్యాఽవిద్యాం గమయి
త్వాఽన్యన్నవతరం కల్యాణతరం రూపం కురుతే పిత్ర్యం వా గాన్ధ
ర్వం వా దైవం వా ప్రాజాపత్యం వా బ్రాహ్మం వాఽన్యేషాం వా భూతా
నామ్॥ ౪॥ స వా అయమాత్మా బ్రహ్మ విజ్ఞానమయో మనోమయః ప్రా
ణమయశ్చక్షుర్మయః శ్రోత్రమయః పృథివీమయ ఆపోమయో వాయు
మయ ఆకాశమయస్తేజోమయోఽతేజోమయః కామమయోఽకామ
మయః క్రోధమయోఽక్రోధమయో ధర్మమయోఽధర్మమయః సర్వ
మయస్తద్యదేతదిదంమయోఽదోమయ ఇతి యథాకారీ యథాచారీ త

థా భవతి సాధుకారీ సాధుర్భవతి పాపకారీ పాపో భవతి పుణ్యః పుణ్యేన
కర్మణా భవతి పాపః పాపేన । అథో ఖల్వాహుః కామమయ ఏవాయం
పురుష ఇతి స యథాకామో భవతి తత్క్రతుర్భవతి యత్క్రతుర్భవతి త
త్కర్మ కురుతే యత్కర్మ కురుతే తదభిసంపద్యతే ॥ ౫ ॥ తదేష శ్లోకో భ
వతి తదేవ సక్తః సహ కర్మణైతి లింగం మనో యత్ర నిషక్తమస్య । ప్రా
ప్యాన్తం కర్మణస్తస్య యత్కిఞ్చేహ కరోత్యయం । తస్మాల్లోకాత్పున
రేత్యస్మై లోకాయ కర్మణ ఇతి ను కామయమానోఽథాకామయమానో
యోఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామో న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రా
మన్తి బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి ॥ ౬ ॥ తదేష శ్లోకో భవతి । యదా స
ర్వే ప్రముచ్యన్తే కామా యేఽస్య హృది శ్రితాః । అథ మర్త్యోఽమృతో భవ
త్యత్ర బ్రహ్మ సమశ్నుత ఇతి తద్యథాఽహినిర్ల్వయనీ వల్మీకే మృతా ప్ర
త్యస్తా శయీతైవ మేవేదఁ శరీరఁ శేతే । అథాయమశరీరోఽమృతః
ప్రాణో బ్రహ్మైవ తేజ ఏవ సోఽహం భగవతే సహస్రం దదామీతి హో
వాచ జనకో వైదేహః ॥ ౭ ॥ తదేతే శ్లోకా భవన్తి । అణుః పన్థా వితతః
పురాణో మాఁ స్పృష్టోఽనువిత్తో మయైవ । తేన ధీరా అపియన్తి బ్రహ్మ
విదః స్వర్గం లోకమిత ఊర్ధ్వం విముక్తాః ॥ ౮ ॥ తస్మిఞ్ఛుక్లముత నీలమా
హుః పిఙ్గలఁ హరితం లోహితం చ । ఏష పన్థా బ్రహ్మణా హానువిత్త
స్తేనైతి బ్రహ్మవిత్పుణ్యకృత్తైజసశ్చ ॥ ౯ ॥ అన్ధం తమః ప్రవిశన్తి యేఽ
విద్యాముపాసతే । తతో భూయ ఇవ తే తమో య ఉ విద్యాయాఁ రతాః
౧౦ ॥ అనన్దా నామ తే లోకా అన్ధేన తమసావృతాః । తాఁస్తే ప్రేత్యా
భిగచ్ఛన్త్యవిద్వాఁసోఽబుధో జనాః ॥ ౧౧ ॥ ఆత్మానం చేద్విజానీయా
దయమస్మీతి పూరుషః । కిమిచ్ఛన్కస్య కామాయ శరీరమనుసంజ్వరేత్
౧౨ ॥ యస్యానువిత్తః ప్రతిబుద్ధ ఆత్మాస్మిన్సన్దేహ్యే గహనే ప్రవిష్టః । స వి
శ్వకృత్స హి సర్వస్య కర్తా తస్య లోకః స ఉ లోక ఏవ ॥ ౧౩ ॥ ఇహైవ స
న్తోఽథ విద్మస్తద్వయం న చేదవేదిర్మహతీ వినష్టిః । య ఏతద్విదురమృతా
స్తే భవన్త్యథేతరే దుఃఖమేవాపియన్తి ॥ ౧౪ ॥ యదైత మనుపశ్యత్యా

త్మానం దేవమంజసా । ఈశానం భూతభవ్యస్య న తతో విజుగుప్సతే ॥ ౧౫ ॥
యస్మాదర్వాక్సంవత్సరోఽహోభిః పరివర్తతే । తద్దేవా జ్యోతిషాం
జ్యోతిరాయుర్హోపాసతేఽమృతం ॥ ౧౬ ॥ యస్మిన్పంచ పంచజనా ఆకా
శశ్చ ప్రతిష్ఠితః । తమేవ మన్య ఆత్మానం విద్వాన్బ్రహ్మామృతోఽమృతం ॥
౧౭ ॥ ప్రాణస్య ప్రాణముత చక్షుషశ్చక్షురుత శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం । మన
సో యే మనో విదుః । తే నిచిక్యుర్బ్రహ్మ పురాణమగ్ర్యం ॥ ౧౮ ॥ మనసై
వానుద్రష్టవ్యం నేహ నానాస్తి కించన । మృత్యోః స మృత్యుమాప్నోతి య
ఇహ నానేవ పశ్యతి ॥ ౧౯ ॥ ఏకధైవానుద్రష్టవ్యమేతదప్రమేయం ధ్రువం ।
విరజః పర ఆకాశాదజ ఆత్మా మహాన్ధ్రువః ॥ ౨౦ ॥ తమేవ ధీరో విజ్ఞాయ
ప్రజ్ఞాం కుర్వీత బ్రాహ్మణః । నానుధ్యాయాద్బహూఞ్ఛబ్దాన్వాచో విగ్లాప
నం హి తదితి ॥ ౨౧ ॥ స వా ఏష మహానజ ఆత్మా యోఽయం విజ్ఞానమయః
ప్రాణేషు య ఏషోఽంతర్హృదయ ఆకాశస్తస్మిఞ్ఛేతే సర్వస్య వశీ సర్వస్యే
శానః సర్వస్యాధిపతిః స న సాధునా కర్మణా భూయాన్నో ఏవాసాధు
నా కనీయాన్ । ఏష సర్వేశ్వర ఏష భూతాధిపతిరేష భూతపాల ఏష సే
తుర్విధరణ ఏషాం లోకానామసంభేదాయ తమేతం వేదానువచనేన బ్రా
హ్మణా వివిదిషంతి యజ్ఞేన దానేన తపసాఽనాశకేనైతమేవ విదిత్వా ము
నిర్భవతి । ఏతమేవ ప్రవ్రాజినో లోకమిచ్ఛంతః ప్రవ్రజంతి । ఏతద్ధ స్మ
వై తత్పూర్వే విద్వాంసః ప్రజాం న కామయంతే కిం ప్రజయా కరిష్యామో
యేషాం నోఽయమాత్మాయం లోక ఇతి తే హ స్మ పుత్రైషణాయాశ్చ విత్తైష
ణాయాశ్చ లోకైషణాయాశ్చ వ్యుత్థాయాథ భిక్షాచర్యం చరంతి యా
హ్యేవ పుత్రైషణా సా విత్తైషణా యా విత్తైషణా సా లోకైషణోభే
హ్యేతే ఏషణే ఏవ భవతః । స ఏష నేతి నేత్యాత్మాఽగృహ్యో న హి గృహ్య
తేఽశీర్యో న హి శీర్యతేఽసంగో న హి సజ్యతేఽసితో న వ్యథతే న రిష్య
త్యేతము హైవైతే న తరత ఇతి । అతః పాపమకరవమిత్యతః కల్యాణమ
కరవమిత్యుభే ఉ హైవైష ఏతే తరతి నైనం కృతాకృతే తపతః ॥ ౨౨ ॥
తదేతదృచాభ్యుక్తం । ఏష నిత్యో మహిమా బ్రాహ్మణస్య న వర్ధతే కర్మణా

నోకనీయా౯। తస్యైవస్యాత్పదవిత్తం విదిత్వానలిప్యతే కర్మణా పాప
కేనేతి। తస్మాదేవంవిచ్ఛాంతోదాంతఉపరత స్తితిక్షు స్సమాహితోభూ
త్వాత్మన్యేవాత్మానం పశ్యతిసర్వమాత్మానం పశ్యతినైనం పాప్మా తరతి
సర్వం పాప్మానం తరతినైనంపాప్మాతపతిసర్వం పాప్మానంతపతివిపా
పోవిరజో విచికిత్సో బ్రాహ్మణోభవత్యేషబ్రహ్మలోకస్సమ్రాడితిహో
వాచ యాజ్ఞవల్క్యస్సోహం భగవతేవిదేహా౯దదామిమాంచాపిసహ
దాస్యాయేతి॥ ౨౩॥ సవాఏషమహానజఆత్మాన్నాదోవసుదానో విన్దతే
వసుయఏవంవేద॥ ౨౪॥ సవాఏషమహానజఆత్మాఽజరోఽమరోఽమృతో
ఽభయోబ్రహ్మాభయంవైబ్రహ్మాభయꣳ హివైబ్రహ్మభవతియఏవంవేద॥
౨౫॥ఇతిచతుర్థంబ్రాహ్మణం॥

అథహయాజ్ఞవల్క్యస్య ద్వేభార్యే బభూవతుర్మైత్రేయీచకా
త్యాయనీచతయోర్హమైత్రేయీబ్రహ్మవాదినీ బభూవస్త్రీప్రజ్ఞైవతర్హి
కాత్యాయన్యథహ యాజ్ఞవల్క్యోన్యద్వృత్తముపాకరిష్య౯॥ ౧॥ మై
త్రేయీతిహోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః ప్రవ్రజిష్యన్వా అరేఽహమ
స్మాత్స్థానాదస్మిహంతతేఽనయా కాత్యాయన్యాన్తం కరవాణీతి॥ ౨॥
సాహోవాచమైత్రేయీ యన్నుమఇయం భగోస్సర్వా పృథివీవిత్తే
నపూర్ణాస్యాత్స్యాన్న్వహంతేనామృతా౩హో నేతి నేతిహో
వాచ యాజ్ఞవల్క్య యథైవోపకరణవతాం జీవితం తథైవతే జీవిత
ꣳ స్యాదమృతత్వస్యతు నాశాస్తివిత్తేనేతి॥ ౩॥ సాహోవాచమైత్రే
యీ యేనాహం నామృతాస్యాం కిమహం తేనకుర్యాం యదేవభగ
వాన్వేత్థతదేవమేబ్రూహీతి ॥ ౪ ॥ సహోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః
ప్రియావైఖలునో భవతీసతీ ప్రియమవృధద్ధన్తతర్హి భవత్యేతద్వ్యా
ఖ్యాస్యామితేవ్యాచక్షాణస్యతుమేనిదిధ్యాసస్వేతి॥ ౫॥ సహోవాచ
నవాఅరేపత్యుః కామాయపతిః ప్రియోభవత్యాత్మనస్తు కామాయపతిః
ప్రియోభవతి। నవాఅరేజాయాయై కామాయజాయా ప్రియా భ

త్యాత్మనస్తు కామాయ జాయా ప్రియా భవతి। నవా అరే పుత్రాణాం కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ పుత్రాః ప్రియా భవన్తి। నవా అరే విత్తస్య కామాయ విత్తం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ విత్తం ప్రియం భవతి। నవా అరే పశూనాం కామాయ పశవః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ పశవః ప్రియా భవన్తి। నవా అరే బ్రహ్మణః కామాయ బ్రహ్మ ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ బ్రహ్మ ప్రియం భవతి। నవా అరే క్షత్రస్య కామాయ క్షత్రం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ క్షత్రం ప్రియం భవతి। నవా అరే లోకానాం కామాయ లోకాః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ లోకాః ప్రియా భవన్తి। నవా అరే దేవానాం కామాయ దేవాః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ దేవాః ప్రియా భవన్తి। నవా అరే వేదానాం కామాయ వేదాః ప్రియా భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ వేదాః ప్రియా భవన్తి। నవా అరే భూతానాం కామాయ భూతాని ప్రియాణి భవన్త్యాత్మనస్తు కామాయ భూతాని ప్రియాణి భవన్తి। నవా అరే సర్వస్య కామాయ సర్వం ప్రియం భవత్యాత్మనస్తు కామాయ సర్వం ప్రియం భవతి। ఆత్మా వా అరే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యో మైత్రేయ్యాత్మని ఖల్వరే దృష్టే శ్రుతే మతే విజ్ఞాత ఇదꣳ సర్వం విదితమ్॥ ౬॥ బ్రహ్మ తం పరాదాద్యోఽన్యత్రాత్మనో బ్రహ్మ వేద క్షత్రం తం పరాదాద్యోఽన్యత్రాత్మనః క్షత్రం వేద లోకాస్తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో లోకాన్వేద దేవాస్తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో దేవాన్వేద వేదాస్తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో వేదాన్వేద భూతాని తం పరాదుర్యోఽన్యత్రాత్మనో భూతాని వేద సర్వం తం పరాదాద్యోఽన్యత్రాత్మనః సర్వం వేదేదం బ్రహ్మేదం క్షత్రమిమే లోకా ఇమే దేవా ఇమే వేదా ఇమాని సర్వాణి భూతానీదꣳ సర్వం యదయమాత్మా॥ ౭॥ స యథా దున్దుభేర్హన్యమానస్య న బాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ దున్దుభేస్తు గ్రహణేన దున్దుభ్యాఘాతస్య వా శబ్దో గృహీతః॥ ౮॥ స యథా శఙ్ఖస్య ధ్మాయమానస్య న బాహ్యాఞ్ఛబ్దాఞ్ఛక్నుయాద్గ్రహణాయ శఙ్ఖస్య తు గ్రహణేన శఙ్ఖ

ధ్మస్య వా శబ్దో గృహీతః॥ ౯॥ స యథా వీణాయై వాద్యమానాయై న బా
హ్యాఞ్ శబ్దాఞ్ శక్నుయాద్గ్రహణాయ వీణాయై తు గ్రహణేన వీణా వా
దస్య వా శబ్దో గృహీతః॥ ౧౦॥ స యథార్ద్రైధాగ్నేరభ్యాహితస్య పృథ
గ్ధూమా వినిశ్చరన్త్యేవం వా అరేఽస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసిత మేత
ద్యదృగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవేదోఽథర్వాఙ్గిరస ఇతిహాసః పురాణం
విద్యా ఉపనిషదశ్శ్లోకా సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానాన్యిష్టగ్
హుతమాశితం పాయిత మయఞ్చలోకః పరశ్చ లోకస్సర్వాణి చ భూ
తాన్యస్యైవైతాని సర్వాణి నిశ్వసితాని॥ ౧౧॥ స యథా సర్వా సామ
పాగ్ సముద్ర ఏకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ స్పర్శానాం త్వగేకాయన
మేవగ్ సర్వేషాగ్ రసానాం జిహ్వైకాయనమేవగ్ సర్వేషాం గన్ధా
నాం నాసికే ఏకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ రూపాణాం చక్షురేకాయన
మేవగ్ సర్వేషాగ్ శబ్దానాగ్ శ్రోత్రమేకాయనమేవగ్ సర్వేషాగ్ సఙ్క
ల్పానాం మన ఏకాయనమేవగ్ సర్వాసాం విద్యానాగ్ హృదయమేకాయ
నమేవగ్ సర్వేషాగ్ కర్మణాగ్ హస్తావేకాయనమేవగ్ సర్వేషామానన్దా
నాముపస్థ ఏకాయనమేవగ్ సర్వేషాం విసర్గాణాగ్ పాయురేకాయన
మేవగ్ సర్వేషామధ్వనాం పాదావేకాయనమేవగ్ సర్వేషాం వేదా
నాగ్ వాగేకాయనం॥ ౧౨॥ స యథా సైన్ధవఘనోఽనన్తరోఽబాహ్యః
కృత్స్నో రసఘన ఏవైవం వా అరేఽయమాత్మాఽనన్తరోఽబాహ్యః కృ
త్స్నః ప్రజ్ఞానఘన ఏవైతేభ్యో భూతేభ్యస్సముత్థాయ తాన్యేవానువి
నశ్యతి న ప్రేత్య సంజ్ఞాస్తీత్యరే బ్రవీమీతి హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః॥
౧౩॥ సా హోవాచ మైత్రేయ్యత్రైవ మా భగవాన్ మోహాన్తమాపీ
పిపన్న వా అహమిమం విజానామీతి స హోవాచ న వా అరేఽహం మో
హం బ్రవీమ్యవినాశీ వా అరేఽయమాత్మాఽనుచ్ఛిత్తిధర్మా॥ ౧౪॥ యత్ర
హి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి తదితర ఇతరం జిఘ్రతి తదితర
ఇతరగ్ రసయతే తదితర ఇతరమభివదతి తదితర ఇతరగ్ శృణోతి తది
తర ఇతరం మనుతే తదితర ఇతరగ్ స్పృశతి తదితర ఇతరం విజానాతి య

త్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యేత్తత్కేన కం జిఘ్రేత్త
త్కేన కగ్ం రసయేత్తత్కేన కమభివదేత్తత్కేన కగ్ం శృణుయాత్తత్కే
న కం మన్వీత తత్కేన కగ్ం స్పృశేత్తత్కేన కం విజానీయాద్యేనేదగ్ం స
ర్వం విజానాతి తం కేన విజానీయాత్స ఏష నేతి నేత్యాత్మాఽగృ
హ్యో న హి గృహ్యతేఽశీర్యో న హి శీర్యతేఽసఙ్గో న హి సజ్యతేఽసితో
న వ్యథతే న రిష్యతి విజ్ఞాతారమరే కేన విజానీయాదిత్యుక్తానుశాసనాసి
మైత్రేయ్యేతావదరే ఖల్వమృతత్వమితి హోక్త్వా యాజ్ఞవల్క్యో వి
జహార ॥ ౧౫ ॥ ఇతి షష్ఠం బ్రాహ్మణం ॥

అథ వగ్ంశః పౌతిమాష్యాత్పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః పౌతి
మాష్యాత్పౌతిమాష్యో గౌపవనాద్గౌపవనః కౌశికాత్కౌశికః కౌణ్డి
న్యాత్కౌణ్డిన్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యః కౌశికాచ్చ గౌతమాచ్చ గౌతమః
ఆగ్నివేశ్యాదాగ్నివేశ్యో గార్గ్యాద్గార్గ్యో గార్గ్యాద్గార్గ్యో గౌతమాద్గౌత
మః సైతవాత్సైతవః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యాయణో గా
ర్గ్యాయణాద్గార్గ్యాయణ ఉద్దాలకాయనాదుద్దాలకాయనో జాబాలా
యనాజ్జాబాలాయనో మాధ్యన్దినాయనాన్మాధ్యన్దినాయనః సౌకరా
యణాత్సౌకరాయణః కాషాయణాత్కాషాయణః సాయకాయనా
త్సాయకాయనః కౌశికాయనేః కౌశికాయనిః ఘృతకౌశికాద్ఘృత
కౌశికః పారాశర్యాయణాత్పారాశర్యాయణః పారాశర్యాత్పారా
శర్యో జాతూకర్ణ్యాజ్జాతూకర్ణ్య ఆసురాయణాచ్చ యాస్కాచ్చాసు
రాయణస్త్రైవణేస్త్రైవణిరౌపజన్ధనేరౌపజన్ధనిరాసురేరాసురిర్భార
ద్వాజాద్భారద్వాజ ఆత్రేయాదాత్రేయో మాణ్టేర్మాణ్టిర్గౌతమాద్గౌత
మో గౌతమాద్గౌతమో వాత్స్యాద్వాత్స్యః శాణ్డిల్యాచ్ఛాణ్డిల్యః కైశో
ర్యాత్కాప్యాత్కైశోర్యః కాప్యః కుమారహారితాత్కుమారహారితో
గాలవాద్గాలవో విదర్భీకౌణ్డిన్యాద్విదర్భీకౌణ్డిన్యో వత్సనపాతో బాభ్ర
వాద్వత్సనపాద్బాభ్రవః పథః సౌభరాత్పన్థాః సౌభరోఽయాస్యాదాఙ్గిర

సాదయాస్య ఆంగిరస ఆభూతేస్త్వాష్ట్రాదాభూతిస్త్వాష్ట్రో విశ్వరూపాత్త్వాష్ట్రాద్విశ్వరూపస్త్వాష్ట్రోఽశ్విభ్యామశ్వినౌ దధీచ ఆథర్వణాద్దధ్యఙ్ఙాథర్వణోఽథర్వణో దైవాదథర్వా దైవో మృత్యోః ప్రాధ్వగ్ంసనాన్మృత్యుః ప్రాధ్వగ్ంసనః ప్రధ్వగ్ంసనాత్ప్రధ్వగ్ంసన ఏకఋషేరేకర్షిర్విప్రచిత్తేర్విప్రచిత్తిర్వ్యష్టేర్వ్యష్టిస్సనారోః సనారుః సనాతనాత్సనాతనః సనకాత్సనకః పరమేష్ఠినః పరమేష్ఠీ బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయమ్భు బ్రహ్మణే నమః ॥ ౩ ॥ ఇతి షష్ఠం బ్రాహ్మణం ॥

ఇతి బృహదారణ్యకే - షష్ఠాధ్యాయస్సమాప్తః.

హరిః ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

సప్తమాధ్యాయే - ప్రథమబ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓమ్ । పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాద్గుమ్పూర్ణముదచ్యతే । పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే ॥ ౧ ॥ ఓం ఖం బ్రహ్మ । ఖం పురాణం వాయురం ఖమితి హ స్మాహ కౌరవ్యాయణీపుత్రో వేదోఽయం బ్రాహ్మణా విదుర్వేదైనేన యద్వేదితవ్యం । ౨ ॥ ఇతి ప్రథమం బ్రాహ్మణం ॥

త్రయాః ప్రాజాపత్యాః ప్రజాపతౌ పితరి బ్రహ్మచర్యమూషుర్దేవా మనుష్యా అసురా ఉషిత్వా బ్రహ్మచర్యం దేవా ఊచుర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదక్షరమువాచ ద ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచుర్దామ్యతేతి న ఆత్థేత్యోమితి హోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి ॥ ౧ ॥ అథ హైనం మనుష్యా ఊచుర్బ్రవీతు నో భవానితి తేభ్యో హైతదేవా

రమువాచద ఇతివ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతివ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచుర్దత్తేతిన ఆ
త్థేత్యోమితిహోవాచ వ్యజ్ఞాసిష్టేతి॥ ౨॥ అథహైనమసురా ఊచుర్బ్రు
వీతునోభవానితి తేభ్యోహైత దేవాక్షరమువాచద ఇతివ్యజ్ఞాసిష్టా౩ ఇతి
వ్యజ్ఞాసిష్మేతి హోచుర్దయధ్వమితిన ఆత్థేత్యోమితిహోవాచ వ్యజ్ఞా
సిష్టేతి తదేతదేవైషాదైవీవాగనువదతి స్తనయిత్నుర్దదదఇతిదామ్యతద
త్తదయధ్వమితి తదేతత్త్రయగ్ం శిక్షేద్దమందానందయామితి ॥ ౩ ॥ ఇతి
ద్వితీయంబ్రాహ్మణం॥

ఏషప్రజాపతిర్యద్ధృదయమేతద్బ్రహ్మైతత్సర్వం తదేతత్త్ర్యక్ష
రగ్ం హృదయమితిహృ ఇత్యేకమక్షరమభిహరన్త్యస్మైస్వాశ్చాన్యేచ
య ఏవంవేదద ఇత్యేకమక్షరం దదత్యస్మైస్వాశ్చాన్యేచయఏవం వేదయ
మిత్యేకమక్షరమేతిస్వర్గంలోకంయఏవంవేద॥౧॥ఇతితృతీయంబ్రాహ్మణం॥

తద్వైతదేతదేవతదాససత్యమేవసయోహైతం మహద్యక్షంప్ర
థమజం వేదసత్యం బ్రహ్మేతిజయతీమాంల్లోకాంజితఇన్న్వసావసద్యఏవ
మేతంమహద్యక్షం ప్రథమజం వేదసత్యం బ్రహ్మేతిసత్యగ్ం హ్యేవబ్ర
హ్మ ॥౧॥ ఆపఏవేదమగ్ర ఆసుస్తా ఆపః సత్యమసృజన్త సత్యంబ్రహ్మబ్రహ్మ
ప్రజాపతిం ప్రజాపతి ర్దేవాగ్ం స్తేదేవాస్సత్య మేవోపాసతే తదేత
త్త్ర్యక్షరగ్ం సత్యమితిస ఇత్యేకమక్షరంతీత్యేకమక్షరం యమిత్యేకమ
క్షరం ప్రథమోత్తమేఅక్షరేసత్యంమధ్యతోఽనృతంతదేతదనృతముభయత
స్సత్యేనపరిగృహీతగ్ం సత్యభూయమేవ భవతినైనంవిద్వాగ్ం సమనృత
గ్ం హినస్తి॥౧॥ఇతిచతుర్థంబ్రాహ్మణం॥

తద్యత్తత్సత్యమసౌసఆదిత్యోయఏషఏతస్మిన్మండలేపురుషో యశ్చా
యం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తా వేతావన్యోన్యస్మిన్ప్రతిష్ఠితౌ రశ్మిభి రేషో
ఽస్మిన్ప్రతిష్ఠితః ప్రాణైరయమముష్మిన్సయదోత్క్రమిష్యన్భవతి శుద్ధమే
వైతన్మండలంపశ్యతినైన మేతేరశ్మయః ప్రత్యాయన్తి ॥ ౧ ॥ యఏషఏత

స్మిన్మండలే పురుషస్తస్య భూరితి శిర ఏకగ్ం శిర ఏక మేతదక్షరం భువ ఇతి బాహూ ద్వౌ బాహూ ద్వే ఏతే అక్షరే సువరితి ప్రతిష్ఠా ద్వే ప్రతిష్ఠే ద్వే ఏతే అక్షరే తస్యోపనిషదహరితి హంతి పాప్మానం జహాతి చ య ఏవం వేద॥ యోఽయం దక్షిణేఽక్షన్పురుషస్తస్య భూరితి శిర ఏకగ్ం శిర ఏక మేతదక్షరం భువ ఇతి బాహూ ద్వౌ బాహూ ద్వే ఏతే అక్షరే సువరితి ప్రతిష్ఠా ప్రతిష్ఠే ద్వే ద్వే ఏతే అక్షరే తస్యోపనిషదహమితి హంతి పాప్మానం జహాతి చ య ఏవం వేద॥ ౨॥ ఇతి పంచమం బ్రాహ్మణం॥

మనోమయోఽయం పురుషో భాస్సత్యస్తస్మిన్నంతర్హృదయే యథా వ్రీహిర్వా యవో వా స ఏష సర్వస్యేశానః సర్వస్యాధిపతిః సర్వమిదం ప్రశాస్తి యదిదం కించ॥ ౧॥ ఇతి షష్ఠం బ్రాహ్మణం॥

విద్యుద్బ్రహ్మేత్యాహుర్విదానాద్విద్యుద్విద్యత్యేనం పాప్మనో య ఏవం వేద విద్యుద్బ్రహ్మేతి విద్యుద్ధ్యేవ బ్రహ్మ॥ ౧॥ ఇతి సప్తమం బ్రాహ్మణమ్॥

వాచం ధేనుముపాసీత తస్యాశ్చత్వారః స్తనాః స్వాహాకారో వషట్కారో హంతకారః స్వధాకారస్తస్యై ద్వౌ స్తనౌ దేవా ఉపజీవంతి స్వాహాకారం చ వషట్కారం చ హంతకారం మనుష్యాః స్వధాకారం పితరస్తస్యాః ప్రాణ ఋషభో మనో వత్సః॥ ౧॥ ఇత్యష్టమం బ్రాహ్మణం॥

అయమగ్నిర్వైశ్వానరో యోఽయమంతః పురుషే యేనేదమన్నం పచ్యతే యదిదమద్యతే తస్యైష ఘోషో భవతి యమేతత్కర్ణావపిధాయ శృణోతి స యదోత్క్రమిష్యన్భవతి నైనం ఘోషగ్ం శృణోతి॥ ౧॥ ఇతి నవమం బ్రాహ్మణమ్॥

యదా వై పురుషోఽస్మాల్లోకాత్ప్రైతి స వాయుమాగచ్ఛతి తస్మై స తత్ర విజిహీతే యథా రథచక్రస్య ఖం తేన స ఊర్ధ్వ ఆక్రమతే స ఆది

త్య మాగచ్ఛతి తస్మైస తత్రవిజిహీతే యథా లమ్బరస్యఖం తేనస ఊర్ధ్వ ఆక్రమతే స చన్ద్రమస మాగచ్ఛతి తస్మైస తత్ర విజిహీతే యథా దున్దుభేః ఖం తేనస ఊర్ధ్వ ఆక్రమతే స లోక మాగచ్ఛత్య శోక మహిమం తస్మిన్వసతి శాశ్వతీస్సమాః॥ ౧॥ ఇతి దశమం బ్రాహ్మణమ్॥

ఏతద్వై పరమం తపో యద్వ్యాహిత స్తప్యతే పరమగ్ం హైవ లోకం జయతి య ఏవం వేద ఏతద్వై పరమం తపో యం ప్రేత మరణ్యగ్ం హరన్తి పరమగ్ం హైవ లోకం జయతి య ఏవం వేద ఏతద్వై పరమం తపో యం ప్రేత మగ్నావభ్యాదధతి పరమగ్ం హైవ లోకం జయతి య ఏవం వేద॥ ౧॥ ఇత్యేకాదశం బ్రాహ్మణమ్॥

అన్నం బ్రహ్మేత్యేక ఆహు స్తన్న తథా పూయతి వా అన్నమృతే ప్రాణాత్ప్రాణో బ్రహ్మేత్యేక ఆహు స్తన్న తథా శుష్యతి వై ప్రాణ ఋతే న్నాదేతే హ త్వేవ దేవతే ఏకధాభూయం భూత్వా పరమతాం గచ్ఛత స్తద్ధస్మాహ ప్రాతృదః పితరం కిగ్ం స్విదేవైవం విదుషే సాధు కుర్యాం కిమేవాస్మా అసాధు కుర్యామితి సహ స్మాహ పాణినా మా ప్రాతృద కస్త్వేనయో రేకధాభూయం భూత్వా పరమతాం గచ్ఛతీతి తస్మా ఉ హైతదువాచ వీత్యన్నం వై వ్యన్నే హీమాని సర్వాణి భూతాని విష్టాని రమితి ప్రాణో వై రం ప్రాణే హీమాని సర్వాణి భూతాని రమన్తే సర్వాణి హ వా అస్మిన్భూతాని విశన్తి సర్వాణి భూతాని రమన్తే య ఏవం వేద॥ ౧॥ ఇతి ద్వాదశం బ్రాహ్మణమ్॥

ఉక్థం ప్రాణో వా ఉక్థం ప్రాణో హీదగ్ం సర్వ ముత్థాపయ త్యుద్ధాస్మా దుక్థవిద్వీర స్తిష్ఠ త్యుక్థస్య సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద॥ ౧॥ యజుః ప్రాణో వై యజుః ప్రాణే హీమాని సర్వాణి భూతాని యుజ్యన్తే యుజ్యన్తే హాస్మై సర్వాణి భూతాని శ్రైష్ఠ్యాయ యజుషః సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద॥ ౨॥ సామ ప్రాణో వై సామ ప్రా

నేహి మానీవ సర్వాణి భూతాని సమ్యఞ్చి సమ్యఞ్చి హాస్మై సర్వాణి భూతాని శ్రైష్ఠ్యాయ కల్పన్తే సామ్నః సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద ॥౩॥ క్షత్రం ప్రాణో వై క్షత్రం ప్రాణో హి వై క్షత్రం త్రాయతే హైనం ప్రాణః క్షణితోః ప్ర క్షత్రమత్రమాప్నోతి క్షత్రస్య సాయుజ్యగ్ం సలోకతాం జయతి య ఏవం వేద ॥౪॥ ఇతి త్రయోదశం బ్రాహ్మణమ్ ॥

భూమిరన్తరిక్షం ద్యౌరిత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్ం హ వా ఏకం గాయత్ర్యై పదమేతదు హైవాస్యా ఏతత్స యావదేషు త్రిషు లోకేషు తావద్ధ జయతి యో౽స్యా ఏతదేవం పదం వేద ॥ ౧ ॥ ఋచో యజూగ్ంషి సామానీత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్ం హ వా ఏకం గాయత్ర్యై పదమేతదు హైవాస్యా ఏతత్స యావతీయం త్రయీ విద్యా తావద్ధ జయతి యో౽స్యా ఏతదేవం పదం వేద ॥ ౨ ॥ ప్రాణో౽పానో వ్యాన ఇత్యష్టావక్షరాణ్యష్టాక్షరగ్ం హ వా ఏకం గాయత్ర్యై పదమేతదు హైవాస్యా ఏతత్స యావదిదం ప్రాణి తావద్ధ జయతి యో౽స్యా ఏతదేవం పదం వేద । అథాస్యా ఏతదేవ తురీయం దర్శతం పదం పరోరజా య ఏష తపతి యద్వై చతుర్థం తత్తురీయం దర్శతం పదమితి దదృశ ఇవ హ్యేష పరోరజా ఇతి సర్వము హ్యేవైష రజ ఉపర్యుపరి తపత్యేవగ్ం హైవ శ్రియా యశసా తపతి యో౽స్యా ఏతదేవం పదం వేద ॥ ౩ ॥ సైషా గాయత్ర్యేతస్మిగ్ంస్తురీయే దర్శతే పదే పరోరజసి ప్రతిష్ఠితా తద్వై తత్సత్యే ప్రతిష్ఠితం చక్షుర్వై సత్యం చక్షుర్హి వై సత్యం తస్మాద్యదిదానీం ద్వౌ వివదమానావేయాతామహమదర్శమహమశ్రౌషమితి య ఏవ బ్రూయాదహమదర్శమితి తస్మా ఏవ శ్రద్దధ్యామ తద్వై తత్సత్యం బలే ప్రతిష్ఠితం ప్రాణో వై బలం తత్ప్రాణే ప్రతిష్ఠితం తస్మాదాహుర్బలగ్ం సత్యాదోగీయ ఇత్యేవం వేషా గాయత్ర్యధ్యాత్మం ప్రాణే ప్రతిష్ఠితా సా హైషా గయాగ్ంస్తత్రే ప్రాణా వై గయాస్తత్ప్రాణాగ్ంస్తత్రే తద్యద్గయాగ్ంస్తత్రే తస్మాద్గాయత్రీ నామ స యామేవామూగ్ం సావిత్రీమన్వాహైషైవ స యస్మా అన్వాహ తస్య

ప్రాణాగ్ంస్త్రాయతే ॥ ౪ ॥ తాగ్ంహైతామేకే సావిత్రీమనుష్టుభమన్వాహురనుష్టుబేతద్వాచమనుబ్రూమ ఇతి న తథా కుర్యాద్గాయత్రీమేవ సావిత్రీమనుబ్రూయాద్యది హ వా అప్యేవంవిద్బహ్వివ ప్రతిగృహ్ణాతి న హైవ తద్గాయత్ర్యా ఏకంచన పదం ప్రతి ॥ ౫ ॥ స య ఇమాగ్ంస్త్రీన్లోకాన్పూర్ణాన్ప్రతిగృహ్ణీయాత్సోఽస్యా ఏతత్ప్రథమం పదమాప్నుయాదథ యావతీయం త్రయీ విద్యా యస్తావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్సోఽస్యా ఏతద్ద్వితీయం పదమాప్నుయాదథ యావదిదం ప్రాణి యస్తావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్సోఽస్యా ఏతత్తృతీయం పదమాప్నుయాదథాస్యా ఏతదేవ తురీయం దర్శతం పదం పరోరజా య ఏష తపతి నైవ కేనచనాప్యం కుత ఉ ఏతావత్ప్రతిగృహ్ణీయాత్ ॥ ౬ ॥ తస్యా ఉపస్థానం గాయత్ర్యస్యేకపదీ ద్విపదీ త్రిపదీ చతుష్పద్యపదసి న హి పద్యసే నమస్తే తురీయాయ దర్శతాయ పదాయ పరోరజసేఽసావదో మా ప్రాపదితి యం ద్విష్యాదసావస్మై కామో మా సమృద్ధీతి వా న హైవాస్మై స కామః సమృధ్యతే యస్మా ఏవముపతిష్ఠతేఽహమదః ప్రాపమితి వా ॥ ౭ ॥ ఏతద్ధ వై తజ్జనకో వైదేహో బుడిలమాశ్వతరాశ్విమువాచ యన్ను హో తద్గాయత్రీవిద్బ్రూథా అథ కథగ్ంహస్తీభూతో వహసీతి ముఖగ్ంహ్యస్యాః సమ్రాణ్న విదాంచకారేతి హోవాచ తస్యా అగ్నిరేవ ముఖం యది హ వా అపి బహ్వివాగ్నావభ్యాదధతి సర్వమేవ తత్సందహత్యేవగ్ంహైవైవం విద్యద్యపి బహ్వివ పాపం కురుతే సర్వమేవ తత్సంప్సాయ శుద్ధః పూతోఽజరోఽమృతస్సంభవతి ॥ ౮ ॥ ఇతి చతుర్దశం బ్రాహ్మణం ॥

హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం । తత్త్వం పూషన్నపావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే । పూషన్నేకర్షే యమ సూర్య ప్రాజాపత్య వ్యూహ రశ్మీన్ । సమూహ తేజో యత్తే రూపం కల్యాణతమం తత్తే పశ్యామి యోఽసావసౌ పురుషః సోఽహమస్మి । వాయురనిలమమృతమథేదం భస్మాంతగ్ంశరీరం । ఓం ౩ క్రతో స్మర కృతగ్ం స్మర క్రతో స్మర

కృతగ్‌స్మర । అగ్నేనయసుపథారాయే అస్మాన్విశ్వాని దేవ వయునా
నివిద్వాన్ । యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణమేనో భూయిష్ఠాంతేనమ ఉ
క్తింవిధేమ ॥ ౧॥ ఇతిపఞ్చదశంబ్రాహ్మణం॥

ఇతిబృహదారణ్యకే - సప్తమాధ్యాయస్సమాప్తః.

హరిః ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాష్టమాధ్యాయె ప్రథమబ్రాహ్మణమ్.

హరిః ఓం॥ యోహవై జ్యేష్ఠంచ శ్రేష్ఠంచ వేద జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ
స్వానాంభవతి ప్రాణోవై జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ స్వా
నాంభవత్యపిచ యేషాంబుభూషతి యఏవంవేద॥ ౧॥ యోహ వైవసి
ష్ఠాంవెద వసిష్ఠస్స్వానాంభవతి వాగ్వైవసిష్ఠా వసిష్ఠస్స్వానాం భవ
త్యపిచ యెషాంబుభూషతి యఏవంవేద॥ ౨॥ యోహవైప్రతిష్ఠాం వేద
ప్రతితిష్ఠతి సమేప్రతితిష్ఠతి దుర్గెచక్షుర్వైప్రతిష్ఠా చక్షుషాహి సమేచ
దుర్గేచ ప్రతితిష్ఠతి ప్రతితిష్ఠతిసమే ప్రతితిష్ఠతిదుర్గెయఏవంవేద॥ ౩॥యో
హవై సమ్పదం వెదసగ్ హాస్మైపద్యతేయం కామం కామయతే శ్రో
త్రంవైసమ్పత్ శ్రోత్రేహీమెసర్వేవెదా అభిసమ్పన్నాఃసగ్ హాస్మై
పద్యతేయం కామంకామయతె యఏవంవెద॥ ౪॥ యోహవా ఆయత
నంవెదాయతనగ్ స్వానాంభవత్యాయతనం జనానాంమనోవా ఆయ
తన మాయతనగ్ స్వానాంభవత్యాయతనంజనానాంయఏవంవెద॥ ౫॥
యోహవైప్రజాపతిం వేదప్రజాయతెహ ప్రజయాపశుభిః రేతోవైప్రజా

పతిః ప్రజాయతే హ ప్రజయా పశుభిర్య ఏవం వేద ॥ ౬॥ తే హేమే ప్రా
ణా అహగ్ం శ్రేయసే వివదమానా బ్రహ్మ జగ్ముస్తద్ధోచుః కో నో వసి
ష్ఠ ఇతి తద్ధోవాచ యస్మిన్వ ఉత్క్రాన్త ఇదగ్ం శరీరం పాపీయో
మన్యతే స వో వసిష్ఠ ఇతి॥ ౭॥ వాగ్ఘోచ్చక్రామ సా సంవత్సరం ప్రోష్యాగ
త్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా కలా అవ
దన్తో వాచా ప్రాణన్తః ప్రాణేన పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ వి
ద్వాగ్ంసో మనసా ప్రజాయమానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ వా
క్॥ ౮॥ చక్షుర్హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ కథమశ
కత మదృతే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా అన్ధా అపశ్యన్తశ్చక్షుషా ప్రా
ణన్తః ప్రాణేన వదన్తో వాచా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ విద్వాగ్ంసో మనసా
ప్రజాయమానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ చక్షుః॥ ౯ ॥ శ్రోత్ర
గ్ం హోచ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ కథమశకత మదృ
తే జీవితుమితి తే హోచుర్యథా బధిరా అశృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ప్రాణన్తః
ప్రాణేన వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా విద్వాగ్ంసో మనసా ప్రజాయ
మానా రేతసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ శ్రోత్రం ॥౧౦॥ మనో హో
చ్చక్రామ తత్సంవత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితు
మితి తే హోచుర్యథా ముగ్ధా అవిద్వాగ్ంసో మనసా ప్రాణన్తః ప్రాణే
న వదన్తో వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ ప్రజాయమానా రే
తసైవమజీవిష్మేతి ప్రవివేశ హ మనః॥ ౧౧॥ రేతో హోచ్చక్రామ తత్సం
వత్సరం ప్రోష్యాగత్యోవాచ కథమశకత మదృతే జీవితుమితి తే హో
చుర్యథా క్లీబా అప్రజాయమానా రేతసా ప్రాణన్తః ప్రాణేన వదన్తో
వాచా పశ్యన్తశ్చక్షుషా శృణ్వన్తః శ్రోత్రేణ విద్వాగ్ంసో మనసైవమ జీవి
ష్మేతి ప్రవివేశ హ రేతః॥ ౧౨॥ అథ హ ప్రాణ ఉత్క్రమిష్యన్యథా మహా
సుహయః సైన్ధవః పడ్వీశశఙ్కూన్సంబృహేదేవగ్ం హైవేమాన్ప్రా
ణాన్సంబబర్హ తే హోచుర్మా భగవ ఉత్క్రమీర్న వై శక్ష్యామస్త్వదృ
తే జీవితుమితి తస్యో మే బలిం కురు తేతి తథేతి ॥ ౧౩ ॥ సా హ వా

సహోవాచయద్వా అహం వసిష్ఠాస్మిత్వం తద్వసిష్ఠోసీతియద్వా అహం ప్రతిష్ఠాస్మిత్వం తత్ప్రతిష్ఠోసీతి చక్షుర్యద్వాఅహగ్ సమ్పదస్మిత్వం తత్సమ్పదసీతిశ్రోత్రంయద్వా అహమాయతనమస్మిత్వం తదాయతనమసీతి మనోయద్వా అహంప్రజాతిరస్మిత్వం తత్ప్రజాతిరసీతి రేతస్తస్యోమె కిమన్నంకిం మేవాస ఇతియదిదంకించాశ్వభ్య ఆక్రిమిభ్య ఆకీటపతంగేభ్యస్తత్తేఽన్నమాపోవాస ఇతినహవా అస్యానన్నంజగ్ధం భవతి నానన్నం ప్రతిగృహీతం యఏవమేతదనస్యాన్నం వేదతద్విద్వాగ్ సః శ్రోత్రియా అశిష్యన్తఆచామన్త్యశిత్వాచామన్త్యేతమేవతదనమనగ్నంకుర్వంతో మన్యన్తే॥ ౧౪॥ ఇతిప్రథమంబ్రాహ్మణం॥

శ్వేతకేతుర్హవా ఆరుణేయః పఞ్చాలానాం పరిషద మాజగామస ఆజగామజైవలింప్రవాహణం పరిచారయమాణం తముదీక్ష్యాభ్యువాద కుమారా౩ఇతి సభో ౩ఇతి ప్రతిశుశ్రావానుశిష్టోన్వసి పిత్రేత్యోమితి హోవాచ॥ ౧॥ వేత్థయథేమాః ప్రజాః ప్రయత్యోవిప్రతిపద్యన్తా ౩ఇతి నేతిహోవాచ వేత్థోయథేమంలోకం పునరాపద్యన్తా౩ ఇతి నేతి హోవాచ వేత్థోయథాఽసౌలోకఏవంబహుభిః పునఃపునః ప్రయద్భిర్న సమ్పూర్యతా ౩ ఇతి నేతిహోవాచ వేత్థోయతిథ్యామాహుత్యాగ్ హుతాయామాపః పురుషవాచోభూత్వా సముత్థాయవదన్తీ ౩ఇతి నేతిహైవోవాచ వేత్థో దేవయానస్యవాపథః ప్రతిపదం పితృయాణస్య వాయత్కృత్వా దేవయానం వాపన్థానం ప్రతిపద్యన్తే పితృయాణంవా పిహినఋషేర్వచశ్శ్రుతం। ద్వేసృతీఅశృణవం పితౄణామహం దేవానాముతమర్త్యానాం। తాభ్యామిదంవిశ్వమేజత్సమేతియదన్తరాపితరం మాతరంచేతి। నాహమతఏకంచన వేదేతిహోవాచ॥ ౨॥ అథైనం వసత్యోపమన్త్రయాఞ్చక్రేఽనాదృత్యవసతింకుమారః ప్రదుద్రావస ఆజగామపితరంతగ్ హోవాచేతివావకిలనోభవాన్పురానుశిష్టానవోచదితికథగ్ సుమేధఇతి పఞ్చమాప్రశ్నాన్ రాజన్యబన్ధుర ప్రాక్షీ

త్తతో నైకఞ్చనవేదేతి కతమేత ఇతిహ ప్రతీకాన్యుదా జహార॥౩॥
స హోవాచ తథా న స్త్వం తాత జానీథాః యథా యదహం కించన వేద
సర్వమహం తత్తుభ్యమవోచం ప్రేహి తు తత్ర ప్రతీత్య బ్రహ్మచర్యం వ
త్స్యావ ఇతి భవానేవ గచ్ఛత్వితి స ఆజగామ గౌతమో యత్ర ప్రవాహణస్య
జైవలేరాస తస్మా ఆసనమాహృత్యోదకమాహారయాఞ్చకారాథహా
స్మా అర్ఘ్యంచకార తగ్ం హోవాచ వరం భగవతే గౌతమాయ దద్మ ఇతి॥
౪॥ స హోవాచ ప్రతిజ్ఞాతో మ ఏష వరో యాం తు కుమారస్యాన్తే వాచ
మభాషథాస్తామేవ మే బ్రూహీతి॥ ౫॥ స హోవాచ దైవేషు వై గౌత
మైతద్వరేషు మానుషాణాం బ్రూహీతి॥ ౬॥ స హోవాచ విజ్ఞాయతే
హాస్తి హిరణ్యస్యాపాత్తం గో అశ్వానాం దాసీనాం ప్రవారాణాం పరి
ధానస్య మా నో భవాన్ బహోరనన్తస్యాపర్యన్తస్యాభ్యవదా
న్యో భూదితి స వై గౌతమ తీర్థేనేచ్ఛాసా ఇత్యుపైమ్యహం భవన్తమితి
వాచా హ స్మైవ పూర్వ ఉపయన్తి స హోపాయన కీర్త్యోవాస ॥ ౭ ॥
స హోవాచ తథా న స్త్వం గౌతమ మాపరాధాస్తవ చ పితామహా యథే
యం విద్యేతః పూర్వం న కస్మిగ్శ్చన బ్రాహ్మణ ఉవాస తాం త్వహం తు
భ్యం వక్ష్యామి కో హి త్వైవం బ్రువన్తమర్హతి ప్రత్యాఖ్యాతుమితి॥ ౮
అసౌ వై లోకో ఽగ్నిర్గౌతమ తస్యాదిత్య ఏవ సమిద్రశ్మయో ధూమో ఽహరర్చి
ర్దిశో ఽఙ్గారా అవాన్తరదిశో విస్ఫులిఙ్గాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాః శ్ర
ద్ధాం జుహ్వతి తస్యా ఆహుత్యై సోమో రాజా సమ్భవతి ॥ ౯ ॥ పర్జన్యో
వా అగ్నిర్గౌతమ సంవత్సర ఏవ సమిదభ్రాణి ధూమో విద్యుదర్చి రశ
నిరఙ్గారా హ్రాదునయో విస్ఫులిఙ్గాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవాః సో
మగ్ం రాజానం జుహ్వతి తస్యా ఆహుత్యై వృష్టిస్సమ్భవతి॥ ౧౦॥ అయం
వై లోకో ఽగ్నిర్గౌతమస్య పృథివ్యేవ సమిదగ్నిర్ధూమో రాత్రిరర్చిశ్చన్ద్ర
మా అఙ్గారా నక్షత్రాణి విస్ఫులిఙ్గాస్తస్మిన్నేతస్మిన్నగ్నౌ దేవా వృష్టిం
జుహ్వతి తస్యా ఆహుత్యా అన్నగ్ం సమ్భవతి॥ ౧౧॥ పురుషో వా అగ్నిర్గౌ
తమ తస్య వ్యాత్తమేవ సమిత్ప్రాణో ధూమో వాగర్చిశ్చక్షురఙ్గారా

త్యగ్నౌ హుత్వా మన్థే సగ్ంస్రవమవనయతి ॥ ౩ ॥ అథైనమభిమృశతిభ్ర
మదసి జ్వలదసి పూర్ణమసి ప్రస్తబ్ధమస్యేకసభమసి హింకృతమసి హిం
క్రియమాణ మస్యుద్గీథమసి ఉద్గీయమానమసి శ్రావితమసి ప్రత్యా
శ్రావితమస్యార్ద్రే సన్దీప్తమసి విభూరసి ప్రభూరస్యన్న మసిజ్యోతిర
సి నిధనమసి సంవర్గోఽసీతి ॥ ౪ ॥ అథైనముద్యచ్ఛత్యామగ్ంస్యామ
గ్ం హి తే మహి స హి రాజేశానోఽధిపతిఃసమాగ్ం రాజేశానోఽధి
పతిం కరోత్వితి ॥ ౫ ॥ అథైనమాచామతి తత్సవితుర్వరేణ్యం మధువాతా
ఋతాయతే మధుక్షరన్తి సిన్ధవః । మాధ్వీర్నస్సన్త్వోషధీర్భూస్స్వాహా
భర్గో దేవస్యధీమహి మధునక్తముతోషసో మధుమత్పార్థివగ్ం రజః మధు
ద్యౌరస్తు నః పితా భువస్స్వాహా । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ మధుమా
న్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తుసూర్యః మాధ్వీర్గావో భవన్తున స్వః
స్స్వాహేతి । సర్వాంచ సావిత్రీమన్వాహ సర్వాశ్చ మధుమతీరహమే
దగ్ం సర్వం భూయాసం భూర్భువస్స్వస్స్వాహేత్యన్తత ఆచమ్య పాణీ
ప్రక్షాళ్య జఘనేనాగ్నిం ప్రాక్ఛిరాస్సంవిశతి ప్రాతరాదిత్య ముపతిష్ఠ
దిశా మేకపుణ్డరీక మస్యహంమనుష్యాణా మేకపుణ్డరీకంభూయాసమితియ
థేత మేత్యజఘనేనాగ్ని మాసీనోవగ్ం శంజపతి ॥ ౬ ॥ తగ్ం హైత ముద్దా
లక ఆరుణిర్వాజసనేయాయ యాజ్ఞవల్క్యాయాన్తేవాసిన ఉక్త్వోవా
చాపియఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ నిషించేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయు
పలాశానీతి ॥ ౭ ॥ ఏతము హైవ వాజసనేయో యాజ్ఞవల్క్యో మధుక
యపైంగ్యాయాన్తేవాసినఉక్త్వో వాచాపియఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ
నిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాఃప్రరోహేయుః పలాశానీతి ॥ ౮ ॥ ఏత ముహై
మధుకః పైంగ్యశ్చూలాయ భాగవిత్తయేఽన్తేవాసినఉక్త్వోవాచాపియ
ఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌనిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుఃపలాశానీ
తి ॥ ఏతము హైవచూలోభాగవిత్తిర్జానకయ ఆయస్థూణాయాన్తేవా
సిన ఉక్త్వోవాచాపియఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌనిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాఃప్రర
హేయుఃపలాశానీతి ॥ ౧౧ ॥ ఏతముహైవజానకిరాయస్థూణః సత్యా

మాయజాబాలాయాన్తేవాసిన ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనగ్ం శుష్కే స్థాణౌ
నిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి॥ ౧౧ ॥ ఏతము హై
వసత్య కామో జాబాలో ఽన్తేవాసిభ్య ఉక్త్వోవాచాపి య ఏనగ్ం శు
ష్కే స్థాణౌ నిషిఞ్చేజ్జాయేరఞ్ఛాఖాః ప్రరోహేయుః పలాశానీతి త
మేతం నా పుత్రాయ వా ఽనన్తేవాసినే వా బ్రూయాత్ ॥ ౧౨ ॥
చతురౌదుమ్బరో భవత్యౌదుమ్బరః స్రువ ఔదుమ్బరశ్చమ
స ఔదుమ్బర ఇధ్మ ఔదుమ్బర్యా ఉపమన్థన్యౌ దశ గ్రామ్యాణి ధాన్యాని
భవన్తి వ్రీహియవా స్తిలమాషా అణుప్రియంగవో గోధూమాశ్చ మసూ
రాశ్చ ఖల్వాశ్చ ఖలకులాశ్చ తాన్పిష్టాన్దధని మధుని ఘృత ఉపసిఞ్చ
త్యాజ్యస్య జుహోతి ॥ ౧౩ ॥ ఇతి తృతీయం బ్రాహ్మణమ్ ॥

ఏషాం వై భూతానాం పృథివీ రసః పృథివ్యా ఆపోఽపామోషధయ
ఓషధీనాం పుష్పాణి పుష్పాణాం ఫలాని ఫలానాం పురుషః పురుషస్య రేతః ॥
౧ ॥ స హ ప్రజాపతిరీక్షాఞ్చక్రే హన్తాస్మై ప్రతిష్ఠాం కల్పయానీతి స స్త్రియగ్ం
ససృజే తాగ్ం సృష్ట్వాఽధ ఉపాస్త తస్మాత్స్త్రియమధ ఉపాసీత స ఏతం
ప్రాఞ్చం గ్రావాణమాత్మన ఏవ సముదపారయత్తేనైనామభ్యసృజత్
॥ ౨ ॥ తస్యా వేదిరుపస్థో లోమాని బర్హిశ్చర్మాధిషవణే సమిద్ధో మధ్యతస్తౌ
ముష్కౌ స యావాన్హ వై వాజపేయేన యజమానస్య లోకో భవతి తావా
నస్య లోకో భవతి య ఏవం విద్వానధోపహాసం చరత్యాసాగ్ం స్త్రీణాగ్ం
సుకృతం వృఙ్క్తేఽథ య ఇదమవిద్వానధోపహాసం చరత్యాస్య స్త్రియః
సుకృతం వృఞ్జతే॥ ౩॥ ఏతద్ధ స్మ వై తద్విద్వానుద్దాలక ఆరుణిరాహైతద్ధ
స్మ వై తద్విద్వాన్నాకో మౌద్గల్య ఆహైతద్ధ స్మ వై తద్విద్వాన్కుమార
హారిత ఆహ బహవో మర్యా బ్రాహ్మణాయనా నిరిన్ద్రియా విసుకృతోఽ
స్మాల్లోకాత్ప్రయన్తి య ఇదమవిద్వాగ్ంసోఽధోపహాసం చరన్తీతి బ
హు వా ఇదగ్ం సుప్తస్య వా జాగ్రతో వా రేతః స్కన్దతి॥ ౪॥ తదభిమృశే
దను వా మన్త్రయేత యన్మేఽద్య రేతః పృథివీమస్కాన్త్సీద్యదోషధీరప్య
సరద్యదపః। ఇదమహం తద్రేత ఆదదే। పునర్మామైత్విన్ద్రియం పునస్తే

జః పునర్భగః। పునరగ్నిర్ధిష్ణియా యథా స్థానం కల్పన్తామిత్యనామికాఙ్గు
ష్ఠాభ్యామాదాయాన్తరేణ స్తనౌ వా భ్రువౌ వా నిమృజ్యాత్ ॥ ౫॥ అథ
యద్యుదక ఆత్మానం పరిపశ్యేత్తదభిమన్త్రయేత మయి తేజ ఇన్ద్రియం
యశో ద్రవిణగ్ం సుకృతమితి శ్రీర్హ వా ఏషా స్త్రీణాం యన్మలోద్వాసా
స్తస్మాన్మలోద్వాససం యశస్వినీమభిక్రమ్యోపమన్త్రయేత॥ ౬॥ సా
చేదస్మై న దద్యాత్కామమేనామవక్రీణీయాత్ సా చేదస్మై నైవ దద్యా
త్కామమేనాం యష్ట్యా వా పాణినా వోపహత్యాతిక్రామేదిన్ద్రియేణ
తే యశసా యశ ఆదద ఇత్యయశా ఏవ భవతి। ౭। సా చేదస్మై దద్యాది
న్ద్రియేణ తే యశసా యశ ఆదధామీతి యశస్వినావేవ భవతః॥ ౮॥ స
యామిచ్ఛేత్కామయేత మేతి తస్యామర్థం నిష్ఠాయ ముఖేన ముఖగ్ం సన్ధా
యోపస్థమస్యా అభిమృశ్య జపేత్ అఙ్గాదఙ్గాత్సమ్భవసి హృదయాదధి
జాయసే। స త్వమఙ్గకషాయోఽసి దిగ్ధవిద్ధామివ మాదయేమామమూం మ
యీతి॥ ౯॥ అథ యామిచ్ఛేన్న గర్భం దధీతేతి తస్యామర్థం నిష్ఠాయ ముఖే
న ముఖగ్ం సన్ధాయాభిప్రాణ్యాపాన్యాదిన్ద్రియేణ తే రేతసా రేత ఆదద
ఇత్యరేతా ఏవ భవతి ౧౦। అథ యామిచ్ఛేద్దధీతేతి తస్యామర్థం నిష్ఠాయ
ముఖేన ముఖగ్ం సన్ధాయాపాన్యాభిప్రాణ్యాదిన్ద్రియేణ తే రేతసా రేత
ఆదధామీతి గర్భిణ్యేవ భవతి॥ ౧౧॥ అథ యస్య జాయాయై జారః స్యాత్తం
చేద్ద్విష్యాదామపాత్రేఽగ్నిముపసమాధాయ ప్రతిలోమగ్ం శరబర్హి
స్తీర్త్వా తస్మిన్నేతాః శరభృష్టీః ప్రతిలోమాః సర్పిషాక్తా జుహుయాన్మమ
సమిద్ధేఽహౌషీః ప్రాణాపానౌ త ఆదదేఽసావితి। మమ సమిద్ధేఽహౌషీః
పుత్రపశూగ్ంస్త ఆదదేఽసావితి। మమ సమిద్ధేఽహౌషీరిష్టాసుకృతే త ఆద
దేఽసావితి। మమ సమిద్ధేఽహౌషీరాశాపరాకాశౌ త ఆదదేఽసావితి। స
వా ఏష నిరిన్ద్రియో విసుకృదస్మాల్లోకాత్ప్రైతి యమేవంవిద్బ్రా
హ్మణశ్శపతి తస్మాదేవంవిచ్ఛ్రోత్రియస్య దారేణ నోపహాసమిచ్ఛేదుత
హ్యేవంవిత్పరో భవతి॥ ౧౨॥ అథ యస్య జాయామార్తవం విన్దేత్త్ర్య
హం కగ్ంసే న పిబేదహతవాసా నైనాం వృషలో న వృషల్యుపహన్యాత్త్రి

రాత్రాన్త ఆప్లుత్య వ్రీహీనవఘాతయేత్ ॥ ౧౩॥ సయఇచ్ఛేత్పుత్రో మేశు
క్లోజాయేత వేదమనుబ్రువీత సర్వమాయురియాదితి క్షీరౌదనంపాచ
యిత్వాసర్పిష్మన్తమశ్నీయాతా మీశ్వరౌజనయితవై ॥ ౧౪॥ అథయఇ
చ్ఛేత్పుత్రోమే కపిలఃపిఙ్గలోజాయేత ద్వౌవేదావనుబ్రువీత సర్వమా
యురియాదితి దధ్యోదనంపాచ యిత్వాసర్పిష్మన్తమశ్నీయాతామీశ్వ
రౌజనయితవై ॥ ౧౫॥ అథయఇచ్ఛేత్పుత్రో మేశ్యామోలోహితాక్షో
జాయేతత్రీన్వేదానను బ్రువీతసర్వ మాయురియాదిత్యు దోదనంపాచ
యిత్వా సర్పిష్మన్తమశ్నీయాతామీశ్వరౌ జనయితవై ॥ ౧౬॥ అథయఇ
చ్ఛేద్దుహితామేపణ్డితా జాయేతసర్వమాయురి యాదితితిలౌదనం పా
చయిత్వాసర్పిష్మన్తమశ్నీ యాతామీశ్వరౌ జనయితవై ॥ ౧౭॥ అథయ
ఇచ్ఛేత్పుత్రోమే పణ్డితోవిగీతస్సమితింగమః శుశ్రూషితాంవాచం భా
షితాజాయేత సర్వాన్వేదా ననుబ్రువీత సర్వమాయురి యాదితిమాగ్
సౌదనంపాచయిత్వా సర్పిష్మన్తమశ్నీయాతా మీశ్వరౌ జనయితవా
ఔక్ష్ణేనవార్షభేణవా ॥ ౧౮॥ అథాభిప్రాతరేవస్థాలీ పాకావృతాజ్యం
చేష్టిత్వాస్థాలీపాకస్యోపఘాతంజుహోత్యగ్నయేస్వాహాఅనుమతయే
స్వాహా దేవాయసవిత్రేసత్య ప్రసవాయస్వాహేతిహుత్వోద్ధృత్యప్రా
శ్నాతిప్రాశ్యేతరస్యాః ప్రయచ్ఛతి ప్రక్షాళ్యపాణీ ఉదపాత్రం పూరయి
త్వాతేనైనాం త్రిరభ్యుక్షతి ఉత్తిష్ఠాతో విశ్వావసోఽన్యామిచ్ఛప్రపూ
ర్వ్యాంసఞ్జాయాంపత్యాసహేతి ॥ ౧౯॥ అథైనామభిపద్యతే అమోహమ
స్మిసాత్వగ్ సాత్వమస్యమోహం సామాహమస్మి ఋక్త్వం ద్యౌరహం
పృథివీత్వంతావేహిసగ్ రభావ హైసహరేతో దధావహైపుగ్ సేపు
త్రాయవిత్తయఇతి ॥ ౨౦॥ అథాస్యా ఊరూవిహాపయతి విజిహీథాం
ద్యావాపృథివీఇతి తస్యామర్థంనిష్ఠాయ ముఖేనముఖగ్ సన్ధాయ త్రిరేనా
మనులోమా మనుమార్ష్టి విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు త్వష్టారూపాణిపిగ్
శతు । ఆసిఞ్చతు ప్రజాపతిర్ధాతా గర్భందధాతుతే । గర్భన్ధేహిసినీవా
లిగర్భంధేహిపృథుష్టుకే । గర్భంతేఅశ్వినౌదేవా వాధత్తాంపుష్కరస్ర

జో॥ ౨౧॥ హిరణ్మయీ అరణీ యాభ్యాం నిర్మన్థతామశ్వినా। తన్తే గర్భం హవామహే దశమే మాసి సూతవే। యథాఽగ్నిగర్భా పృథివీ యథా ద్యౌరిన్ద్రేణ గర్భిణీ। వాయుర్దిశాం యథా గర్భ ఏవం గర్భం దధామి తేఽసావితి॥ ౨౨॥ సోష్యన్తీమద్భిరభ్యుక్షతి। యథా వాయుః పుష్కరిణీగ్ం సమిఙ్గయతి సర్వతః। ఏవా తే గర్భ ఏజతు సహావైతు జరాయుణా। ఇన్ద్రస్యాయం వ్రజః కృతః సార్గళస్సపరిశ్రయః। తమిన్ద్ర నిర్జహి గర్భేణ సావరాగ్ం సహేతి॥ ౨౩॥ జాతేఽగ్నిముపసమాధాయాఙ్క ఆధాయ కగ్ంసే పృషదాజ్యగ్ం సన్నీయ పృషదాజ్యస్యోపఘాతం జుహోతి। అస్మిన్ సహస్రం పుష్యాసమేధమానః స్వే గృహే। అస్యోపసన్ద్యాం మా చ్ఛైత్సీత్ ప్రజయా చ పశుభిశ్చ స్వాహా। మయి ప్రాణాగ్ంస్త్వయి మనసా జుహోమి స్వాహా। యత్కర్మణాఽత్యరీరిచం యద్వా న్యూనమిహాకరమ్। అగ్నిష్టత్స్విష్టకృద్విద్వాన్ స్విష్టగ్ం సుహుతం కరోతు నస్స్వాహేతి॥ ౨౪॥ అథాస్య దక్షిణం కర్ణమభినిధాయ వాగ్వాగితి త్రిః అథ దధి మధు ఘృతగ్ం సన్నీయానన్తర్హితేన జాతరూపేణ ప్రాశయతి। భూస్తే దధామి। భువస్తే దధామి। సువస్తే దధామి। భూర్భువస్సువస్సర్వం త్వయి దధామీతి॥ ౨౫॥ అథాస్య నామ కరోతి వేదోఽసీతి తదస్య తద్గుహ్యమేవ నామ భవతి॥ ౨౬। అథైనం మాత్రే ప్రదాయ స్తనం ప్రయచ్ఛతి యస్తే స్తనశ్శశయో యో మయోభూర్యో రత్నధా వసువిద్యస్సుదత్రః। యేన విశ్వా పుష్యసి వార్యాణి సరస్వతి తమిహ ధాతవే కరితి॥ ౨౭॥ అథాస్య మాతరమభిమన్త్రయతే। ఇలాసి మైత్రావరుణీ వీరే వీరమజీజనత్। సా త్వం వీరవతీ భవ యాఽస్మాన్ వీరవతోఽకరదితి। తం వా ఏతమాహురతిపితా బతాభూరతిపితామహో బతాభూః పరమాం బత కాష్ఠాం। ప్రాపచ్ఛ్రియా యశసా బ్రహ్మవర్చసేన య ఏవం విదో బ్రాహ్మణస్య పుత్రో జాయత ఇతి। ౨౮॥ ఇతి చతుర్థం బ్రాహ్మణమ్॥

అథ వగ్ంశః పౌతిమాషీపుత్రః కాత్యాయనీపుత్రాత్ కాత్యాయనీపుత్రో గౌతమీపుత్రో గౌతమీపుత్రో భారద్వాజీపుత్రాద్భార

ద్వాజీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్ర ఔపస్వస్తీపుత్రాదౌపస్వస్తీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్రః కాత్యాయనీపుత్రాత్కాత్యాయనీపుత్రః కౌశికీపుత్రాత్కౌశికీపుత్ర ఆలమ్బీపుత్రాచ్చ వైయాఘ్రపదీపుత్రాచ్చ వైయాఘ్రపదీపుత్రః కాణ్వీపుత్రాచ్చ కాపీపుత్రాచ్చ కాపీపుత్రః॥ ౧॥ ఆత్రేయీపుత్రాదాత్రేయీపుత్రో గౌతమీపుత్రాద్గౌతమీపుత్రో భారద్వాజీపుత్రాద్భారద్వాజీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్రో వాత్సీపుత్రాద్వాత్సీపుత్రః పారాశరీపుత్రాత్పారాశరీపుత్రో వార్కారుణీపుత్రాద్వార్కారుణీపుత్రో వార్కారుణీపుత్రాద్వార్కారుణీపుత్ర ఆర్తభాగీపుత్రాదార్తభాగీపుత్రః శౌఙ్గీపుత్రాచ్ఛౌఙ్గీపుత్రః సాఙ్కృతీపుత్రాత్సాఙ్కృతీపుత్ర ఆలమ్బాయనీపుత్రాదాలమ్బాయనీపుత్ర ఆలమ్బీపుత్రాదాలమ్బీపుత్రో జాయన్తీపుత్రాజ్జాయన్తీపుత్రో మాణ్డూకాయనీపుత్రాన్మాణ్డూకాయనీపుత్రో మాణ్డూకీపుత్రాన్మాణ్డూకీపుత్రః శాణ్డిలీపుత్రాచ్ఛాణ్డిలీపుత్రో రాథీతరీపుత్రాద్రాథీతరీపుత్రో భాలుకీపుత్రాద్భాలుకీపుత్రః క్రౌఞ్చికీపుత్రాభ్యాం క్రౌఞ్చికీపుత్రౌ వైదభృతీపుత్రాద్వైదభృతీపుత్రః కార్శకేయీపుత్రాత్కార్శకేయీపుత్రః ప్రాచీనయోగీపుత్రాత్ప్రాచీనయోగీపుత్రః సాంజీవీపుత్రాత్సాంజీవీపుత్రః ప్రాశ్నీపుత్రాదాసురివాసినః ప్రాశ్నీపుత్ర ఆసురాయణాదాసురాయణ ఆసురేరాసురిః॥ ౨॥ యాజ్ఞవల్క్యాద్యాజ్ఞవల్క్య ఉద్దాలకాదుద్దాలకోఽరుణాదరుణ ఉపవేశేరుపవేశిః కుశ్రేః కుశ్రిర్వాజశ్రవసో వాజశ్రవా జిహ్వావతో బాధ్యోగాజ్జిహ్వావాన్బాధ్యోగోఽసితాద్వార్షగణాదసితో వార్షగణో హరితాత్కశ్యపాద్ధరితః కశ్యపః శిల్పాత్కశ్యపాచ్ఛిల్పః కశ్యపః కశ్యపాన్నైధ్రువేః కశ్యపో నైధ్రువిర్వాచో వాగంభిణ్యా అంభిణ్యాదిత్యాదాదిత్యానీమాని శుక్లాని యజూంషి వాజసనేయేన యాజ్ఞవల్క్యేనాఖ్యాయన్తే॥ ౩ ॥

సమానమా సాంజీవీపుత్రాత్సాంజీవీపుత్రో మాండూకాయనేర్మాండూకాయనిః మాండవ్యాన్మాండవ్యః కౌత్సాత్కౌత్సో మాహిత్థే

ర్భాహిత్యాః వామకక్షాయణాద్వామకక్షాయణశ్శాండిల్యాచ్ఛాండిల్యో వాత్స్యాద్వాత్స్యః కుశ్రేః కుశ్రిర్యజ్ఞవచసో రాజస్తమ్బాయనాద్య జ్ఞవచా రాజస్తంబాయనస్తురాత్కావషేయాత్తురః కావషేయః ప్ర జాపతేః ప్రజాపతిర్బ్రహ్మణో బ్రహ్మ స్వయంభు బ్రహ్మణే నమః ॥ ౪॥

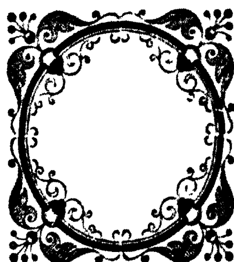
పూర్ణమదఇతిశాంతిః.

ఇత్యష్టమాధ్యాయె-పఞ్చమంబ్రాహ్మణమ్.

ఇతివాజసనేయకే బృహదారణ్యకే ఽష్టమోధ్యాయః.

ఇతిబృహదారణ్యకోపనిషత్సమాప్తా

హరిః ఓం తత్సత్.

అథయాజుషీ బ్రహ్మోపనిషత్ .౧౧.

హరిః ఓం సహనావవత్వితి శాంతిః.

బ్రహ్మకైవల్యజాబాలశ్వేతాశ్వోహంసఆరుణిః । గర్భోనారాయణోహంసోబిందునాదశిరశ్శిఖా । ఏతాస్త్రయోదశ॥ఓం॥ అథాస్య పురుషస్యచత్వారిస్థానానిభవంతి । నాభిర్హృదయంకంఠం మూర్ధాచ । తత్రచతుష్పాదంబ్రహ్మవిభాతి । జాగరితేబ్రహ్మాస్వప్నే విష్ణుస్సుషుప్తౌరుద్రస్తురీయమక్షరం । సఆదిత్యోవిష్ణుశ్చేశ్వరశ్చ । స్వయమమనస్కమశ్రోత్రమపాణిపాదంజ్యోతిర్విదితం। యత్రలోకానలోకాదేవానదేవా వేదానవేదాయజ్ఞానయజ్ఞా మాతానమాతాపితానపితా స్నుషానస్నుషాచాండాలోన చాండాలః పౌల్కసోన పౌల్కసశ్శ్రమణో నశ్రమణస్తాపసోనతాపస ఏకమేవతత్పరం బ్రహ్మవిభాతినిర్వాణం। నతత్రదేవాఋషయః పితరఈశతే ప్రతిబుద్ధస్సర్వవిద్యేతి। హృదిస్థాదేవతాస్సర్వా హృదిప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాః। హృదిప్రాణశ్చజ్యోతిశ్చత్రివృత్సూత్రంచ తద్విదుః। హృదిచైతన్యేతిష్ఠతి। యజ్ఞోపవీతం పరమంపవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజంపురస్తాత్ । ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచశుభ్రం యజ్ఞోపవీతంబలమస్తుతేజః॥ సశిఖంవపనంకృత్వాబహిస్సూత్రంత్యజేద్బుధః । యదక్షరంపరంబ్రహ్మతత్సూత్రమితిధారయేత్ । సూచనాత్సూత్రమిత్యాహుస్సూత్రంనామపరంపదం। తత్సూత్రంవిదితంయేనసవిప్రోవేదపారగః । యేనసర్వమిదంప్రోతగ్ం సూత్రేమణిగణాఇవ।తత్సూత్రంధారయేద్యోగీయోగవిత్తత్వదర్శివాన్ । బహిస్సూత్రం త్యజేద్విద్వాన్యోగముత్తమమాస్థితః॥ బ్రహ్మభావమిదంసూత్రం ధారయేద్యస్సచేతనః॥ ధారణాత్తస్యసూత్రస్యనోచ్ఛిష్టోనాశుచిర్భవేత్ । సూత్రమంతర్గతంయేషాంజ్ఞానయజ్ఞోపవీతినాం। తేవైసూత్రవిదోలోకేతేచయ

జ్ఞోపవీతినః। జ్ఞానశిఖినో జ్ఞాననిష్ఠాః జ్ఞానయజ్ఞోపవీతినః। జ్ఞానమేవపరం
తేషాంపవిత్రం జ్ఞానముచ్యతే। అగ్నేరివశిఖానాన్యా యస్యజ్ఞానమయీశి
ఖా। సశిఖీత్యుచ్యతె విద్వాన్నేతరే కేశధారిణః। కర్మణ్యధికృతాయేతు
వైదికే బ్రాహ్మణాదయః। తేభిర్ధార్యమిదంసూత్రం క్రియాంగంతద్ధివై
స్మృతం। శిఖాజ్ఞానమయీయస్య ఉపవీతంచతన్మయం। బ్రాహ్మణ్యం సక
లంతస్యఇతిబ్రహ్మవిదోవిదుః। ఇదంయజ్ఞోపవీతంతు పరమంయత్పరా
యణం। సవిద్వాన్యజ్ఞోపవీతీస్యాత్తద్యజ్ఞస్తం యజ్వానంవిదుః। ఏకో
దేవస్సర్వభూతేషుగూఢః సర్వవ్యాపీసర్వభూతాంతరాత్మా। కర్మాధ్య
క్షఃసర్వభూతాధివాసస్సాక్షీచేతా కేవలోనిర్గుణశ్చ। ఏకోవశీ స
ర్వభూతాంతరాత్మైకం రూపంబహుధాయఃకరోతి। తమాత్మస్థంయేను
పశ్యంతిధీరాస్తేషాం సుఖం శాశ్వతంనేతరేషాం। ఆత్మానమరణింకృ
త్వా ప్రణవంచోత్తరారణిం। ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసాద్దేవంపశ్యేన్నిగూ
ఢవత్। తిలేషుతైలందధనీవసర్పిరాపస్స్రోతస్స్వరణీషుచాగ్నిః। ఏవ
మాత్మాత్మనిజాయతేసౌసత్యేన తపసాయోనుపశ్యతి। ఊర్ణనాభిర్య
థాతంతూన్సృజతేసంహరత్యపి। జాగ్రత్స్వప్నేతథాజీవోగచ్ఛత్యా
గచ్ఛతేపునః। నేత్రస్థంజాగరితంవిద్యాత్కంఠేస్వప్నంసమాదిశేత్। సు
షుప్తం హృదయస్థంతుతురీయంమూర్ధ్నిసంస్థితం। యతోవాచోనివ
ర్తంతే అప్రాప్యమనసాసహ। ఆనందమేతజ్జీవస్యయజ్జ్ఞాత్వా ముచ్యతే
బుధః॥ సర్వవ్యాపినమాత్మానంక్షీరేసర్పిరివార్పితం। ఆత్మవిద్యాతపో
మూలంతద్బ్రహ్మోపనిషత్పదంతద్బ్రహ్మోపనిషత్పదమితి॥ బ్రం
హ్మోపనిషత్సమాప్తా॥ సహనావవత్వితిశాంతిః॥౧౧॥

ఓం తత్సత్

అథ యాజుషీ కైవల్యోపనిషత్. ౧౨

హరిః ఓం॥ సహనావవత్వితి శాంతిః। అథాశ్వలాయనో భగవం
తం పరమేష్ఠినం పరిసమేత్యోవాచ। అధీహి భగవన్ బ్రహ్మవిద్యాం వరి
ష్ఠాం సదా సద్భిస్సేవ్యమానాం నిగూఢాం। యయాఽచిరాత్సర్వపాపం వ్య
పోహ్య పరాత్పరం పురుషముపైతి విద్వాన్। తస్మై స హోవాచ పితామ
హశ్చ శ్రద్ధాభక్తిధ్యానయోగాదవేహి। న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యా
గేనైకే అమృతత్వమానశుః। పరేణ నాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజ
దేతద్యతయో విశంతి। వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాః సంన్యాసయో
గాద్యతయశ్శుద్ధసత్వాః॥ తే బ్రహ్మలోకేషు పరాంతకాలే పరామృతాత్ప
రిముచ్యంతి సర్వే। వివిక్తదేశే చ సుఖాసనస్థశ్శుచిస్సమగ్రీవశిరశ్శరీరః॥ అ
త్యాశ్రమస్థస్సకలేంద్రియాణి నిరుధ్య భక్త్యా స్వగురుం ప్రణమ్య। హృత్పుం
డరీకం విరజం విశుద్ధం విచింత్య మధ్యే విశదం విశోకం। అచింత్యమవ్యక్తమ
నంతరూపం శివం ప్రశాంతమమృతం బ్రహ్మయోనిం। తథాదిమధ్యాంతవి
హీనమేకం విభుం చిదానందమరూపమద్భుతం। ఉమాసహాయం పరమే
శ్వరం ప్రభుం త్రిలోచనం నీలకంఠం ప్రశాంతం। ధ్యాత్వా మునిర్గచ్ఛతి
భూతయోనిం సమస్తసాక్షిం తమసః పరస్తాత్। స బ్రహ్మా స శివస్సేంద్రః
సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్। స ఏవ విష్ణుస్స ప్రాణస్స కాలోఽగ్నిస్స చంద్రమాః॥
స ఏవ సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యం సనాతనం। జ్ఞాత్వా తం మృత్యుమ
త్యేతి నాన్యః పంథా విముక్తయే। సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతాని
చాత్మని। సంపశ్యన్ బ్రహ్మ పరమం యాతి నాన్యేన హేతునా। ఆత్మానమర
ణిం కృత్వా ప్రణవం చోత్తరారణిం। జ్ఞాననిర్మథనాభ్యాసాత్పాశం దహ
తి పండితః॥ స ఏవ మాయాపరిమోహితాత్మా శరీరమాస్థాయ కరోతి సర్వం।
స్త్ర్యన్నపానాదివిచిత్రభోగైః స ఏవ జాగ్రత్పరితృప్తిమేతి। స్వప్నే తు
జీవస్సుఖదుఃఖభోక్తా స్వమాయయా కల్పితవిశ్వలోకే। సుషుప్తికాలే
సకలే విలీనే తమోఽభిభూతస్సుఖరూపమేతి। పునశ్చ జన్మాంతరకర్మ

యోగాత్స ఏవ జీవః స్వపితి ప్రబుద్ధః। పురత్రయే క్రీడతి యశ్చ జీవ స్తతస్తు
జాతం సకలం విచిత్రం । ఆధారమానంద మఖండబోధం యస్మిన్ లయం
యాతి పురత్రయంచ। ఏతస్మా జ్జాయతే ప్రాణో మనస్సర్వేంద్రియాణి చ।
ఖం వాయు ర్జ్యోతి రాపః పృథివీ విశ్వస్య ధారిణీ। యత్పరం బ్రహ్మ సర్వా
త్మా విశ్వస్యాయతనం మహత్। సూక్ష్మాత్సూక్ష్మతరం నిత్యం తత్త్వమేవ
త్వమేవ తత్। జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యాది ప్రపంచం యత్ప్రకాశతే। తద్బ్ర
హ్మాహమితి జ్ఞాత్వా సర్వబంధైః ప్రముచ్యతే। త్రిషు ధామసు యద్భోజ్యం
భోక్తా భోగశ్చ యద్భవేత్। తేభ్యో విలక్షణ స్సాక్షీ చిన్మాత్రోహం సదాశి
వః। మయ్యేవ సకలం జాతం మయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం। మయి సర్వం లయం
యాతి తద్బ్రహ్మాద్వయ మస్మ్యహం । అణోరణీయా నహమేవ తద్వ న్మ
హానహం విశ్వమిదం విచిత్రం। పురాతనోహం పురుషోహమీశో హిరణ్మ
యోహం శివరూపమస్మి । అపాణిపాదోహ మచింత్యశక్తిః పశ్యామ్యచ
క్షుస్స శృణో మ్యకర్ణః। అహం విజానామి వివిక్తరూపో నచాస్తి వేత్తా
మమ చిత్సదాహం। వేదై రనేకై రహమేవ వేద్యో వేదాంతకృ ద్వేదవిదేవ
చాహం। నపుణ్యపాపే మమ నాస్తి నాశో నజన్మ దేహేంద్రియ బుద్ధి రస్తి
నభూమి రాపో మమ వహ్ని రస్తి నచానిలో మేస్తి నచాంబరంచ । ఏవం విది
త్వా పరమాత్మరూపం గుహాశయం నిష్కల మద్వితీయం। సమస్తసాక్షిం
సదసద్విహీనం ప్రయాతి శుద్ధం పరమాత్మరూపం। యశ్శతరుద్రియ మధీతే
సోగ్నిపూతో భవతి। స్వర్ణ స్తేయాత్పూతో భవతి । సురాపానాత్పూ
తో భవతి। బ్రహ్మహత్యాత్పూతో భవతి। కృత్యాకృత్యా త్పూతో భవతి।
తస్మా దవిముక్త మాశ్రితో భవతి। అత్యాశ్రమీ సర్వదా సకృద్వా జపేత్ ।అ
నేన జ్ఞానమాప్నోతి సంసారార్ణవ నాశనం। తస్మా దేవం విదిత్వైనం కైవ
ల్యం పదమశ్నుతే కైవల్యం పద మశ్నుత ఇతి॥ కైవల్యోపనిష త్సమాప్తా॥

సహనావవ త్వితి శాంతిః॥

ఓం తత్సత్.

శుక్లయజుర్వేదగతా * జాబాలోపనిషత్-౧౩

హరిః ఓం-3 ఓం పూర్ణమద ఇతి శాంతిః ॥ బృహస్పతిరువాచ యాజ్ఞవల్క్యమ్-యదనుకురుక్షేత్రం దేవానాం దేవయజనం సర్వేషాం భూతానాం బ్రహ్మసదనమవిముక్తం వై కురుక్షేత్రం దేవానాం దేవయజనం సర్వేషాం భూతానాం బ్రహ్మసదనం తస్మాద్యత్ర క్వచన గచ్ఛతి తదేవ మన్యేతేదం వై కురుక్షేత్రం దేవానాం దేవయజనం సర్వేషాం భూతానాం బ్రహ్మసదనమత్ర హి జంతోః ప్రాణేషూత్క్రమమాణేషు రుద్రస్తారకం బ్రహ్మ వ్యాచష్టే యేనాఽసావమృతీభూత్వా మోక్షీభవతి తస్మాదవిముక్తమేవ నిషేవేతావిముక్తం న విముంచేదేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య ॥ ౧ ॥

అథ హైనమత్రిః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యమ్-య ఏషోఽనన్తోఽవ్యక్త ఆత్మా తం కథమహం విజానీయామితి స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః సోఽవిముక్త ఉపాస్యో య ఏషోఽనన్తోఽవ్యక్త ఆత్మా సోఽవిముక్తే ప్రతిష్ఠిత ఇతి సోఽవిముక్తః కస్మిన్ప్రతిష్ఠిత ఇతి వరణాయాం నాస్యాం చ మధ్యే ప్రతిష్ఠిత ఇతి-కా వై వరణా కా చ నాసీతి-సర్వానింద్రియకృతాన్దోషాన్వారయతీతి తేన వరణా భవతి-సర్వానింద్రియకృతాన్పాపాన్నాశయతీతి తేన నాసీ భవతి కతమచ్చాఽస్య స్థానం భవతీతి-భ్రువోర్ఘ్రాణస్య చ యస్సంధిస్స ఏష ద్యౌర్లోకస్య పరస్య చ సంధిర్భవతీత్యేతద్వై సంధిం సంధ్యాం బ్రహ్మవిద ఉపాసత ఇతి-సోఽవిముక్తస్సోఽవిముక్త ఉపాస్య ఇతి-సోఽవిముక్తం జ్ఞానమాచష్టే-యో వైత దేతదేవం వేద ॥ ౨ ॥

అథ హైనం బ్రహ్మచారిణ ఊచుః కిం జప్యేనాఽమృతత్వం బ్రూహీతి-స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః-శతరుద్రీయేణేత్యేతాని హ వా అమృతస్య నామధేయాని భవన్తి-ఏతైర్హ వా అమృతో భవతీతి ॥ ౩ ॥

అథ జనకో హ వైదేహో యాజ్ఞవల్క్యముపసమేత్యోవాచ-భగవన్సన్న్యాసమనుబ్రూహీతి-స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యో బ్రహ్మచర్యం

సమాప్యగృహీభవేత్ - గృహాద్వనీభూత్వాప్రవ్రజేద్యదివేతరథా బ్రహ్మచ
ర్యాదేవప్రవ్రజేత్ గృహాద్వావనాద్వాథపునరవ్రతీవావ్రతీవా స్నాతకో
వాఽస్నాతకోవోత్సన్నాగ్నిరనగ్నికోవాయదహరేవవిరజేత్తదహరేవ
ప్రవ్రజేత్తద్ధైకే ప్రాజాపత్యామేవేష్టింకుర్వన్తి - తదుతథాన కుర్యాదా
గ్నేయ్యామేవకుర్యాదగ్నిర్హి ప్రాణః ప్రాణమేవైతయాకరోతి పశ్చా
త్త్రైధాతవ్యామేవకుర్యాదేతయైవత్రయోధాతవోయత్సత్త్వం రజ
స్తమ ఇత్యయం తే యోనిరృత్వియోయతోజాతోఅరోచథాః - తంజాన
న్నగ్నఆరోహాథానోవర్ధయారయిమిత్యనేనమన్త్రేణాఽగ్నిమాజిఘ్రే
దేషవాఅగ్నేర్యోనిర్యఃప్రాణః ప్రాణంగచ్ఛస్వాహేత్యేవ మేవైతదా
హ గ్రామాదగ్నిమాహృత్యపూర్వవదగ్నిమాఘ్రాపయేద్య దగ్నింనవిన్దే
దప్సుజుహుయా దాపోవైసర్వాదేవతాస్సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో జు
హోమిస్వాహేతిహుత్వోద్ధృత్య ప్రాశ్నీయాత్సాజ్యం హవిరనామ
యంమోక్షమన్త్రస్త్రయ్యేవంవిన్దేత్తద్బ్రహ్మతదుపాసితవ్యమేవమేవై
తద్భగవన్నితివై యాజ్ఞవల్క్యః॥౪॥

అథహైనమత్రిఃపప్రచ్ఛయాజ్ఞవల్క్యంపృచ్ఛామిత్వా యాజ్ఞవ
ల్క్యయజ్ఞోపవీతీకథంబ్రాహ్మణఇతి-సహోవాచ యాజ్ఞవల్క్య ఇదమే
వాఽస్యతద్యజ్ఞోపవీతంయఆత్మాఽపఃప్రాశ్యాఽచమ్యాఽయం విధిఃపరి
వ్రాజినాంవీరాధ్వానేవాఽనాశకేవాఽపాంప్రవేశేవాగ్నిప్రవేశేవా మ
హాప్రస్థానేవాఽథపరివ్రాడ్వివర్ణవాసాముణ్డోఽపరిగ్రహః శుచిరద్రోహీ
భైక్షాణోబ్రహ్మభూయాయభవతి - యద్యాఽఽతురస్స్యాన్మనసా వా
చావాసన్న్యసేదేషపన్థాబ్రహ్మణాహానువిత్తస్తేనైతి సన్న్యాసీబ్రహ్మవిది
త్యేవమేవైషభగవన్నితివైయాజ్ఞవల్క్యః॥౫॥

తత్రపరమహంసో నామసంవర్తకారుణిశ్వేతకేతుదుర్వాస ఋభుని
దాఘజడభరతదత్తాఽత్రేయరైవతకప్రభృతయోఽవ్యక్తలిఙ్గా వ్యక్తాఽచా
రాఅనున్మత్తాఉన్మత్తవదాచరన్తస్త్రిదణ్డంకమణ్డలుంశిక్యం పాత్రంజల

త్రంశిఖాంయజ్ఞోపవీతంచేత్యేతత్సర్వంభూస్స్వాహేత్యప్సుపరిత్యజ్యాఽ-
త్మానమన్విచ్ఛేద్యథాజాతరూపధరోనిర్ద్వన్ద్వోనిష్పరిగ్రహస్తత్త్వబ్ర
హ్మమార్గేసమ్యక్సంపన్నశ్శుద్ధమానసః ప్రాణసంధారణార్థం యథోక్త
కాలేవిముక్తోభైక్షమాచరన్నుదరపాత్రేణలాభాఽలాభౌసమౌభూత్వా
శూన్యాఽగారదేవగృహతృణకూటవల్మీకవృక్షమూలకులాలశాలాఽగ్ని
హోత్రశాలానదీపులినగిరికుహరకన్దరకోటరనిర్ఝరస్థణ్డిలేష్వనికేతని
వాస్యప్రయత్నోనిర్మమశ్శుక్లధ్యానపరాయణోఽధ్యాత్మనిష్ఠశ్శుభాఽ
శుభకర్మనిర్మూలనపరస్సన్న్యాసేనదేహత్యాగంకరోతి సపరమహంసో నా
మేత్యుపనిషత్ ॥౬॥ ఓం పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥

ఓం తత్సదితిజాబాలోపనిషత్సమాప్తా.

ఓం తత్సత్

శ్రీగురుభ్యో నమః.

యజుషి శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్. ౧౪

పంచరుద్రాంతర్గతా - సహనావవత్వితి శాన్తిః.

ఓం ॥ బ్రహ్మవాదినో వదన్తి। కింకారణంబ్రహ్మకుతస్స్మజాతాజీవా
మకేనక్వచసంప్రతిష్ఠాః। అధిష్ఠితాః కేనసుఖేతరేషువర్తామహేబ్రహ్మ
విదోవ్యవస్థామ్॥౧॥ కాలస్స్వభావోనియతిర్యదృచ్ఛా భూతానియోనిః
పురుషఇతిచిన్త్యమ్। సంయోగఏషాన్నత్వాత్మభావాదాత్మాప్యనీశస్సు
ఖదుఃఖహేతోః॥౨॥ తేధ్యానయోగానుగతాఅపశ్యన్దేవాత్మశక్తిం
స్వగుణైర్నిగూఢామ్। యఃకారణానినిఖిలానితాని కాలాత్మయుక్తాన్య

ధితిష్ఠత్యేకః॥౩॥ తమేకనేమింత్రివృతగ్ం షోడశాంతగ్ం శతార్ధారంవిం
గ్ంశతిప్రత్యరాభిః। అష్టకైష్షడ్భిర్విశ్వరూపైకపాశం త్రిమార్గభేదం
ద్వినిమిత్తైకమోహమ్॥౪॥పంచస్రోతోంబుం పంచయోన్యుగ్రవక్రాం పం
చప్రాణోర్మింపంచబుద్ధ్యాదిమూలాం। పంచావర్తాంపంచదుఃఖౌఘవే
గాం పంచాశద్భేదాంపంచపర్వామధీమః॥౫॥ సర్వాజీవే సర్వసంస్థే బృ
హంతేతస్మిన్హగ్ంసో భ్రామ్యతే బ్రహ్మచక్రే। పృథగాత్మానంప్రేరితా
రంచమత్వా జుష్టస్తతస్తేనామృతత్వమేతి॥౬॥ ఉద్గీతమేతత్పరమంతు
బ్రహ్మతస్మిగ్ంస్త్రయగ్ం సుప్రతిష్ఠాక్షరంచ। అత్రాంతరం వేదవిదోవి
త్వాలీనాబ్రహ్మణితత్పరాయోనిముక్తాః॥౭॥ సంయుక్తమేతత్ క్షరమ
క్షరంచవ్యక్తావ్యక్తంభరతేవిశ్వమీశః। అనీశశ్చాత్మాబధ్యతే భోక్తృ
భావాత్ జ్ఞాత్వాదేవంముచ్యతేసర్వపాశైః॥౮॥ జ్ఞాజ్ఞౌద్వావజావీశ
నీశావజాహ్యేకా భోక్తృభోగార్థయుక్తా।అనంతశ్చాత్మా విశ్వరూపో
హ్యకర్తా త్రయంయదావిందతేబ్రహ్మమేతత్॥౯॥ క్షరంప్రధానమమృ
తాక్షరగ్ంహరః క్షరాత్మానావీశతేదేవఏకః। తస్యాభిధ్యానాద్యోజ
నాత్తత్త్వభావాద్భూయశ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః॥ జ్ఞాత్వాదేవ
గ్ం సర్వపాశాపహానిః క్షీణైఃక్లేశైర్జన్మమృత్యుప్రహాణిః। తస్యాభిధ్యా
నాత్తృతీయందేహభేదే విశ్వైశ్వర్యంకేవలఆప్తకామః॥౧౧॥ ఏతత్
జ్ఞేయంనిత్యమేవాత్మసగ్ంస్థంనాతఃపరం వేదితవ్యగ్ంహికించిత్।భోక్తాభో
గ్యంప్రేరితారంచమత్వా సర్వంప్రోక్తంత్రివిధంబ్రహ్మమేతత్॥౧౨॥
వహ్నేర్యథాయోనిగతస్యమూర్తిర్నదృశ్యతే నైవచలింగనాశః। స
భూయఏవేంధనయోనిగృహ్యస్తద్వోభయం వైప్రణవేనదేహే॥౧౩॥
స్వదేహమరణింకృత్వాప్రణవంచోత్తరారణిం। ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసా
ద్దేవంపశ్యేన్నిగూఢవత్॥౧౪॥ తిలేషుతైలందధినీవసర్పిరాపస్స్రోతస్స్వ
రణీషుచాగ్నిః। ఏవమాత్మాత్మనిజాయతేసౌసత్యేనైనం తపసాయోను
పశ్యతి ॥౧౫॥ సర్వవ్యాపినమాత్మానంక్షీరేసర్పిరివార్పితం। ఆత్మవి
ద్యాతపోమూలంతద్బ్రహ్మోపనిషత్పరం తద్బ్రహ్మోపనిషత్పరమి
తి॥౧౬॥ ॥ఇతిశ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సుప్రథమోధ్యాయః॥

ఓం॥ యుంజానః ప్రథమం మనస్తత్త్వాయ సవితా ధియః। అగ్నేర్జ్యోతిర్నిచాయ్య పృథివ్యా అధ్యాభరత్॥ ౧॥ యుక్తేన మనసా వయం దేవస్య సవితుః సవే। సువర్గేయాయ శక్త్యా॥ ౨॥ యుక్త్వాయ మనసా దేవాన్ సువర్యతో ధియా దివం। బృహజ్జ్యోతిః కరిష్యతః సవితా ప్రసువాతి తాన్॥ ౩॥ యుంజతే మన ఉత యుంజతే ధియో విప్రా విప్రస్య బృహతో విపశ్చితః। వి హోత్రా దధే వయునావిదేక ఇన్మహీ దేవస్య సవితుః పరిష్టుతిః॥ ౪॥ యుజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం నమోభిర్విశ్లోకా యన్తి పథ్యేవ సూరాః। శృణ్వన్తు విశ్వే అమృతస్య పుత్రా ఆ యే ధామాని దివ్యాని తస్థుః॥ ౫॥ అగ్నిర్యత్రాభిమథ్యతే వాయుర్యత్రాభియుజ్యతే। సోమో యత్రాతిరిచ్యతే తత్ర సంజాయతే మనః॥ ౬॥ సవిత్రా ప్రసవేన జుషేత బ్రహ్మ పూర్వ్యం। తత్ర యోనిం కృణవసే న హి తే పూర్తమక్షిపత్॥ ౭॥ త్రిరున్నతం స్థాప్య సమం శరీరం హృదీంద్రియాణి మనసా సంనివేశ్య। బ్రహ్మోడుపేన ప్రతరేత విద్వాన్ స్రోతాంసి సర్వాణి భయావహాని॥ ౮॥ ప్రాణాన్ ప్రపీడ్యేహ సంయుక్తచేష్టః క్షీణే ప్రాణే నాసికయోచ్ఛ్వసీత। దుష్టాశ్వయుక్తమివ వాహమేనం విద్వాన్ మనో ధారయేతాప్రమత్తః॥ ౯॥ సమే శుచౌ శర్కరావహ్నివాలుకా వివర్జితే శబ్దజలాశ్రయాదిభిః। మనోనుకూలే న తు చక్షుపీడనే గుహానివాతాశ్రయణే ప్రయోజయేత్॥ ౧౦॥ నీహారధూమార్కానలానిలానాం ఖద్యోతవిద్యుత్స్ఫటికశశీనాం। ఏతాని రూపాణి పురఃసరాణి బ్రహ్మణ్యభివ్యక్తికరాణి యోగే॥ ౧౧॥ పృథ్వ్యప్యతేజోనిలఖే సముత్థితే పంచాత్మకే యోగగుణే ప్రవృత్తే। న తస్య రోగో న జరా న మృత్యుః ప్రాప్తస్య యోగాగ్నిమయం శరీరం॥ ౧౨॥ లఘుత్వమారోగ్యమలోలుపత్వం వర్ణప్రసాదం స్వరసౌష్ఠవంచ। గంధశ్శుభో మూత్రపురీషమల్పం యోగప్రవృత్తిం ప్రథమాం వదంతి॥ ౧౩॥ యథైవ బింబం మృదయోపలిప్తం తేజోమయం భ్రాజతే తత్సుధాంతం। తద్వాత్మతత్త్వం ప్రసమీక్ష్య దేహీ ఏకః కృతార్థో భవతే వీతశోకః॥ ౧౪॥ యదాత్మతత్త్వేన తు బ్రహ్మతత్త్వం దీపోపమేనేహ యుక్తః ప్రపశ్యేత్। అజం

ధ్రువగ్ం సర్వతత్త్వైర్విశుద్ధం జ్ఞాత్వా దేవంముచ్యతేసర్వపాశైః॥ ౧౫॥
ఏషహిదేవః ప్రదిశోనుసర్వాః పూర్వోహిజాతస్సఉగర్భే అంతః॥ స
ఏవజాతస్సజనిష్యమాణః ప్రత్యంజనాంస్తిష్ఠతిసర్వతోముఖః॥ ౧౬॥ యో
దేవోఅగ్నౌయోఅప్సుయోవిశ్వం భువనమావివేశ। యఓషధీషు యో
వనస్పతిషు తస్మైదేవాయనమః॥ ౧౭॥ఇతిశ్వేతాశ్వతరోపనిషద్యుద్వితీ
యోధ్యాయః॥

ఓం॥ యఏకోజాలవానీశత ఈశనీభిస్సర్వాంల్లోకానీశత ఈశని
భిః। యఏవైకఉద్భవే సంభవేచయఏతద్విదురమృతాస్తేభవంతి॥
౧॥ ఏకోహిరుద్రోనద్వితీయాయతస్థుర్య ఇమాంల్లోకానీశత ఈశనీభిః॥ప్ర
త్యంజనాంస్తిష్ఠతి * సంచుకోచాంతకాలేసగ్ంసృజ్య విశ్వాభువనానిగో
పాః॥ ౨॥ విశ్వతశ్చక్షురుతవిశ్వతోముఖో విశ్వతో బాహురుతవిశ్వత
స్పాత్। సంబాహుభ్యాంధమతిసంపతత్రైర్ద్యావాపృథివీజనయందేవఏ
కః॥ ౩॥ యోదేవానాం ప్రభవశ్చోద్భవశ్చ విశ్వాధికోరుద్రోమహర్షిః।
హిరణ్యగర్భంజనయామాసపూర్వగ్ం సనోబుద్ధ్యాశుభయాసంయున
క్తు॥ ౪॥ యాతేరుద్రశివాతనూరఘోరా పాపకాశినీ। తయానస్తను
వాశంతమయా గిరిశంతాభిచాకశీహి॥ ౫॥ యామిషుంగిరిశంతహ
స్తేబిభర్ష్యస్తవే। శివాంగిరిత్రతాంకురు మాహిగ్ంసీఃపురుషంజగత్
౬॥ తతఃపరంబ్రహ్మపరంబృహంతం యథానికాయం సర్వభూతేషు గూ
ఢం। విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారమీశంతంజ్ఞాత్వా అమృతాభవంతి॥ ౭॥
వేదాహమేతంపురుషంమహాంతమాదిత్యవర్ణంతమసఃపరస్తాత్। త
మేవవిదిత్వాతి మృత్యుమేతినాన్యఃపంథావిద్యతేయనాయ॥ ౮॥ యస్మా
త్పరంనాపరమస్తి కించిద్యస్మాన్నాణీయో నజ్యాయోస్తికశ్చిత్। వృ
క్షఇవ స్తబ్ధోదివితిష్ఠత్యేకస్తేనేదంపూర్ణంపురుషేణసర్వం॥ ౯॥తతో
యదుత్తరతరం తదరూపమనామయం। యఏతద్విదురమృతాస్తేభవం

* సంచుకోచాంతకాలే - ఇతిపాఠః.

స్యథేతరే దుఃఖమేవాపియంతి॥ ౧౦॥ సర్వాననశిరోగ్రీవస్సర్వభూతగు
హాశయః। సర్వవ్యాపీ స భగవాం స్తస్మాత్సర్వగతశ్శివః॥ ౧౧॥ మహా
న్ప్రభుర్వై పురుషస్సత్త్వస్యైష ప్రవర్తకః। సునిర్మలామిమాం ప్రా
ప్తిమీశానో జ్యోతిరవ్యయః॥ ౧౨॥ అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోంతరాత్మా స
దా జనానాగ్ం హృదయే సన్నివిష్టః। హృదా మనీశో మనసాభిక్లృప్తో
య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవంతి॥ ౧౩॥ సహస్రశీర్షా పురుషస్సహస్రా
క్షస్సహస్రపాత్। స భూమిం విశ్వతో వృత్వాత్యతిష్ఠద్దశాంగులం॥ ౧౪॥
పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యం। ఉతామృతత్వస్యేశానో
యదన్నేనాతిరోహతి॥ ౧౫॥ సర్వతః పాణిపాదం తత్సర్వతోక్షి శిరోము
ఖం। సర్వతశ్శ్రుతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి॥ ౧౬॥ సర్వేంద్రియగు
ణాభాసగ్ం సర్వేంద్రియవివర్జితం। సర్వస్య ప్రభుమీశానగ్ం సర్వస్య
శరణగ్ం సుహృత్॥ ౧౭॥ నవద్వారే పురే దేహీ హంసో లేలాయతే బహిః।
వశీ సర్వస్య లోకస్య స్థావరస్య చరస్య చ॥ ౧౮॥ అపాణిపాదో జవనో గ్రహీ
తా పశ్యత్యచక్షుస్సశృణోత్యకర్ణః। స వేత్తి వేద్యం న చ తస్యాస్తి వేత్తా
తమాహురగ్ర్యం పురుషం మహాంతం॥ ౧౯॥ అణోరణీయాన్మహతో మ
హీయానాత్మా గుహాయాం నిహితోస్య జంతోః। తమక్రతుం పశ్యతి వీత
శోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమానమీశం॥ ౨౦॥ వేదాహమేతమజరం పు
రాణగ్ం సర్వాత్మానగ్ం సర్వగతం విభుత్వాత్। జన్మనిరోధం ప్రవదంతి య
స్య బ్రహ్మవాదినోయం ప్రవదంతి నిత్యం॥ ౨౧॥

॥ ఇతి శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సు తృతీయోధ్యాయః॥

ఓం — య ఏకోవర్ణో బహుధా శక్తియోగాద్వర్ణాననేకా
న్నిహితార్థో దధాతి। విచైతి చాంతే విశ్వమాదౌ స దేవస్స నో బుద్ధ్యా శు
భయా సంయునక్తు॥ ౧॥ తదేవాగ్నిస్తదాదిత్యస్తద్వాయుస్తదు చంద్ర
మాః। తదేవ శుక్రమమృతం తద్బ్రహ్మ తదాపస్స ప్రజాపతిః॥ ౨॥ త్వగ్ం
స్త్రీ త్వం పుమానసి త్వం కుమార ఉత వా కుమారీ। త్వం జీర్ణో దండేన
వంచసి త్వం జాతో భవసి విశ్వతోముఖః॥ ౩॥ నీలః పతంగో హరితో లోహి

తాతు స్తడిద్గర్భఋతవస్సముద్రాః । అనాదిమత్త్వంవిభుత్వేనవర్తసేయ
తోజాతానిభువనానివిశ్వా ॥ ౪ ॥ అజామేకాంలోహితశుక్లకృష్ణాంబ
హ్వీః ప్రజాస్సృజమానాగ్ం సరూపాః । అజోహ్యేకో జుషమాణోను
శేతే జహాత్యేనాంభుక్తభోగామజోన్యః ॥ ౫ ॥ ద్వాసుపర్ణాసయుజా
సఖాయా సమానంవృక్షం పరిషస్వజాతే । తయోరన్యఃపిప్పలగ్ం స్వా
ద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి ॥ ౬ ॥ సమానేవృక్షేపురుషోనిమగ్నోనీ
శయా శోచతిముహ్యమానః । జుష్టంయదాపశ్యత్యన్య మీశమస్య మహి
మానమితి వీతశోకః ॥ ౭ ॥ ఋచో అక్షరే పరమేవ్యోమన్యస్మిన్దేవా అధి
విశ్వేనిషేదుః । యస్తన్నవేదకిమృచాకరిష్యతియఇత్తద్విదుస్తఇమేసమా
సతే ॥ ౮ ॥ ఛందాగ్ంసియజ్ఞాః క్రతవో వ్రతాని భూతంభవ్యం యచ్చవే
దావదంతి । అస్మాన్మాయీసృజతే విశ్వమేతత్తస్మిగ్ంశ్చాన్యోమాయ
యాసన్నిరుద్ధః ॥ ౯ ॥ మాయాంతుప్రకృతింవిద్యాన్మాయినంతు మహే
శ్వరం । అస్యావయవభూతైస్తువ్యాప్తగ్ం సర్వమిదంజగత్ ॥ ౧౦ ॥
యోయోనింయోనిమధితిష్ఠత్యేకో యస్మిన్నిదగ్ం సంచవిచైతిసర్వం ।
మీశానం వరదందేవమీడ్యం నిచాయ్యేమాగ్ం శాంతిమత్యంతమేతి ॥ ౧౧ ॥
యోదేవానాం ప్రభవశ్చోద్భవశ్చ విశ్వాధికో రుద్రోమహర్షిః । హి
రణ్యగర్భం పశ్యతజాయమానగ్ం సనో బుద్ధ్యాశుభయాసంయునక్తు ॥ ౧౨-
యోదేవానామధిపోయస్మిన్లోకాఅధిశ్రితాః । యఈశేఅస్యద్విపదశ్చ
తుష్పదః కస్మైదేవాయహవిషావిధేమ ॥ ౧౩ ॥ సూక్ష్మాతిసూక్ష్మం కలిల
మధ్యే విశ్వస్య స్రష్టారం మనేకరూపం । విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారం
జ్ఞాత్వాశివంశాంతిమత్యంతమేతి ॥ ౧౪ ॥ సఏవకాలేభువనస్యగోప్తా
విశ్వాధిపస్సర్వభూతేషుగూఢః । యస్మిన్యుక్తా బ్రహ్మర్షయో దేవ
శ్చతమేవంజ్ఞాత్వామృత్యుపాశాంఛినత్తి ॥ ౧౫ ॥ ఘృతాత్పరంమండ
వాతిసూక్ష్మంజ్ఞాత్వాశివగ్ం సర్వభూతేషుగూఢం । విశ్వస్యైకం పరివే
తారంజ్ఞాత్వాదేవంముచ్యతేసర్వపాశైః ॥ ౧౬ ॥ ఏషదేవోవిశ్వకర్మా
మహాత్మాసదాజనానాగ్ం హృదయేసన్నివిష్టః । హృదామనీషా మన

భిక్ల్ప్తో య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవంతి ॥ ౧౭ ॥ యదాతమ స్తన్నదివా
నరాత్రిర్నసన్నచాసచ్ఛివ ఏవ కేవలః । తదక్షరం తత్సవితుర్వరేణ్యం ప్ర
జ్ఞాచతస్మాత్ప్రసృతాపురాణీ ॥ ౧౮ ॥ నైనమూర్ధ్వం నతిర్యంచం నమ
ధ్యేపరిజగ్రభత్ । నతస్యప్రతిమా అస్తి యస్యనామ మహద్యశః ॥ ౧౯ ॥
నసందృశే తిష్ఠతిరూపమస్యనచక్షుషా పశ్యతికశ్చనైనం । హృదా హృది
స్థంమనసాయఏనమేవంవిదురమృతాస్తేభవంతి ॥ ౨౦ ॥ అజాతోజాతఇ
త్యేవంకశ్చిద్భీరుఃప్రపద్యతే । రుద్రయత్తేదక్షిణంముఖంతేనమాంపాహి
నిత్యశః ॥ ౨౧ ॥ మానస్తోకేతనయే మానఆయుషిమానో గోషుమానో
అశ్వేషురీరిషః । వీరాన్మానో రుద్రభామితో వధీర్హవిష్మంత స్సదమి
త్త్వాహవామహే ॥ ౨౨ ॥

ఇతి శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సు చతుర్థోఽధ్యాయః.

ఓం । ద్వేఅక్షరేబ్రహ్మపరేత్వనంతేవిద్యావిద్యేనిహితేయత్రగూ
ఢే । క్షరంత్వవిద్యాహ్యమృతంతువిద్యావిద్యావిద్యేఈశతేయస్తుసోఽన్యః ॥
౧ ॥ యోయోనింయోనిమధితిష్ఠత్యేకోవిశ్వాని రూపాణి యోనీశ్చస
ర్వాః । ఋషింప్రసూతంకపిలంయస్తమగ్రే జ్ఞానైర్బిభర్తి జాయమానం
చపశ్యేత్ ॥ ౨ ॥ ఏకైకంజాలంబహుధావికుర్వన్ అస్మిన్క్షేత్రే సంహర
త్యేషదేవః । భూయస్సృష్ట్వాపతయస్తథేశస్సర్వాధిపత్యంకురుతేమహా
త్మా ॥ ౩ ॥ సర్వాదిశఊర్ధ్వమధశ్చతిర్యక్ప్రకాశయన్భ్రాజతేయద్వన
డ్వాన్ । ఏవం సదేవోభగవాన్వరేణ్యో యోనిస్వభావానధితిష్ఠత్యేకః ॥
౪ ॥ యచ్చస్వభావంపచతివిశ్వయోనిః పాచ్యాంశ్చసర్వాన్పరిణామయే
ద్యః । సర్వమేతద్విశ్వమధితిష్ఠత్యేకో గుణాంశ్చసర్వాన్వినియోజయే
ద్యః ॥ ౫ ॥ తద్వేద గుహ్యోపనిషత్సుగూఢం తద్బ్రహ్మా వేదతేబ్రహ్మ
యోనిం । యేపూర్వందేవా ఋషయశ్చతద్విదు స్తేతన్మయా అమృతావై
బభూవుః ॥ ౬ ॥ గుణాన్వయోయఃఫలకర్మకర్తాకృతస్యతస్యైవసచోపభో
క్తా । సవిశ్వరూపస్త్రిగుణస్త్రివర్త్మాప్రాణాధిపస్సంచరతిస్వకర్మభిః ॥ ౭ ॥ అం

గుష్ఠమాత్రోరవితుల్యరూప స్సంకల్పాహంకార సమన్వితోయః । బుద్ధే
ర్గుణేనాత్మగుణేనచైవ ఆరాగ్రమాత్రోహ్యవరోపిదృష్టః॥ ౮॥ వాలా
గ్రశతభాగస్య శతధాకల్పితస్యచ । భాగోజీవస్సవిజ్ఞేయ స్సచానంత్యా
యకల్పతే॥ ౯॥ నైవస్త్రీనపుమానేషో నైవచాయం నపుంసకః । యద్య
చ్ఛరీరమాదత్తే తేనతేనసయుజ్యతే॥ ౧౦॥ సంకల్పనస్పర్శనదృష్టిమోహై
ర్గ్రాసాంబువృష్ట్యాచాత్మవివృద్ధజన్మ । కర్మానుగాన్యనుక్రమేణదే
హీ స్థానేషురూపాణ్యభిసంప్రపద్యతే॥ ౧౧॥ స్థూలానిసూక్ష్మాణిబహూ
నిచైవ రూపాణిదేహీస్వగుణైర్వృణోతి । క్రియాగుణైరాత్మ గుణైశ్చ
తేషాం సంయోగహేతురపరోపిదృష్టః॥ ౧౨॥ అనాద్యనన్తంకలిలస్యమ
ధ్యే విశ్వస్యస్రష్టారమనేకరూపం । విశ్వస్యైకం పరివేష్టితారం జ్ఞా
త్వాదేవంముచ్యతేసర్వపాశైః॥ ౧౩॥ భావగ్రాహ్యమనీడాఖ్యంభావా
భావకరంశివం । కలాసర్గకరందేవం యేవిదుస్తే జహుస్తనుం॥ ౧౪॥

ఇతిశ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సు పంచమోధ్యాయః॥

ఓం॥ స్వభావమేకే కవయోవదంతి కాలంతథాన్యే పరిముహ్య
మానాః । దేవస్యైషమహిమాతులోకే యేనేదంభ్రామ్యతే బ్రహ్మచ
క్రం॥ ౧ ॥ యేనావృతంనిత్యమిదంహిసర్వం జ్ఞఃకాలకాలో గుణీసర్వవి
ద్యః । తేనేశితంకర్మవివర్తతేహ పృథ్వ్యాప్యతేజో నిలఖానిచింత్యం॥
౨॥ తత్కర్మకృత్వావినివృత్యభూయ స్తత్త్వస్యతత్త్వేన సమేత్యయోగం।
ఏకేనద్వాభ్యాంత్రిభిరష్టభిర్వా కాలేనచైవాత్మ గుణైశ్చసూక్ష్మైః॥ ౩॥
ఆరభ్యకర్మాణిగుణాన్వితాని భావాంశ్చసర్వాన్వినియోజయేద్యః । తే
షామభావేకృతకర్మనాశః కర్మక్షయేయాతి సతత్త్వతోన్యః॥ ౪॥ ఆదిస్స
సంయోగనిమిత్తహేతుఃపరస్త్రికాలా దకలోపిదృష్టః । తంవిశ్వరూపం
భవభూతమీడ్యం దేవంస్వచిత్తస్థముపాస్యపూర్వం॥ ౫॥ సవృక్షకాలా
కృతిభిఃపరోన్యో యస్మాత్ప్రపంచఃపరివర్తతేయం । ధర్మావహంపా
పనుదంభగేశం జ్ఞాత్వాత్మస్థమమృతంవిశ్వధామ॥ ౬॥ తమీశ్వరాణాం
పరమంమహేశ్వరంతందైవతానాంపరమంచదైవతం । పతింపతీనాంపర

పం పరస్తా ద్విదామ దేవం భువనేశమీడ్యం॥ ౭॥ నతస్య కార్యం కరణంచ
విద్యతే నతత్సమ శ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే। పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే
స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియాచ॥ ౮॥ నతస్య కశ్చిత్పతిర స్తిలోకే నచేశితా నై
వచతస్య లింగం । స కారణం కరణాధిపాధిపో నచాస్య కశ్చిజ్జనితా న చాధి
పః॥ ౯॥ య స్తంతునాభ ఇవ తంతుభిః ప్రధానజైః స్వభావతః। దేవ ఏకః స్వ
మావృణోతి స నో దధాతు బ్రహ్మాప్యయం॥ ౧౦॥ ఏకో దేవస్సర్వభూతే
షు గూఢస్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంత రాత్మా । కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూ
తాధివాస స్సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ॥ ౧౧॥ ఏకో వశీ నిష్క్రియా
ణాం బహూనా మేకం బీజం బహుధా యః కరోతి । తమాత్మస్థం యేను
పశ్యంతి ధీరా స్తేషాం సుఖం శాశ్వతం నేతరేషాం॥ ౧౨॥ నిత్యో నిత్యానాం
చేతన శ్చేతనానా మేకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్ । తత్కార
ణం సాంఖ్యయోగాధిగమ్యం జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః॥ ౧౩॥
న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాంతి కుతో యమ
గ్నిః । తమేవ భాంతమను భాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి॥ ౧౪॥
ఏకో హంసో భువనస్యాస్య మధ్యే స ఏవాగ్ని స్సలిలే సన్నివిష్టః। తమేవ వి
దిత్వాతి మృత్యు మేతి నాన్యః పంథా విద్యతే యనాయ॥ ౧౫॥ స విశ్వకృద్వి
శ్వవిదాత్మయోని ర్జ్ఞః కాలకాలో గుణీ సర్వవిద్యః । ప్రధానక్షేత్రజ్ఞ పతి
ర్గుణేశ స్సంసార మోక్షస్థితిబంధ హేతుః॥ ౧౬॥ సతన్మయో హ్యమృత
ఈశసంస్థో జ్ఞస్సర్వగో భువనస్యాస్య గోప్తా । య ఈశేస్య జగతో నిత్య
మేవ నాన్యో హేతుర్విద్యత ఈశనాయ॥ ౧౭॥ యో బ్రహ్మాణం విదధాతి
పూర్వం యో వై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై । తం హ దేవ మాత్మబుద్ధి
ప్రకాశం ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే॥ ౧౮॥ నిష్కలం నిష్క్రి
యం శాంతం నిరవద్యం నిరంజనం। అమృతస్య పరం సేతుం దగ్ధేంధనమివా
నలం॥ ౧౯॥ యదా చర్మవదాకాశం వేష్టయిష్యంతి మానవాః । తదా శివ
మవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాంతో భవిష్యతి॥ ౨౦॥ తపః ప్రభావాద్దేవప్రసాదా
చ్చ బ్రహ్మహ శ్వేతా శ్వతరోథ విద్వాన్ । అత్యాశ్రమిభ్యః పరమం పవి

త్రం ప్రోవాచ సమ్యగృషిసంఘజుష్టం॥ ౨౧॥ వేదాంతే పరమంగుహ్యం పు
రాకల్పప్రచోదితం। నాప్రశాన్తాయ దాతవ్యం నాపుత్రాయా శిష్యాయ
వై పునః॥ ౨౨॥ యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ। తస్యై
తే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశంతే మహాత్మనః॥ ప్రకాశంతే మహాత్మన ఇత్యు
పనిషత్॥ ౨౩॥ ॥బ్రహ్మవాదినో వదన్తి సప్తదశ। యుంజానష్షోడశ। య
ఏకో జాలవానేకవిగ్శతిః। య ఏకో వర్ణో ద్వావిగ్శతిః। ద్వే అ
ణురేవ తుర్దశ। స్వభావమేకే త్రయోవిగ్శతిః॥ అహత్యత్రయోదశా
ధికం శతం॥ ఓం తత్సదితి శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సు షష్ఠోధ్యాయః - సహనా
వవత్వితి శాన్తిః॥ ౧౪॥

ఇతి శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్సమాప్తా.

శివార్పణమస్తు.

అథ శుక్లయజుర్వేదీయా హంసోపనిషత్. ౩-౧౫

హరిః, ఓమ్॥ పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః—భగవన్ సర్వధర్మజ్ఞ సర్వ
శాస్త్రవిశారద। బ్రహ్మవిద్యాప్రబోధో హి యేనోపాయేన జాయతే॥ సన
త్కుమార ఉవాచ॥ విచార్య సర్వధర్మేషు మతం జ్ఞాత్వా పినాకినః। పార్వ
త్యా కథితం తత్త్వం శృణు గౌతమ తన్మతం॥ అనాఖ్యేయమిదం గుహ్యం
యోగినే కోశసన్నిభం। హంసస్యాఽకృతివిస్తారం భుక్తిముక్తిఫలప్రదం॥
అథ హంసపరమహంసనిర్ణయం వ్యాఖ్యాస్యామః। బ్రహ్మచారిణే దాన్తా
య గురుభక్తాయ హంసోహంసేతి సదా ధ్యాయన్ సర్వేషు దేహేషు వ్యా
ప్య వర్తతే - యథా హ్యగ్నిః కాష్ఠేషు తిలేషు తైలమివ తం విదిత్వా న
మృత్యుమాప్నోతి - గుదమవష్టభ్యాఽధారాద్వాయుముత్థాప్య స్వాధిష్ఠా
నం త్రిః ప్రదక్షిణీకృత్య మణిపూరకం గత్వా అనాహతమతిక్రమ్య విశుద్ధౌ

ప్రాణాన్నిరుధ్యాఽజ్ఞామనుయాయ బ్రహ్మరన్ధ్రం ధ్యాయన్ త్రిమా
త్రోఽహమిత్యేవం సర్వదా ధ్యాయన్ పశ్యత్య నాకారశ్చ భవతి - శిశో
భేపార్శ్వే భవత్యేషోఽసౌ పరమహంసో భానుకోటి ప్రతీకాశో యేనే
దం సర్వం వ్యాప్తం తస్యాఽష్టధా వృత్తిర్భవతి - పూర్వదళే పుణ్యే మతిరా
గ్నేయే నిద్రాఽఽలస్యాదయో భవన్తి - యామ్యే క్రౌర్యే మతి ర్నైరృతే
పాపే మనీషా వారుణ్యాం క్రీడా వాయవ్యాం గమనాఽఽదౌ బుద్ధి స్సౌమ్యే
రతిప్రీతిరీశాన్యే ద్రవ్యాదానం మధ్యే వైరాగ్యం కేసరే జాగ్రదవస్థా కర్ణి
కాయాం స్వప్నో లింగే సుషుప్తిః పద్మత్యాగే తురీయం యదా హంసో నా
దే లీనో భవతి తత్తురీయాతీతం భవతి - అథో నాద ఆధారాద్బ్రహ్మర
న్ధ్రపర్యన్తం శుద్ధస్ఫటికసఙ్కాశం స వై బ్రహ్మ పరమాత్మేత్యుచ్యతే -
అథ హంస ఋషిరవ్యక్తా గాయత్రీ ఛన్దః - పరమహంసో దేవతా-హం బీజమ్
సశ్శక్తిః సోఽహం కీలకం- షట్సంఖ్యాఽహోరాత్రయో రేకవింశతిస
హస్రాణి షట్ఛతాన్యధికాని భవన్తి - సూర్యాయ సోమాయ నిరఞ్జనాయ
నిరాభాసాయాఽతను సూక్ష్మం ప్రచోదయాదిగ్నీషోమాభ్యాం వౌషట్ -
హృదయాద్యఙ్గన్యాసకరన్యాసౌ భవతః· ఏవం కృత్వా హృదయే హంస
మాత్మానం ధ్యాయేదగ్నీషోమౌ పక్షావోఙ్కారశ్శిర ఉకారో బిన్దు స్త్రినే
త్రం ముఖం ముఖో ముఖం రుద్రో రుద్రాణీ చరణౌ ద్వివిధం కణ్ఠతః కుర్యాది
త్యున్మనా అజపోపసంహార ఇత్యభిధీయతే - ఏవం హంసవశాత్తస్మాన్మ
నో విచార్యతేఽస్యైవ జపకోట్యా నాదమనుభవతి - స చ దశవిధ ఉపజాయ
తే - చిణీతి ప్రథమః- చిణి చిణీతి ద్వితీయః· ఘణ్టా నాద స్తృతీయః· శంఖ
నాదశ్చతుర్థః - పఞ్చమ స్తన్త్రీనాదః· షష్ఠస్తాళ నాదః స ప్తమో వేణు నా
దః-అష్టమో భేరీ నాదః - నవమో మృదంగ నాదః - దశమో మేఘ నాదః-న
వమం పరిత్యజ్య దశమేవాఽభ్యసేత్ ॥ ప్రథమే చిఞ్చిణీ గాత్రం ద్వితీయే
గాత్రభఞ్జనం । తృతీయే భేదనం యాతి చతుర్థే కమ్పతే శిరః । పఞ్చమే
స్రవతి తాలూ వ షష్ఠేఽ మృతనిషేవణం । స ప్తమే గూఢవిజ్ఞానం పరా వాచా
తథాఽష్టమే। అదృశ్యం నవమే దేహం దివ్యం చక్షు స్తథామలం। దశమే

చపరంబ్రహ్మభవేద్బ్రహ్మాత్మసన్నిధౌ॥ తస్మిన్మనోవిలీనేమనసిగతేసం కల్పవికల్పదగ్ధేపుణ్యపాపే సదాశివశ్శక్త్యాత్మా సర్వత్రావస్థిత స్స్వయంజ్యోతిశ్శుద్ధో నిత్యోనిరంజన శ్శాంతస్తమఃప్రకాశయతీతి ఓంవే దానువచనంభవతీత్యుపనిషత్ ॥ పూర్ణమద ఇతిశాంతిః - హరిఃఓం॥

హంసోపనిషత్సమాప్తా॥౧౫॥

శ్రీగురుభ్యోనమః.

సామవేదగూఢారుణికోపనిషత్ - ౧౬

॥ ॥ఓం అప్యాయంత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥ ఆరుణిఃప్రాజాపత్యః ప్రజాపతేర్లోకంజగామతం గత్వోవా చ కేనభగవన్కర్మాణ్యశేషతోవిసృజానీతి।సహోవాచప్రజాపతిస్తవ పుత్రాన్ భ్రాతౄన్ బంధ్వాదీంఛిఖాం యజ్ఞోపవీతంయాగం సూ త్రంస్వాధ్యాయంచ భూలోక భువర్లోక సువర్లోక మహర్లోక జ నోలోక తపోలోక సత్యలోకం చాతలవితల సుతల పాతాళ రసాతల తలాతల మహాతల బ్రహ్మాండంచ విసృజేద్దండ మాచ్ఛాదనం కౌపీనంచ పరిగ్రహేచ్ఛేషంవిసృజే చ్ఛేషంవిసృజేత్ గృహస్థోబ్రహ్మచారీ వానప్రస్థో వాలౌకికాగ్నీ నుదరాగ్నౌసమారోప యేద్గాయత్రీంచ స్వవాచ్యగ్నౌస మారోపయేదుపవీతం భూమావాప్సువావిసృజేత్కుటీచరో బ్రహ్మచారీ కుటుంబంవిసృజే త్పాత్రంవిసృజే త్పవిత్రంవిసృజే ద్దండాంల్లోకానగ్నీన్వి సృజేదితిహోవాచ। అతఊర్ధ్వమమంత్రవదాచరేదూర్ధ్వగమనం విసృజేత్త్రిసంధ్యాంస్నానమాచరే త్సంధింసమాధా వాత్మన్యాచరే త్సర్వేషువేదేష్వారణ్యకమావర్తయేదుపనిషద మావర్తయేదుపనిషద మావర్తయేత్ ఖల్వహంబ్రహ్మసూత్రంసూచనాత్సూత్రం బ్రహ్మసూత్ర

మహమేవవిద్వాన్ త్రివృత్సూత్రం త్యజేద్విద్వాన్య ఏవం వేద సన్యస్తం
మయా సన్యస్తం మయా సన్యస్తం మయేతి త్రిరుక్త్వా భయం సర్వభూ
తేభ్యో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే। సఖా మా గోపాయౌజస్సఖా యోసీం
ద్రస్య వజ్రోసి వార్త్రఘ్నశ్శర్మ మే భవ యత్పాపం తన్నివారయేత్యనేన
మంత్రేణ కృతం వైణవం దండం కౌపీనం పరిగ్రహేదౌషధవదశనమా
చరేదౌషధవదశనం ప్రాశ్నీయాద్యథాలాభమశ్నీయాద్బ్రహ్మచ
ర్యమహింసాం చాపరిగ్రహం చ సత్యం చ యత్నేన హే రక్షతో హేర
క్షతో హే రక్షత ఇత్యథాతః పరమహంసపరివ్రాజకానామాసనశయనా
దికం భూమౌ బ్రహ్మచారిణాం మృత్పాత్రమలాబుపాత్రం దారుపాత్రం
వేణుపాత్రం వా కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యదంభదర్పే
ర్ష్యాసూయామమత్వాహంకారాదీనపి త్యజేద్వర్షాసు ధ్రువశీలోఽష్టౌ
మాసానేకాకీ యతిశ్చరేద్ద్వావేవాచరేద్ద్వావేవాచరేత్ స ఖల్వేవం యో
విద్వాంస్సోపనయనాదూర్ధ్వమేతాని ప్రాగ్వా త్యజేత్పితరం పుత్రమ
గ్న్యుపవీతం కర్మకలత్రం చాన్యదపీహ యతయో భిక్షార్థం గ్రా
మం ప్రవిశంతి పాణిపాత్రముదరపాత్రం వా। ఓంహి ఓంహీత్యేతదుపనిష
దం విన్యసేద్విద్వాన్య ఏవం వేద పాలాశం బైల్వమౌదుంబరం దండం
మజినం మేఖలాం యజ్ఞోపవీతం చ త్యక్త్వా శూరో య ఏవం వేద। తద్విష్ణోః
పరమం పదం సదా పశ్యంతి సూరయః। దివీవ చక్షురాతతం। తద్విప్రా
సో విపన్యవో జాగృవాంసస్సమింధతే। విష్ణోర్యత్పరమం పదమిత్యేవం ని
ర్వాణానుశాసనం వేదానుశాసనం వేదానుశాసనమిత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥ ఓం ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః ॥ ॥

॥ ॥ ఆరుణికోపనిషత్సమాప్తా ॥౧౬॥ ॥

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ యాజుషీగర్భోపనిషత్ - ౧౭

సహనావవత్వితిశాంతిః॥

ఓం॥ పంచాత్మకంపంచసువర్తమానంషడాశ్రయంషడ్గుణయోగ
యుక్తం। తంసప్తధాతుంత్రిమలంద్వియోనించతుర్విధాహారమయంశ
రీరం। భవతిపంచాత్మకమితికస్మాత్। పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకాశ
మిత్యస్మిన్పంచాత్మకేశరీరే। కాపృథివీకాఆపఃకింతేజఃకోవాయుఃకిమా
కాశమిత్యస్మిన్పంచాత్మకేశరీరే। యత్కఠినంసాపృథివీ యద్ద్రవంతదా
పోయదుష్ణంతత్తేజోయత్సంచరతిసవాయుర్యత్సుషిరంతదాకాశమి
త్యుచ్యతే। తత్రపృథివీనామధారణే ఆపఃపిండీకరణే తేజోరూపదర్శ
నే వాయుర్గమనే ఆకాశమవకాశప్రదానే। శ్రోత్రంశబ్దే త్వక్స్పర్శే
చక్షూరూపేజిహ్వారసేఘ్రాణంగంధే। వాగ్వచనేహస్తావాదానే పా
దోగమనేపాయురుత్సర్గే ఉపస్థఆనందేవదతి। బుద్ధ్యాబుధ్యత్యధ్యవస్య
తి మనసాసంకల్పయతివికల్పయతిచ చిత్తేన సంజానాత్యహంకారేణాహం
కరోతి తానితానితత్త్వమేవసతతంతే॥ షడాశ్రయమితిషడ్వి
రసామధురామ్లలవణకటుకషాయతిక్తాస్తానాశ్రయతేత్యస్యాశ్రితాః। ష
డ్భావవికారాఅస్తిజాయతే వర్ధతే విపరిణమతే ఉపక్షీయతే వినశ్య
తీతిభవతివిక్రియతేచ। షడ్వైచక్రాణిమూలాధారస్వాధిష్ఠానమణిపూ
రకాగ్నేయానాహతవిశుద్ధాని తద్ధమన్యాశ్రితం। షడ్వైగుణాః కా
మాదయశ్శమాదయశ్చతద్యోగస్తత్త్వత్రయాచయుక్తం। అథచషడ్జ
ఋషభగాంధారపంచమమధ్యమధైవతనిషాదాశ్చేతిష్టానిష్టశబ్దసంజ్ఞాః
ప్రతివిధాభవంతిసప్త। శుక్లోరక్తఃకృష్ణోధూమ్రఃపీతఃకపిలఃపాండర
ఇతిసప్తధాతవస్తద్వర్ణాః। కస్మాద్యదాకస్యచిద్ద్రవ్యాదిమయా జా
యంతఉపచీయంతేపరస్పరరసగుణత్వాద్వ్యాయోనిస్సారసః। షడ్వి
ధోరసోరసాచ్ఛోణితంశోణితాన్మాంసంమాంసాన్మేదోమేదసోఽస్థ్నస్థి

భోక్త్యజ్ఞానాజ్జ్ఞాయమానాశ్శుక్లశోణితసంయోగాదావర్తతే గర్భో
హృది వ్యవస్థాం నయతి హృదయే౽న్తరాగ్నిరగ్నిస్థానే పిత్తం పిత్తస్థా
నే వాయుర్వాయుస్థానే హృదయం ప్రాజాపత్యాదృతుకాలే సంప్రయోగాత్
ఏకరాత్రోషితం కలలం భవతి సప్తరాత్రోషితం బుద్బుదం భవత్యర్ధ
మాసాభ్యంతరేణ పిండో భవతి మాసాభ్యంతరేణ కఠినో భవతి మాస
ద్వయేన శిరః కురుతే మాసత్రయేణ పాదప్రదేశో భవత్యథ చతుర్థే మా
సే జఠరకటిప్రదేశో భవతి పంచమే మాసే పృష్ఠవంశో భవతి షష్ఠే మాసే
నాసాక్షిశ్రోత్రాణి భవంతి సప్తమే మాసే జీవసంయుక్తో భవత్యష్టమే
మాసే సర్వసంపూర్ణో భవతి నవమే౽పి వ తే । శుక్లం పుంభాగశ్శోణితం
స్త్రీభాగ ఉభయంస్త్వేకం పితృ రేతో౽తిరేకాత్పుమాన్భవతి మాతృ రేతో
౽తిరేకాత్ స్త్రియో భవంతి స్త్రియో హి కామిన్యస్తాసాం సుఖాధిక్యా
త్తా ఏవ బహుశో జాయంతే ఉభయోర్బీజతౌల్యేన్నపుంసకో భవతి । వ్య
గ్రమనసో హి ప్రవృత్తిస్తతో హి పిత్రమనస్కా వా వ్యాకులితమనోభ్యా
మంధాః ఖంజాః కుబ్జా వామనా వ్యంగా జాయంతే పుష్పవతో ౽పర్తి
యోరతంగవైకల్యభాజః కాలదేశక్రియాద్రవ్యభోగోపాధిభిరుపచితాప
చితాను రూపాననురూప వర్ణా స్త్రియో భవంతి సమ్యగ్యోనే సామూప్యమ
వాప్యసమానసుతా భవంతి బింబమివోపాధౌ ప్రతిబింబం । అన్యోన్య
వాయుపరిపీడితానాం శుక్లద్వైవిధ్యాద్యమళౌ భవతః పిత్రోస్తథాత్వే
న రేతోవిభాగే మిత్రప్రజా ప్రసూతా భవతి పంచమాసుషి పేశ్య ఏకాసా
ధారణేద్వ్యేకాసాంద దృష్ట్యాన్యసహస్రతమీషు ముహుర్ముహుర్నిషేకాదికాం
గాస్స్యస్సకృన్నిషేకే శుక్లం అసకృదాధానే స్త్రియో న్యాం యుగ్మాః
ప్రజాయంతే । పంచాత్మకస్సమర్థః పంచాత్మకే తేజసాదిగంధరసశ్చ స
మ్యజ్ఞానాద్ధ్యానాదక్షర మోంకారం చింతయతి తదేవత్వేకాక్షరం జ్ఞాత్వా
ష్టౌ ప్రకృతయః షోడశ వికారాశ్శరీరే తస్యైవ దేహినో౽థ నవమే మాసే స
ర్వలక్షణసంపూర్ణో భవతి । పూర్వజాతిం స్మరతి కృతాకృతం కర్మాణి
భాతి శుభాశుభం కర్మ విందతి । నానాయోనిసహస్రాణి దృష్ట్వా చైవ తతో

మయా । ఆహారా వివిధా భుక్తాః పీతాశ్చ వివిధాః స్తనాః । జన్మభూమి
హీనవార్భూమ్మిశాసనమపి మేపురా । చతురాశీతిలక్షేషు యోనిభేదే
షు చాభవం । జాతశ్చాస్మి మృతశ్చాస్మి సంసార్యస్మి పునఃపునః । జన్మ
మృత్యూ పునర్జన్మ పునర్మృత్యుః పునర్జనిః । గర్భవాసే మహద్దుః
ఖం మోహాదుఃఖం చ జన్మసు । బాల్యే దుఃఖం తథా శోకః పారవశ్యం
చ మూఢతా । హితాకరణమాలస్యమహితాచరణం తథా । యౌవనే విష
యాసక్తిస్తాపత్రయనిపీడితః । చింతారోగశ్చ వార్ధక్యే మరణం చ మహ
ద్భయం । ఆశయా చాభిమానేన చ కామక్రోధాదిసంకటే । అత్యంత
మేవ మహద్దుఃఖమస్వాతంత్ర్యం చ దుఃఖితః । దుఃఖబీజమిదం జన్మ దుఃఖరూపం
చ మస్పృహం । నివృత్తిధర్మో నోపాత్తో న యోగజ్ఞానసాధనం । అహోగా
దుఃఖోదధౌ మగ్నో న పశ్యామి ప్రతిక్రియాం । ధిగజ్ఞానం ధిగజ్ఞానం ధిక్కా
మక్రోధసంకటం । సంసారశృంఖలం ఛిత్వా గాచాయాజ్ఞానమాప్నుయాం ।
యది యోన్యాః ప్రముంచామి సాంఖ్యం యోగం సమాశ్రయే । అశుభక్షయ
కర్తారం ఫలముక్తిప్రదాయకం । యోన్యాం యది ప్రముంచామి తం ప్రప
ద్యే మహేశ్వరం । అశుభక్షయకర్తారం ఫలముక్తిప్రదాయినం ।
యది యోన్యాః ప్రముంచామి ప్రపద్యే జగదీశ్వరం । సర్వశక్తిం చిదాత్మా
నం సర్వకారణకారణం । యది యోన్యాః ప్రముచ్యేయం ప్రపద్యే పరమే
శ్వరం । భగవంతం పశుపతిం రుద్రం మహాదేవం జగద్గురుం । యోనిబంధాత్
ప్రముచ్యేయం యది తప్స్యే మహత్తపః । గర్భవాసాద్విముచ్యేయం
యది విష్ణుం భజే హృది । అమృతప్రదమానందం నారాయణమనామయం ।
మాతృకుక్షౌ నిబద్ధోఽస్మి ముచ్యేయం కర్మబంధనైః । వాసుదేవం ప్రపద్యా
మి భగవంతమనన్యధీః । పురా పరజనస్యార్థే కృతం కర్మ శుభాశుభం ।
ఏకాకీ తేన దహ్యామి గతాస్తే ఫలభాగినః । నాస్తిక్యే ధర్మం త్యక్త్వా పా
పాన్యకరవం పురా । భుంజామి తత్ఫలం హ్యద్య భవిష్యామ్యాస్తికస్త్వతః ॥
ఏవం నానావిధానర్థాన్ పరిచింత్య ముహుర్ముహుః । శిశ్వత్వా సాంసారికం
దుఃఖం స్మృత్వాపి వేదనామాప్య చ । అవిద్యాకామకర్మాద్యైర్మహా

తేజంతురాంతరః । సవైజంతుః స్త్రీయోని శతంగత్వా యోనిద్వారము
పేత్యముముక్షుర్యతతే తత్రాశక్తోయః త్రైణపీడ్యతే మహతావంత్ర
నక్లిశ్యతిపీడ్యతే చప్రసూతివాతేన । జాతమాత్రస్తు వైష్ణవేన వాయునా
సంస్పృశ్యతే తదానస్మరతి నైవకించనపారత్రికం నాపరోక్షదృగ్భవతి ।
భూమిసంస్పర్శనాజ్జంతురుగ్రదుఃఖాన్నరోదవేత్ । జలసంస్పర్శనా
నాథ్వాంతంకృష్ణోవ స్తన్యనశ్యతి । నహ్యైవజాతస్యజన్మ మరణకర్మశుభా
శుభసాధనస్ఫూర్తివాసనాశ్చ నగూహితాభవంతి । కథంభోజానా
తివాతః పిత్తంశ్లేష్మాచ త్రయోధాతవస్సమానాలరోగ్యదా భవంతివిష
మాస్తేరోగదానైవరోగీపంచతే వైద్యంచతేనతహిపిత్తేనానురూపేణ
జావాతివ్యానేనాల్ప మధికేనాధికం పక్వాపక్వతోక్షుజ్యోతిరగ్నిస్త్రైవ
పిత్తమగ్నిః కర్మాశయగతోధర్మాస్సమానేన వాయునా ప్రజ్వాల్యతే
యద్వానంధనం భోగ్యమాంతరం బాహ్యంచ । సహ్యగ్నిః కథంభవతి
త్రీణివైశరీరాణి త్రీణివావరేతాగం సిత్రై పురుషత్రిధాతత్రయం స
యత్త్రీణిదోగ్నిస్త్రైతానామశారీరకోత్రైళ్యానరః । సపంజ్ఞానాగ్నిర్ద
శనాగ్నిః కోష్ఠాగ్నిరితిచభవతి । తత్రజ్ఞానాగ్నిర్మానసోదర్శనాగ్ని
స్త్రైంద్రియకః కోష్ఠాగ్నిర్దాహమాహరిస్సుఖ నభ్యవశితపీతలేహ్య చోష్యా
కం పాచయతిసమంప్రాణాపానాభ్యాం । సగేవదర్శనాగ్నిః విజ్ఞాన
పూర్వీదృశ్యదర్శనంకరోతి తస్యత్రీణిస్థానాని భవంతీంద్రియ గోళకా
న్యవస్థానాని చక్షురేవాదనః । హృదయేశాంటిగ్నాగ్ని మతే గార్హ
పత్యం ముఖాదాహవనీయం యజతేపురుషోయజమానః । బుద్ధిం పత్నీం
పరిగృహ్యదీక్షాంసంతోషం ధీంద్రియాణి యజ్ఞపాత్రాణి కర్మేంద్రియా
ణ్యుపకరణాని సత్రేశారీరకే తత్రదేవతాపంక్తిర్జస్తు దేవస్థా పదయథా
దేశం యజమానమనుయజంతే । తత్రశాలాశరీరం కుండంయుశిరః కపా
లంకేశాదర్భాముఖమంతర్వేదిః శానమాజ్యం జీవితకాల స్సత్రకాలో
దాహరోనాద పస్సనవైఖరీ యజుః పరాపశ్యంతీమధ్యమావర్ణః పశు
పాణ్యథవర్ణకాలాని సూక్తాని వ్యాహృతయశ్చయుబలంపిత్తం పశవో

మరణమవభృథస్తస్మిన్యజ్ఞే ప్రజ్వలంత్యగ్నయస్తత్రదేవాస్స్వం సాకమ
నురూపముపయచ్ఛంతి యేకేచిచ్చేతయేయు స్సర్వేయజ్ఞకృతో నాయజ్ఞ
కృద్భవతి యజ్ఞాయేదంశరీరంయజ్ఞాద్భవతి యజ్ఞానురూపం వివర్తతేపరి
ణామినీశరీరధారామనుభూబ్ధింగచ్ఛతి। తస్యైతచ్ఛరీరస్యషోడశపాత్రదం
తపటలాని దశపంచమున్నయష్ణవత్యంగుళోన్నానంచతుర్దశ నాడీస్థా
నాన్యష్టోత్తరంమర్మాణి । తత్రద్విసప్తతిధమన్యస్తాసాం మధ్యే ప్రసప్త
తి స్తాసుముఖ్యా స్తిస్రఇడాపింగళాసుషుమ్నాచేతితురీయాఖ్యారీతాః పం
చమీగాజీవితంజీవితాదధిపిత్తం పిత్తాదర్వాక్పురీతతి నాభే రూర్ధ్వం
ద్వ్యంగులేవామభాగేపిత్తమూలం ప్రతిష్ఠితమన్నమపి తంత్రేధా పరి
యతే మూత్రంపురీషంసారఇతి మూత్రంద్స్యధాభాద్వానా। ర్యా వా
మేప్రస్రవతి పురీషంసప్తధాతత్రదక్షిణేవర్తతేసారః పంచవిధ స్సైకం
వ్యాప్నోతి తేనవై రేతశ్శోణితంచాన్నపానాభ్యాం । తత్రదేహే చాలకో
వాయుస్సప్రాణ స్సూత్రాత్మా తతోచ్ఛ్వసితినిశ్వసితి చేష్టతేచ సర్వాం
గం శాకిరకం తేనపినానజీవతి। వాయునాశైరుధిర స్రోతాంస్యరిక్త
క్రాన్నాడీషుచాల్యంతేతతస్త్వచం సర్వదర్శనం। రసః పక్వస్సన్త్రిప
త్తౌ స్రంసిన్యాజరాయుంగత్వా శిశుశిరః కపాలం ప్రవిశ్య సుషుమ్నా
ద్వారాగర్భశాబక ప్రాణంతర్పయతి । సాసుషుమ్నాబ్రహ్మనాడీ భవతి
తత్రవ్యాప్తే ప్రాణాదిగర్భస్య జన్మాభిముఖోధః ప్రసర్పంక నిజా
తస్యతు హృదయేప్రతిష్ఠితః। తంతుయోగేనాయస్య భూమిం ధ్యాత్సు
షుమ్నాంతం ప్రాపయేద్యథాగర్భ స్తథాపరోక్షదర్శీభవతి। తా
దృగ్విధే దేహేంతర్యామ్యాత్మాస్మృత స్సాక్షీపురుష స్సహ్యోవృతో జీవ
త్యభిమాన్యపిద్యయాచేతతేప్రాణీ। తస్యావరకమజ్ఞానంబీజం తదంతర
మంతః కరణంతద్వ్యష్టిశ్శరీరం తస్మిన్లోమ్నాంసాష్టాకోటయస్త్వాశీతి
సంధిశతం నవస్నాయుశతాని హృదయపలాన్యష్టౌద్వాదశపలాజిహ్వాపి
త్తంప్రస్థంకఫ శ్శ్లేష్మకం శుక్లం కుడుపంమేదః ప్రస్థౌద్వౌపర్యంనశ్వరం
విజ్ఞాయయథాగర్భగస్సుషుమ్నా ప్రతిష్ఠితా భూయాజ్జంతుర్వివేకీము

చ్యతేన పునశ్శరీరం ప్రాప్నోత్యన్యథాత్వజ్ఞస్యసంసారిణఅహరహఃక్రిమి
వత్తన్మూత్రపురీషయోఃపానంయథానరకేతద్వదిహైవశరీరే । తదేతత్ప
రిమాణం పరిజ్ఞాయనిర్విద్యాదితి పైప్పలాదంమోక్షశాస్త్రం పరిసమా
ప్తం పైప్పలాదంమోక్షశాస్త్రంపరిసమాప్త మిత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥ఓం సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఇతిగర్భోపనిషత్సమాప్తా. ౧౭

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ యాజుషీ-నారాయణోపనిషత్. ౧౮

సహనావవత్వితిశాంతిః.

ఓం॥ అథపురుషోహవైనారాయణోఽకామయత । ప్రజాః సృజేయేతి । నారాయణాత్ప్రాణోజాయతే । మనస్సర్వేంద్రియాణిచ । ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపః పృథివీవిశ్వస్యధారిణీ । నారాయణాద్బ్రహ్మాజాయతే। నారాయణాద్రుద్రోజాయతే। నారాయణాదింద్రోజాయతే। నారాయణాత్ప్రజాపతిఃప్రజాయతే। నారాయణాద్ద్వాదశాదిత్యారుద్రావసవస్సర్వాణిఛందాంసి । నారాయణాదేవసముత్పద్యంతే। నారాయణాత్ప్రవర్తంతే । నారాయణేప్రలీయంతే । ఏతదృగ్వేదశిరోఽధీతే।అథ నిత్యోనారాయణః। బ్రహ్మానారాయణః । శివశ్చనారాయణః । శక్రశ్చ నారాయణః । కాలశ్చనారాయణః। దిశశ్చనారాయణః । విదిశశ్చనారాయణః । ఊర్ధ్వంచనారాయణః। అధశ్చనారాయణః । అంతర్బహిశ్చనారాయణః । నారాయణఏవేదగ్ంసర్వం । యద్భూతంయచ్చభ

వ్యం । నిష్కళంకో నిరంజనో నిర్వికల్పో నిరాఖ్యాతశ్శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణః । నద్వితీయోఽస్తి కశ్చిత్ । య ఏవం వేద స విష్ణురేవ భవతి స విష్ణురేవ భవతి । ఏతద్యజుర్వేదశిరోఽధీతే । ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్ । నమ ఇతి పశ్చాత్ । నారాయణాయేత్యుపరిష్టాత్ । ఓమిత్యేకాక్షరం । నమ ఇతి ద్వే అక్షరే । నారాయణాయేతి పంచాక్షరాణి । ఏతద్వై నారాయణస్యాష్టాక్షరంపదం । యో హ వై నారాయణస్యాష్టాక్షరంపదమధ్యేతి । అనపబ్రువన్సర్వమాయురేతి । విందతే ప్రాజాపత్యం । రాయస్పోషం గౌపత్యం । తతోఽమృతత్వమశ్నుతే తతోఽమృతత్వమశ్నుత ఇతి । ఏతత్సామవేదశిరోఽధీతే । ప్రత్యగానందం బ్రహ్మపురుషం ప్రణవస్వరూపం । అకార ఉకారో మకార ఇతి । తానేకధా సమభవత్తదేతదోమితి । యముక్త్వా ముచ్యతే యోగీ జన్మసంసారబంధనాత్ । ఓం నమో నారాయణాయేతి మంత్రోపాసకః । వైకుంఠభవనం గమిష్యతి । తదిదం పుండరీకం విజ్ఞానఘనం తస్మాత్తటిదాభమాత్రం । బ్రహ్మణ్యో దేవకీపుత్రో బ్రహ్మణ్యో మధుసూదన ఇతి । సర్వభూతస్థమేకం వై నారాయణం కారణపురుషమకారణం పరంబ్రహ్మోం । ఏతదథర్వశిరోఽధీతే । ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి । సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం నాశయతి । తత్సాయంప్రాతరధీయానః పాపోఽపాపో భవతి । మాధ్యందినమాదిత్యాభిముఖోఽధీయానః పంచమహాపాతకోపపాతకాత్ప్రముచ్యతే । సర్వవేదపారాయణపుణ్యం లభతే । నారాయణసాయుజ్యమవాప్నోతి । శ్రీమన్నారాయణసాయుజ్యమవాప్నోతి । య ఏవం వేద । ఇత్యుపనిషత్ ॥

సహ నావవత్వితి శాంతిః ॥

॥ ॥ నారాయణోపనిషత్సమాప్తా ॥ ౧౪ ॥ ॥

॥ ॥అథశుక్లయజుర్వేదే-పరమహంసోపనిషత్ ॥ ॥౧౯

॥ ॥పూర్ణమద ఇతిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥ అథయోగినాం పరమహంసానాం కోఽయంమార్గస్తేషాం కాస్థితిరితి నారదో భగవంతముపసమేత్యోవాచ తం భగవానాహ యోఽయం పరమహంసమార్గో లోకేదుర్లభతరో నతుబాహుళ్యో యద్యేకో భవతి సఏవనిత్యపూతస్థః సఏవ వేదపురుషఇతి విదుషో మన్యంతే మహాపురుషోయచ్చిత్తం తత్సర్వదామయ్యేవతిష్ఠతే తస్మాదహంచ తస్మిన్నేవావస్థీయతే సోఽస్వపుత్రమిత్రకళత్రబంధ్వాదీంఛ్ఛిఖాం యజ్ఞోపవీతం స్వాధ్యాయంచసర్వకర్మాణి సన్యస్యాయం బ్రహ్మాండంచహిత్వా కౌపీనం దండమాచ్ఛాదనంచస్వశరీరోపభోగార్థాయలోకస్యోపకారార్థాయ చపరిగృహ్ణేత్తచ్చనముఖ్యోఽస్తికోఽయంముఖ్యఇతిచేదయంముఖ్యః। నదండం నశిఖాన్నయజ్ఞోపవీతంనచాచ్ఛాదనంచరతిపరమహంసో నశీతం నచోష్ణం నసుఖంనదుఃఖం నమానావమానఇతి షడూర్మివర్జంనిందాగర్వమత్సర దంభదర్పేచ్ఛాద్వేషసుఖదుఃఖ కామక్రోధ లోభమోహ హర్షాసూయాహం కారాదీంశ్చహిత్వా స్వవపుఃకుణపమివదృశ్యతే యతస్తద్వపురపధ్వస్తం సంశయ మిథ్యాజ్ఞానానాం యోహేతుస్తేననిత్యనివృత్తిస్తన్నిత్య బోధస్తత్స్వయమేవావస్థితిః స్తంశాంతమచలమద్వయానందచిద్ఘన ఏవాస్మి తదేవమమపరమంధామ తదేవశిఖా తదేవోపవీతంచ పరమాత్మాత్మనోరేకత్వజ్ఞానేన తయోర్భేదఏవ విభగ్నస్సా సంధ్యా । సర్వాన్కామాన్పరిత్యజ్య అద్వైతేపరమేస్థితిః । జ్ఞానదండో ధృతోయేన ఏకదండీసఉచ్యతే । కాష్ఠదండోధృతోయేన సర్వాశీజ్ఞానవర్జితః । తితిక్షాజ్ఞానవైరాగ్య శమాదిగుణవర్జితః । భిక్షామాత్రేణ యోజీవేత్సపాపీయతివృత్తిహా । సయాతినరకాన్ఘోరాన్మహారౌరవసంజ్ఞకాన్ । ఇదమంతరంజ్ఞాత్వాస పరమహంస ఆశాంబరోననమస్కారో నస్వాహాకారోనస్వధాకారో ననిందాస్తుతిర్యాదృచ్ఛికో భవేత్।

భిక్షోర్నావాహనం నవిసర్జనం నమంత్రం నధ్యానం నోపాసనంచనల
క్ష్యంనాలక్ష్యం నపృథఙ్నాపృథగహం నత్వం నసర్వంచానికేతస్థిరమతి
రేవం సభిక్షుస్సౌవర్ణాదీనాం నైవపరిగ్రహే న్నలోకనం నావలోక
నంచ నబాధకో నచాబాధకః కఇతిచేద్బాధకోస్త్యేవ యస్మాద్భిక్షు
ర్హిరణ్యగ్ం రసేన దృష్టంచేత్స బ్రహ్మహాభవేద్యస్మాద్భిక్షు ర్హిర
ణ్యం రసేన స్పృష్టం చేత్సపౌల్కసో భవేద్యస్మాద్భిక్షు ర్హిరణ్య
గ్ం రసేనగ్రాహ్యంచేత్స ఆత్మహాభవేత్తస్మాద్భిక్షు ర్హిరణ్యగ్ం రసేన
దృష్టంచన స్పృష్టంచ నగ్రాహ్యంచ సర్వేకామా మనోగతా వ్యావ
ర్తంతే దుఃఖేచనోద్విగ్నః సుఖేనిస్పృహస్త్యాగోరాగే సర్వత్రశుభా
శుభయోరనభిస్నేహోనద్వేష్టినమోదతేచ సర్వేషామింద్రియాణాం
గతిరుపరమో యఆత్మన్యేవావస్థీయతే తత్పూర్ణానందైకబోధస్త
ద్బ్రహ్మైవాహమస్మీతి కృతకృత్యోభవతి కృతకృత్యోభవతీత్యుపనిషత్॥

॥ ॥ఓం పూర్ణమదఇతిశాంతిః॥ ॥

ఓంతత్సదితిపరమహంసోపనిషత్సమాప్తా. ౧౯

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయాజుషీ - అమృతబిందూపనిషత్. ౨౦

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥ మనోహిద్వివిధంప్రోక్తం శుద్ధంచాశుద్ధమేవచ । అశుద్ధం
కామసంకల్పగ్ం శుద్ధంకామవివర్జితం । మనఏవమనుష్యాణాంకారణం
బంధమోక్షయోః॥ బంధాయవిషయాసక్తం ముక్త్యైనిర్విషయగ్ం స్మృ
తం । యతో నిర్విషయస్యాస్య మనసోముక్తిరిష్యతే । అతోనిర్విష
యంనిత్యం మనఃకార్యంముముక్షుణా । నిరస్తవిషయాసంగం సంనిరు
ద్ధంమనోహృది । యదా యాత్యున్మనీభావం తదాతత్పరమంపదం ।
తావదేవనిరోద్ధవ్యం యావద్ధృదిగతంక్షయం।ఏతజ్జ్ఞానంచధ్యానంచశేషో

న్యాయశ్చవిస్తరః॥నైవచింత్యంనచాచింత్యంనచింత్యంచింత్యమేవతత్ । ప
క్షపాతవినిర్ముక్తం బ్రహ్మసంపద్యతే తదా । స్వరేణాసంధయేద్యోగమ
స్వరంభావయేత్పరం । అస్వరేణాసుభావేన నభావో భావఇష్యతే । త
దేవం నిష్కలం బ్రహ్మ నిర్వికల్పం నిరంజనం । తద్బ్రహ్మాహమితిజ్ఞా
త్వా బ్రహ్మసంపద్యతేధ్రువం । నిర్వికల్ప మనంతంచ హేతుదృష్టాంత
వర్జితం । అప్రమేయమనాదించ యజ్జ్ఞాత్వాముచ్యతేబుధః । ననిరోధో
నచోత్పత్తిర్నబద్ధోనచసాధకః।నముముక్షుర్నవైముక్త ఇత్యేషాపరమా
ర్థతా । ఏకఏవాత్మామంతవ్యో జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తిషు । స్థానత్ర
యవ్యతీతస్య పునర్జన్మనవిద్యతే । ఏకఏవహిభూతాత్మా భూతేభూతే
వ్యవస్థితః । ఏకధాబహుధాచైవ దృశ్యతేజలచంద్రవత్ । ఘటసంవృత
మాకాశం నీయమానేఘటేయథా । ఘటోనీయేతనాకాశ స్తద్వజ్జీవో
నభోపమః । ఘటవద్వివిధాకారం భిద్యమానంపునఃపునః । తద్భేదేచన
జానాతి సజానాతిచనిత్యశః । శబ్దమాయావృతోనైవ తమసాయాతి
పుష్కరే । భిన్నేతమసిచైకత్వ మేకఏవానుపశ్యతి। శబ్దాక్షరంపరంబ్ర
హ్మ తస్మిన్క్షీణేయదక్షరం । తద్విద్వానక్షరంధ్యాయే ద్యదిచ్ఛేచ్ఛాంతి
మాత్మనః । ద్వేవిద్యేవేదితవ్యేతు శబ్దబ్రహ్మపరంచ యత్ । శబ్దబ్ర
హ్మణినిష్ణాతః పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి । గ్రంథమభ్యస్యమేధావీ జ్ఞానవిజ్ఞా
నతత్పరః । పలాలమివధాన్యార్థీ త్యజేద్గ్రంథమశేషతః । గవామనే
కవర్ణానాం క్షీరస్యాప్యేకవర్ణతా । క్షీరవత్పశ్యతేజ్ఞానం లింగినస్తు
గవాంయథా। ఘృతమివపయసినిగూఢం భూతేభూతేచవసతివిజ్ఞానం। స
తతంమనసిమంథయితవ్యం మనోమంథానభూతేన । జ్ఞాననేత్రంసమాధా
యచోద్ధరేద్వహ్నివత్పరం । నిష్కలం నిశ్చలంశాంతం తద్బ్రహ్మాహ
మితిస్మృతం।సర్వభూతాధివాసంచయద్భూతేషువసత్యపి। సర్వానుగ్రా
హకత్వేన తదస్మ్యహంవాసుదేవ స్తదస్మ్యహం వాసుదేవఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

॥ ॥అమృతబిందూపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౨౦ ॥

అథయాజుషీ - అమృతనాదోపనిషత్. ౨౧

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥ శాస్త్రాణ్యధీత్య మేధావీ అభ్యస్యచపునఃపునః । పరమం బ్రహ్మవిజ్ఞాయ ఉల్కావత్తాన్యథోత్సృజేత్ । ఓంకారరథమారుహ్య విష్ణుంకృత్వాథసారథిం । బ్రహ్మలోకపదాన్వేషీ రుద్రారాధనతత్పరః । తావద్రథేనగంతవ్యం యావద్రథపథిస్థితః । స్థిత్వా రథపతిస్థానం రథముత్సృజ్యగచ్ఛతి । మాత్రాలింగపదంత్యక్త్వా శబ్దవ్యంజనవర్జితం । అస్వరేణమకారేణ పదంసూక్ష్మంచగచ్ఛతి । శబ్దాదివిషయాన్పంచ మనశ్చైవాతిచంచలం । చింతయేదాత్మనోరశ్మీన్ ప్రత్యాహారస్సఉచ్యతే । ప్రత్యాహారస్తథాధ్యానం ప్రాణాయామోఽథ ధారణా । తర్కశ్చైవసమాధిశ్చ షడంగోయోగఉచ్యతే । యథాపర్వతధాతూనాం దహ్యంతేధమనాన్మలాః । తథేంద్రియకృతాదోషా దహ్యంతే ప్రాణధారణాత్ । ప్రాణాయామైర్దహేద్దోషాన్ ధారణాభిశ్చకిల్బిషం । ప్రత్యాహారేణసంసర్గాన్ ధ్యానేనానీశ్వరాన్గుణాన్ । కిల్బిషంహిక్షయంనీత్వా రుచిరంచైవచింతయేత్ । రుచిరంరేచకంచైవ వాయోరాకర్షణంతథా । ప్రాణాయామాస్త్రయఃప్రోక్తా రేచపూరకకుంభకాః । సవ్యాహృతింసప్రణవాం గాయత్రీంశిరసాసహ । త్రిఃపఠేదాయతప్రాణః ప్రాణాయామస్సఉచ్యతే । ఉత్క్షిప్యవాయుమాకాశం శూన్యం కృత్వానిరాత్మకం । శూన్యభావేనియుంజీయా ద్రేచకస్యేతిలక్షణం । వక్త్రేణోత్పలనాలేన తోయమాకర్షయేన్నరః । ఏవంవాయుర్గృహీతవ్యః పూరకస్యేతిలక్షణం । నోచ్ఛ్వసేన్నచనిశ్వసే న్నైవగాత్రాణిచాలయేత్ । ఏవంభావేనియుంజీయా త్కుంభకస్యేతిలక్షణం । అంధవత్పశ్యరూపాణి శబ్దంబధిరవచ్ఛృణు । కాష్ఠవత్పశ్యతే దేహం ప్రశాంతస్యేతి లక్షణం । మనస్సంకల్పకంధ్యాత్వా సంక్షిప్యాత్మనిబుద్ధిమాన్ । ధారయిత్వా తథాత్మానం ధారణాపరికీర్తితా । ఆగమస్యావిరోధేన ఊహనంతర్కఉ

ధ్యానే। సమం మన్యేత యం లబ్ధ్వా స సమాధిః ప్రకీర్తితః। భూమావథా
సనే రమ్యే సర్వదోషవివర్జితే। కృత్వా మనోమయీం రక్షాం జప్త్వా
వైరథమండలే। పద్మకం స్వస్తికం వాపి భద్రాసనమథాపి వా। బద్ధ్వా
సుఖాసనం సమ్యగుత్తరాభిముఖః స్థితః। నాసికాపుటమంగుళ్యాపిధాయై
కేనమారుతం। ఆకృష్య ధారయేదగ్నిం శబ్దమేవ విచింతయేత్। ఓమి
త్యేకాక్షరం బ్రహ్మ ఓమిత్యేతన్న రేచయేత్। దివ్యమంత్రేణ బహుధా
కుర్యాదాత్మమలచ్యుతిం। పశ్చాద్ధ్యాయేద్యథాపూర్వం క్రమశో మంత్రవి
ద్బుధః। స్థూలాతిస్థూలమాత్రాంచ నాభేరూర్ధ్వముపక్రమః। తిర్యగూ
ర్ధ్వమధో దృష్టిం విహాయ చ మహామతిః। స్థిరస్థాయీ వినిష్కంపః సదా
యోగం సమభ్యసేత్। తాళమాత్రవినిష్కంపో ధారణాయోజనం తథా।
ద్వాదశమాత్రో యోగస్తు కాలతో నియమస్స్మృతః। అఘోషమవ్యంజన
మస్వరంచ యత్తాలుకంఠోష్ఠమనాసికంచ యత్। అరేఫజాతముభ
యోష్మవర్జితం యదక్షరం న క్షరతే కథంచిత్। యేనాసౌ పశ్యతే మా
ర్గం ప్రాణస్తేనాభిగచ్ఛతి। అతస్తమభ్యసేన్నిత్యం యన్మార్గగమనా
య వై। హృద్ద్వారం వాయుద్వారంచ మూర్ధ్నిద్వారమథాపరం। మో
క్షద్వారం బిలంచైవ సుషిరం మండలం విదుః। భయం క్రోధమథాలస్యమ
తిస్వప్నాతిజాగరం। అత్యాహారమనాహారం నిత్యం యోగీ వివర్జయే
త్। అనేనవిధినా సమ్యఙ్నిత్యమభ్యస్యతే క్రమాత్। స్వయముత్పద్య
తే జ్ఞానం త్రిభిర్మాసైర్న సంశయః। చతుర్భిః పశ్యతే దేవాన్ పంచభి
ర్వితతక్రమాః। ఇచ్ఛయాప్నోతి కైవల్యం షష్ఠేమాసి న సంశయః। పా
ర్థివః పంచమాత్రస్తు చతుర్మాత్రస్తు వారుణః। ఆగ్నేయస్తు త్రిమాత్రో
సౌ వాయవ్యస్తు ద్విమాత్రకః। ఏకమాత్రస్తథాకాశో హ్యర్ధమాత్రంతు
విచింతయేత్। సంధిం కృత్వా తు మనసా చింతయేదాత్మనాత్మని। త్రిం
శత్సార్ధాంగుళః ప్రాణో యత్ర ప్రాణైః ప్రతిష్ఠితః। ఏష ప్రాణ ఇతి ఖ్యా
తో బాహ్యప్రాణస్య గోచరః। అశీతిశ్చ శతంచైవ సహస్రాణి త్రయోద
శ। లక్షశ్చైకో నిశ్వాసో అహోరాత్రప్రమాణతః। ప్రాణ ఆద్యో

హృదిస్థానె అపానస్తుపునర్గుదె । సమానోనాభిదెశేతు ఉదానఃకంఠ మాశ్రితః । వ్యానస్సర్వేషుచాంగేషు వ్యాప్యతిష్ఠతిసర్వదా। అథవర్ణా స్తుపంచానాం ప్రాణాదీనామనుక్రమాత్ । రక్తవర్ణోమణిప్రఖ్యః ప్రాణవాయుఃప్రకీర్తితః । అపానస్తస్యమధ్యేతు ఇంద్రగోపసమప్రభః । సమానస్తుద్వయోర్మధ్యే గోక్షీరధవళప్రభః। ఆపాండరఉదానశ్చవ్యా నోహ్యర్చిస్సమప్రభః । యస్యేదంమండలంభిత్వా మారుతోయాతి మూర్ధని । యత్రయత్రమ్రియెద్వాపి నసభూయోభిజాయతే । నసభూ యోభిజాయత ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

అమృతనాదోపనిషత్సమాప్తా. ౨౧

శ్రీశివాయనమః.

పంచరుద్రేష్వథర్వశిరఉపనిషత్ - ౨౨.

॥ ॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥

ఓం ॥ దేవాహవైస్వర్గంలోక మగమంస్తే దేవారుద్రమపృచ్ఛన్ కోభవానితి సోబ్రవీదహమేకః ప్రథమమాసంవర్తామిచభవిష్యామిచ నాన్యఃకశ్చిన్మత్తోవ్యతిరిక్తఇతిసోంతరాదంతరం ప్రావిశద్దిశశ్చాంతరం ప్రావిశ త్సోహం నిత్యానిత్యోహం బ్రహ్మాహం ప్రాంచః ప్రత్యంచో హం దక్షిణాంచోదంచోహ మధశ్చోర్ధ్వంచదిశశ్చ విదిశశ్చాహం పు మానపుమాంస్త్రియశ్చాహం గాయత్ర్యహం సావిత్ర్యహం సరస్వత్య హం త్రిష్టుబ్జగత్యనుష్టుప్చాహం ఛందోహంగార్హపత్యోహం దక్షిణా గ్నిరాహవనీయోహం సత్యోహం గౌరహం గౌర్యహం జ్యేష్ఠోహంశ్రే ష్ఠోహంవరిష్ఠోహమాపోహం తేజోహమృగ్యజుస్సామాథర్వాంగిరసోహ మక్షరమహంక్షరమహంగోప్యోహంగుహ్యోహమరణ్యోహంపుష్క-

రమహం పవిత్రమహముగ్రంచ మధ్యంచబహిశ్చపురస్తా ద్దశసుదిక్ష్వవస్థి
తమనవస్థితంచ జ్యోతిరిత్యహమేకస్సర్వేచమామేవ మాంయోవేద స
ర్వాందేవాన్వేదగాంగోభిర్బ్రాహ్మణాన్ బ్రాహ్మణేనహవిర్హవి
షాయురాయుషాసత్యగ్ సత్యేనధర్మంధర్మేణతర్పయామి। స్వేనతేజ
సాతే దేవారుద్రంనాపశ్యంస్తే దేవారుద్రంధ్యాయంతి తతో దేవా ఊ
ర్ధ్వబాహవస్తున్వంతి॥ ఓం॥ యోవైరుద్రస్సభగవాన్ యశ్చబ్రహ్మ
భూర్భువస్సువ స్తస్మైవైనమోనమః శీర్షజనపదో విశ్వరూపోసి౧॥
(పశ్చాత్ప్రథమమంత్రోక్తావాక్యంతోతథావర్ణనం తేషుద్రష్టవ్యా) య
శ్చవిష్ణుః॥ ౨॥ యశ్చమహేశ్వరః॥ ౩॥ యాచోమా॥ ౪॥ యశ్చవినా
యకః॥ ౫॥ యశ్చస్కందః॥ ౬॥ యశ్చేంద్రః॥ ౭॥ యశ్చాగ్నిః॥ ౮॥
యాచభూః॥ ౯॥ యశ్చభువః॥ ౧౦॥ యశ్చసువః॥ ౧౧॥ యశ్చమహః॥
౧౨॥ యశ్చజనః॥ ౧౩॥ యశ్చతపః॥ ౧౪॥ యచ్చసత్యం॥ ౧౫॥ యాచ
పృథివీ॥ ౧౬॥ యాశ్చాపః॥ ౧౭॥ యచ్చతేజః॥ ౧౮॥ యశ్చవాయుః॥
౧౯॥ యచ్చాకాశం॥ ౨౦॥ యశ్చసూర్యః॥ ౨౧॥ యశ్చసోమః॥ ౨౨॥
యానిచనక్షత్రాణి॥ ౨౩॥ యేచాష్టౌగ్రహాః॥ ౨౪॥ యశ్చప్రాణః॥ ౨౫
యశ్చకాలః॥ ౨౬॥ యశ్చయమః॥ ౨౭॥ యశ్చమృత్యుః॥ ౨౮॥ యచ్చా
మృతం॥ ౨౯॥ యచ్చభూతంభవ్యంభవిష్యత్॥ ౩౦॥ యచ్చవిశ్వం॥ ౩౧
యచ్చకృత్స్నం॥ ౩౨॥ యచ్చసర్వం॥ ౩౩॥ యచ్చసత్యం॥ ౩౪॥ ఓమా
దౌమధ్యేభూర్భువస్సువరంతేశీర్షం జనపదో విశ్వరూపోసి। బ్రహ్మై
కస్త్వం ద్విత్రిధోర్ధ్వమధశ్చత్వం శాంతిశ్చత్వంపుష్టిశ్చత్వం తుష్టిశ్చ
త్వం హుతమాహుతంవిశ్వమవిశ్వం దత్తమదత్తం కృతమకృతంపరమ
పరం పరాయణంచేతి। అపామసోమమమృతాఅభూమాగన్మజ్యోతిరవి
దామదేవాన్ - కింనూనమస్మాన్కృణవదరాతిః కిముధూర్తిరమృతమ
ర్త్యస్య। సర్వంజగద్ధితంవా ఏతదక్షరం ప్రాజాపత్యం సూక్ష్మం సౌ
మ్యం పురుషమగ్రాహ్యమగ్రాహ్యేణ వాయుంవాయవ్యేన సోమంసౌ
మ్యేనగ్రసతి। స్వేనతేజసాతస్మాదుపసంహర్త్రే మహాగ్రాసాయవై న

మోనమః। హృదిస్థా దేవతాస్సర్వా హృదిప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాః। హృది
త్వమసి యోనిత్యంతిస్రోమాత్రాః పరస్తుసః। తస్యోత్తరతశ్శిరోదక్షిణతః
పాదోయఉత్తరతః। సఓంకారోయఓంకారస్సప్రణవోయః ప్రణవస్స
సర్వవ్యాపీ యస్సర్వవ్యాపీ సోనంతో యోనంతస్తత్తారం యత్తారంత
త్సూక్ష్మం యత్సూక్ష్మం తచ్ఛుక్లం యచ్ఛుక్లం తద్వైద్యుతంయద్వైద్యు
తం తత్పరంబ్రహ్మేతి। సఏకస్సఏకోరుద్రస్సఈశానస్స భగవాన్ సమ
హేశ్వరః సమహాదేవః। అథకస్మాదుచ్యతఓంకారో యస్మాదుచ్చార్య
మాణఏవసర్వాన్ శరీరమూర్ధ్వమున్నామయతి తస్మాదుచ్యతఓంకా
రః। అథకస్మాదుచ్యతే ప్రణవోయస్మాదుచ్చార్యమాణఏవ ఋగ్యజుస్సామాథర్వాంగిరసశ్చ యజ్ఞేబ్రహ్మచ బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రణా
మయతి తస్మాదుచ్యతేప్రణవః। అథకస్మాదుచ్యతే సర్వవ్యాపీ యస్మాదు
చ్చార్యమాణ ఏవసర్వాన్లోకాన్ వ్యాప్నోతి స్నేహోయథాపలలపిం
డంశాంతమూలమోతం ప్రోతమనుప్రాప్య వ్యతిషక్తస్సర్వమను
విద్ధం వ్యతిషిక్తస్తస్మాదుచ్యతే సర్వవ్యాపీ। అథకస్మాదుచ్యతేనంతోయ
స్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవాన్యంతంనోపలభ్యతే - తిర్యగూర్ధ్వమధస్తా
త్తస్మాదుచ్యతేనంతః। అథకస్మాదుచ్యతే తారం యస్మాదుచ్చార్యమాణఏ
వగర్భజన్మజరామరణ సంసార మహాభయాత్తారయతి తస్మాదు
చ్యతేతారం। అథకస్మాదుచ్యతేసూక్ష్మం యస్మాదుచ్చార్యమాణఏవ
సూక్ష్మోభూత్వా పరశరీరాణ్యేవాధితిష్ఠతి తస్మాదుచ్యతేసూక్ష్మం।అథ
కస్మాదుచ్యతేశుక్లం యస్మాదుచ్చార్యమాణఏవ క్లందతే క్లామయతేత
స్మాదుచ్యతేశుక్లం। అథకస్మాదుచ్యతేవైద్యుతం యస్మాదుచ్చార్యమా
ణఏవ మహతితమసిసర్వంశరీరం విద్యోతయతి తస్మాదుచ్యతే వైద్యు
తం।అథకస్మాదుచ్యతేపరంబ్రహ్మ యస్మాదుచ్చార్యమాణఏవబృహతిబృం
హయతి తస్మాదుచ్యతేపరంబ్రహ్మ। అథకస్మాదుచ్యత ఏకో యస్సర్వాన్
ప్రాణాన్ ఉత్కృష్టోత్సృజత్సంస్పృజతి విసృజతి వాసయతి తస్మాదుచ్యతఏ
కః। అథకస్మాదుచ్యతఏకోరుద్ర ఏకఏవరుద్రోన ద్వితీయాయతస్థుర్య ఇ

మాంల్లోకానీశత ఈశనీయుర్జననీయుః । ప్రత్యంజనా స్తిష్ఠతి సంచుకో
చాంతకాలే సంసృజ్య విశ్వా భువనాని గోప్తా తస్మాదుచ్యత ఏకో రుద్రః ।
అథకస్మాదుచ్యత ఈశానో యస్సర్వాన్ల్లోకానీశత ఈశనీభిర్జననీభిః పర
మశక్తిభిః । అభిత్వా శూరనోను మోదుగ్ధా ఇవ ధేనవః । ఈశాన మస్య
జగతస్స్వర్దృశ మీశానమింద్రతస్థుషః తస్మాదుచ్యత ఈశానః । అథక
స్మాదుచ్యతే భగవాన్ యస్సర్వాన్భావాన్నిరీక్షత్యాత్మజ్ఞానం నిరీక్షయతి
యోగంగమయతి సఏవ తస్మాదుచ్యతే భగవాన్ । అథ కస్మాదుచ్యతే మ
హేశ్వరో యస్సర్వాన్లోకాన్ సంభక్షస్సంభక్షయత్యజస్రం సృజతి విసృజ-
తి వాసయతి తస్మాదుచ్యతే మహేశ్వరః । అథకస్మాదుచ్యతే మహాదేవో
యస్సర్వాన్ భావాన్పరిత్యజ్యాత్మజ్ఞాన యోగైశ్వర్యే మహతి మహీయ
తే తస్మాదుచ్యతే మహాదేవః । తదేతద్రుద్రచరితం । ఏషో హ దేవః ప్రది
శో ను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉ గర్భే అంతః । స ఏవ జాతస్స జనిష్య
మాణః ప్రత్యంజనా స్తిష్ఠతి విశ్వతో ముఖః । విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతో
ముఖో విశ్వతో బాహురుత విశ్వతస్పాత్ । సంబాహుభ్యాం ధమతి సం
పతత్రైర్ద్యావాభూమీ జనయన్దేవ ఏకః । తదేతదుపాసితవ్యం । వాగ్వ
దంతి తదగ్రగ్రహణం । అయం పంథా వితత ఉత్తరేణ యేన దేవా యేన
ఋషయో యేన పితరః ప్రాప్నువంతి పరమపదం పరాయణం చేతి । వాలా
గ్రమాత్రం హృదయస్య మధ్యే విశ్వం దేవం జాతవేదం వరేణ్యం । తమా
త్మస్థం యేనుపశ్యంతి ధీరాస్తేషాం శాంతిర్భవతి నేతరేషాం । యోయో
నిం యోనిమధితిష్ఠత్యేకో యేనేదం పూర్ణం పంచవిధం చ సర్వం । తమీశా
నం పురుషం దేవమీడ్యం నిచాయ్యాత్మానం శాంతిమత్యంతమేతి । ప్రా
ణేష్వంతర్మనసో లింగమాహుర్యస్మిన్ క్రోధో యా చ తృష్ణా క్షమా చ ।
తృష్ణాం ఛిత్వా హేతుజాలస్య మూలం బుద్ధ్యా సంచిత్య స్థాపయిత్వా తు రు
ద్రే । రుద్రమేకత్వమాహుః । రుద్రం శాశ్వతం వై పురాణమిషమూర్జం
తపసా నియచ్ఛత । వ్రతమేతత్పాశుపతం । అగ్నిరితి భస్మ । వాయురితి
భస్మ । జలమితి భస్మ । స్థలమితి భస్మ । వ్యోమేతి భస్మ । సర్వంగ్ హ వా

ఇదంభస్మ। మనఇత్యేతానిచక్షూంషిభస్మాని । అగ్నిరిత్యాదినా భస్మ గృహీత్వా విమృజ్యాంగానిసంస్పృశేత్ । తస్మాద్వ్రతమేతత్పాశుపతం । పశుపాశవిమోక్షాయ । యోథర్వశిరసం బ్రాహ్మణో నిత్యమధీతే సోగ్ని పూతోభవతి సవాయు పూతోభవతి సఆదిత్య పూతోభవతి ససోమపూతోభవతిససత్యపూతోభవతి। ససర్వ పూతోభవతి । ససర్వైస్తీర్థేషుస్నాతోభవతి। ససర్వేషువేదేష్వధీతోభవతి । ససర్వవేదచర్యాసు చరితోభవతి। సర్వైర్దేవైర్జ్ఞాతోభవతి। ససర్వయజ్ఞక్రతుభిరిష్టవాన్భవతి । తేనేతిహాసపురాణానాంరుద్రాణాంశతసహస్రాణి జప్తానిభవంతి। గాయత్ర్యాశ్శతసహస్రంజప్తంభవతి । ప్రణవానా మయుతంజప్తంభవతి । పూర్వాన్పూర్వాన్దశపూర్వాన్దశోత్తరా నాచక్షుషః పంక్తింపునాతి । ఇత్యాహభగవానథర్వశిరః। సకృజ్జప్త్వాశుచిఃపూతఃకర్మణ్యోభవతి। ద్వితీయంజప్త్వాగాణాపత్యమవాప్నోతి। తృతీయంజప్త్వాదేవమేవానుప్రవిశతీత్యోంసత్యం । యోరుద్రో అగ్నౌయోఅప్స్వంతర్యఓషధీర్వీరుధఆవివేశ । యఇమావిశ్వా భువనానిచక్లృపేతస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు । అథర్వమూర్ధానమస్యసంసీవ్యా థర్వాహృదయంచ మస్తిష్కాదూర్ధ్వం ప్రేరయస్పవమానో థర్వ శీర్షతస్తద్వాథర్వశిరోదేవకోశ స్సముజ్ఝితస్తత్ప్రాణో అభిరక్షతు। శ్రియమన్నమథోమనః శ్రియమన్నమథోమనః । విద్యామన్నమథోమనో విద్యామన్నమథోమనః । మోక్షమన్నమథోమనో మోక్షమన్నమథో మనఇత్యోంసత్యమిత్యుపనిషత్ ॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥

ఇత్యథర్వశిరోపనిషత్సమాప్తా॥౨౨ ।

పంచమ దేవ్యథర్వశిఖోపనిషత్ - ౨౩.

॥ భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥

ఓం॥ అథ హైనం పైప్పలాదోంగిరాః సనత్కుమారశ్చాథర్వాణ ము
వాచ భగవన్కిమాదౌ ప్రయుక్తం ధ్యానం ధ్యాయితవ్యం కింతద్ధ్యా
నం కోవాధ్యాతా కశ్చధ్యేయః సఏభ్యోథర్వా ప్రత్యువాచ। ఓమి
త్యేతదక్షరమాదౌ ప్రయుక్తంధ్యానంధ్యాయితవ్యమిత్యేతదక్షరంపరం
బ్రహ్మాస్యపాదాశ్చత్వారోవేదాశ్చతుష్పాదిదమక్షరంపరంబ్రహ్మపూ
ర్వాస్య మాత్రాపృథివ్యకారస్సఋగ్భిరృగ్వేదో బ్రహ్మావసవో గా
యత్రీగార్హపత్యః। ద్వితీయాంతరిక్షంస ఉకారస్సయజుర్భిర్యజు
ర్వేదోవిష్ణూరుద్రాస్త్రిష్టుబ్దక్షిణాగ్నిః। తృతీయాద్యౌస్సమకారస్ససా
మభిస్సామవేదోరుద్రాఆదిత్యాజగత్యాహవనీయః। యావసానేస్య
చతుర్థ్యర్ధమాత్రాససోమలోకఓంకారస్సాథర్వణైర్మంత్రైరథర్వవే
దస్సంవర్తకోగ్నిర్మరుతోవిరాడేకర్షిర్భాస్వతీస్మృతాః। ప్ర
థమారక్తపీతామహద్బ్రహ్మదైవత్యా। ద్వితీయావిద్యుమతీకృష్ణావిష్ణు
దైవత్యా। తృతీయాశుభాశుభాశుక్లారుద్రదైవత్యా। యావసానేస్య
చతుర్థ్యర్ధమాత్రావిద్యుమతీసర్వవర్ణాపురుషదైవత్యా। సఏష
హ్యోంకారః। చతురక్షరశ్చతుష్పాదశ్చతుశ్శిరశ్చతురర్ధమాత్ర
స్థూలమేతద్ధ్రస్వదీర్ఘప్లుతమితి। ఓం౧ ఓం౨ ఓం౩ ఇతి త్రిఃప్రయుక్తాచ్చ
తుర్థశ్శాంతాత్మాప్లుత ప్రణవప్రయోగేన సమస్తమోమితి ప్రయుక్తఆ
త్మజ్యోతిస్సకృదావర్తతేసకృదుచ్చారితమాత్రఊర్ధ్వమున్నామయ
తీత్యోంకారః। ప్రాణాంత్సర్వాన్ప్రలీయతఇతిప్రలయఃప్రాణాంత్సర్వా
న్పరమాత్మనిప్రణామయతీత్యేతస్మాత్ప్రణవః। చతుర్ధావస్థితఇతిసర్వ
దేవవేదయోనిస్సర్వవాచ్యవస్తుప్రణవాత్మకం॥ ౧॥ దేవాశ్చేతి సంధ

త్రాంసర్వేభ్యోమహద్భయేభ్యస్సంతారయతీతితారణాత్తారః । సర్వేదే వాః సంవిశంతీతివిష్ణుః। సర్వాణిబృంహయతీతిబ్రహ్మా। సర్వస్యాంతఃస్థా నేభ్యోధ్యేయేభ్యః ప్రదీపవత్ప్రకాశయతీతి ప్రకాశః। ప్రకాశేభ్యస్స దోమిత్యంతఃశరీరేవిద్యుద్వద్ద్యోతయతి ముహుర్ముహురితి విద్యుద్వ త్ప్రతీయాద్దిశందిశంభిత్వా సర్వాంల్లోకాన్వ్యాప్నోతి వ్యాపయతి వ్యా పనాద్వ్యాపీమహాదేవః॥ ౩॥ పూర్వాస్యమాత్రాజాగర్తి జాగరితంద్వి తీయాస్వప్నంతృతీయా సుషుప్తిశ్చతుర్థీతురీయం మాత్రామాత్రాఃప్ర తిమాత్రాగతా స్సమ్యక్సమస్తాపి పారగామిన్యస్స్వయం ప్రకాశస్స్వ యంబ్రహ్మభవతీత్యేషసిద్ధికర ఏతస్మాద్ధ్యానాదౌప్రయుజ్యతే। సర్వక రణోపసంహారత్వాద్ధార్యధారణాద్బ్రహ్మతురీయం। సర్వకరణాని మనసిసంప్రతిష్ఠాప్యధ్యానంవిష్ణుః। ప్రాణం మనసి సహకరణైః సంప్రతి ష్ఠాప్యధ్యాతారుద్రః। ప్రాణం మనసిసహకరణైర్నాదాంతేపరమాత్మ ని సంప్రతిష్ఠాప్య ధ్యాయీతేశానం ప్రధ్యాయితవ్యం సర్వమిదంబ్రహ్మ విష్ణురుద్రేంద్రాస్తే సంప్రసూయంతే సర్వాణిచేంద్రియాణిసహభూతై ర్నకారణం కారణానాంధ్యాతా కారణం తుధ్యేయః సర్వైశ్వర్యసం పన్నస్సర్వేశ్వరశ్శంభురాకాశమధ్యే ధ్రువంస్తబ్ధ్వాధికంక్షణమేకంక్రతు శతస్యాపిచతుస్సప్తత్యా యత్ఫలం తదవాప్నోతి కృత్స్నమోంకారగ తించసర్వధ్యానయోగజ్ఞానానాం యత్ఫలమోంకారోవేదపరఈశోవా శివఏకోధ్యేయశ్శివంకర స్సర్వమన్యత్పరిత్యజ్యసమస్తాథర్వశిఖైతామధీ త్యద్విజోగర్భవాసాద్విముక్తో విముచ్యత ఏతామధీత్యద్విజోగర్భవా సాద్విముక్తోవిముచ్యతఇత్యోగ్ సత్యమిత్యుపనిషత్ ।

॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥

॥ఇత్యథర్వశిఖోపనిషత్॥ ౨౩॥

సామవేదే - మైత్రాయణ్యుపనిషత్ ౨౪

॥ ॥ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః॥ ॥

ఓం॥ బృహద్రథో వై నామ రాజా రాజ్యే జ్యేష్ఠం పుత్రం నిధాపయిత్వేదమశాశ్వతం మన్యమానః శరీరం వైరాగ్యముపేతోఽరణ్యం నిర్జగామ స తత్ర పరమం తప ఆస్థాయాదిత్యమీక్షమాణ ఊర్ధ్వబాహుస్తిష్ఠత్యన్తే సహస్రస్య మునేరన్తికమాజగామాగ్నిరివాధూమకస్తేజసా నిర్దహన్నివాత్మవిద్భగవాఞ్ఛాకాయన్య ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ వరం వృణీష్వేతి రాజానమబ్రవీత్స తస్మై నమస్కృత్యోవాచ భగవన్నాహమాత్మవిత్త్వం తత్త్వవిచ్ఛుశ్రుమో వయం స త్వం నో బ్రూహీత్యేతద్వృత్తం పురస్తాదశక్యం మా పృచ్ఛ ప్రశ్నమైక్ష్వాకాన్యాన్కామాన్వృణీష్వేతి శాకాయన్యస్య చరణావభిమృశమానో రాజేమాం గాథాం జగాద॥ ౧॥ భగవన్నస్థిచర్మస్నాయుమజ్జామాంసశుక్రశోణితశ్లేష్మాశ్రుదూషికావిణ్మూత్రవాతపిత్తకఫసంఘాతే దుర్గన్ధే నిఃసారేఽస్మిఞ్ఛరీరే కిం కామోపభోగైః॥ ౨॥ కామక్రోధలోభమోహభయవిషాదేర్ష్యేష్టవియోగానిష్టసంప్రయోగక్షుత్పిపాసాజరామృత్యురోగశోకాద్యైరభిహతేఽస్మిఞ్ఛరీరే కిం కామోపభోగైః॥ ౩॥ సర్వం చేదం క్షయిష్ణు పశ్యామో యథేమే దంశమశకాదయస్తృణవనస్పతయోద్భూతప్రధ్వంసినః॥ ౪॥ అథ కిమేతైర్వా పరేఽన్యే మహాధనుర్ధరాశ్చక్రవర్తినః కేచిత్సుద్యుమ్నభూరిద్యుమ్నేన్ద్రద్యుమ్నకువలయాశ్వయౌవనాశ్వవద్ధ్రియాశ్వాశ్వపతిశశబిన్దుహరిశ్చన్ద్రోఽమ్బరీషననూక్తుసంయాతియయాత్యనరణ్యోక్షసేనాదయో మరుత్తభరతప్రభృతయో రాజానో మిషతో బన్ధువర్గస్య మహతీం శ్రియం త్యక్త్వాఽస్మాల్లోకాదముం లోకం ప్రయాన్తి॥ ౫॥ అథ కిమేతైర్వా పరేఽన్యే గన్ధర్వాసురయక్షరాక్షసభూతగణపిశాచోరగగ్రహాదీనాం నిరోధనం పశ్యామః॥ ౬॥ అథ కిమేతైర్వాఽన్యానాం

శోషణం మహార్ణవానాం శిఖరిణాం ప్రపతనం ధ్రువస్యప్రచలనమ్ స్థానం
వాతరజ్జూనాం నిమజ్జనం పృథివ్యాః స్థానాదపసరణం సురాణాం సోఽహమి
త్యేతద్విధేఽస్మిన్సంసారే కిం కామోపభోగైర్యైరేవాశ్రితస్యాసకృదిహావర్త
నం దృశ్యత ఇత్యుద్ధర్తుమర్హసీత్యంధోదపానస్థో భేక ఇవాహ మ
స్మిం సంసారే భగవం స్త్వన్నోగతిరితి భగవం స్త్వన్నోగతిరితి॥ ౭॥ ఇతి
మైత్రాయణ్యుపనిషది । ప్రథమః ప్రపాఠకః ।

అథ భగవాంఛాకాయన్యః సుప్రీతోఽబ్రవీద్రాజానం మహారా
జ బృహద్రథేక్ష్వాకువంశధ్వజ శీఘ్రమాత్మజ్ఞః కృతకృత్యః స్త్వం మరున్నా
మ్నో సువిశ్రుతోఽసీత్యయం వావ ఖల్వాత్మా తే కతమో భగవానితి
ఇతి తం హోవాచ ॥ ౧॥ య ఏష బాహ్యావష్టంభనేనోర్ధ్వముత్క్రాం
తో వ్యథమానోఽవ్యథమానస్తమః ప్రణుదత్యేష ఆత్మేత్యాహ భగవానథ
య ఏష సంప్రసాదోఽస్మాచ్ఛరీరాత్సముత్థాయ పరం జ్యోతిరుపసంపద్య స్వే
న రూపేణాభినిష్పద్యత ఏష ఆత్మేతి హోవాచైతదమృతమభయమేత
ద్బ్రహ్మేతి ॥ ౨॥ అథ ఖల్వియం బ్రహ్మవిద్యా సర్వోపనిషద్విద్యా వా రా
జన్నస్మాకం భగవతా మైత్రేణ వ్యాఖ్యాతాహం తే కథయిష్యామీత్య
థాపహతపాప్మనాం తిగ్మతేజసామూర్ధ్వరేతసాం వాలఖిల్యా ఇతి శ్రూయం
తేఽథ తే ప్రజాపతిం క్రతుమబ్రువన్భగవం ఛకటమివాచేతనమిదం శరీరం క
స్యైష ఖల్వీదృశో మహిమాతీంద్రియభూతస్య యేనైతద్విధమిదం చేత
నవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా వాస్య కో భగవన్నేతదస్మాకం బ్రూహీతి
తాన్హోవాచ ॥ ౩॥ యో హ ఖలు వావోపరిస్థః శ్రూయతే స వా ఏష శు
ద్ధః పూతః శూన్యశ్శాంతోఽప్రాణో నిరాత్మానంతోఽక్షయ్యః స్థిరః శాశ్వతోఽజః
స్వతంత్రః స్వే మహిమ్ని తిష్ఠత్యనేనేదం శరీరం చేతనవత్ప్రతిష్ఠా
పితం ప్రచోదయితా వైషోఽప్యస్యేతి తే హోచుర్భగవన్ కథమనేనేదృశే
నానిచ్ఛేనైతద్విధమిదం చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా వైషోఽస్య
కథమితి తాన్హోవాచ ॥ ౪॥ స వా ఏష సూక్ష్మోఽగ్రాహ్యోఽదృశ్యః పురుష
సంజ్ఞోఽబుద్ధిపూర్వమిహైవావర్తతేంఽశేన సుషుప్తస్యేవ బుద్ధిపూర్వం

నబోధయత్యథ యో హ ఖలు వావైతస్యాంశోఽయం యశ్చేతనమాత్రః ప్ర
తిపురుషం క్షేత్రజ్ఞః సంకల్పాధ్యవసాయాభిమానలింగః ప్రజాపతిర్వి
శ్వాఖ్యస్తేన చేతనేనేదం శరీరం చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా వై
షోఽస్యేతి తే హోచుర్భగవన్నీదృశస్య కథం ప్రచోదయితృత్వమితి తాన్హో
వాచ॥ ౫॥ ప్రజాపతిర్వా ఏకోఽగ్రేఽతిష్ఠత్స నారమతైకస్స ఆత్మానమభిధ్యా
య బహ్వీః ప్రజా అసృజత్తా అశ్మేవాప్రబుద్ధా అప్రాణాః స్థాణురివ తిష్ఠమానా అప
శ్యత్స నారమత సోఽమన్యతైతాసాం ప్రతిబోధనాయాభ్యన్తరం ప్రవిశా
నీతి స వాయురివాత్మానం కృత్వాభ్యన్తరం ప్రావిశత్స ఏకో నాశక
త్స పంచధాత్మానం ప్రవిభజ్యోచ్యతే యః ప్రాణోఽపానస్సమాన ఉదానో
వ్యాన ఇతి అథ యోఽయమూర్ధ్వముత్క్రామతీత్యేష వావ స ప్రా
ణోఽథ యోఽయమవాంచం సంక్రామత్యేష వావ సోఽపానోఽథ యోఽయం స్థ
విష్ఠమన్నధాతుమపానే స్థాపయత్యణిష్ఠం చాంగేఽంగే సమానయత్యేష వా
వ సమానోఽథ యోఽయం పీతాశితముద్గిరతి నిగిరతీతి చైష వావ స ఉదానోఽథ
యేనైతాస్సిరా అనువ్యాప్తా ఏష వావ స వ్యానః॥ ౭॥ ఉపాం
శురన్తర్యామమభిభవత్యన్తర్యామ ఉపాంశుం చైతయో
రన్తరా చౌష్ణ్యం ప్రాసువదౌష్ణ్యం స పురుషోఽథ యః పురుషస్సోఽగ్ని
ర్వైశ్వానరోఽప్యన్యత్రాప్యుక్తమయమగ్నిర్వైశ్వానరో యోఽయమన్తః
పురుషే యేనేదమన్నం పచ్యతే యదిదమద్యతే తస్యైష ఘోషో భవతి
యదేతత్కర్ణావపిధాయ శృణోతి స యదోత్క్రమిష్యన్భవతి నైనం
ఘోషం శృణోతి॥ ౮॥ స వా ఏష పంచధాత్మానం ప్రవిభజ్య నిహితో గుహా
యాం మనోమయః ప్రాణశరీరో భారూపస్సత్యసంకల్ప ఆకాశాత్మేతి స వా ఏ
షోఽస్య హృదన్తరే తిష్ఠన్నకృతార్థోఽమన్యతార్థానశ్నానీత్యతః ఖా
నీమాని భిత్త్వోదితః పంచభీ రశ్మిభిర్విషయానత్తీతి బుద్ధీంద్రియాణి యానీ
మాన్యేతాన్యస్య రశ్మయః కర్మేంద్రియాణ్యస్య హయా రథశ్శరీరం మనో ని
యన్తా ప్రకృతిమయోఽస్య ప్రతోదోఽనేన ఖల్వీరితం పరిభ్రమతీదం శరీరం
చక్రమివ మృత్పచేనైవేదం శరీరం చేతనవత్ప్రతిష్ఠాపితం ప్రచోదయితా వై

క్ష్యతి॥ ౯॥ స వా ఏష ఆత్మేత్యదో వశం నీత ఇవ సితాసితైః కర్మఫలైరభి
భూయమాన ఇవ ప్రతి శరీరం చ రత్యవ్యక్తత్వా త్సూక్ష్మత్వా దదృ
శ్యత్వాదగ్రాహ్యత్వా న్నిర్మమత్వాచ్చాన వస్థో కర్తా కర్తేవా వస్థి
తః॥ ౧౦॥ స వా ఏష శుద్ధః స్థిరోచలశ్చాలేపోవ్యగ్రో నిస్పృహః । ప్రేక్ష
కవదవస్థితః స్వస్య చరితభుగ్గుణమయేన పటేనాత్మానమంతర్ధాయావస్థి
త ఇత్యవస్థిత ఇతి॥ ౧౧ ॥ ఇతి మైత్రాయణ్యుపనిషది ద్వితీయప్రపాఠకః॥

తే హోచుర్భగవన్యద్యేవమస్యాత్మనో మహిమానం సూచయ
త్యన్యోపరః కోయమాత్మా యోయం సితాసితైః కర్మఫలై రభిభూయ
మాన స్సదసద్యోని మాపద్యత ఇత్యవాచీం వోర్ధ్వాం వా గతిం ద్వం
ద్వైరభిభూయమానః పరిభ్రమతీతి కతమ ఏష ఇతి తాన్ హోవాచ॥ ౧॥
అస్తి ఖల్వన్యోపరో భూతాత్మా యోయం సితాసితైః కర్మఫలైరభిభూయ
మానస్సదసద్యోనిమాపద్యత ఇత్యవాచీం వోర్ధ్వాం గతిం ద్వంద్వై రభి
భూయమానః పరిభ్రమతీత్యస్యోపవ్యాఖ్యానం పంచ తన్మాత్రాణి భూత
శబ్దే నోచ్యంతే పంచమహాభూతాని భూతశబ్దేనోచ్యంతే అథ తేషాం
య స్సముదాయ శ్శరీరమిత్యుక్తమథ యో హ ఖలు వావ శరీరమిత్యుక్తం స
భూతాత్మేత్యుక్తమథాస్తి తస్యాత్మా బిందురివ పద్మ ఇతి స వా ఏషోభి
భూతః ప్రాకృతైర్గుణైరిత్యతోభిభూతత్వాత్సంమూఢత్వం ప్రయాతి
సంమూఢత్వాదాత్మస్థం ప్రభుం భగవంతం కారయితారం నాపశ్యద్గుణౌ
ఘైస్తృప్యమానః కలుషీకృతశ్చాస్థిరశ్చంచలో లోలుప్యమాన స్సస్పృ
హో వ్యగ్రశ్చాభిమానిత్వం ప్రయాత ఇత్యహం సో మమేదమిత్యేవం మన్య
మానో నిబధ్నాత్యాత్మనాత్మానం జాలేనేవ ఖచరః కృతస్యానుఫలైరభి
భూయమానః పరిభ్రమతీతి॥ ౨॥ అథాన్యత్రాప్యుక్తం యః కర్తా సో
యం వై భూతాత్మా కరణైః కారయితాంతః పురుషోథ యథాగ్నినాయః
పిండో వాభిభూతః కర్తృభిర్హన్యమానో నానాత్వముపైత్యేవం వావ ఖ
ల్వసౌ భూతాత్మాంతః పురుషేణాభిభూతో గుణైర్హన్యమానో నానా
త్వముపైత్యథ యత్త్రిగుణం చతురశీతిలక్షయోనిపరిణతం భూతగణమేత

త్వైర్నానాత్వస్వరూపం తాని హ వా ఇమాని గుణాని పురుషేణేరితాని చ
క్రమివ చక్రిణేత్యథ యథాయఃపిండే హన్యమానే నాగ్నిరభిభూయత్యే
వం నాభిభూయత్యసౌ పురుషోఽభిభూయత్యయం భూతాత్మోప సంశ్లిష్ట
త్వాదితి॥ ౩॥ అథాన్యత్రాప్యుక్తం శరీరమిదం మైథునాదేవోద్భూతం
సంవిదపేతం నిరయ ఏవ మూత్రద్వారేణ నిష్క్రాంత మస్థిభిశ్చితం
మాంసేనానులిప్తం చర్మణావబద్ధం విణ్మూత్రపిత్తకఫమజ్జామేదోవసా
భిరన్యైశ్చ మలైర్బహుభిః పరిపూర్ణం కోశ ఇవ వసునేతి॥ ౪॥ అ
థాన్యత్రాప్యుక్తం సంమోహం భయం విషాదో నిద్రా తంద్రీ వ్రణో
జరా శోకః క్షుత్పిపాసా కార్పణ్యం క్రోధో నాస్తిక్యమజ్ఞానం మాత్స
ర్యం నైష్కారుణ్యం మూఢత్వం నిర్వ్రీడత్వం నికృతత్వముద్ధతత్వమసమత్వమి
తి తామసాన్విత స్తృష్ణా స్నేహో రాగో లోభో హింసా రతి ర్దృష్టి
ర్వ్యాపృతత్వమీర్ష్యా కామ మవస్థితత్వం చంచలత్వం జిహీర్షార్థో
పార్జనం మిత్రానుగ్రహణం పరిగ్రహావలంబోఽనిష్టేష్విన్ద్రియార్థే
షు ద్విష్టిరిష్టేష్వభిషంగ ఇతి రాజసాన్వితైః పరిపూర్ణ ఏతై రభిభూత ఇత్య
యం భూతాత్మా తస్మాన్నానారూపాణ్యాప్నోతీత్యాప్నోతీతి॥ ౫॥ ఇతి మై
త్రాయణ్యుపనిషది తృతీయః ప్రపాఠకః॥

తే హ ఖల్వూర్ధ్వరేతసోఽతివిస్మితా అభిసమేత్యోచు ర్భగవన్నమ
స్తే త్వం నః శాధి త్వమస్మాకం గతిరన్యా న విద్యత ఇత్యస్య కోఽతిధి ర్భూతాత్మ
నో యేనేదం హిత్వాత్మన్యేవ సాయుజ్యముపైతి తాన్హోవాచ॥ ౧॥ అథా
న్యత్రాప్యుక్తం మహానదీషూర్మయ ఇవానివర్తక మస్య యత్పురాకృతం స
ముద్రవేలేవ దుర్నివార్యమస్య మృత్యో రాగమనం సదసత్ఫలమయైర్హి
పాశైః పశురివ బద్ధం బంధనస్థస్యేవా స్వాతంత్ర్యం యమవిషయస్థస్యే
వ బహుభయావస్థం మదిరోన్మత్త ఇవామోద మదిరోన్మత్తం పాప్మనా గృ
హీత ఇవ భ్రామ్యమాణం మహోరగదష్ట ఇవ విషదష్టం మహాంధకార
ఇవ రాగాంధమింద్రజాలమివ మాయామయం స్వప్న ఇవ మిథ్యాదర్శ
నం కదలీగర్భ ఇవాసారం నట ఇవ క్షణవేషం చిత్రభిత్తిరివ మిథ్యామ

నారమమిత్యథోక్తం। శబ్దస్పర్శాదయో యేఽర్థా అనర్థా ఇవ తే స్థితాః। యేషాం సక్తస్తు భూతాత్మా న స్మరేచ్చ పరం పదం॥ ౨॥ అయం వావ ఖల్వస్య ప్రతివిధిర్భూతాత్మనో యదేవ విద్యాధిగమనం స్వధర్మస్యానుసరణం స్వాశ్రమేష్వేవానుక్రమణం స్వధర్మ ఏవ సర్వం ధత్తే స్తంభశాఖేవేతరాణ్యనేనోర్ధ్వభాగ్భవత్యన్యథాధః పతత్యేష స్వధర్మోఽభిహితో యో వేదేషు న స్వధర్మాతిక్రమేణాశ్రమీ భవత్యాశ్రమేష్వేవావస్థితస్తపస్వీ చేత్యుచ్యత ఏతదప్యుక్తం నాతపస్కస్యాత్మజ్ఞానేఽధిగమః కర్మశుద్ధిర్వేత్యేవం హ్యాహ। తపసా ప్రాప్యతే సత్త్వం సత్త్వాత్సంప్రాప్యతే మనః। మనసా ప్రాప్యతే త్వాత్మా హ్యాత్మాపత్త్యా నివర్తత ఇతి ॥ ౩॥ (అత్రైతే శ్లోకా భవంతి) యథా నిరింధనో వహ్నిః స్వయోనావుపశామ్యతి। తథా వృత్తిక్షయాచ్చిత్తం స్వయోనావుపశామ్యతే। స్వయోనావుపశాంతస్య మనసస్సత్యకామినః। ఇంద్రియార్థవిమూఢస్యానృతాః కర్మవశానుగాః। చిత్తమేవ హి సంసారస్తత్ప్రయత్నేన శోధయేత్। యచ్చిత్తస్తన్మయో భవతి గుహ్యమేతత్సనాతనం। చిత్తస్య హి ప్రసాదేన హంతి కర్మ శుభాశుభం। ప్రసన్నాత్మాత్మని స్థిత్వా సుఖమవ్యయమశ్నుతే। సమాసక్తం యథా చిత్తం జంతోర్విషయగోచరే। యద్యేవం బ్రహ్మణి స్యాత్తత్కో న ముచ్యేత బంధనాత్। మనో హి ద్వివిధం ప్రోక్తం శుద్ధం చాశుద్ధమేవ చ। అశుద్ధం కామసంకల్పం శుద్ధం కామవివర్జితం। లయవిక్షేపరహితం మనః కృత్వా సునిశ్చలం। యదా యాత్యమనీభావం తదా తత్పరమం పదం। తావదేవ నిరోద్ధవ్యం హృది యావత్క్షయం గతం। ఏతజ్జ్ఞానం చ మోక్షం చ శేషాస్తు గ్రంథవిస్తరాః। సమాధినిర్ధూతమలస్య చేతసో నివేశితస్యాత్మని యత్సుఖం భవేత్। న శక్యతే వర్ణయితుం గిరా తదా స్వయం తదంతఃకరణేన గృహ్యతే। అపామపోఽగ్నిరగ్నౌ వా వ్యోమ్ని వ్యోమ న లక్షయేత్। ఏవమంతర్గతం చిత్తం పురుషః ప్రతిముచ్యతే। మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః। బంధాయ విషయాసక్తం ముక్త్యై నిర్విషయం స్మృతమ్ ॥ అథ యథేయం కౌత్సాయనిస్తుతిః। త్వం బ్రహ్మా త్వం చ

వై విష్ణుస్త్వం రుద్రస్త్వం ప్రజాపతిః । త్వమగ్నిర్వరుణో వాయుస్త్వమి
న్ద్రస్త్వం నిశాకరః॥ త్వం మనుస్త్వం యమశ్చ త్వం పృథివీ త్వమథాచ్యు
తః॥ స్వార్థే స్వాభావికేఽర్థే చ బహుధా తిష్ఠసే దివి । విశ్వేశ్వర నమస్తు
భ్యం విశ్వాత్మా విశ్వకర్మకృత్ । విశ్వభుగ్విశ్వమాయస్త్వం విశ్వక్రీడార
తిః ప్రభుః । నమః శాంతాత్మనే తుభ్యం నమో గుహ్యతమాయ చ । అచింత్యా
యాప్రమేయాయ అనాదినిధనాయ చేతి॥ ౧॥ తమో వా ఇదమేకమాస త
త్పశ్చాత్ పరేణేరితం విషమత్వం ప్రయాత్యేతద్వై రజసో రూపం తద్ర
జః ఖల్వీరితం విషమత్వం ప్రయాత్యేతద్వై సత్త్వస్య రూపం తత్సత్త్వ మే
వేరితం తత్సత్త్వాత్సంప్రాస్రవత్సోంఽశోఽయం యశ్చేతనమాత్రః ప్రతిపు
రుషం క్షేత్రజ్ఞః సంకల్పాధ్యవసాయాభిమానలింగః ప్రజాపతిస్తస్య ప్రో
క్తా అగ్ర్యాస్తనవో బ్రహ్మా రుద్రో విష్ణురిత్యథ యో హ ఖలు వావాస్య రాజ
సోంఽశోఽసౌ స యోఽయం బ్రహ్మాథ యో హ ఖలు వావాస్య తామసోంఽశోఽసౌ
స యోఽయం రుద్రోఽథ యో హ ఖలు వావాస్య సాత్త్వికోంఽశోఽసౌ స యోఽయం
విష్ణుస్స వా ఏష ఏకస్త్రిధా భూతోఽష్టధైకాదశధా ద్వాదశధా పరిమిత
ధా చోద్భూత ఉద్భూతత్వాద్భూతేషు చరతి ప్రతిష్ఠా సర్వభూతానామధి
పతిర్బభూవేత్యసావాత్మాంతర్బహిశ్చాంతర్బహిశ్చ॥ ౨॥ ఇతి మైత్రా
యణ్యుపనిషది పంచమః ప్రపాఠకః॥

ద్విధా వా ఏష ఆత్మానం బిభర్త్యయం యః ప్రాణో యశ్చాసావాది
త్యోఽథ ద్వౌ వా ఏతావాస్తాం పంచధా నామాంతర్బహిశ్చాహోరా
త్రే తౌ వ్యావర్తేతే అసౌ వా ఆదిత్యో బహిరాత్మాంతరాత్మా ప్రాణో బ
హిరాత్మనా గత్యాంతరాత్మనానుమీయతే । గతిరిత్యేవం హ్యాహ యః కశ్చి
ద్విద్వానపహతపాప్మాధ్యక్షోఽవదాతమనాస్తన్నిష్ఠ ఆవృత్తచక్షుస్సోం
తరాత్మనా గత్యా బహిరాత్మనోఽనుమీయతే గతిరిత్యేవం హ్యాహాథ య ఏషో
ఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో యః పశ్యతిమాం హిరణ్యవత్స ఏషోఽంతరే
హృత్పుష్కర ఏవాశ్రితోఽన్నమత్తి॥ ౧ ॥ అథ య ఏషోఽంతరే హృత్పుష్కర
ఏవాశ్రితోఽన్నమత్తి స ఏషోఽగ్నిర్దివి శ్రితస్సౌరః కాలాఖ్యోఽదృశ్యస్సర్వ-

భూతాన్నమత్తి కః పుష్కరః కిమ్మయం వేదం వావ తత్పుష్కరం యో
యమాకాశోఽస్యే మాశ్చతస్రో దిశశ్చతస్ర ఉపదిశస్సంస్థా అయమవార్
గగ్నిః పరతఏతౌ ప్రాణాదిత్యావేతావుపాసీతోమిత్యేతదక్షరేణ వ్యాహృతి
భిస్సావిత్ర్యా చేతి ॥ ౨॥ ద్వే వావ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తం చామూర్తం
చాథ యన్మూర్తం తదసత్యం యదమూర్తం తత్సత్యం తద్బ్రహ్మ య
ద్బ్రహ్మ తజ్జ్యోతిర్యజ్జ్యోతిస్స ఆదిత్యస్స వా ఏష ఓమిత్యేతదాత్మా స త్రేధా
త్మానం వ్యకురుత ఓమితి తిస్రో మాత్రా ఏతాభిస్సర్వమిదమోతం ప్రోతం
చైవాస్మిన్నిత్యేవం హ్యాహైతద్వా ఆదిత్య ఓమిత్యేవం ధ్యాయం స్తథా
త్మానం యుంజీతేతి ॥ ౩॥ అథాన్యత్రాప్యుక్తమథ ఖలు య ఉద్గీథస్స ప్రణవో
యః ప్రణవస్స ఉద్గీథ ఇత్యసావాదిత్య ఉద్గీథ ఏష ప్రణవ ఇత్యేవం హ్యాహోద్
గీథః ప్రణవాఖ్యం ప్రణేతారం భారూపం విగతనిద్రం విజరమమృత్యుం
పునః పంచధా జ్ఞేయం నిహితం గుహాయామిత్యేవం హ్యాహోర్ధ్వమూ
లం వా అబ్రహ్మశాఖా ఆకాశవాయ్వగ్న్యుదకభూమ్యాదయ ఏకోఽశ్వత్థ
మేతద్బ్రహ్మైతస్యైతత్తేజో యదసావాదిత్య ఓమిత్యేతదక్షరస్యైతత్త
స్మాదోమిత్యనేనైతదుపాసీతాజస్రమిత్యేకోఽస్య సంబోధయితేత్యే
వం హ్యాహైతదేవాక్షరం పుణ్యమేతదేవాక్షరం జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛ
తి తస్య తత్ ॥ ౪॥ అథాన్యత్రాప్యుక్తం స్వనవత్యేషాఽస్య తనూర్యా ఓమితి
స్త్రీపుంనపుంసకమితి లింగవత్యేషాథాగ్నిర్వాయురాదిత్య ఇతి భాస్వ
త్యేషాథ రుద్రో విష్ణురిత్యధిపతిరిత్యేషాథ గార్హపత్యో దక్షిణాగ్నిరా
హవనీయ ఇతి ముఖవత్యేషాథ ఋగ్యజుస్సామేతి విజ్ఞానవత్యేషాథ భూ
ర్భువస్స్వరితి లోకవత్యేషాథ భూతం భవ్యం భవిష్యదితి కాలవత్యేషాథ
ప్రాణోఽగ్నిస్సూర్య ఇతి ప్రతాపవత్యేషాథాన్నమాపశ్చంద్రమా ఇత్యా
ప్యాయనవత్యేషాథ బుద్ధిర్మనోఽహంకార ఇతి చేతనవత్యేషాథ ప్రాణో
పానో వ్యాన ఇతి ప్రాణవత్యేషేత్యతోమిత్యుక్తేనైతాః ప్రస్తుతా అర్పితా
భవంతీత్యేవం హ్యాహైతద్వై సత్యకామ పరం చాపరం చ యదోమిత్యేతద
క్షరమితి ॥ ౫ ॥ అథ వ్యాత్తం వా ఇదమాసీత్సత్యం ప్రజాపతిస్తపస్త

త్త్వా అనువ్యాహరద్భూర్భువస్స్వరిత్యేషా హాథ ప్రజాపతే స్థవిష్ఠాత
నూర్లోకవతీతి స్వరిత్యస్యాః శిరో నాభిర్భువో భూః పాదా ఆదిత్య
శ్చక్షురాయత్తం పురుషస్య మహతి మాత్రా శ్చక్షుషా హ్యయం మాత్రా
శ్చరతి సత్యం వై చక్షురక్షిణ్యవస్థితో హి పురుషస్సర్వార్థేషు చరత్యేత
స్మాద్భూర్భువస్స్వరిత్యుపాసీతానేన హి ప్రజాపతిర్విశ్వాత్మా విశ్వచ
క్షురివోపాసితో భవతీత్యేవం హ్యాహైషా వై ప్రజాపతిర్విశ్వభృత్తనూ
రేతస్యామిదం సర్వమంతర్హితమస్మింశ్చ సర్వస్మిన్నేషాంతర్హితేతి
తస్మాదేషోపాసీతేతి ॥ ౬ ॥ తత్సవితుర్వరేణ్యమిత్యసౌ వా ఆదిత్యస్సవితా
స వా ఏవం ప్రవరణీయ ఆత్మకామేనేత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినోఽథ భ
ర్గో దేవస్య ధీమహీతి సవితా వై దేవస్తతో యోఽస్య భర్గాఖ్యస్తం చిం
తయామీత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినోఽథ ధియో యో నః ప్రచోదయాదితి
బుద్ధయో వై ధియస్తా యోఽస్మాకం ప్రచోదయాదిత్యాహుర్బ్రహ్మవాదినో
ఽథ భర్గ ఇతి యో హ వా అముష్మిన్నాదిత్యే నిహితస్తారకోఽక్షిణి వైష భర్గా
ఖ్యో భాభిర్గతిరస్య హీతి భర్గో భర్జయతీతి వైష భర్గ ఇతి రుద్రో బ్ర
హ్మవాదినోఽథ భ ఇతి భాసయతీమాన్లోకాన్ర ఇతి రంజయతీమాని భూ
తాని గ ఇతి గచ్ఛంత్యస్మిన్నాగచ్ఛంత్యస్మా ఇమాః ప్రజాస్తస్మాద్భరగ
త్వాద్భర్గః శశ్వత్సూయమానత్వాత్సూర్యస్సవనాత్సవితాదా
నాదాదిత్యః పవనాత్పావమానోఽథాపోఽథాయనాదాదిత్య ఇత్యేవం
హ్యాహ ఖల్వాత్మనోఽత్మాఽమృతాఖ్యశ్చేతా మంతా గంతా స్రష్టానందయి
తా కర్తా వక్తా రసయితా ఘ్రాతా స్పర్శయితా చ విభుర్విగ్రహే సన్ని
విష్టా ఇత్యేవం హ్యాహాథ యత్ర ద్వైతీభూతం విజ్ఞానం తత్ర హి శృణోతి
పశ్యతి జిఘ్రతీతి రసయతే చైవ స్పర్శయతి సర్వమాత్మా జానీతేతి య
త్రాద్వైతీభూతం విజ్ఞానం కార్యకారణనిర్ముక్తం నిర్వచనమనౌపమ్యం ని
రుపాఖ్యం కిం తదవాచ్యం ॥ ౭ ॥ ఏష హి ఖల్వాత్మేశానశ్శంభుర్భవో
రుద్రః ప్రజాపతిర్విశ్వసృడ్ఢిరణ్యగర్భస్సత్యం ప్రాణో హంస శ్శాస్తా వి
ష్ణుర్నారాయణోఽర్కస్సవితా ధాతా విధాతా సమ్రాడింద్ర ఇందురితి య ఏష తప

త్యగ్నిర్వాపిహిత స్సహస్రాక్షేణ హిరణ్మయేనాండేన నైష వావవిజిజ్ఞాసి
తవ్యో ఽన్వేష్టవ్య స్సర్వభూతేభ్యోఽభయందత్వారణ్యం గత్వాథబహిఃకృ
త్వేంద్రియార్థాన్ స్వాంశరీరాదుపలభతే నమితి । విశ్వరూపం హరి
ణంజాతవేదసంపరాయణంజ్యోతిరేకంతపంతం । సహస్రరశ్మిశ్శతధావ
ర్తమానః ప్రాణఃప్రజానాముదయత్యేషసూర్యః ॥ ఇతిమైత్రాయణ్యు
పనిషది షష్ఠప్రపాఠకః॥ ॥

॥ ॥అధ్యాయంస్సప్తమః॥ ॥

ఇతిసామవేదమైత్రాయణ్యుపనిషత్సమాప్తా ॥

ఓం తత్సత్

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ఋగ్వేదకౌషీతకిబ్రాహ్మణోపనిషత్. ౨౯

॥ ॥ప్రథమోధ్యాయః॥ ॥

ఓం॥ చిత్రోహవైగార్గ్యాయణిర్యక్ష్యమాణఆరుణింవవ్రేస
హపుత్రంశ్వేతకేతుంప్రజిఘాయయాజయేతి తంహాసీనం పప్రచ్ఛ గౌత
మస్యపుత్రాస్తిసంవృతంలోకేయస్మిన్మాధాస్యస్యన్యమహోవాధ్వా
లోకేయాస్యసీతిస్హోవాచ నాహమేతద్వేదహంతాచార్యం పృ
చ్ఛానీతి సహపితరమాసాద్యపప్రచ్ఛేతి మాప్రాక్షీత్కథం ప్రతిబ్రవాణీతిస
హోవాచాహ మప్యేతన్నవేదస్యేవవయం స్వాధ్యాయ మధీత్యహ
రామహేయన్నః పరేదదత్యేహ్యుభౌగమిష్యావఇతి॥ ౧॥ సహసమిత్పా
ణిశ్చిత్రంగార్గ్యాయణిం ప్రతిచక్రామోపాయానీతితంహోవాచబ్ర
హ్మార్ఘోఽసి గౌతమ యోనమానముపాగా దేహిత్వాజ్ఞపయిష్యామీతి స

హోవాచ యే వై కే చాస్మాల్లోకాత్ప్రయంతి చంద్రమసమేవ తే సర్వే గ
చ్ఛంతి తేషాం ప్రాణైః పూర్వపక్ష ఆప్యాయతే తానపరపక్షేణ ప్రజనయత్యే
తద్వై స్వర్గస్య లోకస్య ద్వారం యశ్చంద్రమాస్తం యః ప్రత్యాహ తమ
తిసృజతేఽథ య ఏనం న ప్రత్యాహ తమిహ వృష్టిర్భూత్వా వర్షతి స ఇహ కీ
టో వా పతంగో వా శకునిర్వా శార్దూలో వా సింహో వా మత్స్యో
వా పరశ్వా వా పురుషో వాఽన్యో వైతేషు స్థానేషు ప్రత్యాజాయతే య
థాకర్మ యథావిద్యం తమాగతం పృచ్ఛతి కోఽసీతి తం ప్రతిబ్రూయాత్ ॥
౨ ॥ విచక్షణాదృతవో రేత ఆభృతం పంచదశాత్ప్రసూతాత్పిత్ర్యావతః
తన్మా పుంసి కర్తర్యేరయధ్వం పుంసా కర్త్రా మాతరి మా నిషిక్తః స
జాయ ఉపజాయమానో ద్వాదశత్రయోదశ ఉపమాసో ద్వాదశత్ర
యోదశేన పిత్రా సంతద్విదేఽహం తన్మ ఋతవో మర్త్యవ ఆరభధ్వం తేన సత్యే
న తపసర్తురస్మ్యార్తవోఽస్మి కోఽసి త్వమసీతి తమతిసృజతే ॥ స ఏతం దేవ
యానం పంథానమాపద్యాగ్నిలోకమాగచ్ఛతి స వాయులోకం స వరుణ
లోకం స ఆదిత్యలోకం స ఇంద్రలోకం స ప్రజాపతిలోకం స బ్రహ్మలోకం
తస్య హ వా ఏతస్య బ్రహ్మలోకస్యారో హ్రదో ముహూర్తా యేష్టిహా
విరజా నదీల్యో వృక్షస్సాలజ్జ్యం సంస్థానమపరాజితమాయతనమింద్రప్రజా
పతీ ద్వారగోపౌ విభుప్రమితం విచక్షణాసంద్యమితౌజాః పర్యంకః ప్రియా
చ మానసీ ప్రతిరూపా చ చాక్షుషీ పుష్పాణ్యాదాయావయతో వై చ జగ
త్యంబాశ్చాంబావయవాశ్చాప్సరసాంబయా నద్యస్తమిత్థంవిదా గచ్ఛ
తి తం బ్రహ్మాహాభిధావత మమ యశసా విరజాం వాఽయన్నదీం ప్రాపన్న
వాఽయం జిగీష్యతీతి ॥ ౩ ॥ తం పంచశతాన్యప్సరసాం ప్రతిధావంతి శతం మాలా
హస్తాః శతమాంజనహస్తాః శతం చూర్ణహస్తాః శతం వాసోహస్తాః శతం ఫ
ణాహస్తాస్తం బ్రహ్మాలంకారేణాలంకుర్వంతి స బ్రహ్మాలంకారేణాలంకృతో
బ్రహ్మవిద్వాన్బ్రహ్మాభిప్రైతి స ఆగచ్ఛత్యారం హ్రదం తన్మనసాత్యేతి
తమృత్వా సంప్రతివిదో మజ్జంతి స ఆగచ్ఛతి ముహూర్తాన్యేష్టిహాస్తేఽస్మాద
పద్రవంతి స ఆగచ్ఛతి విరజాం నదీం తాం మనసైవాత్యేతి తత్సుకృతదుష్కృ

తే ధూనుతే తస్య ప్రియా జ్ఞాతయస్సుకృతముపయంత్యప్రియా దుష్కృతం
తద్యథా రథేనయావద్రథచక్రే పర్యవేక్షేతైవమహోరాత్రే పర్యవే
క్షేతైవం సుకృతదుష్కృతే సర్వాణి చ ద్వంద్వాని స ఏష విసుకృతో వి
దుష్కృతో బ్రహ్మవిద్వాన్ బ్రహ్మైవాభిప్రైతి ॥ ౪ ॥ స ఆగచ్ఛతీల్యం
వృక్షం తం బ్రహ్మగంధః ప్రవిశతి స ఆగచ్ఛతి సాలజ్యం సంస్థానం తం బ్రహ్మస
ప్రవిశతి స ఆగచ్ఛత్యపరాజితమాయతనం తం బ్రహ్మతేజః ప్రవిశతి స ఆగ
చ్ఛతీంద్ర ప్రజాపతీ ద్వారగోపౌ తావస్మాదపద్రవతస్స ఆగచ్ఛతి విభుప్ర
మితం తం బ్రహ్మయశః ప్రవిశతి స ఆగచ్ఛతి విచక్షణామాసందీం సా ప్రజ్ఞా
ప్రజ్ఞయా హి విపశ్యతి స ఆగచ్ఛత్యమితౌజసం పర్యంకం తం
స ప్రాణస్తస్య భూతం చ భవిష్యచ్చ పూర్వౌ పాదౌ శ్రీశ్చేరా చాపరౌ
బృహద్రథంతరే అనూచ్యే భద్రయజ్ఞాయజ్ఞీయే శీర్షణ్యమృచశ్చ సామా
ని చ ప్రాచీనాతానం యజూంషి తిరశ్చీనాని సోమాంశవ ఉపస్తరణము
ద్గీథ ఉపశ్రీః శ్రీరుపబర్హణం తస్మిన్ బ్రహ్మాస్తే తమిత్థంవిత్పాదేనైవాగ్ర
ఆరోహతి తం బ్రహ్మాహ కోఽసీతి తం ప్రతి బ్రూయాదృతురస్మ్యార్తవో
స్మ్యాకాశాద్యోనేస్సంభూతో హవై తస్సంవత్సరస్య తేజో భూతస్య భూ
తస్యాత్మా భూతస్య త్వమాత్మాసి యస్త్వమసి సోఽహమస్మీతి తమాహ కో
హమస్మీతి ॥ ౫ ॥ సత్యమితి బ్రూయాత్కిం తత్సత్యమితి యదన్యద్దేవేభ్యశ్చ
ప్రాణేభ్యశ్చ తత్సదథ యద్దేవాశ్చ ప్రాణాశ్చ తత్త్యం తదేతయా వాచాభి
వ్యాహ్రియతే సత్యమిత్యేతావదిదం సర్వమిదం సర్వమసీత్యేవైనం త
దాహ తమాహ కేన పౌంసాని నామాన్యాప్నోతీతి ప్రాణేనేతి బ్రూయా
త్కేన స్త్రీనామానీతి వాచేతి కేన నపుంసకనామానీతి మనసేతి కేన గంధా
నితి ఘ్రాణేనేతి బ్రూయాత్కేన రూపాణీతి చక్షుషేతి కేన శబ్దానితి
శ్రోత్రేణేతి కేనాన్నరసానితి జిహ్వయేతి కేన కర్మాణీతి హస్తాభ్యామితి
కేన సుఖదుఃఖే ఇతి శరీరేణేతి కేనానందం రతిం ప్రజాతిమిత్యుపస్థేనేతి కేనే
త్యా ఇతి పాదాభ్యామితి కేన ధియో విజ్ఞాతవ్యం కామానితి ప్రజ్ఞయేతి ప్ర
బ్రూయాత్తమాహాపో వై ఖలు మేఽసావయం తే లోక ఇతి సా యా బ్రహ్మ

ణదితియాణావ్యష్టిస్తాందితింజయతితాంవ్యష్టిం వ్యశ్నుతే యఏవం వేద
యఏవంవేద॥ ౭॥ ఇతికౌషీతకిబ్రాహ్మణోపనిషది ప్రథమోధ్యాయః॥

ప్రాణోబ్రహ్మేతిహస్మాహ కౌషితకిస్తస్యహవా ఏతస్య ప్రాణ
స్యబ్రహ్మణో మనోదూతం వాక్పరివేష్ట్రీ చక్షుశ్శ్రోత్రం సంశ్రావయి
తృ తస్మైవా ఏతస్మైప్రాణాయ బ్రహ్మణఏతాస్సర్వా దేవతా అయాచమా
నాయబలింహరంతి తథో ఏవాస్మైసర్వాణి భూతాన్యయాచ మానాయై
వ బలింహరంతి యఏవంవేద తస్యోపనిషన్నయాచేదితి తద్యథాగ్రామం
భిక్షిత్వాలబ్ధ్వోపవిశేన్నాహ మతోదత్తమశ్నీయామితి యఏవైనం పుర
స్తాత్ప్రత్యాచక్షీరం స్తఏవైనముపమంత్రయంతే దదామతఇత్యేష ధ
ర్మోయాచితోభవత్యనంతర స్త్వేవైన ముపమంత్రయంతే దదామతఇతి
ప్రాణోబ్రహ్మేతి హస్మాహపైంగ్యస్తస్య హవాఏతస్యప్రాణస్య బ్రహ్మ
ణో వాక్పరస్తాచ్చక్షురారుంధే చక్షుః పరస్తాచ్ఛ్రోత్రమారుంధే శ్రో
త్రంపరస్తాన్మనఆరుంధే మనఃపరస్తాత్ప్రాణ ఆరుంధే తస్మైవా ఏతస్మై
ప్రాణాయబ్రహ్మణఏతాస్సర్వా దేవతా అయాచమానాయ బలిం హ
రంతి తథోఏవాస్మైసర్వాణి భూతాన్యయాచమానాయ బలింహరంతి
యఏవంవేద తస్యోపనిషన్నయాచేదితి తద్యథాగ్రామంభిక్షిత్వాలబ్ధ్వో
పవిశేన్నాహమతోదత్తమశ్నీయామితియఏవైనంపరస్తాత్ప్రత్యాచక్షీ
రంస్తఏవైనముపమంత్రయంతేదదామతఇత్యేషధర్మోయాచితో భవత్య
నంతరస్త్వేవైన ముపమంత్రయంతేదదామతఇతి॥ ౧॥ అథాతఏకధనావరో
ధనం యఏకధనమభిధ్యాయాత్పౌర్ణమాస్యాం వామావాస్యాం వా
శుద్ధపక్షేవాపుణ్యేనక్షత్రేగ్నిముపసమాధాయపరిసమూహ్యపరిస్తీర్యప
ర్యుక్ష్య పూర్వదక్షిణం జాన్వాచ్య స్రువేణవాచమసేనవాకంసేనవై
తా ఆజ్యాహుతీర్జుహోతి వాఙ్నామదేవతావరోధినీసామేముష్మాది
దమవరుంధాతస్యైస్వాహా ప్రాణోనామ దేవతావరోధినీ సామేము
ష్మాదిద మవరుంధాతస్యైస్వాహా చక్షుర్నామదేవతావరోధినీసామేము
ష్మాదిదమవరుంధా తస్యైస్వాహా శ్రోత్రం నామదేవతావరోధినీ సామే

ముష్మాదిదమవరుంధా తస్యైస్వాహా మనో నామ దేవతావరోధినీ సామే
తస్మాదిదమవరుంధా తస్యైస్వాహా ప్రజ్ఞానామ దేవతావరోధినీ సామే
తస్మాదిదమవరుంధా తస్యైస్వాహేత్యథ ధూమగంధం ప్రజిఘ్రాయాజ్య
లేపే నాంగాన్యనువిమృజ్య వాచంయమోభిప్రవ్రజ్యార్థం బ్రవీత దూ
తంవా ప్రహిణుయాల్లభతే హైవ॥ ౨॥ అథాతో దైవస్మరో యస్యప్రి
యో బుభూషేయస్యైవా ఏషాం వైతేషా మేవైతస్మిన్పర్వణ్యగ్నిముప
సమాధాయైతయైవావృతైతా ఆజ్యాహుతీర్జుహోతి వాచం తేమయిజు
హోమ్యసౌస్వాహా ప్రాణం తేమయిజుహోమ్యసౌస్వాహా చక్షు
స్తేమయిజుహోమ్యసౌస్వాహా శ్రోత్రం తేమయిజుహోమ్యసౌస్వా
హా మనస్తేమయిజుహోమ్యసౌస్వాహా ప్రజ్ఞానం తేమయిజుహోమ్య
సౌస్వాహేత్యథ ధూమగంధం ప్రజిఘ్రాయాజ్య లేపేనాంగాన్యను వి
మృజ్య వాచంయమోభిప్రవ్రజ్యసంస్పర్శం జిగమిషేదపి వాతాద్వా
సంభాషణ స్తిష్ఠేత్ప్రియో హైవ భవతిస్మరంతి హైవ భవతి స్మరంతి
హైవస్యాత్ ॥ ౩ ॥ అథాత స్సాంయమనం ప్రాతర్దన మంతర
మగ్నిహోత్ర మిత్యాచక్షతే యావద్వై పురుషో భాషతే నతావ
త్ప్రాణితుం శక్నోతి ప్రాణం తదా వాచి జుహోతి యావద్వై పురు
షః ప్రాణితి నతావద్భాషితుం శక్నోతి వాచం తదా ప్రాణే జుహోత్యేతే
నంతే వృతాహుతీ జాగ్రచ్చ స్వపంచ సంతతమవ్యవచ్ఛిన్నం జు
హోత్యథయా అన్యా ఆహుతయోంతవత్యస్తాః కర్మమయ్యో భవంత్యే
తద్ధవై పూర్వేవిద్వాంసోగ్నిహోత్రం జుహ్వాంచక్రురుక్థం బ్రహ్మే
తి హస్మాహశుష్క-అంగార వృగిత్యుపాసీత సర్వాణి హాస్మై భూతాని
శ్రైష్ఠ్యాయాభ్యర్చ్యంతే తద్యజురిత్యుపాసీత సర్వాణి హాస్మై భూతా
ని శ్రైష్ఠ్యాయయుజ్యంతే తత్సామేత్యుపాసీత సర్వాణి హాస్మై భూతాని
శ్రైష్ఠ్యాయసన్నమంతే తచ్ఛ్రీరిత్యుపాసీత తద్యశ ఇత్యుపాసీత తత్తే
జ ఇత్యుపాసీత తద్యథైతచ్ఛాస్త్రాణాం శ్రీమత్తమం యశస్వితమం
తేజస్వితమం భవతి తథైవైవంవిద్వాన్ సర్వేషాం భూతానాం శ్రీమత్త

మోయశస్వితమ స్తేజస్వితమో భవతి త మేతమైష్టకం కర్మమయమాత్మా నమధ్వర్యుః స్సంస్కరోతి తస్మిన్య ద్ధర్మమయం ప్రభవతి తద్ధర్మమయ మృఙ్మయం హోతర్ఙ్మయం సామమయ ముద్గాతా సఏష సర్వస్యై త్రయీ విద్యాయా ఆత్మైష ఉత ఏవాస్యాం నైతదాత్మాభవతియఏవంవేద॥ ౪॥ అథాతస్సర్వజితః కౌషీతకేస్త్రీణ్యుపాసనానిభవంతి యజ్ఞోపవీతంకృత్వాపఆచమ్య త్రిరుదపాత్రం ప్రసిచ్యోద్యంతమాదిత్య ముపతిష్ఠేత వర్గోఽసిపాప్మానంమె వృఙ్ధీత్యేతయైవైతామధ్యే సంతముద్వర్గోఽసిపాప్మానముద్వృఙ్ధీత్యేతయైవావృతాస్తంయంతం సంవర్గోఽసిపాప్మానం మె సంవృఙ్ధీతి యదహోరాత్రాభ్యాం పాపంకరోతి సంతద్వృంక్తేఽథ మాసిమాస్యమావాస్యాయాం పశ్చాచ్చంద్రమసం దృశ్యమానముపతిష్ఠేతైతయైవావృతాహరిత తృణాభ్యాం వాక్ప్రత్యస్యతి యత్తేసుసీమె హృదయమసి చంద్రమసి శ్రితంతేనామృతత్వస్యేశానం మాహంపౌత్రమఘంరుదమితి నహాస్మాత్పూర్వాః ప్రజాః ప్రయంతీతి నజాతపుత్రస్యాథ జాతపుత్రస్యాహ యంస మేతాతు। సంతేపయాంసిసమ్యంతు రాజా యమాదిత్యా అంశుమాప్యాయయంతి। ఏతా స్తిస్రఋచోజపిత్వా నాస్మాకం ప్రాణేనప్రజయాపశుభిరాప్యాయయిష్ఠా యోస్మాన్ద్వేష్టియంచవయంద్విష్మ స్తస్య ప్రాణేనప్రజయాపశుభిరాప్యాయస్వేతి దైవీమావృతమావర్త ఆదిత్యస్యావృతమన్వావర్తయతి దక్షిణంబాహుమన్వావర్తతే॥ ౫॥ అథపౌర్ణమాస్యాంపురస్తాచ్చంద్రమసం దృశ్యమానముపతిష్ఠేతై తయైవావృతాసోమోరాజాసివిచక్షణః పంచముఖోసి ప్రజాపతి ర్బ్రాహ్మణ స్తఏకం ముఖంతేనముఖేన రాజ్ఞోఽత్సి తేనముఖేన మామన్నాదంకురు రాజాత ఏకంముఖం తేనముఖేనవిశోఽత్సి తేనైవ ముఖేన మామన్నాదంకురు శ్యేన స్తఏకంముఖం తేనముఖేనపక్షిణోఽత్సి తేన ముఖేనమామన్నాదంకుర్వగ్నిస్త ఏకంముఖం తేనముఖే నేమంలోక మత్సి తేన మామన్నాదం కురుసర్వాణిభూతానీత్యేవ పంచమముఖంతేన ముఖేనసర్వాణిభూతా

మృక్షితేన ముఖేన మామస్వా దంకురు మాస్మాకం ప్రాణేన ప్రజయా పశుభిర
రక్షీష్ఠా యోఽస్మాంద్వేష్టి యంచ వయంద్విష్మ స్తస్య ప్రాణేన ప్రజయా పశు
భిరక్షీయ తేతిస్థితి దైర్వీ మావృత మావర్త ఆదిత్యస్యావృత మన్వావర్తం
త ఇతిదక్షిణం బాహుమన్వావర్తతే ఽథ సంవై శ్యనుజాయాయై హృదయ
మభిమృశేత్ । యత్తే సుసీమే హృదయే హితమంతః ప్రజాపతౌ । మ
న్యేఽహం మాంతద్విద్వాంసం మాఽహం పౌత్రమఘం రుదామితి న హాస్మా
త్పూర్వా ప్రజా ప్రైతీతి ॥ ౬ ॥ అథ ప్రోష్యాయన్ పుత్రస్య మూర్ధాన మభి
మృశేత్ । అంగాదంగాత్సంభవసి హృదయాదధిజాయసే । ఆత్మావై
పుత్ర మావిధ స జీవ శరదశ్శతం । అసావితి నామాస్య గృహ్ణాతి మాచ్ఛే
త్తా మావ్యధిష్ఠాశ్శతం శరద ఆయుషో జీవపుత్ర । తేనామ్నా మూర్ధాన
మభిజిఘ్రామ్యసావితి త్రిర్మూర్ధాన మభిజిఘ్రేద్గవాం త్వా హింకా
రేణాభి హింకరోమీతి త్రిర్మూర్ధాన మభిహింకుర్యాత్ ॥ ౭ ॥
అథాతో దైవః పరిసర ఏతద్వై బ్రహ్మ దీప్యతే యదగ్ని ర్జ్వలత్య
థైతన్మ్రియతే యన్నజ్వలతి తస్యాదిత్యమేవ తేజో గచ్ఛతి వాయుం ప్రా
ణమేతద్వై బ్రహ్మదీప్యతే యదాదిత్యో దృశ్యతే ఽథైతన్మ్రియతే యన్న
దృశ్యతే తస్య చంద్రమసమేవ తేజో గచ్ఛతి వాయుం ప్రాణమేతద్వై బ్రహ్మ
దీప్యతే యద్విద్యుద్విద్యోతతే ఽథైతన్మ్రియతే యన్న విద్యోతతే తస్య వా
యుమేవ తేజో గచ్ఛతి వాయుం ప్రాణన్తా వా ఏతా స్సర్వా దేవతా వా
యుమేవ ప్రవిశ్య వాయౌ సృప్త్వా న మూర్ఛంతే తస్మాదేవ పునరుదీరత ఇ
త్యధిదైవత మథాధ్యాత్మమేతద్వై బ్రహ్మ దీప్యతే యద్వాచా వదత్యథై
తన్మ్రియతే యన్న వదతి తస్య చక్షురేవ తేజో గచ్ఛతి ప్రాణం ప్రాణమే
తద్వై బ్రహ్మ దీప్యతే యచ్చక్షుషా పశ్యత్యథైతన్మ్రియతే యన్న పశ్య
తి తస్య శ్రోత్రమేవ తేజో గచ్ఛతి ప్రాణం ప్రాణమేతద్వై బ్రహ్మదీప్యతే య
న్మనసా ధ్యాయత్యథైతన్మ్రియతే యన్న ధ్యాయతి తస్య ప్రాణమేవ తే
జో గచ్ఛతి ప్రాణం ప్రాణన్తా వా ఏతాస్సర్వా దేవతాః ప్రాణమేవ ప్రవి
శ్య ప్రాణే సృప్త్వా న మూర్ఛంతే తస్మాదేవ పునరుదీరతే తద్యదిహ వా ఏ

వ విద్వాంసఉభౌపర్వతా వభిప్రవర్తయాతాం తస్తృణానదక్షి
ణశ్చోత్తరశ్చ నహైవైనం స్తృణ్వీయాతామథయఏనం ద్విషంతియాం
శ్చస్వయం ద్వేష్టితఏనం సర్వేపరితోమ్రియంతే॥ ౮॥ ॥అథాతోనిశ్శ్రే
యసాదానంసర్వాహవై దేవతా అహంశ్రేయసే వివదమానా అస్మాచ్ఛరీ
రా దుచ్చక్రముస్తద్దారుభూతం శిశ్యేఽథైనం వాక్ప్రవివేశతద్వా
చావదచ్ఛిశ్య ఏవాథహైనంచక్షుఃప్రవివేశతద్వా చావదచ్చక్షుషాపశ్య
చ్ఛిశ్యఏవాథహైనంశ్రోత్రంప్రవివేశతద్వాచావదచ్చక్షుషాపశ్యచ్ఛ్రో
త్రేణశృణ్వచ్ఛిశ్యఏవాథహైనంమనఃప్రవివేశతద్వాచావద చ్చక్షుషా
పశ్యచ్ఛ్రోత్రేణ శృణ్వన్మనసాధ్యాయ చ్ఛిశ్యఏవాథహైన త్ప్రాణః
ప్రవివేశత త్తతఏవసముత్తస్థౌ తద్దేవాః ప్రాణేనిశ్శ్రేయసం విచింత్యప్రాణ
మేవప్రజ్ఞాత్మాన మభిసంస్తూయ సహైతైస్సర్వైరస్మాల్లోకాముచ్చక్ర
ముస్తేవాయు ప్రతిష్ఠాకాశాత్మాన స్స్వరీయు స్తథో ఏవైవంవిద్వాన్స
ర్వేషాంభూతానాం ప్రాణమేవ ప్రజ్ఞాత్మానమభిసంస్తూయ సహైతై
స్సర్వైరస్మాచ్ఛరీరాదుత్క్రామతిసవాయుప్రతిష్ఠాకాశాత్మాన స్స్వరే
తి సతద్భవతి యత్రైతేదేవా స్తత్ప్రాప్యతదమృతో భవతి యదమృతా
దేవాః॥ ౯॥ అథాతఃపితాపుత్రీయం సంప్రదానమితిచాచక్షతే పితా
పుత్రంప్రేష్యన్నాహ్వయతి నవైస్తృణైరాగారం సంస్తీర్యాగ్నిముపస
మాధాయోదకుంభం సపాత్రముపనిధాయాహతేన వాససా సంప్రచ్ఛ
న్నం శ్యేతఏత్యపుత్ర ఉపరిష్టాదభినిపద్యత ఇంద్రియైరస్యేంద్రియాణిసం
స్పృశ్యాపి వావా స్యాభిముఖతఏవాసీతాథాస్మై సంప్రయచ్ఛతివాచం
మేత్వయిదధానీతి పితా వాచంమేమయిదధఇతి పుత్రశ్చక్షుర్మేత్వయిద
ధానీతి పితా చక్షుస్తే మయి దధ ఇతి పుత్ర శ్శ్రోత్రంమేత్వయి దధా
నీతిపితా శ్రోత్రంతే మయిదధఇతిపుత్రోమనసామేత్వయి దధానీతి పితా
మనస్తేమయిదధఇతి పుత్రఅన్నరసాంస్తేత్వయిదధానీతిపితాఽన్నరసాం
స్తేమయిదధఇతిపుత్రః కర్మాణి మేత్వయిదధానీతి పితాకర్మాణస్తేమయి
దధఇతి పుత్రస్సుఖదుఃఖేమేత్వయి దధానీతి పితాసుఖదుఃఖేమయిదధఇ

తి పుత్ర ఆనందం రతిం ప్రజాతిం మే త్వయి దధానీతి పితా ఆనందం రతిం ప్రజాతిం తే మయి దధ ఇతి పుత్ర ఇజ్యా మే త్వయి దధానీతి పితా ఇజ్యాస్తే మయి దధ ఇతి పుత్రో ధియో విజ్ఞాతవ్యం కామాన్మే త్వయి దధానీతి పితా ధియో విజ్ఞాతవ్యం కామాంస్తే మయి దధ ఇతి పుత్రోఽథ దక్షిణా ప్రాక్ ప్రాఙ్ పరిక్రామతి తం పితా సమంత్రయతి యశో బ్రహ్మవర్చసమన్నాద్యం కీర్తిస్త్వా జుషతామిత్యథేతరస్సవ్యమంసమన్వవేక్షతే పాణినాంతర్ధాయ వసనాంతేన వా ప్రచ్ఛాద్య స్వర్గాన్ లోకాన్ కామానవాప్నుహీతి స యద్యగదస్స్యాత్పుత్రస్యైశ్వర్యే పితా వసేత్ పరి వా వ్రజేద్యద్యు వై ప్రేయాద్యద్వైనం సమాపయతి తథా సమాపయితవ్యో భవతి ॥౧౦॥
ఇతి కౌషీతకి బ్రాహ్మణోపనిషది ద్వితీయోఽధ్యాయః ॥

ప్రతర్దనో హ వై దైవోదాసిరింద్రస్య ప్రియం ధామోపజగామ యుద్ధేన పౌరుషేణ చ తం హేంద్ర ఉవాచ ప్రతర్దన వరం తే దదానీతి స హోవాచ ప్రతర్దనస్త్వమేవ వృణీష్వ యం త్వం మనుష్యాయ హితతమం మన్యస ఇతి తం హేంద్ర ఉవాచ న వై వరః పరస్మై వృణీతే త్వమేవ వృణీష్వేతి అవరో వై తర్హి కిల మ ఇతి హోవాచ ప్రతర్దనోఽథో ఖల్వింద్రస్సత్యాదేవ నేయాయ సత్యం హీంద్రస్స హోవాచ మామేవ విజానీహ్యేతదేవాహం మనుష్యాయ హితతమం మన్యే యన్మాం విజానీయాం త్రిశీర్షాణం త్వాష్ట్రమహనమవాఙ్ముఖాన్యతీంత్సాలావృకేభ్యః ప్రాయచ్ఛం బహ్వీస్సంధా అతిక్రమ్య దివి ప్రహ్లాదీనతృణమహమంతరిక్షే పౌలోమాన్ పృథివ్యాం కాలకాశ్యాంస్తస్య మే తత్ర న లోమ చ మీయతే స యో మాం విజానీయాన్నాస్య కేనచ కర్మణా లోకో మీయతే న మాతృవధేన పితృవధేన న స్తేయేన న భ్రూణహత్యయా నాస్య పాపం చ న చకృషో ముఖాన్నీలం వేతీతి స హోవాచ ప్రాణోఽస్మి ప్రజ్ఞాత్మా తం మామాయురమృతమిత్యుపాస్స్వాయుః ప్రాణః ప్రాణో వా ఆయుః ప్రాణ ఉవా అమృతం యావద్ధ్యస్మిన్ శరీరే ప్రాణో వసతి తావదాయుః ప్రాణేన హ్యేవాముష్మిన్ లోకేఽమృతత్వమాప్నోతి ॥౧॥ ప్రజ్ఞయా సత్య

సంకల్పస్సయోమాం ఆయురమృత మిత్యుపాస్తే సర్వమాయురస్మిం ల్లో
కే ఆప్నోత్యమృతత్వ మక్షితిం స్వర్గేలోకేతద్ధైకఆహు రేక భూయం
వైప్రాణాగచ్ఛంతీతి నహికశ్చన శక్నుయాత్సకృద్వాచా నామప్రజ్ఞా
పయితుం చక్షుషారూపంశ్రోత్రేణశబ్దం మనసాధ్యాన మిత్యేకభూయం
వైప్రాణాఏకైకంసర్వాణ్యేవైతాని ప్రజ్ఞాపయంతివాచం వదంతీసర్వే
ప్రాణా అనువదంతి చక్షుః పశ్యత్సర్వేప్రాణా అనుపశ్యంతిశ్రోత్రంశృ
ణ్వత్సర్వేప్రాణా అనుశృణ్వంతిమనోధ్యాయ త్సర్వేప్రాణా అనుధ్యా
యంతి ప్రాణంప్రాణన్తం సర్వేప్రాణా అనుప్రాణంతీత్యేవము హైవై
తదితి హేంద్రఉవాచాస్తిత్వేవ ప్రాణానాన్నిశ్శ్రేయసాదాన మితిజీవతి
వాగపేతో మూకాన్హిపశ్యామో జీవతిచక్షురపేతోంధాన్హిపశ్యామో
జీవతిశ్రోత్రాపేతో బధిరాన్హిపశ్యామోజీవతి బాహుచ్ఛిన్నో జీవ
త్యూరుచ్ఛిన్నఇత్యేవం హిపశ్యామ ఇతిప్రాణఏవ ప్రజ్ఞాత్మేదం శరీరం
పరిగృహ్యోత్థాపయతి ॥ ౨॥ ॥అథఖలుతస్మాదేత మేవోక్థముపాసీత
యో వైప్రాణస్సా ప్రజ్ఞాయావా ప్రజ్ఞా సప్రాణస్సహ హ్యేతావస్మిం
శ్శరీరేవసతస్సహోత్క్రామత స్తస్యైషైవ దృష్టిరేతద్విజ్ఞానం య
త్రైతత్పురుషస్సుప్త స్స్వప్నన్నకంచన పశ్యత్యథాస్మిన్ ప్రాణ ఏవైక
ధాభవతి తదైనం వాక్సర్వైర్నామభిస్సహాప్యేతి చక్షుస్సర్వై రూ
పైస్సహాప్యేతి శ్రోత్రంసర్వైశ్శబ్దైస్సహాప్యేతి మనస్సర్వైర్ధ్యానైస్స
హాప్యేతి సయదాప్రతి బుధ్యతే యథాగ్నేర్విస్ఫులింగా విప్రతిష్ఠేరన్నే
వమేవైతస్మాదాత్మనః ప్రాణాయథాయతనంవిప్రతిష్ఠంతే ప్రాణేభ్యోదే
వా దేవేభ్యోలోకా స్తస్యైషైవ సిద్ధిరేతద్విజ్ఞానం యత్రైతత్పురుష
ఆర్తోమరిష్యన్నాబల్యంనేత్యమోహం నేతితదాహురుద క్రమీచ్చిత్తం
నశృణోతి నపశ్యతి వాచావదత్యథాస్మిన్ప్రాణ ఏవైకధాభవతి తదైనం
వాక్సర్వైర్నామభిస్సహాప్యేతి చక్షుస్సర్వైరూపై స్సహాప్యేతి శ్రో
త్రంసర్వై శ్శబ్దైస్సహాప్యేతి మనస్సర్వైర్ధ్యానైస్సహాప్యేతి సయదా
ప్రతి బుధ్యతే యథాగ్నేర్విస్ఫులింగావిప్రతిష్ఠేరన్నేవమేవైతస్మాదాత్మ

సః ప్రాణాయథాయతనం సంప్రతిష్ఠంతే ప్రాణేభ్యో దేవా దేవేభ్యో లోకాః॥ ౩॥ సయదాస్మాచ్ఛరీరా దుత్క్రామతి వాగస్మాత్సర్వాణి నామాన్యభి విసృజతేవాచా సర్వాణి నామాన్యాప్నోతి ప్రాణోస్మా త్సర్వాన్ గంధానభివిసృజతే ప్రాణేనసర్వాన్ గంధా నాప్నోతి చక్షురస్మాత్సర్వాణి రూపాణ్యభి విసృజతేచక్షుషా సర్వాణిరూపాణ్యాప్నోతి శ్రోత్రమస్మాత్సర్వాంఛబ్దానభి విసృజతే శ్రోత్రేణసర్వాం ఛబ్దా నాప్నోతి మనోస్మాత్సర్వాణి ధ్యాతాన్యభివిసృజతే మనసా సర్వాణి ధ్యాతాన్యాప్నోతి సైషాప్రాణేసర్వాప్తిర్యోవై ప్రాణస్స ప్రజ్ఞాయావా ప్రజ్ఞాసప్రాణ స్సహ్యేతావస్మి ఞ్ఛరీరేవ సతస్స హోత్క్రామ తోథో ఖలుయథా ప్రజ్ఞాయాం సర్వాణి భూతాన్యేకం భవంతి తద్వ్యాఖ్యాస్యామః॥ ౪॥ వాగేవాస్యా ఏకమంగముదూఢం తస్యైనామ పరస్తాత్ప్రతి విహితాభూతమాత్రా ఘ్రాణ మేవాస్యాఏకమంగముదూఢం తస్యగంధః పరస్తాత్ప్రతి విహితాభూతమాత్రాచక్షు రేవాస్యా ఏకమంగముదూఢం తస్యరూపంపరస్తాత్ప్రతి విహితాభూతమాత్రా హస్తా వేవాస్యా ఏకమంగముదూఢం తయోః కర్మపరస్తాత్ప్రతివిహితాభూతమాత్రా శరీరమేవాస్యా ఏకమంగముదూఢం తస్యసుఖదుఃఖేపరస్తాత్ప్రతి విహితాభూతమాత్రా ఉపస్థఏవాస్యా ఏకమంగముదూఢం తస్యానందో గతిః ప్రజాతిః పరస్తాత్ప్రతివిహితాభూతమాత్రాపాదా వేవాస్యాఏకమంగముదూఢం తయోరిత్యాపరస్తాత్ప్రతి విహితాభూతమాత్రాప్రజ్ఞైవాస్యా ఏకమంగముదూఢం తస్యైధియోవిజ్ఞాతవ్యం కామాఃపరస్తాత్ప్రతి విహితాభూతమాత్రాః ॥ ౫ ॥ ప్రజ్ఞయావాచం సమారుహ్య వాచా సర్వాణి నామాన్యాప్నోతి ప్రజ్ఞయాప్రాణం సమారుహ్య ప్రాణేనసర్వాన్గంధానాప్నోతి ప్రజ్ఞయాచక్షు స్సమారుహ్య చక్షుషాసర్వాణి రూపాణ్యాప్నోతి ప్రజ్ఞయాశ్రోత్రం సమారుహ్య శ్రోత్రేణ సర్వాంఛబ్దానాప్నోతి ప్రజ్ఞయాజిహ్వాం సమారుహ్య జిహ్వయాహి సర్వాన్నరసానాప్నోతి ప్రజ్ఞయాహస్తౌ సమారుహ్య హస్తాభ్యాంసర్వాణికర

త్యాఆప్నోతి ప్రజ్ఞయాశరీరం సమారుహ్య శరీరేణ సుఖదుఃఖేఆప్నోతిప్ర
జ్ఞయోపస్థం సమారుహ్యోపస్థేనానందం రతింప్రజాతి మాప్నోతిప్రజ్ఞ
యాపాదౌ సమారుహ్యపాదాభ్యాంసర్వా ఇత్యాఆప్నోతి ప్రజ్ఞయైవధి
యం సమారుహ్య ప్రజ్ఞయైవధియో విజ్ఞాతవ్యంకామానాప్నోతి॥ ౬ ॥
నహిప్రజ్ఞాపేతా వాఙ్నామకించనప్రజ్ఞాపయేదన్యత్రమేమనో భూదిత్యాహ
నాహ మేతన్నామప్రజ్ఞాసిషమితి నహిప్రజ్ఞాపేతః ప్రాణోగంధంనకంచ
న ప్రజ్ఞాపయేదన్యత్ర మేమనో భూదిత్యాహ నాహమేతం గంధంప్రజ్ఞా
సిషమితి నహిప్రజ్ఞాపేతం చక్షూరూపం కించనప్రజ్ఞాపయేదన్యత్ర మేమ
నోభూదిత్యాహ నాహమేతద్రూపం ప్రజ్ఞాసిషమితి నహి ప్రజ్ఞాపేతం
శ్రోత్రంశబ్దం కంచనప్రజ్ఞాపయేదన్యత్రమేమనో భూదిత్యాహ నాహమె
తంశబ్దం ప్రజ్ఞాసిషమితి నహిప్రజ్ఞాపేతాజిహ్వాన్నరసంకంచన ప్రజ్ఞాప
యేదన్యత్ర మేమనో భూదిత్యాహ నాహమేత మన్నరసం ప్రజ్ఞాసిషమితి
నహిప్రజ్ఞాపేతౌ హస్తౌకర్మకించన ప్రజ్ఞాపయేతామన్యత్ర మేమనో భూ
దిత్యాహ నాహమేతత్కర్మ ప్రజ్ఞాసిషమితి నహిప్రజ్ఞాపేతం శరీరం సు
ఖదుఃఖేకించన ప్రజ్ఞాపయేదన్యత్ర మేమనో భూదిత్యాహ నాహమేత త్సు
ఖదుఃఖే ప్రజ్ఞాసిషమితి నహిప్రజ్ఞాపేత ఉపస్థ ఆనందంరతింప్రజాతింకం
చనప్రజ్ఞాపయే దన్యత్ర మేమనో భూదిత్యాహ నాహమేత మానందం ర
తిం ప్రజాతిం ప్రజ్ఞాసిషమితినహి ప్రజ్ఞాపేతౌ పాదావిత్యాం కాంచన
ప్రజ్ఞాపయే తామన్యత్ర మేమనో భూదిత్యాహ నాహమేత మిత్యాం
ప్రజ్ఞాసిషమితి నహిప్రజ్ఞాపేతాధీః కాంచనసిధ్యేన్న ప్రజ్ఞాతవ్యం ప్రజ్ఞా
యేత॥ ౭॥ నవాచంవిజిజ్ఞాసీత వక్తారం విద్యాన్నగంధం విజిజ్ఞాసీతఘ్రా
తారం విద్యాన్నరూపం విజిజ్ఞాసీతరూపవిదం విద్యాన్న శబ్దం విజిజ్ఞాసీ
త శ్రోతారం విద్యాన్నాన్నరసం విజిజ్ఞాసీతాన్నరస విజ్ఞాతారం విద్యా
న్నకర్మ విజిజ్ఞాసీతకర్తారం విద్యాన్న సుఖదుఃఖే విజిజ్ఞాసీత సుఖదుఃఖ
యో విజ్ఞాతారం విద్యాన్నానందం రతింప్రజాతిం విజిజ్ఞాసీతానంద
స్యరతేః ప్రజాతేః ప్రవిజ్ఞాతారం విద్యాన్నేత్యాం విజిజ్ఞాసీతైతారంవి

ద్యాన్మనో విజిజ్ఞాసీత మన్తారం విద్యాత్తా వా ఏతా దశైవ భూతమా
త్రా అధిప్రజ్ఞం దశ ప్రజ్ఞామాత్రా అధిభూతం యద్ధి భూతమాత్రా న స్యుర్న
ప్రజ్ఞామాత్రాః స్యుః యద్వా ప్రజ్ఞామాత్రా న స్యుర్న భూతమాత్రాః స్యుః॥
౮॥ న హ్యన్యతరతో రూపం కించన సిద్ధ్యేన్నో ఏతన్నానా తద్యథా రథ
స్యారేషు నేమిరర్పితా నాభావరా అర్పితా ఏవమేవైతా భూతమా
త్రాః ప్రజ్ఞామాత్రాస్వర్పితాః ప్రజ్ఞామాత్రాః ప్రాణే౽ర్పితాస్స వా ఏ
ష ప్రాణ ఏవ ప్రజ్ఞాత్మానన్దో౽జరో౽మృతో న సాధునా కర్మణా భూయాన్నో
ఏవాసాధునా కర్మణా కనీయానేష హ్యేవైనం సాధు కర్మ కారయతి తం య
మన్వ్యేనునేషత్యేష ఉ ఏవైనమసాధు కర్మ కారయతి తం యమేభ్యో లో
కేభ్యో నునుత్సత ఏష లోకపాల ఏష లోకాధిపతిరేష లోకేశ్వరస్స మ ఆ
త్మేతి విద్యాత్స మ ఆత్మేతి విద్యాత్ ॥ ౯ ॥ ఇతి కౌషీతకి బ్రాహ్మణోప
నిషది తృతీయో౽ధ్యాయః ॥ ॥

గార్గ్యో హ వై బాలాకిరనూచానస్సంస్పష్ట ఆస సో౽య ముశీనరే
షు సత్వన్మత్స్యేషు కురుపంచాలేషు కాశివిదేహేష్వితి స హాజాతశత్రుం
కాశ్యమేత్యోవాచ బ్రహ్మ తే బ్రవాణీతి తం హోవాచాజాతశత్రుస్సహ
స్రం దద్మస్త ఏతస్యాం వాచి జనకో జనక ఇతి వా ఉ జనా ధావన్తీతి ॥ ౧ ॥ స
హోవాచ బాలాకిర్య ఏవైష ఆదిత్యే పురుషస్తమేవాహముపాస ఇతి
తం హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠా బృహత్పాం
డరవాసా అతిష్ఠాః సర్వేషాం భూతానాం మూర్ధేతి వా అహమేతము
పాస ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే౽తిష్ఠాః సర్వేషాం భూతానాం మూ
ర్ధా భవతి ॥ ౨ ॥ సఏవైష బాలాకిర్య ఏవైష చంద్రమసి పురుష ఏత
మేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి తం హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైత
స్మిన్ సమవాదయిష్ఠాస్సోమో రాజాన్నస్యాత్మేతి వా అహమేతముపా
స ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే అన్నస్యాత్మా భవతి ॥ ౩ ॥ స హోవా
చ బాలాకిర్య ఏవైష విద్యుతి పురుష ఏతమేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇ
తి తం హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠాస్తేజస్వ

త్మేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే తేజస్వ్యాత్మా
భవతి॥ ౪॥ స హోవాచ బాలాకిర్య ఏవైష స్తనయిత్నౌ పురుష ఏత
మేవాహం బ్రహ్మోపాస ఇతి తం హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైత
స్మిన్ సమవాదయిష్ఠాః శబ్దస్యాత్మేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స యో
హైతమేవముపాస్తే శబ్దస్యాత్మా భవతి ॥౫॥ స హోవాచ బాలాకిర్య
ఏవైష ఆకాశే పురుషస్తమేవాహముపాస ఇతి తం హోవాచాజాత
శత్రుర్మా మైతస్మిన్ సంవదిష్ఠాః పూర్ణమప్రవర్తి బ్రహ్మేతి వా అహమే
తముపాస ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే పూర్యతే ప్రజయా పశుభిర్నో
ఏవస్యాయం నాస్య ప్రజా పురా కాలాత్ప్రవర్తతే ॥౬॥ స హోవాచ
బాలాకిర్య ఏవైష వాయౌ పురుషస్తమేవాహముపాస ఇతి తం హోవా
చాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠా ఇంద్రో వైకుంఠోఽపరా
జితా సేనేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే జిష్ణు
ర్హాపరాజిష్ణురన్యతస్త్యజ్యాయాన్భవతి ॥౭॥ స హోవాచ బాలాకి
ర్య ఏవైషోఽగ్నౌ పురుషస్తమేవాహముపాస ఇతి తం హోవాచాజా
తశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠా విషాసహిరితి వా అహమేతము
పాస ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే విషాసహిర్వాన్యేషు భవతి ॥౮॥
స హోవాచ బాలాకిర్య ఏవైషోఽప్సు పురుషస్తమేవాహముపాస ఇతి
తం హోవాచాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠా నామ్నస్యా
త్మేతి వా అహమేతముపాస ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే నామ్నస్యా
త్మా భవతీత్యధిదైవతమథాధ్యాత్మం ॥౯॥ స హోవాచ బాలాకిర్య
ఏవైష ఆదర్శే పురుషస్తమేవాహముపాస ఇతి తం హోవాచాజా
తశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠాః ప్రతిరూప ఇతి వా అహమేత
ముపాస ఇతి స యో హైతమేవముపాస్తే ప్రతిరూపో హైవాస్య ప్రజాయా
మాజాయతే నాప్రతిరూపః ॥౧౦॥ స హోవాచ బాలాకిర్య ఏవైష
ప్రతిశ్రుత్కాయాం పురుషస్తమేవాహముపాస ఇతి తం హోవా
చాజాతశత్రుర్మా మైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠా ద్వితీయోఽనపగ ఇతి వా అ

హమేతముపాసఇతి సయోహైతమేవముపాస్తే విందతేద్వితీయాం ద్వితీ
యవాన్భవతి॥ ౧౧॥ సహోవాచబాలాకిర్యఏవైషశబ్దః పురుష మ
న్వేతితమేవాహముపాసఇతి తంహోవాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మి
న్సమవాదయిష్ఠా అయురితివా అహమేతముపాసఇతి సయోహైత మేవ
ముపాస్తేనో ఏవస్వయంవాస్యప్రజా పురా కాలాత్సంమోహమేతి॥ ౧౨
సహోవాచబాలాకిర్య ఏవైషచ్ఛాయామయః పురుషస్త మేవాహ
ముపాసఇతి తంహోవాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మిన్సమవాదయిష్ఠా
మృత్యురితివాఅహమేతముపాసఇతి సయోహైతమేవముపాస్తేనో ఏవ
స్వయం నాస్యప్రజా పురా కాలాత్ప్రమీయతే॥ ౧౩॥ సహోవాచ
బాలాకిర్యఏవైషశారీరః పురుషస్తమేవాహ ముపాసఇతి తంహో
వాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠాః ప్రజాపతి రితివా అ
హమేతముపాసఇతి సయోహైతమేవముపాస్తేప్రజాయతే ప్రజయా ప
శుభిః॥ ౧౪ ॥ సహోవాచబాలాకిర్య ఏవైషప్రాజ్ఞాత్మా యే నైత
త్సుప్తస్స్వప్న్యయాచరతి తమేవాహముపాసఇతి తంహోవాచాజా
తశత్రుర్మామైతస్మిన్ సమవాదయిష్ఠా యమో రాజేతివా అహ మేత
ముపాసఇతి సయోహైతమేవముపాస్తే సర్వం హాస్మాఇదం శ్రైష్ఠ్యా
యయమ్యతే ౧౫॥ సహోవాచబాలాకిర్యఏవైషదక్షిణేఽక్షన్పురు
షస్తమేవాహ ముపాసఇతితంహోవాచాజాతశత్రుర్మామైతస్మిన్
సమవాదయిష్ఠా నామ్న ఆత్మాగ్నే రాత్మాజ్యోతిష ఆత్మేతివా అహ మేత
ముపాసఇతి సయోహైతమేవముపాస్త ఏతేషాంసర్వేషామాత్మాభవతి
౧౬॥ సహోవాచబాలాకిర్యఏవైషసవ్యేఽక్షన్ పురుషస్తమేవాహ
ముపాసఇతితంహోవాచా జాతశత్రుర్మామైతస్మిన్సమవాదయిష్ఠా
స్సత్యస్యాత్మావిద్యుత ఆత్మా తేజస ఆత్మేతివా అహమేతముపాసఇతిస
యోహైతమేవముపాస్త ఏతేషాం సర్వేషామాత్మా భవతి॥ ౧౭॥ తత
ఉహబాలాకిస్తూష్ణీమాస తంహోవాచా జాతశత్రు రేతావన్నూబా
లాకాఇతి ఏతావద్ధీతి హోవాచబాలాకి సంహోవాచా జాతశత్రు

మృషా వై ఖలు మా సంవదిష్ఠా బ్రహ్మ తే బ్రవాణీతి స హోవాచ యో వై బాలాక ఏతేషాం పురుషాణాం కర్తా యస్య వై తత్కర్మ స వై వేదితవ్య ఇతి తత ఉ హ బాలాకిస్సమిత్పాణిః ప్రతిచక్రామోపాయానీతి తం హోవాచాజాతశత్రుః ప్రతిలోమరూపమేవ స్యాద్యత్క్షత్రియో బ్రాహ్మణముపనయేదేహి వ్యేవ త్వా జ్ఞపయిష్యామీతి తం హ పాణావభిపద్య ప్రవవ్రాజ తౌ హ సుప్తం పురుషమీయతుస్తం హాజాతశత్రురామన్త్రయాం చక్రే బృహన్ పాండరవాసస్సోమ రాజన్నితి స ఉ హ తూష్ణీమేవ శిశ్యే తత ఉ హైనం యష్ట్యా విచిక్షేప తత ఏవ సముత్తస్థౌ తం హోవాచాజాతశత్రుః క్వైష ఏతద్బాలాకే పురుషోఽశయిష్ట క్వైతదభూత్కుత ఏతదాగాదితి తదు హ బాలాకిర్న విజజ్ఞౌ ॥ ౧౮ ॥ తం హోవాచాజాతశత్రుర్యత్రైష ఏతద్బాలాకే పురుషోఽశయిష్ట యత్రైతదభూద్యత ఏతదాగాద్ధితా నామ హృదయస్య నాడ్యో హృదయాత్పురీతతమభిప్రతన్వంతి యథా సహస్రధా కేశో విపాటితస్తావదణ్వ్యః పింగలస్యాణిమ్నా తిష్ఠంతే శుక్లస్య కృష్ణస్య పీతస్య లోహితస్యేతి తాసు తదా భవతి యదా సుప్తస్స్వప్నం న కంచన పశ్యత్యథాస్మిన్ప్రాణ ఏవైకధా భవతి తథైనం వాక్సర్వైర్నామభిస్సహాప్యేతి చక్షుస్సర్వై రూపైస్సహాప్యేతి శ్రోత్రం సర్వైశ్శబ్దైస్సహాప్యేతి మనస్సర్వైర్ధ్యాతైస్సహాప్యేతి స యదా ప్రతిబుధ్యతే యథాగ్నేర్జ్వలతస్సర్వా దిశో విస్ఫులింగా విప్రతిష్ఠేరన్నేవమేవైతస్మాదాత్మనః ప్రాణా యథాయతనం విప్రతిష్ఠంతే ప్రాణేభ్యో దేవా దేవేభ్యో లోకాః తద్యథా క్షురః క్షురధానేఽవహితస్స్యాద్విశ్వంభరో వా విశ్వంభరకులాయ ఏవమేవైష ప్రాజ్ఞ ఆత్మేదం శరీరమనుప్రవిష్ట ఆ లోమభ్య ఆ నఖేభ్యః ॥ ౧౯ ॥ తమేతమాత్మానమేత ఆత్మానోఽన్వవస్యంతి యథా శ్రేష్ఠినం స్వాస్తద్యథా శ్రేష్ఠీ స్వైర్భుంక్తే యథా వా శ్రేష్ఠినం స్వా భుంజంత్యేవం శ్రేష్ఠినం స్వాస ఏవా వర్ధయా ఇంద్ర ఏత మాత్మానం న విజజ్ఞౌ తావదేనమసురా అభిబభూవుస్స యదా విజజ్ఞావథ హత్వాసురాన్విజిత్య సర్వేషాం

భూతానాం శ్రైష్ఠ్యంస్వారాజ్య మాధిపత్యంపర్యేతి తథోఏవైవం విద్వాన్సర్వేషాం భూతానాంశ్రైష్ఠ్యం స్వారాజ్యమాధిపత్యం పర్యేతి యఏవం వేద యఏవంవేద॥ ౨౦॥

॥ ॥ఇతి కౌషీతకిబ్రాహ్మణోపనిషది చతుర్థోఽధ్యాయః॥ ॥

॥ ॥ఓం వాఙ్మేమనసీతి శాంతిః॥ ॥

॥ ॥ఇతి కౌషీతకిబ్రాహ్మణోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౨౫ ॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథర్వణ - బృహజ్జాబాలోపనిషత్. ౨౬

॥ ॥భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః॥ ॥

ఓం ॥ ఆపో వా ఇదమాసన్ సలిలమేవ। స ప్రజాపతిరేకః పుష్కరపర్ణే సమభవత్। తస్యాంతర్మనసి కామస్సమవర్తత। ఇదం సృజేయమితి। తస్మాద్యత్పురుషో మనసాభిగచ్ఛతి। తద్వాచా వదతి। తత్కర్మణాకరోతి। తదేషాభ్యనూక్తా। కామస్తదగ్రే సమవర్తతాధి। మనసో రేతః ప్రథమంయదాసీత్। సతో బంధుమసతి నిరవిందన్। హృది ప్రతీష్యా కవయో మనీషేతి। ఉపైనంతదుపనమతి। యత్కామో భవతి। యఏవంవేద। స తపోఽతప్యత। స తపస్తప్త్వా। స ఏతం భుసుండః కాలాగ్నిరుద్రమగమదాగత్య భో విభూతేర్మాహాత్మ్యం బ్రూహీతి తథేతి ప్రత్యువాచ। భుసుండ వక్ష్యమాణంకిమితి। విభూతిరుద్రాక్షయోర్మాహాత్మ్యం బభాణేతి। ఆదావేవ పిప్పలాదేన సహోక్తమితి తత్ఫలశ్రుతిః। తస్యోర్ధ్వం కిం వదామేతి। బృహజ్జాబాలాభిధాం ముక్తిసాధనం మమోపదేశం కురుష్వేతి। ఓం తథేతి। సద్యోజాతాత్పృథివీ। తస్యాస్స్యాన్నివృత్తిః। తస్యాః కపిలవర్ణానందా। తద్గోమయేన విభూతిర్జాతా। వామదేవా

ముదకం। తస్మాత్ప్రతిష్ఠా।తస్యాఃకృష్ణవర్ణాభద్రా। తద్గోమయేన భ
సితంజాతం।అఘోరాద్వహ్నిః। తస్మాద్విద్యా । తస్యారక్తవర్ణాసు
రభిః। తద్గోమయెనభస్మజాతం। తత్పురుషాద్వాయుః । తస్మాచ్ఛాంతిః
తస్యాః శ్వేతవర్ణాసుశీలా । తస్యా గోమయెనక్షారంజాతం । ఈశానా
దాకాశం। తస్మాచ్ఛాంత్యతీతా। తస్యాశ్చిత్రవర్ణాసుమనా। తద్గోమ
యెనరక్షాజాతా। విభూతిర్భసితంభస్మ క్షారంరక్షేతి భస్మనోభవంతి
పంచనామాని। పంచభిర్నామభిర్భృశమైశ్వర్యకారణాద్భూతిః। భస్మ
సర్వాఘభక్షణాత్ । భాసనాద్భసితం । క్షారణాదాపదాం క్షారం
భూతప్రేతపిశాచబ్రహ్మరాక్షసాపస్మారభవభీతిభ్యోఽభిరక్షణాద్రక్షేతి
ఇతి ప్రథమబ్రాహ్మణం॥

అథ భుసుండః కాలాగ్నిరుద్రమగ్నీషోమాత్మకంభస్మస్నానవిధిం పప్రచ్ఛ।
అగ్నిర్యథైకో భువనంప్రవిష్టోరూపంరూపంప్రతిరూపోబభూవ। ఏకంభస్మస
ర్వభూతాంతరాత్మా రూపంరూపంప్రతిరూపోబహిశ్చ।అగ్నీషోమాత్మకంవి
శ్వమిత్యగ్నిరాచక్షతే। రౌద్రీ ఘోరా యా తైజసీ తనూః। సోమశ్శక్త్యమృ
తమయః శక్తికరీతనూః। అమృతంయత్ప్రతిష్ఠాసా తేజోవిద్యాకలాస్వ
యం। స్థూలసూక్ష్మేషుభూతేషు స ఏవ రసతేజసీ। ద్వివిధా తేజసో వృత్తిస్సూర్యా
త్మా చానలాత్మికా। తథైవ రసశక్తిశ్చ సోమాత్మా చానలాత్మికా। వై
ద్యుదాదిమయం తేజో మధురాదిమయో రసః। తేజోరసవిభేదైస్తు వృత్తమే
తచ్చరాచరం। అగ్నేరమృతనిష్పత్తిరమృతేనాగ్నిరేధతే। అత ఏవ హవిః క్లు
ప్తమగ్నీషోమాత్మకం జగత్। ఊర్ధ్వశక్తిమయస్సోమ అధశ్శక్తిమయోఽన
లః। తాభ్యాం సంపుటితస్తస్మాచ్ఛశ్వద్విశ్వమిదంజగత్॥ అగ్నేరూర్ధ్వం
భవత్యేషా యావత్సౌమ్యం పరామృతం। యావదగ్న్యాత్మకం సౌమ్యమ
మృతంవిసృజత్యధః। అత ఏవ హి కాలాగ్నిరధస్తాచ్ఛక్తిరూర్ధ్వగా।
యావదాదహనశ్చోర్ధ్వమధస్తాత్పావనం భవేత్। ఆధారశక్త్యావధృతః
కాలాగ్నిరయమూర్ధ్వగః। తథైవ నిమ్నగస్సోమశ్శివశక్తిపదాస్పదః।
శివశ్చోర్ధ్వమయశ్శక్తిరూర్ధ్వశక్తిమయశ్శివః। తదిత్థం శివశక్తిభ్యాం

నాప్నోతి స కించన। అసకృచ్చాగ్నినా దగ్ధం జగత్తద్భస్మసాత్కృతం। అగ్నేర్వీర్యమిదం ప్రాహుస్తద్వీర్యం భస్మ యత్తతః। యశ్చేత్థం భస్మతత్త్వజ్ఞోఽభిస్నాతి భస్మనా। అగ్నిరిత్యాదిభిర్మంత్రైర్దగ్ధపాశః స ఉచ్యతే। అగ్నేర్వీర్యం చ తద్భస్మ సోమేనాప్లావితం పునః। అయోగయుక్త్యా ప్రకృతేరధికారాయ కల్పతే। యోగయుక్త్యా తు తద్భస్మ ప్లావ్యమానం సమంతతః। శాక్తేనామృతవర్షేణ హ్యధికారాన్నివర్తతే। అతో మృత్యుంజయాయేత్థమమృతప్లావనం సతాం। శివశక్త్యమృతస్పర్శే లబ్ధ ఏవ కుతో మృతిః। యో వేద గహనం గుహ్యం పావనం చ తథోదితం। అగ్నీషోమపుటం కృత్వా న స భూయోఽభిజాయతే। శివాగ్నినా తనుం దగ్ధ్వా శక్తిసోమామృతేన యః। ప్లావయేద్యోగమార్గేణ సోఽమృతత్వాయ కల్పతే। సోఽమృతత్వాయ కల్పత ఇతి ద్వితీయం బ్రాహ్మణం॥

అథ భుసుండః కాలాగ్నిరుద్రం విభూతియోగమనుబ్రూహీతి హోవాచ। వికటాంగాముమ్నత్తాం మహాశీలాం మలినాం వా ఽధిహ్నీతాం పునర్ధేనుం కృశాంగాం వత్సహీనామసుతాం తామసుఘ్నదోహినీం నిరింద్రియాం జగ్ధతృణాం కేశచేలాస్థిభక్షిణీం సంధినీం నవప్రసూతాం రోగార్తాం గాం విహాయ ప్రశస్తగోమయమాహరేద్గోమయం శస్తం గ్రాహ్యం శుద్ధే నైవాపతితమపరిత్యజ్యాత ఊర్ధ్వం మర్దయేద్గవ్యేన గోమయగ్రహణం కపిలా వా ధవలా వాఽలాభే తదన్యా గౌః స్యాద్దోషవర్జితా కపిలాగోభస్మోక్తం అలబ్ధగోభస్మనా చేదన్య గోశకృతం యత్ర క్వాపి స్థితం చ యత్తన్న హి ధార్యం సంస్కారసహితం ధార్యం। తత్రైతే శ్లోకా భవంతి। విద్యాశక్తిస్సమస్తానాం శక్తిరిత్యభిధీయతే। గుణత్రయాశ్రయా విద్యా సా విద్యా చ తదాశ్రయా। గుణత్రయమిదం ధేనుర్విద్యాభూద్గోమయం శుభం। మూత్రం చోపనిషత్ప్రోక్తం కుర్యాద్భస్మ తతః పరం। వత్సస్తు స్మృతయశ్చాస్య తత్సంభూతం తు గోమయం। ఆ గావ ఇతి మంత్రేణ ధేనుం తత్రాభిమంత్రయేత్। గావో భగో గావ ఇతి ప్రాశయేత్తృణం జలం। ఉపోష్య చ చతుర్దశ్యాం శుక్లే కృష్ణేఽథవా వ్రతీ। పరేద్యుః ప్రాత

ఉత్థాయ శుచిర్భూత్వా సమాహితః। కృతస్నానో ధౌతవస్త్రః పయో
ధరం చ స్పృశేచ్చ గాం। ఉత్థాప్య గాం ప్రయత్నేన గాయత్ర్యా మూత్రమా
హరేత్। సౌవర్ణే రాజతే తామ్రే ధారయేన్మృన్మయే ఘటే। పౌష్కరేఽథ
వా శ్రేష్ఠే పాత్రే గోశృంగకే వవా। ఆదధీత హి గోమూత్రం గంధద్వా
రేతి గోమయం। అభూమిపాతం గృహ్ణీయాత్ పాత్రే పూర్వోక్తే గృహీ।
గోమయం శోధయేద్విద్వాన్ శ్రీర్మే భజతు మంత్రతః। అలక్ష్మీర్మ ఇతి మం
త్రేణ గోమయం ధాన్యవర్జితం। సంత్వా సించామి మంత్రేణ గోమూత్రం
గోమయే క్షిపేత్। పంచానాం త్వితి మంత్రేణ పిండానాం చ చతుర్దశ।
కుర్యాచ్ఛోధ్యకిరణైస్సనకై రాహరేత్తతః। నిదధ్యాదథ పూర్వోక్తే
పాత్రే గోమయపిండకాన్। స్వగృహ్యోక్తవిధానేన ప్రతిష్ఠాప్యాగ్ని
మీజయేత్। పిండాంశ్చ నిక్షిపేత్తత్ర ఆద్యంతం ప్రణవేన తు। షడక్షరస్య
సూక్తస్య వ్యాస్తస్త్యాగ ఆహుతైః। స్వాహాంతైర్జుహుయాత్తత్ర వర్ణ
నీరాయపిండకాన్। అథ గావాహ్నాగోచర ప్రక్షిపేద్వా యథాహ్యలపన్నీః। త
...నపతయే త్రయోదశం ... హూతి వ్యాహృతపంచబ్రహ్మణేన
మోహిరణ్యబాహవే। ఇతి షడ్వా హుతిహుత్వా చతుర్థ్యంతైశ్చ ము
... సర్వం కర్మ్రాయ యస్యవైశ్వానరీ చ। ఏతైశ్చ జు
హుయాద్విద్వాన్నాజ్యేన సయుంగధా। వ్యాహృతీస్సహహుత్వా చ తతః
స్విష్టకృతం హువేత్। ఇత్యేషమంత్రవిదాత్మా పూర్ణపాత్రోదకం త
తః। పూర్ణమసి ఇతి యః మార్జనేనాస్యేద్బహుం హరేత్। బ్రాహ్మణేష్వ
ప్సు ఇతి తజ్జలం శిరసి క్షిపేత్। ప్రాచ్యాం దిశి ... యం
నిక్షిపేత్। బ్రహ్మణే దక్షిణాం దత్వా ... ఫలకమాహరేత్। ఆ
హితోఽస్మి దేవానాం సర్వేషాం ... । జాతవేదసమినం త్వాం
... । మంత్రేణానేన తద్వహ్నిం ఫలైశ్చ ...
... త్రిదినం జ్వలనస్థితం ... । బ్రాహ్మణాన్భో
జయేచ్ఛక్త్యా స్వయం భుంజీత వాగ్యతః। భస్మాధిక్యసంక్షేపం త్వధికం గో
మయం హరేత్। జనన్యాయాయ దివా ఏకస్మిన్దిన సేవనా। తృతీయే వా

చతుర్థేనవా ప్రాతస్స్నాత్వాసితాంబరః । శుక్లయజ్ఞోపవీతీచ శుక్లమాల్యానులేపనః । శుక్లదంతో భస్మదిగ్ధో మంత్రేణానేన మంత్రవిత్ । ఓం తద్బ్రహ్మేతి వాచ్చార్య పాలకం భస్మ నః త్యజేత్ ॥ తత్ర చావాహన ముఖానుపచారాంస్తు షోడశ । కుర్యాద్వ్యాహృతిభిస్త్వేవం తతోగ్నిముపసంహరేత్ । అగ్నిర్భస్మేతి మంత్రేణ గృహ్ణీయాద్భస్మ చోత్తరం । అగ్నిరిత్యాదిమంత్రేణ ప్రమృజ్య చ తతః పరం । సంయోజ్య గంధసలిలైః కపిలామూత్రకేణవా । చంద్రకుంకుమకాశ్మీరముశీరం చందనం తథా । అగరుత్రితయం చైవ చూర్ణయిత్వా తు సూక్ష్మతః । క్షిపేద్భస్మని తచ్చూర్ణ మోమితి బ్రహ్మమంత్రతః । ప్రణవేనాహరేద్విద్వాన్ బృహతో వటకానథ । అణోరణీయానితి హి మంత్రేణ చ విచక్షణః । ఇత్థం భస్మ సుసంపాద్య శుష్కమాదాయ మంత్రవిత్ । ప్రణవేన విమృజ్యాథ సప్త ప్రణవ మంత్రితం । ఈశానేతి శిరోదేశం ముఖం తత్పురుషేణ తు । ఊరుదేశమఘోరేణ గుహ్యం వామేన మంత్రయేత్ । సద్యోజాతేన వై పాదాంత్సర్వాంగం ప్రణవేన తు । తత ఉద్ధూళ్య సర్వాంగమాపాదతలమస్తకం । ఆచమ్య వసనం ధౌతం తతశ్చైతత్ప్రధారయేత్ । పునరాచమ్య కర్మ స్వం కర్తుమర్హసి సత్తమ । అథ చతుర్విధం భస్మకల్పం । ప్రథమమనుకల్పం । ద్వితీయముపకల్పం । ఉపోపకల్పం తృతీయం । అకల్పం చతుర్థం । అగ్నిహోత్రసముద్భూతం విరజానలజమనుకల్పం । వనే శుష్కం శకృత్సంగృహ్య కల్పోక్తవిధినా కల్పితముపకల్పం స్యాత్ । అరణ్యే శుష్కగోమయం చూర్ణీకృత్యానుసంగృహ్య గోమూత్రైః పిండీకృత్య యథాకల్పం సంస్కృతముపోపకల్పం । శివాలయస్థమకల్పం శతకల్పం చ । ఇత్థం చతుర్విధం భస్మ పాపం నికృంతయేన్మోక్షం దదాతీతి భగవాన్కాలాగ్నిరుద్రః ॥ ఇతి తృతీయం బ్రాహ్మణం ॥

అథ భుసుండః కాలాగ్నిరుద్రం భస్మస్నాన విధిం బ్రూహీతి హోవాచాథ ప్రణవేన విమృజ్యాథ సప్త ప్రణవేనాభిమంత్రిత మాగమేన తు తేనైవ దిగ్బంధం కారయేత్పునరపి తేనాస్త్రమంత్రేణాంగాని మూ

ధారాదీన్యుద్ధూళయేన్మలస్నాన మిదమీశానాద్యైః పంచభిర్మంత్రైః ప్ర
సంక్రమాముద్ధూళయేత్। ఈశానేతి శిరోదేశం ముఖం తత్పురుషేణతు। ఊ
రుదేశమఘోరేణ గుహ్యం వామదేవతః। సద్యోజాతేన వైపాదౌ స
ర్వాంగం ప్రణవేనతు। ఆపాదతలమస్తకం సర్వాంగం తత ఉద్ధూళ్యాచమ్య
వసన ధౌతం శ్వేతం వా ప్రధారయేద్విధిస్నానమిదం। తత్ర శ్లోకా భవంతి।
భస్మముష్టింసమాదాయ సంహితాం మంత్రమంత్రితాం। మస్తకాత్పాద
పర్యంతం మలస్నానం పురోదితం। తన్మంత్రైరేవ కర్తవ్యం విధిస్నానం స
మాచరేత్। ఈశానే పంచధా భస్మ కిరేన్మూర్ధ్ని యత్నతః। ముఖే చతు
ర్వక్త్రేణ అఘోరేణాష్టధా హృది। వామేన గుహ్యదేశే తు త్రిదశస్థాన
భేదతః। అష్టావంశేన సద్యేన పాదావుద్ధూళయేత్తతః। సర్వాంగోద్ధూ
ళనం కార్యం ప్రణవేన యథావిధి। ముఖం వినాచరేత్సర్వ ముద్ధూళ్య క్రమ
యోగతః। సంధ్యాద్వయే నిశీథే చ తథా పానావసానయోః। సుప్త్వా బు
ద్ధ్వా పీత్వా కృత్వా చావశ్యకాదికం। స్త్రియం నపుంసకం గృధ్రం బి
డాలం బకమూషికం। స్పృష్ట్వా తథావిధానన్యాన్భస్మస్నానం సమాచరే
త్। దేవాగ్నిగురువృద్ధానాం సమీపే౽ంత్యజదర్శనే। అశుద్ధభూతలేమా
ర్యాహ్నే నోద్ధూళనం వ్రతీ। కంఠతోమేనమూలేన భస్మ వామిశ్రేణంధ
రేత్। యోజితం చందనేనైవ వారిణా భస్మసంయుతం। చందనేన సమా
లిపేత్స్థానదం చూర్ణమేవ తత్। మధ్యాహ్నాత్ప్రాగ్జలైర్యుక్తం తో
యంగదిసువర్జయేత్। అథభుసుండో భగవంతం కాలాగ్నిరుద్రం త్రిపుం
డ్రవిధానం పప్రచ్ఛ తత్రైతే శ్లోకా భవంతి। త్రిపుండ్రం కారయేత్పశ్చాద్బ్ర
హ్మవిష్ణుశివాత్మకం। మధ్యాంగుళిభిరాదాయ తిసృభిర్మూలమంత్రతః।
అనామమధ్యమాంగుష్ఠైరథవా స్యాత్త్రిపుండ్రకం। ఉద్ధూళయేన్ముఖం వి
ప్రః క్షత్రియస్తచ్ఛిరోదితం। ద్వాత్రింశత్స్థానకే చార్ధం షోడశస్థానకే౽పి
వా। అష్టస్థానే తథా చైవ పంచస్థానే౽పి యోజయేత్। ఉత్తమాంగే లలా
టే చ కర్ణయోర్నేత్రయోస్తథా। నాసావక్త్రే గళే చైవ మంసద్వయ
మతఃపరం। కూర్పరే మణిబంధే చ హృదయే పార్శ్వయోర్ద్వయోః।

నాభౌగుహ్యద్వయేచైవమూర్ధ్న్యాస్ఫిగ్బింబజానునీ। జంఘాద్వయేచపాదౌచద్వాత్రింశత్స్థానముత్తమం। అష్టమూర్త్యష్టవిద్యేశాన్దిక్పాలాన్వసుభిస్సహ। ధరోధ్రువశ్చసోమశ్చకృపశ్చైవానిలోనలః। ప్రత్యూషశ్చప్రభాసశ్చవసవోష్టావితీరితాః। ఏతేషాంనామమంత్రేణత్రిపుండ్రంధారయేద్బుధః। విదధ్యాత్షోడశస్థానేత్రిపుండ్రంతుసమాహితః। శీర్షకేచలలాటేచకర్ణేకంఠేంసకద్వయే। కూర్పరేమణిబంధేచ హృదయేనాభిపార్శ్వయోః। పృష్ఠేచైకంప్రతిస్థానంజపేత్తత్రాధిదేవతాః। శివంశక్తించసాదాఖ్యామీశంవిద్యాఖ్యమేవచ। వామాదినవశక్తీశ్చ ఏతేషోడశదైవతాః। నాసత్యోదస్రకశ్చైవఅశ్వినౌద్వౌసమీరితౌ। అథవామూర్ధ్న్యలీకేచకర్ణయోశ్శ్రవణేతథా। బాహుద్వయేచహృదయేనాభ్యామూర్వోర్ద్వయేతథా। జానుద్వయేచపదయోః పృష్ఠభాగేచ షోడశ। శివశ్శక్రశ్చరుద్రార్కౌవిఘ్నేశోవిష్ణురేవచ। శ్రీశ్చైవహృదయేశశ్చతథానాభౌప్రజాపతిః। నాగశ్చనాగకన్యాశ్చఉభేచఋషికన్యకే। పాదయోశ్చసముద్రాశ్చతీర్థాఃపృష్ఠేపిచస్థితాః। ఏవంవాషోడశస్థానం అష్టస్థానమథోచ్యతే। గురుస్థానంలలాటంచకర్ణద్వయమనంతరం। అంసయుగ్మంచహృదయంనాభిరిత్యష్టమంభవేత్। బ్రహ్మాచఋషయస్సప్తదేవతాశ్చప్రకీర్తితాః। అథవామస్తకంబాహూహృదయంనాభిరేవచ। పంచస్థానాన్యమూన్యాహుర్భస్మతత్త్వవిదోజనాః। యథాసంభవతఃకుర్యాద్దేశకాలాద్యపేక్షయా। ఉద్ధూళనేప్యశక్తశ్చేత్త్రిపుండ్రాదీనికారయేత్। లలాటేహృదయేనాభౌగలేచమణిబంధయోః। బాహుమధ్యే బాహుమూలేపృష్ఠేచైవచశీర్షకే। లలాటే బ్రహ్మణేనమః। హృదయే హవ్యవాహనాయనమః। నాభౌస్కందాయనమః। గలేవిష్ణవేనమః। మధ్యేప్రభంజనాయనమః। మణిబంధేవసుభ్యోనమః। పృష్ఠేహరయేనమః। కకుదిశంభవేనమః। శిరసిపరమాత్మనేనమః। ఇత్యాదిస్థానేషుత్రిపుండ్రం ధారయేత్। త్రినేత్రంత్రిగుణాధారం త్రయాణాంజనకంప్రభుం। స్మరన్నమశ్శివాయేతి లలాటేతత్త్రిపుండ్రం। కూర్పరాధఃపితృభ్యాంతుఈశానాభ్యాంతథోపరి। ఈ

నాభ్యాం నమ ఇత్యుక్త్వా పార్శ్వయోస్త్రిపుండ్రకం । స్వచ్ఛాభ్యాం నమ ఇత్యుక్త్వా ధారయేత్ప్రోష్ఠయోః । క్షమాయైత థాపృష్ఠే శివాయేతి చ పార్శ్వయోః । నీలకంఠాయ శిరసి క్షిపేత్సర్వాత్మనే నమః । పాపనాశయ తేకృతస్సన్ విజన్మాంతరార్జితం । కంఠోపరి కృతం పాపం నష్టం స్యాత్తత్ర ధారణాత్ । కర్ణే తు ధారణాత్కర్ణరోగాదికృతపాతకం । బాహుభ్యాం బాహుకృతం పాపం నశ్యత్యసంశయం కృతం । నాభ్యాం శిశ్నకృతం పాపం పృష్ఠేన కృతం తథా । పార్శ్వయోర్ధారణాత్పాపం పరస్త్రీ ఆలింగనాదికం । తద్భస్మధారణం కుర్యాత్సర్వత్రైవ త్రిపుండ్రకం । బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాం త్రయ్యగ్నీనాం చ ధారణం । గుణలోకత్రయాణాం చ ధారణం తేన వై కృతం ॥ ఇతి చతుర్థం బ్రాహ్మణం ॥

మానస్తోకేన మంత్రేణ మంత్రితం భస్మ ధారయేత్ । ఊర్ధ్వపుండ్రం భవేత్సామ మధ్యపుండ్రం త్రియాయుషం । త్రియాయుషాణి కురుతే లలాటే చ భుజద్వయే । నాభౌ శిరసి హృత్పార్శ్వే బ్రాహ్మణాః క్షత్రియాస్తథా । త్రైవర్ణికానాం సర్వేషామగ్నిహోత్రసముద్భవం । ఇదం ముఖ్యం గృహస్థానాం విరజానలజం భవేత్ । విరజానలజం చైవ ధార్యం ప్రోక్తం మహర్షిభిః । ఔపాసనసముత్పన్నం గృహస్థానాం విశేషతః । సమిదగ్నిసముత్పన్నం ధార్యం వై బ్రహ్మచారిణా । శూద్రాణాం శ్రోత్రియాగారపచనాగ్నిసముద్భవం । అన్యేషామపి సర్వేషాం ధార్యం చైవానలోద్భవం యతీనాం జ్ఞానదం ప్రోక్తం వనస్థానాం విరక్తిదం । అతివర్ణాశ్రమాణాం తు శ్మశానాగ్నిసముద్భవం । సర్వేషాం దేవాలయస్థం భస్మ శివాగ్నిజం శివయోగినాం । శివాలయస్థం తల్లింగలిప్తం వా మంత్రసంస్కృతం వా । తదేవ బ్రాహ్మణా భవంతి । తేనాధీతం శ్రుతం తేన తేన సర్వమనుష్ఠితం । యేన విప్రేణ శిరసి త్రిపుండ్రం భస్మనా కృతం । త్యక్తవర్ణాశ్రమాచారో లుప్తసర్వక్రియోఽపి యః । సకృత్తిర్యక్త్రిపుండ్రాంకధారణాత్సోఽపి పూజ్యతే । యే భస్మధారణం త్యక్త్వా కర్మ కుర్వంతి మానవాః । తేషాం నాస్తి వినిర్మోక్షః సంసారాజ్జన్మకోటిభిః । మహాపాతకయుక్తానాం పూర్వజన్మార్జితాగ

పాం। త్రిపుండ్రోద్ధూళనద్వేషో జాయతే సుదృఢం బుధాః। యేషాం కోపో
భవేద్విప్ర లలాటే భస్మదర్శనాత్। తేషాముత్పత్తిసాంకర్య మ
నుమేయం విపశ్చితా। యేషాం నాస్తి మునే శ్రద్ధా శ్రౌతే భస్మని సర్వదా।
గర్భాధానాదిసంస్కార స్తేషాం నాస్తీతి నిశ్చయః। యే భస్మధారిణం దృ
ష్ట్వా నరాః కుర్వంతి తాడనం। తేషాం చండాలతో జన్మ బ్రహ్మన్నూహ్యం వి
పశ్చితా। యేషాం క్రోధో భవేద్భస్మధారణే తత్ప్రమాణకే। తేషాం మహాపా
తకైర్యుక్తా ఇతి శాస్త్రస్య నిశ్చయః। త్రిపుండ్రం యే వినిందంతి నిందంతి శివ
మేవ తే। ధారయంతి చ యే భక్త్యా ధారయంతి శివం చ తే। ధిగ్భస్మరహితం
ఫాలం ధిగ్గ్రామమశివాలయం। ధిగనీశార్చనం జన్మ ధిగ్విద్యామశివాశ్ర
యాం। రుద్రాగ్నేర్యత్పరం వీర్యం తద్భస్మ పరికీర్తితం। తస్మాత్సర్వే
షు కాలేషు వీర్యవాన్భస్మసంయుతః। భస్మనిష్ఠస్య దహ్యంతే దోషా భస్మా
గ్నిసంగమాత్। భస్మస్నానవిశుద్ధాత్మా భస్మనిష్ఠ ఇతి స్మృతః। భస్మసంది
గ్ధసర్వాంగో భస్మదీప్తత్రిపుండ్రకః। భస్మశాయీ చ పురుషో భస్మనిష్ఠ ఇతి
స్మృతః॥ ఇతి పంచమం బ్రాహ్మణం॥

అథ భుసుండః కాలాగ్నిరుద్రం నామ పావకస్య మాహాత్మ్యం బ్రూ
హీతి హోవాచ। అథ వసిష్ఠవంశజస్య శతభార్యాసమేతస్య ధనంజయ
స్య బ్రాహ్మణస్య జ్యేష్ఠభార్యాపుత్రః కరుణ ఇతి నామ తస్య శుచిస్మితా భా
ర్యా। అసౌ కరుణో భ్రాతృవైరమసహమానో భవానీతటస్థనృసింహ
మగమత్ తత్ర దేవసమీపే నైవేద్యార్థం సమర్పితం జంబీరఫలం
గృహీత్వాజిఘ్రత్ తదా తత్రస్థా అశపన్ స మక్షికో భవ వర్షాణాం శ
తమితి సోఽపి శాపమాదాయ మక్షికస్సన్ స్వచేష్టితం తస్యై నివేద్య మాం
రక్షేతి స్వభార్యామవదత్ తదా మక్షికో భర్తా మేవం జ్ఞాత్వా జ్ఞాతయ
స్తైలమధ్యే హత్వా మారయంత్సా మృతం పతిమాదాయారుంధతీమగమ
ద్భో శుచిస్మితే శోకే నాలమరుంధత్యాహ ముంచ జీవయామ్యద్య విభూతి
మాదాయేతి పఠాగ్నిహోత్రజం భస్మ। మృత్యుంజయేనమంత్రేణామృత

జంతౌ తదాశివత్। మందవాయుస్తదా జజ్ఞే వ్యజనేనశుచిస్మితః। ఉదతి ష్ఠత్తదా జంతుర్భస్మనోఽన్యప్రభావతః। తతోవర్షశతే పూర్ణే జ్ఞాతిరేకో హ్యమారయత్। భస్మైనజీవయామాస కాశ్యాం పంచతథాభవత్।దేవా నఃతథాభూతాన్మానుష్యైతాదృశంపురా । తస్మాత్తుభస్మనాజంతుం జీవ యామితి దానఘ। ఇత్యేవముక్త్వా భగవాన్దధీచస్సనజాయత।స్వరూ పంచతాంగత్వాస్వమాశ్రమపదంయయావితి । ఇదానీమస్య భస్మనః స ర్వాద్భుతగుణసామర్థ్యం విధత్తఇత్యాహ। శ్రీగౌతమవివాహకాలేతా మహల్యాందృష్ట్వాసర్వే దేవాః కామాతురా అభవంత తదానష్టజ్ఞానా దుర్వాససంగత్వా పప్రచ్ఛుస్తస్తాపం శమయిష్యామీత్యువాచ తతశ్శ తరుద్రేణమంత్రితం మంత్రేణభస్మవైపురామయాపిదత్తంబ్రహ్మహత్యా దినాశనం। ఇత్యేవముక్త్వాదూర్వాసాదత్తవాన్భస్మనోత్తమం। జాతా మన్యచనాశస్సర్వేయూయంతేధికతేజసః । శతరుద్రేణమంత్రేణభస్మోద్ధూ లితవిగ్రహాః। నిర్ధూతరజసస్సర్వే తత్క్షణాచ్ఛవయంమునే। ఆశ్చర్యమే తజ్జానీమోభస్మసామర్థ్యమీదృశం। అస్యభస్మనశ్శక్తిం నన్యాంత్రపుణ్డ్రముప తదేవహరిశంకరయోర్జ్ఞానప్రదం । బ్రహ్మహత్యాదిపాపనాశకం । మ హాభూతిదమితిశివవక్త్రసంస్థితం సఖావాదాయప్రణవేనాభిమంత్ర్య గా యత్ర్యా పంచాక్షరేణాభిమంత్ర్యహరిస్తస్యగాత్రేషుసమర్పయేత్ తదాహ్యాదిధ్యాయస్వేశంహరిముక్త్వాహరః స్వహృదిధ్యాత్వా దృష్టాద్వృ ష్టాశివమాహతతో భస్మధరోయమితి హరిమాహ హరస్తతః । భక్త ఇ త్యేవంభస్మస్నాత్వాహ భస్మవాపురా। దృష్ట్వైశ్వరంభక్తిగమ్యం భ స్మభక్తయదచ్యుతః। తత్రాశ్చర్యమతీవాసీ త్త్రిలింబసమన్వయః। వా సుదేవశ్శుద్ధముక్తాఫలవర్ణోఽభవత్ క్షణాత్। తదాప్రభృతిసల్లాభో వా సుదేవఃప్రసన్నవాన్। నశక్యంభస్మనోజ్ఞానేప్రభావంతేకుతోఽపిభో। నమ స్తేస్తునమస్తేస్తుత్వామహంశరణంగతః త్వత్పాదయుగలేశంభో భక్తిర స్తుసదామమ । భస్మధారణసంపన్నోమమభక్తోభవిష్యతి । అత ఏవైషా భూతిర్భూతికరీత్యుక్తా।అస్యపురస్తాద్వసవ ఆసన్రుద్రాదక్షిణత ఆదిత్యాః

పశ్చాద్విశ్వేదేవా ఉత్తరతోబ్రహ్మవిష్ణూ గుహే పార్శ్వయోర్నాభ్యాంసూర్యా చంద్రమసౌ పార్శ్వయోస్తదేతదృచాభ్యుక్తం । ఋచో అక్షరే పరమే వ్యోమన్। యస్మిన్దేవా అధివిశ్వే నిషేదుః। యస్తన్న వేదకిమృచా కరిష్యతి। య ఇత్తద్విదుస్త ఇమే సమాసతే। య ఏతద్బృహజ్జాబాలం సార్వకామికం మోక్షద్వారమృఙ్మయం యజుర్మయం సామమయం బ్రహ్మమయ మమృతమయం భవతి। య ఏతద్బృహజ్జాబాలం బాలో వా యువా వా వేద స మహాన్భవతి । స గురుస్సర్వేషాం మంత్రాణా ముపదేష్టా భవతి । మృత్యుతారకం గురుణాలబ్ధం కంఠే బాహౌ శిఖాయాం వా బధ్నీత సప్తద్వీపవతీ భూమిర్దక్షిణార్థం నావకల్పతే తస్మాచ్ఛ్రద్ధయా యాం కాఞ్చిద్గాం దద్యాత్సా దక్షిణా భవతి॥ ఇతి సప్తమం బ్రాహ్మణం

అథ జనకో హ వైదేహో యాజ్ఞవల్క్య ముపసమేత్యోవాచ భగవన్ త్రిపుండ్రవిధిం నో బ్రూహీతి స హోవాచ సద్యోజాతాది పంచ బ్రహ్మమంత్రైః పరిగృహ్యాగ్నిరితి భస్మేత్యభిమంత్ర్య మానస్తోక ఇతి సముద్ధృత్య త్రియాయుషమితి జలేన సంసృజ్య త్ర్యంబకమితి శిరోలలాటవక్షస్స్కంధేషు ధృత్వా పూతో మోక్షీ భవతి । ఏతన్మంత్రేణ సత్ఫలమవాప్నోతి తత్ఫలమశ్నుతే స ఏష భస్మజ్యోతిరితి వై యాజ్ఞవల్క్యః। ౧॥ జనకో హ వైదేహః స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యం భస్మధారణాత్కింఫలము శ్నుత ఇతి స హోవాచ భస్మధారణాదేవ ముక్తిర్భవతి శివసాయుజ్యమవాప్నోతి న స పునరావర్తతే న స పునరావర్తతే స ఏష భస్మజ్యోతిరితి వై యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౨॥ జనకో హ వైదేహస్స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యం భస్మధారణాత్కింఫలమశ్నుతే నవేతి తత్ర పరమహంసా నామ సంవర్తకారుణిశ్వేతకేతుదుర్వాసఋభు నిదాఘజడభరతదత్తాత్రేయ రైవతకభుసుండప్రభృతయో విభూతిధారణాదేవ ముక్తాస్స ఏష భస్మజ్యోతిరితి వై యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౩॥ జనకో హ వైదేహస్స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యం భస్మస్నానేనకిం జాయత ఇతి యస్య కస్యచిద్భ్రూకిరేయావం తారోపమాపాస్తావంతిలింగాని స్నాత్వా లిప్తంతి బ్రాహ్మణో వా క్షత్రి

ద్రోవా వైశ్యోవాశూద్రోవా తద్భస్మధారణా ద్దేవతచ్ఛబ్దస్య రూపం
యస్యాంతస్యాం హ్యేవావతిష్ఠతే ॥ ౪ ॥ జనకోహ వైదేహః పైప్ప
లాదేన సహ ప్రజాపతిలోకం జగామ తంగత్వోవాచభో ప్రజాపతే త్రి
పుండ్రస్య మాహాత్మ్యంబ్రూహీతి తంప్రజాపతి రబ్రవీద్యథై వేశ్వరస్య
మాహాత్మ్యంతథైవత్రిపుండ్రస్యేతి॥౫॥ అథపైప్పలాదో వైకుంఠంజగామ
తం గత్వోవాచభో విష్ణోత్రిపుండ్రస్య మాహాత్మ్యం బ్రూహీతి యథైవే
శ్వరస్య మాహాత్మ్యం తథైవత్రిపుండ్రస్యేతి విష్ణురాహ ॥ ౬॥అథ పైప్ప
లాదః కాలాగ్నిరుద్రం పరిసమేత్యోవాచాధీహి భగవన్ త్రిపుండ్రస్యవిధి
మితి త్రిపుండ్రస్యవిధిర్మాహాత్మ్యంవక్తుంనశక్యఇతి సత్యమితిహోవాచాథభ
స్మచ్ఛన్న స్సంసారాన్ముచ్యతే భస్మశయ్యాశయాన స్తచ్ఛబ్దగోచరశ్శి
వసాయుజ్య మవాప్నోతిన సపునరావర్తతేన సపునరావర్తతేరుద్రా
ధ్యాయీ సన్నమృతత్వంచ గచ్ఛతిసఏషభస్మజ్యోతిర్విభూతిధారణా
ద్రుద్రస్యైకత్వంచగచ్ఛతివిభూతిధారణాదేవ సర్వేషు తీర్థేషుస్నాతో
భవతి విభూతిధారణాద్వారాణస్యాంస్నానేనయత్ఫలమవాప్నోతితత్ఫ
లమశ్నుతే సఏషభస్మజ్యోతిర్యస్యకస్యచిచ్ఛరీరే త్రిపుండ్రస్యలక్ష్మవర్త
తే ప్రథమాప్రజాపతి ద్వితీయావిష్ణు స్తృతీయా సదాశివఇతి సఏష
భస్మజ్యోతిరితి॥ ౭ ॥ అథ కాలాగ్నిరుద్రం భగవంతం సనత్కుమారః
పప్రచ్ఛాధీహిభగవన్రుద్రాక్షధారణవిధిం సహోవాచ రుద్రస్యనయ
నాదుత్పన్నారుద్రాక్షాఇతిలోకే ఖ్యాయంతేసదాశివస్సంహారకాలేసం
హారంకృత్వాసంహారాక్షం ముకులీకరోతి తన్నయనాజ్జాతారుద్రాక్షా
ఇతిహోవాచ తస్మాద్రుద్రాక్షత్వమితిరుద్రాక్షే వాగ్విషయే కృతే
దశగోప్రదానేన యత్ఫలమవాప్నోతి తత్ఫలమశ్నుతే సఏషభస్మజ్యో
తీ రుద్రాక్షఇతి తద్రుద్రాక్షంకరేణస్పృష్ట్వాధారణమాత్రేణ ద్విసహ
స్ర గోప్రదాన ఫలంభవతి । తద్రుద్రాక్షే కర్ణయోర్ధార్యమాణే
ఏకాదశ సహస్ర గోప్రదాన ఫలం భవతి । ఏకాదశ రుద్రత్వంచ
గచ్ఛతి । తద్రుద్రాక్షే శిరసిధార్యమాణేకోటి గోప్రదాన ఫలంభవతి।

ఏ తేషాంస్థానానాంకర్ణయోః ఫలంవక్తుం నశక్యమితి హోవాచ ।
మూర్ధ్నిచత్వారింశచ్ఛిఖాయామేకంత్రయంవా శ్రోత్రయోర్ద్వాదశ
శకణ్ఠే ద్వాత్రింశద్బాహ్వోష్షోడశషోడశ ద్వాదశద్వాదశ మణిబంధ
యోష్షట్షడంగుష్ఠయోస్తతస్సంధ్యాంసకుశోహస్తః ఉపాసీతాగ్నిర్జ్యో
తిరిత్యాదిభిరగ్నౌజుహుయాత్ ॥౮॥ ఇతిసప్తమంబ్రాహ్మణం ॥

అథబృహజ్జాబాలస్య ఫలంనోబ్రూహి భగవన్నితి సహోవా
చయఏతద్బృహజ్జాబాలం నిత్యమధీతే సోఽగ్నిపూతో భవతి సవాయుపూ
తో భవతి సఆదిత్యపూతో భవతి ససోమపూతో భవతి సబ్రహ్మపూతో భ
వతి సవిష్ణుపూతో భవతి సరుద్రపూతో భవతి ససర్వపూతో భవతి ॥ ౧॥
యఏతద్బృహజ్జాబాలం నిత్యమధీతే సోఽగ్నింస్తంభయతి సవాయుంస్తం
భయతి సఆదిత్యంస్తంభయతిససోమంస్తంభయతిసఉదకంస్తంభయతిస
సర్వాన్దేవాన్ స్తంభయతి ససర్వాన్ గ్రహాన్ స్తంభయతి సవిషం
స్తంభయతి సవిషంస్తంభయతి ॥ ౨ ॥ యఏతద్బృహజ్జాబాలంనిత్యమ
ధీతేసమృత్యుంతరతి సపాప్మానంతరతిస బ్రహ్మహత్యాం తరతిసభ్రూణ
హత్యాంతరతి సవీరహత్యాంతరతి ససర్వహత్యాంతరతి ససంసారంత
రతి ససర్వంతరతి ససర్వంతరతి ॥ ౩ ॥ యఏతద్బృహజ్జాబాలం నిత్య
మధీతే సభూర్లోకంజయతి సభువర్లోకంజయతి ససువర్లోకం జయ
తి సమహర్లోకంజయతి సజనోలోకంజయతి సతపోలోకంజయతిసస
త్యలోకంజయతి ససర్వాన్లోకాన్జయతి ససర్వాన్ లోకాన్జయతి॥ ౪॥
యఏతద్బృహజ్జాబాలం నిత్యమధీతే సఋచోఽధీతే సయజూంష్యధీతే స
సామాన్యధీతే సోఽథర్వణమధీతే సోఽంగిరసమధీతే సశాఖా అధీతే సక
ల్పానధీతే సనారాశంసీరధీతే సపురాణాన్యధీతే సబ్రహ్మప్రణవమధీ
తే సబ్రహ్మప్రణవమధీతే॥౫॥ అనుపనీతశతమేకమేకేనోపనీతేనతత్సమము
పనీత శతమేకమేకేనగృహస్థేన తత్సమంగృహస్థశతమేకమేకేనవానప్ర
స్థేన తత్సమం వానప్రస్థశతమేకమేకేన యతినాతత్సమంయతీనాంతుశ
తం పూర్ణమేకమేకేన రుద్రజాపకేన తత్సమంరుద్రజాపకశతమేకమే

కేన నృసింహతాపిన్యుపనిషదథర్వణ శిరశ్శిఖాధ్యాపకేనతత్సమథర్వ శిరశ్శిఖాధ్యాపక శతమేకమేకేన బృహజ్జాబాలోప నిషదధ్యాపకేన త త్సమం తద్వాపతత్పరంధామ బృహజ్జాబాలోపనిష జ్జపశీలస్య యత్ర న సూర్య స్తపతియత్ర నవాయుర్వాతి యత్రనచంద్రమాభాతి యత్రనన క్షత్రాణిభాంతియత్ర వాగ్నిర్దహతి యత్రనమృత్యుః ప్రవిశతి యత్రన దుఃఖాని ప్రవిశంతి సదానందం పరమానందం శాంతంశాశ్వతంసదాశి వం బ్రహ్మాదివందితం యోగిధ్యేయం పరంపదం యత్రగత్వానని వర్తంతే యోగిన స్తదేతదృచాభ్యుక్తం । తద్విష్ణోః పరమంపదం సదాపశ్యం తి సూరయః। దివీవచక్షురాతతం। తద్విప్రాసోవిపన్యవో జాగృవాంస స్సమింధతే। విష్ణోర్యత్పరమంపదం, ఓగ్ సత్యమిత్యుపనిషత్ ॥ ౮॥ ఇత్య ష్టమంబ్రాహ్మణం॥

భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః।

ఇత్యథర్వణవేదీయ బృహజ్జాబాలోపనిషత్సమాప్తా॥౨౬॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథర్వణవేదే- నృసింహతాపిన్యుపనిషత్-౨౭.

॥ భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥

ఓం॥ ఆపో వా ఇదమాసంగ్సలిలమేవ। సప్రజాపతిరేకః పుష్క ర పర్ణేసమభవత్ । తస్యాంతర్మనసికామ స్సమవర్తత । ఇదగ్ సృజే యమితి । తస్మాద్యత్పురుషోమనసాభిగచ్ఛతి । తద్వాచా వదతి । తత్క ర్మణాకరోతి। తదేషాభ్యనూక్తా। కామ స్తదగ్రేసమవర్తతాధి । మన

సా రేతః ప్రథమం యదాసీత్ । సతో బంధుమసతి నిరవిందన్ । హృది ప్రతీ
ష్యాకవయో మనీషేతి । ఉపైనం తదుపనమతి । యత్కామో భవతి ।
య ఏవం వేద । స తపోఽతప్యత । స తపస్తప్త్వా । స ఏతం మంత్రరాజం నారసి
హ్మమానుష్టుభమపశ్యత్ । తేన వై సర్వమసృజత । తస్మాత్సర్వమానుష్టు
భమిత్యాచక్షతే । యదిదం కించ । అనుష్టుభో వా ఇమాని భూతాని జా
యంతే । అనుష్టుభా జాతాని జీవంతి । అనుష్టుభం ప్రయంత్యభిసంవిశంతి । త
స్యైషా భవతి । అనుష్టుప్ప్రథమా భవతి । అనుష్టు బుత్తమా భవతి । వా
గ్వా అనుష్టుప్ । వాచైవ ప్రయంతి । వాచోద్యంతి । పరమా వా ఏషా ఛం
దసాం యదనుష్టుబితి । ససాగరాం సపర్వతాం సప్తద్వీపాం వసుంధరాం
తత్సామ్నః ప్రథమం పాదం జానీయాత్ । యక్షగంధర్వాప్సరోగణసేవి
తమంతరిక్షం । తత్సామ్నో ద్వితీయం పాదం జానీయాత్ । వసురుద్రాది
త్యైస్సర్వైర్దేవైర్వై సేవితం దివం । తత్సామ్నస్తృతీయం పాదం జానీయా
త్ । బ్రహ్మస్వరూపం నిరంజనం పరమం వ్యోమకం । తత్సామ్నశ్చతుర్థం
పాదం జానీయాత్ । యో జానీతే సోఽమృతత్వం చ గచ్ఛతి । ఋగ్యజుస్సా
మాథర్వణాశ్చత్వారో వేదాస్సాంగాస్సశాఖాశ్చత్వారః పాదా భవం
తి । కిం ధ్యానం । కిం దైవతం । కాన్యంగాని । కాని దైవతాని । కిం ఛందః । క
ఋషిరితి । స హోవాచ ప్రజాపతిః । స యో హ వై సావిత్రస్యాష్టాక్షరం
పదం శ్రియాభిషిక్తం । తత్సామ్నోఽంగం వేద । శ్రియా హైవాభిషిచ్యతే
సర్వే వేదాః ప్రణవాదికాస్తం ప్రణవం తత్సామ్నోఽంగం వేద । స త్రీం
ల్లోకాన్జయతి । చతుర్వింశత్యక్షరా మహాలక్ష్మీర్యజుస్తత్సామ్నోఽంగం
వేద । స ఆయుర్యశః కీర్తిజ్ఞానైశ్వర్యవాన్భవతి । తస్మాదిదం సాంగం సా
మ జానీయాద్యో జానీతే సోఽమృతత్వం చ గచ్ఛతి । సావిత్రీం ప్రణవం యజు
ర్లక్ష్మీం స్త్రీశూద్రాయ నేచ్ఛంతి । ద్వాత్రింశదక్షరం సామ జానీయా
ద్యో జానీతే సోఽమృతత్వం చ గచ్ఛతి । సావిత్రీం లక్ష్మీం యజుః ప్రణవం యది
జానీయాత్ స్త్రీశూద్రస్స మృతోఽధో గచ్ఛతి । తస్మాత్సర్వదా నాచష్టే
యద్యాచష్టే స ఆచార్యస్తేనైవ స మృతోఽధో గచ్ఛతి । స హోవాచ ప్రజా

పతిః । అగ్నిర్వై దేవాఇదగ్ సర్వం విశ్వాభూతాని ప్రాణావాద ఇం
ద్రియాణిపశవోన్నమమృతం సమ్రాట్స్వరాడ్వి రాట్తత్సత్యస్యాద్యః ప్రథ
మంపాదంజానీయాత్ । ఋగ్యజుస్సామాథర్వరూప స్సూర్యోంత రాది
త్యేహిరణ్మయః పురుష స్తత్సామ్నోద్వితీయంపాదంజానీయాత్ । య
ఓషధీనాంప్రభుర్భవతి తారాధిపతిస్సోమ స్తత్సత్యస్య తృతీయం పా
దంజానీయాత్ ।సబ్రహ్మసశివస్సహరిస్సేంద్రస్సోగ్నిస్సోక్షరఃపరమస్స్వ
రాట్తత్సత్యస్యచతుర్థం పాదంజానీయాత్ ।యోజానీతేసోమృతత్వం
చగచ్ఛతి । ఉగ్రంప్రథమస్యాద్యంజ్వలం ద్వితీయస్యాద్యం నృసిం తృతీ
యస్యాద్యం మృత్యుచతుర్థస్యాద్యం సామజానీయాద్యోజానీతే సో
మృతత్వంచగచ్ఛతి । తస్మాదిదం సామయత్రకుత్రచిన్నాచష్టే యదిదా
తుమపేక్షతే పుత్రాయశుశ్రూషవే దాస్యత్యన్యస్మై శిష్యాయవాచేతి
సహోవాచప్రజాపతిః । క్షీరోదార్ణవశాయినం నృకేసరివిగ్రహం
యోగిధ్యేయంపరంపదం సామజానీయాద్యో జానీతేసోమృతత్వంచగ
చ్ఛతి । వీరంప్రథమస్యార్ధాంత్యం తంసద్వితీయస్యార్ధాంత్యం హం
తృతీయస్యార్ధాంత్యం మృత్యుంచతుర్థస్యార్ధాంత్యంసామజానీ
యాద్యోజానీతేసోమృతత్వంచగచ్ఛతి । తస్మాదిదం సామయేనకేనచి
దాచార్యముఖేనయోజానీతే సతేనైవశరీరేణ సంసారాన్ముచ్యతే।మో
చయతిముముక్షుర్భవతి । జపాత్తేనైవశరీరేణ దేవతాదర్శనంకరోతి।
తస్మాదిదమేవముఖ్యద్వారంకలౌ నాన్యేషాంభవతి తస్మాదిదంసాంగం
సామజానీయాద్యోజానీతే సోమృతత్వంచగచ్ఛతి । ఋతగ్ంసత్యంపరం
బ్రహ్మ పురుషంకృష్ణపింగళం । ఊర్ధ్వరేతంవిరూపాక్షం శంకరంనీల
లోహితం । ఉమాపతిఃపశుపతిః పినాకీహ్యమితద్యుతిః। ఈశానస్సర్వ
విద్యానా మీశ్వరస్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోధిపతిర్యో
వై యజుర్వేదవాచ్య స్తగ్ంసామజానీయాద్యోజానీతే సోమృతత్వంచగ
చ్ఛతి । మహాప్రథమాంతార్థస్యాద్యం వతోద్వితీయాంతార్థస్యా
ద్యంషణం తృతీయాం తార్థస్యాద్యం నమా చతుర్థాంతార్థస్యా

ద్యంసామజానీయా ద్యోజానీతేసోఽమృతత్వంచగచ్ఛతి । తస్మాదిదంసా
మసచ్చిదానందమయం తమేవం విద్వానమృత ఇహభవతి తస్మాదిదం
సాంగంసామజానీయా ద్యోజానీతేసోఽమృతత్వంచగచ్ఛతి । విశ్వసృజఏ
తేన వై విశ్వమిద మసృజంత । యద్విశ్వమసృజంత । తస్మాద్విశ్వసృ
జోవిశ్వమేనాననుప్రజాయతే । బ్రహ్మణస్సలోకతాం సాష్టితాం సా
యుజ్యంయంతి । తస్మాదిదం సాంగంసామజానీయాద్యోజానీతేసోఽమృత
త్వంచగచ్ఛతి । విష్ణుంప్రథమాంత్యంముఖం ద్వితీయాంత్యంభద్రం తృతీ
యాంత్యంమృత్యుం చతుర్థాంత్యంయోసౌవేద యదిదంకించ ఆత్మని
బ్రహ్మణ్యేవానుష్టుభంజానీయా ద్యోజానీతే సోఽమృతత్వంచగచ్ఛతి । స్త్రీ
పుంసయోర్వా యఇహైవస్థాతు మపేక్షతే తస్మై సర్వైశ్వర్యం దదా
తి । యత్రకుత్రాపిమ్రియతే దేహాంతే దేవః పరమంబ్రహ్మతారకం వ్యా
చష్టే యేనాసావమృతీ భూత్వా సోఽమృతత్వంచగచ్ఛతి । తస్మాదిదంసా
మమధ్యగం జపతి తస్మాదిదం సామాంగం ప్రజాపతిర్యఏవం వేదేతి
మహోపనిషత్ । యఏతాం మహోపనిషదం వేదసకృతపురశ్చర
ణోమహావిష్ణుర్భవతి మహావిష్ణుర్భవతి ॥ ౧ ॥ ఇతిప్రథమోపనిషత్ ॥

దేవాహవై మృత్యోః పాప్మభ్యస్సంసారాచ్చ బిభ్యతస్తే ప్రజాప
తిముపాధావంస్తేభ్యఏతంమంత్రరాజంనారసింహమానుష్టుభం ప్రాయ
చ్ఛత్తేనవై తేమృత్యు మజయన్పాప్మానం చాతరంస్సంసారం చాతరంస్త
స్మాద్యోమృత్యోః పాప్మభ్యస్సంసారాచ్చ బిభియాత్సఏతం మంత్రరా
జమానుష్టుభంప్రతిగృహ్ణీయాత్సమృత్యుంతరతి సపాప్మానంతరతిససం
సారంతరతి । తస్యహవైప్రణవస్య యాపూర్వా మాత్రాపృథివ్యకారః
సఋగ్భిరృగ్వేదో బ్రహ్మవసవో గాయత్రీ గార్హపత్యస్సాసామ్నః
ప్రథమః పాదోభవతి । ద్వితీయాంతరిక్షగ్ం సఉకార స్సయజుర్భిర్యజు
ర్వేదోవిష్ణురుద్రాస్త్రిష్టుబ్దక్షిణాగ్నిస్సాసామ్నో ద్వితీయః పాదోభ
వతి । తృతీయాద్యౌ స్సమకారస్సామభిస్సామవేదో రుద్రాదిత్యా జగ
త్యాహవనీయస్సాసామ్న స్తృతీయఃపాదోభవతి । యావసానేఽస్యచతు

థ్యర్ధమాత్రాససోమలోక ఓంకారస్సాథర్వణైర్మంత్రైరథర్వవే
దస్సంవర్తకోఽగ్నిర్మరుతో విరాడేకర్షిర్భాస్వతీ స్మృతా తత్రాస్య
చతుర్థః పాదో భవతి। అష్టాక్షరః ప్రథమః పాదో భవత్యష్టాక్షరాస్త్ర
యః పాదా భవంత్యేవం ద్వాత్రిగ్ంశదక్షరాణి సంపద్యంతే ద్వాత్రిం
శదక్షరా వా అనుష్టుబ్భవత్యనుష్టుభా సర్వమిదం సృష్టం తస్య హైతస్య పం
చాంగాని భవంతి। చత్వారః పాదాశ్చత్వార్యంగాని భవంతి। సప్రణవం
సర్వం పంచమం భవతి। హృదయాయ నమః। శిరసే స్వాహా। శిఖాయై వ
షట్। కవచాయ హుం। అస్త్రాయ ఫడితి। ప్రథమం ప్రథమేన యుజ్యతే।
ద్వితీయం ద్వితీయేన। తృతీయం తృతీయేన। చతుర్థం చతుర్థేన। పంచ
మం పంచమేన వ్యతిషజతి। వ్యతిషిక్తా వా ఇమే లోకాస్తస్మాద్వ్యతిషిక్తా
న్యంగాని భవంతి। ఓమిత్యేతదక్షరమిదగ్ం సర్వం తస్మాత్ప్రత్యక్షరముభ
యత ఓంకారో భవతి। అక్షరాణాం న్యాసముపదిశంతి బ్రహ్మవాదినః। త
స్య హ వా ఉగ్రం ప్రథమగ్ం స్థానం జానీయాద్యో జానీతే సోఽమృతత్వం చ గ
చ్ఛతి। వీరం ద్వితీయం స్థానం మహావిష్ణుం తృతీయం స్థానం జ్వలంతం చతు
ర్థం స్థానం సర్వతోముఖం పంచమం స్థానం నృసింహం షష్ఠం స్థానం భీషణం
సప్తమం స్థానం భద్రమష్టమం స్థానం మృత్యుమృత్యుం నవమం స్థానం న
మామి దశమం స్థానమహమేకాదశం స్థానం జానీయాద్యో జానీతే సోఽమృ
తత్వం చ గచ్ఛతి। ఏకాదశపదా వా అనుష్టుబ్భవత్యనుష్టుభా సర్వమిదం సృ
ష్టమనుష్టుభా సర్వమిదముపసంహృతం తస్మాత్సర్వమానుష్టుభం జానీ
యాద్యో జానీతే సోఽమృతత్వం చ గచ్ఛతి। దేవా హ వై ప్రజాపతిమబ్రువ
న్నథ కస్మాదుచ్యత ఉగ్రమితి స హోవాచ ప్రజాపతిః। యస్మాత్స్వ
మహిమ్నా సర్వాఁల్లోకాన్సర్వాన్దేవాన్సర్వానాత్మనస్సర్వాణి భూ
తాన్యుద్గృహ్ణాత్యజస్రం సృజతి విసృజతి వాసయత్యుద్గ్రాహ్యత ఉద్గృహ్య
తే। స్తుహి శ్రుతం గర్తసదం యువానం మృగం న భీమముపహత్నుముగ్రం।
మృడా జరిత్రే సింహ స్తవానో అన్యం తే అస్మిన్నివపంతు సేనాః। తస్మాదు
చ్యత ఉగ్రమితి। అథ కస్మాదుచ్యతే వీరమితి। యస్మాత్స్వమహిమ్నా స

ర్వాఁల్లోకాం త్సర్వాందేవాం త్సర్వా నాత్మనస్సర్వాణిభూతాని విర
మతి విరామయత్యజస్రం సృజతి విసృజతి వాసయతి। యతోవీరాః కర్మ
ణ్యాస్సదక్షో యుక్త గ్రావాజాయతే దేవకామాః। తస్మాదుచ్యతే వీరమితి।
అథకస్మాదుచ్యతేమహావిష్ణుమితి। యస్మాత్స్వమహిమ్నా సర్వాఁల్లో
కాంత్సర్వాందేవాం త్సర్వానాత్మనస్సర్వాణిభూతాని వ్యాప్నోతి వ్యాపయ
తి స్నేహోయథాపలలపిండం శాంతమూలమోతంప్రోత మనువ్యాప్తం
వ్యతిషక్తో వ్యాప్యతే వ్యాపయతే। యస్మాన్నజాతఃపరోఅన్యోఅస్తియ
ఆవివేశభువనానివిశ్వా। ప్రజాపతిః ప్రజయాసంవిదానస్త్రీణిజ్యోతీగ్ంషిస
చతేషోడశీ। తస్మాదుచ్యతేమహావిష్ణుమితి। అథ కస్మాదుచ్యతే జ్వలంత
మితి। యస్మాత్స్వమహిమ్నాసర్వాఁల్లోకాం త్సర్వాందేవాం త్సర్వా
నాత్మనస్సర్వాణిభూతాని స్వ తేజసాజ్వలతి జ్వాలయతి జ్వాల్యతేజ్వా
లయతే। సవితాప్రసవితాదీప్తోదీపయం దీప్యమానః। జ్వలఞ్జ్వలితాతప
న్వితపంత్సంతపన్ । రోచనోరోచమానశ్శోభనశ్శోభమానః కల్యాణః।త
స్మాదుచ్యతేజ్వలంతమితి। అథకస్మాదుచ్యతేసర్వతోముఖమితి। యస్మా
త్స్వమహిమ్నాసర్వాఁల్లోకాంత్సర్వాందేవాంత్సర్వానాత్మనస్సర్వా
ణిభూతాని స్వయమనింద్రియోపి సర్వతః పశ్యతిసర్వతః శృణోతి స
ర్వతోగచ్ఛతి సర్వతఆదత్తేసర్వగస్సర్వగతస్తిష్ఠతి। ఏకః పురస్తా ద్యఇ
దం బభూవయతో బభూవ భువనస్యగోపాః।యమప్యేతిభువనగ్ం సాంప
రాయేనమామితమహగ్ సర్వతోముఖంతస్మాదుచ్యతేసర్వతోముఖమితి।
అథకస్మాదుచ్యతేనృసింహమితి। యస్మాత్సర్వేషాం భూతానాంనా వీర్య
తమః శ్రేష్ఠతమశ్చసింహోవీర్యతమః శ్రేష్ఠతమశ్చతస్మాన్నృసింహఆసీ
త్పరమేశ్వరోజగద్ధితంవా ఏతద్రూపంయదక్షరంభవతి।ప్రతద్విష్ణుస్తవతే
వీర్యాయ। మృగోనభీమః కుచరోగిరిష్ఠః।యస్యోరుషుత్రిషువిక్రమణేష్వధి
క్షియంతిభువనానివిశ్వా।తస్మాదుచ్యతేనృసింహమితి। అథకస్మాదుచ్యతేభీ
షణమితి।యస్మాద్భీషణంయస్యరూపం దృష్ట్వాసర్వేలోకాస్సర్వే దేవాస్స
ర్వాణిభూతానిభీత్యాపలాయంతేస్వయంయతఃకుతశ్చనబిభేతి।భీషాస్మా

ద్వాతః పవతే। భీషోదేతిసూర్యః।భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ।మృత్యుర్ధావ
తి పంచమఇతి।తస్మాదుచ్యతేభీషణమితి।అథకస్మాదుచ్యతేభద్రమితి।యస్మా
త్స్వయంభద్రోభూత్వా సర్వదాభద్రం దదాతి । రోచనోరోచమాన
శ్శోభనశ్శోభమానః కల్యాణః। భద్రంకర్ణేభిః శృణుయామదేవాః ।భ
ద్రంపశ్యేమాక్షభిర్యజత్రాః । స్థిరైరంగైస్తుష్టువాగ్ం సస్తనూభిః । వ్య
శేమదేవహితం యదాయుః । తస్మాదుచ్యతేభద్రమితి। అథకస్మాదుచ్య
తేమృత్యుమృత్యుమితి । యస్మాత్స్వమహిమ్నాస్వభక్తానాంస్మృతఏవ
మృత్యుమపమృత్యుంచమారయతి।యఆత్మదాబలదాయస్యవిశ్వ ఉపాస
తేప్రశిషం యస్యదేవాః । యస్యచ్ఛాయామృతంయస్యమృత్యుః కస్మై
దేవాయహవిషావిధేమ। తస్మాదుచ్యతేమృత్యుమృత్యుమితి । అథ కస్మా
దుచ్యతేనమామీతి । యస్మాద్యం సర్వేదేవానమంతి ముముక్షవోబ్రహ్మ
వాదినశ్చ। ప్రనూనంబ్రహ్మణస్పతిర్మంత్రం వదత్యుక్థ్యం। యస్మిన్నింద్రో
వరుణోమిత్రోఅర్యమాదేవా ఓకాంసిచక్రిరే । తస్మాదుచ్యతేనమామీ
తి । అథకస్మాదుచ్యతేహమితి । అహమస్మిప్రథమజాఋతస్య। పూర్వం
దేవేభ్యోఅమృతస్యనాభిః । యోమాదదాతి సఇదేవమావాః। అహమ
న్నమన్నమదంతమద్మి । అహం విశ్వం భువనమభ్యభవాం । సువర్ణ
జ్యోతీః । యఏవంవేదేత్యుపనిషత్ ॥ ౨॥ ఇతిద్వితీయఃఖండః ॥

దేవాహవైప్రజాపతిమబ్రువన్నానుష్టుభస్య మంత్రరాజస్య నార
సింహస్యశక్తిం బీజంనోబ్రూహిభగవన్నితిస హోవాచప్రజాపతిః।మా
యావాఏషా నారసింహీ సర్వమిదంసృజతి సర్వమిదం రక్షతి సర్వమి
దంసంహరతి। తస్మాన్మాయామేతాంశక్తింవిద్యాద్య ఏతాంమాయాంశ
క్తిం వేదసపాప్మానంతరతి సమృత్యుం తరతిససంసారంతరతి సోఽమృ
తత్వంచగచ్ఛతి మహతీంశ్రియమశ్నుతే మీమాగ్ంసంతే బ్రహ్మవాదినః
హ్రస్వాదీర్ఘాప్లుతాచేతి । యదిహ్రస్వాభవతిసర్వం పాప్మానందహ
త్యమృతత్వంచగచ్ఛతి । యదిదీర్ఘాభవతిమహతీంశ్రియ మవాప్యామృ
తత్వంచ గచ్ఛతి । యదిప్లుతాభవతిజ్ఞానవాన్భవత్యమృతత్వంచగచ్ఛ

తి । తదేతదృషిణోక్తం నిదర్శనం । స ఈం పాహి య ఋజీషీ తరుత్రః । శ్రియం లక్ష్మీమౌపలామంబికాం గాం । షష్ఠీం చ యామింద్రసేనేత్యుదాహుః ॥ తాం విద్యాం బ్రహ్మయోనిగ్ం సరూపామిహాయుషే శరణమహం ప్రపద్యే । సర్వేషాం వా ఏతద్భూతానామాకాశం పరాయణం । సర్వాణి హ వా ఇమాని భూతాన్యాకాశాదేవ జాయంతే । ఆకాశాదేవ జాతాని జీవంతి ఆకాశం ప్రయంత్యభిసంవిశంతి । తస్మాదాకాశం బీజం విద్యాత్తదేవ జ్యాయః । తదేతదృషిణోక్తం నిదర్శనం । హగ్ం సశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ । య ఏవం వేదేతి మహోపనిషత్ ॥ ౩ ॥ ఇతి నృసింహోత్తరతాపనీయే తృతీయః ఖండః ॥

దేవా హ వై ప్రజాపతిమబ్రువన్ను సూక్ష్మతరస్య మంత్రరాజస్య నారసింహస్యాంగమంత్రాన్నో బ్రూహి భగవ ఇతి స హోవాచ ప్రజాపతిః । ప్రణవం సావిత్రీం యజుర్లక్ష్మీం నృసింహగాయత్రీమిత్యంగాని జానీయాద్యో జానీతే సోఽమృతత్వం చ గచ్ఛతి । ఓమిత్యేతదక్షరమిదగ్ం సర్వం తస్యోపవ్యాఖ్యానం భూతం భవద్భవిష్యదితి సర్వమోంకార ఏవ యచ్చాన్యత్త్రికాలాతీతం తదప్యోంకార ఏవ సర్వం హ్యేతద్బ్రహ్మాయమాత్మా బ్రహ్మ సోఽయమాత్మా చతుష్పాజ్జాగరితస్థానో బహిః ప్రజ్ఞః సప్తాంగ ఏకోనవింశతిముఖః స్థూలభుగ్వైశ్వానరః ప్రథమః పాదః । స్వప్నస్థానోఽంతః ప్రజ్ఞః సప్తాంగ ఏకోనవింశతిముఖః ప్రవివిక్తభుక్తైజసో ద్వితీయః పాదః । యత్ర సుప్తో న కంచన కామం కామయతే న కంచన స్వప్నం పశ్యతి తత్సుషుప్తం సుషుప్తస్థాన ఏకీభూతః ప్రజ్ఞానఘన ఏవానందమయో హ్యానందభుక్చేతోముఖః ప్రాజ్ఞస్తృతీయః పాదః । ఏష సర్వేశ్వర ఏష సర్వజ్ఞ ఏషోఽంతర్యామ్యేష యోనిః సర్వస్య ప్రభవాప్యయౌ హి భూతానాం । నాంతఃప్రజ్ఞం న బహిః ప్రజ్ఞం నోభయతః ప్రజ్ఞం న ప్రజ్ఞం నాప్రజ్ఞం న ప్రజ్ఞానఘనమదృష్టమవ్యవహార్యమగ్రాహ్యమలక్షణమచింత్యమవ్యపదేశ్యమైకాత్మ్యప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమం శాంతం శివమ

ద్వైతంచతుర్థం మన్యంతే స ఆత్మా స విజ్ఞేయః। అథ సావిత్రీ గాయత్ర్యా యజుషా ప్రోక్తా తయా సర్వమిదం వ్యాప్తం। ఘృణిరితి ద్వే అక్షరే। సూర్య ఇతి త్రీణి। ఆదిత్య ఇతి త్రీణి। ఏతద్వై సావిత్రస్యాష్టాక్షరం పదగ్ం శ్రియాభిషిక్తం। య ఏవం వేద। శ్రియా హైవాభిషిచ్యతే। తదేతదృచాభ్యుక్తం। ఋచో అక్షరే పరమే వ్యోమన్। యస్మిన్దేవా అధి విశ్వే నిషేదుః। య స్తన్న వేద కిమృచా కరిష్యతి। య ఇత్తద్విదుస్త ఇమే సమాసతే। న హ వా ఏతస్యర్చా న యజుషా న సామ్నార్థోఽస్తి। యస్సావిత్రీం వేదేతి। ఓం భూర్లక్ష్మీ ర్భువర్లక్ష్మీ స్సువర్లక్ష్మీః కాలకర్ణీ తన్నో మహాలక్ష్మీః ప్రచోదయాత్। ఇత్యేషా వై మహాలక్ష్మీ ర్యజుర్గాయత్రీ చతుర్వింశత్యక్షరా భవతి। గాయత్రీ వా ఇదగ్ం సర్వం యదిదం కించ తస్మాదేతాం మహాలక్ష్మీం యజుషీం వేద మహాం శ్రియమశ్నుతే। ఓం నృసింహాయ విద్మహే వజ్రనఖాయ ధీమహి। తన్నస్సింహః ప్రచోదయాత్।। ఇత్యేషా వై నృసింహగాయత్రీ వేదానాం నిదానం భవతి। య ఏవం వేద। నిదానవాన్భవతి। దేవా హ వై ప్రజాపతి మబ్రువన్ కైర్మంత్రైః స్తూయమానో దేవః ప్రీతో భవతి స్వాత్మానం దర్శయతి తన్నో బ్రూహి భగవన్నితి। స హోవాచ ప్రజాపతిః। యో హ వై నృసింహో దేవో భగవాన్ యశ్చ బ్రహ్మా భూర్భువస్సువస్తస్మై వై నమో నమః॥ ౧॥ (యథా ప్రథమమంత్రోక్తావాద్యంతౌ తథా సర్వమంత్రేషు ద్రష్టవ్యౌ) ౧। యశ్చ విష్ణుః॥ ౨। యశ్చ మహేశ్వరః॥ ౩॥ యశ్చ పురుషః॥ ౪ యశ్చేశ్వరః॥ ౫ యా సరస్వతీ॥ ౬॥ యా శ్రీః॥ ౭॥ యా గౌరీ॥ ౮॥ యా ప్రకృతిః॥ ౯॥ యా విద్యా ౧౦॥ యశ్చోంకారః॥ ౧౧॥ యాశ్చతస్రోఽర్ధమాత్రాః॥ ౧౨॥ యే వేదాస్సాంగాస్సశాఖాః సేతిహాసాః॥ ౧౩॥ యే చ పంచాగ్నయః॥ ౧౪॥ యాః సప్త మహావ్యాహృతయః॥ ౧౫॥ యే చాష్టౌ లోకపాలాః॥ ౧౬॥ యే చాష్టౌ వసవః॥ ౧౭॥ యే చైకాదశ రుద్రాః॥ ౧౮॥ యే చ ద్వాదశాదిత్యాః॥ ౧౯॥ యే చాష్టౌ గ్రహాః॥ ౨౦॥ యాని పంచ మహాభూతాని॥ ౨౧॥ యశ్చ కాలః॥ ౨౨॥ యశ్చ మనుః॥ ౨౩॥ యశ్చ మృత్యుః॥ ౨౪॥ యశ్చ య

షః॥ ౨౫॥ యశ్చాంతకః॥ ౨౬॥ యశ్చప్రాణః॥ ౨౭॥ యశ్చసూర్యః॥
౨౮॥ యశ్చసోమః॥ ౨౯॥ యశ్చవిరాట్పురుషః॥ ౩౦॥ యశ్చజీవః॥
౩౧॥ యచ్చసర్వం॥ ౩౨॥ ఇతిద్వాత్రిగ్ంశత్॥ ఇతితాన్ప్రజాపతి రబ్ర
వీదేతైర్మంత్రైర్నిత్యందేవంస్తువధ్వంతతోదేవః ప్రీతోభవతి స్వా
త్మానందర్శయతి । తద్యఏతైర్మంత్రైర్నిత్యం దేవంస్తౌతిసదేవంప
శ్యతి సోఽమృతత్వంచగచ్ఛతి । యఏవంవేదేతిమహోపనిషత్॥ ఇతిచ
తుర్థఃఖండః॥ ౪॥

దేవాహవైప్రజాపతి మబ్రువన్నానుష్టుభస్య మంత్రరాజస్యనా
రసిమ్హస్య మహాచక్రం నామచక్రంనోబ్రూహిభగవఇతి । సార్వకామి
కంమోక్షద్వారం । యద్యోగినఉపదిశంతి । సహోవాచప్రజాపతిః ।
షడక్షరంవాఏతత్సుదర్శనం మహాచక్రం తస్మాత్షడక్షరంభవతి । షట్ప
త్రంచక్రంభవతి । షడ్వాఋతవఋతుభి స్సంమితంభవతి । మధ్యేనాభి
ర్భవతి । నాభ్యాంవాఏతేఅరాః ప్రతిష్ఠితామాయయా ఏతత్సర్వంవే
ష్టితంభవతి నాత్మానంమాయాస్పృశతి తస్మాన్మాయయా బహిర్వేష్టి
తంభవతి। అథాష్టారమష్టపత్రంచక్రం భవత్యష్టాక్షరావై గాయత్రీగాయ
త్ర్యాసంమితంభవతి బహిర్మాయయా వేష్టితంభవతి క్షేత్రంక్షేత్రం
వై మాయైషాసంపద్యతే।అథద్వాదశారంద్వాదశపత్రంచక్రంభవతిద్వా
ద శా క్ష రా వై జ గ తీ జ గ త్యా స ం మి తం భ వ తి మాయ
యా బహిర్వేష్టితం భవతి। అథషోడశారంషోడశపత్రంచక్రంభవతిషోడ
శకలోవైపురుషఃపురుషఏవేదగ్ంసర్వంపురుషేణసంమితంభవతి మాయ
యాబహిర్వేష్టితంభవతి।అథద్వాత్రింశదరంద్వాత్రింశత్పత్రంచక్రంభవ
తి ద్వాత్రింశదక్షరావాఅనుష్టుబ్భవత్యనుష్టుభా సర్వమిదంభవతి బహి
ర్మాయయా వేష్టితం భవత్యరైర్వా ఏతత్సుబద్ధంభవతి వేదావాఏతే
అరాః పత్రైర్వా ఏతత్సర్వతః పరిక్రామతి ఛందాగ్ంసి వైపత్రాణి
ఏతత్సుదర్శనం మహాచక్రం । తస్యమధ్యేనాభ్యాంతారకం యదక్షరం
నారసిమ్హమేకాక్షరం తద్భవతి షట్సుపత్రేషుషడక్షరంసుదర్శనంభవ
త్యష్టసుపత్రేష్వష్టాక్షరం నారాయణంభవతి ద్వాదశసుపత్రేషు ద్వాద

శాక్షరం వాసుదేవం భవతిషోడశసుపత్రేషు మాతృకాద్యా స్సంబింద్రు
శ్చాషోడశస్వరా భవంతి ద్వాత్రింశత్సుపత్రేషు ద్వాత్రింశదక్షరం మం
త్రరాజం నారసిహ్మమానుష్టుభం భవతి । తద్వాఏతత్సుదర్శనం నామమ
హాచక్రం సార్వకామికం మోక్షద్వారమృఙ్మయం యజుర్మయంసామ
మయంబ్రహ్మమయ మమృత మయం భవతి । తస్యపురస్తాద్వసవఆసతే
రుద్రాదక్షిణతఆదిత్యాః పశ్చాద్విశ్వేదేవాఉత్తరతోబ్రహ్మవిష్ణుమహే
శ్వరానాభ్యాంసూర్యాచంద్రమసౌ పార్శ్వయో స్తదేతదృచాభ్యుక్తం।
ఋచో అక్షరే పరమేవ్యోమన్ । యస్మిన్దేవా అధివిశ్వే నిషేదుః ।
యస్తంన వేద కిమృచాకరిష్యతి యఇత్తద్విదుస్తఇమేసమాసతఇతి। తదే
తత్సుదర్శనం మహాచక్రం బాలోవాయువావావేద సమహాన్భవతి
సగురుస్సర్వేషాంమంత్రాణా ముపదేష్టాభవతి । అనుష్టుభా హోమం
కుర్యాదనుష్టుభార్చనం కుర్యాత్తదేతద్రక్షోఘ్నంమృత్యుతారకంగురు
ణాలబ్ధంకంఠే బాహౌ శిఖాయాంవా బధ్నీతసప్తద్వీపవతీ భూమిర్దక్షి
ణార్థం నావకల్పతే తస్మాచ్ఛ్రద్ధయాయాం కాంచిద్గాం దద్యాత్సా
దక్షిణాభవతి। దేవాహవై ప్రజాపతి మబ్రువన్నానుష్టుభస్య మంత్రరా
జస్య నారసింహస్యఫలంనో బ్రూహి భగవఇతి సహోవాచ ప్రజాప
తిః । యఏతంమంత్రరాజంనారసింహమానుష్టుభం నిత్యమధీతే సోగ్ని
పూతోభవతి సవాయుపూతోభవతి సఆదిత్యపూతోభవతి ససోమపూ
తోభవతి ససత్యపూతోభవతి సబ్రహ్మపూతోభవతి సవిష్ణుపూతోభవతి
సరుద్రపూతోభవతి సదేవపూతోభవతి ససర్వపూతోభవతి ససర్వపూ
తోభవతి । యఏతంమంత్రరాజంనారసిహ్మమానుష్టుభం నిత్యమధీతేస
మృత్యుంతరతి సపాప్మానం తరతి సబ్రహ్మహత్యాంతరతి సభ్రూణ హ
త్యాంతరతి సవీరహత్యాంతరతి ససర్వహత్యాంతరతి ససంసారం తర
తి ససర్వంతరతి ససర్వంతరతి । యఏతంమంత్రరాజంనారసిహ్మమాను
ష్టుభం నిత్యమధీతే సోగ్నింస్తంభయతి సవాయుంస్తంభయతిసఆదిత్యం
స్తంభయతి ససోమంస్తంభయతి సఉదకంస్తంభయతి ససర్వాన్ దే

వాచం స్తంభయతి ససర్వాన్గ్రహాన్ స్తంభయతి సవిషం స్తంభయతి సవిషం స్తంభయతి। యఏతంమంత్రరాజంనారసింహమానుష్టుభం నిత్యమ ధీతే సదేవానాకర్షయతి సయక్షానాకర్షయతి సనాగానా కర్ష యతి సగ్రహానాకర్షయతి సమనుష్యానాకర్షయతి ససర్వానా కర్ష యతి ససర్వానాకర్షయతి। యఏతంమంత్రరాజంనారసింహమానుష్టు భం నిత్యమధీతే సభూర్లోకంజయతి సభువర్లోకంజయతి సస్వర్లో కంజయతి సమహర్లోకంజయతి సజనోలోకంజయతి సతపో లోకంజ యతి ససత్యలోకంజయతి ససర్వాన్ లోకాన్ జయతి ససర్వాన్ లోకాన్జయతి। యఏతంమంత్రరాజమానుష్టుభం నిత్యమ ధీతేసోఽగ్నిష్టోమేనయజతే సఉక్థ్యేనయజతేసషోడశినాయజతే సవాజపే యేనయజతే సోఽతిరాత్రేణ యజతే సోఽప్తోర్యామేనయజతే సోఽశ్వమె ధేనయజతే ససర్వైఃక్రతుభిర్యజతే ససర్వైఃక్రతుభిర్యజతే। యఏతం మంత్రరాజమానుష్టుభం నిత్యమధీతేసఋచోఽధీతే సయజూంష్యధీతే ససామా న్యధీతే సోఽథర్వణమధీతేసోఽంగిరసమధీతే సశాఖాఅధీతేసపురాణాన్యధీ తే సకల్పానధీతే సగాథాఅధీతే సనారాశంసీరధీతే సప్రణవమధీ తేయః ప్రణవమధీతేససర్వమధీతే ససర్వమధీతే । అనుపనీతశతమేక మేకేనోపనీతేనతత్సమముపనీతశతమేకమేకేన గృహస్థేన తత్సమంగృ హస్థశతమేకమేకేనవానప్రస్థేన తత్సమం వానప్రస్థశతమేకమేకేనయ తినా తత్సమం యతీనాంతు శతం పూర్ణమేక మేకేన రుద్రజా పకేన తత్సమంరుద్రజాపక శతమేకమేకేనాథర్వశిర శ్శిఖా ధ్యాపకేనత త్సమమథర్వ శిరశ్శిఖాధ్యాపక శతమేకమేకేనతాపనీయోపనిషదధ్యా పకేనతత్సమంతాపనీయోపనిషదధ్యాపక శతమేకమేకేన మంత్రరాజ జాపకేనతత్సమం తద్వాఏతత్పరంధామ మంత్రరాజాధ్యాపకస్యయత్ర నసూర్య స్తపతి యత్రనవాయుర్వాతియత్రన చంద్రమాభాతి యత్రన నక్షత్రాణి భాంతియత్రనాగ్నిర్దహతి యత్రనమృత్యుః ప్రవిశతియత్రన దుఃఖంసదానందం పరమానందం శాంతంశాశ్వతం సదాశివం బ్రహ్మాది

వందితం యోగిధ్యేయం పరంపదం యత్రగత్వాననివర్తంతే యోగినః తదేతదృచాభ్యుక్తం। తద్విష్ణోఃపరమంపదంసదాపశ్యంతిసూరయః । దివీవచక్షురాతతం । తద్విప్రాసోవిపన్యవోజాగృవాంసస్సమింధతే । విష్ణోర్యత్పరమంపదం । తదేతన్నిష్కామస్యభవతి తదేతన్నిష్కామస్య భవతి య ఏవం వేదేత్యుపనిషత్ ॥ ఇతి పంచమః ఖండః ॥

నృసిమ్హపూర్వతాపనీయోపనిషత్సమాప్తా॥౨౭॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ నృసింహోత్తరతాపిన్యుపనిషత్ ౨౭.

ఓం ॥ దేవాహవైప్రజాపతిమబ్రువన్నణోరణీయాంసమిమమాత్మానమోంకారంనో వ్యాచక్ష్వేతి తథేత్యోమిత్యేతదక్షరమిదగ్ం సర్వంతస్యోపవ్యాఖ్యానంభూతంభవద్భవిష్యదితి సర్వమోంకార ఏవయచ్చాన్యత్త్రికాలాతీతం తదప్యోంకార ఏవసర్వం హ్యేతద్బ్రహ్మాయమాత్మాబ్రహ్మేతమేత మాత్మానమోమితి బ్రహ్మణైకీకృత్యబ్రహ్మ చాత్మానమోమిత్యేకీకృత్యతదేకమజరమమృతమభయ మోమిత్యనుభూయతస్మిన్నిదగ్ం సర్వం త్రిశరీరమారోప్యతన్మయం హిత దేవేతి సంహరేదోమితంవా ఏతంత్రిశరీరమాత్మానం త్రిశరీరం పరంబ్రహ్మానుసంధధ్యాత్ స్థూలత్వాత్ స్థూలభుక్త్వాచ్చసూక్ష్మత్వాత్సూక్ష్మభుక్త్వాచ్చైక్యాదానందభోగాచ్చ సోయమాత్మాచతుష్పాజ్జాగరితస్థానః స్థూలప్రజ్ఞస్సప్తాంగ ఏకోనవింశతి ముఖః స్థూలభుక్చతురాత్మా విశ్వోవైశ్వానరః ప్రథమఃపాదః। స్వప్నస్థానస్సూక్ష్మప్రజ్ఞస్సప్తాంగ ఏకోన వింశతి ముఖస్సూక్ష్మభుక్చతురాత్మా తైజసోహిరణ్యగర్భోద్వితీయఃపాదః। యత్రసుప్తోన కంచనకామం కామయతేనకంచనస్వప్నం పశ్యతితత్సుషుప్తం సుషుప్త

స్థాన ఏకీభూతః ప్రజ్ఞానఘన ఏవానందమయో హ్యానందభు క్చేతోముఖ శ్చతురాత్మా ప్రాజ్ఞ ఈశ్వర స్తృతీయః పాదః । ఏష సర్వేశ్వర ఏష సర్వ జ్ఞ ఏషోఽంతర్యామ్యేష యోని స్సర్వస్య ప్రభవాప్య యౌహి భూతానాం త్రయమ ప్యేతత్సుషుప్తం స్వప్నంమాయామాత్రం చిదేక రసోహ్యయ మాత్మాథ తురీయశ్చతురాత్మా తురీయా వసితత్వాదేకైకస్యోతానుజ్ఞా త్రనుజ్ఞావికల్పై స్త్రయమప్యత్రాపిసుషుప్తం స్వప్నం మాయామాత్రం చిదేకరసోహ్యయ మాత్మాథాయమాదేశో న స్థూలప్రజ్ఞంనసూక్ష్మప్రజ్ఞం నోభయతః ప్రజ్ఞంనప్రజ్ఞం నాప్రజ్ఞం నప్రజ్ఞానఘన మదృష్టమ వ్యవహా ర్య మగ్రాహ్యమలక్షణమచింత్యమ వ్యపదేశ్యమైకాత్మ్యప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమం శాంతంశివమద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే స ఆత్మా స విజ్ఞేయ ఈశ్వర గ్రాసస్తురీయతురీయః ॥ఇతిప్రథమః ఖండః ॥

తం వా ఏతమాత్మానం జాగ్రత్య స్వప్నమ సుషుప్తంస్వప్నే జా గ్రతమసుషుప్తం సుషుప్తేజాగ్రతమస్వప్నం తురీయే జాగ్రతమ స్వప్న మసుషుప్తమవ్యభిచారిణం నిత్యా... సదై...సం హ్యేవచక్షుషో ద్ర ష్టా శ్రోత్రస్య ద్రష్టా వాచో ద్రష్టామనసో ద్ర...బుద్ధే ద్రష్టా ప్రాణస్యద్ర ష్టా తమసో ద్రష్టా సర్వస్య ద్రష్టా తతస్సర్వ...దన్యో విలక్షణ శ్చక్షుష స్సాక్షీ శ్రోత్రస్యసాక్షీ వాచస్సాక్షీ మనసస్సాక్షీ బుద్ధే స్సాక్షీ ప్రాణస్య సాక్షీ తమసస్సాక్షీ సర్వస్యసాక్షీ తతోఽవిక్రియో మహాచైతన్యో స్మాత్స ర్వస్మాత్ప్రియతమ ఆనందఘనో హ్యేవమస్మాత్సర్వస్మాత్పురతస్సు విభా తమేకరస మేవాజర మమృతమభయం బ్రహ్మైవాప్య జయైనం చతు ష్పాదం మాత్రాభిరోంకారేణ చైకీకుర్యా జ్జాగరితస్థాన శ్చతురాత్మా వి శ్వోవైశ్వానరశ్చ తూరూపో కారఏవచతూరూపో హ్యయమకార స్థూ లసూక్ష్మబీజసాక్షిభి రకార రూపైరాప్తై రాదిమత్వాద్వా స్థూలత్వా త్సూక్ష్మత్వాద్బీజత్వా త్సాక్షిత్వా చ్చాప్నోతి హ వాఇదగ్ం సర్వమా దిశ్చభవతి యఏవం వేద । స్వప్నస్థానశ్చతురాత్మా తైజసో హిరణ్యగర్భ శ్చతూరూప ఉకారఏవచతూరూపో హ్యయముకారః స్థూలసూక్ష్మబీజ

సాక్షిభి రుకారరూపైరుత్కర్షముభయత్వాద్వా స్థూలత్వా త్సూక్ష్మ
త్వా ద్బీజత్వా త్సాక్షిత్వాచ్చో త్కర్షతిహవై జ్ఞానసంతతిం సమా
నశ్చభవతి యఏవం వేద। సుషుప్తస్థాన శ్చతురాత్మాప్రాజ్ఞ ఈశ్వరశ్చ
తూరూపో మకారఏవచతూరూపో హ్యయమకారస్థూల సూక్ష్మబీజసా
క్షిభి ర్మకారరూపైర్మితేరపీతేర్వా స్థూలత్వా త్సూక్ష్మత్వా ద్బీజ
త్వా త్సాక్షిత్వాచ్చమినోతి హవా ఇదగ్ సర్వమపీతిశ్చభవతి య
ఏవంవేద। మాత్రామాత్రాః ప్రతిమాత్రాః కృత్వార్ధతురీయ ఈశ్వ
రగ్రాసస్స స్వరాట్స్వయమీశ్వరస్స్వప్రకాశ శ్చతురాత్మో తానుజ్ఞా
త్రనుజ్ఞావికల్పైరోతో హ్యయమాత్మాహ్యేతె వెదగ్ సర్వ మంతకాలె
కాలాగ్నిసూర్యోస్రైరనుజ్ఞాతో హ్యయమాత్మా హ్యస్యసర్వస్య స్వా
త్మానం దదాతీదగ్ సర్వం స్వాత్మానమెవ కరోతియథాతమస్సవితానుజ్ఞై
కరసో హ్యయమాత్మాచిద్రూప ఏవయథా దాహ్యందగ్ధ్వాగ్నిరవికల్పో
హ్యయమాత్మా వాఙ్మనోగోచరత్వా చ్చిద్రూపశ్చిద్రూపఓంకార
ఏవచరూపో హ్యయమోంకారఓతానుజ్ఞాత్రనుజ్ఞా వికల్పైరోంకా
రరూపైరాత్మైవ నామరూపాత్మకం హీదగ్ సర్వంతురీయత్వా చ్చిద్రూ
పత్వా దోతత్వా దనుజ్ఞాతృత్వా దనుజ్ఞైకత్వాదవికల్ప రూపత్వాచ్చా
వికల్పరూపం హీదగ్సర్వం నైవతత్ర కాచనభిదాస్త్యథతస్యాయ మా
దేశో౽మాత్రశ్చతుర్థో౽వ్యవహార్యః ప్రపంచోపశమశ్శివో౽ద్వైతఓం
కారఆత్మైవసంవిశత్యాత్మనాత్మానం యఏవంవెదైషవీరో నారసింహే
నానుష్టుభామంత్రరాజేన తురీయం విదిత్వాదేవ హ్యాత్మానం ప్రకాశ
యతి సర్వ సంహారసమర్థః పరిభవాసహః ప్రభుర్వ్యాప్తస్సదోజ్జ్వ
లో౽విద్యాతత్కార్యహీనస్స్వాత్మ బంధహర స్సర్వదాద్వైతరహితఆ
నందరూపస్సర్వాధిష్ఠాన స్సన్మాత్రో నిరస్తావిద్యాతమోమోహోహమ
మెవేతితస్మాదేవ మెవెమ మాత్మానం పరంబ్రహ్మానుసందధ్యా ద్వీరం
నృసింహమెవెతి॥ ఇతిద్వితీయఃఖండః॥౨॥

తస్యహవైప్రణవస్యయా పూర్వామాత్రాసాప్రథమః పాదో౽

వతి ద్వితీయా ద్వితీయస్య తృతీయాతృతీయస్య చతుర్థ్యోఃతామజ్ఞాత్ర
నుజ్ఞావికల్ప రూపాతయా తురీయం చతురాత్మానమన్విష్య చతుర్థః పా
దేనచ తయాతురీయేణానుచింతయన్ గ్రసేత్తస్య హవాఏతస్య ప్రణవ
స్యయాపూర్వామాత్రాపృథివ్యకారస్సఋగ్భిరృగ్వేదో బ్రహ్మవసవో
గాయత్రీ గార్హపత్యస్సప్రథమః పాదో భవతిభవతిచ సర్వేషు పా
దేషు చతురాత్మాస్థూలసూక్ష్మబీజసాక్షిభి ర్ద్వితీయాంతరిక్షం సఉకా
రస్సయజుర్భిర్యజుర్వేదో విష్ణురుద్రాస్త్రిష్టుబ్దక్షిణాగ్నిస్సద్వితీయః
పాదో భవతిభవతిచసర్వేషు పాదేషు చతురాత్మాస్థూలసూక్ష్మబీజసా
క్షిభిస్తృతీయాద్యౌస్సమకారస్ససామభిస్సామవేదో రుద్రాదిత్యాజ
గత్యాహవనీయ స్సతృతీయః పాదో భవతి భవతిచసర్వేషు పాదేషు
చతురాత్మా స్థూలసూక్ష్మ బీజ సాక్షిభి ర్యావసానే స్యచతుర్థ్యర్ధ
మాత్రాసాసౌమలోక ఓంకారస్సాథర్వణైర్మంత్రైరథర్వవేద స్సంవ
ర్తకోగ్నిర్మరుతో విరాడేకర్షి ర్భాస్వతీస్మృతా సాచతుర్థః పా
దో భవతిభవతిచ సర్వేషు పాదేషుచతు రాత్మాస్థూలసూక్ష్మబీజసాక్షి
భిర్మాత్రామాత్రాః ప్రతిమాత్రాః కృత్వోత్వా నుజ్ఞాత్రనుజ్ఞావికల్ప
రూపం చింతయన్ గ్రసేత్స్వోక్ష్యకృతోహూతపంవిరక్తశ్శుద్ధ స్సంవిష్టోనిర్వి
ఘ్నఇమమసుమియమెనుభూయామె హిదంసర్వం దృష్ట్వాసప్రపంచ హిసో
థ సకలస్సాధారోమృతమయశ్చతురాత్మాథమహాపీఠేసపరివారం తమె
తంచతుస్సప్తాత్మానం చతురాత్మానం మూలాగ్నావగ్నిరూపంప్రణవం
సందధ్యాత్సప్తాత్మానం చతురాత్మాన మకారంబ్రహ్మాణం నాభౌసప్తా
త్మానం చతురాత్మానముకారంవిష్ణుం హృదయెసప్తాత్మానంచతురాత్మా
నం మకారంరుద్రంభ్రూమధ్యేసప్తాత్మానం చతురాత్మానం చతుస్సప్తా
త్మానం చతురాత్మానమోంకారం సర్వేశ్వరంద్వాదశాంతె సప్తాత్మా
నం చతురాత్మానంచతుస్సప్తాత్మానం చతురాత్మాన మానందామృతరూ
వం షోడశాంతేథానందా మృతేనై తాంశ్చతుర్ధాసంపూజ్యతథాబ్రా
హ్మ మెవవిష్ణు మెవరుద్రమెవవిభక్తాం స్త్రీనెవవిభక్తాన్ లింగరూపా

నైవచసంపూర్ణోప్యేషహ్యైశ్చతుర్థా లింగాత్సంహృత్య తైజసాశరీరత్ర
యం సంవ్యాప్యతదధిష్ఠానమాత్మానం సంజ్వాల్యత తైజసఆత్మచైతన్యరూ
పం బలమవష్టభ్యగుణైక్యం సంపాద్య న హాస్థూలం మహాసూక్ష్మం మ
హాసూక్ష్మం మహాకారణంచ సంహృత్యమాత్రాభిరోతానుజ్ఞాత్రనుజ్ఞావి
కల్పరూపంచింతయన్గ్రసేత్ ॥ఇతితృతీయఃఖండః॥ ౩॥

తంవా ఏత మాత్మానం పరమం బ్రహ్మోంకారం తురీయోం
కారాగ్ర విద్యోతమనుష్టుభానత్వా ప్రసాద్యేమితి సంహృత్యాహమి
త్యనుసంధధ్యా దద్వైతమేవాత్మానం పరమం బ్రహ్మోంకారం తురీ
యోంకారాగ్ర విద్యోతమేవవకారదశాత్మానం నారసింహంనత్వామితి
సంహారన్నను సంధధ్యాదద్వైతమేవాత్మానంపరంబ్రహ్మోంకారం తు
రీయోంకారాగ్రవిద్యోతం తురీయోంకారాగ్ర విద్యోతప్రణవేనసంధిం
త్యానుష్టుభానత్వా సచ్చిదానందపూర్ణాత్మనవాత్మకం సచ్చిదానంద
పూర్ణాత్మానంపరంబ్రహ్మనంభావ్యాహమిత్యాత్మానమాదాయమనసా
బ్రహ్మణైకీకుర్యా ద్యదనుష్టుభైవవా ఏష ఉ ఏవ నృఏషహి సర్వత్ర సర్వ
దా సర్వాత్మా నృసింహో సౌ పరమేశ్వరో సౌహి సర్వత్ర సర్వదా
సర్వాత్మాసంత్సర్వమత్తినృసిహ్మా ఏవైకలఏషతురీయ ఏషఏవోగ్రఏషఏ
వవీరఏషఏవమహానేషఏవవిష్ణు రేషఏవ జ్వలన్నేషఏవ సర్వతోముఖ
ఏషఏవనృసింహ ఏషఏవభీషణ ఏషఏవభద్ర ఏషఏవమృత్యు మృత్యు
రేషఏవ నమామ్యేషఏవా హమేవంయోగారూఢో బ్రహ్మణ్యే వానుష్టు
భం సందధ్యాదోంకారఇతి । తదేతౌశ్లోకౌ భవతః । సంస్తభ్యసింహం
స్వసుతా న్గుణార్థాం త్సంయోజ్యశృంగై ఋషభస్యహత్వా । వ
శ్యాంస్ఫురంతీ మసతీంనిపీడ్యసంభక్ష్య సింహేనసఏషవీరః । శృంగప్రో
తా న్పదాస్పృష్ట్వాహత్వా తామగ్రసత్స్వయం । నత్వానబహుధా
దృష్ట్వా నృసింహస్స్వయముద్బభావితి॥ఇతిచతుర్థఃఖండః॥ ౪॥

అస్త్యేషఉఏవఅకార ఆప్తతమార్థ ఆత్మన్యేవ నృసింహేదేవే బ్రం
హ్మణి వర్తత ఏష హ్యాప్తతమ ఏషహి సాక్ష్యేష ఈశ్వర స్తత్సర్వ

గతో నహీదగ్ం సర్వమేవహ్యవ్యాప్తతమ ఇదగ్ం సర్వం యదయమాత్మా
మాయామాత్ర ఏష ఏవోగ్ర ఏషహ్యవ్యాప్తతమ ఏషఏవవీర ఏషహ్యవ్యా
ప్తతమ ఏషఏవ మహానేష హ్యవ్యాప్తతమ ఏష ఏవవిష్ణు రేషహ్య
వ్యాప్తతమ ఏషఏవజ్వలన్నేషహ్యవ్యాప్తతమ ఏషఏవసర్వతోముఖ ఏష
హ్యవ్యాప్తతమ ఏషఏవనృసింహ ఏషహ్యవ్యాప్తతమ ఏష ఏవభీషణ ఏష
హ్యవ్యాప్తతమ ఏషఏవభద్ర ఏషహ్యవ్యాప్తతమ ఏషఏవమృత్యు మృత్యు
రేషహ్యవ్యాప్తతమ ఏషఏవనమామ్యేషహ్యవ్యాప్తతమ ఏష ఏవాహ
మేషహ్యవ్యాప్తతమ ఆత్మైవ నృసింహోదేవో బ్రహ్మభవతి యఏవం
వేదసోఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామో నతస్య ప్రాణాఉ
త్క్రామంత్యత్రైవ సమవలీయంతే బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేత్యేష
ఏవోంకార ఉత్కృష్టతమార్థా ఆత్మన్యేవ నృసింహే దేవే బ్రహ్మణివ
ర్తతే తస్మాదేష సత్యస్వరూపో నహ్యన్యత్ స్వయమేయ మనాత్మప్రకా
శమేషహి స్వప్రకాశోఽసంగోఽన్యన్నవీక్షత ఆత్మాతో నాన్యథా ప్రాప్తిరా
త్మమాత్రం హ్యేతదుత్కృష్టమేష ఏవోగ్ర ఏష హ్యేవోత్కృష్ట ఏష
ఏవవీర ఏషహ్యేవోత్కృష్ట ఏషఏవమహానేష హ్యేవోత్కృష్ట ఏషఏవ
విష్ణురేషహ్యేవోత్కృష్ట ఏషఏవ జ్వలన్నేష హ్యేవోత్కృష్ట ఏషఏ
వసర్వతోముఖ ఏషహ్యేవోత్కృష్ట ఏషఏవనృసింహ ఏష హ్యేవోత్కృ
ష్ట ఏషఏవభీషణ ఏష హ్యేవోత్కృష్ట ఏషఏవభద్ర ఏష హ్యేవోత్కృష్ట
ఏషఏవమృత్యు మృత్యురేషహ్యే వోత్కృష్ట ఏషఏవనమామ్యేష హ్యే
వోత్కృష్ట ఏషఏవాహమేష హ్యేవోత్కృష్టస్తస్మాదాత్మాన మేవైనం
జానీయాదాత్మైవ నృసింహో దేవో బ్రహ్మభవతి యఏవం వేదసో
ఽకామో నిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామో నతస్య ప్రాణాఉత్క్రామం
త్యత్రైవసమవలీయంతే బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేత్యేష ఏవసుకా
రణోమహావిభూత్యర్థా ఆత్మన్యేవనృసింహే దేవే బ్రహ్మణివర్తతే త
స్మాదయమనల్పో భిన్నరూపస్స్వప్రకాశో బ్రహ్మైవాప్తతమ ఉత్కృ
ష్టతమ ఏతదేవ బ్రహ్మాపిసర్వజ్ఞం మహామాయం మహావిభూత్యేతదేవో

గ్రమేతద్ధిమహా విభూత్యేత దేవవీర మేతద్ధిమహా విభూత్యేతదేవమహా
దేతద్ధిమహా విభూత్యేతదేవవిష్ణ్వ తద్ధిమహావిభూత్యేతదేవజ్వలదేతద్ధి
మహా విభూత్యేతదేవ సర్వతోముఖమే తద్ధిమహావిభూత్యేత దేవనృ
సింహమేతద్ధిమహా విభూత్యేతదేవ భీషణమేతద్ధిమహా విభూత్యేతదేవ
భద్రమేతద్ధి మహావిభూత్యేత దేవమృత్యుమృత్యవే తద్ధిమహా విభూ
త్యేత దేవనమామ్యేతద్ధిమహా విభూత్యేతదేవా హమేతద్ధి మహావి
భూతి తస్మాదకారోకారాభ్యామిమ మాత్మానమోత మనుత్కృ
ష్టతమం చిన్మాత్రం సర్వద్రష్టారం సర్వసాక్షిణం సర్వగ్రాసం సర్వ
ప్రేమాస్పదం సచ్చిదానందమాత్రమేకరస సంపురతోऽస్మాత్సర్వస్మాత్సు
విభాతమస్వప్నం ప్రోతమనుత్కృష్టతమం మహామాయం మహావిభూతిం
సచ్చిదానందమాత్రమేకరస సంపరమేవ బ్రహ్మమకారేణ జానీయాదా
త్మైవ నృసింహో దేవః పరమేవబ్రహ్మభవతి యఏవం వేద సోऽకా
మోऽనిష్కామ ఆప్తకామ ఆత్మకామో నతస్యప్రాణా ఉత్క్రామం
త్యత్రైవసమవలీయంతే బ్రహ్మైవసన్బ్రహ్మాప్యేతీత్యేవప్రజాపతిరువాచ
ప్రజాపతిరువాచ॥ ఇతిపంచమః ఖండః॥

తే దేవా ఇమమాత్మానం జ్ఞాతుమైచ్ఛంతతాన్హాసురః పాప్మా పరిజగ్రాహతఐక్షంతహంతైన మాసురంపాప్మానం గ్రసామ ఇత్యేతమేవోంకారాగ్రవిద్యోతం తురీయతురీయమాత్మానముగ్ర మనుగ్రంవీర మవీరం మహాంతమమహాంతం విష్ణుమవిష్ణుం జ్వలంతమజ్వలంతం సర్వతోముఖమసర్వతోముఖం నృసింహమనృసింహం భీషణమభీషణం భద్రమభద్రం మృత్యుమృత్యుమమృత్యుమృత్యుం నమామ్యనమామ్యహ మనహం నృసింహానుష్టుభైవ బుబుధిరే తేభ్యోహాసావాసురః పాప్మా సచ్చిదానంద ఘనజ్యోతిర భవత్తస్మాదపక్వకషాయఇమమే వోంకారాగ్రవిద్యోతంతురీయతురీయమాత్మానం నృసింహానుష్టుభైవజానీయాత్తస్యాసురః పాప్మాసచ్చిదానంద ఘనజ్యోతిర్భవతి తేదేవాజ్యోతిరుత్తితీర్షవోऽద్వితీయా ద్భయమేవపశ్యం తఇమమే వోంకారాగ్రవిద్యో

తంతురీయమాత్మాన మనుసృత్యా స్వమ్యప్రణవేనైవ తస్మిన్నవస్థితాస్తే
భ్యస్తజ్జ్యోతిరస్య సర్వస్యపురతస్సువిభా తమద్వైత మచింత్యమలిం
గం స్వప్రకాశమానందఘనం శూన్యమభవదేవం విద్వాన్ప్రకాశంపరమే
వబ్రహ్మభవతి తేదేవాఃపుత్రైషణాయాశ్చవిత్తైషణాయాశ్చ లోకైష
ణాయాశ్చ ససాధనేభ్యోవ్యుత్థాయనిరాగారానిష్పరిగ్రహా అశిఖాఅ
యజ్ఞోపవీతా అంధాబధిరాముగ్ధాః క్లీబామూకా ఉన్మత్తాఇవ పరివర్త
మానాశ్శాంతాదాంతాఉపరతా స్తితిక్షవస్సమాహితాఆత్మరతయఆత్మ
క్రీడాఆత్మమిథునా ఆత్మానందాః ప్రణవమేవపరం బ్రహ్మాత్మప్రకాశం
శూన్యంజానంత స్తత్రైవ పరిసమాప్తా స్తస్మాద్దేవానాం వ్రతమాచ
రన్నోంకారేపరే బ్రహ్మణిపర్యవసితో భవేత్స ఆత్మనైవా త్మానం
పరంబ్రహ్మపశ్యతి తదేషశ్లోకః। శృంగేష్వశృంగంసంయోజ్యసింహంశృం
గేషుయోజయేత్ । శృంగాభ్యాంశృంగమాబధ్య త్రయోదేవాఉపాస
తఇతి॥ ఇతిసప్తమఃఖండః॥

దేవాహవైప్రజాపతి మబ్రువన్భూయఏవనో భగవాన్విజ్ఞాపయ
త్వితి తథేత్యజత్వాదమరత్వా దజరత్వాదమృతత్వా దశోకత్వాదమో
హత్వా దనశనాయత్వా దపిపాసత్వా దద్వైతత్వాచ్చాకారేణేమమా
త్మానమన్విష్యోత్కృష్టత్వా దుత్పాదకత్వాదుత్ప్రవేష్టృత్వా దుత్థాప
యితృత్వా దుద్రష్టృత్వా దుత్కర్తృత్వా దుత్పథవారకత్వా దుద్గ్రా
సత్వా దుద్భ్రాంతత్వా దుత్తీర్ణవికృతత్వాచ్చోంకారేణే మమాత్మా
నం పరమంబ్రహ్మనృసింహమన్విష్యా కారేణేమమాత్మానముకారంపూ
ర్వార్థమాకృష్య సింహీకృత్వో త్తరార్థేనతం సింహమాకృష్యమహ
త్త్వాన్మహస్త్వాన్మానత్వాన్ముక్తత్వా న్మహాదేవత్వా న్మహేశ్వరత్వాన్మ
హాసత్వా న్మహాచిత్వాన్మహానందత్వాన్మహాప్రభుత్వా చ్చమకారార్థే
నానేనాత్మనైకీకుర్యాదశరీరో నిరింద్రియోఽప్రాణో తమాశ్చిదానం
దమాత్రః సస్వరాడ్భవతి యఏవంవేదక స్త్వమిత్యహమితి హోవా
చైవమేవేదంసర్వం తస్మాదహమితి సర్వాభిధానం తస్యాదిరయమకా

రస్సఏవ భవతి సర్వం హ్యయమాత్మాయం హి సర్వాంతరో న హీదం స
ర్వమహమితి హోవాచైవ నిరాత్మకమాత్మైవేదం సర్వం తస్మాత్స
ర్వాత్మకేనాకారేణ సర్వాత్మకమాత్మానమన్విచ్ఛేద్బ్రహ్మైవేదగ్ం స
ర్వం సచ్చిదానందరూపగ్ం సచ్చిదానందరూపమిదగ్ం సర్వం సద్ధీదగ్ం సర్వం
సత్సదితి చిద్ధీదగ్ం సర్వం కాశతే ప్రకాశతే చేతి కిం సదితీదమిదం నేత్య
నుభూతిరితి కిం చిదితీయమిదం నేత్య వచనేనైవానుభవన్నువాచైవమేవ
చిదానందావప్యవచనేనైవానుభవన్నువాచ సర్వమన్యదితి స పరమా
నందస్య బ్రహ్మణో నామ బ్రహ్మేతి తస్యాంత్యోఽయం మకారస్స ఏవ భవతి
తస్మాన్మకారేణ పరమం బ్రహ్మాన్విచ్ఛేదితి కిమితి మేవమిత్యకార ఇత్యేవా
హా విచికిత్సన్నకారేణైవమాత్మానమన్విష్య మకారేణ బ్రహ్మణానుసం
దధ్యాముకారేణా విచికిత్సన్నశరీరో నిరింద్రియో ప్రాణో తమాస్సచ్చిదా
నందమాత్రస్స స్వరాడ్భవతి య ఏవం వేద బ్రహ్మ వా ఇదగ్ం సర్వమత్తృ
త్వాదుగ్రత్వాద్వీరత్వాన్మహత్వాద్విష్ణుత్వాజ్జ్వలత్వాత్సర్వతోము
ఖత్వాన్నృసింహత్వాద్భీషణత్వాద్భద్రత్వాన్మృత్యుమృత్యుత్వాన్న
మామిత్వాదహంత్వాదితి సతతం హ్యేతద్బ్రహ్మోగ్రత్వాద్వీరత్వా
న్మహత్వాద్విష్ణుత్వాజ్జ్వలత్వాత్సర్వతోముఖత్వాన్నృసింహత్వా
ద్భీషణత్వాద్భద్రత్వాన్మృత్యుమృత్యుత్వాన్నమామిత్వాదహంత్వాది
తి తస్మాదకారేణ పరమం బ్రహ్మాన్విష్య మకారేణ మన ఆద్య విచారం మన
ంవిసాక్షిణమన్విచ్ఛేత్సయద్యైతత్సర్వం స హ్యేతత్తేన చేతత్సర్వమస్మిన్ప్ర
విశతి స యదా ప్రతిబుధ్యతే తదేతత్సర్వమస్మాదేవోత్తిష్ఠతి తదేతత్సర్వం
నిరూప్య ప్రత్యూహ్య సంపీడ్య సంజ్వాల్య సంభక్ష్య స్వాత్మానమేవైషాం
దదాత్యత్యుగ్రోఽతి వీరోఽతి మహానతి విష్ణురతి జ్వలన్నతి సర్వతోముఖో
ఽతి నృసింహోఽతి భీషణోఽతి భద్రోఽతి మృత్యుమృత్యురతి నమామ్యత్యహం
భూత్వా స్వే మహిమ్ని సదా సమాస్తే తస్మాదేనమకారార్థేన పరేణ బ్ర
హ్మణైకీకుర్యాదుకారేణా విచికిత్సన్నశరీరో నిరింద్రియో ప్రాణో తమా
స్సచ్చిదానందమాత్రస్స స్వరాడ్భవతి య ఏవం వేద । తదేష శ్లోకః॥ స్వం

గంశృంగాధ్రమాకృష్య శృంగేణానేనయోజయేత్ । శృంగమేనంపరే
శృంగే తమనేనాపియోజయేత్॥ ఇతిప్రథమఃఖండః॥

అథతురీయఏషఓతశ్చప్రోతశ్చహ్యయమాత్మానృసింహోస్మింశ్చ
వర్ణమయం సర్వాత్మాయం హిసర్వం నైవాతో ద్వయోహ్యయ మా
త్మైక ఏవావికల్పో నహివస్తుసదయం హ్యోతఇవ సఘనోయం చిద్ఘన
ఆనందఘనఏవైకరసోహ్యయ మాత్మైకలఏవా వికల్పశ్చైష ఓంకారఏ
వంనైవమితి పృష్టఓమిత్యేవాహ వాగ్వాఓంకారో వాగేవేదంసర్వంన
హ్యశబ్దమివేహాస్తిచిన్మయోహ్యయమోంకారశ్చిన్మయమిదం సర్వం
తస్మాత్పరమేశ్వరఏవైక మేవతద్భవత్యేతదమృత మభయమేతద్బ్రహ్మా
భయంవై బ్రహ్మాభయంవై బ్రహ్మాభయగ్ం హివైబ్రహ్మాభవతి యఏవం
వేదేతి రహస్యమనుజ్ఞాతా హ్యయమాత్మైష హ్యస్యసర్వస్య స్వాత్మా
న మనుజానాతి నహీదం సర్వంస్వత ఆత్మవిన్నహ్యయ మోతో నానుజ్ఞా
తాసంగిత్వా దవికారిత్వా దసత్వాదన్యస్యానుజ్ఞాతాహ్యయ మోంకా
రఓమితిహ్యనుజానాతివాగ్వాఓంకారో వాగేవేదంసర్వ మనుజానాతిచి
న్మయోహ్యయ మోంకారశ్చిద్ధీదగ్ంసర్వం నిరాత్మకమాత్మసాత్కరో
తి తస్మాత్పరమేశ్వరఏవైకమేవతద్భవత్యేతదమృతమభయమేతద్బ్రహ్మా
భయంవైబ్రహ్మాభయగ్ం హివైబ్రహ్మాభవతి యఏవంవేదేతి వేదరహస్య
మనుజ్ఞైకరసోహ్యయమాత్మా ప్రజ్ఞానఘనఏవాయం యస్మాత్సర్వస్మాత్ప
రతస్సు విభాతోతశ్చిద్ఘనఏవ హ్యయమోతో నానుజ్ఞాతైతదాత్మ్యగ్
హీదగ్సర్వం సవైవానుజ్ఞైకరసోహ్యయ మోంకార ఓమితిహ్యేవా
నుజానాతి వాగ్వాఓంకారో వాగేవహ్యను జానాతిచిన్మయో హ్యయ
మోంకారశ్చిదేవ హ్యనుజ్ఞాతా తస్మాత్పరమేశ్వరఏవైకమేవ తద్భవ
త్యేతదమృత మభయమేతద్బ్రహ్మాభయంవై బ్రహ్మాభయగ్ హివైబ్ర
హ్మాభవతి యఏవంవేదేతి వేదరహస్య మవికల్పో హ్యయమాత్మాద్వితీ
యత్వాదవికల్పోహ్యయమోంకారోద్వితీయత్వాదేవచిన్మయోహ్యయ
మోంకారశ్చిన్మయమిదగ్ సర్వంతస్మాత్పరమేశ్వర ఏవైకమేవతద్భవ

త్యవికల్పోవావికల్పోపి నాత్రకాచనభిదాస్తినైవ తత్రకాచనభిదాస్త్య
త్రభిదామివమన్యమానశ్శతధాసహస్రధా భిన్నోమృత్యోస్సమృత్యు
మాప్నోతి తదేతదద్వయం స్వప్రకాశంమహానందమాత్మైవైతదమృతమ
భయమేతద్బ్రహ్మాభయంవైబ్రహ్మాభయంహివై బ్రహ్మభవతి యఏవం
వేదేతిరహస్యం॥ ఇత్యష్టమఃఖండః॥

దేవాహవైప్రజాపతిమబ్రువన్భూయ ఏవనోభగవానోంకారమా
త్మానముపదిశేతి తథేత్యుపద్రష్టానుమంతైష ఆత్మానృసింహశ్చిద్రూప
ఏవావికారోహ్యుపలబ్ధాస్య సర్వస్యసర్వత్రనహ్యస్తిద్వైతసిద్ధిరాత్మైవ
సిద్ధోద్వితీయో మాయయాహ్యన్య దివసవాఏష ఆత్మాపర ఏవైషసర్వం
తదాహిప్రజ్ఞైనైషావిద్యా జగత్సర్వ మాత్మాపరమాత్మైవస్వప్రకాశోప్య
విషయజ్ఞానత్వాజ్జానన్నేవ హ్యన్యత్రాన్యంనవిజానాత్యనుభూతేర్మా
యాచతమోరూపాను భూతిస్తదేతజ్జడం మోహాత్మకమనంతమిదం
రూపమస్యాస్యవ్యంజకానిత్యనివృత్తావిమూఢై రాత్మైవప్రస్యాస్య సత్య
మసత్త్వంచ దర్శయతి సిద్ధత్వాసిద్ధత్వాభ్యాం స్వతంత్రాస్వతంత్రత్వే
న సైషావటబీజసామాన్య వదనేకవట శక్తిరేకైవ తద్యథావటబీజసా
మాన్యమేకమనేకాంత్స్వావ్యతిరిక్తాన్వటాంత్సబీజానుత్పాద్య తత్రతత్ర
పూర్ణాం సత్తిష్ఠత్యేవమేవైషా మాయాస్వావ్యతిరిక్తాని పూర్ణాని
క్షేత్రాణి దర్శయిత్వా జీవేశావాభాసేనకరోతి మాయాచావిద్యా
చ స్వయమేవభవతి సైషాచిత్రాసుదృఢాబహ్వంకురాస్వయం గుణభి
న్నాంకురేష్వపి గుణభిన్నా సర్వత్ర బ్రహ్మవిష్ణు శివరూపిణీ చైతన్య
దీప్తా తస్మాదాత్మన ఏవత్రైవిధ్యం సర్వత్రయోనిత్వ మభిమంతాజీవో
నియంతేశ్వరస్సర్వాహంమానీహిరణ్యగర్భ(స్త్రి)రూపఈశ్వరవద్వ్య
క్తచైతన్యస్సర్వగో హ్యేషఈశ్వరః క్రియాజ్ఞానాత్మా సర్వంసర్వ
మయం సర్వేజీవాస్సర్వమయాస్సర్వా వస్థాసుతథాప్యల్పాస్సవాఏ
షభూతానీంద్రియాణి విరాడ్దేవతాః కోశాంశ్చ సృష్ట్వా ప్రవిశ్యా
మూఢోమూఢ ఇవవ్యవహరన్నాస్తేమాయయైవతస్మాదద్వయ ఏవాయ

మాత్మాసన్మాత్రో నిత్యః శుద్ధో బుద్ధస్సత్యో ముక్తో నిరంజనో విభురద్వయానందః పరః ప్రత్యగేకరసః ప్రమాణై రేతై రవగత స్సత్తామాత్రం హీదగ్ం సర్వం సదేవ పురస్తాత్సిద్ధం హి బ్రహ్మ నహ్యత్ర కించ నానుభూయతే నావిద్యానుభవాత్మని స్వప్రకాశే సర్వసాక్షిణ్యవిక్రియే ద్వయ మేవ పశ్యతే హ్యపి సన్మాత్ర మసదన్యత్సత్యం హీత్థం పురస్తాదయోనిస్స్వాత్మస్థమానంద చిద్ఘనం సిద్ధం హ్యసిద్ధం తద్విష్ణురీశానో బ్రహ్మాన్యదపి సర్వం సర్వగతం సర్వమత ఏవ శుద్ధో బాధ్య స్వరూపో బుద్ధస్సుఖస్వరూప ఆత్మా న హ్యతం నిరాత్మకమపి నాత్మా పురతో హి సిద్ధో న హీదగ్ం సర్వం కదాచిదాత్మాహి స్వమహిమస్థో నిరపేక్ష ఏక ఏవ సాక్షీ స్వప్రకాశః కిం తన్నిత్యమాత్మాత్ర హ్యేవ న విచికిత్స మేతద్ధీదగ్ం సర్వం సాధయతి ద్రష్టా ద్రష్టుస్సాక్ష్యవిక్రియ స్సిద్ధో నిరవద్యో బాహ్యాభ్యంతర వీక్షణాత్సువిస్ఫుట స్తమసః పరస్తాద్భాతై షదృష్టా వేశ్య దృష్టా వ్యవహార్యో హ్యల్పోపి నాల్ప స్సాక్ష్యవిశేషో నాన్యస్సుఖదుఃఖోద్వయః పరమాత్మా సర్వజ్ఞో నంతో భిన్నా ద్వయస్సర్వదా సంవిత్తిర్మాయయా నా సంవిత్తిః స్వప్రకాశే యాయా మేవ దృష్టాః కిమద్వయేన ద్వితీయ మేవ న మాయ మేవం బ్రూహ్యేవ భగవన్నితి దేవా ఊచుర్మాయ మేవ దృశ్యతే వేన్యాత్మజ్ఞా సంగో హ్యయమాత్మా తో మాయాయ మేవ స్వప్రకాశాదిదం హి సత్సం విస్మయత్వాద్మాయ మేవ నేతి హోవాచ ముహూర్తం తో నం గా వయమితి హోచుః కథం పశ్యతీతి హోవాచ న వయం పిద్మ ఇతి హోచు స్తతో యా యా మేవ స్వప్రకాశా ఇతి హోవాచ న చ స త్సం విస్మయా ఏతో హి పురస్తాత్సువిభాతమవ్యవహార్య మేవాద్వయం జ్ఞాతో నైవ విజ్ఞాతో విదితా విదితా త్పర ఇతి హోచుస్స హోవాచ తద్వా ఏతద్బ్రహ్మాద్వయం బ్రహ్మత్వాన్నిత్యం శుద్ధం బుద్ధం ముక్తం సత్యం సూక్ష్మం పరిపూర్ణమద్వయం సదానందచిన్మాత్రమాత్మైవావ్యవహార్యం కేన చిత్తదేతదాత్మానమోమిత్యపశ్యంతః పశ్యంత స్తదేతత్సత్య మాత్మా బ్రహ్మైవ బ్రహ్మాత్మైవాత్ర హ్యేవ న విచికిత్స్యోమితి సత్యం తదేతత్పండితా ఏవ పశ్యంత్యే తద్ధ్యశబ్దమస్పర్శమరూపమర

సమగంధమవక్తవ్య మనాదాతవ్యమగంతవ్యమ విసర్జయితవ్య మనా
నందయితవ్యమమంతవ్య మబోద్ధవ్య మనహం కర్తయితవ్య మచేత
యితవ్యమప్రాణయితవ్య మనపానయితవ్య మవ్యానయితవ్యమనుదాన
యితవ్య మసమానయితవ్య మనింద్రియమవిషయ మకరణ మలక్షణమ
సంగమగుణమవిక్రియమవ్యపదేశ్యమ సత్త్వమ రజస్క మతమస్క మమా
యమభయమప్యౌపనిషద మేవ సువిభాతం సకృద్విభాతం పురతోఽస్మా
త్సర్వస్మాత్సువిభాతమద్వయం పశ్యతో హంసస్సోఽహమితి స హోవా
చ కిమేవమ్పృష్టోఽపృష్టో వేతి దృష్టా విదితా విదితా త్వర ఇతి హోచుః క్వైవ
సా కథమితి హోచుః కిం తేన న కించనేతి హోచుర్యాయ మేవాశ్చర్య
రూపా ఇతి హోవాచ న చేత్యాహో మిత్యనుజానీధ్వం బ్రూహ్యేతేన
మితి జ్ఞాతోఽజ్ఞాతశ్చేతి హోచుర్నచైనమితి హోచురితి బ్రూహ్యేవైన
మాత్మసిద్ధమితి హోవాచ పశ్యామ ఏవ భగవో న చ వయం పశ్యామో
నైవ వయం వక్తుం శక్నుమో నమస్తేఽస్తు భగవన్ప్రసీదేతి హోచుర్నభే
త్తవ్యం పృచ్ఛతేతి హోవాచ క్వైషానుజ్ఞైకైవ ఏవాత్మేతి హోవా
చ తే హోచుర్నమస్తుభ్యం వయం త ఇతి హ ప్రజాపతిర్దేవాననుశ
శాసానుశశాసేతి తదేష శ్లోకః ॥ ఓతమోతేన జానీయాదనుజ్ఞాతార
మాంతరం । అనుజ్ఞామద్వయం లబ్ధ్వా ఉపద్రష్టారమావ్రజేదితి ॥ ఇతి నవ
మః ఖండః ॥

ఓం ॥ భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

ఇత్యథర్వణవేదే నృసింహతాపినీయోపనిషది

ఉత్తరతాపినీ సమాప్తా ॥ ౨౭ ॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయాజుషీ - కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్ - ౩౮.

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥ ॥అథ కాలాగ్ని రుద్రోపనిషద స్సంవర్తకోఽగ్ని ఋషిర నుష్టుప్ ఛందః శ్రీకాలాగ్నిరుద్రో దేవతా శ్రీరుద్రప్రీత్యర్థే భస్మత్రిపుం డ్రధారణే వినియోగః॥ ॥ఓం॥ అథ కాలాగ్నిరుద్రం భగవంతం సనత్కు మారః పప్రచ్ఛ। అధీహి భగవన్ త్రిపుండ్ర విధింసతత్త్వం కిం ద్రవ్యం కియ త్ స్థానం కతిప్రమాణం కా రేఖాః కేమంత్రాః కా శక్తిః కిం దైవతం కః క ర్తా కిం ఫలమితి చ। తం హోవాచ భగవాన్కాలాగ్నిరుద్రః। య ద్ద్రవ్యం తదాగ్నేయం భస్మ। సద్యోజాతాది పంచ బ్రహ్మమంత్రైః పరి గృహ్య। అగ్నిరితి భస్మ వాయురితి భస్మ వ్యోమేతి భస్మ జలమితి భస్మ స్థ లమితి భస్మ ఇత్యనేనాభిమంత్ర్య। మానస్తోక ఇతి సముద్ధృత్య। జలేన సం సృజ్య త్రియాయుషమితి। శిరోలలాటవక్షః స్కంధేషు త్రియాయుషై స్త్ర్యంబకైస్త్రిశక్తిభిస్తిర్యక్తిస్రో రేఖాః ప్రకుర్వీత। వ్రతమేతచ్ఛాం భవం సర్వేషు వేదేషు వేదవాదిభిరుక్తం భవతి తస్మాత్తత్సమాచరేన్ము ముక్షుర్న పునర్భవాయ। అథ సనత్కుమారః పప్రచ్ఛ ప్రమాణమస్య త్రిపుండ్రధారణస్య। త్రిధా రేఖా భవంత్యాలలాటాదా చక్షుషోరామూ ర్ధ్నోరాభ్రువోర్మధ్యతశ్చ। యాస్య ప్రథమా రేఖా సా గార్హపత్యశ్చా కారో రజో భూర్లోకః ఆత్మా క్రియా శక్తిః ఋగ్వేదః ప్రాతస్సవనం మహేశ్వరో దేవతేతి। యాస్య ద్వితీయా రేఖా సా దక్షిణాగ్ని రుకారస్స త్త్వమంతరిక్షమంతరాత్మా చేచ్ఛాశక్తిర్యజుర్వేదో మాధ్యందినగ్ం సవ నగ్ం సదాశివో దేవతేతి। యాస్య తృతీయా రేఖా సాహవనీయో మకార స్తమో ద్యౌర్లోకః పరమాత్మా జ్ఞానశక్తిః సామవేదస్తృతీయ సవనం మహాదేవో దేవతేతి। ఏవం త్రిపుండ్రం భస్మనా కరోతి యో విద్వాన్బ్ర

హ్మచారీ గృహీ వానప్రస్థో యతిర్వా సమహాపాతకో పపాతకేభ్యః పూ
తో భవతి । ససర్వేషు తీర్థేషు స్నాతో భవతి । ససర్వాన్వేదానధీతో
భవతి । ససర్వాన్ దేవాన్ జ్ఞాతో భవతి । ససతతం సకల రుద్రమంత్ర
జాపీ భవతి । ససకలభోగాన్ భుంక్తే దేహంత్యక్త్వా శివసాయుజ్యమేతి
నసపునరావర్తతే నసపునరావర్తత ఇత్యాహ భగవాన్కాలాగ్నిరు
ద్రః । యస్త్వేతదధీతే సోప్యేవ మేవ భవతీత్యోం సత్యమిత్యుపని
షత్ ॥ ॥ ॥సహనావవత్వితి శాంతిః॥ ॥

॥ ॥ఇతి కాలాగ్నిరుద్రోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥ ౫౮.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథసామవ - మైత్రేయోపనిషత్ - ౫౯.

॥ ॥అప్యాయంత్వితి శాంతిః॥ ॥

ఓం॥ బృహద్రథో వై నామరాజా రాజ్యే జ్యేష్ఠంపుత్రంనిధాపయి
త్వేదమశాశ్వతం మన్యమానశ్శరీరం వైరాగ్యముపేతోఽరణ్యం నిర్జ
గామ సతత్రపరమంతప ఆస్థాయాదిత్యమీక్షమాణ ఊర్ధ్వబాహుస్తి
ష్ఠత్యంతే సహస్రస్య మునిరంతిక మాజగామాగ్నిరివాధూమ కస్తేజసా
నిర్దహన్నివాత్మ విద్భగవాంచ్ఛాకాయన్య ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠవరంవృణీష్వే
తిరాజాన మబ్రవీత్సతస్మై నమస్కృత్యోవాచ భగవ న్నాహమాత్మ
విత్త్వంతత్వవిచ్ఛృణుమోవయం సత్వంనోబ్రూహీత్యేతద్వృత్తం
పురస్తాదశక్యం మాపృచ్ఛప్రశ్నమైక్ష్వాకాన్యాన్కామాన్ వృణీష్వేతి
శాకాయన్యస్యచరణావభి మృశమానో రాజేమాంగాథాం జగాద॥
౧॥ అథకిమేతైర్వాన్యానాం శోషణం మహార్ణవానాం శిఖరిణాంప్ర
పతనం ధ్రువస్యప్రచలనం స్థానంవాతరూణాం నిమజ్జనం పృథివ్యాస్థానా

దవసరణం పురాణాం సోహమిత్యేత ద్విధేస్మిన్సంసారే కిం కామోప
భోగైర్యైరేవాశ్రితస్యాసకృదిహావర్తనం దృశ్యత ఇత్యుద్ధర్తుమ
ర్హసీత్యంధోదపానస్థోభేక ఇవాహమస్మింత్సంసారే భగవంస్త్వం
నోగతిరితి॥ ౨॥ భగవంచ్ఛరీరమిదం మైథునాదేవోద్భూతంసంవిదప
పేతం నిరయఏవమూత్రద్వారేణ నిష్క్రాంతమస్థిభిశ్చితం మాంసేనా
నులిప్తం చర్మణావబద్ధం విణ్మూత్రవాతపిత్తకఫమజ్జామేదోవసాభిర
న్యైశ్చమలైర్బహుభిః పరిపూర్ణమేతాదృశే శరీరే వర్తమానస్య భ
గవంస్త్వంనోగతిరితి॥ ౩॥ అథభగవాంచ్ఛాకాయన్యస్సుప్రీతోబ్రవీద్రా
జానం మహారాజబృహద్రథేక్ష్వాకువంశ ధ్వజశీర్షాత్మజ్ఞః కృతకృత్య
స్త్వంమరున్నామ్నో విశ్రుతోసీత్యయం ఖల్వాత్మాతేక తమో భగ
వాన్వర్ణ్య ఇతి తం హోవాచ । శబ్దస్పర్శాదయో యేర్థా అన
ర్థా ఇవ తే స్థితాః । యేషాంసక్తస్తుభూతాత్మా నస్మరేచ్చ పరంపదం । త
పసాప్రాప్యతే సత్త్వం సత్త్వాత్సంప్రాప్యతే మనః। మనసాప్రాప్యతే హ్యా
త్మాహ్యాత్మాపత్త్యా నివర్తతే । యథానిరింధనో వహ్నిస్స్వయోనావు
పశామ్యతి । తథావృత్తిక్షయాచ్చిత్తం స్వయోనావుపశామ్యతి । స్వ
యోనావుపశాంతస్యమనసస్సత్యగామినః । ఇంద్రియార్థవిమూఢస్యా
నృతాఃకర్మవశానుగాః । చిత్తమేవహిసంసార స్తత్ప్రయత్నేనశోధ
యేత్ । యచ్చిత్తస్తన్మయోభవతి గుహ్యమేతత్సనాతనం । చిత్తస్యహి
ప్రసాదేన హంతికర్మశుభాశుభం । ప్రసన్నాత్మాత్మనిస్థిత్వా సుఖమవ్య
యమశ్నుతే । సమాసక్తంయదాచిత్తం జంతోర్విషయగోచరే । య
ద్యేవంబ్రహ్మణిస్యాత్తత్కో నముచ్యేతబంధనాత్ । హృత్పుండరీకమధ్యే
తు భావయేత్పరమేశ్వరం । సాక్షిణంబుద్ధివృత్తస్య పరమప్రేమగోచ
రం । అగోచరంమనోవాచా మవధూతాదిసంప్లవం । సత్తామాత్రప్ర
కాశైక స్వభావంభావనాతిగం । అహేయమనుపాదేయ మసామాన్య
విశేషణం । ధ్రువం స్తిమితగంభీరం నతేజోనతమస్తతం । నిర్వికల్పంనిరా
భాసం నిర్వాణ మయసంవిదం । నిత్యశ్శుద్ధోబుద్ధముక్తస్వభావ స్సత్య

స్వాత్మన్యస్సంవిభుశ్చాద్వితీయః । ఆనందాబ్ధిర్యత్పరస్సోహ మస్మి ప్రత్యగ్ధా
తుర్నాత్ర సంశీతిరస్తి । ఆనందమంతర్నిజమాశ్రయంత మాశాపిశాచీ
మవమానయంతం । ఆలోకయంతం జగదింద్రజాల మాపత్కథం మాం ప్ర
విశేదసంగం । వర్ణాశ్రమాచార యుతా విమూఢాః కర్మానుసారేణ ఫ
లం లభంతే । వర్ణాదిధర్మంహి పరిత్యజంత స్స్వానందతృప్తాః పురుషా
భవంతి । వర్ణాశ్రమం సావయవం స్వరూప మాద్యంతయుక్తం హ్యతికృ
చ్ఛ్రమాత్రం । పుత్రాదిదేహేష్వభిమానశూన్యం భూత్వా వసేత్సౌఖ్యత
మే హ్యనంతే ॥ ౮ ॥ ఇతిప్రథమోధ్యాయః ॥

అథభగవాన్మైత్రేయః కైలాసం జగామ తంగత్వోవాచ భో భ
గవన్పరమతత్త్వరహస్యమను బ్రూహీతి స హోవాచ మహాదేవః । దే
హో దేవాలయః ప్రోక్తస్స జీవః కేవలశ్శివః । త్యజేదజ్ఞాన నిర్మాల్యం
సోహం భావేన పూజయేత్ । అభేదదర్శనం జ్ఞానం ధ్యానం నిర్విష
యం మనః । స్నానం మనోమలత్యాగ శ్శౌచమింద్రియనిగ్రహః । బ్రహ్మా
మృతం పిబేద్భైక్ష మాచరేద్దేహరక్షణే । వసేదేకాంతికో భూత్వా చై
కాంతే ద్వైతవర్జితః । ఇత్యేవమాచరేద్ధీమాన్ స ఏవం ముక్తిమాప్ను
యాత్ ॥ ౧ ॥ జాతం మృతమిదం దేహం మాతాపితృమలాత్మకం । సుఖ
దుఃఖాలయామేధ్యం స్పృష్ట్వా స్నానం విధీయతే । ధాతుబద్ధం మహారో
గం పాపమందిరమధ్రువం । వికారాకారవిస్తీర్ణం స్పృష్ట్వా స్నానం వి
ధీయతే । నవద్వారమలస్రావం సదా కాలే స్వభావజం । దుర్గంధం దు
ర్మలోపేతం స్పృష్ట్వా స్నానం విధీయతే । మాతృసూతకసంబంధం సూ
తకే సహజాయతే । మృతసూతకజం దేహం స్పృష్ట్వా స్నానం విధీయతే ।
అహంమమేతి విణ్మూత్ర లేపగంధాదిమోచనం । శుద్ధశౌచ మితి ప్రోక్తం
మృజ్జలాభ్యాం తు లౌకికం । చిత్తశుద్ధికరం శౌచం వాసనాత్రయనాశనం ।
జ్ఞానవైరాగ్యమృత్తోయైః క్షాలనాచ్ఛౌచముచ్యతే ॥ ౨ ॥ అద్వైతభావనా
భైక్షమభక్ష్యం ద్వైతభావనం । గురుశాస్త్రోక్తభావేన భిక్షోర్భైక్షం విధీ
యతే । విద్వాంత్స్వదేశముత్సృజ్య సన్న్యాసానంతరం స్వతః । కారా

గారవినిర్ముక్తః స్వైరవద్ధారతో వసేత్ । అహంకార సుతం విత్త
భ్రాతరం మోహమందిరం । ఆశాపత్నీం త్యజేద్యావ త్తావన్ముక్తో న సంశ
యః । మృతా మోహమయీ మాతా జాతో బోధమయస్సుతః । సూతక
ద్వయసంప్రాప్తౌ కథం సంధ్యాముపాస్మహే । హృదాకాశే చిదాదిత్యస్స
దా భాసతి భాసతే । నాస్తమేతి న చోదేతి కథం సంధ్యాముపాస్మహే । ఏ
కమేవాద్వితీయం యద్ గురోర్వాక్యేన నిశ్చితం । ఏతదేకాంతమిత్యుక్తం
న మఠం న వనాంతరం । అసంశయవతాం ముక్తిస్సంశయావిష్టచేతసాం ।
న ముక్తిర్జన్మజన్మాంతే తస్మాద్విశ్వాసమాప్నుయాత్ । కర్మత్యాగా
న్న సంన్యాసో న ప్రైషోచ్చారణేన తు । సంధౌ జీవాత్మనోరైక్యం సన్న్యా
సః పరికీర్తితః । వమనాహారవద్యస్య భాతి సర్వేషణాదిషు । తస్యాధి
కారస్సన్న్యాసే త్యక్తదేహాభిమానినః । యదా మనసి వైరాగ్యం జాతం స
ర్వేషు వస్తుషు । తదైవ సన్న్యసేద్విద్వా నన్యథా పతితో భవేత్ । ద్రవ్యా
ర్థమన్నవస్త్రార్థం యః ప్రతిష్ఠార్థమేవ చ । సన్న్యసేదుభయభ్రష్టస్స
ముక్తిం నాప్తుమర్హతి । ఉత్తమా తత్త్వచింతైవ మధ్యమం శాస్త్రచింత
నం । అధమా మంత్రచింతా చ తీర్థభ్రాంత్యధమాధమా । అనుభూతిం వి
నా మూఢో వృథా బ్రహ్మణి మోదతే । ప్రతిబింబితశాఖాగ్రఫ
లాస్వాదనమోదవత్ । న త్యజేచ్చేద్యతిర్ముక్తో యో మా
ధూకరమాంతరం । వైరాగ్యజనకౌ శ్రద్ధా కళత్రం జ్ఞాననందనం । ధనవృ
ద్ధా వయోవృద్ధా విద్యావృద్ధాస్తథైవ చ । తే సర్వే జ్ఞానవృద్ధస్య కింకరాశ్శి
ష్యకింకరాః । యన్మాయయా మోహితచేతసో మామాత్మానమాపూ
ర్ణమలబ్ధవంతః । పరం విదగ్ధోదరపూరణాయ భ్రమంతి కాకా ఇవ సూర
యోఽపి । పాషాణలోహమణిమృణ్మయవిగ్రహేషు పూజాపునర్జనన
భోగకరీ ముముక్షోః । తస్మాద్యతిస్స్వహృదయార్చనమేవ కుర్యాద్బా
హ్యార్చనం పరిహరేదపునర్భవాయ । అంతఃపూర్ణో బహిఃపూర్ణః
పూర్ణకుంభ ఇవార్ణవే । అంతశ్శూన్యో బహిశ్శూన్యశ్శూన్యకుంభ
ఇవాంబరే । మా భవ గ్రాహ్యభావాత్మా గ్రాహకాత్మా చ మా భవ । భా

వనామఖిలాం త్యక్త్వా యదవశిష్టం తన్మయో భవ। ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాని త్యక్త్వా వాసనయా సహ । దర్శనప్రథమాభాస మాత్మానం కేవలం భజ । సంశాంతసర్వసంకల్పా యా శిలావదవస్థితిః । జాగ్రన్నిద్రావినిర్ముక్తా సా స్వరూపస్థితిః పరేతి॥ ఇతి ద్వితీయోఽధ్యాయః॥

అహమస్మి పరశ్చాస్మి బ్రహ్మాస్మి ప్రభవోస్మ్యహం । సర్వలోకగురుశ్చాస్మి సర్వలోకోస్మి సోస్మ్యహం । అహమేవాస్మి సిద్ధోస్మి శుద్ధోస్మి పరమోస్మ్యహం। అహమస్మి సదా సోస్మి నిత్యోస్మి విమలోస్మ్యహం । విజ్ఞానోస్మి విశేషోస్మి సోమోస్మి సకలోస్మ్యహం । మానావమానహీనోస్మి నిర్గుణోస్మి శివోస్మ్యహం । ద్వైతాద్వైతవిహీనోస్మి ద్వంద్వహీనోస్మి సోస్మ్యహం । భావాభావవిహీనోస్మి భాషాహీనోస్మి భాస్మ్యహం శూన్యాశూన్యప్రభావోస్మి శోభనాశోభనోస్మ్యహం । శుభోస్మి శోకహీనోస్మి చైతన్యోస్మి సమోస్మ్యహం । తుల్యాతుల్యవిహీనోస్మి నిత్యశుద్ధః సదాశివః । సర్వాసర్వవిహీనోస్మి సాత్త్వికోస్మి సదాస్మ్యహం । ఏకసంఖ్యావిహీనోస్మి ద్విసంఖ్యావానహం న చ । సదసద్భేదహీనోస్మి సంకల్పరహితోస్మ్యహం । నానాత్మభేదహీనోస్మి హ్యఖండానందవిగ్రహః॥ నాహమస్మి న చాన్యోస్మి దేహాదిరహితోస్మ్యహం । ఆశ్రయాశ్రయహీనోస్మి ఆధారరహితోస్మ్యహం। బంధమోక్షవిహీనోస్మి శుద్ధం బ్రహ్మాస్మి సోస్మ్యహం । చిత్తాదిసర్వహీనోస్మి పరమోస్మి పరాత్పరః । సదా విచారరూపోస్మి నిర్విచారోస్మి సోస్మ్యహం । అకారోకార రూపోస్మి మకారోస్మి సనాతనః । ధ్యాతృధ్యానవిహీనోస్మి ధ్యేయహీనోస్మి సోస్మ్యహం । సర్వపూర్ణస్వరూపోస్మి సచ్చిదానందలక్షణః । సర్వతీర్థస్వరూపోస్మి పరమాత్మాస్మ్యహం శివః । లక్ష్యాలక్ష్యవిహీనోస్మి లయహీన రసోస్మ్యహం । మాతృమానవిహీనోస్మి మేయహీనశివోస్మ్యహం । న జగత్సర్వద్రష్టాస్మి నేత్రాదిరహితోస్మ్యహం । ప్రవృద్ధోస్మి ప్రబుద్ధోస్మి ప్రసన్నోస్మి గరోస్మ్యహం । సర్వేంద్రియవిహీనోస్మి సర్వకర్మ కృదప్యహం । సర్వవేదాంతతృప్తోస్మి సర్వదా సులభోస్మ్యహం । ముదితాముదితాఖ్యో

స్మిసర్వకామాన ఫలోస్మ్యహం । నిత్యంచిన్మాత్ర రూపోస్మినదాసచ్చిన్న యోస్మ్యహం। యత్కించిదపిహీనోస్మిస్వల్పమప్యవినాస్మ్యహం । హృదయగ్రంథిహీనోస్మిహృదయాంబుజమధ్యగః । షడ్వికార విహీనోస్మిషట్కోశరహితోస్మ్యహం । అరిషడ్వర్గముక్తోస్మిఅంతరాదంతరోస్మ్యహం । దేశకాలవిముక్తోస్మి దిగంబరసుఖోస్మ్యహం । నాస్తిబంధవిముక్తోస్మినకారరహితోస్మ్యహం । అఖండాకారరూపోస్మ్యఖండాకారమస్మ్యహం । ప్రపంచముక్తచిత్తోస్మి ప్రపంచరహితోస్మ్యహం । సర్వప్రకాశరూపోస్మి చిన్మాత్రజ్యోతిరస్మ్యహం । కాలత్రయవిముక్తోస్మికామాదిరహితోస్మ్యహం । కాయకాయవిముక్తోస్మి నిర్గుణః కేవలోస్మ్యహం । ముక్తిహీనోస్మిముక్తోస్మి మోక్షహీనోస్మ్యహంసదా । సత్యాసత్యాదిహీనోస్మి సన్మాత్రాన్నాస్మ్యహంసదా । గంతవ్యదేశహీనోస్మిగమనాదివివర్జితః । సర్వదాసమరూపోస్మి శాంతోస్మి పురుషోత్తమః । ఏవంస్వానుభవోయస్య సోహమస్మినసంశయః । యస్య శ్రోత్రే సకృద్వాపి బ్రహ్మైవభవతిస్వయం బ్రహ్మైవభవతిస్వయమిత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥అప్యాయంత్వితిశాంతిః॥ ॥

॥ ॥ఇతిసామవేదీయ మైత్రేయోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౨౯॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథశుక్లయజుర్వేదీయా సుబాలోపనిషత్ - ३०.

॥ ॥పూర్ణమదఇతిశాంతిః॥ ॥

తదాహుః కింతదాసీత్తస్మైసహోవాచ నసన్నాసన్నసదసదితి తస్మాత్తమస్సంజాయతే - తమసో భూతాదిర్భూతాదేరాకాశమాకాశాద్వాయుర్వాయోరగ్నిరగ్నేరాపఅద్భ్యః పృథివీ తదణ్డం సమభవత్తత్సంవత్సరమాత్రముషిత్వా ద్విధా కరోదధస్తాత్ భూమిముపరిష్టాదాకాశంమధ్యే దివ్యపురుషోదివ్య స్సహస్రశీర్షాపురుషః సహ

స్రాక్షస్సహస్రపాత్ సహస్రబాహు ర్భవితా సో౽గ్రే భూతానాం మృత్యు
మసృజత్ - త్ర్యక్షరం త్రిశిరస్కం త్రిపాదం ఖణ్డపరశుం తస్య బ్రహ్మా౽భి
భేతి - సో బ్రాహ్మణమేవ వివేశ స మానసాన్ సప్తపుత్రానసృజత్తే హ వి
రాజస్సత్యమానస్ సానసృజన్ తే హ ప్రజాపతయో బ్రాహ్మణో౽స్య ముఖ
మాసీత్ - బాహూ రాజన్యః కృతః - ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః - పద్భ్యాగ్ం
శూద్రో అజాయత - చన్ద్రమా మనసో జాతశ్చ చక్షోస్సూర్యో అజాయ
త శ్రోత్రాద్వాయుశ్చ ప్రాణశ్చ హృదయాత్సర్వమిదం జాయతే; ఇతి
ప్రథమః ఖణ్డః ॥౧॥

అపానాన్నిషాదా యక్షరాక్షసగన్ధర్వాశ్చాస్థిభ్యః పర్వతా లో
మభ్య ఓషధి వనస్పతయో లలాటాత్ క్రోధజో రుద్రో జాయతే తస్యైత
స్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమేతదృగ్వేదో యజుర్వేద స్సామవే
దో౽థర్వవేదశ్శిక్షా కల్పో వ్యాకరణం నిరుక్తం ఛన్దో జ్యోతిషామయనం
న్యాయో మీమాంసా ధర్మశాస్త్రాణి వ్యాఖ్యానాన్యుపవ్యాఖ్యానాని స
ర్వాణి చ భూతాని హిరణ్య జ్యోతిర్యస్మిన్న యమాత్మా౽ధిక్షియన్తి భు
వనాని ఆత్మానం ద్విధాకరో దర్ధేన స్త్రీ అర్ధేన పురుషో దేవో భూ
త్వా దేవాన సృజదృషిర్భూత్వా ఋషీన్ యక్షరాక్షసగన్ధర్వాన్ గ్రా
మ్యానారణ్యాంశ్చ పశూనసృజ దితరా గౌరితరో౽నడ్వానితరా బడబేత
రో౽శ్వ ఇతరా గర్దభీతరో గర్దభ ఇతరా విశ్వమ్భరీతరో విశ్వమ్భరస్సో౽న్తే
వైశ్వానరో భూత్వా సందగ్ధ్వా సర్వాణి భూతాని పృథివ్యప్సు ప్రలీయత ఆప
స్తేజసి ప్రలీయన్తే తేజో వాయౌ ప్రలీయతే వాయురాకాశే ప్రలీయత ఆకా
శమిన్ద్రియేష్విన్ద్రియాణి తన్మాత్రేషు తన్మాత్రాణి భూతాదౌ ప్రలీయన్తే
భూతాదిర్మహతి ప్రలీయతే మహానవ్యక్తే ప్రలీయతే అవ్యక్తమక్షరే ప్రలీ
యతే అక్షరం తమసి ప్రలీయతే తమః పరే దేవ ఏకీభవతి పరస్తాన్న సన్నా
సన్న సదసదిత్యేతన్నిర్వాణ మనుశాసనమితి వేదానుశాసనమితి వేదాను
శాసనమ్ ॥ ఇతి ద్వితీయః ఖణ్డః ॥౨॥

అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీదజాత మభూతమప్రతిష్ఠితమశబ్ద మస్పర్శ
మరూప మరసమగన్ధమవ్యయం మహాన్తం బృహన్త మజమాత్మానం మ
త్వా ధీరో న శోచతి - అప్రాణమముఖమశ్రోత్రమ వాగ మనో తేజస్క మ
చక్షుష్క మనామ గోత్రమ శిరస్క మపాణిపాదమస్నిగ్ధ మలోహిత
మప్రమేయమహ్రస్వమదీర్ఘ మస్థూలమనణ్వ నల్పమపారమనిర్దేశ్యమన
పావృత్త మప్రకాశ్యమసంవృత మనన్తరమబాహ్యం నతద్ దశ్నాతి కిఞ్చ
ననతదశ్నాతి కశ్చనైతద్వై సత్యేన దానేన తపసా నాశకేన బ్రహ్మచర్యే
ణ నిర్వేదనేనానాశకేన షడఙ్గేనైవ సాధయేదేతత్త్రయం వీక్షేత దమం
దానం దయామితి నతస్య ప్రాణా ఉత్క్రామన్త్యత్రైవ సమవలీయన్తే
బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి య ఏవం వేద॥ ఇతి తృతీయః ఖణ్డః॥౩॥

హృదయస్య మధ్యే లోహితం మాంసపిణ్డం యస్మింస్తద్దహరం పు
ణ్డరీకం కుముదమివానేకధా వికసితం హృదయస్య దశ ఛిద్రాణి భవన్తి
యేషు ప్రాణాః ప్రతిష్ఠితాః స యదా ప్రాణేన సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్య
తి నద్యో నగరాణి బహూని వివిధాని చ యదా వ్యానేన సహ సంయుజ్యతే
తదా పశ్యతి దేవాంశ్చ ఋషీంశ్చ యదాఽపానేన సహ సంయుజ్యతే త
దా పశ్యతి యక్షరాక్షసగన్ధర్వాన్ యదోదానేన సహ సంయుజ్య
తే తదా పశ్యతి దేవలోకాన్ దేవాన్ స్కన్దం జయన్తం చేతి యదా సమా
నేన సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్యతి దేవలోకాన్ ధనాని చ యదా వైరంభే
ణ సహ సంయుజ్యతే తదా పశ్యతి దృష్టం చాదృష్టం చ శ్రుతం చాశ్రుతం చ భు
క్తం చాభుక్తం చ సచ్చాసచ్చ సర్వం పశ్యత్యథేమా దశ నాడ్యో భవన్తి
తాసామేకైకస్య ద్వాసప్తతిర్ద్వాసప్తతిః శాఖా నాడీసహస్రాణి భవన్తి
యస్మిన్నయమాత్మా స్వపితి శబ్దానాం చ కరోత్యథ ద్వితీయే సంకోశే
స్వపితి తదేమం చ లోకం పరం చ లోకం పశ్యతి సర్వాన్ శబ్దాన్ విజానాతి
స సమ్ప్రసాద ఇత్యాచక్షతే ప్రాణః శరీరం పరిరక్షతి హరితస్య నీలస్య పీ
తస్య లోహితస్య శ్వేతస్య నాడ్యో రుధిరస్య పూర్ణా అథాత్ర దహరం పు
ణ్డరీకం కుముదమివానేకధా వికసితం యథా కేశః సహస్రధా భిన్నస్త

థాహితా నామనాడ్యోభవన్తి హృద్యాకాశేపరేకోశేటే వ్యోయమా
త్మాస్వపితి యత్రసుప్తోనకఞ్చన కామంకామయతేనకఞ్చనస్వప్నంపశ్య
తి నతత్రదేవాదేవలోకా యజ్ఞానయజ్ఞా వానమాతానపి తానబన్ధుర్న
బాన్ధవోనస్తేనోనబ్రహ్మహా తేజస్కాయ మమృతం సలిలఏవేదంసలిలం
వనం భూయస్తేనైవమార్గేణాజాగ్రాయధావతిసమ్రాడితి సహో
వాచ॥ఇతిచతుర్థఃఖణ్డః॥౪॥

స్థానానిస్థానిభ్యోయచ్ఛతి నాడీతేషాంనిబన్ధనమ్ - చక్షురధ్యా
త్మం ద్రష్టవ్యమధిభూతమాదిత్యస్తత్రాఽధిదైవతం నాడీతేషాంనిబన్ధనం
యశ్చక్షుషియోద్రష్టవ్యేయ ఆదిత్యేయో నాడ్యాంయఃప్రాణేయో వి
జ్ఞానేయఆనన్దే యోహృద్యాకాశేయ ఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరేసఞ్చర
తిసోఽయమాత్మాతమాత్మానముపాసీతాఽ జరమమృతమభయ మశో
కమనన్తమ్ - శ్రోత్రమధ్యాత్మంశ్రోతవ్యమధిభూతం దిశస్తత్రాఽధిదైవ
తం నాడీతేషాంనిబన్ధనంయఃశ్రోత్రేయఃశ్రోతయితవ్యేయోదిక్షుయోనా
డ్యాంయఃప్రాణేయో విజ్ఞానేయఆనన్దే యోహృద్యాకాశేయఏతస్మిన్
సర్వస్మిన్నన్తరే సఞ్చరతిసోఽయమాత్మాతమాత్మాన ముపాసీతాఽజ
రమమృతమభయమశోకమనన్తమ్- నాసాధ్యాత్మం ఘ్రాతవ్య మధిభూ
తం పృథివీతత్రాఽధిదైవతం నాడీతేషాంనిబన్ధనంయోనాసాయాం యో
ఘ్రాతవ్యేయః పృథివ్యాంయోనాడ్యాంయఃప్రాణేయోవిజ్ఞానేయ ఆన
న్దే యోహృద్యాకాశే యఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరేసఞ్చరతిసోఽయమా
త్మాతమాత్మాన ముపాసీతాఽజరమమృత మభయమశోకమనన్తమ్ -
జిహ్వాఽధ్యాత్మం రసయితవ్యమధిభూతం వరుణస్తత్రాధిదైవతం నా
డీతేషాంనిబన్ధనం యోజిహ్వాయాం యోరసయితవ్యేయో వరుణేయో
నాడ్యాంయః ప్రాణేయోవిజ్ఞానేయ ఆనన్దేయోహృద్యాకాశే యఏత
స్మిన్నన్తరే సఞ్చరతిసోయమాత్మాతమాత్మానముపాసీతా జరమ
మృతమభయ మశోకమనన్తమ్ - త్వగధ్యాత్మంస్పర్శయితవ్యమధిభూ
తం వాయుస్తత్రాధిదైవతం నాడీతేషాంనిబన్ధనం యస్త్వచియఃస్పర్శ

యితవ్యే యోవాయౌ యోనాడ్యాంయః ప్రాణేయోవిజ్ఞానేయ ఆన న్దే యోహృద్యాకాశే యఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరే సఞ్చరతిసోయమా త్మాత మాత్మానముపాసీతా జరమమృత మభయమశోకమనన్తమ్ - మనోధ్యాత్మం మన్తవ్యమధిభూతం చన్ద్రస్తత్రాధిదైవతం నాడీస్తే షాంనిబన్ధనంయోమనసియోమన్తవ్యేయశ్చన్ద్రేయోనాడ్యాంయఃప్రా ణేయోవిజ్ఞానేయఆనన్దేయోహృద్యాకాశేయఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరే సఞ్చరతిసోఽయమాత్మాతమాత్మానముపాసీతాఽజరమమృతమభయమ శోకమనన్తమ్- బుద్ధిరధ్యాత్మంబోద్ధవ్యమధిభూతంబ్రహ్మాతత్రాఽధిదైవ తం నాడీస్తేషాం నిబన్ధనం యోబుద్ధౌయోబోద్ధవ్యేయోబ్రహ్మణి యో నాడ్యాంయఃప్రాణేయో విజ్ఞానేయఆనన్దేయో హృద్యాకాశేయ ఏత స్మి సర్వస్మిన్నన్తరేసఞ్చరతిసో ఽయమాత్మాతమాత్మానముపాసీతా ఽజరమమృతమభయ మశోకమనన్తమ్- అహఙ్కారోఽధ్యాత్మమహం కర్తవ్యమధిభూతం రుద్రస్తత్రాఽధిదైవతం నాడీస్తేషాంనిబన్ధనంయోఽ హఙ్కారే యోహంకర్తవ్యే యోరుద్రేయోనాడ్యాంయః ప్రాణేయో విజ్ఞానేయ ఆనన్దేయోహృద్యాకాశే యఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరేసఞ్చ రతి సోఽయమాత్మాతమాత్మానముపాసీతాఽజరమమృతమభయమశో కమనన్తమ్ - చిత్తమధ్యాత్మం చేతయితవ్యమధిభూతం క్షేత్రజ్ఞస్తత్రా ఽధిదైవతం నాడీస్తేషాంనిబన్ధనం యశ్చిత్తేయశ్చేతయితవ్యేయఃక్షేత్ర జ్ఞేయోనాడ్యాంయః ప్రాణేయోవిజ్ఞానేయ ఆనన్దేయో హృద్యాకాశే యఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరేసఞ్చరతి సోఽయమాత్మాత మాత్మానము పాసీతాఽజరమమృత మభయమశోకమనన్తమ్- వాగధ్యాత్మంవక్తవ్య మధిభూత మగ్నిస్తత్రాధిదైవతం నాడీస్తేషాంనిబన్ధనం యోవాచి యో వక్తవ్యేయోఽగ్నౌయోనాడ్యాం యఃప్రాణేయో విజ్ఞానేయ ఆనన్దే యో హృద్యాకాశే యఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నంతరే సఞ్చరతి సోఽయ మాత్మాతమాత్మానముపాసీతా ఽజరమమృతమభయమశోక మనన్తమ్- హస్తావధ్యాత్మమాదాతవ్య మధిభూత మిన్ద్రస్తత్రాఽ ధిదైవతంనాడీ

తేషాంనిబన్ధనం యోహస్తేయ ఆదాతవ్యే యఇన్ద్రేయో నాడ్యాంయః
ప్రాణేయోవిజ్ఞానేయ ఆనన్దేయో హృద్యాకాశే యఏతస్మిన్ సర్వస్మి
న్నన్తరేసఞ్చరతి సోఽయమాత్మాతమాత్మానముపాసీతాఽజర మమృత
మభయమశోకమనన్తమ్ - పాదావధ్యాత్మంగన్తవ్యమధిభూతంవిష్ణుస్త
త్రాఽధిదైవతం నాడీతేషాంనిబన్ధనం యఃపాదేయోగన్తవ్యే యోవిష్ణౌ
యోనాడ్యాం యఃప్రాణేయోవిజ్ఞానేయ ఆనన్దేయోహృద్యాకాశే య
ఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరేసఞ్చరతి సోఽయమాత్మాతమాత్మానముపాసీ
తాఽజరమమృతమభయమశోకమనన్తమ్। పాయురధ్యాత్మం విసర్జయి
తవ్యమధిభూతంమృత్యుస్తత్రాఽధిదైవతం నాడీతేషాం నిబన్ధనం యో
పాయౌయో విసర్జయితవ్యే యోమృత్యౌ యోనాడ్యాంయః ప్రాణే
యోవిజ్ఞానేయ ఆనన్దేయోహృద్యాకాశే యఏతస్మింస్సర్వస్మిన్నన్తరేస
ఞ్చరతి సోఽయమాత్మాతమాత్మానముపాసీతాఽ జరమమృత మభయ
మశోకమనన్తమ్ - ఉపస్థోఽధ్యాత్మమానన్దయితవ్యమధిభూతఃప్రజాపతి
స్తత్రాధిదైవతం నాడీతేషాంనిబన్ధనం యఉపస్థేయ ఆనన్దయితవ్యేయః
ప్రజాపతౌయో నాడ్యాంయః ప్రాణేయోవిజ్ఞానేయఆనన్దేయోహృద్యా
కాశే యఏతస్మిన్ సర్వస్మిన్నన్తరేసఞ్చరతి సోఽయమాత్మాతమాత్మా
నముపాసీతాఽజరమమృత మభయమశోకమనన్తమ్ - ఏషసర్వజ్ఞఏష
సర్వేశ్వర ఏషసర్వాధిపతిరేషాన్తర్యామ్యేషయోనిః సర్వస్యసర్వసౌ
ఖ్యైరుపాస్యమానోనచ సర్వసౌఖ్యాన్యుపాస్యతి వేదశాస్త్రై రుపాస్య
మానోనచ వేదశాస్త్రాణ్యుపాస్యతి యస్యాఽన్న మిదంసర్వం నచ
యోఽన్నం భవత్యతః పరంసర్వనయన ప్రశాస్తాఽన్న మయోభూతాఽ
త్మాప్రాణమయ ఇంద్రియాఽత్మామనోమయస్సఙ్కల్పాఽత్మా విజ్ఞాన
మయఃకాలాఽత్మాఽనన్దమయోలయాఽత్మైకత్వాన్నాస్తి ద్వైతంకు
తోమర్త్యంనాఽస్త్యమృతంకుతో నాఽన్తః ప్రజ్ఞోన బహిః ప్రజ్ఞోనో
భయతః ప్రజ్ఞోనప్రజ్ఞానఘనోనప్రజ్ఞో నాప్రజ్ఞోఽపినోవిదితం వేద్యంనాఽ
స్తీత్యేతన్నిర్వాణమనుశాసనమితి వేదాఽనుశాసనమితి వేదానుశాస
మ్ -ఇతిపఞ్చమఃఖణ్డః॥ ౫॥

నైవేహ కిఞ్చనాఽగ్ర ఆసీదమూలమనాధారా ఇమాః ప్రజాః ప్రజాయన్తే దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణశ్చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యంచ నారాయణశ్శ్రోత్రంచ శ్రోతవ్యంచ నారాయణో ఘ్రాణశ్చ ఘ్రాతవ్యంచ నారాయణో జిహ్వా చ రసయితవ్యంచ నారాయణో త్వక్చస్పర్శయితవ్యంచ నారాయణో మనశ్చ మన్తవ్యంచ నారాయణో బుద్ధిశ్చ బోద్ధవ్యంచ నారాయణోఽహఙ్కారశ్చాహఙ్కర్తవ్యంచ నారాయణశ్చిత్తంచ చేతయితవ్యంచ నారాయణో వాక్చ వక్తవ్యంచ నారాయణో హస్తౌచాదాతవ్యంచ నారాయణః పాదౌచ గన్తవ్యంచ నారాయణః పాయుశ్చ విసర్జయితవ్యంచ నారాయణ ఉపస్థశ్చాఽఽనన్దయితవ్యంచ నారాయణో ధాతా విధాతా కర్తా వికర్తా దివ్యో దేవ ఏక ఏవ నారాయణ ఆదిత్యా రుద్రా మరుతో వసవోఽశ్వినా ఋచో యజూంషి సామాని మన్త్రోఽగ్నిరాజ్యమాహుతిర్నారాయణ ఉద్భవస్సమ్భవో దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణో మాతా పితా భ్రాతా నివాసశ్శరణం సుహృద్గతిర్నారాయణో విరాజా సుదర్శనా జితా సౌమ్యా మోఘా కుమారా అమృతా సత్యా మధ్యమా నాసీరా శిశిరా అసురా సూర్యా భాస్వతీ విజ్ఞేయాని నాడీనామాని దివ్యాని గర్జతి గాయతి వాతి వర్షతి వరుణోఽర్యమా చన్ద్రమాః కలా కవిర్ధాతా బ్రహ్మ ప్రజాపతిర్మఘవా దివసాశ్చార్ధదివసాశ్చ కాలాః కల్పాశ్చోర్ధ్వంచ దిశశ్చ సర్వం నారాయణః పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం యద్భూతం యచ్చ భవ్యం - తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యన్తి సూరయః - దివీవ చక్షురాతతం - తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాగ్ంసస్సమిన్ధతే- విష్ణోర్యత్పరమం పదమ్- తదేతన్నిర్వాణాఽనుశాసనమితి వేదాఽనుశాసనమితి వేదానుశాసనమ్ ఇతి షష్ఠః ఖణ్డః ॥౬॥

అన్తశ్శరీరే నిహితో గుహాయామజ ఏకో నిత్యో యస్య పృథివీ శరీరం యః పృథివీమన్తరే సఞ్చరన్ యం పృథివీ న వేద యస్యాఽఽపశ్శరీరం యోఽపామన్తరే సఞ్చరన్ యమాపో న విదుర్యస్య తేజశ్శరీరం యస్తేజోఽన్తరే సఞ్చరన్ యం తేజో న వేద యస్య వాయుశ్శరీరం యో వాయుమన్తరే

సఞ్చరన్యం వాయుర్న వేద యస్యాఽఽకాశశ్శరీరం య ఆకాశ మన్త
రే సఞ్చరన్యమాకాశో న వేద యస్య మనశ్శరీరం యో మనోఽన్తరే సఞ్చ
రన్యం మనో న వేద యస్య బుద్ధిశ్శరీరం యో బుద్ధిమన్తరే సఞ్చరన్యం బు
ద్ధిర్న వేద యస్యాఽహఙ్కారశ్శరీరం యోఽహఙ్కారమన్తరే సఞ్చ
రన్యమహఙ్కారో న వేద యస్య చిత్తం శరీరం యశ్చిత్తమన్తరే
సఞ్చరన్యం చిత్తం న వేద యస్యాఽవ్యక్తం శరీరం యోఽవ్యక్తమన్తరే
సఞ్చరన్యమవ్యక్తం న వేద యస్యాఽక్షరం శరీరం యోఽక్షరమన్తరే స
ఞ్చరన్యమక్షరం న వేద యస్య మృత్యుశ్శరీరం యో మృత్యుమన్తరే సం
చరన్యం మృత్యుర్న వేద స ఏష సర్వభూతాన్తరాత్మా ఽపహత
పాప్మా దివ్యో దేవ ఏకో నారాయణః ఏతాం విద్యామపాన్తరతమాయ
దదావపాన్తరతమో బ్రహ్మణే దదౌ బ్రహ్మా ఘోరాఙ్గిరసే దదౌ ఘో
రాఙ్గిరా రైక్వాయ దదౌ రైక్వో రామాయ దదౌ రామస్సర్వేభ్యో
భూతేభ్యో దదావిత్యేవం నిర్వాణానుశాసనమితి వేదాఽనుశాసనమి
తి వేదానుశాసనమ్, ఇతి సప్తమఖణ్డః ॥ ౭ ॥

అన్తశ్శరీరే నిహితో గుహాయాం శుద్ధస్సోఽయమాత్మా సర్వస్య
మేధో మాంస క్లేదావకీర్ణే శరీరమధ్యేఽత్యన్తోపహతే చిత్రభిత్తిప్రతీకాశే
గన్ధర్వనగరోపమే కదలీగర్భవన్నిస్సారే జలబుద్బుదవచ్చఞ్చలే నిస్సృత
మాత్మానమచిన్త్యరూపం దివ్యం దేవమసఙ్గం శుద్ధం తేజస్కాయమరూపం సర్వ
శ్వరమచిన్త్యమశరీరం నిహితం గుహాయామమృతం విభ్రా
జమానమానన్దం తం పశ్యన్తి విద్వాంసస్తేన లయే న పశ్యన్తి ॥ ఇత్యష్టమఖ
ణ్డః ॥ ౮ ॥

అథ హైనం రైక్వః పప్రచ్ఛ భగవన్ కస్మిన్ సర్వేఽస్తం గచ్ఛన్తీతి
తస్మై స హోవాచ చక్షురేవాఽప్యేతి యచ్చక్షురేవాఽస్తమేతి ద్రష్ట
వ్యమేవాఽప్యేతి యో ద్రష్టవ్యమేవాఽస్తమేత్యాదిత్యమేవాఽప్యేతి య
ఆదిత్యమేవాఽస్తమేతి విరాజమేవాఽప్యేతి యో విరాజమేవాఽస్తమేతి
ప్రాణమేవాఽప్యేతి యః ప్రాణమేవాస్తమేతి విజ్ఞానమేవాఽప్యేతి యో

విజ్ఞానమెవాఽస్తమెత్యానన్దమెవాప్యేతియ ఆనన్దమెవాఽస్తమెతితురీయ
మెవాప్యేతి యస్తురీయమెవాఽస్తమెతి తదమృతమభయమశోకమనన్తం
నిర్బీజమెవా ప్యేతీతి హొవాచ - శ్రోత్రమెవా ప్యేతి యశ్శ్రోత్ర
మెవాఽస్తమెతి శ్రోతవ్య మెవా ప్యేతి యశ్శ్రోతవ్య మెవాఽస్తమె
తి దిశమె వా ప్యేతి యో దిశమె వాఽస్తమెతి సుదర్శన
మెవా ప్యేతి యస్సుదర్శనమెవాఽస్తమెత్య పానమెవా ప్యేతి యో
పానమెవాఽస్తమెతి విజ్ఞానమెవా ప్యేతియో విజ్ఞాన మెవాఽస్తమె
త్యానన్దమెవా ప్యేతియఆనన్దమె వాఽస్తమెతితురీయమెవా ప్యేతియ
స్తురీయమెవాఽస్తమెతి తదమృతమభయమశోకమనన్తం నిర్బీజ మెవా
ప్యేతీతిహొవాచ - నాసామెవా ప్యేతియోనాసామెవాఽస్తమెతి
ఘ్రాతవ్యమెవా ప్యేతియోఘ్రాతవ్యమెవాఽస్తమెతి పృథివీమెవాప్యే
తియఃపృథివీమెవాఽస్తమెతి జిహ్వామెవా ప్యేతి యోజిహ్వామెవా
ఽస్తమెతివ్యానమెవా ప్యేతియోవ్యానమెవాఽస్తమెతివిజ్ఞానమెవాప్యే
తియోవిజ్ఞానమెవాఽస్తమెత్యానన్దమెవాప్యేతియఆనన్దమెవాఽస్తమెతితు
రీయమెవాప్యేతియస్తురీయమెవాఽస్తమెతి తదమృతమభయమశోకమన
న్తంనిర్బీజమెవాప్యేతీతిహొవాచ-జిహ్వామెవాప్యేతియోజిహ్వామె
వాఽస్తమెతిరసయితవ్యమెవాప్యేతి యోరసయితవ్యమెవాఽస్తమెతివరుణ
మేవాప్యేతియోవరుణమేవాఽస్తమేతి సౌమ్యమెవాప్యేతి యస్సౌమ్యమే
వాఽస్తమేత్యుదానమేవాప్యేతియఉదానమేవాఽస్తమేతివిజ్ఞాన మేవాప్యే
తి యోవిజ్ఞానమేవాఽస్తమేత్యానన్దమేవా ప్యేతియ ఆనన్దమేవాఽస్త
మేతితురీయమేవా ప్యేతి యస్తురీయమేవాఽస్తమేతి తదమృతమభయ
మశోకమనన్తం నిర్బీజమేవాప్యేతీతి హొవాచ - త్వచ మేవా ప్యే
తి యస్త్వచమేవాఽస్తమేతి స్పర్శయితవ్యమేవా ప్యేతి యస్స్పర్శ
యితవ్యమేవాఽస్తమేతి వాయుమేవా ప్యేతియోవాయుమేవాఽస్తమేతి
మేఘమేవాప్యేతియోమేఘమేవాఽస్తమేతిసమానమేవాప్యేతియస్సమా
నమేవాఽస్తమేతి విజ్ఞానమేవాప్యేతియో విజ్ఞానమేవాఽస్తమేత్యానన్దమే

నా ప్యేతియ ఆనన్దమేవా స్తమేతి తురీయమేవా ప్యేతి యస్తురీయమే
వా స్తమేతి తదమృత మభయమశోక మనన్తం నిర్బీజమేవా ప్యేతీతి
హోవాచ - వాచమేవా ప్యేతియోవాచమేవా స్తమేతి వక్తవ్యమే
వా ప్యేతి యోవక్తవ్యమేవా స్తమేత్యగ్నిమేవాప్యేతి యో గ్నిమే
వా స్తమేతి కుమారమేవా ప్యేతి యఃకుమారమేవా స్తమేతి వైరం
మేవాప్యేతి యోవైరమ్భమేవా స్తమేతివిజ్ఞానమేవాప్యేతి యోవిజ్ఞా
నమేవా స్తమేత్యానన్దమేవాప్యేతి య ఆనన్దమేవా స్తమేతి తురీయమేవా
ప్యేతియస్తురీయమేవా స్తమేతి తదమృతమభయమశోకమనన్తం నిర్బీజ
మేవా ప్యేతీతిహోవాచ - హస్తమేవాప్యేతి యోహస్తమేవా స్త
మేత్యాదాతవ్యమేవా ప్యేతియ ఆదాతవ్యమేవా స్తమేతీంద్ర మేవా
ప్యేతియ ఇన్ద్రమేవా స్తమేత్యమృగమేవా ప్యేతియోమృగమేవాస్త
మేతి ముఖ్యమేవాప్యేతియో ముఖ్యమేవా స్తమేతి విజ్ఞానమేవాప్యే
తి యోవిజ్ఞానమేవా స్తమేత్యానన్దమేవా ప్యేతియ ఆనన్ద మేవా స్త
మేతి తురీయమేవా ప్యేతి యస్తురీయమేవాస్తమేతి తదమృతమభయ
మశోకమనన్తం నిర్బీజమేవా ప్యేతీతిహోవాచ - పాదమేవాప్యేతి
యోపాదమేవా స్తమేతి గన్తవ్యమేవా ప్యేతియోగన్తవ్య మేవాస్త
మేతి విష్ణుమేవా ప్యేతియోవిష్ణుమేవా స్తమేతి సత్యమేవా ప్యేతియ
స్సత్యమేవా స్తమేత్యన్తర్యామమేవా ప్యేతి యో న్తర్యామమేవా
స్తమేతివిజ్ఞానమేవాప్యేతియోవిజ్ఞానమేవాస్తమేత్యానన్దమేవాప్యేతియ
ఆనన్దమేవా స్త మేతితురీయమేవా ప్యేతియస్తురీయమేవాస్తమేతి తద
మృతమభయమశోకమనన్తం నిర్బీజమేవా ప్యేతీతి హోవాచ - పా
యు మేవా ప్యేతియఃపాయు మేవా స్తమేతి విసర్జయితవ్యమే
వా ప్యేతి యో విసర్జయితవ్యమేవా స్తమేతి మృత్యు
మేవా ప్యేతియో మృత్యుమేవా స్తమేతి మధ్యమామేవా ప్యేతి
యో మధ్యమామేవా స్తమేతి ప్రభఞ్జనమేవా ప్యేతియఃప్రభఞ్జనమే
వా స్తమేతి విజ్ఞానమేవా ప్యేతియో విజ్ఞానమేవా స్తమేత్యానంద

మేవాప్యేతియ ఆనందమేవాస్తమేతి తురీయమేవాప్యేతి యస్తురీయ
మేవాస్తమేతి తదమృతమభయమశోకమనంతం నిర్బీజమేవాప్యేతీతి
హోవాచ - ఉపస్థమేవాప్యేతియ ఉపస్థమేవాస్తమేత్యానంద
యితవ్యమేవాప్యేతి య ఆనందయితవ్యమేవాస్తమేతి ప్రజాపతిమేవా
ప్యేతియః ప్రజాపతిమేవాస్తమేతి నాడీనామేవాప్యేతియో నాడీనామే
వాఽస్తమేతి కూర్మ్మీరమేవాఽప్యేతి యః కూర్మ్మీరమేవాఽస్తమేతి వి
జ్ఞానమేవాఽప్యేతియో విజ్ఞానమేవాఽస్తమేత్యానన్దమేవాఽప్యేతియ
ఆనన్దమేవాఽస్తమేతి తురీయమేవాఽప్యేతి యస్తురీయమేవాప్యేతి తద
మృతమభయమశోకమనన్తం నిర్బీజమేవాప్యేతీతి హోవాచ - మనఏ
వాప్యేతియో మనఏవాఽస్తమేతి మన్తవ్యమేవాఽప్యేతియో మన్త
వ్యమేవాఽస్తమేతి చన్ద్రమేవాఽప్యేతి యశ్చంద్రమేవాఽస్తమేతి శి
శుమేవాఽప్యేతి యశ్శిశుమేవాఽస్తమేతి శ్యేనమేవాఽప్యేతి యశ్శ్యేన
మేవాస్తమేతి విజ్ఞానమేవాప్యేతి యో విజ్ఞానమేవాఽస్తమేత్యానన్దమే
వాఽప్యేతియ ఆనన్దమేవాస్తమేతి తురీయమేవాఽప్యేతి యస్తురీయ
మేవాస్తమేతి తదమృతమభయమశోకమనన్తం నిర్బీజమేవాఽప్యేతీతి హో
వాచ - బుద్ధిమేవాఽప్యేతియో బుద్ధిమేవాఽస్తమేతి బోద్ధవ్యమేవాఽ
ప్యేతియో బోద్ధవ్యమేవాఽస్తమేతి బ్రహ్మాణమేవాఽప్యేతియో బ్రహ్మా
ణమేవాఽస్తమేతి సూర్యమేవాఽప్యేతి యస్సూర్యమేవాస్తమేతి కృ
ష్ణమేవాప్యేతి యః కృష్ణమేవాస్తమేతి విజ్ఞానమేవాప్యేతి యో వి
జ్ఞానమేవాస్తమేత్యానన్దమేవాప్యేతియ ఆనన్దమేవాస్తమేతి తురీ
యమేవాప్యేతి యస్తురీయమేవాస్తమేతి తదమృతమభయమశోకమనన్తం
నిర్బీజమేవాఽప్యేతీతి హోవాచ - అహఙ్కారమేవాఽప్యేతియో
హఙ్కారమేవాఽస్తమేత్యహం కర్తవ్యమేవాప్యేతి యోహఙ్కర్త
వ్యమేవాఽస్తమేతి రుద్రమేవాఽప్యేతి యో రుద్రమేవాఽస్తమేత్య
సురమేవాప్యేతియోఽసురమేవాఽస్తమేతి శ్వేతమేవాప్యేతి యశ్శ్వే
తమేవాఽస్తమేతి విజ్ఞానమేవాఽప్యేతి యో విజ్ఞానమేవాఽస్తమేత్యా

నన్దమేవాప్యేతి య ఆనన్దమేవాస్తమేతి తురీయమేవాప్యేతి యస్తురీ
యమేవాస్తమేతి తదమృతమభయమనన్తం నిర్బీజమేవాప్యేతీతి
హోవాచ - - చిత్తమేవాప్యేతి యశ్చిత్తమేవాస్తమేతి చేతయిత
వ్యమేవాప్యేతి యశ్చేతయితవ్యమేవాస్తమేతి క్షేత్రజ్ఞమేవాప్యేతి యః
క్షేత్రజ్ఞమేవాస్తమేతి భాస్వతీమేవాప్యేతి యో భాస్వతీమేవాస్తమేతి
నాగమేవాప్యేతి యో నాగమేవాస్తమేతి విజ్ఞానమేవాప్యేతి యో విజ్ఞా
నమేవాస్తమేత్యానన్దమేవాప్యేతి య ఆనన్దమేవాస్తమేతి తురీయమే
వాప్యేతి యస్తురీయమేవాస్తమేతి తదమృతమభయమశోకమనన్తం
నిర్బీజమేవాప్యేతీతి హోవాచ - య ఏవం నిర్బీజం వేద నిర్బీజ ఏవ స భవ
తి న జాయతే న మ్రియతే న ముహ్యతే న భిద్యతే న దహ్యతే న ఛిద్యతే న
కమ్పతే న కుప్యతే న సర్వదహోయమాత్మేత్యాచక్షతే - నైన
మాత్మా ప్రవచనశతేనాపి లభ్యతే న బహుశ్రుతేన న బుద్ధిజ్ఞేన న శ్రుతేన
న మేధయా న వేదైర్న యజ్ఞైర్న తపోభిరుగ్రైర్న సాంఖ్యైర్న యోగై
ర్నాశ్రమైర్నాన్యైరాత్మానముపలభన్తే - ప్రవచనేన ప్రశంసయా వ్యుత్థా
నేన తమేతం బ్రాహ్మణాశ్శుశ్రువాంసో నూచానా ఉపలభన్తే శాన్తో
దాన్తోపరతస్తితిక్షుస్సమాహితో భూత్వాత్మన్యేవాత్మానం పశ్యతి
సర్వస్యాత్మా భవతి య ఏవం వేద ॥ ఇతి నవమః ఖండః ॥ ౯ ॥

అథ హైనం రైక్వః పప్రచ్ఛ భగవన్ కస్మిన్ సర్వే సంప్రతిష్ఠితా భ
వన్తీతి రసాతలలోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్ ర
సాతలలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి భూర్లోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్
భూర్లోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి భువర్లోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్ భు
వర్లోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి సువర్లోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్ సువ
ర్లోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి మహర్లోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్ మహ
ర్లోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి జనోలోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్ జనో
లోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి తపోలోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్ త
పోలోకా ఓతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి సత్యలోకేష్వితి హోవాచ కస్మిన్

సత్యలోకాఓతాశ్చప్రోతాశ్చేతి ప్రజాపతిలోకేష్వితి హోవాచ క స్మిన్ ప్రజాపతిలోకా ఓతాశ్చప్రోతాశ్చేతి బ్రహ్మలోకేష్వితి హోవాచకస్మిన్ బ్రహ్మలోకాఓతాశ్చప్రోతాశ్చేతి సర్వలోకేష్వితిహోవాచకస్మిన్ సర్వలోకాఓతాశ్చప్రోతాశ్చేతి సర్వలోక ఆత్మని బ్రహ్మణి మణయ ఇవౌతాశ్చ ప్రోతాశ్చేతి హోవాచైవమేతాన్ లోకానాత్మ ని ప్రతిష్ఠితాన్వే వాత్మైవసభవతి నిర్వాణా నుశాసనమితివేదా నుశాసనమితి వేదానుశాసనమ్॥ ఇతిపంచమఖండః॥౧౦॥

అథహైనంరైక్వఃపప్రచ్ఛభగవన్యోయం విజ్ఞానఘన ఉత్కామన్ సకేనకతర ద్వావస్థానముత్సృజ్యా పక్రామతీతి తస్మై సహోవాచహృదయస్యమధ్యేలోహితంమాంసపిండం యస్మిన్ తద్దహరంపుండరీకం కుముదమివా నేకధావికసితం తస్యమధ్యేసముద్ర స్సముద్రస్యమధ్యే కోశ స్తస్మిన్ నాడ్యశ్చ తస్రోభవంతి తత్రరమా రమేచ్ఛా పుణ్యేనేతత్రరమాపుణ్యేన పుణ్యలోకం నయతి అరమాపాపేన పాపమిచ్ఛాయాయత్స్మరతి తదభిసంపద్యతే పునర్ఘవాయా కోశంభినత్తి కోశంభిత్వా శీర్షకపాలం భినత్తిశీర్షకపాలం భిత్వాపృథివీంభినత్తిపృథివీం భిత్వా పోభినత్త్యాపోభిత్వా తేజోభినత్తి తెజోభిత్వా వాయుంభినత్తి వాయుంభిత్వా కాశం భినత్త్యాకాశంభిత్వామనోభినత్తి మనోభిత్వా భూతాదింభినత్తి భూతాదింభిత్వా మహాన్తంభినత్తి మహాన్తంభిత్వా వ్యక్తంభినత్త్యవ్యక్తంభిత్వా క్షరంభినత్త్యక్షరం భిత్వామృత్యుంభినత్తి - మృత్యుర్వైపరేదేవ ఏకీభవతీతిపరస్తాన్నసన్నా సన్న సదసది త్యేతన్నిర్వాణా నుశాసనమితి - వేదా నుశాసనమితి వేదా నుశాసనమ్॥ఇత్యేకాదశఖండః॥౧౧॥

నారాయణాద్వా అన్నమాగతంపక్వం బ్రహ్మలోకే మహాసంవ ర్తకేపునః పక్వమాదిత్యేపునఃపక్వంక్రవ్యాదిపునఃపక్వంజ్వాలకీలక్లిన్న మపర్యుషితంపూత మన్నమయాచిత మసంక్లృప్తంతదశ్నీ యాన్నకంచన యాచేత॥ ఇతిద్వాదశఖండః॥౧౨॥

బాల్యేన తిష్ఠాసేత్ బాలస్వభావోఽసఙ్గో నిరవద్యో మౌనేన పాణ్డి
త్యేన నిరధికారతయోపలభ్యేత కైవల్యముక్తం నిగమనం ప్రజాపతిరువా
చ మహత్పదం జ్ఞాత్వా వృక్షమూలే వసేత కుచేలోఽసహాయ ఏకాకీస
మాధిస్థ ఆత్మకామ ఆప్తకామో నిష్కామో జీర్ణకామో హస్తిని సిం
హే దంశే మశకే నకులే సర్పరాక్షస గన్ధర్వే మృత్యోరూపాణి వి
దిత్వా న బిభేతి కుతశ్చనేతి వృక్షమివ తిష్ఠాసేచ్ఛిద్యమానోఽపి న కుప్యేత
న కమ్పేతోత్పలమివ తిష్ఠాసేచ్ఛిద్యమానోఽపి న కుప్యేత న కమ్పేతా
కాశమివ తిష్ఠాసేచ్ఛిద్యమానోఽపి న కుప్యేత న కమ్పేత సత్యేన తిష్ఠాసే
త్సత్యోఽయమాత్మా సర్వేషామేవ గన్ధానాం పృథివీ హృదయం సర్వేషా
మేవ రసానామాపో హృదయం సర్వేషామేవ రూపాణాం తేజో హృద
యం సర్వేషామేవ స్పర్శానాం వాయుర్హృదయం సర్వేషామేవ శబ్దా
నామాకాశం హృదయం సర్వేషామేవ గతీనామవ్యక్తం హృదయం స
ర్వేషామేవ సత్త్వానాం మృత్యుర్హృదయం మృత్యుర్వై పరే దేవ ఏకీభవ
తి పరస్తాన్న సన్నాసన్న సదసదిత్యేతన్నిర్వాణానుశాసనమితి వే
దానుశాసనమితి వేదానుశాసనమ్ ఇతి త్రయోదశః ఖణ్డః ॥౧౩॥

పృథివీ వాఽన్నమాపోఽన్నాదాః ఆపో వాఽన్నం జ్యోతిరన్నా
దం జ్యోతిర్వాఽన్నం వాయురన్నాదో వాయుర్వాఽన్న మాకాశోఽ
న్నాద ఆకాశో వాఽన్న మిన్ద్రియాణ్యన్నాదానీన్ద్రియాణి వాఽన్నం
మనోఽన్నాదం మనో వాఽన్నం బుద్ధిరన్నాదా బుద్ధిర్వాఽన్నమవ్యక్త
మన్నాదమవ్యక్తం వాఽన్న మక్షరమన్నాద మక్షరం వాఽన్నం మృత్యుర
న్నాదో మృత్యుర్వై పరే దేవ ఏకీభవతీతి పరస్తాన్న సన్నాసన్న సద
సదిత్యేతన్నిర్వాణానుశాసనమితి వేదానుశాసనమితి వేదానుశాసన
మ్ ఇతి చతుర్దశః ఖణ్డః ॥౧౪॥

అథ హైనం రైక్వః పప్రచ్ఛ భగవన్యోఽయం విజ్ఞానఘన ఉత్క్రామ
న్స కేన కతరం వావ స్థానం దహతీతి తస్మై స హోవాచ యోఽయం
విజ్ఞానఘన ఉత్క్రామన్ ప్రాణం దహత్యపానం వ్యానముదానం సమా

సంవైరమ్యంముఖ్యగుప్తర్యాసం ప్రభఞ్జనం కుమారం శ్యేనంకృష్ణం శ్వేతం నాగం దహతి పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశం దహతి జాగరితం స్వప్నం సుషుప్తం తురీయంచ మహాన్తంచలోకం పరంచలోకం దహతి లోకాఽలోకం దహతి ధర్మాఽధర్మం దహత్యభాస్కర మమర్యాదం నిరాలోకమతఃపరం దహతిమహాన్తం దహత్యవ్యక్తం దహత్యక్షరం దహతి మృత్యుం దహతి మృత్యుర్వై పరే దేవ ఏకీభవతీతి పరస్తాన్న సన్నాసన్న సదసదిత్యేత న్నిర్వాణాఽనుశాసనమితి వేదాఽనుశాసనమితి వేదాఽనుశాసనమ్॥ ఇతిపఞ్చదశఃఖణ్డః॥౧౫॥

సుబాలబీజబ్రహ్మోపనిషత్ నాఽప్రశాన్తాయ దాతవ్యా నాఽపుత్రాయ నాఽశిష్యాయ నాఽసంవత్సర రాత్రోషితాయ నాఽపరిజ్ఞాతకులశీలాయ దాతవ్యా నైవ చ ప్రవక్తవ్యా - యస్య దేవే పరా భక్తిర్యథా దేవే తథా గురౌ - తస్యైతే కథితా హ్యర్థాః ప్రకాశన్తే మహాత్మనః ఇత్యేతన్నిర్వాణానుశాసనమితి వేదాఽనుశాసనమితి వేదాఽనుశాసనమ్। ఇతి షోడశఃఖణ్డః॥

॥ పూర్ణమదఇతి శాన్తిః ॥

॥ ఇతి సుబాలోపనిషత్సమాప్తా ॥ ౩౦ ॥

హరిః ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ యాజుషీ క్షురికోపనిషత్ - ౩౧.

॥ సహనావవత్వితి శాన్తిః ॥

ఓం॥ క్షురికాం సంప్రవక్ష్యామి ధారణాం యోగసిద్ధయే। యాం ప్రాప్య న పునర్జన్మ యోగయుక్తస్య జాయతే। వేదతత్త్వార్థవిహితం యథోక్తం హి స్వయంభువా॥ నిశ్శబ్దం దేశమాస్థాయ తత్రాసనమవస్థితః॥ కూర్మోఽఙ్గానీవ సంహృత్య మనో హృది నిరుధ్య చ। మాత్రాద్వాదశయో

గీన ప్రణవేనశనైశ్శనైః । పూరయేత్సర్వమాత్మానగ్ం సర్వద్వారంని
ర్వృత్య । ఉరోముఖకటిగ్రీవం కించిద్ధృదయమున్నతం । ప్రాణాంత్సం
ధారయేత్తస్మి న్నాసాభ్యం తరచారిణః । భూత్వా తత్రాయతప్రాణ
శ్శనైరథ సముత్సృజేత్ । స్థిరమాత్మదృఢంకృత్వా అంగుష్ఠేనసమా
హితః । ద్వేగుల్ఫేతుప్రవర్తేతే జంఘేచైవత్రయస్త్రయః । ద్వేజానునీ
తథోరుభ్యాం గుదేశిశ్నేత్రయస్త్రయః । వాయోరాయతనంతత్ర నాభి
దేశేసమాశ్రయేత్ । తత్రనాడీసుషుమ్నాతు నాడీభిర్బహుభిర్వృతా ।
అణురక్తాశ్చపీతాశ్చ కృష్ణాస్తామ్రావిలోహితాః । అతిసూక్ష్మాంచతన్వీంచ
శుక్లాంనాడీంసమాశ్రయేత్ । తత్రసంచారయేత్ప్రాణా నూర్ణనాభీ
వతంతునా । తతోరక్తోత్పలాభాసగ్ం హృదయాయతనంమహత్ । దహ
రంపుండరీకంతద్వేదాంతేషునిగద్యతే । తద్భిత్వాకంఠమాయాతి తాం
నాడీంపూరయన్యతః । మనసస్తుక్షురంగృహ్య సుతీక్ష్ణంబుద్ధినిర్మలం । పాద
స్యోపరియన్మధ్యే తద్రూపంనామకృంతయేత్ । మనోద్వారేణతీక్ష్ణేన
యోగమాశ్రిత్యనిత్యశః । ఇంద్రవజ్రమితిప్రోక్తం మర్మజంఘానుకీర్తన
ం । తద్ధ్యానబలయోగేన ధారణాభిర్నికృంతయేత్ । ఊర్వోర్మధ్యే
తుసంస్థాప్య మర్మప్రాణవిమోచనం । చతురభ్యాసయోగేన ఛిందే
దనభిశంకితః । తతఃకంఠాంతరేయోగీ సమూహంనాడిసంచయం । ఏకో
త్తరంనాడిశతంతాసాంమధ్యేవరాస్థితా । సుషుమ్నాతుపరేలీనావిరజా
బ్రహ్మరూపిణీ । ఇడాతిష్ఠతివామేన పింగళాదక్షిణేనతు । తయోర్మధ్యే
వరంస్థానగ్ం యస్తంవేదసవేదవిత్ । ద్వాసప్తతిసహస్రాణిప్రతినా
డిషుతైతిలం । ఛిద్యతేధ్యానయోగేన సుషుమ్నైకానఛిద్యతే । యోగని
ర్మలధారేణ క్షురేణానలవర్చసా । ఛిందేన్నాడీశతంధీరః ప్రభావా
దిహజన్మని । జాతీపుష్పసమాయోగైర్యథావాస్యతితైతిలం । ఏవంశుభా
శుభైర్భావైః సానాడీతాంవిభావయేత్ । తద్భావితాఃప్రపద్యంతే పున
ర్జన్మవివర్జితాః । తపోవిజితచిత్తస్తు నిశ్శబ్దందేశమాస్థితః । నిస్సంగ
స్తత్త్వయోగజ్ఞో నిరపేక్షశ్శనైశ్శనైః । పాశంఛిత్త్వా యథాహగ్ంసో

నిర్విశంకం సుఖముత్పతేత్ । ఛిన్నపాశ స్తథా జీవ స్సంసారం తరతే సదా
యథా నిర్వాణకాలే తు దీపో దగ్ధ్వా లయం వ్రజేత్ । తథా సర్వాణి కర్మా
ణి యోగీ దగ్ధ్వా లయం వ్రజేత్ । ప్రాణాయామసుతీక్ష్ణేన మాత్రాధారే
ణ యోగవిత్ । వైరాగ్యోపలఘృష్టేన ఛిత్వా తంతూన్న బధ్యత ఇత్యు
పనిషత్ ॥ ఓం తత్సత్.

॥ ॥సహనావవత్వితి శాంతిః॥ ॥

॥ ॥క్షురికోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౩౧॥

హరిః ఓం.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ శుక్లయజుర్వేదగతా - మన్త్రికోపనిషత్ - ౩౨.

పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥ ॥

హరిః ఓమ్ ॥ అష్టపాదం శుచిం హంసం త్రిసూత్ర మణుమవ్యయ
మ్ - త్రివర్త్మానం తేజసోఽహం సర్వతః పశ్యన్న పశ్యతి - భూతసమ్మో
హనే కాలే భిన్నే తమసి వైఖరే - అంతః పశ్యన్తి సత్త్వస్థా నిర్గుణం గుణగహ్వ
రే - అశక్యస్సోఽన్యథా ద్రష్టుం ధ్యాయమానః కుమారకైః - వికారజన
నీ మాజ్ఞా మష్టరూపా మజాం ధ్రువామ్ - ధ్యాయతే ధ్యాసితా తేన తన్య
తే ప్రేర్యతే పునః - సూయతే పురుషార్థం చ తేనైవాఽధిష్ఠితం జగత్ -
గౌరనాద్యన్తవతీ సా జనిత్రీ సర్వభూతభావినీ - సితాఽసితా చ రక్తా చ
సర్వకామదుఘా విభోః - పిబన్త్యేనా మవిషయా మవిజ్ఞాతాం కుమారకాః
ఏకస్తు పిబతే దేవ స్స్వచ్ఛన్దోఽత్ర వశానుగః - ధ్యానక్రియాభ్యాం భగవాన్

భుఙ్క్తే-ఽసౌప్రసహద్విభుః-సర్వసాధారణీందోగ్ధ్రీం పీయమానాంతు
యజ్వభిః - పశ్యత్యస్యాంమహాత్మానస్సువర్ణం పిప్పలాశనమ్ - ఉదాసీ
నంధ్రువంహంసం స్నాతకాఽధ్వర్యవోజగుః - శంసంతమను శంసంతి
బహ్వృచాశ్శాస్త్రకోవిదాః-రథంతరంబృహత్సామసప్తవైధైస్తుగీయ
తే - మంత్రోపనిషదంబ్రహ్మపదక్రమసమన్వితమ్ - పఠంతిభార్గవాహ్యే
తే హ్యథర్వాణోభృగూత్తమాః - సబ్రహ్మచారివృత్తిశ్చ స్తంభోఽథఫలిత
స్తథా-అనడ్వాన్రోహితోచ్ఛిష్టఃపశ్యంతోబహువిస్తరే-కాలఃప్రాణశ్చ
భగవాన్మృత్యుశ్శర్వోమహేశ్వరః।ఉగ్రోభవశ్చరుద్రశ్చససురస్సాసురస్త
థా।ప్రజాపతిర్విరాట్చైవపురుషస్సలిలమేవచ - స్తూయతేమన్త్రసంస్తు
త్యైరథర్వవిదితైర్విభుః-తంషడ్వింశకఇత్యేతేసప్తవింశంతథాఽపరే-పు
రుషంనిర్గుణంసాఙ్ఖ్యమథర్వశిరసోవిదుః - చతుర్వింశతి సఙ్ఖ్యాతం వ్యక్త
మవ్యక్తమేవచ - అద్వైతంద్వైతమిత్యాహుస్త్రిధాతంపఞ్చధాతథా-
బ్రహ్మాద్యంస్థావరాన్తంచ పశ్యన్తిజ్ఞానచక్షుషః - తమేకమేవ పశ్యంతి
పరిశుభ్రంవిభుంద్విజాః-యస్మిన్సర్వమిదంప్రోతంబ్రహ్మస్థావరజఙ్గమమ్
తస్మిన్నేవలయంయాన్తి స్రవన్త్యస్సాగరేయథా-యస్మిన్భావాః ప్రలీ
యన్తేలీనాశ్చాఽవ్యక్తతాంయయుః - పశ్యన్తివ్యక్తతాంభూయోజాయ
న్తేబుద్బుదాఇవ - క్షేత్రజ్ఞాధిష్ఠితంచైవకారణైర్విద్యతేపునః - ఏవంస
భగవాన్దేవంపశ్యన్త్యన్యేపునఃపునః - బ్రహ్మబ్రహ్మేత్యథాయాన్తియే
విదుర్బ్రాహ్మణాస్తథా - అత్రైవతేలయంయాన్తిలీనాశ్చావ్యక్తశా
లినః - లీనాశ్చాఽవ్యక్తశాలినఇత్యుపనిషత్ ॥ హరిః ఓమ్.

పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః.

ఇతి మన్త్రికోపనిషత్సమాప్తా - ౩౨.

ఇతి ద్వాత్రింశదుపనిషదస్సంపూర్ణాః.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

॥ ॥అథయాజుషీ - సర్వసారోపనిషత్॥ ॥ ౩౩.

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥ కథంబంధఃకథంమోక్షః కాఅవిద్యా కావిద్యాచేతి । జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయంచకథం । అన్నమయప్రాణమయ మనోమయవిజ్ఞానమయా నందమయకోశాఃకథం । కర్తాజీవఃపంచవర్గః క్షేత్రజ్ఞస్సాక్షీ కూటస్థోంతర్యామీతిచకథం । ప్రత్యగాత్మాపరమాత్మాచకథం। కింబ్రహ్మకతిపదార్థాః కామాయాచేతి। ఆత్మానాత్మనో ద్దేహాదీనాత్మత్వేనాభిమన్యతె సోభిమానఆత్మనోబంధః । తన్నివృత్తిమోక్షః । యాతదభిమానం కారయతిసాహ్యవిద్యా । సోభిమానోయయా నివర్తతేసావిద్యా । మనఆది చతుర్దశకరణైః పుష్కలైరాదిత్యాద్యనుగృహీతైః శబ్దాదీన్విషయాన్ స్థూలాన్యదోపలభతేతదాత్మనోజాగరణం । తద్వాసనాసహితైశ్చతుర్దశకరణైశ్శబ్దాద్యభావేపి వాసనామయాం శబ్దాదీంస్తాత్కాలికాన్ ప్రతిభాసమానాన్యదోపలభతేతదాస్వప్నం। చతుర్దశకరణో పరమాద్విశేష విజ్ఞానాభావాద్యదాశబ్దాదీన్విషయాన్నోపలభతే తదాత్మనస్సుషుప్తం । అవస్థాత్రయభావాభావ సాక్షిస్స్వయం భావాభావరహితం నిరంతరచైతన్యమాత్రం యదాతత్తురీయం । అవస్థాత్రయోపహిత మవస్థాత్రయోపలక్షితంచనిరవస్థంవిశుద్ధమేవచైతన్యం । అన్నకార్యాణాం సమూహోహ్యన్నమయకోశః । ప్రాణాదిదశవాయవోన్నమయకోశే యదావర్తంతేతదాప్రాణమయకోశః । ఏతత్కోశద్వయసంయుక్త ఆత్మామనఆదిచతుర్దశకరణైశ్శబ్దాదివిషయ సంకల్పాదిధర్మాన్యదా కరోతి తదామనోమయకోశః । ఏతత్కోశత్రయవిశిష్టాంతః కరణగతవిశేషధ్యానమననాదివృత్తయో యదోత్పద్యంతె తదావిజ్ఞానమయకోశః। ఏతత్కో

శచతుష్టయకారణాజ్ఞానసంవృక్తం స్వకారణజ్ఞానం స్వరూప సుఖావట
ధానానువటవృత్తః ఇవయదావర్తతే తదానందమయకోశః । కోశోపా
ధ్యుపహితపవ ఆత్మా కోశ ఇత్యుపచర్యతే। సుఖదుఃఖబుద్ధ్యాశ్రయ స్త
త్రదిచ్ఛయా దేహాంతః కృతిమాన్కర్తా । ఇష్టమితివృత్తిస్సుఖబుద్ధిః ।
అనిష్టమితివృత్తిర్దుఃఖబుద్ధిః । శబ్దస్పర్శరూప రసగంధా స్సుఖదుఃఖ సం
యోగహేతవః। పుణ్యపాపకర్మానుసారీభూత్వా ప్రాప్తశరీరసంయో
గమప్రాప్తశరీరసంయోగ మివకుర్వాణః ప్రాణ్యధ్యాసీజీవః। మనఆది
శ్చప్రాణాదిశ్చ సత్త్వాదిశ్చ భూతాదిశ్చ పుణ్యాదిశ్చైతేపంచవర్గాః।
పంచవర్గధర్మీభూతాత్మజ్ఞానవృతేన వినశ్యత్యాత్మసన్నిధౌ నిత్యత్వేన
ప్రతీయతేచ మూలావిద్యాత్మోపాధి ర్యస్తదేవలింగ శరీరంబీజగ్
హృదయగ్రంథిరిత్యుచ్యతే తత్ప్రతిఫలితం చైతన్యం యత్ప్రకాశతేస
క్షేత్రజ్ఞః । జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయానామావిర్భావతిరో భావజ్ఞాతాస్వయం
తదావిర్భావతిరో భావరహితః స్వయంజ్యోతిశ్చేతనస్సాక్షీ । బ్రహ్మాది
పిపీలికాంత సర్వప్రాణిబుద్ధిష్వవిశిష్టత యోపలభ్యమాన స్సర్వప్రాణి
బుద్ధిసాక్ష్యధిష్ఠానాత్మాస్తి భాసతేచసకూటస్థః । కూటస్థాద్యుపహితభే
దానాం స్వరూపలాభహేతుర్భూత్వా మణిగణేసూత్రమివ సర్వక్షే
త్రేషు యదనుస్యూత అంతర్యామయా ప్రకాశతేహ్యాత్మాసోంత
ర్యామీ । సత్యం జ్ఞానమనంతమానందగ్ సర్వశరీరోపాధివినిర్ముక్తం
కటకమకుటాద్యుపాధిరహిత సువర్ణఘనవద్విజ్ఞానఘనచిన్మాత్రస్వభా
వమాత్మచైతన్యం బ్రహ్మాయదవభాసతే తదవిద్యోపాధికం త్వంపదార్థ
స్సప్రత్యగాత్మా । సత్యంజ్ఞానమనంతమానందం సర్వజ్ఞత్వాద్యుపేతం
మాయోపాధికం తత్పదార్థః పరమాత్మా । సర్వోపాధివిముక్తంనిర్వి
శేషచిన్మాత్రంసదద్వైతమానంద మమాయంబ్రహ్మ । తద్ధిత్వంపదార్థా
దౌపాధికాత్తత్పదార్థాదౌపాధికభేదాద్విలక్షణమభేద మధిష్ఠానత్వోప
లక్షితం శుద్ధంపారమార్థికంసత్తామాత్రమవినాశి । కింతత్సత్యమితి ।
సదితిశ్రౌతప్రతీతిలక్ష్యంసత్యం । అసదిత్యవాచ్యంసత్యం । త్రికాలాబా

ధ్యం సత్యం। త్రికాలానుస్యూతం సత్యం । యదస్తి తత్సత్యం । ఏకమేవా
ద్వితీయం సత్యం।సజాతివిజాతిభేదరహితం సత్యం।సర్వకల్పనాధిష్ఠానం వా
సత్యం। అవినాశికిమితి। దేశకాల వస్తునిమిత్తాదిషువినశ్యత్సు యన్నవిన
శ్యతీతి । కింజ్ఞానమితి । స్వప్రకాశంజ్ఞానం । సర్వప్రకాశకంజ్ఞానం । ని
రావరణచిన్మాత్రంజ్ఞానం । అనాద్యనంతంనిరంతరమవృత్తి వృత్తిసాక్షి
చైతన్యమేవజ్ఞానం । కిమనంతమితి । ఉత్పత్తివినాశరహితమనంతం । ష
డ్భావవికారరహితమనంతం। సర్వోపాధివినిర్ముక్తమనంతం । మృద్వి
కారేషుమృదివస్వర్ణవికారేషు స్వర్ణమివతంతుకారేషు తంతురివ
అవ్యక్తాదిసృష్టిప్రపంచేషు వ్యాప్యపూర్ణమవినాశిచైతన్యమనంతం । కి
మానందమితి। అంభసామాన్యవదివసుఖచేతనా వా మధిష్ఠాననిత్యశుద్ధా
ఖండాద్వైత చిదానందైకరసమానందం।అథకోశపదార్థా ఇతి। సదస
ద్మిథ్యాచేతిత్రయః । సదేవతత్రబ్రహ్మ । అసత్తుచ్ఛం । జగత్ప్రతీతంబ్ర
హ్మణ్యసత్యంమిథ్యా । బ్రహ్మైవాత్మాక్షేయః । బ్రహ్మజ్ఞానం సమూలా
నాత్మనివర్తకం సద్బ్రహ్మశివలీయతే । అనాత్మాతుసజీవో వియదాదిప్ర
పంచః । అనాత్మమూలంమాయా । సాచబ్రహ్మణ్యాకాశే మేఘాదిరి
వదృశ్యతే । మాయానామ అనాదిరంతవతీ ప్రమాణాప్రమాణ సాధార
ణాన సతీనాసతీనసదసత్స్య నిర్వాచ్యాధిష్ఠాన ఏవావిద్య మానాంతరా
ణి వికల్ప నిరూప్య మాణా భ్యావచ వ్యవహార భేదవతీ యానవి
ద్యతే వస్తుతస్సామాయా । తత్స్వరూపమజ్ఞానం । తదేవమూలప్రకృతి
ర్గుణసామ్యమవిద్యేత్యాద్యనేకాకారాజగదాకారేణ పరిణతా। తదేవం
బ్రహ్మవిజ్ఞానాత్యమభవతిచ । తత్రైతేశ్లోకాః । నైవంధవా మ్యహం
దేహో నేంద్రియాణిదశైవతు । నబుద్ధిర్నమనశ్శక్య నాహంకార స్త
థైవచ । అప్రాణోహ్యమనాశ్శుభ్రో బుద్ధ్యాదీనాంహిసర్వదా । సాక్ష్య
హంసర్వదానిత్య శ్చిన్మాత్రోహంసదాశివః । నాహంకర్తా నైవభోక్తా
ప్రకృతేస్సాక్షిరూపకః । మత్సాన్నిధ్యాత్ప్రవర్తంతే దేహాద్యాఅజడా
ఇవ । స్థాణుర్నిత్యస్సదానంద శ్శుద్ధోజ్ఞానమయోమలః । ఆత్మాహంస

సర్వభూతానాం విభుస్సాక్షీ న సంశయః । బ్రహ్మైవాహం సర్వవేదాంతవేద్యం నాహం వేద్యం వ్యోమవాతాదిరూపం । రూపం నాహం నామ నాహం న కర్మ బ్రహ్మైవాహం సచ్చిదానందరూపం । నాహం దేహో జన్మమృత్యూ కుతో మే నాహంకారః క్షుత్పిపాసే కుతో మే । నాహం చేతశ్శోకమోహౌ కుతో మే నాహం కర్తా బంధమోక్షౌ కుతో మే। ఇతి ముక్తిసదృశ్యవాక్యవాచ సత్యమితి ముక్తిసదృశ్యవాక్యవాచ సత్యమిత్యుపనిషత్॥

॥ ॥ఓం సహనావవత్వితి శాంతిః॥ ॥

॥ ॥ఇతి సర్వసారోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౩౩॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

అథ శుక్లయజుర్వేదగతా - నిరాలంబోపనిషత్ - ౩౪.

పూర్ణమద ఇతి శాంతిః.

హరిః ఓమ్ - ఏషామజ్ఞానజన్తూనాం సమస్తారిష్టశాన్తయే యద్యద్బోద్ధవ్యమఖిలం తదాశఙ్క్య బ్రవీమ్యహం । కిం బ్రహ్మ క ఈశ్వరః కో జీవః కా ప్రకృతిః కః పరమాత్మా కో బ్రహ్మా కో విష్ణుః కో రుద్రః క ఇన్ద్రః కః శమనః కః సూర్యః కశ్చన్ద్రః కే సురాః కే అసురాః కే పిశాచాః కే మనుష్యాః కాః స్త్రియః కే పశ్వాదయః కిం స్థావరం కే బ్రాహ్మణాదయః కా జాతిః కిం కర్మ కిమకర్మ కిం జ్ఞానం కిమజ్ఞానం కిం సుఖం కిం దుఃఖం కః స్వర్గః కో నరకః కో బన్ధః కో మోక్షః క ఉపాస్యః కః శిష్యః కో విద్వాన్ కో మూఢః కిమాసురం కిం తపః కిం పరమం పదం కిం గ్రాహ్యం కిమగ్రాహ్యం కః సన్న్యాసీత్యాశఙ్క్యాహ - కిం బ్రహ్మేతి స హోవాచ - మహదహఙ్కారపృథివ్యప్తేజో వాయురాకాశాత్మకత్వేన బృహద్రూపేణాణ్డకోశేన కర్మజ్ఞానార్థరూపతయా భాసమానమద్వితీయమఖిలోపాధివినిర్ముక్తం తత్సకలశక్త్యుపబృంహితమనాద్యన్తం శు

ద్ధం శివం శాన్తం నిర్గుణమిత్యాదివాచ్యమనిర్వాచ్యం చైతన్యం బ్రహ్మ।
ఈశ్వర ఇతి చ కిం తల్లక్షణం - బ్రహ్మైవ స్వశక్తిం ప్రకృత్యాఽభిధేయమాశ్రి
త్య లోకాన్ సృష్ట్వా ప్రవిశ్యాఽన్తర్యామిత్వేన బ్రహ్మాదీనాం బుద్ధీంద్రి
యనియన్తృత్వాదీశ్వరః। జీవ ఇతి చ। ఈశ్వర ఏవ బ్రహ్మవిష్ణ్వీశానేంద్రా
దీనాం నామరూపద్వారా స్థూలోఽహమిత్యధ్యాసవశాజ్జీవః - సోఽ
యమేకోఽపి దేహారమ్భక భేదవశాద్బహుజీవః - ప్రకృతిరితి చ - బ్రహ్మ
ణస్సకాశాన్నానావిచిత్ర జగన్నిర్మాణ సామర్థ్యా బుద్ధిరూపబ్రహ్మశక్తి
రేవ ప్రకృతిః - పరమాఽత్మేతి చ - దేహాదేః పరతరత్వాత్ - బ్రహ్మైవ ప
రమాఽత్మా స బ్రహ్మా స విష్ణుస్స రుద్రస్స ఇన్ద్రస్స శమన స్స సూర్యస్స చం
ద్రస్తే సురాస్తే అసురాస్తే పిశాచాస్తే మనుష్యాస్స్త్రియస్తే పశ్వాద
యస్తత్స్థావరం తే బ్రాహ్మణాదయస్సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ, నేహ నానాస్తి
కిఞ్చన। జాతిరితి చ- న చర్మణో న రక్తస్య న మాంసస్య న చాఽస్థినః। న జాతి
రాత్మనో జాతిర్వ్యవహారప్రకల్పితా। కర్మేతి చ - క్రియమాణేన్ద్రి
యైః కర్మాణ్యహం కరోమీత్యధ్యాఽత్మనిష్ఠతయా కృతం కర్మైవ కర్మ- అక
ర్మేతి చ - కర్తృత్వభోక్తృత్వాఽద్యహంకారతయా బంధరూపం జన్మా
దికారణం నిత్యనైమిత్తికయాగవ్రతతపోదానాదిషు ఫలాభిసన్ధానం
యత్తదకర్మ - జ్ఞానమితి చ - దేహేంద్రియనిగ్రహ సద్గురూపాసన శ్రవ
ణమనననిదిధ్యాసనైర్యద్యద్దృగ్దృశ్యస్వరూపం సర్వాంతరస్థం సర్వసమం
ఘటపటాదిపదార్థమివాఽవికారం వికారేషు చైతన్యం వినా కించిన్నాఽ
స్తీతి సాక్షాత్కారాఽనుభవజ్ఞానం - అజ్ఞానమితి చ - రజ్జౌ సర్పభ్రా
న్తిరివాఽద్వితీయే సర్వానుస్యూతే సర్వమయే బ్రహ్మణి దేవ తిర్యఙ్నర
స్థావరస్త్రీపురుషవర్ణాఽశ్రమ బన్ధమోక్షోపాధినానాత్మభేదకల్పితం
జ్ఞానమజ్ఞానం - సుఖమితి చ- సచ్చిదాఽనన్దాఽనుభవస్వరూపం జ్ఞాత్వాఽ
నన్దరూపావస్థితిరేవ సుఖం - దుఃఖమితి చ - అసత్సంసారవిషయ స
ఙ్కల్పమేవ దుఃఖం - స్వర్గ ఇతి చ - సత్సంసర్గస్స్వర్గః - నరక ఇతి చ - అస

త్సంసారవిషయజనన సంసర్గవ్యసనరక్తః- బంధఇతిచ - అనాద్యవిద్యావా
సనయాజాతోఽహమిత్యాదిసఙ్కల్పోబన్ధః - పితృమాతృ సహోదర
దారాఽపత్య గృహారామక్షేత్రాదిమమతా సంసారావరణ సఙ్కల్పో
బన్ధః - కర్తృత్వాద్యహఙ్కారసఙ్కల్పోబన్ధః - అణిమాద్యష్టైశ్వర్యా
ఽశాసిద్ధసఙ్కల్పోబన్ధః - దేవమనుష్యాద్యుపాసనాకామ సఙ్కల్పోబ
న్ధః- యమాద్యష్టాంగయోగాఽభ్యాసాఽది సఙ్కల్పోబన్ధః - వర్ణాశ్రమ
ధర్మకర్మసఙ్కల్పోబన్ధః - ఆజ్ఞాభయసంశయాఽత్మగుణసఙ్కల్పోబన్ధః
యజ్ఞవ్రతతపోదానవిధివిధానజ్ఞానసఙ్కల్పోబన్ధః - కేవల మోక్షాఽపే
క్షాసఙ్కల్పోబన్ధః- సఙ్కల్పమాత్రసమ్భవోబన్ధః- మోక్షఇతిచ-నిత్యా
ఽనిత్యవస్తు విచారాద నిత్యసంసార సుఖదుఃఖవిషయసమస్త క్షేత్ర
మమతాఽది సమస్తబన్ధసఙ్కల్పక్షయోమోక్షః - ఉపాస్యఇతిచ - స
ర్వశరీరస్థచైతన్యబ్రహ్మప్రాపకోగురురుపాస్యః - శిష్యఇతిచ- విద్యాధ్వ
స్తప్రపఞ్చాఽ వగాహితజ్ఞానాఽవశిష్టం బ్రహ్మైవశిష్యః - విద్వానితి
చ- సర్వాన్తరస్థస్వసంవిద్రూపవిద్విద్వాన్ - మూఢఇతిచ - దేహవర్ణా
శ్రమక ర్తృత్వభోక్తృత్వాఽద్యహఙ్కార భావనారూఢోమూఢః-ఆసు
రమితిచ-బ్రహ్మవిష్ణ్వీశానేన్ద్రాదీనామైశ్వర్యకామనయానిరశన జపాఽ
గ్నిహోత్రాదిష్వన్తరాఽత్మానం సన్తాపయన్నాచరత్సోఽత్యుగ్ర
రాగద్వేష విహింసాదమ్భాఽద్య పేక్షితంతప ఆసురం - తప ఇతిచ -
బ్రహ్మసత్యంజగన్మిథ్యేత్యపరోక్షజ్ఞానాఽగ్నినా బ్రహ్మాద్యైశ్వర్యాఽశా
సిద్ధసఙ్కల్పబీజసన్తాపమ్తపః - పరమంపదమితిచ - ప్రాణేన్ద్రియా
ద్యన్తఃకరణగుణాదేః పరతరంసచ్చిదానందమయం సర్వసాక్షికం ని
త్యముక్తబ్రహ్మస్థానం పరమంపదం-గ్రాహ్యమితిచ- దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛే
దరాహిత్యచిన్మాత్రస్వరూపంగ్రాహ్యం- అగ్రాహ్యమితిచ - స్వస్వరూప
వ్యతిరిక్తమాయామయబుద్ధీన్ద్రియాది గోచరజగత్సత్యత్వచిన్తన మ
గ్రాహ్యం- సన్యాసఇతిచ- సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య నిర్మమో నిరహం
కారోభూత్వా బ్రహ్మేశం శరణముపగమ్య తత్త్వమసి సర్వం ఖల్విదం

బ్రహ్మా నేహనానాఽస్తికించన నేత్యాది మహావాక్యార్థానుభవజ్ఞానాద్బ్ర
హ్మైవాఽహమస్మీతి నిశ్చిత్య నిర్వికల్ప సమాధినా స్వతంత్రో యతిశ్చరతి॥
ససన్న్యాసీ సముక్తస్సపూజ్యస్సయోగీ సపరమహంసస్సోఽవధూతస్సబ్రా
హ్మణ ఇతిచ - నిరాలంబోపనిషదం యోఽధీతే గుర్వనుగ్రహతః సోఽగ్ని
పూతో భవతి సవాయుపూతో భవతి నసపునరావర్తతే నస పునరావ
ర్తతే పునర్నాభిజాయతే పునర్నాభిజాయత ఇత్యుపనిషత్॥

॥ ॥పూర్ణమద ఇతి శాంతిః॥ ॥

నిరాలంబోపనిషత్సమాప్తా॥౩౪.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

॥ ॥అథ యాజుషీ-శుకరహస్యోపనిషత్॥ ॥౩౫.

॥ ॥ఓం॥సహనావవత్వితి శాంతిః॥ఓం॥ ॥

ఓం॥ అథాతో రహస్యోపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామో దేవర్షయో బ్ర
హ్మాణం సంపూజ్య ప్రణిపత్య పప్రచ్ఛుః భగవన్నస్మాకం రహస్యోపని
షదం బ్రూహీతి। సోఽబ్రవీత్। పురా వ్యాసో మహాతేజాః సర్వవేదతపోనిధిః॥
ప్రణిపత్య శివం సాంబం కృతాంజలిరువాచహ। శ్రీవేదవ్యాస ఉవాచ।
దేవదేవ మహాప్రాజ్ఞ పాశచ్ఛేదదృఢవ్రత। శుకస్య మమ పుత్రస్య వేద
సంస్కారకర్మణి। బ్రహ్మోపదేశకాలోఽయ మిదానీం సముపస్థితః॥ బ్ర
హ్మోపదేశః కర్తవ్యో భవతాద్య జగద్గురో। ఈశ్వర ఉవాచ। మయో
పదిష్టే కైవల్యే సాక్షాద్బ్రహ్మణి శాశ్వతే। విహాయ పుత్రో నిర్వేదాత్ప్ర
కాశం యాస్యతి స్వయం। శ్రీవేదవ్యాస ఉవాచ। యథా తథా వా భవతు
హ్యుపనాయనకర్మణి। ఉపదిష్టే మమ సుతే బ్రహ్మణి త్వత్ప్రసాదతః॥ స
ర్వజ్ఞో భవతు క్షిప్రం మమ పుత్రో మహేశ్వర। తవ ప్రసాదసంపన్నో లభే

ప్మ క్తించతుర్విధాం।తచ్ఛ్రుత్వా వ్యాసవచనం సర్వదేవర్షిపూజితః।ఉ
పదేష్టుంస్థితశ్శంభుః సాంబోదివ్యాసనే ముదా। కృతకృత్యశ్శుకస్తత్ర స
మాగత్యమహభక్తిమాన్। తస్మాత్సప్రణవంలబ్ధ్వా పునరిత్యబ్రవీచ్ఛివం।శ్రీ
శుకఉవాచ। దేవాదిదేవసర్వజ్ఞ సచ్చిదానంద లక్షణ। ఉమారమణ
భూతేశ ప్రసీదకరుణానిధే। ఉపదిష్టంపరంబ్రహ్మ ప్రణవాంతర్గతంప
రం। తత్త్వమస్యాదివాక్యానాం ప్రజ్ఞాదీనాంవిశేషతః। శ్రోతుమిచ్ఛామి
తత్త్వేన షడంగానియథాక్రమం। వక్తవ్యానిరహస్యాని కృపయాద్యస
దాశివ।శ్రీసదాశివఉవాచ। సాధుసాధుమహాప్రాజ్ఞ శుకజ్ఞాననిధేమునే।
వక్తవ్యంతుత్త్వయాపృష్టం రహస్యంవేదగర్భితం। రహస్యోపనిషన్నా
మ్నా సషడంగమిహోచ్యతే। యస్యవిజ్ఞానమాత్రేణ మోక్షస్సాక్షా
న్నసంశయః। అంగహీనానివాక్యాని గురుర్నోపదిశేత్పునః। సషడం
గాన్యుపదిశేన్మహావాక్యానికృత్స్నశః। చతుర్ణామపివేదానాం య
థోపనిషదశ్శిరః। ఇయంరహస్యోపనిష త్తథోపనిషదాంశిరః। రహస్యో
పనిషద్బ్రహ్మ ధ్యాతంయేనవిపశ్చితా। తీర్థైర్మంత్రైః శ్రుతైర్జప్యై
స్తస్యకింపుణ్యహేతుభిః। వాక్యార్థస్యవిచారేణ యదాప్నోతిశరచ్ఛ
తం।ఏకవారజపేనైవ ఋష్యాదిధ్యానతశ్చయత్।అస్యశ్రీమహావాక్య
మహామంత్రస్య। హంసఋషిః। అవ్యక్తగాయత్రీచ్ఛందః। పరమహం
సోదేవతా। హంబీజం। సశ్శక్తిః। సోహంకీలకం। మమపరమహంసప్రీ
త్యర్థే మహావాక్యజపేవినియోగః। సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ। అం
గుష్ఠాభ్యాంనమః। నిత్యానందోబ్రహ్మ। తర్జనీభ్యాంస్వాహా। నిత్యా
నందమయంబ్రహ్మ। మధ్యమాభ్యాంవషట్। యోవైభూమా। అనామి
కాభ్యాంహుం।యోవైభూమాధిపతిః।కనిష్ఠికాభ్యాంవౌషట్।ఏకమేవా
ద్వితీయంబ్రహ్మ। కరతలకరపృష్ఠాభ్యాంఫట్। సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్ర
హ్మ। హృదయాయనమః। నిత్యానందోబ్రహ్మ। శిరసేస్వాహా। ని
త్యానందమయంబ్రహ్మ। శిఖాయైవషట్। యోవైభూమా। కవచాయ
హుం। యోవై భూమాధిపతిః। నేత్రత్రయాయ వౌషట్। ఏకమే

వాద్వితీయం బ్రహ్మ । అస్త్రాయ ఫట్ । భూర్భువ స్సువరోమితిదిగ్బంధః । ధ్యానం । నిత్యానందం పరమసుఖదం కేవలం జ్ఞానమూర్తిం విశ్వాతీతం గగనసదృశం తత్త్వమస్యాదిలక్ష్యం । ఏకం నిత్యం విమలమచలం సర్వధీసాక్షిభూతం భావాతీతం త్రిగుణరహితం సద్గురుం తన్నమామి । అథమహావాక్యాని చత్వారి । యథా । ఓం ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ । ఓం అహం బ్రహ్మాస్మి । ఓం తత్త్వమసి । ఓం అయమాత్మా బ్రహ్మ । తత్త్వమసీత్యభేదవాచకమిదం యేజపన్తి తే శివసాయుజ్యముక్తిభాజో భవంతి । తత్త్వమసిమహామంత్రస్య । హంస ఋషిః । అవ్యక్తగాయత్రీ ఛందః । పరమహంసో దేవతా, హం బీజం । సః శక్తిః । సోహం కీలకం । మమ సాయుజ్యముక్త్యర్థే జపే వినియోగః । తత్పురుషాయ । అం । ఈశానాయ । తం-స్వాహా । అఘోరాయ । మధ్య - వౌషట్ । సద్యోజాతాయ । అనా - హుం । వామదేవాయ । కని - ధ్యాం - వౌషట్ । తత్పురుషే శానాఘోరసద్యోజాత వామదేవేభ్యోనమః । అ - ఫట్ । ఏవం హృదయాదిన్యాసః । భూర్భువస్సువరోమితిదిగ్బంధః । ధ్యానం । జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యాదతీతం శుద్ధం బుద్ధం ముక్తమప్యవ్యయం చ । సత్యం జ్ఞానం సచ్చిదానందరూపం ధ్యాయేదేవం తన్మహో భ్రాజమానం । త్వం పదమహామంత్రస్య । విష్ణురృషిః । గాయత్రీ ఛందః । పరమాత్మా దేవతా । ఐం బీజం । క్లీం శక్తిః । సౌః కీలకం । మమ ముక్త్యర్థే జపే వినియోగః । వాసుదేవాయ అం - నమః । సంకర్షణాయ । తం - స్వాహా । ప్రద్యుమ్నాయ । మధ్య - వషట్ । అనిరుద్ధాయ అ - హుం । వాసుదేవాయ । కని - వౌషట్ । సంకర్షణవాసుదేవప్రద్యుమ్నానిరుద్ధేభ్యః । కర - ఫట్ । ఏవం హృదయాదిన్యాసః । భూర్భువస్సువరోమితిదిగ్బంధః । ధ్యానం । జీవత్వం సర్వభూతానాం సర్వత్రాఖండవిగ్రహం । చిత్తాహంకారయంతారం జీవాఖ్యం త్వం పద భజే । అసిపదమహామంత్రస్య । మన ఋషిః । గాయత్రీ ఛందః । అర్ధనారీశ్వరో దేవతా । అవ్యక్తాదిర్బీజం । నృసింహః శక్తిః । పరమాత్మా కీలకం । జీవబ్రహ్మైక్యార్థే జపే వినియోగః । పృథ్వ్యద్వ్యణుకాయ - అం । అబ్ద్వ్యణుకాయ ।

త - స్వాహా । తేజోద్వ్యణుకాయ - మధ్య - వషట్ । వాయుద్వ్యణు
కాయ।అనా - హుం।ఆకాశద్వ్యణుకాయ।కని - వౌషట్ । పృథివ్యప్తే
జోవాయ్వాకాశద్వ్యణుకేభ్యో నమః । కర-ఫట్ । భూర్భువస్సువరోమి
తి దిగ్బంధః । ధ్యానం । జీవో బ్రహ్మేతి వాక్యార్థం యావదస్తి మనస్థితిః ।
ఐక్యం తత్త్వం లయే కుర్వన్ ధ్యాయేదేతత్పదం సదా । ఏవం మహావాక్యష
డంగాన్యుక్తాని । అథ రహస్యోపనిషద్విభాగశో వాక్యార్థశ్లోకాః ప్రో
చ్యంతే । యేనేక్షతే శృణోతీదం జిఘ్రతి వ్యాకరోతి చ । స్వాద్వస్వాదు
విజానాతి తత్ప్రజ్ఞానముదీరితం । చతుర్ముఖేంద్రదేవేషు మనుష్యాశ్వ
గవాదిషు । చైతన్యమేకం బ్రహ్మాతః ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ మయ్యపి । పరిపూ
ర్ణః పరాత్మాస్మిన్ దేహే విద్యాధికారిణి । బుద్ధేస్సాక్షితయా స్థిత్వా
స్ఫురన్నహమితీర్యతే । స్వతః పూర్ణః పరాత్మాత్ర బ్రహ్మశబ్దేన వర్ణి
తః । అస్మీత్యైక్యపరామర్శస్తేన బ్రహ్మ భవామ్యహం । ఏకమేవాద్వితీ
యం సన్నామరూపవివర్జితం । సృష్టేః పురాధునాప్యస్య తాదృక్త్వం
తదితీర్యతే । శ్రోతుర్దేహేంద్రియాతీతం వస్త్వత్ర త్వంపదేరితం । ఏక
తా గ్రాహ్యతేఽసీతి తదైక్యమనుభూయతాం । స్వప్రకాశాపరోక్షత్వమ
యమిత్యుక్తితో మతం । అహంకారాది దేహాంతం ప్రత్యగాత్మేతి గీయ
తే । దృశ్యమానస్య సర్వస్య జగతస్తత్త్వమీర్యతే । బ్రహ్మశబ్దేన తద్బ్ర
హ్మ స్వప్రకాశాత్మరూపకం । అనాత్మదృష్టేరవివేకనిద్రా మహం మమ
స్వప్నగతిం గతోఽహం । స్వరూపసూర్యేఽభ్యుదితే స్ఫుటోక్తైర్గురోర్మహా
వాక్యపదైః ప్రబుద్ధః । వాచ్యం లక్ష్యమితి ద్విధార్థసరణీ వాచ్యస్య హి త్వం
పదే వాచ్యం భౌతికమింద్రియాదిరపి యల్లక్ష్యం త్వమర్థశ్చ యః । వాచ్యం
తత్పదమీశతాకృతమతి లక్ష్యం తు సచ్చిత్సుఖా నందబ్రహ్మ తదర్థ ఏష
చ తయోరైక్యం త్వసీదం పదైః । త్వమితి తదితి కార్యే కారణే సత్యుపాధౌ ద్వి
తయమితరథైకం సచ్చిదానందరూపం । కార్యోపాధిరయం జీవః కారణో
పాధిరీశ్వరః । కార్యకారణతాం హిత్వా పూర్ణబోధోఽవశిష్యతే । శ్రవణం
తు గురోః పూర్వం మననం తదనంతరం । నిదిధ్యాసనమిత్యేతత్పూర్ణబోధ

స్య కారణం। అన్యవిద్యాపరిజ్ఞానమవశ్యం నశ్వరం భవేత్ । బ్రహ్మవిద్యాపరిజ్ఞానం బ్రహ్మప్రాప్తికరం స్థితం। మహావాక్యాన్యుపదిశేత్సషడంగాని దేశికః । కేవలం నహి వాక్యాని బ్రహ్మణో వచనం యథా । ఈశ్వర ఉవాచ । ఏవముక్త్వా మునిశ్రేష్ఠ రహస్యోపనిషచ్ఛుక । మయా పిత్రానునీతేన వ్యాసేన బ్రహ్మవాదినా । తతో బ్రహ్మోపదిష్టం వై సచ్చిదానందలక్షణం । జీవన్ముక్తస్సదా ధ్యాయన్నిత్యస్త్వం విహరిష్యసి । యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః । తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరస్స మహేశ్వరః। ఉపదిష్టశ్శివేనేతి జగత్తన్మయతాం గతః । ఉత్థాయ ప్రణిపత్యేశం త్యక్తాశేషపరిగ్రహః । పరబ్రహ్మపయోరాశౌ ప్లవన్నివ యయౌ తదా। ప్రవ్రజంతం తమాలోక్య కృష్ణద్వైపాయనో మునిః । అనువ్రజన్నాజుహావ పుత్రవిశ్లేషకాతరః। ప్రతినేదుస్తదా సర్వే జగత్స్థావరజంగమం । తచ్ఛ్రుత్వా సకలాకారం వ్యాసస్సత్యవతీసుతః । పుత్రేణ సహితః ప్రీత్యా పరానందముపేయివాన్ । యో రహస్యోపనిషదమధీతే గుర్వనుగ్రహాత్ । సర్వపాపవినిర్ముక్తస్సాక్షాత్కైవల్యమశ్నుతే। సాక్షాత్కైవల్యమశ్నుత ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥ సహనావవత్వితి శాంతిః ॥ ॥

॥ ॥ ఇతి శుకరహస్యోపనిషత్సమాప్తా ॥ ॥ ౩౫ ॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ సామవేదీయా - వజ్రసూచికోపనిషత్ - ౩౬.

ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః.

ఓం॥ వజ్రసూచీం ప్రవక్ష్యామి శాస్త్రమజ్ఞానభేదనం । దూషణం జ్ఞానహీనానాం భూషణం జ్ఞానచక్షుషాం। బ్రాహ్మణక్షత్రియ వైశ్యశూద్రా ఇతి చత్వారో వర్ణాస్తేషాం వర్ణానాం బ్రాహ్మణ ఏవ ప్రధాన ఇతి

వేదవచనానురూపం స్మృతిభిరప్యుక్తం। తత్రచోద్యమస్తి। కో వా బ్రాహ్మణో నామ। కింజీవః కిందేహః కింజాతిః కింజ్ఞానం కింకర్మ కింధార్మిక ఇతి। తత్రప్రథమోజీవో బ్రాహ్మణఇతిచేత్తన్న। అతీతానాగతానేక దేహానాంజీవస్యైకరూపత్వాత్। ఏకస్యాపికర్మవశాదనేక దేహసంభవాత్సర్వశరీరాణాం జీవస్యైకరూపత్వాచ్చ। తస్మాన్నజీవో బ్రాహ్మణ ఇతి। తర్హిదేహోబ్రాహ్మణఇతిచేత్తన్న। ఆచండాలాది పర్యంతానాం మనుష్యాణాం పాంచభౌతికత్వేన దేహస్యైకరూపత్వాజ్జరామరణధర్మాధర్మాదిసామ్యదర్శనాత్। బ్రాహ్మణశ్శ్వేతవర్ణః క్షత్రియోరక్తవర్ణః వైశ్యఃపీతవర్ణః శూద్రఃకృష్ణవర్ణఇతినియమాభావాత్। పిత్రాదిశరీరదహనే పుత్రాదీనాం బ్రహ్మహత్యాది దోషసంభవాచ్చ। తస్మాన్నదేహోబ్రాహ్మణఇతి। తర్హిజాతి బ్రాహ్మణఇతి చేత్తన్న। తత్రజాత్యంతరజంతుష్వనేకజాతిసంభవాత్। మహర్షయో బహవస్సంతి। ఋష్యశృంగోమృగ్యాః। కౌశికఃకుశాత్। జాంబూకో జంబుకాత్। వాల్మీకో వల్మీకాత్। వ్యాసఃకైవర్తకన్యాయాం। శశపృష్ఠాద్గౌతమః। వసిష్ఠఊర్వశ్యాం। అగస్త్యఃకలశేజాతఇతి శ్రుతత్వాత్। ఏతేషాంజాత్యా వినాప్యగ్రేజ్ఞానప్రతిపాదితా ఋషయోబహవస్సంతి। తస్మాన్నజాతిబ్రాహ్మణఇతి। తర్హిజ్ఞానంబ్రాహ్మణఇతిచేత్తన్న। క్షత్రియాదయోపి పరమార్థ దర్శినోభిజ్ఞా బహవస్సంతి। తస్మాన్నజ్ఞానం బ్రాహ్మణఇతి। తర్హికర్మబ్రాహ్మణఇతి చేత్తన్న। సర్వేషాంప్రాణినాం ప్రారబ్ధసంచితాగామికర్మసాధర్మ్యదర్శనాత్। కర్మాభిప్రేరితాస్సంతో జనాఃక్రియాఃకుర్వంతీతి। తస్మాన్నకర్మబ్రాహ్మణఇతి। తర్హిధార్మికో బ్రాహ్మణఇతిచేత్తన్న। క్షత్రియాదయోహిరణ్యదాతారోబహవస్సంతి। తస్మాన్నధార్మికో బ్రాహ్మణఇతి। తర్హికోవాబ్రాహ్మణోనామ। యఃకశ్చిదాత్మానమద్వితీయం జాతిగుణ క్రియా హీనం షడూర్మిషడ్భావేత్యాది సర్వదోష రహితం సత్యజ్ఞానానందానంతస్వరూపం స్వయంనిర్వికల్ప మశేషకల్పాధార మశేష భూతాంతర్యామి

త్వేన వర్తమానమంతర్బహిశ్చాకాశవదనుస్యూతమఖండానందస్వ
భావమప్రమేయమనుభవైకవేద్యమపరోక్షతయా భాసమానం కర
తలామలకవత్సాక్షాదపరోక్షీకృత్య కృతార్థతయా కామరాగాది
దోషరహితశ్శమాదిసంపన్నో భావమాత్సర్యతృష్ణాశామోహాదిరహి
తో దంభాహంకారాదిభిరసంస్పృష్టచేతా వర్తతే। ఏవముక్తలక్ష
ణో యస్స ఏవ బ్రాహ్మణ ఇతి శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసానామభిప్రాయః।
అన్యథా బ్రాహ్మణత్వసిద్ధిర్నాస్త్యేవ। సచ్చిదానందమాత్మానమద్విత
యం బ్రహ్మ భావయేదాత్మానం సచ్చిదానందం బ్రహ్మ భావయే
దిత్యుపనిషత్॥

॥ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః॥

వజ్రసూచికోపనిషత్సమాప్తా॥ ౩౬॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః।

అథ యజుర్వేదీయా - తేజోబిందూపనిషత్ - ౩౭.

సహనావవత్వితి శాంతిః॥

ఓం॥ తేజోబిందుః పరం ధ్యానం విశ్వాత్మహృది సంస్థితం। ఆణవం శాం
భవం శాంతం స్థూలం సూక్ష్మం పరం చ యత్। దుఃఖాఢ్యం చ దురా
రాధ్యం దుష్ప్రేక్ష్యం ముక్తమవ్యయం। దుర్లభం తత్స్వయం ధ్యానం
మునీనాం చ మనీషిణాం। యతాహారో జితక్రోధో జితసంగో జితేంద్రియః।
నిర్ద్వంద్వో నిరహంకారో నిరాశీరపరిగ్రహః। అగమ్యాగమకర్తా యో
గమ్యాగమనమానసః। ముఖే త్రీణి చ విందంతి త్రిధామా హంస ఉచ్యతే।
పరం గుహ్యతమం విద్ధి హ్యస్తతంద్రీ నిరాశ్రయః। సోమరూపకలా సూక్ష్మా
విష్ణోస్తత్పరమం పదం। త్రివక్త్రం త్రిగుణం స్థానం త్రిధాతుం రూపవర్జి
తం। నిశ్చలం నిర్వికల్పం చ నిరాకారం నిరాశ్రయం। ఉపాధిరహితం

స్థానం వాఙ్మనోతీతగోచరం । స్వభావంభావసంగ్రాహ్య మసంఘాతం
పదాచ్చ్యుతం। అనానందంమనోతీతందుష్ప్రేక్ష్యంముక్తమవ్యయం।చిం
త్యమేవంవినిర్ముక్తంశాశ్వతంధ్రువమచ్యుతం । తద్బ్రహ్మణస్తదధ్యాత్మం
తద్విష్ణోస్తత్పరాయణం । అచింత్యంచిన్మయాత్మానం యద్వ్యోమపరమ
స్థితమ్ । అశూన్యగ్ శూన్యభావంతు శూన్యాతీతగ్ హృదిస్థితం।నధ్యా
నంచనవధ్యాతా నధ్యేయోధ్యేయఏవచ । సర్వంచనపరగ్ శూన్యం నప
రంనాపరాత్పరమ్ । అచింత్యమప్రబుద్ధంచ నసత్యం నపరంవిదుః । ము
నీనాగ్ సంప్రయుక్తంచనదేవానపరంవిదుః । లోభం మోహం భయంద
ర్పం కామక్రోధంచకిల్బిషం। శీతోష్ణేక్షుత్పిపాసేచ సంకల్పకవికల్పకం।
నబ్రహ్మకులదర్పంచనముక్తిగ్రంథిసంచయం । నభయంనసుఖందుఃఖం త
థామానావమానయోః । ఏతద్భావవినిర్ముక్తం తద్గ్రాహ్యం బ్రహ్మతత్పరం।
యమోహినియమస్త్యాగోమౌనం దేశశ్చకాలతః । ఆసనం మూలబంధం
చ దేహసామ్యంచదృక్ స్థితిః।ప్రాణసంయమనంచైవ ప్రత్యాహారశ్చధా
రణా। ఆత్మధ్యానగ్ సమాధిశ్చప్రోక్తాన్యంగానివైక్రమాత్ । సర్వం బ్ర
హ్మేతివైజ్ఞానాదింద్రియగ్రామసంయమః। యమోయమితిసంప్రోక్తోభ్య
సనీయోముహుర్ముహుః। సజాతీయప్రవాహశ్చ విజాతీయతిరస్కృతిః।
నియమోహిపరానందో నియమాత్క్రియతేబుధైః। త్యాగః ప్రపంచ
రూపస్య సచ్చిదాత్మావలోకనాత్ । త్యాగోహి మహతాంపూజ్య స్స
ద్యోమోక్షప్రదాయకః। యస్మాద్వాచోనివర్తంతే అప్రాప్య మనసాస
హ । యన్మౌనం యోగిభిర్గమ్యం తద్భవేత్సర్వదా బుధైః । వాచోయ
స్మాన్నివర్తంతేతద్వక్తుంకేనశక్యతే । ప్రపంచోయదివక్తవ్యస్సోపిశబ్దవివ
ర్జితః। ఇతివాతద్భవేన్మౌనం సర్వంసహజసంజ్ఞితం । గిరామౌనంతు
బాలానామయుక్తంబ్రహ్మవాదినాం। ఆదావంతేచమధ్యేచ జనోయస్మి
న్నవిద్యతే। యేనేదంసతతంవ్యాప్తం సదేశోవిజనస్స్మృతః। కల్పనాస
ర్వభూతానాంబ్రహ్మాదీనాంనిమేషతః। కాలశబ్దేననిర్దిష్టగ్ హ్యఖండా
నందమద్వయం। సుఖేనైవభవేద్యస్మిన్నజస్రం బ్రహ్మచింతనం । ఆసనం

తద్విజానీయాదవ్యత్సుఖవినాశనం । సిద్ధయే సర్వభూతాదివిశ్వాధిష్ఠాన
మద్వయం । యస్మిన్సిద్ధిం గతాస్సిద్ధాస్తత్సిద్ధాసనముచ్యతే । యన్మూల
సర్వలోకానాం యన్మూలం చిత్తబంధనం । మూలబంధస్సదా సేవ్యో
యోగ్యోఽసౌ రాజయోగినాం । అంగానాం సమతాం విద్యాత్సమే బ్రహ్మణి
లీయతే । నో చేన్నైవ సమానత్వమృజుత్వం శుష్కవృక్షవత్ । దృష్టిం
జ్ఞానమయీం కృత్వా పశ్యేద్బ్రహ్మమయం జగత్ । సా దృష్టిః పరమోదా
రా న నాసాగ్రావలోకినీ । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యానాం విరామో యత్ర వా భ
వేత్ । దృష్టిస్తత్రైవ కర్తవ్యా న నాసాగ్రావలోకినీ । చిత్తాదిసర్వభా
వేషు బ్రహ్మత్వేనైవ భావనాత్ । నిరోధస్సర్వవృత్తీనాం ప్రాణాయామ
స్స ఉచ్యతే । నిషేధనం ప్రపంచస్య రేచకాఖ్యస్సమీరణః । బ్రహ్మైవా
స్మీతి యా వృత్తిః పూరకో వాయురుచ్యతే । తతస్తద్వృత్తినైశ్చల్యం కుం
భకం ప్రాణసంయమః । అయం చాపి ప్రబుద్ధానామజ్ఞానం ఘ్రాణపీడనం । వి
షయేష్వాత్మతాం దృష్ట్వా మనసశ్చిత్తరంజకం । ప్రత్యాహారస్స విజ్ఞేయో
ఽభ్యసనీయో ముముక్షుభిః । యత్ర యత్ర మనో యాతి బ్రహ్మణస్తత్ర
దర్శనాత్ । మనసా ధారణం చైవ ధారణా సా పరా మతా । బ్రహ్మైవా
స్మీతి సద్వృత్త్యా నిరాలంబతయా స్థితిః । ధ్యానశబ్దేన విఖ్యాతా పరమానంద
దాయకః । నిర్వికారతయా వృత్త్యా బ్రహ్మాకారతయా పునః । వృత్తివిస్మ
రణం సమ్యక్ సమాధిరభిధీయతే । ఇమం చాకృత్రిమానందం తావత్సాధు
సమభ్యసేత్ । లక్ష్యో యావత్క్షణాత్పుంసః ప్రత్యక్త్వం సంభవేత్స్వయం
తతస్సాధననిర్ముక్తస్సిద్ధో భవతి యోగిరాట్ । తత్స్వరూపం భవేత్తస్య వి
షయో మనసో గిరాం । సమాధౌ క్రియమాణే తు విఘ్నాన్యాయాంతి వై బ
లాత్ । అనుసంధానరాహిత్యమాలస్యం భోగలాలసం । లయస్తమశ్చ
విక్షేపస్తేజస్స్వేదశ్చ శూన్యతా । ఏవం హి విఘ్నబాహుళ్యం త్యాజ్యం
బ్రహ్మవిశారదైః । భావవృత్త్యా హి భావత్వం శూన్యవృత్త్యా హి శూన్యతా ।
బ్రహ్మవృత్త్యా హి పూర్ణత్వం తయా పూర్ణత్వమభ్యసేత్ । యే హి
వృత్తిం విహాయైనాం బ్రహ్మాఖ్యాం పావనీం పరాం । వృథైవ తే తు జీవంతి ప

క్షుధిత్స్వసమానతాః । హేతువృత్తింవిజానంతిజ్ఞాత్వావైవర్ధయంతియే।
తేవైసత్పురుషాధన్యావంద్యాస్తేభువనత్రయే । యేషాంవృత్తిస్సమావృ
ద్ధాపరిపక్వాచసాపునః। తేవైసద్బ్రహ్మతాంప్రాప్తానేతరేశబ్దవాదినః।
కుశలాబ్రహ్మవార్తాయాం వృత్తిహీనాస్సురాగిణః। తేప్యజ్ఞాన తయా
నూనంపునరాయాంతియాంతిచ । నిమిషార్ధంనతిష్ఠంతివృత్తింబ్రహ్మమ
యీంవినా । యథాతిష్ఠంతిబ్రహ్మాద్యాస్సనకాద్యాశ్శుకాదయః । కార
ణం యస్యతై కార్యంకారణంతస్యజాయతే । కారణంతత్స్వతోనశ్యేత్కా
ర్యాభావేవిచారతః । అథశుద్ధంభవేద్వస్తు యద్వైవాచామగోచరం ।
ఉదేతిశుద్ధచిత్తానాంవృత్తిజ్ఞానంతతఃపరం । భావితంతీవ్రవేగేన యద్వ
స్తునిశ్చయాత్మకం । దృశ్యంహ్యదృశ్యతాంనీత్వా బ్రహ్మాకారేణచింత
యేత్ । విద్వాన్నిత్యంసుఖేతిష్ఠేద్ధియాచిద్రసపూర్ణయా ॥

ఇతి తేజో బిందూపనిషది ప్రథమోఽధ్యాయః॥

అథహకుమారశ్శివం పప్రచ్ఛాఖండైకరసచిన్మాత్ర స్వరూప మ
నుబ్రూహీతి సహోవాచ పరమశ్శివః । అఖండైకరసందృశ్య మఖండైక
రసంజగత్ । అఖండైకరసంభావమఖండైకరసంస్వయం । అఖండైక
రసోమంత్రఅఖండైకరసాక్రియా । అఖండైకరసంజ్ఞాన మఖండైకరసం
జలం । అఖండైకరసాభూమిరఖండైకరసంవియత్ । అఖండైకరసంశా
స్త్రమఖండైకరసాత్రయీ । అఖండైకరసంబ్రహ్మ చాఖండైక రసంవ్ర
తం । అఖండైకరసోజీవఅఖండైకరసోహ్యజః । అఖండైక రసోబ్రహ్మా అ
ఖండైకరసోహరిః । అఖండైకరసోరుద్రఅఖండైకరసోస్మ్యహం । అఖం
డైకరసోహ్యాత్మాహ్యఖండైకరసోగురుః । అఖండైకరసంలక్ష్యమఖండై
కరసంమహః । అఖండైకరసోదేహఅఖండైకరసంమనః । అఖండైక ర
సంచిత్తమఖండైకరసంసుఖం । అఖండైకరసావిద్యాఅఖండైకరసోవ్య
యః । అఖండైకరసంనిత్యమఖండైకరసంపరం । అఖండైకరసంకించి ద
ఖండైకరసంపరం । అఖండైకరసాదన్య న్నాస్తి నాస్తిషడానన । అఖం
డైకరసాన్నాస్తిఅఖండైకరసాన్నహి । అఖండైకరసాత్కించిదఖండై

స్వరూపోహం చిదాకాశమయోస్మ్యహం । కేవలం తుర్యరూపోస్మి తు
ర్యాతీతోస్మి కేవలః । సదాచైతన్యరూపోస్మి చిదానందమయోస్మ్యహం ।
కేవలాకారరూపోస్మి శుద్ధరూపోస్మ్యహగ్ సదా । కేవలంజ్ఞానరూపోస్మి
కేవలంప్రియమస్మ్యహం । నిర్వికల్ప స్వరూపోస్మి నిరీహోస్మి నిరామ
యః । సదానందస్వరూపోస్మి నిర్వికారోహమవ్యయః । సదైకరసరూపో
స్మి సదాచిన్మాత్రవిగ్రహః । అపరిచ్ఛిన్నరూపోస్మి హ్యఖండానంద రూప
వాన్ । సత్పరానందరూపోస్మి చిత్పరానందమస్మ్యహం । అంతరాంతర
రూపోహమవాఙ్మనసగోచరః । ఆత్మానందస్వరూపోహగ్ సత్యానందో
స్మ్యహగ్ సదా । ఆత్మారామస్వరూపోస్మి హ్యహమాత్మా సదాశివః । ఆ
త్మప్రకాశరూపోస్మి హ్యాత్మజ్యోతిరసోస్మ్యహం । ఆదిమధ్యాంత హీనో
స్మి హ్యాకాశసదృశోస్మ్యహం । నిత్యశుద్ధచిదానందసత్తామాత్రోహమవ్య
యః।నిత్యబుద్ధవిశుద్ధైకసచ్చిదానందమస్మ్యహం।నిత్యశేషస్వరూపోస్మి స
ర్వాతీతోస్మ్యహగ్ సదా। రూపాతీతస్వరూపోస్మి పరమాకాశవిగ్రహః ।
భూమానందస్వరూపోస్మి భాషాహీనోస్మ్యహగ్ సదా।సర్వాధిష్ఠానరూపో
స్మి సర్వదా చిద్ఘనోస్మ్యహం।దేహభావవిహీనోస్మి చింతాహీనోస్మి సర్వ
దా।చిత్తవృత్తివిహీనోహం చిదాత్మైకరసోస్మ్యహం। సర్వదృశ్యవిహీనో
హం దృగ్రూపోస్మ్యహమేవహి। సర్వదాపూర్ణరూపోస్మి నిత్యతృప్తోస్మ్య
హగ్ సదా। అహంబ్రహ్మైవసర్వగ్ స్యాదహంచైతన్యమేవహి। అహమే
వాహమేవాస్మి భూమాకారస్వరూపవాన్ । అహమేవ మహానాత్మా
హ్యహమేవపరాత్పరః। అహమన్యవదాభామి హ్యహమేవశరీరవత్ । అ
హగ్ శిష్యవదాభామి హ్యహంలోకత్రయాశ్రయః । అహంకాలత్రయా
తీత అహం వేదైరుపాసితః। అహగ్ శాస్త్రేణనిర్ణీత అహంచిత్తేవ్యవస్థితః।
మత్త్యక్తం నాస్తి కించిద్వా మత్త్యక్తం పృథివీ చ వా। మయాతిరిక్తం యద్య
ద్యాత్ తత్తన్నాస్తీతి నిశ్చయః । అహంబ్రహ్మాస్మి సిద్ధోస్మి నిత్యశుద్ధోస్మ్యహగ్
సదా। కేవలంబ్రహ్మమాత్రోస్మి హ్యజరోస్మ్యమరోస్మ్యహం। స్వయమే
వ స్వయం భామి స్వయమేవ సదాత్మకః । స్వయమేవాత్మని స్వస్థం స్వయ

మేవపరాగతిః । స్వయమేవస్వయంభుక్త్వా స్వయమేవస్వయగ్ంరమే।
స్వయమేవస్వయంజ్యోతిస్స్వయమేవస్స్వయమ్మహః । స్వస్యాత్మని స్వ
యగ్ంరగ్ంస్యే స్వాత్మన్యేవవిలోకయే । స్వాత్మన్యేవసుఖాసీనస్స్వాత్మమా
త్రావశేషకః । స్వచైతన్యేస్వయగ్ంస్థాస్యే స్వాత్మరాజ్యే సుఖేరమే।
స్వాత్మసింహాసనేస్థిత్వాస్వాత్మనోన్యన్నచింతయే । చిద్రూపమాత్రంబ్ర
హ్మైవసచ్చిదానందమద్వయం ।ఆనందఘనఏవాహమహం బ్రహ్మాస్మికేవ
లం సర్వదాసర్వశూన్యోహగ్ం సర్వాత్మానందవానహం । నిత్యానంద
స్వరూపోహమాత్మాకాశోస్మినిత్యదా । అహమేవహృదాకాశశ్చిదాది
త్యస్వరూపవాన్ ।ఆత్మనాత్మనితృప్తోస్మిహ్యరూపోస్మ్యహమవ్యయః।ఏక
సంఖ్యావిహీనోస్మినిత్యముక్తస్వరూపవాన్ । ఆకాశాదపి సూక్ష్మోహ
మనాద్యంతాభావవానహం । సర్వప్రకాశరూపోహం పరాపరసుఖోస్మ్యహ
మ్ । సత్తామాత్రస్వరూపోహగ్ం శుద్ధమోక్షస్వరూపవాన్ । సత్యానం
దస్వరూపోహంజ్ఞానానందఘనోస్మ్యహం।విజ్ఞానమాత్రరూపోహగ్ం సచ్చి
దానందలక్షణః।బ్రహ్మమాత్రమిదగ్ం సర్వంబ్రహ్మణోన్యన్నకించన।తదేవా
హగ్ం సదానందంబ్రహ్మైవాహగ్ం సనాతనం। త్వమిత్యేతత్తదిత్యేతన్మత్తో
న్యన్నాస్తికించన।చిచ్చైతన్యస్వరూపోహమహమేవశివఃపరః।అతిభావస్వ
రూపోహమహమేవసుఖాత్మకః।సాక్షివస్తువిహీనత్వాత్సాక్షిత్వంనాస్తి
మేసదా।కేవలంబ్రహ్మమాత్రత్వాదహమాత్మాసనాతనః।అహమేవాదిశే
షోహగ్ం శేషోహమేవహి। నామరూపవిముక్తోహమహమానందవిగ్ర
హః।ఇంద్రియాభావరూపోహగ్ం సర్వభావస్వరూపకః।బంధముక్తివిహీనో
హగ్ం శాశ్వతానందవిగ్రహః। ఆదిచైతన్యమాత్రోహమఖండైకరసోస్మ్య
హం।వాఙ్మనోగోచరశ్చాహగ్ం సర్వత్రసుఖవానహం।సర్వత్రపూర్ణరూ
పోహంభూమానందమయోస్మ్యహం।సర్వత్రతృప్తిరూపోహంపరామృ
తరసోస్మ్యహం।ఏకమేవాద్వితీయగ్ం సద్బ్రహ్మైవాహంనసంశయః। సర్వ
శూన్యస్వరూపోహగ్ం సకలాగమగోచరః। ముక్తోహం మోక్షరూపోహం
నిర్వాణసుఖరూపవాన్।సత్యవిజ్ఞానమాత్రోహగ్ం సన్మాత్రానందవానహం।

తురీయాతీత రూపోహం నిర్వికల్ప స్వరూపవాన్ । సర్వదాహ్యజరూ
పోహం నీరాగోస్మి నిరంజనః । అహగ్ం శుద్ధోస్మి బుద్ధోస్మి నిత్యోస్మి విభుర
స్మ్యహం । ఓంకారార్థస్వరూపోస్మి నిష్కళంకమయోస్మ్యహం । చి
దాకారస్వరూపోస్మి నాహమస్మి నసోస్మ్యహం । నహి కించిత్స్వరూపో
స్మి నిర్వ్యాపారస్వరూపవాన్ । నిరంశోస్మి నిరాభాసో నమనో నేంద్రియం
త్వహం ॥ నబుద్ధిర్న వికల్పోహం న దేహాదిత్రయం త్వహం । నజాగ్రత్స్వ
ప్నరూపోహం న సుషుప్తిస్వరూపవాన్ । న తాపత్రయరూపోహం నేషణాత్ర
యవానహం । శ్రవణం నాస్తి మే సిద్ధేర్మననం చ చిదాత్మని । సజాతీయం న
మే కించిద్విజాతీయం న మే క్వచిత్ । స్వగతం చ న మే కించిన్న మే
దేహత్రయం క్వచిత్ । అసత్యగ్ం హి మనోరూపమసత్యం
బుద్ధిరూపకం । అహంకారమసద్ధీతి నిత్యోహగ్ం శాశ్వతో హ్యజః । దేహ
త్రయమసద్విద్ధి కాలత్రయమసత్సదా । గుణత్రయమసద్విద్ధి హ్యహగ్ం
సత్యాత్మకః శుచిః । శ్రుతగ్ం సర్వమసద్విద్ధి వేదగ్ం సర్వమసత్సదా । శా
స్త్రగ్ం సర్వమసద్విద్ధి హ్యహగ్ం సత్యం చిదాత్మకః । మూర్తిత్రయమస
ద్విద్ధి సర్వభూతమసత్సదా । సర్వతత్త్వమసద్విద్ధి హ్యహం భూమా సదా
శివః । గురుశిష్యమసద్విద్ధి గురోర్మంత్రమసత్తతః । యద్దృశ్యం తదస
ద్విద్ధి నమాం విద్ధి తథావిధం । యచ్చింత్యం తదసద్విద్ధి యన్న్యాయ్యం తదస
త్సదా । యద్ధితం తదసద్విద్ధి న మాం విద్ధి తథావిధం । సర్వాన్ప్రాణానస
ద్విద్ధి సర్వాన్భోగానసత్త్వితి । దృష్టగ్ం శ్రుతమసద్విద్ధి వోతం ప్రోతమస
న్మయం । కార్యాకార్యమసద్విద్ధి నష్టం ప్రాప్తమసన్మయం । దుఃఖా
దుఃఖమసద్విద్ధి సర్వాసర్వమసన్మయం । పూర్ణాపూర్ణమసద్విద్ధి న
ర్మాధర్మసమన్వయం । లాభాలాభమసద్విద్ధి జయా
జయమసన్మయం । శబ్దగ్ం సర్వమసద్విద్ధి స్పర్శగ్ం సర్వమసత్సదా । రూ
పగ్ం సర్వమసద్విద్ధి రసగ్ం సర్వమసన్మయం । గంధగ్ం సర్వమసద్విద్ధి స
ర్వాజ్ఞానమసన్మయం । అసదేవ సదా సర్వమసదేవ భవోద్భవం । అసదే
వ గుణం సర్వగ్ం సన్మాత్రమహమేవ హి । స్వాత్మమాత్రగ్ం సదా పశ్యే

త్యక్త్వైతన్మంత్రగ్ సదాభ్యసేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం దృశ్య
పాపంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయ మన్యమంత్రంవినాశ
యేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం దేహదోషంవినాశయేత్ । అ
హంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం జన్మపాపంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మి
మంత్రోఽయం మృత్యుపాశంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మి మంత్రో
యం ద్వైతదుఃఖంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం భేదబు
ద్ధింవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం చింతాదుఃఖంవినాశ
యేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం బుద్ధివ్యాధింవినాశయేత్ । అహం
బ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం చిత్తబంధంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమం
త్రోఽయగ్ సర్వవ్యాధీన్వినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయగ్
సర్వశోకంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం కామాదీన్నాశ
యేత్క్షణాత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం క్రోధశక్తింవినాశయేత్ ।
అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయం చిత్తవృత్తింవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మా
స్మిమంత్రోఽయగ్ సంకల్పాదీన్వినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రో
యం కోటిదోషంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయగ్ సర్వ
తంత్రంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయ మాత్మాజ్ఞానంవినా
శయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయ మాత్మలోకజయప్రదః । అహం
బ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయ మప్రతర్క్యసుఖప్రదః । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రో
య మజడత్వంప్రయచ్ఛతి । అహంబ్రహ్మాస్మిమంత్రోఽయ మనాత్మాసు
రమర్దనః । అహంబ్రహ్మాస్మి వజ్రోఽయ మనాత్మాఖ్యగిరీన్ హరేత్ ।
అహంబ్రహ్మాస్మిచక్రోఽయ మనాత్మాఖ్యాసురాన్హరేత్ । అహంబ్ర
హ్మాస్మిమంత్రోఽయగ్ సర్వాన్ ప్రసాధయిష్యతి । అహంబ్రహ్మాస్మి మం
త్రోఽయం జ్ఞానానందంప్రయచ్ఛతి । సప్తకోటిమహామంత్రం జన్మకోటిశ
తప్రదం । సర్వమంత్రాన్సముత్సృజ్య ఏతన్మంత్రగ్ సదాభ్యసేత్ । స
ద్యోమోక్షమవాప్నోతి నాత్రసందేహమణ్వపి ॥ ఇతి తేజోబిందూపనిష
ది షష్ఠోఽధ్యాయః ॥ ।

కుమారః పరమేశ్వరంపప్రచ్ఛ జీవన్ముక్తవిదేహముక్తయోః స్థితి
మనుబ్రూహీతి స హోవాచపరశ్శివః । చిదాత్మాహం పరాత్మాహం
నిర్గుణోఽహంపరాత్పరః । ఆత్మమాత్రేణయస్తిష్ఠేత్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే।
దేహత్రయాతిరిక్తోఽహగ్ం శుద్ధచైతన్య మస్మ్యహం । బ్రహ్మాహ మితియ
స్యాంత స్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే। ఆనందఘనరూపోఽస్మిపరానందఘనోఽస్మ్య
హం । యస్యదేహాదికంనాస్తి యస్యబ్రహ్మేతినిశ్చయః । పరమానంద
పూర్ణోయ స్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే । యస్యకించిదహంనాస్తి చిన్మాత్రే
ణావతిష్ఠతి , చైతన్యమాత్రంయస్యాంత శ్చిన్మాత్రైకస్వరూపవాన్ । స
ర్వత్రపూర్ణరూపాత్మా సర్వత్రాత్మావశేషకః। ఆనంద రతిరవ్యక్తః
పరిపూర్ణశ్చిదాత్మకః । శుద్ధచైతన్యరూపాత్మా సర్వసంగవివర్జితః।
నిత్యానందప్రసన్నాత్మా హ్యన్యచింతావివర్జితః । కించిదస్తిత్వహీ
నోయ స్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే । నమేచిత్తన్నమేబుద్ధిర్నాహంకారోనచేం
ద్రియం । నమే దేహఃకదాచిద్వానమేప్రాణాదయఃక్వచిత్। నమేమా
యానమేకామో నమేక్రోధఃపరోఽస్మ్యహం । నమేకించిదిదంవాపినమే
కించిత్క్వచిజ్జగత్ । నమేదోషో నమేలింగం నమేచక్షు ర్నమేమనః ।
నమేశ్రోత్రంనమేనాసా నమేజిహ్వానమేకరః। నమేజాగ్రన్నమేస్వప్నం
నమేకారణమణ్వపి । నమేతురీయమితియ స్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే । ఇదగ్ం
సర్వంనమేకించి దయగ్ంసర్వోనమేక్వచిత్ । నమేకాలోనమేదేశోనమే
వస్తునమేమతిః । నమేస్నానంనమేసంధ్యా నమేదైవంనమేస్థలం , నమే
తీర్థం నమేసేవా నమేజ్ఞానం నమేపదం । నమేబంధు ర్నమేజన్మనమే
వాక్యంనమేరవిః । నమేపుణ్యంనమేపాపం నమేకార్యంనమేశుభం,నమే
జీవఇతిస్వాత్మా నమేకించిజ్జగత్త్రయం,నమేమోక్షోనమేద్వైతంనమేవే
దోనమేవిధిః । నమేంతికంనమేదూరం నమేబోధోనమేరహః । నమేగు
రు ర్నమేశిష్యో నమేహీనో నచాధికః । నమేబ్రహ్మానమేవిష్ణుర్నమేరు
ద్రోనచంద్రమాః । నమేపృథ్వీనమేతోయం నమేవాయు ర్నమేవియత్।
నమేవహ్నిర్నమేగోత్రం నమేలక్ష్యంనమేభవః । నమేధ్యాతానమేధ్యే

క్షుధా। న మే ధ్యానం న మే మనః। న మే శీతం న మే చోష్ణం న మే తృష్ణా న మే క్షుధా। న మే మిత్రం న మే శత్రుర్న మే మోహో న మే జయః। న మే పూర్వం న మే పశ్చాన్న మే చోర్ధ్వం న మే దిశః। న మే వక్తవ్యమల్పం వా న మే శ్రోతవ్యమణ్వపి। న మే గంతవ్యమీషద్వా న మే ధ్యాతవ్యమణ్వపి। న మే భోక్తవ్యమీషద్వా న మే స్మర్తవ్యమణ్వపి। న మే భోగో న మే రాగో న మే యాగో న మే లయః॥ న మే మౌర్ఖ్యం న మే శాంతం న మే బంధం న మే ప్రియం। న మే మోదః ప్రమోదో వా న మే స్థూలం న మే కృశం। న మే దీర్ఘం న మే హ్రస్వం న మే వృద్ధిర్న మే క్షయం। అధ్యారోపోఽపవాదో వా న మే చైకం న మే బహు। న మే ఆంధ్యం న మే మాంద్యం న మే పట్విదమణ్వపి। న మే మాంసం న మే రక్తం న మే మేదో న మే హ్యసృక్। న మే మజ్జా న మే హ్యస్థి న మే త్వగ్ధాతుసప్తకం। న మే శుక్లం న మే రక్తం న మే నీలం న మే పృథక్। న మే తాపో న మే లాభో ముఖ్యం గౌణం న మే క్వచిత్। న మే భ్రాంతిర్న మే స్థైర్యం న మే గుహ్యం న మే కులం। న మే త్యాజ్యం న మే గ్రాహ్యం న మే హాస్యం న మే నయః। న మే వ్రతం న మే గ్లానిర్న మే శోచ్యం న మే సుఖం। న మే జ్ఞాతా న మే జ్ఞానం న మే జ్ఞేయం న మే స్వయం। న మే తుభ్యం న మే మహ్యం న మే త్వం చ న మే త్వహం। న మే జరా న మే బాల్యం న మే యౌవనమణ్వపి। అహం బ్రహ్మాస్మ్యహం బ్రహ్మాస్మ్యహం బ్రహ్మేతి నిశ్చయః॥ చిదహం చిదహం చేతి స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। బ్రహ్మైవాహం చిదేవాహం పరో వాహం న సంశయః। స్వయమేవ స్వయం హంస స్స్వయమేవ స్వయం స్థితః। స్వయమేవ స్వయం పశ్యేత్స్వాత్మరాజ్యే సుఖం వసేత్। స్వాత్మానందం స్వయం భుక్త్వా స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। స్వయమేవైకవీరోఽగ్రే స్వయమేవ ప్రభుస్స్మృతః॥ స్వస్వరూపే స్వయం స్వపితి స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। బ్రహ్మభూతః ప్రశాంతాత్మా బ్రహ్మానందమయస్సుఖీ। స్వచ్ఛరూపో మహామౌనీ వైదేహీ ముక్త ఏవ సః। సర్వాత్మా సమరూపాత్మా శుద్ధాత్మా త్వహముత్థితః। ఏకవర్జిత ఏకాత్మా సర్వాత్మా స్వాత్మమాత్రకః। అజాత్మా చామృతాత్మా హి స్వయమాత్మాహ్యవ్యయః। లక్ష్యాత్మా లలితా

త్మాహం తూష్ణీమాత్రస్వభావవాన్ । ఆనందాత్మా ప్రియో హ్యాత్మా మో
క్షాత్మా బంధవర్జితః । బ్రహ్మైవాహం చిదేవాహమేవం వాపి న చింత్యతే ।
చిన్మాత్రేణైవ యస్తిష్ఠేద్వైదేహీ ముక్త ఏవ సః । నిశ్చయం చ పరిత్యజ్య అ
హం బ్రహ్మేతి నిశ్చయం । ఆనందభరితస్వాంతో వైదేహీ ముక్త ఏవ సః । స
ర్వమస్తీతి నాస్తీతి నిశ్చయం త్యజ్య తిష్ఠతి । అహం బ్రహ్మాస్మి నాస్మీతి సచ్చి
దానందమాత్రకః । కించిత్క్వచిత్కదాచిచ్చ ఆత్మానం న స్పృశత్యసౌ ।
తూష్ణీమేవ స్థితస్తూష్ణీం తూష్ణీం సత్యం న కించన । పరమాత్మా గుణాతీత
స్సర్వాత్మా భూతభావనః । కాలభేదం వస్తుభేదం దేశభేదం స్వభేదకం ।
కించిద్భేదం న తస్యాస్తి కించిద్వాపి న విద్యతే । అహం త్వం తదిదం సోఽయం
కాలాత్మా కాలహీనకః । శూన్యాత్మా సూక్ష్మరూపాత్మా విశ్వాత్మా విశ్వ
హీనకః । దేవాత్మా దేవహీనాత్మా మేయాత్మా మేయవర్జితః । సర్వత్ర
జడహీనాత్మా సర్వేషామంతరాత్మకః । సర్వసంకల్పహీనాత్మా చిన్మా
త్రోఽస్మీతి సర్వదా । కేవలః పరమాత్మాహం కేవలో జ్ఞానవిగ్రహః । సత్తా
మాత్రస్వరూపాత్మా నాన్యత్కించిజ్జగద్భయం । జీవేశ్వరేతి వాక్క్వేతి వేద
శాస్త్ర్యహం త్వితి చ । ఇదం చైతన్యమేవేతి అహం చైతన్యమిత్యపి । ఇతి
నిశ్చయశూన్యో యో వైదేహీ ముక్త ఏవ సః । చైతన్యమాత్రసంసిద్ధః స్వా
త్మారామః సుఖాసనః । అపరిచ్ఛిన్నరూపాత్మా అణుస్థూలాదివర్జితః । తు
ర్యతుర్యః పరానందో వైదేహీ ముక్త ఏవ సః । నామరూపవిహీనాత్మా పర
సంవిత్సుఖాత్మకః । తురీయాతీతరూపాత్మా శుభాశుభవివర్జితః । యో
గాత్మా యోగయుక్తాత్మా బంధముక్తివివర్జితః । గుణాగుణవిహీనాత్మా
దేశకాలాదివర్జితః । సాక్ష్యసాక్షిత్వహీనాత్మా కించిత్కించిన్న కించన
యస్య ప్రపంచభానం న బ్రహ్మాకారమపీహ న । స్వస్వరూపే స్వయంజ్యోతి
స్స్వస్వరూపే స్వయంరతిః । వాచామగోచరానందో వాఙ్మనో గోచర
స్స్వయం । అతీతాతీతభావో యో వైదేహీ ముక్త ఏవ సః । చిత్తవృత్తేరతీతో
యశ్చిత్తవృత్త్యవభాసకః । సర్వవృత్తివిహీనాత్మా వైదేహీ ముక్త ఏవ
సః । తస్మిన్కాలే విదేహీతి దేహస్మరణవర్జితః । ఈషన్మాత్రం

స్మృతం చేద్యత్తదా సర్వసమన్వితః । పరైరదృష్టబాహ్యాత్మా పరమానం
దచిద్ఘనః । పరైరదృష్టబాహ్యాత్మా సర్వవేదాంత గోచరః । బ్రహ్మామృ
తరసాస్వాదో బ్రహ్మామృతరసాయనః । బ్రహ్మామృతరసాసక్తో బ్రహ్మా
మృతరసస్స్వయం । బ్రహ్మామృతరసే మగ్నో బ్రహ్మానందశివార్చనః । బ్ర
హ్మామృతరసే తృప్తో బ్రహ్మానందానుభావకః । బ్రహ్మానందశివానందో బ్రహ్మా
నందరసప్రభః । బ్రహ్మానందపరంజ్యోతిర్బ్రహ్మానంద నిరంతరః । బ్రహ్మా
నందరసాన్నాదో బ్రహ్మానందకుటుంబకః । బ్రహ్మానంద రథారూఢో బ్రహ్మా
నందైకచిద్ఘనః । బ్రహ్మానందరసోద్వాహో బ్రహ్మానందరసంభరః । బ్ర
హ్మానందజనైర్యుక్తో బ్రహ్మానందాత్మనిస్థితః । ఆత్మరూపమిదం సర్వమా
త్మనోఽన్యన్నకించన । సర్వమాత్మాహమాత్మాస్మి పరమాత్మా పరాత్మకః । ని
త్యానందస్వరూపాత్మా వైదేహీ ముక్త ఏవ సః । పూర్ణరూపో మహానా
త్మా ప్రీతాత్మా శాశ్వతాత్మకః । సర్వాంతర్యామిరూపాత్మా నిర్మ
లాత్మా నిరాత్మకః । నిర్వికార స్వరూపాత్మా శాంతాత్మా శాం
తరూపకః । శాంతిశాంతిస్వరూపాత్మా నైకాత్మత్వ వివర్జితః । జీవా
త్మపరమాత్మేతి చింతాసర్వస్వవర్జితః । ముక్తాముక్త స్వరూపాత్మా ము
క్తాముక్తివివర్జితః । బంధమోక్షస్వరూపాత్మా బంధమోక్ష వివర్జితః ।
ద్వైతాద్వైతస్వరూపాత్మా ద్వైతాద్వైతవివర్జితః । సర్వాసర్వ స్వ
రూపాత్మా సర్వాసర్వవివర్జితః । మోదప్రమోద రూపాత్మా మోదా
దిసవివర్జితః । సర్వసంకల్పహీనాత్మా వైదేహీ ముక్త ఏవ సః । నిష్క
లాత్మా నిర్మలాత్మా బుద్ధాత్మా పురుషాత్మకః । ఆనందాది విహీనాత్మా అ
మృతాత్మామృతాత్మకః । కాలత్రయస్వరూపాత్మా కాలత్రయవివర్జితః
అఖిలాత్మా హ్యమేయాత్మా మానాత్మా మానవర్జితః । నిత్యప్రత్యక్షరూ
పాత్మా నిత్యప్రత్యక్షవర్జితః । అన్యహీనస్వభావాత్మా అన్యహీనస్వ
యంప్రభః । విద్యావిద్యాదిమేయాత్మా విద్యావిద్యాదివర్జితః । నిత్యాని
త్యవిహీనాత్మా ఇహాముత్రవివర్జితః । శమాదిషట్కశూన్యాత్మా ముము
క్షుత్వాదివర్జితః । స్థూలదేహవిహీనాత్మా సూక్ష్మదేహవివర్జితః । కార

జ్ఞాదిహీనాత్మా తురీయాదివివర్జితః। అన్నకోశవిహీనాత్మా ప్రాణకోశ
వివర్జితః। మనఃకోశవిహీనాత్మా విజ్ఞానాదివివర్జితః। ఆనందకోశరూపా
త్మా పంచకోశవివర్జితః। నిర్వికల్పస్వరూపాత్మా సవికల్పవివర్జితః।
దృశ్యానువిద్ధహీనాత్మా శబ్దవిద్ధవివర్జితః। సదాసమాధిశూన్యాత్మా ఆది
మధ్యాంతవివర్జితః। ప్రజ్ఞానవాక్యహీనాత్మా అహంబ్రహ్మాస్మివర్జితః। తత్త్వ
మస్యాదిహీనాత్మా అయమాత్మేత్యభావకః। ఓంకారవాచ్యహీనాత్మా సర్వ
వాచ్యవివర్జితః। అవస్థాత్రయహీనాత్మా అక్షరాత్మా చిదాత్మకః। ఆత్మ
జ్ఞేయాదిహీనాత్మా యత్కించిదిదమాత్మకః। భానాభానవిహీనాత్మా నై
దేహీ ముక్త ఏవ సః। ఆత్మానమేవ వీక్షస్వ ఆత్మానం బోధయ స్వకం। స్వమా
త్మానం స్వయం భుంక్ష్వ స్వస్థో భవ షడానన। స్వమాత్మని స్వయం తృప్త
స్స్వమాత్మానగ్ స్వయం చర। ఆత్మానమేవ మోదస్వై దేహీ ముక్తిగో భ
వేత్యుపనిషత్॥ ॥ఇతి తేజోబిందూపనిషది చతుర్థోఽధ్యాయః॥ ॥

నిదాఘో నామ వై మునిః ప్రపచ్ఛ ఋభుం భగవంతమాత్మానాత్మవి
వేకమనుబ్రూహీతి। స హోవాచ ఋభుః। సర్వవాచోఽవధిర్బ్రహ్మ సర్వ
చింతావధిర్గురుః। సర్వకారణకార్యాత్మా కార్యకారణవర్జితః। సర్వ
సంకల్పరహితః సర్వానందమయః శివః। సర్వవర్జితచిన్మాత్రః సర్వానం
దమయః పరః। సర్వతేజఃప్రకాశాత్మా నాదానందమయాత్మకః। సర్వా
నుభవనిర్ముక్తః సర్వధ్యానవివర్జితః। సర్వనాదకలాతీత ఏష ఆత్మాహమ
వ్యయః। ఆత్మానాత్మవివేకాదిభేదాభేదవివర్జితః। శాంతాశాంతవిహీ
నాత్మా నాదాంతర్జ్యోతిరూపకః। మహావాక్యార్థతో దూరో బ్రహ్మాస్మీత్యతి
దూరతః। తచ్ఛబ్దవర్జ్యస్త్వంశబ్దహీనో వాక్యార్థవర్జితః। క్షరాక్ష
రవిహీనో యో నాదాంతర్జ్యోతిరేవ సః। అఖండైకరసో వాఽహమానందో
స్మీతి వర్జితః। సర్వాతీతస్వభావాత్మా నాదాంతర్జ్యోతిరేవ సః। ఆత్మేతి
శబ్దహీనో య ఆత్మశబ్దార్థవర్జితః। సచ్చిదానందహీనో య ఏషైవాత్మా
సనాతనః। స నిర్దేష్టుం న శక్యో యో వేదవాక్యైరగమ్యకః। యస్య కించి

గ్రాహ్యం వా నాస్తి కించిదంతరం నకియన్న చ। యస్యలోకంప్రపంచం వా బ్రహ్మై
వాత్మా న సంశయః। నాస్తి యస్య శరీరం వా జీవో వా భూతభౌతికః।నామ
రూపాదికం వా నాస్తి భోజ్యం వా భోగభుక్చ వా। సద్వా సద్వా స్థితిర్వాపి
యస్య నాస్తి క్షరాక్షరం। గుణం వా విగుణం వాపి సమ ఆత్మా న సంశయః।
యస్య వాచ్యం వాచకం వా శ్రవణం మననం చ వా। గురుశిష్యాది భేదం వా
దేవలోకాస్సురాసురాః। యత్ర ధర్మమధర్మం వా శుద్ధం వా శుద్ధమణ్వ
పి। యత్ర కాలమకాలం వా నిశ్చయం సంశయం న హి। యత్ర మంత్ర మమ
న్త్రం వా విద్యావిద్యే న విద్యతే। ద్రష్టృదర్శనదృశ్యం వా ఈషన్మాత్రం కళ
త్మకం। అనాత్మేతి ప్రసంగో వా హ్యనాత్మేతి మనో పి వా। అనాత్మేతి జ
గద్వాపి నాస్తీతి నిశ్చిను। సర్వసంకల్పశూన్యత్వాత్ సర్వకార్య వివర్జ
నాత్। కేవలం బ్రహ్మమాత్రత్వాన్నాస్త్యనాత్మేతి నిశ్చిను। దేహత్రయవి
హీనత్వాత్ కాలత్రయవివర్జనాత్। జీవత్రయగుణాభావాత్ తాపత్ర
యవివర్జనాత్। లోకత్రయవిహీనత్వాత్ సర్వమాత్మేతి శాసనా
త్। చిత్తాభావాచ్చింతనీయం దేహాభావాజ్జరా న చ।
పాదాభావాద్గతిర్నాస్తి హస్తాభావాత్క్రియా న చ। మృత్యుర్నాస్తి
జనాభావాద్బుద్ధ్యభావాత్సుఖాదికం। ధర్మో నాస్తి శుచిర్నాస్తి సత్యం
నాస్తి భయం న చ। అక్షరోచ్చారణం నాస్తి గురుశిష్యాది నాస్త్యపి। ఏకా
భావే ద్వితీయం న న ద్వితీయే న చైకతా। సత్యత్వమస్తి చేత్కించి దస
త్యం న చ సంభవేత్। అసత్యత్వం యది భవేత్ సత్యత్వం న ఘటిష్యతి। శు
భం యద్యశుభం విద్ధి అశుభాచ్ఛుభమిష్యతే। భయం యద్యభయం విద్ధి అ
భయాద్భయమాపతేత్। బంధత్వమపి చేదస్తి బంధాభావే న మో
క్షతా। మరణం యది చేదస్తి జన్మాభావే మృతిర్న చ। త్వమిత్యపి భవే
చ్చాహం త్వం నో చేదహమేవ న। ఇదం యది తదేవాస్తి తదభావాదిదం
న చ। అస్తీతి చేన్నాస్తి తదా నాస్తి చేదస్తి కించన। కార్యం చేత్కా
రణం కించిత్ కార్యాభావే న కారణం। ద్వైతం యది తదాద్వైతం ద్వైత
భావే ద్వయం న చ। దృశ్యం యది దృగప్యస్తి దృశ్యాభావే దృగేవ న।

అంతర్యాది బహిస్త్వస్య మంత్రాభావే బహిర్నచ । పూర్ణత్వమస్తిచే
త్తంది దపూర్ణత్వంప్రసజ్యతే । తస్మాదేతత్స్వదినాస్తి త్వంచా
హంవాఇదేకం । నాస్తి దృష్టాంతగ్ సత్యేనాస్తి దార్ష్టాంతిగ్ హ్యజే।
పరంబ్రహ్మాహమస్మీతి స్మరణస్యానవోనహి । బ్రహ్మమాత్రంజగదిదంబ్ర
హ్మమాత్రంత్వమప్యహం । చిన్మాత్రంకేవలంచాహం నాస్త్యనాత్మేతి
నిశ్చిను । ఇదంప్రపంచంనాస్త్యేవ నోత్పన్నంనోస్థితంక్వచిత్ । చిత్తం
ప్రపంచమిత్యాహు ర్నాస్తినాస్త్యేవసర్వదా । నప్రపంచంనచిత్తాది నా
హంకారోనజీవకః । మాయాకార్యాదికంనాస్తి మాయానాస్తి భ
యంనహి । కర్తానాస్తిక్రియానాస్తి శ్రవణంమననంనహి । సమాధిద్విత
యంనాస్తి మాతృమానాదినాస్తిహి । అజ్ఞానంచాపినాస్త్యేవహ్యవివే
కఃకదాచన । అనుబంధచతుష్కంన సంబంధత్రయమేవన । నగంగాన
గయాసేతు ర్నభూతంనాన్యదస్తిహి । నభూమిర్నజలంనాగ్ని ర్నవా
యుర్నచఖంక్వచిత్ । నదేవానచదిక్పాలా నవేదానగురుఃక్వచిత్ । న
దూరంనాంతికంనాలం నమధ్యంనక్వచిత్స్థితం । నాద్వైతం ద్వైతస
త్యంవా హ్యసత్యంవాఇదంనచ । బంధమోక్షాదికం నాస్తి సద్వాస
ద్వాసుఖాదివా । జాతిర్నాస్తి గతిర్నాస్తి వర్ణోనాస్తినలౌకికం । స
ర్వంబ్రహ్మేతినాస్త్యేవ బ్రహ్మఇత్యేవనాస్తిహి । చిదిత్యేవేతినాస్త్యేవ
చిదహంభాషణంనహి । అహంబ్రహ్మాస్మినాస్త్యేవ నిత్యశుద్ధోస్మినక్వచి
త్ । వాచాయదుచ్యతేకించి న్మనసామనుతేక్వచిత్ । బుద్ధ్యానిశ్చిను
తే నాస్తి చిత్తేనజ్ఞాయతేనహి । యోగియోగాదికం నా
స్తి సదాసర్వగ్ సదానచ । అహోరాత్రాదికంనాస్తి స్నానధ్యానా
దికంనహి । భ్రాంతిర భ్రాంతిరపిన నాస్త్యనాత్మేతి నిశ్చిను । వేదం
శాస్త్రంపురాణంచ కార్యంకారణమీశ్వరః । లోకోభూతంజనస్త్వై
క్యగ్ సర్వంమిథ్యానసంశయః । బంధమోక్షస్సుఖ బంధుధ్యానంచి
త్తంసురాసురాః । గౌణంముఖ్యంపరంచాన్య త్సర్వంమిథ్యానసంశయః।
వాచావదతియత్కించి త్సంకల్పైః కల్ప్యతేక్వచిత్ । మనసాచింత్యతే

యస్మాత్సర్వంమిథ్యానసంశయః। బుద్ధ్యానిశ్చీయతే కించి ద్వృత్తేననిశ్చీ
యతే క్వచిత్ । శాస్త్రైఃప్రపంచ్యతేయద్యన్నేత్రేణైవనిరీక్ష్యతే। శ్రో
త్రాభ్యాం శ్రూయతేయద్య దన్యత్సద్భావమేవచ। నేత్రంశ్రోత్రం గా
త్రమేవ మిథ్యేతిచసునిశ్చితం । ఇద మిత్యేవ నిర్దిష్ట మయమిత్యేవక
ల్ప్యతే । త్వమహంతదిదగ్ంసోహ మన్యత్సద్భావమేవచ । యద్యత్సం
భావ్యతేలోకే సర్వసంకల్పసంభ్రమః । సర్వాధ్యాసగ్ం సర్వగోప్యగ్ం
సర్వభోగప్రభేదకం । సర్వదోషప్రభేదాచ్చ నాస్త్యనాత్మేతినిశ్చిను। మ
దీయంచత్వదీయంచ మమేతిచత్వేతిచ। మహ్యంతుభ్యంమయేత్యాది త
త్సర్వంవితథంభవేత్। రక్షకోవిష్ణురిత్యాది బ్రహ్మాసృష్టేస్తుకారణం। సం
హారేరుద్రఇత్యేవగ్ం సర్వంమిథ్యేతినిశ్చిను । స్నానంజప స్తపోహోమ
స్స్వాధ్యాయోదేవపూజనం । మంత్రంతంత్రంచసత్సంగో గుణదోషవి
జృంభణం । అంతఃకరణసద్భావ అవిద్యాయాశ్చసంభవః । అనేకకోటి
బ్రహ్మాండగ్ం సర్వంమిథ్యేతినిశ్చిను । సర్వదేశిక వాక్యోక్తిర్యేనకేనా
పినిశ్చితం । దృశ్యతేజగతియద్య ద్యద్యజ్జగతివీక్ష్యతే । వర్తతే జగతియ
ద్య త్సర్వంమిథ్యేతినిశ్చిను । యేనకేనాక్షరేణోక్తం యేనకేన వినిశ్చి
తం । యేనకేనాపిగదితం యేనకేనాపి మోదితం । యేనకే నాపియద్ద
త్తం యేనకేనాపియత్కృతం । యత్రయత్రశుభంకర్మ యత్రయత్రచ
దుష్కృతం । యద్యత్కరోషిసత్యేన సర్వంమిథ్యేతినిశ్చిను । త్వమేవ
పరమాత్మాసిత్వమేవపరమోగురుః। త్వమేవాకాశరూపోసిసాక్షిహీనో
సిసర్వదా । త్వమేవసర్వభావోసి త్వంబ్రహ్మాసినసంశయః । కాలహీ
నోసికాలోసి సదాబ్రహ్మాసిచిద్ఘనః । సర్వతస్స్వస్వరూపోసి చైతన్య
ఘనవానసి । సత్యోసిసిద్ధోసిసనాతనోసి ముక్తోసిమోక్షోసి ముదామృ
తోసి। దేవోసిశాంతోసినిరామయోసి బ్రహ్మాసిపూర్ణోసిపరాత్పరో
సి। సమోసిసచ్చాపిసనాతనోసిసత్యాదివాక్యైఃప్రతిబోధితోసి । స
ర్వాంగహీనోసిసదాస్థితోసిబ్రహ్మేంద్రరుద్రాదివిభావితోసి । సర్వ ప్ర
పంచభ్రమవర్జితోసిసర్వేషుభూతేషుచభాసితోసి। సర్వత్రసంకల్ప

వర్జితోసి సర్వాంగమాంతార్థవిభావితోసి। సర్వత్ర సంతోష సుఖాసనోసి సర్వత్రగత్యాదివివర్జితోసి । సర్వత్రలక్ష్యాదివివర్జితోసి ధ్యాతోసి విష్ణ్వాదిసురైరజస్రం। చిదాకారస్వరూపోసి చిన్మాత్రోసి నిరంకుశః। ఆత్మన్యేవస్థితోసి త్వం సర్వశూన్యోసి నిర్గుణః । ఆనందోసి పరోసి త్వమేక ఏవాద్వితీయకః । సదసత్త్వమసి జ్ఞోసి సోసి జానాసి పశ్యసి । సచ్చిదానందరూపోసి వాసుదేవోసి వై ప్రభుః। అమృతోసి విభుశ్చాసి చంచలోహ్యచలోహ్యసి। సర్వోసి సర్వహీనోసి శాంతాశాంతవివర్జితః। సత్తామాత్రప్రకాశోసి సత్తాసామాన్యకోహ్యసి । నిత్యసిద్ధస్వరూపోసి సర్వసిద్ధివివర్జితః । ఈషన్మాత్రవిశూన్యోసి అణుమాత్రవివర్జితః । అస్తిత్వవర్జితోసి త్వం నాస్తిత్వాదివివర్జితః। లక్ష్యలక్షణహీనోసి నిర్వికారో నిరామయః। సర్వనాదాంతరోసి త్వం కలాకాష్ఠావివర్జితః । బ్రహ్మవిష్ణ్వీశహీనోసి స్వస్వరూపం ప్రపశ్యసి। స్వస్వరూపావశేషోసి స్వానందాబ్ధౌ నిమజ్జసి । స్వాత్మరాజ్యే స్వమేవాసి స్వయంభావవివర్జితః। శిష్టపూర్ణస్వరూపోసి స్వస్మాత్కించిన్న పశ్యసి । స్వస్వరూపాన్న చలసి స్వస్వరూపేణ జృంభసి। స్వస్వరూపాదనన్యోసి హ్యహమేవాసి నిశ్చిను ॥ ౨ ॥

ఇదం ప్రపంచం యత్కించిద్యజ్జగతి విద్యతే। దృశ్యరూపం చ దృగ్రూపం సర్వం శశవిషాణవత్ । భూమిరాపోనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ । అహంకారశ్చ తేజశ్చ లోకం భువనమండలం। నాశం జన్మ చ సత్యం చ పుణ్యపాపజయాదికం । రాగః కామః క్రోధలోభౌ ధ్యానం ధ్యేయం గుణం పరం । గురుశిష్యోపదేశాది రాదిరంతశ్శమం శుభం । భూతం భవ్యం వర్తమానం లక్ష్యం లక్షణమద్వయం । శమో విచారస్సంతోషో భోక్తృభోజ్యాదిరూపకం । యమాద్యష్టాంగయోగం చ గమనాగమనాత్మకం । ఆదిమధ్యాంతరంగం చ గ్రాహ్యం త్యాజ్యం హరిశ్శివః । ఇంద్రియాణి మనశ్చైవ అవస్థాత్రితయం తథా। చతుర్వింశతితత్త్వం చ సాధనానాం చతుష్టయం। సజాతీయం విజాతీయం లోకా భూరాదయః క్రమాత్ । సర్వవర్ణాశ్రమాచారం మంత్రతంత్రాదిసంగ్రహం। విద్యావిద్యాదిరూపం చ సర్వవే

దంజడాజడం । బంధమోక్షవిభాగంచజ్ఞానవిజ్ఞానరూపకం । బోధా బో
ధస్వరూపంవా ద్వైతాద్వైతాదిభాషణం । సర్వవేదాంత సిద్ధాంతగ్
సర్వశాస్త్రార్థనిర్ణయం । అనేకజీవసద్భావమేకజీవాదినిర్ణయం । య
ద్యద్ధ్యాయతిచిత్తేన యద్యత్సంకల్పతేక్వచిత్ । బుద్ధ్యా నిశ్చీయతే య
ద్యద్గురుణాసంశృణోతియత్ । యద్యద్వాచావ్యాకరోతి యద్యదాచా
ర్యభాషణం । యద్యత్స్వరేంద్రియైర్భావ్యంయద్యన్మీమాంస్యతే
పృథక్ । యద్యన్న్యాయేననిర్ణీతంమహద్భిర్వేదపారగైః । శివోహరతి
లోకాన్వైవిష్ణుఃపాతిజగత్రయం । బ్రహ్మాసృజతిలోకాన్వా ఏవమాదిక్రి
యాదికం । యద్యదస్తిపురాణేషు యద్యద్వేదేషునిర్ణయం । సర్వోపని
షదాంభావగ్ సర్వగ్ శశవిషాణవత్ । దేహోహమితిసంకల్పం తదం
తఃకరణగ్ స్మృతం । దేహోహమితిసంకల్పోమహాన్సంసారఉచ్యతే ।
దేహోహమితిసంకల్పంజగత్సర్వమితీర్యతే । దేహోహమితి సం
కల్పోహృదయగ్రంథిరీరితః । దేహోహమితియత్ జ్ఞానం తదేవాజ్ఞాన
ముచ్యతే । దేహోహమితియద్జ్ఞానం తదసద్భావమేవచ । దేహో
హమితియాబుద్ధిస్సాచావిద్యేతిభణ్యతే । దేహోహమితి యత్ జ్ఞానం
తదేవద్వైతముచ్యతే । దేహోహమితిసంకల్పస్సత్యజీవస్సఏవహి । దే
హోహమితియత్ జ్ఞానం పరిచ్ఛిన్నమితీరితం । దేహోహమితి సంక
ల్పోమహాపాపమితిస్ఫుటం । దేహోహమితియాబుద్ధి స్తృష్ణాదోష
మయఃకిల । యత్కించిదపిసంకల్పంతాపత్రయమితీరితం । కామం క్రో
ధంబంధనంసర్వదుఃఖంవిశ్వందోషం కాలనాథ స్వరూపం । యత్కించే
దగ్ సర్వసంకల్పజాలం తత్కించేదగ్ మానసగ్ సోపివిద్ధి । మనఏవజగత్స
ర్వంమనఏవమహారిపుః । మనఏవహిసంసారోమనఏవజగత్త్రయం । మన
ఏవమహద్దుఃఖంమనఏవజరాదికం । మనఏవహికాలంచమనఏవమలంత
థా । మనఏవహిసంకల్పోమనఏవహిజీవకః । మనఏవహిచిత్తంచమనో
హంకారఏవచ । మనఏవమహద్బంధంమనోంతఃకరణంచతత్ । మన
ఏవహిభూమిశ్చమనఏవహితోయకం । మనఏవహితేజశ్చమనఏవ మరు

న్మనోఽర్థః । మనఏవహి చాకాశం మనఏవహి శబ్దకం । స్పర్శోరూపం రసం
గంధం కోశాః పంచ మనోభవాః । జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యాది మనోమయ
మితీరితం । దిక్పాలావసవో రుద్రా ఆదిత్యాశ్చ మనోమయాః । దృశ్యం జ
డం ద్వంద్వజాతమజ్ఞానం మానసం స్మృతం । సంకల్పమేవ యత్కించి
త్తన్నాస్తీతి నిశ్చిను । నాస్తి నాస్తి జగత్సర్వం గురుశిష్యాదికం నహీత్యుప
షత్ ॥ ౪ ॥ ఇతి తేజోబిందూపనిషది పంచమోఽధ్యాయః ॥

ఋభుః ॥ సర్వగ్ం సచ్చిన్మయం విద్ధి సర్వగ్ం సచ్చిన్మయం తతం । స
చ్చిదానందమద్వైతగ్ం సచ్చిదానందమవ్యయం । సచ్చిదానందమాత్రగ్ం
హి సచ్చిదానందమన్యకం । సచ్చిదానందరూపోఽహగ్ం సచ్చిదానందమే
వ ఖం । సచ్చిదానందమేవత్వగ్ం సచ్చిదానందకోఽస్మ్యహం । మనోబు
ద్ధ్యహంకారచిత్తసంఘాతకా అమీ । నత్వం నాహం నచాన్యద్వా సర్వం
బ్రహ్మైవ కేవలం । నవాక్యం నపదం వేదం నాక్షరం నజడం క్వచిత్ । నమధ్యం
నాదినాంతం వా నసత్యం ననిబంధనం । నదుఃఖం నసుఖం భావం నమాయా
ప్రకృతిస్తథా । నదేహం నముఖం ఘ్రాణం నజిహ్వా నచ తాలునీ । నదంతో
ష్ఠౌ లలాటం చ నిశ్వాసోచ్ఛ్వాస ఏవచ । నస్వేదమస్థి మాంసం చ నరక్తం
నచ మూత్రకం । నదూరం నాంతికం నాంగం నోదరం నకిరీటకం । నహస్త
పాదచలనం నశాస్త్రం నచ శాసనం । నవేత్తా వేదనం వేద్యం నజాగ్రత్స్వప్న
సుప్తయః । తుర్యాతీతం నమే కించిత్సర్వగ్ం సచ్చిన్మయం తతం । నాధ్యాత్మి
కం నాధిభూతం నాధిదైవం నమాయికం । నవిశ్వస్తైజసః ప్రాజ్ఞో విరాట్సూ
త్రాత్మకేశ్వరాః । నగమాగమచేష్టా చ ననష్టం నప్రయోజనం । త్యాజ్యం
గ్రాహ్యం నదూష్యం వాప్యమేధ్యామేధ్యకం తథా । నపీనం నకృశం క్లేదం
నకాలం దేశభాషణం । నసర్వం నభయం ద్వైతం నవృక్షం తృణపర్వతాః ।
నధ్యానం యోగసంసిద్ధిర్న బ్రహ్మక్షత్రవైశ్యకం । నపక్షీ నమృగో నాంగీ
నలోభో మోహ ఏవచ । నమదో నచ మాత్సర్యం కామక్రోధాదయస్త
థా । నస్త్రీశూద్రబిడాలాదిభక్ష్యభోజ్యాదికం చ యత్ । నప్రౌఢహీనో
నాస్తిక్యం నవార్తావసరోఽస్తి హి । నలౌకికో లౌకికో వా నవ్యాపారో న

మూఢతా । న భోక్తా భోజనం భోజ్యం న మానం న మేయకం । న శత్రు మిత్ర పుత్రాదిర్న మాతా న పితా స్వసా । న జన్మ న మృతిర్వృద్ధిర్న దేహోఽహమితి భ్రమః । న శూన్యం నాపి చాశూన్యం నాన్తఃకరణసంసృతిః । న రాత్రిర్న దివా నక్తం న బ్రహ్మా న హరిశ్శివః । న వారపక్షమాసాది వత్సరం న చ చంచలం । న బ్రహ్మలోకో వైకుంఠం న కైలాసో న చాన్యగః । న స్వర్గో న చ దేవేన్ద్రో నాగ్నిలోకో న చాగ్నికః । న యమో యమలోకో వా న లోకా లోకపాలకాః । న భూర్భువస్స్వస్త్రైలోక్యం న పాతాళం న భూతలం । నావిద్యా న చ విద్యా చ న మాయా ప్రకృతిర్జడా । న స్థిరం క్షణికం నాశో న గతిర్న చ ధావనం । న ధ్యాతవ్యం న మే స్నానం న మన్త్రో న జపః క్వచిత్ । న పదార్థం న పూజార్హం నాభిషేకం న చార్చనం । న పుష్పం న ఫలం పత్రం గన్ధపుష్పాదిధూపకం । న స్తోత్రం న నమస్కారో న ప్రదక్షిణమణ్వపి । న ప్రార్థనా పృథగ్భావో న హవిర్నాగ్నివన్దనం । న హోమో న చ కర్మాణి న దుర్వాక్యం సుభాషణం । న గాయత్రీ న వా సన్ధిర్న మనస్యం న దుస్స్థితిః । న దురాశా న దుష్టాత్మా న చాణ్డాలో న పౌల్కసః । న దుస్సహం దురాలాపం న కిరాతో న కైతవం । న పక్షపాతం పక్షం వా న విభూషణతస్కరౌ । న చ దమ్భో దామ్భికో వా న హీనో నాధికో నరః । నైకం ద్వయం త్రయం తుర్యం న మహత్త్వం న చాల్పతా । న పూర్ణం న పరిచ్ఛిన్నం న కాశీ న వ్రతం తపః । న గోత్రం న కులం సూత్రం న విభుత్వం న శూన్యతా । న స్త్రీ న యోషిన్నో వృద్ధా న కన్యా న వితన్తుకా । న సూతకం న జాతం వా నాన్తర్ముఖసువిభ్రమః । న మహావాక్యమైక్యం వా నాణిమాదివిభూతయః । సర్వచైతన్యమాత్రత్వాత్సర్వదోషస్సదా న హి । సర్వం సన్మాత్రరూపత్వాత్సచ్చిదానన్దవిగ్రహం । బ్రహ్మైవ సర్వం వా నాస్తి స్థితమహం తదేవ నాంగతా । న చైవా[illegible]దేవాహం బ్రహ్మైవాహం సనాతనం । బ్రహ్మైవాహం న సంసారీ బ్రహ్మైవాహం న మే మనః । బ్రహ్మైవాహం న మే బుద్ధిర్బ్రహ్మైవాహం నేన్ద్రియం । బ్రహ్మైవాహం న దేహోఽహం బ్రహ్మైవాహం న గోచరః । బ్రహ్మైవాహం న జీవోఽహం బ్రహ్మైవాహం న భేదభూః । బ్రహ్మైవాహం జడో నాహమహం బ్రహ్మ న మే మృతిః । బ్రహ్మైవాహం న చ ప్రాణో బ్రహ్మై

వాహంపరాత్పరః । ఇదంబ్రహ్మపరంబ్రహ్మసత్యంబ్రహ్మప్రభుర్హిసః॥ కా
లోబ్రహ్మకలాబ్రహ్మసుఖంబ్రహ్మస్వయంప్రభం । ఏకంబ్రహ్మ ద్వయంబ్ర
హ్మమోహోబ్రహ్మశమాదికం । దోషోబ్రహ్మ గుణోబ్రహ్మ దమశ్శాం
తంవిభుఃప్రభుః । లోకోబ్రహ్మగురుర్బ్రహ్మశిష్యోబ్రహ్మసదాశివః । పూ
ర్వంబ్రహ్మపరంబ్రహ్మశుద్ధంబ్రహ్మశుభాశుభం । జీవఏవసదాబ్రహ్మసచ్చి
దానందమస్మ్యహం । సర్వంబ్రహ్మమయంప్రోక్తంసర్వంబ్రహ్మమయంజ
గత్ । స్వయంబ్రహ్మనసందేహస్స్వస్మాదన్యన్నకించన॥ చైతన్య మాత్ర
మోంకారంబ్రహ్మైవసకలగ్ స్వయం । అహమేవజగత్సర్వమహమేవప
రంపదం । అహమేవగుణాతీతఅహమేవపరాత్పరః । అహమేవ పరంబ్ర
హ్మఅహమేవగురోర్గురుః॥అహమేవాఖిలాధారఅహమేవసుఖాత్సుఖం।
ఆత్మనోఽన్యజ్జగన్నాస్తిఆత్మనోఽన్యత్సుఖంచన। ఆత్మనోఽన్యా గతిర్నా
స్తిసర్వమాత్మమయంజగత్ । ఆత్మనోఽన్యన్నహిక్వాపి ఆత్మనోఽన్యం తృ
ణంనహి । ఆత్మనోఽన్యత్తుషన్నాస్తిసర్వమాత్మమయంజగత్ । బ్రహ్మ
మాత్రమిదగ్ సర్వంబ్రహ్మమాత్రమసన్నహి । బ్రహ్మణోఽన్య త్తృణన్నా
స్తిబ్రహ్మణోఽన్యత్పదంనహి । బ్రహ్మణోఽన్యద్గురుర్నాస్తిబ్రహ్మణోఽన్యమ
సద్వపుః । బ్రహ్మణోఽన్యంనచాహంతాత్వంత్తేదంతే నహిక్వచిత్ । స్వ
యంబ్రహ్మాత్మకంవిద్ధిస్వస్మాదన్యన్నకించన। యత్కించిద్దృశ్యతే లోకే
యత్కించిద్భాష్యతేజనైః। యత్కించిద్భుజ్యతే క్వాపితత్సర్వ మసదేవ
హి । కర్తృభేదంక్రియాభేదంగుణభేదంరసాదికం । లింగభేదమిదగ్ స
ర్వమసదేవసదాసుఖం । కాలభేదంక్రియాభేదంవస్తుభేదంజయాజయం।
యద్యద్భేదంచతత్సర్వమసదేవహికేవలం। అసదంతఃకరణకమసదేవేం
ద్రియాదికం । అసత్ప్రాణాదికంసర్వం పంచభూతమసదాత్మకం । అస
త్యంపంచకోశాఖ్యమసత్యంపంచదేవతాః । అసత్యగ్ షడ్వికారాది అస
త్యమరివర్గకం। అసత్యగ్ షడృతుశ్చైవఅసత్యగ్ షడ్రసస్తథా।సచ్చిదానం
దమాత్రోఽహమనుత్పన్నమిదంజగత్ ।ఆత్మైవాహంచిదానందో నావ్యాసగ్
సారదృష్టయః। సత్యమానందరూపోఽహంచిద్ఘనానందవిగ్రహః॥ జ్ఞానాకా

రహితస్సర్వసంజ్ఞానానందోహమద్వయః । సర్వప్రకాశ రూపోహం సామాన్యరూపకః ॥ అహమేవసదాభామీత్యేవం రూపంకుతోన్యథా । త్వమేవ హి పరం బ్రహ్మ చిన్మయానందరూపవాన్ । చిదాకారం చిదాకాశం చిదేవపరమం సుఖం । ఆత్మైవాహమసన్నాహం కూటస్థోహంగురుః పరః । సచ్చిదానందమాత్రోహమనుత్పన్నమిదం జగత్ । కాలో నాస్తి జగన్నాస్తి మాయాప్రకృతిరేవ న । అహమేవహరిస్సాక్షాదహమేవ సదాశివః । శుద్ధచైతన్యభావోహం శుద్ధసత్త్వానుభావనః । అద్వయానందమాత్రోహం చిద్ఘనైకరసోస్మ్యహం । సర్వం బ్రహ్మైవ సతతం సర్వం బ్రహ్మైవ కేవలం । సర్వం బ్రహ్మైవ సతతం సర్వం బ్రహ్మైవ చేతనం । సర్వాంతర్యామిరూపోహం సర్వసాక్షిత్వలక్షణః । పరమాత్మా పరంజ్యోతిః పరంధామ పరాగతిః । సర్వవేదాంతసారోహం సర్వశాస్త్రసునిశ్చితః । యోగానందస్వరూపోహంముఖ్యానందమహోదయః । సర్వజ్ఞానప్రకాశోస్మి ముఖ్యవిజ్ఞానవిగ్రహః । తుర్యాతుర్యప్రకాశోస్మి తుర్యాతుర్యాదివర్జితః । చిదక్షరోహం సత్యోహం వాసుదేవోజరోమరః ॥ అహం బ్రహ్మ చిదాకాశం నిత్యం బ్రహ్మ నిరంజనః । శుద్ధో బుద్ధః సదాముక్తో నామకమరూపకం । సచ్చిదానందరూపోహమనుత్పన్నమిదం జగత్ । సత్యాసత్యం జగన్నాస్తి సంకల్పకలనాదికం । నిత్యానందమయం బ్రహ్మ కేవలం సర్వదా స్వయం । అనంతమవ్యయం శాంతమేకరూపమనామయం । మత్తోన్యదస్తి చేన్మిథ్యా యథా మరుమరీచికా । వంధ్యాకుమారవచనే భీతిశ్చేదస్తి కించన । శశశృంగేణ నాగేంద్రో మృతశ్చేజ్జగదస్తితత్ । మృగతృష్ణాజలం పీత్వా తృప్తశ్చేదస్త్విదం జగత్ । నరశృంగేణ నష్టశ్చేత్ కశ్చిదస్త్విదమేవ హి । గంధర్వనగరే సత్యే జగద్భవతి సర్వదా । గగనే నీలిమా సత్యే జగత్సత్యం భవిష్యతి । శుక్తికారజతం సత్యం భూషణం చేజ్జగద్భవేత్ । రజ్జుసర్పేణ దష్టశ్చేన్నరో భవతు సంసృతిః । జాతరూపేణ బాణేన జ్వాలాగ్నౌ నాశితే జగత్ । వింధ్యాటవ్యాం పాయసాన్నమస్తి చేజ్జగదుద్భవః । రంభాస్తంభేన కాష్ఠేన పాకసిద్ధౌ జగద్భవేత్ । సద్యః కుమారికా రూపైః

ఘాకేసిద్ధేజగద్భవేత్ । తక్రంక్షీరస్వరూపంచేత్తర్హినిత్యం జగద్భవే
త్ । గోస్తనాదుద్భవక్షీరంపునరారోపణేజగత్ । భూరజోబ్ధౌ సముత్ప
న్నంజగద్భవతిసర్వదా । కూర్మరోమ్ణాగజేబద్ధే జగదస్తుమదోత్కటే ।
నాళస్థతంతునా మేరుశ్చాలితశ్చేజ్జగద్భవేత్ । తరంగమాలయా సింధు
బద్ధశ్చేదస్త్విదంజగత్ । అగ్నేరధశ్చేజ్జ్వలనంజగద్భవతు సర్వదా ।
జ్వాలావహ్నిశ్శీతలశ్చేదస్తిరూపమిదంజగత్ । జ్వాలాగ్నిమండలేపద్మ
వృద్ధిశ్చేజ్జగదస్త్విదం । మహాచ్ఛైలేంద్రనీలాదేస్సంభవశ్చేదిదంజగత్ ।
మేరురాగత్యపద్మాక్షేస్థితశ్చేదస్త్విదంజగత్ । నగిరిశ్చేద్భృంగసూను
మేరుశ్చలవదస్త్విదం । మశకేనహతేసింహేజగత్సత్యంతదాస్తుతే । అ
ణుకోటరవిస్తీర్ణేత్రైలోక్యంచేజ్జగద్భవేత్ । తృణానలశ్చనిత్యశ్చేత్క్ష
ణికంయజ్జగద్భవేత్ । స్వప్నదృష్టంచయద్వస్తుజాగరేచేజ్జగద్భవః । నదీ
వేగోనిశ్చలశ్చేత్కేనాపీదంజగద్భవేత్ । వంధ్యాగర్భాత్తి గర్భస్థం
జ్ఞాతాచేదస్త్విదంజగత్ । కాకోవాహంసవచ్చేజ్జగద్భవతునిశ్చలం । మ
హాఖరోవాసింహేనయుధ్యతేచేజ్జగత్స్థితిః । మహాఖరోగజగతింగతశ్చే
జ్జగదస్తుతత్ । సంపూర్ణచంద్రసూర్యశ్చేజ్జగద్భాతుస్వయంజడం । చం
ద్రసూర్యాదికౌత్యక్త్వారాహుశ్చేద్దృశ్యతేజగత్ । భ్రష్టబీజసముత్పన్న
వృద్ధిశ్చేజ్జగదస్తుతత్ । దరిద్రోధనికానాంచసుఖంజానాతిచేజ్జగత్ । శు
నాంవీర్యేణసింహస్తుజితోయదిజగత్తదా । జ్ఞానినోహృదయంమూఢై
ర్జ్ఞాతంచేత్కల్పనంతదా । శ్వానేనసాగరేపీతేనిశ్శేషేణమనోభవేత్ ।
శుద్ధాకాశోమనుష్యేషుపతితశ్చేత్తదాజగత్ । భూమౌవాపతితంవ్యో
మవ్యోమపుష్పంసుగంధకం । శుద్ధాకాశవనేజాతేచలితేతుతదాజగత్ । కే
వలేదర్పణేనాస్తిప్రతిబింబంతదాజగత్ । అజకుక్షౌజగన్నాస్తిహ్యాత్మకు
క్షౌజగన్నహి । సర్వథాభేదకలనం ద్వైతాద్వైతం నవిద్యతే । మా
యాకార్యమిదంభేదమస్తిచేద్బ్రహ్మభావనం । దేహోఽహమితిదుఃఖం
చేద్బ్రహ్మాహమితినిశ్చయః । హృదయగ్రంథిరస్తిత్వే ఛిద్యతేబ్రహ్మచక్ర
కం । సంశయేసముత్ప్రాప్తేబ్రహ్మనిశ్చయమాశ్రయేత్ । అనాత్మరూ

వచో రక్షేదాత్మరత్నస్వరక్షణం । నిత్యానందమయం బ్రహ్మ కేవలగ్ం స
ర్వదా స్థితం । ఏవమాదిసువ్యక్తాంతైస్సాధితం బ్రహ్మమాత్రకం । బ్రహ్మై
వ సర్వం భవనం భువనం నామ సంత్యజ । అహం బ్రహ్మేతి నిశ్చిత్య అహంభా
వం పరిత్యజ । సర్వమేవ లయం యాతి సుప్తహస్తస్థపుష్పవత్ । న దేహో
న చ కర్మాణి సర్వం బ్రహ్మైవ కేవలం । న భూతం న చ కార్యం చ న చావస్థా చ
తుష్టయం । లక్షణత్రయవిజ్ఞానగ్ం సర్వం బ్రహ్మైవ కేవలం । సర్వవ్యాపా
రముత్సృజ్య అహం బ్రహ్మేతి భావయ । అహం బ్రహ్మ న సందేహో హ్యహ
హం బ్రహ్మ చిదాత్మకం । సచ్చిదానందమాత్రోఽహమితి నిశ్చయతత్త్యజ ॥
శాంకరం గుహ్యమహాశాస్త్రం న దేయం యస్య కస్యచిత్ । నాస్తికాయ కృత
ఘ్నాయ దుర్వృత్తాయ దురాత్మనే । గురుభక్తివిశుద్ధాంతఃకరణాయ మ
హాత్మనే । సమ్యక్పరీక్ష్య దాతవ్యం మాసగ్ం షాణ్మాసవత్సరం । సర్వోపని
షదభ్యాసం దూరతస్త్యక్త్వా సాదరం । తేజోబిందూపనిషదమభ్యసేత్సర్వ
దా ముదా । సకృదభ్యాసమాత్రేణ బ్రహ్మైవ భవతి స్వయం ఇత్యుప
నిషత్ ॥ ఇతి తేజోబిందూపనిషది షష్ఠోఽధ్యాయః ॥

సహ నావవత్వితి శాంతిః ॥

తేజోబిందూపనిషత్సమాప్తా - ౩౭.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

॥ ఋగ్వేదే-నాదబిందూపనిషత్ ॥ ౩౮.

॥ ఓం వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః ॥ ఓం ॥

ఓం ॥ అకారో దక్షిణః పక్ష ఉకారస్తూత్తరః స్మృతః । మకారః పు
చ్ఛమిత్యాహు రర్ధమాత్రా తు మస్తకం । పాదాదికం గుణాస్తస్య శ
రీరం తత్త్వముచ్యతే । ధర్మోఽస్య దక్షిణం చక్షురధర్మో యోఽపరః స్మృతః । భూ
ర్లోకః పాదయోస్తస్య భువర్లోకస్తు జానుని । సువర్లోకః కటీదేశే
నాభిదేశే మహర్జగత్ । జనోలోకస్తు హృద్దేశే కంఠే లోకస్తపస్తతః ।

భ్రువోర్లలాటమధ్యేతు సత్యలోకో వ్యవస్థితః । సహస్రార మతీత్యా
త్ర మంత్రమేవ ప్రదర్శితః । ఏవమేతాం సమారూఢో హంసయోగవిచ
క్షణః । నభిద్యతే కర్మచారైః పాపకోటిశతైరపి । ఆగ్నేయీ ప్రథమా
మాత్రా వాయవ్యేషా తథాపరా । భానుమండలసంకాశా భవేన్మాత్రా
తథోత్తరా । పరమా చార్ధమాత్రా యా వారుణీం తాం విదుర్బుధాః ।
కాలత్రయేపి యస్యేమా మాత్రా నూన ప్రతిష్ఠితాః । ఏష ఓంకార ఆఖ్యా
తో ధారణాభిర్నిబోధత । ఘోషిణీ ప్రథమా మాత్రా విద్యున్మాలీ తథా
పరా । పతంగినీ తృతీయా స్యాచ్చతుర్థీ వాయువేగినీ । పంచమీ నామ
ధేయా తు షష్ఠీ చైంద్ర్యభిధీయతే । సప్తమీ వైష్ణవీ నామ అష్టమీ శాంక
రీతి చ । నవమీ మహతీ నామ ధృతిస్తు దశమీ మతా । ఏకాదశీ భవేన్నారీ
బ్రాహ్మీ తు ద్వాదశీ పరా । ప్రథమాయాం తు మాత్రాయాం యది ప్రాణై
ర్వియుజ్యతే । భరతే వర్షరాజాసౌ సార్వభౌమః ప్రజాయతే । ద్వితీ
యాయాం సముత్క్రాంతో భవేద్యక్షో మహాత్మవాన్ । విద్యాధరస్తృ
తీయాయాం గాంధర్వస్తు చతుర్థికా । పంచమ్యామథ మాత్రాయాం
యది ప్రాణైర్వియుజ్యతే । ఉషితస్సహ దేవత్వం సోమలోకే మహీయ
తే । షష్ఠ్యామింద్రస్య సాయుజ్యం సప్తమ్యాం వైష్ణవం పదం । అష్టమ్యాం వ్ర
జతే రుద్రం పశూనాం చ పతిం తథా । నవమ్యాం తు మహర్లోకం దశ
మ్యాం తు జనం వ్రజేత్ । ఏకాదశ్యాం తపోలోకం ద్వాదశ్యాం బ్రహ్మ శా
శ్వతం । తతః పరతరం శుద్ధం వ్యాపకం నిర్మలం శివం । సదోదితం పరం బ్ర
హ్మ జ్యోతిషాముదయో యతః । అతీంద్రియం గుణాతీతం మనోలీనం యదా
భవేత్ । అనూపమం శివం శాంతం యోగయుక్తస్సదావిశేత్ । తద్యుక్త
స్తన్మయో జంతుశ్శనైర్ముంచేత్కలేబరం । సంస్థితో యోగచారేణ స
ర్వసంగవివర్జితః । తతో విలీనపాశోసౌ విమలః కమలాప్రభుః । తేనై
వ బ్రహ్మభావేన పరమానందమశ్నుతే । ఆనందం సతతం జ్ఞాత్వా కాలం న
య మహామతే । ప్రారబ్ధం ఫలం భుంజ నోద్వేగం కర్తుమర్హసి । ఉ
త్పన్నే చాత్మవిజ్ఞానే ప్రారబ్ధం నైవ ముంచతి । తత్త్వజ్ఞానోదయాదూ

[illegible]ణాం ప్రారబ్ధం నైవవిద్యతే। దేహాదీనామసత్త్వాత్తు యథా స్వప్నే [illegible] [illegible]జన్మాంతరా[illegible] [illegible] తత్త్వజ్ఞానాం [illegible] [illegible] స్వప్నదేహో యథాధ్య[illegible] [illegible] అధ్య[illegible] జన్మ[illegible]కతస్థి[illegible] [illegible] ఉపాదానం ప్రపంచస్య [illegible]దస్యైవపశ్యతి। అజ్ఞానం[illegible] [illegible] యథార[illegible] సర్వం[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సర్వం[illegible] [illegible] ప్రపంచే[illegible]తాం [illegible] [illegible] అజ్ఞాన[illegible] [illegible] ప్రారబ్ధ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాదో[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాదో[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] తథా। [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నాదధారయేత్। [illegible] సర్వ[illegible]

తః । నాదమేవానుసంధధ్యా న్నాదేచిత్తంవిలీయతే । మకరందంపిబ న్
భృంగో గంధా న్నాపేక్షతేయథా । నాదాసక్తంసదాచిత్తంవిషయం
నహికాంక్షతే । బద్ధస్సునాదగంధేన సద్యస్సంత్యక్తచాపలః । నాదగ్ర
హణతశ్చిత్త మంతరంగం భుజంగమం । విస్మృత్యవిశ్వమేకాగ్రం కుత్రచి
న్నహిధావతి । మనోమత్తగజేంద్రస్య విషయోద్యానచారిణః నియామ
నసమర్థోఽయం నినాదోనిశితాంకుశః । నాదోఽంతరంగసారంగ బంధనే
వాగురాయతే । అంతరంగసముద్రస్య రోధే వేలాయతేపిచ । బ్రహ్మప్ర
ణవసంలగ్న నాదోజ్యోతిర్మయాత్మకః । మన స్తత్రలయంయాతి తద్వి
ష్ణోఃపరమంపదం । తావదాకాశసంకల్పో యావచ్ఛబ్దః ప్రవర్తతే । నిశ్శ
బ్దంతత్పరంబ్రహ్మ పరమాత్మాసమీయతే । నాదోయావన్మనస్తావ న్నా
దాంతేతుమనోన్మనీ । సశబ్దశ్చాక్షరేక్షీణే నిశ్శబ్దం పరమంపదం । సదా
నాదానుసంధానా త్సంక్షీణావాసనాతుయా । నిరంజనేవిలీయేతే మనో
వాయూనసంశయః । నాదకోటిసహస్రాణి బిందుకోటిశతానిచ । సర్వే
తత్రలయంయాంతి బ్రహ్మప్రణవనాదకే । సర్వావస్థావినిర్ముక్త స్సర్వ
చింతావివర్జితః । మృతవత్తిష్ఠతేయోగీ సముక్తోనాత్రసంశయః । శం
ఖదుందుభినాదంచ నశృణోతికదాచన । కాష్ఠవజ్జాయతేదేహ ఉన్మ
న్యావస్థయాధ్రువం । నజానాతిసశీతోష్ణం నదుఃఖంనసుఖంతథా । నమా
నంనావమానంచసంత్యక్త్వాతుసమాధినా । అవస్థాత్రయమన్వేతి నచిత్తం
యోగినస్సదా । జాగ్రన్నిద్రావినిర్ముక్త స్స్వరూపావస్థతామియాత్ ।
దృష్టిఃస్థిరాయస్యవినాసదృశ్యం వాయుఃస్థిరోయస్యవినాప్రయత్నం । చి
త్తంస్థిరంయస్యవినావలంబం సబ్రహ్మతారాంతరనాదరూపః ॥ ఇత్యుప
నిషత్ ॥

ఓం॥ వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః ॥

॥ఇతి నాదబిందూపనిషత్సమాప్తా॥ ౩౮॥

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథసామవేదీయా - ధ్యానబిందూపనిషత్-౩౯.

॥ ఓం సహనావవత్వితిశాంతిః ॥

ఓం॥ యదిశైలసమంపాపం విస్తీర్ణంబహుయోజనం। భిద్యతే
ధ్యానయోగేన నాన్యోభేదఃకదాచన। బీజాక్షరంపరంబిందుం నాదంత
స్యోపరిస్థితం। సశబ్దశ్చాక్షరేక్షీణే నిశ్శబ్దంపరమంపదం। అనాహతంతు
యచ్ఛబ్దం తస్యశబ్దస్యయత్పరం। తత్పరంవిందతేయస్తుసయోగీఛిన్నసం
శయః। వాలాగ్రశతసాహస్రం తస్యభాగస్యభాగినః। తస్యభాగస్యభా
గార్ధం తత్క్షయేతునిరంజనం। పుష్పమధ్యేయథాగంధః పయోమధ్యే
యథాఘృతం। తిలమధ్యేయథాతైలం పాషాణేష్వివకాంచనం। ఏవం
సర్వాణిభూతాని మణౌసూత్రఇవాత్మని। స్థిరబుద్ధిరసమ్మూఢో బ్రహ్మ
విద్బ్రహ్మణిస్థితః। తిలానాంతుయథాతైలం పుష్పేగంధఇవాశ్రితః॥ పు
రుషస్యశరీరేతు సబాహ్యాభ్యంతరేస్థితః। వృక్షంతు సకలంవిద్యా చ్ఛా
యాతస్యైవనిష్కలా। సకలేనిష్కలేభావే సర్వత్రాత్మావ్యవస్థితః।
ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మ ధ్యేయంసర్వముముక్షుభిః। పృథివ్యగ్నిశ్చఋ
గ్వేదోభూరిత్యేవపితామహః॥ అకారేతులయంప్రాప్తేప్రథమేప్రణవాంశ
కే। అంతరిక్షంయజుర్వాయుర్భువోవిష్ణుర్జనార్దనః॥ ఉకారేతులయం
ప్రాప్తేద్వితీయేప్రణవాంశకే। ద్యౌస్సూర్యస్సామవేదశ్చస్వరిత్యేవమహే
శ్వరః॥ మకారేతులయంప్రాప్తేతృతీయేప్రణవాంశకే। అకారఃపీతవర్ణ
స్స్యాద్రజోగుణఉదీరితః॥ ఉకారస్సాత్త్వికశ్శుక్లో మకారఃకృష్ణతామసః।
అష్టాంగంచచతుష్పాదంత్రిస్థానంపంచదైవతం। ఓంకారంయోనజానాతి
బ్రాహ్మణోనభవేత్తుసః। ప్రణవోధనుశ్శరోహ్యాత్మాబ్రహ్మతల్లక్ష్యముచ్య
తే। అప్రమత్తేనవేద్ధవ్యంశరవత్తన్మయోభవేత్। నివర్తంతేక్రియాస్సర్వా
స్తస్మిన్దృష్టేపరావరే। ఓంకారప్రభవావేదా ఓంకారప్రభవాస్స్వరాః॥
ఓంకారప్రభవంసర్వంత్రైలోక్యంసచరాచరం। హ్రస్వోదహతిపాపాని

దీర్ఘస్సంపత్ప్రదోవ్యయః। అర్ధమాత్రాసమాయుక్తః ప్రణవో మోక్షదా
యకః। తైలధారామివాచ్ఛిన్నం దీర్ఘఘంటానినాదవత్ । ఉపాస్యం
ప్రణవస్యాగ్రం యస్తం వేద స వేదవిత్ । హృత్పద్మకర్ణికామధ్యే స్థిర
దీపనిభాకృతిం। అంగుష్ఠమాత్రమచలం ధ్యాయేదోంకారమీశ్వరం। ఇడ
యా వాయుమాపూర్య పూరయిత్వోదరస్థితం। ఓంకారం దేహమధ్య
స్థం ధ్యాయేజ్జ్వాలావలీవృతం। బ్రహ్మా పూరక ఇత్యుక్తో విష్ణుః కుంభక ఉ
చ్యతే। రేచకో రుద్ర ఇత్యుక్తః ప్రాణాయామస్య దేవతాః। ఆత్మానమ
రణింకృత్వా ప్రణవంచోత్తరారణిం। ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసా దేవంప
శ్యేన్నిగూఢవత్ । ఓంకారధ్వనినాదేన వాయోస్సంహరణాంతికం। యా
వద్బలం సమాదధ్యాత్సమ్యఙ్నాదలయావధి। గమాగమస్థం గమనాదిశూ
న్య మోంకారమేకం రవికోటిదీప్తం। పశ్యంతి యే సర్వజనాంతరస్థం హం
సాత్మకం తే విరజా భవంతి। యన్మనస్త్రిజగత్సృష్టిస్థితివ్యసనకర్మకృత్త
న్మనో విలయం యాతి తద్విష్ణోః పరమం పదం। అష్టపత్రంతు హృత్పద్మం
ద్వాత్రింశత్కేసరాన్వితం। తస్య మధ్యే స్థితో భానుః భానుమధ్యగత శ
శీ। శశిమధ్యగతో వహ్ని ర్వహ్నిమధ్యగతా ప్రభా। ప్రభామధ్యగతం
పీఠం నానారత్నప్రవేష్టితం। తస్య మధ్యగతం దేవం వాసుదేవం నిరం
జనం। శ్రీవత్సకౌస్తుభోరస్కం ముక్తామణివిభూషితం। శుద్ధస్ఫటికసం
కాశం చంద్రకోటిసమప్రభం। ఏవం ధ్యాయేన్మహావిష్ణు మేవం వా విన
యాన్వితః। అతసీపుష్పసంకాశం నాభిస్థానే ప్రతిష్ఠితం। చతుర్భుజం
మహావిష్ణుం పూరకేణవిచింతయేత్ । కుంభకేన హృదిస్థానే చింతయేత్క
మలాసనం। బ్రహ్మాణం రక్తగౌరాభం చతుర్వక్త్రం పితామహం। రే
చకేనతు విద్యాత్మా లలాటస్థం త్రిలోచనం। శుద్ధస్ఫటికసంకాశం నిష్క
ళంపాపనాశనం। అబ్జపత్రమధఃపుష్ప మూర్ధ్వనాళమధోముఖం। క
దళీపుష్పసంకాశం సర్వవేదమయం శివం। శతారం శతపత్రాఢ్యం వి
కీర్ణాంబుజకర్ణికం। తత్రార్కచంద్రవహ్నీనా ముపర్యుపరి చింతయేత్ ।
పద్మస్యోద్ఘాటనంకృత్వా సూర్యచంద్రాగ్నివర్చసః। తస్యహ్రీంబీ

జహాత్యాత్మా అగ్న్యాసంచరతే ధ్రువం । త్రిస్థానంచ త్రిమాత్రంచ త్రిబ్రహ్మ త్రయాక్షరం । త్రిమాత్రమర్ధమాత్రం వా యస్తం వేద స వేదవిత్ । తైలధారామివాచ్ఛిన్నం దీర్ఘఘంటానినాదవత్ । బిందునాదకలాతీతం యస్తం వేద స వేదవిత్ । యథైవోత్పలనాళేన తోయమాకర్షయేన్నరః । తథైవోత్కర్షయేద్వాయుం యోగీ యోగపథే స్థితః । అర్ధమాత్రాత్మకం కృత్వా కోశీభూతంతు పంకజం । కర్షయేన్నాళమాత్రేణ భ్రువోర్మధ్యే లయం నయేత్ । భ్రువోర్మధ్యే లలాటేతు నాసికాయాస్తుమూలతః । జానీయాదమృతం స్థానం తద్బ్రహ్మాయతనం మహత్ । ఆసనం ప్రాణసంరోధః ప్రత్యాహారశ్చ ధారణా । ధ్యానం సమాధిరేతాని యోగాంగాని భవంతి షట్ । ఆసనానిచ తావంతి యావంత్యో జీవజాతయః । ఏతేషామతులాన్ భేదాన్ విజానాతి మహేశ్వరః । సిద్ధం భద్రం తథా సింహం పద్మం చేతి చతుష్టయం । ఆధారం ప్రథమం చక్రం స్వాధిష్ఠానం ద్వితీయకం । యోనిస్థానం ద్వయోర్మధ్యే కామరూపం నిగద్యతే । ఆధారాఖ్యే గుదస్థానే పంకజం యచ్చతుర్దళం । తన్మధ్యే ప్రోచ్యతే యోనిః కామాఖ్యా సిద్ధవందితా । యోనిమధ్యే స్థితం లింగం పశ్చిమాభిముఖం తథా । మస్తకే మణివద్భిన్నం యో జానాతి స యోగవిత్ । తప్తచామీకరాకారం తటిల్లేఖేవ విస్ఫురత్ । చతురస్రముపర్యగ్నేరధో మేఢ్రాత్ప్రతిష్ఠితం । స్వశబ్దేన భవేత్ప్రాణః స్వాధిష్ఠానం తదాశ్రయం । స్వాధిష్ఠానం తతశ్చక్రం మేఢ్రమేవ నిగద్యతే । మణివత్తంతునా యత్ర వాయునా పూరితం వపుః । తన్నాభిమండలంచక్రం ప్రోచ్యతే మణిపూరకం । ద్వాదశారే మహాచక్రే పుణ్యపాపవివర్జితే । తావజ్జీవో భ్రమత్యేవం యావత్తత్త్వం న విందతి । ఊర్ధ్వం మేఢ్రాదధో నాభేః కందో యోనిః ఖగాండవత్ । తత్ర నాడ్యస్సముత్పన్నాస్సహస్రాణి ద్విసప్తతిః । తేషు నాడీసహస్రేషు ద్విసప్తతిరుదాహృతాః । ప్రధానాః ప్రాణవాహిన్యో భూయస్తాసు దశ స్మృతాః । ఇడా చ పింగళా చైవ సుషుమ్నా చ తృతీయగా । గాంధారీ హస్తిజిహ్వా చ పూషా చైవ యశస్వినీ । అలంబుసా కుహూరత్ర శంఖినీ

దశమీస్మృతా । ఏవంనాడీమయంచక్రంవిజ్ఞేయంయోగినాసదా । సత
తంప్రాణవాహిన్యస్సోమసూర్యాగ్నిదేవతాః । ఇడాపింగళాసుషుమ్నే
తితిస్రోనాడ్యఃప్రకీర్తితాః । ఇడావామేస్థితాభాగేపింగళాదక్షిణేస్థితా।
సుషుమ్నామధ్యదేశస్థాప్రాణమార్గాస్త్రయస్స్మృతాః । ప్రాణోఽపా
నస్సమానశ్చోదానోవ్యానస్తథైవచ । నాగఃకూర్మశ్చకృకరో దేవదత్తో
ధనంజయః । ప్రాణాద్యాఃపంచవిఖ్యాతా నాగాద్యాఃపంచవాయవః। ఏ
తేనాడీసహస్రేషువర్తంతేజీవరూపిణః । ప్రాణాపానవశోజీవో హ్యధ
శ్చోర్ధ్వంప్రధావతి । వామదక్షిణమార్గేణచంచలత్వాన్నదృశ్యతే।ఆ
క్షిప్తోభుజదండేనయథోచ్చలతికందుకః । ప్రాణాపానసమాక్షిప్తస్తద్వ
జ్జీవోనవిశ్రమేత్ । అపానాత్కర్షతిప్రాణోఽపానఃప్రాణాచ్చకర్షతి
ఖగరజ్జువదిత్యేతద్యోజానాతిసయోగవిత్ । హకారేణబహిర్యాతి సకా
రేణవిశేత్పునః । హంసహంసేత్యముంమంత్రంజీవోజపతిసర్వదా। శతా
నిషడ్దివారాత్రంసహస్రాణ్యేకవింశతిః । ఏతత్సంఖ్యాన్వితంమంత్రం జీ
వోజపతిసర్వదా । అజపానామగాయత్రీయోగినాంమోక్షదాసదా। అ
స్యాస్సంకల్పమాత్రేణనరఃపాపైఃప్రముచ్యతే। అనయాసదృశీవిద్యాఅన
యాసదృశోజపః । అనయాసదృశంపుణ్యంనభూతం నభవిష్యతి । యేన
మార్గేణగంతవ్యంబ్రహ్మద్వారంనిరామయం । ముఖేనాచ్ఛాద్యతద్ద్వా
రంప్రసుప్తాపరమేశ్వరీ । ప్రబుద్ధావహ్నియోగేనమనసా మరుతాసహ।
సూచీవద్గుణమాదాయ వ్రజత్యూర్ధ్వం సుషుమ్నయా । ఉద్ఘాటయే
త్కవాటంతుయథాకుంచితయాహఠాత్। కుండలిన్యాతథాయోగీమో
క్షద్వారంవిభేదయేత్ । కృత్వాసంపుటితౌకరౌదృఢతరంబద్ధ్వాథపద్మా
సనంగాఢంవక్షసిసన్నిధాయచుబుకంధ్యానంచతచ్చేతసి । వారంవార
మపానమూర్ధ్వమనిలంప్రోచ్చారయన్పూరితం ముంచన్ప్రాణముపై
తిబోధమతులంశక్తిప్రభావాన్నరః। పద్మాసనస్థితోయోగీ నాడీద్వారే
షుపూరయన్। మారుతంకుంభయన్యస్తుసముక్తోనాత్ర సంశయః। అం
గానాంమర్దనంకృత్వాశ్రమజాతేనవారిణా । కట్వమ్ల లవణత్యాగీ

క్షీరపానరతస్సుఖీ । బ్రహ్మచారీమితాహారీ యోగీయోగపరాయణః। అ
బ్దాదూర్ధ్వం భవేత్సిద్ధో నాత్ర కార్యా విచారణా । కందోర్ధ్వం కుండలీశ
క్తిస్స యోగీ సిద్ధిభాజనం । అపానప్రాణయోరైక్యం క్షయాన్మూత్రపురీ
షయోః । యువా భవతి వృద్ధోఽపి సతతం మూలబంధనాత్ । పార్ష్ణిభాగే
న సంపీడ్య యోనిమాకుంచయేద్గుదం । అపానమూర్ధ్వముత్కృష్య మూ
లబంధోఽయముచ్యతే । ఉడ్యాణం కురుతే యస్మాదవిశ్రాంతం మహాఖగః।
ఉడ్డియాణం తదేవ స్యాత్తత్ర బంధోఽభిధీయతే । ఉదరే పశ్చిమం తానం
నాభేరూర్ధ్వం తు కారయేత్ । ఉడ్డియాణోప్యయం బంధో మృత్యుమా
తంగకేసరీ । బధ్నాతి హి శిరోజాతమధోగామి నభోజలం । తతో జాలం
ధరో బంధః కంఠదుఃఖౌఘనాశనః । జాలంధరే కృతే బంధే కంఠసంకోచల
క్షణే । న పీయూషం పతత్యగ్నౌ న చ వాయుః ప్రధావతి। కపాలకుహ
రే జిహ్వా ప్రవిష్టా విపరీతగా । భ్రువోరంతర్గతా దృష్టిర్ముద్రా భవతి ఖే
చరీ । న రోగో మరణం తస్య న నిద్రా న క్షుధా తృషా। న చ మూర్ఛా భవే
త్తస్య యో ముద్రాం వేత్తి ఖేచరీం । పీడ్యతే న చ రోగేణ లిప్యతే న చ కర్మ
ణా । బధ్యతే న చ కాలేన యస్య ముద్రాస్తి ఖేచరీ । చిత్తం చరతి ఖే యస్మా
జ్జిహ్వా భవతి ఖగతా । తేనైషా ఖేచరీ నామ ముద్రా సిద్ధనమస్కృతా। ఖేచ
ర్యా ముద్రయా యస్య వివరం లంబికోర్ధ్వతః । బిందుః క్షరతి నో యస్య కా
మిన్యాలింగితస్య చ। యావద్బిందుః స్థితో దేహే తావన్మృత్యుభయం కుతః
యావద్బద్ధా నభోముద్రా తావద్బిందుర్న గచ్ఛతి । గలితోఽపి యదా బిందు
స్సంప్రాప్తో యోనిమండలే । వ్రజత్యూర్ధ్వం హఠాచ్ఛక్త్యా నిబద్ధో యో
నిముద్రయా। స ఏవ ద్వివిధో బిందుః పాండరో లోహితస్తథా । పాండరం
శుక్లమిత్యాహుర్లోహితాఖ్యం మహారజః । విద్రుమద్రుమ సంకాశం
యోనిస్థానే స్థితం రజః। శశిస్థానే వసేద్బిందుస్తయోరైక్యం సుదుర్లభం।
బిందుశ్శివో రజశ్శక్తిర్బిందురిందూ రజో రవిః। ఉభయోస్సంగమాదేవ
ప్రాప్యతే పరమం వపుః । వాయునా శక్తిచాలేన ప్రేరితం ఖే యథా రజః ।
రవినైకత్వమాయాతి భవేద్దివ్యవపుస్తథా । శుక్లం చంద్రేణ సంయుక్తం

రజస్సూర్యసమన్వితం । ద్వయోస్సమరసీభావం యో జానాతి స యో
విత్ । శోధనం మలజాలానాం ఘటనం చంద్రసూర్యయోః । రసానాం
శోషణం సమ్యఙ్మహాముద్రాభిధీయతే । వక్షోన్యస్తహనుర్నిపీడ్య సుచి
రం యోనేశ్చ వామాంఘ్రిణా హస్తాభ్యామనుధారయన్ప్రవితతం పా
దం తథా దక్షిణం । ఆపూర్య శ్వసనేన కుక్షియుగళం బధ్వా శనై రేచయే
షా పాతకనాశినీ నను మహా ముద్రా నృణాం ప్రోచ్యతే॥ అథాత్మని ర్ణ
యం వ్యాఖ్యాస్యే॥ హృదిస్థానే అష్టదళపద్మం వర్తతే । తన్మధ్యే రేఖా
వలయం కృత్వా జీవాత్మరూపం జ్యోతీరూపమణుమాత్రం వర్తతే। తస్మి
న్సర్వం ప్రతిష్ఠితం భవతి । సర్వం జానాతి । సర్వం కరోతి । సర్వమే
చ్చరిత మహం కర్తాహం భోక్తా సుఖీ దుఃఖీ కాణః ఖంజో బధిరో మూక
కృశః స్థూలోనేన ప్రకారేణ స్వతంత్రవాదేన వర్తతే । పూర్వదళే విశ్ర
మతే । పూర్వదళం శ్వేతవర్ణం। తదా భక్తిపురస్సరం ధర్మే మతిర్భ
వతి । ఆగ్నేయదళే విశ్రమతే । ఆగ్నేయదళం రక్తవర్ణం । తదా నిద్రా
లస్యమతిర్భవతి । యదా దక్షిణదళే విశ్రమతే। దక్షిణదళం కృష్ణవర్ణం।
తదా ద్వేషకోపమతిర్భవతి । యదా నైరృతదళే విశ్రమతే । నైరృ
తిదళం నీలవర్ణం। తదా పాపకర్మహింసా భవతి । యదా పశ్చిమదళే వి
శ్రమతే। తత్పశ్చిమదళం స్ఫటికవర్ణం । తదా క్రీడావినోదే మతిర్భవ
తి । యదా వాయవ్యదళే విశ్రమతే । వాయవ్యదళం మాణిక్యవర్ణం। త
దా గమనచంచలవైరాగ్యమతిర్భవతి । యదోత్తరదళే విశ్రమతే । ఉ
త్తరదళం పీతవర్ణం। తదా సుఖశృంగారమతిర్భవతి । యదీశానద
ళే విశ్రమతే । తదీశానదళం వైడూర్యవర్ణం । తదా దానాదికృపామతిర్భ
వతి। యదా సంధిసంధిషు మతిర్భవతి । తదా వాతపిత్తశ్లేష్మమ
హావ్యాధిప్రకోపో భవతి । యదా మధ్యే తిష్ఠతి । తదా సర్వం జానాతి గా
తి నృత్యతి పఠత్యానందం కరోతి । యదా నేత్రశ్రమో భవతి । శ్రమనిహ
రణార్థం ప్రథమరేఖావలయం కృత్వా మధ్యే నిమజ్జనం కురుతే । ప్రథమ
రేఖా బంధూకపుష్పవర్ణా తదా నిద్రావస్థా భవతి। నిద్రావస్థామధ్యే

స్వప్నావస్థా భవతి । స్వప్నావస్థాయాం దృష్టం శ్రుతం అనుమానసంభవం వా
పునరిత్యాది కల్పనాం కరోతి । తదాధిక శ్రమో భవతి । శ్రమపరిహారణా
ర్థం ద్వితీయరేఖావలయం కృత్వా మధ్యే నిమజ్జనం కురుతే । ద్వితీయరే
ఖాయాం ప్రగూఢపదార్థం తదా సుషుప్త్యవస్థా భవతి । సుషుప్తౌ కేవలపరమే
శ్వరసంబంధినీ బుద్ధిర్భవతి । నిత్యబోధస్వరూపా భవతి । పశ్చాత్పరమే
శ్వరస్వరూపేణ ప్రాప్తిర్భవతి । తృతీయరేఖావలయం కృత్వా మధ్యే ని
మజ్జనం కురుతే । తృతీయరేఖాపద్మరాగపదార్థం తదా తురీయావస్థా భవతి ।
తురీయే కేవలపరమాత్మ సంబంధినీ భవతి । నిత్యబోధస్వరూపా భవతి । త
దా శనైః శనైరుపరమేద్బుద్ధ్యా ధృతిగృహీతయా । ఆత్మసంస్థం మనః కృ
త్వా న కించిదపి చింతయేత్ తదా ప్రాణాపానయోరైక్యం కృత్వా సకలం
విశ్వమాత్మస్వరూపేణ లక్ష్యం ధారయతి । తదా తురీయాతీతావస్థా త
దా సర్వేషామానందస్వరూపో భవతి । ద్వంద్వాతీతో భవతి । యావద్దే
హధారణా తావత్తిష్ఠతి పశ్చాత్పరమాత్మస్వరూపేణ ప్రాప్తిర్భ
వతి । ఇత్యనేన ప్రకారేణ మోక్షో భవతీదమేవాత్మదర్శనోపాయం భవతి ।
చతుష్పథసమాయుక్త మహాద్వారగవాయునా । సహ స్థితత్రికోణార్ధ
గమనే దృశ్యతేఽచ్యుతః । పూర్వోక్త త్రికోణస్థానాదుపరి పృథివ్యాది పంచ
వర్ణం ధ్యేయం । ప్రాణాదిపంచవాయుశ్చ బీజవర్ణం చ స్థానకం । య
కారం ప్రాణబీజం చ నీలజీమూతసన్నిభం । రకారమగ్నిబీజం చ అపానా
దిత్యసన్నిభం । లకారం పృథివీరూపం వ్యానం బంధూకసన్నిభం । వకా
రం జీవం చ ఉదానం శంఖవర్ణకం । హకారం వియత్స్వరూపం చ సమా
నం స్ఫటికప్రభం । హృన్నాభినాసాకర్ణం చ పాదాంగుష్ఠాదిసంస్థితః ।
ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడీమార్గేషు వర్తతే । అష్టావింశతికోటీషు రో
మకూపేషు సంస్థితాః । సమానప్రాణ ఏకస్తు జీవః స ఏక ఏవ హి । రేచ
కాదిత్రయం కుర్యాత్ దృఢచిత్తః సమాహితః । శనైః సమస్తమాకృష్య హృత్స
రోరుహకోటరే । ప్రాణాపానౌ చ బద్ధ్వా తు ప్రణవేన సముచ్చరేత్ ।
కంఠసంకోచనం కృత్వా లింగసంకోచనం తథా ।

షుమ్నాచ పద్మతంతునిభాశుభా। అమూర్తోఽవర్తతే నాదోవీణాదం
సముత్థితః। శంఖనాదాదిభిశ్చైవ మధ్యమేవధ్వనిర్యథా। వ్యోమరంధ్ర
గతో నాదో మాయూరంనాదమేవచ। కపాలకుహరే మధ్యే చతుర్ద్వా
రస్యమధ్యమే। తదాత్మారాజతేతత్ర యథావ్యోమ్నిదివాకరః। కో
దండద్వయమధ్యేతు బ్రహ్మరంధ్రేషు శక్తితః। స్వాత్మానంపురుషంపశ్యే
న్మనస్తత్రలయంగతం। రత్నానిజ్యోత్స్నినాదంబిందుంమాహేశ్వ
రంపదం। యఏవంవేదపురుష స్సకైవల్యం సమశ్నుత ఇత్యుపనిషత్

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

॥ ॥ఇతి ధ్యానబిందూపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౩౯.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః

అథయాజుషీ - బ్రహ్మవిద్యోపనిషత్॥ ౪౦.

॥ ॥ఓం సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఓం ప్రసాదాద్విష్ణోస్తస్య విష్ణోరద్భుతకర్మణః॥ రహస్యం
బ్రహ్మవిద్యాయా ధ్రువాగ్నిస్సంప్రచక్షతే। ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ
యదుక్తంబ్రహ్మవాదిభిః। శరీరంతస్యవక్ష్యామి స్థానంకాలత్రయం త
థా। తత్రదేవాస్త్రయఃప్రోక్తా లోకావేదాస్త్రయోఽగ్నయః। తిస్రో
మాత్రార్ధమాత్రాచ త్ర్యక్షరస్యశివస్యతు। ఋగ్వేదో గార్హపత్యం
చ పృథివీబ్రహ్మఏవచ। అకారస్యశరీరంతు వ్యాఖ్యాతంబ్రహ్మవాది
యజుర్వేదోంతరిక్షంచ దక్షిణాగ్నిస్తథైవచ। విష్ణుశ్చభగవాన్దేవ ఉ
కారఃపరికీర్తితః। సామవేదస్తథాద్యౌశ్చాహవనీయస్తథైవచ। ఈ
శ్వరఃపరమోదేవో మకారఃపరికీర్తితః। సూర్యమండలమధ్యేథప
రశ్శంఖమధ్యగః। ఉకారశ్చంద్రసంకాశస్తస్యమధ్యేవ్యవస్థితః। మకా
రస్త్వగ్నిసంకాశో విధూమోవైద్యుతోపమః। తిస్రోమాత్రాస్త
[illegible] । శిఖాచదీపసంకాశా తస్మి

గీయతే । అర్ధమాత్రా తథా జ్ఞేయా ప్రణవస్యోపరిస్థితా । పద్మసూత్రని
భా సూక్ష్మా శిఖా సా దృశ్యతే పరా । సా నాడీ సూర్యసంకాశా సూర్యం
భిత్వా తథాపరా । ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడీర్భిత్వా చ మూర్ధని ।
వరదస్సర్వభూతానాం సర్వం వ్యాప్యావతిష్ఠతే । కాంస్యఘంటానినా
దస్తు యథా లీయతి శాంతయే । ఓంకారస్తు తథా యోజ్యః శాంతయే స
ర్వమిచ్ఛతా । యస్మిన్విలీయతే శబ్దస్తత్పరం బ్రహ్మ గీయతే । ధియా
హి లీయతే బ్రహ్మ సోఽమృతత్వాయ కల్పతే । వాయుః ప్రాణ స్తథాకాశ
స్త్రివిధో జీవసంజ్ఞకః । స జీవః ప్రాణ ఇత్యుక్తో వాలాగ్రశతకల్పితః । నాభి
స్థానే స్థితం విశ్వం శుద్ధతత్త్వం సునిర్మలం । ఆదిత్యమివ దీప్యంతం రశ్మిభి
శ్చాఖిలం శివం । సకారం చ హకారం చ జీవో జపతి సర్వదా । నాభిరంధ్రా
ద్వినిష్క్రాంతం విషయవ్యాప్తివర్జితం । తేనేదం నిష్కలం విద్యాత్ క్షీ
రాత్సర్పిర్యథా తథా । కారణేనాత్మయుక్తేన ప్రాణాయామైశ్చ పం
చభిః । చతుష్కలాసమాయుక్తో భ్రామ్యతే చ హృది స్థితః । గోళకస్తు
యథా దేహే క్షీరదండేన వా హతం । ఏతస్మిన్వసతే శీఘ్రమవిశ్రామం
మహాఖగః । యావన్నిశ్వసితో జీవస్తావన్నిష్కలతాం గతః । నభస్థం
నిష్కలం ధ్యాత్వా ముచ్యతే భవబంధనాత్ । అనాహతధ్వని యుక్తం
హంసం యో వేద హృద్గతం । స్వప్రకాశచిదానందం స హంస ఇతి గీయతే ।
రేచకం పూరకం ముక్త్వా కుంభకేన స్థితస్సుధీః । నాభికందే సమౌ కృత్వా
ప్రాణాపానౌ సమాహితః । మస్తకస్థామృతాస్వాదం పీత్వా ధ్యానేన
సాదరం । దీపాకారం మహాదేవం జ్వలంతం నాభిమధ్యమే । అభిషిచ్యా
మృతేనైవ హంస హంసేతి యో జపేత్ । జరామరణరోగాది న తస్య భు
వి విద్యతే । ఏవం దినే దినే కుర్యా దణిమాదివిభూతయే । ఈశ్వరత్వమ
వాప్నోతి సదాభ్యాసరతః పుమాన్ । బహవో నైకమార్గేణ ప్రాప్తా ని
త్యత్వమాగతాః । హంసవిద్యామృతే లోకే నాస్తి నిత్యత్వసాధనం । యో
దదాతి మహావిద్యాం హంసాఖ్యాం పారమేశ్వరీం । తస్య దాస్యం సదా
కుర్యాత్ప్రజ్ఞయా పరయా సహ । శుభం వాఽశుభమన్యద్వా యదుక్తం

గురుణాంభువి । తర్కవ్యాదవిచారేణ శిష్యస్సంతోషసంయుతః । హంస
విద్యామిమాంలబ్ధ్వా గురుశుశ్రూషయానరః । ఆత్మానమాత్మనాసాక్షా
ద్బ్రహ్మబుధ్వాసునిశ్చలం । దేహజాత్యాదిసంబంధా న్వర్ణాశ్రమస
మన్వితాన్ । వేదశాస్త్రాణిచాన్యాని పదపాంసుమివత్యజేత్ । గురుభ
క్తింసదాకుర్యా చ్ఛ్రేయసేభూయసేనరః । గురురేవహరిస్సాక్షా న్నా
న్య ఇత్యబ్రవీచ్ఛ్రుతిః । శ్రుత్యాయదుక్తంపరమార్థమేవ తత్సంశయో
నాత్రతతస్సమస్తం । శ్రుత్యావిరోధేన భవేత్ప్రమాణం భవేదనర్థా
యవినాప్రమాణం । దేహస్థస్సకలోజ్ఞేయో నిష్కలో దేహవర్జితః। ఆ
ప్తోపదేశగమ్యోసౌ సర్వతఃసమవస్థితః । హంసహంసేతియోబ్రూయా
ద్ధంసోనామసదాశివః । గురువక్త్రాత్తులభ్యేత ప్రత్యక్షంసర్వతోముఖం।
తిలేషుచయథాతైలం పుష్పేగంధఇవాశ్రితః। పురుషస్యశరీరేస్మిం స్స
బాహ్యాభ్యంతరేతథా । ఉల్కాహస్తోయథాలోకే ద్రవ్యమాలోక్యతాం
త్యజేత్ । జ్ఞానేనజ్ఞేయమాలోక్య పశ్చాజ్జ్ఞానంపరిత్యజేత్ । పుష్పవత్స
కలంవిద్యా ద్గంధస్తస్యతునిష్కలః। వృక్షస్తుసకలంవిద్యాచ్ఛాయాతస్య
తునిష్కలా । నిష్కలస్సకలోభావ స్సర్వత్రైవవ్యవస్థితః । ఉపాయ
స్సకలస్తద్వ దుపేయశ్చైవనిష్కలః । సకలేసకలోభావో నిష్కలేని
ష్కలస్తథా । ఏకమాత్రోద్విమాత్రశ్చ త్రిమాత్రశ్చైవ భేదతః । అర్ధ
మాత్రాపరాజ్ఞేయా తతఊర్ధ్వంపరాత్పరం । పంచధాపంచదైవత్యం
సకలంపరిపఠ్యతే । బ్రహ్మణోహృదయంస్థానం కంఠేవిష్ణుస్సమాశ్రితః।
తాలుమధ్యేస్థితోరుద్రో లలాటస్థోమహేశ్వరః। నాసాగ్రేఅచ్యుతంవిం
ద్యా త్తస్యాంతేతుపరంపదం। పరత్వాత్తుపరంనాస్తి త్యేవం శాస్త్ర
స్యనిర్ణయః । దేహాతీతంతుతంవింద్యా న్నాసాగ్రేద్వాదశాంగుళం। త
దంతంతంవిజానీయా త్తత్రస్థంభావయేత్ప్రభుం । మనోప్యన్యత్ర నిక్షి
ప్తం చక్షురన్యత్ర పాతితం। తథాపియోగినాంయోగో హ్యవిచ్ఛిన్నం
ప్రవర్తతే। ఏతత్తుపరమంగుహ్య మేతత్తుపరమంశుభం । నాతఃపరతరం
కించి న్నాతఃపరతరంశుభం । శుద్ధజ్ఞానామృతంప్రాప్య పరమాక్షర ని

ణ్ణయం। గుహ్యాద్గుహ్యతమం గోప్యం గ్రహణీయం ప్రయత్నతః। నాపుత్రా
య ప్రదాతవ్యం నాశిష్యాయ కదాచన। గురుదేవాయ భక్తాయ నిత్యం భ
క్తిపరాయ చ। ప్రదాతవ్యమిదం శాస్త్రం నేతరేభ్యః ప్రదాపయేత్। దా
తాస్య నరకం యాతి సిధ్యతే న కదాచన। గృహస్థో బ్రహ్మచారీ చ వానప్ర
స్థశ్చ భిక్షుకః। యత్ర యత్ర స్థితో జ్ఞానీ పరమాక్షరవిత్సదా। విషయీ వి
షయాసక్తో యాతి దేహాంతరే శుభం। జ్ఞానాదేవాస్య శాస్త్రస్య సర్వా
వస్థాపి మానవః। బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాద్యైః పాపపుణ్యైర్న లిప్యతే।
చోదకో బోధకశ్చైవ మోక్షదశ్చ పరస్మృతః। ఇత్యేషాం త్రివిధో జ్ఞేయ
ఆచార్యస్తు మహీతలే। చోదకో దర్శయేన్మార్గం బోధకః స్థానమాచ
రేత్। మోక్షదస్తు పరం తత్త్వం యజ్జ్ఞాత్వా పరమశ్నుతే। ప్రత్యక్షయ
జనం దేహే సంక్షేపాచ్ఛృణు గౌతమ। తేనేష్ట్వా స నరో యాతి శాశ్వతం
పదమవ్యయం। స్వయమేవ తు సంపశ్యేద్దేహే బిందుం చ నిష్కలం। అ
యనే ద్వే విషువే చైవ సదా పశ్యతి మార్గవిత్। కృత్వా యామం పురా వత్స
రేచపూరకకుంభకాః। పూర్వం చోభయముచ్చార్య అర్చయేత్తు య
థాక్రమం। నమస్కారేణ యోగేన ముద్రయారభ్య చార్చయేత్। సూ
ర్యస్య గ్రహణం వత్స ప్రత్యక్షయజనం స్మృతం। జ్ఞానాత్సాయుజ్యమేవో
క్తం తోయే తోయం యథా తథా। ఏతే గుణాః ప్రవర్తంతే యోగాభ్యా
సకృతశ్రమైః। యస్మాద్యోగం సమాధాయ సర్వదుఃఖబహిష్కృతః।
యోగధ్యానం సదా కృత్వా జ్ఞానం తన్మయతాం వ్రజేత్। జ్ఞానాత్స్వరూ
పం పరమం హంసమంత్రం సముచ్చరేత్। ప్రాణినాం దేహమధ్యే తు స్థి
తో హంసస్సదాచ్యుతః। హంస ఏవ పరం సత్యం హంస ఏవ తు శక్తికం। హం
స ఏవ పరం వాక్యం హంస ఏవ తు వైదికం। హంస ఏవ పరో రుద్రో హంస ఏ
వ పరాత్పరః। సర్వదేవస్య మధ్యస్థో హంస ఏవ మహేశ్వరః। పృథివ్యాది
శివాంతం తు అకారాద్యాశ్చ వర్ణకాః। కూటాంతా హంస ఏవ స్యాన్మా
తృకేతి వ్యవస్థితాః। మాతృకారహితా మంత్రా ఆదిశ్యంతే న కుత్రచిత్।
హంసజ్యోతిరనూపమ్యం మధ్యే దేవం వ్యవస్థితం। దక్షిణాముఖమాశ్రిత్య

జ్ఞానముద్రాం ప్రకల్పయేత్ । సదా సమాధిం కుర్వీత హంసమంత్రమనుస్మ
రన్ । నిర్మలస్ఫటికాకారం దివ్యరూపమనూపమం । మధ్యదేశే పరం హం
సం జ్ఞానముద్రాత్మరూపకం । ప్రాణోపానస్సమానశ్చో దానవ్యానౌ చ
వాయవః । పంచకర్మేంద్రియైర్యుక్తాః క్రియాశక్తిబలోద్యతాః । నాగః
కూర్మశ్చ కృకరో దేవదత్తో ధనంజయః । పంచజ్ఞానేంద్రియైర్యుక్తా జ్ఞానశ
క్తిబలోద్యతాః । పావకశ్శక్తిమధ్యేతు నాభిచక్రే వ్యవస్థితః । బంధము
ద్రాకృతా యేన నాసాగ్రేతు స్వలోచనే । అకారే వహ్నిరిత్యాహురుకారే
హృది సంస్థితః । మకారే చ భ్రువోర్మధ్యే ప్రాణశక్త్యా ప్రబోధయేత్ ।
బ్రహ్మగ్రంధిరకారే చ విష్ణుగ్రంధిర్హృది స్థితః । రుద్రగ్రంధిర్భ్రువోర్మధ్యే భి
ద్యతేక్షరవాయునా । అకారే సంస్థితో బ్రహ్మా ఉకారే విష్ణురాస్థితః । మ
కారే సంస్థితో రుద్రస్తతోస్యాంతః పరాత్పరః । కంఠం సంకుచ్య నాడ్యా
దౌ స్తంభితే యేన శక్తితః । రసనాపీడ్యమానేయం షోడశీ వోర్ధ్వగామి
నీ । త్రికూటం త్రివిధం చైవ గోళకం నిఖరం తథా । త్రిశంఖం వజ్రమోం
కార మూర్ధ్వనాళం భ్రువోర్ముఖం । కుండలీం చాలయిత్వా భిత్వా స్ఫోట
యంచ్ఛశిమండలం । సాధయన్వజ్రకుంభాని నవద్వారాణి బంధయేత్ ।
సుమనః పవనారూఢ స్సరాగో నిర్గుణ స్తథా । బ్రహ్మస్థానే తు నాదస్స్యా
చ్ఛంకిన్యామృతవర్షిణీ । షట్చక్రమండలోద్ధారం జ్ఞానదీపం ప్రకాశయే
త్ । సర్వభూతస్థితం దేవం సర్వేశం నిత్యమర్చయేత్ । ఆత్మరూపం తమా
లోక్య జ్ఞానరూపం నిరామయం । దృశ్యంతం దివ్యరూపేణ సర్వవ్యాపీ ని
రంజనః । హంసహంస వదేద్వాక్యం ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః । స ప్రా
ణాపానయోర్గ్రంధి రజపేత్యభిధీయతే । సహస్రమేకం ద్వ్యయుతం
షట్శతం చైవ సర్వదా । ఉచ్చరన్పఠితో హంస స్సోహమిత్యభిధీయతే ।
పూర్వభాగే హ్యధోలింగం శిఖిన్యాం చైవ పశ్చిమం । జ్యోతిర్లింగం భ్రు
వోర్మధ్యే నిత్యం ధ్యాయేత్సదా యతిః । అచ్యుతోహమచింత్యోహమత
ర్క్యోహమజోస్మ్యహం । అప్రాణోహమకాయోహమనంగోస్మ్యభ
యోస్మ్యహం । అశబ్దోహమరూపోహమస్పర్శోస్మ్యహమద్వయః । అ

రసోహమగంధోహ మనాదిరమృతోస్మ్యహం । అక్షరోహ మలింగోహ
మజోస్మ్యకలోస్మ్యహం । అప్రాణోహమముఖోహమచింత్యోస్మ్య
కృతోస్మ్యహం । అంతర్యామ్యహమగ్రాహ్యోనిర్దేశ్యోహమలక్షణః ।
అగోత్రోహమగాత్రోహ మచక్షుష్కో- స్మ్యవాగహం । అదృశ్యోహ
మవర్ణోహ మఖండోస్మ్యహమద్భుతః । అశ్రుతోహమదృష్టోహ మన్వేష్ట
వ్యోమరోస్మ్యహం । అవాయురప్యనాకాశో తైజసో వ్యభిచార్యహం।
అమతోహమజాతోహ మతిసూక్ష్మోవికార్యహం । అరజస్కో తమస్కో
హ మసత్వోస్మ్యగుణోస్మ్యహం । అమాయో నుభవాత్మాహ మన
న్యో విషయోస్మ్యహం । అద్వైతోహ మపూర్ణోహ మబాహ్యో
హమనంతరః । అశ్రోత్రోహ మదీర్ఘోహ మవ్యక్తోహ మనామయః ।
అద్వయానందవిజ్ఞానఘనోస్మ్యహమవిక్రియః । అనిచ్ఛోహమలేపోహమ
కర్తాస్మ్యయుతోస్మ్యహం । అవిద్యాకార్యహీనోహమవాఙ్మనసగోచరః।
అనల్పోహమశోకోహమవికల్పోస్మ్యవిజ్వలన్ । ఆదిమధ్యాంత హీనో
హమాకాశసదృశోస్మ్యహం । ఆత్మచైతన్యరూపోహ మహమానందచి
ద్ఘనః । ఆనందామృతరూపోహమాత్మసంస్థోహమంతరః । ఆత్మకామో
హమాకాశాత్పరమాత్మేశ్వరోస్మ్యహం । ఈశానోస్మ్యహ మీడ్యోహ
మహముత్తమపూరుషః। ఉత్కృష్టోహముపద్రష్టా అహముత్తరతోస్మ్య
హం । కేవలోహంకవిః కర్మాధ్యక్షోహంకరణాధిపః। గుహాశయోహం
గోప్తాహంచక్షుషశ్చక్షురస్మ్యహం । చిదానందోస్మ్యహం చేతాశ్చిద్ఘ
నశ్చిన్మయోస్మ్యహం । జ్యోతిర్మయోస్మ్యహంజ్యాయాన్ జ్యోతిషాం
జ్యోతిరస్మ్యహం । తమసస్సాక్ష్యహంతుర్య స్తురీయాత్పరతః పరః। దివ్యో
దేవోస్మి దుర్దర్శో ద్రష్టాధ్యక్షో ధ్రువోస్మ్యహం । నిత్యోహంనిరవద్యో
హంనిష్క్రియోస్మినిరంజనః । నిర్మలోనిర్వికల్పోహం నిరాఖ్యాతోస్మి
నిశ్చలః । నిర్వికారోనిత్యపూతో నిర్గుణోనిస్పృహోస్మ్యహం।నిరింద్రి
యోనియంతాహంనిరపేక్షోస్మినిష్కలః । పురుషః పరమాత్మాహంపు
రాణఃపురుషోస్మ్యహం । పరావరోస్మ్యహంప్రాజ్ఞః ప్రపంచోపశమో

స్మ్యహం। పరావరోస్మ్యహంపూర్ణఃప్రభురస్మిపురాతనః। పూర్ణా నం
దైకబోధోహంప్రత్యగేకరసోస్మ్యహం। ప్రజ్ఞాతోహం ప్రశాంతోహం
ప్రకాశఃపరమేశ్వరః। ఏకధాచింత్యమానోహంద్వైతాద్వైతవిలక్షణః
బుద్ధోహంభూతపాలోహంభారూపోభగవానహం। మహాదేవో మహా
నస్మిమహాజ్ఞేయోమహేశ్వరః। విముక్తోహంవిభురహంవరేణ్యోవ్యాపకో
స్మ్యహం। వైశ్వానరోవాసుదేవోవిశ్వతశ్చక్షు రస్మ్యహం। విశ్వాధి
కోహంవిశదోవిష్ణుర్విశ్వకృదస్మ్యహం। శుద్ధోస్మిశుక్ర శ్శాంతోస్మిశా
శ్వతోస్మిశివోస్మ్యహం। సర్వభూతాంతరాత్మాహమహమస్మి సనాత
నః। అహంసకృద్విభాతోస్మిస్వేమహిమ్నిసదాస్థితః। సర్వాంతరస్స్వ
యంజ్యోతిస్సర్వాధిపతిరస్మ్యహం। సర్వభూతాధివాసోహంసర్వవ్యా
పీస్వరాడహం। సమస్తసాక్షీసర్వాత్మాసర్వభూతగుహాశయః। సర్వేం
ద్రియగుణాభాసస్సర్వేంద్రియవివర్జితః। స్థానత్రయవ్యతీతోహంసర్వా
నుగ్రాహకోస్మ్యహం। సచ్చిదానంద పూర్ణాత్మాసర్వ ప్రేమాస్పదో
స్మ్యహం। సచ్చిదానందమాత్రోహంస్వప్రకాశోస్మిచిద్ఘనః। సత్యస్వ
రూపస్సన్మాత్రస్సిద్ధస్సర్వాత్మకోస్మ్యహం। సర్వాధిష్ఠానసన్మాత్రస్వా
త్మబంధహరోస్మ్యహం। సర్వగ్రాసోస్మ్యహంసర్వద్రష్టాసర్వానుభూ
రహం। యెచబ్రహ్మవిదస్సిద్ధాస్సర్వఏవంవదంతిహి ।ఏవంయోవేదతత్త్వే
నసవైపురుషఉచ్యతే॥ ॥ఇత్యుపనిషత్ ॥ ॥

॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥

॥ఇతిబ్రహ్మవిద్యోపనిషత్సమాప్తా॥౪౦॥

ఓంతత్సత్.

— —

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయాజుషీ - యోగతత్త్వోపనిషత్ ॥౪౧॥

ఓం॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ఓం॥

ఓం॥యోగతత్త్వంప్రవక్ష్యామియోగినాంహితకామ్యయా।యచ్ఛ్రుత్వాచపఠిత్వాచసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే। విష్ణుర్నామమహాయోగీమహాభూతోమహాతపాః। తత్త్వమార్గేయథాదీపోదృశ్యతేపురుషోత్తమః। తమారాధ్యజగన్నాథంప్రణిపత్యపితామహః॥పప్రచ్ఛయోగతత్త్వంమేబ్రూహిచాష్టాంగసంయుతం। తమువాచహృషీకేశోవక్ష్యామిశృణుతత్త్వతః। సర్వేజీవాస్సుఖైర్దుఃఖైర్మాయాజాలేనవేష్టితాః। తేషాంముక్తికరంమార్గంమాయాజాలనికృంతనం। జన్మమృత్యుజరావ్యాధినాశనంమృత్యుతారకం। నానామార్గైస్తుదుష్ప్రాపంకైవల్యంపరమంపదం। పతితాశ్శాస్త్రజాలేషుప్రజ్ఞయాతేనమోహితాః। అనిర్వాచ్యపదంవక్తుంనశక్యంతైస్సురైరపి। స్వాత్మప్రకాశరూపంతత్కింశాస్త్రేణప్రకాశ్యతే। నిష్కలంనిర్మలంశాంతంసర్వాతీతంనిరామయం। తదేవజీవరూపేణపుణ్యపాపఫలైర్వృతం। పరమాత్మపదంనిత్యంతత్కథంజీవతాంగతం।సర్వభావపదాతీతంజ్ఞానరూపంనిరంజనం। వారివత్స్ఫురితంతస్మింస్తత్రాహంకృతిరుత్థితా। పంచాత్మకమభూత్పిండంధాతుబద్ధంగుణాత్మకం। సుఖదుఃఖైస్సమాయుక్తంజీవభావనయాకురు। తేనజీవాభిధాప్రోక్తావిశుద్ధేపరమాత్మని। కామక్రోధభయంచాపిమోహలోభమదోరజః। జన్మమృత్యుశ్చకార్పణ్యంశోకస్తంద్రీక్షుధాతృషా। తృష్ణాలజ్జాభయందుఃఖంవిషాదోహర్షమేవచ। ఏభిర్దోషైర్వినిర్ముక్తస్సజీవఃకేవలోమతః। తస్మాద్దోషవినాశార్థముపాయంకథయామితే। యోగహీనంకథంజ్ఞానంమోక్షదంభవతిధ్రువం। యోగోపిజ్ఞానహీనస్తునక్షమోమోక్షకర్మణి। తస్మాజ్జ్ఞానంచయోగంచముముక్షుర్దృఢమభ్యసేత్। అజ్ఞానాదేవసంసారోజ్ఞానాదేవవిముచ్యతే। జ్ఞానస్వరూపమేవాదౌజ్ఞానంజ్ఞే

న్నైకసాధనం । జ్ఞాతంయేననిజంరూపంకైవల్యంపరమంపదం । నిష్కళం
నిర్మలంసాక్షాత్సచ్చిదానందరూపకం । ఉత్పత్తిస్థితిసంహారస్ఫూర్తిజ్ఞా
నవివర్జితం । ఏతజ్జ్ఞానమితిప్రోక్తమథయోగంబ్రవీమితే । యోగోహి
బహుధాబ్రహ్మన్భిద్యతేవ్యవహారతః । మంత్రయోగో లయశ్చైవహ
ఠోసౌరాజయోగకః । ఆరంభశ్చఘటశ్చైవతథాపరిచయస్స్మృతః ।
నిష్పత్తిశ్చేత్యవస్థాచసర్వత్రపరికీర్తితాః । ఏతేషాంలక్షణంబ్రహ్మన్వ
క్ష్యేశృణుసమాహితః । మాతృకాదియుతంమంత్రంద్వాదశాబ్దంప్రయో
జయేత్ । క్రమేణలభతేజ్ఞానమణిమాదిగుణాన్వితం । అల్పబుద్ధిరిమంయో
గంసేవతేసాధకాధమః । లయయోగశ్చిత్తలయః కోటిశః పరికీర్తితః ।
గచ్ఛంస్తిష్ఠన్స్వపన్భుంజన్ధ్యాయేన్నిష్కళమీశ్వరం । సఏవలయయో
గస్స్యాద్ధఠయోగమతశ్శృణు । యమశ్చ నియమశ్చైవాసనం ప్రాణ
సంయమః । ప్రత్యాహారోధారణాచధ్యానంభ్రూమధ్యమేహరేః । సమా
ధిస్సమతావస్థాసాష్టాంగోయోగఉచ్యతే । మహాముద్రామహాబంధో మ
హావేధశ్చఖేచరీ । జాలంధరోడ్డియాణశ్చమూలబంధస్తథైవచ । దీర్ఘ
ప్రణవసంధానంసిద్ధాంతశ్రవణంపరం । వజ్రోలీచామరోలీచ సహజోలీ
త్రిధామతా । ఏతేషాంలక్షణంబ్రహ్మన్ప్రత్యేకంశృణుతత్త్వతః । లఘ్వా
హారోయమేష్వేకోముఖ్యోభవతినేతరః । అహింసానియమేష్వేకాము
ఖ్యావైచతురానన । సిద్ధంపద్మంతథాసింహంభద్రంచేతిచతుష్టయం । ప్ర
థమాభ్యాసకాలేతువిఘ్నాస్స్యుశ్చతురానన । ఆలస్యంకత్థనంధూర్తగో
ష్ఠీమంత్రాదిసాధనం । ధాతుస్త్రీలౌల్యకాదీనిమృగతృష్ణామయానివైజ్ఞా
త్వాసుధీస్త్యజేత్సర్వాన్విఘ్నాన్పుణ్యప్రభావతః । ప్రాణాయామంత
తఃకుర్యాత్పద్మాసనగతస్స్వయం । సుశోభనంమఠంకుర్యాత్సూక్ష్మద్వా
రంతునిర్వ్రణం । సుష్ఠులిప్తంగోమయేన సుధయావాప్రయత్నతః । మ
త్కుణైర్మశకైర్లూతైర్వర్జితంచప్రయత్నతః । దినేదినేచ సమ్మృష్టం
సమ్మార్జన్యావిశేషతః । వాసితంచసుగంధేనధూపితంగుగ్గులాదిభిః । నా
త్యుచ్ఛ్రితంనాతినీచంచేలాజినకుశోత్తరం । తత్రోపవిశ్యమేధావీపద్మా

పనసమన్వితః । ఋజుకాయః ప్రాంజలిశ్చ ప్రణమేదిష్టదేవతామ్ । తతో ద
క్షిణహస్తస్య అంగుష్ఠేనైవ పింగళామ్ । నిరుధ్య పూరయేద్వాయుమిడ
యా తు శనైశ్శనైః । యథాశక్త్యవిరోధేన తతః కుర్యాచ్చ కుంభకమ్ । పున
స్త్యజేత్పింగళయా శనైరేవ న వేగతః । పునః పింగళయాపూర్య పూరయే
దుదరం శనైః । ధారయిత్వా యథాశక్తి రేచయేదిడయా శనైః । యయా
త్యజేత్తయాపూర్య ధారయేదవిరోధతః । జానుప్రదక్షిణీకృత్య నద్రుతం
న విలంబితమ్ । అంగుళిస్ఫోటనం కుర్యాత్సా మాత్రా పరిగీయతే । ఇడయా
వాయుమారోప్య శనైష్షోడశమాత్రయా । కుంభయేత్పూరితం పశ్చా
చ్చతుష్షష్ట్యా తు మాత్రయా । రేచయేత్పింగళానాడ్యా ద్వాత్రింశన్మాత్ర
యా పునః । పునః పింగళయాపూర్య పూర్వవత్సుసమాహితః । ప్రాత
ర్మధ్యందినే సాయమర్ధరాత్రే చ కుంభకాన్ । శనైరశీతి పర్యంతం చతు
ర్వారం సమభ్యసేత్ । ఏవం మాసత్రయాభ్యాసాన్నాడీశుద్ధిస్తతో భవే
త్ । యదా తు నాడీశుద్ధిస్స్యాత్తదా చిహ్నాని బాహ్యతః । జాయంతే
యోగినో దేహే తాని వక్ష్యామ్యశేషతః । శరీరలఘుతా దీప్తిర్జాఠరా
గ్నివివర్ధనమ్ । కృశత్వం చ శరీరస్య తదా జాయేత నిశ్చలమ్ । యోగవిఘ్న
కరాహారం వర్జయేద్యోగవిత్తమః ॥ లవణం సర్షపం చామ్లముష్ణం రూక్షం
చ తీక్ష్ణకమ్ । శాకజాతం రామఠాది వహ్నిస్త్రీపథసేవనమ్ । ప్రాతస్స్నా
నోపవాసాదికాయక్లేశాంశ్చ వర్జయేత్ । అభ్యాసకాలే ప్రథమం శస్తం
క్షీరాజ్యభోజనమ్ । గోధూమముద్గశాల్యన్నం యోగవృద్ధికరం విదుః ॥ తతః
పరం యథేష్టం తు శక్తస్స్యాద్వాయుధారణే । యథేష్టధారణాద్వాయో
స్సిద్ధ్యేత్కేవలకుంభకః । కేవలే కుంభకే సిద్ధే రేచపూరవివర్జితే । న త
స్య దుర్లభం కించిత్త్రిషు లోకేషు విద్యతే । ప్రస్వేదో జాయతే పూర్వం మ
ర్దనం తేన చ కారయేత్ । తతోఽపి ధారణాద్వాయోః క్రమేణైవ శనైశ్శనైః ॥
కంపో భవతి దేహస్య ఆసనస్థస్య దేహినః । తతోఽధికతరాభ్యాసాద్దార్దురీ
స్వేన జాయతే । యథా చ దర్దురో భావ ఉత్ప్లుత్యోత్ప్లుత్య గచ్ఛతి । ప
ద్మాసనస్థితో యోగీ తథా గచ్ఛతి భూతలే । తతోఽధికతరాభ్యాసాద్భూమి

త్యాగశ్చజాయతే । పద్మాసనస్థవవాసౌ భూమిముత్సృజ్య వర్తతే।
అతిమానుషచేష్టాదితదాసామర్థ్యముద్భవేత్ । నదర్శయేచ్చ సామ
ర్థ్యం దర్శనంవీర్యవత్తరం । స్వల్పంవాబహుధాదుఃఖం యోగీనవ్యథతే
తథా । అల్పమూత్రపురీషశ్చస్వల్పనిద్రశ్చజాయతే । కీలవోదూషికాలా
లాస్వేదదుర్గంధతాననే । ఏతానిసర్వథాతస్యనజాయంతేతతఃపరం ।
తతోధికతరాభ్యాసాద్బలముత్పద్యతేబహు। యేనభూచరసిద్ధస్స్యాద్భూ
భూచరాణాంజయేక్షమః । వ్యాఘ్రోవాశరభోవాపి గజోగవయ ఏవ
వా । సింహోవాయోగినాతేనమ్రియతే హస్తతాడితః । కందర్పస్య
యథారూపంతథాస్యాదపియోగినః । తద్రూపవశగానార్యః కాంక్షంతే
తస్యసంగమం । యదిసంగంకరోత్యేషతస్యబిందుర్వినశ్యతి। వర్జ
యిత్వాస్త్రియాస్సంగంకుర్యాదభ్యాసమాదరాత్ । యోగినోంగే సు
గంధశ్చజాయతేబిందుధారణాత్ । తతోరహస్యుపావిష్టః ప్రణవంప్లుత
మాత్రయా । జపేత్పూర్వార్జితానాంతుపాపానాంనాశహేతవే । స
ర్వవిఘ్నహరోమంత్రఃప్రణవస్సర్వదోషహా। ఏవమభ్యాసయోగేనసిద్ధి
రారంభసంభవా । తతోభవేద్ఘటావస్థా పవనాభ్యాస తత్పరా । ప్రా
ణోపానోమనోబుద్ధిర్జీవాత్మపరమాత్మనోః । అన్యోన్యస్యావిరోధేనఏక
తాఘటతేయథా । ఘటావస్థేతిసాప్రోక్తాతచ్చిహ్నాని బ్రవీమ్యహం ।
పూర్వంయఃకథితోభ్యాసశ్చతుర్థాంశంపరిగ్రహేత్ । దివావాయదివా
సాయంయామమాత్రంసమభ్యసేత్ । ఏకవారంప్రతిదినంకుర్యాత్కేవ
లకుంభకం । ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యోయత్ప్రత్యాహరణం
స్ఫుటం । యోగీకుంభకమాస్థాయ ప్రత్యాహారస్సఉచ్యతే । య
ద్యత్పశ్యతి చక్షుర్భ్యాంతత్తదాత్మేతి భావయేత్ । య
ద్యచ్ఛృణోతి కర్ణాభ్యాం తత్తదాత్మేతి భావయేత్ । లభతేనాస
యాయద్యత్తత్తదాత్మేతి భావయేత్। జిహ్వయాయద్రసంహ్యత్తి తత్త
దాత్మేతిభావయేత్ । త్వచాయద్యత్స్పృశేద్యోగీ తత్తదాత్మేతి భావ
యేత్ । ఏవంజ్ఞానేంద్రియాణాంతు తత్తత్సౌఖ్యంసుసాధయేత్ । యా

సమమాత్రంప్రతిదినం యోగీయత్నాద్విశేషతః । యథావా చిత్రసామ
ర్థ్యం జాయతేయోగినోధ్రువం । దూరశ్రుతిర్దూరదృష్టిః క్షణాద్దూ
రగమస్తథా । వాక్సిద్ధిఃకామరూపత్వ మదృశ్యకరణీతథా । మలమూ
త్రప్రలేపేన లోహాదేస్స్వర్ణతాభవేత్ । ఖేగతిస్తస్యజాయేత సంత
తాభ్యాసయోగతః । తదాబుద్ధిమతాభావ్యం యోగినా యోగసిద్ధయే ।
ఏతేవిఘ్నామహాసిద్ధే ర్నరమేత్తేషుబుద్ధిమాన్ । నదర్శయేత్స్వసామ
ర్థ్యం యస్యకస్యాపి యోగిరాట్ । యథామూఢో యథామూర్ఖో
యథాబధిరఏవవా । తథావర్తేతలోకస్య స్వసామర్థ్యస్యగుప్తయే । శి
ష్యాశ్చస్వస్వకార్యేషు ప్రార్థయంతినసంశయః । తత్తత్కర్మకరే
వ్యగ్ర స్స్వాభ్యాసేఽవిస్మృతోభవేత్ । అవిస్మృత్యగురోర్వాక్య మభ్య
సేత్తదహర్నిశం । ఏవంభవేద్ఘటావస్థా సంతతాభ్యాసయోగతః । అన
భ్యాసవతశ్చైవ వృథాగోష్ఠ్యానసిద్ధ్యతి । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనయో
గమేవసదాభ్యసేత్ । తతఃపరిచయావస్థా జాయతే ఽభ్యాసయోగతః ।
వాయుఃపరిచితోయత్నా దగ్నినాసహకుండలీం । భావయిత్వాసుషుమ్నా
యాం ప్రవిశేదనిరోధతః । వాయునాసహచిత్తంచప్రవిశేచ్చమహాపథం ।
యస్యచిత్తంస్వపవన స్సుషుమ్నాంప్రవిశేదిహ । భూమిరాపోఽనలోవా
యురాకాశశ్చేతిపంచకం । ఏషుపంచసుదేవానాం ధారణాపంచధోచ్య
తే । పాదాదిజానుపర్యంతం పృథివీస్థానముచ్యతే । పృథివీచతురస్రంచ
పీతవర్ణంలవర్ణకం । పార్థివేవాయుమారోప్య లకారేణసమన్వితం ।
ధ్యాయంశ్చతుర్భుజాకారం చతుర్వక్త్రంహిరణ్మయం । ధారయేత్పం
చఘటికాః పృథివీజయమాప్నుయాత్ । పృథివీయోగతోమృత్యు ర్నభ
వేదస్యయోగినః । ఆజానోఃపాయుపర్యంత మపాంస్థానంప్రకీర్తితం । ఆ
పోఽర్ధచంద్రంశుక్లంచ వంబీజంపరికీర్తితం । వారుణే వాయుమారోప్య
వకారేణసమన్వితం । స్మరన్నారాయణందేవం చతుర్బాహుంకిరీటినం ।
శుద్ధస్ఫటికసంకాశం పీతవాసనమచ్యుతం । ధారయేత్పంచఘటికా స్స
ర్వపాపైఃప్రముచ్యతే । తతోజలాద్భయంనాస్తి జలేమృత్యుర్నవిద్యతే ।

ఆపాయోర్హృదయాంతంచ వహ్నిస్థానంప్రకీర్తితం। వహ్నిస్త్రికోణం రక్తంచ రేఫాక్షరసముద్భవం। వహ్నౌచానిలమారోప్య రేఫాక్షరసముజ్జ్వలం। త్ర్యక్షంతువరదంరుద్రం తరుణాదిత్యసన్నిభం। భస్మోద్ధూళితసర్వాంగం సుప్రసన్నమనుస్మరన్। ధారయేత్పంచఘటికా వహ్నినాసౌనదహ్యతే। నదహ్యతే శరీరంచ ప్రవిష్టస్యాగ్నికుండకే। ఆహృదయాద్భ్రువోర్మధ్యం వాయుస్థానంప్రకీర్తితం। వాయుషట్కోణకం కృష్ణంయకారాక్షరభాసురం। మారుతంమరుతాంస్థానే ప్రాణిప్రాణం సమాహితః। ధారయేత్తత్రసర్వజ్ఞ మీశ్వరంవిశ్వతోముఖం। ధారయేత్పంచఘటికా వాయువద్వ్యోమగోభవేత్। మరణంనతువాయోస్తు భయంభవతియోగినః। ఆభ్రూమధ్యాత్తుమూర్ధాంత మాకాశస్థానముచ్యతే। వ్యోమవృత్తంచధూమ్రంచ హకారాక్షరభాసురం। ఆకాశేవాయుమారోప్య హకారోపరిశంకరం। బిందురూపంమహాదేవంవ్యోమాకారంసదాశివం। శుద్ధస్ఫటికసంకాశం ధృతబాలేందుశేఖరం। పంచవక్త్రయుతంసౌమ్యం దశబాహుంత్రిలోచనం। సర్వాయుధధృతాకారం సర్వభూషణభూషితం। ఉమార్ధదేహంవరదం సర్వకారణకారణం। ఆకాశధారణాత్తస్య ఖేచరత్వంభవేద్ధ్రువం। యత్రకుత్రస్థితోవాపి సుఖమత్యంతమశ్నుతే। ఏవంచధారణాఃపంచ కుర్యాద్యోగివిచక్షణః। తతోదృఢశరీరస్స్యాన్మృత్యుస్తస్యనవిద్యతే। బ్రహ్మణఃప్రళయేనాపి నసీదతిమహామతిః। సమభ్యసేత్తథాధ్యానంఘటికా షష్టిమేవచ। వాయుంనిరుధ్యచాకాశే దేవతామిష్టదామితి। సగుణధ్యానమేతత్స్యాదణిమాదిగుణప్రదం। నిర్గుణధ్యానయుక్తస్య సమాధిశ్చతతోభవేత్। దినద్వాదశకేనైవ సమాధింసమవాప్నుయాత్। వాయుంనిరుధ్యమేధావీ జీవన్ముక్తోభవత్యయం। సమాధిస్సమతావస్థా జీవాత్మపరమాత్మనోః। యదిస్వదేహముత్స్రష్టు మిచ్ఛాచేదుత్సృజేత్స్వయం। పరబ్రహ్మణిలీయేత నతస్యోత్క్రాంతిరిష్యతే। అథనేచ్ఛేత్సముత్స్రష్టుం స్వశరీరంప్రియంయది। సర్వలోకేషువిహర న్నణిమాదిగుణాన్వి

న । కదాచిత్స్వేచ్ఛయా దేవో భూత్వా స్వర్గే మహీయతే। మనుష్యో
వాపి యక్షో వా స్వేచ్ఛయాపి క్షణాద్భవేత్ । సింహో వ్యాఘ్రో
గజో వాశ్వః స్వేచ్ఛయా బహుతామియాత్ । యథేష్టమేవ వర్తేత య
ద్వా యోగీ మహేశ్వరః । అభ్యాసభేదతో భేదః ఫలంతు సమమేవ హి ।
పార్ష్ణిం వామస్య పాదస్య యోనిస్థానే నియోజయేత్ । ప్రసార్య దక్షి
ణం పాదం హస్తాభ్యాం ధారయేద్దృఢం । చుబుకం హృది విన్యస్య పూర
యే ద్వాయునా పునః । కుంభకేన యథాశక్త్యా ధారయిత్వా తు రేచయే
త్ । వామాంగేన సమభ్యస్య దక్షాంగేన తతోఽభ్యసేత్ । ప్రసారితస్తు య
త్పాదః స్తమూరూపరి నియోజయేత్ । అయమేవ మహాబంధ ఉభయత్రై
వమభ్యసేత్ । మహాబంధస్థితో యోగీ కృత్వా పూరకమేకధీః । వాయు
నా గతిమావృత్య నిభృతం కర్ణముద్రయా । పుటద్వయం సమాక్రమ్య వా
యుః స్ఫురతి సత్వరం । అయమేవ మహావేధ స్సిద్ధైరభ్యస్యతేఽనిశం । అం
తః కపాలకుహరే జిహ్వాం వ్యావృత్య ధారయేత్ । భ్రూమధ్యదృష్టిరప్యే
షా ముద్రా భవతి ఖేచరీ । కంఠమాకుంచ్య హృదయే స్థాపయేద్దృఢయా ధి
యా । బంధో జాలంధరాఖ్యోఽయం మృత్యుమాతంగకేసరీ । బంధో యే
న సుషుమ్నాయాం ప్రాణస్తూడ్డీయతే యతః । ఉడ్యానాఖ్యో హి బంధో
ఽయం యోగిభిస్సముదాహృతః । పార్ష్ణిభాగేన సంపీడ్య యోనిమాకుం
చయేద్దృఢం । అపానమూర్ధ్వముత్థాప్య యోనిబంధోఽయముచ్యతే।
ప్రాణాపానౌ నాదబిందూ మూలబంధేన చైకతాం । గత్వా యోగస్య
సంసిద్ధిం యచ్ఛతో నాత్ర సంశయః । కరణీ విపరీతాఖ్యా సర్వవ్యాధివి
నాశినీ । నిత్యమభ్యాసయుక్తస్య జాఠరాగ్నివివర్ధనీ । ఆహారో బహు
లస్తస్య సంపాద్యస్సాధకస్య చ । అల్పాహారో యది భవే దగ్నిర్దేహం
హరేత్క్షణాత్ । అధశ్శిరశ్చోర్ధ్వపాదః క్షణం స్యాత్ప్రథమే దినే। క్షణా
చ్చ కించిదధిక మభ్యసేత్తు దినే దినే । వలితం పలితం చైవ షణ్మాసార్ధాన్న
దృశ్యతే। యామమాత్రం తు యో నిత్య మభ్యసేత్స తు కాలజిత్ । వజ్రోలీ
మభ్యసేద్యస్తు స యోగీ సిద్ధిభాజనం । లభ్యతే యది తస్యైవ యోగసిద్ధిః క

రేవంస్థితా । అతీతానాగతం వేత్తి ఖేచరీ చ భవేద్ధ్రువం । అమరీంయఃపిబేన్ని
త్యంనస్యంకుర్వన్దినేదినే । వజ్రోలీమభ్యసేన్నిత్యం మమరోలీతికథ్యతే
తతోభవేద్రాజయోగో నాంతరాభవతిధ్రువం । యదాతురాజయోగేన
నిష్పన్నాయోగిభిఃక్రియా । తదావివేకవైరాగ్యంజాయతే యోగినో
ధృవం । విష్ణుర్నామమహాయోగీమహాభూతోమహాతపాః । తత్త్వమా
ర్గేయథాదీపొదృశ్యతేపురుషోత్తమః । యస్తనఃపూర్వపీతస్తం నిష్పీడ్య
ముదమశ్నుతె । యస్మాజ్జాతోభగాత్పూర్వం తస్మిన్నేవ భగేరమన్।
యామాతాసాపునర్భార్యాయాభార్యామాతృకైవహి । యఃపితాసపు
నఃపుత్రోయఃపుత్రస్సపునఃపితా । ఏవంసంసారచక్రేణ కూపచక్రేఘటా
ఇవ । భ్రమంతోయోనిజన్మాని శృత్వాలోకాం త్సమశ్నుతే । త్రయో
లోకాస్త్రయోవేదాస్తిస్రస్సంధ్యాస్త్రయస్స్వరాః । త్రయోగ్నయ
శ్చత్రిగుణాఃస్థితాస్సర్వేత్రయాక్షరే । త్రయాణామక్షరాణాంచయో
ధీతేప్యర్ధమక్షరం । తేనసర్వమిదంప్రోతంతత్సత్యంతత్పరంపదం । పుష్ప
మధ్యేయథాగంధఃపయోమధ్యేయథాఘృతం । తిలమధ్యే యథాతైలం
పాషాణేష్వివకాంచనం । హృదిస్థానేస్థితంపద్మంతస్యవక్త్రమధోముఖం
ఊర్ధ్వనాళమధోబిందుంతస్యమధ్యేస్థితంమనః । అకారేరేచితంపద్మము
కారేణైవభిద్యతే । మకారేలభతేనాదమర్ధమాత్రాతు నిశ్చలా । శుద్ధ
స్ఫటికసంకాశంనిష్కళంపాపనాశనం । లభతేయోగ యుక్తాత్మాపురు
షస్తత్పరంపదం । కూర్మస్స్వపాణిపాదాదిశిరశ్చాత్మనిధారయేత్ । ఏ
వంద్వారేషుసర్వేషువాయుపూరితరేచితః । నిషిద్ధేతునవద్వారేఊర్ధ్వం
ప్రాఙ్నిశ్వసంస్తథా । ఘటమధ్యేయథాదీపోనివాతఃకుంభకంవిదుః । నిషిద్ధై
ర్నవభిర్ద్వారైర్నిర్జనే నిరుపద్రవె । నిశ్చితంత్వాత్మమాత్రేణావశిష్టంయో
గసేవయా ॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥

॥ ॥ఇతి యోగతత్త్వోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౪౧॥

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథఋగ్వేదీయాత్మబోధోపనిషత్ ॥ ౪౨.

ఓం॥ వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః॥

ఓం ॥ ప్రత్యగానందం బ్రహ్మపురుషం ప్రణవస్వరూపం । అకార
ఉకారో మకారఇతిత్ర్యక్షరంప్రణవం । తదేతదోమితి । యముక్త్వా ము
చ్యతే యోగీజన్మసంసారబంధనాత్ । ఓంనమో నారాయణాయశంఖ
చక్రగదాధరాయ । తస్మాదోంనమోనారాయణాయేతి మంత్రోపాస
కోవైకుంఠభవనంగమిష్యతి । యదిదంబ్రహ్మపురంపుండరీకం తస్మాత్తటి
దాభమాత్రం దీపవత్ప్రకాశం । బ్రహ్మణ్యోదేవకీపుత్రో బ్రహ్మణ్యో మ
ధుసూదనః । బ్రహ్మణ్యఃపుండరీకాక్షో బ్రహ్మణ్యో విష్ణురచ్యుతః । సర్వ
భూతస్థమేకంనారాయణంకారణపురుష మకారణం పరంబ్రహ్మోం।
ఏతన్మోహశోకవినిర్ముక్తోవిష్ణుంధ్యాయన్నసీదతి। ద్వైతాద్వైత మభయం
భవతి । మృత్యోస్సమృత్యుమాప్నోతియఇహనానేవపశ్యతి । హృత్పద్మ
మధ్యేసర్వంతత్ప్రజ్ఞానేత్రం ప్రజ్ఞానేప్రతిష్ఠితం ప్రజ్ఞానేత్రోలోకః ప్రజ్ఞా
ప్రతిష్ఠాప్రజ్ఞానంబ్రహ్మసఏతేన ప్రజ్ఞేనాత్మనాస్మాల్లోకాదుత్క్రమ్యాము
ష్మిన్స్వర్గే లోకేసర్వాన్కామానాప్త్వామృతస్సమభవత్।
యత్రజ్యోతిరజస్రం యస్మిఁల్లోకేభ్యర్హితం తస్మిన్మాందేహి స్వమా
నమృతేలోకేఅక్షతే అమృతత్వంచగచ్ఛత్యోన్నమః॥ ౧॥ ప్రగలితని
జమాయోహంనిస్తులదృశిరూపవస్తుమాత్రోహం । అస్తమితాహంతో
హం ప్రగలితజగదీశజీవభేదోహం । ప్రత్యగభిన్నపరోహంవిధ్వస్తాశేష
విధినిషేధోహం । సముదస్తాశ్రమకోహం ప్రవితతసుఖపూర్ణసంవిదే
వాహం । సాక్ష్యహమనపేక్షోహం నిజమహిమ్నిసంస్థితోహ మచలో
హం । అజరోహమవ్యయోహంపక్షవిపక్షాదిభేదవిధురోహం । అవబో
ధైకరసోహంమోక్షానందైకసింధురేవాహం। సూక్ష్మోహమక్షరోహం

విగళితగుణజాలకేవలాత్మాహం । నిస్త్రైగుణ్యపదోహంకుక్షిస్థానేకలో
కకలనోహం । కూటస్థచేతనోహంనిష్క్రియధామాహమప్రతర్క్యో
హం । ఏకోహమవికలోహంనిర్మలనిర్వాణ మూర్తిరేవాహం । నిరవ
యవోహమజోహం కేవలసన్మాత్రసారభూతోహం । నిరవధినిజబోధో
హంశుభతరభావోహమప్రభేద్యోహం । విభురహమనవద్యోహంనిరవధి
నిస్సీమసత్త్వమాత్రోహం । వేద్యోహమాగమాంతైరారాధ్యోహంసకల
భువనహృద్యోహం । పరమానందఘనోహంపరమానందైకభూమరూపో
హం । శుద్ధోహమద్వయోహంసంతతభావోహమాదిశూన్యోహం । శ
మితాంగత్రితయోహం బుద్ధోముక్తోహ మస్ఫుటాత్మాహం । శుద్ధోహ
మాంతరోహం శాశ్వతవిజ్ఞానసమరసాత్మాహం । శోధితపరతత్త్వోహం
బోధానందైకమూర్తిరేవాహం । వివేకబుద్ధియుక్త్యాహం జానామ్యా
త్మానమద్వయం । తథాపిబంధమోక్షాదివ్యవహారః ప్రతీయతే । నివృ
త్తోపిప్రపంచోమేసత్యవద్భాతిసర్వదా । సర్పాదౌరజ్జుసత్తైవబ్రహ్మసత్తై
వకేవలం । ప్రపంచాధారరూపేణవర్తతేతోజగన్నహి । యథేక్షురస
సంవ్యాప్తాశర్కరావర్తతేతథా । అద్వయ బ్రహ్మరూపేణ వ్యాప్తోహం
వైజగత్త్రయం । బ్రహ్మాదికీటపర్యంతాఃప్రాణినోమయికల్పితాః । బు
ద్బుదాదివికారాంతస్తరంగా సాగరేయథా । తరంగస్థంద్రవంసింధు
ర్నవాంఛతియథాతథా । విషయానందవాంఛామేమాభూదానందరూ
పతః । దారిద్ర్యాశాయథానాస్తిసంపన్నస్యయథామమ । బ్రహ్మానందే
నిమగ్నస్యవిషయాశానతద్భవేత్ । విషందృష్ట్వామృతందృష్ట్వావిషంత్య
జతిబుద్ధిమాన్ । ఆత్మానమపిదృష్ట్వాహమనాత్మానంత్యజామ్యహం । ఘ
టావభాసకోభానుర్ఘటనాశేననశ్యతి । దేహావభాసకస్సాక్షీ దేహనా
శేననశ్యతి । నమేబంధోనమేముక్తిర్నమేశాస్త్రంనమేగురుః । మాయా
మాత్రవికాసత్వాన్మాయాతీతోహమద్వయః । ప్రాణాశ్చలంతుతద్ధర్మైః
కామైర్వాహన్యతాంమనః । స్వభావానందపూర్ణస్యమమదుఃఖంకథం
భవేత్ । ఆత్మానమంజసావేద్మిక్వాప్యజ్ఞానంపలాయితం । కర్తృత్వమ

పి మే నష్టం కర్తవ్యం నాపి న క్వచిత్ । బ్రాహ్మణ్యం కులగోత్రే చ నామసౌ
న్దర్యజాతయః । స్థూలదేహగతా ఏతే హ్యలింగస్య న విద్యతే । జడత్వ ప్రి
యమోదత్వధర్మాః కారణదేహగాః । న సంతి మమ నిత్యస్య నిర్వికార
స్వరూపిణః । ఉలూకస్య యథా భానురంధకారః ప్రతీయతే । స్వప్రకాశే
పరానందే తమో మూఢస్య జాయతే । చక్షుర్దృష్టినిరోధేఽభ్రైః సూర్యో
నాస్తీతి మన్యతే । తథాజ్ఞానావృతో దేహీ బ్రహ్మ నాస్తీతి మన్యతే । యథా
మృతం విషాద్భిన్నం విషదోషైర్న లిప్యతే । న స్పృశామి జడాద్భిన్నో జడ
దోషాన్ప్రకాశతః । స్వల్పాపి దీపకణికా బహులం నాశయేత్తమః । స్వ
ల్పోఽపి బోధో నిబిడం బహులం నాశయేత్తథా । కాలత్రయే యథా సర్పో
రజ్జౌ నాస్తి తథా మయి । అహంకారాదిదేహాంతం జగన్నాస్త్యహమద్వ
యః । చిద్రూపత్వాన్న మే జాడ్యం సత్యత్వాన్నానృతం మమ । ఆనంద
త్వాన్న మే దుఃఖమజ్ఞానాద్భాతి సత్యవత్ । ఇత్యాత్మబోధోపనిషదం
ముహూర్తముపాసిత్వా న స పునరావర్తతే న స పునరావర్తత ఇత్యు
పనిషత్ ॥

॥ ఓం ॥ వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః ॥ ఓం ॥

॥ ఇత్యాత్మబోధోపనిషత్సమాప్తా ॥ ౪౧.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

॥ ఆథర్వణీయ-నారదపరివ్రాజకోపనిషత్ ॥ ౪౩.

॥ భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

పరివ్రాట్త్రిశిఖీసీతాచూడానిర్వాణమండలం । దక్షిణాశరభం
స్కందం మహానారాయణాద్వయం । ఓం అథ కదాచిత్పరివ్రాజకాభర
ణో నారదః సర్వలోకసంచారం కుర్వన్నపూర్వపుణ్యస్థలాని పుణ్య
తీర్థాని తీర్థీకుర్వన్నవలోక్య చిత్తశుద్ధిం ప్రాప్య నిర్వైరః శాంతో దాం

తత్సర్వతో నిర్వేదమాసాద్య స్వరూపానుసంధానమనుసంధాయ నియమానందవిశేషగణ్యం మునిజనైరుపసంకీర్ణం నైమిశారణ్యం పుణ్యస్థలమవలోక్య సరిగమపధనిససంజ్ఞైర్వైరాగ్యబోధకరైః స్వరవిశేషైః ప్రాపంచికపరాఙ్ముఖైః హరికథాలాపైః స్థావరజంగమనామకైః భగవద్భక్తివిశేషైర్నరమృగకింపురుషామరకిన్నరాప్సరోగణాన్సంమోహయన్నాగతం బ్రహ్మాత్మజం భగవద్భక్తం నారదమవలోక్య ద్వాదశవర్షసత్రయాగోపస్థితాః శ్రుతాధ్యయనసంపన్నాః సర్వజ్ఞాస్తపోనిష్ఠాపరాశ్చ జ్ఞానవైరాగ్యసంపన్నాః శౌనకాదిమహర్షయః ప్రత్యుత్థానం కృత్వా యథోచితాతిథ్యపూర్వకముపవేశయిత్వా స్వయం సర్వేఽప్యుపవిష్టా భో భగవన్ బ్రహ్మపుత్ర కథం ముక్త్యుపాయోఽస్మాకం వక్తవ్య ఇత్యుక్తస్తాన్ స హోవాచ నారదస్సత్కులభవ ఉపనీతస్సమ్యగుపనయనపూర్వకం చతుశ్చత్వారింశత్సంస్కారసంపన్నస్స్వాభిమతైకగురుసమీపే స్వశాఖాధ్యయనపూర్వకం సర్వవిద్యాభ్యాసం కృత్వా ద్వాదశవర్షశుశ్రూషాపూర్వకం బ్రహ్మచర్యం పంచవింశతివత్సరం గార్హస్థ్యం పంచవింశతివత్సరం వానప్రస్థాశ్రమం తద్విధివత్క్రమాన్నిర్వర్త్య చతుర్విధబ్రహ్మచర్యం షడ్విధగార్హస్థ్యం చతుర్విధవానప్రస్థధర్మం సమ్యగభ్యస్య తదుచితం కర్మ సర్వం నిర్వర్త్య సాధనచతుష్టయసంపన్నస్సర్వసంసారోపరి మనోవాక్కాయకర్మభిర్యథాశానివృత్తస్తథా వాసనైషణోపర్యపి నిర్వైరశ్శాంతో దాంత సన్న్యాసీ పరమహంసాశ్రమేణాస్ఖలితః స్వస్వరూపధ్యానేన దేహత్యాగం కరోతి స ముక్తో భవతీత్యుపనిషత్ ॥ ఇతి ప్రథమోపదేశః॥

అథ హైనం భగవంతం నారదం సర్వే శౌనకాదయః పప్రచ్ఛుర్భో భగవన్సన్న్యాసవిధిం నో బ్రూహీతి తానవలోక్య నారదస్తత్స్వరూపం సర్వం పితామహముఖేనైవ జ్ఞాతుముచితమిత్యుక్త్వా సత్రయాగపూర్త్యనంతరం తైస్సహ సత్యలోకం గత్వా విధివద్బ్రహ్మనిష్ఠాపరం పరమేష్ఠినం నత్వా స్తుత్వా యథోచితం తదాజ్ఞయా తైస్సహోపవిశ్య నారదః పితా

మహమువాచ । గురుస్త్వం జనకస్త్వం సర్వవిద్యారహస్యజ్ఞః సర్వజ్ఞ
స్త్వమతో మదిష్టం రహస్యమేకం వక్తవ్యం త్వాం వినా మదభిమతరహ
స్యం వక్తుం కస్సమర్థః కిమితి చేత్పారివ్రాజ్య స్వరూపక్రమం నో బ్రూ
హీతి నారదేన ప్రార్థితః పరమేష్ఠీ సర్వతస్సర్వా నవలోక్య ముహూ
ర్తమాత్రం సమాధినిష్ఠో భూత్వా సంసారార్తి నివృత్త్యన్వేషణ ఇతి
నిశ్చిత్య నారదమవలోక్య తమాహ పితామహః । పురా మత్పుత్ర పురుష
సూక్తోపనిషద్రహస్య ప్రకారం నిరతిశయాకారావలంబినా విరాట్పురు
షేణోపదిష్టం రహస్యం తే వివిచ్యోచ్యతే । తత్క్రమమతిరహస్యం బా
ఢమవహితో భూత్వా శ్రూయతాం । భో నారద విధివదాదావనుపనీతో
పనయనానంతరం తత్సత్కులప్రసూతః పితృమాతృవిధేయః పితృసమీ
పాదన్యత్ర సత్సంప్రదాయస్థం శ్రద్ధావంతం సత్కులభవం శ్రోత్రియం శా
స్త్రవాత్సల్యం గుణవంతమకుటిలం సద్గురుమాసాద్య నత్వా యథోపయో
గశుశ్రూషాపూర్వకం స్వాభిమతం విజ్ఞాప్య ద్వాదశవర్షం సేవాపరస్స
ర్వవిద్యాభ్యాసం కృత్వా తదనుజ్ఞయా స్వకులానురూపామభి
కన్యాం వివాహ్య పంచవింశతివత్సరం గురుకులవాసం కృత్వా అథ గు
ర్వనుజ్ఞయా గృహస్థోచితకర్మ కుర్వన్ దౌర్బ్రాహ్మణ్యనివృత్తిమేత్య స్వ
వంశవృద్ధికామః పుత్రమేకమాసాద్య గార్హస్థ్యోచిత పంచవింశతివ
త్సరం తీర్త్వా పంచవింశతివత్సరపర్యంతం త్రిషవణముదక స్పర్శనపూ
ర్వకం చతుర్థకాలమేకవారమాహార మాహరన్నయమేక ఏవవన
స్థో భూత్వా పురగ్రామప్రాక్తనసంచారం విహాయ నికరవిరహిత తదా
శ్రితకర్మోచితకృత్యం నిర్వర్త్య దృష్టశ్రవణవిషయ వైతృష్ణ్యమేత్య చత్వా
రింశత్సంస్కారసంపన్నస్సర్వతో విరక్తశ్చిత్తశుద్ధిమేత్యాశాసూయే
ర్ష్యాహంకారం దగ్ధ్వా సాధనచతుష్టయసంపన్నస్సన్యస్తుమర్హతీత్యు
పనిషత్ ॥ ఇతి ద్వితీయోపదేశః ॥

అథ హైనం నారదః పితామహం పప్రచ్ఛ భగవన్ కేన సన్న్యాసస్స
న్న్యాసాధికారమిత్యేవమాదౌ సన్న్యాసాధికారిణం నిరూప్య పశ్చాత్స

న్యాసవిధిరుచ్యతే। అవహితశ్శృణు। అథ షణ్డః పతితో౽ఙ్గవికలస్స్త్రైణో బధిరో౽ర్భకో మూకః పాషణ్డశ్చక్రీ లింగీ వైఖానసహరద్విజౌ భృతకాధ్యాపకశ్శిపివిష్టో౽నగ్నికో వైరాగ్యవన్తో౽ప్యేతే న సన్న్యాసార్హాః। సన్న్యస్తా యద్యపి మహావాక్యోపదేశే నాధికారిణః। ఆరూఢసన్న్యాసీ పరమహంసో౽ధికారీ। పరేణైవాత్మనశ్చాపి పరస్యైవాత్మనా తథా। అభయం సమవాప్నోతి స పరివ్రాడితి స్మృతిః। షణ్డో౽థ వికలో౽ప్యన్ధో బాలకశ్చాపి పాతకీ। పతితశ్చ పరద్వారీ వైఖానసహరద్విజౌ। చక్రీ లింగీ చ పాషణ్డీ శిపివిష్టో౽ప్యనగ్నికః। ద్విత్రివారేణ సన్న్యస్తో భృతకాధ్యాపకో౽పి చ। ఏతే నార్హన్తి సన్న్యాసమాతురేణ వినా క్రమమ్। ఆతురకాలః కథమార్యసమ్మతః। ప్రాణస్యోత్క్రమణాసన్నకాలస్త్వాతురసంజ్ఞకః। నేతరస్త్వాతురః కాలో ముక్తిమార్గప్రవర్తకః। ఆతురే౽పి చ సన్న్యాసే తత్తన్మన్త్రపురస్సరమ్। మన్త్రావృత్తిం చ కృత్వైవ సన్న్యసేద్విధివద్బుధః। ఆతురే౽పి క్రమే చాపి ప్రైషభేదో న కుత్రచిత్। న మన్త్రం కర్మరహితం కర్మ మన్త్రమపేక్షతే। అకర్మ మన్త్రరహితం నాతో మన్త్రం పరిత్యజేత్। మన్త్రం వినా కర్మ కుర్యాద్భస్మన్యాహుతివద్భవేత్। విధ్యుక్తకర్మసంక్షేపాత్సన్న్యాసస్త్వాతురస్స్మృతః। తస్మాదాతురసన్న్యాసే మన్త్రావృత్తివిధిర్మునే। ఆహితాగ్నిర్విరక్తశ్చేద్దేశాన్తరగతో యది। ప్రాజాపత్యేష్టిమప్స్వేవ నిర్వృత్త్యైవాథ సన్న్యసేత్। మనసా వాథ విధ్యుక్తమన్త్రావృత్త్యాథవా జలే। శ్రుత్యనుష్ఠానమార్గేణ కర్మానుష్ఠానమేవ వా। సమాప్య సన్న్యసేద్విద్వాన్నో చేత్పాతిత్యమాప్నుయాత్। యదా మనసి సంజాతం వైతృష్ణ్యం సర్వవస్తుషు। తదా సన్న్యాసమిచ్ఛన్తి పతితస్స్యాద్విపర్యయే। విరక్తః ప్రవ్రజేద్ధీమాన్ సరక్తస్తు గృహే వసేత్। సరాగో నరకం యాతి ప్రవ్రజన్హి ద్విజాధమః। యస్యైతాని సుగుప్తాని జిహ్వోపస్థోదరం కరః। సన్న్యసేదకృతోద్వాహో బ్రాహ్మణో బ్రహ్మచర్యవాన్। సంసారమేవ నిస్సారం దృష్ట్వా సారదిదృక్షయా। ప్రవ్రజన్త్యకృతోద్వాహాః పరం వైరాగ్యమాశ్రితాః। ప్రవృత్తిలక్షణం కర్మ జ్ఞానం

సన్న్యాసలక్షణం । తస్మాదజ్ఞానంపురస్కృత్య సన్న్యసేదిహబుద్ధిమాన్ ।
యదాతువిదితంతత్త్వం పరంబ్రహ్మసనాతనం। తదైకదండంసంగృహ్య
సోపవీతంశిఖాంత్యజేత్ । పరమాత్మనియోరక్తో విరక్తోఽపరమాత్మని । స
ర్వైషణావినిర్ముక్తస్సభైక్షంభోక్తుమర్హతి । పూజితోవందితశ్చైవసు
ప్రసన్నోయథాభవేత్ । తథాచేత్తాడ్యమానస్తు తదాభవతిభైక్షభుక్ ।
అహమేవాక్షరంబ్రహ్మ వాసుదేవాఖ్యమద్వయం । ఇతిభావోధ్రువోయ
స్య తదాభవతిభైక్షభుక్ । యస్మిన్ శాంతిశ్శమశ్శౌచం సత్యంసంతోష
ఆర్జవం । అకించన్యమదంభశ్చసకైవల్యాశ్రమేవసేత్ । యదానకురు
తేభావం సర్వభూతేషుపాపకం । కర్మణామనసావాచా తదాభవతిభై
క్షభుక్ । దశలక్షణకంధర్మ మనుతిష్ఠన్సమాహితః । వేదాంతాన్విధి
వచ్ఛ్రుత్వాసన్న్యసేదనృణోద్విజః । ధృతిఃక్షమాదమోస్తేయం శౌచమిం
ద్రియనిగ్రహః । హ్రీర్విద్యాసత్యమక్రోధో దశకంధర్మలక్షణం । అతీ
తాన్నస్మరేద్భోగా న్నతథానాగతానపి । ప్రాప్తాంశ్చనాభినందేద్యస్స
కైవల్యాశ్రమేవసేత్ । అంతస్థానీంద్రియాణ్యంత ర్బహిష్ఠాన్విషయాన్బ
హిః । శక్నోతియస్సదాకర్తుం సకైవల్యాశ్రమేవసేత్ । ప్రాణేగతే
యథాదేహ స్సుఖందుఃఖంనవిందతి । తథాచేత్ప్రాణయుక్తోపిసకైవల్యా
శ్రమేవసేత్ । కౌపీనయుగళంకంథా దండఏకఃపరిగ్రహః । యతేఃపర
మహంసస్య నాధికంతువిధీయతే । యదివాకురుతేరాగా దధికస్యపరిగ్ర
హం । రౌరవంనరకంగత్వా తిర్యగ్యోనిషుజాయతే । విశీర్ణాన్యమలా
న్యేవ చేలానిగ్రథితానితు । కృత్వాకంథాం బహిర్వాసో ధారయేద్ధా
తురంజితం । ఏకవాసాఅవాసావా ఏకదృష్టిరలోలుపః। ఏకఏవచరేన్ని
త్యం వర్షాస్వేకత్రసంవసేత్ । కుటుంబంపుత్రదారాంశ్చ వేదాంగా
నిచసర్వశః । యజ్ఞంయజ్ఞోపవీతంచ త్యక్త్వాగూఢంచరేద్యతిః । కామః
క్రోధస్తథాదర్పోలోభమోహాదయశ్చయే। తాంస్తుదోషాన్పరిత్యజ్య
పరివ్రాణ్ణిర్మమోభవేత్ । రాగద్వేషవియుక్తాత్మా సమలోష్టాశ్మకాం
చనః । ప్రాణిహింసానివృత్తశ్చ మునిస్స్యాత్సర్వనిస్స్పృహః । దంభా

హంకారనిర్ముక్తో హింసాపైశున్యవర్జితః । ఆత్మజ్ఞానగుణోపేతో య
తిర్మోక్షమవాప్నుయాత్ । ఇంద్రియాణాం ప్రసంగేన దోషమృచ్ఛత్య
సంశయం । సన్నియమ్య తు తాన్యేవ తతస్సిద్ధిం నియచ్ఛతి । నజాతు కామః
కామానా ముపభోగేన శామ్యతి । హవిషా కృష్ణవర్త్మేవ భూయ ఏవా
భివర్ధతే । శ్రుత్వా స్పృష్ట్వా చ భుక్త్వా చ దృష్ట్వా ఘ్రాత్వా చ యో నరః ।
న హృష్యతి గ్లాయతి వా స విజ్ఞేయో జితేంద్రియః । యస్య వాఙ్మనసీ శుద్ధే స
మ్యగ్గుప్తే చ సర్వదా । స వై సర్వమవాప్నోతి వేదాంతోపగతం ఫలం । స
మ్మానాద్బ్రాహ్మణో నిత్య ముద్విజేత విషాదివ । అమృతస్యేవ చాకాం
క్షే దవమానస్య సర్వదా । సుఖం హ్యవమతః శేతే సుఖం చ ప్రతిబుధ్యతే ।
సుఖం చరతి లోకేస్మి న్నవమంతా వినశ్యతి । అతివాదాం స్తితిక్షేత నావ
మన్యేత కంచన । న చేమం దేహమాశ్రిత్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్ । క్రుధ్యం
తం న ప్రతిక్రుధ్యే దాక్రుష్టః కుశలం వదేత్ । సప్తద్వారావకీర్ణాం చ న
వాచమనృతాం వదేత్ । అధ్యాత్మరతిరాసీనో నిరపేక్షో నిరాశిషః । ఆ
త్మనైవ సహాయేన సుఖార్థీ విచరేదిహ । ఇంద్రియాణాం నిరోధేన రాగ
ద్వేషక్షయేన చ । అహింసయా చ భూతానా మమృతత్వాయ కల్పతే । అస్థి
స్థూణం స్నాయుబద్ధం మాంసశోణితలేపితం । చర్మావబద్ధం దుర్గంధ
పూర్ణం మూత్రపురీషయోః । జరాశోకసమావిష్టం రోగాయతనమా
తురం । రజస్వల మనిత్యం చ భూతావాసమిమం త్యజేత్ । మాంసాసృ
క్పూయవిణ్మూత్ర స్నాయుమజ్జాస్థిసంహతే । దేహే చేత్ప్రీతిమాన్మూ
ఢో భవితా నరకేపి సః । సా కాలసూత్రపదవీ సా మహావీచివాగురా । సా
సిపత్రవనశ్రేణీ యా దేహేహమితి స్థితిః । సా త్యాజ్యా సర్వయత్నేన స
ర్వనాశేప్యుపస్థితే । స్ప్రష్టవ్యా సా న భవ్యేన సశ్వమాంసేవ పుల్కసీ । ప్రి
యేషు స్వేషు సుకృత మప్రియేషు చ దుష్కృతం । విసృజ్య ధ్యానయోగేన
బ్రహ్మాప్యేతి సనాతనం । అనేన విధినా సర్వాం స్త్యక్త్వా సంగాంఛ్ఛనైశ్శ
నైః । సర్వద్వంద్వైర్వినిర్ముక్తో బ్రహ్మణ్యేవావతిష్ఠతి । ఏక ఏవ చరేన్ని
త్యం సిద్ధ్యర్థమసహాయకః । సిద్ధిమేకస్య పశ్యన్హి న జహాతి న హీయ

తే । కపాలం వృక్షమూలాని కుచేలాన్యసహాయతా । సమతా చైవ సర్వ
స్మిన్నేతన్ముక్తస్య లక్షణం । సర్వభూతహితశ్శాంతస్త్రిదండీ సకమం
డలుః । ఏకారామః పరివ్రజ్య భిక్షార్థం గ్రామమావిశేత్ । ఏకో భి
క్షుర్యథోక్తశ్చ ద్వావేవ మిథునం స్మృతం । త్రయో గ్రామస్సమాఖ్యా
త ఊర్ధ్వం తు నగరాయతే । నగరం న హి కర్తవ్యం గ్రామో వా మిథునం త
థా । ఏతత్త్రయం ప్రకుర్వాణః స్వధర్మాచ్చ్యవతే యతిః । రాజవార్తా
ది తేషాం స్యాద్భిక్షావార్తా పరస్పరం । స్నేహపైశున్యమాత్సర్యం సన్ని
కర్షాన్న సంశయః । ఏకాకీ నిస్స్పృహస్తిష్ఠేన్న హి కేన సహాలపేత్ । ద
ద్యాన్నారాయణేత్యేవ ప్రతివాక్యం సదా యతిః । ఏకాకీ చింతయేద్బ్ర
హ్మ మనోవాక్కాయకర్మభిః । మృత్యుం చ నాభినందేత జీవితం వా క
థంచన । కాలమేవ ప్రతీక్షేత యావదాయుస్సమాప్యతే । నాభినందే
త మరణం నాభినందేత జీవితం । కాలమేవ ప్రతీక్షేత నిదేశం భృతకో
యథా । అజిహ్వః షండకః పంగురంధో బధిర ఏవ చ । ముగ్ధశ్చ ముచ్యతే భి
క్షుః షడ్భిరేతైర్న సంశయః । ఇదమిష్టమిదం నేతి యోఽశ్నన్నపి న సజ్జతి ।
హితం సత్యం మితం వక్తి తమజిహ్వం ప్రచక్షతే । అద్యజాతాం యథా నా
రీం తథా షోడశవార్షికీం । శతవర్షాం చ యో దృష్ట్వా నిర్వికారస్స షం
డకః । భిక్షార్థమటనం యస్య విణ్మూత్రకరణాయ చ । యోజనాన్న పరం
యాతి సర్వథా పంగురేవ సః । తిష్ఠతో వ్రజతో వాపి యస్య చక్షుర్న దూ
రగం । చతుర్యుగాం భువం ముక్త్వా పరివ్రాట్సోంధ ఉచ్యతే । హితాహి
తం మనోరామం వచశ్శోకావహం తు యత్ । శ్రుత్వాపి న శృణోతీవ బధి
రస్స ప్రకీర్తితః । సాన్నిధ్యే విషయాణాం యస్సమర్థో వికలేంద్రియః ।
సుప్తవద్వర్తతే నిత్యం స భిక్షుర్ముగ్ధ ఉచ్యతే । నటాదిప్రేక్షణం ద్యూతం ప్ర
మదాం సుహృదం తథా । భక్ష్యం భోజ్యముదక్యాం చ షణ్ణ పశ్యేత్కదా
చన । రాగం ద్వేషం మదం మాయాం ద్రోహం మోహం పరాత్మసు । ష
డేతాని యతిర్నిత్యం మనసాపి న చింతయేత్ । మంచకం శుక్లవస్త్రం చ
స్త్రీకథాలౌల్యమేవ చ । దివాస్వాపం చ యానం చ యతీనాం పాతకాని

పత్ । సారయాత్రాం ప్రయత్నేన వర్జయేదాత్మవిత్తమః । సదోప
నిషదంవిద్యా మభ్యసేన్ముక్తిహైతుకీం । నతీర్థసేవీనిత్యంస్యాన్నోపవా
సపరోయతిః । నచాధ్యయనశీలస్స్యాన్నవ్యాఖ్యానపరో భవేత్ । అపాప
మశఠంవృత్త మజిహ్మంని త్యమాచరేత్ । ఇంద్రియాణి సమాహృత్య
కూర్మోఙ్గానీవసర్వశః ।క్షీణేంద్రియమనోవృత్తిర్నిరాశీర్నిష్పరిగ్రహః।
నిర్ద్వంద్వోనిర్నమస్కారో నిస్స్వధాకారఏవచ। నిర్మమోనిరహంకా
రోనిరపేక్షోనిరామిషః । వివిక్తదేశసంసక్తోముచ్యతేనాత్రసంశయఇతి॥
అప్రమత్తఃకర్మభక్తి జ్ఞానసంపన్నస్స్వతంత్రో వైరాగ్య మేత్యబ్రహ్మచా
రీగృహీవాన ప్రస్థోవాముఖ్యవృత్తికాచేద్బ్రహ్మ చర్యంసమాప్యగృహీభ
వేద్గృహాద్వనీభూత్వా ప్రవ్రజేద్యదివేతరథా బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజే
ద్గృహాద్వావనాద్వాథ పునరవ్రతీవావ్రతీవా స్నాతకోవా ఽస్నాతకో
వా ఉత్సన్నాగ్నిరనగ్నికోవాయదహరేవవిరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేత్తద్ధై
కేప్రాజాపత్యామేవేష్టిం కుర్వంత్యథవాన కుర్యాదాగ్నేయ్యామేవకు
ర్యాదగ్నిర్హిప్రాణః ప్రాణమేవైతయాకరోతి తస్మాత్త్రైధాతవీ యా
మేవకుర్యాదేతయైవత్రయోధాతవోయదుతసత్వం రజస్తమఇతి అయం
తేయోనిరృత్వియోయతో జాతోఅరోచథాః । తంజానన్నగ్న ఆరోహ
థానోవర్ధయా రయిమిత్యనేన మంత్రేణాగ్నిమాజిఘ్రేదేషవాఅ
గ్నేర్యోనిర్యః ప్రాణః ప్రాణంగచ్ఛస్వాం యోనింగచ్ఛస్వాహేత్యేవ
మేవైతదాహ హవనీయాదగ్నిమాహృత్య పూర్వవదగ్నిమాజిఘ్రేద్య
దగ్నింనవిందేదప్సుజుహుయాదాపోవై సర్వాదేవతాస్సర్వాభ్యోదేవ
తాభ్యో జుహోమిస్వాహేతి హుత్వోద్ధృత్యతదుదకం ప్రాశ్నీయా
త్ । సాజ్యంహవిరనామయం మోక్షదమితిశిఖాం యజ్ఞోపవీతంపితరం
పుత్రంకళత్రం కర్మచాధ్యయనం మంత్రాంతరం విసృజ్యైవ పరివ్రజ
త్యాత్మవిన్మోక్షమంత్రైస్త్రైధాతవీయ్యైర్విధేస్తద్బ్రహ్మతదుపాసితవ్య
మేవైతదితి । పితామహంపునః పప్రచ్ఛనారదః కథమయజ్ఞోప వీతీబ్రా
హ్మణఇతి తమాహపితామహః । సశిఖంవపనం కృత్వా బహిస్సూత్రం

త్యజేద్బుధః॥యదక్షరంపరంబ్రహ్మతత్సూత్రమితిధారయేత్ । సూచనా
త్సూత్రమిత్యాహుః సూత్రంనామపరంపదం। తత్సూత్రంవిదితంయేనసవి
ప్రోవేదపారగః॥యేనసర్వమిదంప్రోతంసూత్రేమణిగణాఇవ। తత్సూత్రం
ధారయేద్యోగీ యోగవిత్తత్త్వదర్శనః॥ బహిస్సూత్రంత్యజేద్విద్వాన్యో
గముత్తమమాస్థితః॥ బ్రహ్మభావమిదంసూత్రంధారయేద్యస్సచేతనః॥ధార
ణాత్తస్యసూత్రస్యనోచ్ఛిష్టోనాశుచిర్భవేత్। సూత్రమంతర్గతంయేషాం
జ్ఞానయజ్ఞోపవీతినాం। తేవైసూత్రవిదోలోకే తేచయజ్ఞోపవీతినః॥జ్ఞానశి
ఖినోజ్ఞాననిష్ఠాజ్ఞానయజ్ఞోపవీతినః॥ జ్ఞానమేవపరంతేషాంపవిత్రంజ్ఞానముచ్య
తే॥అగ్నేరివశిఖానాన్యాయస్యజ్ఞానమయీశిఖా । సశిఖీత్యుచ్యతే విద్వా
న్నేతరేకేశధారిణః॥కర్మణ్యధికృతాయేతు వైదికేబ్రాహ్మణాదయః॥ తేభి
ర్ధార్యమిదంసూత్రంక్రియాంగంతద్ధివైదికం।శిఖాజ్ఞానమయీయస్యఉపవీ
తంచతన్మయం । బ్రాహ్మణ్యంసకలంతస్య ఇతిబ్రహ్మవిదోవిదురితి । తదే
తద్విజ్ఞాయబ్రాహ్మణః పరివ్రాజ్యపరివ్రాడేకశాటీముండోఽపరిగ్రహః శరీ
రక్లేశాసహిష్ణుశ్చేదథవాయథావిధిశ్చేజ్జాతరూపధరోభూత్వా సపు
త్రమిత్రకలత్రాప్తబంధ్వాదీన్స్వాధ్యాయం సర్వకర్మాణిచసన్యస్యా
యంబ్రహ్మాండంచసర్వంకౌపీనం దండమాచ్ఛాదనంచత్యక్త్వా ద్వంద్వస
హిష్ణుర్నశీతం నచోష్ణంనసుఖంనదుఃఖం ననిద్రాంనమానావమానేచష
డూర్మివర్జితోనిందాహంకార మత్సరగర్వదంభదర్పేచ్ఛాద్వే
షసుఖదుఃఖకామక్రోధ లోభమోహాదీన్విసృజ్యస్వవపుశ్శవా కారమివ
స్మృత్వాస్వ వ్యతిరిక్తంసర్వమంతర్బహిరమన్యమానః కస్యాపి వంద
నమకృత్వాన నమస్కారోనస్వాహాకారోనస్వధాకారోన నిందాస్తుతి
ర్యాదృచ్ఛికోభవేద్యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టస్సువర్ణాదీన్నపరిగ్ర
హేన్నావాహనం నవిసర్జనంనమంత్రంనామంత్రం నధ్యానంనోపాసనం
నలక్ష్యంనాలక్ష్యం నపృథఙ్నాపృథఙ్న త్వన్యత్రానికేతస్థిరమతిశ్శూన్యా
గారవృక్షమూలదేవగృహతృణకూటకులాలశాలాగ్నిహోత్రశాలా
గ్నిదిగంతరనదీతటాక పులినభూగృహకందర నిర్ఝరస్థండిలేషువనే

వా శ్వేతకేతు ఋభునిదాఘజడభరతసర్వభ దూర్వాససంవర్తక సన
త్సుజాతవైదేహ వటసిద్ధశుకవామదేవదత్తాత్రేయరైవతక గోరక్షాద
భృతయస వ్యక్తలింగోవ్యక్తాచారో బాలోన్మత్తపిశాచవద నున్మత్తోప్యు
న్మత్తవదాచరన్ త్రిదండం శిక్యం పాత్రం కమండలుం కటిసూత్రం కౌపీనం
దండం వస్త్రం కమండలుం సర్వమప్సు విసృజ్యాథ జాతరూపధరశ్చరే
దాత్మానమన్విచ్ఛేద్యథా జాతరూపధరో నిర్ద్వంద్వో నిష్పరిగ్రహస్తత్త్వ
బ్రహ్మమార్గే సమ్యక్సంపన్నః శుద్ధమానసః ప్రాణసంధారణార్థం యు
క్తకాలే కరపాత్రేణాన్యేన వా యాచితాహార మాహరన్ లాభాలా
భయోస్సమో భూత్వా నిర్మమశ్శుక్లధ్యాన పరాయణోధ్యాత్మనిష్ఠ
శ్శుభాశుభకర్మ నిర్మూలన పరస్సన్యస్యపూర్ణానందైక బోధస్తద్బ్ర
హ్మాహమస్మీతి బ్రహ్మప్రణవమనుస్మరన్ భ్రమరకీట న్యాయేనశరీరత్రయ
ముత్సృజ్యసన్యాసేనైవ దేహత్యాగం కరోతి సకృతకృత్యో భవతీత్యుపని
షత్॥ ఇతితృతీయోపదేశః॥

త్యక్త్వా లోకాంశ్చ వేదాంశ్చ విషయానింద్రియాణి చ । ఆత్మన్యే
వస్థితో యస్తు స యాతి పరమాం గతిం । నామగోత్రాదివరణం దేశం కాలం
శ్రుతం కులం । వయోవృత్తం వ్రతం శీలం ఖ్యాపయేన్నైవ సద్యతిః । అసం
భాషేత్స్త్రియా కాంచిత్పూర్వదృష్టాంచ న స్మరేత్ । కథాంచ వర్జ
యేత్తాసాం న పశ్యేల్లిఖితామపి । ఏతచ్చతుష్టయం మోహాత్ స్త్రీణామా
చరతో యతేః । చిత్తం విక్రియతేవశ్యం తద్వికారాత్ప్రణశ్యతి । తృష్ణాక్రో
ధోనృతం మాయా లోభమోహౌ ప్రియాప్రియే । శిల్పం వ్యాఖ్యానయోగ
శ్చ కామో రాగపరిగ్రహః । అహంకారో మమత్వంచ చికిత్సా ధర్మసాహ
సం । ప్రాయశ్చిత్తం ప్రవాసశ్చ మంత్రౌషధగరాశిషః । ప్రతిషిద్ధాని చై
తాని సేవమానో వ్రజేదధః । ఆగచ్ఛ గచ్ఛ తిష్ఠేతి స్వాగతం సుహృదోపి
వా । సన్మాననంచ న బ్రూయాన్మునిర్మోక్షపరాయణః । ప్రతిగ్రహం న గృ
హ్ణీయాన్నైవచాన్యం ప్రదాపయేత్ । ప్రేరయేద్వా తథా భిక్షుస్స్వప్నే
పి న కదాచన । జాయాభ్రాతృసుతాదీనాం బంధూనాం చ శుభాశుభం ।

్రుత్వాస్పృష్ట్వానరకం పితశోకహహాహాత్యజేద్యతిః। అహింసాసత్య మస్తే
యబ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహాః। అనౌద్ధత్యమదీనత్వం ప్రసాదస్థైర్యమా
ర్జవం। అస్నేహో గురుశుశ్రూషా శ్రద్ధా క్షాంతి ర్దమశ్శమః।
ఉపేక్షా స్థైర్యమాధుర్యే తితిక్షాకరుణా తథా। హ్రీస్తథా జ్ఞానవిజ్ఞానే
యోగో లఘ్వశనం ధృతిః। ఏష స్వధర్మో విఖ్యాతో యతీనాం నియతాత్మ
నాం। నిర్ద్వంద్వో నిత్యసత్వస్థస్సర్వత్ర సమదర్శనః। తురీయః పరమో
హంసస్సాక్షాన్నారాయణో యతిః। ఏకరాత్రం వసేద్గ్రామే నగరే పంచ
రాత్రకం। వర్షాభ్యోన్యత్ర వర్షాసు మాసాంశ్చ చతురో వసేత్। ద్విరా
త్రం న వసేద్గ్రామే భిక్షుర్యది వసేత్తదా। రాగాదయః ప్రసజ్యేరం స్తే
నాసౌ నారకీ భవేత్। గ్రామాంతే నిర్జనే దేశే నియతాత్మా నికేతనః। పర్య
టేత్ కీటవద్భూమౌ వర్షాస్వేకత్ర సంవసేత్। ఏకవాసా అవాసా వా ఏక
దృష్టిరలోలుపః। అదూషయన్ సతాం మార్గం ధ్యానయుక్తో మహీం చ
రేత్। శుచౌ దేశే సదా భిక్షుస్స్వధర్మమనుపాలయన్। పర్యటేత
సదా యోగీ వీక్షయన్వసుధాతలం। న రాత్రౌ న చ మధ్యాహ్నే సంధ్యయో
ర్నైవ పర్యటన్। న శూన్యే న చ దుర్గే వా ప్రాణిబాధాకరే న చ। ఏకరా
త్రం వసేద్గ్రామే పత్తనే తు దినత్రయం। పురే దినద్వయం భిక్షుర్నగరే పంచ
రాత్రకం। వర్షాస్వేకత్ర తిష్ఠేత స్థానే పుణ్యజలావృతే। ఆత్మవత్సర్వ
భూతాని పశ్యన్భిక్షుశ్చరేన్మహీం। అంధవజ్జడవచ్చైవ బధిరోన్మత్త
మూకవత్। స్నానం త్రిషవణం ప్రోక్తం బహూదకవనస్థయోః। హం
సే తు సకృదేవ స్యాత్పరహంసే న విద్యతే। మౌనం యోగాసనం యోగస్తితి
క్షైకాంతశీలతా। నిస్పృహత్వం సమత్వం చ సప్తైతాన్యేకదండినాం। పర
హంసాశ్రమస్థో హి స్నానాదేరవిధానతః। అశేష చిత్తవృత్తీనాం త్యా
గం కేవలమాచరేత్। త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయుమజ్జామేదోస్థిసంహతౌ। వి
ణ్మూత్రపూయే రమతాం క్రిమీణాం కియదంతరం। క్వ శరీరమశేషాణాం శ్లే
ష్మాదీనాం మహాచయః। క్వ చాంగశోభాసౌభాగ్యకమనీయాదయో గుణాః।
మాంసాసృక్పూయవిణ్మూత్రస్నాయుమజ్జాస్థిసంహతౌ। దేహే చేత్ప్రీతి

మానస్మహో భవితా నరకేపి సః । స్త్రీణామవాచ్యదేశస్య శ్లిష్టనాడీవ్రణ
స్య చ। అభేదేపి మనోభేదాజ్జనః ప్రాణ ఉచ్యతే । చర్మఖండం ద్విధాభి
న్నం పానోద్గారధూపితం । యేరమంతి నమస్తేభ్యస్సాహసం కిమతః ప
రం। నతస్య విద్యతే కార్యం న లింగం వా విపశ్చితః । నిర్మమో నిర్భ
యశ్శాంతో నిర్ద్వంద్వోవర్ణభోజనః। మునిః కౌపీనవాసాస్స్యాన్నగ్నో
వాధ్యానతత్పరః । ఏవంధ్యానపరోయోగీ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే।
లింగేసత్యపిఖల్వస్మిన్జ్ఞానమేవహి కారణం । నిర్మోక్షాయేహభూతా
నాం లింగగ్రామో నిరర్థకః। యన్నసంతం న చాసంతం నాశ్రుతం న బహు
శ్రుతం । నాసువృత్తం న దుర్వృత్తం వేదకశ్చిత్స బ్రాహ్మణః। తస్మాదలింగో
ధర్మజ్ఞో బ్రహ్మవృత్తమనువ్రతః । గూఢధర్మాశ్రితో విద్వానజ్ఞాతచరితం చ
రేత్ । సందిగ్ధస్సర్వభూతానాం వర్ణాశ్రమవివర్జితః । అంధవజ్జడవ
చ్చాపి మూకవచ్చ మహీం చరేత్ । తం దృష్ట్వా శాంతమనసం స్పృహయ
న్తి దివౌకసః । లింగాభావాత్తు కైవల్యమితి బ్రహ్మానుశాసనమితి ।
అథ నారదః పితామహం సన్న్యాసవిధిం నో బ్రూహీతి పప్రచ్ఛ పితామ
హస్తథేత్యంగీకృత్య ఆతురే వా క్రమే వాపి తుర్యాశ్రమస్వీకారార్థం కృ
చ్ఛ్రప్రాయశ్చిత్తపూర్వకమష్టశ్రాద్ధం కుర్యాత్ప్రథమం సత్యవసుసంజ్ఞ
కా విశ్వేదేవాః దేవశ్రాద్ధే బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాః ఋషిశ్రాద్ధే
దేవర్షిక్షత్రియర్షిమనుష్యర్షయః దివ్యశ్రాద్ధే వసురుద్రాదిత్యరూపాః
మనుష్యశ్రాద్ధే సనకసనందనసనత్కుమారసనత్సుజాతాః భూతశ్రాద్ధే
పృథివ్యాదిపంచమహాభూతాని చక్షురాదికరణాని చతుర్విధభూతగ్రా
మాః పితృశ్రాద్ధే పితృపితామహప్రపితామహాః మాతృశ్రాద్ధే మాతృపి
తామహీప్రపితామహ్యః ఆత్మశ్రాద్ధే ఆత్మపితృపితామహాః జీవత్పితృక
శ్చేత్పితరం త్యక్త్వా ఆత్మపితామహప్రపితామహా ఇతి సర్వత్ర యుగ్మక్ల
ప్త్యా బ్రాహ్మణానర్చయేత్ । ఏకాధ్వరపక్షే అష్టాధ్వరపక్షే వా స్వశా
ఖానుగతమంత్రైరష్టశ్రాద్ధాన్యష్టదినేషు వా ఏకదినే వా పితృయాగోక్త
విధానేన బ్రాహ్మణానభ్యర్చ్య భుక్త్యంతం యథావిధి నిర్వర్త్య పిండప్ర

నాసనిర్వర్త్య సదక్షిణతాంబూలైస్తర్పయిత్వా బ్రాహ్మణాన్ప్రేష
యిత్వా శేషకర్మసిద్ధ్యర్థం సప్తకేశాన్విసృజ్య శేషకర్మప్రవృత్త్యర్థం కేశాంశ్చ
త్రీన్వా ద్విజస్సంఛిద్య వాపయేత్ । కేశశ్మశ్రునఖాని చేతి సంరక్ష్య కక్షో
పస్థవర్జం క్షౌరపూర్వకం స్నాత్వా సాయంసంధ్యావందనం నిర్వర్త్య స
హస్రగాయత్రీం జప్త్వా బ్రహ్మయజ్ఞం నిర్వర్త్య స్వాధీనాగ్నిముపస్థాప్య
స్వశాఖోపసంహరణం కృత్వా తదుక్తప్రకారేణాజ్యాహుతిమాజ్యభా
గాంతం హుత్వా హోమవిధిం సమాప్య ఆత్మాదిభిస్త్రివారం సక్తుప్రాశ
నం కృత్వాచమనపూర్వకమగ్నిం సంరక్ష్య స్వయమగ్నేరుత్తరతః కృ
ష్ణాజినోపవిష్టః పురాణశ్రవణపూర్వకం జాగరణం కృత్వా చతుర్థ
యామాంతే స్నాత్వా తదగ్నౌ చరుం శ్రపయిత్వా పురుషసూక్తేనాన్నం
షోడశాహుతీర్హుత్వా విరజాహోమం కృత్వాథా చమ్య సదక్షిణం
వస్త్రం సువర్ణపాత్రం ధేనుం దత్త్వా సమాప్య బ్రహ్మోద్వాసనం కృ
త్వా । సంమాసించంతు మరుతః సమింద్రః సంబృహస్పతిః । సంమాయ
మగ్నిస్సించత్వాయుషా చ ధనేన చ । బలేన చాయుష్మంతం కరోతు మే
తి । యా తే అగ్నే యజ్ఞియా తనూస్తయేహ్యారోహాత్మాత్మానం । అచ్ఛా
వసూని కృణ్వన్నస్మే నర్యా పురూణి । యజ్ఞో భూత్వా యజ్ఞమాసీద స్వాం
యోనిం జాతవేదో భువ ఆజాయమానః స క్షయ ఏహీత్యనేనాగ్నిమాత్మ
న్యారోప్య ధ్యాత్వాగ్నిం ప్రదక్షిణనమస్కారపూర్వకముద్వాస్య ప్రాతః
సంధ్యాముపాస్య సహస్రగాయత్రీపూర్వకం సూర్యోపస్థానం కృత్వా
నాభిదఘ్నోదకముపవిశ్య అష్టదిక్పాలకార్ఘ్యపూర్వకం గాయత్ర్యు
ద్వాసనం కృత్వా సావిత్రీం వ్యాహృతిషు ప్రవేశయిత్వా । అహం వృక్ష
స్య రేరివా । కీర్తిః పృష్ఠం గిరేరివ । ఊర్ధ్వపవిత్రో వాజినీవ స్వమృతమస్మి ।
ద్రవిణం సవర్చసం । సుమేధా అమృతోక్షితః । ఇతి త్రిశంకోర్వేదాను
వచనం । యశ్ఛందసామృషభో విశ్వరూపః । ఛందోభ్యో హ్యమృతాత్సంబ
భూవ । స మేంద్రో మేధయా స్పృణోతు । అమృతస్య దేవధారణో భూ
యాసం । శరీరం మే విచర్షణం । జిహ్వా మే మధుమత్తమా । కర్ణాభ్యాం

భూరిధి శ్రవం । బ్రహ్మణః కోశోఽసి మేధయాపిహితః । శ్రుతం మే గోపా
య । దారేషణాయాశ్చ ధనేషణాయాశ్చ లోకేషణాయాశ్చ వ్యుత్థి
తోఽహం । ఓం భూః సన్న్యస్తం మయా । ఓం భువః సన్న్యస్తం మయా । ఓగ్
సువః సన్న్యస్తం మయా । ఓం భూర్భువస్సువస్సన్న్యస్తం మయేతి । మంద్ర
మధ్యమతారధ్వనిభిః మనసా వాచోచ్చార్యాభయం సర్వభూతేభ్యో మ
త్తస్సర్వం ప్రవర్తత ఇత్యనేన జలం ప్రాశ్య ప్రాచ్యాం దిశి పూర్ణాంజలిం
ప్రక్షిప్యోం స్వాహేతి శిఖాముత్పాట్య । యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్ర
జాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్ । ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం య
జ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః । యజ్ఞోపవీత బహిర్న నివసే త్త్వమంతః ప్రవి
శ్య మధ్యే హ్యజస్రం పరమం పవిత్రం యశో బలం జ్ఞానం వైరాగ్యం మేధాం
ప్రయచ్ఛేతి । యజ్ఞోపవీతం ఛిత్వా ఉదకాంజలినా సహ ఓం భూః సము
ద్రం గచ్ఛ స్వాహేత్యప్సు జుహుయాదోం భూః సన్న్యస్తం మయా ఓం భు
వః సన్న్యస్తం మయా ఓగ్ సువస్సన్న్యస్తం మయేతి త్రిరుక్త్వా త్రివారమభిమం
త్ర్య తజ్జలం ప్రాశ్యాచమ్య ఓం భూః స్వాహేత్యప్సు వస్త్రం కటిసూత్ర
మపి విసృజ్య సర్వకర్మనివర్తకోఽహమితి స్మృత్వా జాతరూపధరో భూ
త్వా స్వరూపానుసంధానపూర్వక మూర్ధ్వబాహురుదీచీం గచ్ఛేత్పూ
ర్వవద్విద్వత్సన్న్యాసీ చేద్గురోః ప్రణవమహావాక్యోపదేశం ప్రాప్య య
థాసుఖం విహరన్మత్తః కశ్చిన్నాన్యోఽస్తి వ్యతిరిక్త ఇతి ఫలపత్రోదకాహారః
పర్వతవనదేవతాలయేషు సంచరేత్ । సన్న్యస్యాథ దిగంబరః । సకలసం
చారకః సర్వదానందస్వానుభవైక పూర్ణహృదయః కర్మాతిదూరలా
భః ప్రాణధారణపరాయణః ఫలరసత్వక్పత్రమూలోదకైర్మోక్షార్థీ గిరి
కందరేషు విసృజేద్దేహం స్మరంస్తారకం । వివిదిషాసన్న్యాసీ చేచ్ఛతపథం
గత్వాచార్యాదిభిర్విప్రైస్తిష్ఠ తిష్ఠ మహాభాగ దండం వస్త్రం కమండ
లుం గృహాణ ప్రణవమహావాక్యగ్రహణార్థం గురునికటమాగచ్ఛేదిత్యా
దిష్ట ఆచార్యైర్దండం కటిసూత్రం కౌపీనం శాటీమేకాం కమండలుం పాదా
దిమస్తకప్రమాణమవ్రణం సమం సౌమ్యమకాక పృష్ఠం సలక్షణం వైణ

వందండ మేకమాచమనపూర్వకం సఖామాగోపాయౌజ స్సఖాయో సీంద్రస్యవజ్రోసి వార్త్రఘ్నశ్శర్మమే భవయత్పాపం తన్నివారయేతిదండంపరిగ్రహేజ్జగజ్జీవనం జీవనాధారభూతం మాతేమా మంత్రయస్వసర్వదాసర్వసౌమ్యేతిప్రణవపూర్వకంకమండలుంపరిగృహ్యకౌపీనాధారం కటిసూత్రమోమితిగుహ్యాచ్ఛాదనం కౌపీనమోమితి శీతవాతోష్ణ త్రాణకరందేహైకరక్షణం వస్త్రమోమితికటిసూత్రంకౌపీనంవస్త్రమాచమనపూర్వకం యోగపట్టాభిషిక్తోభూత్వా కృతార్థోహమితి మత్వా స్వాశ్రమాచారపరోభవేదిత్యుపనిషత్ ॥ఇతిచతుర్థోపదేశః॥

అథహైనంపితామహం నారదఃపప్రచ్ఛ । భగవంత్సర్వకర్మనివర్తకస్సన్యాసఇతి త్వయైవోక్తః పునస్స్వాశ్రమాచార పరోభవేదిత్యుచ్యతే । తతఃపితామహఉవాచ । శరీరస్యదేహినో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తి తురీయావస్థాస్సంతి తదధీనాః కర్మజ్ఞానవైరాగ్య ప్రవర్తకాః పురుషాజంతవ స్తదనుకూలాచారాస్సంతి తథైవ చేద్భగవంత్సన్యాసాః కతిభేదా స్తదనుష్ఠానభేదాః కీదృశా స్తత్త్వతో స్మాకం వక్తుమర్హసీతి తత్త్వంగీకృత్యతు పితామహేనసన్యాసభేదై రాచారభేదః కథితః కథమితిచేత్తత్త్వ తస్త్వేకఏవసన్యాస అజ్ఞానేనాశక్తి వశాత్కర్మలోపశ్చ త్రైవిధ్యమేత్య వైరాగ్యసన్యాసో జ్ఞాన సన్యాసో జ్ఞాన వైరాగ్యసన్యాసః కర్మసన్యాసశ్చేతి చాతుర్విధ్యముపాగత స్తద్యథేతి । దుష్టమదన భావాచ్చేతి విషయవైతృష్ణ్యమేత్య ప్రాక్పుణ్యకర్మ వశాత్సన్యస్తస్సవైరాగ్యసన్యాసీ । శాస్త్రజ్ఞానాత్పాపపుణ్య లోకానుభవశ్రవణాత్ప్రపంచోపరతః క్రోధేర్ష్యాసూయాహంకారాభిమానాత్మక సర్వసంసారం నివర్త్యదారైషణధనైషణలోకైషణాత్మక దేహవాసనాం శాస్త్రవాసనాం లోకవాసనాం త్యక్త్వావమనాన్నమివ ప్రాకృతంసర్వమిదంహేయం మత్వాసాధన చతుష్టయసంపన్నో యస్సన్యస్యతిస ఏవజ్ఞానసన్యాసీ । క్రమేణసర్వమభ్యస్య సర్వమనుభూయజ్ఞాన వైరాగ్యాభ్యాం స్వరూపానుసంధానేన దేహమాత్రావశిష్టస్సన్యస్య జాత

రూపధరో భవతి సజ్ఞానవైరాగ్యసన్న్యాసీ । బ్రహ్మచర్యం సమాప్యగృ
హీభూత్వా వానప్రస్థాశ్రమమేత్య వైరాగ్యాభావేప్యాశ్రమక్రమాను
సారేణయస్సన్న్యస్యతి సకర్మసన్న్యాసీ । బ్రహ్మచర్యేణ సన్న్యస్యసన్న్యాసా
జ్జాతరూపధరో వైరాగ్యసన్న్యాసీ । విద్వత్సన్న్యాసీజ్ఞానసన్న్యాసీవివిదిషాస
న్న్యాసీకర్మసన్న్యాసీచేతిచతుర్ధా। కర్మసన్న్యాసోపిద్వివిధః।నిమిత్తసన్న్యాసో
నిమిత్తసన్న్యాసశ్చేతి।నిమిత్తస్త్వాతురః। అనిమిత్తఃక్రమసన్న్యాసః । ఆతు
రస్సర్వకర్మలోపః।ప్రాణస్యోత్క్రమణ కాలసన్న్యాసస్సనిమిత్త సన్న్యా
సః। దృఢాంగోభూత్వా సర్వం కృతకంనశ్వరమితి దేహాదికం సర్వం
హేయంప్రాప్య। హంసశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దు
రోణసత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జాగోజాఋతజాఅద్రిజాఋ
తంబృహత్ । బ్రహ్మవ్యతిరిక్తంసర్వంనశ్వరమితి నిశ్చిత్యాథక్రమేణయస్స
న్న్యస్యతి ససన్న్యాసోఽనిమిత్తసన్న్యాసః । సన్న్యాసష్షడ్విధో భవతి । కుటీచ
కోబహూదకోహంసః పరమహంసస్తురీయాతీతో వధూతశ్చేతి।కుటీచకః
శిఖాయజ్ఞోపవీతదండ కమండలుధరః కౌపీనకంథాధరః పితృమాతృగు
ర్వారాధనపరః పిఠరఖనిత్రశిక్యాది మంత్రసాధనపర ఏకత్రాన్నాదనప
రః శ్వేతోర్ధ్వపుండ్రధారీ త్రిదండః । బహూదకః శిఖాకంథాదిధరస్త్రి
పుండ్రధారీకుటీచ కవత్సర్వసమోమధుకర వృత్త్యాష్టకబళాశీ । హం
సోజటాధారీ త్రిపుండ్రోర్ధ్వపుండ్రధారీ అసంక్లృప్తమధుకరాన్నాశీ కౌ
పీనఖండతుండధారీ । పరమహంస శ్శిఖాయజ్ఞోప వీతరహితః పంచగృహే
ష్వేకరాత్రాన్నాదానపరః కరపాత్రఏకకౌపీనధారీ శాటీమేకామేకం
వైణవదండం ఏకశాటీధరోవాభ స్మోద్ధూళనపరస్సర్వత్యాగీ। తురీయా
తీతో గోముఖః ఫలాహారీఅన్నాహారీ చేద్గృహత్రయే దేహమాత్రావశి
ష్టోదిగంబరః కుణపమివశరీరవృత్తికః అవధూతస్త్వనియమః అభిశస్తపతి
తవర్జనపూర్వకం సర్వవర్ణేష్వజగరవృత్త్యాహారపరస్స్వరూపాను
సంధానపరః। ఆతురోజీవతిచేత్ । క్రమసన్న్యాసఃకర్తవ్యః । కుటీచకబ
హూదకహంసానాం బ్రహ్మచర్యాశ్రమాది తురీయాశ్రమవత్ కుటీచ

కాదీనాం సన్న్యాసవిధిః । పరమహంసాదిత్రయాణాం న కటిసూత్రం కౌపీ
నం న వస్త్రం న కమండలుర్న దండః సార్వవర్ణికైకభిక్షాటనపరత్వం జాత
రూపధరత్వం విధిః సన్న్యాసకాలే ఽప్యలంబుద్ధిపర్యంతం అధీత్య తదనంతరం క
టిసూత్రకౌపీనం దండ వస్త్రం కమండలుం సర్వమప్సు విసృజ్యాథ జాత
రూపధరశ్చరేన్న కంథాలేశో నాధ్యేతవ్యో న వక్తవ్యో న శ్రోతవ్యమన్య
త్కించిత్ప్రణవాదన్యం న తర్కం పఠేన్న శబ్దమపి బృహచ్ఛాస్త్రాణి నాధ్యే
తవ్యాని న మహద్వాచోవిగ్లాపనం గిరా ప్రాణ్యాదీనాం సంభాషణం నాన్య
భాషావిశేషణం న శూద్రస్త్రీపతితోదక్యాదిసంభాషణం న యతేర్దేవ
పూజా నోత్సవదర్శనం తీర్థయాత్రావృత్తిః । పునర్యతివిశేషః కుటీచకస్యై
కత్ర భిక్షా బహూదకస్యాసంక్లృప్తమాధూకరం హంసస్యాష్టగృహేష్వ
ష్టకబలం పరమహంసస్య పంచగృహేషు కరపాత్రం ఫలాహారో గోము
ఖం తురీయాతీతస్యాజగరవృత్తిః సార్వవర్ణికేషు యతిర్నైకరాత్రి
వాసః సర్వేషాం నమస్కారస్తురీయాతీతావధూతయోః న జ్యేష్ఠో న స్వరూ
పజ్ఞో జ్యేష్ఠోఽపి కనిష్ఠో హస్తాభ్యాం నద్యుత్తరణం న కుర్యాన్న వృక్షమా
రోహేన్న యానాదిరూఢో న క్రయవిక్రయపరో న కించిద్వినిమయపరో న
దాంభికో నానృతవాదీ కించిదపి కర్తవ్యమస్తి చేత్సాంకర్యం త
స్మాన్మననాదౌ సన్న్యాసినామధికారః । ఆతురకుటీచకయోః భూలోక
భువర్లోకౌ బహూదకస్య స్వర్గలోకో హంసస్య తపోలోకః పరమహంస
స్య సత్యలోకస్తురీయాతీతావధూతయోః స్వాత్మన్యేవ కైవల్యం స్వరూపా
నుసంధానేన భ్రమరకీటన్యాయవత్ । యం యం వాపి స్మరన్ భావం త్యజత్యంతే
కలేబరం । తం తమేవ సమాప్నోతి నాన్యథా శ్రుతిశాసనం । తదేవం జ్ఞాత్వా
స్వరూపానుసంధానం వినాన్యథాచారపరో న భవేత్తదాచారవశాత్తత్త
ల్లోకప్రాప్తిర్జ్ఞానవైరాగ్యసంపన్నస్య స్వస్మిన్నేవ ముక్తిరితి న సర్వత్రా
చారప్రసక్తిస్తదాచారః । జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిష్వేకశరీరస్య జాగ్రత్కా
లే విశ్వః స్వప్నకాలే తైజసః సుషుప్తికాలే ప్రాజ్ఞః అవస్థాభేదాదవస్థేశ్వరభే
దస్తాసు చతుర్దశకరణానాం బాహ్యవృత్తయోఽంతర్వృత్తయస్తేషా

ముపాదానకారణం వృత్తయశ్చత్వారః మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తం
చేతి తత్తద్వృత్తివ్యాపారభేదేన పృథగాచారభేదః । నేత్రస్థంజాగరితం
విద్యాత్కంఠేస్వప్నంసమావిశేత్ । సుషుప్తంహృదయస్థంతుతురీయం
మూర్ధ్నిసంస్థితం । తురీయమక్షరమితిజ్ఞాత్వా జాగరితేసుషుప్త్యవస్థా
పన్నఇవయద్యచ్ఛ్రుతం యద్యద్దృష్టం తత్తత్సర్వమవిజ్ఞాత మివయోవసే
త్తస్య స్వప్నావస్థాయామపి తాదృగవస్థాభవతి సజీవన్ముక్తఇతి వదంతి
సర్వశ్రుత్యర్థ ప్రతిపాదనమపి తస్యైవముక్తిరితి భిక్షుర్నైహికాము
ష్మికాపేక్షో యద్యపేక్షాస్తి చేత్తదనురూపోభవతి స్వరూపాను సంధా
నవ్యతిరిక్తాన్య శాస్త్రాభ్యాసైరుష్ట్రకుంకుమభారవద్వ్యర్థోన యో
గశాస్త్రప్రవృత్తిర్నసాంఖ్య శాస్త్రాభ్యాసోనమంత్రతంత్ర వ్యాపార
ఇతరశాస్త్ర ప్రవృత్తిర్యతేరస్తిచే చ్ఛవాలం కారవచ్చర్మకారవదతి
విదూరకర్మాచారవిద్యాదూరోనప్రణవకీర్తనపరో యద్యత్కర్మ కరోతి
తత్తత్ఫలమనుభవతి ఏరండతైలఫేనవ దతస్సర్వం పరిత్యజ్యతత్ప్రసక్తం
మనోదండంకరపాత్రందిగంబరందృష్ట్వాపరివ్రజేద్భిక్షుః । బాలోన్మత్తపి
శాచవన్మరణం జీవితంవానకాంక్షేతకాలమేవ ప్రతీక్షేతనిర్దేశభృతక
న్యాయేనపరివ్రాడితి । తితిక్షాజ్ఞానవైరాగ్యశమాది గుణవర్జితః భిక్షా
మాత్రేణ జీవీస్యాత్సయతిర్యతివృత్తిహా । నదండధారణేన నముండనేన
వేషేణనదంభాచారేణముక్తిః జ్ఞానదండోధృతోయేనఏకదండీసఉచ్యతే।
కాష్ఠదండోధృతోయేన సర్వాశీజ్ఞానవర్జితః । సయాతినరకాన్ఘోరాన్
మహారౌరవసంజ్ఞితాన్ । ప్రతిష్ఠాసూకరీవిష్ఠా సమాగీతామహర్షిభిః।
తస్మాదేనాంపరిత్యజ్య కీటవత్పర్యటేద్యతిః । అయాచితం యథాలా
భం భోజనాచ్ఛాదనంభవేత్ । పరేచ్ఛయాచదిగ్వాసాస్స్నానంకుర్యా
త్పరేచ్ఛయా । స్వప్నేపియోహియుక్తస్యాత్ జాగ్రతీవవిశేషతః । ఈదృ
క్చేష్టస్స్మృతశ్శ్రేష్ఠోవరిష్ఠోబ్రహ్మవాదినాం । అలాభేనవిషాదీస్యా ల్లాభే
చైవనహర్షయేత్ । ప్రాణయాత్రిక మాత్రస్స్యాన్మాత్రాసంగాద్విని
ర్గతః । అభిపూజితలాభాంశ్చ జుగుప్సేతైవసర్వశః । అభిపూజితలా

భైక్ష్యం యతిర్ముక్తోపి బధ్యతే । ప్రాణయాత్రానిమిత్తం చ వ్యంగారే భుక్తవజ్జనే। కాలే ప్రశస్తవర్ణానాం భిక్షార్థం పర్యటేద్గృహాన్। పాణిపాత్రశ్చరన్యోగీ నాసకృద్భైక్షమాచరేత్ । తిష్ఠన్భుంజ్యాచ్చరన్భుంజ్యాన్మధ్యే నాచమనం తథా। అబ్ధివద్ధృతమర్యాదా భవంతి విశదాశయాః। నియతిం న విముంచంతి మహాంతో భాస్కరా ఇవ । ఆస్యేన తు యదాహారం గోవన్మృగయతే మునిః । తదా సమః స్యాత్సర్వేషు సోమృతత్వాయ కల్పతే । అనింద్యం వై వ్రజన్గేహం నింద్యం గేహం తు వర్జయేత్ । అనావృతే విశేద్ద్వారి గేహే నైవావృతే వ్రజేత్। పాంసునా చ ప్రతిచ్ఛన్నశూన్యాగారప్రతిశ్రయః । వృక్షమూలనికేతో వా త్యక్తసర్వప్రియాప్రియః। యత్రాస్తమితశాయీ స్యాన్నిరగ్నిరనికేతనః । యథాలబ్ధోపజీవీ స్యాన్మునిర్దాంతో జితేంద్రియః । నిష్క్రమ్య వనమాస్థాయ జ్ఞానయజ్ఞో జితేంద్రియః । కాలకాంక్షీ చరన్నేవ బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే । అభయం సర్వభూతేభ్యో దత్త్వా చరతి యో మునిః । న తస్య సర్వభూతేభ్యో భయముత్పద్యతే క్వచిత్। నిర్మానశ్చానహంకారో నిర్ద్వంద్వశ్ఛిన్నసంశయః । నైవ క్రుధ్యతి న ద్వేష్టి నానృతం భాషతే గిరా। పుణ్యాయతనచారీ చ భూతానామవిహింసకః। కాలే ప్రాప్తే భవేద్భైక్షం కల్పతే బ్రహ్మభూయాయ వై । వానప్రస్థగృహస్థాభ్యాం న సంసృజ్యేత కర్హిచిత్ అజ్ఞాతచర్యాం లిప్సేత న చైనం హర్ష ఆవిశేత్ । అధ్వా సూర్యేణ నిర్దిష్టః కీటవద్విచరేన్మహీం । ఆశీర్యుక్తాని కర్మాణి హింసాయుక్తాని యాని చ । లోకసంగ్రహయుక్తాని నైవ కుర్యాన్న కారయేత్ । నాసచ్ఛాస్త్రేషు సజ్జేత నోపజీవేత జీవికాం। అతివాదాంస్త్యజేత్తర్కాన్ పక్షం కంచన నాశ్రయేత్ । న శిష్యాననుబధ్నీత గ్రంథాన్నైవాభ్యసేద్బహూన్। న వ్యాఖ్యాముపయుంజీత నారంభానారభేత్క్వచిత్ । అవ్యక్తలింగోవ్యక్తార్థో మునిరున్మత్తబాలవత్ । కవిర్మూకవదాత్మానం తద్దృష్ట్యా దర్శయేన్నృణాం । న కుర్యాన్న వదేత్కించిన్న ధ్యాయేత్సాధ్వసాధు వా। ఆత్మారామోనయా వృత్త్యా విచరేజ్జడవన్మునిః। ఏకశ్చరేన్మహీమేతాం

నిస్సంగస్సంయతేంద్రియః । ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిరాత్మవానాత్మసమదర్శనః బుద్ధో బాలకవత్క్రీడేత్కుశలో జడవచ్చరేత్ । వదేదున్మత్తవద్విద్వాన్గోచర్యాం నైగమశ్చరేత్ । క్షిప్తోవమానితోసద్భిః ప్రబుద్ధోసూయితోపి వా । తాడితస్సన్నిరుద్ధో వా వృత్త్యా వా పరితాపితః । విష్ఠితో మూత్రితో వాజ్ఞైర్బహుధైవం ప్రకంపితః । శ్రేయస్కామః కృచ్ఛ్రగత ఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్ । సమ్మాననం పరాం హానిం యోగర్ధేః కురుతే యతః । జనేనావమతో యోగీ యోగసిద్ధించ విందతి । తథా చరేత వై యోగీ సతాం వర్త్మ నదూషయన్ । జనా యథావమన్యేరన్గచ్ఛేయుర్నైవ సంగతిం । జరాయుజాండజాదీనాం వాఙ్మనఃకాయకర్మభిః । యుక్తః కుర్వీత న ద్రోహం సర్వసంగాంశ్చ వర్జయేత్ । కామక్రోధౌ తథా దర్పలోభమోహాదయశ్చ యే । తాంస్తు దోషాన్పరిత్యజ్య పరివ్రాడ్భయవర్జితః । భైక్షాశనంచ మౌనిత్వం తపో ధ్యానం విశేషతః । సమ్యగ్జ్ఞానంచ వైరాగ్యం ధర్మోయం భిక్షుకే మతః । కాషాయవాసాస్సతతం ధ్యానయోగపరాయణః । గ్రామాంతే వృక్షమూలే వా వసేద్దేవాలయేపి వా । భైక్షేణ వర్తయేన్నిత్యం నైకాన్నాశీ భవేత్క్వచిత్ । చిత్తశుద్ధిర్భవేద్యావత్తావన్నిత్యంచరేత్సుధీః । తతః ప్రవ్రజ్య శుద్ధాత్మా సంచరేద్యత్రకుత్రచిత్ । బహిరంతశ్చ సర్వత్ర సంపశ్యన్ హి జనార్దనం । సర్వత్ర విచరన్మౌనీ వాయువద్వీతకల్మషః । సమదుఃఖసుఖః క్షాంతో హస్తప్రాప్తంచ భక్షయన్ । నిర్వైరేణ సమం పశ్యన్ ద్విజగోశ్వమృగాదిషు । భావయన్మనసా విష్ణుం పరమాత్మానమీశ్వరం । చింతయన్పరమానందం బ్రహ్మైవాహమితి స్మరన్ । జ్ఞాత్వైవం మనోదండం ధృత్వా ఆశానివృత్తో భూత్వా ఆశాంబరధరో భూత్వా సర్వదా మనోవాక్కాయకర్మభిః సర్వసంసారముత్సృజ్య ప్రపంచావాఙ్ముఖస్స్వరూపానుసంధానేన భ్రమరకీటన్యాయేన ముక్తో భవతీత్యుపనిషత్ ॥ ఇతి పంచమోపదేశః ॥

అథ షష్ఠోపదేశః ॥ అథ నారదః పితామహముువాచ భగవన్ తదభ్యాసవశాద్భ్రమరకీటన్యాయవత్తదభ్యాసః కథమితి । తమాహ పితామహ

హస్సత్య వాక్ జ్ఞాన వైరాగ్యాభ్యాం విశిష్టదేహావశిష్టోవసేత్ । జ్ఞా
నంశరీరంవైరాగ్యం జీవనం విద్ధిశాంతిదాంతీ నేత్రే మనోముఖంబుద్ధిః క
లాపఞ్చవింశతితత్త్వాన్యవయవాన్యవస్థాపంచమహాభూతానికర్మభక్తిజ్ఞా
నవైరాగ్యానిశాఖాజాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తితురీయా వస్థాశ్చతుర్దశకర
ణానిపంకస్తంభాకారాణీతి । ఏవమపినావమపిసపంకంకర్ణధారఇవయం
'తేవగజంవ్యబుధ్యాస్వవశీకృత్యాస్మద్వ్యతిరిక్తం సర్వంకృతకంనశ్వరమితి
మత్వావిరక్తఃపురుషస్సర్వదాబ్రహ్మాహమితివ్యవహరేత్ నాన్యత్కిం
చిద్వేదితవ్యం స్వవ్యతిరేకేణజీవన్ముక్తోవసేత్కృతకృత్యోభవతి నవాహం
బ్రహ్మేతి వ్యవహరేత్కింతు బ్రహ్మాహమస్మీత్యజస్రం జాగ్రత్స్వప్నసుషు
ప్తిషు తుర్యావస్థాంప్రాప్యతుర్యాతీతత్వం వ్రజేద్దివం జాగ్రంనక్తం స్వ
ప్నం సుషుప్తమర్ధరాత్రంగతమిత్యేకావస్థాయాంచత స్రోవస్థాస్త్వేకై
కకరణాధీనానాం చతుర్దశ కరణానాం వ్యాపారా శ్చక్షురాదీనాం
చక్షుషో రూప గ్రహణం శ్రోత్రయోశ్శబ్దగ్రహణం జిహ్వాయా
రసాస్వాదనం ఘ్రాణస్యగంధగ్రహణం వచసోవాగ్వ్యాపారః పాణే
రాదానం పాదయోస్సంచారః పాయోరుత్సర్గ ఉపస్థస్యానందగ్రహణం
త్వచః స్పర్శగ్రహణం తదధీనాచవిషయగ్రహణా బుద్ధిర్బుధ్యాబుధ్యతిచి
త్తేన చేతయత్యహంకారేణాహం కరోతివిసృజ్యజీవఏతాం దేహాభిమానే
న జీవోభవతి గృహాభిమానేన గృహస్థఇవశరీరే జీవస్సంచరతి ప్రాగ్దళే
పుణ్యవృత్తిరాగ్నేయ్యాం నిద్రాలస్యదక్షిణాయాం క్రూరబుద్ధిర్నైరృ
త్యాం పాపబుద్ధిః పశ్చిమేక్రీడారతిర్వాయవ్యాం గమనేబుద్ధిరుత్తరేశాం
తిరీశాన్యేజ్ఞానం కర్ణికాయాంవైరాగ్యం కేసరేష్వాత్మచింతా ఇత్యేవంవ
క్త్రంజ్ఞాత్వా జీవదవస్థాప్రథమం జాగ్రద్ద్వితీయంస్వప్నం తృతీయం
సుషుప్తంచతుర్థం తురీయంచతుర్భిర్విరహితం తురీయాతీతం । విశ్వతై
జసప్రాజ్ఞతటస్థ భేదైరేకఏవఏకో దేవస్సాక్షినిర్గుణశ్చ తద్బ్రహ్మా
హమితివ్యాహరేన్నోచేజ్జాగ్రదవస్థాయాం జాగ్రదాది చతస్రోవస్థా
స్స్వప్నేస్వప్నాదిచ తస్రో[redacted]ప్తే సుషుప్త్యాది చతస్రోవస్థా

స్తురీయే తురీయాదిచ తస్రోవస్థాస్త్వేవం తురీయాతీతస్య నిర్గుణస్య
స్థూలసూక్ష్మకారణ రూపైర్విశ్వతైజసప్రాజ్ఞేశ్వరైః సర్వావస్థాసుసాక్షి
త్వేక ఏవావస్థితే । ఉతతటస్థో ద్రష్టాతటస్థో నద్రష్టా ద్రష్టృత్వా
న్న ద్రష్టైవకర్తృత్వ భోక్తృత్వాహంకారాదిభిః స్పృష్టోజీవో జీవేత
రోనస్పృష్టోజీవోపి నస్పృష్టఇతి చేన్నజీవాభిమానేన క్షేత్రాభిమానశ్శ
రీరాభిమానేనజీవత్వంజీవత్వం ఘటాకాశమహాకాశవద్వ్యవధానమస్తి
వ్యవధానవశాదేవ హంసస్సోహమితి మంత్రేణోచ్ఛ్వాస నిశ్వాసవ్యప
దేశేనాను సంధానంకరోతి ఏవంవిజ్ఞాయశరీరాభిమానం త్యజేన్నశరీ
రాభిమానీ భవతి సఏవబ్రహ్మేత్యుచ్యతే । త్యక్తసంగోజితక్రోధో
లఘ్వాహారోజితేంద్రియః । పిధాయబుధ్యాద్వారాణిమనో ధ్యానేనివేశ
యేత్ । శూన్యేష్వేవావకాశేషు గుహాసుచవనేషుచ । నిత్యయుక్తస్స
దాయోగీ ధ్యానంసమ్యగుపక్రమేత్ । ఆతిథ్యశ్రాద్ధయజ్ఞేషు దేవయా
త్రోత్సవేషుచ।మహాజనేషుసిద్ధ్యర్థీనగచ్ఛేద్యోగవిత్క్వచిత్ । యథైనమ
వమన్యంతేజనాః పరిభవంతిచ । తథాయుక్తశ్చరేద్యోగీ సతాంవ
త్మ౯నదూషయేత్ । వాగ్దండఃకర్మదండశ్చ మనోదండశ్చతేత్రయః । య
స్యైతేనియతాదండా స్సత్రిదండీమహాయతిః । విధూమేచ ప్రశాంతే
గ్నౌ యస్తుమాధూకరీంచరేత్ । గృహేచవిప్రముఖ్యానాం యతిస్సర్వో
త్తమస్స్మృతః । దండంభిక్షాంచయఃకుర్యాత్స్వధర్మే వ్యసనంవినా।
యస్తిష్ఠతినవైరాగ్యం యాతినీచయతిర్హిసః । యస్మిన్గృహే విశే
షేణలభేద్భిక్షాంచవాసనాత్ । తత్రనోయాతియోభూయస్స యతిర్నే
తరస్స్మృతః । యశ్శరీరేంద్రియాదిభ్యో విహీనంసర్వసాక్షిణం । పా
రమార్థికవిజ్ఞానం సుఖాత్మానంస్వయంప్రభం। పరతత్వంవిజానాతి సోఽతి
వర్ణాశ్రమీభవేత్ । సర్వాశ్రమాదయో దేహేమాయయాపరికల్పితాః।
నాత్మనోబోధరూపస్యమమతేసంతిసర్వదా । ఇతియోవేదవేదాంతై
స్సోతివర్ణాశ్రమీభవేత్।యస్యవర్ణాశ్రమాచారో గలితస్స్వాత్మదర్శ
నాత్ । సవర్ణానాశ్రమాంత్సర్వా నతీత్యస్వాత్మనిస్థితః । యోతీత్యస్వా

శ్రమాన్సర్వా న్నాత్మన్యేవస్థితఃపుమాన్ । సోఽతివర్ణాశ్రమీప్రోక్తస్స
ర్వవేదార్థవేదిభిః । తస్మాదన్యగతావర్ణా ఆశ్రమాఅపినారద। ఆత్మ
న్యారోపితాస్సర్వేభ్రాంత్యాతేనాత్మవేదినా। నవిధిర్ననిషేధశ్చనవర్జ్యా
వర్జ్యకల్పనా । బ్రహ్మవిజ్ఞానినామస్తితథానాన్యచ్చనారద । విరజ్యసర్వ
భూతేభ్య ఆవిరించిపదాదపి । ఘృణాంవిపాట్యసర్వస్మిన్ పుత్రమిత్రా
దికేష్వపి । శ్రద్ధాలుర్ముక్తిమార్గేషు వేదాంతజ్ఞానలిప్సయా। ఉపా
యనకరోభూత్వాగురుంబ్రహ్మవిదంవ్రజేత్ । సేవాభిఃపరితోష్యైనంచిర
కాలంసమాహితః । సదావేదాంతవాక్యార్థం శృణుయాత్సు సమాహి
తః । నిర్మమోనిరహంకార స్సర్వసంగవివర్జితః । సదాశాంత్యాదియు
క్తస్సన్ఆత్మన్యాత్మానమీక్షతే। సంసారదోషదృష్ట్యైవ విరక్తిర్జాయ
తేసదా । విరక్తస్యతుసంసారా త్సన్న్యాసస్స్యాన్న సంశయః । ముము
క్షుఃపరహంసాఖ్య స్సాక్షాన్మోక్షైకసాధనం । అభ్యసేద్బ్రహ్మవిజ్ఞానం
వేదాంతశ్రవణాదినా । బ్రహ్మవిజ్ఞానలాభాయ పరహంససమాహ్వయః।
శాంతిదాంత్యాదిభి స్సర్వై స్సాధనైస్సహితో భవేత్ । వేదాంతా
భ్యాసనిరత శ్శాంతోదాంతో జితేంద్రియః । నిర్భయో నిర్మమో
నిత్యో నిర్ద్వంద్వో నిష్పరిగ్రహః । జీర్ణకౌపీన వాసాస్స్యా న్ముండీన
గ్నోథవాభవేత్ । ప్రాజ్ఞో వేదాంతవిద్యోగీ నిర్మమో నిరహంకృతిః।
మిత్రాదిషుసమోమైత్ర స్సమస్తేష్వేవజంతుషు । ఏకోజ్ఞానీప్రశాంతా
త్మా ససంతరతినేతరః । గురూణాంచహితేయుక్త స్తత్రసంవత్సరంవసే
త్ । నియమేష్వప్రమత్తస్తు యమేషుచసదాభవేత్ । ప్రాప్యచాంతేతత
శ్చైవ జ్ఞానయోగమనుత్తమం । అవిరోధేనధర్మస్య సంచరేత్పృథివీ
మిమాం । తతస్సంవత్సరస్యాంతేజ్ఞానయోగమనుత్తమం । ఆశ్రమత్రయ
ముత్సృజ్య ప్రాప్తశ్చపరమాశ్రమం । అనుజ్ఞాప్యగురూంశ్చైవ చరేద్ధిపృ
థివీమిమాం । త్యక్తసంధోజితక్రోధోలఘ్వాహారోజితేంద్రియః । ద్వా
విమానవిరాజేతే విపరీతేనకర్మణా । నిరారంభోగృహస్థశ్చ కార్యవాం
శ్చైవభిక్షుకః । మాద్యతిప్రమ[illegible]ష్ట్వా సురాంపీత్వావమాద్యతిత

తయోర్నత్వస్యాధికారః కింతుతురీయాతీతావధూతయోర్మహావాక్యోపదేశాధికారః పరమహంసస్యాపి । కుటీచకబహూదక హంసానాంనాన్యస్యైవ దేశాధికారః। కుటీచకబహూదకయోర్మానస ప్రణవో హంసపరమహంసయోరాంతర ప్రణవస్తురీయాతీతావధూతయోర్బ్రహ్మప్రణవః । కుటీచకబహూదకయోః శ్రవణంహంసపరమహంసయోర్మననంతురీయాతీతావధూతయోర్నిదిధ్యాసనం సర్వేషామాత్మానుసంధానవిధిరిత్యేవం ముముక్షుస్సర్వదా సంసారతారకం తారకమనుస్మరన్జీవన్ముక్తో వసేదధికారవిశేషేణ కైవల్య ప్రాప్త్యుపాయమన్విష్యేద్యతిరిత్యుపనిషత్ ॥ ఇతిసప్తమోపదేశః॥

అథహైనంభగవంతం పరమేష్ఠినంనారదః పప్రచ్ఛసంసారతారకంప్రసన్నోబ్రూహీతి తథేతిపరమేష్ఠీవక్తుముపచక్రమే। ఓమితిబ్రహ్మేతివ్యష్టిసమష్టిప్రకారేణ। కావ్యష్టిః కాసమష్టిస్సంహారప్రణవస్సృష్టిప్రణవశ్చాంతర్బహిశ్చోభయాత్మకత్వాత్త్రివిధో బ్రహ్మప్రణవః। అంతః ప్రణవో వ్యావహారిక ప్రణవో బాహ్యప్రణవ ఆర్షప్రణవఉభయాత్మకో విరాట్ ప్రణవః। సంహారప్రణవో బ్రహ్మప్రణవోఽర్ధమాత్రప్రణవఓమితిబ్రహ్మ ఓమిత్యేకాక్షరమంత్రః ప్రణవంవిద్ధిసచాష్టధాభిద్యతేఅకారఉకారోమకార అర్ధమాత్రానాదబిందుకలాశక్తిశ్చేతితత్రచత్వార అకారశ్చాయుతావయవాన్వితఉకార స్సహస్రావయవాన్వితో మకారశ్శతావయవోపేతోఽర్ధమాత్రాప్రణవోఽనంతావయవాకారస్సగుణో విరాట్ప్రణవస్సంహారో నిర్గుణప్రణవ ఉభయాత్మకోత్పత్తి ప్రణవోయథా ప్లుతోవిరాట్ప్లుతప్లుతస్సంహారోవిరాట్ప్రణవష్షోడశమాత్రాత్మకష్షట్త్రింశ త్తత్త్వాతీతః। షోడశమాత్రాత్మకత్వం కథమిత్యుచ్యతే। అకారఃప్రథమ ఉకారోద్వితీయోమకార స్తృతీయ అర్ధమాత్రా శ్చతుర్థీనాదః పంచమీబిందుష్షష్ఠీకలాసప్తమీ కలాతీతాష్టమీ శాంతిర్నవమీశాంత్యతీతాదశమీఉన్మన్యేకాదశీ మనోన్మనీద్వాదశీపురీతతీ త్రయోదశీతనుమధ్యమాచతుర్దశీపతీపంచదశీ పరాషోడశీపునశ్చతుష్షష్టిమాత్రాప్రకృతి పురుషద్వైవిధ్య

మాసాద్యాష్టావింశత్యుత్తర శతభేదమాత్రాస్వరూపమాసాద్య సగుణని
ర్గుణత్వముపైత్యేకోపి బ్రహ్మప్రణవః । సర్వాధారఃపరంజ్యోతి రేష
సర్వేశ్వరోవిభుః। సర్వదేవమయస్సర్వ ప్రపంచాధారగర్భితః। సర్వా
క్షరమయః కాల స్సర్వాగమ మయశ్శివః । సర్వశ్రుత్యుత్త మోమృ
గ్య స్సకలోపనిషన్మయః । భూతభవ్యభవిష్యద్య త్త్రికాలో దితమవ్య
యం। తదప్యోంకారమేవాయం విద్ధిమోక్షప్రదాయకం । తదేవాత్మానమి
త్యేత ద్బ్రహ్మశబ్దేనవర్ణితం । తదేకమమృతమజర మనుభూయతథో
మితి । సశరీరంసమారోప్య తన్మయత్వం తథోమితి। త్రిశరీరంతమాత్మా
నం పరంబ్రహ్మవినిశ్చిను । పరంబ్రహ్మానుసంధధ్యా ద్విశ్వాదీనాంక్రమఃక్ర
మాత్ । స్థూలత్వాత్స్థూలభుక్త్వా చ్చసూక్ష్మత్వా త్సూక్ష్మభుక్పరం।
ఐక్యత్వానందభోగాచ్చ సోయమాత్మాచతుర్విధః। చతుష్పాజ్జాగరితః
స్థూలఃస్థూలప్రజ్ఞోహివిశ్వభుక్। ఏకోనవింశతిముఖ స్సాష్టాంగస్సర్వగః
ప్రభుః। స్థూలభుక్ చతురాత్మాథ విశ్వోవైశ్వానరఃపుమాన్।విశ్వజిత్ప్ర
థమఃపాదః స్వప్నస్థానగతఃప్రభుః । సూక్ష్మప్రజ్ఞ స్స్వతోష్టాంగఏకో
నాన్యఃపరంతప।సూక్ష్మభుక్చతురాత్మాథ తైజసోభూతరాడయం । హి
రణ్యగర్భఃస్థూలోంతర్ద్వితీయః పాదఉచ్యతే । కామంకామయతేయా
వద్యత్రసుప్తోనకంచన । స్వప్నంపశ్యతినైవాత్ర తత్సుషుప్తమపిస్ఫుటం।
ఏకీభూతస్సుషుప్తస్థఃప్రజ్ఞానఘనవాంత్సుఖీ । నిత్యానందమయోప్యాత్మా
సర్వజీవాంతరస్థితః । తథాప్యానందభుక్చేతో ముఖస్సర్వగతోవ్యయః।
చతురాత్మేశ్వరఃప్రాజ్ఞ స్తృతీయఃపాదసంజ్ఞితః । ఏషసర్వేశ్వరశ్చై
ష సర్వజ్ఞ స్సూక్ష్మభావనః । ఏషోంతర్యామ్యేషయోని స్సర్వస్య ప్రభ
వాప్యయా । భూతానాంత్రయమప్యేత త్సర్వోపరమబాధకం । తత్సు
షుప్తంహియత్స్వప్నంమాయామాత్రంప్రకీర్తితం। చతుర్థశ్చతురాత్మా
పి సచ్చిదేకరసోహ్యయం । తురీయావసితత్వాచ్చ ఏకైకత్వానుసా
రతః । జ్ఞాతానుజ్ఞాత్రనుజ్ఞాత్రా ద్వికల్పజ్ఞానసాధనం । వికల్పత్రయమ
త్రాపి సుషుప్తంస్వప్నమాంతరం । మాయామాత్రంవిదిత్వైవం సచ్చిదే

కరసోఽప్యకః । విభక్తోహ్యయమాదేశో నస్థూలప్రజ్ఞమన్వహం । నసూక్ష్మప్రజ్ఞమత్యంతం నప్రజ్ఞం నక్వచిన్మునే । నైవాప్రజ్ఞం నోభయతః ప్రజ్ఞం నప్రజ్ఞమాంతరం । నాప్రజ్ఞమపి ప్రజ్ఞానఘనం చాదృష్టమేవ చ । తదలక్షణమగ్రాహ్యమవ్యవహార్యమచింత్యమవ్యపదేశ్యమేకాత్మప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమం శివం శాంతమద్వైతం చతుర్థం మన్యంతే స బ్రహ్మా ప్రణవః స విజ్ఞేయో నాపరస్తురీయః సర్వత్ర భానువన్ముముక్షూణామాధారస్స్వయం జ్యోతిర్బ్రహ్మాకాశః సర్వదా విరాజతే పరంబ్రహ్మత్వాదిత్యుపనిషత్ ॥ ఇత్యష్టమోపదేశః ॥

అథ పరబ్రహ్మస్వరూపం కథమితి నారదః ప్రపచ్ఛ । తగ్ం హోవాచ పితామహః । కిం బ్రహ్మస్వరూపమిత్యన్యోఽసావన్యోఽహమస్మీత్యేవిదుస్తే పశవో న స్వభావపశవస్తమేవం జ్ఞాత్వా విద్వాన్ మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ । కాలస్స్వభావో నియతిర్యదృచ్ఛా భూతాని యోనిః పురుష ఇతి చింత్యం । సంయోగ ఏషాం నత్వాత్మభావాదాత్మాప్యనీశస్సుఖదుఃఖహేతోః । తే ధ్యానయోగానుగతా అపశ్యన్ దేవాత్మశక్తిం స్వగుణైర్నిగూఢాం । యః కారణాని నిఖిలాని తాని కాలాత్మయుక్తాన్యధితిష్ఠత్యేకః । తమేకస్మింస్త్రివృతం షోడశాంతం శతార్ధారం వింశతిప్రత్యరాభిః । అష్టకైష్షడ్భిర్విశ్వరూపైకపాశం త్రిమార్గభేదం ద్వినిమిత్తైకమోహం । పంచస్రోతోంబుం పంచయోన్యుగ్రవక్త్రాం పంచప్రాణోర్మిం పంచబుద్ధ్యాదిమూలాం । పంచావర్తాం పంచదుఃఖౌఘవేగాం పంచాశద్భేదాం పంచపర్వామధీమః । సర్వాజీవే సర్వసంస్థే బృహంతే తస్మిన్ హంసో భ్రామ్యతే బ్రహ్మచక్రే । పృథగాత్మానం ప్రేరితారంచ మత్వా జుష్టస్తతస్తేనామృతత్వమేతి । ఉద్గీతమేతత్పరమంతు బ్రహ్మ తస్మింస్త్రయం స్వప్రతిష్ఠాక్షరంచ । అత్రాంతరం వేదవిదో విదిత్వా లీనా బ్రహ్మణి తత్పరాయణాః । సంయుక్తమేతత్క్షరమక్షరంచ వ్యక్తావ్యక్తం భరతే విశ్వమీశః । అనీశశ్చాత్మా బధ్యతే భోక్తృభావాత్ జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్యతే సర్వపాశైః । జ్ఞాజ్ఞౌ ద్వావజావీశనీశా

అజా హ్యేకాభోక్తృ భోగార్థయుక్తా । అనంతశ్చాత్మా విశ్వరూపో
హ్యకర్తా త్రయం యదా విందతే బ్రహ్మమేతత్ । క్షరం ప్రధాన మమృ
తాక్షరం హరః క్షరాత్మానావీశతే దేవ ఏకః । తదభిధ్యానాద్యోజనాత్త
త్త్వభావాద్భూయశ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః । జ్ఞాత్వా దేవం ముచ్య
తే సర్వపాశైః క్షీణైః క్లేశైర్జన్మమృత్యుప్రహాణిః । తస్యాభిధ్యానాత్తృ
తీయం దేహభేదే విశ్వైశ్వర్యం కేవల ఆప్తకామః । ఏతత్ జ్ఞేయం నిత్య
మేవాత్మసంస్థం నాతః పరం వేదితవ్యం హి కించిత్ । భోక్తా భోగ్యం ప్రేరి
తారం చ మత్వా సర్వం ప్రోక్తం త్రివిధం బ్రహ్మమేతత్ । ఆత్మవిద్యాతపో
మూలం తద్బ్రహ్మోపనిషత్పరం । ఏవం విదిత్వా స్వరూపమేవాను
చింతయన్ । తత్ర కో మోహః కః శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః । తస్మాద్విరా
డ్భూతం భవ్యం భవిష్యద్భవత్యనశ్వరస్వరూపం । అణోరణీయాన్మహ
తో మహీయానాత్మాస్య జంతోర్నిహితో గుహాయాం । తమక్రతుః ప
శ్యతి వీతశోకో ధాతుః ప్రసాదాన్మహిమానమీశం । అపాణిపాదో జవనో
గ్రహీతా పశ్యత్యచక్షుః స శృణోత్యకర్ణః । స వేత్తి వేద్యం న చ తస్యా
స్తి వేత్తా తమాహురగ్ర్యం పురుషం మహాంతం । అశరీరం శరీరేష్వనవ
స్థేష్వవస్థితం । మహాంతం విభుమాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి । సర్వ
స్య ధాతారమచింత్యశక్తిం సర్వాగమాంతార్థవిశేషవేద్యం । పరా
త్పరం పరమం వేదితవ్యం సర్వావసానే సకృద్వేదితవ్యం । కవిం పురా
ణం పురుషోత్తమోత్తమం సర్వేశ్వరం సర్వదేవైరుపాస్యం । అనాది
మధ్యాంతమనంతమవ్యయం శివాచ్యుతాంభోరుహగర్భభూధరం । స్వే
నావృతం సర్వమిదం ప్రపంచం పంచాత్మకం పంచసు వర్తమానం । పంచీ
కృతానంతభవప్రపంచం పంచీకృతస్వావయవైరసంవృతం । పరాత్పరం
యన్మహతో మహాంతం స్వరూపతేజోమయ శాశ్వతం శివం । నావిరతో దు
శ్చరితాన్నాశాంతో నాసమాహితః । నాశాంతమానసో వాపి ప్రజ్ఞానేనై
నమాప్నుయాత్ । నాంతఃప్రజ్ఞం న బహిఃప్రజ్ఞం న స్థూలం న జ్ఞానం నాజ్ఞా
నం నోభయతఃప్రజ్ఞమగ్రాహ్యమవ్యవహార్యం స్వాంతస్థితం స్వయమితి

తి యఏవం వేదసముక్తో భవతి సముక్తో భవతీత్యాహ భగవాన్ పితామహః। స్వస్వరూపజ్ఞః పరివ్రాట్పరివ్రాడేకాకీచరతి భయత్రస్తసారంగవత్తిష్ఠతి। గమనవిరోధం నకరోతిస్వశరీర వ్యతిరిక్తం సర్వం త్యక్త్వాషట్పదవృత్త్యాస్థిత్వా స్వరూపాను సంధానంకుర్వన్ సర్వమనన్యబుద్ధ్యాస్వస్మిన్నేవముక్తో భవతి। సపరివ్రాట్సర్వ క్రియాకారక నివర్తకో గురుశిష్యశాస్త్రాదివినిర్ముక్తస్సర్వసంసారం విసృజ్యచా మోహితః పరివ్రాట్ కథంనిర్ధనికః సుఖీధనవాన్ జ్ఞానాజ్ఞానోభయాతీతస్సుఖదుఃఖాతీతః స్వయంజ్యోతిః ప్రకాశః సర్వవేద్యస్సర్వజ్ఞః సర్వసిద్ధిదః సర్వేశ్వరస్సోహమితితద్విష్ణోః పరమంపదం యత్రగత్వాననివర్తంతే యోగినస్సూర్యో నతత్రభాతినశశాంకోపి ససపునరావర్తతేన సపునరావర్తతే తత్కైవల్యమిత్యుపనిషత్॥ ఇతినవమోపదేశః॥

॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః॥

॥ఇతినారదపరివ్రాజకోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౪౩॥

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

॥ ॥అథశుక్లయజుర్వేదే - త్రిశిఖబ్రాహ్మణోపనిషత్ ॥ ॥౪౪.

ఓం॥పూర్ణమదఇతిశాన్తిః॥

హరిఃఓమ్ - త్రిశిఖీ బ్రాహ్మణ ఆదిత్యలోకం జగామ తంగత్వోవాచ భగవన్ కిం దేహః కిం ప్రాణః కిం కారణం కిమాత్మా తగ్ంహోవాచ సర్వమిదం శివ ఏవ విజానీహి - కింతు నిత్య శ్శుద్ధోనిరఞ్జనోవిభురద్వయ శ్శివఏకస్స్వేనభాసేదం సర్వందృష్ట్వా తప్తాయఃపిణ్డవదేకం భిన్నవదవభాసతే - తద్భాసకం కిమితిచేదుచ్యతే - సచ్ఛబ్దవాచ్యమవిద్యాశబళంబ్రహ్మ, బ్రహ్మణోఽవ్యక్తమ్ - అవ్యక్తాన్మహాత్ - మహతోహఙ్కారః - అహఙ్కారాత్పఞ్చతన్మాత్రాణి - పఞ్చతన్మాత్రేభ్యః

పఞ్చమహాభూతాని - పఞ్చమహాభూతేభ్యోఽఖిలం జగత్ - తదఖిలం కి
మితి - భూతవికారవిభాగాదిరితి - ఏకస్మిన్ పిణ్డే కథం భూతవికారవిభా
గ ఇతి - తత్తత్కార్యకారణభావరూపేణాంశతత్త్వవాచకవాచ్యస్థానభేద
విషయదేవతాకోశభేదవిభాగా భవన్తి - అథాఽఽకాశోఽన్తఃకరణమనో
బుద్ధిచిత్తాహఙ్కారాః - వాయుస్సమానోదానవ్యానాఽపానప్రా
ణాః - వహ్నిః శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణాని - ఆపశ్శబ్దస్పర్శరూపరస
గన్ధాః పృథివీ వాక్పాణిపాదపాయూపస్థాః - జ్ఞానసఙ్కల్పనిశ్చయాఽనుస
న్ధానాఽభిమానా ఆకాశకార్యాఽన్తఃకరణవిషయాః - సమీకరణోన్న
యనగ్రహణశ్రవణోచ్ఛ్వాసా వాయుకార్యప్రాణాదివిషయాః - శబ్ద
స్పర్శరూపరసగన్ధా అగ్నికార్యజ్ఞానేన్ద్రియవిషయా అబాశ్రితాః వచ
నాదానగమనవిసర్గాఽఽనన్దాః పృథివీకార్యకర్మేన్ద్రియవిషయాః - కర్మ
జ్ఞానేన్ద్రియవిషయేషు ప్రాణతన్మాత్రవిషయా అన్తర్భూతాః మనో
బుద్ధ్యోశ్చిత్తాహఙ్కారౌ చాన్తర్భూతౌ - అవకాశవిధూతదర్శన
పిణ్డీకరణధారణాః సూక్ష్మతమా జైవాత్తన్మాత్రవిషయాః ఏవం ద్వాద
శాఙ్గాని ఆధ్యాత్మికాన్యాధిభౌతికాన్యాధిదైవికాని అత్ర నిశాకరచతు
ర్ముఖదిగ్వాతార్కవరుణాఽశ్వ్యగ్నీన్ద్రోపేన్ద్రప్రజాపతియమా ఇత్యు
పాధిదైవతరూపైర్ద్వాదశనాడ్యన్తఃప్రవృత్తాః ప్రాణాపానాద్యాస్స
జ్ఞానఙ్గదేవజ్ఞాతారః - అథ వ్యోమానిలానలజలాన్నానాం పఞ్చీకరణమిత్థం -
జ్ఞాతృత్వం సమానయోగేన శ్రోత్రద్వారా శబ్దగుణో వాగధిష్ఠిత ఆకా
శే తిష్ఠతి ఆకాశస్తిష్ఠతి మనో వ్యానయోగేన త్వగ్ద్వారా స్పర్శగుణః పా
ణ్యధిష్ఠితో వాయౌ తిష్ఠతి వాయుస్తిష్ఠతి - బుద్ధిరుదానయోగేన చక్షుర్ద్వా
రా రూపగుణః పాదాధిష్ఠితోఽగ్నౌ తిష్ఠత్యగ్నిస్తిష్ఠతి - చిత్తమపానయో
గేన జిహ్వాద్వారా రసగుణ ఉపస్థాధిష్ఠితోఽప్సు తిష్ఠత్యపస్తిష్ఠన్తి । అహ
ఙ్కారః ప్రాణయోగేన ఘ్రాణద్వారా గన్ధగుణో గుదాధిష్ఠితః పృథి
వ్యాం తిష్ఠతి పృథివీ తిష్ఠతీత్యేవం వేద ॥ అత్రైతే శ్లోకా భవన్తి ॥ పృథగ్భూ
తే షోడశ కలాః స్వార్ధభాగాన్ పరాన్ క్రమాత్ । అన్తఃకరణ వ్యానే

క్షీరసపాయోనభక్రమాత్। ముఖ్యాదూర్ధ్వపరో త్వత్రైర్భ్యస్తైర్భ్యస్తేభూ
తే చతుష్పథః। పూర్వమాకాశమాశ్రిత్య పృథివ్యాదిషు సంస్థితాః। ము
ఖ్యాదూర్ధ్వపరా జ్ఞేయా న పరానుత్తరాద్వయః। ఏవమంశో హ్యభూత్తస్మా
త్తేభ్యశ్చాంశో హ్యభూత్తథా। తస్మాదన్యోన్యమాశ్రిత్య హ్యోతం ప్రో
తమనుక్రమాత్। పంచభూతమయీ భూమిః సా చేతనసమన్వితా। తత
ఓషధయోఽన్నం చ తతః పిండాశ్చతుర్విధాః। రసాసృఙ్మాంస మేదోఽ
స్థిమజ్జాశుక్లాని ధాతవః। కేచిత్తద్యోగతః పిండా భూతేభ్యః సంభవాః క్వచి
త్। తస్మిన్నన్నమయః పిండో నాభిమండలసంస్థితః। అస్య మధ్యేఽస్తి హృ
దయం సనాళం పద్మకోశవత్। సత్త్వాఽన్తర్వర్తినో దేవాః కర్త్రహం
కారచేతనాః। అస్య బీజం తమః పిండం మోహరూపం జడం ఘనమ్। వర్త
తే కంఠమాశ్రిత్య మిశ్రీభూతమిదం జగత్। ప్రత్యగానందరూపాత్మా
మూర్ధ్ని స్థానే పరం పదే। అనంతశక్తిసంయుక్తో జగద్రూపేణ భాసతే। స
ర్వత్ర వర్తతే జాగ్రత్స్వప్నం జాగ్రతి వర్తతే। సుషుప్తం చ తురీయం చ
నాఽన్యాఽవస్థాసు కుత్రచిత్। సర్వదేశేష్వనుస్యూతశ్చతూరూపః శివా
త్మకః। యథా మహాఫలే సర్వే రసాః సర్వప్రవర్తకాః। తథైవాఽన్నమ
యే కోశే కోశాస్తిష్ఠంతి చాఽన్తరే। యథా కోశస్తథా జీవో యథా జీవ
స్తథా శివః। సవికారస్తథా జీవో నిర్వికారస్తథా శివః। కోశాస్తస్య వి
కారాస్తే హ్యవస్థాసు ప్రవర్తకాః। యథా రసాశయే ఫేనం మథనాదేవ
జాయతే। మనో నిర్మథనాదేవ వికల్పా బహవస్తథా। కర్మణా వర్తతే కర్మీ
తత్త్యాగాచ్ఛాంతిమాప్నుయాత్। అయనే దక్షిణే ప్రాప్తే ప్రపంచాఽభి
ముఖం గతః। అహంకారాభిమానేన జీవః స్యాద్ధి సదాశివః। స చాఽవి
వేకప్రకృతి సంగత్యా తత్ర ముహ్యతే। నానాయోనిశతం గత్వా శేతేఽసౌ
వాసనావశాత్। విమోక్షాత్సంచరత్యేవ మత్స్యః కూలద్వయం యథా।
తతః కాలవశాదేవ హ్యాత్మజ్ఞానవివేకతః। ఉత్తరాఽభిముఖో భూత్వా
స్థానాత్స్థానాంతరం క్రమాత్। మూర్ధ్న్యాధాయాత్మనః ప్రాణాన్యో
గాభ్యాసస్థితశ్చరన్। యోగాత్సంజాయతే జ్ఞానం జ్ఞానాద్యోగః ప్రవ

ర్తతే । యోగజ్ఞానపరో నిత్యం సయోగీన ప్రణశ్యతి । వికారస్తం శివం ప
శ్యేద్వికారశ్చ శివేన తు । యోగ ప్రకాశకం యోగైర్ధ్యాయే చ్చా
నన్యభావనః । యోగజ్ఞానే న విద్యేతే తస్య భావో న సిద్ధ్యతి । తస్మాద
భ్యాసయోగేన మనః ప్రాణాన్నిరోధయేత్ । యోగీ నిశితధారేణ క్షురే
ణైవ నికృన్తయేత్ । శిఖా జ్ఞానమయీ వృత్తిర్యమాద్యష్టాఙ్గసాధ
నైః । జ్ఞానయోగః కర్మయోగ ఇతి యోగో ద్విధా మతః । క్రియాయో
గమథేదానీం శృణు బ్రాహ్మణసత్తమ । అవ్యాకులస్య చిత్తస్య బన్ధనం విష
యే క్వచిత్ । యత్సంయోగో ద్విజశ్రేష్ఠ స చ ద్వైవిధ్యమశ్నుతే । కర్మ క
ర్తవ్యమిత్యేవ విహితేష్వేవ కర్మసు । బన్ధనం మనసో నిత్యం కర్మయోగస్స
ఉచ్యతే । యత్తు చిత్తస్య సతతమర్థే శ్రేయసి బన్ధనమ్ । జ్ఞానయోగస్స విజ్ఞే
యస్సర్వసిద్ధికరశ్శివః । యస్యోక్తలక్షణే యోగే ద్వివిధేఽప్యవ్యయం
మనః । స యాతి పరమం శ్రేయో మోక్షలక్షణమఞ్జసా । దేహేన్ద్రియే
షు వైరాగ్యం యమ ఇత్యుచ్యతే బుధైః । అనురక్తిః పరే తత్త్వే సతతం ని
యమస్స్మృతః । సర్వవస్తున్యుదాసీనభావమాసనముత్తమమ్ । జగత్సర్వ
మిదం మిథ్యాప్రతీతిః ప్రాణసంయమః । చిత్తస్యాన్తర్ముఖీభావః ప్రత్యా
హారస్తు సత్తమ । చిత్తస్య నిశ్చలీభావో ధారణా ధారణం విదుః । సోఽ
హం చిన్మాత్రమేవేతి చిన్తనం ధ్యానముచ్యతే । ధ్యానస్య విస్మృతిస్సమ్య
క్సమాధిరభిధీయతే । అహింసా సత్యమస్తేయం బ్రహ్మచర్యం దయాఽఽర్జవ
మ్ । క్షమా ధృతిర్మితాహారశ్శౌచం చేతి యమా దశ । తపస్సన్తుష్టిరాస్తి
క్యం దానమారాధనం హరేః । వేదాన్తశ్రవణం హ్రీశ్చ జపవ్రతాని లక్ష
ణమ్ । ఆసనాని తదఙ్గాని స్వస్తికాదీని వై ద్విజ । వర్ణ్యన్తే స్వస్తికం పా
దతలయోరుభయోరపి । పూర్వోత్తరే జానునీ ద్వే కృత్వాసనముదీరితమ్ ।
సవ్యే దక్షిణగుల్ఫం తు పృష్ఠపార్శ్వే నియోజయేత్ । దక్షిణేఽపి తథా సవ్యం
గోముఖం గోముఖం యథా । ఏకం చరణమన్యస్మిన్నూరావారోప్య నిశ్చ
లః । ఆస్తే యదిదమేనోఘ్నం వీరాసనముదీరితమ్ । గుదం నియమ్య గుల్ఫా
భ్యాం వ్యుత్క్రమేణ సమాహితః । యోగాసనం భవేదేతదితి యోగవిదో

వదత్యాధనఞ్జయః । చరన్త్యేకశ నాడీషు దశ ప్రాణాదివాయవః । ప్రాణాది పఞ్చకం తేషు ప్రధానం తత్ర చ ద్వయం । ప్రాణ ఏవాఽథవా శ్రేష్ఠో జీవాఽత్మానం బిభర్తి యః । ఆస్యనాసికయోర్మధ్యం హృదయం నాభిమణ్డలం । పాదాఙ్గుష్ఠమితి ప్రాణస్థానాని ద్విజసత్తమ । అపానశ్చరతి బ్రహ్మన్ గుదమేఢ్రోరుజానుషు । సమానస్సర్వగాత్రేషు సర్వవ్యాపీ వ్యవస్థితః । ఉదానస్సర్వసన్ధిస్థః పాదయోర్హస్తయోరపి । వ్యానశ్శ్రోత్రోరు కట్యాం చ గుల్ఫస్కన్ధగలేషు చ । నాగాదివాయవః పఞ్చ త్వగస్థ్యాదిషు సంస్థితాః । తున్దస్థం జలమన్నం చ రసాదిషు సమీకృతమ్ । తున్దమధ్యగతః ప్రాణస్తాని కుర్యాత్పృథక్ పృథక్ । ఇత్యాదిచేష్టనం ప్రాణః కరోతి చ పృథక్ స్థితం । అపానవాయుర్మూత్రాదేః కరోతి చ విసర్జనం । ప్రాణాపానాదిచేష్టాది క్రియతే వ్యానవాయునా । ఉజ్జీర్యతే శరీరస్థముదానేన నభస్వతా । పోషణాది శరీరస్య సమానః కురుతే సదా । ఉద్గారాదిక్రియో నాగః కూర్మోఽక్ష్యాదినిమీలనః । కృకరః క్షుతయోః కర్తా దత్తో నిద్రాదికర్మకృత్ । మృతగాత్రస్య శోభాదిర్ధనంజయ ఉదాహృతః । నాడీభేదం మరుద్భేదం మరుతాం స్థానమేవ చ । చేష్టాశ్చ వివిధాస్తాసాం జ్ఞాత్వైవం ద్విజసత్తమ । శుద్ధౌ యతేత నాడీనాం పూర్వోక్తజ్ఞానసంయుతః । వివిక్తదేశమాసాద్య సర్వసమ్బన్ధవర్జితః । యోగాఙ్గద్రవ్యసంపూర్ణం తత్ర దారుమయే శుభే । ఆసనే కల్పితే దర్భకుశకృష్ణాఽజినాదిభిః । తావదాసన ముత్సేధే తావద్ద్వయ సమాయతే । ఉపవిశ్యాఽసనం సమ్యక్స్వస్తికాదియథారుచి । బద్ధ్వా ప్రాగాసనం విప్ర ఋజుకాయ స్సమాహితః । నాసాఽగ్రన్యస్తనయనో దన్తైర్దన్తానసంస్పృశన్ । రసనాం తాలుని న్యస్య స్వస్థచిత్తో నిరామయః । ఆకుఞ్చితశిరః కించిన్నిబధ్నన్యోగముద్రయా । హస్తౌ యథోక్తవిధినా ప్రాణాయామం సమాచరేత్ । రేచనం పూరణం వాయోః శోధనం రేచనం తథా । చతుర్భిః క్లేశనం వాయోః ప్రాణాయామ ఉదీర్యతే । హస్తేన దక్షిణేనైవ పీడయేన్నాసికాపుటమ్ । శనైశ్శనైరథ బహిః ప్రక్షిపేత్పిఙ్గలాఽనిలమ్ । ఇడయా వాయుమాపూర్య బ్రహ్మన్ షోడశమాత్రయా ।

పూరితం కుమ్భయేత్పశ్చాచ్చతుష్షష్ట్యా తు మాత్రయా । ద్వాత్రింశన్మా
త్రయా సమ్యగ్రేచయేత్పిఙ్గళాఽనిలమ్ । ఏవం పునః పునః కార్యం వ్యు
త్క్రమానుక్రమేణ తు । సమ్పూర్ణకుమ్భవద్దేహం కుమ్భయేన్మాతరిశ్వ
నా । పూరణాన్నాడయస్సర్వాః పూర్యన్తే మాతరిశ్వనా । ఏవం కృతే
సతి బ్రహ్మన్ చరన్తి దశ వాయవః । హృదయామ్భోరుహం చాఽపి వ్యా
కోచం భవతి స్ఫుటమ్ । తత్ర పశ్యేత్పరాఽఽత్మానం వాసుదేవమకల్మషం ।
ప్రాతర్మధ్యన్దినే సాయమర్ధరాత్రే చ కుమ్భకాన్ । శనైరశీతిపర్యన్తం
చతుర్వారం సమభ్యసేత్ । ఏకాహమాత్రం కుర్వాణస్సర్వపాపైః ప్ర
ముచ్యతే । సంవత్సరత్రయాదూర్ధ్వం ప్రాణాయామపరో నరః । యోగ
సిద్ధో భవేద్యోగీ వాయుజిద్విజితేన్ద్రియః । అల్పాశీ స్వల్పనిద్రశ్చ తేజస్వీ
బలవాన్భవేత్ । అపమృత్యుమతిక్రమ్య దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్ ।
ప్రస్వేదజననం యస్య ప్రాణాయామస్తు సోఽధమః । కమ్పనం వపుషో యస్య
ప్రాణాయామేషు మధ్యమః । ఉత్థానం వపుషో యస్య స ఉత్తమ ఉదాహృ
తః । అధమే వ్యాధిపాపానాం నాశస్స్యాన్మధ్యమే పునః । పాపరోగమ
హావ్యాధి నాశస్స్యాదుత్తమే పునః । అల్పమూత్రోఽల్పవిష్ఠశ్చ లఘుదే
హో మితాశనః । పట్విన్ద్రియః పటుమతిః కాలత్రయవిదాత్మవాన్ ।
రేచకం పూరకం ముక్త్వా కుమ్భీకరణమేవ యః । కరోతి త్రిషు కాలేషు నై
వ తస్యాఽస్తి దుర్లభమ్ । నాభికన్దే చ నాసాగ్రే పాదాఙ్గుష్ఠే చ యత్న
వాన్ । ధారయేన్మనసా ప్రాణాన్ సన్ధ్యాకాలేషు వా సదా । సర్వరోగై
ర్వినిర్ముక్తో జీవేద్యోగీ గతక్లమః । కుక్షిరోగవినాశస్స్యాన్నాభికన్దేషు
ధారణాత్ । నాసాఽగ్రే ధారణాద్దీర్ఘమాయుస్స్యాద్దేహలాఘవమ్ ।
బ్రాహ్మే ముహూర్తే సమ్ప్రాప్తే వాయుమాకృష్య జిహ్వయా । పిబతస్త్రి
షు మాసేషు వాక్సిద్ధిర్మహతీ భవేత్ । అభ్యాసతశ్చ షణ్మాసాన్మహారో
గవినాశనమ్ । యత్ర యత్ర ధృతో వాయురఙ్గే రోగాదిదూషితే । ధారణా
దేవ మరుతస్తత్తదారోగ్యమశ్నుతే । మనసో ధారణాదేవ పవనో ధారి
తో భవేత్ । మనసస్స్థాపనే హేతురుచ్యతే ద్విజపుఙ్గవ । కరణాని సమా

వృత్త్యా విషమేష్వభ్యస్య సమాహితః । అపానమూర్ధ్వమాకృష్య ఉదరోప
రి ధారయేత్ । బధ్నన్కరాభ్యాం శ్రోత్రాది కరణాని యథాతథమ్। యు
ఞ్జానస్య యథోక్తేన వర్త్మనా స్వవశం మనః। మనశ్చకృష్టస్య వై వాయుస్స్వ
వశే స్థాప్యతే సదా । నాసికాపుటయోః ప్రాణః పర్యాయేణ ప్రవర్తతే ।
తిస్రశ్చ నాడికాస్తాసు సయావన్త్యశ్చరత్యయమ్। శఙ్ఖినీవివరే యామ్యే
ప్రాణః ప్రాణభృతాం సతామ్ । తావన్తశ్చ పునః కాలం సౌమ్యే చరతి స
న్తతమ్ । ఇత్థం క్రమేణ చరతా వాయునా వాయుజిన్నరః। అహశ్చ రాత్రిం
పక్షం చ మాసమృత్వయనాదికమ్ । అన్తర్ముఖో విజానీయాత్కాల
భేదం సమాహితః। అఙ్గుష్ఠాదిస్వావయవస్ఫురణాదర్శనైరపి । అరిష్టైర్జీవి
తస్యాఽపి జానీయాత్క్షయమాత్మనః । జ్ఞాత్వా యతేత కైవల్యప్రాప్తయే
యోగవిత్తమః । పాదాఙ్గుష్ఠే కరాఙ్గుష్ఠే స్ఫురణం యస్య న శ్రుతిః। తస్య
సంవత్సరాదూర్ధ్వం జీవితస్య క్షయో భవేత్ । మణిబన్ధే తథా గుల్ఫే స్ఫుర
ణం యస్య నశ్యతి । షాణ్మాసావధిరేతస్య జీవితస్య స్థితిర్భవేత్ । కూ
ర్పరే స్ఫురణం యస్య తస్య త్రైమాసికీ స్థితిః । కుక్షిమేహనపార్శ్వే చ స్ఫు
రణానుపలమ్భనే । మాసాఽవధిర్జీవితస్య తదర్ధస్య తు దర్శనే। ఆశ్రితే జఠరే
ద్వారే దినాని దశ జీవితమ్।జ్యోతిః ఖద్యోతవద్యస్య తదర్ధం తస్య జీవితమ్।జి
హ్వాగ్రాదర్శనే త్రీణి దినాని స్థితిరాత్మనః। జ్వాలాయా దర్శనే మృత్యుర్ద్విది
నే భవతి ధ్రువమ్।ఏవమాదీన్యరిష్టాని దృష్ట్వాయుఃక్షయకారణమ్। నిశ్శ్రే
యసాయ యుఞ్జీత జపధ్యానపరాయణః । మనసా పరమాత్మానం ధ్యా
త్వా తద్రూపతామియాత్ । యద్యష్టాదశభేదేషు మర్మస్థానేషు ధారణ
మ్ । స్థానాత్స్థానం సమాకృష్య ప్రత్యాహారస్స ఉచ్యతే । పాదాఙ్గుష్ఠం
తథా గుల్ఫం జఙ్ఘామధ్యం తథైవ చ । మధ్యమూర్వోశ్చ మూలం చ పాయు
ర్హృదయమేవ చ । మేహనం దేహమధ్యం చ నాభిం చ గళకూర్పరమ్। తా
లుమూలం చ మూలం చ ఘ్రాణస్యాఽక్ష్ణోశ్చ మణ్డలమ్। భ్రువోర్మధ్యం లలా
టం చ మూలమూర్ధ్వం చ జానునీ। మూలం చ కరయోర్మూలం మహాన్త్యే
తాని వై ద్విజ । పఞ్చభూతమయే దేహే భూతేష్వేతేషు పఞ్చసు। మనసో

ధారణం యత్తు క్రియతే సత్త్వస్య చయమాదిభిః । ధారణా సా చ సంసార సాగరో
త్తారకారణమ్ । ఆజానుపాదపర్యన్తం పృథివీస్థానమిష్యతే । పిత్తలా చ
తురశ్రా వా వసుధా వజ్రలాఞ్ఛితా । స్మర్తవ్యా పఞ్చఘటికాస్తత్రాఽఽరోప్య
ప్రభఞ్జనమ్ । ఆజానుకటిపర్యన్తమపాంస్థానం ప్రకీర్తితమ్ । అర్ధచన్ద్రస
మాకారం శ్వేతమర్జునలాఞ్ఛితమ్ । స్మర్తవ్యమమ్భశ్శ్వసనమారోప్య ద
శ నాడికాః । ఆదేహమధ్యకట్యన్తమగ్నిస్థానముదాహృతమ్ । తత్ర సి
న్దూరవర్ణోఽగ్నిర్జ్వలనో దశ పఞ్చ చ । స్మర్తవ్యో నాడికాః ప్రాణం కృత్వా
కుమ్భే తథేరితమ్ । నాభేరుపరి నాసాన్తం వాయుస్థానం తు తత్ర వై । వేది
కాకారవద్ధూమ్రో బలవాన్ భూతమారుతః । స్మర్తవ్యః కుమ్భకేనైవ ప్రా
ణమారోప్య మారుతే । ఘటికా వింశతిస్తస్మాద్ఘ్రాణాద్బ్రహ్మబిలావ
ధి । వ్యోమస్థానం నభస్తత్ర భిన్నాఞ్జనసమప్రభమ్ । ధ్యేయం మారుత
మారోప్య కుమ్భకేనైవ యత్నవాన్ । పృథివ్యంశే తు దేహస్య చతుర్బా
హుం కిరీటినమ్ । అనిరుద్ధం హరిం యోగీ యతేత భవముక్తయే । అబంశే
పూరయేద్యోగీ నారాయణముదగ్రధీః । ప్రద్యుమ్నమగ్నౌ వాయ్వంశే స
ఙ్కర్షణమతః పరమ్ । వ్యోమాంశే పరమాత్మానం వాసుదేవం సదా స్మ
రేత్ । అచిరాదేవ తత్ప్రాప్తిర్యుఞ్జానస్య న సంశయః । బద్ధ్వా యోగాఽఽ
సనం పూర్ణం హృద్దేశే హృదయాఞ్జలిః । నాసాగ్రే న్యస్తనయనో జిహ్వాం
కృత్వా చ తాలుని । దన్తైర్దన్తాననంస్పృశ్య ఊర్ధ్వకాయ స్సమాహితః ।
సంయమేచ్చేన్ద్రియగ్రామమాత్మబుద్ధ్యా విశుద్ధయా । చిన్తనం వాసుదేవ
స్య పరస్య పరమాత్మనః । స్వరూపవ్యాప్తరూపస్య ధ్యానం కైవల్యసిద్ధి
దమ్ । యామమాత్రం వాసుదేవం చిన్తయేత్కుమ్భకేన యః । సప్తజన్మా
ఽర్జితం పాపం తస్య నశ్యతి యోగినః । నాభికన్దాత్సమారభ్య యావద్ధృద
యగోచరమ్ । జాగ్రద్వృత్తిం విజానీయాత్కణ్ఠస్థం స్వప్నవర్తనమ్ । సు
షుప్తం తాలుమధ్యస్థం తుర్యం భ్రూమధ్యసంస్థితమ్ । తుర్యాతీతం పరం బ్ర
హ్మ బ్రహ్మరన్ధ్రే తు లక్షయేత్ । జాగ్రద్వృత్తిం సమారభ్య యావద్బ్ర
హ్మబిలాన్తరమ్ । తత్రాఽఽత్మాయం తురీయస్య తుర్యాన్తే విష్ణురుచ్యతే

ధ్యానేనైవసమాయుక్తో వ్యోమ్నిచాఽత్యన్తనిర్మలే । సూర్యకోటిద్యు
తిధరంనిత్యోదితమధోక్షజమ్ । హృదయాఽమ్బురుహాసీనంధ్యాయేద్వా
విశ్వరూపిణమ్ । అనేకాఽకారఖచితమనేకవదనాఽన్వితమ్ । అనేకభు
జసంయుక్తమనేకాఽయుధమణ్డితమ్ । నానావర్ణధరందేవం శాన్తము
గ్రముదాయుధమ్ । అనేకనయనాఽకీర్ణం సూర్యకోటిసమప్రభమ్ । ధ్యా
యతోయోగినస్సర్వం మనోవృత్తిర్వినశ్యతి । హృత్పుణ్డరీకమధ్యస్థంచై
తన్యంజ్యోతిరవ్యయమ్ । కదమ్బగోళకాఽకారం తుర్యాతీతంపరాత్పర
మ్ । అనన్తమానన్దమయంచిన్మయంభాస్వరంవిభుమ్ । నివాతదీపసదృ
శమకృత్రిమమణిప్రభమ్ । ధ్యాయతోయోగినస్తస్య ముక్తిఃకర తలేస్థి
తా । విశ్వరూపస్య దేవస్య రూపంయత్కిఞ్చిదేవహి । స్థవీయస్సూక్ష్మ
మన్యద్వాపశ్యన్హృదయపఙ్కజే । ధ్యాయతోయోగినోయస్తు సాక్షా
దేవప్రకాశతే । అణిమాదిఫలంచైవసుఖేనైవోపజాయతే । జీవాత్మ
నఃపరస్యాఽపియద్యేవముభయోరపి । అహమేవపరంబ్రహ్మబ్రహ్మాహ
మితిసంస్థితిః । సమాధిస్సతువిజ్ఞేయస్సర్వవృత్తివివర్జితః । బ్రహ్మసంపద్య
తేయోగీనభూయస్సంసృతింవ్రజేత్ । ఏవంవిశోధ్యతత్త్వాఽనియోగీనిస్స్పృ
హచేతసా । యథానిరిన్ధనోవహ్నిస్స్వయమేవప్రశామ్యతే । గ్రాహ్యా
భావేమనఃప్రాణోనిశ్చయజ్ఞానసంయుతః । శుద్ధసత్త్వప్రలీనోజీవస్సై
న్ధవపిణ్డవత్ । మోహజాలకసఙ్ఘాతోవిశ్వంపశ్యతిస్వప్నవత్ । సుషుప్తి
వద్యశ్చరతిస్వభావపరినిశ్చలః । నిర్వాణపదమాశ్రిత్య యోగీకైవల్యమ
శ్నుత ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥పూర్ణమదఇతి శాన్తిః॥ ॥

హరిః ఓమ్

॥ త్రిశిఖిబ్రాహ్మణోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౪౪.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

॥అథాథర్వణీ - సీతోపనిషత్॥ ౪౫.

ఓం॥ ॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥ ॥ఓం

ఓం॥ దేవాహవై ప్రజాపతి మబ్రువన్ కాసీతాకింరూపమితి । స హోవాచ ప్రజాపతిః । సాసీతా ఇతి మూలప్రకృతి రూపత్వా త్సాసీతా ప్రకృతిస్స్మృతా । ప్రణవప్రకృతి రూపత్వా త్సాసీతా ప్రకృతి రిత్యుచ్యతే । సీతాఇతిత్రివర్ణాత్మా సాక్షాన్మాయా మయా భవేత్ । విష్ణుఃప్రపంచబీజంచమాయాఈకారఉచ్యతే। సకారస్సత్యమమృతం ప్రాప్తిస్సోమశ్చకీర్త్యతే। తకారస్తారలక్ష్మ్యాచవైరాజఃప్రస్తరస్స్మృతః। ఇకారరూపిణీసోమామృతావయవదివ్యాలంకారస్రఙ్మౌక్తికాద్యాభరణాలంకృతామహామాయావ్యక్తరూపిణీవ్యక్తాభవతి।ప్రథమాశబ్దబ్రహ్మమయీస్వాధ్యాయకాలేప్రసన్నా। ఉద్భావనకరీసాత్మికా।ద్వితీయాభూతలేహలాగ్రేసముత్పన్నా।తృతీయాఇకారరూపిణీఅవ్యక్తస్వరూపాభవతీతి సీతాఇత్యుదాహరంతిశౌనకీయె। శ్రీరామసాన్నిధ్యవశాజ్జగదానందకారిణీ। ఉత్పత్తిస్థితిసంహారకారిణీసర్వ దేహినాం। సీతాభగవతీజ్ఞేయా మూలప్రకృతి సంజ్ఞితా । ప్రణవత్వాత్ప్రకృతిరితి వదంతిబ్రహ్మవాదినఇతి। అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసేతిచ। సాసర్వవేద మయీసర్వదేవమయీసర్వలోకమయీ సర్వకీర్తిమయీ సర్వమయీసర్వధర్మమయీసర్వాధారకార్యకారణమయీ మహాలక్ష్మీర్దేవేశస్యభిన్నాభిన్నరూపాచేతనా చేతనాత్మికాబ్రహ్మస్థావరాత్మాతద్గుణకర్మవిభాగభేదాచ్ఛరీరరూపాదేవర్షిమనుష్యగంధర్వరూపా అసుర రాక్షసభూతప్రేతపిశాచభూతాదిభూతశరీరరూపాభూతేంద్రియమనః ప్రాణరూపేతిచ విజ్ఞాయతే। సాదేవీత్రివిధాభవతిశక్త్యాత్మనా।ఇచ్ఛాశక్తి క్రియాశక్తి స్సాక్షాచ్ఛక్తిరితి। ఇచ్ఛాశక్తిస్త్రివిధాభవతి। శ్రీభూమినీళాత్మికా। భద్రరూపిణీ ప్రభావరూపిణీ సోమసూర్యాగ్నిరూపాభవతి। సోమాత్మికా

ఓషధీనాం ప్రభవతి కల్పవృక్ష పుష్పఫలలతా గుల్మాత్మికా ఔషధభే
షజాత్మికా అమృతరూపా దేవానాం మహస్తోమఫలప్రదా అమృతేనతృ
ప్తింజనయతి । దేవానామన్నేనపశూనాం తృణేనతత్తజ్జీవానాంసూర్యా
దిసకలభువనప్రకాశినీ దివాచరాత్రిః కాలకలానిమేషమారభ్య ఘటికా
ష్టయామదివసవారరాత్రిభేదేన పక్షమాసర్త్వయన సంవత్సరభేదేనమ
నుష్యాణాంశతాయుఃకల్పనయాప్రకాశమానా చిరక్షిప్రవ్యపదేశేన నిమే
షమారభ్య పరార్ధపర్యంతం కాలచక్రంజగచ్చక్ర మిత్యాదిప్రకారే
ణచక్రవత్పరి వర్తమానా సర్వస్యైతస్యైవ కాలస్యవిభాగవిశేషాః ।
ప్రకాశరూపాఃకాలరూపాభవంతి। అగ్నిరూపాఅన్నపానాదిప్రాణినాం
క్షుత్తృష్ణాత్మికాదేవానాంముఖరూపావ నౌషధీనాంశీతోష్ణ రూపాకా
ష్ఠేష్వంతర్బహిశ్చ నిత్యానిత్యరూపాభవతి । శ్రీదేవీత్రివిధం రూపంకృ
త్వాభగవత్సంకల్పానుగుణ్యేనలోక రక్షణార్థంరూపంధారయతి । శ్రీరితి
లక్ష్మీరితిలక్ష్యమాణా భవతీతివిజ్ఞాయతే । భూదేవీససాగరాంభః సప్త
ద్వీపావసుంధరా భూరాదిచతుర్దశభువనానామాధారాధేయాప్రణవా
త్మికాభవతి।నీళాచముఖవిద్యున్మాలినీసర్వౌషధీనాంసర్వప్రాణినాంపో
షణార్థం సర్వరూపాభవతి । సమస్తభువనస్యాధో భాగేజలాకారా
త్మికా మండూకమయేతి భువనాధారేతివిజ్ఞాయతే క్రియాశక్తిస్వరూ
పం । హరేర్ముఖాన్నాదః । తన్నాదాద్బిందుః బిందోరోంకార ఓంకా
రాత్పరతోరామ వైఖానసపర్వత స్తత్పర్వతే కర్మజ్ఞానమయీభిర్బహు
శాఖాభవంతి । తత్రత్రయీమయగ్ సర్వార్థదర్శనం । ఋగ్యజుస్సా
మరూపత్వాత్త్రయీతిపరికీర్తితా । కార్యసిద్ధేనచతుర్ధాపరికీర్తి
తా । ఋచోయజూంషిసామాని అథర్వాంగిరస స్తథా । చతుర్ముఖ
త్వ ప్రధానత్వాల్లింగాద త్రితయం త్రయీ । అథర్వాంగిరసం రూపం
సామఋగ్యజురాత్మకం। తథాదిశంత్యాభి చారసామాన్యేన పృథక్ పృథ
క్ । ఏకవింశతిశాఖాయా మృగ్వేదఃపరికీర్తితః । శతంచనవశాఖాస్వ
ర్యజుషామేవ జన్మనాం । సామ్నః సహస్రశాఖాస్యుః పంచశాఖా అ

థర్వణః । వైఖానసమత స్తస్మి న్నాదౌప్రత్యక్షదర్శనం । స్మర్యతేము
నిభిర్నిత్యం వైఖానస మతఃపరం । కల్పోవ్యా కరణంశిక్షా నిరుక్తం
జ్యోతిషంఛందః ఏతానిషడంగాని। ఉపాంగమయనంచైవ మీమాంసా
న్యాయవి స్తరః । ధర్మజ్ఞసేవితార్థంచ వేదవేదోధికంతథా । నిబంధా
స్సర్వశాఖాచ సమయాచారసంగతిః। ధర్మశాస్త్రంమహర్షీణామంతః
కరణసంభృతం। ఇతిహాసపురాణాఖ్య ముపాంగశ్చప్రకీర్తితః । వాస్తు
వేదోధనుర్వేదో గాంధర్వశ్చతథామునే । ఆయుర్వేదశ్చపంచైతే ఉప
వేదాఃప్రకీర్తితాః । దండోనీతిశ్చవార్తాచవిద్యావాయుజయఃపరః।ఏ
కవింశతిభేదోయం స్వప్రకాశఃప్రకీర్తితః । వైఖానస ఋషేఃపూర్వం
విష్ణో వా ణీ స ము ద్భ వేత్ । త్రయీ రూ పే ణ సం కల్ప్య
ఇ త్థం దే హే వి జృం భ తే। సం ఖ్యా రూ పే ణ స్సం క ల్ప్య
వైఖానసఋషేఃపురా । ఉదితోయాదృశఃపూర్వంతాదృశంశృణుమేఖి
లం । శశ్వద్బ్రహ్మమయంరూపంక్రియాశక్తిరుదాహృతా । సాక్షాచ్ఛ
క్తిర్భగవతః స్మరణమాత్రరూపావిర్భావప్రాదుర్భావాత్మికానిగ్రహా
నుగ్రహ రూపా శాంతితేజో రూపావ్యక్తావ్యక్త కారణచరణ సమగ్రావ
యవముఖ వర్ణ భేదాభేద రూపాభగవ త్సహచారిణీ అనపాయినీఅనవ
రతసహాశ్రయిణీ ఉదితానుదితాకారానిమేషోన్మేషసృష్టిస్థితిసంహా
రతిరోధానానుగ్రహాది సర్వశక్తిసామర్థ్యాత్సాక్షాచ్ఛక్తిరితిగీయతే।
ఇచ్ఛాశక్తిస్త్రివిధాప్రలయావస్థాయాం విశ్రమణార్థం భగవతో దక్షి
ణవక్షస్స్థలే శ్రీవత్సాకృతిర్భూత్వావిశ్రమయతీతిసా యోగశక్తిః। భో
గశక్తిర్భోగరూపా కల్పవృక్షకామధేను చింతామణి శంఖపద్మనిధ్యా
దినవనిధిసమాశ్రితా భగవదుపాసకానాం కామనయా అకామనయా
వా భక్తియుక్తనరంనిత్యనైమిత్తికకర్మభిరగ్నిహోత్రాదిభిర్వాయ
మనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధ్యానధారణసమాధిభిర్వాల
మనణ్వపిగోపుర ప్రాకారాదిభి ర్విమానాదిభిస్సహ భగవద్విగ్రహా
ర్చా పూజోపకరణై రర్చనైస్స్నానాదిభిర్వా పితృపూజాదిభిర

స్నపనాదిభిర్వా భగవత్ప్రీత్యర్థ ముక్త్వా సర్వం క్రియతే । అథాతో వీరశక్తి శ్చతుర్భుజా భయవరద పద్మధరా కిరీటాభరణాదియుతా సర్వ దేవైః పరివృతా కల్పతరు మూలే చతుర్భిర్గజై ర్రత్నఘటై రమృతజలై రభిషిచ్యమానా సర్వదైవతై ర్బ్రహ్మాదిభి ర్వంద్యమానా అణిమాద్యష్టై శ్వర్యయుతా సమ్ముఖే కామధేనునా స్తూయమానా వేద శాస్త్రాదిభిః స్తూయమానా జయాద్యప్సరస్త్రీభిః పరిచర్య మాణా ఆదిత్య సోమాభ్యాం దీపాభ్యాం ప్రకాశ్యమానా తుంబురు నారదాదిభిర్గీయమానా రాకాసి నీవాలీభ్యాం ఛత్రేణ హ్లాదినీ మాయాభ్యాం చా మరేణ స్వాహాస్వధా భ్యాం వ్యజనేన భృగుపుణ్యాదిభి రభ్యర్చ్యమానా దేవీ దివ్యసింహాసనే పద్మాసనారూఢా సకల కారణకార్యకరీ లక్ష్మీర్దేవస్య పృథగ్భవన కల్ప నా । అలంచకార స్థిరా ప్రసన్నలోచనా సర్వదైవతైః పూజ్యమానా వీర లక్ష్మీ రితి విజ్ఞాయత ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః ॥

॥ ఇతి సీతోపనిషత్సమాప్తా ॥ ॥౪౫॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

॥ ॥ అథ సామవేదే - యోగచూడామణ్యుపనిషత్ ౪౬

॥ఓం॥ ఆప్యాయంత్వితి శాన్తిః ॥ ఓం॥

ఓం ॥ యోగచూడామణిం వక్ష్యే యోగినాం హితకామ్యయా । కైవల్యసిద్ధిదంగూఢం సేవితం యోగవిత్తమైః । ఆసనం ప్రాణసంరోధః ప్ర త్యాహారశ్చ ధారణా । ధ్యానం సమాధి రేతాని యోగాంగాని భవంతి ష ట్ । ఏకం సిద్ధాసనం ప్రోక్తం ద్వితీయం కమలాసనం । షట్చక్రం షోడశా ధారం త్రిలక్ష్యం వ్యోమపంచకం । స్వదేహే యో న జానాతి తస్య సిద్ధిః క థం భవేత్ । చతుర్దళం స్యాదాధారం స్వాధిష్ఠానం చ షడ్దళం । నాభౌ ద

శదళంపద్మంహృదయంద్వాదశారకం । షోడశారంవిశుద్ధాఖ్యం భ్రూమ
ధ్యేద్విదళంతథా । సహస్రదళసంఖ్యాతంబ్రహ్మరంధ్రే మహాపథి । ఆధా
రంప్రథమంచక్రంస్వాధిష్ఠానంద్వితీయకం । యోనిస్థానం ద్వయోర్మధ్యే
కామరూపంనిగద్యతే । కామాఖ్యంచగుదస్థానేపంకజంతు చతుర్దళం।
తన్మధ్యేప్రోచ్యతేయోనిః కామాఖ్యాసిద్ధవందితా । తస్యమధ్యే మహాలిం
గంపశ్చిమాభిముఖంస్థితం। నాభౌతుమణివద్బింబంయోజానాతిసయోగవి
త్ । తప్తచామీకరాభాసంతటిల్లేఖేవవిస్ఫురత్ । త్రికోణం తత్పురం
వహ్నేరధో మేఢ్రాత్ప్రతిష్ఠితం । సమాధౌపరమంజ్యోతి రనంతంవిశ్వ
తోముఖం । తస్మిన్దృష్టేమహాయోగేయాతాయాతోనవిద్యతే । స్వశ
బ్దేనభవేత్ప్రాణస్స్వాధిష్ఠానంతదాశ్రయః । స్వాధిష్ఠానాశ్రయాదస్మా
న్మేఢ్రమేవాభిధీయతే । తంతునామణివత్ప్రోతో యత్రకందస్సుషుమ్న
యా । తన్నాభిమండలేచక్రం ప్రోచ్యతేమణిపూరకం । ద్వాదశారే మ
హాచక్రేపుణ్యపాపవివర్జితే । తావజ్జీవోభ్రమత్యేవం యావత్తత్త్వంన
విందతి । ఊర్ధ్వంమేఢ్రాదధోనాభేఃకందేయోనిః ఖగాండవత్ । తత్ర
నాడ్యస్సముత్పన్నాస్సహస్రాణాంద్విసప్తతిః । తేషునాడీ సహస్రేషుద్వి
సప్తతిరుదాహృతాః । ప్రధానాః ప్రాణవాహిన్యోభూయస్తాసుదశస్మృ
తాః । ఇడాచపింగళాచైవ సుషుమ్నాచతృతీయగా । గాంధారీహస్తి
జిహ్వాచపూషాచైవయశస్వినీ । అలంబుసాకుహూశ్చైవ శంఖినీ దశ
మీస్మృతా । ఏతన్నాడీమహాచక్రం జ్ఞాతవ్యంయోగిభిస్సదా । ఇడావా
మేస్థితాభాగేదక్షిణేపింగళాస్థితా । సుషుమ్నామధ్యదేశేతు గాంధారీ
వామచక్షుషి । దక్షిణేహస్తిజిహ్వాచపూషాకర్ణేచదక్షిణే। యశస్వినీ
వామకర్ణేచాననేచాప్యలంబుసా । కుహూశ్చలింగదేశేతు మూలస్థానే
తుశంఖినీ । ఏవంద్వారంసమాశ్రిత్యతిష్ఠంతేనాడయః క్రమాత్ । ఇడా
పింగళసౌషుమ్నాఃప్రాణమార్గేచసంస్థితాః। సతతంప్రాణవాహిన్య
స్సోమసూర్యాగ్నిదేవతాః । ప్రాణాపానసమానాఖ్యావ్యానోదానౌచ
వాయవః । నాగఃకూర్మోఽథకృకరో దేవదత్తోధనంజయః । హృదిప్రాణఃస్థి

తోనిత్యమపానోగుదమండలే । సమానోనాభిదేశేతు ఉదానః కంఠమ
ధ్యగః । వ్యానస్సర్వశరీరేతుప్రధానాఃపంచవాయవః । ఉద్గారేనాగఆ
ఖ్యాతః కూర్మఉన్మీలనేతథా । కృకరఃక్షుత్కృతోజ్ఞేయో దేవదత్తోవి
జృంభణే । నజహాతిమృతంవాపిసర్వవ్యాపీ ధనంజయః । ఏతే నాడీషుస
ర్వాసుభ్రమంతేజీవజంతవః । ఆక్షిప్తోభుజదండేనయథాచలతి కందుకః
ప్రాణాపానసమాక్షిప్తస్తథాజీవోనతిష్ఠతి । ప్రాణాపానవశోజీవోహ్య
ధశ్చోర్ధ్వంచధావతి । వామదక్షిణమార్గాభ్యాం చంచలత్వాన్నదృ
శ్యతే । రజ్జుబద్ధోయథాశ్యేనోగతోప్యాకృష్యతేపునః । గుణబద్ధస్తథా
జీవఃప్రాణాపానేనకర్షతి । ప్రాణాపానవశోజీవః హ్యధశ్చోర్ధ్వంచ
ధావతి । అపానఃకర్షతిప్రాణంప్రాణోపానంచకర్షతి । ఊర్ధ్వాధ
స్సంస్థితావేతౌయోజానాతిసయోగవిత్ ।హకారేణబహిర్యాతిసకారేణ
విశేత్పునః । హంసహంసేత్యముంమంత్రం జీవోజపతి సర్వదా । షట్ఛ
తానిదివారాత్రంసహస్రాణ్యేకవింశతిః । ఏతత్సంఖ్యాన్వితంమంత్రం జీవో
జపతిసర్వదా । అజపానామగాయత్రీ యోగినాం మోక్షదాసదా । అ
స్యాస్సంకల్పమాత్రేణసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే । అనయాసదృశీవిద్యా
అనయాసదృశోజపః । అనయాసదృశంజ్ఞానంనభూతంనభవిష్యతి। కుండ
లిన్యాంసముద్భూతాగాయత్రీప్రాణధారిణీ । ప్రాణవిద్యామహావిద్యా
యస్తాంవేదసవేదవిత్ । కందోర్ధ్వేకుండలీశక్తిరష్టధాకుండలాకృతిః
బ్రహ్మద్వారముఖంనిత్యంముఖేనాచ్ఛాద్యతిష్ఠతి। యేనద్వారేణ గంతవ్య
బ్రహ్మద్వారమనామయం । ముఖేనాచ్ఛాద్యతద్ద్వారంప్రసుప్తాపరమేశ్వ
రీ । ప్రబుద్ధావహ్నియోగేన మనసామరుతాసహ । సూచివద్గాత్రమా
దాయవ్రజత్యూర్ధ్వంసుషుమ్నయా । ఉత్పాటయేత్కవాటంతు య
థాకుంచికయాహఠం । కుండలిన్యాతథాయోగీ మోక్షద్వారంప్రభే
దయేత్ ।కృత్వాసంపుటితౌకరౌదృఢతరంబద్ధ్వాతుపద్మాసనం గాఢంవ
క్షసిసన్నిధాయచుబుకం ధ్యానంచతచ్చేష్టితం । వారంవారమపానమ
ర్ధ్వమనిలం ప్రోచ్చారితంపూరితం ముంచన్ప్రాణముపైతిబోధమతు

శక్తిప్రభావాన్నరః । అంగానాంమర్దనంకృత్వా శ్రమసం జాతవారి
ణా । కట్వామ్లలవణ త్యాగీక్షీరభోజనమాచరేత్ । బ్రహ్మచారీమితాహా
రో యోగీయోగపరాయణః। అబ్దాదూర్ధ్వంభవేత్సిద్ధో నాత్రకార్యావి
చారణా। సుస్నిగ్ధమధురాహారశ్చతుర్థాంశవివర్జితః । భుంజతేశివసం
ప్రీత్యైమితాహారస్సఉచ్యతే । కందోర్ధ్వేకుండలీశక్తిరష్టధాకుండలా
కృతిః । బంధనాయచమూఢానాం యోగినాంమోక్షదాసదా । మహా
ముద్రానభోముద్రా ఉడ్యాణంచజలంధరం । మూలబంధంచయోవేత్తి
సయోగీముక్తిభాజనం । పార్ష్ణిఘాతేనసంపీడ్యయోనిమాకుంచయేద్దృ
ఢం । అపానమూర్ధ్వమాకృష్య మూలబంధోఽభిధీయతే । అపానప్రా
ణయోరైక్యం క్షయాన్మూత్రపురీషయోః । యువాభవతివృద్ధోఽపిసతతం
మూలబంధనాత్ । ఉడ్యాణంకురుతేయస్మా దవిశ్రాంతంమహాఖగః ।
ఉడ్డియాణంతదేవస్యా న్మృత్యుమాతంగకేసరీ । ఉదరాత్పశ్చిమంతాణ
మధోనాభేర్నిగద్యతే । ఉడ్యాణముదరేబంధ స్తత్రబంధోఽభిధీయతే। బ
ధ్నాతిహిశిరోజాత మధోగామినభోజలం । తతోజాలంధరోబంధః కం
ఠదుఃఖౌఘనాశనః । జాలంధరేకృతేబంధే కంఠసంకోచలక్షణే । నపీ
యూషంపతత్యగ్నౌ నచవాయుః ప్రధావతి । కపాలకుహరేజిహ్వా ప్రవి
ష్టావిపరీతగా । భ్రువోరంతర్గతాదృష్టిర్ముద్రాభవతిఖేచరీ । నరోగో
మరణంతస్య ననిద్రా నక్షుధాతృషా । నచమూర్ఛాభవేత్తస్య యో
ముద్రాంవేత్తిఖేచరీం । పీడ్యతేనచరోగేణ లిప్యతేనచకర్మభిః । బాధ్య
తేనచకేనాపి యోముద్రాంవేత్తిఖేచరీం । చిత్తంచరతిఖేయస్మాజ్జిహ్వా
చరతిఖేయతః । తేనేయంఖేచరీముద్రాసర్వసిద్ధనమస్కృతా । బిందు
మూలశరీరాణి సిరాయత్రప్రతిష్ఠితాః । భావయంతిశరీరాణి ఆపాదత
లమస్తకం । ఖేచర్యాముద్రితంయేన వివరంలంబికోర్ధ్వతః । నతస్యక్షీ
యతేబిందుః కామిన్యాలింగితస్యచ । యావద్బిందుఃస్థితోదేహే తావ
న్మృత్యుభయంకుతః । యావద్బద్ధానభోముద్రా తావద్బిందుర్నగచ్ఛ
తి । జ్వలితోఽపియథాబిందుస్సంప్రాప్తశ్చహుతాశనం । వ్రజత్యూర్ధ్వం

గతశ్చ క్షణ నిరుద్ధో యోనిముద్రయా । సపునర్ద్వివిధో బిందుః పాండరో లోహితస్తథా । పాండరం శుక్లమిత్యాహు ర్లోహితాఖ్యం మహారజః । సింధూరవ్రాతసంకాశం రవిస్థానస్థితం రజః । శశిస్థాన స్థితం శుక్లం తయో రైక్యం సుదుర్లభం । బిందు బ్రహ్మా రజశ్శక్తి ర్బిందురిందూ రజో రవిః । ఉభయోస్సంగమాదేవ ప్రాప్యతే పరమం పదం । వాయునా శక్తి చాలేన ప్రేరితం చ యథా రజః । యాతి బిందుస్సదైకత్వం భవేద్దివ్యవపుస్తదా । శుక్లం చంద్రేణ సంయుక్తం రజస్సూర్యేణ సంగతం । తయోస్సమరసైకత్వం యో జానాతి స యోగవిత్ । శోధనం నాడిజాలస్య చాలనం చంద్రసూర్యయోః । రసానాం శోషణం చైవ మహాముద్రాభిధీయతే । వక్షోన్యస్తహనుర్నిపీడ్య సుచిరం యోనించ వామాంఘ్రిణా హస్తాభ్యామనుధారయన్ప్రసరితం పాదం తథా దక్షిణం । ఆపూర్య శ్వసనేన కుక్షియుగళం బధ్వా శనై రేచయే దేష వ్యాధివినాశినీ సుమహతీ ముద్రా నృణాం కథ్యతే । చంద్రాంశేన సమభ్యస్య సూర్యాంశే నాభ్యసేత్పునః । యా తుల్యా తు భవేత్సంఖ్యా తతో ముద్రాం విసర్జయేత్ । నహి పథ్యమపథ్యం వా రసాస్సర్వేపి నీరసాః । అపి భుక్తం విషం ఘోరం పీయూషమివ జీర్యతే । క్షయకుష్ఠగుదావర్త గుల్మాజీర్ణపురోగమాః । తస్య రోగాః క్షయం యాంతి మహాముద్రాంతు యోభ్యసేత్ । కథితేయం మహాముద్రా మహాసిద్ధికరీ నృణాం । గోపనీయా ప్రయత్నేన న దేయా యస్య కస్యచిత్ । పద్మాసనస్సమారుహ్య సమకాయశిరోధరః । నాసాగ్రదృష్టిరేకాంతే జపేదోంకారమవ్యయం । ఓం నిత్యం శుద్ధం బుద్ధం నిర్వికల్పం నిరంజనం నిరాఖ్యాత మనాదినిధనమేకం తురీయం యద్భూతం భవద్భవిష్యత్పరివర్తమానం సర్వదానవచ్ఛిన్నం పరం బ్రహ్మ తస్మాజ్జాతా పరాశక్తిస్స్వయంజ్యోతిరాత్మికా । ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః । ఆకాశాద్వాయుః । వాయోరగ్నిః । అగ్నేరాపః । అద్భ్యః పృథివీ । ఏతేషాం పంచభూతానాం పతయః పంచ । సదాశివేశ్వరరుద్రవిష్ణుబ్రహ్మాణశ్చేతి । తేషాం బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాశ్చోత్పత్తిస్థితిలయకర్తారః । రాజసో బ్రహ్మా । సాత్వికో విష్ణుః । తామ

సోఽగ్నిరితి । ఏతే త్రయో గుణయుక్తాః । బ్రహ్మా
దేవానాం ప్రథమస్సంబభూవ । ధాతా చ సృష్టౌ । విష్ణుశ్చ స్థితౌ । రు
ద్రశ్చ నాశే । భోగాయ చేన్ద్రః ప్రథమజా బభూవుః । తేషాం బ్రహ్మణో లో
కా దేవతిర్యఙ్నరస్థావరాశ్చ జాయంతే । తేషాం మనుష్యాదీనాం పంచభూ
తసమవాయశ్శరీరం జ్ఞానకర్మేంద్రియైః జ్ఞానవిషయైః ప్రాణాదిపంచవా
యుమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారైః స్థూలకల్పితైః సోఽపి స్థూలప్రకృతిరిత్యుచ్యతే ।
జ్ఞానకర్మేంద్రియైర్జ్ఞానవిషయైః ప్రాణాదిపంచవాయుమనోబుద్ధిభిశ్చ సూ
క్ష్మస్థోఽపి లింగమేవేత్యుచ్యతే । గుణత్రయయుక్తం కారణం । సర్వేషా
మేవం త్రీణి శరీరాణి వర్తంతే । జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితుర్యాశ్చేత్యవ
స్థాశ్చతస్రః । తాసామవస్థానామధిపతయశ్చత్వారః పురుషాః । విశ్వస్తై
జసః ప్రాజ్ఞ ఆత్మా చేతి । విశ్వో హి స్థూలభుఙ్నిత్యం తైజసః ప్రవివిక్తభుక్ ।
ఆనందభుక్తథా ప్రాజ్ఞస్సర్వసాక్షీత్యతః పరం । ప్రణవస్సర్వదా తిష్ఠేత్సర్వ
జీవేషు భోగతః । అభిరామస్తు సర్వాసు హ్యవస్థాసు హ్యధోముఖః । అకా
ర ఉకారో మకారశ్చేతి । త్రయో వర్ణాస్త్రయో వేదాస్త్రయో లోకా
స్త్రయో గుణాః । త్రయోఽక్షరాణి త్రయస్స్వరా ఏవం ప్రణవః ప్రకాశతే ।
అకారో జాగ్రతి నేత్రే వర్తతే సర్వజంతుషు । ఉకారః కంఠతః స్వప్నే మ
కారో హృది సుషుప్తితః । విరాడ్విశ్వస్స్థూలశ్చాకారః । హిరణ్యగర్భస్తైజస
స్సూక్ష్మశ్చ ఉకారః । కారణావ్యాకృతప్రాజ్ఞశ్చ మకారః । అకారో రా
జసో రక్తో బ్రహ్మ చేతన ఉచ్యతే । ఉకారస్సాత్త్వికశ్శుక్లో విష్ణురిత్యభిధీయ
తే । మకారస్తామసః కృష్ణో రుద్రశ్చేతి తథోచ్యతే । ప్రణవాత్ప్రభవో బ్ర
హ్మా ప్రణవాత్ప్రభవో హరిః । ప్రణవాత్ప్రభవో రుద్రః ప్రణవో హి పరో భ
వేత్ । అకారే లీయతే బ్రహ్మా హ్యుకారే లీయతే హరిః । మకారే లీయ
తే రుద్రః ప్రణవోఽయం ప్రకాశతే । జ్ఞానినామూర్ధ్వగో భూయాదజ్ఞానే స్యా
దధోముఖః । ఏవం వై ప్రణవస్తిష్ఠేద్యస్తం వేద స వేదవిత్ । అనాహతస్వ
రూపేణ జ్ఞానినామూర్ధ్వగో భవేత్ । తైలధారామివాచ్ఛిన్నం దీర్ఘ
ఘంటానినాదవత్ । ప్రణవస్య ధ్వనిస్తద్వత్తదగ్రం బ్రహ్మ చోచ్యతే । జ్యోతి

క్ష్మ యంతదగ్రంస్యాదవాచ్యంబుద్ధిసూక్ష్మతః । దదృశుర్యే మహాత్మానో
యస్తం వేద స వేదవిత్ । జాగ్రన్నేత్రద్వయోర్మధ్యే హంస ఏవ ప్రకాశతే
సకారః ఖేచరీ ప్రోక్తా స్త్వంపదం చేతి నిశ్చితం । హకారః పరమేశః స్యాత్తత్ప
దం చేతి నిశ్చితం । సకారో ధ్యాయతే జంతు ర్హకారో హి భవేద్ధ్రువం ।
ఇంద్రియైర్బధ్యతే జీవ ఆత్మా చైవ న బధ్యతే । మమత్వేన భవేజ్జీవో నిర్మ
మత్వేన కేవలః । భూర్భువస్స్వరిమే లోకాః సోమ సూర్యాగ్ని దేవ
తాః । యస్య మాత్రాసు తిష్ఠంతి తత్పరం జ్యోతిరోమితి । క్రియాఇచ్ఛాత
థా జ్ఞానం బ్రాహ్మీ రౌద్రీ చ వైష్ణవీ । త్రిధా మాత్రాస్థితిర్యస్య తత్పరం జ్యో
తిరోమితి । వచసా తజ్జపేన్నిత్యం వపుషా తత్సమభ్యసేత్ । మనసా తజ్జపే
న్నిత్యం తత్పరం జ్యోతిరోమితి । శుచిర్వాప్యశుచిర్వాపి యో జపేత్ప్రణ
వం సదా । న స లిప్యతి పాపేన పద్మపత్రమివాంభసా । చలే వాతే చలో బిం
దుర్నిశ్చలే నిశ్చలో భవేత్ । యోగీ స్థాణుత్వమాప్నోతి తతో వాయుం నిరుం
ధయేత్ । యావద్వాయుః స్థితో దేహే తావజ్జీవో న ముంచతి । మరణం తస్య
నిష్క్రాంతి స్తతో వాయుం నిరుంధయేత్ । యావద్బద్ధో మరుద్దేహే తా
వజ్జీవో న ముంచతి । యావద్దృష్టిర్భ్రువోర్మధ్యే తావత్కాలభయం కుతః
అల్పకాలభయాద్బ్రహ్మా ప్రాణాయామపరో భవేత్ । యోగినో ము
నయశ్చైవ తతః ప్రాణం నిరుంధయేత్ । షడ్వింశదంగులీ హంసః ప్రయా
ణం కురుతే బహిః । వామదక్షిణమార్గేణ ప్రాణాయామో విధీయతే ।
శుద్ధిమేతి యదా సర్వం నాడీచక్రం మలాకులం । తదైవ జాయతే యోగీ
ప్రాణసంగ్రహణక్షమః । బద్ధపద్మాసనో యోగీ ప్రాణం చంద్రేణ పూరయే
త్ । ధారయేద్వాయుధారశక్త్యా భూయస్సూర్యేణ రేచయేత్ । అమృతో
దధిసంకాశం గోక్షీరధవళోపమం । ధ్యాత్వా చంద్రమసం బింబం ప్రాణా
యామే సుఖీ భవేత్ । స్ఫురత్ప్రజ్వలనంజ్వాలా పూజ్యమాదిత్యమండ
లం । ధ్యాత్వా హృది స్థితం యోగీ ప్రాణాయామే సుఖీ భవేత్ । ప్రా
ణం చేదిడయా పిబేన్నియమితం భూయోఽన్యయా రేచయే త్పీత్వా పింగళ
యా సమీరణమథో బద్ధ్వా త్యజేద్వామయా । సూర్యాచంద్రమసోర నే

నవిధినా బిందుద్వయం ధ్యాయత శ్శుద్ధా నాడిగణా భవంతి యమినో మాస
ద్వయాదూర్ధ్వతః । యథేష్టధారణం వాయోరనలస్య ప్రదీపనం । నాభి
వ్యక్తకరారోగ్యం జాయతె నాడిశోధనాత్ । ప్రాణో యావత్ స్థితో దే
హేఽపానంతు నిరోధయేత్ । ఏకశ్వాసమయీ మాత్రా ఊర్ధ్వాధోగగ
నే స్థితిః। రేచకః పూరకశ్చైవ కుంభకః ప్రణవాత్మకః । ప్రాణాయామో భ
వేదేవం మాత్రాద్వాదశసంయుతః । మాత్రాద్వాదశ సంయుక్తౌ దివాక
రనిశాకరౌ । దోషజాలమబధ్నంతౌ జ్ఞాతవ్యౌ యోగిభిస్సదా । పూరకం
ద్వాదశం కుర్యాత్కుంభకం షోడశం భవేత్ । రేచకం దశ చోంకారః ప్రా
ణాయామస్స ఉచ్యతె। అధమే ద్వాదశా మాత్రా మధ్యమే ద్విగుణా మతా
ఉత్తమే త్రిగుణా ప్రోక్తా ప్రాణాయామస్య నిర్ణయః। అధమే స్వేదజననం
కంపో భవతి మధ్యమే । ఉత్తమే స్థానమాప్నోతి తతో వాయుం నిరుంధయే
త్ । బద్ధపద్మాసనో యోగీ నమస్కృత్య గురుం శివం । నాసాగ్రదృష్టిరేకాకీ
ప్రాణాయామం సమభ్యసేత్ । ద్వారాణాం నవ సంనిరుధ్య మరుతం బధ్వా
దృఢాం ధారణాం నీత్వా కాలమపానవహ్నిసహితం శక్త్యా సమం చాలితం।
ఆత్మధ్యానయుతస్త్వనేన విధినా విన్యస్య మూర్ధ్ని స్థిరం యావత్తిష్ఠతి
తావదేవ మహాత్మసంగో న సంస్తూయతె । ప్రాణాయామో భవేదేవం
పాతకేంధనపావకః । భవోదధి మహాసేతుః ప్రోచ్యతె యోగిభిస్సదా
ఆసనేన రుజం హంతి ప్రాణాయామేన పాతకం । వికారం మానసం యో
గీ ప్రత్యాహారేణ ముంచతి । ధారణాభిర్మనోధైర్యం యాతి చైతన్యమ
ద్భుతం । సమాధౌ మోక్షమాప్నోతి త్యక్త్వా కర్మ శుభాశుభం। ప్రాణా
యామద్విషట్కేన ప్రత్యాహారః ప్రకీర్తితః। ప్రత్యాహార ద్విషట్కేన
జాయతె ధారణా శుభా । ధారణా ద్వాదశ ప్రోక్తం ధ్యానం యోగవిశా
రదైః। ధ్యానద్వాదశకేనైవ సమాధిరభిధీయతె । యత్సమాధౌ పరం
జ్యోతిరనంతం విశ్వతోముఖం । తస్మిన్ దృష్టే క్రియాకర్మ యాతాయా
తో న విద్యతె । సంబద్ధాసనమేఢ్రమంఘ్రియుగళం కర్ణాక్షి నాసాపుట
ద్వారానంగులిభిర్నియమ్య పవనం వక్త్రేణ వా పూరితం । బధ్వా వక్షసి

హ్యపానసహితంమూర్ధ్నిస్థితంధారయే దేవంయాతివిశేషతస్స సమ
తాంయోగీశ్వరస్తన్మయః। గగనంపవనేప్రాప్తేధ్వనిరుత్పద్యతేమహాన్।
ఘంటాదీనాంప్రవాద్యానాంనాదసిద్ధిరుదీరితా। ప్రాణాయామేనయుక్తే
నసర్వరోగక్షయోభవేత్। ప్రాణాయామవియుక్తేభ్యస్సర్వరోగసము
ద్భవః। హిక్కాకాసస్తథాశ్వాసశ్శిరఃకర్ణాక్షివేదనాః। భవంతివివి
ధారోగాఃపవనవ్యత్యయక్రమాత్।యథాసింహోగజోవ్యాఘ్రోభవే
ద్వశ్యశ్శనైశ్శనైః। తథైవసేవితోవాయురన్యథాహంతి సాధకం। యు
క్తంయుక్తంత్యజేద్వాయుంయుక్తంయుక్తంచ పూరయేత్। యుక్తం
యుక్తంప్రబధ్నీయాదేవంసిద్ధిమవాప్నుయాత్। చరతాం చక్షురాదీ
నాంవిషయేషుయథాక్రమం। తత్ప్రత్యాహరణం తేషాంప్రత్యాహార
స్సఉచ్యతే। యథాతృతీయకాలేతురవిః ప్రత్యాహరేత్ప్రభాం। తృతీ
యాంగస్థితోయోగీవికారంమానసంహరేదిత్యుపనిషత్ ॥

॥ ॥ఆప్యాయంత్వితిశాంతిః॥ ॥

॥ ఇతి యోగచూడామణ్యుపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౪౬.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

॥ఋగ్వేదనిర్వాణోపనిషత్॥ ౪౭.

ఓం॥ వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః॥ ॥ఓం

ఓం ॥ అథనిర్వాణోపనిషదంవ్యాఖ్యాస్యామః। పరమహంస
స్సోహం।పరివ్రాజకాఃపశ్చిమలింగాః। మన్మథక్షేత్ర పాలాః। గగనసి
ద్ధాంతః। అమృతకల్లోలనదీ। అక్షయంనిరంజనం। నిస్సంశయ ఋషిః।
నిర్వాణోదేవతా। నిష్కులప్రవృత్తిః। నిష్కేవలజ్ఞానం। ఊర్ధ్వా
మ్నాయః। నిరాలంబపీఠః। సంయోగదీక్షా। వియోగోపదేశః। దీ
క్షాసంతోషపానంచ। ద్వాదశాదిత్యావలోకనం। వివేకరక్షా।కరుణై

వకేళిః । ఆనందమాలా । ఏకాసనగుహాయాం ముక్తాసనసుఖగోష్ఠీ । అ
కల్పితభిక్షాశీ । హంసాచారః । సర్వభూతాంతర్వర్తీ హంస ఇతి ప్రతి
పాదనం । ధైర్యకంథా । ఉదాసీనకౌపీనం । విచారదండః । బ్రహ్మావలో
కయోగపట్టః । శ్రియాంపాదుకాపరేచ్ఛాచరణం । కుండలినీబంధః । ప
రాపవాదముక్తో జీవన్ముక్తః । శివయోగనిద్రా ఖేచరీముద్రా చ । పరమానందీ ।
నిర్గతగుణత్రయం । వివేకలభ్యం । మనోవాగగోచరం । అనిత్యం జగద్యజ్జనితం ।
స్వప్నజగదభ్రగజాదితుల్యం । తథా దేహాదిసంఘాతం । మోహగుణజాల
కలితం । తద్రజ్జుసర్పవత్కల్పితం । విష్ణువిధ్యాది శతాభిధానలక్ష్యం ।
అంకుశో మార్గః । శూన్యం న సంకేతః । పరమేశ్వరసత్తా సత్యసిద్ధయోగో
మఠః । అమరపదం తత్స్వరూపం । ఆదిబ్రహ్మస్వసంవిత్ । అజపా గాయ
త్రీ । వికారదండో ధ్యేయః । మనోనిరోధినీ కంథా । యోగేన సదానందస్వ
రూపదర్శనం । ఆనందభిక్షాశీ । మహాశ్మశానేప్యానందవనే వాసః । ఏ
కాంతస్థానమానందమఠం । ఉన్మన్యవస్థా శారదా చేష్టా । ఉన్మనీ గతిః । ని
ర్మలగాత్రం । నిరాలంబపీఠం । అమృతకల్లోలానందక్రియా । పాండరగ
గనం మహాసిద్ధాంతః । శమదమాదిదివ్యశక్త్యాచరణే క్షేత్రపాత్రపటుతా । ప
రావరసంయోగః । తారకోపదేశః । అద్వైతసదానందో దేవతా । నియ
మః స్వాంతరింద్రియనిగ్రహః । భయమోహశోకక్రోధత్యాగస్త్యాగః । ప
రావరైక్యరసాస్వాదనం । అనియామకత్వనిర్మలశక్తిః । స్వప్రకాశబ్ర
హ్మతత్త్వే శివశక్తిసంపుటితప్రపంచచ్ఛేదనం । తథా పత్రాక్షాక్షికమండ
లుభావాభావదహనం । బిభ్రత్యాకాశాధారం । శివం తురీయం యజ్ఞోపవీ
తం । తన్మయా శిఖా । చిన్మయం చోత్సృష్టిదండం । సంతతాక్షికమండలుః ।
కర్మనిర్మూలనం కంథా । మాయామమతాహంకారదహనం శ్మశానే ।
అనాహతాంగీ । నిస్త్రైగుణ్యస్వరూపానుసంధానం సమయం । భ్రాంతి
హరణం । కామాదివృత్తిదహనం । కాఠిన్యదృఢకౌపీనం । చీరాజినవాసః ।
అనాహతమంత్రః । అక్రియయైవ జుష్టం । స్వేచ్ఛాచారో స్వస్వభావో మో
క్షః । పరంబ్రహ్మప్లవవదాచరణం । బ్రహ్మచర్యశాంతిసంగ్రహణం । బ్రహ్మ

చర్యాశ్రమేషీత్య । వానప్రస్థాశ్రమేషీత్య । ససర్వావిన్యాసం సన్న్యాసం । అంతేబ్రహ్మాఖండాకారం। నిత్యంసర్వసందేహనాశనం । ఏతన్నిర్వాణదర్శనం । పుత్రంవినాశిష్యం వినానదేయమిత్యుపనిషత్ ॥

॥వాఙ్మేమనసీతిశాన్తిః॥

॥ ఇతినిర్వాణోపనిషత్సమాప్తా ॥ ॥౪౭॥

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

॥ ॥అథశుక్లయజుర్వేదే-మణ్డలబ్రాహ్మణోపనిషత్ ॥ ౪౮.

॥ పూర్ణమదఇతిశాన్తిః ॥

ఓంయాజ్ఞవల్క్యోహవై మహామునిరాదిత్యలోకం జగామ తమాదిత్యంనత్వాభోభగవన్నాదిత్యాత్మతత్త్వమనుబ్రూహీతి స హోవాచ నారాయణః। జ్ఞానయుక్తయమాద్యష్టాంగయోగఉచ్యతే । శీతోష్ణాహారనిద్రావిజయః సర్వదాశాన్తిర్నిశ్చలత్వంవిషయేన్ద్రియనిగ్రహశ్చైతేయమాః। గురుభక్తిసత్యమార్గాఽనురక్తిసుఖాగతవస్త్వనుభవశ్చతద్వస్త్వనుభవేనతుష్టిర్నిస్సఙ్గతా ఏకాన్తవాసోమనోనివృత్తిః ఫలానభిలాషోవైరాగ్యభావశ్చనియమాః।సుఖాసనవృత్తిశ్చీరవాసశ్చ । ఏవమాసననియమోభవతి । పూరక కుమ్భక రేచకైఃషోడశ చతుష్షష్టి ద్వాత్రింశత్సంఖ్యయాయథాక్రమంప్రాణాయామః । విషయేభ్యఇన్ద్రియార్థేభ్యోమనోనిరోధనంప్రత్యాహారః । సర్వశరీరేషుచైతన్యైకతానతాధ్యానమ్। విషయవ్యావర్తనపూర్వకంచైతన్యేచేతస్సంస్థాపనంధారణంభవతి । ధ్యానవిస్మృతిస్సమాధిః । ఏవంసూక్ష్మాఽఙ్గానియఏవంవేద సముక్తిభాగ్భవతి॥ ౧॥ దేహస్యపఞ్చదోషాభవన్తి కామక్రోధనిశ్వాసభయనిద్రాః। తన్నిరాసస్తునిస్సఙ్కల్పక్షమాలఘ్వాహారాఽప్రమాదతాతత్త్వసేవనమ్।నిద్రాభయసరీసృపం హింసాదితరఙ్గంతృష్ణావర్తందారపఙ్కం సంసారవార్ధింతర్తుం సూక్ష్మమార్గమవలమ్బ్యసత్త్వాదిగుణానతిక్రమ్య తారకమవలోకయేత్।

భ్రూమధ్యే సచ్చిదానన్దతేజఃకూటరూపం తారకం బ్రహ్మ । తదుపాయం లక్ష్యత్రయావలోకనమ్ । మూలాధారాదారభ్య బ్రహ్మరన్ధ్రపర్యన్తం సుషుమ్నా సూర్యాభా । తన్మధ్యే తటిత్కోటిసమా మృణాలతన్తుసూక్ష్మా కుణ్డలినీ । తత్ర తమోనివృత్తిః । తద్దర్శనాత్సర్వపాపనివృత్తిః । తర్జన్యగ్రోన్మీలితకర్ణరన్ధ్రద్వయే ఫూత్కారశబ్దో జాయతే । తత్ర స్థితే మనసి చక్షుర్మధ్యనీలజ్యోతిః పశ్యతి । ఏవం హృదయేఽపి । బహిర్లక్ష్యం తు నాసాగ్రే చతుష్షడష్టదశద్వాదశాఙ్గులీభిః క్రమాన్నీలద్యుతిశ్యామత్వసదృగ్రక్తభఙ్గీస్ఫురత్పీతవర్ణద్వయోపేతం వ్యోమత్వం పశ్యతి । స తు యోగీ । చలదృష్ట్యా వ్యోమభాగవీక్షితుః పురుషస్య దృష్ట్యగ్రే జ్యోతిర్మయూఖా వర్తన్తే । తద్దృష్టిః స్థిరా భవతి । శీర్షోపరి ద్వాదశాఙ్గులిమానజ్యోతిః పశ్యతి । తదామృతత్వమేతి । మధ్యలక్ష్యం తు ప్రాతశ్చిత్రాదివర్ణసూర్యచన్ద్రవహ్నిజ్వాలావలీవత్తద్విహీనాన్తరిక్షవత్పశ్యతి తదాకారాకారీ భవతి । అభ్యాసాన్నిర్వికారం గుణరహితాకాశం భవతి । విస్ఫురత్తారకాకారగాఢతమోపమం పరాకాశం భవతి । కాలానలసమద్యోతమానం మహాకాశం భవతి । సర్వోత్కృష్టపరమద్యుతిప్రద్యోతమానం తత్త్వాకాశం భవతి । కోటిసూర్యప్రకాశం సూర్యాకాశం భవతి । ఏవమభ్యాసాత్తన్మయో భవతి య ఏవం వేద ॥ ౨ ॥ తద్యోగం చ ద్విధా విద్ధి పూర్వోత్తరవిభాగతః । పూర్వం తు తారకం విద్ధ్యమనస్కం తదుత్తరమితి । తారకం ద్వివిధం మూర్తితారకమమూర్తితారకమితి । యదిన్ద్రియాన్తం తన్మూర్తితారకమ్ । యద్భ్రూయుగాతీతం తదమూర్తితారకమితి । ఉభయమపి మనోయుక్తమభ్యసేత్ । మనోయుక్తాన్తర్దృష్టిస్తారకప్రకాశాయ భవతి । భ్రూయుగమధ్యబిలే తేజస ఆవిర్భావః । ఏతత్పూర్వతారకమ్ । ఉత్తరం త్వమనస్కమ్ । తాలుమూలోర్ధ్వభాగే మహాజ్యోతిర్విద్యతే । తద్దర్శనాదణిమాదిసిద్ధిః । లక్ష్యేఽన్తర్బాహ్యాయాం దృష్టౌ నిమేషోన్మేషవర్జితాయాం చ ఇయం శామ్భవీముద్రా భవతి । సర్వతన్త్రేషు గోప్యా మహావిద్యా భవతి । తజ్జ్ఞానేన సంసారనివృత్తిః । తత్పూజనం మోక్షఫలదం । అన్తర్లక్ష్యం జలజ్యోతిస్స్వ

రూపంభవతి। మహర్షివేద్యమన్తర్బాహ్యాన్తర్నైరన్తర్యమ్॥ ౩॥ సహ
స్రారేజలజ్యోతిరన్తర్లక్ష్యమ్। బుద్ధిగుహాయాం సర్వాఙ్గసున్దరం పురు
షరూపమన్తర్లక్ష్యమిత్యపరే। శీర్షాఽన్తర్గతమణ్డలమధ్యగంపఞ్చవక్త్ర
ముమాసహాయం నీలకణ్ఠంప్రశాన్తమన్తర్లక్ష్యమితికేచిత్। అఙ్గుష్ఠమా
త్రఃపురుషోఽన్తర్లక్ష్యమిత్యేకే। దర్శనేనజీవన్ముక్తిదశాయాంస్వయ
మన్తర్లక్ష్యోభూత్వాపరమిత్యపరే। ఉక్తవికల్పంసర్వమాత్మైవ। తల్ల
క్ష్యంశుద్ధాత్మదృష్ట్యావాయః పశ్యతిసఏవబ్రహ్మనిష్ఠోభవతి। జీవఃపఞ్చ
వింశకఃస్వకల్పితచతుర్వింశతితత్త్వంపరిత్యజ్యషడ్వింశః పరమాత్మాఽహ
మితినిశ్చయాజ్జీవన్ముక్తోభవతి। ఏవమన్తర్లక్ష్యదర్శనేన జీవన్ముక్తిదశా
యాంస్వయమన్తర్లక్ష్యో భూత్వా పరమాకాశాఖణ్డమణ్డలోభవ
తి॥ ౪॥ ఇతిప్రథమంబ్రాహ్మణమ్।

అథహయాజ్ఞవల్క్య ఆదిత్యమణ్డల పురుషం పప్రచ్ఛ భగవన్న
న్తర్లక్ష్యాదికం బహుధోక్తమ్। మయాతన్నజ్ఞాతమ్। తద్బ్రూహిమ
హ్యమ్। తదుహోవాచ। పఞ్చభూతకారణం తటిత్కూటాభం త
ద్వచ్చతుఃపీఠమ్। తన్మధ్యేతత్త్వప్రకాశోభవతి। సోఽతిగూఢ అవ్యక్తశ్చ।
తజ్జ్ఞానప్లవాధిరూఢేనజ్ఞేయమ్। తద్బాహ్యాభ్యన్తర్లక్ష్యమ్। తన్మధ్యే
జగల్లీనమ్। తన్నాదబిన్దుకలాతీతమఖణ్డమణ్డలమ్। తదుపరిసూర్యమణ్డ
లమ్। తన్మధ్యేసుధాచన్ద్రమణ్డలమ్। తన్మధ్యేఽఖణ్డబ్రహ్మతేజోమణ్డల
మ్। తద్విద్యుల్లేఖావచ్ఛుక్లభాస్వరమ్। తదేవశామ్భవీలక్షణమ్। తద్ద
ర్శనే తిస్రోదృష్టయః। అమా ప్రతిపత్పూర్ణిమాచేతి। నిమీలితదర్శనమ
మాదృష్టిః। అర్ధోన్మీలితంప్రతిపత్। సర్వోన్మీలనంపూర్ణిమాభవతి। తా
సుపూర్ణిమాభ్యాసఃకర్తవ్యః। తల్లక్ష్యంనాసాగ్రమ్। తదాతాలుమూ
లే గాఢతమోదృశ్యతే। తదభ్యాసాదఖణ్డమణ్డలాకార జ్యోతిర్దృశ్యతే।
తదేవసచ్చిదానన్దం బ్రహ్మభవతి। ఏవంసహజానన్దే యదామనోలీయ
తేతదాశామ్భవీభవతి। తామేవఖేచరీమాహుః। తదభ్యాసాన్మనఃస్థైర్య
మ్। తతోవాయుస్థైర్యమ్। తచ్చిహ్నాని। ఆదౌ తారకవద్దృశ్యతే। తతో

వజ్రీకరణమ్। తదుపరి పూర్ణచన్ద్రమణ్డలమ్। తతో నవరత్నప్రభామణ్డలం।
తతో మధ్యాహ్నార్కమణ్డలమ్। తతో వహ్నిశిఖామణ్డలమ్। క్రమా
ద్దృశ్యతే॥ ౧॥ తదా పశ్చిమాభిముఖప్రకాశః। స్ఫటికధూమ్రబిన్దు
నాదకలానక్షత్రఖద్యోతదీపనేత్రసువర్ణనవరత్నాదిప్రభా దృశ్యన్తే। త
దేవ ప్రణవస్వరూపమ్। ప్రాణాపానయోరైక్యం కృత్వా ధృతకుమ్భకో
నాసాగ్రదర్శనదృఢభావనయా ద్వికరాఙ్గులిభిః షణ్ముఖీకరణేన ప్రణ
వధ్వనిం నిశమ్య మనస్తత్ర లీనం భవతి। తస్య న కర్మలేపః। రవేరుద
యాస్తమయయోః కిల కర్మ కర్తవ్యమ్। ఏవంవిదశ్చిదాదిత్యస్యోదయా
స్తమయాభావాత్సర్వకర్మాభావః। శబ్దకాలలయేన దివారాత్ర్యతీతో
భూత్వా సర్వపరిపూర్ణజ్ఞానేనోన్మన్యవస్థావశేన బ్రహ్మైక్యం భవతి। ఉ
న్మన్యా అమనస్కం భవతి। తస్య నిశ్చిన్తా ధ్యానమ్। సర్వకర్మనిరాకరణ
మావాహనం। నిశ్చయజ్ఞానమాసనం। ఉన్మనీభావః పాద్యమ్। సదా
మనస్కమర్ఘ్యమ్। సదాదీప్తిరపారామృతవృత్తిః స్నానమ్। సర్వత్ర
భావనా గన్ధః। దృక్స్వరూపావస్థానమక్షతాః। చిదాప్తిః పుష్పమ్।
చిదగ్నిస్వరూపం ధూపః। చిదాదిత్యస్వరూపం దీపః। పరిపూర్ణచన్ద్రా
మృతరసస్యైకీకరణం నైవేద్యమ్। నిశ్చలత్వం ప్రదక్షిణమ్। సోఽహంభావో
నమస్కారః। మౌనం స్తుతిః। సర్వసన్తోషో విసర్జనమితి య ఏవం వేద॥ ౨॥
ఏవం త్రిపుట్యాం నిరస్తాయాం నిస్తరఙ్గసముద్రవన్నివాతస్థితదీపవదచల
సమ్పూర్ణభావాభావవిహీనకైవల్యజ్యోతిర్భవతి। జాగ్రన్నిద్రాన్తప
రిజ్ఞానేన బ్రహ్మవిద్భవతి। సుషుప్తిసమాధ్యోర్మనోలయావిశేషేఽపి మ
హదస్త్యుభయోర్భేదః। తమసి లీనత్వాన్ముక్తిహేతుత్వాభావాచ్చ।
సమాధౌ మృదితతమోవికారస్య తదాకారాకారితాఖణ్డా
కారవృత్త్యాత్మకసాక్షిచైతన్యే ప్రపఞ్చలయః సమ్పద్యతే।
ప్రపఞ్చస్య మనఃకల్పితత్వాత్। తతో భేదాభావాత్। కదాచిద్బహి
ర్గతేఽపి మిథ్యాత్వభానాత్। సకృద్విభాతసదానన్దానుభవైకగోచ
రో బ్రహ్మవిత్తదేవ భవతి। యస్య సఙ్కల్పనాశః స్యాత్తస్య ముక్తిః కరే

స్థితా । తస్మాద్భావాఽభావౌ పరిత్యజ్య పరమాఽఽత్మధ్యానేన ముక్తో భవతి । పునః పునః సర్వాఽవస్థాసు జ్ఞానజ్ఞేయౌ ధ్యానధ్యేయౌ లక్ష్యాఽలక్ష్యే దృశ్యాఽదృశ్యే చోహాపోహాది పరిత్యజ్య జీవన్ముక్తో భవేత్ । య ఏవం వేద ॥ ౩ ॥ పఞ్చావస్థాః జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయతురీయాతీతాః । జాగ్రతి ప్రవృత్తో జీవః ప్రవృత్తిమార్గాఽఽసక్తః । పాపఫలనరకాదిమాంస్తు । శుభకర్మఫలస్వర్గఫలమస్త్వితి కాంక్షతే । స ఏవ స్వీకృతవైరాగ్యాత్ కర్మఫలజన్మాఽలం సంసారబన్ధనమలమితి విముక్త్యభిముఖో నివృత్తిమార్గప్రవృత్తో భవతి । స ఏవ సంసారతారణాయ గురుమాశ్రిత్య కామాదిత్యక్త్వా విహితకర్మాఽఽచరన్ సాధనచతుష్టయసమ్పన్నో హృదయకమలమధ్యే భగవత్సత్తామాత్రాఽన్తర్లక్ష్యరూపమాసాద్య సుషుప్త్యవస్థాయాం ముక్తబ్రహ్మాఽనన్దస్మృతిం లబ్ధ్వా ఏక ఏవాఽహమద్వితీయః కఞ్చిత్కాలమజ్ఞానవృత్త్యా విస్మృతజాగ్రద్వాసనాఽనుఫలేన తైజసోఽస్మీతి తదుభయనివృత్త్యా ప్రాజ్ఞ ఇదానీమస్మీత్యహమేక ఏవ స్థానభేదాదవస్థాభేదస్య పరంతు న హి మదన్యదితి జాతవివేకః । శుద్ధాఽద్వైతబ్రహ్మాఽహమితి భిదాగన్ధం నిరస్య స్వాన్తర్విజృమ్భితభానుమణ్డలధ్యానతదాఽఽకారాకారితపరంబ్రహ్మాఽఽకారముక్తిమార్గమారూఢః పరిపక్వో భవతి । సఙ్కల్పాఽదికం మనో బన్ధహేతుః । తద్విముక్తం మనో మోక్షాయ భవతి । తద్వాన్ చక్షురాదిబాహ్యప్రపఞ్చోపరతః విగతప్రపఞ్చగన్ధః సర్వం జగదాత్మత్వేన పశ్యన్ త్యక్తాఽహఙ్కారో బ్రహ్మాఽహమస్మీతి చిన్తయన్నిదం సర్వం యదయమాత్మేతి భావయన్ కృతకృత్యో భవతి ॥ ౪ ॥ సర్వపరిపూర్ణతురీయాఽతీత బ్రహ్మభూతో యోగీ భవతి । తం బ్రహ్మేతి స్తువన్తి । సర్వలోకస్తుతిపాత్రః సర్వదేశసఞ్చారశీలః । పరమాఽఽత్మగగనే బిన్దుం నిక్షిప్య శుద్ధాఽద్వైతాఽజాడ్యసహజామనస్కయోగనిద్రాఽఖణ్డాఽఽనన్దపదాఽనువృత్త్యా జీవన్ముక్తో భవతి । తచ్చాఽఽనన్దసముద్రమగ్నా యోగినో భవన్తి । తదపేక్షయా ఇన్ద్రాదయః స్వల్పాఽఽనన్దాః । ఏవం ప్రాప్తాఽఽనన్దః పరమయోగీ భవతీత్యుపనిషత్ ॥ ౫ ॥ ఇతి ద్వితీయం బ్రాహ్మణమ్ ॥

యాజ్ఞవల్క్యో మహామునిర్మణ్డలపురుషం పప్రచ్ఛ స్వామిన్నమ
నస్కలక్షణముక్తమపి విస్మృతం పునస్తల్లక్షణం బ్రూహీతి। తథేతి మణ్
డలపురుషోఽబ్రవీత్। ఇదమమనస్క మతిరహస్యమ్। యజ్జ్ఞానేన కృతా
ర్థో భవతి। తన్నిత్యం శాంభవీముద్రాన్వితం పరమాఽత్మదృష్ట్యా తత్ప్ర
త్యయలక్ష్యాణి దృష్ట్వా తదను సర్వేశ మప్రమేయమజం శివం పరాఽకా
శం నిరాలమ్బమద్వయం బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాదీనామేకలక్ష్యం సర్వకారణం
పరంబ్రహ్మాఽత్మన్యేవ పశ్యమానో గుహావిహరణమేవం నిశ్చయేన జ్ఞాత్వా
భావాఽభావాదిద్వన్ద్వాఽతీతస్సంవిదిత మనోన్మన్యనుభవ స్తదనన్తర
మఖిలేన్ద్రియక్షయవశాద మనస్కసుఖ బ్రహ్మానన్ద సముద్రే మనః ప్రవా
హరూపయోగరూపని వాతస్థిత దీపవదచలం పరంబ్రహ్మ ప్రాప్నోతి। తతశ్శు
ష్కవృక్షవత్। మూర్ఛానిద్రామయనిశ్వాసోచ్ఛ్వాసాఽభావాన్నష్ట
ద్వన్ద్వస్సదాచఞ్చలగాత్రః పరమశాన్తిం స్వీకృత్య మనః ప్రచారశూ
న్యం పరమాఽత్మని లీనం భవతి। పయస్స్రావాఽనన్తరం ధేను స్తనక్షీర
మివ సర్వేన్ద్రియవర్గే పరినష్టే మనో నాశం భవతి। తదేవాఽమనస్కం।
తదను నిత్యశుద్ధః పరమాఽత్మాఽహమేవేతి తత్త్వమసీత్యుపదేశేన త్వ
మేవాఽహమహమేవ త్వమితి తారకయోగమార్గేణాఽఖణ్డాఽనన్ద పూ
ర్ణః కృతాఽర్థో భవతి ॥ ౧ ॥ పరిపూర్ణ పరాకాశ మగ్నమనాః ప్రాప్తో
న్మన్యవస్థస్సన్న్యస్త సర్వేన్ద్రియవర్గః అనేకజన్మాఽర్జితపుణ్య పుఞ్జపక్వకై
వల్యఫలోఽఖణ్డాఽనన్ద నిరస్తసర్వక్లేశ కశ్మలో బ్రహ్మాఽహ మస్మీతి కృత
కృత్యో భవతి। త్వమేవాఽహం న భేదోఽస్తి పూర్ణత్వాత్పరమాత్మనః।
ఇత్యుచ్చరన్ సమాలిఙ్గ్య శిష్యం జ్ఞప్తిమనీనయత్ ॥ ఇతి తృతీయం బ్రాహ్మణం॥

అథహ యాజ్ఞవల్క్యో మణ్డలపురుషం పప్రచ్ఛ వ్యోమపఞ్చకలక్ష
ణమ్ విస్తరేణాఽనుబ్రూహీతి। స హోవాచాఽఽకాశం పరాకాశం మ
హాఽకాశం సూర్యాఽకాశం పరమాకాశమితి పఞ్చ భవన్తి। బాహ్యాఽ
భ్యన్తరమన్ధకారమయమాకాశమ్। బాహ్యాభ్యన్తరే కాలాఽనలసదృ
శం। సబాహ్యాభ్యన్తరేఽపరిమితద్యుతి నిభం తత్త్వం మహాకాశమ్। సబా

వ్యోఽభ్యన్తరే సమాహృత్యాఽభం సూర్యాకాశమ్। అనిర్వచనీయజ్యోతిస్సర్వ
వ్యాపకం। నిరతిశయాఽఽనన్ద లక్షణం పరమాకాశమ్ । ఏవం తత్తల్లక్ష్య
దర్శనాత్తత్తద్రూపో భవతి।నవచక్రం షడాధారం త్రిలక్ష్యంవ్యోమపఞ్చ
కమ్ । సమ్యగేతన్న జానాతి స యోగీ నామతో భవేత్ ॥ ౧॥ చతుర్థం
బ్రాహ్మణమ్॥

సవిషయంమనో బన్ధాయ।నిర్విషయంముక్తయే భవతి। అతస్సర్వం
జగచ్చిత్తగోచరం తదేవ చిత్తం నిరాఽఽశ్రయం మనోన్మన్యవస్థాపరిప
క్వంలయయోగ్యం భవతి । తల్లయంపరిపూర్ణే మయిసమభ్యసేత్ । మ
నోలయకారణమహమేవ । అనాహతస్యశబ్దస్య తస్యశబ్దస్యయోధ్వ
నిః । ధ్వనేరన్తర్గతంజ్యోతిః జ్యోతిరన్తర్గతంమనః । యన్మనస్త్రిజగత్సృ
ష్టిస్థితివ్యసనకర్మకృత్ । తన్మనోవిలయంయాతి తద్విష్ణోః పరమంపదం।
తల్లయాచ్ఛుద్ధాఽద్వైతసిద్ధిః । భేదాఽభావాత్ । ఏతదేవపరమతత్త్వ
మ్।సతజ్జ్ఞోబాలోన్మత్తపిశాచవజ్జడవృత్త్యాలోకమాచరేత్ । ఏవమమ
నస్కాఽభ్యాసేనైవనిత్యతృప్తి రల్పమూత్రపురీషమితభోజనదృఢాంగా
జాడ్యనిద్రా దృగ్వాయుచలనాఽ భావబ్రహ్మదర్శనాజ్జ్ఞాతసుఖస్వరూ
పసిద్ధిర్భవతి । ఏవంచిరసమాధిజనిత బ్రహ్మాఽమృత పానపరాయణోఽ
సౌసన్యాసీ పరమహంసఅవధూతో భవతి। తద్దర్శనేన సకలం జగత్పవి
త్రంభవతి తత్సేవాపరోఽజ్ఞోఽపి ముక్తోభవతి । తత్కులమేకోత్త
రశతం తారయతి । తన్మాతృపితృజాయాఽపత్యవర్గంచ ముక్తం భవతీ
త్యుపనిషత్ ॥ ౫॥ ఇతిపఞ్చమంబ్రాహ్మణం॥

పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥

॥మణ్డలబ్రాహ్మణోపనిషత్సమాప్తా॥౪౮॥

॥ఓంతత్సత్ ॥

॥అథయాజుషీ-దక్షిణామూర్త్యుపనిషత్॥ ౪౯.

ఓం॥ సహనావవత్వితిశాంతిః॥ ॥ఓం

ఓం॥ బ్రహ్మావర్తేమహాభాండీరవటమూలే మహాసత్రాయసమేతామహర్షయ శ్శౌనకాదయస్తేహసమిత్పాణయస్తత్వజిజ్ఞాసవో మార్కండేయం చిరంజీవిన ముపసమేత్యపప్రచ్ఛుః కేనత్వం చిరంజీవసి కేనవానందమనుభవసీతి।పరమరహస్యశివతత్వజ్ఞానేనేతి సహోవాచ।కింతత్పరమరహస్యశివతత్వజ్ఞానం।కో దేవః। తత్ర కోజపః। కాముద్రా। కానిష్ఠా । కింతజ్ఞానసాధనం । కః పరికరః । కో బలిః । కః కాలః । కింస్థానమితి । స హోవాచ । యేనదక్షిణాముఖశ్శివో పరోక్షీకృతో భవతి । తత్పరమరహస్యశివతత్వజ్ఞానం । యస్సర్వోపరమకాలేసర్వానాత్మన్యుపసంహృత్యస్వాత్మానందేసుఖమోదతే ప్రకాశతేవాప దేవః।అత్రైతేమంత్రరహస్యశ్లోకా భవంతి। మేధాదక్షిణామూర్తిమంత్రస్య బ్రహ్మఋషిః గాయత్రీఛందో దేవతా దక్షిణాస్యః మంత్రేణాంగన్యాసః। ఓమాదౌనమఉచ్చార్య తతో భగవతేపదం । దక్షిణేతిపదంపశ్చాత్ మూర్తయేపదముద్ధరేత్ । అస్మచ్ఛబ్దంచతుర్థ్యంతం మేధాంప్రజ్ఞాపదంవదేత్। ప్రముచ్చార్యతతోవాయుబీజం ఛంచతతఃపఠేత్ । వహ్నిజాయాం తతస్త్వేషచతుర్వింశాక్షరో మనుః। ధ్యానం। స్ఫటికరజితవర్ణం మౌక్తికీమక్షమాలా మమృతకలశ విద్యాజ్ఞానముద్రాః కరాబ్జైః । దధతమురగకక్షంచంద్రచూడంత్రిణేత్రంవిధృతవివిధభూషందక్షిణామూర్తిమీడే। బ్రహ్మఋషిః। న్యాసః। ఆదౌ వేదాదిముచ్చార్య స్వరాద్యంసవిసర్గకం। పంచార్ణంతతఉద్ధృత్య తత్పరంసవిసర్గకం। అంతేసముద్ధరేత్తారంమనురేష నవాక్షరః ॥ ముద్రాం భద్రార్థదాత్రీం సపరశు హరిణం బాహుభిర్బాహుమేకం జాన్వాసక్తందధానో భుజగవరసమాబద్ధకక్ష్యోవటాధః। ఆసీనశ్చంద్రఖండప్రతిఘటితజటా క్షీరగౌరస్త్రినేత్రోదద్యాదాద్యైశ్శుకాద్యై ర్మునిభిరభివృతోభావశుద్ధింభవోనః। బ్రహ్మ

ఋషిః । న్యాసః । తారంబ్లూం నమఉచ్చార్యమాయాంవాగ్భవమేవచ।ద
క్షిణాపదముచ్చార్యతతస్స్యన్మూర్తయేపదం। జ్ఞానందేహితతఃపశ్చాత్
వహ్నిజాయాంతతోవదేత్ । మనురష్టాదశార్ణోఽయంసర్వమంత్రేషు
గోపితః ॥ భస్మవ్యాపాండురాంగ శ్శశికలధరోజ్ఞానముద్రాక్ష మా
లా వీణాపుస్తైర్విరాజత్కరకమలధరోయోగపట్టాభిరామః । వ్యాఖ్యా
పీఠేనిషణ్ణోమునివరనికరైః స్సేవ్యమానఃప్రసన్న స్సవ్యాళఃకృత్తివాసాస్స
తత మవతునో దక్షిణామూర్తిరీశః । బ్రహ్మఋషిః । న్యాసః । తా
రంమాయాంరమాబీజంపదంసాంబశివాయచ। తుభ్యంచానలజాయాంచ
మనుర్ద్వాదశవర్ణకః ॥ వీణాంకరైఃపుస్తకమక్షమాలాం బిభ్రాణమ
భ్రాభగళంవరాఢ్యం । ఫణీంద్రకక్ష్యంమునిభిశ్శుకాద్యైస్సేవ్యంవటాధః
కృతనీడమీడే । విష్ణుఋషిః । అనుష్టుప్ఛందోదేవతా దక్షిణాస్యోమంత్రే
ణాంగన్యాసః । తారంనమోభగవతే తుభ్యంవటపదంతతః । మూలేతిప
దముచ్చార్య వాసినేపదముద్ధరేత్ । వాగీశాయపదంపశ్చాత్ మహాజ్ఞా
నపదంతతః । దాయినేపదముచ్చార్య మాయినేనమఉద్ధరేత్ । అనుష్టు
భోమంత్రరాజ స్సర్వమంత్రోత్తమోత్తమః । ధ్యానం । ముద్రాపుస్తక
వహ్నినాగవిలస ద్బాహుం ప్రసన్నాననం ముక్తాహారవిభూషితం శశిక
లాభాస్వత్కిరీటోజ్జ్వలం।అజ్ఞానాపహమాదిమాదిమగిరామర్థంభవా
నీపతింన్యగ్రోధాత్రనివాసినంసురగురుంధ్యాయేదభీష్టాప్తయే।మానంము
ద్రా।సోఽహమితియావదాస్థితిస్సానిష్ఠాభవతి।తదభేదేనమన్వామ్రేడనంజ్ఞా
నసాధనం।చిత్తేతదేకతానతాపరికరః।అంగచేష్టార్పణంబలిః।త్రీణిధామా
నికాలః।ద్వాదశాంతపదంస్థానమితి।తేహపునశ్శ్రద్ధధానాస్తంప్రత్యూచుః।
కథంవాస్యోదయః। కింస్వరూపం। కోవాస్యోపాసకఇతి । సహోవా
చ । వైరాగ్యతైలసంపూర్ణే భక్తివర్తిసమన్వితే । ప్రబోధపూర్ణ
పాత్రేతుజ్ఞప్తిదీపంవిలోకయేత్ । మోహాంధకారేనిస్సారే ఉదేతిస్వ
యమేవహి । వైరాగ్యమరణింకృత్వా జ్ఞానంకృత్వోత్తరారణిం । గాఢ
తామిస్రసంశాంతం గూఢమర్థంనివేదయేత్ । మోహభానుజసంక్రాం

తం వివేకాఖ్యంమృకండుజం । తత్వావిచారపాశేనబద్ధం ద్వైతభయా
తురం । ఉజ్జీవయన్నిజానందే స్వస్వరూపేణసంస్థితః । శేముషీదక్షిణా
ప్రోక్తా సాయస్యాభీక్షణే ముఖం । దక్షిణాభిముఖః ప్రోక్త శ్శివోఽసౌ
బ్రహ్మవాదిభిః । సర్గాదికాలేభగవాన్విరించిరుపాస్యైనంసర్గసామ
ర్థ్యమాప్య । తుతోషచిత్తేవాంఛితార్థాంశ్చలబ్ధ్వా ధన్యస్సోస్యోపా
సకోభవతిధాతా । యఇమాంపరమరహస్య శివతత్వవిద్యామధీతే । ససర్వ
పాపేభ్యోముక్తోభవతి । యఏవం వేద । సకైవల్యమనుభవతి । ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ సహనావవత్వితి శాంతిః ॥

॥ ఇతి దక్షిణామూర్త్యుపనిషత్సమాప్తా ॥ ॥౪౯.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ - శరభోపనిషత్ .౫౦-

ఓం ॥ ॥భద్రంకర్ణేభిరితి శాంతిః ॥ ॥

ఓం ॥ అథహైనంపైప్పలాదోబ్రహ్మాణమువాచభో భగవన్బ్రహ్మ
విష్ణురుద్రాణాంమధ్యే కోవాఽధికతరోధ్యేయస్స్యాత్తత్వమేవనో బ్రూ
హీతి । తస్మైసహోవాచపితామహశ్చ । హేపైప్పలాదశృణువాక్యమేత
ద్బహూనిపుణ్యానికృతానియేన । తేనైవలభ్యః పరమేశ్వరోఽసౌయస్యాం
గజోఽహంహరిరింద్రముఖ్యాః ॥ మోహాన్నజానంతిసురేంద్రముఖ్యాః ప్రభుం
వరేణ్యం పితరంమహేశం । యోబ్రహ్మాణం విదధాతి తస్మైవేదాంశ్చస
ర్వాన్ప్రహిణోతిచాగ్ర్యం । తంవైప్రభుంపితరందేవతానాంమమాపివిష్ణో
ర్జనకందేవమీడ్యం । యోఽంతకాలే సర్వలోకాన్సంజహార సఏకశ్శ్రేష్ఠశ్చ
సర్వశాస్తాసఏవ । యోఘోరంవేషమాస్థాయ శరభాఖ్యంమహేశ్వరః ।
నృసింహంలోకహంతారంసంజఘానమహాబలః । హరిగ్ హరంతంపాదా

ఖ్యామనుయాంతిసురేశ్వరాః। మావధీఃపురుషంవిష్ణుంవిక్రమస్వమహానసి। కృపయాభగవాన్విష్ణుంవిదదారనఖైఃఖరైః।చర్మాంబరోమహావీరో వీరభద్రోబభూవహ। సఏకో రుద్రోధ్యేయ స్సర్వేషాంసర్వసిద్ధయే। యోబ్రహ్మణఃపంచమవక్త్రహంతా తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు। యోవిస్ఫులింగేనలలాటజేనసర్వం జగద్భస్మసాత్సంకరోతి। పునశ్చసృష్ట్వాపునరప్యరక్షదేవగ్ స్వతంత్రంప్రకటీకరోతి। తస్మైరుద్రాయనమో అస్తు। యోవామపాదేనజఘానకాలం ఘోరం పపావథహాలాహలందహంతం।తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు। యోవామపాదార్చితవిష్ణునేత్ర స్తస్మైదదౌచక్రమతీవహృష్టః। తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు। యోదక్షయజ్ఞే సురసంఘాన్విజిత్యవిష్ణుంబబంధోరగపాశేనవీరః। తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు।యోలీలయైవత్రిపురందదాహ విష్ణుంకవింసోమసూర్యాగ్ని నేత్రః।సర్వేదేవాః పశుతామవాపుఃస్వయంతస్మాత్పశుపతిర్బభూవ। తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు।ఏవంప్రకారైర్బహుధాప్రతుష్ట్వాక్షమాపయామాసుర్నీలకంఠం మహేశ్వరం॥యోమత్స్యకూర్మవరాహసింహాన్విష్ణుంక్రమంతంవామనమాదిదేవః। విచిక్లబంపీడ్యమానంజఘాన భస్మీచకారమన్మథంయమంచ। తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు। ఏవంప్రకారేణబహుధాప్రతుష్ట్వా క్షమాపయామాసుర్నీలకంఠం మహేశ్వరం ॥ తాపత్రయసముద్భూతజన్మమృత్యుజరాదిభిః।నానావిధానిదుఃఖానిజహారపరమేశ్వరః। ఏవంమంత్రైఃప్రార్థ్యమానఆత్మావైసర్వదేహినాం।శంకరోభగవానాద్యోరరక్షసకలాఃప్రజాః।యత్పాదాంభోరుహద్వంద్వంమృగ్యతేవిష్ణునాసహ।స్తుత్వాస్తుత్యం మహేశానమవాఙ్మానస గోచరం। భక్త్యానమ్రతనోర్విష్ణోఃప్రసాదమకరోద్విభుః। యతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్య మనసాసహ। ఆనందంబ్రహ్మణో విద్వాన్నబిభేతి కదాచన। అణోరణీయాన్మహతోమహీయానాత్మాస్య జంతోర్నిహితో గుహాయాం। తమక్రతుం పశ్యతివీతశోకో ధాతుఃప్రసాదాన్మహిమానమీశం। వసిష్ఠవైయాసకివామదేవవిరించిముఖ్యైర్హృదిభావ్యమానః।సనత్సుజాతాదిసనాతనాద్యై

రీయో మహేశో భగవానాదిదేవః । సర్వస్య స్సర్వసాక్షీ మహేశోని
త్యానందో నిర్వికల్పో నిరాఖ్యః। అచింత్యశక్తిర్భగవాన్గిరీశస్స్వావిద్య
యాకల్పితమానభూమిః । అతిమోహకరీమాయామమ విష్ణోశ్చసువ్రత।
తస్యపాదాంబుజధ్యానాద్దుస్తరాసుతరాభవేత్ । విష్ణుర్విశ్వజగద్యో
నిస్స్వాంశభూతైస్స్వకైస్సహ।మమాంశసంభవోభూత్వాపాలయత్య
ఖిలంజగత్ । వినాశం కాలతోయాతి తతోన్యత్సకలంమృషా । ఓంమ
హాగ్రాసాయమహాదేవాయశూలినే మహేశ్వరాయ మృడాయతస్మై
రుద్రాయనమోఅస్తు।ఏకోవిష్ణుర్మహద్భూతంపృథగ్భూతాన్యనేకశః।త్రీ
ల్లోకాన్వ్యాప్యభూతాత్మాభుంక్తేవిశ్వభుగవ్యయః। చతుర్భిశ్చ చతుర్భి
శ్చద్వాభ్యాంపంచభిరేవచ । హూయతేచపునర్ద్వాభ్యాంసమేవిష్ణుః
ప్రసీదతు । బ్రహ్మార్పణంబ్రహ్మహవిర్బ్రహ్మాగ్నౌబ్రహ్మణాహుతం । బ్ర
హ్మైవతేనగంతవ్యంబ్రహ్మకర్మసమాధినా । శరాజీవాస్తదంగేషుభా
తినిత్యంహరిస్స్వయం। బ్రహ్మైవశరభస్సాక్షాన్మోక్షదోయంమహామునే।
మాయావశాదేవదేవామోహితామమతాదిభిః । తస్యమాహాత్మ్యలే
శాంశమపివక్తుం నశక్యతే । పరాత్పరతరంబ్రహ్మ యత్పరాత్పరతోహ
రిః । తత్పరాత్పరతోపీశస్తస్మాత్తుల్యోధికోనహి ।ఏక ఏవ శివోనిత్య
స్తతోన్యత్సకలంమృషా। తస్మాత్సర్వాన్పరిత్యజ్యధ్యేయాన్విష్ణ్వాదికా
న్సురాన్। శివఏవసదాధ్యేయస్సర్వసంసారమోచకః । తస్మైమహాగ్రా
సాయమహేశ్వరాయనమః । పైప్పలాద మహాశాస్త్రం నదేయంయ
స్యకస్యచిత్। నాస్తికాయకృతఘ్నాయదుర్వృత్తాయ దురాత్మనే।దా
మ్భికాయనృశంసాయశఠాయానృతభాషిణే । సువృత్తాయ సుభక్తాయ
సువ్రతాయసుశీలినే । గురుభక్తాయదాంతాయ శాంతాయఋజుచేతసే।
శివభక్తాయదాతవ్యంబ్రహ్మకర్మోక్తధీమతే । స్వభక్తాయైవదాతవ్యమకృ
తఘ్నాయసువ్రత। నదాతవ్యంసదాగోప్యంయత్నేనైవద్విజోత్తమ। పై
ప్పలాదమిదంశాస్త్రంయోధీతేశ్రావయేద్ద్విజః। సజన్మమరణేభ్యోము
క్తోభవతియోజానీతేసోమృతత్వంచగచ్ఛతి। గర్భవాసాద్విముక్తోభవతి

మరాపానాత్పూతోభవతి స్వర్ణస్తేయాత్పూతోభవతి బ్రహ్మహత్యాత్పూతోభవతి గురుతల్పగమనాత్పూతోభవతి ససర్వాన్వేదానధీతోభవతిససర్వాన్దేవాన్ధ్యాతోభవతిససమస్తమహాపాతకాత్పూతోభవతితస్మాదవిముక్తమాశ్రితోభవతినతతంశివప్రియోభవతి సశివసాయుజ్యమేతినసపునరావర్తతేనసపునరావర్తతె బ్రహ్మైవభవతీత్యాహభగవాన్బ్రహ్మేత్యుపనిషత్॥

ఓం॥ ॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥ ఓం॥

ఓంతత్సత్.

॥ ॥ఇతిశరభోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౫౦.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయాజుషీ - స్కందోపనిషత్ - ౫౧.

॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥

ఓం॥ అచ్యుతోస్మిమహాదేవ తవకారుణ్యలేశతః । విజ్ఞానఘనఏవాస్మి శివోస్మికిమతఃపరం । ననిజంనిజవద్భాత్యం తఃకరణజృంభణాత్ । అంతఃకరణనాశేన సంవిన్మాత్రస్థితోహరిః । సంవిన్మాత్రస్థితశ్చాహమజోస్మికిమతఃపరం । వ్యతిరిక్తంజడంసర్వం స్వప్నవచ్చవినశ్యతి। చిజ్జడానాంతుయోద్రష్టాసోచ్యుతోజ్ఞానవిగ్రహః॥ సఏవహిమహాదేవ స్సఏవహిమహాహరిః। సఏవ జ్యోతిషాం జ్యోతిస్స ఏవ పరమేశ్వరః । సఏవహిపరంబ్రహ్మతద్బ్రహ్మాహంనసంశయః । జీవశ్శివశ్శివోజీవ స్సజీవఃకేవలశ్శివః । తుషేణబద్ధోవ్రీహిస్స్యాత్తుషాభావేతుతండులః। ఏవంబద్ధస్తథాజీవః కర్మనాశేసదాశివః । పాశబద్ధస్తథాజీవః పాశముక్తస్సదాశివః । శివాయవిష్ణురూపాయ శివరూపాయవిష్ణవే। శివస్యహృదయంవి

ష్ణుర్విష్ణోశ్చహృదయగ్ం శివః । యథాంతరంనపశ్యామి తథామేస్వస్తిరా
యుషి।యథాంతరంనభేదాస్యుశ్శివకేశవయోస్తథా । దేహోదేవాల
యఃప్రోక్తోజీవోదేవస్సదాశివః। త్యజేదజ్ఞాననిర్మాల్యం సోహంభావేన
పూజయేత్ । అభేదదర్శనంజ్ఞానం ధ్యానంనిర్విషయంమనః । స్నానం
మనోమలత్యాగ శ్శౌచమింద్రియ నిగ్రహః । బ్రహ్మామృతం పిబేద్భైక్ష
మాచరేద్దేహరక్షణే । వసేదేకాంతికోభూత్వా చైకాంతే ద్వైతవర్జి
తే । ఇత్యేవమాచరేద్ధీమాన్ సఏవంముక్తిమాప్నుయాత్ । శ్రీమత్పర
మధామ్నేస్వస్తిచిరాయుష్యోన్నమ ఇతి । విరించి నారాయణశంకరాత్మ
కం నృసింహదేవశతవప్రసాదతః । అచింత్యమవ్యక్తమనంతమవ్యయం దే
వాత్మకంబ్రహ్మనిజంవిజానతే। తద్విష్ణోఃపరమంపదగ్ం సదాపశ్యంతిసూర
యః । దివీవచక్షురాతతం । తద్విప్రాసోవిపన్యవోజాగృవాంసస్సమింధ
తే। విష్ణోర్యత్పరమంపదం। ఇత్యేవంనిర్వాణానుశాసనం వేదానుశాసన
మిత్యుపనిషత్ ॥ సహనావవత్వితిశాంతిః॥

॥ ॥ఇతిస్కందోపనిషత్సమాప్తా॥ ॥౫౧॥

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వవేదీయ-త్రిపాద్విభూతిమహానారాయణోపనిషత్-౫౨.

॥ ॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥అథపరమతత్త్వరహస్యంజిజ్ఞాసుః పరమేష్ఠీ దేవమానేనసహ
స్రసంవత్సరంతపశ్చచారసహస్రవర్షేఽతీతేత్యుగ్రతీవ్రతపసాప్రసన్నంభ
గవంతంమహావిష్ణుం బ్రహ్మాపరిపృచ్ఛతి । భగవన్ పరమతత్త్వరహస్యం
మేబ్రూహీతి।పరమతత్త్వరహస్యవక్తాత్వమేవ। నాన్యఃకశ్చిదస్తితత్క
థమితితదేవోచ్యతే । త్వమేవసర్వజ్ఞః । త్వమేవసర్వశక్తిః । త్వమేవ

సర్వాధారః। త్వమేవసర్వస్వరూపః । త్వమేవ సర్వేశ్వరః । త్వమేవ
సర్వప్రవర్తకః। త్వమేవసదసదాత్మకః।త్వమేవసదసద్విలక్షణః। త్వమే
వాంతర్బహిర్వ్యాపకః।త్వమేవాతిసూక్ష్మతరః । త్వమేవాతిమహతో
మహీయాన్ । త్వమేవాసి మూలావిద్యా విరహః । త్వమేవమహా
మూలావిద్యానివర్తకః । త్వమేవసర్వమూలావిద్యానివర్తకః । త్వమే
వవిద్యావిహారః । త్వమేవవిద్యాధారకః । త్వమేవావిద్యావేద్యః । త్వ
మేవావిద్యాస్వరూపకః । త్వమేవవిద్యాతీతః । త్వమేవసర్వ కారణహే
తుః । త్వమేవసర్వకారణసమష్టిః । త్వమేవసర్వకారణవ్యష్టిః । త్వమే
వాఖండానందః । త్వమేవపరిపూర్ణానందః । త్వమేవనిరతిశయానందః
త్వమేవతురీయతురీయః । త్వమేవతురీయాతీతః । త్వమేవానంతోపని
షద్విమృగ్యః । త్వమేవాఖిలశాస్త్రైర్విమృగ్యః । త్వమేవ బ్రహ్మేశాన
పురందరపురోగమైరఖిలామరైరఖిలాగమైర్విమృగ్యః । త్వమేవామృ
తమయస్త్వమేవామృతమయస్త్వమేవామృతమయః । త్వమేవసర్వం
త్వమేవసర్వం త్వమేవసర్వం । త్వమేవమోక్ష స్త్వమేవ మోక్షద
స్త్వమేవాఖిల మోక్షసాధనం । నకించిదస్తిత్వద్వ్యతిరిక్తం ।
యత్కించిత్ప్రతీయతే తత్సర్వం బాధితమితి నిశ్చితం । తస్మాత్త్వ
మేవవక్తా త్వమేవగురుః । త్వమేవపితా । త్వమేవసర్వనియంతా । త్వ
మేవసర్వం । త్వమేవసదాధ్యేయఇతి సునిశ్చితః । పరమతత్త్వజ్ఞస్తము
వాచ । మహావిష్ణురతిప్రసన్నోభూత్వా సాధుసాధ్వితిసాధుప్రశంసా
పూర్వకం సర్వంపరమతత్త్వరహస్యం తేకథయామి । సావధానేన శ్రు
ణుబ్రహ్మన్ । దేవదర్శీత్యాఖ్యాథర్వణశాఖాయాంపరమతత్త్వరహస్యా
ఖ్యాథర్వణ మహానారాయణోపనిషది గురుశిష్యసంవాదస్సుపురాతనః ప్ర
సిద్ధతయాజాగర్తి । పురాతనస్వరూపజ్ఞానేనమహాంతస్సర్వే బ్రహ్మభా
వంగతాః । యస్యశ్రవణేనసర్వబంధాః ప్రవినశ్యంతి । యస్య జ్ఞానేనస
ర్వరహస్యంవిదితంభవతి। తత్స్వరూపంకథమితి । శాంతో దాంతోవిరక్త
శ్శుద్ధో గురుభక్తస్తపోనిష్ఠశ్శిష్యో బ్రహ్మనిష్ఠం గురుమాసాద్య ప్రదక్షి

గపూర్వకం దండవత్ప్రణమ్య ప్రాంజలిర్భూత్వా వినయేనోపసంగ
మ్య భగవన్ గురో మే పరమతత్త్వరహస్యం వివిచ్య వక్తవ్యమితి। అత్యాదర
పూర్వకమతిహర్షేణ శిష్యం బహూకృత్య గురుర్వదతి। పరమతత్త్వర
హస్యోపనిషత్ప్రకాశ్యతే। సావధానేన శ్రూయతాం। కథం బ్రహ్మ।
కాలత్రయాబాధితం బ్రహ్మ। సర్వకాలాబాధితం బ్రహ్మ। సగుణ నిర్గుణ
స్వరూపం బ్రహ్మ। ఆదిమధ్యాంతశూన్యం బ్రహ్మ। సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ।
మాయాతీతం గుణాతీతం బ్రహ్మ। అనంతమప్రమేయాఖండపరిపూర్ణం
బ్రహ్మ। అద్వితీయపరమానందశుద్ధబుద్ధముక్తసత్యస్వరూపవ్యాపకాభి
న్నాపరిచ్ఛిన్నం బ్రహ్మ। సచ్చిదానందస్వప్రకాశం బ్రహ్మ। మనోవాచా
మగోచరం బ్రహ్మ। అఖిలప్రమాణాగోచరం బ్రహ్మ। అమితవేదాంతవే
ద్యం బ్రహ్మ। దేశతః కాలతో వస్తుతః పరిచ్ఛేదరహితం బ్రహ్మ। సర్వపరిపూ
ర్ణం బ్రహ్మ। తురీయం నిరాకారమేకం బ్రహ్మ। అద్వైతమనిర్వాచ్యం బ్ర
హ్మ। ప్రణవాత్మకం బ్రహ్మ। ప్రణవాత్మకత్వేనోక్తం బ్రహ్మ। ప్రణవాద్య
ఖిలమంత్రాత్మకం బ్రహ్మ। పాదచతుష్టయాత్మకం బ్రహ్మ। కిం తత్పాద
చతుష్టయం బ్రహ్మ। అవిద్యాపాదస్సువిద్యాపాదశ్చానందపాదస్తురీయ
పాదశ్చేతి। తురీయపాదస్తురీయతురీయం తురీయాతీతం చ। కథం పాదచ
తుష్టయస్య భేదః। అవిద్యాపాదః ప్రథమః పాదో విద్యాపాదో ద్వితీయ
ఆనందపాదస్తృతీయస్తురీయపాదస్తురీయ ఇతి। మూలావిద్యా ప్రథ
మపాదే నాన్యత్ర। విద్యానందతురీయాంశాస్సర్వేషు పాదేషు వ్యాప్య
తిష్ఠంతి। ఏవం తర్హి విద్యాదీనాం భేదః కథమితి। తత్తత్ప్రాధాన్యేన త
త్తద్వ్యపదేశో వస్తుతస్త్వభేద ఏవ। తత్రాధస్తనమేకం పాదమవిద్యాశ
బలం భవతి। ఉపరితనపాదత్రయం శుద్ధబోధానందలక్షణమమృతం భవ
తి। తచ్చాలౌకికపరమానందలక్షణాఖండామితతేజోరాశిజ్వాలం। త
చ్చానిర్వాచ్యమనిర్దేశ్యమఖండానందైకరసాత్మకం భవతి। తత్ర మ
ధ్యమపాదం మధ్యప్రదేశే అమితతేజః ప్రవాహాకారతయా నిత్యవైకుం
ఠం విభాతి। తచ్చ నిరతిశయానందాఖండబ్రహ్మానంద నిజమూర్త్యాకారే

ణజ్వలతి । అపరిచ్ఛిన్న మండలాని యథా దృశ్యన్తే । తద్వద ఖండాఖం
డామిత వైష్ణవదివ్య తేజోరాశ్యంతర్గత విలసన్మహా విష్ణోః పరమప
దం విరాజతే । దుగ్ధోదధి మధ్య స్థితామృత కలశవ ద్వైష్ణవం ధామ
పరమం సందృశ్యతే । సుదర్శనదివ్య తేజోఽన్తర్గతస్సుదర్శన పురుషో
యథా । సూర్యమండలాంతర్గతస్సూర్యనారాయణ అమితాపరిచ్ఛి
న్నాద్వైత పరమానందలక్షణ తేజో రాశ్యంతర్గత ఆదినారాయణ
స్తథా సందృశ్యతే । సఏవ తురీయం బ్రహ్మ సఏవ తురీయాతీత స్సఏవ విష్ణు
స్సఏవ సమస్త బ్రహ్మవాచక వాచ్యస్సఏవ పరంజ్యోతి స్సఏవ మాయాతీత
స్సఏవ గుణాతీతస్సఏవ కాలాతీతస్సఏవాఖిలకర్మాతీతస్సఏవ సత్యుపాధిర
హితస్సఏవ పరమేశ్వరస్సఏవ చిరంతనః పురుషః ప్రణవాద్యఖిలమంత్రవాచ
కవాచ్య ఆద్యన్తశూన్య ఆదిదేశకాలవస్తుతురీయసంజ్ఞా నిత్యపరిపూర్ణః పూ
ర్ణస్సత్యసంకల్ప ఆత్మారామః త్రికాలత్రయాబాధితనిజస్వరూపస్స్వయంజ్యో
తి స్స్వయంప్రకాశమయస్స్వసమానాధికరహితశూన్యః స్వసమానాధికశూ
న్యోనదినరాత్రివిభాగశూన్యః సంవత్సరాదికాలవిభాగస్స్వానందమయా
నంతాచింత్యవిభవ ఆత్మాంతరాత్మా పరమాత్మా జ్ఞానాత్మా తురీయాత్మే
త్యాదివాచకవాచ్య అద్వైతపరమానందో విభుర్నిత్యో నిష్కళంకో నిర్వి
కల్పో నిరంజనో నిరాఖ్యాతః శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణో నద్వితీయోఽస్తి
కశ్చిదితి య ఏవం వేద స పురుష స్తదీయోపాసనయా తస్య సాయుజ్యమే
త్యసంశయమిత్యుపనిషత్ ॥ ౧॥ ఇత్యథర్వణ మహానారాయణోప
నిషది పాదచతుష్టయస్వరూపనిరూపణం నామ ప్రథమోఽధ్యాయః ॥

---*---

ఓం॥ అథేతి హోవాచ ఛాత్రో గురుం భగవంతం । భగవన్వైకుంఠస్య
నారాయణస్య చ నిత్యత్వముక్తం । స ఏవ తురీయమిత్యుక్తమేవ । వైకుం
ఠస్సాకారో నారాయణస్సాకారశ్చ । తురీయంతు నిరాకారం । సాకా
రస్సావయవో నిరవయవం నిరాకారం । తస్మాత్సాకారమనిత్యం । నిత్యం ని
రాకారమితి శ్రుతేః । యద్యత్సావయవం తత్తదనిత్య మిత్యనుమానాచ్చ

తి । ప్రత్యక్షేణ కృతత్వాచ్చ । అతస్తయోరనిత్యత్వమేవ వక్తుముచితం భవతి । కథముక్తం నిత్యత్వమితి । తురీయమక్షరమితి శ్రుతేస్తురీయస్య నిత్యత్వం ప్రసిద్ధం । నిత్యత్వానిత్యత్వే పరస్పరవిరుద్ధధర్మౌ । తయోరేకస్మిన్ బ్రహ్మణ్యత్యంతవిరుద్ధం భవతి । తస్మాద్వైకుంఠస్య చ నారాయణస్యానిత్యత్వమేవ వక్తుముచితం భవతి । సత్యమేవ భవతీతి దేశికః పరిహరతి । సాకారస్తు ద్వివిధః । సోపాధికో నిరుపాధికశ్చ । తత్ర సోపాధిక సాకారః కథమితి । ఆవిద్యకమఖిలకార్యకారణ జాలమవిద్యా పాదఏవ । వాస్యత్ర తస్మాత్సర్వస్మాదవిద్యోపాధిస్సాకారస్సావయవఏవ । సావయవత్వాదవశ్యమనిత్యం భవత్యేవ । సోపాధిక సాకారో వర్ణితః । అథ నిరుపాధిక సాకారః కథమితి । నిరుపాధిక సాకారస్త్రివిధః । బ్రహ్మవిద్యాసాకారశ్చానందసాకార ఉభయాత్మక సాకారశ్చేతి । త్రివిధ సాకారోపి పునర్ద్వివిధో భవతి । నిత్యసాకారో ముక్తసాకారశ్చేతి । నిత్య సాకారస్త్వాద్యంతశూన్యశ్శాశ్వతః । ఉపాసనయా మోక్షం గతాస్తేషాం సాకారో ముక్తసాకారః । తస్యాఖండజ్ఞానేనావిర్భావో భవతి । సోపి శాశ్వతః । ముక్తసాకారస్త్వచ్ఛిక ఇత్యన్యే వదంతి । శాశ్వతత్వం కథమితి । అద్వైతాఖండ పరిపూర్ణ నిరతిశయ పరమానంద శుద్ధ బుద్ధ ముక్త సత్యాత్మక బ్రహ్మచైతన్యస్వాకారత్వాత్ । నిరుపాధిక సాకారస్య నిత్యత్వం సిద్ధమేవ । తస్మాదేవ నిరుపాధిక సాకారస్య నిరవయవత్వాత్ సోపాధికమపి సాకారతో నిరస్తమేవ । నిరవయవం బ్రహ్మచైతన్యమితి సర్వాస్వప్యుపనిషత్సు సర్వశాస్త్రప్రసిద్ధాంతేషు శ్రూయతే । అథ చ విద్యానందతురీయాణామభేద ఏవ శ్రూయతే సర్వత్ర । విద్యాది సాకార భేదః కథమితి । సత్యమేవోక్తమితి దేశికః పరిహరతి । విద్యాప్రాధాన్యేన విద్యాసాకారః । ఆనందప్రాధాన్యేనానంద సాకారః । ఉభయప్రాధాన్యేనోభయాత్మక సాకారశ్చేతి । ప్రాధాన్యేనాగ్ర భేద ఏవ । నభేదో వస్తుతస్త్వభేద ఏవ । భగవన్నఖండాద్వైత పరమానంద లక్షణ పరబ్రహ్మణస్సాకార నిరాకారౌ విరుద్ధ ధర్మౌ । విరుద్ధోభయాత్మకత్వం కథమితి । సత్యమే

వేతిగురుఃపరిహరతి । యథాసర్వగతస్యనిరాకారస్యమహావాయోశ్చిత దాత్మకస్యత్వక్ప్రతీత్యైవ ప్రసిద్ధస్యసాకారస్యమహావాయుదేవస్యచాభేద ఏవశ్రూయతేసర్వత్ర।యథాపృథివ్యాదీనాం వ్యాపకశరీరాణాంచ దేవ విశేషాణాంతద్విలక్షణతదభిన్నవ్యాపకావచ్ఛిన్నాః నిజమూర్త్యాకార దేవతాఃశ్రూయంతేసర్వత్ర । తద్వత్పర బ్రహ్మణ స్సర్వాత్మకస్య సా కారనిరాకారభేదవిరోధో నాస్త్యేవ । వివిధ విచిత్రానంత శక్తేః పరబ్ర హ్మణస్స్వరూపజ్ఞానేనవిరోధోవిద్యతే।తదభావేసత్యనంతవిరోధావిభాతి । అథ చ రామకృష్ణాద్యవతారేష్వప్యద్వైత పరమానందలక్షణ పరబ్రహ్మ ణఃపరమతత్త్వపరమవిభవానుసంధానగమ్యత్వేనశ్రూయతేసర్వత్ర।స ర్వపరిపూర్ణస్యాద్వైతపరమానందలక్షణపరబ్రహ్మవస్తునఃకింవక్తవ్యం।అ స్యథాసర్వపరిపూర్ణస్య పరబ్రహ్మణః పరమార్థతస్సాకారం వినా కేవ లనిరాకారత్వం యద్యభిమతంతర్హి కేవలనిరాకారస్య గగనస్యేవపర బ్రహ్మణోపి జడత్వమాపాద్యతే । తస్మాత్పరబ్రహ్మణః పరమార్థతస్సా కారనిరాకారౌస్వభావసిద్ధౌ । తథావిధస్యాద్వైత పరమానందలక్షణ స్యాదినారాయణస్యోన్మేషనిమేషాభ్యాంమూలావిద్యోదయస్థితి లయా జాయంతే । కదాచిదాత్మారామస్యాఖిల పరిపూర్ణస్యాదినారాయణ స్యస్వేచ్ఛానుసారేణోన్మేషోజాయతే। తస్మాత్పర బ్రహ్మణోఽధస్తనపా దే సర్వకారణేమూలకారణావ్యక్తావిర్భావోభవతి। అవ్యక్తాన్మూలావి ర్భావోమూలావిద్యావిర్భావశ్చ । తస్మాదేవసచ్ఛబ్దవాచ్యం బ్రహ్మావి ద్యాశబళంభవతి । తతోమహత్ । మహతోహంకారః । అహంకారా త్పంచతన్మాత్రాణి । పంచతన్మాత్రేభ్యఃపంచమహాభూతాని । పంచమ హాభూతేభ్యో బ్రహ్మైకపాదంవ్యాప్తం । ఏకమవిద్యాండం జాయతే। తత్రతత్త్వతోగుణాతీత శుద్ధసత్త్వమయోలీలాగృహీత నిరతిశయానందల క్షణో మాయోపాధికో నారాయణఆసీత్ । సఏవ నిత్యపరిపూర్ణః పాదవిభూతివైకుంఠనారాయణః । సచానంతకోటిబ్రహ్మాండానా ముద యస్థితిలయాద్యఖిలకార్య కారణజాలపరమకారణభూతో మహామా

యాతీత స్తురీయః పరమేశ్వరో జయతి । తస్మాత్స్థూల విరాట్స్వరూపో జాయతే । స సర్వకారణమూలవిరాట్స్వరూపో భవతి । సోఽనంత శీర్షా పురుష అనంతాక్షిపాణిపాదో భవతి । అనంతశ్రవణ స్సర్వమావృత్య తిష్ఠతి । సర్వవ్యాపకో భవతి । సగుణనిర్గుణస్వరూపో భవతి । జ్ఞాన బలైశ్వర్యశక్తి తేజస్స్వరూపో భవతి । వివిధవిచిత్రానంతజగదాకారో భవతి । నిరతిశయానందమయానంతపరమవిభూతిసమష్ట్యాకారో భవతి । నిరతిశయనిరంకుశసర్వజ్ఞసర్వశక్తిసర్వనియంతృత్వాద్యనంతకల్యాణగుణాకారో భవతి । వాచామగోచరానంతదివ్యతేజోరాశ్యాకారో భవతి । స్వావిద్యాపదవ్యాపకో భవతి । స చానంతమహామాయావిలాసానామధిష్ఠానవిశేషనిరతిశయాద్వైతపరమానందలక్షణపరబ్రహ్మవిలాసవిగ్రహో భవతి । అస్యైవైకైకరోమకూపాంతరేష్వనంతకోటిబ్రహ్మాండాని స్థావరాణి చ జాయంతే । తేష్వండేషు సర్వేష్వేకైకనారాయణావతారో జాయతే । నారాయణాద్ధిరణ్యగర్భో జాయతే । నారాయణాదండవిరాట్స్వరూపో జాయతే । నారాయణాదఖిలలోకస్రష్టృప్రజాపతయో జాయంతే । నారాయణాదేకాదశ రుద్రాశ్చ జాయంతే । నారాయణాదఖిలలోకాశ్చ జాయంతే । నారాయణాదింద్రో జాయతే । నారాయణాత్సర్వే దేవాశ్చ జాయంతే । నారాయణాద్ద్వాదశాదిత్యాస్సర్వే వసవస్సర్వే ఋషయస్సర్వాణి భూతాని సర్వాణి ఛందాంసి । నారాయణాదేవ సముత్పద్యంతే । నారాయణాత్ప్రవర్తంతే । నారాయణే ప్రలీయంతే । అథ నిత్యోఽక్షరః । పరమస్స్వరాట్ । బ్రహ్మా నారాయణః । శివశ్చ నారాయణః । శక్రశ్చ నారాయణః । దిశశ్చ నారాయణః । కాలశ్చ నారాయణః । కర్మాఖిలంచ నారాయణః । మూర్తామూర్తంచ నారాయణః । కారణాత్మకగ్ం సర్వం కార్యాత్మకగ్ం సకలం నారాయణః । తదుభయ విలక్షణో నారాయణః । పరంజ్యోతిస్స్వప్రకాశమయః । బ్రహ్మానందమయః । నిత్యో నిర్వికల్పో నిరంజనో నిరాఖ్యాతశ్శుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణః । న ద్వితీయోఽస్తి కశ్చిత్ । న సమానాధిక ఇత్యసగ్ంశయం పరమార్థతో య ఏవం వే

దసకలబంధాం ఛిత్త్వా మృత్యుం తీర్త్వా సముక్తో భవతి సముక్తో భవతి॥ యఏవంవిదిత్వా సదాతముపాస్తే పురుషస్సనారాయణో భవతి సనారాయణో భవతీత్యుపనిషత్॥ ॥

ఇత్యథర్వణమహానారాయణోపనిషది పరబ్రహ్మణస్సాకారనిరాకారస్వరూప నిరూపణంనామ ద్వితీయోఽధ్యాయః॥ ॥

ఓం॥ అథచాత్ర స తథేత్యాహోవాచ। భగవన్ దేశికపరమగురో విలాసమహామూలావిద్యోదయక్రమః కథితః। తథా ప్రపంచోత్పత్తిక్రమః కీదృశో భవతి। విశేషేణ కథనీయః। తస్య తత్త్వం వేదితుమిచ్ఛామి। తథేత్యుక్త్వా గురురిత్యువాచ। తథానాదిసర్వప్రపంచో దృశ్యతే। సత్యోఽసత్యోవేతి సంశయతే। ప్రపంచోఽపి ద్వివిధః। విద్యాప్రపంచశ్చ అవిద్యాప్రపంచశ్చేతి। విద్యాప్రపంచస్య నిత్యత్వగ్ం సిద్ధమేవ। నిత్యానంద చిద్విలాసాత్మకత్వాత్। అథచ శుద్ధబుద్ధముక్తసత్యానందస్వరూపత్వాచ్చ। అవిద్యాప్రపంచస్య నిత్యత్వమనిత్యత్వం వా కథమితి। ప్రవాహతో నిత్యత్వం వదంతి కేచన। ప్రళయాదికగ్ం శ్రూయమాణత్వాదనిత్యత్వం వదంత్యన్యే। ఉభయన్న భవతి। పునః కథమితి। సంకోచవికాసాత్మక మహామాయా విలాసవవ సర్వోఽప్యవిద్యా ప్రపంచః। పరమార్థతో న కించిదస్తి। అతుగణ మహామాయావాదిమూలావిద్యావిలాసత్వాత్। తత్కథమితి। ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ నేహనానాస్తికించన। తస్మాద్బ్రహ్మవ్యతిరిక్తం సర్వంబాధితమేవ। సత్యమేవపరంబ్రహ్మ। సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ। తతస్సవిలాసమూలావిద్యోపసగ్ంహారక్రమః కథమితి। అత్యాదర పూర్వకమతిహర్షేణ దేశిక ఉపదిశతి। చతుర్యుగ సహస్రాణి బ్రహ్మణో దినంభవతి। తావతాకాలేనపునస్తస్యరాత్రిర్భవతి। ద్వే అహోరాత్రే ఏకదినంభవతి। తస్మిన్నేకస్మిన్దినే ఆసత్యలోకానాముదయస్థితిలయా జాయంతే। పంచదశదినానిపక్షోభవతి। పక్షద్వయంమాసోభవతి। మాసద్వయమృతుర్భవతి। ఋతుత్రయమయనంభవతి। అయనద్వయం వత్సరోభవతి।

వత్సరశతం బ్రహ్మమానేన బ్రహ్మణః పరమాయుఃప్రమాణం । తావత్కాల
స్తస్య స్థితిరుచ్యతే । స్థిత్యంతే అండవిరాట్పురుషస్యాగ్ శగ్ హిరణ్యగ
ర్భనామభ్యేతి । హిరణ్యగర్భస్య కారణం పరమాత్మానమండపరిపాలకం నారా
యణమభ్యేతి । పునర్వత్సరశతం తస్య ప్రళయో భవతి । తదా జీవాస్సర్వే ప్రకృ
తౌ ప్రలీయంతే । ప్రళయే సర్వశూన్యం భవతి । తస్య బ్రహ్మణః స్థితిప్రళయా
నాదినారాయణస్యాగ్ శేవావతీర్ణస్యాజాండపరిపాలకస్య మహావిష్ణో
రహోరాత్రసంజ్ఞకం । తే అహోరాత్రే ఏకదినం భవతి । ఏవం దినపక్ష
మాససంవత్సరాదిభేదాశ్చ । తదీయమానేన శతకోటివత్సరకాలస్తస్య స్థితి
రుచ్యతే । స్థిత్యంతే స్యాగ్ శం మహావిరాట్పురుషమభ్యేతి । తతస్సావ
రణం బ్రహ్మాండం వినాశమేతి । బ్రహ్మాండావరణం వినశ్యతి । తద్విష్ణోస్స్వ
రూపం । తస్య తావత్ప్రళయో భవతి । ప్రళయే సర్వశూన్యం భవతి । అం
డపరిపాలక మహావిష్ణోః స్థితిప్రళయావాదివిరాట్పురుషస్యాహోరాత్ర
సంజ్ఞకౌ । తే అహోరాత్రే ఏకదినం భవతి । ఏవం దినపక్ష మాససంవ
త్సరభేదాశ్చ । తదీయమానేన శతకోటివత్సర కాలస్తస్య స్థితిరుచ్యతే ।
స్థిత్యంతే ఆదివిరాట్పురుషస్యాగ్ శం మాయోపాధిక నారాయణమభ్యే
తి । తస్య విరాట్పురుషస్య యావత్స్థితికాలస్తావత్ప్రళయో భవతి । ప్రళ
యే సర్వశూన్యం భవతి । విరాట్స్థితిప్రళయా మూలావిద్యాండపరిపాల
కస్యాదినారాయణస్యాహోరాత్రసంజ్ఞకౌ । తే అహోరాత్రే ఏ
కం దినం భవతి । ఏవం దినపక్షమాససంవత్సరభేదాశ్చ । తదీయమానేన శతకో
టివత్సర కాలస్తస్య స్థితిరుచ్యతే । స్థిత్యంతే త్రిపాద్విభూతినారాయణస్యే
చ్ఛావశాన్మహాజాయతే । తస్మాన్మూలావిద్యాండస్య సావరణస్య విల
యో భవతి । తతస్సవిలాసా మూలావిద్యా సర్వకార్యోపాధి సమన్వితా స
దసద్విలక్షణా నిర్వాచ్యలక్షణరూపా న్యావిర్భావతిరోభావాత్మికా నా స్య
ఖిలకారణ కారణానంత మహామాయావిశేషణ విశేషితా పరమసూ
క్ష్మమూలకారణమవ్యక్తం విశతి । అవ్యక్తం విశేద్బ్రహ్మణి । నిరింధనో
వైశ్వానరో యథా । తస్మాన్మాయోపాధిక ఆదినారాయణస్తథా స్వస్వ

రూపంభజతి । సర్వేజీవాశ్చస్వస్వరూపంభజంతే । యథాజపాకుసుమ సాన్నిధ్యాద్రక్తస్ఫటికప్రతీతిః । తదభావే శుద్ధస్ఫటిక ప్రతీతిః । బ్రహ్మణోపిమాయోపాధివశాత్సగుణపరిచ్ఛిన్నాది ప్రతీతిః । ఉపాధివిలయాన్నిర్గుణనిరవయవనాదిప్రతీతిరిత్యుపనిషత్ ॥ ॥ఇత్యాథర్వణ మహానారాయణోపనిషది మూలావిద్యాప్రళయస్వరూపనిరూపణన్నామ తృతీయోధ్యాయః॥ ॥

ఓంతతస్తస్మాన్నిర్విశేషమితినిర్మలంభవతి । అవిద్యాపాదమపి శుద్ధంభవతి । శుద్ధబోధానందలక్షణకైవల్యంభవతి। బ్రహ్మణః పాదచతుష్టయంనిర్విశేషంభవతి । అఖండలక్షణానంత పరిపూర్ణసచ్చిదానందస్వప్రకాశంభవతి । అద్వితీయమనీశ్వరంభవతి । అఖిలకార్యకారణస్వరూపం । అఖండచిద్ఘనానందస్వరూపం । అతిదివ్యమంగళాకారం। నిరతిశయానందతేజోరాశివిశేషం । సర్వపరిపూర్ణానంత చిన్మయస్తంభాకారం । శుద్ధబోధానందవిశేషాకారం । అనంతచిద్విలాసవిభూతిసమష్ట్యాకారం । అఖండానందామృతవిభూతివిశేషాకారం । అనంతపరిపూర్ణానందమవ్యసాదామినీచయాకారం । ఏవమాకారమద్వితీయాఖండానందబ్రహ్మస్వరూపం నిరూపితం। అథ చాతుర్మాస్యోవదతి। భగవన్నాదభేదాదనేకథా । కథమద్వైతస్వరూపమితి నిరూపితం । దేశిక। పరిహారః। విరోధోనవిద్యతే। బ్రహ్మాద్వైతమేవసత్యం। తస్మైవోక్తంచ బ్రహ్మణైవానకథితః। బ్రహ్మవ్యతిరిక్తంనకించిదస్తి । పాదభేదాదికథనం తు బ్రహ్మస్వరూపకథనమేవ। తదేవోచ్యతే పాదచతుష్టయాత్మకంబ్రహ్మ । తత్రైకమవిద్యాపాదం । పాదత్రయమమృతంభవతి । శాఖాంతరోపనిషత్స్వరూపమేవనిరూపితం । తమసస్తుపరంజ్యోతిః పరమానందలక్షణం । పాదత్రయాత్మకం బ్రహ్మకైవల్యంశాశ్వతం పరమితి । వేదాహమేతంపురుషంమహాంతం। ఆదిత్యవర్ణంతమసఃపరస్తాత్ । తమేవంవిద్వానమృతఇహభవతి । నాన్యః పంథావిద్యతే యనాయ । సర్వేషాం జ్యోతిషాంజ్యోతిస్తమసఃపరముచ్యతే। సర్వస్యధాతారమచింత్యరూప

మాదిత్యవర్ణం పరంజ్యోతిస్తమసఉపరివిభాతి । యదేకమవ్యక్తమనం
తరూపం విశ్వం పురాణం తమసః పరస్తాత్ । తదేవర్తం తము సత్యమాహుస్త
దేవసత్యం తదేవబ్రహ్మపరమం శుద్ధం। కథ్యతే తమశ్శబ్దేనావిద్యా। పాదో
స్య విశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతం దివి । త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః।
పాదోస్యేహాభవాత్పునః। తతోవిష్వఙ్వ్యక్రామత్ । సాశనానశనే అభి।
విద్యానందతురీయాఖ్యపాదత్రయమమృతం భవతి । అవశిష్టమవిద్యాశ్ర
యమితి। ఆమ్నాగామప్యాదినారాయణస్యైకీకృతౌ పున్మేషనిమేషౌ తయోః
స్వరూపం కథమితి। నిరుచ్యతే। పరాగ్దృష్టిరున్మేషః। ప్రత్యగ్దృష్టిర్నిమే
షః । ప్రత్యగ్దృష్ట్యా స్వస్వరూపచింతనమేవ నిమేషః। పరాగ్దృష్ట్యా స్వస్వ
రూపచింతనమేవోన్మేషః। యావదున్మేషకాలస్తావన్నిమేషకాలో భవతి।
అవిద్యాయాస్స్థితిరున్మేషకాలే। నిమేషకాలే తస్యాః ప్రళయో భవతి। య
థా ఉన్మేషో జాయతే తథా చిరంతనాతి సూక్ష్మవాసనా బలాత్పునరవి
ద్యాయా ఉదయో భవతి । యథాపూర్వమవిద్యాకార్యాణి జాయం
తే । కార్యకారణోపాధి భేదాజ్జీవేశ్వర భేదోపి దృశ్యతే । కారణో
పాధిరీశ్వరః। కార్యోపాధిరయం జీవః । ఈశ్వరస్య మహామా
యా తదాజ్ఞావశవర్తినీ । తత్సంకల్పానుసారిణీ । వివిధానంతమహా
మాయాశక్తిసంసేవితా । అనంతమహామాయాజాలజననమందిరా। మ
హావిష్ణోః క్రీడాశరీరరూపిణీ । బ్రహ్మాదీనామగోచరా। ఏతాం మహామా
యాం తరంత్యేవ । యే విష్ణుమేవ భజంతి నాన్యే తరంతి కదాచన వివిధో
పాయైరపి । అవిద్యాకార్యాణ్యంతఃకరణాన్యతీత్య కాలానుతాని
జాయంతే। బ్రహ్మచైతన్యం తేషు ప్రతిబింబితం భవతి । ప్రతిబింబా ఏవ జీ
వా ఇతి కథ్యంతే । అంతఃకరణోపాధికాస్సర్వే జీవా ఇత్యేవం వదంతి। మ
హాభూతోత్థసూక్ష్మాంగోపాధికాస్సర్వే జీవా ఇత్యేకే వదంతి । బుద్ధిప్రతి
బింబితచైతన్యం జీవా ఇత్యపరే మన్యంతే। ఏతేషాముపాధినా వాత్యవమె
భేదో న విద్యతే। సర్వపరిపూర్ణో నారాయణస్త్వనయా నిజయా క్రీడతి
స్వేచ్ఛయా సదా। తస్మాదవిద్యమానఫల్గువిషయసుఖాశయా సర్వే జీవాః

ప్రధానత్వసారసంసారచక్రే । ఏవమనాదిపరంపరావర్తతే । అనాది
సంసార విపరీతభ్రమాత్ ॥ ఇత్యుపనిషత్ ॥ ॥ ఇత్యథర్వణశాఖాయాం
త్రిపాద్విభూతిమహానారాయణోపనిషది మహామాయాతీతాఖండా
ద్వైతపరమానందలక్షణ పరబ్రహ్మణః పరమతత్త్వస్వరూపనిరూపణం
నామ చతుర్థోఽధ్యాయః ॥ ॥ఓం తత్సత్ ॥

ఇతిపూర్వకాండస్సమాప్తః.

హరిః ఓం॥ అథశిష్యోవదతిగురుంభగవంతం నమస్కృత్యభగవ
న్సర్వాత్మనానష్టాయా అవిద్యాయాః పునరుదయఃకథం । సత్యమేవే
తిగురురితిహోవాచ । ప్రావృట్కాలప్రారంభే యథా మండూకాదీ
నాం ప్రాదుర్భావః । తద్వత్సర్వాత్మనానష్టాయా అవిద్యాయా ఉన్మే
షకాలేపునరుదయోభవతి । భగవన్కథంజీవానామనాదిసంసారభ్ర
మః । తన్నివృత్తిర్వాకథమితి । కథంమోక్ష మార్గస్వరూపంచ । మో
క్షసాధనంకథమితి । కోవామోక్షోపాయః । కీదృశంమోక్షస్వరూపం।
కావాసాయుజ్యముక్తిః । ఏతత్సర్వంతత్త్వతః కథనీయమితి । అత్యాదర
పూర్వకమతిహర్షేణ శిష్యంబహూకృత్యగురుర్వదతి । శ్రూయతాం
సావధానేన । కుత్సితానంతజన్మజన్మాభ్యస్తాత్యంతోత్కృష్టవివిధవిచిత్రా
నంతదుష్కర్మవాసనాజాలవిశేషైర్దేహాత్మవివేకో నజాయతే । త
స్మాదేవదృఢతరదేహాత్మభ్రమోభవతి। అహమజ్ఞఃకించిద్జ్ఞోఽహమహంజీ
వోఽహమత్యంతదుఃఖాకారోఽహమనాదిసంసారీతి భ్రమవాసనాబలాత్స
ంసారప్రవృత్తిస్తన్నివృత్త్యుపాయః కదాపినవిద్యతే । మిథ్యా భూ
తాన్స్వప్నతుల్యాన్విషయభోగాననుభూయ వివిధానసంఖ్యానతిదుర్ల
భాన్మనోరథాననవరత మాశాస్యమాన అతృప్తస్సదాపరిధావతి । వివి
ధవిచిత్రస్థూలసూక్ష్మోత్కృష్ట నికృష్టానంతదేహాన్పరిగృహ్యతత్తద్దేహవి
హితవివిధవిచిత్రానేక శుభాశుభప్రారబ్ధకర్మాణ్యనుభూయతత్తత్కర్మ
ఫలవాసనా జాలవాసితాంతఃకరణానాం పునఃపునస్తత్తత్కర్మఫలవిష
యప్రవృత్తిరేవజాయతే। సంసారనివృత్తిమార్గప్రవృత్తిరపినజాయతే।

తస్మాదనిష్టమేవేష్టమివ విభాతి। ఇష్టమేవానిష్టమివ భాతి। అనాదిసంసారవిపరీతభ్రమాత్। తస్మాత్సర్వేషాం జీవానామిష్టవిషయే బుద్ధిస్సుఖబుద్ధిర్దుఃఖబుద్ధిశ్చ భవతి। పరమార్థతస్త్వబాధితబ్రహ్మసుఖవిషయప్రవృత్తిరేవ న జాయతే। తత్స్వరూపజ్ఞానాభావాత్। తత్కథమితి న విద్యతే। కథం బంధః కథం మోక్ష ఇతి విచారాభావాచ్చ। తత్కథమితి। అజ్ఞానప్రాబల్యాత్। కస్మాదజ్ఞానప్రాబల్యమితి। భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యవాసనాభావాచ్చ। తదభావః కథమితి। అత్యంతాంతఃకరణమాలిన్యవిశేషాత్। అతస్సంసారతరణోపాయః కథమితి। దేశికస్తమేవ కథయతి। సకలవేదశాస్త్రసిద్ధాంతరహస్యం జన్మజన్మాంతరాభ్యస్తాత్యంతోత్కృష్ట సుకృతపరిపాకవశాత్సద్భిస్సంగో జాయతే। తస్మాద్విధినిషేధవివేకో భవతి। తతస్సదాచారప్రవృత్తిర్జాయతే। సదాచారాదఖిలదురితక్షయో భవతి। తస్మాదంతఃకరణమతివిమలం భవతి। తతస్సద్గురుకటాక్షమంతఃకరణమాకాంక్షతి। తస్మాత్సద్గురుకటాక్షలేశవిశేషేణ సర్వసిద్ధయస్సిద్ధ్యంతి। సర్వబంధాః ప్రవినశ్యంతి। శ్రేయోవిఘ్నాస్సర్వే ప్రలయం యాంతి। సర్వాణి శ్రేయాంసి స్వయమేవాయాంతి। యథా జాత్యంధస్య రూపజ్ఞానం న విద్యతే। తథా గురూపదేశేన వినా కల్పకోటిభిస్తత్త్వజ్ఞానం న జాయతే। తస్మాత్సద్గురుకటాక్షలేశవిశేషేణాచిరాదేవ తత్త్వజ్ఞానం భవతి। యదా సద్గురుకటాక్షో భవతి। తదా భగవత్కథాశ్రవణధ్యానాదౌ శ్రద్ధా జాయతే। తస్మాద్ధృదయస్థితానాది దుర్వాసనాగ్రంథివినాశో భవతి। తతో హృదయస్థితాః కామాస్సర్వే వినశ్యంతి। తస్మాద్ధృదయపుండరీకకర్ణికాయాం పరమాత్మావిర్భావో భవతి। తతో దృఢతరా వైష్ణవీ భక్తిర్జాయతే। తతో వైరాగ్యముదేతి। వైరాగ్యాద్బుద్ధివిజ్ఞానావిర్భావో భవతి। అభ్యాసాత్తద్జ్ఞానం క్రమేణ పరిపక్వం భవతి। పక్వవిజ్ఞానాజ్జీవన్ముక్తో భవతి। తతశ్శుభాశుభకర్మాణి సర్వాణి సవాసనాని నశ్యంతి। తతో దృఢతరశుద్ధసాత్త్వికవాసనయా భక్త్యతిశయో భవతి। భక్త్యతిశయేన నారాయణస్సర్వమయస్సర్వావస్థాసు విభాతి। సర్వాణి జగంతి నారా

యణమయానిప్రవిశాంతి । నారాయణవ్యతిరిక్తం నకించిదస్తి । ఇత్యేత
ద్బుద్ధ్వా విహరత్యుపాసకస్సర్వత్ర । నిరంతరసమాధిపరంపరాభిర్జగ
దీశ్వరాకారాస్సర్వత్ర సర్వావస్థాసుప్రవిశాంతి । అస్య మహాపురుష
స్య క్వచిత్క్వచిదీశ్వర సాక్షాత్కారో భవతి । అస్య దేహత్యాగేచ్ఛా
యదా భవతి తదా వైకుంఠపార్షదాస్సర్వే సమాయాంతి । తతో భగవ
ద్ధ్యానపూర్వకం హృదయకమలే వ్యవస్థితమాత్మానం స్వాంతరాత్మా
నం సంచింత్య సమ్యగుపచారైరభ్యర్చ్యహంసమంత్రముచ్చరన్ సర్వా
ణి ద్వారాణిసంయమ్య సమ్యఙ్మనో నిరుధ్య చోర్ధ్వగేనవాయునా సహప్ర
ణవేన ప్రణవానుసంధానపూర్వకం శనైశ్శనైరాబ్రహ్మరంధ్రాద్వినిర్గ
త్యసోహమితి మంత్రేణద్వాదశాంతస్థిత పరమాత్మానమేకీకృత్యపంచో
పచారైరభ్యర్చ్యపునస్సోహమితిమంత్రేణ షోడశాంతస్థిత జ్ఞానాత్మాన
మేకీకృత్య సమ్యగుపచారైరభ్యర్చ్య ప్రాకృత పూర్వదేహం పరిత్యజ్య
పురః కల్పితమంత్రమయ శుద్ధబ్రహ్మతేజోమయ నిరతిశయానందమయ
మహావిష్ణుసారూప్య విగ్రహం పరిగృహ్య సూర్యమండలాంతర్గతానం
తదివ్యచరణారవిందాంగుష్ఠనిర్గత నిరతిశయానంద మయామృతనదీప్ర
వాహమాకృష్య భావనయాత్రస్నాత్వా వస్త్రాభరణాద్యుపచారైరాత్మ
పూజాంవిధాయ సాక్షాన్నారాయణోభూత్వా తతోగురునమస్కార
పూర్వకం ప్రణవగరుడం ధ్యాత్వా ధ్యానేనావిర్భూత మహాప్రణవగరు
డం పంచోపచారైరారాధ్యగుర్వనుజ్ఞయా ప్రదక్షిణనమస్కారపూర్వ
కం ప్రణవగరుడమారుహ్య మహావిష్ణోస్సమస్తాసాధారణ చిహ్నచిహ్నితో
మహావిష్ణోస్సమస్తాసాధారణ దివ్యభూషణైర్భూషితస్సుదర్శన పురు
షం పురస్కృత్య విష్వక్సేన పరిపాలితో వైకుంఠపార్షదైః పరివేష్టి
తోనభోమార్గమావిశ్యపార్శ్వద్వయస్థితానేకపుణ్యలోకానతిక్రమ్యతత్ర
త్యైఃపుణ్యపురుషైరభి పూజితస్సత్యలోక మావిశ్యబ్రహ్మాణమభ్యర్చ్య
బ్రహ్మణాచ సత్యలోకవాసిభి స్సర్వైరభిపూజిత శ్శైవమీశాన కైవ
ల్యమాసాద్యశివం ధ్యాత్వాశివమభ్యర్చ్య శివగణైస్సర్వైశ్శివేనచాభి

పూజితో గ్రహర్షిమండలానతిక్రమ్య సూర్యసోమమండలే భిత్వా కీలక
నారాయణం ధ్యాత్వా ధ్రువమండలస్య దర్శనం కృత్వా భగవంతం ధ్రువమ
భిపూజ్య తతశ్శిగ్ంశుమారచక్రం విభిద్య శిగ్ంశుమారప్రజాపతి మభ్యర్చ్య
చక్రమధ్యగతం సర్వాధారం సనాతనం మహావిష్ణుమారాధ్య తేన పూజిత
స్తత ఉపర్యుపరి గత్వా పరమానందం ప్రాప్య ప్రకాశతే। తతో వైకుంఠవాసిన
స్సర్వే సమాయాంతి తాంత్సర్వాన్త్సంపూజ్య తైస్సర్వైరభి పూజిత
శ్చోపర్యుపరి గత్వా విరజానదీం ప్రాప్య తత్ర స్నాత్వా భగవద్ధ్యానపూ
ర్వకం పునర్నిమజ్య తత్రాపంచీకృత భూతోత్థసూక్ష్మాంగం భోగసాధ
నం సూక్ష్మశరీరముత్సృజ్య కేవలమంత్రమయ దివ్యతేజోమయ నిరతిశ
యానందమయ మహావిష్ణుసారూప్య విగ్రహం పరిగృహ్య తత ఉన్మజ్యా
త్మపూజాం విధాయ ప్రదక్షిణనమస్కారపూర్వకం బ్రహ్మమయ వైకుం
ఠమావిశ్య తత్రత్యాన్విశేషేణ సంపూజ్య తన్మధ్యే చ బ్రహ్మానందమయా
నంత ప్రాకారప్రాసాదతోరణ విమానోపవనావళిభిర్జ్వలద్భిరైరు
పలక్షితో నిరుపమనిత్య నిరవద్య నిరతిశయ నిరవధిక బ్రహ్మానందాచలో వి
రాజతే। తముపరి జ్వలతి నిరతిశయానంత దివ్యతేజోరాశిః। తదభ్యంత
రసగ్స్థానే శుద్ధబోధానందలక్షణం విభాతి। తదంతరాళే చిన్మయ వేది
కా। ఆనందవేదికానందవనవిభూషితా। తదభ్యంతరే అమితతేజోరా
శిస్తదుపరి జ్వలతి। పరమమంగళాసనం విరాజతే। తత్పద్మ కర్ణికా
యాం శుద్ధశేషభోగాసనం విరాజతే। తస్యోపరి సమాసీన మానందప
రిపాలక మాదినారాయణం ధ్యాత్వా తమీశ్వరం వివిధోపచారైరారా
ధ్య ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్విధాయ తదనుజ్ఞాతశ్చోపర్యుపరి గత్వా పంచ
వైకుంఠానతీత్యాష్టవిరాట్కైవల్యం ప్రాప్య తగ్ం సమారాధ్యోపాసకః
పరమానందం ప్రాప్నోతీత్యుపనిషత్॥ ॥ఇత్యథర్వణమహానారాయణో
పనిషది సంసార తరణోపాయకథనద్వారా పరమమోక్షమార్గస్వరూ
పనిరూపణం నామ పంచమోఽధ్యాయః॥

ఓం॥ తతఉపాసకః పరమానందం ప్రాప। స పరమం బ్రహ్మాన
ందం చభిత్వా పరితస్సమవలోక్య బ్రహ్మానందస్వరూపం నిరీక్ష్య పరమార్థ
తత్త్వస్వరూపం బ్రహ్మజ్ఞానేనావబుధ్య సమస్తవేదశాస్త్రేతిహాసపు
రాణాని సమస్తవిద్యాజాలాని బ్రహ్మాదయస్సురాస్సర్వే సమస్తాః పరమ
ర్షయశ్చాండాభ్యంతర ప్రపంచైకదేశమేవ వర్ణయంత్యండస్వరూపం
న జానంతి। బ్రహ్మాండాద్బహిః ప్రపంచజ్ఞానం న జానంత్యేవ। కుతోఽండాం
తరాంతర్బహిః ప్రపంచజ్ఞానం దూరతో మోక్షప్రపంచజ్ఞానమవిద్యా
ప్రపంచజ్ఞానం చేత్। కథం బ్రహ్మాండస్వరూపమితి। కుక్కుటాండాకారం
మహదాదిసమష్ట్యాకారం। అండం తపనీయమయం। తప్తజాంబూనదప్ర
భం। ఉద్యత్కోటిదివాకరాభం। చతుర్విధసృష్ట్యుపలక్షితం। మహా
భూతైః పంచభిరావృతం। మహదహంకృతి తమోభిశ్చ। మూలప్రకృ
త్యా పరివేష్టితం। అండభిత్తివిశాలం సపాదకోటియోజనప్రమాణః। ప్ర
త్యేకావరణం తథైవ। అండప్రమాణం పరితః అయుతద్వయకోటియోజన
ప్రమాణం। మహామండూకాద్యనంతశక్తిభిరధిష్ఠితం। నారాయణక్రీ
డాకందుకం। పరమాణువద్విష్ణులోమసుసులగ్నం। అదృష్టాశ్రుతవివి
ధవిచిత్రానంత విశేషైరుపలక్షితం। అస్య బ్రహ్మాండస్య సమంతతః స్థి
తాన్యేతాదృశాన్యనంతకోటి బ్రహ్మాండాని సావరణాని జ్వలంతి। చతు
ర్ముఖ పంచముఖ షణ్ముఖ సప్తముఖాష్టముఖాది సంఖ్యాక్రమేణ సహస్రా
వధి ముఖాంతైర్నారాయణాంశై రజోగుణప్రధానైరేకైకసృష్టిక
ర్తృభిరధిష్ఠితాని। విష్ణుమహేశ్వరాఖ్యైర్నారాయణాంశైస్సత్త్వత
మోగుణప్రధానైరేకైకస్థితిసంహారకర్తృభిరధిష్ఠితాని। మహాజలౌఘ
మత్స్యబుద్బుదానంతసంఘవద్భ్రమంతి। క్రీడాసక్తజాలకకరతలామ
లకబృందవత్ మహావిష్ణోః కరతలే విలసంత్యనంతకోటి బ్రహ్మాండాని।
జలయంత్రస్థఘటమాలికాజాలవన్మహావిష్ణోరేకైకరోమకూపాంతరే
ష్వనంతకోటి బ్రహ్మాండాని సావరణాని భ్రమంతి। సమస్తబ్రహ్మాండాం
తర్బహిః ప్రపంచరహస్యం బ్రహ్మజ్ఞానేనావబుధ్య వివిధవిచిత్రానంతప

రమవిభూతి సమష్టివిశేషాః సమవలోక్యాశ్చర్యామృతసాగరే నిమజ్జ
న్నతిశయానందపారావారో భూత్వా సమస్తబ్రహ్మాండజాలాని సము
ల్లంఘ్యామితాపరిచ్ఛిన్నానంత తమస్సాగర ముత్తీర్య మూలావిద్యాపు
రం దృష్ట్వా వివిధవిచిత్రానంత మహామాయావిశేషైః పరివేష్టితాం, అ
నంతమహామాయాశక్తి సమష్ట్యాకారామనంత దివ్యతేజోజ్వాలా జా
లైరలంకృతా మనంత మహామాయావిలాసానాం పరమాధిష్ఠానవిశేషా
కారాం శశ్వదమితానందా చలోపరి విహారిణీం మూలప్రకృతిజననీమవి
ద్యాలక్ష్మీమేవం ధ్యాత్వా వివిధోపచారై రారాధ్య సమస్తబ్రహ్మాండస
మష్టిజననీం వైష్ణవీం మహామాయాం నమస్కృత్య తయా చానుజ్ఞాతశ్చో
పర్యుపరి గత్వా మహావిరాట్పదం ప్రాప। మహావిరాట్స్వరూపః కథమితి।
సమస్తావిద్యాపాదకో విరాట్। విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వ
తోహస్త ఉత విశ్వతస్పాత్। సంబాహుభ్యాం నమతి సంపతత్రైర్ద్యా
వాపృథివీ జనయం దేవ ఏకః। న సందృశే తిష్ఠతి రూపమస్య న చక్షుషా పశ్య
తి కశ్చనైనం। హృదా మనీషా మనసాభిక్లృప్తో య ఏనం విదురమృతాస్తే భ
వంతి। మనోవాచామగోచర మాదివిరాట్స్వరూపం ధ్యాత్వా వివిధోప
చారై రారాధ్య తదనుజ్ఞాతశ్చోపర్యుపరి గత్వా వివిధవిచిత్రానంత మూ
లావిద్యావిలాసా నవలోక్యోపాసకః పరమకౌతుకం ప్రాప। అఖండపరి
పూర్ణ పరమానందలక్షణ పరబ్రహ్మణస్సమస్త స్వరూపవిరోధకారిణీ,
అపరిచ్ఛిన్న తిరస్కరిణ్యాకారా, వైష్ణవీ మహాయోగమాయా మూర్తి
మద్భిరంతర్మహామాయా జాలవిశేషైః పరివేష్టితా। తస్యాః పురమతికౌ
తుకమత్యాశ్చర్య సాగరానందలక్షణ మమృతం భవతి। అవిద్యాసాగ
రప్రతిబింబిత నిత్యవైకుంఠ ప్రతివైకుంఠమివ విభాతి। ఉపాసక స్తత్పరం
ప్రాప్య యోగమాయాలక్ష్మీం ధ్యాత్వా వివిధోపచారై రారాధ్య తయా
సంపూజితశ్చానుజ్ఞాతశ్చోపర్యుపరి గత్వానంత యోగమాయా విలా
సానవలోక్యోపాసకః పరమకౌతుకం ప్రాప। తత ఉపరి పాదవిభూతివై
కుంఠపురమాభాతి। అత్యాశ్చర్యానంత విభూతి సమష్ట్యాకారం। అ

సందరసప్రవాహైరలంకృతం। అమితతరంగిణ్యాః ప్రవాహైరతిమంగళం। బ్రహ్మతేజోవిశేషాకారైరనంతబ్రహ్మవనైరభిత స్తతం। అనంతనిత్యముక్తైరభివ్యాప్తం। అనంతచిన్మయప్రాసాద జాలసంకులం। అనాదిపాప వైకుంఠమేవభాతి। తన్మధ్యేచ చిదానందాచలోవిభాతి। తదుపరిజ్వలతివిభూతిరతిశయానందదివ్యతేజోరాశిః। తదభ్యంతరేపరమానంద విమానం విభాతి। తదభ్యంతరసంస్థానే చిన్మయాసనం విరాజతే। తత్పద్మకర్ణికాయాం నిరతిశయదివ్యతేజోరాశ్యంతర సమాసీనమాది నారాయణం ధ్యాత్వా వివిధోపచారైస్తం సమారాధ్య తేనాభిపూజిత స్తదనుజ్ఞాతశ్చోపర్యుపరిగత్వా సావరణమవిద్యాండంచ భిత్వా విద్యాపాద ముల్లంఘ్య విద్యావిద్యయోస్సంధౌ విష్వక్సేన వైకుంఠపురమాభాతి। అనంతదివ్యతేజోజ్వాలాజాలైరభితోనిశం ప్రజ్వలంత మనంతబోధానంద వ్యూహైరభిత స్తతం శుద్ధబోధవిమానావళిభిర్విరాజిత మనంతానంద పర్వతైః పరమకౌతుకమాభాతి। తన్మధ్యేకల్యాణాచలోపరిశుద్ధానందవిమానం విభాతి। తదభ్యంతరే దివ్యమంగళాసనం విరాజతే। తత్పద్మ కర్ణికాయాం బ్రహ్మతేజోరాశ్యంతర సమాసీనం భగవదనంతవిభూతివిధినిషేధపరిపాలకం। సర్వప్రవృత్తి సర్వహేతు నిమిత్తకం। నిరతిశయ లక్షణమహావిష్ణుస్వరూపం। అఖిలాపవర్గపరిపాలకం। అమితవిక్రమమేవంవిధం విష్వక్సేనం ధ్యాత్వా ప్రదక్షిణనమస్కారాన్ విధాయ వివిధోపచారైరారాధ్య తదనుజ్ఞాతశ్చోపర్యుపరి గత్వా విద్యా విభూతిం ప్రాప్య విద్యామయానంత వైకుంఠావరితోపస్థితాః బ్రహ్మతేజో మయానవలోక్యోపాసకః పరమానందం ప్రాప్య। విద్యామయా ననంతసముద్రానతిక్రమ్య బ్రహ్మవిద్యాతరంగిణీ మాసాద్య తత్రస్నాత్వా భగవతో ధ్యానపూర్వకం పునర్నిమజ్య మంత్రమయశరీర ముత్సృజ్య విద్యానందమయామృతదివ్యశరీరం పరిగృహ్య నారాయణసారూప్యం ప్రాప్యాత్మపూజాంవిధాయ బ్రహ్మమయవైకుంఠవాసిభిస్సర్వైర్నిత్యముక్తైః పూజిత స్తతో బ్రహ్మవిద్యాప్రవాహైరానంద రసనిర్భరైః క్రీడానంత పర్వ

తైరనంతై రభివ్యాప్తం। బ్రహ్మవిద్యామయైస్సహస్రప్రాకారై రానందా
మృతమయై ర్దివ్యగంధై ర్దివ్యభావై శ్చిన్మయై రనంతబ్రహ్మవనై రతి శోభి
తం । ఉపాసకస్త్వేవంవిధం బ్రహ్మవిద్యావైకుంఠమావిశ్య తన్మధ్యేఽంతర
స్థితాత్యంతోన్నతబోధానందప్రాసాదాగ్రస్థిత ప్రణవ విమానో పరిస్థి
తాం । అపారబ్రహ్మవిద్యా సామ్రాజ్యాధిదేవతాం। అమోఘనిజమంద
కటాక్షేణా నాదిమూలావిద్యా ప్రళయకరీం అద్వితీయామేకాం అనం
తమోక్షసామ్రాజ్యలక్ష్మీ మేవంధ్యాత్వా ప్రదక్షిణనమస్కారా న్విధా
య వివిధోపచారై రారాధ్యపుష్పాంజలిగ్ సమర్ప్య స్తుత్వాస్తోత్రవిశేషై
స్తయాభిపూజిత స్తదను జ్ఞాతశ్చోపయుక్తః పరిగత్వా బ్రహ్మవిద్యా తీరేగ
త్వా బోధానందమయానంత వైకుంఠానవలోక్య నిరతిశయానందం
ప్రాప్య బోధానందమయానంత సముద్రానతిక్రమ్య గత్వా గత్వా బ్ర
హ్మవనేషు పరమమంగళాచలశ్రేణిషు తతో బోధా నందవిమాన పరంప
రాసూపాసకః పరమానన్దం ప్రాప। తతః శ్రీతులసీవైకుంఠపుర మాభాతి। పర
మకల్యాణమనంతవిభవం। అమితతేజో రాశ్యాకారం। అనంతబ్రహ్మతేజో
రాశిసమష్ట్యాకారం। చిదానందమయానేకప్రాకారవిశేషైః పరివేష్టితం
అమితబోధానందాచలోపరిస్థితం । బోధానందతరంగిణ్యాః ప్రవాహైర
తిమంగళం । నిరతిశయానందై రనంతబృందావనై రభిశోభితం। అఖిలపవి
త్రాణాంపరమపవిత్రం । చిద్రూపైరనంతనిత్యముక్తై రత్యభివ్యాప్తం। ఆనం
దమయానంతవిమానజాలై రలంకృతం। అమిత తేజోరాశ్యంతర్గతదివ్య
తేజోరాశివిశేషం। ఉపాసకస్త్వేవమాకారం తులసీవైకుంఠం ప్రవిశ్య త
దంతర్గతదివ్యవిమానోపరిస్థితాం । సర్వపరిపూర్ణానన్య మహావిష్ణోస్స
ర్వాంగేషువిహారిణీం । నిరతిశయసౌందర్యలావణ్యాధిదేవతాం। బోధా
నందమయైరనంతనిత్యపరిజనైః పరిసేవితాం। శ్రీసఖీం తులసీమేవం లక్ష్మీం
ధ్యాత్వా ప్రదక్షిణనమస్కారాన్విధాయ వివిధోపచారై రారాధ్య స్తుత్వా
స్తోత్రవిశేషై స్తయాభిపూజిత స్తత్రత్యైశ్చాభిపూజిత స్తదనుజ్ఞాతశ్చోప
యుక్తః పరిగత్వా పరమానందతరంగిణ్యా స్తీరేగత్వా తత్ర పరితోవస్థితా-

శుద్ధబోధానందమయానానంత వైకుంఠానవలోక్య నిరతిశయానందం ప్రా
ప్యతత్రత్యైశ్చ బ్రహ్మాద్యైః పురాణపురుషైశ్చాభిపూజిత స్తతో గత్వా గత్వా
బ్రహ్మవనేషు దివ్యగంధానందపుష్పవృష్టిభిస్సమన్వితేషు దివ్యమంగళాలయే
ష్వనిరతిశయానందామృతసాగరేష్వమితతేజోరాశ్యాకారేషు కల్లోలవ
నసంకులేషు తతోఽనంతశుద్ధబోధవిమానజాల సంకులానందాచలశ్రేణీషూ
పాసక స్తత ఉపర్యుపరి గత్వా విమానపరంపరాస్వనంత తేజః పర్వత
రాజిష్వేవం క్రమేణ ప్రాప్య విద్యానంద మయమోస్సంధిం తత్రానంద త
రంగిణ్యాః ప్రవాహేషు స్నాత్వా బోధానంద వనం ప్రాప్య, శుద్ధ బోధ
పరమానందాకారవనం । సంతతామృతపుష్పవృష్టిభిః పరివేష్టితం। పర
మానందప్రవాహైరభివ్యాప్తం । మూర్తిమద్భిః పరమమంగళైః పరమ
కౌతుకం । అపరిచ్ఛిన్నానందసాగరాకారం । క్రీడానందపర్వతైరభిశో
భితం। తన్మధ్యే చ శుద్ధబోధానందవైకుంఠం యదేవ బ్రహ్మవిద్యాపాదవై
కుంఠం సహస్రానందప్రాకారైస్సముజ్జ్వలతి । అనంతానంద విమానజా
లసంకులం । అనంతబోధసౌధవిశేషై రభితోఽనిశం ప్రజ్వలితం । క్రీడా
నంతమంటపవిశేషైర్విశేషితం। బోధానందమయానంత పరమచ్ఛత్రధ్వజ
చామరవితానతోరణైరలంకృతం ।పరమానందవ్యూహైర్దివ్యముక్తై ర
భిత స్తతం । అనంతదివ్యతేజః పర్వతసమష్ట్యాకారం । అపరిచ్ఛిన్నానంత
శుద్ధబోధానందమండలం । వాచామగోచరానందబ్రహ్మతేజో రాశిమం
డలం । అఖండతేజోమండలవిశేషం । శుద్ధానందసమష్టిమండలవిశేషం
అఖండచిద్ఘనానందవిశేషం। ఏవంవిధం బోధానందవైకుంఠముపాసకః ప్ర
విశ్యతత్రత్యైస్సర్వైరభిపూజితః పరమానందాచలోపరి అఖండబోధవి
మానం ప్రజ్వలతి । తదభ్యంతరే చిన్మయాసనం విరాజతే । తదుపరి విభా
త్యఖండానందతేజోమండలం । తదభ్యంతరసమాసీనమాదినారాయణం
ధ్యాత్వా ప్రదక్షిణనమస్కారాన్విధాయ వివిధోపచారైస్సంపూజ్య పు
ష్పాంజలిం సమర్ప్య స్తుత్వా స్తోత్రవిశేషైః స్వరూపేణా వస్థితముపాసక
మవలోక్య తముపాసకమాదినారాయణస్సింహాసనే సంస్థాప్య తద్వై

కుంఠవాసిభిస్సర్వైస్సమన్వితస్సన్ తత్ర మోక్షసామ్రాజ్యపట్టాభిషేకముద్దిశ్య మంత్రపూతైరుపాసకమానందకలశైరభిషిచ్య దివ్యమంగళ మహావాద్యపురస్సరం వివిధోపచారైరభ్యర్చ్య నీరాజనమూర్తిమద్భిస్సర్వైః స్వదివ్యైరలంకృత్య ప్రదక్షిణనమస్కారాన్విధాయ। త్వం బ్రహ్మాసి। అహం బ్రహ్మాస్మి। ఆవయోరంతరం న విద్యతే। త్వమేవాహం। అహమేవ త్వం। ఇత్యభిధాయేత్యుక్త్వాదినారాయణస్తిరోదధేతదిత్యుపనిషత్॥ ౧

ఇత్యథర్వణ మహానారాయణోపనిషది పరమమోక్షమార్గస్వరూపనిరూపణం నామ షష్ఠాధ్యాయః॥ ॥ఓం॥

ఓం॥ అథోపాసకస్తదాజ్ఞయా నిత్యగరుడమారుహ్య వైకుంఠవాసిభిస్సర్వైః పరివేష్టితో మహాసుదర్శనం పురస్కృత్య విష్వక్సేనపరిపాలితః ప్రయాణపరిగత్వా బ్రహ్మానందవిభూతిం ప్రాప్య సర్వత్రావస్థితాన్ బ్రహ్మానందమయానంతవైకుంఠానవలోక్య నిరతిశయానందసాగరో భూత్వా ఆత్మారామానానందవిభూతిపురుషాననంతాన్ సమవలోక్య తాన్ సర్వానుపచారైస్సమభ్యర్చ్య తైస్సర్వైరభిపూజితశ్చోపాసకస్తత ఉపర్యుపరిగత్వా బ్రహ్మానందవిభూతిం ప్రాప్యానంతదివ్యతేజః పర్వతైరలంకృతాన్ పరమానందలహరీవనశోభితానసంఖ్యాకానానందసముద్రానతిక్రమ్య వివిధవిచిత్రానంతపరమతత్త్వవిభూతిసమష్టివిశేషాన్ పరమకౌతుకాన్ బ్రహ్మానందవిభూతివిశేషానతిక్రమ్యోపాసకః పరమకౌతుకం ప్రాప, తతస్సుదర్శనవైకుంఠపురమాభాతి, నిత్యమంగళమనంతవిభవం, సహస్రానంతప్రాకారపరివేష్టితం, అయుతకోట్యుపలక్షితం, అనంతతోరణోజ్జ్వలదరమండలం, నిరతిశయదివ్యతేజోమండలం బృందారకపరమానందం, శుద్ధబుద్ధస్వరూపం, అనంతానందసౌదామినీపరమవిలాసం, నిరతిశయపరమానందపారావారం, అనంతైరానందపురుషైశ్చిత్రాకారైరధిష్ఠితం, తన్మధ్యే చ సుదర్శనం మహాచక్రం। చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూతస్తరతి దుష్కృతాని। తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా అతిపాప్మానమరాతిం తరేమ। లోకస్య ద్వారమర్చిమత్పవిత్రం। జ్యోతిష్మద్భా

జమానంమహాన్వత్ । అమృతస్యధారాబహుధాదోహమానం । చరణం
పోలోకేసుధితాంవధాతు। అయుతారైర్జ్వలంతం। అయుతాగ్నిసమష్ట్యాకా
రం।నిరతిశయవిక్రమవిలాసం,అనంతదివ్యాయుధదివ్యశక్తిసమష్టిరూపం,
మహావిస్తారసర్గశప్రతాపవిగ్రహం,అయుతాయుతకోటియోజన విశా
లం, అనంతజ్వాలాజాలైరలంకృతం, సమస్తదివ్యమంగళనిదానం, అనం
తదివ్యతీర్థానాం నిజమందిరం, ఏవగ్ సుదర్శనం మహాచక్రం ప్రజ్వ
లతి । తస్యనాభిమండలసగ్స్థానే ఉపలక్ష్యతే నిరతిశయానంద దివ్యతే
జోరాశిః । తన్మధ్యేచసహస్రారచక్రంప్రజ్వలతి, తదఖండదివ్యతేజోమ
ణ్డలాకారం, పరమానందసౌదామినీనిచయోజ్జ్వలం।తదభ్యంతరసగ్స్థా
నే షట్ఛతారచక్రంప్రజ్వలతి, తస్యామితపరమతేజః పరమవిహారసగ్
స్థానవిశేషం, విజ్ఞానఘనస్వరూపం। తదంతరా త్రిశతారచక్రంవిభాతి।
తచ్చపరమకల్యాణవిలాసవిశేషం, అనంతచిదాదిత్యసమష్ట్యాకారం।తద
భ్యంతరేశతారచక్రమాభాతి, తచ్చపరమతేజోమండలవిశేషం । తన్మ
ధ్యేచషష్ట్యరచక్రమాభాతి, తచ్చబ్రహ్మతేజః పరమవిలాసవిశేషం।తా
భ్యంతరగ్స్థానేషట్కోణచక్రంప్రజ్వలతి, తచ్చాపరిచ్ఛిన్నానంత దివ్య
తేజోరాశ్యాకారం । తదభ్యంతరేమహానందపదం విభాతి। తత్కర్ణి
కాయాగ్ సూర్యేందువహ్నిమండలానిచిన్మయానిజ్వలంతి । తత్రోప
లక్ష్యతే నిరతిశయదివ్యతేజోరాశిః । తదభ్యంతరసగ్స్థానే యుగపదుది
తానంతకోటిరవిప్రకాశ స్సుదర్శనపురుషోవిరాజతే । సుదర్శనపురుషో
మహావిష్ణురేవ । మహావిష్ణుస్సమస్తసాధారణచిహ్నచిహ్నితః। ఏవము
పాసకస్సుదర్శనపురుషంధ్యాత్వా వివిధోపచారైరారాధ్య ప్రదక్షిణన
మస్కారాన్విధాయోపాసక స్తేనాభిపూజిత స్తదనుజ్ఞాతశ్చోపర్యుప
రిగత్వా పరమానందమయానానంతవైకుంఠానవలోక్యోపాసకః పర
మానందంప్రాప । తత ఉపరివివిధవిచిత్రానంతదివ్యలోకవిభూతి విశేషా
నతిక్రమ్యానంతపరమానందవిభూతి సమష్టివిశేషానానంతనిరతిశయానం
ద సముద్రానతీత్యోపాసకః క్రమేణాద్వైతసంస్థానంప్రాప। కథమద్వై

తసగ్స్థానం, అఖండానందస్వరూపం, అనిర్వాచ్యమమితబోధసాగరం
అమితానందసముద్రం। విజాతీయవిశేషవివర్జితం, సజాతీయ విశేష
విశేషితం, నిరవయవంనిరాధారం, నిర్వికారంనిరంజనం, అనంతబ్రహ్మా
నందసమష్టికందం, పరమచిద్విలాస సమష్ట్యాకారం, నిర్మలం నిరవద్యం
నిరాశ్రయం, అతినిర్మలానంతకోటిరవిప్రకాశైక స్ఫులింగం, అనంతోప
నిషదర్థస్వరూపం, అఖిలప్రమాణాతీతం, మనోవాచామగోచరం,
నిత్యముక్తస్వరూపం, అనాధారమాదిమధ్యాంత శూన్యం, కైవల్యంప
రమం శాంతం, సూక్ష్మాత్సూక్ష్మతరం, మహతోమహత్తరం, అపరిమి
తానందవిశేషం, శుద్ధబోధానందవిభూతివిశేషం, అనంతానంద విభూతి
విశేషసమష్టిరూపం, అక్షరమనిర్దేశ్యం కూటస్థమచలం ధ్రువమదిగ్దేశ
కాలం, అంతర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్య పరిపూర్ణం పరమ యోగిభి
ర్విమృగ్యం, దేశతః కాలతో వస్తుతఃపరిచ్ఛేదరహితం, నిరంతరాభినవం
నిత్యపరిపూర్ణం, అఖండానందామృతవిశేషం, శాశ్వతంపరమంపదం
నిరతిశయానందానంత తటిత్పర్వతాకారం, అద్వితీయగ్ స్వయంప్రకా
శమనిశంజ్వలతి। పరమానందలక్షణాపరిచ్ఛిన్నానంత పరంజ్యోతి శాశ్వ
తగ్ శశ్వద్విభాతి। తదభ్యంతరసగ్స్థానే అమితానందచిద్రూపాచలం
అఖండపరమానందవిశేషం. బోధానంద మహాజ్వాలం, నిత్యమంగళ
మందిరం, చిన్మథనావిర్భూతచిత్సారం, అనంతాశ్చర్యసాగరం, అమి
తతేజోరాశ్యంతర్గతతేజోవిశేషం, అనంతానందప్రవాహైరలంకృతం
నిరతిశయానందపారావారాకారం, నిరుపమనిత్యనిరవద్యనిరతిశయ నిర
వధికతేజోరాశివిశేషం, నిరతిశయానందసహస్రప్రాకారై రలంకృతం,
శుద్ధబోధసౌధావళివిశేషైరలంకృతం, చిదానందమయానంత దివ్యారా
మైస్సుశోభితం, శశ్వదమితపుష్పవృష్టిభిస్సమంతతస్సంతతం, తదేవత్రిపా
ద్విభూతివైకుంఠస్థానం। తదేవపరమకైవల్యం। తదేవాబాధితపరమతత్త్వం।
తదేవానంతోపనిషద్విమృగ్యం। తదేవపరమయోగిభి ర్ముముక్షుభి స్స
ర్వైరాశాస్యమానం। తదేవసద్ఘనంతదేవచిద్ఘనం। తదేవానన్దఘనం। తదే

విశుద్ధబోధఘనవిశేషం। అఖండానన్దబ్రహ్మచైతన్యాధిదేవతాస్వరూపం।
సర్వాధిష్ఠానమద్వయపరబ్రహ్మవిహారమణ్డలం। నిరతిశయానందతేజోమం
డలం। అద్వైతపరమానందలక్షణపరబ్రహ్మణః పరమాధిష్ఠానమండలం
నిరతిశయపరమానందపరమమూర్తివిశేషమండలం। అనంతపరమమూర్తి
సమష్టిమండలం। నిరతిశయపరమానందలక్షణపరబ్రహ్మణః పరమమూ
ర్తిపరమతత్త్వవిలాసవిశేషమండలం। బోధానందమయానంతపరమవిలా
సవిభూతివిశేషసమష్టిమండలం। అనంతచిద్విలాసవిభూతిసమష్టిమండలం
అఖండశుద్ధచైతన్యనిజమూర్తివిశేషవిగ్రహం। వాచామగోచరానంతశు
ద్ధబోధవిశేషవిగ్రహం। అనంతానన్దసముద్రసమష్ట్యాకారం। అనంతబోధా
చలైరనంతబోధానందాచలైరధిష్ఠితం। నిరతిశయానన్దపరమమంగళవిశే
షసమష్ట్యాకారం। అఖండాద్వైతపరమానందలక్షణపరబ్రహ్మణః పరమ
మూర్తి పరమతేజఃపుంజపిండవిశేషం। చిద్రూపాదిత్యమండలం। ద్వాత్రిం
శద్వ్యూహభేదైరధిష్ఠితం। వ్యూహభేదాశ్చ। కేశవాదిచతుర్వింశతిః। సు
దర్శనాదిన్యాసమంత్రాః। అనంతగరుడవిష్వక్సేనాశ్చ। నిరతిశయాన
దాశ్చ। ఆనందవ్యూహమధ్యే సహస్రకోటియోజనాయతోన్నత చిన్మయ
ప్రాసాదం। బ్రహ్మానందమయవిమానకోటిభిరతిమంగళం। అనంతో
నిషదర్థారామజాలసంకులం। సామహంససమూహైరతిశోభితం। అనం
తమహానందశిఖరైరలంకృతం। చిదానందరసనిర్ఝరైరభివ్యాప్తం। అ
మితానందతేజోరాశ్యంతరస్థితం। అనంతానందాశ్చర్యసాగరం। తద
భ్యంతరసంస్థానే అనంతకోటిరవిప్రకాశాతిశయప్రాకారం। నిరతిశయా
నందలక్షణం। ప్రణవాఖ్యవిమానం విరాజతే। శతకోటిశిఖరైరానంద
మయైస్సముజ్జ్వలతి। తదంతరాళే బోధానందాచలోపర్యష్టాక్షరీమం
టపో విభాతి। తన్మధ్యే చిదానందమయవేదికా ఆనందవనభూషితా। తత్
పరిజ్వలతి నిరతిశయానందతేజోరాశిః। తదభ్యంతరసంస్థానే అష్టాక్ష
రపద్మవిభూషితం చిన్మయాసనం విరాజతే। ప్రణవకర్ణికాయాం సూ
ర్యేందువహ్నిమండలాని చిన్మయాని జ్వలంతి। తత్రాఖండానంద

జోరాశ్యంతర్గతం పరమమంగళాకారమనంతాసనం విరాజతే। తస్యో
పరి చ మహాయంత్రం ప్రజ్వలతి। నిరతిశయబ్రహ్మానందపరమమూర్తిమహా
యంత్రం। సమస్తబ్రహ్మతేజోరాశిసమష్టిరూపం। చిత్స్వరూపం నిరంజ
నం పరబ్రహ్మ స్వరూపం। పరబ్రహ్మణః పరమరహస్యకైవల్యం। మహా
యంత్రమయపరమవైకుంఠనారాయణయంత్రం విజయతే। తత్స్వరూ
పం కథమితి। దేశికస్తథేతి హోవాచ। ఆదౌ షట్కోణచక్రం। తన్మ
ధ్యే షట్దళపద్మం। తత్కర్ణికాయాం ప్రణవః। ఓమితి। ప్రణవమధ్యే
నారాయణబీజం। అమితి। తత్సాధ్యగర్భితం। మమ సర్వాభీష్టసిద్ధిం
కురు కురు స్వాహేతి। తత్పద్మదళేషు విష్ణునృసింహషడక్షరమంత్రౌ। ఓం న
మో విష్ణవే। ఐం క్లీం శ్రీం హ్రీం క్ష్రౌం ఫట్। తద్దళకపోలేషు। రామ
కృష్ణషడక్షరమంత్రౌ। రాం రామాయ నమః। క్లీం కృష్ణాయ నమః। షట్కోణే
షు సుదర్శనషడక్షరమంత్రః। సహస్రార హుం ఫట్। షట్కోణకపోలేషు
ప్రణవయుక్తశివపంచాక్షరమంత్రః। ఓం నమశ్శివాయేతి। తద్బహిః ప్రణ
వమాలాయుక్తం వృత్తం। వృత్తాద్బహిరష్టదళపద్మం। తేషు దళేషు నా
రాయణనృసింహాష్టాక్షరమంత్రౌ। ఓం నమో నారాయణాయ। జయజ
య నృసింహ। తద్దళసంధిషు రామకృష్ణశ్రీకరాష్టాక్షరమంత్రాః। ఓం రామా
య హుం ఫట్ స్వాహా। క్లీం దామోదరాయ నమః। ఉత్తిష్ఠ శ్రీకర స్వాహా। త
ద్బహిః ప్రణవమాలాయుక్తం వృత్తం। వృత్తాద్బహిర్నవదళపద్మం। తేషు ద
ళేషు రామకృష్ణహయగ్రీవనవాక్షరమంత్రాః। ఓం రామచంద్రాయ నమ
ఓం। క్లీం కృష్ణాయ గోవిందాయ క్లీం। హ్సౌం హయగ్రీవాయ నమః హ్సౌం। త
ద్దళకపోలేషు దక్షిణామూర్తి నవాక్షరమంత్రః। ఓం దక్షిణామూర్తిరీ
శ్వరోం। తద్బహిః నారాయణబీజయుక్తం వృత్తం। వృత్తాద్బహిర్దశద
ళపద్మం। తేషు దళేషు రామకృష్ణదశాక్షరమంత్రౌ। హుం జానకీవల్ల
భాయ స్వాహా। గోపీజనవల్లభాయ స్వాహా। తద్దళసంధిషు నృసింహ
మాలామంత్రః। ఓం నమో భగవతే శ్రీమహానృసింహాయ కరాళదంష్ట్ర
వదనాయ మమ విఘ్నాన్ పచ పచ స్వాహా। తద్బహిర్నృసింహైకాక్షర

యుక్తంవృత్తం । క్రౌమిత్యేకాక్షరం। వృత్తాద్బహిర్ద్వాదశదళపద్మం తేషుదళేషు నారాయణవాసుదేవ ద్వాదశాక్షరమంత్రౌ । ఓం నమో భగవతే నారాయణాయ । ఓంనమోభగవతేవాసుదేవాయ । తద్దళ పోలేషు । మహావిష్ణురామకృష్ణద్వాదశాక్షరమంత్రాశ్చ । ఓంనమోభ గవతేమహావిష్ణవే । ఓంహ్రీంభరతాగ్రజరామక్లీంస్వాహా । శ్రీంహ్రీం క్లీం కృష్ణాయగోవిందాయనమః । తద్బహిర్జగన్మోహన బీజయుక్తంవృ త్తం। క్లీమితి। వృత్తాద్బహిశ్చతుర్దశదళపద్మం । తేషుదళేషు లక్ష్మీ నారాయణహయగ్రీవగోపాల దధివామనమంత్రాశ్చ । ఓంహ్రీంహ్రీం శ్రీంశ్రీంలక్ష్మీవాసుదేవాయనమః । ఓంనమస్సర్వకోటి సర్వవిద్యార జాయ । క్లీంకృష్ణాయ గోపాలచూడామణయే స్వాహా । ఓంనమోభగ వతేదధివామనాయఓం।తద్దళసంధిష్వన్నపూర్ణేశ్వరీమంత్రః । హ్రీం.. ద్మావత్యన్నపూర్ణే మాహేశ్వరిస్వాహా । తద్బహిః ప్రణవమాల యుక్తంవృత్తం । వృత్తాద్బహిష్షోడశదళపద్మం । తేషుదళేషుశ్రీకృష్ణ దర్శన షోడశాక్షరమంత్రౌచ । ఓంనమోభగవతే [illegible] స్వాహా। ఓన్నమోభగవతేమహాసుదర్శనాయహుంఫట్ । తద్దళసం షు స్వరాస్సుదర్శనమాలామంత్రాశ్చ । అఆఇఈఉఊఋౠఌౡఎఏ ఐఓఔఅంఅః । సుదర్శనమహాచక్రాయదీప్తరూపాయ సర్వతోమా రక్షరక్షసహస్రారహుంఫట్స్వాహా । తద్బహిర్వరాహబీజయుక్తం వృ త్తం । తద్ధమితి । వృత్తాద్బహిరష్టాదశదళపద్మం । తేషుదళేషుశ్రీకృ ష్ణామవాష్టాదశాక్షరమంత్రౌ । క్లీంకృష్ణాయగోవిందాయ గోపీజనవ ల్లభాయస్వాహా। ఓంనమోవిష్ణవే సురపతయే మహాబలాయస్వాహ తద్దళకపోలేషు గరుడపంచాక్షరమంత్రో గరుడమాలామంత్రశ్చ । క్షిః ఓగ్స్వాహా।ఓన్నమఃపక్షిరాజాయసర్వవిషభూతరక్షఃకృత్యాదిభేదనా యసర్వేష్టసాధకాయస్వాహా । తద్బహిర్మాయాబీజయుక్తంవృత్తం వృత్తాద్బహిఃపునరష్టదళపద్మం । తేషుదళేషు శ్రీకృష్ణ వామనాష్టాక్ష మంత్రౌ । ఓం నమో దామోదరాయ । ఓం వామనాయనమః । త

శకపాలేషు నీలకంఠత్ర్యక్షరీ గరుడపంచాక్షరీమంత్రౌచ । శ్రీకంఠః । న మోండజాయ । తద్బహిర్మన్మథబీజయుక్తంవృత్తం।వృత్తాద్బహిశ్చతుర్వి గ్శతిదళపద్మం । తేషుదళేషు శరణాగతనారాయణమంత్రో నారాయ ణహయగ్రీవ గాయత్రీమంత్రౌచ । శ్రీమన్నారాయణచరణౌ శరణంప్రప ద్యే । శ్రీమతే నారాయణాయనమః । నారాయణాయ విద్మహే వాసు దేవాయధీమహి । తన్నోవిష్ణుః ప్రచోదయాత్ । వాగీశ్వరాయవిద్మ హే । హయగ్రీవాయధీమహి।తన్నోహగ్సః ప్రచోదయాత్। తద్దళకపా లేషు నృసింహసుదర్శనబ్రహ్మగాయత్రీమంత్రాశ్చ । వజ్రనఖాయవిద్మ హే। తీక్ష్ణదగ్ంష్ట్రాయధీమహి। తన్నస్సింహః ప్రచోదయాత్ । సుదర్శ నాయవిద్మహే। హేతిరాజాయధీమహి।తంనశ్చక్రః ప్రచోదయాత్।తత్స వితుర్వరేణ్యం। భర్గోదేవస్యధీమహి। ధియోయోనః ప్రచోదయాత్। తద్బహిర్హయగ్రీవైకాక్షర యుక్తంవృత్తం । హ్సేమితి । వృత్తాద్బ హిర్ద్వాత్రింగ్శద్దళపద్మం। తేషుదళేషునృసింహహయగ్రీవానుష్టుభమం త్రౌ । ఉగ్రంవీరంమహావిష్ణుం జ్వలంతగ్ం సర్వతోముఖం। నృసింహంభీష ణంభద్రంమృత్యుమృత్యుంనమామ్యహం। ఋగ్యజుస్సామ రూపాయ వే దాహరణకర్మణే। ప్రణవోద్గీథవపుషేమహాశ్వశిరసేనమః । తద్దళ కపా లేషు రామకృష్ణానుష్టుభమంత్రౌ । రామభద్రమహేష్వాస రఘువీరనృ పోత్తమ । భోదశాస్యాంతకాస్మాకం రక్షాందేహిశ్రియంచతే । దేవ కీసుతగోవిందవాసుదేవజగత్పతే । దేహిమేతనయంకృష్ణ త్వామహంశ రణంగతః । తద్బహిః ప్రణవసంపుటితాగ్నిబీజయుక్తంవృత్తం । ఓం రం ఓమితి । వృత్తాద్బహిష్షట్త్రిగ్ంశద్దళపద్మం। । తేషు దళేషుహయగ్రీవ షట్త్రింశదక్షరమంత్రః। పునరష్టత్రింశ దక్షర మంత్రశ్చ । హగ్సః - విశోద్ధృత్రిగుణస్వరూపాయచిన్మయానందరూపిణే । తుభ్యంనమో హయ గ్రీవవిద్యారాజాయవిష్ణవే - సోహం ॥ హ్సే మోన్నమోభగవతే హ యగ్రీవాయ సర్వవాగీశ్వరేశ్వరాయ సర్వవేదమయాయ సర్వవిద్యాం మే దేహిస్వాహా । తద్దళకపాలేషుప్రణవాదినమోంతాశ్చతుర్థ్యంతాః

కేశవాదిచతుర్వింశతిమంత్రాశ్చ । అవశిష్టద్వాదశస్థానేషు రామకృష్ణ
గాయత్రీద్వయవర్ణచతుష్టయమేకైకస్థలే । ఓంకేశవాయనమః । ఓం
నారాయణాయనమః । ఓంమాధవాయనమః । ఓంగోవిందాయనమః ।
ఓంవిష్ణవేనమః । ఓంమధుసూదనాయనమః । ఓంత్రివిక్రమాయనమః ।
ఓంవామనాయనమః । ఓంశ్రీధరాయనమః । ఓంహృషీకేశాయనమః ।
ఓంపద్మనాభాయనమః । ఓందామోదరాయనమః । ఓం సంకర్షణా
యనమః । ఓంవాసుదేవాయనమః । ఓంప్రద్యుమ్నాయనమః । ఓం అని
రుద్ధాయనమః । ఓంపురుషోత్తమాయనమః । ఓం అధోక్షజాయనమః ।
ఓంనారసింహాయనమః । ఓంఅచ్యుతాయనమః । ఓంజనార్దనాయనమః ।
ఓం ఉపేంద్రాయనమః । ఓం హరయేనమః । ఓం శ్రీకృష్ణాయనమః ।
దాశరథాయవిద్మహే సీతావల్లభాయధీమహి । తన్నోరామః ప్రచోద
యాత్ । దామోదరాయవిద్మహే వాసుదేవాయధీమహి । తన్నఃకృష్ణః
ప్రచోదయాత్ ।తద్బహిఃప్రణవసంపుటితాంకుశబీజయుక్తంవృత్తం । ఓం
క్రోంఓమితి।తద్బహిఃపునర్వృత్తం। తన్మధ్యేద్వాదశకుక్షిస్థానానిసాంత
రాళాని । తేషుకౌస్తుభవనమాలాశ్రీవత్ససుదర్శనగరుడపద్మధ్వజానం
తశార్ఙ్గగదాశంఖనందకమంత్రాః ప్రణవాది నమోంతాశ్చతుర్థ్యంతాః
క్రమేణఓంకౌస్తుభాయనమః । ఓంవనమాలాయైనమః । ఓంశ్రీవ
త్సాయనమః । ఓంసుదర్శనాయనమః । ఓంగరుడాయనమః । ఓంపద్మా
యనమః । ఓంధ్వజాయనమః । ఓం అనంతాయనమః । ఓంశార్ఙ్గాయన
మః । ఓం గదాయైనమః । ఓంశంఖాయనమః । ఓంనందకాయనమః । త
దంతరాళేషు ఓంవిష్వక్సేనాయనమః । ఓంఆచక్రాయస్వాహా । ఓంవిచ
క్రాయస్వాహా । ఓంసుచక్రాయస్వాహా । ఓంధీచక్రాయస్వాహా । ఓం
సంచక్రాయస్వాహా । ఓంజ్వాలాచక్రాయస్వాహా । ఓం క్రుద్ధోల్కాయ
స్వాహా ।ఓంమహోల్కాయ స్వాహా । ఓంవీర్యోల్కాయస్వాహా । ఓం
ద్యుల్కాయస్వాహా ।ఓంసహస్రోల్కాయస్వాహా । ఇతిప్రణవాదిమంత్రాః ।
తద్బహిః ప్రణవసంపుటితగరుడపంచాక్షరయుక్తంవృత్తం । ఓంక్షిపఓం

స్వాహోఓం । తద్బహిర్ద్వాదశపత్రైస్సాంతరాళైరలంకృతం । తేషుపత్రేషు । ఓంపద్మ నిధయేనమః । మహాపద్మనిధయేనమః । ఓంగారుడనిధయేనమః । ఓం శంఖ నిధయేనమః । ఓం మకర నిధయే నమః । ఓం కచ్ఛపనిధయేనమః।ఓంవిద్యానిధయెనమః। ఓం పరమానందనిధయేనమః। ఓంమోక్షనిధయేనమః । ఓంలక్ష్మీనిధయేనమః । ఓంబ్రహ్మనిధయేనమః ఓంవైకుంఠ నిధయేనమః । తత్సంధిస్థానేషు । ఓంవిద్యా కల్పకతరవేనమః। ఓంఆనందకల్పకతరవెనమః । ఓంబ్రహ్మకల్పకతరవెనమః। ఓంముక్తికల్పకతరవెనమః । ఓంఅమృతకల్పకతరవెనమః । ఓంబోధ కల్పకతరవేనమః । ఓంవిభూతికల్పకతరవెనమః । ఓంవైకుంఠకల్పకతరవెనమః ఓంవేదకల్పకతరవేనమః । ఓంయోగకల్పకతరవేనమః । ఓం యజ్ఞకల్పకతరవెనమః । ఓంపద్మకల్పకతరవెనమః । తచ్చశివ గాయత్రీవర బ్రహ్మమంత్రాణాంవర్ణైః వృత్తాకారేణసంవేష్ట్య। తత్పురుషాయవిద్మహేమహాదేవాయధీమహి । తన్నోరుద్రః ప్రచోదయాత్ । శ్రీమన్నారాయణోజ్యోతిరాత్మానారాయణఃపరః॥ నారాయణపరంబ్రహ్మ నారాయణనమోస్తుతె । తద్బహిఃప్రణవసంపుటితశ్రీబీజయుక్తంవృత్తం । ఓంశ్రీంఓమితి। వృత్తాద్బహిశ్చత్వారింశద్దళపద్మం । తేషుదళేషువ్యాహృతిశిరస్సంపుటితవేదగాయత్రీపాద చతుష్టయసూర్యాష్టాక్షరీమంత్రా। ఓం భూః॥ ఓంభువః । ఓగ్‌సువః। ఓంమహః। ఓంజనః । ఓంతపః । ఓగ్‌సత్యం। ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం । ఓంభర్గోదేవస్యధీమహి।ఓంధియోయోనః ప్రచోదయాత్ । ఓంపరోరజసిసావదోం। ఓమాపో జ్యోతీరసోమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోం । ఓంఘృణిస్సూర్యఆదిత్యః । తద్దళ సంధిషుప్రణవశ్రీబీజసంపుటితనారాయణ బీజగ్‌సర్వత్ర । ఓంశ్రీంఅంశ్రీంఓం। తద్బహిరష్టశూలాంకితభూచక్రం । చక్రాంతశ్చతుర్దిక్షుహగ్‌స స్సోహంమంత్రా । ప్రణవసంపుటితా । నారాయణాస్త్రమంత్రశ్చ। ఓంహంసస్సోహమోం । ఓంనమోనారాయణాయహుంఫట్ । తద్బహిఃప్రణవమాలాసంయుక్తంవృత్తం । వృత్తాద్బహిః పంచాశద్దళపద్మం । తేషుద

శేషమాతృకాపంచాదశదళరమాలాలంకారవజ్ర్యాః। తద్దళసంధిషుప్రణ
వశ్రీబీజసంపుటిత రామకృష్ణమాలామంత్రాః । ఓంశ్రీం ఓంనమోభగవ
తే రఘునందనాయ రక్షోఘ్న విశదాయ మధురప్రసన్న వదనాయ
అమిత తేజసే బలాయ రామాయ విష్ణవే నమః శ్రీంఓం । ఓం
శ్రీంఓంనమః కృష్ణాయ దేవకీపుత్రాయ వాసుదేవాయ నిగళచ్ఛేదనా
య సర్వలోకాధిపతయే సర్వజగన్మోహనాయవిష్ణవే కామితార్థదా
యస్వాహా । శ్రీంఓం । తద్బహిరష్టశూలాంకితభూచక్రం । తేషుప్రణవ
సంపుటితమహానీలకంఠ మంత్రవర్ణాని । ఓంనమోనీల కంఠాయఓం ।
శూలాగ్రేషులోకపాల మంత్రాః । ప్రణవాది నమోంతా శ్చతుర్థ్యం
తాఃక్రమేణ । ఓంఇంద్రాయనమః । ఓంఅగ్నయేనమః । ఓంయమాయ
నమః । ఓంనిఋఋతయేనమః । ఓంవరుణాయనమః ।ఓం వాయవేనమః।
ఓంసోమాయనమః।ఈశానాయనమః । తద్బహిఃప్రణవమాలా యుక్తవృ
త్తత్రయం। తద్బహిర్భూపురచతుష్టయం చతుర్ద్వారయుతం । చక్రకో
ణచతుష్టయం మహావజ్రవిభూషితం । తేషువజ్రేషు ప్రణవశ్రీబీజసంపుటి
తామృతబీజద్వయం।ఓంశ్రీంవంశ్రీంఓమితి। బహిర్భూపురవీథ్యాంఆధా
రశక్తయేనమః। ఓంమూలప్రకృతయేనమః । ఓంఆదికూర్మాయనమః।ఓం
అనంతాయనమః । ఓంపృథ్వ్యైవేనమః । మధ్యభూపురవీథ్యాం। ఓం క్షీర
సముద్రాయనమః। ఓంరత్నద్వీపాయనమః । ఓంరత్నమంటపాయనమః
ఓంశ్వేతచ్ఛత్రాయనమః। ఓంకల్పకవృక్షాయనమః । ఓంరత్నసింహాస
నాయనమః । ప్రథమభూపురవీథ్యాం । ఓంధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యా
ధర్మాజ్ఞానావైరాగ్యా నైశ్వర్యసత్వరజస్తమో మాయావిద్యా నంత
పద్మాఃప్రణవాదినమోంతాశ్చతుర్థ్యంతాః క్రమేణ। బాహ్యవృత్తవీ
థ్యాంవిమలోత్కర్షిణీజ్ఞానక్రియాయోగాఃప్రహ్వీసత్యేశానాః ప్రణ
వాదినమోంతాశ్చతుర్థ్యంతాఃక్రమేణ । అంతర్వృత్తవీథ్యాం । ఓంఅ
నుగ్రహాత్మైనమః।ఓంనమోభగవతేవిష్ణవే సర్వభూతాత్మనేవాసుదేవా
యసర్వాత్మసంయోగపీఠాత్మనేనమః। వృత్తావకాశేషు। బీజంప్రాణం

చక్రిందదృష్టింవశ్యాదికంతథా । మంత్రయంత్రాఖ్యగాయత్రీ ప్రాణ
స్థాపనమేవచ । భూతదిక్పాల బీజాని యంత్రస్యాంగాని వై దశ । మూల
మంత్రమాలామంత్రకవచదిగ్బంధనమంత్రాశ్చ । ఏవంవిధమేతద్యంత్రం
మహామంత్రమయం । యోగధీరాంతైః పరమంత్రైరలంకృతం । షోడ
శోపచారైరభ్యర్చితం । జపహోమాదినాసాధితమేతద్యంత్రం । శుద్ధ
బ్రహ్మతేజోమయం । సర్వాభయంకరం । సమస్తదురితక్షయకరం । స
ర్వాభీష్టసంపాదకం । సాయుజ్యముక్తిప్రదం । ఏతత్పరమవైకుంఠమహా
నారాయణయంత్రం ప్రజ్వలతి । తస్యోపరిచ నిరతిశయానంద తేజోరాశ్య
భ్యంతరసమాసీనం । వాచామగోచరానందతేజోరాశ్యాకారం । చిత్సా
రావిర్భూతానందవిగ్రహం । బోధానందస్వరూపం । నిరతిశయ సౌంద
ర్యపారావారం । తురీయస్వరూపం తురీయాతీతంచ । అద్వైత పరమా
నందం । నిరంతరాతితురీయ నిరతిశయ సౌందర్యానంద పారావారం ।
లావణ్యవాహినీకల్లోలతటిద్భాసురం । దివ్యమంగళవిగ్రహం । మూర్తిమ
ద్భిః పరమమంగళైరుపసేవ్యమానం । చిదానందమయైరనంత కోటిరవి
ప్రకాశైరనంతభూషణైరలంకృతం । సుదర్శన పాంచజన్య పద్మగదాసి
శార్ఙ్గముసలపరిఘాద్యైశ్చిన్మయైరనేకాయుధగణైర్మూర్తిమద్భిస్సే
వితం । శ్రీవత్సకౌస్తుభవనమాలాంకితవక్షసం । బ్రహ్మకల్పవనామృత
పుష్పవృష్టిభిస్సంతతమానందం । బ్రహ్మానందరసనిర్భరైరసంఖ్యైరతిమం
గళం । శేషాయుతఫణాజాలవిపులచ్ఛత్రశోభితం । తత్ఫణామండలోదర్చి
మణిద్యోతివిగ్రహం । తదంగకాంతినిర్ఝరైస్తతం । నిరతిశయ బ్రహ్మగ
న్ధస్వరూపం । నిరతిశయానందబ్రహ్మగంధవిశేషాకారం । అనంత బ్రహ్మ
గంధాకారసమష్టివిశేషం । అనంతానంద తులసీమాల్యై రభినవం ।
చిదానందమయానంతపుష్పమాల్యైర్విరాజమానం । తేజః ప్రవాహత
రంగతత్పరంపరాభిర్జ్వలంతం । నిరతిశయానంత కాంతివిశేషావర్తైర
భితోనిశం ప్రజ్వలంతం । బోధానంద మయానంత ధూపదీపావళి
భిరతిశోభితం । నిరతిశయానంద చామరవిశేషైః పరిషేవితం । నిరం

తనిరుపమ నిరతిశయామోద కల్యాణానంత గుచ్ఛఫలైరలంకృతం। చిన్మయానందదివ్యవిమాన ఛత్రధ్వజ రాజిభి ర్విరాజమానం । పరమమంగళానంతదివ్యతేజోభిర్జ్వలంతమనిశం । వాచామగోచరానంతతేజోరాశ్యంతర్గతం । అర్ధమాత్రాత్మకంతురీయంధ్వన్యాత్మకం । తురీయాతీతమవాచ్యం । నాదబిందుకళాద్యాత్మ స్వరూపంచేతి । ఇత్యాద్యనంతాకారేణావస్థితం । నిర్గుణం నిష్క్రియం నిర్మలం నిరవద్యం నిరంజనం నిరాకారం నిరాశ్రయం నిరతిశయాద్వైతపరమానందలక్షణమాదినారాయణం ధ్యాయే దిత్యుపనిషత్ ॥ ॥

ఇత్యాథర్వణ మహానారాయణోపనిషది పరమమోక్ష స్వరూపనిరూపణ ద్వారా త్రిపాద్విభూతి పరమవైకుంఠ మహానారాయణయంత్ర స్వరూపనిరూపణంనామ సప్తమోఽధ్యాయః ॥ ౭ ॥

ఓం తతశ్చ పితామహశ్చ పరిపృచ్ఛతి భగవంతం మహావిష్ణుం। భగవన్ శుద్ధాద్వైత పరమానందలక్షణపరబ్రహ్మం త్వయి కథం విరుద్ధవైకుంఠప్రాసాదప్రాకారవిమానాద్యనంతవస్తుభేదః సత్యమేవోక్తమితి భగవాన్ మహావిష్ణుః పరిహరతి। యథా శుద్ధసువర్ణస్య కటకమకుటాంగదాదిభేదః । యథా సముద్రసలిలస్య స్థూలసూక్ష్మతరంగ ఫేనబుద్బుద కరకలవణపాషాణాద్యనంతవస్తుభేదః । యథా భూమేః పర్వతవృక్ష తృణగుల్మలతాద్యనంతవస్తుభేదః । తథైవాద్వైతపరమానంద లక్షణపరబ్రహ్మణో మమ సర్వాద్వైతముపపన్నం భవత్యేవ। మత్స్వరూపమేవసర్వం । మద్వ్యతిరిక్తమణుమాత్రంనవిద్యతే। పునశ్చ పితామహఃపరిపృచ్ఛతి । భగవన్ పరమవైకుంఠఏవపరమమోక్షః। పరమమోక్షస్త్వేకఏవ శ్రూయతే సర్వత్ర । కథమనంతవైకుంఠాశ్చానంతానంద సముద్రా దయశ్చానంత మూర్తయస్సంతీతి । తథేతి హోవాచ భగవాన్ మహావిష్ణుః। ఏకస్మిన్నవిద్యాపాదే అనంతకోటిబ్రహ్మాండాని సావరణాని శ్రూయంతే । తస్మిన్నేకస్మిన్నండే బహవో లోకాశ్చ బహవో వైకుంఠాశ్చానంత విభూతయశ్చసంత్యేవసర్వాండే ష్వనంతలోకాశ్చా నంతవైకుంఠాస్సంతీతిస

ర్వేషాం ఖల్వభిమతం । పాదత్రయమేపికింవక్తవ్యం । నిరతిశయానందావి
ర్భావో మోక్షఇతిమోక్షలక్షణం పాదత్రయఏవ వర్తతే । తస్మాత్పాదత్ర
యంపరమమోక్షః। పాదత్రయంపరమవైకుంఠః । పాదత్రయం పరమకై
వల్యమితి। తతశ్శుద్ధచిదానంద బ్రహ్మవిలాసానందాశ్చానంతపరమానం
ద విభూతయశ్చానంత వైకుంఠాశ్చా నంతపరమానంద సముద్రాదయ
స్సంత్యేవ । ఉపాసక స్తతోఽభ్యేత్య ।ఏవంవిధంనారాయణం ధ్యాత్వా
ప్రదక్షిణనమస్కారాన్విధాయ వివిధోపచారైరభ్యర్చ్య నిరతిశయా
ద్వైతపరమానందలక్షణోభూత్వా తదగ్రే సావధానే నోపవిశ్యాద్వై
తయోగమాస్థాయసర్వాద్వైత పరమానందలక్షణా ఖండామిత తేజో రా
శ్యాకారం విభావ్యోపాసకస్స్వయంశుద్ధబోధానందమయామృతనిరతి
శయానందతేజోరాశ్యాకారోభూత్వా మహావాక్యార్థ మనుస్మరన్।
బ్రహ్మాహమస్మి।అహమస్మిబ్రహ్మాహమస్మి।యోఽహమస్మిబ్రహ్మాహమస్మి।
అహమేవాహంమాంజుహోమిస్వాహా । అహం బ్రహ్మేతిభావనయా
యథాపరమతేజోమహానదీప్రవాహ పరమ తేజఃపారే వారే ప్రవిశతి।
యథా పరమతేజః పారావార తరంగాః పరమ తేజః పారావారే
ప్రవిశంతి ।తత్రైవ సచ్చిదానందాత్మోపాసక స్సర్వ పరిపూర్ణాద్వై
తపరమానంద లక్షణపరబ్రహ్మణి నారాయణే మయి సచ్చిదానందా
త్మకోఽహ మజోఽహం పరిపూర్ణోఽహమస్మీతి ప్రవివేశ । తత ఉపాస
కోఽ స్తరంగాద్వైతాపార నిరతిశయ సచ్చిదానంద సముద్రో బభూవ
య స్త్వనేనమార్గేణ సమ్యగాచరతి సనారాయణో భవత్య సంశయ
మేవ । అనేనమార్గేణ సర్వే మునయస్సిద్ధింగతాః । అసంఖ్యాతాః
పరమయోగినశ్చ సిద్ధింగతాః। తతశ్శిష్యో గురుం పరి పృచ్ఛతి । భగ
వన్ సాలంబ నిరాలంబ యోగౌ కథమితి । సాలంబస్తు।కరచర
ణాదిమూర్తివిశిష్టం మండలాద్యాలంబనం సాలంబయోగః । నిరాలంబ
స్తు। సమస్తనామరూపకర్మాతిదూరతయా సర్వ కామాద్యంతఃకరణవృ
త్తిసాక్షితయా తదాలంబనశూన్యతయాచ భావనంనిరాలంబ యోగః।

అథచన్నిరాలంబయోగాధికారీ కీదృశో భవతి। అమానిత్వాదిలక్షణోపలక్షి
తో యః పురుషస్స ఏవ నిరాలంబయోగాధికారీ। కార్యతః కశ్చిదస్తి। తస్మా
త్సర్వేషామధికారిణామనధికారిణాం భక్తియోగ ఏవ ప్రశస్యతే । భక్తి
యోగో నిరుపద్రవః । భక్తియోగాన్ముక్తిః । బుద్ధిమతామనాయాసేనా
చిరాదేవ తత్త్వజ్ఞానం భవతి । తత్కథమితి । భక్తవత్సలస్స్వయమేవ స
ర్వేభ్యో మోక్షవిఘ్నేభ్యో భక్తినిష్ఠాన్ సర్వాన్ పరిపాలయతి। సర్వా
భీష్టాన్ ప్రయచ్ఛతి । మోక్షం దాపయతి చతుర్ముఖాదీనాం సర్వేషామపి వి
నా విష్ణుభక్త్యా కల్పకోటిభిర్మోక్షో న విద్యతే। కారణేన వినా కార్యం
నోదేతి । భక్త్యా వినా బ్రహ్మజ్ఞానం కదాపి న జాయతే। తస్మాత్త్వమపి సర్వో
పాయాన్ పరిత్యజ్య భక్తిమాశ్రయ। భక్తినిష్ఠో భవ భక్తినిష్ఠో భవ। భక్త్యా
సర్వసిద్ధయస్సిధ్యంతి । భక్తేరసాధ్యం న కించిదస్తి। ఏవం విధం గురూప
దేశమాకర్ణ్య సర్వం పరమతత్త్వరహస్యమవబుధ్య సర్వసంశయాన్ విధూ
య క్షిప్రమేవ మోక్షగ్ం సాధయామీతి నిశ్చిత్య తతశ్శిష్యస్సముత్థాయ ప్రద
క్షిణనమస్కారం కృత్వా గురుభ్యో గురుపూజాం విధాయ గుర్వనుజ్ఞయా క్ర
మేణ భక్తినిష్ఠో భూత్వా భక్త్యతిశయేన పక్వవిజ్ఞానం ప్రాప్య తస్మాదనాయా
సేన శిష్యః క్షిప్రమేవ సాక్షాన్నారాయణో బభూవేత్యుపనిషత్ । తతః ప్రో
వాచ భగవాన్ మహావిష్ణుశ్చతుర్ముఖమవలోక్య బ్రహ్మన్ పరమతత్త్వరహ
స్యం తే సర్వం కథితం। తత్స్మరణమాత్రేణ మోక్షో భవతి। తదనుష్ఠానేన సర్వ
మవిదితం విదితం భవతి। యత్స్వరూపజ్ఞానినస్సర్వమవిదితం విదితం భవతి। త
త్సర్వం పరమరహస్యం కథితుం। గురుః క ఇతి। గురుస్సాక్షాదాదినారాయణః
పురుషః। స ఆదినారాయణోఽహమేవ। తస్మాన్మామేకగ్ం శరణం వ్రజ। మద్భక్తి
నిష్ఠో భవ। మదీయోపాసనాం కురు। మామేవ ప్రాప్స్యసి। మద్వ్యతిరిక్త
గ్ం సర్వం బాధితం। మద్వ్యతిరిక్తమబాధితం న కించిదస్తి। నిరతిశయానం
దాద్వితీయోఽహమేవ । సర్వపరిపూర్ణోఽహమేవ। సర్వాశ్రయోఽహమే
వ। వాచామగోచరనిరాకారపరబ్రహ్మస్వరూపోఽహమేవ । మద్వ్యతిరి
క్తమణుమాత్రం న విద్యతే । ఇత్యేవం మహోపనిషత్ పరమిదమనుపదేశం

ధ్వా పితామహః పరమానందం ప్రాప । విష్ణోః కరాభిమర్శనేన దివ్యజ్ఞా
నం ప్రాప్య పితామహస్తతస్సముత్థాయ ప్రదక్షిణనమస్కారాన్విధాయ
వివిధోపచారైర్మహావిష్ణుం ప్రపూజ్య ప్రాంజలిర్భూత్వా వినయేనోపసంగ
మ్య భగవన్ భక్తినిష్ఠాం మే ప్రయచ్ఛ త్వదభిన్నం మాం పరిపాలయ కృ
పాలయ । తథైవ సాధు సాధ్వితి సాధుప్రశంసాపూర్వకం మహావిష్ణుః ప్రో
వాచ । మముపాసకస్సర్వోత్కృష్టస్స భవతి । మదుపాసనయా సర్వమ
ఙ్గళాని భవంతి । మదుపాసనయా సర్వం జయతి । మదుపాసక స్సర్వ వం
ద్యో భవతి । మదీయోపాసకస్యాసాధ్యం న కించిదస్తి । సర్వబంధాః ప్రవి
నశ్యంతి । సస్వ్యక్తిమివ సర్వే దేవాస్తం సేవంతే । మహా శ్రియాంసిచ
సేవంతే । మదుపాసకస్తస్మాన్నిరతిశయాద్వైత పరమానంద లక్షణ
పరంబ్రహ్మ భవతి । యో వై ముముక్షురనేన మార్గేణ సమ్యగాచరతి స
పరమానందలక్షణపరంబ్రహ్మ భవతి । యస్తు పరమతత్త్వరహస్యాథర్వణ
మహానారాయణోపనిషదమధీతే స సర్వేభ్యః పాపేభ్యో ముక్తో భవతి ।
స సకలలోకాన్ జయతి । స సకలమంత్రజపనిష్ఠో భవతి । స సకల వేదాంత
రహస్యాధిగత పరమార్థజ్ఞో భవతి । స సకలభోగభుగ్భవతి । స సకలజగ
త్పరిపాలకో భవతి । సోఽద్వైతపరమానందలక్షణపరంబ్రహ్మ భవతి । ఇదం
పరమతత్త్వరహస్యం న వాచ్యం గురుభక్తివిహీనాయ న చాశుశ్రూషవే
వాచ్యం న తపోవిహీనాయ నాస్తికాయ న దాంభికాయ మద్భక్తివిహీనా
య మాత్సర్యాంకితతనవే న వాచ్యం । న వాచ్యం మదసూయాపరాయ
కృతఘ్నాయ । ఇదం పరమరహస్యం న వాచ్యం మద్భక్తేష్వభిధాస్యతి ।
మద్భక్తినిష్ఠో భూత్వా మామేవ ప్రాప్స్యతి । ఆవయోర్య ఇమగ్ం సంవా
దమధ్యేష్యతి । స నరో బ్రహ్మనిష్ఠో భవతి । శ్రద్ధావాననసూయః శృణు
యాత్పఠతి వా య ఇమగ్ం సంవాదమావయోస్స పురుషో మత్సాయుజ్య
మేతి । తతో మహావిష్ణుస్తిరోదధే । తతో బ్రహ్మా స్వస్థానం జగామేత్యుప

నిషత్ ॥ ॥ ఇత్యథర్వణమహానారాయణోపనిషది పరమసాయుజ్య ముక్తిస్వరూపనిరూపణం నామాష్టమోఽధ్యాయః॥౮॥ఓం॥ ॥

॥ ॥ఇత్యుత్తరకాండస్సమాప్తః॥ ॥

॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితి శాంతిః॥

ఇత్యథర్వణ త్రిపాద్విభూతి మహానారాయణోపనిషత్సమాప్తా - ౫౨.

ఓంతత్సత్

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథశుక్లయజుర్వేదీయా-అద్వయతారకోపనిషత్ -౫౩.

॥ఓంపూర్ణమదఇతి శాన్తిః॥

హరిఃఓమ్॥

అథాత అద్వయతారకోపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామోయతయేజితేన్ద్రియాయ శమదమాదిషడ్గుణపూర్ణాయచిత్స్వరూపో ఽహమితి సదా భావయన్ సమ్యఙ్నిమీలితా ఽక్షః కిఞ్చిదున్మీలితా ఽక్షోవా ఽన్తర్దృష్ట్యా భ్రూదహరాదుపరిసచ్చిదా ఽనన్దతేజఃకూటరూపం పరంబ్రహ్మా ఽవలోకయన్ తద్రూపోభవతి । గర్భజన్మజరామరణ సంసార మహద్భయాత్సన్తారయతి । తస్మాత్తారకమితి । జీవేశ్వరౌ మాయికావితివిజ్ఞాయ సర్వవిశేషం నేతి నేతీతి విహాయయ దవశిష్యతేత దద్వయంబ్రహ్మ।తత్సిద్ధ్యైలక్ష్యత్రయా ఽనుసన్ధానఙ్కర్తవ్యః । దేహమధ్యే బ్రహ్మనాడీసుషుమ్నాసూర్యరూపిణీ పూర్ణచన్ద్రాభావర్తతే। సాతుమూలాధారాదారభ్య బ్రహ్మరన్ధ్రగామినీభవతి । తన్మధ్యేతటిత్కోటిసమానకాన్త్యా మృణాళసూత్రవత్సూక్ష్మాఙ్గీకుణ్డలినీతిప్రసిద్ధా ఽస్తి । తాందృష్ట్వామనసైవనరస్సర్వపాపవినాశద్వారాముక్తోభవతి । ఫాలోర్ధ్వగలలాటవిశేషమణ్డలే నిరన్తరం తేజస్తారకయోగవిస్ఫురణేన పశ్యతిచేత్సిద్ధోభవతి। తర్జన్య

గ్రోన్మీలితకర్ణరన్ధ్రద్వయే తత్రఫూత్కారశబ్దో జాయతే। తత్ర స్థితే మనసిచక్షుర్మధ్యగతనీలజ్యోతిస్స్థలంవిలోక్యాఽన్తర్దృష్ట్యా నిరతిశయసుఖం ప్రాప్నోతి। ఏవంహృదయేపశ్యతి। ఏవమన్తర్లక్ష్య లక్షణం ముముక్షుభిరుపాస్యమ్। అథబహిర్లక్ష్యలక్షణమ్। నాసికాఽగ్రే చతుర్భిష్షడ్భిరష్టభిర్దశభిర్ద్వాదశభిఙ్క్రమాదఙ్గులాన్తే నీలద్యుతిశ్యామత్వసదృగ్రక్తభఙ్గీస్ఫురత్పీతశుక్లవర్ణద్వయోపేతవ్యోమయదిపశ్యతి।సతుయోగీభవతి।చలదృష్ట్యావ్యోమభాగంవీక్షితుఃపురుషస్యదృష్ట్యగ్రే జ్యోతిర్మయూఖా అషగా వర్తన్తే। తద్దర్శనేనయోగీభవతి।తప్తకాఞ్చనసఙ్కాశజ్యోతిర్మయూఖాఅపాఙ్గాన్తేభూమౌవాపశ్యతి।తద్దృష్టిస్స్థిరాభవతి। శీర్షోపరి ద్వాదశాఙ్గుళ సమీక్షితురమృతత్వం భవతి। యత్రకుత్రస్థితస్యశిరసి వ్యోమజ్యోతిర్దృష్టంచేత్సతుయోగీభవతి। అథమధ్యలక్ష్యలక్షణమ్।ప్రాతశ్చిత్రాదివర్ణాఖణ్డ సూర్యచక్ర వద్వహ్నిజ్వాలా వలీవత్తద్విహీనాఽన్తరిక్షవత్పశ్యతి తదాకారాఽకారితయాఽవతిష్ఠతి। తద్భూయోదర్శనేనగుణరహితాఽకాశంభవతి। విస్ఫురత్తారకాకారసందీప్యమానాగాఢతమోపమంపరమాఽకాశంభవతి। కాలానలసమద్యోతమానంమహాకాశంభవతి। సర్వోత్కృష్టపరమద్యుతిప్రద్యోతమానం తత్త్వాఽకాశం భవతి। కోటిసూర్యప్రకాశవైభవసఙ్కాశం సూర్యాఽకాశంభవతి। ఏవంబాహ్యాఽభ్యన్తరస్థవ్యోమపఞ్చకతారకలక్ష్యంతద్దర్శీవిముక్తఫలస్తాదృగ్వ్యోమ సమానోభవతి। తస్మాత్తారక ఏవలక్ష్యమమనస్కఫలప్రదంభవతి।తత్తారకంద్వివిధమ్। పూర్వార్ధంతారకముత్తరార్ధ మమనస్కంచేతి। తదేషశ్లోకోభవతి। తద్యోగంచ ద్విధావిద్ధిపూర్వోత్తరవిధానతః। పూర్వంతుతారకంవిద్యాదమనస్కం తదుత్తరమితి। అక్ష్యన్తస్తారయోశ్చన్ద్రసూర్యప్రతిఫలనంభవతి। తారకాభ్యాంసూర్యచన్ద్రమణ్డలదర్శనం బ్రహ్మాణ్డమివపిణ్డాఽణ్డశిరోమధ్యస్థాకాశే రవీన్దుమణ్డలద్వితయమస్తీతి నిశ్చిత్యతారకాభ్యాం తద్దర్శనమత్రాఽప్యుభయైక్య దృష్ట్యామనోయుక్తంధ్యాయేత్। తద్యోగాభావేఇన్ద్రియప్రవృత్తేరనవకా

శాత్ । తస్మాత్తద్దృష్ట్యా తారక ఏవాఽనుసన్ధేయః । తత్తారకం ద్వివిధమ్। మూర్తితారకమమూర్తితారకంచేతి। యదిన్ద్రియాన్తం తన్మూర్తిమత్। యద్భ్రూయుగాతీతం తదమూర్తిమత్ । సర్వత్రాఽన్తః పదార్థవివేచనేమనోయుక్తాఽభ్యాస ఇష్యతే । తారకాభ్యాం తదూర్ధ్వస్థసత్త్వదర్శనాన్మనోయుక్తేనాఽన్తరీక్షణేన సచ్చిదాఽనన్దస్వరూపం బ్రహ్మైవ। తస్మాచ్ఛుక్లం తేజోమయం బ్రహ్మేతిసిద్ధమ్।తద్బ్రహ్మమనస్సహకారిచక్షుషాఽన్తర్దృష్ట్యా వేద్యంభవతి । ఏవమమూర్తితారకమపిమనోయుక్తేనచక్షుషైవదహరాదికం వేద్యంభవతి ।రూపగ్రహణప్రయోజనస్య మనశ్చక్షురధీనత్వాత్ । బాహ్యవదాన్తరేఽప్యాత్మమనశ్చక్షుస్సంయోగేనైవ రూపగ్రహణకార్యోదయాత్ । తస్మాన్మనోయుక్తాఽన్తర్దృష్టిస్తారకప్రకాశాయభవతి । భ్రూయుగమధ్యబిలేదృష్టింతద్ద్వారోర్ధ్వస్థితతేజ ఆవిర్భూతం తారకయోగో భవతి । తేనసహమనోయుక్తంతారకం సుసంయోజ్యం ప్రయత్నేనభ్రూయుగ్మమ్ ।సావధానతయాకిఞ్చి దూర్ధ్వముత్క్షేపయేత్ ।ఇతిపూర్వభాగీ తారకయోగః । ఉత్తరం త్వమూర్తిమదమనస్కమిత్యుచ్యతే। తాలుమూలోర్ధ్వభాగేమహాన్ జ్యోతిర్మణ్డలో వర్తతే। తద్యోగిభిర్ధ్యేయం తస్మాదణిమాదిసిద్ధిర్భవతి । అన్తర్బాహ్యలక్ష్యేదృష్టౌనిమేషోన్మేషవర్జితాయాంసత్యాంశామ్భవీముద్రాభవతి। తన్ముద్రాఽరూఢజ్ఞానినివాసాద్భూమిః పవిత్రాభవతి ।తద్దృష్ట్యా సర్వలోకాః పవిత్రాభవన్తి । తాదృశపరమయోగిపూజాయస్య లభ్యతేసోఽపిముక్తోభవతి ।అన్తర్లక్ష్యజలజ్యోతిస్స్వరూపంభవతి । పరమగురూపదేశేనసహస్రారేజలజ్యోతిర్వాబుద్ధిగుహానిహితచిజ్జ్యోతిర్వా షోడశాన్తస్థతురీయచైతన్యంవా అన్తర్లక్ష్యంభవతి । తద్దర్శనంసదాచార్యమూలమ్ ఆచార్యోవేదసమ్పన్నో విష్ణుభక్తోవిమత్సరః । యోగజ్ఞో యోగనిష్ఠశ్చ సదా యోగాఽత్మకశ్శుచిః । గురుభక్తిసమాయుక్తః పురుషజ్ఞోవిశేషతః । ఏవంలక్షణసమ్పన్నోగురురిత్యభిధీయతే । గుశబ్దస్త్వన్ధకారస్స్యాద్రుశబ్దస్తన్నిరోధకః। అన్ధకారనిరోధిత్వాద్గురురిత్యభిధీయతే । గురురేవ

పరంబ్రహ్మ గురురేవ పరాగతిః। గురురేవ పరావిద్యా గురురేవ పరాయణం గురురేవ పరా కాష్ఠా గురురేవ పరంధనమ్ । యస్మాత్తదుపదేష్టాఽసౌ తస్మాద్గురుతరో గురురితి । యస్సకృదుచ్చారయతి తస్య సంసారమోచనం భవతి । సర్వజన్మకృతం పాపం తత్క్షణాదేవ నశ్యతి । సర్వాన్కామానవాప్నోతి సర్వపురుషార్థసిద్ధిర్భవతి । య ఏవం వేదేత్యుపనిషత్ ।

॥ఓం పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥

హరిః ఓమ్॥

అద్వయతారకోపనిషత్సమాప్తా - ౫౩.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వవేదీయా - రామరహస్యోపనిషత్ - ౫౪.

॥ ॥భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః॥ ॥

రహస్యం రామతపనం వామదేవం చ ముద్గలం । శాండిల్యం పైంగలం భిక్షుం మహచ్ఛారీరకం శిఖా॥ ఓం॥ సనకాద్యా యోగివర్యా అన్యే చ ఋషయస్తథా । ప్రహ్లాదాద్యా విష్ణుభక్తా హనూమంతమథాబ్రువన్। వాయుపుత్ర మహాబాహో కింతత్త్వం బ్రహ్మవాదినాం । పురాణేష్వష్టాదశసు స్మృతిష్వష్టాదశస్వపి । చతుర్వేదేషు శాస్త్రేషు విద్యాస్వాధ్యాత్మికేపి చ । సర్వేషు విద్యాదానేషు విఘ్నసూర్యేశశక్తిషు । ఏతేషు మధ్యే కింతత్త్వం కథయ త్వం మహాబల । హనూమాన్ హోవాచ। భో యోగీంద్రాశ్చ ఋషయో విష్ణుభక్తాస్తథైవ చ । శృణుధ్వం మామకీం వాచం భవబంధవినాశినీం। ఏతేషు చైవ సర్వేషు తత్త్వం చ బ్రహ్మ తారకం।రామ ఏవ పరం బ్రహ్మ రామ ఏవ పరం తపః । రామ ఏవ పరం తత్త్వం శ్రీరామో బ్రహ్మ తారకం । వాయుపుత్రేణోక్తాస్తే యోగీంద్రా ఋషయో విష్ణుభక్తా హనూమంతం పప్రచ్ఛుః । రామస్యాంగాని నో బ్రూహీతి। హనుమాన్ హోవాచ। వాయుపుత్రం విఘ్నేశం వాణీం దుర్గాం క్షేత్రపాలకం

సూర్యంచంద్రంనారాయణం నరసింహం వాయుదేవంవరాహం తత్స
ర్వాన్మాత్రాన్ సీతాంలక్ష్మణగ్ం శత్రుఘ్నం భరతంవిభీషణగ్ం సుగ్రీ
వ మంగదం జాంబవంతం ప్రణవమేతాంరామస్యాంగాని జానీథాః॥ తా
న్యంగానివినా రామో విఘ్నకరోభవతి । పునర్వాయు పుత్రేణోక్తాస్తే
హనూమంతంపప్రచ్ఛుః॥ ఆంజనేయ మహాబలవిప్రాణాం గృహస్థానాం
ప్రణవాధికారఃకథంస్యాదితి । సహోవాచ శ్రీరామఏవో వాచేతి ।
యేషామేషషడక్షరాధికారోవర్తతే తేషాం ప్రణవాధికారస్స్యాన్నాన్యే
షాం । కేవల మకారోకార మకారార్ధ మాత్రాసహితం ప్రణవమూ
హ్యయో రామమంత్రంజపతి తస్యశుభకరోహంస్యాం । తస్యప్రణవస్యా
కారస్యోకారాస్యమకారస్యార్ధమాత్రాయాశ్చ ఋషిఛందోదేవతాత
త్తద్వర్ణవర్ణావస్థానగ్ంస్వర వేదాగ్నిగుణానుచ్చార్యాన్వహంప్రణవ
మంత్రాద్ద్విగుణంజప్త్వాపశ్చాద్రామమంత్రంయోజపేత్సరామోభవతీతి
రామేణోక్తాస్తస్మాద్రామాంగం ప్రణవః కథితఇతి । విభీషణఉవాచ ।
సింహాసనేసమాసీనగ్ం రామంపౌలస్త్యసూదనం । ప్రణమ్యదండవద్భూ
మౌపౌలస్త్యోవాక్యమబ్రవీత్ । రఘునాథమహాబాహో కేవలంకథితం
త్వయా । అంగానాంపులభంచైవ కథనీయంచ సౌలభం । శ్రీరామఉ
వాచ। అథపంచదండకాని పితృఘ్నోమాతృఘ్నోబ్రహ్మఘ్నో గురుహ
ననః కోటియతిఘ్నోనేకకృత పాపోయోమమషణ్ణవతి కోటి నామా
నిజపతి తేభ్యః పాపేభ్యః ప్రముచ్యతే । స్వయమేవ సచ్చిదానందస్వ
రూపోభవేన్నకిం । పునరువాచవిభీషణః । తత్రాప్యశక్తోయంకింకరోతి ।
సహోవాచేమంత్రైక సేయపురశ్చ రణవిధావశక్తోయోమమమహో
పనిషదంమమగీతాంమన్నామసహస్రంమద్విశ్వరూపంమమాష్టోత్తర శత
గ్ం రామశతాభిధానం నారదోక్త స్తవరాజగ్ం హనూమత్ప్రోక్తం మం
త్రరాజాత్మక స్తవగ్ం సీతా స్తవంచరామషడక్షరీ త్యాదిభిర్మంత్రై
ర్యోన్వైమాంనిత్యగ్ం స్తౌతితత్సదృశో భవేన్నకింభవేన్నకిం॥ ॥

ఇతి రామరహస్యోపనిషది ప్రథమోఽధ్యాయః॥

సనకాద్యా మునయో హనూమంతం పప్రచ్ఛుః । ఆంజనేయ మహా
బలతారక బ్రహ్మణో రామచంద్రస్య మంత్రగ్రామం నో బ్రూహీతి । హ
నుమాన్హోవాచ । వహ్నిస్థగ్ం శయనం విష్ణోరర్ధచంద్రవిభూషితం । ఏకా
క్షరో మనుః ప్రోక్తో మంత్రరాజస్సురద్రుమః । బ్రహ్మా మునిస్స్యాద్గాయ
త్రం ఛందో రామోఽస్య దేవతా । దీర్ఘార్ధేందుయుజాంగాని కుర్యా
ద్వహ్న్యాత్మనో మనోః । బీజశక్త్యాదిబీజేన ఇష్టార్థే వినియోజయేత్ ।
సరయూతీరమందారవేదికాపంకజాసనే । శ్యామం వీరాసనాసీనం జ్ఞానము
ద్రోపశోభితం । వామోరున్యస్తతద్ధస్తగ్ం సీతాలక్ష్మణసంయుతం । అవేక్ష
మాణమాత్మానమాత్మన్యమితతేజసం । శుద్ధస్ఫటికసంకాశం కేవలం
మోక్షకాంక్షయా । చింతయన్పరమాత్మానం భానులక్షం జపేన్మనుం ।
వహ్నిర్నారాయణో నాడ్యో జాఠరః కేవలోఽపి చ । ద్వ్యక్షరో మంత్ర
రాజోఽయగ్ం సర్వాభీష్టప్రదస్తతః । ఏకాక్షరోక్తఋష్యాది స్యాదాద్యే
న షడంగకం । తారమాయారమానంగ వాక్స్వబీజైశ్చ షడ్విధః । త్ర్య
క్షరో మంత్రరాజస్స్యాత్సర్వాభీష్టఫలప్రదః । ద్వ్యక్షరశ్చంద్రభద్రాంతో
ద్వివిధశ్చ చతురక్షరః । ఋష్యాదిపూర్వవజ్జ్ఞేయ మేతయోశ్చ విచక్షణైః ।
సప్రతిష్ఠో రమా వాయూ హృత్పంచార్ణో మనుర్మతః । విశ్వామిత్రఋషిః
ప్రోక్తః పంక్తిశ్ఛందోఽస్య దేవతా । రామభద్రో బీజశక్తిః ప్రథమార్ణమితి
క్రమాత్ । భ్రూమధ్యే హృది నాభ్యూర్వోః పాదయోర్విన్యసేన్మనుం । ష
డంగం పూర్వవద్విద్యాత్ మంత్రార్ణైర్మనునాస్త్రకం । మధ్యే వనం క
ల్పతరోర్మూలే పుష్పలతాసనే । లక్ష్మణేన ప్రగుణితమక్ష్ణః కోణేన సాయ
కం । అవేక్షమాణం జానక్యా కృతవ్యజనమీశ్వరం । జటాభారలసచ్ఛీర్ష
గ్ం శ్యామం మునిగణావృతం । లక్ష్మణేన ధృతచ్ఛత్ర మథవా పుష్పకోపరి ।
దశాస్యమథనగ్ం శాంతగ్ం ససుగ్రీవవిభీషణం । ఏవం లబ్ధ్వా జయార్థీ తు వ
ర్ణలక్షం జపేన్మనుం । స్వకామశక్తివాగ్లక్ష్మీస్తవాద్యాః పంచవర్ణకాః
షడక్షరష్షడ్విధస్స్యాచ్చతుర్వర్గఫలప్రదః । పంచాశన్మాతృకామంత్రవర్ణ
ప్రత్యేకపూర్వకం । లక్ష్మీవాన్ క్షమక్షాదిశ్చ తారాదిస్స్యాదనేకధా । శ్రీరా

మనుస్తత్రైకైకం బీజాద్యంత గతో మనుః । చతుర్వర్ణస్సవవస్స్యాత్
షడ్వర్ణో వాంఛితప్రదః। స్వాహాంతో హుంఫడంతో వా నత్యంతో వాఽథ
వేదయం। అష్టావింశత్యుత్తరశతభేదష్షడ్వర్ణ ఈరితః। బ్రహ్మా సంమోహన
శ్శక్తిర్దక్షిణామూర్తిరేవ చ । అగస్త్యశ్చ శివః ప్రోక్తా మునయోఽనుక్రమా
దిమే। ఛందో గాయత్రమేవం స్యాంచ శ్రీరామశ్చైవ దేవతా। అథవా కామబీజా
దేర్విశ్వామిత్రో మునిర్మతః । ఛందో దేవ్యాది గాయ త్రీరామభద్రోఽస్య
దేవతా । బీజశక్తి యథాపూర్వగ్ షడ్వర్ణాన్విన్యసేత్క్రమాత్ । బ్ర
హ్మరంధ్రే భ్రువోర్మధ్యే హృన్నాభ్యూరుషు పాదయోః । బీజైష్షడ్దీర్ఘయు
క్తైర్వా మంత్రార్ణైర్వా షడంగకం॥ కాలాంభోధరకాంతికాంతమనిశం
వీరాసనాధ్యాసితం, ముద్రాం జ్ఞానమయీం దధానమపరగ్ హస్తాంబుజం
జానుని। సీతాం పార్శ్వగతాం సరోరుహకరాం విద్యున్నిభాం రాఘ
వం। పశ్యంతం మకుటాంగదాదివివిధా కల్పోజ్జ్వలాంగం భజే॥ రామశ్చ
చంద్రభద్రాన్తో ఙేంతో నతియుతో ద్విధా । సప్తాక్షరో మంత్రరాజ స్సర్వ
కామఫలప్రదః। తారాదిసహితస్సోపి ద్వివిధోష్టాక్షరో మతః॥ తారం రామ
శ్చతుర్థ్యంతః క్రోడాస్త్రం వహ్నితల్పగా। అష్టార్ణోఽయం పరో మంత్ర ఋ
ష్యాదిస్యాత్షడర్ణవత్ ।పునరష్టాక్షరస్యాథ రామ ఏవ ఋషిస్స్మృతః। గా
యత్రం ఛంద ఇత్యస్య దేవతా రామ ఏవ చ। తారం శ్రీబీజయుగ్మం చ బీజశక్త్యా
దయో మతాః । షడంగం చ తతః కుర్యాన్మంత్రార్ణైరేవ బుద్ధిమాన్।
తారం శ్రీబీజయుగ్మం చ రామాయ నమ ఉచ్చరేత్ । గ్లౌమోం బీజం వ
దేన్మాయాం హృద్రామాయ పునశ్చ తాం । శివో మారామమంత్రోఽయం
వస్వర్ణస్తు వసుప్రదః । ఋషిస్సదాశివః ప్రోక్తో గాయత్రం ఛంద ఉచ్యతే ।
శివో మారామచంద్రోఽత్ర దేవతా పరికీర్తితః। దీర్ఘయా మాయయాంగా
ని తారపంచార్ణయుక్తయా। రామం త్రినేత్రగ్ సోమార్ధ ధారిణం
శూలినం పరం। భస్మోద్ధూళితసర్వాంగం కపర్దినముపాస్మహే। రామాం
కామాం సౌందర్య సీమాం సోమావతంసకాం । పాశాంకుశ ధనుర్బా

ణధరాంధ్యాయేత్త్రిలోచనాం । ధ్యాయన్నేవంవర్ణలక్షంజపతర్పణత
త్పరః । బిల్వపత్రైః ఫలైః పుష్పైస్తిలాజ్యైః పంకజైర్హునేత్ । స్వయ
మాయాంతి నిధయస్సిద్ధయశ్చ సురేప్సితాః । పునరష్టాక్షరస్యాథ బ్రహ్మా గా
యత్రీ రాఘవాః । ఋష్యాదయస్తు విజ్ఞేయాః శ్రీబీజం మమ శక్తికం । తత్ప్రీ
త్యై వినియోగశ్చ మంత్రాద్యైరంగకల్పనా ॥ కేయూరాంగద కంకణై
ర్మణిగణైర్విద్యోతమానం సదా రామం పార్వణ చంద్రకోటి సదృశ
చ్ఛత్రేణ వైరాజితం । హేమస్తంభ సహస్రషోడశయుతే మధ్యే మహా
మంటపే దేవేశం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలం ॥ కిం మం
త్రైర్బహుభిర్వినశ్వరఫలై రాయాస సాధ్యైర్మఖైః, కించిల్లోభవి
తానమాత్ర విఫలైః సంసారదుఃఖావహైః । ఏకస్సన్నపి సర్వమంత్రఫల
దో లోభాది దోషోజ్ఝితః శ్రీరామ శ్శరణం మమేతి సతతం మంత్రోయమ
ష్టాక్షరః ॥ ఏవమష్టాక్షరస్సమ్యక్ సప్తధా పరికీర్తితః । రామ సప్తాక్షరో
మంత్ర ఆఖ్యాంతే తారసంయుతః । నవార్ణో మంత్రరాజస్స్యాచ్ఛేషం ష
డ్వర్ణవన్న్యసేత్ । జానకీవల్లభం జెంతం వహ్నిజాయా హుమాదికం ।
దశాక్షరోయం మంత్రస్స్యాత్సర్వాభీష్టఫలప్రదః । దశాక్షరస్య మంత్రస్య
వశిష్ఠోస్య ఋషిర్విరాట్ । ఛందోస్య దేవతా రామస్సీతా పాణిపరిగ్రహః
ఆద్యో బీజం ద్వితశ్శక్తిః కామేనాంగం క్రియామతా । శిరోలలాట భ్రూమ
ధ్యే తాలుకంఠేషు హృద్యపి । నాభ్యూరుజానుపాదేషు దశార్ణాన్న్యస్య
సన్మనోః । అయోధ్యానగరే రత్న చిత్రే సౌవర్ణ మంటపే । మందారపు
ష్పైరాబద్ధవితానే తోరణాంచితే । సింహాసనే సమాసీనం పుష్పకోపరి రా
ఘవం । రక్షోభిర్హరిభిర్దేవైర్దివ్యయాన గతైశ్శుభైః । సంస్తూయ
మానం మునిభిః ప్రహ్వైశ్చ పరిసేవితం । సీతాలంకృత వామాంగం లక్ష్మణే
న సమన్వితం । శ్యామం ప్రసన్నవదనం సర్వాభరణ భూషితం । ధ్యాయ
న్నేవం జపేన్మంత్రం వర్ణలక్షమనన్యధీః । రామం జేతం ధనుష్పాణయేంత
స్స్యాద్వహ్నిసుందరీ । దశాక్షరోయం మంత్రస్స్యాన్మునిర్బ్రహ్మా విరాట్స్మృ
తః । ఛందస్తు దేవతా ప్రోక్తో రామో రాక్షసమర్దనః । శేషం తు పూర్వ

వతుఃయాచ్చాపబాణధరగ్ స్మరేత్ । తారమాయారమానంగవా
క్ఛ్రీబీజైశ్చషడ్విధః । దశార్ణో మంత్రరాజస్స్యాద్రుద్రవర్ణాత్మకో
మనుః । శేషం షడర్ణవత్ జ్ఞేయం న్యాసధ్యానాదికం బుధైః । ద్వాద
శాక్షరమంత్రస్య శ్రీరామో ఋషిరుచ్యతే । జగతీచ్ఛంద ఇత్యుక్తం శ్రీ
రామో దేవతా మతః । ప్రణవో బీజమిత్యుక్తః క్లీం శక్తిః హ్రీం చ కీలకం ।
మంత్రేణాంగాని విన్యస్య శిష్టం పూర్వవదాచరేత్ । తారం మాయాం
సముచ్చార్య భరతాగ్రజ ఇత్యపి । రామక్లీం వహ్నిజాయాంతం మంత్రో
యం ద్వాదశాక్షరః । ఓం హ్రీం భగవతే రామచంద్రభద్రౌ చ ఙేయుతౌ ।
అర్కార్ణో ద్విపథోప్యస్య ఋషిధ్యానాదిపూర్వవత్ । ఛందస్తు జగతీ చై
వ మంత్రాద్యైరంగకల్పనా । శ్రీరామేతి పదం చోక్త్వా జయరామ పదం త
తః । జయద్వయం వదేత్ప్రాజ్ఞో రామేతి మనురాజకః । త్రయోదశార్ణ
ఋష్యాదిపూర్వవత్సర్వకామదః । పదద్వయద్విరావృత్తైరంగం ధ్యానం
దశార్ణవత్ । తారాదిసహితస్సోపి స చతుర్దశవర్ణకః । త్రయోద
శార్ణముచ్చార్య పశ్చాద్రామేతి యోజయేత్ । స వై పంచదశార్ణ
స్తు జపతాం కల్పభూరుహః । నమశ్చ సీతాపతయే రామాయేతి హనద్వ
యం । తతస్తు కవచాస్త్రాంత ష్టాదశాక్షర ఈరితః । తస్యాగస్త్య ఋషి
శ్ఛందో బృహతీ దేవతా చ సః । రాం బీజం శక్తిరస్త్రం చ కీలకం హుమి
రితం । ద్విపంచత్రిచతుర్వర్ణైస్సర్వైరంగం న్యసేత్క్రమాత్ । తారా
సహితస్సోపి మంత్రస్సప్తదశాక్షరః । తారం నమో భగవతే రామం ఙే
తం మహాతతః । పురుషాయపదం పశ్చాద్ధృదంతోష్టాదశాక్షరః । విశ్వా
మిత్రో మునిశ్ఛందో గాయత్రం దేవతా చ సః । కామాదిసహితస్సోపి మ
త్రైకోనవింశకః । తారం నమో భగవతే రామాయేతి పదం వదేత్ । సర్వ
శబ్దం సముచ్చార్య సౌభాగ్యం దేహి మే వదేత్ । వహ్నిజాయాంతత
శ్చార్య మంత్రో వింశార్ణకో మతః । తారం నమో భగవతే రామాయ
సకలం వదేత్ । ఆపన్నివారణాయేతి వహ్నిజాయాంతతో వదేత్ । ఏ
వింశార్ణకో మంత్రస్సర్వాభీష్టఫలప్రదః । తారం రామం స్వబీజం చ

తో దాశరథాయచ । తతస్సీతావల్లభాయసర్వాభీష్టపదం వదేత్ । తతో
దాయహృదంతో౽యం మంత్రో ద్వావింశదక్షరః । తారం నమో భగవ
తే వీర రామాయ సంవదేత్ । కలశత్రూన్హనద్వంద్వం వహ్నిజాయాం
తతో వదేత్ । త్రయోవింశాక్షరో మంత్రస్సర్వశత్రు నిబర్హణః । వి
శ్వామిత్రో మునిః ప్రోక్తో గాయత్రీఛంద ఉచ్యతే । దేవతా వీర రామో౽సౌ
బీజాద్యాః పూర్వవన్స్మృతాః । మూలమంత్రవిభాగేన న్యాసాన్కృత్వా వి
చక్షణః । శరం ధనుషి సంధాయ తిష్ఠంతం రావణోన్ముఖం । వజ్రపాణిర
థారూఢం రామం ధ్యాత్వా జపేన్మనుం । తారం నమో భగవతే శ్రీరామా
య పదం వదేత్ । తారక బ్రహ్మణే చోక్త్వా మాం తారయ పదం వదేత్ । నమస్తా
రాత్మకో మంత్రశ్చతుర్వింశతివర్ణకః । బీజాదికం యథాపూర్వం సర్వంకు
ర్యాత్షడర్ణవత్ । కామస్తారో నతిశ్చైవ తతో భగవతే పదం । రామచంద్రా
య చోచ్చార్య సకలేతి పదం వదేత్ । జనవశ్యకరాయేతి స్వాహా కామాత్మ
కో మనుః । సర్వవశ్యకరో మంత్రః పంచవింశతివర్ణకః । ఆదౌ తారేణ సం
యుక్తో మంత్రః షడ్వింశదక్షరః । అంతే౽పి తారసంయుక్తస్సప్తవింశతివర్ణకః ।
తారం నమో భగవతే రక్షోఘ్నవిశదాయ చ । సర్వవిఘ్నాన్సముచ్చార్య
నివారయపదద్వయం । స్వాహాంతో మంత్రరాజో౽యమష్టావింశతివర్ణకః ।
అంతే తారేణ సంయుక్త ఏకోనత్రింశదక్షరః । ఆదౌస్వబీజసంయుక్తః త్రిం
శద్వర్ణాత్మకో మనుః । అంతే౽పి తేనసంయుక్త ఏకత్రింశాత్మకస్స్మృతః ।
రామభద్ర మహేష్వాస రఘువీర నృపోత్తమ । భో దశాస్యాంతకాస్మాకం శ్రీ
యం దాపయ దేహి మే । అనుష్టుభ ఋషీ రామశ్ఛందో౽నుష్టుప్స దేవతా । రాం
బీజమస్య యం శక్తిరిష్టార్థే వినియోజయేత్ । పాదం హృది చ విన్యస్య పా
దం శిరసి విన్యసేత్ । శిఖాయాం పంచభిర్న్యస్య త్రివర్ణైః కవచం న్యసేత్ ।
నేత్రయోః పంచవర్ణైశ్చ దాపయేత్యస్త్రముచ్యతే । చాపబాణధరం శ్యా
మం ససుగ్రీవవిభీషణం । హత్వా రావణమాయాంతం కృతత్రైలోక్యర
క్షణం । రామభద్రం హృది ధ్యాత్వా దశలక్షం జపేన్మనుం । వదేద్దాశర
థాయేతి విద్మహేతి పదం తతః । సీతాపదం సముద్ధృత్య వల్లభాయ తతో వ

జేత్ । ధీమహీతిపదేత్తన్నో రామశ్చాపిప్రచోదయాత్ । తారాదిరే
షా గాయత్రీ ముక్తిమేవప్రయచ్ఛతి । మాయాదిరపివైచమ్యంరామాది
శ్చ శ్రియంపరం । మదనేనాపిసంయుక్తస్సమ్మోహయతిమేదినీం। పంచత్రి
ంశత్షడక్షైర్ణైశ్చత్రింశచ్చత్వారివర్ణకైః । చత్వారిచచతుర్వక్షైర్వారంగన్యా
సంప్రకల్పయేత్ । బీజధ్యానాదికంసర్వంకుర్యాత్ షడ్వర్ణవత్క్ర
మాత్ । తారంనమోభగవతేచతుర్థ్యారఘునందనం । రక్షోఘ్నవిశదం
తద్వన్మధురేశవదేత్తతః । ప్రసన్నవదనంచేంతంవదమితతేజసే। బల
రామాచతుర్థ్యంతోవిష్ణుంచేంతంనతిస్తతః । ప్రోక్తోమాలామనుస్సప్తచ
త్వారింశద్భిరక్షరైః। ఋషిచ్ఛందోదేవతాదిబ్రహ్మానుష్టుభరాఘవాః
సప్తర్తుసప్తదశషట్రుద్రసంఖ్యైషడంగకం । ధ్యానందశాక్షరప్రోక్తంల
క్షమేకం జపేన్మనుం। శ్రీయంసీతాచతుర్థ్యంతా స్వాహాంతోయం
షడక్షరః । జనకోస్యఋషిశ్ఛందోగాయత్రీదేవతామనోః । సీతాభగ
వతీప్రోక్తా శ్రీంబీజంనతిశక్తికం । కీలంసీతాచతుర్థ్యంతమిష్టార్థే విని
యోజయేత్ । దీర్ఘస్వరయుతాద్యేనషడంగానిప్రకల్పయేత్ । స్వర్ణా
భాంబుజకరాంరామాలోకనతత్పరాం। ధ్యాయేత్ షట్కోణమధ్యస్థ
రామాంకోపరిసంస్థితాం। లకారంతుసముద్ధృత్యలక్ష్మణాయనమోంతకః
అగస్త్యఋషిరస్యాథగాయత్రంఛందఉచ్యతే । లక్ష్మణోదేవతాప్రోక్తో
లంబీజంశక్తిరస్యహి । నమస్తువినియోగోహి పురుషార్థచతుష్టయే। దీర్ఘ
భాజాస్యబీజేనషడంగానిప్రకల్పయేత్ । ద్విభుజగ్స్వర్ణ రుచిర తనుప
ద్మనిభేక్షణం । ధనుర్బాణధరంవందే రామారాధనతత్పరం । భకారం
తుసముద్ధృత్య భరతాయనమోంతకః । అగస్త్య ఋషిరస్యాథ శేషం
పూర్వవదాచరేత్ । భరతంశ్యామలంశాంతంరామసేవా పరాయణం
ధనుర్బాణధరంవీరంకైకేయీతనయంభజే । శంబీజంతు సముద్ధృత్యశ
త్రుఘ్నాయనమోంతకః । ఋష్యాదయోయథాపూర్వంవినియోగోరిని
గ్రహే । ద్విభుజంస్వర్ణవర్ణాభం రామసేవాపరాయణం । లవణా
సురహంతారం సుమిత్రాతనయంభజే । హంహనూమాచతుర్థ్యంత

హృదంతో మంత్రరాజకః । రామచంద్ర ఋషిః ప్రోక్తో యోజనే తూ
ర్వవర్గాత్ । ద్విభుజం స్వర్ణవర్ణాభం రామసేనావరాయణం
పాటీకాపీనసహితం మాంధ్యాయేద్రామసేవక మితి॥

ఇతి రామరహస్యోపనిషది ద్వితీయోఽధ్యాయః॥ ౨ ॥

సనకాద్యా మునయో హనూమంతం పప్రచ్ఛుః । ఆంజనేయ మహా
బల పూర్వోక్తమంత్రాణాం పూజాపీఠ మనుబ్రూహీతి । హనూమా
న్హోవాచ । ఆదౌ షట్కోణం । తన్మధ్యే రామబీజం సశ్రీకం । తద
ధోభాగే ద్వితీయాంతం సాధ్యం । బీజోర్ధ్వభాగే షష్ఠ్యంతం సాధకం ।
పార్శ్వే దృష్టిబీజే । తత్పరితో జీవప్రాణశక్తివశ్య బీజాని । తత్సర్వం స
మ్ముఖోన్ముఖాభ్యాం ప్రణవాభ్యాం వేష్టనం । అగ్నీశాసురవాయవ్యపురః
పృష్ఠేషు షట్కోణేషు దీర్ఘభాంజి హృదయాదిమంత్రాః క్రమేణ రాం
రీం రూం రైం రౌం రః ఇతి । దీర్ఘభాజీ తద్యుక్త హృదయాద్యస్త్రాంతం
షట్కోణపార్శ్వే రమామాయాబీజే । కోణాగ్రే వరాహం హు
మితి । తద్బీజాంతరాళే కామబీజం । పరితో వాగ్భవం । తతో వృత్తత్ర
యం సాష్టపత్రం । తేషు దళేషు స్వరాన్ షడ్వర్గాన్ ప్రతిదళంమా
లామనువర్ణషట్కం । అంతే పంచాక్షరం । తద్దళకపోలే ష్వష్టవర్గాన్
పునరష్టదళపద్మం , తేషు దళేషు నారాయణాష్టాక్షరీమంత్రః । తద్దళకపో
లేషు శ్రీబీజం । తతో వృత్తం । తతో ద్వాదశదళం । తేషు దళేషు వాసు
దేవద్వాదశాక్షరీమంత్రః । తద్దళకపోలేషు ఆది క్షాంతతో వృత్తం తత
ష్షోడశదళం । తేషు దళేషు హుంఫణ్నమః ఇతి సహిత రామద్వాదశాక్షరం ।
తద్దళకపోలేషు మాయాబీజం సర్వత్ర । ప్రతికపోలం ద్విరావృత్త్యా హ్రాం
స్రాం భ్రాం వ్రాం ల్రాం అం శ్రం జ్రం । తతో వృత్తం । తతో ద్వాత్రింశద్ద
ళపద్మం । తేషు దళేషు నృసింహమంత్రరాజానుష్టుమంత్రః । తద్దళ కపో
లేషు । అష్టవస్వేకాదశరుద్రద్వాదశా దిత్యమంత్రాః ప్రణవాదినమోం
తాశ్చతుర్థ్యంతాః క్రమేణ । తద్బహిర్వషట్కారం పరితః । తతో రేఖా
త్రయయుక్తం భూపురం । ద్వాదశదిక్షు రాశ్యాదిభూషితం । అష్ట నా

ర్గైరధిష్ఠితం । చతుర్దిక్షు నారసింహబీజం । విదిక్షు వరాహబీజం। ఏత
త్సర్వాత్మకం యంత్రం సర్వకామప్రదం మోక్షప్రదం చ। ఏకాక్షరాదినవా
క్షరాంతానా మేతద్యంత్రం భవతి । తద్దశావరణాత్మకం భవతి । షట్కో
ణమధ్యే సాంగం రాఘవం యజేత్ । షట్కోణేష్వంగైః ప్రథమా వృతిః।
అష్టదళమూలే ఆత్మాద్యావరణం । తదగ్రే వాసుదేవాద్యావరణం । ద్వితీ
యాష్టదళమూలే ధృష్ట్యాద్యావరణం ।తదగ్రే హనుమదాద్యావరణం। ద్వా
దశదళేషు వసిష్ఠాద్యావరణం । షోడశదళేషు నీలాద్యావరణం। ద్వాత్రిం
శద్దళేషు ధ్రువాద్యావరణం । భూపురాంతరింద్రాద్యావరణం। తద్బ
హిర్వజ్రాద్యావరణం । ఏవమభ్యర్చ్య మనుం జపేత్ । అథ దశాక్ష
రాదిద్వాత్రింశదక్షరాంతానాం మంత్రాణాం పూజాపీఠముచ్యతే ।
ఆదౌ షట్కోణం । తన్మధ్యే స్వబీజం । తన్మధ్యే సాధ్యనామాని । ఏవం
కామబీజవేష్టనం । తం శిష్టైనవార్ణేన వేష్టనం । షట్కోణేషు షడం
గాని। అగ్నీశాసురవాయవ్యపూర్వపృష్ఠేషు ।తత్కపోలేషు శ్రీమాయే,
కోణాగ్రే క్రోధం । తతోవృత్తం । తతోష్టదళం । తేషు దళేషు వట్వం
క్యా యామాలాక్షనువర్ణాః । తద్దళకపోలేషు షోడశస్వరాః । తతో వృ
త్తం । తత్పరితః ఆదిక్షాంతం। తద్బహిర్భూపురం సాష్టశూలాగ్రం। దిక్షు
విదిక్షు నారసింహవారాహే । ఏతన్మహాయంత్రం। ఆధారశక్త్యాది వై
ష్ణవపీఠం । అంగైః ప్రథమావృతిః । మధ్యే రామం । వామభాగే సీతాం
తత్పురతః శార్ఙ్గం శరం చ । అష్టదళమూలే హనుమదాది ద్వితీయావరణం
సృష్ట్యాది తృతీయావరణం । ఇంద్రాదిభిశ్చతుర్థీ । వజ్రాదిభిః పంచమీ।
ఏతద్యంత్రారాధనపూర్వకం దశాక్షరాదిమనూన్ జపేత్ ॥

ఇతి రామరహస్యోపనిషది తృతీయోఽధ్యాయః॥

సనకాద్యా మునయో హనూమంతం పప్రచ్ఛుః । శ్రీరామ మంత్రా
ణాం పురశ్చరణ విధిమనుబ్రూహీతి । హనుమాన్ హోవాచ। నిత్యం
త్రిషవణస్నాయీ పయోమూలఫలాదిభుక్ । అథవా పాయసాహారో హవి
ష్యాన్నాద ఏవ వా । షడ్రసైశ్చ పరిత్యక్తః స్వాశ్రమోక్తవిధిం చరన్। వని

తాదిషు వా కార్యం మనోభీష్టప్రదా స్మృతిః । భూమిశాయీ బ్రహ్మచారీ నిరాహారో గురుభక్తిమాన్ । స్నానపూజాజపధ్యానహోమతర్పణతత్పరః । గురూపదిష్టమార్గేణ ధ్యాయన్రామమనన్యధీః । సూర్యేందుగురుదీపాదిగోబ్రాహ్మణసమీపతః । శ్రీరామసన్నిధౌ మౌనీ మంత్రార్థమనుచింతయన్ । వ్యాఘ్రచర్మాసనే స్థిత్వా స్వస్తికాద్యాసనక్రమాత్ । తులసీపారిజాతశ్రీవృక్షమూలాదికస్థలే । పద్మాక్షతులసీకాష్ఠరుద్రాక్షకృతమాలయా । మాతృకామాలయా మంత్రీ మనసైవ మనుం జపేత్ । అభ్యర్చ్య వైష్ణవే పీఠే జపేదక్షరలక్షకం । తర్పయేత్తద్దశాంశేన పయసా తద్దశాంశతః । జుహుయాద్గోఘృతేనైవ భోజయేత్తద్దశాంశతః । తతః పుష్పాంజలిం మూలమంత్రేణ విధివచ్చరేత్ । తతస్సిద్ధమనుర్భూత్వా జీవన్ముక్తో భవేన్మునిః । అణిమాదిర్భజత్యేనం యూనం వరవధూరివ । ఐహికేషు చ కార్యేషు మహాపత్సు చ సర్వదా । నైవ యోజ్యో రామమంత్రః కేవలం మోక్షసాధకః । ఐహికే సమనుప్రాప్తే మాం స్మరేద్రామసేవకం । యో రామం సంస్మరేన్నిత్యం భక్త్యా మనుపరాయణః । తస్యాహమిష్టసంసిద్ధ్యై దీక్షితోస్మి మునీశ్వరాః । వాంఛితార్థం ప్రదాస్యామి భక్తానాం రాఘవస్య తు । సర్వథా జాగరూకోస్మి రామకార్యధురంధర ఇతి ॥

ఇతి రామరహస్యోపనిషది చతుర్థోధ్యాయః ॥

సనకాద్యా మునయో హనూమంతం పప్రచ్ఛుః । శ్రీరామమంత్రార్థమనుబ్రూహీతి । హనుమాన్ హోవాచ । సర్వేషు రామమంత్రేషు మంత్రరాజః షడక్షరః । ఏకధా చ ద్విధా త్రేధా చతుర్ధా పంచధా తథా । షట్సప్తధాష్టధా చైవ బహుధాయం వ్యవస్థితః । షడక్షరస్య మాహాత్మ్యం శివో జానాతి తత్పరః । శ్రీరామమంత్రరాజస్య సమ్యగర్థోయముచ్యతే । నారాయణాష్టాక్షరే చ శివపంచాక్షరే తథా । సార్థకార్ణద్వయం రామో రమంతే యత్ర యోగినః । రకారో వహ్నివచనః ప్రకాశః పర్యవస్యతి । సచ్చిదానందరూపోస్య పరమార్థ ఉచ్యతే । వ్యంజనం నిష్కలం బ్రహ్మ ప్రాణో మాయేతి చ స్వరః । వ్యంజనైస్స్వరసంయోగం విద్ధి తత్ప్రాణయోజనం । రే

ఫేజ్యోతి ర్మమేతస్మా త్ప్లుత మాకార యోజనం । మ కా రాభ్యు ద
యార్థత్వాత్సమాయేతిచకీర్త్యతే । సోయంబీజగ్ స్వకంయస్మాత్సమా
యంబ్రహ్మచోచ్యతే । సబిందుస్సోపిపురుష శ్శివసూర్యేందురూపవాన్
జ్యోతి స్తస్యశిఖారూపం నాదస్సప్రకృతిర్మతః।ప్రకృతిఃపురుషశ్చోభౌ సమా
యాద్బ్రహ్మణస్మృతౌ। బిందునాదాత్మకంబీజం వహ్నిసోమ కలాత్మక
మ్। అగ్నిషోమాత్మకంరూపం రామబీజేప్రతిష్ఠితం। యథైవ వటబీజ
స్థఃప్రాకృతశ్చమహాద్రుమః। తథైవ రామబీజస్థంజగదేతచ్చరాచరం। బీ
జోక్తముభయార్థత్వం రామనామనిదృశ్యతే। బీజంమాయావినిర్ము
క్తంపరబ్రహ్మేతికీర్త్యతే। ముక్తిదంసాధకానాంచ మకారోముక్తిదో
మతః।మారూపత్వాదతోరామోభుక్తిముక్తిఫలప్రదః। ఆద్యోరాతత్పదా
ర్థస్స్యాన్మకార స్త్వంపదార్థవాన్।తయోస్సంయోజనమసీత్యర్థేతత్త్వ
విదోవిదుః।నమ స్త్వమర్థోవిజ్ఞేయో రామ స్తత్పదముచ్యతే। అసీత్యర్థేచ
తుర్థీస్యాదేవంమన్త్రేషుయోజయేత్। తత్త్వమస్యాదివాక్యంతుకేవలం
ముక్తిదంయతః। భుక్తిముక్తిప్రదంచైత త్తస్మాదప్యతిరిచ్యతే।మనుష్యేతే
షుసర్వేషామధికారోస్తిదేహినాం। ముముక్షూణాం విరక్తానాం తథా
శ్రమవాసినాం।ప్రణవత్వాత్సదాధ్యేయోయతీనాంచవిశేషతః। రా
మమంత్రార్థవిజ్ఞానీ జీవన్ముక్తోనసంశయః। యఇమాముపనిషదమధీతే
సోగ్నిపూతోభవతిసవాయుపూతోభవతిసురాపానాత్పూతోభవతి। స్వ
ర్ణస్తేయాత్పూతోభవతి।బ్రహ్మహత్యాత్పూతోభవతి । రామమంత్రా
ణాంకృతపురశ్చరణోరామచంద్రోభవతి। తదేతదృచాభ్యుక్తం।సదా రా
మోహమస్మీతితత్త్వతఃప్రవదంతియే । నతేసంసారిణోనూనంరామఏవన
సంశయఓమ్ సత్యమిత్యుపనిషత్॥ ॥ఇతిపంచమోధ్యాయః॥ ॥

॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥

ఇతి రామరహస్యోపనిషత్సమాప్తా. ౫౮.

ఓమ్తత్సత్ ॥

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ - రామతాపన్యుపనిషత్ - ౫౫.

॥ ॥ భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥ ॥

చిన్మయేస్మిన్మహావిష్ణౌజాతేదాశరథేహరౌ । రఘోఃకులేఖిలం రాతిరాజతేయోమహీస్థితః । సరామఇతిలోకేషువిద్వద్భిఃప్రకటీకృతః। రాక్షసాయేనమరణంయాంతిస్వోద్రేకతోథవా । రామనామభువిఖ్యాతమభిరామేణవాపునః। రాక్షసాన్మర్త్యరూపేణరాహుర్మనసిజంయథా। ప్రభాహీనాంస్తథాకృత్వారాజ్యార్హాణాంమహీభృతాం । ధర్మమార్గంచరిత్రేణజ్ఞానమార్గంచనామతః । తథాధ్యానేనవైరాగ్యమైశ్వర్యంస్వస్యపూజనాత్। తథారాత్యస్యరామాఖ్యాభువిస్యాదథతత్త్వతః। రమంతేయోగినోనంతే నిత్యానందేచిదాత్మని । ఇతిరామపదేనాసౌపరంబ్రహ్మాభిధీయతే। చిన్మయస్యాద్వితీయస్యనిష్కలస్యాశరీరిణః। ఉపాసకానాంకార్యార్థంబ్రహ్మణోరూపకల్పనా। రూపస్థానాందేవతానాం పుంస్త్ర్యంగాస్త్రాదికల్పనా।ద్విచత్వారిషడష్టానాందశద్వాదశషోడశ। అష్టాదశామీకథితా హస్తాశ్శంఖాదిభిర్యుతాః । సహస్రాంతాస్తథా తాసాం వర్ణవాహనకల్పనా । శక్తిసేనాకల్పనాచబ్రహ్మణ్యేవంహిపంచధా । కల్పితస్యశరీరస్యతస్యసేనాదికల్పనా । బ్రహ్మాదీనాం వాచకోయంమంత్రోన్వర్థాదిసంజ్ఞకః । జప్తవ్యోమంత్రిణానైవం వినాదేవఃప్రసీదతి । క్రియాకర్మేజ్యకర్తౄణామర్థంమంత్రోవదత్యథ। మననాత్త్రాణనాన్మంత్రస్సర్వవాచ్యస్యవాచకః। సోభయస్యాస్యదేవస్యవిగ్రహో యంత్రకల్పనా । వినాయంత్రేణచేత్పూజాదేవతానప్రసీదతి॥

॥ఇతి రామతాపనీయేప్రథమోపనిషత్॥

స్వభూర్జ్యోతిర్మయోనంతరూపీస్వేనైవభాసతే । జీవత్వేనసమోయస్యసృష్టిస్థితిలయస్యచ। కారణత్వేనచిచ్ఛక్త్యారజస్సత్త్వతమోగు

స్తైః । యథైవవటబీజస్థఃప్రాకృతశ్చమహాద్రుమః । తథైవరామబీజస్థం జగదేతచ్చరాచరం। రేఫారూఢామూర్తయస్స్యుశ్శక్తయ స్తిస్రఏవచేతి॥

॥ఇతిరామతాపనీయే ద్వితీయోపనిషత్॥

సీతారామౌతన్మయావత్రపూజ్యౌ, జాతాన్యాభ్యాం భువనాని ద్విసప్త । స్థితానిచప్రహితాన్యేవ తేషుతతోరామోమానవోమాయ యాధాత్। జగత్ప్రాణాయాత్మనేస్మైనమస్స్యాంనమస్త్వైక్యం ప్రవదేత్ప్రాగ్గుణేనేతి॥ ॥

॥ఇతిరామతాపనీయే తృతీయోపనిషత్॥

జీవవాచీనమోనామచాత్మారామేతిగీయతే । తదాత్మికాయా చతుర్థీతథామాయేతిగీయతే। మంత్రోఽయంవాచకోరామోవాచ్యస్స్యాద్యోగఏతయోః। ఫలదశ్చైవసర్వేషాంసాధకానాం నసంశయః । యథానామీవాచకేననామ్నాయోఽభి ముఖోభవేత్ । తథా బీజాత్మకో మంత్రో మంత్రిణోఽభిముఖోభవేత్। బీజశక్తిన్యసేద్దక్షవామయోః స్తనయోరపి । కీలోమధ్యేవినాభావ్యస్స్వవాంఛావినియోగవాన్। సర్వేషామేవమంత్రాణామేషసాధారణక్రమః। అత్రరామోఽనంతరూప స్తేజసావహ్నినాసమః । సత్వమష్ణగువిశ్వశ్చేదగ్నీషామాత్మకంజగత్ । ఉత్పన్నసీతయాభాతిచంద్రశ్చంద్రికయాయథా । ప్రకృత్యాసహితశ్శ్యామః పీతవాసాజటాధరః । ద్విభుజఃకుండలీరత్నమాలీధీరోధనుర్ధరః । ప్రసన్నవదనోజేతాధృష్ట్యష్టకవిభూషితః । ప్రకృత్యాపరమేశ్వర్యా జగద్యోన్యాంకితాంకభృత్। హేమాభయాద్విభుజయాసవ్యాలంకృతయాంచితః। శ్లిష్టఃకమలధారిణ్యాపుష్టఃకోసలజాత్మజః। దక్షిణేలక్ష్మణేనాథసధనుష్పాణినాపునః। హేమాభేనానుజేనైవతథాకోణత్రయంభవేత్ ॥తథైవ తస్యమంత్రస్యయశ్చాణుశ్చస్వఙేంతయా।ఏవంత్రికోణరూపంస్యాత్తందేవావనమాయయుః।స్తుతించక్రుశ్చజగతఃపతింకల్పతరౌస్థితం। కామరూపాయరామాయనమోమాయామయాయచ । నమోవేదాదిరూపాయఓంకారాయనమోనమః । రామాదరాయరామాయ।శ్రీరామాయాత్మమూ

ర్తయే । జానకీదేహభూషాయ రక్షోఘ్నాయ శుభాంగినే। భద్రాయ రఘు
వీరాయ దశాస్యాంతకరూపిణే । రామభద్ర మహేష్వాస రఘువీర నృపో
త్తమ । భో దశాస్యాంతకాస్మాకగ్ం రక్షాం దేహి శ్రియం చ తే । త్వమై
శ్వర్యం దాపయాథ సంప్రత్యాశ్వరిమారణం । కుర్వితి స్తుత్య దేవాద్యా
స్తేన సార్థం సుఖం స్థితాః । స్తువంత్యేవం హి ఋషయ స్తదా రావణ ఆ
సురః । రామపత్నీం వనస్థాం యః స్వనిర్వృత్యర్థమాదదే। స రావ
ణ ఇతి ఖ్యాతో యద్వా రావాచ్చ రావణః । తద్వ్యాజేనేక్షితుం సీతాం రా
మో లక్ష్మణ ఏవ చ । విచేరతు స్తదా భూమౌ దేవీం సందృశ్య చాసురం । హ
త్వా కబంధగ్ం శబరీం గత్వా తస్యాజ్ఞయా తయా । పూజితో వాయుపుత్రే
ణ భక్తేన చ కపీశ్వరం । ఆహూయ శగ్ంసతాగ్ం సర్వమాద్యంతం రామల
క్ష్మణౌ । స తు రామే శంకితస్సన్ ప్రత్యయార్థం చ దుందుభేః । విగ్రహం దర్శ
యామాస యో రామ స్తమచిక్షిపత్ । సప్త సాలాన్విభిద్యాశు మోదతే
రాఘవ స్తదా। తేన హృష్టః కపీంద్రోऽసౌ సరామ స్తస్య పత్తనం । జగామా
గర్జదనుజో వాలినో వేగతో గృహాత్ । తదా వాలీ నిర్జగామ తం వాలి
నమథాహవే । నిహత్య రాఘవో రాజ్యే సుగ్రీవం స్థాపయే త్తతః । హరీ
నాహూయ సుగ్రీవస్త్వాహ చాశా విదోऽధునా । ఆదాయ మైథిలీమద్య దద
తాశ్వాశు గచ్ఛత । తత స్తతార హనుమానబ్ధిం లంకాం సమాయయౌ। సీ
తాం దృష్ట్వాసురాన్ హత్వా పురం దగ్ధ్వా తదా స్వయం । ఆగత్య రామేణ
సహ న్యవేదయత తత్వతః । తదా రామః క్రోధరూపీ తానాహూయాథ
వానరాన్ । తైస్సార్ధమాదాయాస్త్రాణి పురీం లంకాం సమాయయౌ।
తాం దృష్ట్వా తదధీశేన సార్ధం యుద్ధమకారయత్ । ఘటశ్రోత్ర సహస్రా
క్షజిద్భ్యాం యుక్తం తమాహవే। హత్వా విభీషణం తత్ర స్థాప్యాథ జనకా
త్మజాం । ఆదాయాంకస్థితాం కృత్వా స్వపురం తైర్జగామ సః। తతస్సిం
హాసనస్థస్సన్ ద్విభుజో రఘునందనః । ధనుర్ధరః ప్రసన్నాత్మా సర్వాభరణ
భూషితః । ముద్రాం జ్ఞానమయీం యామ్యే వామే తేజఃప్రకాశినీం । ధృ
త్వా వ్యాఖ్యాననిరతశ్చిన్మయః పరమేశ్వరః। ఉదగ్దక్షిణయోస్స్వస్య శత్రు

ఘ్నభరతౌధృతః । హనూమంతంచ శ్రోతారమగ్రతస్స్యాత్త్రికోణగం।
భరతాధస్తు సుగ్రీవం శత్రుఘ్నాధో విభీషణం । పశ్చిమే లక్ష్మణం తస్యధృతచ్ఛ
త్రం సచామరం । తదధస్తౌ తాలవృన్తకరౌ త్ర్యస్రం పునర్భవేత్ । ఏవం
షట్కోణ మాదౌ స్వదీర్ఘాంగైరేష సంయుతః । ద్వితీయం వాసుదే
వాద్యైరాగ్నేయాదిషు సంయుతః । తృతీయం వాయుసూనుం చ సుగ్రీవం
భరతం తథా । విభీషణం లక్ష్మణం చాంగదం చాప్యరిమర్దనం। జాంబవం
తంచ తైర్యుక్త స్తతో ధృష్టిర్జయంతకః। విజయశ్చ సురాష్ట్రశ్చ రాష్ట్ర
వర్ధనసప్తమః। అశోకో ధర్మపాలశ్చ సుమంత్రశ్చైభిరావృతః।తతస్సహ
స్రదృగగ్నిశ్చ ధర్మజ్ఞో వరుణో నిలః। ఇందురీశో ధాతాఽనంతశ్చ దశభిశ్చై
భిరావృతః । బహిస్తదాయుధైః పూజ్యో నీలాదిభిరలంకృతః । వసిష్ఠవా
మదేవాదిమునిభిస్సముపాసితః । ఏవముద్దేశతః ప్రోక్తం నిర్దేశ స్తస్యచా
థవా । త్రిరేఖాపుటమాలిఖ్య మధ్యే తారద్వయం లిఖేత్ । తన్మధ్యే బీజ
మాలిఖ్య తదధస్సాధ్యమాలిఖేత్ । ద్వితీయం తం చ తస్యోర్ధ్వం షష్ఠ్యం
తం సాధకం తథా । కురుద్వయం చ తత్పార్శ్వే లిఖేద్బీజాంతరే రమాం ।
తత్సర్వం ప్రణవాభ్యాం చ వేష్టయేచ్ఛుద్ధబుద్ధిమాన్ । దీర్ఘభాజి షడస్రే
తు లిఖేద్బీజం హృదాదిభిః । కోణపార్శ్వే రమామాయే తదగ్రేఽనంగమా
లిఖేత్ । క్రోధం కోణాగ్రాంతరేషు లిఖ్యమంత్ర్యభితో గిరం । వృత్తత్ర
యం సాష్టపత్రం సరోజే విలిఖేత్స్వరాన్ । కేసరే చాష్ట పత్రే చ వర్గా
ష్టక మథా లిఖేత్ । తేషు మాలా మనోర్వర్ణా న్విలిఖేదూర్మి
సంఖ్యయా । అంతే పంచాశదర్ణాన్యేవం పునరష్ట దళం లిఖేత్ । తేషు
నారాయణాష్టార్ణాన్ లిఖ్య తత్కేసరే రమాం । తద్బహిర్ద్వాదశదళం
విలిఖేద్ద్వాదశాక్షరం । అథోన్నమో భగవతే వాసుదేవాయ ఇత్యయం।
ఆదిక్షాంతాన్ కేసరేషు వృత్తాకారేణ సంలిఖేత్ । తద్బహిః షోడశదళం
లిఖ్య తత్కేసరే హ్రియం। వర్మాస్త్రనతిసంయుక్తం దళేషు ద్వాదశాక్ష
రం । తత్సంధిష్విరజాదీనాం మంత్రాన్మంత్రీ సమాలిఖేత్। హ్రంస్రం భ్రం
వ్రం ల్రం అం శ్రం జ్రం లిఖేత్తున్యుక్తతో బహిః । ద్వాత్రింశారం

మహాపద్మం నాదబిందుసమాయుతం । విలిఖేన్మంత్రరాజార్ణాం స్తేషుప
త్రేషు యత్నతః । ధ్యాయేదష్టవసూనేకాదశరుద్రాంశ్చ తత్రవై । ద్వాద
శేనాంశ్చ ధాతారం వషట్కారం చ తద్గృహే । భూగృహం వజ్రశూలా
ఢ్యం రేఖాత్రయసమన్వితం । ద్వారోపేతంచ రాశ్యాదిభూషితం ఫణిసం
యుతం । అనంతో వాసుకిశ్చైవ తక్షకః కార్కోటపద్మకః । మహాపద్మశ్చ
శంఖశ్చ గులికోఽష్టౌ ప్రకీర్తితాః । ఏవం మండలమాలిఖ్య తస్యాదికోణది
శోశ్చ । నారసింహం చ వారాహం లిఖేన్మంత్రద్వయం తథా । కూటో
రేఫానుగ్రహేందు నాదశక్త్యాదిభిర్యుతః । యో నృసింహః సమాఖ్యా
తో గ్రహమారణకర్మణి । అంత్యోంఘుషి బిందునాదైర్బీజం చ సౌక
రం । హుంకారం చాత్ర రామస్య మాలామంత్రో ఽధునేరితః । తారో నమతి
శ్చ నిద్రాయాః స్మృతిర్మేదశ్చ కామికా । రుద్రేణ సంయుతా వహ్ని ర్మే
ధామరవిభూషితా । దీర్ఘాక్రూరయుతా హ్లాదిన్యథో దీర్ఘ సమాయు
తా । క్షుధాక్రోధిన్యమోఘా చ విశ్వమప్యథ మేధయా । యుక్తా దీర్ఘ
జ్వాలినీ చ సుసూక్ష్మా మృత్యురూపిణీ । సప్రతిష్ఠా హ్లాదినీ త్వక్ క్ష్వేళః ప్రీతిశ్చ
సామరా । జ్యోతి స్తీక్ష్ణాగ్నిసంయుక్తా శ్వేతానుస్వారసంయుతా । కామి
కా పంచమూలాంత స్తాంతాంతో థాంతషష్ఠ్యక । ససానంతో దీర్ఘయు
తో వాయుస్సూక్ష్మయుతో విషః । కామికా కామకా రుద్రయుక్తాథో థఃస్థి
రాతపా । తాపినీ దీర్ఘయుక్తా భూరనలోఽనంత గోవిలః । నారాయణా
త్మకః కాలః ప్రాణాంభో విద్యయా యుతః । పీతారాతి స్తథా లాంతో యో
న్యాయుక్తస్తతో నతిః । సప్తచత్వారింశద్వర్ణ గుణాంతస్స్రగ్ధ్వజో స్వ
యం । రాజ్యాభిషిక్తస్య తస్య రామస్యోక్తక్రమాల్లిఖేత్ । ఇదం సర్వా
త్మకం యంత్రం ప్రాగుక్తమృషిసేవితం । సేవకానాం మోక్షకర మాయు
రారోగ్యవర్ధనం । అపుత్రాణాం పుత్రదం చ బహునా కిమనేన వై । ప్రాప్ను
వంతి క్షణాత్సమ్యగత్ర ధర్మాదికానపి । ఇదం రహస్యం పరమ మీశ్వరేణా
పి దుర్గమం । ఇదం యంత్రం సమాఖ్యాతం న దేయం ప్రాకృతే జన ఇతి ॥ ॥

॥ ॥ ఇతి రామరహస్యోపనిషది తురీయోపనిషత్ ॥

భూతాదికం శోధయేద్ద్వారపూజాంకృత్వాపద్మాద్యాసనస్థః ప్రసన్నః । అర్చావిధావస్యపీఠాధరోర్ధ్వ పార్శ్వార్చనమధ్యపద్మార్చనంచ। కృత్వామృదుశ్లక్ష్ణసుతూలికాయాంరత్నాసనేదేశికమర్చయిత్వా।శక్తిం చాధారాఖ్యకాంకూర్మనాగౌ పృథివ్యబ్జేస్వాసనాధఃప్రకల్ప్య। విఘ్నేశం దుర్గాంక్షేత్రపాలంచ వాణీం బీజాదికాంశ్చాగ్ని దేశాదికాంశ్చ । పీఠస్యాంఘ్రిష్వేవధర్మాదికాంశ్చ నత్వాపూర్వాద్యాసుదిక్ష్వర్చయేచ్చ। మధ్యేక్రమాదర్కవిధ్వగ్నితేజాంస్యుపర్యుపర్యాదిమైరర్చితాని।రజస్సత్త్వంతమఏతానివృత్తత్రయంబీజాఢ్యంక్రమాద్ధాపయేచ్చ।ఆశావ్యాశాస్వప్యథాత్మానమంతరాత్మానంవాపరమాత్మానమంతః । జ్ఞానాత్మానం చార్చయేత్తస్యదిక్షుమాయావిద్యేయేకలాపారతత్త్వే। సంపూజయేద్విమలాదీశ్చశక్తీరభ్యర్చయేద్దేవమావాహయేచ్చ । అంగవ్యూహానిలజాద్యైశ్చపూజ్యంధృష్ట్యాదికైర్లోకపాలైస్తదస్త్రైః। వసిష్ఠాద్యైర్మునిభిర్నీలముఖ్యైరారాధయేద్రాఘవంచందనాద్యైః । ముఖ్యోపహారైర్వివిధైశ్చపూజ్యైస్తస్మైజపాదీంశ్చ సమ్యక్ప్రకల్ప్య । ఏవం భూతంజగదాధారభూతం రామంవందేసచ్చిదానందరూపం।గదారిశంఖాబ్జధరంభవారిం సయోధ్యాయేన్మోక్షమాప్నోతిసర్వః। విశ్వవ్యాపీరాఘవోయస్తదానీమంతర్దధేశంఖచక్రేగదాబ్జే।ధృత్వారమాసహిత స్సానుజశ్చసపత్తనస్సానుగస్సర్వలోకీ । తద్భక్తాయే లబ్ధకామాశ్చభుక్త్వా తథాపదంపరమంయాంతితేచ । ఇమాఋుచస్సర్వకామార్థదాశ్చ యేతేపఠంత్యమలాయాంతిమోక్షం॥దిన్మయేస్మింస్త్రయోదశ।స్వభూర్జ్యోతిస్త్రిస్రః।సీతారామావేకా। జీవవాదీషట్పష్టిః।భూతాదేకాదశ।పంచఖండేషుత్రిణవతిః॥

హరిః ఓం॥

॥ఇతిశ్రీరామతాపనీయోపంచమోపనిషత్ ॥

శ్రీరామపూర్వతాపనీయోపనిషత్సమాప్తా.

ఓం బృహస్పతిరువాచయాజ్ఞవల్క్యం యదనుకురుక్షేత్రం దేవానాం దేవయజనగ్ం సర్వేషాంభూతానాంబ్రహ్మసదనమవిముక్తంవైకురుక్షేత్రం దేవానాందేవయజనగ్ం సర్వేషాంభూతానాంబ్రహ్మసదనంతస్మాద్యత్రక్వచనగచ్ఛతి తదేవమన్యేతేతీదం వై కురుక్షేత్రం దేవానాందేవయజనంసర్వేషాంభూతానాం బ్రహ్మసదన మత్రహిజంతోః ప్రాణేషూత్క్రమమాణేషురుద్రస్తారకంబ్రహ్మవ్యాచష్టేయేనాసావమృతీభూత్వా మోక్షీభవతి తస్మాదవిముక్తమేవనిషేవేతావిముక్తంనవిముంచేదేవమేవైతద్యాజ్ఞవల్క్య॥ ౧॥

అథహైనంభారద్వాజః పప్రచ్ఛయాజ్ఞవల్క్యం కింతారకంకిం తారయతీతి సహోవాచయాజ్ఞవల్క్యస్తారకం దీర్ఘానలం బిందుపూర్వకం దీర్ఘానలంపునర్మాయనమశ్చంద్రాయనమోభద్రాయ నమ ఇత్యేతద్బ్రహ్మాత్మికాస్సచ్చిదానందాఖ్యాఇత్యుపాసితవ్యం। అకారః ప్రథమాక్షరోభవతి। ఉకారోద్వితీయాక్షరోభవతి। మకారస్తృతీయాక్షరోభవతి। అర్ధమాత్రశ్చతుర్థాక్షరోభవతి। బిందుఃపంచమాక్షరోభవతి। నాదష్షష్ఠాక్షరోభవతి। తారకత్వాత్తారకోభవతితదేవతారకం బ్రహ్మత్వంవిద్ధితదేవోపాసితవ్యమితిజ్ఞేయం। గర్భజన్మజరామరణసగ్ంసార మహద్భయాత్సంతారయతీతి తస్మాదుచ్యతే షడక్షరంతారకమితి। యఏతత్తారకంబ్రహ్మబ్రాహ్మణోనిత్యమధీతేస పాప్మానం తరతిస మృత్యుంతరతి సబ్రహ్మహత్యాంతరతి సభ్రూణహత్యాంతరతి సవీర హత్యాం తరతిససర్వహత్యాంతరతి ససగ్ంసారంతరతిససర్వంతరతి।సోఽవిముక్తమాశ్రితోభవతి।సమహాన్భవతిసోఽమృతత్త్వంచగచ్ఛతి॥౨॥అత్రైతేశ్లోకాభవతి॥ ॥

అకారాక్షరసంభూతస్సౌమిత్రిర్విశ్వభావనః। ఉకారాక్షరసంభూతశ్శత్రుఘ్నస్తైజసాత్మకః। ప్రాజ్ఞాత్మకస్తుభరతోమకారాక్షరసంభవః। అర్ధమాత్రాత్మకోరామోబ్రహ్మానందైకవిగ్రహః। శ్రీరామసాన్నిధ్యవశాజ్జగదాధారకారిణీ । ఉత్పత్తిస్థితిసంహారకారిణీసర్వదేహినాం। సా సీతాభవతిజ్ఞేయా మూలప్రకృతిసంజ్ఞితా। ప్రణవత్వాత్ప్రకృతిరితివదం

తి బ్రహ్మవాదిన ఇతి । ఓమిత్యేతదక్షరమిదగ్ం సర్వం తస్యోపవ్యాఖ్యానం
భూతం భవ్యం భవిష్యదితి సర్వమోంకార ఏవ యచ్చాన్యత్ త్రికాలాతీతం త
దప్యోంకార ఏవ సర్వగ్ం హ్యేతద్బ్రహ్మాయమాత్మా బ్రహ్మ సోఽయమాత్మా చ
తుష్పాజ్జాగరితస్థానో బహిఃప్రజ్ఞః సప్తాంగ ఏకోనవింశతిముఖః స్థూలభుగ్వై
శ్వానరః ప్రథమః పాదః। స్వప్నస్థానోఽన్తఃప్రజ్ఞః సప్తాంగ ఏకోనవిగ్ంశతిము
ఖః ప్రవివిక్తభుక్తైజసో ద్వితీయః పాదః॥ యత్ర సుప్తో న కంచన కామం కామ
యతే న కంచన స్వప్నం పశ్యతి తత్సుషుప్తగ్ం సుషుప్తస్థాన ఏకీభూతః ప్రజ్ఞానఘ
న ఏవానన్దమయో హ్యానందభుక్చేతోముఖః ప్రాజ్ఞస్తృతీయః పాదః॥ ఏష స
ర్వేశ్వర ఏష సర్వజ్ఞ ఏషోఽన్తర్యామ్యేష యోనిః సర్వస్య ప్రభవాప్యయౌ హి
భూతానాం। నాన్తఃప్రజ్ఞం న బహిఃప్రజ్ఞం నోభయతఃప్రజ్ఞం న ప్రజ్ఞం నాప్ర
జ్ఞం న ప్రజ్ఞానఘనమదృశ్యమవ్యవహార్యమగ్రాహ్యమలక్షణమచిన్త్యమ
వ్యపదేశ్యమైకాత్మ్యప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమగ్ం శాన్తగ్ం శివమ
ద్వైతం చతుర్థం మన్యన్తే స ఆత్మా స విజ్ఞేయః సదోజ్జ్వలోఽవిద్యాతత్కార్య
హీనః స్వాత్మబన్ధహరః సర్వదా ద్వైతరహిత ఆనన్దరూపః సర్వాధిష్ఠానస
న్మాత్రో నిరస్తావిద్యాతమోమోహోఽహమేవేతి సంభావ్యాహమోం
తత్సద్యత్పరం బ్రహ్మ రామచన్ద్రశ్చిదాత్మకః సోఽహమోం తద్రామభద్రపరం
జ్యోతీరసోఽహమోమిత్యాత్మానమాదాయ మనసా బ్రహ్మణైకీకుర్యాత్।
సదా రామోఽహమస్మీతి తత్త్వతః ప్రవదన్తి యే। న తే సంసారిణో నూనం రామ
ఏవ న సంశయ ఇత్యుపనిషత్ య ఏవం వేద స ముక్తో భవతీతి యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౩॥

అథ హైనమత్రిః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యం య ఏషోఽనన్తోఽవ్యక్తపరి
పూర్ణానన్దైకచిదాత్మా తం కథమహం విజానీయామితి స హోవాచ
యాజ్ఞవల్క్యః సోఽవిముక్త ఉపాస్యో య ఏషోఽనన్తోఽవ్యక్త ఆత్మా సోఽవిము
క్తే ప్రతిష్ఠిత ఇతి సోఽవిముక్తః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇతి వరణాయాం నాస్యాం చ
మధ్యే ప్రతిష్ఠిత ఇతి కా వై వరణా కా చ నాసీతి జన్మాన్తరకృతాన్ సర్వా
న్ దోషాన్ వారయతీతి తేన వరణా భవతీతి సర్వానిన్ద్రియకృతాన్ పా
పాన్ నాశయతీతి తేన నాసీ భవతీతి కతమచ్చాస్య స్థానం భవతీతి భ్రువో

ఘ్రాణస్య చ యస్సంధిస్స ఏష ద్యౌర్లోకస్య పరస్య చ సంధిర్భవతీత్యే
తద్వై సంధిం సంధ్యాం బ్రహ్మవిద ఉపాసత ఇతి సోఽవిముక్త ఉపాస్య ఇతి
సోఽవిముక్తం జ్ఞానమాచష్టే యో వా ఏతదేవం వేద। అథ తం ప్రత్యువాచ।
శ్రీరామస్య మనుం కాశ్యాం జజాప వృషభధ్వజః। మన్వంతర సహస్రై
స్తు జపహోమార్చనాదిభిః। తతః ప్రసన్నో భగవాన్ శ్రీరామః ప్రా
హ శంకరం। వృణీష్వ యదభీష్టం తద్దాస్యామి పరమేశ్వరేతి। అథ సచ్చి
దానందాత్మానం శ్రీరామమీశ్వరః పప్రచ్ఛ। మణికర్ణ్యాం మమ క్షేత్రే
గంగాయాం వా తటే పునః। మ్రియతే దేహి తజ్జంతోర్ముక్తిం నాతో వరా
న్తరమితి। అథ స హోవాచ శ్రీరామః। క్షేత్రేఽస్మిన్ తవ దేవేశ యత్ర కు
త్రాపి వా మృతాః। కృమికీటాదయోఽప్యాశు ముక్తాస్సంతు న చాన్యథా। అవి
ముక్తే తవ క్షేత్రే సర్వేషాం ముక్తిసిద్ధయే। అహం సన్నిహితస్తత్ర పాషాణ
ప్రతిమాదిషు। క్షేత్రేఽస్మిన్ యోఽర్చయేద్భక్త్యా మంత్రేణానేన మాం శివ।
బ్రహ్మహత్యాదిపాపేభ్యో మోచయిష్యామి మా శుచః। త్వత్తో వా బ్రహ్మ
ణో వాపి యే లభంతే షడక్షరం। జీవంతో మంత్రసిద్ధాస్స్యుర్ముక్తా మాం
ప్రాప్నువంతి తే। ముమూర్షోర్దక్షిణే కర్ణే యస్య కస్యాపి వా స్వయం।
ఉపదేక్ష్యసి మన్మంత్రం స ముక్తో భవితా శివేతి శ్రీరామచంద్రేణోక్తమ్॥ ౨

అథ హైనం భారద్వాజో యాజ్ఞవల్క్య మువాచాథ కై
ర్మంత్రైస్స్తుతశ్శ్రీరామచంద్రః ప్రీతో భవతి స్వాత్మానం దర్శయతి తా
న్నో బ్రూహి భగవన్నితి స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః। పూర్వం సత్య
లోకే శ్రీరామచంద్రేణైవం శిక్షితో బ్రహ్మా పునరేతయా గాథయా నమస్క
రోతి। విశ్వరూపధరం విష్ణుం నారాయణమనామయం। పూర్ణానందై
కవిజ్ఞానం పరబ్రహ్మస్వరూపిణం। మనసా సంస్మరన్ బ్రహ్మా తుష్టావ పర
మేశ్వరం। ఓం యో హ వై శ్రీరామచంద్రస్స భగవాన్ అద్వైతపరమానంద
ఆత్మా యత్పరం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువస్తస్మై వై నమో నమః॥ ౧॥ యథా
ప్రథమమంత్రోక్తావాద్యంతౌ తథా సర్వమంత్రేషు జ్ఞాతవ్యౌ। యశ్చాఖండై
కరసాత్మా। యత్పరం మనః యచ్చ బ్రహ్మానందామృతం। యత్తారకం బ్రహ్మ

మంత్రేణరామ స్తదపి నాశయెత్ । మహాపాతకపాపిష్ఠ సంగత్యాసంచి
తంచయత్ । నాశయె త్తత్క థాలాపశయనాసనభోజనైః । పితృ మాతృ
వధోత్పన్నంబుద్ధిపూర్వ మఘంచయత్ । తదనుష్ఠానమాత్రేణ సర్వమేత
ద్విలీయతె । యత్ప్రయాగాదితీర్థోక్త ప్రాయశ్చిత్తశతైరపి । నైవాప
నోద్యతేపాపంతదప్యాశువినాశయెత్ । పుణ్యక్షేత్రేషు సర్వేషు కురు
క్షేత్రాదిషుస్వయం । బుద్ధిపూర్వమఘంకృత్వాతదప్యాశువినాశయెత్ ।
కృచ్ఛ్రైస్తప్తపరాకాద్యైర్నానాచాంద్రాయణైరపి । పానంచాపాపనో
ద్యంయత్తదప్యాశువినాశయేత్ । ఆత్మతుల్యసువర్ణాదిదానైర్బహు
విధైరపి । కించిదప్యపరిక్షీణంతదప్యాశువినాశయెత్ । అవస్థాత్రితయేష్వే
వంబుద్ధిపూర్వమఘంచయత్ । తన్మంత్రస్మరణేనైవనిశ్శేషంప్రవిలీయతే ।
అవస్థాత్రితయేష్వేవమూలబంధమఘంచయత్ । తత్తన్మంత్రోపదేశేన
సర్వమేతత్ప్రణశ్యతి । ఆబ్రహ్మబీజదోషాశ్చనియమాతిక్రమోద్భవాః । స్త్రీ
ణాంచపురుషాణాంచమంత్రేణానేననాశితాః । యేషుయేష్వపి దేశేషు
రామభద్రఉపాస్యతె । దుర్భిక్షాదిభయం తేషు నభవేత్తుకదాచన ।
శాంతఃప్రసన్నవదనోహ్యక్రోధో భక్తవత్సలః । అనేనసదృశోమంత్రోజ
గత్స్వపినవిద్యతే । సమ్యగారాధితోరామఃప్రసీదత్యేవ సత్వరం । దదా
త్యాయుష్యమైశ్వర్యమంతేవిష్ణుపదంచయత్ । తదేతదృచాభ్యుక్తం ।
ఋచోఅక్షరేపరమేవ్యోమన్ । యస్మిన్దేవాఅధివిశ్వేనిషేదుః । యస్త
న్నవేదకిమృచాకరిష్యతి । యఇత్తద్విదుస్తఇమేసమాసతే । తద్విష్ణోః పర
మంపదం సదాపశ్యంతిసూరయః । దివీవచక్షురాతతం । తద్విప్రాసోవిప
న్యవోజాగృవాంసస్సమింధతే । విష్ణోర్యత్పరమంపదం । ఓంసత్యమిత్యు
పనిషత్ ॥

॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥

ఇతి రామోత్తరతాపనీయోపనిషత్సమాప్తా - ౫౫.

ఓమ్‌తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథసామవేదీయా- వాసుదేవోపనిషత్ -౪౬.

॥ ॥ఓమాప్యాయంత్వితిశాంతిః॥ ॥

ఓన్నమస్కృత్యభగవాన్నారదస్సర్వేశ్వరంవాసుదేవంపప్రచ్ఛ। అధీహిభగవన్నూర్ధ్వపుండ్రవిధిం । ద్రవ్యమంత్ర స్థానాది సహితం మే బ్రూహీతి । తంహోవాచభగవాన్వాసుదేవః । వైకుంఠస్థానా దుత్పన్నంమమప్రీతికరంమద్భక్తైర్బ్రహ్మాదిభిర్ధారితం విష్ణుచందనంమమాంగేప్రతిదినమాలిప్తంగోపీభిః ప్రక్షాళనాద్గోపీచందనమాఖ్యాతం। మదంగ లేపనం పుణ్యం చక్ర తీర్థాంతస్థితం చక్రసమాయుక్తం పీతవర్ణం ముక్తిసాధనంభవతి।అథగోపీచందనంనమస్కృత్యోద్ధృత్య। గోపీచందన పాపఘ్నవిష్ణుదేహసముద్భవ। చక్రాంకితనమస్తుభ్యంధారణాన్ముక్తిదో భవ। ఇమంమేగంగేతిజలమాదాయవిష్ణోర్నుకమితిమర్దయెత్ । అతో దేవాఅవంతునఇత్యేతైర్మంత్రైర్విష్ణుగాయత్ర్యా కేశవాది నామభి ర్వాధారయెత్ । బ్రహ్మచారీవానప్రస్థోవాలలాటహృదయ కంఠబాహు మూలేషువైష్ణవగాయత్ర్యాకృష్ణాదినామభిర్వాధారయెత్ ।ఇతిత్రివార మభిమంత్ర్య।శంఖచక్రగదాపాణేద్వారకానిలయాచ్యుత। గోవిందపుం డరీకాక్ష రక్షమాంశరణాగతమితిధ్యాత్వాగృహస్థోలలాటాదిద్వాదశస్థ లేషు అనామికాంగుల్యా వైష్ణవగాయత్ర్యాకేశవాదినామభిర్వాధార యెత్ । బ్రహ్మచారీ గృహస్థోవా లలాట హృదయ కంఠ బాహు మూలేషు వైష్ణవగాయత్ర్యాకృష్ణాదినామభిర్వాధారయేత్ । యతిస్త ర్జన్యాశిరోలలాటహృదయేషు ప్రణవేనైవధారయేత్ । బ్రహ్మాదయ స్త్రయోమూర్తయస్తిస్రోవ్యాహృతయస్త్రీణి ఛందాంసి త్రయోగ్న యఇతిజ్యోతిష్మంతస్త్రయః కాలాస్తిస్రోవస్థాస్త్రయ ఆత్మానః పుండ్రా స్త్రయఊర్ధ్వా అకార ఉకార మకార ఏతే ప్రణవమయోర్ధ్వ పుం డ్రాస్తదాత్మాసదేతదోమితి। తానేకధాసమభవత్ ।ఊర్ధ్వమున్నమయ

తతిత్యోంకారాధికారీ తస్మాదూర్ధ్వ పుండ్రంధారయేత్ । పరమహం
సోలలాటే ప్రణవేనైకమూర్ధ్వపుండ్రంవాధారయేత్ । తత్త్వప్రదీపప్రకా
శం స్వాత్మానం పశ్యన్యోగీమత్సాయుజ్యమవాప్నోతి । అథవాన్యత్రహృ
దయ పుండ్రమధ్యే వాహృదయ కమల మధ్యేవా । తస్య మధ్యే
వహ్నిశిఖా అణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితా । నీలతోయద మధ్యస్థావిద్యుల్లే
ఖావభాస్వరా । నీవారశూకవత్తన్వీపరమాత్మా వ్యవస్థితఇతి । అతఃపుం
డ్రస్థం హృదయపుండరీకేషుతమభ్యసేత్ । క్రమాదేవంస్వమాత్మానంభా
వయేన్మాంపరంహరిం । ఏకాగ్రమనసా యోమాంధ్యాయతే హరిమవ్య
యం । హృత్పంకజేచస్వాత్మానం సముక్తోనాత్రసంశయః । మద్రూపమ
ద్వయంబ్రహ్మ ఆదిమధ్యాంతవర్జితం । స్వప్రభంసచ్చిదానందంభక్త్యా
జానాతిచావ్యయం । ఏకోపిస్సన్ననేకేషుజంగమస్థావరేషుచ । అనుస్యూ
తోవసత్యాత్మా భూతేష్వహమవస్థితః । తైలంతిలేషుకాష్ఠేషువహ్నిః
క్షీరేఘృతంయథా । గంధఃపుష్పేషుభూతేషు తథాత్మావస్థితోహ్యహం ।
బ్రహ్మరంధ్రేభ్రువోర్మధ్యే హృదయేచిద్రవింహరిం । గోపీచందన మాలి
ప్యతత్రధ్యాత్వాప్నుయాత్పరం । ఊర్ధ్వదండోర్ధ్వరేతాశ్చ ఊర్ధ్వపుం
డ్రోర్ధ్వయోగవాన్ । ఊర్ధ్వంపదమవాప్నోతి యతిరూర్ధ్వచతుష్క
వాన్ । ఇత్యేతన్నిశ్చితంజ్ఞానం మద్భక్త్యాసిధ్యతిస్వయం । నిత్యమేకా
గ్రభక్తిస్స్యాద్గోపీచందనధారణాత్ । బ్రాహ్మణానాంతుసర్వేషాంవైది
కానామనుత్తమం । గోపీచందనవారిభ్యా మూర్ధ్వపుండ్రం విధీయతే ।
యోగోపీచందనాభావే తులసీమూలమృత్తికాం । ముముక్షుర్ధారయే
న్నిత్య మపరోక్షాత్మసిద్ధయే । అతిరాత్రాగ్నిహోత్రభస్మనాగ్నేర్భ
సితమిదంవిష్ణుస్త్రీణిపదేతి మంత్రైర్వైష్ణవగాయత్ర్యా ప్రణవేనోద్ధూ
ళనంకుర్యాత్ । ఏవంవిధినాగోపీచందనంచధారయేత్ ।యస్త్వధీతేవా
సర్వపాతకేభ్యఃపూతోభవతి । పాపబుద్ధిస్తస్యనజాయతే । ససర్వేషు
తీర్థేషుస్నాతోభవతి । ససర్వైర్యజ్ఞైర్యాజితోభవతి । ససర్వై
ర్దేవైఃపూజ్యోభవతి । శ్రీమన్నారాయణేమయ్యచంచలా భక్తిశ్చభ

వతి । సవమ్యగ్జ్ఞానంచలబ్ధ్వావిష్ణుసాయుజ్య మవాప్నోతి । నచపునరావర్తతే నచపునరావర్తతే । ఇత్యాహభగవాన్వాసుదేవః । యస్త్వేత ద్వాధీతే సోప్యేవమేవభవతీత్యోగ్ సత్యమిత్యుపనిషత్ ॥

॥ఓం ఆప్యాయంత్వితిశాంతిః॥

ఇతి వాసుదేవోపనిషత్సమాప్తా-౫౫.

ఓమ్- తత్సత్ ॥

శ్రీగురుభ్యోనమః.

ఋగ్వేదీయా - ముద్గలోపనిషత్ - ౫౬.

॥ ॥వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః॥ ॥

ఓం పురుషసూక్తార్థనిర్ణయం వ్యాఖ్యాస్యామః పురుషసంహితాయాం పురుషసూక్తార్థా స్సంగ్రహేణప్రోచ్యతే । సహస్రశీర్షేత్యత్ర సశబ్దోనంతవాచకః । అనంతయోజనం ప్రాహదశాంగులవచ స్తథా । తస్యప్రథమయావిష్ణోర్దేశతో వ్యాప్తిరీరితా । ద్వితీయయాచాస్యవిష్ణోః కాలతోవ్యాప్తిరుచ్యతే । విష్ణోర్మోక్షప్రదత్వంచ కథితంతుతృతీయయా । ఏతావానితిమంత్రేణ వైభవంకథితంహరేః । ఏతేనైవచమంత్రేణచతుర్వ్యూహోవిభాషితః । త్రిపాదిత్యనయాప్రోక్తమనిరుద్ధస్య వైభవం । తస్మాద్విరాడిత్యనయా పాదనారాయణాద్ధరేః । ప్రకృతేఃపురుషస్యాపి సముత్పత్తిఃప్రదర్శితా । యత్పురుషేణేత్యనయా సృష్టియజ్ఞ స్సమీరితః । సప్తాస్యాసన్పరిధయస్సమిధశ్చ సమీరితాః । తంయజ్ఞమితిమంత్రేణ సృష్టియజ్ఞస్సమీరితః । అనేనచైవమంత్రేణ మోక్షశ్చసముదీరితః । తస్మాదితిచమంత్రేణ జగత్సృష్టిస్సమీరితా । వేదాహమితి మంత్రాభ్యాం వైభవంకథితంహరేః । యజ్ఞేనేత్యుపసంహారస్సృష్టేర్మోక్షస్యచేరితః । యఏవమేతజ్జానాతి సహిముక్తోభవేదితి ।౧।

అథ తదా ముద్గలోపనిషది పురుషసూక్తస్య వైభవం విస్తరేణ ప్రతి
పాదితం వాసుదేవ ఇంద్రాయ భగవద్జ్ఞాన ముపదిశ్య పునరపి సూక్ష్మశ్ర
వణాయ ప్రణతా యేంద్రాయ పరమరహస్యభూతం పురుషసూక్తాభ్యాం
ఖండాభ్యాం వ్యాఖ్యాముపాదిశత్ । ద్వౌ ఖండావుచ్యేతే । యోఽయముక్తస్స
పురుషో నామరూపజ్ఞానాగోచరం సంసారిణామతిదుర్జ్ఞేయం విషయం
విహాయ క్లేశాదిభిస్సంక్లిష్టదేవాదిజిహీర్షయా సహస్ర కలావయవక
ల్యాణం దృష్టమాత్రేణ మోక్షదం వేషమాదదే । తేన వేషేణ భూమ్యా
దిలోకం వ్యాప్యానంతయోజనమత్యతిష్ఠత్ । పురుషో నారాయణో భూ
తం భవ్యం భవిష్యచ్చాసీత్ । స ఏష సర్వేషాం మోక్షదశ్చాసీత్ । స చ
సర్వస్మాన్మహిమ్నో జ్యాయాన్ । తస్మాన్న కోఽపి జ్యాయాన్ । మహా
పురుష ఆత్మానం చతుర్ధా కృత్వా త్రిపాదేన పరమే వ్యోమ్ని చాసీత్ ।
ఇతరేణ చతుర్థేనానిరుద్ధనారాయణేన విశ్వాన్యాసన్ । స చ పాదనా
రాయణో జగత్స్రష్టుం ప్రకృతిమజనయత్ । స సమృద్ధకాయస్సన్ సృ
ష్టికర్మ న జజ్ఞివాన్ । సోఽనిరుద్ధనారాయణస్తస్మై సృష్టిముపాదిశత్ । బ్ర
హ్మంస్తవేంద్రియాణి యాజకాని ధ్యాత్వా కోశభూతం దృఢగ్రంథిక
లేబరం హవిర్ధ్యాత్వా మాం హవిర్భుజం ధ్యాత్వా వసంత కాలమా
జ్యం ధ్యాత్వా గ్రీష్మమిధ్మం ధ్యాత్వా శరదృతుం రసం ధ్యాత్వా ఏవమ
గ్నౌ హుత్వాఽంగస్పర్శాత్ కలేబరం వజ్రం హీష్యతే తతస్స్వకార్యాన్
సర్వప్రాణిజీవాన్ సృష్ట్వా పశ్చాద్వ్యాప్తః ప్రాదుర్భవిష్యంతి తతస్స్థావరజంగ
త్మకం జగద్భవిష్యతి । ఏతేన జీవాత్మనోర్యోగేన మోక్షప్రకారశ్చ
కథిత ఇత్యనుసంధేయం । య ఇమం సృష్టియజ్ఞం జానాతి మోక్షప్రకారం చ
సర్వమాయురేతి ॥ ౧ ॥

ఏకో దేవో బహుధా నివిష్టః । అజాయమానో బహుధా విజాయ
తే । తమేతమగ్నిరిత్యధ్వర్యవ ఉపాసతే । యజురిత్యేష హీదం సర్వం
యునక్తి । సామేతి ఛందోగాః । ఏతస్మిన్ హీదం సర్వం ప్రతిష్ఠితం । విష
మితి సర్పాః । సర్ప ఇతి సర్పవిదః । ఊర్గితి దేవాః । రయిరితి మనుష్యాః । మా

మేత్యసురాః । స్వధేతిపితరః । దేవజనఇతిదేవజనవిదః। రూపమితి గంధర్వాః । గంధఇత్యప్సరసః । తంయథాయథోపాసతే తథైవభవతి । తస్మాద్బ్రాహ్మణః పురుషరూపంపరం బ్రహ్మైవాహమితిభావయేత్తద్రూపోభవతి । యఏవంవేద॥౩॥

తద్బ్రహ్మతాపత్రయాతీతం షట్కోశవినిర్ముక్తం షడూర్మివర్జితం పంచకోశాతీతం షడ్భావవికారశూన్య మేవమాది సర్వవిలక్షణంభవతి । తాపత్రయంతుఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికం । కర్తృకర్మకార్యజ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయ భోక్తృభోగభోగ్య మితిత్రిత్రివిధం। త్వఙ్మాంసశోణితాస్థి స్నాయుమజ్జాషట్కోశాః । కామక్రోధ లోభ మోహమద మాత్సర్యమితి అరిషడ్వర్గః । అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమయా నందమయా ఇతిపంచకోశాః । ప్రియాత్మ జననవర్ధనపరిణామక్షయనాశాష్షడ్భావాః । అశనాయాపిపాసాశోకమోహజరామరణానీతిషడూర్మయః। కులగోత్రజాతివర్ణాశ్రమరూపాణిషడ్భ్రమాః।ఏతద్యోగేనపరమపురుషోజీవోభవతి।నాన్యః। యఏతదుపనిషదంనిత్యమధీతేసోఽగ్నిపూతోభవతిసవాయుపూతోభవతి సఆదిత్యపూతోభవత్యరోగోభవతి।శ్రీమాంశ్చభవతి।పుత్రపౌత్రాదిభిస్సమృద్ధోభవతి।విద్వాంశ్చభవతి।మహాపాతకాత్పూతోభవతి।సురాపానాత్పూతోభవతి। అగమ్యాగమనాత్పూతోభవతి।మాతృగమనాత్పూతోభవతి।దుహితృస్నుషాభిగమనాత్పూతోభవతి।స్వర్ణస్తేయాత్పూతోభవతి । వేదిజన్మహానాత్పూతోభవతి । గురోరశుశ్రూషణాత్పూతోభవతి । అయాజ్య యాజనాత్పూతోభవతి । అభక్ష్యభక్షణాత్పూతోభవతి। ఉగ్రప్రతిగ్రహాత్పూతోభవతి । పరదారగమనాత్పూతోభవతి । కామక్రోధ లోభమోహేర్ష్యాదిభిరబాధితోభవతి । సర్వేభ్యఃపాపేభ్యోముక్తోభవతి। ఇహజన్మనిపురుషోభవతి।తస్మాదేతత్పురుషసూక్తార్థ మతిరహస్యంరాజగుహ్యం దేవగుహ్యం గుహ్యాదపిగుహ్యతరం నాదీక్షితాయోపదిశేత్ । నానూచానాయనాయజ్ఞశీలాయనావైష్ణవాయ నాయోగినే నాబహుభాషి

శే నాప్రియవాదినే నాసంవత్సరవేదినే నాతుష్టాయనాధీతవేదా యోప
దిశేత్ । గురురప్యేవం విచ్ఛుచౌ దేశే పుణ్యనక్షత్రే ప్రాణానాయమ్య
పురుషం ధ్యాయన్నుపసన్నాయ శిష్యాయ దక్షిణే కర్ణే పురుషసూక్తార్థ
ముపదిశేద్విద్వాన్న బహుశో వదేద్యాతయామో భవతి । అసకృత్కర్ణ
ముపదిశేదేతత్కుర్వాణోఽధ్యేతాఽధ్యాపకశ్చ ఇహ జన్మని పురుషో భవతీ
త్యుపనిషత్ ॥

॥ఓం వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః॥

ముద్గలోపనిషత్సమాప్తా - ౫౭.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథాథర్వవేదీయా-శాండిల్యోపనిషత్-౫౮.

॥ ॥భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః॥ ॥

శాండిల్యో హ వా అథర్వాణం పప్రచ్ఛ । ఆత్మలాభోపాయభూ
తమష్టాంగయోగమనుబ్రూహీతి। స హోవాచాథర్వా। యమనియమా
సనప్రాణాయామప్రత్యాహారధారణాధ్యానసమాధయోఽష్టాంగాని।
తత్ర దశ యమాః। తథా నియమాః। ఆసనాన్యష్టౌ। త్రయః ప్రాణాయామాః
పంచ ప్రత్యాహారాః। తథా ధారణాః । ద్విప్రకారం ధ్యానం। సమాధిస్త్వే
కరూపః। తత్రాహింసాసత్యాస్తేయబ్రహ్మచర్యదయార్జవక్షమాధృతి
మితాహారశౌచాని చేతి యమా దశ । తత్రాహింసా నామ మనోవాక్కా
యకర్మభిస్సర్వభూతేషు సర్వదాఽక్లేశజననం। సత్యం నామ। మనోవా
క్కాయకర్మభిర్భూతహితయథార్థాభిభాషణం । అస్తేయం నామ।
మనోవాక్కాయకర్మభిః పరద్రవ్యేషు నిస్పృహా । బ్రహ్మచర్యం నా
మ । సర్వావస్థాసు మనోవాక్కాయకర్మభిస్సర్వత్ర మైథునత్యాగః । ద

యా నామ । సర్వభూతేషు సర్వత్రానుగ్రహః । ఆర్జవం నామ । మనో
వాక్కాయకర్మణాం విహితావిహితేషు జనేషు ప్రవృత్తౌ నివృత్తౌ వా ఏక
రూపత్వం । క్షమా నామ । ప్రియాప్రియేషు సర్వేషు తాడనపూజనే
షు సహనం । ధృతిర్నామ । అర్థహానౌ స్వేష్టబంధువియోగే తత్ప్రా
ప్తౌ సర్వత్ర చేతస్స్థాపనం । మితాహారం నామ । చతుర్థాంశావశేషక
సుస్నిగ్ధమధురాహారః । శౌచం నామ । తద్ద్వివిధం । బాహ్యమాంతరం చేతి ।
తత్ర మృజ్జలాభ్యాం బాహ్యం । మనశ్శుద్ధిరాంతరం । తదధ్యాత్మవిద్యయా
లభ్యం ॥ ౧ ॥

తపస్సంతోషాస్తిక్యదానేశ్వరపూజనసిద్ధాంతశ్రవణహ్రీమతి
జపవ్రతాని దశ నియమాః । తత్ర తపో నామ । విధ్యుక్తకృచ్ఛ్రచాంద్రా
యణాదిభిః శరీరశోషణం । సంతోషో నామ । యదృచ్ఛాలాభతుష్టిః । ఆ
స్తిక్యం నామ । వేదోక్తధర్మాధర్మేషు విశ్వాసః । దానం నామ । న్యాయా
ర్జితధనధాన్యాదేః శ్రద్ధయార్థిభ్యః ప్రదానం । ఈశ్వరపూజనం నామ
ప్రసన్నస్వభావేన యథాశక్తి విష్ణురుద్రాదిపూజనం । సిద్ధాంతశ్రవణం నా
మ । వేదాంతార్థవిచారః । హ్రీర్నామ । వేదలౌకికమార్గకుత్సితక
ర్మణి లజ్జా । మతిర్నామ । వేదవిహితమార్గేషు శ్రద్ధా । జపో నామ । విధివద్గు
రూపదిష్టవేదావిరుద్ధమంత్రాభ్యాసః । తద్ద్వివిధః వాచికో మానసశ్చేతి ।
మానసస్తు మనసా ధ్యానయుక్తః । వాచికో ద్వివిధః । ఉచ్చైరు
పాంశుభేదేన । ఉచ్చైరుచ్చారణం యథోక్తఫలం । ఉపాంశు సహస్రగు
ణం । మానసం కోటిగుణం । వ్రతం నామ వేదోక్తవిధినిషేధానుష్ఠాననైయ
త్యమితి ॥ ౨ ॥

స్వస్తికగోముఖపద్మవీరసింహభద్రముక్తమయూరాఖ్యాన్యాస
నాన్యష్టౌ । స్వస్తికం నామ । జానూర్వోరంతరే సమ్యక్కృత్వా పాదత
లే ఉభే । ఋజుకాయస్సమాసీనస్స్వస్తికం తత్ప్రచక్షతే । సవ్యే దక్షిణగుల్ఫం
తు పృష్ఠపార్శ్వే నియోజయేత్ । దక్షిణేఽపి తథా సవ్యం గోముఖం గోముఖం
యథా । అంగుష్ఠేన నిబధ్నీయాద్ధస్తాభ్యాం వ్యుత్క్రమేణ చ । ఊర్వోరుప

రిశాండిల్యకృత్వాపాదతలేఉభే। పద్మాసనంభవేదేతత్సర్వేషామపిపూ
జితం । ఏకంపాదమథైకస్మిన్విన్యస్యోరుణిసంస్థితః । ఇతరస్మింస్తథా
చోరుంవీరాసనముదీరితం । దక్షిణంసవ్యగుల్ఫేనదక్షిణేనతథేతరం।హస్తౌ
చజాన్వోస్సంస్థాప్యస్వాంగులీశ్చప్రసార్యచ । వ్యాత్తవక్త్రోనిరీక్షేత
నాసాగ్రంసుసమాహితః । సింహాసనంభవేదేతత్పూజితంయోగిభిస్స
దా । యోనింవామేనసంపీడ్యమేఢ్రాదుపరిదక్షిణం। భ్రూమధ్యేచ మ
నోలక్ష్యం సిద్ధాసనమిదంభవేత్ । గుల్ఫౌతు వృషణస్యాధ సీవిన్యాః
పార్శ్వయోఃక్షిపేత్। పాదపార్శ్వేతుపాణిభ్యాం దృఢంబద్ధ్వాసుని
శ్చలం । భద్రాసనంభవేదేతత్సర్వవ్యాధివిషాపహం । సంపీడ్య సీవినీం
సూక్ష్మాంగుల్ఫేనైవతుసవ్యతః। సవ్యందక్షిణగుల్ఫేనముక్తాసనముదీరితం।
అవష్టభ్యధరాంసమ్యక్తలాభ్యాంతుకరద్వయోః।హస్తయోఃకూర్పరౌ
చాపిస్థాపయేన్నాభిపార్శ్వయోః। సమున్నతశిరఃపాదో దండవద్వ్యో
మ్నిసంస్థితః। మయూరాసనమేతత్తుసర్వపాపప్రణాశనం। శరీరాంతర్గ
తాస్సర్వేరోగావినశ్యంతి।విషాణిజీర్యంతే । యేనకేనాసనేనసుఖధా
రణంభవతి అశక్తస్తత్సమాచరేత్। యేనాసనంవిజితంజగత్త్రయంతేన
విజితంభవతి । యమనియమాభ్యాసయుక్తః పురుషః ప్రాణాయామం
చరేత్। తేననాడ్యశ్శుద్ధాభవంతి॥౩॥

అథహైనమథర్వాణంశాండిల్యఃపప్రచ్ఛ । కేనోపాయేననాడ్య
శ్శుద్ధాస్స్యుః । నాడ్యఃకతిసంఖ్యాకాః। తాసాముత్పత్తిఃకీదృశీ । తాసు
కతివాయవస్తిష్ఠంతి । తేషాంకానిస్థానాని। తత్కర్మాణి కాని । దేహే
యాని యాని విజ్ఞాతవ్యాని। తత్సర్వంమేబ్రూహీతి । సహోవాచా
థర్వా । అథేదంశరీరం షణ్ణవత్యంగులాత్మకంభవతి । శరీరాత్ప్రా
ణోద్వాదశాంగులాధికోభవతి। శరీరస్థంప్రాణమగ్నినాసహ యోగా
భ్యాసేన సమమన్యూనంవాయఃకరోతిసయోగిపుంగవోభవతి । దేహ
మధ్యేశిఖిస్థానం త్రికోణంతప్తజాంబూనదప్రభం మనుష్యాణాం। చతు

వృదాంచతురశ్రం। విహగానాంవృత్తాకారం। తన్మధ్యేశుభాతన్వీపావ
కశిఖాతిష్ఠతి । గుదాద్వ్యంగులాదూర్ధ్వంమేఢ్రాద్వ్యంగులాదధోదేహ
మధ్యంమనుష్యాణాంభవతి । చతుష్పదాం హృన్మధ్యంభవతి । విహగా
నాంతుందమధ్యం। దేహమధ్యంనవాంగులం । చతురంగుల ముత్సేధాయ
తమండాకృతి। తన్మధ్యేనాభిః। తత్రద్వాదశారయుతంచక్రం । తచ్చక్ర
మధ్యేపుణ్యపాపప్రచోదితోజీవోభ్రమతి । తంతు పంజరమధ్య స్థలూతి
కాయథాభ్రమతి తథాసౌతత్రప్రాణశ్చరతి। దేహేస్మిన్జీవఃప్రాణారూ
ఢోభవేత్ । నాభేస్తిర్యగధోర్ధ్వం కుండలినీస్థానం । అష్టప్రకృతి
రూపాష్టధా కుండలీకృతా కుండలినీశక్తిర్భవతి । యథావద్వాయుసం
చారంజలాన్నాదీనిపరితస్స్కంధపార్శ్వేషునిరుధ్యైనంముఖేనైవసమా
వేష్ట్య బ్రహ్మరంధ్రంయోగకాలే చాపానేనాగ్నినా చ స్ఫురతి హృదయా
కాశే మహోజ్జ్వలాజ్ఞానరూపాభవతి । మధ్యస్థకుండలినీమాశ్రిత్యము
ఖ్యానాడ్యశ్చతుర్దశభవంతి । ఇడాపింగళాసుషుమ్నా సరస్వతీవారు
ణీపూషాహస్తిజిహ్వాయశస్వినీవిశ్వోదరీ కుహూః శంఖినీ పయస్వినీఅ
లంబుసాగాంధారీతినాడ్యశ్చతుర్దశభవంతి । తత్రసుషుమ్నావిశ్వధా
రిణీమోక్షమార్గేతిచాచక్షతే । గుదస్యపృష్ఠభాగే వీణాదండాశ్రితా
మూర్ధపర్యంతంబ్రహ్మరంధ్రేవిజ్ఞేయా వ్యక్తాసూక్ష్మావైష్ణవీభవతి।
సుషుమ్నాయాః సవ్యభాగే ఇడాతిష్ఠతి। దక్షిణభాగేపింగళా । ఇడా
యాంచంద్రశ్చరతి । పింగళాయాంరవిః । తమోరూప శ్చంద్రః । రజో
రూపోరవిః। విషభాగోరవిః । అమృతభాగశ్చంద్రమాః। తావేవ సర్వ
కాలంధత్తే। సుషుమ్నాకాలభోక్త్రీభవతి । సుషుమ్నా పృష్ఠ పార్శ్వ
యోస్సరస్వతీకుహూభవతః।యశస్వినీకుహూమధ్యేవారుణీప్రతిష్ఠి
తాభవతి । పూషాసరస్వతీమధ్యేపయస్వినీభవతి । గాంధారీసరస్వతీమ
ధ్యే యశస్వినీభవతి । కందమధ్యేఅలంబుసాభవతి । సుషుమ్నాపూర్వ
భాగేమేఢ్రాంతంకుహూర్భవతి । కుండలిన్యాఅధశ్చోర్ధ్వం వారుణీస
ర్వగామినీభవతి । యశస్వినీసౌమ్యాచపాదాంగుష్ఠాంతమిష్యతే। పింగ

ఖాగ్రోర్ధ్వాగ్రాయాం హస్తిజిహ్వా భవతి। పింగళాయాః పృష్ఠతో యా
మ్యనేత్రాంతం పూషా భవతి। యామ్యకర్ణాంతం యశస్వినీ భవతి। జి
హ్వాయా ఊర్ధ్వాంతం సరస్వతీ భవతి। ఆసవ్య కర్ణాంత మూర్ధ్వగా
శంఖినీ భవతి। ఇడాపృష్ఠభాగాత్సవ్యనేత్రాంతం గాంధారీ చ భవతి। పాయు
మూలాదధోర్ధ్వగా అలంబుసా భవతి। ఏతాసు చతుర్దశ నాడీష్వన్యా
నాడ్యస్సంభవంతి। తాస్త్వన్యాస్తాస్త్వన్యా భవంతీతి జ్ఞేయాః। యథాశ్వ
త్థాదిపత్రం సిరాభిర్వ్యాప్తమేవం శరీరం నాడీభిర్వ్యాప్తం। ప్రాణా
పానసమానోదానవ్యానాః। నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయాః। ఏ
తే దశ వాయవస్సర్వాసు నాడీషు చరంతి। ఆస్యనాసికాకంఠనాభిపాదాం
గుష్ఠద్వయకుండల్యధోర్ధ్వభాగేషు ప్రాణస్సంచరతి। శ్రోత్రాక్షి
కటిగుల్ఫఘ్రాణగళస్ఫిగ్దేశేషు వ్యానస్సంచరతి। గుదమేఢ్రోరుజానూదర
వృషణకటిజంఘానాభిగుదాగ్న్యగారేష్వపానస్సంచరతి। సర్వసం
ధిస్థ ఉదానః। పాదహస్తయోరపి। సర్వగాత్రేషు సర్వవ్యాపీ సమానః।
భుక్తాన్నరసాదికం గాత్రేఽగ్నినా సహ వ్యాపయన్ ద్విసప్తతి సహస్రేషు
నాడీమార్గేషు చరన్ సమానవాయురగ్నినా సహ సాంగోపాంగకళేబ
రం వ్యాప్నోతి। నాగాదివాయవః పంచత్వగస్థ్యాదిసంభవాః। తుండస్థం జల
మన్నం చ రసాదిషు సమీరితం। తుండమధ్యగతః ప్రాణస్తాని పృథక్కుర్యా
త్। అగ్నేరుపరి జలం స్థాప్య జలోపర్యన్నాదీని సంస్థాప్య స్వయమపానం
సంప్రాప్య తేనైవ సహ మారుతః ప్రయాతి। దేహమధ్యగతం జ్వలనం వాయు
నాపాదితో వహ్నిరపానేన శనైర్దేహమధ్యే జ్వలతి। జ్వలనో జ్వాలాభిః
ప్రాణేన కోష్ఠమధ్యగతం జలమత్యుష్ణమకరోత్। జలోపరి సమర్పిత
వ్యంజనసంయుక్తమన్నం వహ్నిసంయుక్తవారిణా పక్వమకరోత్। తేన
స్వేదమూత్రజలరక్తవీర్యరూపరసపురీషాదికం ప్రాణః పృథక్కుర్యా
త్। సమానవాయునా సహ సర్వాసు నాడీషు రసం వ్యాపయన్ శ్వాసరూ
పేణ దేహే వాయుశ్చరతి। నవభిర్వ్యోమరంధ్రైః శరీరస్య వాయవః కు
ర్వంతి విణ్మూత్రాదివిసర్జనం। నిశ్వాసోచ్ఛ్వాసకాసశ్చ ప్రాణకర్మోచ్య

తే। విణ్మూత్రాదివిసర్జనమపానవాయుకర్మ। హానోపాదానచేష్టాదివ్యా
నకర్మ। దేహస్యోన్నయనాదికముదానకర్మ। శరీరపోషణాదికం సమాన
కర్మ। ఉద్గారాదినాగకర్మ। నిమీలనాదికూర్మకర్మ। క్షుత్కరణం కృక
రకర్మ। తంద్రీదేవదత్తకర్మ। శ్లేష్మాదిధనంజయకర్మ। ఏవం నాడీస్థానం వా
యుస్థానం తత్కర్మ చ సమ్యగ్జ్ఞాత్వా నాడీసంశోధనం కుర్యాత్ ॥౪॥

యమనియమయుతః పురుషః సర్వసంగవివర్జితః కృతవిద్యః సత్య
ధర్మరతో జితక్రోధో గురుశుశ్రూషానిరతః పితృమాతృవిధేయః స్వాశ్ర
మోక్తసదాచారవిద్వచ్ఛిక్షితః ఫలమూలోదకాన్వితం తపోవనం ప్రా
ప్య రమ్యదేశే బ్రహ్మఘోషసమన్వితే స్వధర్మనిరతబ్రహ్మవిత్సమావృతే
ఫలమూలపుష్పవారిభిస్సుసంపూర్ణే దేవాయతనే నదీతీరే గ్రామే నగరే
వాపి సుశోభనమఠం నాత్యుచ్చనీచాయతమల్పద్వారం గోమయాదిలి
ప్తం సర్వరక్షాసమన్వితం కృత్వా తత్ర వేదాన్తశ్రవణం కుర్వన్ యోగం స
మారభేత్। ఆదౌ వినాయకం సంపూజ్య స్వేష్టదేవతాం నత్వా పూర్వో
క్తాసనే స్థిత్వా ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖో వాపి మృద్వాసనేషు జితాసనగతో
విద్వాన్ సమగ్రీవశిరోనాసాగ్రదృగ్భ్రూమధ్యే శశభృద్బింబం పశ్యన్ నే
త్రాభ్యామమృతం పిబేత్। ద్వాదశమాత్రయా ఇడయా వాయుమాపూ
ర్యోదరే స్థితం జ్వాలావలీయుతం రేఫబిందుయుక్తమగ్నిమండలయుతం
ధ్యాయేద్రేచయేత్పింగళయా। పునః పింగళయాపూర్య కుంభిత్వా రేచ
యేదిడయా। త్రిచతుస్త్రిచతుస్సప్తత్రిచతుర్మాసపర్యంతం త్రిసంధి
షు తదంతరాళేషు చ షట్కృత్వ ఏవమాచరేన్నాడీశుద్ధిర్భవతి। తతశ్శరీర
లఘుత్వదీప్తివహ్నివృద్ధినాదాభివ్యక్తిర్భవతి॥౫॥

ప్రాణాపానసమాయోగః ప్రాణాయామో భవతి। రేచకపూ
రకకుంభకభేదేన స త్రివిధః। తే వర్ణాత్మకాః। తస్మాత్ప్రణవ ఏవ ప్రాణా
యామః। పద్మాద్యాసనస్థః పుమాన్నాసాగ్రే శశభృద్బింబజ్యోత్స్నాజా
లవితానితాకారమూర్తీ రక్తాంగీ హంసవాహినీ దండహస్తా బాలా గా
యత్రీ భవతి। ఉకారమూర్తిః శ్వేతాంగీ తార్క్ష్యవాహినీ యువతీ చక్రహ

స్థాసావిత్రీభవతి। మకారమూర్తిః కృష్ణాంగీ వృషభవాహినీ వృద్ధాత్రి శూలధారిణీసరస్వతీభవతి। అకారాదత్రయాణాంకారణ మేకాక్షరం పరంజ్యోతిఃప్రణవంభవతీతిధ్యాయేత్। ఇడయాబాహ్యాద్వాయుమాపూర్య షోడశమాత్రాభిరకారం చింతయన్ పూరితవాయుంచతుష్షష్టిమాత్రాభిః కుంభయిత్వా ఉకారంధ్యాయన్ పూరితంపింగళయా ద్వాత్రింశన్మాత్రయామకార మూర్తిధ్యానే నైవం క్రమేణ పునః పునః కుర్యాత్ ॥౬॥

అథాసనదృఢో యోగీవశీమితహితాశనస్సుషుమ్నా నాడీస్థమలశోషార్థం యోగీబద్ధపద్మాసనో వాయుంచంద్రేణాపూర్యయథాశక్తి కుంభయిత్వా సూర్యేణరేచయిత్వాపునస్సూర్యేణాపూర్య కుంభయిత్వాచంద్రేణ విరేచ్యయయాత్యజేత్తయా సంపూర్య ధారయేత్। తదేతేశ్లోకాభవంతి। ప్రాణంప్రాగిడయాపిబేన్నియమితం భూయోన్యయారేచయేత్పీత్వాపింగళయాసమీరణమథోబద్ధ్వాత్యజేద్వామయా। సూర్యాచంద్రమసో రనేనవిధినాభ్యాసంసదాతన్వతాం శుద్ధానాడిగణాభవంతియమినాంమాసత్రయాదూర్ధ్వతః। ప్రాతర్మధ్యందినేసాయమర్ధరాత్రేతుకుంభకాన్। శనైరశీతిపర్యంతంచతుర్వారం సమభ్యసేత్। కనీయసిభవేత్స్వేదః కంపోభవతిమధ్యమే। ఉత్తిష్ఠత్యుత్తమేప్రాణరోధేపద్మాసనంభవేత్। జలేనశ్రమజాతేన గాత్రమర్దనమాచరేత్। దృఢతాలఘుతాచాపితస్యగాత్రస్యజాయతే। అభ్యాస కాలే ప్రథమం శస్తంక్షీరాజ్యభోజనం। తతోభ్యాసేస్థిరీభూతేనతావన్నియమగ్రహః। యథాసింహోగజోవ్యాఘ్రోభవేద్వశ్యశ్శనైశ్శనైః। తథైవసేవితో వాయు రన్యథా హంతిసాధకం। యుక్తం యుక్తం త్యజేద్వాయుంయుక్తంయుక్తంచపూరయేత్। యుక్తంయుక్తంచబధ్నీయా దేవంసిద్ధిమవాప్నుయాత్। యథేష్టధారణాద్వాయో రనలస్యప్రదీపనం నాదాభివ్యక్తిరారోగ్యం జాయతేనాడిశోధనాత్। విధివత్ప్రాణసంయామైర్నాడీచక్రేవిశోధితే। సుషుమ్నావదనంభిత్వాసుఖాద్విశతిమా

కుంచనేనాశుకంఠసంకోచనేకృతే। మధ్యపశ్చిమతానేనస్యాత్ప్రా
ణోబ్రహ్మనాడిగః। అపానమూర్ధ్వముత్థాప్యప్రాణంకంఠాదధోనయన్
యోగీజరావినిర్ముక్తష్షోడశోవయసాభవేత్ ।సుఖాసనస్థోదక్షిణనాడ్యా
బహిస్థంపవనంసమాకృష్యాకేశమానఖాగ్రంకుంభయిత్వాసూర్యనాడ్యా
రేచయేత్। తేనకపాలశోధనం వాతనాడీగతసర్వరోగవినాశనంభవతి।
హృదయాదికంఠపర్యంతం సస్వనం నాసాభ్యాంశనైః పవన మాకృ
ష్యయథాశక్తికుంభయిత్వా ఇడయావిరేచ్యగచ్ఛంతిష్ఠ న్కుర్యాత్తేన
శ్లైష్మహరం జఠరాగ్నివివర్ధనంభవతి। వక్త్రేణ సీత్కారపూర్వకం
వాయుంగృహీత్వాయథాశక్తికుంభయిత్వా నాసాభ్యాం రేచయేత్తేన
క్షుత్తృష్ణాలస్యనిద్రాజానయంతే।జిహ్వయావాయుంగృహీత్వాయథా
శక్తికుంభయిత్వా నాసాభ్యాంరేచయేత్తేనగుల్మప్లీహజ్వరపిత్తక్షుధా
దీనినశ్యంతి॥ ॥అథకుంభకః। సద్వివిధః।సహితః కేవల శ్చేతి। రేచకపూర
కయుక్తస్సహితః। తద్వివర్జితః కేవలః। కేవలసిద్ధిపర్యంతంసహితమ
భ్యసేత్ । కేవలకుంభకేసిద్ధేత్రిషులోకేషునతస్యదుర్లభంభవతి। కేవ
లకుంభకాత్కుండలినీబోధోజాయతే। తతఃకృశవపుఃప్రసన్న వదనోని
ర్మలలోచమోభివ్యక్తనాదోనిర్ముక్తరోగజాలో జితబిందుః పట్వగ్ని
ర్భవతి। అంతర్లక్ష్యంబహిర్దృష్టిర్నిమేషోన్మేషవర్జితా। ఏషాసావై
ష్ణవీముద్రాసర్వతంత్రేషుగోపితా । అంతర్లక్ష్యవిలీనచిత్త పవనో
యోగీసదావర్తతే దృష్ట్యానిశ్చలతారయాబహిరధఃపశ్యన్నపశ్యన్నపి।
ముద్రేయంఖలుఖేచరీభవతిసాలక్ష్యైకతానాశివాశూన్యాశూన్యవివర్జి
తంస్ఫురతిసాతత్త్వంపదంవైష్ణవీ । అర్ధోన్మీలితలోచనంస్థిరమనా నాసా
గ్రదత్తేక్షణశ్చంద్రార్కావపిలీనతామునయన్నిష్పందభావోత్తరం।జ్యో
తీరూపమశేషబాహ్యరహితం దేదీప్యమానం పరంతత్త్వం తత్పరమస్తి
వస్తువిషయంశాండిల్యవిద్ధీహతత్ । తారంజ్యోతిషిసంయోజ్య కించిదు
న్నమయన్భ్రువౌ।పూర్వాభ్యాసస్యమార్గోయమున్మనీకారకఃక్షణాత్।
తస్మాత్ఖేచరీముద్రామభ్యసేత్తతఉన్మనీభవతి। తతోయోగనిద్రాభవతి। ల

బ్ధయోగనిద్రస్య యోగినః కాలో నాస్తి । శక్తిమధ్యే మనః కృత్వా శక్తిం
మానసమధ్యగాం। మనసా మన ఆలోక్య శాండిల్య త్వం సుఖీ భవ । ఖమధ్యే
కురు చాత్మానమాత్మమధ్యే చ ఖం కురు। సర్వం చ ఖమయం కృత్వా న కించిద
పి చింతయ। బాహ్యచింతా న కర్తవ్యా తథైవాంతరచింతికా। సర్వచింతాం ప
రిత్యజ్య చిన్మాత్రపరమో భవ। కర్పూరమనలే యద్వత్సైంధవం సలిలే యథా
తథా చ లీయమానం చ మనస్తత్త్వే విలీయతే । జ్ఞేయం సర్వం ప్రతీతం చత
జ్జ్ఞానం మన ఉచ్యతే। జ్ఞానం జ్ఞేయం సమం నష్టం నాన్యః పంథా ద్వితీయకః।
జ్ఞేయవస్తుపరిత్యాగాద్విలయం యాతి మానసం । మానసే విలయం యా
తే కైవల్యమవశిష్యతే। ద్వౌ క్రమౌ చిత్తనాశస్య యోగో జ్ఞానం మునీశ్వర
యోగస్తద్వృత్తిరోధో హి జ్ఞానం సమ్యగవేక్షణం। తస్మిన్నిరోధితే నూన
ముపశాంతం మనో భవేత్। మనస్పందోపశాంత్యాయం సంసారః ప్రవిలీ
యతే । సూర్యాలోకపరిస్పందశాంతౌ వ్యవహృతిర్యథా। శాస్త్రసజ్జన
సంపర్కవైరాగ్యాభ్యాసయోగతః । అనాస్థాయాం కృతాస్థాయాం పూ
ర్వం సంసారవృత్తిషు। యథాభివాంఛితధ్యానాచ్చిరమేకతయోదితాత్
ఏకతత్త్వఘనాభ్యాసాత్ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే । పూరకాద్యనిలా
యామాద్దృఢాభ్యాసాదఖేదజాత్ । ఏకాంతధ్యానయోగాచ్చ మ
నస్పందో నిరుధ్యతే । ఓంకారోచ్చారణప్రాంతశబ్ద
తత్త్వానుభావనాత్ । సుషుప్తే సంవిదా జ్ఞాతే ప్రాణస్పందో
నిరుధ్యతే। తాలుమూలగతాం యత్నాజ్జిహ్వయాక్రమ్య ఘంటికాం। ఊ
ర్ధ్వరంధ్రంగతే ప్రాణే ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే। ప్రాణే గలితసంవిత్తౌ తా
లూర్ధ్వద్వాదశాంతగే। అభ్యాసాదూర్ధ్వరంధ్రేణ ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే
ద్వాదశాంగులపర్యంతే నాసాగ్రే విమలాంబరే। సంవిద్దృశి ప్రశామ్యం
త్యాం ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే । భ్రూమధ్యే తారకాలోకశాంతావంత
ముపాగతే। వంకల్పేమానసే బద్ధే ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే। ఓమిత్యేవ య
దుద్భూతం జ్ఞానం జ్ఞేయాత్మకం శివం। అసంస్పృష్టవికల్పాంశం ప్రాణస్పం
దో నిరుధ్యతే । చిరకాలం హృదైకాంతవ్యోమసంవేదనాన్మునే । అపాన

నమనోధ్యానాత్ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే। ఏభిః క్రమైస్తథాన్యైశ్చ నా
నాసంకల్పకల్పితైః। నానాదేశికవక్త్రస్థైః ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే। ఆకు
ఞ్చనేన కుండలిన్యాః కవాటముద్ఘాట్య మోక్షద్వారం విభేదయేత్। యేన
మార్గేణ గంతవ్యం తద్ద్వారం ముఖేనాచ్ఛాద్య ప్రసుప్తా కుండలినీ కుటి
లాకారా సర్పవద్వేష్టితా భవతి। సా శక్తిర్యేన చాలితా స్యాత్స తు ముక్తో
భవతి। సా కుండలినీ కంఠోర్ధ్వభాగే సుప్తా చేద్యోగినాం ముక్తయే భవతి।
బంధనాయాధో మూఢానాం। ఇడాదిమార్గద్వయం విహాయ సుషు
మ్నామార్గేణ గచ్ఛేత్తద్విష్ణోః పరమంపదం। మరుదభ్యసనం
సర్వం మనోయుక్తం సమభ్యసేత్। ఇతరత్ర న కర్తవ్యా మనోవృత్తి
ర్మనీషిణా। దివా న పూజయేద్విష్ణుం రాత్రౌ నైవ ప్రపూజయేత్। సతతం
పూజయేద్విష్ణుం దివారాత్రం న పూజయేత్। సుషిరో జ్ఞానజనకః పంచస్రో
తస్సమన్వితః। తిష్ఠతే ఖేచరీ ముద్రా త్వం హి శాండిల్య తాం భజ। సవ్యదక్షి
ణనాడీస్థో మధ్యే చరతి మారుతః। తిష్ఠతే ఖేచరీ ముద్రా తస్మిన్ స్థానే న సంశ
యః। ఇడాపింగళయోర్మధ్యే శూన్యం చైవానిలం గ్రసేత్। తిష్ఠంతీ ఖేచరీ
ముద్రా తత్ర సత్యం ప్రతిష్ఠితం। సోమసూర్యద్వయోర్మధ్యే నిరాలం
బతలే పునః। సంస్థితా వ్యోమచక్రే సా ముద్రా నామ చ ఖేచరీ। ఛేదన చా
లనదోహైః కలాం పరాం జిహ్వాం కృత్వా దృష్టిం భ్రూమధ్యే స్థాప్య కపాల
కుహరే జిహ్వా విపరీతగా యదా భవతి తదా ఖేచరీ ముద్రా జాయతే। జిహ్వా
చిత్తం చ ఖే చరతి తేనోర్ధ్వజిహ్వః పుమానమృతో భవతి। వామపాద
మూలేన యోనిం సంపీడ్య దక్షిణపాదం ప్రసార్య తం కరాభ్యాం ధృత్వా
నాసాభ్యాం వాయుమాపూర్య కంఠబంధం సమారోప్యోర్ధ్వతో వా
యుం ధారయేత్। తేన సర్వక్లేశహానిః। తతః పీయూషమివ విషం జీర్య
తే। క్షయగుల్మగుదావర్తజీర్ణత్వగాదిదోషా నశ్యంతి। ఏష ప్రాణజ
యోపాయః సర్వమృత్యూపఘాతకః। వామపాదపార్ష్ణిం యోనిస్థానే
నియోజ్య దక్షిణచరణం వామోరూపరి సంస్థాప్య వాయుమాపూర్య హృ
దయే చుబుకం నిధాయ యోనిమాకుంచ్య మనోమధ్యే యథాశక్తి ధారయి

అథధ్యానం। తద్ద్వివిధం। సగుణంనిర్గుణంచేతి। సగుణంమూర్తి ధ్యానం। నిర్గుణమాత్మయాథాత్మ్యం॥౧౧॥

అథసమాధిః। జీవాత్మపరమాత్మైక్యావస్థాత్రిపుటి రహితాపర మానందస్వరూపా శుద్ధచైతన్యాత్మికాభవతి॥౧౨॥

॥ ॥ఇతిశాండిల్యోపనిషది ప్రథమోఽధ్యాయః॥ ॥

అథహశాండిల్యోహవై బ్రహ్మర్షిశ్చతుర్షువేదేషు బ్రహ్మవిద్యామ లభమానఃకింనామేత్యథర్వాణంభగవంతముపసన్నఃపప్రచ్ఛ। అధీహిభగ వన్బ్రహ్మవిద్యాం।యేనశ్రేయోఽవాప్స్యామీతి। సహోవాచాథర్వా। శాండిల్యసత్యంవిజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ।యస్మిన్నిదమోతంచప్రోతంచ।య స్మిన్నిదగ్ంసంచవిచైతిసర్వం।యస్మిన్విజ్ఞాతేసర్వమిదంవిజ్ఞాతంభవతి।తద పాణిపాదమచక్షుశ్శ్రోత్రమజిహ్వమశరీరమగ్రాహ్యమనిర్దేశ్యం। య తోవాచోనివర్తంతే।అప్రాప్యమనసాసహ।యత్కేవలంజ్ఞానగమ్యం।ప్ర జ్ఞాచయస్మాత్ప్రసృతాపురాణీ యదేకమద్వితీయం। ఆకాశవత్సర్వగతం సుసూక్ష్మంనిరంజనం నిష్క్రియం సన్మాత్రం చిదానందైకరసంశివంప్ర శాంతమమృతంతత్పరంచబ్రహ్మ।తత్త్వమసి।తజ్జ్ఞానేనవిజానీహి।యఏకో దేవ ఆత్మశక్తిప్రధాన స్సర్వజ్ఞస్సర్వేశ్వరస్సర్వ భూతాంతరాత్మాసర్వ భూతాధివాసస్సర్వభూత నిగూఢోభూతయోని ర్యోగైకగమ్యః। యశ్చవిశ్వంసృజతివిశ్వంబిభర్తివిశ్వంభుంక్తే।సఆత్మా।ఆత్మనితంతంలోకం విజానీహి। మాశోచీరాత్మవిజ్ఞానీశోకస్యాంతంగమిష్యసి॥

ఇతిశాండిల్యోపనిషదిద్వితీయోఽధ్యాయః॥

అథహైనగ్ంశాండిల్యోఽథర్వాణంపప్రచ్ఛ। యదేకమక్షరంనిష్క్రియగ్ంశివగ్ంసన్మాత్రం పరంబ్రహ్మతస్మాత్కథమిదంవిశ్వంజాయతేకథం స్థీయతే । కథమస్మిన్లీయతే। తన్మేసం శయంఛేత్తు మర్హసీతి। స హోవాచాథర్వా। సత్యగ్ంశాండిల్యపరంబ్రహ్మ నిష్క్రియమక్షర మితి। అథాప్యస్యారూపస్యబ్రహ్మణస్త్రీణిరూపాణిభవంతి। నిష్కళగ్

సకళగ్ం సకళం నిష్కళంచేతి । యత్సత్యవిజ్ఞానమానందం నిష్క్రియంని
రంజనగ్ం సర్వగతగ్ం సుసూక్ష్మగ్ం సర్వతోముఖమనిర్దేశ్య మమృతమ
స్తితదిదంనిష్కళగ్ంరూపం।అథాస్యయాసహజా స్త్యవిదిద్యామూలప్రకృ
తిర్మాయాలోహితశుక్లకృష్ణాతయాసహజయా దేవః కృష్ణపింగళోమ
హేశ్వరఈష్టేతదిద మస్యసకలంనిష్కలగ్ంరూపం। అథైషజ్ఞానమయేన
యజమానోఽకామయత। బహుస్యాంప్రజాయేయేతి । అథైతస్మాత్తప్య
మానాత్సత్యకామా త్త్రీణ్యక్షరాణ్యజాయంత।తిస్రో వ్యాహృతయః । త్రి
పదాగాయత్రీ । త్రయో వేదాస్త్రయోదేవాః। త్రయోవర్ణాస్త్రయో
గ్నయశ్చజాయంతే । యోఽసౌదేవో భగవాన్ సర్వైశ్వర్య సంపన్న
స్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతానాగ్ం హృదయేసన్నివిష్టో మాయావీ మా
యాకృతిః । సబ్రహ్మాసవిష్ణుస్సరుద్ర స్సఇంద్రస్ససర్వే దేవాస్సర్వాణిభూ
తాని । సఏవపురస్తాత్సఏవపశ్చా త్సఏవో త్తరత స్సఏవదక్షిణత స్సఏవా
ధస్తాత్సఏవోపరిష్టా త్సఏవసర్వం । అథాస్యదేవస్యాత్మ శక్తిక్రీడస్యభ
క్తానుకంపినోదత్తాత్రేయ రూపాసురూపాతనూరవాసా ఇందీవరదళప్ర
ఖ్యాచ తుర్బాహురఘోరాపాపకాశినీ తదిదమస్యసకళగ్ంరూపం । అ
థైనమథర్వాణగ్ంశాండిల్యః పప్రచ్ఛ భగవన్సన్మాత్రం చిదానందైకర
సం కస్మాదుచ్యతే పరంబ్రహ్మేతి। స హోవాచాథర్వా । యస్మాచ్చ
బృహతిబృంహయతిచ సర్వంతస్మాదుచ్యతే పరంబ్రహ్మేతి । అథకస్మా
దుచ్యతేఆత్మేతి । యస్మాత్సర్వమాప్నోతి సర్వమాదత్తేసర్వమితిచతస్మా
దుచ్యతెఆత్మేతి । అథకస్మాదుచ్యతేమహేశ్వరఇతి। యస్మాన్మహతఈ
శశ్శబ్దధ్వన్యాచాత్మశక్త్యాసర్వమీశతే తస్మాదుచ్యతె మహేశ్వర ఇతి।
అథకస్మాదుచ్యతెదత్తాత్రెయఇతితస్మాత్సుదుష్కరం తప స్తప్యమానాయ
అత్రయెపు త్రకామాయాతి తరాంతుష్టేనభగవతా జ్యోతిర్మయేనఆత్మైవ
దత్తోయస్మాచ్చానసూయాయామత్రేఅత్రే స్తనయోఽభవ త్తస్మాదుచ్యతేద
త్తాత్రేయఇతి। అథయోఽస్యనిరుక్తాని వేదసర్వంవేద అథయోహవై విదె
నంపరముపాస్తేసోఽహమితిసబ్రహ్మవిద్భవతి।అత్రైతే శ్లోకాభవంతి। దత్తా

త్రేయంశివంశాంత మింద్రనీలనిభప్రభం। ఆత్మమాయారతం దేవమవధూ
తం దిగంబరం। భస్మోద్ధూళితసర్వాంగం జటాజూటధరం విభుం। చతుర్బా
హుముదాకారం ప్రఫుల్లకమలేక్షణం। జ్ఞానయోగనిధిం విశ్వగురుం
యోగిజనప్రియం। భక్తానుకంపినం సర్వసాక్షిణం సిద్ధసేవితం। ఏవం య
స్సతతం ధ్యాయేద్దేవదేవం సనాతనం। స ముక్తస్సర్వపాపేభ్యో నిశ్శ్రే
యసమవాప్నుయాత్। ఇత్యోగ్సత్యమిత్యుపనిషత్॥

॥ఇతి శాండిల్యోపనిషది తృతీయోఽధ్యాయః॥

॥ఓం భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః॥

ఇతి శాండిల్యోపనిషత్సమాప్తా - ౫౮.

ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ శుక్లయజుర్వేదీయా - పైఙ్గలోపనిషత్ - ౫౯.

పూర్ణమద ఇతి శాంతిః ॥

హరిః ఓమ్.

అథ హ పైఙ్గలో యాజ్ఞవల్క్యముపసమేత్య ద్వాదశవర్షశు
శ్రూషాపూర్వకం పరమరహస్యకైవల్యమనుబ్రూహీతి పప్రచ్ఛ। స
హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః। సదేవ సౌమ్యేదమగ్ర ఆసీత్। తన్నిత్య
ముక్తమవిక్రియం సత్యజ్ఞానానందం పరిపూర్ణం సనాతనమేకమేవా
ద్వితీయం బ్రహ్మ। తస్మిన్మరుశుక్తికాస్థాణుస్ఫటికాదౌ జలరౌప్యపురుషరే
ఖాదివల్లోహితశుక్లకృష్ణగుణమయీ గుణసామ్యాఽనిర్వాచ్యా మూల
ప్రకృతిరాసీత్। తత్ప్రతిబింబితం యత్తత్సాక్షిచైతన్యమాసీత్। సాపు
నర్వికృతిం ప్రాప్య సత్త్వోద్రిక్తాఽవ్యక్తాఖ్యావరణశక్తిరాసీత్। తత్ప్రతిబిం
బితం యత్తదీశ్వరచైతన్యమాసీత్। స స్వాధీనమాయస్సర్వజ్ఞస్సృష్టి
స్థితిలయానామాదికర్తా జగదంకురరూపో భవతి। తస్మిన్విలీనం సకలం

జగదావిర్భావయతి।ప్రాణికర్మవశాదేష పటో యద్వత్ప్రసారితః। ప్రా
ణికర్మక్షయాత్పునస్తిరోభావయతి । తస్మిన్నేవాఽఖిలంవిశ్వం సఙ్కో
చితపటవద్వర్తతే। ఈశాఽధిష్ఠితావరణశక్తితో రజోద్రిక్తామహదాఽఖ్యా
విక్షేపశక్తిరాసీత్ । తత్ప్రతిబింబితమ్। యత్తద్ధిరణ్యగర్భచైతన్యమా
సీత్ । సమహత్తత్త్వాఽభిమానీస్పష్టాఽస్పష్ట వపుర్భవతి । హిరణ్యగ
ర్భాఽధిష్ఠితవిక్షేపశక్తితస్తమోద్రిక్తాఽహఙ్కారాఽభిధా స్థూలశక్తి
రాసీత్ । తత్ప్రతిబిమ్బితమ్ యత్తద్విరాట్చైతన్యమాసీత్ । సతద
భిమానీ స్పష్టవపుస్సర్వస్థూల పాలకోవిష్ణుః ప్రధానపురుషోభవతి । త
స్మాదాత్మనఆకాశస్సమ్భూతః । ఆకాశాద్వాయుః । వాయో రగ్నిః।అ
గ్నేరాపః। అద్భ్యఃపృథివీ । తానిపఞ్చతన్మాత్రాణి త్రిగుణాభవన్తి । స్ర
ష్టుకామోజగద్యోని స్తమోగుణమధిష్ఠాయ సూక్ష్మతన్మాత్రాణిభూతా
ని స్థూలీకర్తుంసోఽకామయత । సృష్టేఃపరిమితాని భూతాన్యేక మేకం
ద్విధా విధాయపునశ్చతుర్ధాకృత్వా స్వస్వేతరద్వితీయాఽంశైః పఞ్చ
పఞ్చధా సంయోజ్యపఞ్చీకృతభూతై రనన్తకోటిబ్రహ్మాఽణ్డాని తత్తద
ణ్డోచితచతుర్దశ భువనాని తత్తద్భువనోచిత గోళకస్థూల శరీరాణ్యసృ
జత్ । సపఞ్చభూతానాంరజోఽంశాంశ్చతుర్ధాకృత్వా భాగత్రయాత్ప
ఞ్చవృత్త్యాఽత్మకంప్రాణమసృజత్ । అథతేషాంతుర్యభాగేన కర్మేన్ద్రి
యాణ్యసృజత్ । సతేషాంసత్త్వాఽంశంచతుర్ధాకృత్వా భాగత్రయసమ
ష్టితః పఞ్చవృత్త్యాఽత్మక మన్తఃకరణ మసృజత్ । సతేషాంసత్త్వతురీ
యభాగేనజ్ఞానేన్ద్రియాణ్యసృజత్ । సత్త్వసమష్టితఇన్ద్రియ పాలకాన
సృజత్ । తానిసృష్టాన్యణ్డేప్రాచిక్షిపత్ । తదాజ్ఞయాసమష్ట్యణ్డం వ్యా
ప్య తాన్యతిష్ఠన్ । తదాజ్ఞయాఽహఙ్కార సమన్వితో విరాట్సర్వ స్థూ
లాన్యసృజత్ । హిరణ్యగర్భస్తదాజ్ఞయాసూక్ష్మాణ్యపాలయత్ । అణ్డ
స్థానితాని తేనవినాస్పన్దితుం చేష్టితుంవానశేకుః । తానిచేతనీకర్తుంసోఽ
కామయత।బ్రహ్మాణ్డంబ్రహ్మరన్ధ్రాణిసమస్తవ్యష్టిమస్తకాని విదార్యతదే
వాఽనుప్రావిశత్ ।తదాజడాన్యపి తానిచేతనవత్స్వస్వకర్మాణిచక్రిరే। స

ర్వ్యష్టిశో మాయా లేశ సమన్వితో వ్యష్టిదేహం ప్రవిశ్య । తయా మోహితో జీవత్వమగమత్ । శరీరత్రయ తాదాత్మ్యాత్కర్తృత్వ భోక్తృత్వతామగమత్ । జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిమూర్ఛామరణధర్మయుక్తో ఘటీ యన్త్రవదుద్విగ్నో జాతో మృతఇవ కులాల చక్ర న్యాయేన పరిభ్రమతీతి॥ ప్రథమోధ్యాయః॥

అథహైంగలో యాజ్ఞవల్క్యమువాచ । సర్వలోకానాం సృష్టిస్థిత్యన్తకృద్విభురీశః కథం జీవత్వ మగమదితి । స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః । స్థూలసూక్ష్మ కారణదేహోద్భవపూర్వకం జీవేశ్వర స్వరూపం వివిచ్య కథయామీతి । సావధానేనైకాగ్రతయా శ్రూయతాం । ఈశః పఞ్చీకృతమహాభూతలేశానా దాయవ్యష్టిసమష్ట్యాత్మక స్థూలశరీరాణి యథాక్రమమకరోత్ । కపాలచర్మాన్త్రాస్థిమాంసనఖానిపృథివ్యంశాః। రక్తమూత్రలాలాస్వేదాదికా అబంశాః॥ క్షుత్తృష్ణోష్ణమోహమైథునాద్యా అగ్న్యంశాః । ప్రచారణోత్తారణశ్వాసాదికా వాయ్వంశాః కామక్రోధాదయో వ్యోమాంశాః । ఏతత్సఙ్ఘాతం కర్మణి సఞ్చితం త్వగాదియుక్తం బాల్యాద్యవస్థాభిమానాస్పదం బహుదోషాశ్రయం స్థూలశరీరం భవతి । అథపఞ్చీకృతమహాభూతరజోంశ భాగత్రయసమష్టితః ప్రాణమసృజత్ । ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానాః ప్రాణవృత్తయః । నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనఞ్జయా ఉపప్రాణాః । హృదాసననాభికణ్ఠసర్వాఙ్గంస్థానమ్ । ఆకాశాదిరజోగుణతుర్యభాగేనకర్మేన్ద్రియమసృజత్ । వాక్పాదపాణిపా యూపస్థాస్తద్వృత్తయః । వచనాదానగమనవిసర్గానన్దాస్తద్విషయాః । ఏవంభూతసత్త్వాంశ భాగత్రయసమష్టితః అన్తఃకరణమసృజత్ । అన్తఃకరణ మనోబుద్ధి చిత్తాహఙ్కారాస్తద్వృత్తయః । సఙ్కల్పనిశ్చయస్మరణాభిమానానుసన్ధానాస్తద్విషయాః॥ గళవదననాభిహృదయభ్రూమధ్యం స్థానమ్।భూతసత్త్వతురీయభాగేనజ్ఞానేన్ద్రియమసృజత్ । శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వా ఘ్రాణానితద్వృత్తయః॥ శబ్దస్పర్శరూపరసగన్ధాస్తద్విషయాః । దిగ్వాతా

ర్క·ప్రచేతోశ్వివహ్నీన్ద్రోపేన్ద్రమృత్యుకాః । చన్ద్రో విష్ణుశ్చతుర్వక్త్ర
శ్శమ్భుశ్చ కరణాఽధిపాః । అథాఽన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞా
నమయాఽనన్దమయాః పఞ్చ కోశాః । అన్నరసేనైవ భూత్వాఽన్నరసే
నాఽభివృద్ధిం ప్రాప్యాఽన్నరసమయపృథివ్యాం యద్విలీయతే సోఽన్న
మయకోశః । తదేవ స్థూలశరీరం । కర్మేన్ద్రియైస్సహ ప్రాణాది పఞ్చకం
ప్రాణమయకోశః । జ్ఞానేన్ద్రియైస్సహ మనో మనోమయకోశః । జ్ఞానేన్ద్రి
యైస్సహ బుద్ధిర్విజ్ఞానమయకోశః । ఏతత్కోశత్రయం లిఙ్గశరీరం ।
స్వరూపాజ్ఞానమానందమయకోశః । తత్కారణశరీరం । అథ జ్ఞానేన్ద్రి
యపఞ్చకం కర్మేన్ద్రియపఞ్చకం ప్రాణాదిపంచకం వియదాది పఞ్చకమ
న్తఃకరణచతుష్టయమవిద్యా కామకర్మతమాంసి చ పురం । ఈశాఽజ్ఞయా
విరాట్ వ్యష్టిదేహం ప్రవిశ్య బుద్ధిమధిష్ఠాయ విశ్వత్వమగమత్ । విజ్ఞానాఽ
త్మా చిదాభాసో విశ్వో వ్యావహారికో జాగ్రత్స్థూల దేహాఽభిమానీ కర్మ
భూరితి చ విశ్వస్య నామ భవతి । ఈశాఽజ్ఞయా సూత్రాఽత్మా వ్యష్టిసూ
క్ష్మశరీరం ప్రవిశ్య మన అధిష్ఠాయ తైజసత్వమగమత్ । తైజసః ప్రాతిభా
సికస్స్వప్నకల్పిత ఇతి తైజసస్య నామ భవతి । ఈశాఽజ్ఞయా మాయో
పాధిరవ్యక్తసమన్వితో వ్యష్టికారణ శరీరం ప్రవిశ్య ప్రాజ్ఞత్వమగమత్ ।
ప్రాజ్ఞ అవిచ్ఛిన్నః పారమార్థికస్సుషుప్త్యభిమానీతి ప్రాజ్ఞస్య నామ భవ
తి । అవ్యక్తలేశాఽజ్ఞానాఽచ్ఛాదిత పారమార్థిక జీవస్య తత్త్వమస్యాది
వాక్యాని బ్రహ్మణైకతాం జగుః । నేతరయోర్వ్యావహారిక ప్రాతిభాసి
కయోః । అన్తఃకరణప్రతిబిమ్బితచైతన్యం యత్తదేవాఽవస్థాత్రయ భా
గ్భవతి । స జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థాః ప్రాప్య ఘటీ యన్త్రవదుద్వి
గ్నో జాతో మృత ఇవ స్థితో భవతి । అథ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిమూర్ఛామ
రణావస్థాః పఞ్చ భవన్తి । తత్తద్దేవతాఽనుగ్రహాన్వితేన శ్రోత్రాఽదిజ్ఞా
నేన్ద్రియైః శబ్దాద్యర్థవిషయ గ్రహణ జ్ఞానం జాగ్రదవస్థా భవతి । తత్ర
భ్రూమధ్యంగతో జీవ ఆపాదమస్తకం వ్యాప్య కృషి శ్రవణా ద్యఖిలక్రి
యాకర్తా భవతి । తత్తత్ఫలభుక్చ భవతి । లోకాన్తరగతః కర్మార్జితఫలం

స ఏవ భుఙ్క్తే । స సార్వభౌమవద్వ్యవహారాచ్ఛ్రాన్తోఽన్తర్భవనం ప్రవే
ష్టుం మార్గమాశ్రిత్య తిష్ఠతి । కరణోపరమే జాగ్రత్సంస్కారార్థప్ర
బోధవద్గ్రాహ్యగ్రాహకరూపస్ఫురణం స్వప్నావస్థా భవతి। తత్ర విశ్వ
ఏవ జాగ్రద్వ్యవహారలోపాన్నాడీమధ్యచరం తైజసత్వమవాప్య వాస
నారూపకం జగద్వైచిత్ర్యం స్వభాసా భాసయన్ యథేప్సితం స్వయం
భుఙ్క్తే । చిత్తైకకరణా సుషుప్త్యవస్థా భవతి । భ్రమవిశ్రాన్తశకునిః ప
క్షౌ సంహృత్య నీడాభిముఖం యథా గచ్ఛతి । తథా జీవోఽపి జాగ్రత్స్వ
ప్నప్రపఞ్చే వ్యవహృత్య శ్రాన్తోఽజ్ఞానం ప్రవిశ్య స్వానన్దం భుఙ్క్తే । అక
స్మాన్ముద్గరదణ్డాద్యైస్తాడితవద్భయాఽజ్ఞానాఖ్యామిన్ద్రియసఙ్ఘాతైక
కమ్పన్నివ మృతితుల్యా మూర్ఛా భవతి । జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిమూర్ఛా
వస్థానామన్యా బ్రహ్మాదిస్తమ్బపర్యన్తం సర్వజీవభయప్రదా స్థూలదే
హవిసర్జనీ మరణావస్థా భవతి । కర్మేన్ద్రియాణి జ్ఞానేన్ద్రియాణి తత్తద్వి
షయాన్ప్రాణాన్ సంహృత్య కామకర్మాన్వితా అవిద్యాభూతవేష్టితో
జీవో దేహాన్తరం ప్రాప్య లోకాన్తరం గచ్ఛతి । ప్రాక్కర్మఫలపాకేనావ
ర్తాన్తరకీటవద్విశ్రాన్తిం నైవ గచ్ఛతి । సత్కర్మపరిపాకతో బహూ
నాం జన్మనామన్తే నృణాం మోక్షేచ్ఛా జాయతే। తదా సద్గురుమాశ్రి
త్య చిరకాలసేవయా బన్ధాన్మోక్షం కశ్చిత్ప్రయాతి । అవిచారకృతో
బన్ధో విచారాన్మోక్షో భవతి । తస్మాత్సదా విచారయేత్ । అధ్యారోపా
పవాదతః స్వరూపం నిశ్చయీకర్తుం శక్యతే । తస్మాత్సదా విచారయేజ్జగ
జ్జీవపరమాత్మనః । జీవభావజగద్భావబాధే ప్రత్యగభిన్నం బ్రహ్మైవావ
శిష్యత ఇతి (ద్వితీయోఽధ్యాయః.)

అథ హైనం పైఙ్గలః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యం మహావాక్యవివరణ
మను బ్రూహీతి । స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః । తత్త్వమసి త్వం తదసి
త్వం బ్రహ్మాఽసి అహం బ్రహ్మాఽస్మీత్యనుసన్ధానం కుర్యాత్ । తత్ర పారో
క్ష్యశబలః సర్వజ్ఞత్వాదిలక్షణో మాయోపాధిః సచ్చిదానన్దలక్షణో జగ
ద్యోనిస్తత్పదవాచ్యో భవతి । స ఏవాఽన్తఃకరణసమ్భిన్నబోధోఽస్మ

త్ప్రత్యయాఽ వలక్ష్యస్సత్త్వం పదవాచ్యోభవతి। పరజీవో పాధిమా యావిద్యే విహాయతత్త్వంపదలక్ష్యంప్రత్యగభిన్నం బ్రహ్మతత్త్వమసీత్య హం బ్రహ్మాఽస్మీతి వాక్యాఽర్థ విచారశ్శ్రవణంభవతి । ఏకాన్తేన శ్రవ ణాఽర్థానుసన్ధానం భవతి । శ్రవణమనననిర్విచికిత్సేఽర్థేవస్తున్యేకతానత తయా చేతస్స్థాపనంనిది ధ్యాసనంభవతి। ధ్యాతృధ్యానేవిహాయనివాత స్థితదీపవద్ధ్యేయైక గోచరం చిత్తంసమాధిర్భవతి। తదానీమాత్మ గోచ రావృత్తయ స్సముత్థితాఅజ్ఞాతాభవన్తి। తాస్స్మరణాదనుమీయన్తే। ఇ హాఽనాదిసంసారే సఞ్చితాఃకర్మకోటయ అనేనైవ విలయంయాన్తి। తతోఽభ్యాసపాట వాత్సహస్రశస్సదాఽమృత ధారావర్షతి। తతో యోగవిత్తమాస్సమాధిం ధర్మంమేఘం ప్రాహుః । వాసనాజాలేనిశ్శే షమమునా ప్రవిలాపితే కర్మసఞ్చయేపుణ్య పాపే సమూలోన్మూలితే ప్రాక్పరోక్షమపి కరతలాఽమలకవద్వాక్య మప్రతిబద్ధాపరోక్ష సాక్షా త్కారంప్రసూయతే। తదాజీవన్ముక్తోభవతి। ఈశఃపఞ్చీకృత భూతా నామపఞ్చీకరణం కర్తుంసోఽకామయత। బ్రహ్మాణ్డం తద్గతలోకాన్కా ర్యరూపాంశ్చ కారణత్వం ప్రాపయిత్వాతతస్సూక్ష్మాఙ్గం కర్మేన్ద్రియా ణి ప్రాణాంశ్చజ్ఞానేన్ద్రియాణ్యన్తఃకరణచతుష్టయం చైకీకృత్యసర్వా ణి భౌతికానికారణ భూతపఞ్చకేసంయోజ్య భూమింజలే జలంవహ్నౌ వహ్నింవాయౌ వాయుమాకాశే చాఽకాశమహఙ్కారే చాఽహఙ్కా రంమహతి మహదవ్యక్తేఽవ్యక్తం పురుషేక్రమేణవిలీయతే। విరాడ్ఢిర ణ్యగర్భేశ్వరా ఉపాధివిలయాత్పరమాఽత్మనిలీయన్తే। పఞ్చీకృతమహా భూత సమ్భవకర్మసఞ్చితస్థూలదేహః కర్మక్షయాత్సత్కర్మ పరిపాక తోఽ పఞ్చీకరణం ప్రాప్యసూక్ష్మేణైకీభూత్వా కారణరూపత్వమాసా ద్యతత్కారణం కూటస్థేప్రత్యగాత్మని విలీయతే। విశ్వతైజస ప్రాజ్ఞాస్స్వ స్వోపాధిలయాత్ ప్రత్యగాత్మనిలీయన్తే। అణ్డంజ్ఞానాగ్నినా దగ్ధంకార ణైస్సహపరమాఽత్మ నిలీనంభవతి । తతోబ్రాహ్మణ స్సమాహితోభూ త్వాతత్త్వం పదైక్యమేవసదాకుర్యాత్ । తతోమేఘాఽపాయేంఽశు

మానినాఽత్మాఽవిర్భవతి । ధ్యాత్వామధ్యస్థమాత్మానం కలశాఽన్తరదీపవత్ । అఙ్గుష్ఠమాత్రమాత్మాన మధూమజ్యోతిరూపకమ్ । ప్రకాశయన్తమన్తస్థం ధ్యాయేత్కూటస్థమవ్యయమ్। ధ్యాయన్నాస్తే మునిశ్చైవ చాఽసుప్తే రామృతేస్తుయః । జీవన్ముక్తపదంత్యక్త్వా స్వదేహే కాలసాత్కృతే । విశత్యదేహముక్తత్వం పవనోఽస్పన్దతామివ । అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథారసంనిత్యమగన్ధవచ్చయత్ । అనాద్యనన్తంమహతఃపరంధ్రువం తదేవశిష్యత్యమలంనిరామయమితి । తృతీయోఽధ్యాయః॥

అథహపైఙ్గలః పప్రచ్ఛయాజ్ఞవల్క్యంజ్ఞానినః కింకర్మకాచస్థితిరితి । సహోవాచయాజ్ఞవల్క్యః । అమానిత్వాదిసమ్పన్నోముముక్షురేకవింశతికులంతారయతి । బ్రహ్మవిన్మాత్రేణ కులమేకోత్తరశతం తారయతి । ఆత్మానంరథినంవిద్ధి శరీరంరథమేవచ । బుద్ధింతుసారథింవిద్ధి మనఃప్రగ్రహమేవచ । ఇన్ద్రియాణిహయానాహు ర్విషయాంస్తేషుగోచరాన్ । జఙ్గమానివిమానాని హృదయానిమనీషిణః । ఆత్మేన్ద్రియమనోయుక్తం భోక్తేత్యాహుర్మహర్షయః । తతోనారాయణస్సాక్షాద్ధృదయేసుప్రతిష్ఠితః। ప్రారబ్ధకర్మపర్యన్త మహినిర్మోకవద్వ్యవహారః। చన్ద్రవచ్చరతేదేహీ సముక్తశ్చానికేతనః । తీర్థేశ్వపచగృహేవాతనుం విహాయయాతికైవల్యమ్ । తంపశ్చాద్దిగ్బలింకుర్యా దథవాఖననంచరేత్ । పుంసఃప్రవ్రజనంప్రోక్తం నేతరాయకదాచన। నాఽశౌచంనాఽగ్నికార్యంచ నపిణ్డంనోదకక్రియా । నకుర్యాత్పార్వణాఽదీని బ్రహ్మభూయాయభిక్షవే । దగ్ధస్యదహనంనాఽస్తి పక్వస్యపచనంయథా । జ్ఞానాగ్నిదగ్ధదేహస్య నచశ్రాద్ధంనచక్రియా । యావచ్చోపాధిపర్యన్తంతావచ్ఛుశ్రూషయేద్గురుమ్ । గురువద్గురుభార్యాయాం తత్పుత్రేషుచవర్తనమ్ । శుద్ధమానసశ్శుద్ధచిద్రూపస్సహిష్ణుస్సోఽహమస్మీతి । ప్రాప్తేజ్ఞానేన విజ్ఞానే జ్ఞేయేచపరమాత్మనిహృదిసంస్థితే దేహేలబ్ధశాన్తిపదంగతేతదాప్రభామనోబుద్ధిశూన్యంభవతి । అమృతేనతృప్తస్యపయసాకింప్రయోజ

నమేవంస్యాఽత్మానం జ్ఞాత్వా వేదైఃప్రయోజనం కింభవతి । జ్ఞానా-
మృతతృప్తయోగినోనకిఞ్చి త్కర్తవ్యమస్తి । తదస్తిచేన్నసతత్త్వవిద్భ-
వతి । దూరస్థోఽపినదూరస్థఃపిణ్డవర్జితః పిణ్డస్థోఽపిప్రత్యగాత్మాసర్వవ్యా-
పీభవతి । హృదయంనిర్మలంకృత్వా చిన్తయిత్వాఽప్యనామయమ్ । అ-
హమేవపరంసర్వ మితిపశ్యేత్పరంసుఖమ్ । యథాజలేజలంక్షిప్తంక్షీరం
క్షీరేఘృతంఘృతే । అవిశేషోభవేత్తద్వ జ్జీవాఽత్మపరమాఽత్మనోః । దే-
హేజ్ఞానేనదీపితే బుద్ధిరఖణ్డాకారరూపాయదాభవతి । తదావిద్వాన్బ్ర-
హ్మజ్ఞానాఽగ్నినాకర్మబన్ధంనిర్దహేత్ । తతఃపవిత్రంపరమేశ్వరాఽఖ్య-
మద్వైతరూపంవిమలాఽమ్బరాఽభమ్ । యథోదకేతోయమనుప్రవిష్టం
తథాఽత్మరూపోనిరుపాధిసంస్థితః । ఆకాశవత్సూక్ష్మశరీరఆత్మానదృశ్య-
తేవాయువదన్తరాఽత్మా । సబాహ్యమభ్యన్తర నిశ్చలాఽత్మా జ్ఞానో-
ల్కయాపశ్యతిచాఽన్తరాత్మా । యత్రయత్రమృతోజ్ఞానీ యేనవాకేన
మృత్యునా । యథాసర్వగతంవ్యోమ తత్రతత్రలయంగతః । ఘటాఽకా-
శమివాఽత్మానం విలయంవేత్తితత్త్వతః । సగచ్ఛతినిరాలమ్బంజ్ఞానాలో-
కంసమన్తతః । తపేద్వర్షసహస్రాణి ఏకపాదస్థితోనరః । ఏతస్యధ్యాన
యోగస్యకలాంనార్హతిషోడశీమ్ । ఇదంజ్ఞానమిదంజ్ఞేయం తత్సర్వంజ్ఞా-
తుమిచ్ఛతి । అపివర్షసహస్రాయు శ్శాస్త్రాన్తంనాఽధిగచ్ఛతి । విజ్ఞే-
యోఽక్షరతన్మాత్రో జీవితంచాఽపిచఞ్చలమ్ । విహాయ శాస్త్రజాలా-
నియత్సత్యంతదుపాస్యతామ్ । అనంతకర్మశౌచంచ జపోయజ్ఞస్తథైవ
చ । తీర్థయాత్రాఽభిగమనం యావత్తత్త్వంనవిన్దతి । అహంబ్రహ్మేతిని-
యతం మోక్షహేతుర్మహాఽత్మనామ్ । ద్వేపదేబన్ధమోక్షాయ నమ
మేతినమేతిచ । మమేతిబధ్యతేజన్తు ర్నమమేతివిముచ్యతే । మనసో
హ్యున్మనీభావే ద్వైతంనైవోపలభ్యతే । యదాయాత్యున్మనీభావస్త-
దాతత్పరమంపదమ్ । యత్రయత్రమనోయాతి తత్రతత్రపరంపదమ్ । త-
త్రతత్రపరంబ్రహ్మ సర్వత్రసమవస్థితమ్ । హన్యాన్ముష్టిభిరాకాశంక్షు-
ధార్తఃఖణ్డయేత్తుషం । నాఽహంబ్రహ్మేతి జానాతి తస్యముక్తిర్నజా-

యతే । యఏతదుపనిషదమధీతే సోఽగ్నిపూతో భవతి । స బ్రహ్మపూతో భవతి । స విష్ణుపూతో భవతి । స సర్వేషు తీర్థేషు స్నాతో భవతి । స సర్వేషు వేదేష్వధీతో భవతి । స సర్వవేద వ్రతచర్యాసు చరితో భవతి । తేనేతిహాసపురాణానాం రుద్రాణాం శతసహస్రాణి జప్తాని ఫలాని భవన్తి । ప్రణవానామయుతం జప్తం భవతి । దశపూర్వాన్దశోత్తరాన్పునాతి । స పఙ్క్తిపావనో భవతి । స మహాన్భవతి । బ్రహ్మహత్యాసురాపాన స్వర్ణస్తేయ గురుతల్పగమన తత్సంయోగిపాతకేభ్యః పూతో భవతి । తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యన్తి సూరయః । దివీవ చక్షురాతతం । తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాంసస్సమిన్ధతే । విష్ణోర్యత్పరమం పదం । ఓం సత్యమిత్యుపనిషత్ । చతుర్థోఽధ్యాయః ॥

ఓం పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః ॥ ।

ఇతి శుక్లయజుర్వేదీయా - పైఙ్గలోపనిషత్సమాప్తా - ౫౯.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ శుక్లయజుర్వేదీయా - భిక్షుకోపనిషత్ - ౬౦.

॥ఓం పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥

హరిః ఓమ్॥ అథ భిక్షూణాం మోక్షార్థినాం కుటీచక బహూదక హంసపరమ హంసాశ్చేతి చత్వారః । కుటీచకా నామ గౌతమ భరద్వాజ యాజ్ఞవల్క్య వసిష్ఠ ప్రభృతయోఽష్టౌ గ్రాసాంశ్చరన్తో యోగమార్గే మోక్షమేవ ప్రార్థయన్తే । అథ బహూదకా నామ త్రిదణ్డ కమణ్డలు శిఖాయజ్ఞోపవీత కాషాయ వస్త్రధారిణో బ్రహ్మర్షిగృహే మధుమాంసం వర్జయిత్వాఽష్టౌ గ్రాసాన్భైక్షాచరణం కృత్వా యోగమార్గే మోక్షమేవ ప్రార్థయన్తే । అథ హంసా నామ గ్రామ ఏకరాత్రం నగరే పఞ్చరాత్రం క్షేత్రే సప్తరాత్రం తదుపరి న వసేత్ । గోమూత్ర[redacted]యాహో

రిణో నిత్యం చాన్ద్రాయణపరాయణా యోగమార్గే మోక్షమేవ ప్రార్థ
యన్తే। అథ పరమహంసా నామ సంవర్తకాఽరుణి శ్వేతకేతు జడభరత
దత్తాత్రేయ శుకవామదేవహారీతక ప్రభృతయోఽష్టౌ గ్రాసాః చరన్తో
యోగమార్గే మోక్షమేవ ప్రార్థయన్తే। వృక్షమూలే శూన్యగృహే శ్మశా
నవాసినో వా సామ్బరా వా దిగమ్బరా వా న తేషాం ధర్మాఽధర్మౌ లాభా
ఽలాభౌ శుద్ధాఽశుద్ధౌ ద్వైతవర్జితా స్సమలోఽష్టాశ్మ కాఞ్చనాస్సర్వ
వర్ణేషు భైక్షాచరణం కృత్వా సర్వత్రాఽఽత్మైవేతి పశ్యన్తి। అథ జాతరూప
ధరా నిర్ద్వన్ద్వా నిష్పరిగ్రహాః శుక్లధ్యానపరాయణా ఆత్మనిష్ఠాః ప్రా
ణసన్ధారణార్థం యథోక్తకాలే భైక్షమాచరన్తః శూన్యాఽగారదేవగృ
హతృణకూట వల్మీకవృక్షమూలకులాలశాలాఽగ్నిహోత్ర శాలానదీ
పులినగిరి కన్దర కుహర కోటర నిర్ఝరస్థణ్డిలే తత్ర బ్రహ్మమార్గే సమ్య
క్సమ్పన్నాః శుద్ధమానసాః పరమహంసాచరణేన సన్న్యాసేన దేహత్యా
గం కుర్వన్తి। తే పరమహంసా నామేత్యుపనిషత్॥

॥ ॥పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥ ॥

భిక్షుకోపనిషత్సమాప్తా.౬౦

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ సామవేదీయా - మహోపనిషత్-౬౧.

॥ ॥ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః॥ ॥

—:o:—

అథాతో మహోపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామస్తదాహు రేకో
హ వై నారాయణ ఆసీన్న బ్రహ్మా నేశానో నాపో నాగ్నిషోమౌ నేమే ద్యా
వాపృథివీ న నక్షత్రాణి న సూర్యో న చన్ద్రమాస్స ఏకాకీ న రమేత తస్య ధ్యా
నాన్తస్థస్య యజ్ఞస్తోమముచ్యతే తస్మిన్ పురుషాశ్చతుర్దశ జాయన్తే
ఏకా కన్యా దశేన్ద్రియాణి మన ఏకాదశం తేజో ద్వాదశ మహంకారస్త్ర
యోదశః ప్రాణశ్చతుర్దశ ఆత్మా పఞ్చదశో బుద్ధిర్భూతాని పఞ్చ తన్మాత్రా

ణిపంచమహాభూతానిచసఏకః పంచవింశతిః పురుష స్తత్పురుషం పురుషో
నివేశ్య నాస్యప్రధానాస్సంవత్సరాజాయంతే సంవత్సరా దధిజాయంతె
థ పునరేవ నారాయణ స్సోన్య త్కామో మనసా ధ్యాయత తస్య
ధ్యానా న్తస్థస్య లలాటాత్ర్యక్షశ్శూలపాణిః పురుషో జాయతె బిభ్రచ్ఛ్రి
యంయశస్సత్యం బ్రహ్మచర్యం తపోవైరాగ్యం మన ఐశ్వర్యం సప్రణ
వావ్యాహృతయః ఋగ్యజుస్సామాథర్వాంగిరసస్సర్వాణిఛందాంసితా
న్యంగెసమాశ్రితాని తస్మాదీశానోమహాదేవోమహాదేవః । అథ పునరేవ
నారాయణస్సోన్యత్కామోమనసాధ్యాయత తస్యధ్యానాంతస్థస్యలలా
టాత్స్వేదోపతత్తాఇమాః ప్రతతాఆప స్తతస్తేజోహిరణ్మయ మండః తత్ర
బ్రహ్మచతుర్ముఖో జాయతసోధ్యాయత్పూర్వాభిముఖో భూత్వాభూరితి
వ్యాహృతిర్గాయత్రం ఛందఃఋగ్వేదోగ్ని ర్దేవతా । పశ్చిమాభిము
ఖోభూత్వా భువఇతి వ్యాహృతి స్త్రైష్టుభం ఛందో యజుర్వేదోవాయు
ర్దేవతా । ఉత్తరాభిముఖోభూత్వా స్వరితి వ్యాహృతిర్జాగతంఛంద
స్సామవేదస్సూర్యోదేవతా । దక్షిణాభి ముఖోభూత్వా మహఇతివ్యా
హృతిరానుష్టుభం ఛందోథర్వవేద స్సోమోదేవతా । సహస్రశీర్షందే
వం సహస్రాక్షంవిశ్వశంభువం । విశ్వతః పరమంనిత్యంవిశ్వంనారాయ
ణంహరిం । విశ్వమేవేదంపురుష స్తద్విశ్వముపజీవతి । పతిం విశ్వేశ్వరం
దేవం సముద్రేవిశ్వరూపిణం । పద్మకోశప్రతీకాశం లంబత్యాకోశస
న్నిభం హృదయంచాప్యధోముఖం । సంతత్యైసీత్కరాభిశ్చ । తస్యమధ్యే
మహానర్చి ర్విశ్వార్చి ర్విశ్వతోముఖం । తస్యమధ్యే వహ్నిశిఖాఅణీ
యోర్ధ్వా వ్యవస్థితా । తస్యాశ్శిఖాయామధ్యేపురుషః పరమాత్మా వ్యవ
స్థితః । సబ్రహ్మస ఈశానస్సేంద్రస్సోక్షరః పరమస్స్వరాడితిమహో
పనిషత్ ॥ ఇతిమహోపనిషది ప్రథమోధ్యాయః

శుకోనామమహాతేజాః స్వరూపానందతత్పరః । జాతమాత్రేణ
మునిరాడ్యత్సత్యం తదవాప్తవాన్ । తేనాసౌస్వవివేకేన స్వయమేవమ
హామనాః । ప్రవిచార్యచిరంసాధుస్వాత్మనిశ్చయమాప్తవాన్ । అనా

ఖ్యత్వాదగమ్యత్వా న్మనష్షష్ఠేంద్రియస్థితేః । చిన్మాత్రమేవమాత్మాణు
రాకాశాదపిసూక్ష్మకః । చిదణోఃపరమస్యాంతః కోటిబ్రహ్మాండ రేణవః
ఉత్పత్తిస్థితిమభ్యేత్యలీయంతేశక్తిపర్యయాత్ । ఆకాశంబాహ్య శూన్య
త్వాదనాకాశంతుతత్వతః । నకించిద్యదనిర్దేశ్యం వస్తు సత్తేతి కించన।
చేతనోసౌప్రకాశత్వా ద్వేద్యాభావాచ్ఛిలోపమః । స్వాత్మనివ్యోమని
స్వచ్ఛేజగదున్మేషచిత్రకృత్ । తద్భామాత్రమిదంవిశ్వ మితినస్యాత్తతః
పృథక్ । జగద్భేదోపితద్భాన మితిభేదోపితన్మయః । సర్వగస్సర్వసంబం
ధోగత్యభావాన్నగచ్ఛతి । నాస్త్యసావాశ్రయాభావా త్సద్రూపత్వాద
థాస్తిచ । విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మరాతే ర్దాతుః పరాయణం। సర్వసం
కల్పసన్న్యాసశ్చేతసాయత్పరిగ్రహః।జాగ్రతః ప్రత్యయాభావం యస్యా
హుః ప్రత్యయంబుధాః । యత్సంకోచవికాసాభ్యాంజగత్ప్రళయసృష్ట
యః । నిష్ఠావేదాంతవాక్యానా మథవాచామగోచరః । అహంసచ్చిత్ప
రానంద బ్రహ్మైవాస్మినచేతరః । స్వయైవ సూక్ష్మయాబుద్ధ్యా సర్వంవి
జ్ఞాతవాన్శుకః । స్వయంప్రాప్తేపరేవస్తున్యవిశ్రాంతమనాఃస్థితః। ఇదం
వస్త్వితివిశ్వాసం నాసావాత్మన్యుపాయయౌ । కేవలం విరరామాస్య
చేతోవిషయచాపలం। భోగేభ్యోభూరిభంగేభ్యోధారాభ్య ఇవచాతకః
ఏకదాసోమలప్రజ్ఞో మేరావేకాంతసంస్థితం । పప్రచ్ఛపితరంభక్త్యా కృష్ణ
ద్వైపాయనంమునిం । సంసారా డంబరమిదం కథ మభ్యుత్థితం మునే।
కథంచప్రశమంయాతికిమ్యత్కస్యకదావద । ఏవంపృష్టేనమునినా వ్యాసే
నాఖిలమాత్మజే। యథావదఖిలంప్రోక్తం వక్తవ్యంవిదితాత్మనా । అ
జ్ఞాసిషంపూర్వమేవ మహమిత్యథతత్పితుః।సశుక స్స్వకయా బుద్ధ్యాన
వాక్యంబహుమన్యత । వ్యాసోపిభగవాన్బుద్ధ్వాపుత్రాభిప్రాయ మీదృ
శం। ప్రత్యువాచపునఃపుత్రంనాహంజానామితత్త్వతః । జనకో నామ
భూపాలో విద్యతేమిథిలాపురే । యథావద్వేత్త్యసావేద్యం తస్మాత్సర్వ
మవాప్స్యసి । పిత్రేత్యుక్తశ్శుకఃప్రాయాత్సుమేరో ర్వసుధాతలం।విదే
హనగరీంప్రాపజనకేనాభిపాలితాం । ఆవేదితోసౌయాష్టికై ర్జనకా

యమహాత్మనే। ద్వారివ్యాససుతో రాజన్ శుకోఽత్రస్థితవానితి। జిజ్ఞాసా
ర్థంశుకస్యాసావాస్తామేవేత్యవజ్ఞయా। ఉక్త్వాబభూవజనకస్తూష్ణీంస
ప్తదినాన్యథ। తతఃప్రవేశయామాస జనకశ్శుకమంకణే। తత్రాహానిస
సప్తైవ తథైవావసదున్మనాః। తతఃప్రవేశయామాస జనకోఽంతః పురా
జిరే। రాజానదృశ్యతే తావ దితిసప్తదినానితం। తత్రోన్మదాభిః కాం
తాభి ర్భోజనై ర్భోగసంచయైః। జనకోలాలయామాస శుకం శశిని
భాననం। తేభోగాస్తానిభోజ్యానివ్యాసపుత్రస్యతన్మనః। నాజహ్రుర్మం
దపవనోబద్ధపీఠమివాచలం। కేవలంసుసమఃస్వచ్ఛోమౌనీముదితమానసః।
సంపూర్ణ ఇవశీతాంశురతిష్ఠదమలశ్శుకః। పరిజ్ఞాతస్వభావంతం శు
కంసజనకోనృపః। ఆనీయముదితాత్మానమవలోక్యననామహ। నిశ్శేషి
తజగత్కార్యఃప్రాప్తాఖిలమనోరథః। కిమీప్సితంతవేత్యాహ కృతస్వాగ
తమాహతం। సంసారాడంబరమిదంకథమభ్యుత్థితంగురో। కథంప్రశమ
మాయాతి యథావత్కథయాశుమే। యథావదఖిలంప్రోక్తం జనకేన
మహాత్మనా। తదేవయత్పురాప్రోక్తంతస్యపిత్రా మహాధియా। స్వ
యమేవమయాపూర్వమభిజ్ఞాతంవిశేషతః। ఏతదేవహిపృష్టేనపిత్రామే
సముదాహృతం। భవతాప్యేషఏవార్థః కథితోవాగ్విదాంవర। ఏషఏ
వహివాక్యార్థశ్శాస్త్రేషుపరిదృశ్యతే। మనోవికల్పసంజాతం తద్వికల్ప
పరిక్షయాత్। క్షీయతేదగ్ధసంసారోనిస్సారఇతినిశ్చితః। తత్కిమేతన్మ
హాబాహోసత్యంబ్రూహిమమాచలం। త్వత్తోవిశ్రమ మాప్నోమి
చేతసాభ్రమతాజగత్। శృణుతావదిదానీంత్వం కథ్యమాన మిదంమ
యా। శ్రీశుకజ్ఞానవిస్తారం బుద్ధిసారాంత రాంతరం। యద్విజ్ఞానాత్పు
మాంత్సద్యోజీవన్ముక్తత్వమాప్నుయాత్। దృశ్యంనాస్తీతిబోధేనమనసో
దృశ్యమార్జనం। సంపన్నంచేత్తదుత్పన్నాపరానిర్వాణనిర్వృతిః। అశే
షేణపరిత్యాగో వాసనానాంయఉత్తమః। మోక్షఇత్యుచ్యతే సద్భి
స్సఏవవిమలక్రమః। యేశుద్ధవాసనాభూయోనజన్మానర్థభాగినః। జ్ఞా
తజ్ఞేయాస్తఉచ్యంతేజీవన్ముక్తామహాధియః। పదార్థభావనాదార్ఢ్యం బం

క్ష ఇత్యభిధీయతే। వాసనాతానవం బ్రహ్మన్మోక్ష ఇత్యభిధీయతే। తపఃప్రభృతి
నా యస్మై హేతునైవ వినా పునః। భోగా ఇహ న రోచంతే స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే।
ఆపతత్సు యథాకాలం సుఖదుఃఖేష్వనారతః । న హృష్యతి గ్లాయతి యః స
జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। హర్షామర్షభయక్రోధకామకార్పణ్యదృష్టిభిః। న ప
రామృశ్యతే యోఽంతః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే । అహంకారమయీం త్యక్త్వా
వాసనాం లీలయైవ యః। తిష్ఠతి ధ్యేయసంత్యాగీ స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। ఈప్సి
తానీప్సితే న స్తో యస్యాంతర్వర్తిదృష్టిషు। సుషుప్తివద్యశ్చరతి స జీవన్ముక్త
ఉచ్యతే। అధ్యాత్మరతిరాసీనః పూర్ణః పావనమానసః। ప్రాప్తానుత్తమ
విశ్రాంతిర్న కించిదిహ వాంఛతి। యో జీవతి గతస్నేహః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే।
సంవేద్యేన హృదాకాశే మనాగపి న లిప్యతే। యస్యాసావజడా సంవిత్స జీవ
న్ముక్త ఉచ్యతే । రాగద్వేషౌ సుఖం దుఃఖం ధర్మాధర్మౌ ఫలాఫలే। యః క
రోత్యనపేక్ష్యైవ స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే । మౌనవాన్నిరహంభావో నిర్మా
నో ముక్తమత్సరః । యః కరోతి గతోద్వేగః స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే । సర్వత్ర
విగతస్నేహో యః సాక్షివదవస్థితః। నిరిచ్ఛో వర్తతే కార్యే స జీవన్ముక్త
ఉచ్యతే। యేన ధర్మమధర్మం చ మనోమననమీహితం । సర్వమంతః పరిత్య
క్తం స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। యావతీ దృశ్యకలనా సకలేయం విలోక్యతే। సా
యేన సుష్ఠు సంత్యక్తా స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। కట్వామ్లలవణం తిక్తమమృష్టం
మృష్టమేవ చ । సమమేవ చ యో భుంక్తే స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే । జరామర
ణమాపచ్చ రాజ్యం దారిద్ర్యమేవ చ । రమ్యమిత్యేవ యో భుంక్తే స జీవన్ము
క్త ఉచ్యతే। ధర్మాధర్మౌ సుఖం దుఃఖం తథా మరణజన్మనీ। ధియా యేన
సుసంత్యక్తం స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। ఉద్వేగానందరహిత సమయా స్వచ్ఛ
యా ధియా । న శోచతే న చోదేతి స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే । సర్వేచ్ఛాః సకలా
శ్శంకాః సర్వేహాః సర్వనిశ్చయాః। ధియా యేన పరిత్యక్తాస్స జీవన్ముక్త ఉ
చ్యతే। జన్మస్థితివినాశేషు సోదయాస్తమయేషు చ। సమమేవ మనో యస్య
స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। న కించన ద్వేష్టి తథా న కించదపి కాంక్షతి । భుంక్తే యః
ప్రకృతాన్భోగాన్ స జీవన్ముక్త ఉచ్యతే। శాంతసంసారకలనః కలావా

నపినష్రాశః । యస్సచిత్తోపినిశ్చిత్తస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే । యస్సమస్తార్థజాలేషువ్యవహార్యపినిస్స్పృహః। పరార్థేష్వివపూర్ణాత్మాసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। జీవన్ముక్తిపదంత్యక్త్వాస్వదేహేకాలసాత్కృతే। విశత్యదేహముక్తత్వంపవనోస్పందతామివ। విదేహముక్తోనోదేతినాస్తమేతి నశామ్యతి। నసన్నాసన్నదూరస్థోనచాహంనచనేతరః । తతస్స్తిమితగంభీరంనతేజోనతమస్తతం। అనాఖ్యమనభివ్యక్తంసత్కించిదవశిష్యతే। నశూన్యంనాపిచాకారంనదృశ్యంనాపిదర్శనం। నచభూతపదార్థౌఘః సదనంతతయాస్థితం। కిమప్యవ్యపదేశాత్మా పూర్ణాత్పూర్ణతరాకృతిః । నసన్నాసన్నసదసన్నాభావో భావనంనచ। చిన్మాత్రంచైత్యరహితమనంతమజరంశివం। అనాదిమధ్యపర్యంతంయదనాదినిరామయం । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యానాంమధ్యేయద్దర్శనంస్మృతం । నాతఃపరతరంకించిన్నిశ్చయోస్త్యపరోమునే। స్వయమేవత్వయాజ్ఞాతంగురుతశ్చపునశ్శ్రుతం। స్వసంకల్పవశాద్బద్ధోనిస్సంకల్పాద్విముచ్యతే। తేనత్వయాస్వయంజ్ఞాతంజ్ఞేయంయస్యమహాత్మనః। భోగేభ్యోహ్యరతిర్జాతాదృశ్యాద్వాసకలాదిహ । ప్రాప్తం ప్రాప్తవ్యమఖిలం భవతా పూర్ణచేతసా । స్వరూపేతపసిబ్రహ్మన్ ముక్తస్త్వం భ్రాంతిముత్సృజ । అతిబాహ్యంతథాబాహ్యమంతరాభ్యంతరంధియః । శుకపశ్యన్నపశ్యేస్త్వం సాక్షీసంపూర్ణకేవలః। విశశ్రామశుకస్తూష్ణీం స్వస్థేపరమవస్తుని । వీతశోకభయాయాసో నిరీహశ్ఛిన్నసంశయః । జగామశిఖరంమేరోః సమాధ్యర్థమఖండితం। తత్రవర్షసహస్రాణినిర్వికల్పసమాధినా। దేశేస్థిత్వాశశామాసా వాత్మన్యస్నేహదీపవత్ ॥ వ్యపగతకలనాకలంకశుద్ధస్స్వయమమలాత్మని పావనేపదేసౌ। సలిలకణఇవాంబుధౌమహాత్మా విగలితవాసనమేకతాం జగామేతి మహోపనిషత్ ॥

ఇతిద్వితీయోధ్యాయః॥

నిదాఘోనామమునిరాట్ప్రాప్తవిద్యశ్చబాలకః । విహృతస్తీర్థయాత్రార్థంపిత్రానుజ్ఞాతవాన్స్వయం। సార్ధత్రికోటితీర్థేషు

స్నాత్వా గృహముపాగతః । సోఽదంతం కథయామాస బుభుజే న త్వామ
హాయశాః । సార్ధం త్రికోటితీర్థేషు స్నానపుణ్యప్రభావతః । ప్రాప్య
భూర్లోకో మనసి మేఽపి చారిస్సోఽయమీదృశః । జాయతే మ్రియతే లోకో
మ్రియతే జననాయ చ । అస్థిరాస్సర్వ ఏవేమే సచరాచరచేష్టితాః । స
ర్వాపదాం పదం పాపా భావా విభవభూమయః । అయశ్శలాకాసదృశాః
పరస్పరమసంగినః । శ్లిష్యంతే కేవలా భావా మనఃకల్పనయానయా । భావే
ష్వరతిరాయాతా పథికస్య మరుష్వివ । శామ్యతీదం కథం దుఃఖ మితిత
ప్తాస్మి చేతసా । చింతానిచయచక్రాణి నానందాయ ధనాని మే । సంప్ర
సూతకళత్రాణి గృహాణ్యుగ్రాపదామివ । ఇయమస్మిం స్థితోదారా స్సం
సారే పరిపేలవా । శ్రీర్మునే పరిమోహాయ సాపి నూనం న శర్మదా । ఆ
యుః పల్లవకోణాగ్ర లంబాంబుకణభంగురం । ఉన్మత్తమివ సంత్యజ్య యా
త్యకాండే శరీరకం । విషయాశీవిషాసంగ పరిజర్జరచేతసాం । అప్రౌ
ఢాత్మవివేకానా మాయురాయాసకారణం । యుజ్యతే వేష్టనం వాయో
రాకాశస్య చ ఖండనం । గ్రథనం చ తరంగాణా మాస్థానాయుషి యుజ్యతే ।
ప్రాప్యం సంప్రాప్యతే యేన భూయో యేన న శోచ్యతే । పరాయా నిర్వృ
తేః స్థానం య త్తజ్జీవితముచ్యతే । తరవోఽపి హి జీవంతి జీవంతి మృగపక్షిణః ।
స జీవతి మనో యస్య మననేనోపజీవతి । జాతా స్తఏవ జగతి జంతవస్సా
ధుజీవితాః । యే పునర్నేహ జాయంతే శేషా జరఠగర్దభాః । భారో వివే
కినశ్శాస్త్రం భారో జ్ఞానం చ రాగిణః । అశాంతస్య మనో భారం భారో
నాత్మవిదో వపుః । అహంకార వశాదాప దహంకారా ద్దురాధయః ।
అహంకారవశాదేహో నాహంకారాత్పరో రిపుః । అహంకారవశాద్యద్య
న్మయా భుక్తం చరాచరం । తత్తత్సర్వమవస్త్వేవ వస్త్వహంకారరిక్త
తా । ఇతశ్చేతశ్చ సువ్యగ్రం వ్యర్థమేవాభిధావతి । మనో దూరతయా
యాతి గ్రామే కౌలేయకో యథా । క్రూరేణ జడతాం యాతః తృష్ణాభా
ర్యానుగామినా । వశః కౌలేయకేనైవ బ్రహ్మన్ముక్తోఽస్మి చేతసా । అప్య
బ్ధిపానాన్మహత స్సుమేరూన్మూలనాదపి । అపి వహ్న్యశనాద్బ్రహ్మన్వి

మనశ్చిత్తనిగ్రహః। చిత్తం కారణమర్థానాం తస్మిన్సతి జగత్త్రయం । తస్మి
న్క్షీణే జగత్క్షీణం తచ్చికిత్స్యం ప్రయత్నతః । యాం యామహం మునిశ్రే
ష్ఠ సంశ్రయామి గుణశ్రియం । తాం తాం కృంతతి మే తృష్ణా తంత్రీమివ కు
మూషికా । పదం కరోత్యలంఘ్యేపి తృప్తా విఫలమీహతే । చిరం తిష్ఠతి
నైకత్ర తృష్ణా చపలమర్కటీ । క్షణమాయాతి పాతాళం క్షణం యాతి న
భఃస్థలం । క్షణం భ్రమతి దిక్కుంజే తృష్ణా హృత్పద్మషట్పదీ । సర్వసంసా
రదుఃఖానాం తృష్ణైకా దీర్ఘదుఃఖదా । అంతఃపురస్థమపి యా యోజయ
త్యతిసంకటే । తృష్ణావిషూచికామంత్రశ్చింతాత్యాగో హి స ద్విజ । స్తో
కేనానందమాయాతి స్తోకేనాయాతి ఖేదతాం । నాస్తి దేహసమః శో
చ్యో నీచో గుణవివర్జితః । కళేబరమహంకార గృహస్థస్య మహాగ్రహం ।
లుఠత్వభ్యేతు వా స్థైర్యం కిమనేన గురో మమ । పంక్తిబద్ధేంద్రియపశుం వ
ల్గత్తృష్ణాగ్రహాంగణం । చిత్తభృత్యజనాకీర్ణం నేష్టం దేహగృహం మమ ।
జిహ్వామర్కటికాక్రాంతవదనద్వారభీషణం । దృష్టదంతాస్థిశకలం నేష్టం
దేహగృహం మమ । రక్తమాంసమయస్యాస్య సబాహ్యాభ్యంతరే మునే ।
నాశైకధర్మిణో బ్రూహి కైవ కాయస్య రమ్యతా । తటిత్సు శరదభ్రేషు
గంధర్వనగరేషు చ । స్థైర్యం యేన వినిర్ణీతం స విశ్వసితు విగ్రహే । శైశ
వే గురుతో భీతిః మాతృతః పితృతస్తథా । జనతో జ్యేష్ఠబాలాచ్చ శైశవం
భయమందిరం । స్వచిత్తబిలసంస్థేన నానావిభ్రమకారిణా । బలాత్కా
మపిశాచేన వివశః పరిభూయతే । దాసాః పుత్రాః స్త్రియశ్చైవ బాంధ
వాః సుహృదస్తథా । హసంత్యున్మత్తకమివ నరం వార్ధకకంపితం । దై
న్యదోషమయీ దీర్ఘా వర్ధతే వార్ధకే స్పృహా । సర్వాపదామేకస
ఖీ హృది దాహప్రదాయినీ । క్వచిద్వా విద్యతే యైషా సంసారే సుఖభావ
నా । ఆయుస్తంబమివాసాద్య కాలస్తామపి కృంతతి । తృణం పాంసుం మ
హేంద్రం చ సువర్ణం మేరుసర్షపం । ఆత్మంభరితయా సర్వమాత్మసా
త్కర్తుముద్యతః । కాలోఽయం సర్వసంహారీ తేనాక్రాంతం జగత్త్రయం ।

మాంసపాంచాలికాయాస్తు యంత్రలోలేంగపంజరే । స్నాయ్వస్థిగ్రంథిశాలిన్యా స్త్రియఃకిమివశోభనం । త్వఙ్మాంసరక్తబాష్పాంబుపృథక్కృత్వావిలోచనే । సమాలోకయరమ్యంచేత్ కింముధాపరిముహ్యసి । మేరుశృంగతటోల్లాసి గంగాజలరయోపమా । దృష్టాయస్మిన్స్తనేముక్తాహారస్యోల్లాసశాలితా । శ్మశానేషుదిగంతేషు సఏవలలనాస్తనః । శ్వభిరాస్వాద్యతేకాలే లఘుపిండఇవాంధసః । కేశకజ్జలధారిణ్యో దుఃస్పర్శాలోచనప్రియాః । దుష్కృతాగ్నిశిఖానార్యో దహంతితృణవన్నరం। జ్వలతాఅతిదూరేపి సరసాఅపినీరసాః । స్త్రియోహినరకాగ్నీనా మింధనంచారుదారుణం । కామనామ్నాకిరాతేన వికీర్ణాముగ్ధచేతసః । నార్యోనరవిహంగానా మంగబంధనవాగురాః। జన్మపల్వలమత్స్యానాంచిత్తకర్దమచారిణాం । పుంసాందుర్వాసనారజ్జు ర్నారీబడిశపిండికా। సర్వేషాందోషరత్నానాం సుసముద్గికయానయా । దుఃఖశృంఖలయానిత్య మలమస్తుమమస్త్రియా । యస్యస్త్రీతస్యభోగేచ్ఛానిస్త్రీకస్యక్వభోగభూః । స్త్రియంత్యక్త్వాజగత్త్యక్తంజగత్త్యక్త్వాసుఖీభవేత్ ।దిశోపినహిదృశ్యంతే దేశోప్యన్యోపదేశకృత్ । శైలాఅపివిశీర్యంతే శీర్యంతేతారకాఅపి । శుష్యంత్యపిసముద్రాశ్చ ధ్రువోప్యధ్రువజీవనః । సిద్ధాఅపివినశ్యంతి జీర్యంతేదానవాదయః । పరమేష్ఠ్యపినిష్ఠావాన్హీయతేహరిరప్యజః। భవోప్యభావమాయాతి జీర్యంతేవైదిగీశ్వరాః॥ బ్రహ్మావిష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ సర్వావాభూతజాతయః । నాశమేవానుధావంతి సలిలానీవబాడబం । ఆపదఃక్షణమాయాంతిక్షణమాయాంతిసంపదః॥ క్షణంజన్మాథమరణం సర్వంనశ్వరమేవతత్ । అశూరేణహతాశ్శూరా ఏకేనాపిశతంహతం । విషంవిషయవైషమ్యం నవిషంవిషముచ్యతే । జన్మాంతరఘ్నావిషయా ఏకజన్మహరంవిషం । ఇతిమేదోషదావాగ్నిదగ్ధే సంప్రతిచేతసి । స్ఫురంతిహిన భోగాశా మృగతృష్ణాసరస్స్వపి । అతోమాంబోధయాశుత్వంతత్త్వజ్ఞానేనవైగురో। నోచేన్మౌనంసమాస్థాయ నిర్మానోగతమత్సరః । భావయన్మనసావిష్ణుం లిపికర్మాపితోపమ ఇతి మహోపనిషత్ ॥ ॥ఇతితృతీయోఽధ్యాయః॥

నిదాఘ తవ నాస్త్యన్యత్ జ్ఞేయం జ్ఞానవతాం వర । ప్రజ్ఞయా త్వం విజానాసి ఈశ్వరానుగృహీతయా । చిత్తమాలిన్యసంజాతం మార్జయామి భ్రమం మునే । మోక్షద్వారే ద్వారపాలాశ్చత్వారః పరికీర్తితాః । శమో విచారస్సంతోషశ్చతుర్థస్సాధుసంగమః । ఏకం వా సర్వయత్నేన సర్వముత్సృజ్య సంశ్రయేత్ । ఏకస్మిన్వశగే యాంతి చత్వారోఽపి వశం గతాః । శాస్త్రైస్సజ్జనసంపర్కపూర్వకైశ్చ తపోదమైః । ఆదౌ సంసారముక్త్యర్థం ప్రజ్ఞామేవాభివర్ధయేత్ । స్వానుభూతేశ్చ శాస్త్రస్య గురోశ్చైవైకవాక్యతా । యస్యాభ్యాసేన తేనాత్మా సతతం చావలోక్యతే । సంకల్పాశానుసంధానవర్జనం చేత్ప్రతిక్షణం । కరోషి తదచిత్తత్వం ప్రాప్త ఏవాసి పావనం । చేతసో యదకర్తృత్వం తత్సమాధానమీరితం । తదేవ కేవలీభావం సా శుభా నిర్వృతిః పరా । చేతసా సంపరిత్యజ్య సర్వభావాత్మభావనాం । యథా తిష్ఠసి తిష్ఠ త్వం మూకాంధబధిరోపమః । సర్వం ప్రశాంతమజమేకమనాదిమధ్యమాభాస్వరం స్వదనమాత్రమచైత్యచిహ్నం । సర్వం ప్రశాంతమితి శబ్దమయీ చ దృష్టిర్బోధార్థమేవ హి ముధైవ తదోమితీదం । సర్వం కించిదిదం దృశ్యం దృశ్యతే చ జగద్గతం । చిన్నిష్పందాంశమాత్రత్వం నాన్యదస్తీతి భావయ । నిత్యప్రబుద్ధచిత్తస్త్వం కుర్వన్వాపి జగత్క్రియాం । ఆత్మైకత్వం విదిత్వా త్వం తిష్ఠాక్షుబ్ధమహాబ్ధివత్ । తత్త్వావబోధ ఏవాసౌ వాసనాతృణపావకః । ప్రోక్తస్సమాధిశబ్దేన న తు తూష్ణీమవస్థితిః । నిరిచ్ఛే సంస్థితే రత్నే యథా లోకః ప్రవర్తతే । సత్తామాత్రే పరే తత్త్వే తథైవాయం జగద్గణః । అతశ్చాత్మని కర్తృత్వమకర్తృత్వం చ వై మునే । నిరిచ్ఛత్వాదకర్తాసౌ కర్తా సన్నిధిమాత్రతః । తే ద్వే బ్రహ్మణి విందేత కర్తృతాకర్తృతే మునే । యత్రైవైష చమత్కారస్తమాశ్రిత్య స్థిరో భవ । తస్మాన్నిత్యమకర్తాహమితి భావనయేద్ధయా । పరమామృతనామ్నీ సా సమతైవావశిష్యతే । నిదాఘ శ్రుణు సత్వస్థా జాతా భువి మహాగుణాః । తే నిత్యమేవాభ్యుదితా ముది

శాఃఖఇవేందవః । నాపదిగ్లానిమాయాంతి నిశిహేమాంబుజంయథా
నేహంతేప్రకృతాదన్యద్రమంతేశిష్టవర్త్మని । అకృత్రైవవిరాజంతే మై
త్ర్యాదిగుణవృత్తిభిః । సమాస్సమరసాస్సౌమ్యాస్సతతం సాధువృత్తయః
అబ్ధివద్ధృతమర్యాదాభవంతివిశదాశయాః । నియతిం నవిముంచంతిమ
హాంతోభాస్కరాఇవ । కోఽహంకథమిదంచేతి సంసారమలమాతతం
ప్రవిచార్యప్రయత్నేనప్రాజ్ఞేనసహసాధునా । నాకర్మసు నియోక్తవ్యం
నానార్యేణసహావసేత్ । ద్రష్టవ్యస్సర్వసంహర్తానమృత్యురవహేళయా ।
శరీరమస్థిమాంసంచత్యక్త్వారక్తాద్యశోభనం । భూతముక్తావలీతంతుంచిన్మా
త్ర మవలోకయేత్ । ఉపాదేయాను పతనం హేయై కాంత విసర్జ
నం । యదేతన్మనసోరూపంతద్బాహ్యంవిద్ధినేతరత్ । గురుశాస్త్రోక్తమా
ర్గేణస్వానుభూత్యాచచిద్ఘనే । బ్రహ్మైవాహ మితిజ్ఞాత్వా వీతశోకో
భవేన్మనిః । యత్రనిశితాసితశతపాతనముత్పలతాడనవత్సోఢవ్యమగ్నిదా
హోహిమసేచన మివాంగారావర్తనం చందన చర్చేవ నిరవధినా
రాచనికరపాతోనిదాఘ వినోదనధారాగృహశీకరవర్షణమివ స్వశిర
శ్ఛేదస్సుఖనిద్రేవమూకీకరణ మాననముద్రేవబాధిర్యం మహానుపచయ
ఇవేదం నావహేళనయా భవితవ్యమేవం దృఢవైరాగ్యాద్బోధోభవతి ।
గురువాక్యసముద్భూతస్వానుభూత్యాతిశుద్ధయా । యస్యాభ్యాసేనతే
నాత్మాసతతంచావలోక్యతే । వినష్టదిగ్భ్రమస్యాపియథాపూర్వం విభా
తిదిక్ । తథావిజ్ఞానవిధ్వస్తంజగన్నాస్తీతిభావయ । నధనాన్యుపకుర్వం
తినమిత్రాణినబాంధవాః । నకాయక్లేశవైధుర్యం నతీర్థాయతనాశ్రయః
కేవలంతన్మనోమాత్రజయేనాసాద్యతేపదం । యానిదుఃఖాని యాతృ
ష్ణాదుస్సహాయేదురాధయః । శాంతచేతస్సుతత్సర్వం తమోర్కేష్వివన
శ్యతి । మాతరీవపరంయాంతివిషమాణిమృదూనిచ । విశ్వాసమిహ భూ
తానిసర్వాణిశమశాలిని । నరసాయనపానేననలక్ష్మ్యాలింగితేనచ । నత
థాసుఖమాప్నోతిశమేనాంతర్యథాజనః । శ్రుత్వాస్పృష్ట్వాచభుక్త్వాచదృ
ష్ట్వాజ్ఞాత్వాశుభాశుభం । నహృష్యతిగ్లాయతియః సశాంతఇతికథ్యతే । తు

హారకర బింబాభ్యం మనో యస్య నిరాకులం। మరణోత్సవయుద్ధేషు సశా
న్త ఇతి కథ్యతే॥ తపస్విషు బహుజ్ఞేషు యాజకేషు నృపేషు చ। బలవత్సు గుణా
ఢ్యేషు శమవానేవ రాజతే। సంతోషామృతపానేన యే శాంతాస్తృప్తిమా
గతాః॥ ఆత్మారామా మహాత్మానస్తే మహాపదమాగతాః॥ అప్రాప్తం హి పరి
త్యజ్య సంప్రాప్తే సమతాం గతః॥ అదృష్టఖేదాఖేదో య స్సంతుష్ట ఇతి కథ్యతే।
నాభినందత్యసంప్రాప్తం ప్రాప్తం భుంక్తే యథేప్సితం। యస్స సౌమ్యసమా
చార స్సంతుష్ట ఇతి కథ్యతే । రమతే ధీర్యథాప్రాప్తే సాధ్వీవాంతఃపురాజి
రే। సా జీవన్ముక్తతోదేతి స్వరూపానందదాయినీ । యథాక్షణం యథా
శాస్త్రం యథా దేశం యథాసుఖం। యథాసంభవసత్సంగమిమం మో
క్షపథక్రమం। తావద్విచారయేత్ప్రాజ్ఞో యావద్విశ్రాంతిమాత్మని॥ తు
ర్యావిశ్రాంతియుక్తస్య నివృత్తస్య భవార్ణవాత్ । జీవతో జీవతశ్చై
వ గృహస్థస్యాథవా యతేః। నాకృతేనకృతేనార్థో న శ్రుతిస్మృతివిభ్రమైః
నిర్మందర ఇవాంభోధిస్సతిష్ఠతి యథాస్థితః। సర్వాత్మవేదనం శుద్ధం య
దోదేతి తదాత్మకం। భాతి ప్రసృత దిక్కాలబాహ్యం చిద్రూపదేహకం।
ఏవమాత్మా యథా యత్ర సముల్లాసముపాగతః। తిష్ఠత్యాశు తదా తత్ర
తద్రూపశ్చ విరాజతే। యదిదం దృశ్యతే సర్వం జగత్ స్థావరజంగమం।తత్సు
షుప్తావివ స్వప్నః కల్పాంతే ప్రవినశ్యతి । ఋతమాత్మా పరం బ్రహ్మ సత్య
మిత్యాదికాబుధైః। కల్పితా వ్యవహారార్థం యస్య సంజ్ఞా మహాత్మనః॥
యథా కటక శబ్దార్థః పృథగ్భావో న కాంచనాత్ । న హేమ కటకాత్తద్వ
జ్జగచ్ఛబ్దార్థతా పరే। తేనేయమింద్రజాలశ్రీర్జాగతీ ప్రవితన్యతే । ద్రష్టు
ర్దృశ్యస్య సత్తాంతర్బంధ ఇత్యభిధీయతే। ద్రష్టా దృశ్యవశాద్బద్ధో దృ
శ్యాభావే విముచ్యతే । జగత్త్వమహమిత్యాది సర్గాత్మా దృశ్య ముచ్యతే।
మనసైవేంద్రజాలశ్రీర్జాగతీ ప్రవితన్యతే । యావదేతత్సంభవతి తావ
న్మోక్షో న విద్యతే । బ్రహ్మణా తన్యతే విశ్వం మనసైవ స్వయంభువా।మ
నోమయమతో విశ్వం యన్నామ పరిదృశ్యతే । న బాహ్యే నాపి హృదయే
సద్రూపం విద్యతే మనః। యదర్థప్రతిభానం తన్మన ఇత్యభి ధీయతే । సంక

ల్పనంమనోవిద్ధి సంకల్పస్తన్నవిద్యతే । యత్రసంకల్పనంతత్రమనోఽస్తి
త్యవగమ్యతాం । సంకల్పమనసీభిన్నేనకదాచనకేనచిత్ । సంకల్పజా
తేగళితేస్వరూపమవశిష్యతే। అహంత్వంజగదిత్యాదౌ ప్రశాంతేదృశ్య
సంభ్రమే । స్యాత్తాదృశీకేవలతాదృశ్యేసత్తాముపాగతే। మహాప్రళ
యసంపత్తౌహ్యసత్తాంసముపాగతే । అశేషదృశ్యసర్గాదౌ శాంతమే
వావశిష్యతే । అస్త్యనస్తమితోభాస్వా నజోదేవోనిరామయః। సర్వ
దాసర్వకృత్సర్వః పరమాత్మేత్యుదాహృతః । యతోవాచో నివర్తంతే
యో ముక్తైరవగమ్యతే। యస్యచాత్మాదికాస్సంజ్ఞాఃకల్పితానస్వభావతః
చిత్తాకాశం చిదాకాశ మాకాశంచతృతీయకం। ద్వాభ్యాంశూన్యతరంవి
ద్ధిచిదాకాశంమహామునే। దేశాద్దేశాంతరప్రాప్తౌసంవిదో మధ్యమేవయ
త్ ।నిమేషేణచిదాకాశంతద్విద్ధిమునిపుంగవ।తస్మిన్నిరస్తనిశ్శేష సంకల్ప
స్థితిమేషిచేత్ । సర్వాత్మకంపదంశాంతం తదాప్రాప్నోష్యసంశయః।ఉ
దితౌదార్యసౌందర్య వైరాగ్యరసగర్భిణీ। ఆనందస్యందినీయైషాసమా
ధిరభిధీయతే । దృశ్యాసంభవబోధేన రాగద్వేషాదితానవే। రతిర్బలో
దితాయాసౌసమాధిరభిధీయతే। దృశ్యాసంభవబోధోహి జ్ఞానంజ్ఞేయం
చిదాత్మకం । తదేవకేవలీభావం తతోఽన్యత్సకలంమృషా। మత్తైరావ
తోబద్ధస్సర్షపీకోణకోటరే। మశకేనకృతంయుద్ధం సింహౌఘైరణు
కోటరే। పద్మాక్షేస్థాపితోమేరు ర్నిగీర్ణోభృంగసూనునా । నిదాఘవి
ద్ధితాదృక్త్వం జగదేతద్భ్రమాత్మకం। చిత్తమేవహిసంసారో రాగా
దిక్లేశదూషితం। తదేవతైర్వినిర్ముక్తం భవాంతఇతికథ్యతే । మనసా
భావ్యమానోహి దేహతాంయాతిదేహకః। దేహవాసనయాముక్తో దే
హధర్మైర్నలిప్యతే। కల్పంక్షణీకరోత్యంతః క్షణంనయతికల్పతాం। మ
నోవిలాసస్సంసార ఇతిమేనిశ్చితామతిః। నావిరతో దుశ్చరితా న్నా
శాంతో నాసమాహితః । నాశాంతమానసోవాపి ప్రజ్ఞానేనైనమాప్ను
యాత్ । తద్బ్రహ్మానందమద్వంద్వం నిర్గుణంసత్యచిద్ఘనం । విదిత్వా
స్వాత్మనోరూపం నబిభేతికదాచన । పరాత్పరం యన్మహతోమహాం

తం స్వరూపతేజోమయశాశ్వతంశివం । కవింపురాణం పురుషంసనాత
నం సర్వేశ్వరంసర్వసురైరుపాస్యం । అహంబ్రహ్మేతినియతం మోక్ష
హేతుర్మహాత్మనాం । ద్వేపదేబంధమోక్షాయ నిర్మమేతిమమేతిచ । మ
మేతిబధ్యతేజంతు ర్నిర్మమేతివిముచ్యతే । జీవేశ్వరాదిరూపేణ చేత
నాచేతనాత్మకం । ఈక్షణాదిప్రవేశాంతా సృష్టిరీశేనకల్పితా । జాగ్ర
దాదివిమోక్షాంత స్సంసారోజీవకల్పితః । త్రిణాచికాదియోగాంతా
ఈశ్వరభ్రాంతిమాశ్రితాః । లోకాయతాదిసాంఖ్యాంతా జీవవిభ్రాంతి
మాశ్రితాః । తస్మాన్ముముక్షుభి ర్నైవ మతిర్జీవేశ వాదయోః ।
కార్యాకింతుబ్రహ్మతత్త్వం నిశ్చలేన విచార్యతాం । అవిశేషేణ
సర్వంతు యఃపశ్యతిచిదన్వయాత్ । సఏవసాక్షాద్విజ్ఞానీ సశివస్సహరి
ర్విధిః । దుర్లభోవిషయత్యాగోదుర్లభంతత్త్వదర్శనం । దుర్లభా
సహజావస్థాసద్గురోఃకరుణాంవినా । ఉత్పన్నశక్తిబోధస్య త్యక్తనిశ్శేష
కర్మణః । యోగినస్సహజావస్థా స్వయమేవోపజాయతే । యదాహ్యే
వైషఏతస్మిన్నల్పమప్యంతరంనరః । విజానాతి తదాతస్యభయంస్యాన్నా
త్రసంశయః । సర్వగంసచ్చిదానందం జ్ఞానచక్షుర్నిరీక్షతే । అజ్ఞానచ
క్షుర్నేక్షేత భాస్వంతంభానుమంధవత్ । ప్రజ్ఞానమేవతద్బ్రహ్మసత్యప్ర
జ్ఞానలక్షణం । ఏవంబ్రహ్మపరిజ్ఞానా దేవమర్త్యో మృతోభవేత్ । భిద్య
తేహృదయగ్రంథి శ్ఛిద్యంతేసర్వసంశయాః । క్షీయంతే చాస్యకర్మా
ణి తస్మిందృష్టేపరావరే । అనాత్మతాంపరిత్యజ్యనిర్వికారోజగత్స్థితౌ ।
ఏకనిష్ఠతయాంతస్థ స్సంవిన్మాత్రపరోభవ । మరుభూమౌ జలంసర్వం
మరుభూ మాత్ర మేవతత్ । జగత్త్రయ మిదం సర్వం చిన్మాత్రం
స్వవిచారతః । లక్ష్యాలక్ష్య గతిం త్యక్త్వా యస్తిష్ఠేత్కేవలాత్మ
నా । శివఏవస్వయంసాక్షా దయం బ్రహ్మవిదుత్తమః । అధిష్ఠానమనౌ
పమ్య మవాఙ్మానసగోచరం । నిత్యంవిభుంసర్వగతం సుసూక్ష్మంచతద
వ్యయం । సర్వశక్తే ర్మహేశస్య విలాసోహి మనోజగత్ । సంయ
మాసంయమాభ్యాంచ సంసారంశాంతిమన్వగాత్ । మనోవ్యాధేశ్చి

కిత్సార్థ ముపాయంకథయామి తే। యత్త్రత్స్వాభిమతంవస్తు తత్త్యజన్మో
క్షమశ్నుతే। స్వాయత్తమేకాంతహితం స్వేప్సితత్యాగవేదనం। యస్య
దుష్కరతాంయాతం ధిక్తంపురుషకీటకం। స్వపౌరుషైకసాధ్యేన స్వే
ప్సితత్యాగరూపిణా। మనఃప్రశమమాత్రేణ వినానాస్తిశుభాగతిః। అసం
కల్పనశస్త్రేణ ఛిన్నంచిత్తమిదంయదా। సర్వంసర్వగతంశాంతంబ్రహ్మ
సంపద్యతేతదా। భవభావనయాముక్తో యుక్తఃపరమయాధియా। ధార
యాత్మానమవ్యగ్రో గ్రస్తచిత్తంచితఃపదం। పరంపౌరుష మాశ్రిత్యనీ
త్వాచిత్తమచిత్తతాం। ధ్యానతోహృదయాకాశేచితిచిచ్చక్రధారయా।
మనోమారయనిశ్శంకంత్వాంప్రబధ్నంతినారయః। అయంసోహమిదం
తన్మేఏతావన్మాత్రకంమనః। తదభావనమాత్రేణ దాత్రేణేవ విలూయ
తే। ఛిన్నాభ్రమండలంవ్యోమ్నియథాశరదిధూయతే। వాతేవా కల్ప
కేనైవతథాంతర్ధూయతేమనః। కల్పాంతపవనావాంతు యాంతుచై
కత్వమర్ణవాః। పతంతుద్వాదశాదిత్యానాస్తినిర్మనసఃక్షతిః। అసం
కల్పనమాత్రైకసాధ్యేసకలసిద్ధిదే। అసంకల్పాదిసామ్రాజ్యేతిష్ఠావష్ట
బ్ధతత్పదః। నహిచంచలతాహీనం మనఃక్వచనదృశ్యతే। చంచలత్వంమ
నోధర్మోవహ్నేర్ధర్మో యథోష్ణతా। ఏషాహిచంచలాస్పందశక్తి
శ్చిత్తత్వసంస్థితా। తాంవిద్ధిమానసీంశక్తింజగదాడంబరాత్మికాం। య
త్తుచంచలతాహీనంతన్మనోమృతముచ్యతే। తదేవచతపశ్శాస్త్రసిద్ధాం
తేమోక్షఉచ్యతే। తస్యచంచలతాయైషాత్వవిద్యావాసనాత్మికా। వా
సనాపరనామ్నీతాంవిచారేణవినాశయ। పౌరుషేణప్రయత్నేనయస్మి
న్నేవపదేమనః। యోజ్యతేతత్పదంప్రాప్యనిర్వికల్పోభవానఘ। అతః
పౌరుషమాశ్రిత్యచిత్తమాక్రమ్యచేతసా। విశోకంపదమాలంబ్య నిరాతం
కఃస్థిరోభవ। మనఏవసమర్థంహిమనసోదృఢనిగ్రహే। అరాజకస్సము
ర్థస్స్యాద్రాజ్ఞోనిగ్రహకర్మణి। తృష్ణాగ్రాహగృహీతానాంసంసారార్ణవ
పాతినాం। ఆవర్తైరూహ్యమానానాం దూరంస్వమనఏవనౌః। మనసై
వమనశ్ఛిత్వా పాశంపరమబంధనం। భవాదుత్తారయాత్మానం నాసౌ

ఏన్యేనతార్యతే। యయోదేతిమనోనామ్నీ వాసనావాసితాంతరా।
తాంతాంపరిహరేత్ప్రాజ్ఞస్తతోవిద్యాక్షయోభవేత్ ।భోగైకవాస
నాంత్యక్త్వానిర్వికల్పస్సుఖీభవ। ఏషఏవమనోనాశస్త్వవిద్యానాశఏవ
చ। యత్తత్సంవేద్యతేకించిత్తత్రాస్థా పరిమార్జనం। అనాస్థైవహిని
ర్వాణం దుఃఖమాస్థాపరిగ్రహః। అవిద్యావిద్యమానైవ నష్టప్రజ్ఞైషుదృ
శ్యతే। నామ్నైవాంగీకృతాకారా సమ్యక్ప్రాజ్ఞస్యసాకుతః। తావత్సం
సారభృగుషు స్వాత్మనాసహదేహినం। ఆందోళయతి నీరంధ్రం దుఃఖ
కంటకశాలిషు। అవిద్యాయావదస్యాస్తు నోత్పన్నాక్షయకారిణీ। స్వ
యమాత్మావలోకేచ్ఛా మోహసంక్షయకారిణీ। అస్యాఃపరంప్రపశ్యం
త్యాః స్వాత్మనాశఃప్రజాయతే। దృష్టేసర్వగతేబోధే స్వయంహ్యేషా
విలీయతే। ఇచ్ఛామాత్రమవిద్యేయం తన్నాశో మోక్షఉచ్యతే। సచా
సంకల్పమాత్రేణ సిద్ధోభవతివైమునే। మనాగపిమనోవ్యోమ్ని వాసనా
రజనీక్షయే। కాళికాతనుతామేతి చిదాదిత్యప్రకాశనాత్। చైత్యానుపా
తరహితం సామాన్యేనచసర్వగం। యచ్చిత్తత్వమనాఖ్యేయం సఆత్మా
పరమేశ్వరః। సర్వంచఖల్విదంబ్రహ్మనిత్యచిద్ఘనమక్షతం। కల్పనాన్యా
మనోనామ్నీ విద్యతేనహికాచన। నజాయతేనమ్రియతే కించిదత్రజగ
త్త్రయే।నచభావవికారాణాం సత్తాక్వచనవిద్యతే। కేవలంకేవలాభా
సం సర్వసామాన్యమక్షతం। చైత్యానుపాతరహితం చిన్మాత్రమిహవి
ద్యతే। తస్మిన్నిత్యేతతేశుద్ధే చిన్మాత్రేనిరుపద్రవే। శాంతేసమ సమా
భోగే నిర్వికారేచిదాత్మని। యైషాస్వభావాభిమతం స్వయంసంకల్ప్య
ధావతి। చిచ్చైత్యంస్వయమమ్లానంమననాన్మనఉచ్యతే। అతస్సంకల్ప
సిద్ధేయం సంకల్పేనైవనశ్యతి। నాహంబ్రహ్మేతిసంకల్పాత్సుదృఢాద్బ
ధ్యతేమనః। సర్వంబ్రహ్మేతిసంకల్పాత్సుదృఢాన్ముచ్యతేమనః। కృశో
హందుఃఖబద్ధోహం హస్తపాదాదిమానహం। ఇతిభావానురూపేణ
వ్యవహారేణబధ్యతే। నాహం దుఃఖీనమేదేహో బంధఃకోస్యాత్మని
స్థితః। ఇతిభావానురూపేణ వ్యవహారేణముచ్యతే। నాహంమాంసంన

చాస్తి నిదేహాదన్యస్య పరో క్ష్యతామ్ । ఇతి నిశ్చితవానంతః క్షీణావిద్యో విము
చ్యతే । కల్పితేయమవిద్యేయం అనాత్మన్యాత్మభావనాత్ । పరం పౌ
రుషమాశ్రిత్య యత్నాత్పరమయా ధియా । భోగేచ్ఛాం దూరతస్త్య
క్త్వా నిర్వికల్పస్సుఖీ భవ । మమ పుత్రో మమ ధనమహం సోఽయమిదం మమ ।
ఇతీయమింద్రజాలేన వాసనైవ విపల్గతి । మాభవాజ్ఞో భవజ్ఞస్త్వం జహి
సంసారభావనామ్ । అనాత్మన్యాత్మభావేన కిము జ్ఞవరోదిషి । కస్తవా
యం జడో మూకో దేహో మాంసమయోఽశుచిః । యదర్థం సుఖదుఃఖా
భ్యామవశః పరిభూయసే । అహో ను చిత్రం యత్సత్యం బ్రహ్మ తద్విస్మృ
తం నృణాం । తిష్ఠతస్తవ కార్యేషు మాస్తు రాగానురంజనం । అహో ను
చిత్రం పద్మోత్థైర్బద్ధాస్తంతుభిరద్రయః । అవిద్యమానయా విద్యాతయా
విశ్వం ఖలీకృతం । ఇదం తత్స్వమతాం యాతం తృణమాత్రం జగత్త్రయ మి
త్యుపనిషత్ ॥ ఇతి మహోపనిషది చతుర్థోఽధ్యాయః ॥

ఋభుః ॥ అథాపరం ప్రవక్ష్యామి శృణు తాత యథాతథం । అజ్ఞా
నభూస్సప్తపదా జ్ఞభూస్సప్తపదైవ హి । పదాంతరాణ్యసంఖ్యాని ప్రభ
వంత్యన్యథైతయోః । స్వరూపావస్థితిర్ముక్తిస్తద్భ్రంశోఽహంత్వవేద
నం । శుద్ధసన్మాత్రసంవిత్తేః స్వరూపాన్న చలంతి యే । రాగద్వేషాదయో
భావాస్తేషాం నాజ్ఞత్వసంభవః । యస్స్వరూపపరిభ్రంశశ్చేత్యార్థే చితి
మజ్జనం । ఏతస్మాదపరో మోహో న భూతో న భవిష్యతి । అర్థాదర్థాం
తరం చిత్తే యాతి మధ్యే తు యా స్థితిః । సా ధ్వస్తమననాకారా స్వరూపస్థితి
రుచ్యతే । సంశాంతసర్వసంకల్పా యా శిలావదవస్థితిః । జాగ్రన్నిద్రావిని
ర్ముక్తా సా స్వరూపస్థితిః పరా । అహంతాంశే క్షతే శాంతే భేదనిష్పంద చి
త్తతా । అజడా యా ప్రకచతి తత్స్వరూపమితీరితం । బీజజాగ్రత్తథా జా
గ్రన్మహాజాగ్రత్తథైవ చ । జాగ్రత్స్వప్నస్తథా స్వప్నః స్వప్నజాగ్రత్సు
షుప్తికం । ఇతి సప్తవిధో మోహః పునరేవ పరస్పరం । శ్లిష్టో భవత్యనేకా
గ్ర్యం శృణు లక్షణమస్య తు । ప్రథమం చేతనం యత్స్యాదనాఖ్యం నిర్మలం
చితః । భవిష్యచ్చిత్తజీవాదినామశబ్దార్థభాజనం । బీజరూపే స్థితం జా

గ్రద్బీజజాగ్రదుచ్యతే । ఏషాజ్ఞప్తిర్నవావస్థాత్వంజాగ్రత్సంస్థితింశృ
ణు । నవప్రసూతస్యపరాదయంచాహమిదంమమ । ఇతియఃప్రత్యయస్స్వ
స్థస్తజ్జాగ్రత్ప్రాగభావనాత్ । అయంసోఽహమిదంతన్మఇతిజన్మాంతరో
దితః । పీవరఃప్రత్యయఃప్రోక్తోమహాజాగ్రదితిస్ఫుటం । అరూఢ మథవా
రూఢంసర్వథాతన్మయాత్మకం । యజ్జాగ్రతో మనోరాజ్యం తజ్జాగ్ర
త్స్వప్నఉచ్యతే । ద్విచంద్రశుక్తికారూప్యమృగతృష్ణాదిభేదతః । అభ్యా
సంప్రాప్యజాగ్రత్తత్స్వప్నోనానావిధోభవేత్ । అల్పకాలం మయాదృ
ష్టమేతన్నోదేతియత్రహి । పరామర్శఃప్రబుద్ధస్య సస్వప్న ఇతికథ్యతే ।
చిరంసందర్శనాభావాదప్రఫుల్లంబృహద్వచః । చిరకాలానువృత్తిస్తు స్వ
ప్నోజాగ్రదివోదితః । స్వప్నజాగ్రదితిప్రోక్తంజాగ్రత్యపిపరిస్ఫురత్ । ష
డవస్థాపరిత్యాగేజడాజీవస్యయాస్థితిః । భవిష్యద్దుఃఖబోధాఢ్యాసౌషు
ప్తీసోచ్యతేగతిః । జగత్తస్యామవస్థాయామంతస్తమసిలీయతే । సప్తా
వస్థాఇమాఃప్రోక్తామయాఽజ్ఞానస్యవైద్విజ । ఏకైకాశతసంఖ్యాత్రనానా
విభవరూపిణీ । ఇమాంసప్తపదాంజ్ఞానభూమిమాకర్ణయానఘ । నాన
యాజ్ఞాతయాభూయో మోహపంకేనిమజ్జతి । వదంతిబహుభేదేన వాది
నో యోగభూమికాః । మమత్వభిమతానూనమిమాఏవశుభప్రదాః । అవ
బోధంవిదుర్జ్ఞానం తదిదంసాప్తభూమికం । ముక్తిస్తుజ్ఞేయ మిత్యుక్తా
భూమికాసప్తకాత్పరం । జ్ఞానభూమిశ్శుభేచ్ఛాఖ్యాప్రథమాసముదాహృ
తా । విచారణాద్వితీయాతుతృతీయాతనుమానసీ । సత్త్వాపత్తిశ్చతుర్థీ
స్యాత్తతోఽసంసక్తినామికా । పదార్థభావనాషష్ఠీసప్తమీతుర్యగాస్మృ
తా । ఆసామంతస్థితాముక్తిర్యస్యాంభూయోనశోచతి । ఏతాసాంభూ
మికానాంత్వమిదంనిర్వచనంశృణు । స్థితఃకింమూఢఏవాస్మి ప్రేక్షేఽహం
శాస్త్రసజ్జనైః । వైరాగ్యపూర్వమిచ్ఛేతిశుభేచ్ఛేత్యుచ్యతేబుధైః । శా
స్త్రసజ్జనసంపర్కవైరాగ్యాభ్యాసపూర్వకం । సదాచారప్రవృత్తిర్యా
ప్రోచ్యతేసావిచారణా । విచారణాశుభేచ్ఛాభ్యా మింద్రియార్థేష్వస
క్తా । యత్రసాతనుతామేతిప్రోచ్యతేతనుమానసీ । భూమికాత్రితయ

భ్యాసాద్విరక్తేరుదితేర్వశాత్ । సత్యాత్మనిస్థితేశుద్ధసత్త్వాపత్తిరుదా
హృతా । దశాచతుష్టయాభ్యాసాదసంసర్గఫలాతుయా । రూఢసత్త్వ
చమత్కారాత్ప్రోక్తాసంసక్తినామికా । భూమికాపంచకాభ్యాసాత్స్వ
త్మారామతయాదృఢం । అభ్యంతరాణాంబాహ్యానాంపదార్థానామభా
(వ)నాత్ । పరప్రయుక్తేనచిరంప్రయత్నేనావబోధనం । పదార్థభావనా
నామషష్ఠీభవతిభూమికా । భూమిషట్కచిరాభ్యాసాద్భేదస్యానుపలం
(భ)నాత్ । యత్స్వభావైకనిష్ఠత్వంసాజ్ఞేయాతుర్యగాగతిః । ఏషాహిజీ
వన్ముక్తేషుతుర్యావస్థేహవిద్యతే । విదేహముక్తివిషయంతుర్యాతీతమతః
పరం । యేనిదాఘమహాభాగాస్సప్తమీంభూమిమాగతాః । ఆత్మా రా
మామహాత్మానస్తేమహత్పదమాగతాః । జీవన్ముక్తానజీవంతిసుఖదుఃఖరస
తే । ప్రకృతేనాథకార్యేణకించిత్కుర్వంతివానవా । పార్శ్వస్థ బోధి
తాస్సంతఃపూర్వాచారక్రమాగతం । ఆచారమాచరంత్యేవ సుప్తబుద్ధవ
దుత్థితాః । భూమికాసప్తకంచైతద్ధీమతామేవగోచరం । ప్రాప్య జ్ఞాన
దశామేతాంపశుమ్లేచ్ఛాదయోపియే । సదేహావాప్యదేహావా తేముక్తా
నాత్రసంశయః । జ్ఞప్తిర్హిగ్రంథివిచ్ఛేదస్తస్మిన్సతివిముక్తతా । మృగతృ
ష్ణాంబుబుద్ధ్యాదిశాంతిమాత్రాత్మకస్త్వసౌ । యేతుమోహార్ణవాత్తీర్ణా
స్తైఃప్రాప్తంపరమంపదం । తేస్థితాహంతాత్మకాయత్రపరతానాస్తికాచన ।
స్వచిద్భావకలనానభావాభావగోచరా । సర్వంశాంతం నిరాలంబం
వ్యోమస్థంశాశ్వతంశివం । అనామయమనాభాసమనామకమకారణం ।
నసన్నాసన్నమధ్యాంతంనసర్వంసర్వమేవచ । మనోవచోభిరగ్రాహ్యం
పూర్ణాత్పూర్ణంసుఖాత్సుఖం । అసంవేదనమాశాంతమాత్మవేదనమా
తతం । సత్తాసర్వపదార్థానాంనాన్యాసంవేదనాదృతే । సంబంధే ద్రష్టృ
దృశ్యానాంమధ్యేదృష్టిర్హియద్వపుః । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాది వర్జితంతది
దంపదం । దేశాద్దేశంగతేచిత్తేమధ్యేయచ్చేతసోవపుః । అజాడ్య సంవి
న్మననంతన్మయోభవసర్వదా । అజాగ్రత్స్వప్ననిద్రస్య యత్తేరూపంస
నాతనం । అచేతనంచాజడంచతన్మయోభవసర్వదా । జడతాం వర్జయి

త్త్వైకంశిలాఘనంహృదయేహితత్ । అమనస్క స్వరూపంయ త్తన్మ
యోభవసర్వదా । చిత్తందూరేపరిత్యజ్య యోఽసిసోఽసిస్థిరోభవ । పూర్వం
మనస్సముదితం పరమాత్మతత్త్వాత్తేనాతతం జగదిదంసవికల్పజాలమ్ ।
శూన్యేనశూన్యమపి విప్రయథాంబరేణనీలత్వముల్లసతి చారుతరాభిధా
నం । సంకల్పసంక్షయవశాద్గలితేతుచిత్తే సంసారమోహ మిహికాగలి
తాభవంతి । స్వచ్ఛంవిభాతిశరదీవఖమాగతాయాం చిన్మాత్రమేక మజ
మాద్యమనాద్యమంతః । అకర్తృకమరంగంచగగనేచిత్రముత్థితం । అద్ర
ష్టృకంస్వానుభవమనిద్రస్వప్నదర్శనం । సాక్షిభూతే సమేస్వచ్ఛేనిర్వి
కల్పేచిదాత్మని । నిరిచ్ఛంప్రతిబింబంతిజగంతి ముకురేయథా । ఏకంబ్రహ్మ
చిదాకాశంసర్వాత్మకమఖండితం । ఇతిభావయయత్నేన చేతశ్చాంచ
ల్యశాంతయే । రేఖోపరేఖావలితాయథైకా పీవరీశిలా । తథాత్రైలో
క్యవలితంబ్రహ్మైకమిహదృశ్యతాం । ద్వితీయకారణాభావా దనుత్పన్న
మిదంజగత్ । జ్ఞాతంజ్ఞాతవ్యమధునాదృష్టంద్రష్టవ్యమద్భుతం । విశ్రాం
తోఽస్మిచిరంశ్రాంతశ్చిన్మాత్రాన్నాస్తికించన । పశ్యవిశ్రాంత సందేహంవి
గతాశేషకౌతుకం । నిరస్తకల్పనాజాల మచిత్తత్వంపరంపదం । త ఏవ
భూమతాంప్రాప్తాస్సంశాంతాశేషకిల్బిషాః । మహాధియశ్శాంతధియో
యేయాతావిమనస్కతాం । జంతోఃకృతవిచారస్య విగలద్వృత్తిచేతసః ।
మననంత్యజతోనిత్యంకించిత్పరిణతంమనః । దృశ్యం సంత్యజతో హేయ
ముపాదేయముపేయుషః । ద్రష్టారంపశ్యతోనిత్యమద్రష్టారమపశ్యతః ।
విజ్ఞాతవ్యేపరేతత్త్వేజాగరూకస్యజీవతః । సుప్తస్యఘనసంమోహమయే
సంసారవర్త్మని । అత్యంతపక్వవైరాగ్యాదరసేషురసేష్వపి । సంసార
వాసనాజాలేఖగజాలమివాధునా । త్రోటితేహృదయగ్రంథౌ శ్లథేవైరా
గ్యరంహసా । కాతకంఫలమాసాద్యయథావారిప్రసీదతి । తథా విజ్ఞాన
వశతస్స్వభావస్సంప్రసీదతి । నీరాగంనిరుపాసంగంనిర్ద్వంద్వంనిరుపాశ్ర
యం । వినిర్యాతిమనోమోహాద్విహంగఃపంజరాదివ । శాంత సందేహ
దౌరాత్మ్యంగతకౌతుకవిభ్రమం । పరిపూర్ణాంతరంచేతఃపూర్ణేందురివ

రాజతే। నాహం న చాన్యదస్తీహ బ్రహ్మైవాస్మి నిరామయమ్ । ఇత్థం సద
సతోర్మధ్యం యః పశ్యతి స పశ్యతి। అయత్నోపనతేష్వక్షి దృగ్దృశ్యేషు య
థా మనః। నీరాగమేవ పతతి తద్వత్కార్యేషు ధీరధీః । పరిజ్ఞాయోపభుక్తో
హి భోగో భవతి తుష్టయే । విజ్ఞాయ సేవితశ్చోరో మైత్రీమేతి న చోరతామ్।
అశంకితాపి సంప్రాప్తా గ్రామయాత్రా యథాధ్వగైః। ప్రేక్ష్యతే తద్వదే
వ జ్ఞైర్భోగశ్రీరవలోక్యతే। మనసో నిగృహీతస్య లీలాభోగోఽల్పకోఽపి యః।
తమేవాలబ్ధవిస్తారం క్లిష్టత్వాద్బహు మన్యతే । బంధముక్తో మహీపాలో
గ్రాసమాత్రేణ తుష్యతి। పరైరబద్ధో నాక్రాంతో న రాష్ట్రం బహు మన్యతే।
హస్తే హస్తేన సంపీడ్య దంతైర్దంతాన్విచూర్ణ్య చ । అంగాన్యంగైరివా
క్రమ్య జయేదాదౌ స్వకం మనః । మనసో విజయాన్నాన్యా గతిరస్తి భవార్ణ
వే । మహానరకసామ్రాజ్యే మత్తదుష్కృతవారణాః । ఆశాశరశలా
కాఢ్యా దుర్జయా హీంద్రియారయః । ప్రక్షీణచిత్తదర్పస్య నిగృహీతేంద్రి
యద్విషః । పద్మిన్య ఇవ హేమంతే క్షీయంతే భోగవాసనాః। తావన్నిశీవ
వేతాలా వల్గంతి హృది వాసనాః । ఏకతత్త్వదృఢాభ్యాసాద్యావన్న విజి
తం మనః । భృత్యోఽభిమతకర్తృత్వాన్మంత్రీ సర్వార్థకారణాత్ । సామం
తశ్చేంద్రియాక్రాంతేర్మనో మన్యే వివేకినః। లాలనాత్స్నిగ్ధలలనా పాల
నాత్పాలకః పితా। సుహృదుత్తమవిన్యాసాన్మనో మన్యే మనీషిణః। స్వా
లోకతః శాస్త్రదృశా స్వబుద్ధ్యా స్వానుభావితః। ప్రయచ్ఛతి పరాం సిద్ధిం త్య
క్త్వాత్మానం మనః పితా। సుదృష్టః సుదృఢః స్వచ్ఛః సుక్రాంతః సుప్రబోధితః।
స్వగుణేనోర్జితో భాతి హృది హృద్యో మనోమణిః । ఏవం మనోమణిం బ్ర
హ్మన్ బహుపంకకలంకితమ్ । వివేకవారిణా సిద్ధ్యై ప్రక్షాల్యాలోకవా
న్భవ । వివేకం పరమాశ్రిత్య బుద్ధ్యా సత్యమవేక్ష్య చ । ఇంద్రియారీనలం ఛి
త్త్వా తీర్ణో భవ భవార్ణవాత్ । ఆస్థామాత్రమనంతానాం దుఃఖానా
మాకరం విదుః । అనాస్థామాత్రమఖిలసుఖానామాలయం విదుః। వాసనా
తంతుబద్ధోఽయం లోకో విపరివర్తతే । సా ప్రసిద్ధాతిదుఃఖాయ సుఖాయో
చ్ఛేదమాగతా । ధీరోఽప్యతిబహుజ్ఞోఽపి కులజోఽపి మహానపి ।

బుద్ధిస్సంకల్పితాకారా ప్రయాతిమననాస్పదం । మనోఘనవికల్పంతుగ
చ్ఛతీంద్రియతాంశనైః । పాణిపాదమయందేహ మింద్రియాణివిదుర్బు
ధాః । ఏవంజీవోహిసంకల్ప వాసనారజ్జువేష్టితః । దుఃఖజాల పరీతా
త్మా క్రమాదాయాతినీచతాం । ఇతిశక్తిమయంచేతో ఘనాహంకార
తాంగతం । కోశకారక్రిమిరివ స్వేచ్ఛయాయాతిబంధనం । స్వసంకల్పి
తతన్మాత్ర జాలాభ్యంతరవర్తిచ । పరాంవివశతామేతి శృంఖలా బద్ధ
సింహవత్ । క్వచిన్మనఃక్వచిద్బుద్ధిః క్వచిత్ జ్ఞానంక్వచిత్క్రియా । క్వ
చిదేతదహంకారః క్వచిచ్చిత్తమితిస్మృతం । క్వచిత్ప్రకృతి రిత్యుక్తం
క్వచిన్మాయేతికల్పితం । క్వచిన్మలమితిప్రోక్తంక్వచిత్కర్మేతిసంస్మృతం ।
క్వచిద్బంధఇతిఖ్యాతం క్వచిత్పుర్యష్టకంస్మృతం । ప్రోక్తంక్వచిదవిద్యేతి
క్వచిదిచ్ఛేతిసంమతం । ఇమంసంసారమఖిలమాశాపాశవిధాయకం ।
దధదంతఃఫలైర్హీనం వటధానావటంయథా । చింతానలశిఖాదగ్ధం కో
పాజగరచర్వితం । కామాబ్ధికల్లోలరతం విస్మృతాత్మపితామహం । స
ముద్ధరమనోబ్రహ్మన్ మాతంగమివకర్దమాత్ । ఏవంజీవాశ్రితాభావా
భవభావనయాహితాః । బ్రహ్మణాకల్పితాకారా లక్షశోప్యథ కోటిశః ।
సంఖ్యాతీతాఃపురాజాతా జాయంతేద్యాపిచాభితః । ఉత్పత్స్యంతేపిచై
వాన్యే కణౌఘాఇవనిర్ఝరాత్ । కేచిత్ప్రథమజన్మానః కేచిజ్జన్మశ
తాధికాః । కేచిచ్చాసంఖ్యజన్మానః కేచిద్ద్విత్రిభవాంతరాః । కేచిత్కి
న్నరగంధర్వ విద్యాధరమహోరగాః । కేచిదర్కేందువరుణాః త్ర్య
క్షాధోక్షజపద్మజాః । కేచిద్బ్రాహ్మణభూపాల వైశ్యశూద్రగణాస్స్థి
తాః । కేచిత్తృణౌషధీవృక్షఫలమూలపతంగకాః । కేచిత్కదంబజంబీర
సాలతాలతమాలకాః । కేచిన్మహేంద్రమలయ సహ్యమందరమేరవః ।
కేచిత్ క్షారోదధిక్షీర ఘృతేక్షుజలరాశయః । కేచిద్విశాలాఃకకుభః కేచి
న్నద్యోమహారయాః । విహాయస్యుచ్చకైఃకేచి న్నిపతన్త్యుత్పతన్తిచ ।
కందుకాఇవహస్తేన మృత్యునావిరతాహతాః । భుక్త్వాజన్మ సహస్రాణి
భూయస్సంసారసంకటే । పతంతికేచిదబుధాః సంప్రాప్యాపి వివేకి

తామ్ । దిక్కాలాద్యనవచ్ఛిన్నమాత్మతత్త్వం స్వశక్తితః । లీలయైవ
యదాదత్తే దిక్కాలకలితం వపుః । తదేవ జీవపర్యాయవాసనావేశతః ప
రమ్ । మనస్సమ్పద్యతే లోలం కలనాకలనోన్ముఖమ్ । కలయన్తీ మన
శ్శక్తిరాదౌ భావయతి క్షణాత్ । ఆకాశభావనామచ్ఛాం శబ్దబీజరసోన్ము
ఖీమ్ । తతస్తద్ఘనతాం యాతి ఘనస్పన్దక్రమాన్మనః । భావయత్యనిలస్ప
న్దం స్పర్శబీజరసోన్ముఖమ్ । తాభ్యామాకాశవాతాభ్యాం దృఢాభ్యాసవ
శాత్తతః । శబ్దస్పర్శస్వరూపాభ్యాం సఙ్ఘర్షాజ్జన్యతేఽనలః । రూపతన్మా
త్రసహితం త్రిభిస్తైస్సహసమ్మితమ్ । మనస్తాదృగ్గుణగతం రసతన్మాత్రవేదన
మ్ । క్షణాచ్చేతత్యపాం శైత్యం జలసంవిత్తతో భవేత్ । తతస్తాదృగ్గుణ
గతం మనో భావయతి క్షణాత్ । గన్ధతన్మాత్రమేతస్మాద్భూమిసంవిత్త
తో భవేత్ । అథేత్థమ్భూతతన్మాత్రవేష్టితస్తనుతాం జహత్ । వపుర్వ
హ్నికణాకారం స్ఫురితం వ్యోమ్ని పశ్యతి । అహంకారకలాయుక్తం బుద్ధిబీ
జసమన్వితమ్ । తత్పుర్యష్టకమిత్యుక్తం భూతహృత్పద్మషట్పదమ్ । తస్మిం
స్తు తీవ్రసంవేగాద్భావయద్భాసురం వపుః । స్థూలతామేతి పాకేన మనో
బిల్వఫలం యథా । మూషాస్థద్రుతహేమాభం స్ఫురితం విమలాంబరే । సన్ని
వేశమథాదత్తే తత్తైజసస్స్వభావతః । ఊర్ధ్వం శిరఃపిణ్డమయమ
ధఃపాదమయం తథా । పార్శ్వయోర్హస్తసంస్థానం మధ్యే చోదరధర్మి
ణమ్ । కాలేన స్ఫుటతామేత్య భవత్యమలవిగ్రహమ్ । బుద్ధిసత్త్వబలోత్సా
హవిజ్ఞానైశ్వర్యసంస్థితః । స ఏవ భగవాన్బ్రహ్మా సర్వలోకపితామహః ।
అవలోక్య వపుర్బ్రహ్మా కాన్తమాత్మీయముత్తమమ్ । చిన్తామభ్యేత్య భగ
వాంస్త్రికాలామలదర్శనః । ఏతస్మిన్పరమాకాశే చిన్మాత్రైకరూపి
ణి । అదృష్టపారపర్యన్తే ప్రథమం కిం భవేదితి । ఇతి చిన్తితవాన్బ్రహ్మా స
ద్యోజాతామలాత్మదృక్ । అపశ్యత్సర్గబృన్దాని సమతీతాన్యనేకశః ।
స్మరత్యథో సకలాన్సర్వధర్మగుణక్రమాత్ । లీలయా కల్పయామాస
చిత్రాస్సఙ్కల్పతః ప్రజాః । నానాచారసమారమ్భా గన్ధర్వనగరం యథా ।
తాసాం స్వర్గాపవర్గార్థం ధర్మకామార్థసిద్ధయే । అనన్తాని విచిత్రాణి

ణీశాస్త్రైణీనమకల్పయత్ । పరిచ్ఛిన్నరూపాత్మనస్సఙ్కల్పితత్వాజ్జగత్స్థి
తేః । తావత్ స్థితిరియం ప్రోక్తా తన్నాశే నాశమాప్నుయాత్ । నజాయతే
నమ్రియతే క్వచిత్కిఞ్చిత్కదాచన । పరమార్థేన విప్రేన్ద్ర మిథ్యా సర్వ
న్తు దృశ్యతే । కోశమాశాభుజఙ్గానాం సంసారాడంబరం త్యజ । అసదేత
దితి జ్ఞాత్వా మాతృభావం నివేశయ । గన్ధర్వనగరస్యార్థే భూషితేఽభూషి
తే తథా । అవిద్యాంశే సుతాదౌ వా కః క్రమస్సుఖదుఃఖయోః । ధనదారే
షు వృద్ధేషు దుఃఖయుక్తం న తుష్టతా । వృద్ధాయాం మోహమాయాయాం
కస్సమాశ్వాసవానిహ । యైరేవ జాయతే రాగో మూర్ఖస్యాధికతాం గ
తైః । తైరేవ భాగైః ప్రాజ్ఞస్య విరాగ ఉపజాయతే । అతో నిదాఘ తత్త్వ
జ్ఞ వ్యవహారేషు సంసృతేః । నష్టం నష్టముపేక్షస్వ ప్రాప్తం ప్రాప్తముపా
హర । అనాగతానాం భోగానామవాఞ్ఛనమకృత్రిమం । ఆగతానాం
చ సంభోగ ఇతి పండితలక్షణమ్। శుద్ధం సదసతోర్మధ్యం పదం బుద్ధ్వావలం
బ్య చ । సబాహ్యాభ్యంతరం దృశ్యం మా గృహాణ విముంచ మా । యస్య నే
చ్ఛా తథానిచ్ఛా జ్ఞస్య కర్మణి తిష్ఠతః । న తస్య లిప్యతే ప్రజ్ఞా పద్మపత్రమి
వాంబుభిః । యది తే నేన్ద్రియార్థశ్రీః స్పన్దతే హృది వై ద్విజ । తదా విజ్ఞా
తవిజ్ఞేయస్సముత్తీర్ణో భవార్ణవాత్ । ఉచ్చైః పదాయ పరయా ప్ర
జ్ఞయా వాసనాగణాత్ । పుష్పాద్గన్ధమపోహ్యారం చేతోవృత్తిం పృథక్కురు
సంసారాంబునిధావస్మిన్వాసనాంబు పరిప్లుతే । యే ప్రజ్ఞానావమారూ
ఢాస్తే తీర్ణాః పండితాః పరే । న త్యజన్తి న వాఞ్ఛన్తి వ్యవహారం జగద్గతమ్ ।
సర్వమేవానువర్తన్తే పారావారవిదో జనాః । అనన్తస్యాత్మతత్త్వస్య
సత్తాసామాన్యరూపిణః । చితశ్చేత్యోన్ముఖత్వం యత్తత్సఙ్కల్పాఙ్కు
రం విదుః । లేశతః ప్రాప్తసత్తాకస్స ఘనతాం శనైః । యాతి చిత్తత్వ
మాపూర్య దృఢం చాకాశమేఘవత్ । భావయన్తీ చితిశ్చైత్యం వ్యతిరి
క్తమివాత్మనః । సఙ్కల్పతామివాయాతి బీజమఙ్కురతామివ । సఙ్క
ల్పనం హి సఙ్కల్పస్స్వయమేవ ప్రజాయతే । వర్ధతే స్వయమేవాశు దుః
ఖాయ న సుఖాయ యత్ । మా సఙ్కల్పయ సఙ్కల్పం మా భావం భావయ

స్థితౌ । సఙ్కల్పనాశనే యత్తో నభూయోఽనుగచ్ఛతి । భావనాభావమా
త్రేణ సఙ్కల్పః క్షీయతే స్వయమ్ । సఙ్కల్పేనైవ సఙ్కల్పం మనసైవమ
నో మునే । ఛిత్త్వా స్వాత్మని తిష్ఠ త్వం కిమేతావతి దుష్కరమ్। యథైవే
దంనభః శూన్యంజగచ్ఛూన్యం తథైవహి । తణ్డులస్య యథా చర్మ యథా
తామ్రస్య కాలిమా। । నశ్యతి క్రియయా విప్ర పురుషస్య తథా మలమ్। జీవ
స్య తణ్డులస్యేవ మలం సహజమప్యలమ్। నశ్యత్యేవ న సన్దేహస్తస్మాదుద్యో
గవాన్భవేదితి మహోపనిషత్ ॥ ॥ఇతి పఞ్చమోఽధ్యాయః॥

ఓం॥ అన్తరాస్థాం పరిత్యజ్య భావశ్రీం భావనామయీమ్। యో
సి సోసి జగత్యస్మిన్ లీలయా విహరానఘ । సర్వత్రాహమకర్తేతి దృఢభా
వనయానయా । పరమామృతనామ్నీ సా సమతైవావశిష్యతే । ఖేదో
ల్లాసవిలాసేషు స్వాత్మనః కర్తృతైకయా । స్వసఙ్కల్పే క్షయం యాతే
సమతైవావశిష్యతే । సమతా సర్వభావేషు యాసౌ సత్యపరాస్థితిః । త
స్యామవస్థితం చిత్తం న భూయో జన్మభాగ్భవేత్ । అథవా సర్వకర్తృత్వ
మకర్తృత్వం చ వై మునే । సర్వం త్యక్త్వా మనః పీత్వా యోసి సోసి స్థిరోభ
వ । శేషస్థిరసమాధానో యేన త్యజసి తత్త్యజ । చిన్మనఃకలనాకారం ప్ర
కాశతిమిరాదికమ్ । వాసనాం వాసితారం చ ప్రాణస్పన్దనపూర్వకమ్। స
మూలమఖిలం త్యక్త్వా వ్యోమసామ్యః ప్రశాన్తధీః । హృదయాత్సం పరి
త్యజ్య సర్వవాసనపఙ్క్తయః । యస్తిష్ఠతి గతవ్యగ్రః స ముక్తః పరమేశ్వ
రః । దృష్టం ద్రష్టవ్యమఖిలం భ్రాన్తం భ్రాన్త్యా దిశో దశ । యుక్త్యా వై చర
తోఽజ్ఞస్య సంసారో గోష్పదాకృతిః । సబాహ్యాభ్యన్తరే దేహే హ్యధ ఊ
ర్ధ్వం చ దిక్షు చ । ఇత ఆత్మా తతోఽప్యాత్మా నాస్త్యనాత్మమయం జగత్।
న తదస్తి న యత్రాహం న తదస్తి న తన్మయమ్ । కిమన్యదభివాఞ్ఛామి సర్వం
సచ్చిన్మయం తతమ్ । సమస్తం ఖల్విదం బ్రహ్మ సర్వమాత్మేదమాతతమ్।
అహమన్య ఇదం చాన్యదితి భ్రాన్తిం త్యజానఘ । తతో బ్రహ్మఘనే నిత్యే స
మ్భవన్తి న కల్పితాః । న శోకోఽస్తి న మోహోఽస్తి న జరాస్తి న జన్మ వా। య
దస్తీహ తదేవాస్తి విజ్వరో భవ సర్వదా । యథాప్రాప్తానుభవతః సర్వ

ప్రానభివాఞ్ఛనాత్ । త్యాగాదానపరిత్యాగీ విగతజ్వరో భవ సర్వదా । య
స్యేదం జన్మ పాశ్చాత్యం తమాశ్వేవ మహామతే । విశన్తి విద్యా విమలా ము
క్తా వేణుమివోత్తమమ్ । విరక్తమనసాం సమ్యక్స్వప్రసక్తముదాహృతమ్ ।
ద్రష్టుర్దృశ్యసమాయోగాత్ప్రత్యయానన్దనిశ్చయః । యస్తం స్వమాత్మత
త్త్వోత్థం నిష్పన్దం సముపాస్మహే । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాని త్యక్త్వా వాసన
యా సహ । దర్శనప్రథమాభాసమాత్మానం సముపాస్మహే । ద్వయోర్మ
ధ్యగతం నిత్యమస్తి నాస్తీతి పక్షయోః । ప్రకాశనం ప్రకాశానామాత్మా
నం సముపాస్మహే । సన్త్యజ్య హృద్గుహేశానం దేవమన్యం ప్రయాన్తి యే ।
తే రత్నమభివాఞ్ఛన్తి త్యక్తహస్తస్థకౌస్తుభాః । ఉత్థితానుత్థితానేతాని
న్ద్రియారీన్పునః పునః । హన్యాద్వివేకదణ్డేన వజ్రేణేవ హరిర్గిరీన్ । సం
సారరాత్రిదుఃస్వప్నే శూన్యే దేహమయే భ్రమే । సర్వమేవాపవిత్రం త
ద్దృష్టం సంసృతివిభ్రమమ్ । అజ్ఞానోపహతో బాల్యే యౌవనే వనితాహ
తః । శేషే కళత్రచిన్తార్తః కిం కరోతి నరాధమః । సతోऽసత్తా స్థితా మూ
ర్ధ్ని రమ్యాణాం మూర్ధ్న్యరమ్యతా । సుఖానాం మూర్ధ్ని దుఃఖాని కిమేకం
సంశ్రయామ్యహమ్ । యేషాం నిమేషణోన్మేషౌ జగతః ప్రళయోదయౌ ।
తాదృశాః పురుషా యాన్తి మాదృశాం గణనైవ కా । సంసార ఏవ దుఃఖా
నాం సీమాన్త ఇతి కథ్యతే । తన్మధ్యే పతితే దేహే సుఖమాసాద్యతే కథమ్ ।
ప్రబుద్ధోऽస్మి ప్రబుద్ధోऽస్మి దుష్టశ్చోరోऽయమాత్మనః । మనో నామ నిహన్మ్యే
నం మనసాస్మి చిరం హతః । మా ఖేదం భజ హేయేషు నోపాదేయ పరో భ
వ । హేయాదేయదృశౌ త్యక్త్వా శేషస్థః సుస్థిరో భవ । నిరాశతా నిర్భయ
తా నిత్యతా సమతా జ్ఞతా । నిరీహతా నిష్క్రియతా సౌమ్యతా నిర్వికల్ప
తా । ధృతిర్మైత్రీ మనస్తుష్టిర్మృదుతా మృదుభాషితా । హేయోపాదే
యనిర్ముక్తే జ్ఞే తిష్ఠన్త్యపవాసనమ్ । గృహీతతృష్ణాశబరీవాసనాజాలమా
తతమ్ । సంసారవారి ప్రసృతం చిన్తాతన్తుభిరాతతమ్ । అనయా తీక్ష్ణయా
తాత ఛిన్ధి బుద్ధిశలాకయా । వాత్యయేవామ్బుదం జాలం ఛిత్త్వా తిష్ఠ తతః ప
దే । మనసైవ మనశ్ఛిత్త్వా కుఠారేణేవ పాదపమ్ । పదం పావనమాసాద్య

సద్యఏవస్థిరోభవ। తిష్ఠన్గచ్ఛంత్స్వపఞ్జాగ్రన్నివసన్నుత్పతన్పతన్। అ
సదేవమిదం సర్వమితి నిశ్చిత్యాస్థాంపరిత్యజ। దృశ్యమాశ్రయ సీదంచే త్తత్స
చిత్తోసిబద్ధవాన్। దృశ్యం సన్త్యజసీదంచే త్తదచిత్తోసి మోక్షవాన్। నా
హం నేదమితిధ్యాయంస్తిష్ఠత్వమచలాచలః। ఆత్మనో జగతశ్చాంతర్ద్రష్టృ
దృశ్యదశాన్తరే। దర్శనాఖ్యంస్వమాత్మానంసర్వదాభావయన్భవ। స్వా
ద్యస్వాదకసన్త్యక్తం స్వాద్యస్వాదకమధ్యగమ్। స్వదనం కేవలం ధ్యా
యన్పరమాత్మమయోభవ। అవలంబ్యనిరాలమ్బం మధ్యేమధ్యేస్థిరోభవ।
రజ్జుబద్ధావిముచ్యంతే తృష్ణాబద్ధానకేనచిత్। తస్మాన్నిదాఘ తృష్ణాంత్వం
త్యజసఙ్కల్పవర్జనాత్। ఏతామహ మ్భావమయీ మపుణ్యాం ధి
యంత్యక్త్వాహమ్భావశీలాకస్త్వేవ। స్వభావజాభవ్యభావా స్తుభూమాభవప్ర
శాన్తాఖిలభూతభీః। అహమేషాంపదార్థానా మేతేచమమజీవితమ్।నా
హమేభిర్వినాకిఞ్చిన్నమయైతేవినాకిల। ఇత్యన్తర్నిశ్చయంత్యక్త్వా వి
చార్యమనసాసహ। నాహంపదార్థస్యనమేపదార్థఇతిభావితే। అంత
శ్శీతలయాబుద్ధ్యాకుర్వతోలీలయాక్రియామ్। యోనూనం వాసనాత్యా
గో ధ్యేయోబ్రహ్మన్ప్రకీర్తితః। సర్వంసమతయాబుద్ధ్యా యఃకృత్వా
వాసనాక్షయమ్। జహాతినిర్మమోదేహం నేయోసౌ వాసనాక్షయః।
అహఙ్కారమయీంత్యక్త్వా వాసనాంలీలయైవయః। తిష్ఠతిధ్యేయసం
త్యాగీసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। నిర్మూలంకలనాంత్యక్త్వా వాసనాంయశ్శమం
గతః। జ్ఞేయంత్యాగమిమంవిద్ధిముక్తంతం బ్రాహ్మణోత్తమమ్। ద్వావే
తౌబ్రహ్మతాంయాతౌ ద్వావేతౌవిగతజ్వరౌ। ఆపతత్సుయథాకాలంసు
ఖదుఃఖేష్వనారతౌ। సన్న్యాసయోగినౌదాంతౌ విద్ధిశాంతౌ మునీశ్వర।
ఈప్సితానీప్సితేనస్తోయస్యాంతర్వర్తిదృష్టిషు। సుషుప్తివద్యశ్చరతి
సజీవన్ముక్తఉచ్యతే। హర్షామర్షభయక్రోధకామకార్పణ్యదృష్టిభిః
నహృష్యతిగ్లాయతియః పరామర్శవివర్జితః। బాహ్యార్థవాసనోద్భూ
తాతృష్ణాబద్ధేతికథ్యతే। సర్వార్థవాసనోన్ముక్తాతృష్ణాముక్తేతిభణ్యతే।
ఇదమస్తుమేస్త్వితిచ్ఛాంప్రార్థనయాన్వితామ్। తాంతీక్ష్ణాంశృం

ఖిలాంవిద్ధిముముక్షోజన్మభయప్రదామ్। తామేతాం సర్వభావేషు సత్తాంసన
త్యజసర్వదా । సంత్యజ్యపరమోదారంపదమేతి మహామనాః । బంధా
స్థామథమోక్షాస్థాంసుఖదుఃఖదశామపి । త్యక్త్వాసదసదాస్థాంత్వంతి
ష్ఠాక్షుబ్ధమహాబ్ధివత్ । జాయతేనిశ్చయస్సాధోపురుషస్య చతుర్విధఃఆ
పాదమస్తకమహంమాతాపితృవినిర్మితః । ఇత్యేకో నిశ్చయో బ్రహ్మన్
బంధాయాసవిలోకనాత్ । అతీతస్సర్వభావేభ్యోవాలాగ్రాదప్యహంత
నుః । ఇతిద్వితీయోమోక్షాయనిశ్చయోజాయతేసతామ్ । జగజ్జాలప
దార్థాత్మాసర్వఏవాహమక్షయః । తృతీయోనిశ్చయశ్ప్రోక్తోమోక్షాయై
వద్విజోత్తమ । అహంజగద్వాసకలంశూన్యంవ్యోమసమంసదా । ఏవ
మేషచతుర్థోఽపినిశ్చయోమోక్షసిద్ధిదః। ఏతేషాంప్రథమఃప్రోక్తస్తృష్ణ
యాబన్ధయోగ్యయా । శుద్ధతృష్ణాస్త్రయస్స్వచ్ఛా జీవన్ముక్తావిలాసినః।
సర్వంచాప్యహమేవేతినిశ్చయోనోమహామతే । తమాదాయవిషాదా
యనభూయోజాయతేమతిః । శూన్యంతత్ప్రకృతిర్మాయా బ్రహ్మవిజ్ఞాన
మిత్యపి। శివఃపురుషఈశానోనిత్యమాత్మేతికథ్యతే । ద్వైతాద్వైతస
ముద్భూతైర్జగన్నిర్మాణలీలయా । పరమాత్మమయీశక్తిరద్వైతైవ
విజృంభతే । సర్వాతీతపదాలంబీపరిపూర్ణైకచిన్మయః । నోద్వేగీనచ
తుష్టాత్మాసంసారేనావసీదతి । ప్రాప్తకర్మకరోఽనిత్యంశత్రుమిత్రసమాన
దృక్ । ఈహితానీహితైర్ముక్తోనశోచతినకాంక్షతి । సర్వస్యాభిమతంవ
క్తాచోదితఃపేశలోక్తిమాన్ । అశయజ్ఞశ్చభూతానాం సంసారేనావసీ
దతి । పూర్వాందృష్టిమవష్టభ్య ధ్యేయత్యాగవిలాసినీమ్ । జీవన్ముక్తత
యాస్వస్థోలోకేవిహరవిజ్వరః । అన్తస్సన్త్యక్తసర్వాశో వీతరాగో
వివాసనః। బహిస్సర్వసమాచారోలోకేవిహరవిజ్వరః । బహిఃకృత్రి
మసంరంభోహృదిసంరంభవర్జితః । కర్తాబహిరకర్తాంతర్లోకేవిహరశు
ద్ధధీః । త్యక్తాహఙ్కృతిరాశ్వస్త మతిరాకాశశోభనః । అగృహీతకళ
ఙ్కాఙ్కోలోకేవిహరశుద్ధధీః । ఉదారఃపేశలాచారస్సర్వాచారాను
వృత్తిమాన్ । అన్తస్సఙ్గపరిత్యాగీబహిస్సంసారవానివ । అన్తర్వైరాగ్య

మూర్ధాయబహిరాశోష్మఖైహితః । అయంబన్ధురయంనేతి గణనాలఘుచే
తసామ్ । ఉదారచరితానాన్తువసుధైవకుటుమ్బకమ్ । భావాభావ విని
ర్ముక్తంజరామరణవర్జితమ్ । ప్రశాన్తకలనారమ్యం నీరాగంపదమాశ్ర
య । ఏషాబ్రాహ్మీస్థితిస్స్వచ్ఛానిష్కామావిగతామయా । ఆదాయవిహ
రన్నేవంసఙ్కటేషువిముహ్యతి । వైరాగ్యేణాథశాస్త్రేణమహత్త్వాదిగు
ణైరపి । యత్సఙ్కల్పహరార్థన్తత్స్వయమేవోన్నయేన్మనః । వైరాగ్యా
త్పూర్ణతామేతిమనోనాశవశానుగమ్ । ఆశయారక్తతామేతిశరదీవస
రోఽమలమ్ । తమేవభుక్తవిరసం వ్యాపారౌఘం పునఃపునః । దివసేదివసే
కుర్వన్ప్రాజ్ఞఃకస్మాన్నలజ్జతే । చిచ్చైత్యకలితోబన్ధస్తన్ముక్తౌముక్తిరు
చ్యతే । చిదచైత్యాకిలాత్మేతిసర్వసిద్ధాన్తసంగ్రహః । ఏతన్నిశ్చయమాదా
యవిలోకయధియేద్ధయా । స్వయమేవాత్మనాత్మాన మానన్దంపదమా
ప్స్యసి । చిదహంచిదిమేలోకాశ్చిదాశాశ్చిదిమాఃప్రజాః । దృశ్యదర్శన
నిర్ముక్తఃకేవలామలరూపవాన్ । నిత్యోదితోనిరాభాసో ద్రష్టాసాక్షీచి
దాత్మకః । చైత్యనిర్ముక్తచిద్రూపంపూర్ణజ్యోతి స్స్వరూపకమ్ । సంశా
న్తసర్వసంవేద్యంసంవిన్మాత్రమహంమహత్ । సంశాన్తసర్వసఙ్కల్పః
ప్రశాన్తసకలేషణః । నిర్వికల్పపదఙ్గత్వాస్వస్థోభవ మునీశ్వరేతి । యఇ
మాంమహోపనిషదంబ్రాహ్మణోనిత్యమధీతే । అశ్రోత్రియశ్శ్రోత్రి
యోభవతి । అనుపనీతఉపనీతోభవతి । సోఽగ్నిపూతోభవతి । సవాయు
పూతోభవతి । ససూర్యపూతోభవతి । ససోమపూతోభవతి । ససత్యపూ
తోభవతి । ససర్వపూతోభవతి । ససర్వైర్దేవైర్జ్ఞాతో భవతి । ససర్వే
షుతీర్థేషుస్నాతోభవతి । ససర్వైర్దేవైరనుధ్యాతోభవతి । ససర్వక్రతుభి
రిష్టవాన్భవతి । గాయత్ర్యాష్షష్టిసహస్రాణి జప్తాని ఫలానిభవన్తి । ఇతి
హాసపురాణానాంరుద్రాణాం శతసహస్రాణిజప్తానిఫలానిభవన్తి । ప్రణ
వానామయుతంజప్తంభవతి । ఆచక్షుషఃపఙ్క్తింపునాతి । ఆసప్తమాన్

పురుషయుగాన్పునాతి । ఇత్యాహ భగవాన్హిరణ్యగర్భః । జాప్యేనామృతత్వం చ గచ్ఛతీత్యుపనిషత్ ॥ ॥ఇతి సుబాలోపనిషది షష్ఠోఽధ్యాయః॥

॥ఓం ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః॥

ఇతి సామసు సుబాలోపనిషత్సమాప్తా॥౭౧॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ యజుర్వేదీయా - శారీరకోపనిషత్ - ౭౨.

సహనావవత్వితి శాన్తిః.

ఓమ్ ॥ అథాతః పృథివ్యాదిమహాభూతానాం సమవాయం శరీరం యత్కఠినం సా పృథివీ యద్ద్రవం తదాపో యదుష్ణం తత్తేజో యత్సఞ్చరతి స వాయుర్యత్సుషిరం తదాకాశం । శ్రోత్రాదీని జ్ఞానేన్ద్రియాణి శ్రోత్రమాకాశే వాయౌ త్వగగ్నౌ చక్షురప్సు జిహ్వా పృథివ్యాం ఘ్రాణమితి । ఏవమిన్ద్రియాణాం యథాక్రమేణ శబ్దస్పర్శరూపరసగన్ధాశ్చైతే విషయాః పృథివ్యాదిమహాభూతేషు క్రమేణోత్పన్నాః । వాక్పాణిపాదపాయూపస్థాఖ్యాని కర్మేన్ద్రియాణి తేషాం క్రమేణ వచనాదానగమనవిసర్గానన్దాశ్చైతే విషయాః పృథివ్యాదిమహాభూతేషు క్రమేణోత్పన్నాః । మనోబుద్ధిరహఙ్కారశ్చిత్తమిత్యన్తఃకరణచతుష్టయమ్। తేషాం క్రమేణ సఙ్కల్పవికల్పాధ్యవసాయాభిమానావధారణాస్వరూపాశ్చైతే విషయాః । మనస్స్థానం గళాన్తం బుద్ధేర్వదనమహఙ్కారస్య హృదయం చిత్తస్య నాభిరితి । అస్థిచర్మనాడీరోమమాంసాశ్చేతి పృథివ్యంశాః । మూత్రశ్లేష్మరక్తశుక్లస్వేదా అబంశాః । క్షుత్తృష్ణాలస్యమోహమైథునాన్యగ్నేః । ప్రచారణవిలేఖనస్థూలాక్ష్యున్మేషనిమేషాదివాయోః । కామక్రోధలోభమోహభయాన్యాకాశస్య । శబ్దస్పర్శరూపరసగన్ధాః పృథివీగుణాః । శబ్దస్పర్శరూపరసాశ్చాపాంగుణాః । శబ్దస్పర్శ

రూపాణ్యగ్నిగుణాః। శబ్దస్పర్శావితివాయుగుణౌ । శబ్దఏక ఆకాశస్య।
సాత్త్వికరాజసతామసలక్షణాని త్రయోగుణాః । అహింసాసత్యమస్తే
యబ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహాః । అక్రోధోగురుశుశ్రూషా శౌచస్సన్తోషఆర్జ
వమ్ । అమానిత్వమదమ్భిత్వమాస్తికత్వమహింస్రతా । ఏతేసర్వే
గుణాజ్ఞేయాస్సాత్త్వికస్యవిశేషతః । అహంకర్తాస్మ్యహంభోక్తా వక్తా
భిమానవాన్ । ఏతేగుణారాజసస్య ప్రోచ్యన్తే బ్రహ్మవిత్తమైః।
నిద్రాలస్యే మోహరాగౌ మైథునంచౌర్యమేవచ। ఏతేగుణాస్తామసస్య
ప్రోచ్యన్తేబ్రహ్మవాదిభిః । ఊర్ధ్వేసాత్త్వికోమధ్యేరాజసోఽధస్తామస ఇ
తి । సత్యజ్ఞానం సాత్త్వికం। ధర్మజ్ఞానం రాజసం । తిమిరాన్ధం తా
మసమితి। జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయమితి చతుర్విధావస్థాః । జ్ఞా
నేన్ద్రియకర్మేన్ద్రియాన్తఃకరణచతుష్టయాఖ్య చతుర్దశకరణయుక్తం
జాగ్రత్ । అన్తఃకరణచతుష్టయసంయుక్తస్స్వప్నః। చిత్తైక కరణాసు
షుప్తిః । కేవలజీవయుక్తమేవతురీయమితి। ఉన్మీలితనిమీలిత మధ్యస్థ
జీవపరమాత్మనోర్మధ్యే జీవాత్మా క్షేత్రజ్ఞఇతివిజ్ఞాయతే । బుద్ధికర్మే
న్ద్రియ ప్రాణపఞ్చకైర్మనసాధియా । శరీరం సప్తదశభిస్సూక్ష్మం త
ల్లింగముచ్యతే । మనోబుద్ధిరహఙ్కారఃఖావిలాగ్నిజలానిభూః। ఏతాః
ప్రకృతయస్త్వష్టౌవికారాష్షోడశాపరే। శ్రోత్రంత్వక్చక్షుషీ జిహ్వాఘ్రా
ణఞ్చైవతుపఞ్చమమ్ । పాయూపస్థౌకరౌపాదౌ వాక్చైవ దశమీమ
తా ॥ శబ్దస్స్పర్శశ్చరూపఞ్చ రసోగన్ధస్తథైవచ । త్రయోవింశతి రేతాని
తత్త్వానిప్రకృతానితు । చతుర్వింశతిరవ్యక్తంప్రధానంపురుషఃపరఇత్యు
పనిషత్ ॥ ॥ ॥ఓమ్॥సహ నావవత్వితిశాన్తిః॥

ఇతిశారీరకోపనిషత్సమాప్తా-౮౨.

ఓమ్ - తత్సత్

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయజుర్వేదీయాయోగశిఖోపనిషత్-౬౩.

॥సహనావవత్వితిశాన్తిః॥

ఓమ్ ॥ సర్వేజీవాస్సుఖైర్దుఃఖైర్మాయాజాలేన వేష్టితాః । తేషాంముక్తిఃకథన్దేవకృపయావదశఙ్కర । సర్వసిద్ధికరంమార్గం మాయాజాలనికృన్తనమ్ । జన్మమృత్యుజరావ్యాధి నాశనం సుఖదంవద ॥ ఇతి హిరణ్యగర్భఃపప్రచ్ఛ । సహోవాచ మహేశ్వరః । నానా మార్గైస్తు దుష్ప్రాపం కైవల్యంపరమంపదం । సిద్ధిమార్గేణలభతే నాన్యథా పద్మసమ్భవ । పతితాశ్శాస్త్రజాలేషుప్రజ్ఞయాతేన మోహితాః । స్వాత్మప్రకాశరూపంతత్కింశాస్త్రేణప్రకాశ్యతే। నిష్కళంనిర్మలంశాన్తంసర్వాతీతంనిరామయం ॥ తదేవజీవరూపేణ పుణ్యపాప ఫలైర్వృతం । పరమాత్మపదంనిత్యంతత్కథంజీవతాంగతం । తత్త్వాతీతం మహాదేవ ప్రసాదాత్కథయేశ్వర ॥ సర్వభావపదాతీతం జ్ఞానరూపంనిరంజనం । వాయువత్స్ఫురితంస్వస్మింస్తస్మాదహంకృతిరుత్థితా ॥ పఞ్చాత్మకమభూత్పిణ్డం ధాతుబద్ధంగుణాత్మకం । సుఖదుఃఖైస్సమాయుక్తంజీవభావనయాకురు। తేనజీవాభిధాప్రోక్తావిశుద్ధేపరమాత్మని । కామక్రోధభయఞ్చాపి మోహలోభమదోరజః । జన్మమృత్యుశ్చకార్పణ్యం శోకస్తన్ద్రాక్షుధా తృషా । తృష్ణాలజ్జాభయందుఃఖం విషాదోహర్షమేవచ। ఏభిర్దోషైర్వినిర్ముక్తస్సజీవశ్శివఉచ్యతే ॥ తస్మాద్దోషవినాశార్థ ముపాయఙ్కథయామి తే । జ్ఞానంకేచిద్వదన్త్యత్ర కేవలంతన్నసిద్ధయే । యోగహీనం కథంజ్ఞానం మోక్షదమ్భవతీహభో । యోగోపిజ్ఞానహీనస్తునక్షమో మోక్షకర్మణి । తస్మాద్జ్ఞానఞ్చయోగఞ్చ ముముక్షుర్దృఢమభ్యసేత్ ॥ జ్ఞానస్వరూపమేవాదౌజ్ఞేయంజ్ఞానైకసాధనం । అజ్ఞానంకీదృశంచేతిప్రవిచార్యం ముముక్షుణా । జ్ఞాతంయేననిజంరూపంకైవల్యంపరమంపదం । అసౌదో

షైర్యే నిర్ముక్తః కామక్రోధభయాదిభిః । సర్వదోషైర్వృతో జీవః కథం జ్ఞానేన ముచ్యతే । స్వాత్మరూపం యథా జ్ఞానం పూర్ణం తద్వ్యాపకం తథా। కామక్రోధాదిదోషాణాం స్వరూపాన్నాస్తి భిన్నతా । పశ్చాత్తస్య విధిః కిన్ను నిషేధోఽపి కథం భవేత్ । వివేకీ సర్వదా ముక్తః సంసారభ్రమవర్జితః । పరిపూర్ణస్వరూపం తత్సత్యం కమలసంభవ ॥ సకలం నిష్కలం చైవ పూర్ణత్వాచ్చ తదేవ హి । కలనాస్ఫూర్తిరూపేణ సంసారభ్రమతాం గతం నిష్కలం నిర్మలం సాక్షాత్సకలం గగనోపమమ్। ఉత్పత్తిస్థితిసంహారస్ఫూర్తిజ్ఞానవివర్జితమ్। ఏతద్రూపం సమాయాతః స కథం మోహసాగరే।నిమజ్జతి మహాబాహో త్యక్త్వా విద్యాం పునః పునః। సుఖదుఃఖాదిమోహేషు యథా సంసారిణాం స్థితిః । తథా జ్ఞానీ యదా తిష్ఠేద్వాసనావాసితస్తదా। తయోర్నాస్తి విశేషోఽత్ర సమా సంసారభావనా । జ్ఞానం చేదీదృశం జ్ఞాతమజ్ఞానం కీదృశం పునః । జ్ఞాననిష్ఠో విరక్తోఽపి ధర్మజ్ఞో విజితేంద్రియః । వినా దేహేఽపి యోగేన న మోక్షం లభతే విధే । అపక్వాః పరిపక్వాశ్చ దేహినో ద్వివిధాః స్మృతాః । అపక్వా యోగహీనాస్తు పక్వా యోగేన దేహినః। సర్వో యోగాగ్నినా దేహో హ్యజడః శోకవర్జితః । జడస్తు పార్థివో జ్ఞేయో హ్యపక్వో దుఃఖదో భవేత్ । ధ్యానస్థోఽసౌ తథాప్యేవమింద్రియైర్వివశో భవేత్ । తాని గాఢం నియమ్యాపి తథాప్యన్యైః ప్రబాధ్యతే। శీతోష్ణసుఖదుఃఖాద్యైర్వ్యాధిభిర్మానసైస్తథా । అన్యైర్నానావిధైర్జీవైః శస్త్రాగ్నిజలమారుతైః । శరీరం పీడ్యతే తైస్తైశ్చిత్తం సంక్షుభ్యతే తతః । తథా ప్రాణవిపత్తౌ తు క్షోభమాయాతి మారుతః । తతో దుఃఖశతైర్వ్యాప్తం చిత్తం క్షుబ్ధం భవేన్నృణాం । దేహావసానసమయే చిత్తే యద్యద్విభావయేత్ । తత్తదేవ భవేజ్జీవ ఇత్యేవం జన్మకారణమ్। దేహాంతే కిం భవేజ్జన్మ తన్న జానంతి మానవాః । తస్మాద్జ్ఞానం చ వైరాగ్యం జీవస్య కేవలం శ్రమః । పిపీలికా యదా లగ్నా దేహే ధ్యానాద్విముచ్యతే। అసౌ కిం వృశ్చికైర్దష్టో దేహాంతే వా కథం సుఖీ । తస్మాన్మూఢా న జానంతి మిథ్యాతర్కేణ వేష్టితాః।అహంకృతిర్యదా యస్య నష్టా భవతి తస్య వై। దేహ

స్త్వపిభవేన్నష్టో వ్యాధిభిశ్చాప్యకింపునః । జలాగ్నిశస్త్రఘాతాది బా
ధాకస్యభవిష్యతి । యదాయదాపరిక్షీణాపుష్టాచాహాజన్యాకృశీర్భవేత్ ।త
దానేనాస్యనశ్యన్తి తీవ్రవర్త్తైరుగాదయః । కారణేనవినాకార్యంనకదాచ
నవిద్యతే । అహంకారంవినాతద్వద్దేహేదుఃఖంకథంభవేత్ । శరీరేణ
జితాస్సర్వేశరీరంయోగిభిర్జితం । తత్కథంకురుతేతేషాం సుఖదుఃఖా
దికంఫలం । ఇన్ద్రియాణిమనోబుద్ధిఃకామక్రోధాదికంజితం । తేనైవవి
జితంసర్వంనాసౌకేనాపిబాధ్యతే । మహాభూతానితత్త్వానిసంహృతాని
క్రమేణచ । సప్తధాతుమయోదేహోదగ్ధోయోగాగ్నినాశనైః । దే
వైరపినలక్ష్యేతయోగదేహోమహాబలః । భేదబన్ధవినిర్ముక్తో నానా
శక్తిధరఃపరః । యథాకాశస్తథాదేహఆకాశాదపినిర్మలః । సూక్ష్మాత్సూ
క్ష్మతరోదృశ్యఃస్థూలాత్స్థూలోజడాజ్జడః । ఇచ్ఛారూపోహి యోగీన్ద్ర
స్స్వతంత్రస్త్వజరామరః । క్రీడతేత్రిషులోకేషు లీలయాయత్రకుత్రచిం
అచిన్త్యశక్తిమాన్యోగీనానారూపాణిధారయేత్ । సంహరేచ్చపున
స్తానిస్వేచ్ఛయావిజితేన్ద్రియః । నాసౌమరణమాప్నోతి పునర్యోగబలే
నతు । హఠేనమృతఏవాసౌమృతస్యమరణంకుతః । మరణంయత్ర సర్వే
షాంతత్రాసౌపరిజీవతి । యత్రజీవన్తిమూఢాస్తుతత్రాసౌమృతఏవవై । కర్త
వ్యంనైవతస్యాస్తికృతేనాసౌనలిప్యతే । జీవన్ముక్తస్సదాస్వచ్ఛస్సర్వదో
షవివర్జితః । విరక్తాజ్ఞానినశ్చాన్యేదేహేనవిజితాస్సదా । తేకథంయో
గిభిస్తుల్యామాంసపిణ్డాఃకుదేహినః । దేహాన్తేజ్ఞానిభిఃపుణ్యాత్పాపా
చ్చఫలమాప్యతే । ఈదృశస్తుభవేత్తత్తద్భుక్త్వాజ్ఞానీపునర్భవేత్ ।పశ్చా
త్పుణ్యేనలభతేసిద్ధేనసహసంగతిం । తతస్సిద్ధస్యకృపయా యోగీభవతి
నాన్యథా । తతోనశ్యతిసంసారోనాన్యథాశివభాషితం । యోగేనరహి
తంజ్ఞానంనమోక్షాయభవేద్విధే । జ్ఞానేనైవవినాయోగోనసిధ్యతికదా
చన । జన్మాన్తరైశ్చబహుభిర్యోగోజ్ఞానేనలభ్యతే । జ్ఞానంతుజన్మనైకే
నయోగాదేవప్రజాయతే । తస్మాద్యోగాత్పరోనాస్తియోగమార్గస్సుమో
క్షదః । ప్రవిచార్యచిరంజ్ఞానం ముక్తోహమితిమన్యతే । కింసాధనేనాదే

న ముక్తిర్భవతి తస్య గ్రహణాత్ । పశ్చాజ్జన్మాన్తరశతైర్యోగాదేవ విముచ్యతే।
న తథా భవతో యోగాజ్జన్మమృత్యూ పునః పునః । ప్రాణాపాన సమా
యోగశ్చన్ద్రసూర్యైకతా భవేత్ । సప్తధాతుమయం దేహ మగ్నినా ర
ఞ్జయేద్ధ్రువం। వ్యాధయస్తస్య నశ్యంతి ఛేదఖాతాదికాస్తథా। తదాసౌ పర
మాకాశరూపో దేహ్యవతిష్ఠతి । కింపునర్బహునోక్తేన మరణంనాస్తి తస్య
వై । దేహీవదృశ్యతేలోకే దగ్ధకర్పూరవత్స్వయమ్।చిత్తంప్రాణేనసమ్బ
ద్ధంసర్వజీవేషుసంస్థితం । రజ్వాయద్వత్సుసమ్బద్ధః పక్షీతద్విదంమనః।
నానావిధైర్విచారైస్తునబాధ్యంజాయతేమనః । తస్మాత్తస్యజయోపా
యః ప్రాణఏవహి నాన్యథా। తర్కైర్జల్పైశ్శాస్త్రజాలైర్యుక్తిభిర్మన్త్ర
భేషజైః । నవశో జాయతే ప్రాణస్సిద్ధ్యుపాయంవినావిధే । ఉపాయంత
మవిజ్ఞాయయోగమార్గేప్రవర్తతే । ఖణ్డజ్ఞానేనసహసా జాయతేక్లేశవ
త్తరః । యోఽజిత్వాపవనంమోహాద్యోగమిచ్ఛతియోగినామ్। సోఽప
క్వంకుమ్భమారుహ్యసాగరం తర్తుమిచ్ఛతి । యస్యప్రాణో విలీనోఽన్త
స్సాధకే జీవితే సతి। పిణ్డోనపతితస్తస్యచిత్తందోషైః ప్రబాధ్యతే।శుద్ధేచే
తసితస్యైవస్వాత్మజ్ఞానంప్రకాశతే । తస్మాద్జ్ఞానంభవేద్యోగాజ్జన్మనై
కేనపద్మజ । తస్మాద్యోగంతమేవాదౌసాధకోనిత్యమభ్యసేత్ । ముము
క్షుభిఃప్రాణజయఃకర్తవ్యో మోక్షహేతవే। యోగాత్పరతరంపుణ్యం
యోగాత్పరతరంశివం । యోగాత్పరతరంసూక్ష్మం యోగాత్పరతరం
నహి । యోఽపానప్రాణయోరైక్యం స్వరజోరేతసోస్తథా। సూర్యా
చన్ద్రమసోర్యోగో జీవాత్మపరమాత్మనోః । ఏవన్తుద్వన్ద్వజాలస్య సం
యోగో యోగఉచ్యతే । అథయోగశిఖాంవక్ష్యే సర్వజ్ఞానేషుచోత్త
మాం। యదానుధ్యాయతోమన్త్రంగాత్రకమ్పో నజాయతే । ఆసనం
పద్మకంబద్ధ్వాయచ్చాన్యదపిరోచతే । నాసాగ్రే దృష్టిమారోప్య హస్త
పాదౌచసంయతౌ । మనస్సర్వత్రసంగృహ్యఓంకారంతత్రచిన్తయేత్।
ధ్యాయతేసతతంప్రాజ్ఞోహృత్కృత్వాపరమేశ్వరం। ఏకస్తమ్భేనవద్వా
రేత్రిస్థూణేపఞ్చదైవతే। ఈదృశేతుశరీరేవామతిమాన్నోపలక్షయేత్।

ఆదిత్యమండలాకారంరశ్మిజ్వాలాసమాకులం । తస్యమధ్యగతంవహ్నిం జ్వాలమేద్దీపవర్తివత్ । దీపశిఖాతుయామాత్రా సామాత్రాపరమేశ్వరే । భిన్దన్తియోగినస్సూర్యం యోగాభ్యాసేనవై పునః । ద్వితీయగసుషుమ్నాద్వారంపరిశుభ్రంసమర్పితం । కపాలసంపుటంపీత్వా తతఃపశ్యతితత్పదమ్ । అథతద్ధ్యాయ తేజస్తురాలస్యాచ్చప్రమాదతః । యదిత్రికాలమాగచ్ఛేత్సగచ్ఛేత్పుణ్యసత్పదం । పుణ్యమేతత్సమాసాద్య సంక్షిప్యకథితంమయా । లబ్ధయోగోఽథబుధ్యేత్ప్రసన్నంపరమేశ్వరం । జన్మాన్తరసహస్రేషుయదాక్షీణస్తుకిల్బిషం । తదాపశ్యతియోగేన సంసారోచ్ఛేదనంమహత్ । అధునాసమ్ప్రవక్ష్యామి యోగాభ్యాసస్యలక్షణం । మరుజ్జయోయస్యసిద్ధస్సేవయేత్తంగురుంసదా । గురువక్త్రప్రసాదేనకుర్యాత్ప్రాణజయంబుధః । వితస్తిప్రమితందైర్ఘ్యం చతురంగులవిస్తృతం । మృదులంధవళంప్రోక్తం వేష్టనాంబరలక్షణం । నిరుధ్య మారుతంగాఢంశక్తిచాలనయుక్తితః । అష్టధాకుండలీభూతామృజ్వీంకుర్యాత్తుకుండలీం । పాయోరాకుఞ్చనంకుర్యాత్కుండలీంచాలయేత్తదా । మృత్యువక్త్రగతస్యాపితస్యమృత్యుభయంకుతః । ఏతదేవపరంగుహ్యం కథితంతుమయాతవ । వజ్రాసనగతోనిత్యం మూర్ధ్వాకుఞ్చనమభ్యసేత్ । వాయునాజ్వలితోవహ్నిర్కుండలీమనిశందహేత్ । సన్తప్తాసాగ్నినా జీవశక్తిస్త్రైలోక్యమోహినీ । ప్రవిశేచ్చంద్రఖండేతు సుషుమ్నావదనాన్తరే । వాయునావహ్నినాసార్ధం బ్రహ్మగ్రన్థింభినత్తిసా । విష్ణుగ్రన్థింతతోభిత్వారుద్రగ్రన్థౌచతిష్ఠతి । తతస్తుకుమ్భకైర్గాఢం పూరయిత్వాపునఃపునః । అథాభ్యసేత్సూర్యభేదముజ్జాయీంచాపిశీతళామ్ । భస్త్రాంచసహితోనామ స్యాచ్చతుష్టయకుమ్భకః । బన్ధత్రయేణసంయుక్తః కేవలప్రాప్తికారకః । అథాస్యలక్షణంసమ్యక్కథయామిసమాసతః । ఏకాకినాసముపగమ్యవివిక్తదేశం ప్రాణాదిరూపమమృతంపరమార్థతత్త్వం । లఘ్వాశినాధృతిమతాపరిభావితవ్యం సంసారరోగహరమౌషధమద్వితీయమ్ । సూర్యనాడ్యాసమాకృష్య వాయుమభ్యాసయోగినా । విధివత్కు

మ్భకంకృత్వారేచయేచ్ఛితరశ్మివా। ఉదరేబహురోగఘ్నంక్రిమిదోషం
నిహంతిచ । ముహుర్ముహురిదం కార్యంసూర్యభేదముదాహృతం। నాడీ
భ్యాం వాయు మాకృష్య కుండ ల్యాః పార్శ్వయోః క్షిపేత్ ।
ధారయేదుదరేపశ్చా ద్రేచయేదిడయాసుధీః । కణ్ఠేకఫాదిదోషఘ్నంశ
రీరాగ్నివివర్ధనమ్ । నాడీజలాపహంధాతు గతదోషవినాశనమ్। గచ్ఛత
స్తిష్ఠతఃకార్య ముజ్జాయాఖ్యన్తుకుమ్భకం । ముఖేనవాయుం సఙ్గృహ్య
ఘ్రాణరన్ధ్రేణ రేచయేత్ । శీతలీకరణఞ్చేదం హన్తిపిత్తం క్షుధాంతృ
షం। స్తనయోరథభస్త్రేవా లోహకారస్యవేగతః। రేచయేత్పూరయే
ద్వాయు మాశ్రమందేహగన్ధియా। యథాశ్రమోభవేద్దేహే తథాసూ
ర్యేణపూరయేత్ । కణ్ఠసఙ్కోచనంకృత్వా పునశ్చన్ద్రేణరేచయేత్।
వాతపిత్తశ్లేష్మహరం శరీరాగ్నివివర్ధనం। కుణ్డలీబోధకంవక్త్రదోష
ఘ్నంశుభదంసుఖం। బ్రహ్మనాడీముఖాన్తస్థ కఫాద్యర్గళనాశనం। సమ్య
గ్బన్ధసముద్భూతం గ్రన్థిత్రయవిభేదకం। విశేషేణైవకర్తవ్యం భస్త్రాఖ్యం
కుమ్భకంత్విదం। బన్ధత్రయమిదానీం ప్రవక్ష్యామియథాక్రమం। ని
త్యంకృతేనతేనాసౌ వాయోర్జయమవాప్నుయాత్ । చతుర్ణామపిభేదా
నాంకుమ్భకేసముపస్థితే । బన్ధత్రయమిదఙ్కార్యం వక్ష్యమాణంమయా
హితత్ । ప్రథమోమూలబన్ధస్తు ద్వితీయోడ్డీయణాభిధః। జాలంధరస్తృ
తీయస్తు లక్షణంకథయామ్యహం । గుదంపార్ష్ణ్యాతుసంపీడ్య వాయు
మాకుఞ్చయేద్బలాత్ । వారంవారంయథాచోర్ధ్వం సమాయాతిసమీ
రణః। ప్రాణాపానౌనాదబిన్దూమూలబన్ధేనచైకతామ్। గత్వాయోగస్య
సంసిద్ధిం యచ్ఛతోనాత్రసంశయః। కుమ్భకాన్తేరేచకాదౌ కర్తవ్యస్తూ
డ్డియాణకః। బన్ధోయేనసుషుమ్నాయాంప్రాణస్తూడ్డీయతేయతః॥ తస్మా
దుడ్డీయణాఖ్యోయం యోగిభిస్సముదాహృతః। ఉడ్డీయాణన్తుసహజం
గురుణాకథితంసదా। అభ్యసేత్తదతన్ద్రస్తు వృద్ధోపితరుణోభవేత్। నా
భేరూర్ధ్వమధశ్చాపి త్రాణంకుర్యాత్ప్రయత్నతః॥ షాణ్మాసమభ్యసేన్మృ
త్యుం జయత్యేవనసంశయః। పూరకాన్తేతుకర్తవ్యో బన్ధోజాలన్ధరాభి

థః । కణ్ఠసఙ్కోచరూపోఽసౌ వాయుమార్గనిరోధకః॥కణ్ఠమాకుఞ్చ్య హృ
దయే స్థాపయేద్దృఢమిచ్ఛయా । బన్ధో జాలన్ధరాఖ్యోఽయమమృతాప్యాయ
కారకః । అధస్తాత్కుఞ్చనేనాశు కణ్ఠసఙ్కోచనే కృతే మధ్యే పశ్చిమ
తానేన స్యాత్ప్రాణో బ్రహ్మనాడిగః । వజ్రాసనస్థితో యోగీ చాలయి
త్వా తు కుణ్డలీం । కుర్యాదనన్తరం భస్త్రీం కుణ్డలీమాశు బోధయేత్ । భిద్య
న్తే గ్రన్థయో వంశే తప్తలోహశలాకయా। తథైవ పృష్ఠవంశే స్యాద్గ్రన్థిభేద
స్తు వాయునా । పిపీలికాయాం లగ్నాయాం కణ్డూస్తత్ర ప్రవర్తతే । సుషు
మ్నాయాం తథాభ్యాసాత్సతతం వాయునా భవేత్ । రుద్రగ్రన్థిం తతో భి
త్త్వా తతో యాతి శివాత్మకం । చన్ద్రసూర్యౌ సమౌ కృత్వా తయోర్యో
గః ప్రవర్తతే । గుణత్రయమతీతః స్యాద్గ్రన్థిత్రయవిభేదనాత్ । శివశ
క్తిసమాయోగే జాయతే పరమా స్థితిః । యథా కరీ కరేణైవ పానీయం
ప్రపిబేత్సదా । సుషుమ్నావజ్రనాలేన పవమానం గ్రసేత్తథా । వజ్రదణ్డస
ముద్భూతా మణయశ్చైకవింశతిః । సుషుమ్నాయాం స్థితాస్సర్వే సూ
త్రే మణిగణా ఇవ । మోక్షమార్గే ప్రతిష్ఠానాత్సుషుమ్నా విశ్వరూపిణీ । య
త్రైవ నిశ్చితః కాలశ్చన్ద్రసూర్యనిబన్ధనాత్ । ఆపూర్య కుమ్భితో వాయు
ర్బహిర్నో యాతి సాధకే । పునః పునస్తస్యైవ పశ్చిమద్వారరేణునా ।
పూరితస్తు స తద్ద్వారైరీషత్కుమ్భకతాం గతః । ప్రవిశేత్సర్వగాత్రేషు వా
యుః పశ్చిమమార్గతః । రేచితః క్షీణతాం యాతి పూరితః పోషయేత్తనుః।
యత్రైవ జాతం సకలేబరం మనస్తత్రైవ లీనం కురుతే స యోగాత్ । స ఏ
వ ముక్తో నిరహఙ్కృతిస్సుఖీ మూఢా న జానన్తి హి పిణ్డపాతినః॥ చిత్తం వివిన
ష్టం యది భాసితం స్యాత్తత్ర ప్రతీతో మరుతోఽపి నాశః । న చేద్యది స్యాన్న తు
తస్య శాస్త్రం । నాత్మప్రతీతిర్న గురుర్న మోక్షః । జలూకాస్వభావోఽయం య
ద్వద్బలాదాకృష్య పిబతి స్వయం । బ్రహ్మనాడీం తథా ధాతూన్ స్వస్థానాశ్రి
తః సయోగతః । అనేనాభ్యాసయోగేన నిత్యమాసనబద్ధతః । చిత్తం విలీనతా
మేతి బిన్దుర్నో యాత్యధస్తథా । రేచకం పూరకం ముక్త్వా వాయునా స్థీ
యతే స్థిరం । నానానాదాః ప్రవర్తన్తే సంస్రవేచ్చన్ద్రమణ్డలం। నశ్య

న్నిద్రాక్షుత్పిపాసాద్యా స్సర్వదోషా స్తతస్సదా । స్వరూపే సచ్చిదానన్దే
స్థితిమాప్నోతి కేవలం । కథితన్తు తవ ప్రీత్యా హ్యేతదభ్యాసలక్షణం । మ
న్త్రో లయో హఠో రాజ యోగోన్తర్భూమికాః క్రమాత్ । ఏక ఏవ చతు
ర్ధాయం మహాయోగోభిధీయతే । హకారేణ బహిర్యాతి సకారేణ విశే
త్పునః । హంసహంసేతి మన్త్రోయం సర్వైర్జీవైశ్చ జప్యతే । గురువాక్యా
త్సుషుమ్నాయాం విపరీతో భవేజ్జపః । సోహంసోహమితి ప్రోక్తో మన్త్ర
యోగ ఉదాహృతః । ప్రతీతిర్మన్త్రయోగాచ్చ జాయతే పశ్చిమే పథి । హ
కారేణ తు సూర్యస్స్యాత్సకారేణేన్దురుచ్యతే । సూర్యాచన్ద్రమసోరైక్యం
హఠ ఇత్యభిధీయతే । హఠేన గ్రస్యతే జాడ్యం సర్వదోషసముద్భవం । క్షే
త్రజ్ఞః పరమాత్మా చ తయోరైక్యం యదా భవేత్ । తదైక్యే సాధితే బ్రహ్మం
శ్చిత్తం యాతి విలీనతాం । పవనః స్థైర్యమాయాతి లయయోగోదయే సతి । ల
యాత్సంప్రాప్యతే సౌఖ్యం స్వాత్మానన్దం పరం పదమ్ । యోనిమధ్యే మహా
క్షేత్రే జపాబన్ధూకసన్నిభం । రజో వసతి జన్తూనాం దేవీతత్త్వం సమాహి
తమ్ । రజసో రేతసో యోగా ద్రాజయోగ ఇతి స్మృతః । అణిమాదిపదం
ప్రాప్య రాజతే రాజయోగతః । ప్రాణాపానసమాయోగో జ్ఞేయం యో
గచతుష్టయమ్ । సఙ్క్షేపాత్కథితం బ్రహ్మన్ నాన్యథా శివభాషితం ।
క్రమేణ ప్రాప్యతే ప్రాప్యమభ్యాసాదేవ నాన్యథా । ఏకేనైవ శరీరేణ
యోగాభ్యాసాచ్ఛనైశ్శనైః । చిరాత్సంప్రాప్యతే ముక్తిర్మర్కటక్రమ
ఏవ సః । యోగసిద్ధిం వినా దేహః ప్రమాదాద్యది నశ్యతి । పూర్వవాసన
యా యుక్తః శరీరం చాన్యదాప్నుయాత్ । తతః పుణ్యవశాత్సిద్ధో గురుణా
సహ సఙ్గతః । పశ్చిమద్వారమార్గేణ జాయతే త్వరితం ఫలమ్ । పూర్వజ
న్మకృతాభ్యాసా త్సత్వరం ఫలమశ్నుతే । ఏతదేవ హి విజ్ఞేయం తత్కాక
మతముచ్యతే । నాస్తి కాకమతాదన్యదభ్యాసాఖ్యమతః పరమ్ । తేనైవ
ప్రాప్యతే ముక్తిర్నాన్యథా శివభాషితమ్ । హఠయోగ క్రమాత్కష్టం
సహజీవలయాదికమ్ । నాకృతం మోక్షమార్గం స్యాత్ప్రసిద్ధం పశ్చిమం వి
నా । ఆదౌ రోగాః ప్రణశ్యన్తి పశ్చాజ్జాడ్యం శరీరజమ్ । తత స్సమరసో

భూత్వా చంద్రో వర్షత్యనారతః । ధాతూంశ్చ సంగ్రహేద్వహ్నిః పవనే
న సమంతతః । నానానాడ్యః ప్రవర్తంతే మార్దవం స్యాత్కళేబరమ్ ।
జిత్వా వృష్ట్యాదికం జాడ్యం ఖేచరస్సంభవేన్నరః । సర్వజ్ఞోఽసౌ భవేత్కా
మరూపః పవనవేగవాన్ । క్రీడతే త్రిషు లోకేషు జాయంతే సిద్ధయోఽఖి
లాః । కర్పూరే లీయమానే కిం కాఠిన్యం తత్ర విద్యతే । అహంకారక్షయే
తద్వద్దేహే కఠినతా కుతః । సర్వకర్తా చ యోగీంద్రః స్వతంత్రోఽనంతరూప
వాన్ । జీవన్ముక్తో మహాయోగీ జాయతే నాత్ర సంశయః । ద్వివిధాస్సిద్ధ
యో లోకే కల్పితాకల్పితాస్తథా । రసౌషధిక్రియాజాలమంత్రాభ్యాసా
దిసాధనాత్ । సిద్ధ్యంతి సిద్ధయో యాస్తు కల్పితాస్తాః ప్రకీర్తితాః । అని
త్యా అల్పవీర్యాస్తాస్సిద్ధయస్సాధనోద్భవాః । సాధనేన వినాప్యేవం జా
యంతే స్వత ఏవ హి । స్వాత్మయోగైకనిష్ఠేషు స్వాతంత్ర్యాదీశ్వరప్రి
యాః । ప్రభూతాస్సిద్ధయో యాస్తాః కల్పనారహితాస్స్మృతాః । సిద్ధా
నిత్యా మహావీర్యా ఇచ్ఛారూపాస్స్వయోగజాః । చిరకాలాత్ప్రజా
యంతే వాసనారహితేషు చ । తాసు గోప్యా మహాయోగాః పరమాత్మప
దేఽవ్యయే । వినా కార్యం సదా గుప్తం యోగసిద్ధస్య లక్షణం । యథాకా
శం సముద్దిశ్య గచ్ఛద్భిః పథికైః పథి । నానాతీర్థాని దృశ్యంతే నానామార్గా
స్తు సిద్ధయః । స్వయమేవ ప్రజాయంతే లాభాలాభవివర్జితే । యోగమా
ర్గే తథైవేదం సిద్ధిజాలం ప్రవర్తతే । పరీక్షకైస్స్వర్ణకారైర్హేమ సంప్రో
చ్యతే యథా । సిద్ధిభిర్లక్షయేత్సిద్ధం జీవన్ముక్తం తథైవ చ । అలౌకికగుణ
స్తస్య కదాచిద్దృశ్యతే ధ్రువం । సిద్ధిభిః పరిహీనస్తు నరం బద్ధం తు లక్షయేత్ ।
అజరామరపిండో యో జీవన్ముక్తస్స ఏవ హి । పశుకుక్కుటకీటాద్యా మృ
తిం సంప్రాప్నువంతి వై । తేషాం కిం పిండపాతేన ముక్తిర్భవతి పద్మజ । న బ
హిః ప్రాణ ఆయాతి పిండస్య పతనం కుతః । పిండపాతేన యా ముక్తిస్సాము
క్తిర్న తు హన్యతే । దేహే బ్రహ్మత్వమాయాతే జలానాం సైంధవం యథా ।
అనన్యతాం యదా యాతి తదా ముక్తస్స ఉచ్యతే । విముక్తాని శరీరాణి ఇం
ద్రియాణి తథైవ చ । బ్రహ్మదేహత్వమాపన్నం వారిబుద్బుదతామివ । దశ

ద్వారపురం దేహం దశనాడిమహాపథం । దశభిర్వాయుభిర్వ్యాప్తం దశే
న్ద్రియపరిచ్ఛదం । షడాధారాపవరకం షడన్వయమహావనమ్ । చతుఃపీ
ఠసమాకీర్ణం చతురామ్నాయదీపకమ్ । బిన్దునాదమహాలిఙ్గం శివశక్తి
నికేతనం । దేహం శివాలయం ప్రోక్తం సిద్ధిదం సర్వదేహినాం । గుదమే
ఢ్రాన్తరాళస్థం మూలాధారత్రికోణకం । శివస్య జీవరూపస్య స్థానం తద్ధి
ప్రచక్షతే । యత్ర కుణ్డలినీ నామ పరా శక్తిః ప్రతిష్ఠితా । యస్మాదుత్పద్య
తే వాయుర్యస్మాద్వహ్నిః ప్రవర్తతే । యస్మాదుత్పద్యతే బిన్దుర్యస్మాన్నా
దః ప్రవర్తతే । యస్మాదుత్పద్యతే హంసో యస్మాదుత్పద్యతే మనః । తదే
తత్కామరూపాఖ్యం పీఠం కామఫలప్రదం । స్వాధిష్ఠానాహ్వయం చక్రం
లిఙ్గమూలే షడశ్రకే । నాభిదేశే స్థితం చక్రం దశారం మణిపూరకం । ద్వా
దశారం మహాచక్రం హృదయే చాప్యనాహతమ్ । తదేతత్పూర్ణగిర్యాఖ్యం
పీఠం కమలసమ్భవ । కణ్ఠకూపే విశుద్ధాఖ్యం యచ్చక్రం షోడశాశ్రకమ్ ।
పీఠం జాలన్ధరం నామ తిష్ఠత్యత్ర సురేశ్వర । ఆజ్ఞా నామ భ్రువోర్మధ్యే ద్విద
ళం చక్రముత్తమమ్ । ఉడ్యాణాఖ్యం మహాపీఠముపరిష్టాత్ప్రతిష్ఠితం ।
చతురశ్రం ధరణ్యాదౌ బ్రహ్మా తత్రాధిదేవతా । అర్ధచన్ద్రాకృతి జలం విష్ణు
స్తస్యాధిదేవతా । త్రికోణమణ్డలం వహ్నీ రుద్రస్తస్యాధిదేవతా । వా
యోర్బిమ్బం తు షట్కోణమీశ్వరోఽస్యాధిదేవతా । ఆకాశమణ్డలం వృ
త్తం దేవతాస్య సదాశివః । నాదరూపం భ్రువోర్మధ్యే మనసో మణ్డలం విదుః ॥

ఇతి యోగశిఖోపనిషది ప్రథమోఽధ్యాయః.

పునర్యోగస్య మాహాత్మ్యం శ్రోతుమిచ్ఛామి శఙ్కర । యస్య వి
జ్ఞానమాత్రేణ ఖేచరీసమతాం వ్రజేత్ । శృణు బ్రహ్మన్ప్రవక్ష్యామి గో
పనీయం ప్రయత్నతః । ద్వాదశాబ్దం తు శుశ్రూషాం యః కుర్యాదప్రమా
దతః । తస్మై వాచ్యం యథాతథ్యం దాన్తాయ బ్రహ్మచారిణే । పార్ష్ణిఘాతాద
ర్థలోభాద్వా ప్రమాదాద్వా ప్రయచ్ఛతి । తేనాధీతం శ్రుతం తేన తేన సర్వ
మనుష్ఠితం । మూలమన్త్రం విజానాతి యో విద్వాన్గురుదర్శితం । శివశ

క్తిమయంమన్త్రంమూలాధారాత్సముత్థితం।తస్యమన్త్రస్యవైబ్రహ్మా
శ్రోతావక్తాచమన్త్రకః । ఏతత్సీతమితిప్రోక్తంనాదలిఙ్గంచిదాత్మకం।తస్య
విజ్ఞానమాత్రేణజీవన్ముక్తోభవేజ్జనః । అణిమాదికమైశ్వర్య మచిరా దేవ
జాయతే । మననాత్త్రాణనాచ్చైవమద్రూపస్యావబోధనాత్ । మన్త్ర
మిత్యుచ్యతేబ్రహ్మన్మదధిష్ఠానతోపివా । మూలత్వాత్సర్వమన్త్రాణాం
మూలాధారసముద్భవాత్ । మూలస్వరూపలింగత్వాన్మూలమన్త్రఇతి
స్మృతః । సూక్ష్మత్వాత్కారణత్వాచ్చ లయనాద్గమనాదపి । లక్ష
ణాత్పరమేశస్యలింగమిత్యభిధీయతే । సన్నిధానాత్సమస్తేషు జన్తుష్వపి
చసంతతమ్। సూచకత్వాచ్చరూపస్య సూత్రమిత్యభి ధీయతే । మహా
మాయామహాలక్ష్మీర్మహాదేవీసరస్వతీ । ఆధారశక్తిరవ్యక్తా యయావి
శ్వంప్రవర్తతే । సూక్ష్మాభాబిన్దురూపేణ పీఠరూపేణవర్తతే। బిన్దుపీఠం
వినిర్భిద్యనాదలింగముపస్థితం । ప్రాణేనోచ్చార్యతేబ్రహ్మన్షణ్ముఖీక
రణేషుచ । గురూపదేశమార్గేణసహసైవప్రకాశతే । స్థూలంసూక్ష్మంప
రఞ్చేతిత్రివిధంబ్రహ్మణోవపుః । పఞ్చబ్రహ్మమయంరూపంస్థూలంవైరా
జముచ్యతే । హిరణ్యగర్భసూక్ష్మన్తునాదం బీజత్రయాత్మకం । పరంబ్ర
హ్మపరంసత్యంసచ్చిదానన్దలక్షణమ్ । అప్రమేయమనిర్దేశ్యమవాఙ్మానస
గోచరం । శుద్ధంసూక్ష్మంనిరాకారంనిర్వికారంనిరంజనం । అనన్తమపరి
చ్ఛేద్యమనూపమమనామయం । ఆత్మమంత్రసదాభ్యాసాత్పరతత్త్వంప్ర
కాశతే । తదభివ్యక్తిచిహ్నానిసిద్ధిద్వారాణి మేశృణు । దీపజ్వాలేన్దుఖ
ద్యోతవిద్యున్నక్షత్రభాస్వరాః । దృశ్యన్తేసూక్ష్మరూపేణ సదాయుక్త
స్యయోగినః । అణిమాదికమైశ్వర్యమచిరాత్తస్య జాయతే । నాస్తినా
దాత్పరోమన్త్రోనదేవస్స్వాత్మనఃపరః । నానుసన్ధేఃపరాపూజానహితృ
ప్తేఃపరంసుఖం। గోపనీయంప్రయత్నేనసర్వదాసిద్ధిమిచ్ఛతా । మద్భక్త
ఏతద్విజ్ఞాయకృతకృత్యస్సుఖీభవేత్ । యస్యదేవేపరాభక్తి ర్యథాదేవే
తథాగురౌ । తస్యైతేకథితాహ్యర్థాఃప్రకాశంతేమహాత్మనఇతి॥

ఇతియోగశిఖోపనిషది ద్వితీయోధ్యాయః.

యోగముక్త్యాదిదాతృత్వం యస్సిద్ధిర్వాక్ప్రకారణం। యేనవిజ్ఞాతమా
త్రేణజన్మబంధాత్ప్రముచ్యతే । అక్షరం పరమో నాద శ్శబ్దబ్రహ్మేతికథ్య
తే । మూలాధారగతాశక్తిస్స్వాధారాబిందురూపిణీ । తస్యా ముత్పద్య
తేనాదస్సూక్ష్మబీజాదివాంకురః । తాంపశ్యంతీంవిదుర్విశ్వంయయాప
శ్యంతియోగినః । హృదయేవ్యజ్యతేఘోషోగర్జత్పర్జన్యసన్నిభః । తత్రస్థి
తాసురేశానామధ్యమేత్యభిధీయతే। ప్రాణేనచస్వరాఖ్యేన ప్రథితావైఖ
రీపునః । శాఖాపల్లవరూపేణతాల్వాదిస్థానఘట్టనాత్। అకారాదిక్షకా
రాన్తాన్యక్షరాణిసమీరయేత్। అక్షరేభ్యఃపదానిస్యుఃపదేభ్యోవాక్యస
మ్భవః । సర్వవాక్యాత్మకామన్త్రావేదశాస్త్రాణికృత్స్నశః । పురాణా
నిచకావ్యానిభాషాశ్చవివిధాఅపి । సప్తస్వరాశ్చ గాథాశ్చ సర్వేనాద
సముద్భవాః । ఏషాసరస్వతీదేవీసర్వభూతగుహాశ్రయా । వాయునావ
హ్నియుక్తేనప్రేర్యమాణాశనైశ్శనైః । తద్వివర్తపదైర్వాక్యైరిత్యేవం
వర్తతేసదా । యఇమాంవైఖరీంశక్తింయోగీస్వాత్మనిపశ్యతి । సవాక్సి
ద్ధిమవాప్నోతిసరస్వత్యాఃప్రసాదతః । వేదశాస్త్రపురాణానాం స్వయ
ంకర్తాభవిష్యతి। యత్రబిన్దుశ్చనాదశ్చసోమసూర్యాగ్నివాయవః । ఇ
న్ద్రియాణిచసర్వాణిలయంగచ్ఛన్తిసువ్రత । వాయవోయత్ర లీయంతే
మనోయత్రవిలీయతే । యంలబ్ధ్వాచాపరంలాభం మన్యతేనాధికంతతః।
యస్మిన్స్థితోనదుఃఖేన గురుణాపివిచాల్యతే। యత్రోపరమతేచిత్తంనిరు
ద్ధంయోగసేవయా । యత్రచైవాత్మనాత్మానంపశ్యన్నాత్మనితుష్యతి।సు
ఖమాత్యన్తికంయత్తద్బుద్ధిగ్రాహ్యమతీన్ద్రియం । ఏతత్క్షరా త్క్షరాతీత
మనక్షరమితీర్యతే । క్షరస్సర్వాణిభూతానిసూత్రాత్మాక్షరఉచ్యతే।అ
క్షరంపరమంబ్రహ్మనిర్విశేషంనిరంజనం।అలక్షణమలక్ష్యంతదప్రతర్క్య
మనూపమం । అపారపారమచ్ఛేద్యమచిన్త్యమతినిర్మలం । ఆధారంస
ర్వభూతానామనాధారమనామయం । అప్రమాణమనిర్దేశ్యమప్రమే
యమతీన్ద్రియం। అస్థూలమనణుహ్రస్వమదీర్ఘమజమవ్యయం । అశబ్ద
స్పర్శరూపన్తచ్చక్షుశ్శ్రోత్రనామకం । సర్వజ్ఞంసర్వగంశాన్తం సర్వే

షాంహృదయేస్థితం । సుసంవేద్యంగురుమతాంసుదుర్బోధమచేతసాం। నిష్కళంనిర్గుణంశాన్తంనిర్వికారంనిరాశ్రయం । నిర్లేపకం నిరాపాయం కూటస్థమచలంధ్రువం। జ్యోతిషామపితజ్జ్యోతిస్తమఃపారేప్రతిష్ఠితం।భావాభావవినిర్ముక్తంభావనామాత్రగోచరం । భక్తిగమ్యం పరంతత్త్వమన్తర్లీనేనచేతసా । భావనామాత్రమేవాత్రకారణంపద్మసమ్భవ । యథా దేహాన్తరప్రాప్తేః కారణంభావనానృణామ్ । విషయంధ్యాయతః పుంసోవిషయేరమతేమనః । మామనుస్మరతశ్చిత్తంమయ్యేవాత్ర విలీయతే। సర్వజ్ఞత్వంపరేశత్వంసర్వసంపూర్ణశక్తితా । అనన్త శక్తిమత్త్వఞ్చ మదనుస్మరణాద్భవేత్ ॥ ఇతియోగశిఖోపనిషది తృతీయోధ్యాయః॥

ఓం॥ చైతన్యస్యైకరూపత్వాద్భేదోయుక్తోనకర్హిచిత్ ।జీవత్వం చతథాజ్ఞేయంరజ్జ్వాంసర్పగ్రహోయథా। రజ్జ్వజ్ఞానాత్క్షణేనైవయద్వద్రజ్జుర్హిసర్పిణీ । భాతితద్వచ్చితిస్సాక్షాద్విశ్వాకారేణకేవలా।ఉపాదానంప్రపంచస్యబ్రహ్మణోన్యన్నవిద్యతే । తస్మాత్సర్వప్రపంచోయంబ్రహ్మైవాస్తినచేతరత్ । వ్యాప్యవ్యాపకతామిథ్యాసర్వమాత్మేతి శాసనాత్ ।ఇతిజ్ఞాతేపరేతత్త్వే భేదస్యావసరఃకుతః । బ్రహ్మణస్సర్వభూతాని జాయన్తేపరమాత్మనః । తస్మాదేతానిబ్రహ్మైవభవన్తీతి విచిన్తయ। బ్రహ్మైవసర్వనామానిరూపాణివివిధానిచ । కర్మాణ్యపిసమగ్రాణిబిభర్తీతివిభావయ । సువర్ణాజ్జాయమానస్యసువర్ణత్వఞ్చశాశ్వతమ్।బ్రహ్మణోజాయమానస్యబ్రహ్మత్వఞ్చతథాభవేత్ । స్వల్పమప్యన్తరంకృత్వాజీవాత్మపరమాత్మనోః । యస్తిష్ఠతివిమూఢాత్మాభయంతస్యాపి భాషితం । యదజ్ఞానాద్భవేద్ద్వైతమితరత్తత్ప్రపశ్యతి । ఆత్మత్వేనతదాసర్వంనేతరత్తత్రచాణ్వపి । అనుభూతోప్యయంలోకో వ్యవహారక్షమోపిసః । అసద్రూపోయథాస్వప్నఉత్తరక్షణబాధితః । స్వప్నేజాగరితంనాస్తిజాగరేస్వప్నతానహి । ద్వయమేవలయేనాస్తిలయోపిహ్యనయోర్నచ । త్రయమేవభవేన్మిథ్యాగుణత్రయవినిర్మితః । అస్యద్రష్టాగుణాతీతోనిత్యోహ్యేషచిదాత్మకః । యద్వన్మృది ఘటభ్రాన్తిశ్శుక్తౌ

హిరజతస్థితిః । తద్వద్బ్రహ్మణిజీవత్త్వం వీక్షమాణేవినశ్యతి । యథా
మృదిఘటో నామ కనకే కుండలాభిధా। శుక్తౌహి రజతఖ్యాతి ర్జీవశబ్దస్త
థాపరే । యథైవవ్యోమ్నినీలత్వంయథానీరంమరుస్థలే । పురుషత్వం
యథాస్థాణౌతద్వద్విశ్వంచిదాత్మని । యథైవశూన్యేవేతాళోగన్ధర్వా
ణాంపురంయథా । యథాకాశే ద్విచంద్రత్వం తద్వత్సత్యేజగత్స్థితిః ।
యథాతరఙ్గకల్లోలైర్జలమేవస్ఫురత్యలమ్ । ఘటనామ్నా యథాపృథ్వీ
పటనామ్నాహితన్తవః।జగన్నామ్నాచిదాభాతి సర్వంబ్రహ్మైవకేవలమ్।
యథావన్ధ్యాసుతోనాస్తియథానాస్తిమరౌజలమ్ । యథానాస్తినభోవృ
క్షస్తథానాస్తిజగత్స్థితిః । గృహ్యమాణేఘటేయద్వన్మృత్తికాభాతివై
బలాత్ । వీక్షమాణేప్రపఞ్చేతుబ్రహ్మైవాభాతిభాసురం । సదైవాత్మా
విశుద్ధోస్తిహ్యశుద్ధోభాతివైసదా । యథైవద్వివిధారజ్జుర్జ్ఞానినోజ్ఞాని
నోనిశమ్ । యథైవమృణ్మయఃకుమ్భస్తద్వద్దేహోపిచిన్మయః । ఆత్మా
నాత్మవివేకోయంముధైవక్రియతేబుధైః । సర్పత్వేన యథారజ్జూ రజత
త్వేనశుక్తికా । వినిర్ణీతావిమూఢేనదేహత్వేనతథాత్మతా । ఘటత్వేన
యథాపృథ్వీజలత్వేనమరీచికా । గృహత్వేనహికాష్ఠాని ఖడ్గత్వేనైవలో
హతా । తద్వదాత్మనిదేహత్వంపశ్యత్యజ్ఞానయోగతఇతి ॥

ఇతియోగశిఖోపనిషదిచతుర్థోధ్యాయః.

ఓమ్ ॥ పునర్యోగంప్రవక్ష్యామి గుహ్యంబ్రహ్మస్వరూపకం । స
మాహితమనాభూత్వాశృణుబ్రహ్మన్యథాక్రమం । దశద్వారపురందే
హం దశనాడీమహాపథం । దశభిర్వాయుభిర్వ్యాప్తందశేన్ద్రియపరిచ్ఛ
దమ్ । షడాధారాపవరకంషడన్వయమహావనం । చతుష్పీఠసమాకీర్ణం
చతురామ్నాయదీపకం । బిన్దునాదమహాలిఙ్గం విష్ణులక్ష్మీనికేతనం । దే
హంవిష్ణ్వాలయంప్రోక్తంసిద్ధిదంసర్వదేహినామ్ । గుదమేఢ్రాన్తరాళ
స్థంమూలాధారంత్రికోణకం । శివస్యజీవరూపస్యస్థానంతద్ధివదన్తిహి।య
త్రకుండలినీనామపరాశక్తిఃప్రతిష్ఠితా । యస్మాదుత్పద్యతేవాయుర్యస్మా

ద్వహ్నిఃప్రవర్ధతే । యస్మాదుత్పద్యతే హంసో యస్మాన్నాదః ప్రవర్తతే। యస్మిన్విలీయతే హంసో యస్మాదుత్పద్యతే మనః । తదేతత్కామరూపాఖ్యం పీఠం కామఫలప్రదమ్ । స్వాధిష్ఠానాహ్వయం చక్రం లిఙ్గమూలే షడశ్రకమ్ । నాభిదేశే స్థితం చక్రం దశారం మణిపూరకం । ద్వాదశారం మహాచక్రం హృదయే చాప్యనాహతం । తదేతత్పూర్ణగిర్యాఖ్యం పీఠం కమలసంభవ । కంఠకూపే విశుద్ధాఖ్యం యచ్చక్రం షోడశాశ్రకం । పీఠం జాలంధరం నామ తిష్ఠత్యత్ర చతుర్ముఖ । ఆజ్ఞా నామ భ్రువోర్మధ్యే ద్విదళం చక్రముత్తమం । ఉడ్యాణాఖ్యం మహాపీఠముపరిష్టాత్ప్రతిష్ఠితం । స్థానాన్యేతాని దేహేఽస్మిన్ శక్తిరూపం ప్రకాశతే । చతురశ్రం ధరణ్యాదౌ బ్రహ్మా తత్రాధిదేవతా । అర్ధచంద్రాకృతి జలం విష్ణుస్తస్యాధిదేవతా । త్రికోణమండలం వహ్నీ రుద్రస్తస్యాధిదేవతా । వాయోర్బింబం తు షట్కోణం సంకర్షోఽత్రాధిదేవతా । ఆకాశమండలం వృత్తం పరవస్త్వధిదేవతా । నాదరూపం భ్రువోర్మధ్యే మనసో మండలం విదుః । శాంభవస్థానమేతత్తే వర్ణితం పద్మసంభవ । అతః పరం ప్రవక్ష్యామి నాడీచక్రస్య నిర్ణయం । మూలాధారత్రికోణస్థా సుషుమ్నా ద్వాదశాన్తగా । మూలార్ధ ఛిన్న వంశాభా బ్రహ్మనాడీతి సా స్మృతా । ఇడా చ పిఙ్గళా చైవ తస్యాః పార్శ్వద్వయే స్థితే । విలమ్బిన్యామనుస్యూతే నాసికాన్తముపాగతే । ఇడాయాం హేమరూపేణ వాయుర్వామేన గచ్ఛతి। పిఙ్గళాయాం తు సూర్యాత్మా యాతి దక్షిణపార్శ్వతః। విలమ్బినీతి యా నాడీ వ్యక్తా నాభౌ ప్రతిష్ఠితా । తత్ర నాడ్యః సముత్పన్నాస్తిర్యగూర్ధ్వమధోముఖాః । తన్నాభిచక్రమిత్యుక్తం కుక్కుటాండమివ స్థితం । గాన్ధారీ హస్తిజిహ్వా చ తస్మాన్నేత్రద్వయం గతే। పూషా చాలంబుసా చైవ శ్రోత్రద్వయముపాగతే । శూరా నామ మహానాడీ తస్మాద్భ్రూమధ్యమాశ్రితా। విశ్వోదరీ తు యా నాడీ సా భుంక్తేఽన్నం చతుర్విధమ్। సరస్వతీ తు యా నాడీ సా జిహ్వాన్తం ప్రసర్పతి । రాకాహ్వయా తు యా నాడీ పీత్వా తు సలిలం క్షణాత్ । క్షుతముత్పాదయేద్ఘ్రాణే శ్లేష్మాణం సఞ్చినోతి చ । కణ్ఠకూపోద్భవా నాడీ శఙ్ఖిన్యాఖ్యా అధోముఖీ ।

దృష్టిస్తుముద్రాభవతిఖేచరీ । ఖేచర్యాముద్రితంయేనవివరంలమ్బికోర్ధ్వతః ।
నపీయూషంపతత్యగ్నౌనచవాయుఃప్రధావతి । నక్షుధా న తృషానిద్రా
నైవాలస్యంప్రజాయతే । నచమృత్యుర్భవేత్తస్యయోముద్రాంవేత్తిఖేచ
రీమ్ । తతఃపూర్వాపరేవ్యోమ్నిద్వాదశాన్తేచ్యుతాత్మకే । ఉడ్యాణ
పీఠేనిర్ద్వన్ద్వేనిరాలమ్బేనిరఞ్జనే । తతఃపఙ్కజసూత్రస్థంచన్ద్రమణ్డల
మధ్యగం । నారాయణమనుధ్యాయేత్స్రవన్తమమృతంసదా । భిద్యతే
హృదయగ్రన్థిశ్ఛిద్యన్తేసర్వసంశయాః । క్షీయన్తేచాస్యకర్మాణితస్మిన్దృ
ష్టేపరావరే। అథసిద్ధింప్రవక్ష్యామిసుఖోపాయం సురేశ్వర । జితేన్ద్రి
యాణాంశాన్తానాంజితశ్వాసవిచేతసామ్ । నాదేమనోలయంబ్రహ్మన్
దూరశ్రవణకారణం । బిన్దౌమనోలయంకృత్వా దూరదర్శనమాప్నుయా
త్ । కాలాత్మనిమనోలీనం త్రికాలజ్ఞానకారణం । పరకాయ మనో
యోగఃపరకాయప్రవేశకృత్ । అమృతంచిన్తయేన్మూర్ధ్ని క్షుత్తృషా
విషశాన్తయే । పృథివ్యాంధారయేచ్చిత్తంపాతాళగమనంభవేత్ । సలి
లేధారయేచ్చిత్తంనామ్భసాపరిభూయతే। అగ్నౌసన్ధారయేచ్చిత్తమగ్ని
నాదహ్యతేనసః । వాయౌమనోలయంకుర్యా దాకాశగమనంభవేత్ ।ఆ
కాశేధారయేచ్చిత్తమణిమాదికమాప్నుయాత్ । విరాడ్రూపే మనో
యుఞ్జన్మహిమానమవాప్నుయాత్ । చతుర్ముఖేమనోయుఞ్జన్జగత్సృ
ష్టికరోభవేత్ । ఇన్ద్రరూపిణమాత్మానం భావయన్భోగ వాన్భవేత్।
విష్ణురూపేమహాయోగీ పాలయేదఖిలంజగత్ । రుద్రరూపే మనోయుం
జన్సంహరత్యేవతేజసా । నారాయణే మనోయుంజన్ నారాయణమ
యోభవేత్ । వాసుదేవేమనోయుంజన్ సర్వసిద్ధిమవాప్నుయాత్ ।య
థాసఙ్కల్పయేద్యోగీయోగయుక్తోజితేన్ద్రియః । తథాతత్తద వాప్నో
తిభావఏవాత్రకారణమ్ । గురుర్బ్రహ్మాగురుర్విష్ణుర్గురుర్దేవ స్సదాచ్యు
తః । నగురోరధికఃకశ్చిత్త్రిషులోకేషువిద్యతే । దివ్యజ్ఞానోపదేష్టారం
దేశికంపరమేశ్వరమ్ । పూజయేత్పరయాభక్త్యా తస్యజ్ఞానఫలంభవేత్।
యథాగురుస్తథైవేశో యథైవేశస్తథాగురుః । పూజనీయో మహాభ

క్త్వానభవోవిద్యతేనయోః । నాద్వైతవాదంకుర్వీతగురుణాసహకుత్ర చిత్ । అద్వైతంభావయేద్భక్త్యాగురోర్దేవస్య చాత్మనః । యోగశిఖామహాగుహ్యంయోజానాతిమహామతిః । నతస్యకించిదజ్ఞాతంత్రిషులోకేషువిద్యతే । నపుణ్యపాపేనస్వస్థోనదుఃఖంనపరాజయః । నచాస్తి పునరావృత్తిరస్మిన్సంసారమండలే । సిద్ధౌచిత్తంనకుర్వీత చఞ్చలత్వేనచేతసః । తథావిజ్ఞాతతత్త్వోసౌ ముక్తఏవనసంశయః । ఇత్యుపనిషత్ ॥

ఇతియోగశిఖోపనిషదిపఞ్చమోధ్యాయః।

ఉపాసనాప్రకారంమేప్రబ్రూహిపరమేశ్వర । యస్యవిజ్ఞానమాత్రేణ ముక్తోభవతిసంసృతేః । ఉపాసనాప్రకారంతే రహస్యంశ్రుతిసారకం । హిరణ్యగర్భవక్ష్యామి శ్రుత్వాసమ్యగుపాసయ । సుషుమ్నాయైకుణ్డలిన్యై సుధాయైచన్ద్రజన్మనే । మనోన్మన్యై నమస్తుభ్యంమహాశక్త్యైచిదాత్మనే । శతంచైకాచహృదయ స్యనాడ్యస్తాసాంమూర్ధానమభినిఃసృతైకా । తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి విష్వఙ్ఙన్యాఉత్క్రమణేభవన్తి । ఏకోత్తరంనాడిశతం తాసాంమధ్యేపరాస్మృతా ।సుషుమ్నాతుపరేలీనా విరజాబ్రహ్మరూపిణీ । ఇడాతిష్ఠతివామేన పిఙ్గళాదక్షిణేనతు । తయోర్మధ్యేపరంస్థానం యస్తంవేదసవేదవిత్ । ప్రాణంసన్ధారయేత్తస్మిన్ నాసాభ్యన్తరచారిణం । భూత్వాతత్రాయతప్రాణః శనైరేవసమభ్యసేత్ । గుదస్యపృష్ఠభాగేస్మిన్ వీణాదణ్డస్సదేహభృత్ । దీర్ఘాస్థిదేహపర్యన్తం బ్రహ్మనాడీతికథ్యతే । తస్యాన్తేసుషిరంసూక్ష్మం బ్రహ్మనాడీతిసూరిభిః । ఇడాపిఙ్గళయోర్మధ్యే సుషుమ్నాసూర్యరూపిణీ । సర్వంప్రతిష్ఠితంతస్మిన్సర్వగంవిశ్వతోముఖం । తస్యమధ్యగతాస్సూర్యసోమాగ్నిపరమేశ్వరాః । భూతలోకాదిశః క్షేత్రా స్సముద్రాఃపర్వతాశ్శిలాః । ద్వీపాశ్చనిమ్నగా వేదాశ్శాస్త్రవిద్యాకలాక్షరాః । స్వరమన్త్రపురాణాని గుణాశ్చైతేచ సర్వశః । బీజంబీజాత్మక స్తేషాం క్షేత్రజ్ఞాఃప్రాణవాయవః । సుషుమ్నాన్తర్గతంవిశ్వంతస్మిన్సర్వంప్రతిష్ఠితం । నానానాడిప్రసవగ సర్వభూతాన్తరాత్మని । ఊర్ధ్వమూలమ

ధశ్శాఖం వాయుమార్గేణ సర్వగం । ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడ్యస్స్యు
ర్వాయుగోచరాః । సర్వమార్గేణసుషిరా స్తిర్యఞ్చ స్సుషిరాత్మకాః ।
అధశ్చోర్ధ్వఞ్చకుణ్డల్యా స్సర్వద్వారనిరోధనాత్ । వాయునా సహజీ
వోర్ధ్వగామీ మోక్షమవాప్నుయాత్ । జ్ఞాత్వాసుషుమ్నాం తద్భేదం
కృత్వా వాయుఞ్చమధ్యగం । స్థిత్వాసౌబైన్దవస్థానే ఘ్రాణరన్ధ్రే నిరో
ధయేత్ । ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడీద్వారాణిపఞ్జరే । సుషుమ్నాశా
మ్భవీశక్తి శ్శేషాస్త్వన్యేనిరర్థకాః । హృల్లేఖపరమానన్దే తాలుమూలే
వ్యవస్థితే । అతఊర్ధ్వంనిరోధేతు మధ్యమంమధ్యమధ్యమం । ఉచ్చార
యేత్పరాంశక్తిం బ్రహ్మరన్ధ్రనివాసినీం । యదిభ్రమరసృష్టిస్స్యాత్ సం
సారభ్రమణంత్యజేత్ । గమాగమస్థంగమనాదిశూన్యం చిద్రూపదీపంతి
మిరాన్ధకారం । పశ్యామితేసర్వజనాన్తరస్థం నమామిహంసంపరమాత్మ
రూపం । అనాహతస్యశబ్దస్య తస్యశబ్దస్యయోధ్వనిః । ధ్వనేరన్తర్గతంజ్యో
తిర్జ్యోతిషోన్తర్గతంమనః । యన్మనస్త్రిలయంయాతి తద్విష్ణోఃపరమంపదం । కేచి
ద్వదన్తిచాధారంసుషుమ్నాచసరస్వతీ । ఆధారాజ్జాయతేవిశ్వంవిశ్వంత
త్రైవలీయతే । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన గురుపాదంసమాశ్రయేత్ । ఆధా
రశక్తినిద్రాయాం విశ్వంభవతినిద్రయా । తస్యాంశక్తిప్రబోధేన త్రై
లోక్యంప్రతిబుధ్యతే । ఆధారంయోవిజానాతి తమసఃపరమశ్నుతే । త
స్యవిజ్ఞానమాత్రేణనరఃపాపైఃప్రముచ్యతే । ఆధారచక్రమహసావిద్యు
త్పుఞ్జసమప్రభా । తదాముక్తిర్నసన్దేహో యదితుష్టస్స్వయంగురుః ।
ఆధారచక్రమహసాపుణ్యపాపేనికృన్తయేత్ । ఆధార వాతరోధేన
యతేగగనాన్తరే । ఆధారవాతరోధేనశరీరంకమ్పతేయదా । ఆధారవా
తరోధేనయోగీనృత్యతిసర్వదా । ఆధారవాతరోధేన విశ్వంతత్రైవదృ
శ్యతే । సృష్టిరాధారమాధారమాధారేసర్వదేవతాః । ఆధారేసర్వవే
దాశ్చతస్మాదాధారమాశ్రయేత్ । ఆధారేపశ్చిమేభాగే త్రివేణీసంగ
మోభవేత్ । తత్రస్నాత్వాచపీత్వాచనరఃపాపాత్ప్రముచ్యతే । ఆధా
రేపశ్చిమంలింగంకవాటంతత్రదృశ్యతే । తదుద్ఘాటనమాత్రేణ ముచ్యతే

భవబన్ధనాత్ । ఆధారపశ్చిమేభాగేచంద్రసూర్యౌస్థితౌసదా। తత్రతిష్ఠ
తివిశ్వేశోధ్యాత్వాబ్రహ్మమయోభవేత్ । ఆధారపశ్చిమేభాగేముక్తిస్థి
స్థలసంజ్ఞయా । షట్చక్రాణిచనిర్భిద్యబ్రహ్మరన్ధ్రాద్బహిర్గతమ్ । వామ
దక్షేనిరున్ధన్తిప్రవిశన్తిసుషుమ్నయా । బ్రహ్మరన్ధ్రంప్రవిశ్యాన్తస్తేయా
న్తిపరమాంగతిమ్। సుషుమ్నాయాంయదాహంసస్త్వూర్ధ్వేగచ్ఛతిప్రధా
వతి । సుషుమ్నాయాంయదాప్రాణం భ్రామయేద్యోనిరన్తరం । సుషు
మ్నాయాంయదాప్రాణఃస్థిరోభవతిధీమతాం। సుషుమ్నాయాంప్రవేశేన
చన్ద్రసూర్యౌలయంగతౌ । తదాసమరసంభావం యోజనాతిసయోగ
విత్ । సుషుమ్నాయాంయదాయస్యమ్రియతేమనసోరయః। సుషుమ్నా
యాంయదాయోగీక్షణమేకంప్రతిష్ఠతి । సుషుమ్నాయాం యదాయో
గీలయలగ్నోలవణామ్బువత్ । సుషుమ్నాయాంయదాయోగీలియతేక్షీర
నీరవత్ । భిద్యతేచగ్రన్థిశ్ఛిద్యన్తేసర్వసంశయాః । లీయంతేప
రమాకాశేతేయాన్తిపరమాంగతిం। గంగాయాం సాగరేస్నాత్వా న
త్వాచమణికర్ణికామ్। మధ్యనాడీవిచారస్య కలాంనార్హన్తిషోడశీం।
శ్రీశైలదర్శనాన్ముక్తిర్వారాణస్యాంమృతస్యచ। కేదారోదకపానేనమధ్య
నాడీప్రదర్శనాత్ । అశ్వమేధసహస్రాణి వాజపేయశతానిచ । సుషు
మ్నాధ్యానయోగస్య కలాంనార్హన్తిషోడశీం । సుషుమ్నాయాం సదా
గోష్ఠీంయఃకశ్చిదుపలభతేనరః। సముక్తస్సర్వపాపేభ్యోనిశ్శ్రేయసమ
వాప్నుయాత్ । సుషుమ్నైవపరంతీర్థంసుషుమ్నైవపరంజపః। సుషుమ్నై
వపరంధ్యానంసుషుమ్నైవపరాగతిః । అనేకయజ్ఞదానాని వ్రతాని నియ
మాస్తథా। సుషుమ్నాధ్యానలేశస్య కలాంనార్హన్తిషోడశీం। బ్రహ్మర
న్ధ్రేమహాస్థానేవర్తతేసతతంశివా । చిచ్ఛక్తిఃపరమాదేవీ మధ్యమేసుప్ర
తిష్ఠితా। మాయాశక్తిర్లలాటాగ్ర భాగేవ్యోమామ్బుజేతథా । నాద
రూపాపరాశక్తిర్లలాటస్యతుమధ్యమే। భాగేబిన్దుమయీశక్తిర్లలాటస్యా
పరాంశకే। బిన్దుమధ్యేచజీవాత్మా సూక్ష్మరూపేణ వర్తతే। హృదయే
స్థూలరూపేణతుమధ్యేనమధ్యమా। ప్రాణాపానవశోజీవోహ్యధశ్చో

ర్ధ్వఞ్చధావతి । వామదక్షిణమార్గేణచఞ్చలత్వాన్నదృశ్యతే । ఆక్షిప్తో
భుజదండేనయథోచ్చలతికందుకః । ప్రాణాపానసమాక్షిప్తస్తథాజీవో
నవిశ్రమేత్ । అపానఃకర్షతిప్రాణంప్రాణోఽపానశ్చకర్షతి । హకా
రేణబహిర్యాతిసకారేణవిశేత్పునః । హంసహంసేత్యముంమన్త్రంజీవో
జపతిసర్వదా । తద్విద్వానక్షరంనిత్యంయోజానాతి సయోగవిత్ । కం
దోర్ధ్వకుండలీశక్తిర్ముక్తిరూపాచయోగినామ్ । బన్ధనాయచమూఢానా
మ్యస్తాంవేత్తిసయోగవిత్ । భూర్భువస్స్వరిమేలోకాశ్చన్ద్రసూర్యా
గ్నిదేవతాః । యాసుమాత్రాసుతిష్ఠన్తి తత్పరంజ్యోతిరోమితి । త్రయః
కాలాస్త్రయోదేవాస్త్రయోలోకాస్త్రయస్స్వరాః । త్రయోవేదాఃస్థి
తాయత్రతత్పరంజ్యోతిరోమితి । చిత్తేచలతిసంసారో నిశ్చలం మోక్షఉ
చ్యతే । తస్మాచ్చిత్తంస్థిరీకుర్యాత్ప్రజ్ఞయాపరయాపరే । చిత్తంకారణ
మర్థానాంతస్మిన్సతిజగత్త్రయం । తస్మిన్క్షీణేజగత్క్షీణంతచ్చికిత్స్యం
ప్రయత్నతః । మనోఽహంగగనాకారం మనోఽహంసర్వతోముఖం । మ
నోఽహంసర్వమాత్మాచనమనఃకేవలఃపరః । మనఃకర్మాణిజాయన్తే మ
నోలిప్యతిపాతకైః । మనశ్చేదున్మనీభూయాన్నపుణ్యంనచపాతకం । మ
నసామనఆలోక్యవృత్తిశూన్యంయదాభవేత్ । తతఃపరం పరంబ్రహ్మదృ
శ్యతేచసుదుర్లభం । మనసామనఆలోక్య ముక్తోభవతి యోగవిత్ । మన
సామనఆలోక్యఉన్మన్యంతంసదాస్మరేత్ । మనసామనఆలోక్యయోగని
ష్ఠస్సదాభవేత్ । మనసామనఆలోక్యదృశ్యన్తేప్రత్యయాదశ । యదాప్ర
త్యయాదృశ్యన్తేతదాయోగీశ్వరోభవేత్ । బిన్దునాదకలాజ్యోతి రవీన్దు
ధ్రువతారకం । శాన్తంచతదతీతంచపరంబ్రహ్మతదుచ్యతే । హసత్యుల్ల
సతిప్రీత్యా క్రీడతేమోదతేతదా । తనోతిజీవనంబుద్ధ్యా బిభేతిసర్వతో
భయాత్ । రోధతేబుధ్యతేశోకేముహ్యతేనచసంపదా । కమ్పతేశత్రు
కార్యేషుకామేనరమతేహసన్ । స్మృత్వాకామరతంచిత్తంవిజానీయా
త్కలేబరే । యత్రదేశేవసేద్వాయుశ్చిత్తంతద్వసతిధ్రువం । మనశ్చం
ద్రోరవిర్వాయుర్దృష్టిరగ్నిరుదాహృతః । బిన్దునాదకలాబ్రహ్మన్విష్ణుబ్ర

హ్యేతే దేవతాః । సదా నాదానుసంధానా త్సంక్షీణా వాసనా భవేత్ । నిరఞ్జనే విలయం యాతి మరున్మనసి పద్మజ । యో వై నాదస్స వై బిన్దుస్తద్వై చిత్తం ప్రకీర్తితం । నాదో బిన్దుశ్చ చిత్తఞ్చ త్రిభిరైక్యం ప్రసాధయేత్ । మన ఏవ హి బిన్దుశ్చ ఉత్పత్తిస్థితికారణం । మనసోత్పద్యతే బిన్దు ర్యథా క్షీరం ఘృతాత్మకం । షట్చక్రాణి పరిజ్ఞాత్వా ప్రవిశేత్సుఖమణ్డలం । ప్రవిశేద్వాయుమాకృష్య తథైవోర్ధ్వం నియోజయేత్ । వాయుం బిన్దుం తథా చక్రం చిత్తం చైవ సమభ్యసేత్ । సమాధిమేకేన సమ మమృతం యాతి యోగినః । యథాగ్నిర్దారుమధ్యస్థో నోత్తిష్ఠేన్మథనం వినా । వినా చాభ్యాస యోగేన జ్ఞానదీపస్తథా న హి । ఘటమధ్యే యథా దీపో బాహ్యే నైవ ప్రకాశతే । భిన్నే తస్మిన్ ఘటే చైవ దీపజ్వాలా చ భాసతే । స్వకాయం ఘటమిత్యుక్తం యథా జీవో హి తత్పదం । గురువాక్యసమాభిన్నే బ్రహ్మజ్ఞానం ప్రకాశతే । కర్ణధారం గురుం ప్రాప్య తద్వాక్యం ప్లవవద్దృఢం । అభ్యాసవాసనాశక్త్యా తరన్తి భవసాగరమిత్యుపనిషత్ ॥ ఇతి యోగశిఖోపనిషది షష్ఠోఽధ్యాయః ॥

సహ నావవత్వితి శాన్తిః.

ఓం తత్సత్.

ఇతి యోగశిఖోపనిషత్సమాప్తా ॥ ౬౩.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ శుక్లయజుర్వేదీయ తురీయాతీతావధూతోపనిషత్ - ౬౪.

హరిః ఓమ్.

పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః.

అథ తురీయాతీతావధూతానాం కోఽయం మార్గస్తేషాం కా స్థితిరితి పితామహో భగవన్తం పితరమాదినారాయణం పరిసమేత్యోవాచ । తమాహ భగవాన్నారాయణో యోఽయమవధూతమార్గస్థో లోకే దుర్లభతరో న తు బాహుల్యో యద్యేకో భవతి స ఏవ నిత్యపూతః స ఏవ వైరాగ్యమూర్తిః స ఏవ జ్ఞానాకారః స ఏవ వేదపురుష ఇతి జ్ఞానినో మన్యన్తే । మహాపురుషో యస్తచ్చిత్తం మయ్యేవావతిష్ఠతే । అహం చ త

స్మిన్నేవాఽవస్థితస్సోఽయమాదౌ తావత్క్రమేణ కుటీచకో బహూదక
త్వం ప్రాప్యబహూదకో హంసత్వ మవలమ్బ్యహంసః పరమహంసో భూ
త్వాస్వరూపానుసంధానేనసర్వప్రపఞ్చం విదిత్వా దండకమండలుక
టిసూత్ర కౌపీనాచ్ఛాదనస్వ విధ్యుక్తక్రియాదికం సర్వమప్సు సన్న్యస్య
దిగమ్బరో భూత్వా వివర్ణజీర్ణవల్కలాఽజిన పరిగ్రహమపి సంత్యజ్య
తదూర్ధ్వమమన్త్రవదాచరన్ క్షౌరాఽభ్యఙ్గస్నానోర్ధ్వపుణ్డ్రాది
కం విహాయలౌకికవైదికమప్యుపసంహృత్య సర్వత్రపుణ్యాఽపుణ్యవర్జి
తో జ్ఞానాఽజ్ఞానమపి విహాయశీతోష్ణ సుఖదుఃఖ మానాఽవమానం ని
ర్జిత్య వాసనాత్రయపూర్వకం నిన్దాఽనిన్దా గర్వ మత్సరదమ్భ దర్పేచ్ఛా
ద్వేష కామక్రోధ లోభ మోహహర్షాఽమర్షాఽసూయాఽఽత్మ సంర
క్షణాఽదికం దగ్ధ్వాస్వవపుఃకుణపాఽకారమివపశ్యన్నప్రయత్నేనాఽ
నియమేన లాభాఽలాభౌ సమౌ కృత్వా గోవృత్త్యా ప్రాణసన్ధారణం కు
ర్వన్ యత్ప్రాప్తం తేనైవనిర్లోలుప స్సకలవిద్యా పాణ్డిత్య ప్రపఞ్చం
భస్మీకృత్యస్వరూపం గోపయిత్వా జ్యేష్ఠాఽజ్యేష్ఠత్వానపలాపక స్సర్వో
త్కృష్టత్వ సర్వాత్మకత్వాఽద్వైతం కల్పయిత్వాఽ మత్తోవ్యతిరిక్తః క
శ్చిన్నాఽన్యోఽస్తీతి దేవగుహ్యాదిధనమాత్మన్యుపసంహృత్య దుఃఖేన
నోద్విగ్నః సుఖేననానుమోదకో రాగేనిస్పృహః సర్వత్ర శుభాఽ
శుభయోరనభిస్నేహః సర్వేన్ద్రియోపరమః స్వపూర్వాపన్నాశ్ర
మాఽచారవిద్యా ధర్మప్రాభవమననుస్మరన్ త్యక్తవర్ణాశ్రమాచారస్స
ర్వదాదివానక్తం సమత్వేనాఽస్వప్నస్సర్వదా సఞ్చారశీలో దే
హమాత్రాఽవశిష్టో జలస్థలకమండలుః సర్వదాఽనున్మత్తో బాలోన్మత్త
పిశాచవదేకాకీసఞ్చరన్నసమ్భాషణపరస్స్వరూపధ్యానేననిరాలమ్బ
మవలమ్బ్యస్వాఽఽత్మనిష్ఠానుకూలేనసర్వంవిస్మృత్య తురీయాతీతాఽవ
ధూతవేషేణాఽద్వైతనిష్ఠాపరః ప్రణవాఽఽత్మకత్వేనదేహత్యాగం కరో
తి యస్సోఽవధూతస్సకృతకృత్యో భవతీత్యుపనిషత్ ॥ హరిః ఓమ్॥

॥పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥

తురీయాతీతావధూతోపనిషత్సమాప్తా- ౬౮.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథసామము - సన్న్యాసోపనిషత్ - ౬౫.

ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః-

హరిః ఓమ్ ॥ అథాతస్సన్న్యాసోపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామో యోఽనుక్రమేణ సన్న్యస్యతి ససన్న్యస్తో భవతి కోఽయం సన్న్యాస ఉచ్యతే కథం సన్న్యస్తో భవతి య ఆత్మానం క్రియాభిర్గుప్తం కరోతి మాతరం పితరం భార్యాం పుత్త్రాన్ బన్ధూననుమోదయిత్వా యేచాస్యర్త్విజస్తాంశ్చ సర్వాంశ్చ పూర్వవద్వృణీత్వా వైశ్వానరేష్టిం నిర్వపేత్సర్వస్వం దద్యాద్యజమానస్య గా ఋత్విజస్సర్వైః పాత్రైస్సమారోప్య యదాహవనీయే గార్హపత్యే వాన్వాహార్యపచనే సభ్యావసథ్యయోశ్చ ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానాం త్సర్వాంస్సర్వేషు సమారోపయేత్సశిఖాన్ కేశాన్ విసృజ్య యజ్ఞోపవీతం ఛిత్త్వా పుత్త్రం దృష్ట్వా త్వం బ్రహ్మా త్వం యజ్ఞః త్వం సర్వమిత్యనుమన్త్రయేద్యద్యపుత్రో భవత్యాత్మానమేవేమం ధ్యాత్వానవేక్షమాణః ప్రాచీముదీచీం వా దిశం ప్రవ్రజేచ్చతుర్షు వర్ణేషు భిక్షాచర్యం చరేత్పాణిపాత్రేణాశనం కుర్యాదౌషధవదశన మాచరేదౌషధవదశనం ప్రాశ్నీయాద్యథాలాభమశ్నీయాత్ప్రాణసంధారణార్థం యథా మేదోవృద్ధిర్న జాయతే కృశో భూత్వా గ్రామ ఏకరాత్రం నగరే పంచరాత్రం చతురో మాసాన్ వార్షికాన్ గ్రామే వా నగరే వాపి వసేత్పక్షా వై మాసా ఇతి ద్వౌ మాసౌ వా వసేద్విశీర్ణవస్త్రం వల్కలం వా ప్రతిగృహ్ణీయాన్నాన్యత్ప్రతిగృహ్ణీయాద్యద్యశక్తో భవతి క్లేశతస్తప్యతే తప ఇతి యో వా ఏవం క్రమేణ సన్న్యస్యతి యో వా ఏవం పశ్యతి ॥ కిమస్య యజ్ఞోపవీతం కాస్య శిఖా కథం వాస్యోపస్పర్శనమితి తం హోవాచేదమేవాస్య తద్యజ్ఞోపవీతం యదాత్మధ్యానం విద్యా శిఖా నీరైః సర్వత్రావస్థితైః కార్యం నిర్వర్తయన్నుదరపాత్రేణ జలతీరే నికేతనం। బ్రహ్మవాదినో వదన్త్యస్తమిత ఆదిత్యే కథం వాస్యోపస్పర్శనమితి తాన్ హో

వాచ యథాహానితథాగాత్రే నాన్యనక్తంనదివాతదప్యేతదృషిణోక్తం సకృదివాహైవాస్మై భవతియఏవంవిద్వానేతే నాత్మానంసన్ధత్తే॥ ॥

ఇతిసన్న్యాసోపనిషది ప్రథమోఽధ్యాయః॥

ఓమ్ ॥ చత్వారింశత్సంస్కారసంపన్నస్సర్వతో విరక్తశ్చిత్తశుద్ధిమేత్యాశాసూయేర్ష్యాహంకారం దగ్ధ్వా సాధనచతుష్టయసంపన్నఏవ సన్న్యస్తుమర్హతి॥ సన్న్యాసంనిశ్చయంకృత్వా పునర్నచకరోతియః। స కుర్యాత్కృచ్ఛ్రమాత్రంతుపునస్సన్న్యస్తుమర్హతి । సన్న్యాసంపాతయేద్యస్తుపతితంన్యాసయేత్తుయః । సన్న్యాసవిఘ్నకర్తాచత్రీనేతాన్ పతితాన్విదురితి ॥ అథషండఃపతితోఽఙ్గవికలః స్త్రైణో బధిరోఽర్భకో మూకః పాషణ్డశ్చక్రీలిఙ్గీకుష్ఠీ వైఖానస హరద్విజౌ భృతకాధ్యాపక శ్శిపివిష్టోఽనగ్నికో నాస్తికో వైరాగ్యరహితాశ్చైతే సన్న్యాసానర్హాస్సన్న్యస్తాయద్యపిమహావాక్యోపదేశే నాధికారిణః॥ ఆరూఢపతితాపత్యం కునఖీశ్యావదన్తకః । క్షయీతథాఙ్గవికలో నైవసన్న్యస్తుమర్హతి । సమ్ప్రత్యవసితానాఞ్చమహాపాతకినాన్తథా । వ్రాత్యానామభిశస్తానాంసన్న్యాసంనైవకారయేత్ । వ్రతయజ్ఞతపోదానహోమస్వాధ్యాయవర్జితమ్। సత్యశౌచపరిభ్రష్టంసన్న్యాసంనైవకారయేత్ ।ఏతేనార్హన్తిసన్న్యాసమాతురేణవినాక్రమమ్॥ ఓంభూస్స్వాహేతి శిఖాముత్పాట్యయజ్ఞోపవీతంబహిర్నవివసేద్యశో బలం జ్ఞానం వైరాగ్యం మేధాంప్రయచ్ఛేతియజ్ఞోపవీతంఛిత్వాఓమ్భూస్స్వాహేత్యప్సువస్త్రంకటిసూత్రంచవిసృజ్యసన్న్యస్తంమయేతిత్రివారమభిమన్త్రయేత్ ॥సన్న్యాసినంద్విజందృష్ట్వాస్థానాచ్చలతిభాస్కరః । ఏషమేమణ్డలంభిత్వాపరంబ్రహ్మాధిగచ్ఛతి। షష్టింకులాన్యతీతానిషష్టిమాగామికానిచ । కులాన్యుద్ధరతేప్రాజ్ఞస్సన్న్యస్తమితియోవదేత్ । యేచసన్తానజాదోషాయేదోషాదేహసమ్భవాః। ప్రైషాగ్నిర్నిర్దహేత్సర్వాం స్తుషాగ్నిరివకాఞ్చనం । సఖామాగోపాయేతిదణ్డంపరిగ్రహేత్ ॥దణ్డస్తువైణవంసౌమ్యసత్వచంసమపర్వకం। పుణ్యస్థలసముత్పన్నంనానాకల్మషశోధితం।అదగ్ధమహతం కీటైఃపర్వగ్రన్థి విరాజి

తం। వాసాదఘ్నం శిరస్తుల్యం భ్రువోర్వా బిభృయాద్యతిః। దణ్డాత్మనోస్తు సం
యోగస్సర్వథాతు విధీయతే । న దణ్డేన వినా గచ్ఛేదిషుక్షేపత్రయం బుధః॥
జగజ్జీవనం జీవనాధారభూతం మా తే మా మన్త్రయస్వ సర్వసౌమ్యేతిక
మణ్డలుం పరిగృహ్య యోగపట్టాభిషిక్తోభూత్వా యథాసుఖం విహరేత్।
త్యజధర్మమధర్మంచ ఉభే సత్యానృతే త్యజ । ఉభే సత్యానృతే త్యక్త్వా యే
న త్యజసి తత్త్యజ । వైరాగ్యసన్న్యాసీ జ్ఞాన సన్న్యాసీ జ్ఞానవైరాగ్యస
న్న్యాసీ కర్మసన్న్యాసీ చేతి చాతుర్విధ్యముపాగతస్తద్యథేతి । దృష్టాను
శ్రవిక విషయవైతృష్ణ్యమేత్య ప్రాక్పుణ్యకర్మవిశేషాత్సన్న్యస్తస్స వైరా
గ్యసన్న్యాసీ । శాస్త్రజ్ఞానాత్పాపపుణ్య లోకానుభవ శ్రవణాత్ప్రప
ఞ్చోపరతో దేహవాసనాం శాస్త్రవాసనాం లోకవాసనాం త్యక్త్వా వమ
నం మానమివ ప్రవృత్తిం సర్వం హేయం మత్వా సాధన చతుష్టయసమ్ప
న్నో యస్సన్న్యస్యతి స ఏవ జ్ఞానసన్న్యాసీ॥ క్రమేణ సర్వమభ్యస్య సర్వమ
నుభూయ జ్ఞానవైరాగ్యాభ్యాం స్వరూపానుసంధానేన దేహమాత్రా
వశిష్టస్సన్న్యస్య జాతరూపధరో భవతి స జ్ఞానవైరాగ్యసన్న్యాసీ॥ బ్ర
హ్మచర్యం సమాప్య గృహీభూత్వా వానప్రస్థాశ్రమమేత్య వైరాగ్యాభా
వేప్యాశ్రమక్రమానుసారేణ యస్సన్న్యస్యతి స కర్మసన్న్యాసీతి। స స
న్న్యాసష్షడ్విధో భవతి కుటీచక బహూదక హంస పరమహంస తురీయా
తీతా వధూతా ఇతి॥ కుటీచక శ్శిఖాయజ్ఞోపవీతీ దణ్డ కమణ్డలుధరః
కౌపీనశాటీకన్థాధరః పితృమాతృగుర్వారాధనపరః పిఠరఖనిత్ర శిక్యా
దిమాత్రసాధనపర ఏకత్రాన్నాదనపరః శ్వేతోర్ధ్వపుణ్డ్రధారీ త్రిదణ్డః।
బహూదకశ్శిఖాదికన్థాధరస్త్రిపుణ్డ్రధారీ కుటీచకవత్సర్వ సమో మధు
కరవృత్త్యాష్టకబళాశీ॥ హంసో జటాధారీ త్రిపుణ్డ్రోర్ధ్వపుణ్డ్రధారీ అ
సంక్లృప్తమాధూకరాన్నాశీ కౌపీనఖణ్డతుణ్డధారీ । పరమహంసశ్శిఖాయ
జ్ఞోపవీతరహితః పఞ్చగృహేషు కరపాత్ర ఏకకౌపీనధారీ శాటీమేకామే
కం వైణవం దణ్డమేకశాటీధరో వా భస్మోద్ధూళనపరస్సర్వత్యాగీ । తురీ
యాతీతో గోముఖవృత్త్యా ఫలాహారీ అన్నాహారీ చేద్గృహత్రయే దేహ

మాత్రావశిష్టాదిగంబరశ్శవవచ్ఛరీరవృత్తికః। అవధూతస్త్వనియమః పతితాభిశస్తవర్జనపూర్వకం సర్వవర్ణేష్వజగరవృత్త్యాహారపరస్స్వరూపానుసన్ధానపరః। జగత్తావదిదం నాహం సవృక్షతృణపర్వతం। యద్బాహ్యం జడమత్యన్తం తత్స్యాం కథమహం విభుః। కాలేనాల్పేన విలయీ దేహో నాహమచేతనః। జడయా కర్ణశష్కుల్యా కల్ప్యమానక్షణస్థయా। శూన్యాకృతిశ్శూన్యభవశ్శబ్దో నాహమచేతనః। త్వచా క్షణవినాశిన్యా ప్రాప్యోఽప్రాప్యోయమన్యథా। చిత్ప్రసాదోపలబ్ధాత్మా స్పర్శో నాహమచేతనః। లబ్ధాత్మా జిహ్వయా మందో లోలయా లోలసత్తయా। స్వల్పస్పన్దో ద్రవ్యనిష్ఠో రసో నాహమచేతనః। దృశ్యదర్శనయోర్లీనం క్షయిక్షణవినాశినోః। కేవలే ద్రష్టరి క్షీణం రూపం నాహమచేతనం। నాసయా గన్ధజడయా క్షయిణ్యా పరికల్పితః। పేలవో నియతాకారో గన్ధో నాహమచేతనః। నిర్మమోఽమననశ్శాన్తో గతపఞ్చేన్ద్రియభ్రమః। శుద్ధచేతన ఏవాహం కలాకలనవర్జితః। చైత్యవర్జితచిన్మాత్రమహమేషావభాసకః। సబాహ్యాభ్యన్తరవ్యాపీ నిష్కలోహం నిరఞ్జనః। నిర్వికల్పచిదాభాస ఏక ఆత్మాస్మి సర్వగః। మయైవ చేతనేనేమే సర్వే ఘటపటాదయః। సూర్యాన్తా అవభాస్యన్తే దీపేనేవాత్మతేజసా। మయైవైతాః స్ఫురన్తీహ విచిత్రేన్ద్రియవృత్తయః। తేజసాన్తః ప్రకాశేన యథాగ్నికణపఙ్క్తయః। అనన్తానన్దసమ్భోగా పరోపశమశాలినీ। శుద్ధేయం చిన్మయీ దృష్టిర్జయత్యఖిలదృష్టిషు। సర్వభావాన్తరస్థాయ చైత్యముక్తచిదాత్మనే। ప్రత్యక్చైతన్యరూపాయ మహ్యమేవ నమో నమః। విచిత్రాశ్శక్తయస్స్వచ్ఛాస్సమా యా నిర్వికారయా। చితాక్రియన్తైసమయా కలాకలనముక్తయా। కాలత్రయముపేక్షిత్రా హీనాయాశ్చైత్యబన్ధనైః। చితశ్చైత్యముపేక్షిత్ర్యాస్సమతైవావశిష్యతే। సా హి వాచామగమ్యత్వాదసత్తామివ శాశ్వతీమ్। నైరాత్మ్యసిద్ధాన్తదశాముపయాతైవ శిష్యతే। ఈహానీహామయైరన్తర్యా చిదావలితా మలైః। సా చిన్నోత్పతితుం శక్తా పాశబద్ధేవ పక్షిణీ। ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన ద్వన్ద్వమోహేన జ

్తవః । ధరావివరమగ్నానాం కీటానాం సమతాం గతాః । ఆత్మనేస్తున
మో మహ్యమవిచ్ఛిన్నచిదాత్మనే । పరామృష్టోస్మి లబ్ధోస్మి ప్రోదితోఽస్మ్య
చిరాదహం । ఉద్ధృతోఽస్మి వికల్పేభ్యో యోస్మి సోఽస్మి నమోస్తు తే । తు
భ్యం మహ్యమనన్తాయ మహ్యం తుభ్యం చిదాత్మనే । నమస్తుభ్యం పరేశా
య నమో మహ్యం శివాయ చ । తిష్ఠన్నపి హి నాసీనో గచ్ఛన్నపి న గచ్ఛతి ।
శాన్తోపి వ్యవహారస్థః కుర్వన్నపి న లిప్యతే । సులభశ్చాయమత్యన్తం సుజ్ఞే
యశ్చాప్తబన్ధువత్ । శరీరపద్మకుహరే సర్వేషామేవ షట్పదః । న మే భో
గస్థితౌ వాంఛా న మే భోగవిసర్జనే । యదాయాతి తదాయాతు యత్ప్ర
యాతి ప్రయాతు తత్ । మనసా మనసి ఛిన్నే నిరహంకారతాం గతే । భావే
న గలితే భావే స్వస్థస్తిష్ఠామి కేవలః । నిర్భావం నిరహంకారం నిర్మనస్క
మనీహితం । కేవలానన్దశుద్ధాత్మన్యేవ తిష్ఠతి మే రిపుః । తృష్ణారజ్జుగణం ఛి
త్త్వా మచ్ఛరీరకపఞ్జరాత్ । న జానే క్వ గతోడ్డీయ నిరహఙ్కారపక్షిణీ । య
స్య నాహఙ్కృతో భావో బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే । యస్సమస్సర్వభూతేషు
జీవితం తస్య శోభతే । యోన్తశ్శీతలయా బుద్ధ్యా రాగద్వేషవిముక్తయా
సాక్షివత్పశ్యతీదం హి జీవితం తస్య శోభతే । యేన సమ్యక్పరిజ్ఞాయ హే
యోపాదేయముజ్ఝతా । చిత్తస్యాన్తేర్పితం చిత్తం జీవితం తస్య శోభతే ।
గ్రాహ్యగ్రాహకసమ్బన్ధే క్షీణే శాన్తిరుదేత్యలం । స్థితిమభ్యాగతా శాన్తి
ర్మోక్షనామ్నాభిధీయతే । భ్రష్టబీజోపమా భూయో జన్మాఙ్కురవివర్జి
తా । హృది జీవద్విముక్తానాం శుద్ధా భవతి వాసనా । పావనీ పరమోదా
రా శుద్ధసత్త్వానుపాతినీ । ఆత్మధ్యానమయీ నిత్యా సుషుప్తిస్థైవ తిష్ఠతి ।
చేతనం చిత్తరిక్తం హి ప్రత్యక్చేతనముచ్యతే । నిర్మనస్కస్వభావత్వాన్న
తత్ర కలనామలం । సా సత్యతా సా శివతా సావస్థా పారమార్థికీ । సర్వ
జ్ఞతా సా సంతృప్తిర్న తు యత్ర మనః క్షతమ్ । ప్రలపన్విసృజన్గృహ్ణన్ను
న్మిషన్నిమిషన్నపి । నిరస్తమననానన్దస్సంవిన్మాత్రపరోస్మ్యహం । మ
లం సంవేద్యముత్సృజ్య మనో నిర్మూల్య యత్పరం । ఆశాపాశమలం ఛిత్త్వా
సంవిన్మాత్రపరోస్మ్యహం । అశుభాశుభసఙ్కల్పస్సంశాన్తోస్మి నిరామయః

నష్టేష్టానిష్టకలనః సంవిన్మాత్రపరోఽస్మ్యహం । అత్మతా పరతేత్యక్త్వా నిర్వి
భాగో జగత్ స్థితౌ । వజ్రస్తమ్భవదాత్మానమవలమ్బ్య స్థిరోఽస్మ్యహం। ని
ర్మలాయాం నిరాశాయాం స్వసంవిత్త్యాం స్థితోఽస్మ్యహం । ఈహితానీహి
తైర్ముక్తో హేయోపాదేయవర్జితః । కదాన్తస్తోషమేష్యామి స్వప్రకాశ
పదే స్థితః । కదోపశాన్తమననో ధరణీధరకోటరే । సమేష్యామి శిలాసా
మ్యం నిర్వికల్పసమాధినా । నిరంశధ్యానవిశ్రాన్తిమూకస్య మమ మస్త
కే । కదా తార్ణం జర్కరిష్యన్తి కులాయం వనపుత్త్రికాః । సఙ్కల్పపాద
పం తృష్ణాలతం ఛిత్త్వా మనోవనం । వితతాం భువమాసాద్య విహరామి య
థాసుఖం । పదన్తదనుయాతోఽస్మి కేవలోఽస్మి జయామ్యహం । నిర్వాణో
ఽస్మి నిరీహోఽస్మి నిరంశోఽస్మి నిరీప్సితః । స్వచ్ఛతోర్జితతా సత్తా హృద్య
తా సత్యవాక్యతా । ఆనన్దితోపశమతా సదా ప్రముదితోదితా । పూర్ణ
తోదారతా సత్యా శాన్తిసత్తాసదైకతా । ఇత్యేవం చింతయన్భిక్షుస్స్వ
రూపస్థితిమంజసా । నిర్వికల్పస్వరూపజ్ఞో నిర్వికల్పో బభూవ హీతి ॥ ఆతు
రో జీవతి చేత్క్రమసన్న్యాసః కర్తవ్యః । న శూద్రస్త్రీపతితోదక్యాసంభా
షణం । న యతేర్దేవపూజా నుత్సవదర్శనం । తస్మాన్న సన్న్యాసమేష
లోకః । ఆతురకుటీచకయోర్భూర్లోకభువర్లోకౌ । బహూదకస్య స్వర్గ
లోకః । హంసస్య తపోలోకః । పరమహంసస్య సత్యలోకః । తురీయా
తీతావధూతయోః స్వాత్మన్యేవ కైవల్యం స్వరూపానుసన్ధానేన భ్రమరకీ
టన్యాయవత్ । స్వరూపానుసంధానవ్యతిరిక్తాన్యశాస్త్రాభ్యాసైరుష్ట్ర
కుఙ్కుమభారవద్వ్యర్థతా । న యోగశాస్త్రప్రవృత్తిర్న సాంఖ్యశా
స్త్రాభ్యాసో న మన్త్రతన్త్రవ్యాపారో నేతరశాస్త్రప్రవృత్తిర్యతేరస్తి । అ
స్తి చేచ్ఛవాలఙ్కారవత్ । కర్మాచారవిద్యాదూరః । న పరివ్రాణ్నా
మసంకీర్తనపరః । యద్యత్కర్మ కరోతి తత్తత్ఫలమనుభవతి । ఏరణ్డ
తైలఫేనవత్సర్వం పరిత్యజేత్ । న దేవతాప్రసాద గ్రహణం । న బాహ్య
దేవార్చనం కుర్యాత్ । స్వవ్యతిరిక్తం సర్వం త్యక్త్వా మధుకరవృత్త్యాహా
రమాహరన్ కృశో భూత్వా మేదోవృద్ధిమకుర్వన్విహరేత్ । మాధూక

రేణకరపాత్రేణాన్య పాత్రేణవా కాలంనయేత్ । ఆత్మసంమిత మాహా
రమాహరేదాత్మవాన్యతిః । ఆహారస్యచభాగౌద్వౌతృతీయముదకస్య
చ । వాయోస్సంచలనార్థాయచతుర్థమవశేషయేత్ । భైక్షేణవ
ర్తయేన్నిత్యంనైకాన్నాశీభవేత్క్వచిత్ । నిరీక్షంతేత్వనుద్విగ్నాస్త
ద్గృహాన్యత్నతోవ్రజేత్ । పఞ్చసప్తగృహాణాంతు భిక్షామిచ్ఛేత్క్రి
యావతాం। గోదోహమాత్రమాకాంక్షేన్నిష్క్రాన్తోనపునర్వ్రజేత్।
నక్తాద్వరశ్చోపవాసఉపవాసాదయాచితః । అయాచితాద్వరంభైక్షం
తస్మాద్భైక్షేణవర్తయేత్।నైవసవ్యాపసవ్యేనభిక్షాకాలేవిశేద్గృహాన్।
నాతిక్రామేద్గృహంమోహాద్యత్రదోషోనవిద్యతే। శ్రోత్రియాన్నం నభి
క్షేతశ్రద్ధాభక్తిబహిష్కృతం । వ్రాత్యస్యాపిగృహేభిక్షేత్ శ్రద్ధాభక్తి
పురస్కృతే। మాధూకరమసంక్లృప్తంప్రాక్ప్రణీతమయాచితం। తా
త్కాలికంచోపపన్నంభైక్షంపఞ్చవిధంస్మృతమ్ । మనస్సంకల్ప రహి
తాన్త్రీన్గృహాన్పఞ్చసప్తవా। మధుమక్షికవత్కృత్వామాధూకరమి
తిస్మృతం । ప్రాతఃకాలేచపూర్వేద్యుర్యద్భక్తైఃప్రార్థితంముహుః।
తద్భైక్షంప్రాక్ప్రణీతంస్యాత్ స్థితింకుర్యాదథాపివా। భిక్షాటనసము
ద్యోగాద్యేనకేననిమంత్రితం । అయాచితంతు తద్భైక్షం భోక్తవ్యఞ్చ
ముముక్షుభిః । ఉపస్థానేనయత్ప్రోక్తంభిక్షార్థంబ్రాహ్మణేనతత్।తా
త్కాలికమితిఖ్యాతంభోక్తవ్యంయతిభిస్తదా। సిద్ధమన్నం యదానీతం
బ్రాహ్మణేనమఠంప్రతి। ఉపపన్నమితిప్రాహు ర్మునయోమోక్షకాంక్షి
ణః । చరేన్మాధూకరంభైక్షంయతిర్మ్లేచ్ఛకులాదపి।ఏకాన్నం నతుభుం
జీతబృహస్పతిసమాదపి। యాచితాయాచితాభ్యాంచ భిక్షాభ్యాం కల
యేత్ స్థితిం । నవాయుస్స్పర్శదోషేణ నాగ్నిర్దహనకర్మణా । నాపో
మూత్రపురీషాభ్యాంనాన్నదోషేణమస్కరీ। విధూమేసన్నముసలేవ్యం
గారేభుక్తవజ్జనే। కాలేపరాహ్ణభూయిష్ఠేభిక్షాచరణమాచరేత్। అభి
శస్తఞ్చపతితం పాషణ్డందేవపూజకం । వర్జయిత్వా చరేద్భైక్షంస
ర్వవర్ణేషుచాపది । ఘృతంచమూత్రసదృశంమధుస్యాత్సు రయాసమం।

తైలంసూకరమూత్రంస్యాత్సూపంలశునసమ్మితం । మాషాపూపాదిగో
మాంసంక్షీరంమూత్రసమంభవేత్ । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనఘృతాదీన్వ
ర్జయేద్యతిః । ఘృతసూపాదిసంయుక్తమన్నంనాద్యాత్కదాచన । పా
త్రమస్యభవేత్పాణిస్తేననిత్యంస్థితింనయేత్ । పాణిపాత్రశ్చరన్యోగీ నా
సకృద్భైక్షమాచరేత్ । ఆస్యేనతుయదాహారం గోవన్మృగయతేమునిః
తదాసమస్స్యాత్సర్వేషుసోఽమృతత్వాయకల్పతఇతి॥ ఆజ్యంరుధిరమివత్య
జేదేకత్రాన్నంపలలమివగన్ధలేపన మశుద్ధలేపనమివక్షారమన్త్యజమివ
వస్త్రముచ్ఛిష్టపాత్రమివాభ్యఙ్గంస్త్రీసంగమివ మిత్రాహ్లాదకం మూత్ర
మివ స్పృహాంగోమాంసమివ జ్ఞాతచరదేశంచండాలవాటికామివ స్త్రి
యమహిమివ సువర్ణంకాలకూటమివ సభాస్థలంశ్మశాన స్థలమివ రాజ
ధానీంకుమ్భీపాకమివ శవపిండవదేకత్రాన్నం నదేవతార్చనం ప్రపఞ్చ
వృత్తింపరిత్యజ్యజీవన్ముక్తోభవేత్ ॥ ఆసనం పాత్రలోపశ్చ సఞ్చయశ్శి
ష్యసఞ్చయః । దివాస్వాపో వృథాలాపోయతేర్బన్ధకరాణిషట్ । వర్షా
భ్యోన్యత్రయత్ స్థానమాసనంతదుదాహృతం । ఉక్తాలాబ్వాదిపాత్రా
ణామేకస్యాపీహసఙ్గ్రహః । యతేస్సంవ్యవహారాయపాత్రలోపస్సఉచ్య
తే । గృహీతస్యతుదణ్డాదేర్ద్వితీయస్యపరిగ్రహః । కాలాన్తరోపభో
గార్థంసఞ్చయఃపరికీర్తితః ॥ శుశ్రూషాలాభపూజార్థం యశోర్థం
వాపరిగ్రహః । శిష్యాణాంనతుకారుణ్యాచ్ఛిష్యసంగ్రహఈరితః । విద్యా
దివాప్రకాశత్వాదవిద్యారాత్రిరుచ్యతే । విద్యాభ్యాసేప్రమాదోయస్స
దివాస్వాపఉచ్యతే । ఆధ్యాత్మికీం కథాంముక్త్వాభిక్షావార్తాంవినాతథాఽ
నుగ్రహంపరిప్రశ్నం వృథాజల్పోన్యఉచ్యతే । ఏకాన్నంమదమాత్సర్య
గన్ధపుష్పవిభూషణం । తామ్బూలాభ్యఞ్జనేక్రీడా భోగకాఙ్క్షారస
యనం । కత్థనంకుత్సనంస్వస్తిజ్యోతిశ్చక్రయవిక్రయం । క్రియాకర్మవివా
దశ్చగురువాక్యవిలఙ్ఘనం । సన్ధిశ్చవిగ్రహోయానం మఞ్చకంశుక్ల
వస్త్రకం । శుక్లోత్సర్గోదివాస్వాపోభిక్షాధారస్తుతైజసం । విషఞ్చైవాయ
ధంబీజంహింసాంతైక్ష్ణ్యఞ్చమైథునం । త్యక్తంసన్న్యాసయోగేనగృహ

ధర్మాదికం వ్రతం । గోత్రాదిచరణం సర్వం పితృమాతృకులం ధనం । ప్రతి షిద్ధాని చైతాని సేవమానో వ్రజేదధః । సుజీర్ణోఽపి సుజీర్ణాసు విద్వాన్ స్త్రీషు న విశ్వసేత్ । సుజీర్ణాస్వపి కన్థాసు సజ్జతే జీర్ణమమ్బరం । స్థావరం జఙ్గమం బీజం తైజసం విషమాయుధం । షడేతాని న గృహ్ణీయాద్యతిర్మూత్రపురీషవత్ । నైవాదదీత పాథేయం యతిః కించన నాపది । పక్వమాపత్సు గృహ్ణీయాద్యావదన్నం న లభ్యతే । నీరుజశ్చ యువా చైవ భిక్షుర్నావసథే వసేత్ । పరార్థం న ప్రతిగ్రాహ్యం న దద్యాచ్చ కథంచన । దైన్యభావాత్తు భూతానాం సౌభగాయ యతిశ్చరేత్ । పక్వం వా యది వాఽపక్వం యాచమానో వ్రజేదధః । అన్నపానపరో భిక్షుః వస్త్రాదీనాం ప్రతిగ్రహీ । ఆవికం వానావికం వా తథా పట్టపటానపి । ప్రతిగృహ్య యతిశ్చైతాన్పతత్యేవ న సంశయః । అద్వైతం వావమాశ్రిత్య జీవన్ముక్తత్వమాప్నుయాత్ । వాగ్దణ్డే మౌనమాతిష్ఠేత్ కాయదణ్డే త్వభోజనమ్ । మానసే తు కృతే దణ్డే ప్రాణాయామో విధీయతే । కర్మణా బధ్యతే జన్తుర్విద్యయా చ విముచ్యతే । తస్మాత్కర్మ న కుర్వన్తి యతయః పారదర్శినః । రథ్యాయాం బహువస్త్రాణి భిక్షా సర్వత్ర లభ్యతే । భూమిః శయ్యాస్తి విస్తీర్ణా యతయః కేన దుఃఖితాః । ప్రపఞ్చమఖిలం యస్తు జ్ఞానాగ్నౌ జుహుయాద్యతిః । ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య సోఽగ్నిహోత్రీ మహాయతిః । ప్రవృత్తిర్ద్వివిధా ప్రోక్తా మార్జారీ చైవ వానరీ । జ్ఞానాభ్యాసవతామోతుర్వానరీ భాక్తమేవ చ । నాపృష్టః కస్యచిద్బ్రూయాన్న చాన్యాయేన పృచ్ఛతః । జానన్నపి హి మేధావీ జడవల్లోకమాచరేత్ । సర్వేషామేవ పాపానాం సఙ్ఘాతే సముపస్థితే । తారం ద్వాదశసాహస్రమభ్యసేచ్ఛేదనం హి తత్ । యస్తు ద్వాదశసాహస్రం ప్రణవం జపతేఽన్వహం । తస్య ద్వాదశభిర్మాసైః పరం బ్రహ్మ ప్రకాశతే ఇత్యుపనిషత్ ॥ ॥ఇతి సన్న్యాసోపనిషది ద్వితీయోఽధ్యాయః॥

అధ్యాయం ద్వితీయం సమాప్తిః.

ఇతి సన్న్యాసోపనిషత్సమాప్తా॥౬౫.

ఓం తత్సత్

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ అథర్వణీ పరమహంస పరివ్రాజకోపనిషత్ - ౬౬.

భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః.

హరిః ఓమ్.

అథ పితామహస్స్వపితరమాదినారాయణముపసమేత్య ప్రణమ్య పప్రచ్ఛ । భగవంస్త్వన్ముఖాద్వర్ణాశ్రమధర్మక్రమం సర్వం శ్రుతం విదితమవగతమిదానీం పరమహంసపరివ్రాజకలక్షణం వేదితుమిచ్ఛామి । కః పరివ్రజనాధికారీ । కీదృశం పరివ్రాజకలక్షణమ్ । కః పరమహంసః । పరివ్రాజకత్వం కథం । తత్సర్వం మే బ్రూహీతి । స హోవాచ భగవానాదినారాయణః । సద్గురుసమీపే సకలవిద్యాపరిశ్రమజ్ఞో భూత్వా విద్వాన్సర్వమైహికాముష్మికసుఖశ్రమం జ్ఞాత్వైషణాత్రయవాసనాత్రయమమత్వాహఙ్కారాదికం వాన్తాన్నమివ హేయమధిగమ్య మోక్షమార్గైకసాధనో బ్రహ్మచర్యం సమాప్య గృహీ భవేద్గృహాద్వనీ భూత్వా ప్రవ్రజేద్యది వేతరథా బ్రహ్మచర్యాదేవ ప్రవ్రజేద్గృహాద్వా వనాద్వాథ పునరవ్రతీ వా వ్రతీ వా స్నాతకో వాస్నాతకో వోత్సన్నాగ్నిస్సాగ్నిరనగ్నికో వా యదహరేవ విరజ్యేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేదితి బుద్ధ్వా సర్వసంసారేషు విరక్తో బ్రహ్మచారీ గృహీ వానప్రస్థో వా పితరం మాతరం కళత్రం పుత్త్రమాప్తబన్ధువర్గం తదభావే శిష్యం సహవాసినం వానుమోదయిత్వా తద్ధైకే ప్రాజాపత్యామేవేష్టిం కుర్వన్తి తదు తథా న కుర్యాదాగ్నేయ్యామేవ కుర్యాదగ్నిర్హి ప్రాణః ప్రాణమేవైతయా కరోతి త్రైధాతవీయామేవ కుర్యాదేతయైవ త్రయో ధాతవో యదుత సత్త్వం రజస్తమ ఇతి । అయం తే యోనిరృత్త్వియో యతో జాతో అరోచథాః । తం జానన్నగ్న ఆరోహాథా నో వర్ధయా రయిమిత్యనేన మన్త్రేణాగ్నిమాజిఘ్రేదేష వా అగ్నేర్యోనిర్యః ప్రాణం గచ్ఛ స్వాం యోనిం గచ్ఛ స్వాహేత్యేవమేవైత

దాహ గ్రామాచ్ఛ్రోత్రియాగారాదగ్నిమాహృత్య స్వవిధ్యుక్తక్రమేణ
పూర్వవదగ్నిమాజిఘ్రేద్యద్యాతురో వాగ్నిం న విన్దేదప్సు జుహుయా
దాపో వై సర్వా దేవతాస్సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో జుహోమి స్వాహేతి
హుత్వోద్ధృత్య ప్రాశ్నీయాత్సాజ్యం హవిరనామయమేష విధిర్వీరాధ్వా
నే వానాశకే వాపాం ప్రవేశే వాగ్నిప్రవేశే వా మహాప్రస్థానే వా యద్యాతు
రః స్యాన్మనసా వాచా వా సన్న్యసేదేష పన్థాః స్వస్థక్రమేణైవ చేదాత్మ
శ్రాద్ధం విరజాహోమం కృత్వాగ్నిమాత్మన్యారోప్య లౌకికవైదికసా
మర్థ్యం స్వచతుర్దశకరణప్రవృత్తిం చ పుత్రే సమారోప్య తదభావే
శిష్యే వా తదభావే స్వాత్మన్యేవ వా బ్రహ్మా త్వం యజ్ఞస్త్వమిత్యభిమన్త్ర్య
బ్రహ్మభావనయా ధ్యాత్వా సావిత్రీప్రవేశపూర్వకమప్సు సర్వవిద్యార్థ
స్వరూపాం బ్రాహ్మణ్యాధారాం వేదమాతరం క్రమాద్వ్యాహృతిషు
త్రిషు ప్రవిలాప్య వ్యాహృతిత్రయమకారోకారమకారేషు ప్రవిలాప్య త
త్సావధానేనాపః ప్రాశ్య ప్రణవేన శిఖాముత్కృష్య యజ్ఞోపవీతం ఛిత్వా
వస్త్రమపి భూమౌ వాప్సు వా విసృజ్య ఓం భూస్స్వాహా ఓం భువస్స్వాహా
ఓగ్ం సువస్స్వాహేత్యనేన జాతరూపధరో భూత్వా స్వస్వరూపం ధ్యాయన్
పునః పునః ప్రణవం వ్యాహృతిపూర్వకం మనసా వచసాపి సన్న్యస్తం మ
యా సన్న్యస్తం మయా సన్న్యస్తమితి మన్ద్రమధ్యమతారధ్వనిభిస్త్రివా
రం త్రిగుణీకృతప్రేషోచ్చారణం కృత్వా ప్రణవైకధ్యానపరాయణస్సన్నభ
యం సర్వభూతేభ్యో మత్తస్స్వాహేత్యూర్ధ్వబాహుర్భూత్వా బ్రహ్మ
హమస్మీతి తత్త్వమస్యాదివాక్యార్థస్వరూపానుసన్ధానం కుర్వన్ ఉదీచీం ది
శం గచ్ఛేజ్జాతరూపధరశ్చరేదేష సన్న్యాసస్తద్వనకారీ భవేద్యది ప్రహ
స్తః ప్రేషణాపూర్వకమభయం సర్వభూతేభ్యో మత్తస్సర్వం ప్రవర్త
తే సఖా మా గోపాయౌజస్సఖాయోఽసీన్ద్రస్య వజ్రోఽసి వార్త్రఘ్నః
శర్మ మే భవ యత్పాపం తన్నివారయేత్యనేన మన్త్రేణ ప్రణవపూర్వకం
సలక్షణం వైణవం దండం కటిసూత్రం కౌపీనం కమండలుం వివర్ణవస్త్రమే
కం పరిగృహ్య సద్గురుముపగమ్య నత్వా గురుముఖాత్తత్త్వమసీతి వాక్యం

ప్రణవపూర్వక ముపలభ్యాథజీర్ణవస్త్రవల్కలాజినం ధృత్వాథజలావ
తరణమూర్ధ్వగమనమేకభిక్షాం పరిత్యజ్యత్రికాలస్నాన మాచరన్వేదాం
తశ్రవణపూర్వకం ప్రణవానుష్ఠానంకుర్వన్ బ్రహ్మమార్గే సమ్యక్సంప
న్నస్స్వాభిమతమాత్మని గోపయిత్వానిర్మమోఽధ్యాత్మనిష్ఠః కామక్రో
ధలోభమోహ మదమాత్సర్య దంభదర్పా హంకారా సూయాగ
ర్వేచ్ఛాద్వేషహర్షామర్షమమత్వాదీగ్ శ్చహిత్వా జ్ఞానవైరాగ్యయు
క్తోవిత్తస్త్రీపరాఙ్ముఖశ్శుద్ధ మానస స్సర్వోపనిషదర్థ మాలోచ్య బ్రహ్మ
చర్యాపరిగ్రహాహింసాసత్యం యత్నేన రక్షన్ జితేంద్రియోబ
హిరంతస్స్నేహవర్జిత శ్శరీరసంధారణార్థం చతుర్షువర్ణేష్వభిశస్త
పతితవర్జితేషు పశురప్యద్రోహీ భైక్షమాణో బ్రహ్మభూయాయ భవతి
సర్వేషుకాలేషు లాభాలాభౌ సమౌభూత్వాకరపాత్రమాధూకరేణా
న్నమశ్నన్ మేదోవృద్ధిమకుర్వన్ కృశీభూత్వా బ్రహ్మాహ మస్మీతిభావ
యన్ గుర్వర్థంగ్రామముపేత్య ధ్రువశీలోఽష్టౌమాస్యేకాకీచరేద్ద్వావే
వాచరేద్యదాలం బుద్ధిర్భవేత్తదా కుటీచకోవాబహూదకోవాహం
సోవాపరమహంసోవా తత్తన్మంత్రపూర్వకం కటిసూత్రంకౌపీనందండం
కమండలుం సర్వమప్సువిసృజ్యాథ జాతరూపధరశ్చరేత్ । గ్రామఏకరా
త్రంతీర్థేత్రిరాత్రం పట్టణేపంచరాత్రం క్షేత్రేసప్తరాత్రమనికేతస్థిరమతి
రనగ్నిసేవీనిర్వికారో నియమానియమముత్సృజ్య ప్రాణసంధారణార్థమ
యమేవలాభాలాభౌ సమౌభూత్వా గోవృత్యాభైక్ష మాచరన్నుదకస్థ
లకమండలురబాధకరహస్యస్థల వాసీనపునర్లాభాలాభరత శ్శుభాశు
భకర్మనిర్మూలనపరస్సర్వత్ర భూతలశయనక్షౌరంకర్మ పరిత్యజ్యయుక్త
చాతుర్మాస్యవ్రతనియమశ్శుక్ల ధ్యాన పరాయణోఽర్థ స్త్రీపుర పరాఙ్ము
ఖోఽనున్మత్తోఽప్యున్మత్తవదాచరన్ అవ్యక్త లింగోఽవ్యక్తా చారోదివానక్త
మపివాస్వప్నః స్వరూపానుసంధానబ్రహ్మప్రణవధ్యానమార్గేణావహి
తస్సన్న్యాసేనదేహత్యాగంకరోతి సపరమహంసపరివ్రాజకోభవతి । భగ
వన్ బ్రహ్మప్రణవః కీదృశ ఇతిబ్రహ్మాపృచ్ఛతి సహోవాచ నారాయణః

బ్రహ్మప్రణవష్షోడశమాత్రాత్మకస్సోవస్థాచతుష్టయ చతుష్టయగోచరః। జాగ్రదవస్థాయాం జాగ్రదాదిచతస్రోవస్థాస్స్వప్నే స్వప్నాదిచతస్రోవస్థా స్సుషుప్తౌసుషుప్త్యాదిచ తస్రోవస్థాస్తురీయే తురీయాది చతస్రోవస్థా భవంతీతి। జాగ్రదవస్థాయాం విశ్వస్యచాతుర్విధ్యం। విశ్వవిశ్వో విశ్వతైజసోవిశ్వప్రాజ్ఞోవిశ్వతురీయఇతి। స్వప్నావస్థాయాం తైజసస్యచాతుర్విధ్యం। తైజసవిశ్వస్తైజస తైజస స్తైజస ప్రాజ్ఞ స్తైజసతురీయఇతి। సుషుప్త్య వస్థాయాం ప్రాజ్ఞస్య చాతుర్విధ్యంచప్రాజ్ఞ విశ్వః ప్రాజ్ఞతైజసః ప్రాజ్ఞప్రాజ్ఞః ప్రాజ్ఞతురీయఇతి। తురీయావస్థాయాంతురీయస్యచచాతుర్విధ్యం।తురీయవిశ్వస్తురీయతైజసస్తురీయ ప్రాజ్ఞస్తురీయతురీయఇతితే క్రమేణషోడశమాత్రారూఢాః। అకారే జాగ్రద్విశ్వః।ఉకారే జాగ్ర తైజసః। మకారేజాగ్రత్ప్రాజ్ఞః। అర్ధ మాత్రాయాంజాగ్రత్తురీయః। బిందౌస్వప్నవిశ్వోనాదేస్వప్నతైజసః కలాయాం స్వప్నప్రాజ్ఞః। కలాతీతే స్వప్నతురీయః। శాంతౌసుషుప్తవిశ్వః। శాంత్యతీతే సుషుప్తతైజసః। ఉన్మన్యాగ్ సుషుప్తప్రాజ్ఞః। మనోన్మన్యాగ్ సుషుప్తతురీయః। పుర్యాంతురీయవిశ్వః। మధ్యమాయాంతురీయ తైజసః। పశ్యం త్యాంతురీయప్రాజ్ఞః। పరాయాం తురీయ తురీయః। జాగ్ర న్మాత్రా చతుష్టయమకారాగ్ శం। స్వప్నమాత్రాచతుష్టయముకారాగ్ శం। సుషుప్తిమాత్రాచతుష్టమకారాగ్ శం। తురీయామాత్రాచతుష్టయమర్ధమాత్రాగ్ శం। అయమేవబ్రహ్మప్రణవః। సపరమహాగ్ సతురీయాతీతావధూతైరుపాస్యః। తేనైవబ్రహ్మప్రకాశతే। తెన విదేహముక్తిః। భగవన్ కథమయజ్ఞోపవీత్యశిఖీసర్వకర్మపరిత్యక్తః। కథంబ్రహ్మనిష్ఠాపరః। కథంబ్రాహ్మణఇతిబ్రహ్మాపృచ్ఛత్।సహోవాచవిష్ణుర్భో భో ర్భకయస్యాస్త్యద్వైతమాత్మజ్ఞానం తదేవయజ్ఞోపవీతం తస్యధ్యాననిష్ఠైవ శిఖాతత్కర్మసపవిత్రం। సపర్వకర్మకృత్స బ్రాహ్మణస్సబ్రహ్మనిష్ఠా పరస్సదేవస్సఋషిస్సతపస్వీసశ్రేష్ఠస్సఏవ సర్వజ్యేష్ఠ స్సఏవజగద్గురు స్సఏవాహం

విధిః । లోకే పరమహంస పరివ్రాజకో దుర్లభతరో యద్యేకో౽స్తి స ఏవ నిత్యపూతస్స ఏవ వేదపురుషో మహాపురుషో యస్తచ్చిత్తం మయ్యేవావతిష్ఠతే అహంచ తస్మిన్నేవావస్థితస్స ఏవ నిత్యతృప్తస్స శీతోష్ణ సుఖదుఃఖ మానావమాన వర్జితస్స నిందామర్ష సహిష్ణుస్స షడూర్మి వర్జితష్షడ్భావ వికార శూన్యస్స జ్యేష్ఠా జ్యేష్ఠవ్యవధానరహితస్స స్వ వ్యతిరేకేణ నాన్యద్రష్టా ఆశాంబరో న నమస్కారో న స్వాహాకారో న స్వధాకారశ్చ న విసర్జన పరో నిందాస్తుతి వ్యతిరిక్తో న మంత్రతంత్రోపాసకో దేవాంతరధ్యానశూన్యో లక్ష్యాలక్ష్య నివర్తకస్సర్వోపరతస్స చిద్దానందాద్వయచిద్ఘనస్సంపూర్ణానందైకబోధో బ్రహ్మైవాహమస్మీత్యనవరతం బ్రహ్మప్రణవానుసంధానేన యః కృతకృత్యో భవతి స పరమహంస పరివ్రాడిత్యుపనిషత్ ॥

ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

ఇతి పరమహంసపరివ్రాజకోపనిషత్సమాప్తా - ౬౬.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః

అథ ఋగ్వేదీయా అక్షమాలికోపనిషత్ - ౬౭.

---:o:---

ఓం వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః.

ఓం॥ అథ ప్రజాపతిర్గుహం పప్రచ్ఛ । భో బ్రహ్మన్నక్షమాలాభేద విధిం బ్రూహీతి । సా కింలక్షణా కతిభేదా । అస్యాః కతి సూత్రాణి । కథం ఘటనాప్రకారః । కే వర్ణాః కా ప్రతిష్ఠా । కైషాధిదేవతా । కిం ఫలం చేతి । తం గుహః ప్రత్యువాచ । ప్రవాళమౌక్తికస్ఫటిక శంఖ రజతాష్టాపద చందన పుత్రజీవికాబ్జ రుద్రాక్షా ఇతి । ఆదిక్షాంత మూర్తిస్సావధాన భావా సౌవర్ణం రాజతం తామ్రం చేతి సూత్రత్రయం । తద్వివరే సౌవర్ణంత

క్షపార్శ్వే రజతం తద్వామే తామ్రం తన్ముఖే ముఖం। తత్పుచ్ఛే పు
చ్ఛం। తదంతరావర్తనక్రమేణ యోజయేత్। యదస్యాంతరం సూత్రం
తద్బ్రహ్మ। యచ్ఛుక్లపార్శ్వే తచ్ఛైవం। యద్వామే తద్వైష్ణవం। య
న్ముఖం సా సరస్వతీ। యత్పుచ్ఛం సా గాయత్రీ। యత్సుషిరం సా విద్యా।
యా గ్రంథిస్సా ప్రకృతిః। యే స్వరాస్తే ధవళాః। యే స్పర్శాస్తే పీతాః।
యే పరాస్తే రక్తాః। అథ తాం పంచభిర్గంధై రమృతైః పంచభిర్గవ్యై
స్తనుభిశ్శోధయిత్వా పంచభిర్గవ్యై ర్గంధోదకేన సంస్నాప్య తస్మాత్సోం
కారేణ పత్రకూర్చేన స్నపయిత్వాఽష్టభిర్గంధై రాలిప్య సుమనః స్థలే ని వే
శ్యాక్షతపుష్పైరారాధ్య ప్రత్యక్ష మాదిక్షాంతైర్వర్ణైర్భావయేత్। ఓం
అంకార మృత్యుంజయ సర్వవ్యాపక ప్రథమేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఆంకార ఆక
ర్షణాత్మక సర్వగత ద్వితీయేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఇంకార పుష్టిదాక్షోభ
కర తృతీయేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఈంకార వాక్ప్రసాద కర నిర్మల చతుర్థే
ఽక్షే ప్ర తి తి ష్ఠ। ఓం ఉంకార సర్వ బల ప్రద సారత
ర పంచమేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఊంకార ఉచ్చాటనకర దుస్సహ షష్ఠేఽక్షే ప్రతి
తిష్ఠ। ఓం ఋంకార సంక్షోభకర చఞ్చల సప్తమేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ౠం
కార సంమోహనకర ఉజ్జ్వల అష్టమేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఌంకార విద్వేషణక
ర మోహక నవమేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ౡంకార మోహకర దశమేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ
ఓం ఏంకార సర్వవశ్యకర శుద్ధసత్త్వ ఏకాదశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఐంకార శు
ద్ధసాత్త్వికపురుష వశ్యకర ద్వాదశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఓంకార అఖిలవా
ఙ్మయ నిత్యశుద్ధ త్రయోదశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఔంకార సర్వవాఙ్మయవ
శ్యకర చతుర్దశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం అంకార గజాదివశ్యకర మోహన పంచద
శేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం అఃకార మృత్యునాశకర రౌద్ర షోడశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం
కంకార సర్వవిషహర కల్యాణద సప్తదశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఖంకార స
ర్వక్షోభకర వ్యాపక అష్టాదశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం గంకార సర్వవిఘ్న శమ
న మహత్తర ఏకోనవింశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఘంకార సౌభాగ్యద స్తంభన
కర వింశేఽక్షే ప్రతితిష్ఠ। ఓం ఙంకార సర్వవిషనాశకర ఉగ్ర ఏకవింశేఽక్షే ప్ర

తితిష్ఠ । ఓం చంకార అభిచారఘ్న క్రూర ద్వావింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ఛంకార భూతనాశకర భీషణ త్రయోవింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం జంకార కృత్యాదినాశకర దుర్ధర్ష చతుర్వింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ఝంకార భూతనాశకర పంచవింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ఞంకార మృత్యుప్రమథన షడ్వింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం టంకార సర్వవ్యాధిహర సుభగ సప్తవింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ఠంకార చంద్రరూప అష్టావింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం డంకార గరుడాత్మక విషఘ్న శోభన ఏకోనత్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ఢంకార సర్వసంపత్ప్రద సుభగ త్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ణంకార సర్వసిద్ధిప్రద మోహకర ఏకత్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం తంకార ధనధాన్యాదిసంపత్ప్రద ప్రసన్న ద్వాత్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం థంకార ధర్మప్రాప్తికర నిర్మల త్రయస్త్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం దంకార పుష్టివృద్ధికర ప్రియదర్శన చతుస్త్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ధంకార విషజ్వరఘ్న విపుల పంచత్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం నంకార భుక్తిముక్తిప్రద ప్రశాంత షట్త్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం పంకార విషవిఘ్ననాశన భవ్య సప్తత్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ఫంకార అణిమాదిసిద్ధిప్రద జ్యోతీరూప అష్టత్రింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం బంకార సర్వదోషహర శోభన ఏకోనచత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం భంకార భూతశాంతికర భయానక చత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం మంకార విద్వేషిమోహనకర ఏకచత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం యంకార సర్వవ్యాపక పావన ద్విచత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం రంకార దాహకర వికృత త్రిచత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం లంకార విశ్వంభర భాసుర చతుశ్చత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం వంకార సర్వాప్యాయనకర నిర్మల పంచచత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం శంకార సర్వఫలప్రద పవిత్ర షట్చత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం షంకార ధర్మార్థకామద ధవళ సప్తచత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం సంకార సర్వకారణ సార్వవర్ణిక అష్టచత్వారింశే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం హంకార సర్వవాఙ్మయ నిర్మల ఏకోనపంచాశదే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం ళంకార సర్వశక్తిప్రద ప్రధాన పంచాశదే త్వం ప్రతితిష్ఠ । ఓం క్షంకార పరాపరతత్త్వజ్ఞాపక పరంజ్యోతీరూప శిఖామణౌ ప్రతితిష్ఠ । అథోవాచ । యే దేవాః పృథివీష

దస్తేభ్యో నమో భగవన్తోఽనుమదన్తు శోభాయై పితరోఽనుమదన్తు శోభాయై జ్ఞానమయీమక్షమాలికాం। అథోవాచ। యే దేవా అన్తరిక్షసదస్తేభ్య ఓం నమో భగవన్తోఽనుమదన్తు శోభాయై పితరోఽనుమదన్తు శోభాయై జ్ఞానమయీమక్షమాలికాం। అథోవాచ। యే దేవా దివిషదస్తేభ్యో నమో భగవన్తోఽనుమదన్తు శోభాయై పితరోఽనుమదన్తు శోభాయై జ్ఞానమయీమక్షమాలికాం। అథోవాచ। యే మన్త్రా యా విద్యాస్తేభ్యో నమస్తాభ్యశ్చ ఓం నమస్తచ్ఛక్తిరస్యాః ప్రతిష్ఠాపయతి। అథోవాచ। యే బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాస్తేభ్యస్సగుణేభ్య ఓం నమస్తద్వీర్యమస్యాః ప్రతిష్ఠాపయతి। అథోవాచ। యే సాఙ్ఖ్యాదితత్త్వభేదాస్తేభ్యో నమో వర్తధ్వం విరోధేఽనువర్తధ్వం। అథోవాచ। యే శైవా వైష్ణవాశ్శాక్తాశ్శతసహస్రశస్తేభ్యో నమో నమో భగవన్తోఽనుమదన్త్వనుగృహ్ణన్తు। అథోవాచ। యాశ్చ మృత్యోః ప్రాణవత్యస్తాభ్యో నమో నమః। తేనైతాం మృడయత మృడయత। పునరేతస్యాం సర్వాత్మకత్వం భావయిత్వా భావేన పూర్వమాలికాముత్పాద్యారభ్య తన్మయీం మహోపహారైరుపహృత్య ఆదిక్షాన్తైరక్షరైరక్షమాలామష్టోత్తరశతం స్పృశేత్। అథ పునరుత్థాప్య ప్రదక్షిణీకృత్య ఓం నమస్తే భగవతి మన్త్రమాతృకేఽక్షమాలే సర్వవశఙ్కర్యై నమ ఓం నమస్తే భగవతి మన్త్రమాతృకేఽక్షమాలికే శేషస్తమ్భిన్యై నమస్తే భగవతి మన్త్రమాతృకేఽక్షమాలికే ఉచ్చాటన్యై నమస్తే మన్త్రమాతృకేఽక్షమాలే విశ్వామృత్యో మృత్యుఞ్జయస్వరూపిణి సకలలోకదీపిని సకలలోకరక్షాధికే సకలలోకోజ్జీవికే సకలలోకోత్పాదికే దివాప్రవర్తికే రాత్రిప్రవర్తికే నద్యన్తరం యాసి దేశాన్తరం యాసి ద్వీపాన్తరం యాసి లోకాన్తరం యాసి సర్వదా స్ఫురసి సర్వహృది వాసయసి నమస్తే పరారూపే నమస్తే పశ్యన్తీరూపే నమస్తే మధ్యమారూపే నమస్తే వైఖరీరూపే సర్వతత్త్వాత్మికే సర్వవిద్యాత్మికే సర్వశక్త్యాత్మికే సర్వదేవాత్మికే వసిష్ఠేన మునినారాధితే విశ్వామిత్రేణ మునినోపజీవ్యమానే నమస్తే నమస్తే। ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి। సాయమధీయానో దివసకృతం

పాపం నాశయతి । తత్సాయం ప్రాతః ప్రయుంజానః పాపోఽపాపో భవతి
ఏవమక్షమాలికయా జప్తో మంత్రస్సద్యస్సిద్ధికరో భవతీత్యాహ భగవాన్
గుహః ప్రజాపతిమిత్యుపనిషత్ ॥

ఓం వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః.

ఇతి అక్షమాలికోపనిషత్సమాప్తా - ౬౭.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ సామవేదీయా - అవ్యక్తోపనిషత్ - ౬౮.

ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః.

ఓం॥ పురా కిలేదం న కించనాసీన్న ద్యౌర్నాంతరిక్షం న పృథివీ కేవ
లం జ్యోతీరూపమనాద్యనంతమనణ్వస్థూలరూపమరూపం రూపవదవిజ్ఞే
యం జ్ఞానరూపమానందమయమాసీత్ । తదనన్యత్తద్ద్వేధాభూత్ । హ
రితమేకం రక్తమపరం । తత్ర యద్రక్తం తత్పుంసో రూపమభూత్ । యద్ధ
రితం తన్మాయాయాః । తౌ సమాగచ్ఛతః। తయోర్వీర్యమేవమనందత్ ।
తదవర్ధత । తదండమభూద్ధైమం । తత్పరిణమమానమభూత్ । తతః
పరమేష్ఠీ వ్యజాయత । సోఽభిజిజ్ఞాసత । కిం మే కులం కిం మే కృత్యమితి । తం
హ వాగదృశ్యమానాభ్యువాచ భో భో ప్రజాపతే త్వమవ్యక్తాదుత్పన్నో
ఽసి వ్యక్తం తే కృత్యమితి । కిమవ్యక్తం యస్మాదహమాసిషం। కిం తద్వ్య
క్తం యదస్మై కృత్యమితి । సాఽబ్రవీత్ । అవిజ్ఞేయం హి తత్సౌమ్య తేజః
యదవిజ్ఞేయం తదవ్యక్తం। తచ్చేజ్జిజ్ఞాససి మావగచ్ఛేతి।స హోవాచ
కైషా త్వం బ్రహ్మవాగ్వదసి శంసాత్మానమితి । సా త్వబ్రవీత్తపసా మాం
జిజ్ఞాసస్వేతి । స హ సహస్రం సమా బ్రహ్మచర్యమధ్యువాసాధ్యువాస॥ ౧॥

అథాపశ్యదృచమానుష్టుభీం పరమాం విద్యాం । యస్యాంగాని

న్యేమం(త్రాః । యత్ర బ్రహ్మ ప్రతిష్ఠితం । విశ్వే దేవాః ప్రతిష్ఠితాః । యస్తాం
న వేద కిమన్యైర్వేదైః కరిష్యతి । తాం విదిత్వా స చరక్తం జిజ్ఞాసయాం
చకార । తామేవ మనసా చానాం గాయన్నాసిష్ట । సహస్రం సమా అభ్యం
తనిహితోంకారేణ పదాన్యగాయత్ । సహస్రం సమాస్తస్మైవాతురభూత్ ॥
తతో జ్యోతిర్మయం శ్రియాలింగితం సువర్ణరథం శేషఫణాచ్ఛాదితమా
లింగ్యోగ్రముఖం నరవపుషం శశిసూర్యహవ్యవాహనాత్మకనయనత్రయమ
పశ్యత్ । తతః ప్రజాపతిః ప్రణిపపాత నమోనమ ఇతి । తత్రైవర్గ్భిస్తమస్తౌ
త్ । ఉగ్రమిత్యాహ । ఉగ్రః ఖలు వా ఏషః మృగరూపత్వాత్ । వీరమిత్యాహ ।
వీరో వా ఏష వీర్యవత్త్వాత్ । మహావిష్ణుమిత్యాహ । మహతాం వా అయం
మహాన్ రోదసీ వ్యాప్య స్థితః । జ్వలంతమిత్యాహ । జ్వలన్నివ ఖల్వేష అవ
స్థితః । సర్వతోముఖమిత్యాహ । సర్వతః ఖల్వయం ముఖవాన్ విశ్వరూ
పత్వాత్ । నృసింహమిత్యాహ । యథా యజురేవైతత్ । భీషణమిత్యా
హ । భీషా వా అస్మాదాదిత్య ఉదేతి । భీతశ్చంద్రః । భీతో వాయుర్వాతి । భీ
తోఽగ్నిర్దహతి భీతః పర్జన్యో వర్షతి । భద్రమిత్యాహ । భద్రః ఖల్వయం
శ్రియా జుష్టః । మృత్యుమృత్యుమిత్యాహ । మృత్యోర్వా అయం మృత్యు
రమృతత్వం ప్రజానామన్నాదానాం । నమామీత్యాహ । యథా యజు
రేవైతత్ । అహమిత్యాహ । యథా యజురేవైతత్ ॥ ౨ ॥

అథ భగవాంస్తమబ్రవీత్ । ప్రజాపతే ప్రీతోఽహం కింతవేప్సితం
తదాశంసేతి । స హోవాచ । భగవన్నవ్యక్తాత్ సృష్టోఽస్మి వ్యక్తమ
ప్యవ్యక్తమితి పురా శ్రావి । తత్రావ్యక్తం భవానిత్యజ్ఞాయి వ్యక్తం నైకధ
యా । వ్యక్తం వైశ్వం చరాచరాత్మకం । యత్స్వజ్యతే తస్య క్రియస్య వ్య
క్తత్వమితి । స హోవాచ । న శక్నోమి జగత్స్రష్టుముపాయం మే భ
ణేతి । తమువాచ పురుషః । ప్రజాపతే శృణు సృష్టేరుపాయం పరమం ।
యం విదిత్వా సర్వం జ్ఞాస్యసి సర్వత్ర శక్ష్యసి సర్వం కరిష్యసి । మయ్య
గ్నౌ స్వాత్మానం హవిర్ధ్యాయోత్తమేనానుష్టుభచానా । ధ్యానయజ్ఞోఽయ
మేవ । ఏతద్వై మహోపనిషద్దేవానాం గుహ్యం । న హ వా ఏతస్య సా

మ్నానచానయజుషా గ్లానువిద్యతే । యఇహ వేదసవర్వాన్కామాన
వాప్యసర్వాంల్లోకాన్ జిత్వామామేవాభ్యుపైతి । నచపునరావర్తతే
యఏవం వేదేతి॥౩॥

ప్రజాపతిస్తంయజ్ఞాయవసీయాంస మాత్మానంమన్యమానో మ
నోయజ్ఞేనేజే । సప్రణవయాతమైవచా హవిధ్యాత్వాత్మానమాత్మ
న్యగ్నౌజుహుయాత్ । సర్వమజానత్సర్వత్రా శకత్సర్వమకరోత్। య
ఏవంవిద్వాని మంధ్యానయజ్ఞమనుతిష్ఠే త్ససర్వజ్ఞోనంతశక్తిస్సర్వకర్తా
భవతి । ససర్వాంల్లోకాన్జిత్వాపరం బ్రహ్మపరంప్రాప్నోతి॥౪॥

అథప్రజాపతి ర్లోకాన్ సిసృక్షమాణస్తస్యా ఏవవిద్యాయా
యాన్ త్రింశదక్షరాణితేభ్య స్త్రీంల్లోకాన్। అథద్వే ద్వేఅక్షరేతాభ్యా
ముభయతోదధార। తస్యాఏవచోదాద్వాత్రింశద్భిరేవాక్షరైస్తాం దేవాన్ని
ర్మమే । సహ్యైవ రేవసఇంద్రోభవత్ । తస్మాదింద్రోదేవానామధికోభవత్।
యఏవం వేదసమానానామధికోభవేత్ । తస్యాఏకాదశభిః పాదైరే
కాదశరుద్రాన్నిర్మమే । తస్యాఏకాదశభిరేకాదశా దిత్యాన్నిర్మమే। స
హ్యైవ రెవసవిష్ణురభవత్ । తస్మాద్విష్ణురాదిత్యానామధికోభవత్ । య
ఏవం వేద సమానానామధికోభవేత్ । సచతుర్భిః శ్చతుర్భిరక్షరైర
ష్టావహానజనయత్ । తస్యాఆద్యైర్ద్వాదశభిరక్షరైర్బ్రాహ్మణమజన
యత్ ।దశభిర్దశభిఃక్షత్త్రే।తస్మాద్బ్రాహ్మణోముఖ్యోభవతిఏవంతస్మి
న్ముఖ్యోభవతి యఏవం వేద। తూష్ణీంశూద్ర మజనయత్ । తస్మాచ్ఛూద్రోని
ర్విద్యోభవత్ । నవాఇదందివానన క్తమాసీదవ్యావృత్తం। సప్రజాపతి
రానుష్టుభాభ్యామర్ధర్చాభ్యా మహోరాత్రావకల్పయత్ । తతో
వ్యైచ్ఛత్ । వ్యేవాస్మాఉచ్ఛతి । అథోతమఏవాపహతే । ఋగ్వేదమ
స్యా ఆద్యాత్పాదాదకల్పయత్ । యజుర్ద్వితీయాత్సామతృతీయాత్।
అథర్వాంగిరసశ్చతుర్థాత్ । యదష్టాక్షరపదా తేనగాయత్రీ। యదేకా
దశపదా తేనత్రిష్టుప్ । యచ్చతుష్పదా తేనజగతీ। యద్ద్వాత్రింశదక్షరా
తేనానుష్టుప్ । సవాఏషసర్వాణిఛందాంసి । యఇమాం సర్వాణిఛం

డాంసి వేద। సర్వం జగదానుష్టుభ ఏవోత్పన్నం। అనుష్టుభి ప్రతిష్ఠితం। ప్రతితిష్ఠతి యస్యైవం వేద॥౫॥

అథ యదా ప్రజాస్సృష్టా న జాయంతే। ప్రజాపతిః కథన్విమాః ప్రజాస్సృజేయమితి చింతయన్నుగ్రమితీ మాహ్యచంగాఖ ముపక్రామత్। తతః ప్రథమాత్పాదాదుగ్రరూపో దేవః ప్రాదురభూత్। ఏకశ్శ్యామః పురతో రక్తః పినాకీ స్త్రీపుంసరూపస్తం విభజ్య స్త్రీషు తస్య స్త్రీరూపం పుంసి చ పుంరూపం వ్యధాత్। స ఉభాభ్యామంశాభ్యాం సర్వమాదిష్టః। తతః ప్రజాః ప్రజాయంతే। య ఏవం వేద। ప్రజాపతేస్సోఽపి త్ర్యంబక ఇమామృచముద్గాయన్నూర్ధ్వ్రితజటాకలాపః ప్రత్యక్ జ్యోతిష్యాత్మన్యేవ రవ్రారమితి। ఇంద్రో వై కిల దేవానామనుజావర ఆసీత్। తం ప్రజాపతిరబ్రవీత్। గచ్ఛ దేవానామధిపతిర్భవేతి। సోఽగచ్ఛంస్తం దేవా ఊచుః। అనుజావరోఽసి త్వమస్మాకం। కుతస్తవాధిపత్యమితి। స ప్రజాపతిమభ్యేత్యోవాచ। ఇత్థం దేవా ఊచురనుజావరస్య కుతస్తవాధిపత్యమితి। తం ప్రజాపతిరింద్రం త్రికలశైరమృత పూర్ణైరానుష్టుభాభి మంత్రితైరభిషిచ్య తం సుదర్శనేన దక్షిణతో రరక్ష పాంచజన్యేన వామతో ద్వయేనైవ సురక్షితోఽభవత్। రౌక్మే ఫలకే సూర్యవర్చసి మంత్రమానుష్టుభం విన్యస్య తదస్య కంఠే ప్రత్యముంచత్। తతస్సుమనిర్ఘరీక్ష్యోఽభవత్। తస్మై విద్యామానుష్టుభీం ప్రాదాత్। తతో దేవాస్తమాధిపత్యాయానుమేనిరే। స స్వరాడభూత్। య ఏవం వేద। స్వరాడ్భవేత్। సోఽమన్యత పృథివీమపి కథమపాం జయేయమితి। స ప్రజాపతిముపాధావత్। తస్మై ప్రజాపతిః కమఠాకారమింద్ర నాగభుజగేంద్రాధారం భద్రాసనం ప్రాదాత్। స పృథివీమభ్యజయత్। తతస్స ఉభయోర్లోకయోరధిపతిరభూత్। య ఉభయోర్లోకయోరధిపతిర్భవతి। స పృథివీం జయతి। యో వా అప్రతిష్ఠితం శిథిలం భ్రాతృవ్యేభ్యః పరమాత్మానం మన్యతే। స ఏతమాసీనస్థితిష్ఠేత్। ప్రతిష్ఠితాశిథిలో భ్రాతృవ్యేభ్యో వసీయాన్భవతి। యస్యైవం వేద యస్యైవం వేద॥౬॥

య ఇమాం విద్యామధీతే స సర్వాన్వేదానధీతే స సర్వైః క్రతుభిర్యజతే । స సర్వతీర్థేషు స్నాతి । స మహాపాతకోపపాతకైః ప్రముచ్యతే । స బ్రహ్మవర్చసం మహదాప్నుయాత్ । ఆబ్రహ్మణః పూర్వాన్నాకల్పాంశ్చోత్తరాంశ్చ వంశ్యాన్పునీతే । నైనమపస్మారాదయో రోగా ఆదధీయుః । సయక్షాః సప్రేతపిశాచా అప్యేనం స్పృష్ట్వా దృష్ట్వా శ్రుత్వా వా పాపినః పుణ్యాంల్లోకానవాప్నుయుః । చింతితమాత్రాదస్య సర్వేఽర్థాః సిధ్యేయుః । పితరమివైనం సర్వే మన్యంతే । రాజానశ్చాస్యాదేశకారిణో భవంతి । న చాచార్యవ్యతిరిక్తం శ్రేయాంసం దృష్ట్వా నమస్కుర్యాత్ । న చాస్మాదుపావరోహేత్ । జీవన్ముక్తశ్చ భవతి । దేహాంతే తమసః పరం ధామ ప్రాప్నుయాత్ । యత్ర విరాట్ నృసింహోపాసనా భాసతే । తత్ర ఖలూపాసతే । తద్వ్యూహోపధ్యానపరా మునయ ఆకల్పాంతే తస్మిన్నేవాత్మని లీయంతే । న చ పునరావర్తంతే । న చేమాం విద్యామశ్రద్ధధానాయ బ్రూయాత్ । నాసూయావతే నానూచానాయ నావిష్ణుభక్తాయ నానృతినే నాతపసే నాదాంతాయ నాదీక్షితాయ నాధర్మశీలాయ న హింసకాయ నాబ్రహ్మచారిణ ఇత్యుపనిషత్ ॥ ౭ ॥

॥ ॥ ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః ॥ ॥

ఇతి అవ్యక్తోపనిషత్సమాప్తా - ౬౮.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ యాజుషీ - ఏకాక్షరోపనిషత్ - ౬౯.

॥ ॥ సహనావవత్వితి శాంతిః ॥ ॥

ఓం ఏకాక్షరం త్వక్షరేఽత్రాస్తి సోమే సుషుమ్నాయాం చేహ దృఢీ స ఏకః । త్వం విశ్వభూర్భూతపతిః పురాణః పర్జన్య ఏకో భువనస్య గోప్తా । విశ్వే నిమగ్నపదవీః కవీనాం త్వం జాతవేదో భువనస్య నాథః । అజాతమగ్రే స హిరణ్యరేతా యజ్ఞైస్త్వమేవైకవిభుః పురాణః । ప్రాణః ప్రసూతిర్భువనస్య యోనిర్వ్యాప్తం త్వయా ఏకపదేన విశ్వం । త్వం విశ్వభూ

ర్జ్యోతిర్వరోసి గర్భే కుమారఏకోపిశిఖీసుపర్ణః। వితత్యబాణంతరుణా
ర్కవర్ణం వ్యోమాంతరేభాసిహిరణ్యగర్భః। భాసా త్వయా వ్యో
మ్నికృతస్సుతార్క్ష్య స్త్వంవైకుమార స్త్వమరిష్టనేమిః। త్వంవజ్రభృద్భూ
తపతి స్త్వమేవ కామఃప్రజానాంనిహితోసిసోమః। స్వాహాస్వధాయచ్చ
వషట్కరోతిరుద్రఃపశూనాంగుహయానిమగ్నః। ధాతావిధాతాపవన
స్సుపర్ణోవిష్ణుర్వరాహోరజనీరహశ్చ। భూతంభవిష్యత్ప్రభవఃక్రి
యాశ్చకాలఃక్రమ స్త్వంపరమాక్షరంచ। ఋచోయజూగ్ంషిప్రసవంతివ
క్త్రాత్సామానిసమ్రాడ్వసురంతరిక్షం। త్వంయజ్ఞనేతా హుతభుగ్విభు
శ్చరుద్రా స్తథాదైత్యగణావసుశ్చ। సఏషదేవోంబరగశ్చ చక్రేఅన్యో
న్యాయతపోనిరుంధ్యః। హిరణ్మయంయస్యవిభాతిసర్వం వ్యోమాంత
రేరశ్మిమివాగ్ంశునాభిః। ససర్వవేత్తాభువనస్యగోప్తా నాభిఃప్రజానాం
నిహితాజనానాం। ప్రోక్తాహ్యమోఘావితతఃక్రమాణాంప్రజాపతిశ్ఛంద
మయోవిగర్భః। సామైశ్చిదంతోవిరజశ్చబాహుగ్ంహిరణ్మయం వేదవి
దాంవరిష్ఠం। యమధ్వరేబ్రహ్మవిదఃస్తువంతి సామైర్యజుర్భిః క్రతుభి
స్త్వమేవ। త్వగ్ంస్త్రీపుమాగ్ స్త్వంచకుమారఏక స్త్వంవైకుమారీహ్య
థభూ స్త్వమేవ। త్వమేవధాతావరుణశ్చరాజా త్వంవత్సరోగ్న్యర్యమ
ఏవసర్వం। మిత్రస్సుపర్ణశ్చంద్రఇంద్రో వరుణోరుద్ర స్త్వష్టావిష్ణుస్స
వితాగోపతి స్త్వం। త్వంవిష్ణుర్భూతానితుత్రాసిదైత్యా స్త్వయావృతంజ
గదుద్భవగర్భః। త్వంభూర్భువస్స్వ స్త్వగ్ంహిస్వయంభూరథవిశ్వతోము
ఖః। యఏవంనిత్యం వేదయతే గుహాశయంప్రభుంపురాణగ్ సర్వభూత
గ్ం హిరణ్మయం। హిరణ్మయంబుద్ధిమతాంపరాంగతిగ్ సబుద్ధిమాన్బు
ద్ధిమత్యేతిష్ఠతీత్యుపనిషత్॥

॥ ఓంసహనావవత్వితిశాంతిః ॥

ఇతిఏకాక్షరోపనిషత్సమాప్తా - ౬౮.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః

అథాథర్వవేదీయా - అన్నపూర్ణోపనిషత్-౭౦.

॥ ఓం భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః ॥

ఓం ॥ నిదాఘోనామయోగీంద్రోఋభుంబ్రహ్మవిదాంవరం । ప్రణమ్యదండవద్భూమావుత్థాయసపునర్మునిః । ఆత్మతత్త్వమనుబ్రూహీత్యేవంపప్రచ్ఛసాదరం। కయోపాసనయాబ్రహ్మన్నీదృశంప్రాప్తవానసి । తాంమేబ్రూహిమహావిద్యాంమోక్షసామ్రాజ్యదాయినీం । నిదాఘత్వంకృతార్థోసి శృణువిద్యాంసనాతనీం । యస్యావిజ్ఞాన మాత్రేణ జీవన్ముక్తోభవిష్యసి । మూలశృంగాటమధ్యస్థా బిందునాద కలాశ్రితా । నిత్యానందానిరాధారావిఖ్యాతావిలసత్కచా । చిత్తపీఠేమహాలక్ష్మీఃకామసంతారిణీ తథా । భగవత్యన్నపూర్ణేతి మమాభిలషితం తతః । అన్నందేహితతస్స్వాహామంత్రసారేతివిశ్రుతా । సప్తవింశతి వర్ణాత్మాయోగినీగణసేవితా । ఐంహ్రీంసౌఃశ్రీంక్లీం ఓంనమోభగవత్యన్నపూర్ణే మమాభిలషితమన్నం దేహిస్వాహా ॥ ॥ ఇతిపిత్రోపదిష్టాస్మి తదాదినియతస్స్మృతః।కృతవాన్స్వాశ్రమాచారోమంత్రానుష్ఠాన మన్వహం। ఏవంగతేబహుదినేప్రాదురాసీన్మమాగ్రతః । అన్నపూర్ణావిశాలాక్షీ స్మయమానముఖాంబుజా । తాందృష్ట్వాదండ వద్భూమౌ నత్వాప్రాంజలిరాస్థితః । అహోవత్సకృతార్థోసివరంవరయమాచిరం । ఏవముక్తోవిశాలాక్ష్యామయోక్తంమునిపుంగవ । ఆత్మతత్త్వంమనసిమేప్రాదుర్భవతుపార్వతి । తథైవాస్త్వితిమాముక్త్వాతత్రైవాంతరధీయత । తదామేమతిరుత్పన్నాజగద్వైచిత్ర్యదర్శనాత్ । భ్రమఃపంచవిధోభాతితదేవేహసముచ్యతే । జీవేశ్వరౌభిన్నరూపావితిప్రాథమికోభ్రమః। ఆత్మనిష్ఠంకర్తృగుణంవాస్తవంవాద్వితీయకః। శరీరత్రయసంయుక్తజీవస్సంగీతృతీయకః । జగత్కారణరూపస్యవికారిత్వంచతుర్థకః । కారణాద్భిన్నజగతస్సత్యత్వంపంచమోభ్రమః। పంచభ్రమనివృత్తిశ్చతదాస్ఫురతిచే

తసి । బింబప్రతిబింబదర్శనేన భేదభ్రమోనివృత్తః ॥ స్ఫటిక లోహిత ద-
ర్శనేనపారమార్థికకర్తృత్వభ్రమోనివృత్తః । ఘటమఠాకాశదర్శ
నేనసంగిత్వభ్రమోనివృత్తః । రజ్జుసర్పదర్శనేన కారణాద్భిన్నజగతస్సత్య
త్వభ్రమోనివృత్తః । కనకరుచకదర్శనేన వికారిత్వ భ్రమోనివృత్తః।
తదాభ్రాంతిమనివృత్తం బ్రహ్మాకారమభూత్స్వయం । నిదాఘత్వమపీత్థం
హితత్త్వజ్ఞానమవాప్నుహి । నిదాఘః ప్రణతో భూత్వా ఋభుం పప్రచ్ఛసా
దరం । బ్రూహిమేశ్రద్ధధానాయబ్రహ్మవిద్యామనుత్తమాం । తథేత్యా
హఋభుః ప్రీతస్తత్త్వజ్ఞానం వదామి తే । మహాకర్తా మహాభోక్తా మహా
త్యాగీభవానఘ । స్వస్వరూపానుసంధాన మేవంకృత్వా సుఖీభవ । ని
త్యోదితమమలమాద్యమనంతరూపం బ్రహ్మాస్మినేతరకలా కలనంహికిం
చిత్ । ఇత్యేవభావయనిరంజనతాముపేతో నిర్వాణమేహిసకలామల
శాంతవృత్తిః। యదిదందృశ్యతేకించిత్తత్తన్నాస్తీతిభావయ। యథాగం
ధర్వనగరంయథావారిమరుస్థలే । యత్తునోదృశ్యతేకించి ద్యన్నకించి
దివస్థితం । మనష్షష్ఠేంద్రియాతీతంతన్మయోభవవైమునే । అవినాశి చి
దాకాశగ్ సర్వాత్మకమఖండితం। నిరంధ్రంభూరినాశేషంతదస్మీతిభా
వయ । యథాసంతీయతేచిత్తమభావాత్యంతభావనాత్ । చిత్సామా
న్యస్వరూపస్యసత్తాసామాన్యతాతథా । మానంచైత్యాంశరహితా చి
ద్యదాత్మనిలీయతే । అసద్రూపవదత్యచ్ఛ సత్తాసామాన్య తాతదా ।
దృష్టిరేషాహిపరమాసదేహాఽదేహయోస్సమా।ముక్తయోస్సంభవత్యే
వతుర్యాతీతపదాభిధా। వ్యుత్థితస్యభవత్యేషా సమాధిస్థస్యచానఘ । జ్ఞ
స్యకేవలమజ్ఞస్యనభవత్యేవబోధజా । అనానన్దసమానన్దముగ్ధముగ్ధముఖ
ద్యుతిః। చిరకాలపరిక్షీణమననాదిపరిభ్రమః । పదమాసాద్యతేపుణ్యంప్ర
జ్ఞయైకయాయదా । ఇమంగుణసమాహారమనాత్మత్వేన పశ్యతః।
అంతశ్శీతలతాయాసౌసమాధిరితికథ్యతే । అవాసనగ్ స్థిరంప్రోక్తంమ
నోధ్యానంతదేవచ । తదేవకేవలీభావగ్ శాంతతైవచతత్సదా। తనువా
సనమత్యుచ్చైఃపదాయోద్యతముచ్యతే। అవాసనంమనోవక్త్రిపదం

తస్మాన్నాప్యతే। ఘనవాసనమేవాత్ర చేతఃకర్తృత్వభావనం। సర్వదుఃఖ
ప్రదంతస్మాద్వాసనాంతనుతాంనయేత్। చేతసాసంపరిత్యజ్య సర్వభా
వాత్మభావనాం। సర్వమాకాశతామేత్యనిత్యమంతర్ముఖస్థితః। య
థాపివనగాలోకా విహరంతోఽపి సన్మనాః। అసంబంధా తథాహ్యస్య
గ్రామోఽపివిపినోపమః। అంతర్ముఖతయానిత్యం సుప్తోబుద్ధోవ్రజన్ప
తన్। పురంజనపదంగ్రామమరణ్యమివపశ్యతి। అంతశ్శీతలతా యాంతు
లబ్ధాయాంశీతలంజగత్। అంతస్తృష్ణోపతప్తానాం దావదాహమయంజ
గత్। భవత్యఖిలజంతూనాంయదంతస్తద్బహిఃస్థితం। యస్త్వాత్మరతి
రేవాంతఃకుర్వన్కర్మేంద్రియైఃక్రియాః। నహర్షశోకాభ్యాం స
సమాహితఉచ్యతే। ఆత్మవత్సర్వభూతానిపరద్రవ్యాణిలోష్టవత్। స్వ
భావాదేవనభయాద్యఃపశ్యతిసపశ్యతి। అద్యైవవాస్తుమరణమస్తువా కల్పాం
తరైవ వా। నాసౌకలంకమాప్నోతిహేమపంకగతంయథా। కోఽహం
కథమిదంకింవాకథంమరణజన్మనీ। విచారయాంతరేఇత్థంమహత్తత్ఫల
మేష్యసి। విచారేణపరిజ్ఞాతస్వభావస్యసతస్తవ। మనస్స్వరూపముత్సృ
జ్యశమమేష్యతివిజ్వరం। విజ్వరత్వంగతంచేతస్తవసంసారవృత్తిషు। నని
మజ్జతితద్బ్రహ్మన్గోష్పదేఽపివారణః। కృపణంతు మనోబ్రహ్మన్
గోష్పదేఽపినిమజ్జతి। కార్యేగోష్పదతోయేఽపివిపిన్యాం మశకోయథా।
యావద్యావన్మునేజంతుః స్వయంసంత్యజ్యతేఖిలం। తావత్తావత్పరోలో
కఃపరమాత్మైవశిష్యతే। యావత్సర్వంనసంత్యక్తంతావదాత్మాన లభ్య
తే। సర్వవస్తుపరిత్యాగేశేషఆత్మేతికథ్యతే। ఆత్మావలోకనార్థంతుత
స్మాత్సర్వంపరిత్యజేత్। సర్వంసంత్యజ్యదూరేణయచ్ఛిష్టంతన్మయోభవ।
సర్వంకించిదిదందృశ్యందృశ్యతేయజ్జగద్గతం। చిన్నిష్పందాంశ మాత్రం
తన్నాన్యత్కించనశాశ్వతం। సమాహితానిత్యతృప్తా యథాభూతార్థ
దర్శినీ। బ్రహ్మాకారసమాధిశబ్దేన పరాప్రజ్ఞోచ్యతేబుధైః। అక్షుబ్ధానిర
హంకారాద్వంద్వేష్వననుపాతినీ। ప్రోక్తాసమాధిశబ్దేనమేరోఃస్థిరతరాస్థి
తిః। నిశ్చితావిగతాభీష్టాహేయోపాదేయవర్జితా। బ్రహ్మాకార సమా

…శ్యైనపరిపూర్ణానందో గతిః । కేవలం చిన్మాత్రకాశాంశకల్పనా స్థిరతాం
గతా । తుర్యాం సా ప్రాప్య తే సృష్టిసంహృత్యోర్వైకవ త్రమైః । అనారతగ
సాఽనుభూత్యాముపుష్టిరన్యోఽపి లభ్యతే । మనోహంకారవిలయే సర్వభావాంత
రస్థితా । సముదేతి పరానందా యా తనుః పారమేశ్వరీ । సా స్వయైవ మనశ్శాం
త్యా సా స్వయం లభ్యతే గతిః । తదను విషయవాసనావినాశం తదను శుభః
పరమస్ఫుటప్రకాశః । తదను చ సమతావశాత్స్వరూపే పరిణమనం మహ
తామచింత్యరూపం । అఖిలమిదమనంతమాత్మతత్త్వం దృఢపరిణామిని చే
తసి స్థితోఽంతః । బహిరుపశమితే చరాచరాత్మా స్వయమనుభూయత ఏ
వ దేవదేవః । అసక్తం నిర్మలం చిత్తం ముక్తం సంసార్యపి స్ఫుటం । స
క్తం తు దీర్ఘతపసా యుక్తమప్యతిబద్ధవత్ । అంతస్సంసక్తి నిర్ముక్తో
జీవో మధురవృత్తిమాన్ । బహిః కుర్వన్నకుర్వన్వా కర్తా భోక్తా న హి క్వ
చిత్ ॥ ॥ ఇత్యన్నపూర్ణోపనిషది ప్రథమోఽధ్యాయః ।

నిదాఘః ॥ సంగః కీదృశ ఇత్యుక్తః కశ్చ బంధాయ దేహినాం ।
కశ్చ మోక్షాయ కథితః కథం త్వేష చికిత్స్యతే । దేహదేహివిభాగైకపరి
త్యాగేన భావనా । దేహమాత్రే హి విశ్వాసస్సంగో బంధాయ కల్పతే । స
ర్వమాత్మేదమాత్రాహం కిం వాంఛామి త్యజామి కిం । ఇత్యసంగస్థితిం విద్ధి
జీవన్ముక్తతనుస్థితాం । నాహమస్మి న చాన్యోఽస్మి నాయం న చ వేతరః । నో
సంగ ఇతి సంప్రోక్తో బ్రహ్మాస్మీత్యేవ సర్వదా । నాభినందతి నైష్కర్మ్యం
న కర్మస్వనుషజ్యతే । సుసమో యః పరిత్యాగీ సోఽసంసక్త ఇతి స్మృతః । స
ర్వకర్మఫలాదీనాం మనసైవ న కర్మణా । నిపుణో యః పరిత్యాగీ సోఽసంకల్ప
ఇతి స్మృతః । అసంకల్పేన సకలా చేష్టా నానా విజృంభితాః । చికిత్సితా భ
వంతి హా శ్రేయస్సంపాదయంతి హి । న సక్తమిహ చేష్టాసు న చింతాసు న వ
స్తుషు । న గమాగమచేష్టాసు న కాలకలనాసు చ । కేవలం చితి విశ్రాంతమకించి
చ్చైత్యావలంబ్యపి । సర్వత్ర నీరసమిహాతిష్ఠ త్యాత్మ రసాయనః । వ్యవ
హారమిదం సర్వం మా కరోతు కరోతు వా । అకుర్వన్వాపి కుర్వన్వా జీవ
స్స్వాత్మరతిక్రియః । అథవా తమపి త్యక్త్వా చైత్యాంశం శాంతధీర్ఘనః ॥

జీవస్తిష్ఠతిసగ్ శాంతోజ్జ్వలన్మణిరివాత్మని । చిత్తేచైత్యవశాద్ధీనే యాస్థితిః క్షీణచేతసాం । సోచ్యతేశాంతకలనా జాగ్రత్యేవ సుషుప్తతా । ఏషానిదాఘసౌషుప్తస్థితిరభ్యాసయోగతః । ప్రౌఢాసతీతురీయేతి కథితా తత్త్వకోవిదైః । అస్యాంతురీయావస్థాయాగ్ స్థితిం ప్రాప్యావినాశినీం । ఆనందైకాంతశీలత్వాదనానందపదంగతః । అనానందమహానంద కాలాతీతస్తతోఽపిహి । ముక్తఇత్యుచ్యతేయోగితుర్యాతీత పదంగతః । పరిగళితసమస్తజన్మపాశస్సకలవిలీనతమోమయాభిమానః । పరరసమయః పరాత్మసక్తోజలగతసైంధవఖండవన్మహాత్మా । జడాజడ దృశోర్మధ్యే యత్తత్త్వంపారమార్థికం । అనుభూతిమయంతస్మాత్సారంబ్రహ్మేతికథ్యతే । దృశ్యసంవలితోబంధ స్తన్ముక్తాముక్తిరుచ్యతే । ద్రష్టృ దర్శనసంబంధేయానుభూతిరనామయా । తామవష్టభ్యతిష్ఠత్వగ్ సౌషుప్తీంభజతేస్థితిః । సైవతుర్యత్వమాప్నోతి తస్యాందృష్టిగ్ స్థిరాంకురు । ఆత్మాస్థూలోనైవాణుర్నప్రత్యక్షోనచేతరః । నచేతనోనచజడో నచైవాసన్నసన్మయః । నాహంనాన్యోనచైవైకోనచానేకోఽద్వయోఽవ్యయః । యదిదందృశ్యతాంప్రాప్తంమనస్తత్ప్రక్రియాస్వయం । దృశ్యదర్శనసంబంధేయత్సుఖంపారమార్థికం । తదతీతంపదంయస్మాత్తన్నకించిదిదంవతత్ । నమోక్షోనభసఃపృష్ఠేనపాతాలేనభూతలే । సర్వాశాసంక్షయే చేతః క్షయోమోక్షఇతీష్యతే । మోక్షోమేఽస్త్వితిచింతాంతర్జాతాచేదుత్థితంమనః । మననోత్థేమనస్యేషబంధస్సాంసారికోదృఢః । ఆత్మన్యతీతేసర్వస్మాత్సర్వరూపేఽథవాతతే । కోబంధఃకస్యవామోక్షోనిర్మూలం మననంకురు । అధ్యాత్మరతిరాశాంతఃపూర్ణపావనమానసః । ప్రాప్తానుత్తమవిశ్రాంతిర్నకించిదిహవాంఛతి । సర్వాధిష్ఠానసన్మాత్రేనిర్వికల్పేచిదాత్మని । యోజీవతిగతస్నేహస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే । నాపేక్షతేభవిష్యచ్చవర్తమానేనతిష్ఠతి । నసంస్మరత్యతీతంచసర్వమేవకరోతిచ । అనుబంధపరేజంతావసగ్ సర్గమనాస్సదా । భక్తేభక్తసమాచారశ్శఠేశఠఇవస్థితః । బాలోబాలేషువృద్ధేషువృద్ధోధీరేషుధైర్యవాన్ । యువాయౌవ

వృత్తేషు సుఖితేషు సుఖధీః । ధీరధీరుదితానందః పేశలః పుణ్యకీర్తనః ప్రాజ్ఞః ప్రసన్నమధురో దైన్యాపగతాశయః । అభ్యాసేన పరిస్పందే ప్రాణానాం క్షయమాగతే । మనః ప్రశమమాయాతి నిర్వాణమవశిష్యతే ॥ యతో నాభ్యుదితం చిత్తం తే వికల్పకలనాన్వితాః । వికల్పసంక్షయాజ్జంతోః పదం తదవశిష్యతే । అనాద్యంతావభాసాత్మా పరమాత్మైవ విద్యతే । ఇత్యేతన్నిశ్చయం స్ఫారం సమ్యగ్జ్ఞానం విదుర్బుధాః । యథా భూతాత్మదర్శిత్వమేతావద్భువనత్రయే । యదాత్మైవ జగత్సర్వమితి నిశ్చిత్య పూర్ణతా । సర్వనామాత్మైవ కో దృష్టో భావాభావౌ క్వ వా స్థితౌ । క్వ బంధ మోక్ష కలనే బ్రహ్మైవేదం విజృంభతే । సర్వమేకం పరం వ్యోమ కో మోక్షః కస్య బంధతా । బ్రహ్మేదం బృంహితాకారం బృహద్బృహదివ స్థితం । దూరాదస్తమితద్విత్వం భవాత్మైవ త్వమాత్మనా । సమ్యగాలోకితే రూపే కాష్ఠపాషాణవాససాం । మనాగపి న భేదోఽస్తి క్వాపి సంకల్పనోన్ముఖః । ఆదావంతే చ సంశాంతస్వరూపమవినాశి యత్ । వస్తూనామాత్మనస్తత్త్వం తన్మయో భవ సర్వదా । చైత్యతాత్మైకరసం జరామరణవిభ్రమైః స్ఫురత్యాత్మభిరాత్మైవ స్వైర్ద్వైతైర్నవపిండిభిః । ఆపతద్రంజపరతం పరా యా నిర్వృతేః పదం । శుద్ధమాత్మానమాలింగ్య నిత్యమంతఃస్థయా ధియా । యః స్థితస్తం కలత్రైహ భోగభాగయితుం క్షమః । కృతస్ఫారవిచారస్య మనో భోగాదయోఽరయః । మనాగపి న భిందంతి శైలం మందానిలా ఇవ । నానాత్వమస్తి కలనాసు న వస్తుతోఽంతర్నానాపథాసు సరసీవ జలాది నాన్యత్ । ఇత్యేకనిశ్చయమయః పురుషో విముక్త ఇత్యుచ్యతే సమవలోకిత సమ్యగర్థ ఇతి ॥

ఇత్యన్నపూర్ణోపనిషది ద్వితీయోఽధ్యాయః.

విదేహముక్తః కింరూపంతద్వాక్కో వామహామునిః । కం యోగం సముపాస్థాయ ప్రాప్తవాన్పరమం పదం । సుమేరోర్వసుధాపీఠే మాండవ్యో నామ వై మునిః । కౌండిన్యాత్తత్త్వమాస్థాయ జీవన్ముక్తోఽభవత్పురా । జీవన్ముక్తిదశాం ప్రాప్య కదాచిద్విస్మితః పునః । సర్వేంద్రియాణి సంహర్తుం మనశ్చక్రే మహామునిః । బద్ధపద్మాసనస్తిష్ఠన్నర్ధోన్మీలితలోచనః

బాహ్యానాభ్యంతరాంశ్చైవ స్పర్శాన్ పరిహరంచ్ఛనైః। తతస్సమనసః స్వే
గ్యంతానసావిగతైనసా। జహౌ హృయానుచ చలమితి। ప్రత్యాహృతానీంద్రియబ
మ్। పటాక్షటముపయాతి ఘటాచ్ఛకటముత్సృట। చిత్తానస్త్రేషు దరీ తిపా
దపేష్విపవనాగర్భటః। పంచద్వారాణి నసా చక్షురాదీన్యమూన్యలమ్।
బుద్ధీంద్రియాభిధానాని తాన్యేవాలోకయామ్యహం। హా తేంద్రియగణా
యూయం త్యజతాకులతాంశనైః। చిదాత్మా భగవాంస్త్వస్య సాక్షిత్వేన స్థి
తోఽస్మ్యహం। తేనాత్మనా బహుజ్ఞేన జ్ఞాతా స్థ చక్షురాదయః। పరిని
ర్యామి శాంతోఽస్మి దిష్ట్యాస్మి విగతజ్వరః। స్వాత్మన్యేవానతిష్ఠేహ తుర్య
రూపపదే నిశం। అంతరేవ శశామాస్య క్రమేణ ప్రాణసంతతిః। జ్వాలా
జాలపరిస్పందో దగ్ధేంధన ఇవానలః। ఉదితోఽస్తంగత ఇవ హ్యస్తంగత ఇ
వోదితః। సమస్సమరసాభాస స్తస్థౌ నిస్పచ్ఛతాం గతః। ప్రబుద్ధోఽపి సుషు
ప్తిస్థస్సుషుప్తిస్థః ప్రబుద్ధవాన్। తుర్యమాలంబ్య కాయాంత స్తస్థౌ మిస్త
మితస్థితిః। స బాహ్యాభ్యంతరాన్భావాన్ స్థూలాన్ సూక్ష్మతరానపి। త్రై
లోక్యసంభవాన్ త్యక్త్వా సంతస్థైకనిర్మలాన్। సహ ప్రణవపర్యంతం
తదీర్ఘ్యనిస్స్వనతంతువా। జహాసేంద్రియతన్మాత్రజాలం ధీగత ఇవానలః। తతో
జగత్సంవిదం స్వచ్ఛాం ప్రతిభాసముపాగతాం। సద్యోజాతశిశుజ్ఞానం ప్రా
ప్తవాన్ మునిపుంగవః। జహౌ చిత్తచైత్యకలాం స్పందశక్తిమివానిలః।
చిత్సామాన్యస్థసామ్యసత్తాం ప్రత్యస్తంగతః। సుషుప్తిపదమాలం
బ్య తస్థౌ గిరిరివానిలః। సుషుప్తస్థైర్యమాసాద్య తుర్యరూపముపాయ
యౌ। నిరానందోఽపి సానందస్సన్నసచ్చ బభూవ సః। స తత్ర బభూవా
సౌ యన్నిరాస్యగోచరః। యచ్ఛూన్యవాదినాం శూన్యం బ్రహ్మ బ్రహ్మవి
దాం చ యత్। విజ్ఞానమాత్రం విజ్ఞానవిదాం యదమలాత్మకం। పురుషస్సాం
ఖ్యదృష్టీనామీశ్వరో యోగవాదినాం। శివశ్శైవాగమస్థానాం కాలః కా
లైకవాదినాం। యత్సర్వశాస్త్రసిద్ధాంతం యత్సర్వహృదయానుగం।
యత్సర్వాగ్ సర్వగం వస్తు యత్తత్త్వం తదసౌ స్థితః। యదనుత్తమ నిష్పందం
దీపకం తేజసామపి। స్వానుభూత్యేకమానం చ యత్తత్త్వం తదసౌ స్థితః

యదేకం చాప్యనేకంచ సాంజనంచ నిరంజనం । యత్సర్వం చాప్యసర్వంచ యత్తత్త్వం పదమాస్థితః। అజరామరణః నాద్యపూర్వో నైకంపదమనాలగ్న కళ చలనమజ్ఞం చ । స్థిత ఇతి సతథా సథస్స్వరూపా దపిపినాల స్థితిర్ ద్వైతవతో నా ॥ ॥ఇత్యన్నపూర్ణోపనిషది తృతీయోఽధ్యాయః.

జీవన్ముక్తస్యైకిం లక్ష్మహ్యోకాశగమనాదికం । తథా చేన్ముని శార్దూల తత్రనైవప్రలక్ష్యతే । అనాత్మవిదముక్తోపిసభోగిహరణాదికం। ద్రవ్యమంత్రక్రియాకాలశక్త్యాప్నోత్యేవమద్విజః। నాత్మజ్ఞస్యైషవిషయ ఆత్మజ్ఞో హ్యాత్మమాత్రదృక్ । ఆత్మనాత్మని సంతృప్తో నావిద్యామనుధావతి।యేయే భావాస్థితాలోకే తానవిద్యామయాన్విదుః । త్యక్తావిద్యోమహాయోగీ కథం తేషు నిమజ్జతి । యస్తుమూఢోల్పబుద్ధిర్వా సిద్ధిజాలానివాంఛతి । స సిద్ధిసాధనైర్యోగైస్తాన్సాధయతిక్రమాత్ । ద్రవ్యమంత్ర క్రియాకాలయుక్త్యయస్సర్వసిద్ధిదాః । పరమాత్మ పదప్రాప్తౌ నోపకుర్వతి కశ్చన । యస్యేచ్ఛావిద్యతే కాచిత్ స సిద్ధిం సాధయత్యసౌ । నిరిచ్ఛాపరిపూర్ణస్య నేచ్ఛాపిభవతిక్వచిత్ । సర్వేచ్ఛాజాలసంశాంతా వాత్మలాభోభవేన్మునే। కథం సిద్ధిజాలానికథం వాంఛత్యచిత్తకః।అపిశీతరుచావర్కే సుతీక్ష్ణేపి చ దహత్యగ్నిమండలే।అధ్యగ్ర ప్రసరం త్యక్త్వా జీవన్ముక్తోన విస్మయీ। అధిష్ఠానే పరే తత్త్వే కల్పితారజ్జుసర్పవత్ । కల్పితాశ్చయర్జా జాతేషునాభ్యుదేతి మహాజాలం । యదిజ్ఞాతవిజ్ఞేయా వీతరాగామహాధియః । విచ్ఛిన్నగ్రంథయస్సర్వే తేస్వతంత్రాస్తనాస్థితాః। సుఖదుఃఖదశాధీరగ్ సామ్యాన్న ప్రోద్ధరంత్యయం।నిశ్వాసాఇవశైలేన్ద్రం చిత్తం తస్యామృతం విదుః।అపతామృత్యునాభిత్సా హిమాద్యో వాంఛన్నహిమాత్మవత్। యన్నయం నవైరూప్య తస్యనష్టం మనోవిదః । ద్వివిధశ్చిత్తనాశోస్తి సరూపోరూప ఏవచ । జీవన్ముక్తౌ సరూపస్స్యాదరూపో దేహముక్తిగః। చిత్తసత్తేహదుఃఖాయచిత్తనాశస్సుఖాయచ । చిత్తసత్తాం క్షయంనీత్వా చిత్తనాశముపానయేత్ । మనస్తాంమూఢతాంవిద్ధి యదానశ్యతిపానఘ । చిత్తనాశాభిధానగ్ హితత్స్వరూపమితీరితం । మైత్ర్యాదిభిర్గుణైర్యుక్తం భవత్యు

త్తమవాసనం । భూయోజన్మవినిర్ముక్తం జీవన్ముక్తస్యతన్మనః । సరూపో
ఽసౌమనోనాశో జీవన్ముక్తస్యవిద్యతే । నిదాఘ రూపనాశస్తు వర్తతే దేహ
ముక్తికే । విదేహముక్తఏవాసౌవిద్యతేఽమలాత్మకః । సమగ్రాగ్ర్యగు
ణాధారమపిసత్త్వంప్రలీయతే । విదేహముక్తావిమలే పదేపరమపావనే ।
విదేహముక్తివిషయే తస్మిన్సత్త్వక్షయాత్మికే । చిత్తనాశేవిరూపాఖ్యే న
కించిదిహవిద్యతే । నగుణానాగుణాస్తత్రనశ్రీర్నాశ్రీర్నలోకతా । నచో
దయోనాస్తమయో నహర్షామర్షసంవిదః । నతేజోనతమఃకించిన్న
సంధ్యాదినరాత్రయః । నసత్తానాపిచాసత్తానచమధ్యంహితత్పదం । యే
హిపారంగతాబుద్ధేస్సంసారాడంబరస్యచ । తేషాంతదాస్పదంస్వా
రంపవనానామివాంబరం । సర్వశాంతమఃఖమజరాత్మకమేః సుస్తమా
నందమంథరమపేతరజస్తమోయత్ । ఆకాశకోశతనవోఽతనవోమహాం
తస్తస్మిన్పదేగళితచిత్తలవాభవంతి । హేనిదాఘమహాప్రాజ్ఞ నిర్వాసన
మనోభవ । బలాచ్చేతస్సమాదాయనిర్వికల్పమనాభవ । యజ్జాగ్రద్భావ
కంభానంనిత్యంభాతిస్వతఃస్ఫురత్ । సఏవజగతస్సాక్షీ సర్వాత్మావిమ
లాకృతిః । ప్రతిష్ఠాసర్వభూతానాం ప్రజ్ఞానఘనలక్షణః । తద్విద్యావిష
యంబ్రహ్మసత్యజ్ఞానసుఖాద్వయం । ఏకంబ్రహ్మాహమస్మీతి కృతకృత్యో
భవేన్మునిః । సర్వాధిష్ఠానమద్వంద్వం పరంబ్రహ్మసనాతనం । సచ్చిదా
నందరూపంతదవాఙ్మానసగోచరం । నతత్రచంద్రార్కవపుఃప్రకాశతేన
వాంతివాతాస్సకలాదేవతాశ్చ । సఏషదేవఃకృతభావభూతఃస్వయంవి
శుద్ధోవిరజఃప్రకాశతే । భిద్యతేహృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతేసర్వసంశయాః ।
క్షీయంతేచాస్యకర్మాణితస్మిన్దృష్టేపరావరే । ద్వౌసుపర్ణౌశరీరేఽస్మిన్
జీవేశాఖ్యౌసహస్థితౌ । తయోర్జీవఃఫలంభుఙ్క్తే కర్మణోనమహేశ్వ
రః । కేవలంసాక్షిరూపేణవినాభోగేనవర్తతే । ప్రాతిభాసికజీవస్తుకల్పి
తోమాయయాతయోః । చిచ్చిదాకారతోభిన్నానభిన్నాచిత్త్వహానితః ।
కమఙ్గాతశ్చప్రమాణాచ్చచిదేకత్వవ్యవస్థితేః । చిదేకత్వపరిజ్ఞానేనశోచతి
నముహ్యతి । అధిష్ఠానంసమస్తస్య జగతస్సత్యచిద్ఘనం । అహమస్మీతిని

శ్చిత్స్యవీతశోకోభవేన్మునిః । స్వశరీరేస్వయంజ్యోతి స్స్వరూపగ్ం సర్వ
సాక్షిణం । క్షీణదోషాః ప్రపశ్యంతి నేతరే మాయయావృతాః । తమేవధీ
రోవిజ్ఞాయప్రజ్ఞాంకుర్వీతబ్రాహ్మణః । నానుధ్యాయాద్బహూంఛబ్దాన్వా
చోవిగ్లాపనగ్ం హితత్ । బాల్యేనైవహితిష్ఠాసే న్నిర్విద్యబ్రహ్మవేదనం ।
బ్రహ్మవిద్యాంచబాల్యంచ నిర్విద్యమునిరాత్మవాన్ । అంతర్లీనసమా
రంభశ్శుభాశుభమహాంకురం । సంసృతివ్రతతేర్బీజగ్ం శరీరంవిద్ధిభౌతికం ।
భావాభావదశాకోశం దుఃఖరత్నసముద్గకం । బీజమస్య శరీరస్యచిత్త
మాశా వశానుగమ్ । ద్వేబీజే చిత్త వృక్షస్య వృత్తివ్రతతి ధారిణః ।
ఏకం ప్రాణ పరిస్పందో ద్వితీయో దృఢ భావనా । యదాప్ర స్పంద
తే ప్రాణో నాడీసగ్ంస్పర్శ నోద్యతః । తదా సం వేదన మయంచిత్త
మాశుప్రజాయతే । సాహిసర్వగతాసంవి త్ప్రాణస్పందేన బోధ్యతే ।
సంవిత్త్వరోధనగ్ం శ్రేయః ప్రాణాదిస్పందనంవరం । యోగినశ్చిత్తశాంత్య
ర్థంకుర్వంతిప్రాణరోధనం । ప్రాణాయామైస్తథాధ్యానైః ప్రయోగై
ర్యుక్తికల్పితైః । చిత్తోపశాంతిఫలదంపరమంసిద్ధికారణం । సుఖదగ్ం సంవి
దస్స్వాస్థ్యంప్రాణసంరోధనంవిదుః । దృఢభావనయాత్యక్తపూర్వాపర
విచారణం । యదాదానంపదార్థస్యవాసనాసాప్రకీర్తితా । యదానభా
వ్యతేకించిద్ధేయోపాదేయరూపియత్ । స్థీయతేసకలంత్యక్త్వా తదాచి
త్తంనజాయతే । అవాసనత్వాత్సతతంయదానమనుతేమనః । అమనస్తా
తదోదేతిపరమోపశమప్రదా । యదానభావ్యతేభావః క్వచిజ్జగతివస్తుని ।
తదాహృదంబరేశూన్యేకథంచిత్తంప్రజాయతే । యదభావనమాస్థాయ
యదభావస్యభావనం । యద్యథావస్తుదర్శిత్వం తదచిత్తత్వముచ్యతే ।
సర్వగ్ంతఃపరిత్యజ్యశీతలాశయవర్తియత్ । వృత్తిస్థమపితచ్చిత్తమస
ద్రూపముదాహృతం । భ్రష్టబీజోపమాయేషాంపునర్జననవర్జితా । వా
సనారసనాహీనాజీవన్ముక్తాహితేస్మృతాః । సత్వరూపపరిప్రాప్తచిత్తా
స్తేజ్ఞానపారగాః । అచిత్తాఇతికథ్యంతే దేహాంతేవ్యోమరూపిణః । సం
వేద్యసంపరిత్యాగాత్ప్రాణస్పందనవాసనే । సమూలంనశ్యతః క్షిప్రం

మూలచ్ఛేదాదివద్రుమః। పూర్వందృష్టమదృష్టంవాయదస్యాఃప్రతిభాసతే।
సంవిదస్తత్ప్రయత్నేనమార్జనీయంవిజానతా। తదమార్జనమాత్రేణ
మహాసంసారసాగరంగతం। తత్ప్రమార్జనమాత్రంతు మోక్షఇత్యభి
ధీయతే। అజడోగలితానందస్త్వసక్తసంవేదనో భవ। సంవిద్వస్త్వవ
లంబస్యాయస్యైవానవిద్యతే। సోసంవిదజడఃప్రోక్తస్సర్వనార్యశతా
న్యపి। సంవేద్యేనహృదాకాశేమనాగపినలిప్యతే। యస్యాసావజడాసం
విజ్జీవన్ముక్తస్సకథ్యతే। యదానభావ్యతేకించిన్నిర్వాసనతయాత్మని। బా
లమూకాదివిజ్ఞానమివచస్థీయతేస్థిరం। తదాజాడ్యవినిర్ముక్తమసంవేదన
మాతతం। అశ్రితంభవతిప్రాజ్ఞో యస్మాన్భూయో నలిప్యతే। సమస్తా
వాసనాస్త్యక్త్వానిర్వికల్పసమాధితః। తన్మయత్వాదనాద్యంతేతదప్యం
తర్విలీయతే। తిష్ఠన్నచ్ఛన్స్పృశంజిఘ్రన్నపిత్లేపవర్జితః। అజడో
గలితానందస్త్వసక్తసంవేదనస్సుఖీ। ఏతాందృష్టిమవష్టభ్యకష్టచేష్టాయుతో
పిసన్। తరేద్దుఃఖాంబుధేఃపారమపారగుణసాగరః। విశేషంసంపరిత్య
జ్యసన్మాత్రంయదలేపకం। ఏకరూపంమహారూపంసత్తాయాస్తత్పదంవి
దుః। కాలసత్తాకలాసత్తావస్తుసత్తేయమిత్యపి। విభాగకలనాంత్యక్త్వ
సన్మాత్రైకపరోభవ। సత్తాసామాన్యమేవైకంభావయన్నవలంబితః
పరిపూర్ణఃపరానందదీప్త్యాపూరితదిక్స్వరః। సత్తాసామాన్యపర్యంతేయ
త్తత్కలనయోజ్ఝితం। పదమాద్యమనాద్యంతంతస్యబీజంనవిద్యతే। తత్ర
సంలీయతేసంవిత్ నిర్వికల్పంచతిష్ఠతి। భూయోనవర్తతేమహఃతత్రల
బ్ధపదఃపుమాన్। తద్ధేతుస్సర్వభూతానాంతస్యహేతుర్నవిద్యతే। ససా
రస్సర్వసారాణాంతస్మాత్సారోనవిద్యతే। తస్మిన్చిద్దర్పణేస్ఫారే సమ
స్తావస్తుదృష్టయః। ఇమాస్తాఃప్రతిబింబంతిసరసీవతటద్రుమాః॥ తదమ
లమజరంతదాత్మతత్త్వంతదవగతావుపశాంతిమేతిచేతః। అవగతవిగతై
కతత్స్వరూపోభవభయముక్తపదోసిసమ్యగేవ॥ ఏతేషాందుఃఖబీజానాం
ప్రోక్తంయద్యన్మయోత్తరం। తస్యతస్యప్రయోగేనశీఘ్రంతత్ప్రాప్యతే
పదం। సత్తాసామాన్యకోటిస్థేద్రాగిత్యేవపదేయది। పౌరుషేణప్రయ

త్నేన బలాత్సంత్యజ్య వాసనాం। స్థితిం బధ్నాసి తత్త్వజ్ఞ క్షణమప్యక్షయాత్మికాం। క్షణేఽస్మిన్నేవ తత్త్వస్య పదమాసాదయస్యలం। సత్తాసామాన్యరూపే వా కరోషి స్థితిమాదరాత్। తత్కించిదధికేనేహ యత్నేనాప్నోషి తత్పదం। సంవిత్త్వే కృతధ్యానో నిదానం యది తిష్ఠసి। తదయత్నేనాధికేనోచ్చైరాసాదయసి తత్పదం। వాసనాసంపరిత్యాగే యది యత్నం కరోషి భోః। యావద్విలీనం న మనో న తావద్వాసనాక్షయః। న క్షీణా వాసనా యావచ్చిత్తం తావన్న శామ్యతి। యావన్న తత్త్వవిజ్ఞానం తావచ్చిత్తశమః కుతః। యావన్న చిత్తోపశమో న తావత్తత్త్వవేదనం। యావన్న వాసనానాశస్తావత్తత్త్వాగమః కుతః। యావన్న తత్త్వసంప్రాప్తిర్న తావద్వాసనాక్షయః। తత్త్వజ్ఞానం మనోనాశో వాసనాక్షయ ఏవ చ। మిథః కారణతాం గత్వా దుస్సాధ్యాని స్థితాన్యతః। భోగేచ్ఛాం దూరతస్త్యక్త్వా త్రయమేతత్సమాచర। వాసనాక్షయవిజ్ఞానమనోనాశా మహామతే। సమకాలం చిరాభ్యస్తా భవంతి ఫలదా మతాః। త్రిభిరేభిస్సమాభ్యస్తైర్హృదయగ్రంథయో దృఢాః। నిశ్శేషమేవ త్రుట్యంతి బిసచ్ఛేదాద్గుణా ఇవ। వాసనాసంపరిత్యాగసమం ప్రాణనిరోధనం। విదుస్తత్త్వవిదస్తస్మాత్తదప్యేవం సమాహరేత్। వాసనాసంపరిత్యాగాచ్చిత్తం గచ్ఛత్యచిత్తతాం। ప్రాణస్పందనిరోధాచ్చ యథేచ్ఛసి తథా కురు। ప్రాణాయామదృఢాభ్యాసైర్యుక్త్యా చ గురుదత్తయా। ఆసనాశనయోగేన ప్రాణస్పందో నిరుధ్యతే। నిస్సంగవ్యవహారత్వాద్భవభావనవర్జనాత్। శరీరనాశదర్శిత్వాద్వాసనా న ప్రవర్తతే। యః ప్రాణపవనస్పందశ్చిత్తస్పందస్స ఏవ హి। ప్రాణస్పందజయే యత్నః కర్తవ్యో ధీమతోచ్చకైః। న శక్యతే మనో జేతుం వినా యుక్తిమనిందితాం। శుద్ధాం సంవిదమాశ్రిత్య వీతరాగః స్థిరో భవ। సంవేద్యవర్జితమనుత్తమమాద్యమేకం సంవిత్పదం వికలనం కలయన్మహాత్మన్। హృద్యేవ తిష్ఠ కలనారహితః క్రియాం తు కుర్వన్న కర్తృపదమేత్య శమోదితశ్రీః॥ మనాగపి విచారేణ చేతసస్స్వస్య నిగ్రహః। పురుషేణ కృతో యేన తేనాప్తం జన్మనః ఫలమితి॥ ॥ ఇత్యన్నపూర్ణోపనిషది చతుర్థోఽధ్యాయః॥

ఓం ॥ గచ్ఛతస్తిష్ఠతో వాపి జాగ్రతస్స్వపతోపి వా। న విచారపరం చేతో యస్యాసౌ మృత ఉచ్యతే । సమ్యగ్జ్ఞానసమాలోకః పుమాన్జ్ఞేయ సమస్స్వయం । న బిభేతి న చాదత్తే వైవశ్యం న చ దీనతాం । అపవిత్రమపథ్యం చ విషసంసర్గదూషితం । భుక్తం జరయతి జ్ఞానీ క్లిన్నం నష్టం చ సృష్టవత్ । సంగత్యాగం విదుర్మోక్షం సంగత్యాగాదజన్మతా । సంగం త్యజ త్వం భావానాం జీవన్ముక్తో భవానఘ । భావాభావే పదార్థానాం హర్షామర్షవికారదా । మలినా వాసనా యైషా సా సంగ ఇతి కథ్యతే । జీవన్ముక్త శరీరాణామపునర్జన్మకారిణీ । ముక్తాహంకృతిరభ్యాసాచ్ఛాంతా భవతి వాసనా । దుఃఖైర్న గ్లానిమాయాసి హృష్యసి నో సుఖైః । ఆశావైవశ్యముత్సృజ్య నిదాఘాసంగతాం వ్రజ । దిక్కాలాద్యనవచ్ఛిన్నమదృష్టోభయకోటికం । చిన్మాత్రమక్షయం శాంతమేకం బ్రహ్మాస్మి నేతరత్ । ఇతి మత్వాహమిత్యన్తర్ముక్తాముక్తవపుః పుమాన్ । ఏకరూపః ప్రశాన్తాత్మా మౌనీ స్వాత్మసుఖో భవ । నాస్తి చిత్తం న చావిద్యా న మనో న చ జీవకః । బ్రహ్మైవైకమనాద్యన్తమబ్ధివత్ప్రవిజృంభతే । దేహో యావదహంభావో దృశ్యేస్మిన్యావదాత్మతా । యావన్మమేదమిత్యాస్థా తావచ్చిత్తాదివిభ్రమః । అంతర్ముఖతయా సర్వం చిద్వహ్నౌ త్రిజగత్తృణం । జుహ్వతోంతర్నివర్తంతే మునేశ్చిత్తాదివిభ్రమాః । చిదాత్మాస్మి నిరంశోస్మి పరాపరవివర్జితః । రూపం స్మర నిజం స్ఫారం మాస్మత్యాసంమితో భవ । అధ్యాత్మశాస్త్రమంత్రేణ తృష్ణావిషవిషూచికా । క్షీయతే భావితేనాంతశ్శరదా మిహికా యథా । పరిజ్ఞాయ పరిత్యాగో వాసనానాం య ఉత్తమః । సత్తాసామాన్యరూపత్వాత్తత్కైవల్యపదం విదుః । యత్రాస్తి వాసనాలీ సంతతిస్సుషుప్తం న సిద్ధయే । నిర్బీజా వాసనా యత్ర తత్తుర్యం సిద్ధిసంస్మృతం । వాసనాయాస్తథా వహ్నేరృణవ్యాధిద్విషామపి । స్నేహవైరవిషాణాం చ శేషః స్వల్పోపి బాధతే । నిర్దగ్ధవాసనాబీజస్సత్తాసామాన్యరూపవాన్ । సదేహో వాపి దేహో వా న భూయో దుఃఖభాగ్భవేత్ । ఏతావదేవాపి ద్యాగ్యం నేకం బ్రహ్మేతి నిశ్చయః । ఏవమేవ ధియస్తస్యాబ్ర

హ్మైవమితినిశ్చయః । బ్రహ్మ చిద్బ్రహ్మ భువనం బ్రహ్మ భూతపరంపరా । బ్ర
హ్మాహం బ్రహ్మ చిచ్ఛత్రుర్బ్రహ్మ చిన్మిత్రబాంధవాః । బ్రహ్మైవ సర్వమిత్యే
వ భావితే బ్రహ్మ వై పుమాన్ । సర్వత్రావస్థితం శాంతం చిద్బ్రహ్మేత్యను
భూయతే । అసంసక్తతాధ్వాగాలోకేనానస్యన్యత్ర సంస్థితే । యా ప్రతీ
తిరనాగసా తద్విద్బ్రహ్మేహ సర్వగం । ప్రశాంతసర్వసంకల్పం విగతా
ఖిలకౌతుకం । విగతాశేషసంరంభం చిదాత్మానం సమాశ్రయ । ఏవం
పూర్ణధియో యోగినస్సమాధిరాగచేతసః । న నంద్యం న నింద్యం జీవితం మ
రణం తథా । ప్రాణోఽయమనిశం బ్రహ్మన్ స్పందశక్తిస్సదాగతిః । సబా
హ్యాభ్యంతరే దేహే ప్రాణోఽసావూర్ధ్వసంస్థితః । అపానోఽప్యనిశం బ్ర
హ్మన్ స్పందశక్తిస్సదాగతిః । సబాహ్యాభ్యంతరే దేహే అపానోఽయమ
ధస్స్థితః । జాగ్రతః స్వపతశ్చైవ ప్రాణాయామోఽయముత్తమః । ప్రవర్త
తే హ్యభిజ్ఞస్య తావచ్ఛ్రేయసి శృణు । ద్వాదశాంగుళపర్యంతం బాహ్య
మాక్రమతాం తతః । ప్రాణానామంగసంస్పర్శో యస్స పూరక ఉచ్యతే ।
అపానశ్చంద్రమా దేహమాప్యాయయతి సువ్రత । ప్రాణస్సూర్యోఽగ్నిర
థవా పచత్యంతరిదం వపుః । ప్రాణక్షయసమీపస్థమపానోదయ కోటి
గం । అపానప్రాణయోరైక్యం చిదాత్మానం సమాశ్రయ । అపానోఽస్తం
గతో యత్ర ప్రాణో నాభ్యుదితః క్షణమ్ । కలాకలంకరహితం తద్విత్తత్త్వం
సమాశ్రయ । నాపానోఽస్తంగతో యత్ర ప్రాణశ్చాస్తముపాగతః । నా
సాగ్రగవనావర్తం తద్విత్తత్త్వముపాశ్రయ । ఆభానమాత్రమేవేదం నస
న్నాసజ్జగత్త్రయం । ఇత్యస్యకలనాత్యాగం సమ్యగ్జ్ఞానం విదుర్బుధాః ।
ఆభాసమాత్రకం బ్రహ్మన్ చిత్తాదశకలంకితం । తతస్తదపి సంత్యజ్య నిరా
భాసో భవోత్తమ । భయప్రదం కల్యాణం ధైర్యసర్వస్వహారిణం । మనః
పిశాచముత్సార్య యోఽసి సోఽసి స్థిరో భవ । చిద్వ్యోమైవ కిలాస్తీహ పరాప
రవివర్జితం । సర్వత్రాసంభవద్వైచిత్త్యం యత్కల్పాంతేవశిష్యతే ।
వాంఛాతు సౌతు యా తుష్టిస్తత్ర వాంఛైవ కారణం । తుష్టిస్త్వతుష్టి పర్యం
తా తస్మాద్వాంఛాం పరిత్యజ । ఆశాయాతు నిరాశాత్వమభావం యాతు భా

తస్మాదాత్మైవ కేవలా స్థిరప్రపంచోనసగ్స్మృతిః । యథాకాశో ఘటాకాశో మహాకాశ ఇతీరితః । తథా భ్రాంతైర్ద్విధా ప్రోక్తో హ్యాత్మా జీవేశ్వరాత్మనా । యదా మనసి చైతన్యం భాతి సర్వత్రగం సదా । యోగినోఽవ్యవధానేన తదా సంపద్యతే స్వయం । యదా సర్వాణి భూతాని స్వాత్మన్యేవ హి పశ్యతి । సర్వభూతేషు చాత్మానం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా । యదా సర్వాణి భూతాని సమాధిస్థో న పశ్యతి । ఏకీభూతః పరేణాసౌ తదా భవతి కేవలః । శాస్త్రసజ్జనసంపర్కవైరాగ్యాభ్యాసరూపిణీ । ప్రథమా భూమికైషోక్తా ముముక్షుత్వప్రదాయినీ । విచారణా ద్వితీయా స్యాత్తృతీయా సాంగభావనా । విలాపినీ చతుర్థీ స్యాద్వాసనావిలయాత్మికా । శుద్ధసంవిన్మయానందరూపా భవతి పంచమీ । అర్ధసుప్తప్రబుద్ధాభో జీవన్ముక్తోఽత్ర తిష్ఠతి । అసంవేదనరూపా చ షష్ఠీ భవతి భూమికా । ఆనందైకఘనాకారా సుషుప్తసదృశీ స్థితిః । తుర్యావస్థోపశాంతా సా ముక్తిరేవ హి కేవలా । సమతా స్వచ్ఛతా సౌమ్యా సప్తమీ భూమికా భవేత్ । తుర్యాతీతా తు యావస్థా పరా నిర్వాణరూపిణీ । సప్తమీ సా పరా ప్రోక్తా విషయో నైవ జీవతాం । పూర్వావస్థాత్రయం తత్ర జాగ్రదిత్యేవ సంస్థితం । చతుర్థీ స్వప్న ఇత్యుక్తా స్వప్నాభం యత్ర వై జగత్ । ఆనందైకఘనాకారా సుషుప్త్యాఖ్యా తు పంచమీ । అసంవేదనరూపా తు షష్ఠీ తుర్యపదాభిధా । తుర్యాతీతపదావస్థా సప్తమీ భూమిరుత్తమా । మనోవచోభిరగ్రాహ్యా స్వప్రకాశపదాత్మికా । అంతఃప్రత్యాహృతివశాచ్చైత్త్యం చేన్న విభావితం । ముక్తోఽపి వనసందేహో యావ పశ్యన్ తయా తయా । న మ్రియే న చ జీవామి నాహం సన్నాప్యసన్మయః । అహం న కించిదిత్యేవం మత్వా నైవ న శోచతి । అలేపకోఽహమజరో నీరాగః శాంతవాసనః । నిరంశోఽస్మి చిదాకాశమితి మత్వా న శోచతి । అహంకారపరిహృత్య శుద్ధోఽబుద్ధోఽజరోఽమరః । శాంతోఽస్మి సమభాస ఇతి మత్వా న శోచతి । తృణాగ్రేష్వంబరే భానౌ నరనాగామరేషు చ । యత్తిష్ఠతి తదేవాహమితి మత్వా న శోచతి । భావనాం సర్వభావేభ్యః సముత్సృజ్య సముత్థితః । అవశిష్టం పరం బ్రహ్మ కేవలోఽస్మీతి భావయా ।

వాచామతీతవిషయో విషయాశాదశోజ్ఝితః । పరానందరసాక్షుబ్ధో రమతేస్వాత్మనాత్మని । సర్వకర్మపరిత్యాగీనిత్యతృప్తోనిరాశ్రయః। నపుణ్యేనచపాపేననేతరేణచలిప్యతే । స్ఫటికఃప్రతిబింబేన యథానాయాతి రంజనం । తత్జ్ఞఃకర్మఫలేనాంత స్తథానాయాతిరంజనం । విహరన్జనసాబృందే దేహక ర్మనపూజనైః । ఖేదాహ్లాదానజానాతి ప్రతిబింబగతైరివ । నిస్తుతిర్నిర్నమస్కారశ్చ పూజ్యపూజావివర్జితః । సంయుక్తశ్చవియుక్తశ్చసర్వాచారనయక్రమైః। తనుంత్యజతువాతీర్థేశ్వపచస్య గృహేథవా । జ్ఞానసంప ్తిస   సా విగతాశయః । సంకల్ప ఏవహి బంధస్యకారణంతత్పరిత్యజ । మోక్షోభవేద సంకల్పా త్తదభ్యా సంధియాకురు । సావధానోభవస్వాంచగ్రాహ్యగ్రాహకసంగమే । అజస్రమేవసంకల్పదశాపరిహారణశనైః । మాభవగ్రాహ్య భావాత్మాగ్రాహకాత్మాచమాభవ । భావనాంసకలాంత్యక్త్వాయచ్ఛిష్టంతన్మయోభవ। కించిచ్చేద్రోచతేతుభ్యం తద్బద్ధోసిభవస్థితౌ । నకించిద్రోచతేచేత్తే తన్ముక్తోసి భవస్థితౌ । అస్మిన్పదార్థనిచయే యావత్ స్థావరజంగమాత్ । తృణాదేర్దేహపర్యంతాన్మాకించిత్తత్రరోచతాం।అహంభావానహంభావౌత్యక్త్వాసదసతీతథా । యదసక్తంసమంస్వచ్ఛంస్థితంతత్త్యాగముచ్యతే।యాస్వాభ్యాసవశాచ్ఛాంతాజీవన్ముక్తవ్యవస్థితిః । సాతుర్యావస్థావ్యవహృతౌసా తుర్యేతినోచ్యతే । నైతజ్జాగ్రన్నచస్వప్నస్సంకల్పానామసంభవాత్। సుషుప్తభావోనాప్యేతదభావాజ్జడతాస్థితేః । శాంతసమ్యక్ప్రబుద్ధానాంయథాస్థితమిదంజగత్ । విలీనంతుర్యమిత్యాహురబుద్ధానాం స్థితంస్థితం । అహంకారకలాత్యాగేసమతాయాస్సముద్గతే । శిథిలీకృతే చిత్తేతుర్యావస్థాప్రతిష్ఠితే । సిద్ధాంతోధ్యాత్మశాస్త్రాణాం సర్వాపహ్నవఏవహి । నావిద్యాస్తీహనోమాయాశాంతంబ్రహ్మేదమక్లమం। శాంతఏవచిదాకాశేస్వచ్ఛేశమశమాత్మని । సమగ్రశక్తిఖచితే బ్రహ్మేతికలితాభిధే । సర్వమేవపరిత్యజ్యమహామౌనీభవానఘ । నిర్వాణవాన్నిర్మనసఃక్షీణచిత్తఃప్రశాంతధీః । ఆత్మన్యేవాస్వశాంతాత్మా మూకాంధబధి

రోపమః। నిత్యశాంతముఖస్వచ్ఛ స్వాన్తస్స్వాత్మనాంతఃప్రపూర్ణధీః। జాగ్ర
త్యేవసుషుప్తస్థః కురుకర్మాణి హే ద్విజ। అంతస్సర్వపరిత్యాగీ బహిః కురుయ
థాగతం। చిత్తసత్తా పరందుఃఖం చిత్తత్యాగః పరంసుఖం। అతశ్చిత్తం
చిదాకాశే నయ క్షయమవేదనాత్। దృష్ట్వా రమ్యమరమ్యం వా స్థేయం
పాషాణవత్సదా। ఏతావతాత్మయత్నేన జితా భవతి సంసృతిః। వేదాం
తే పరమం గుహ్యం పురాకల్పప్రచోదితం। నాప్రశాంతాయ దాతవ్యం నా
పుత్రాయాశిష్యాయ వై పునః। అన్నపూర్ణోపనిషదం యోఽధీతే గురుప్రసా
దాత్। స జీవన్ముక్తతాం ప్రాప్య బ్రహ్మైవ భవతి స్వయమిత్యుపనిషత్॥

॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

ఇత్యన్నపూర్ణోపనిషత్సమాప్తా ॥ ౭౦ ॥

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథర్వణే - సూర్యోపనిషత్ ౭౧.

॥ భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః ॥

ఓం। అథ సూర్యాథర్వాంగిరసం వ్యాఖ్యాస్యామః। బ్రహ్మా ఋ
షిః - గాయత్రీ ఛందః - ఆదిత్యో దేవతా - హంస సోఽహమగ్నినారాయణ
యుక్తం బీజం - హృల్లేఖా శక్తిః - వియదాదిసర్గసంయుక్తం కీలకం - చతు
ర్విధపురుషార్థసిద్ధ్యర్థే వినియోగః - షట్స్వరారూఢేన బీజేన షడంగం - ర
క్తాంబుజసంస్థితం సప్తాశ్వరథినం హిరణ్యవర్ణం చతుర్భుజం పద్మద్వ
యాభయవరదహస్తం కాలచక్రప్రణేతారం శ్రీసూర్యనారాయణం య
ఏవం వేద స వై బ్రాహ్మణః। — ఓం భూర్భువస్సువః। తత్సవితుర్వ
రేణ్యం - భర్గో దేవస్య ధీమహి - ధియో యో నః ప్రచోదయాత్। సూ
ర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ। సూర్యాద్వై ఖల్విమాని భూతాని జాయంతే।
సూర్యాద్యజ్ఞః పర్జన్యోఽన్నమాత్మా। నమస్త ఆదిత్య త్వమేవ ప్రత్యక్షం
కర్మకర్తాసి। త్వమేవ ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి। త్వమేవ ప్రత్యక్షం విష్ణురసి। త్వ

మేవప్రత్యక్షగ్ంరుద్రోసి । త్వమేవప్రత్యక్షమృగసి । త్వమేవప్రత్యక్షంయ
జురసి । త్వమేవప్రత్యక్షగ్ం సామాసి । త్వమేవప్రత్యక్షమథర్వాసి।త్వ
మేవసర్వంఛన్దోసి । ఆదిత్యాద్వాయుర్జాయతే । ఆదిత్యాద్భూమి
ర్జాయతే । ఆదిత్యాదాపోజాయన్తే । ఆదిత్యాజ్జ్యోతిర్జాయతే।ఆది
త్యాద్వ్యోమదిశోజాయన్తే । ఆదిత్యాద్దేవాజాయన్తే । ఆదిత్యాద్వే
దాజాయన్తే । ఆదిత్యోవాఏషఏతన్మణ్డలంతపతి । అసావాదిత్యోబ్ర
హ్మ । ఆదిత్యోన్తఃకరణమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాః । ఆదిత్యోవై వ్యాన
స్సమానోదానోపానఃప్రాణః । ఆదిత్యోవైశ్రోత్రత్వక్చక్షూరసనఘ్రా
ణాః । ఆదిత్యోవైవాక్పాణిపాదపాయూపస్థాః । ఆదిత్యోవై శబ్దస్ప
ర్శరూపరసగంధాః । ఆదిత్యోవైవచనాదానాగమనవిసర్గానన్దాః। ఆ
నన్దమయోజ్ఞానమయోవిజ్ఞానమయఆదిత్యః । నమోమిత్రాయభానవే
మృత్యోర్మాపాహి । భ్రాజిష్ణవేవిశ్వహేతవేనమః । సూర్యాద్భవన్తి
భూతాని సూర్యేణపాలితానితు । సూర్యేలయంప్రాప్నువన్తియస్సూర్య
స్సోహమేవచ । చక్షుర్నోదేవస్సవితాచక్షుర్నఉతపర్వతః। చక్షుర్ధా
తాదధాతునః । ఆదిత్యాయవిద్మహేసహస్రకిరణాయధీమహి । తన్న
స్సూర్యఃప్రచోదయాత్ । సవితాపశ్చాత్తాత్సవితాపురస్తాత్సవితోత్త
రాత్తాత్సవితాధరాత్తాత్ । సవితానస్సువతుసర్వతాతిగ్ం సవితానో
రాసతాన్దీర్ఘమాయుః।ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మ । ఘృణిరితిద్వేఅక్ష
రే । సూర్యఇత్యక్షరద్వయం । ఆదిత్య ఇతి త్రీణ్యక్షరాణి । ఏతస్యైవ
సూర్యస్యాష్టాక్షరోమనుః । యస్సదాహరహర్జపతి । సవై బ్రాహ్మ
ణోభవతి సవైబ్రాహ్మణోభవతి । సూర్యాభిముఖోజప్త్వా మహావ్యాధి
భయాత్ప్రముచ్యతే । అలక్ష్మీర్నశ్యతి । అభక్ష్యభక్షణాత్పూతోభవ
తి । అగమ్యాగమనాత్పూతోభవతి । పతితసంభాషణాత్పూతోభవతి।
అసత్సంభాషణాత్పూతోభవతి । మధ్యాహ్నే సూర్యాభిముఖఃపఠే
త్ । సద్యోత్పన్నపంచమహాపాతకాత్ప్రముచ్యతే । సైషా సావిత్రీవి
ద్యాంనకించిదపి నకస్మైచిత్ప్రశగ్ంసయేత్ । యఏతాం మహాభాగః ప్రా

తః పతతిసభాగ్యవాన్జాయతే । పణ్యాన్పింపతి వేదార్థంలభతే । త్రికాల మేతజ్జప్త్వాక్రతుశతఫలమవాప్నోతి।హస్తాదిత్యేజపతి సమహామృత్యుంత రతి సమహామృత్యుంతరతియఏవం వేదేత్యుపనిషత్॥

॥ ॥ఓంభద్రంక ర్ణేభిరితిశాంతిః॥ ॥

ఇతిసూర్యోపనిషత్సమాప్తా-౭౧.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అక్షయాజుషీ - అక్ష్యుపనిషత్ -౭౨.

॥ఓంసహనావవత్వితిశాంతిః॥

అథహసాంకృతి ర్భగవానాదిత్య లోకంజగామ తమాదిత్యంన త్వాచాక్షుష్మతీవిద్యయాతమస్తువత్ - ఓన్నమో భగవతే శ్రీసూర్యా యాక్షి తెజసేనమః । ఓంఖేచరాయనమః । ఓంమహాసేనాయనమః।ఓం తమసేనమః । ఓంరజసేనమః । ఓంసత్వాయనమః। ఓంఅసతోమా సద్గమయ తమసోమాజ్యోతిర్గమయమృత్యోర్మామృతంగమయ। ఓ ష్ణోభగవాంఛుచిరూపః । హంసోభగవాంఛుచిరూపః ప్రతిరూపః। విశ్వరూ పంఘృణినంజాతవేదసగ్ం హిరణ్మయంజ్యోతిరూపంతపంతం।సహస్రరశ్మి శ్శతధావర్తమానః పురుషః ప్రజానాముదయత్యేషసూర్యః । ఓంన మోభగవతే శ్రీసూర్యాయాదిత్యాయాక్షి తెజసేహో వాహినీవా హినీ వాస్వాహేతి। ఏవంచాక్షుష్మతీవిద్యయా స్తుతశ్శ్రీసూర్యనారాయ ణస్సుప్రీతో బ్రవీత్ । చాక్షుష్మతీవిద్యాంబ్రాహ్మణోయోనిత్య మధీతెన తస్యాక్షిరోగోభవతి నతస్యకులేంధోభవతి । అష్టౌబ్రాహ్మణాన్గ్రాహయి త్వాథవిద్యాసిద్ధిర్భవతియఏవంవేద సమహాన్భవతి॥౧॥

అథహసాం కృతిరాదిత్యం పప్రచ్ఛ భగవన్ బ్రహ్మవిద్యాం మే బ్రూహీతి తమాదిత్యోహోవాచ । సాంకృతేశ్రృణువక్ష్యామితత్వజ్ఞా నగ్ంసుదుర్లభం । యేనవిజ్ఞానమాత్రేణ జీవన్ముక్తోభవిష్యసి । సర్వమే

కమజగ్ శాంతమనంతంధ్రువమవ్యయం । పశ్యన్మూర్ఖాతార్థదిద్రూపగ్ శాం
తఅస్వయథాసుఖం । అవేదనంవిదుర్యోగం చిత్తక్షయమకృత్రిమం।
యోగస్థఃకురుకర్మాణినీరాశో వాథమాకురు । విరాగముపయాత్యంత
ర్వాసనాస్వనువాసరం । క్రియాసూదారరూపాసు క్రమతే మోదతే
స్వహం । గ్రామ్యాసుజడచేష్టాసు సతతంవిచికిత్సతే । నోదాహరతిమ
ర్మాణిపుణ్యకర్మాణిసేవతే । అనన్యోద్వేగకారీణి మృదుకర్మాణి
సేవతే। పాపాద్బిభేతిసతతం నచభోగమపేక్షతే । స్నేహప్రణయగ
ర్భాణి పేశలాన్యుచితానిచ। దేశకాలోపపన్నానివచనాన్యభిభాషతే।
మనసాకర్మణావాచాసజ్జనానుపసేవతే । యఃకుతశ్చిదానీయనిత్యగ్ శా
స్త్రాణ్యవేక్షతే। తదాసౌప్రథమామేకాంప్రాప్తోభవతిభూమికాం । ఏ
వంవిచారవాన్యస్స్యాత్సంసారోత్తారణంప్రతి । సభూమికావానిత్యుక్త
శ్శేషస్త్వార్య ఇతిస్మృతః । విచారనామ్నీమితరా మాగతోయోగభూ
మికాం । శ్రుతిస్మృతిసదాచారధారణాధ్యానకర్మణః। ముఖ్యయావ్యా
ఖ్యయాఖ్యాతాన్ శ్రయతిశ్రేష్ఠపండితాన్ । పదార్థప్రవిభాగజ్ఞః కార్యా
కార్యవినిర్ణయం । జానాత్యధిగతశ్చావ్యో గృహంగృహపతిర్యథా।
మదాభిమానమాత్సర్యలోభమోహాతిశాయితాం । బహిరప్యాస్థితా
మీష త్త్యజత్యహిరివత్వచం । ఇత్థంభూతమతిశ్శాస్త్రగురుసజ్జనసేవ
యా । సరహస్యమశేషేణ యథావదధిగచ్ఛతి । అసంసర్గాభిధామ
న్యాం తృతీయాం యోగభూమికాం । తతఃపతత్యసౌకాంతః పుష్పశ
య్యామివామలాం । యథావచ్ఛాస్త్రవాక్యార్థే మతిమాధాయ నిశ్చ
లాం । తాపసాశ్రమవిశ్రాంతైరధ్యాత్మకథనక్రమైః । శిలాశయ్యాసనా
సీనోజరయత్యాయురాతతిం।వనావనివిహారేణచిత్తోపశమశోభినా । అ
సంగసుఖసౌఖ్యేన కాలంనయతినీతిమాన్ । అభ్యాసాత్సాధుశాస్త్రా
ణాంకరణాత్పుణ్యకర్మణాం । జంతోర్యథావదేవేయంవస్తుదృష్టిఃప్రసీద
తి। తృతీయాంభూమికాంప్రాప్య బుద్ధోనుభవతిస్వయం । ద్విప్రకారమ
సంసర్గంతస్యభేదమిమంశృణు । ద్వివిధోయమసంసర్గస్సామాన్యశ్శ్రేష్ఠవ

వచ । నాహంకర్తానభోక్తాచననాశ్యోనచబాధకః । ఇత్యసంజనసంస్థంతు
సామాన్యాసంగనామకం । ప్రాక్కర్మనిర్మితంసర్వమీశ్వరాధీనమేవవా ।
సుఖంవాయదివాదుఃఖంకైవాత్రమమకర్తృతా । భోగాభోగా మహారో
గాస్సంపదః పరమాపదః । వియోగాయైవసంయోగా ఆధయోవ్యాధ
యోధియాం । కాలశ్చకలనోద్యుక్తస్సర్వభావాననారతం । అనాస్థయే
తిభావానాం యదభావనమాంతరం । వాక్యార్థలబ్ధమనస స్సామాన్యో
సావసంగమః । అనేనక్రమయోగేనసంయోగేనమహాత్మనాం । నాహం
కర్తేశ్వరఃకర్తా కర్మవాప్రాక్తనంమమ । కృత్వాదూరతరేనూన మితిశ
బ్దార్థభావనాం । యన్మౌనమాసనంశాంతం తచ్ఛ్రేష్ఠాసంగఉచ్యతే ।
సంతోషామోదమధురా ప్రథమోదేతిభూమికా । భూమిప్రోదితమా
త్రోంతరమృతాంకురికేవసా । ఏషాహిపరిమృష్టాంతస్సన్యాసాం ప్రసవై
కభూః । ద్వితీయాంచతృతీయాంచభూమికాంప్రాప్నుయాత్తతః । శ్రే
ష్ఠాసర్వగతాహ్యేషా తృతీయాభూమికాత్రహి । భవతిప్రోజ్ఝితాశేష
సంకల్పకలనఃపుమాన్ । భూమికాత్రితయాభ్యాసా దజ్ఞానేక్షయమా
గతే । సమంసర్వత్రపశ్యంతి చతుర్థీంభూమికాంగతాః । అద్వైతేస్థై
ర్యమాయాతే ద్వైతేచప్రశమంగతే । పశ్యంతిస్వప్నవల్లోకం చతు
ర్థీంభూమికాంగతాః । భూమికాత్రితయంజాగ్రచ్చతుర్థీస్వప్నఉచ్యతే ।
చిత్తంతుశరదభ్రాంశవిలయంప్రవిలీయతే । సత్త్వావశేష ఏవాస్తేపంచ
మీంభూమికాంగతః । జగద్వికల్పోనోదేతి చిత్తస్యాత్ర విలాపనాత్ ।
పంచమీంభూమికామేత్యసుషుప్తపదనామికాం । శాంతాశేషవిశేషాం
శస్తిష్ఠత్యద్వైతమాత్రకః । గలితద్వైతనిర్భాసో ముదితోంతఃప్రబోధ
వాన్ । సుషుప్తఘనఏవాస్తే పంచమీంభూమికాంగతః । అంతర్ముఖ
తయాతిష్ఠన్ బహిర్వృత్తిపరోపిసన్ । పరిశ్రాంతతయానిత్యం నిద్రా
లురివలక్ష్యతే । కుర్వన్నభ్యాసమేతస్యాంభూమికాయాంవివాసనః । ష
ష్ఠీంతుర్యాభిధామన్యాం క్రమాత్పతతిభూమికాం । యత్రనాసన్న
సద్రూపో నాహంనాప్యనహంకృతిః । కేవలంక్షీణమనన ఆస్తేద్వైతేతిని

భూమయః । నిర్గ్రంథిః శాంతసందేహో జీవన్ముక్తో విభావనః । అనిర్వా
ణోఽపి నిర్వాణశ్చిత్రదీప ఇవ స్థితః । షష్ఠ్యాం భూమావసౌ స్థిత్వా సప్తమీం
భూమిమాప్నుయాత్ । విదేహముక్తతా ప్రోక్తా సప్తమీ యోగభూమి
కా । అగమ్యా వచసాం శాంతా సా సీమా సర్వభూమిషు । లోకానువర్త
నం త్యక్త్వా త్యక్త్వా దేహానువర్తనం । శాస్త్రానువర్తనం త్యక్త్వా స్వాధ్యా
సాపనయం కురు । ఓంకారమాత్రమఖిలం విశ్వప్రాజ్ఞాదిలక్షణం । వా
చ్యవాచకతాభేదాద్భేదేనానుపలబ్ధితః । అకారమాత్రం విశ్వః స్యాదుకా
రస్తైజసః స్మృతః । ప్రాజ్ఞో మకార ఇత్యేవం పరిపశ్యేత్క్రమేణ తు । స
మాధికాలాత్ప్రాగేవ విచింత్యాతిప్రయత్నతః । స్థూలసూక్ష్మక్రమా
త్సర్వం చిదాత్మని విలాపయేత్ । చిదాత్మానం నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తసదద్వ
యం । పరమానందసందోహం వాసుదేవోఽహమోమితి । ఆదిమధ్యా
వసానేషు దుఃఖం సర్వమిదం యతః । తస్మాత్సర్వం పరిత్యజ్య తత్త్వనిష్ఠో భ
వానఘ । అవిద్యాతిమిరాతీతం సర్వాభాసవివర్జితం । ఆనందమమ
లం శుద్ధం మనోవాచామగోచరం । ప్రజ్ఞానఘనమానందం బ్రహ్మాస్మీతి
విభావయేత్ । ఇత్యుపనిషత్ ।

ఓం సహనావవత్వితి శాంతిః.

ఇత్యక్ష్యుపనిషత్సమాప్తా - ౨౨

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ శుక్లయజుర్వేదే - తురీయాతీతావధూతోపనిషత్ ౨౩.

పూర్ణమద ఇతి శాంతిః.

హరిః ఓమ్.

అన్తశ్శరీరే నిహితో గుహాయామజ ఏకో నిత్యో యస్య పృథివీ శరీరం
యః పృథివీమంతరే సంచరన్యం పృథివీ న వేద । యస్యాపశ్శరీరం యః

పోఽన్తరే సఞ్చరన్ యమాపో న విదుః । యస్య తేజశ్శరీరం యస్తేజోఽన్తరే
సఞ్చరన్ యం తేజో న వేద । యస్య వాయుశ్శరీరం యో వాయుమన్తరే సఞ్చ
రన్ యం వాయుర్న వేద । యస్యాఽఽకాశశ్శరీరం య ఆకాశమన్తరే సఞ్చర
న్ యమాకాశో న వేద । యస్య మనశ్శరీరం యో మనోఽన్తరే సఞ్చరన్ యం మ
నో న వేద । యస్య బుద్ధిశ్శరీరం యో బుద్ధిమన్తరే సఞ్చరన్ యం బుద్ధిర్న వేద ।
యస్యాఽహఙ్కారశ్శరీరం యోఽహఙ్కారమన్తరే సఞ్చరన్ యమహ
ఙ్కారో న వేద । యస్య చిత్తం శరీరం యశ్చిత్తమన్తరే సఞ్చరన్ యం చిత్తం
న వేద । యస్యాఽవ్యక్తం శరీరం యోఽవ్యక్తమన్తరే సఞ్చరన్ యమవ్యక్తం
న వేద । యస్యాఽక్షరం శరీరం యోఽక్షరమన్తరే సఞ్చరన్ యమక్షరం
న వేద । యస్య మృత్యుశ్శరీరం యో మృత్యుమన్తరే సఞ్చరన్ యం మృత్యు
ర్న వేద । స ఏష సర్వభూతాన్తరాత్మాఽపహతపాప్మా దివ్యో దే
వ ఏకో నారాయణః । అహం మమేతి యో భావో దేహాక్షాదావనాత్మని ।
అధ్యాసోఽయం నిరస్తవ్యో విదుషా బ్రహ్మనిష్ఠయా । జ్ఞాత్వా స్వం ప్రత్య
గాత్మానం బుద్ధితద్వృత్తిసాక్షిణమ్ । సోఽహమిత్యేవ తద్వృత్త్యా స్వా
న్యత్రాఽఽత్మమతిం త్యజేత్ । లోకాఽనువర్తనం త్యక్త్వా త్యక్త్వా దేహాఽను
వర్తనమ్ । శాస్త్రాఽనువర్తనం త్యక్త్వా స్వాఽధ్యాసాఽపనయం కురు ।
స్వాఽఽత్మన్యేవ సదా స్థిత్యా మనో నశ్యతి యోగినః । యుక్త్యా శ్రుత్యా
స్వానుభూత్యా జ్ఞాత్వా సార్వాత్మ్యమాత్మనః । నిద్రాయా లోకవార్తా
యాశ్శబ్దాదేరాత్మవిస్మృతేః । క్వచిన్నావసరం దత్త్వా చిన్తయాఽఽత్మాన
మాత్మని । మాతాపిత్రోర్మలోద్భూతం మలమాంసమయం వపుః । త్య
క్త్వా చణ్డాలవద్దూరం బ్రహ్మీభూయ కృతీ భవ । ఘటాఽఽకాశం మహాఽఽకాశ
ఇవాఽఽత్మానం పరాత్మని । విలాప్యాఽఖణ్డభావేన తూష్ణీం భవ సదా ము
నే । స్వప్రకాశమధిష్ఠానం స్వయంభూయ సదాఽఽత్మనా । బ్రహ్మాణ్డ
మపి పిణ్డాఽణ్డం త్యజతాం మలభాణ్డవత్ । చిదాత్మని సదాఽనన్దే దేహారూ
ఢామహంధియమ్ । నివేశ్య లిఙ్గముత్సృజ్య కేవలో భవ సర్వదా । యత్రై
వ జగదాభాసో దర్పణాఽన్తః పురం యథా । తద్బ్రహ్మాఽహమితి జ్ఞాత్వా

కృతకృత్యోభవాఽనఘ । అహఙ్కారగ్రహాన్ముక్త స్స్వరూప ముపపద్య
తే । చన్ద్రవద్విమలఃపూర్ణ స్సదాఽనన్దస్స్వయంప్రభః । క్రియానాశా
ద్భవేచ్చిన్తానాశోఽస్మాద్వాసనాక్షయః। వాసనాప్రక్షయో మోక్షస్సజీవ
న్ముక్తిరిష్యతే । సర్వత్రసర్వతస్సర్వబ్రహ్మమాత్రాఽవలోకనం। సద్భా
వవాసనాదార్ఢ్యాద్వాసనాలయమశ్నుతే । ప్రమాదోబ్రహ్మనిష్ఠాయాం
నకర్తవ్యఃకదాచన । ప్రమాదోమృత్యురిత్యాహుర్విద్యాయాం బ్రహ్మవే
దినః । యథాఽపకృష్టంశైవాలం క్షణమాత్రంనతిష్ఠతి । ఆవృణోతి తథా
మాయాప్రాజ్ఞంవాఽపిపరాఙ్ముఖం । జీవతోయస్యకైవల్యం విదేహో
ఽపిసకేవలః । సమాధినిష్ఠతామేత్యనిర్వికల్పోభవాఽనఘ । అజ్ఞానహృ
దయగ్రన్థేర్నిశ్శేషవిలయస్తదా । సమాధినావికల్పేన యదాఽద్వైతా
ఽత్మదర్శనం । అత్రాఽత్మత్వందృఢీకుర్వన్నహమాదిషుసన్త్యజన్। ఉదా
సీనతయాతేషుతిష్ఠేద్ఘటపటాదివత్ । బ్రహ్మాదిస్తమ్బపర్యన్తం మృషా
మాత్రాఉపాధయః । తతఃపూర్ణంస్వమాత్మానం పశ్యేదేకాత్మ నాస్థి
తం । స్వయంబ్రహ్మాస్వయంవిష్ణుస్స్వయమిన్ద్రస్స్వయంశివః । స్వయం
విశ్వమిదంసర్వంస్వస్మాదన్యన్నకిఞ్చన । స్వాఽత్మన్యారోపితా ఽశేషా
భాసవస్తునిరాసతః । స్వయమేవపరంబ్రహ్మపూర్ణమద్వయమక్రియం। అ
సత్కల్పోవికల్పోఽయంవిశ్వమిత్యేకవస్తుని । నిర్వికారేనిరాఽకారేనిర్వి
శేషేభిదాకుతః । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాఽదిభావశూన్యేనిరామయే।కల్పా
ఽర్ణవఇవాఽత్యన్తం పరిపూర్ణేచిదాత్మని । తేజసీవతమోయత్ర విలీనం
భ్రాన్తికారణం । అద్వితీయేపరేతత్త్వే నిర్విశేషే ఽభిదాకుతః। ఏకాఽ
త్మకేపరేతత్త్వే భేదకర్తాకథంవసేత్ । సుషుప్తౌసుఖమాత్రాయాంభే
దఃకేనాఽవలోకితః । చిత్తమూలోవికల్పోఽయంచిత్తాఽభావేనకశ్చన।
అతశ్చిత్తంసమాధేహిప్రత్యగ్రూపేపరాఽత్మని । అఖణ్డాఽనన్దమాత్మా
నంవిజ్ఞాయస్వస్వరూపతః। బహిరన్తస్సదాఽనన్దరసాఽస్వాదనమాత్మని।
వైరాగ్యస్యఫలంబోధోబోధస్యోపరతిఃఫలం। స్వానన్దాఽనుభవాచ్ఛా
న్తిరేషైవోపరతేఃఫలం । యద్యుత్తరోత్తరాభావే పూర్వపూర్వంతునిష్ఫ

లం। నివృత్తిః పరమా తృప్తిరానందోఽనుపమస్స్వతః। మాయోపా
ధిర్జగద్యోనిస్సర్వజ్ఞత్వాదిలక్షణః। పారోక్ష్యశబలస్సత్యాద్యాత్మకస్త
త్పదాఽభిధః। ఆలంబనతయా భాత్యస్మత్ప్రత్యయశబ్దయోః। అన్తః
కరణసంభిన్నబోధస్త్వంపదాఽభిధః। మాయాఽవిద్యే విహాయైవోపా
ధీ పరజీవయోః। అఖణ్డం సచ్చిదానందం పరం బ్రహ్మ విలక్ష్యతే। ఇత్థం వా
క్యైస్తథాఽర్థాఽనుసంధానం శ్రవణం భవేత్। యుక్త్యా సంభావితత్వాఽను
సంధానం మననం తు తత్। తాభ్యాం నిర్విచికిత్సేఽర్థే చేతసః స్థాపితస్య య
త్। ఏకతానత్వమేతద్ధి నిదిధ్యాసనముచ్యతే। ధ్యాతృధ్యానే పరిత్య
జ్య క్రమాద్ధ్యేయైకగోచరం। నివాతదీపవచ్చిత్తం సమాధిరభిధీయతే। వృ
త్తయస్తు తదానీమజ్ఞాతా ఆత్మగోచరాః। స్మరణాదనుమీయన్తే వ్యుత్థి
తస్య సముత్థితాః। అనాదావిహ సంసారే సంచితాః కర్మకోటయః। అనే
న విలయం యాన్తి శుద్ధో ధర్మో వివర్ధతే। ధర్మమేఘమిమం ప్రాహుస్సమాధిం
యోగవిత్తమాః। వర్షత్యేష యథా ధర్మామృతధారాః సహస్రశః। అ
మునా వాసనాజాలే నిశ్శేషం ప్రవిలాపితే। సమూలోన్మూలితే పుణ్య పా
పాఖ్యే కర్మసంచయే। వాక్యమప్రతిబద్ధం సత్ప్రాక్పరోక్షావభాసితే। క
రాఽమలకవద్బోధమపరోక్షం ప్రసూయతే। వాసనాఽనుదయో భోగ్యే
వైరాగ్యస్య తదాఽవధిః। అహంభావోదయాఽభావో బోధస్య పరమా
వధిః। లీనవృత్తేరనుత్పత్తిర్మర్యాదోపరతేస్తు సా। స్థితప్రజ్ఞో యతిరయం
యస్సదాఽనన్దమశ్నుతే। బ్రహ్మణ్యేవ విలీనాఽఽత్మా నిర్వికారో వినిష్క్రి
యః। బ్రహ్మాఽఽత్మనోశ్శోధితయోరేకభావాఽవగాహినీ। నిర్వికల్పా చ చి
న్మాత్రా వృత్తిః ప్రజ్ఞేతి కథ్యతే। సాసర్వదా భవేద్యస్య స జీవన్ముక్త ఇష్య
తే। దేహేన్ద్రియేష్వహంభావ ఇదంభావస్తదన్యకే। యస్య నో భవ
తః క్వాఽపి స జీవన్ముక్త ఇష్యతే। న ప్రత్యగ్బ్రహ్మణోర్భేదం కదాఽపి బ్ర
హ్మసర్గయోః। ప్రజ్ఞయా యో విజానాతి స జీవన్ముక్త ఇష్యతే। సాధుభిః
పూజ్యమానేఽస్మిన్పీడ్యమానేఽపి దుర్జనైః। సమభావో భవేద్యస్య స జీ
వన్ముక్త ఇష్యతే। విజ్ఞాతబ్రహ్మతత్త్వస్య యథాపూర్వం న సంసృతిః। అస్తి

చేన్న సవిజ్ఞాతా బ్రహ్మభావో బహిస్స్మృతిః । సుఖాద్యనుభవో యావత్తావ
త్ప్రారబ్ధమిష్యతే । ఫలోదయః క్రియాపూర్వో నిష్క్రియో న హి కుత్ర
చిత్ । అహం బ్రహ్మేతి విజ్ఞానాత్కల్పకోటిశతార్జితం । సంచితం విల
యం యాతి ప్రబోధాత్స్వప్నకర్మవత్ । స్వమసంగముదాసీనం పరిజ్ఞాయ
నభో యథా । నశ్లిష్యతే యతిః కించిత్కదాచిద్భావికర్మభిః । ననభో ఘట
యోగేన సురాగంధేన లిప్యతే । తథాఽత్మోపాధియోగేన తద్ధర్మైర్నైవ
లిప్యతే । జ్ఞానోదయాత్పురాఽరబ్ధం కర్మజ్ఞానాన్న నశ్యతి । అదత్వా స్వ
ఫలం లక్ష్యముద్దిశ్యోత్సృష్టబాణవత్ । వ్యాఘ్రబుద్ధ్యా వినిర్ముక్తో బాణః ప
శ్చాత్తు గోమతౌ । న తిష్ఠతి భినత్త్యేవ లక్ష్యం వేగేన నిర్భరం । అజరో స్మ్య
మరోఽస్మీతి య ఆత్మానం ప్రపద్యతే । తదాఽత్మనా తిష్ఠతోఽస్య కుతః ప్రా
రబ్ధకల్పనా । ప్రారబ్ధం సిధ్యతి తదా యదా దేహాఽత్మనా స్థితిః । దేహాఽ
త్మభావో నైవేష్టః ప్రారబ్ధం త్యజ్యతామతః । ప్రారబ్ధకల్పనా ఽప్యస్య దే
హస్య భ్రాంతిరేవ హి । అధ్యస్తస్య కుతస్సత్వమసత్వస్య కుతో జనిః। అజా
తస్య కుతో నాశః ప్రారబ్ధమసతః కుతః । జ్ఞానేనాఽజ్ఞానకార్యస్య సమూ
లస్య లయో యది । తిష్ఠత్యయం కథం దేహ ఇతి శంకావతో జడాన్ ।సమా
ధాతుం బాహ్యదృష్ట్యా ప్రారబ్ధం వదతి శ్రుతిః । న తు దేహాఽదిసత్యత్వ బోధ
నాయ విపశ్చితాం । పరిపూర్ణమనాద్యంతమప్రమేయమవిక్రియం । సద్ఘ
నం చిద్ఘనం నిత్యమానందఘనమవ్యయం। ప్రత్యగేకరసం పూర్ణమనంతం సర్వ
తోముఖం । అహేయమనుపాదేయమనాధేయమనాశ్రయం । నిర్గు
ణం నిష్క్రియం సూక్ష్మం నిర్వికల్పం నిరంజనం । అనిరూప్య స్వరూపం య
న్మనో వాచామగోచరం । సత్సమృద్ధం స్వతస్సిద్ధం శుద్ధం బుద్ధమనీదృశం।
ఏకమేవాఽద్వయం బ్రహ్మ నేహ నానాఽస్తి కించన । స్వానుభూత్యా స్వ
యం జ్ఞాత్వా స్వమాత్మానమఖండితం । స సిద్ధస్సుసుఖం తిష్ఠ న్నిర్వికల్పాఽ
త్మనాఽత్మని । క్వ గతం కేన వా నీతం కుత్ర లీనమిదం జగత్ । అధు నైవ మ
యా దృష్టం నాఽస్తి కిం మహదద్భుతం । కిం హేయం కిముపాదేయం కిమన్య
త్కిం విలక్షణం । అఖండాఽనందపీయూషపూర్ణబ్రహ్మ మహార్ణవే।నకిం

చిదత్ర పశ్యామి న శ్రుణోమి న వేద్మ్యహం। స్వాఽత్మనైవ సదాఽనన్ద రూపేణాఽస్మి స్వలక్షణః। అసంగోఽహమనంగోఽహ మలింగోఽహ మహంహరిః। ప్రశాంతోఽహమనంతోఽహం పరిపూర్ణశ్చిరంతనః। అకర్తాఽహమభోక్తాఽహమవికారోఽహమవ్యయః। శుద్ధబోధ స్వరూపోఽహం కేవలోఽహంసదాశివః। ఏతాంవిద్యామపాంతరతమాయదదౌ। అపాంతరతమోబ్రహ్మణేదదౌ। బ్రహ్మా ఘోరాఽంగిరసేదదౌ। ఘోరాఽఙ్గిరా రైక్వాయదదౌ। రైక్వో రామాయదదౌ। రామస్సర్వేభ్యోభూతేభ్యోదదావిత్యేతన్నిర్వాణాఽను శాసనం వేదాఽను శాసనం వేదాఽనుశాసనమిత్యుపనిషత్॥ ఓం పూర్ణమదఇతిశాన్తిః॥ హరిః ఓమ్॥

అధ్యాత్మోపనిషత్సమాప్తా॥౭౪॥

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ సామసు - కుండికోపనిషత్ ౭౫.

ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః

హరిః ఓం.

ఓం॥ బ్రహ్మచర్యాశ్రమేఽక్షీణే గురుశుశ్రూషణేరతః। వేదానధీత్యాఽనుజ్ఞాతఉచ్యతేగురుణాఽఽశ్రమీ। దారమాహృత్యసదృశమగ్నిమాధాయశక్తితః। బ్రాహ్మీమిష్టింయజేత్తాసామహోరాత్రేణ నిర్వపేత్। సంవిభజ్యసుతానర్థే గ్రామ్యకామాన్విసృజ్యచ। సఞ్చరన్వనమార్గేణ శుచౌదేశేపరిభ్రమన్। వాయుభక్షోఽమ్బుభక్షోవావిహితైఃకన్దమూలకైః। స్వశరీరేసమాప్యాథ పృథివ్యాంనాశ్రుపాతయేత్। సహతేనైవపురుషఃకథంసన్న్యస్తఉచ్యతే। సనామధేయోయస్మింస్తుకథంసన్న్యస్తఉచ్యతే। తస్మాత్ఫలవిశుద్ధాఙ్గీసన్న్యాసంసంహితాత్మనామ్। అగ్నివర్ణంవినిష్క్రమ్య వానప్రస్థంప్రపద్యతే। లోకవద్భార్యయాసక్తో వనఙ్గ

చ్ఛ్రితిసంయతః । సన్న్యస్య సంసృతిసుఖ మనుతిష్ఠతికింముధా । కింవా
దుఃఖమనుస్మృత్యభోగాంస్త్యజతిచోచ్ఛ్రితాన్ । గర్భవాసభయాద్భీ
తశ్శీతోష్ణాభ్యాంతథైవచ । గుహ్యంప్రవేష్టుమిచ్ఛామి పరమ్పదమ నామ
యమితి॥ సన్న్యస్యాగ్నిమపునరావర్తనం యన్మృత్యుర్జాయ మావహ
మితి । అథాధ్యాత్మమన్త్రాఞ్జపేత్ । దీక్షాముపేయాత్ । కాషాయవా
సాః కక్షోపస్థలోమానివర్జయేత్ । ఊర్ధ్వబాహుర్విముక్తమార్గోభవ
తి । అనికేతశ్చరేద్భిక్షాశీనిదిధ్యాసనందధ్యాత్ । పవిత్రంధారయేజ్జన్తు
సంరక్షణార్థం । తదపిశ్లోకాభవన్తి॥ కుణ్డికాఞ్చమసంశిక్యం త్రివిష్టపము
పానహౌ । శీతోపఘాతినీంకన్థాం కౌపీనాచ్ఛాదనన్తథా । పవిత్రం
స్నానశాటీఞ్చఉత్తరాసఙ్గమేవచ । అన్యచ్చాపేత్య తేకిఞ్చి త్సర్వన్తద్వ
ర్జయేద్యతిః । నదీపులినశాయీస్యాద్దేవాగారేషుబాహ్యతః । నాత్యర్థం
సుఖదుఃఖాభ్యాంశరీరముపతాపయేత్ । స్నానమ్పానన్తథాశౌచమద్భిః
పూతాభిరాచరేత్ । స్తూయమానోనతుష్యేత నిన్దితోనశపేత్పరాన్।
భిక్షాదివైదలమ్పాత్రంస్నానద్రవ్యమవారితం । ఏవంవృత్తిముపాసీనో
యతేన్ద్రియోజపేత్సదా। విశ్వాయమనుసంయోగంమనసాభావయేత్సు
ధీః । ఆకాశాద్వాయు ర్వాయోర్జ్యోతి ర్జ్యోతిషఆపోఽద్భ్యః పృథివీ।ఏ
షామ్భూతానాంబ్రహ్మప్రపద్యే । అజరమమరమక్షర మవ్యయంప్రపద్యే।
మయ్యఖణ్డసుఖామ్భోధౌ బహుధావిశ్వవీచయః । ఉత్పద్యన్తేవిలీయన్తే
మాయామారుతవిభ్రమాత్ । నమేదేహేనసమ్బన్ధో మేఘేనేవవిహాయ
సః। అతఃకుతోమేతద్ధర్మాజాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు । ఆకాశవత్కల్పవి
దూరగోహ మాదిత్యవద్భాస్యవిలక్షణోహం। అహార్యవన్నిత్య వినిశ్చ
లోహమమ్భోధివత్పారవివర్జితోహం । నారాయణోహం నరకాన్తకో
హంపురాన్తకోహంపురుషోహమీశః । అఖణ్డబోధోఽహ మశేషసాక్షీని
రీశ్వరోహంనిరహఞ్చనిర్మమః।తదభ్యాసేనప్రాణాపానౌసంయమ్య।తత్ర
శ్లోకాభవన్తి । వృషణాపానయోర్మధ్యే పాణీఆస్థాయసంశ్రయేత్ ।సన్ద
శ్యశనైర్జిహ్వాం యవమాత్రేవినిర్గతాం । మాషమాత్రాంతథాదృష్టింశ్రో

త్రేత్థాప్యతథాధ్వని । శ్రవణే నాసికే గన్ధా యతస్థానే చ సంశ్రయేత్ । అత
శ్శైవపదం యత్ర గత్వా నిర్మలబ్రహ్మణస్పరం । తదభ్యాసేన లభ్యేత పూర్వజ
న్మార్జితాత్మనా । సముహ్యాతైర్వాయుసంచారైః హృదయే తపదుచ్యతే ।
ఊర్ధ్వం ప్రపద్యతే దేహాద్భిత్త్వా మూర్ధానమవ్యయం । స్వదేహస్య తు
మూర్ధానం యే ప్రాప్య పరమాం గతిం । భూయస్తే న నివర్తన్తే పరావరవిదో
జనాః । న సాక్షిణం సాక్ష్యధర్మాస్సంస్పృశన్తి విలక్షణం । అవికారముదా
సీనం గృహధర్మాః ప్రదీపవత్ । జలే వాపి స్థలే వాపి లుఠత్వేష జడాత్మకః ।
నాహం విలిప్యే తద్ధర్మైర్ఘటధర్మైర్నభో యథా । నిష్క్రియోఽస్మ్యవికా
రోఽస్మి నిష్కలోఽస్మి నిరాకృతిః । నిర్వికల్పోఽస్మి నిత్యోఽస్మి నిరాల
మ్బోఽస్మి నిర్ద్వయః । సర్వాత్మకోఽహం సర్వోఽహం సర్వాతీతోఽహ
మద్వయః । కేవలాఖణ్డబోధోఽహం స్వానన్దోఽహం నిరన్తరః । స్వమే
వ సర్వతః పశ్యన్మన్యమానస్స్వమద్వయం । స్వానన్దమనుభుఞ్జానో నిర్వి
ల్పో భవామ్యహం । గచ్ఛంస్తిష్ఠన్నుపవిశఞ్ఛయానో వాన్యథాపి వా । య
థేచ్ఛయా వసేద్విద్వానాత్మారామస్సదా మునిరిత్యుపనిషత్ ।

ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః.

ఇతి కుణ్డికోపనిషత్సమాప్తా - ౭౪.

ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ సామ - సావిత్ర్యుపనిషత్ - ౭౫.

ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః.

హరిః ఓమ్ । కస్సవితా కా సావిత్రీ అగ్నిరేవ సవితా పృథివీ సా
విత్రీ స యత్రాగ్నిస్తత్పృథివీ యత్ర వై పృథివీ తత్రాగ్నిస్తే ద్వే యోనీ త
దేకం మిథునం ॥ ౧ ॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ వరుణ ఏవ సవితాపస్సావిత్రీ స

యత్రవరుణ స్తదాపో యత్రవా ఆప స్తద్వరుణ స్తే ద్వే యోనీ తదేకంమిథునం॥ ౨॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ వాయురేవ సవితా ఆకాశస్సావిత్రీ యత్ర సవాయు స్తదాకాశో యత్రవా ఆకాశ స్తద్వాయు స్తే ద్వే యోనీ తదేకం మిథునం॥ ౩॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ యజ్ఞ ఏవ సవితా ఛన్దాంసి సావిత్రీ యత్ర యజ్ఞ స్తచ్ఛన్దాంసి యత్రవా ఛన్దాంసి స యజ్ఞ స్తే ద్వే యోనీ తదేకం మిథునం॥ ౪॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ స్తనయిత్నురేవ సవితా విద్యుత్సావిత్రీ సయత్ర స్తనయిత్ను స్తద్విద్యుద్యత్రవా విద్యుత్తత్ర స్తనయిత్ను స్తే ద్వే యోనీ తదేకం మిథునం॥ ౫॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ ఆదిత్యఏవ సవితా ద్యౌ స్సావిత్రీ యత్రాదిత్య స్తద్ద్యౌర్యత్రవా ద్యౌ స్తదాదిత్య స్తే ద్వే యోనీ తదేకం మిథునం॥ ౬॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ చన్ద్రఏవ సవితా నక్షత్రాణి సావిత్రీ సయత్ర చన్ద్ర స్తన్నక్షత్రాణి యత్రవా నక్షత్రాణి స చన్ద్రమా స్తే ద్వే యోనీ తదేకం మిథునం॥ ౭॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ మనఏవ సవితా వాక్సావిత్రీ సయత్ర మన స్తద్వాగ్యత్రవా క్తన్మన స్తే ద్వే యోనీ తదేకం మిథునం ౮॥ కస్సవితా కా సావిత్రీ పురుషఏవ సవితా స్త్రీ సావిత్రీ సయత్ర పురుష స్తత్ స్త్రీ యత్రవా స్త్రీ స పురుష స్తే ద్వే యోనీ తదేకం మిథునం॥ ౯॥ తస్యా ఏష ప్రథమః పాదో భూ స్తత్సవితుర్వ రేణ్యమిత్యగ్నిర్వై వరేణ్య మాపో వరేణ్యం చన్ద్రమా వరేణ్యం । తస్యా ఏష ద్వితీయః పాదో భర్గమయో ఽపో భర్గో దేవస్య ధీమహీ త్యగ్నిర్వై భర్గ ఆదిత్యో వై భర్గశ్చన్ద్రమా వై భర్గః । తస్యా ఏష తృతీయః పాదః స్వర్ధియో యో నః ప్రచోదయాదితి స్త్రీ చైవ పురుషశ్చ ప్రజనయతో యో వా ఏతాం సావిత్రీ మేవం వేద స పున ర్మృత్యుం జయతి॥ ౧౦॥ బలాతి బలయోః విరాట్పురుష ఋషిః । గాయత్రీ దేవతా । గాయత్రీ ఛందః । అకారోకార మకారా బీజాద్యాః । క్షుధాది నిరసనే వినియోగః। క్లామిత్యాది షడంగన్యాసః । ధ్యానం । అమృతకరతలార్ద్రౌ సర్వసంజీవనాఢ్యావఘహరణసుదక్షౌ వేదసారే మయూఖే । ప్రణవమయవికారౌ భాస్కరాకారదేహౌ సతతమనుభవేహంతౌ బలాతిబలేశౌ ॥ ఓంహ్రీం

బలేన మహాదేవిహ్రీం మహాబలే క్లీంచతుర్విధ పురుషార్థసిద్ధి ప్రదేతత్సవి
తుర్వరదాత్మికేహ్రీం వరేణ్యం భర్గోదేవస్యవరదాత్మికే అతి బలేస
ర్వదయామూర్తే బలేసర్వక్షుద్భ్రమోపనాశిని ధీమహిధియోయోన
జాతేప్రచుర్యాప్రచోదయాత్మికే ప్రణవశిరస్కాత్మికే హుంఫట్స్వా
హా।ఏవంవిద్వాన్కృతకృత్యోభవతి। సావిత్ర్యాఏవ సలోకతాంజయతి।

ఇత్యుపనిషత్ ॥ ॥ఆప్యాయన్త్వితిశాన్తిః॥

ఇతిసావిత్ర్యుపనిషత్సమాప్తా॥౮౫॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ ఆత్మోపనిషత్ - ౮౬.

॥ ।ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥ ॥

హరిఃఓం। అథాఙ్గిరాః। త్రివిధః।పురుషోఽజాయతఆత్మాన్తరాత్మాప
రమాత్మాచేతి।త్వక్చర్మమాంసరోమాఙ్గుష్ఠాఙ్గుల్యఃపృష్ఠవంశనఖగుల్ఫో
దరనాభిమేఢ్రకట్యూరుకపోలశ్రోత్రభ్రూలలాటబాహుపార్శ్వశిరోఽక్షీణి
భవన్తిజాయతేమ్రియతఇత్యేషఆత్మా । అథాన్తరాత్మానామ । పృథి
వ్యాపస్తేజో వాయురాకాశ మిచ్ఛాద్వేష సుఖదుఃఖ కామ మోహవి
కల్పనాదిస్మృతిలిఙ్గోదాత్తానుదాత్తహ్రస్వదీర్ఘప్లుతస్ఖలితగర్జితస్ఫు
టిత ముదితనృత్తగీతవాదిత్రప్రలయ విజృమ్భితాదిభిఃశ్రోతా ఘ్రాతార
సయితా నేతాబోద్ధాకర్తావిజ్ఞానాత్మా పురుషఃపురాణన్యాయమీమాం
సా ధర్మశాస్త్రాణీతి శ్రవణఘ్రాణాకర్షణకర్మవిశేషణంకరోత్యేషోఽన్త
రాత్మా । అథపరమాత్మానామ। యథాక్షరఉపాసనీయః। సచప్రాణా
యామప్రత్యాహార ధారణాధ్యాన సమాధియోగానుమానాత్మచిన్త
కవటకణికావా శ్యామాకతణ్డులోవా వాలాగ్రశతసహస్ర వికల్పనా

దిభిర్నోపలభ్యతే నోపలభ్యతే నజాయతేనమ్రియతె నశుష్యతినక్లిద్య
తే నదహ్యతే నకమ్పతే నభిద్యతే నచ్ఛిద్యతె నిర్గుణ స్సాక్షిభూతశ్శుద్ధోని
రవయవాత్మా కేవలస్సూక్ష్మోనిర్మమోనిరంజనో నిర్వికార శ్శబ్దస్పర్శ
రూపరసగన్ధవర్జితో నిర్వికల్పో నిరాకాఙ్క్షః స్సర్వవ్యాపీ సోఽచిన్త్యో
ఽనిర్వర్ణ్యశ్చ పునాత్యశుద్ధాన్యపూతాని నిష్క్రియ స్తస్య సంసా
రో నాస్తి। ఆత్మసంజ్ఞశ్శివశ్శుద్ధఏకఏవాద్వయస్సదా। బ్రహ్మరూపతయా
బ్రహ్మ కేవలంప్రతిభాసతె। జగద్రూపతయాప్యేతద్బ్రహ్మైవప్రతిభాసతె।
విద్యాఽవిద్యాదిభేదేనభావాభావాదిభేదతః। గురుశిష్యాదిభేదేనబ్రహ్మై
వప్రతిభాసతె। బ్రహ్మైవ కేవలంశుద్ధంవిద్యతెతత్త్వదర్శనే। నచవిద్యాన
చావిద్యానజగచ్చనచాపరం। సత్యత్వేనజగద్భానం సంసారస్య ప్రవర్త
కమ్। అసత్యత్వేన భానంతు సంసారస్యనివర్తకం।
ఘటోఽయ మితివిజ్ఞాతుం నియమఃకోన్వపేక్షతే। వినా ప్రమాణ
సుష్ఠుత్వంయస్మిన్సతిపదార్థధీః। అయమాత్మానిత్యసిద్ధః ప్రమాణేసతి
భాసతె। నదేశంనాపికాలంవానశుద్ధింవాప్యపేక్షతే। దేవదత్తోహమి
త్యేతద్విజ్ఞానంనిరపేక్షకమ్। తద్వద్బ్రహ్మవిదోప్యస్యబ్రహ్మాహమితివేద
నం। భానునేవజగత్సర్వంభాస్యతేయస్యతేజసా। అనాత్మకమసత్తుచ్ఛం
కింనుతస్యావభాసకమ్। వేదశాస్త్రపురాణాని భూతానిసకలాన్యపి।
యేనార్థవన్తితంకింను విజ్ఞాతారంప్రకాశయేత్। క్షుధాం దేహవ్యథాం
త్యక్త్వాబాలఃక్రీడతివస్తుని। తథైవవిద్వాన్రమతేనిర్మమో నిరహంసుఖీ।
కామాన్నిష్కామరూపీసంచరత్యేకచరోమునిః। స్వాత్మనైవసదాతు
ష్టస్స్వయంసర్వాత్మనాస్థితః। నిర్ధనోపిసదాతుష్టో ప్యసహాయోమహాబ
లః। నిత్యతృప్తస్త్వభుఞ్జానోప్యసమస్సమదర్శనః। కుర్వన్నపి నకుర్వాణ
శ్చాభోక్తాఫలభోగ్యపి। శరీర్యప్యశరీర్యేషపరిచ్ఛిన్నోపిసర్వగః। అశ
రీరగ్ సదాసన్తమిమంబ్రహ్మవిదంక్వచిత్। ప్రియాప్రియేన స్పృశత స్త
థైవచశుభాశుభె। తమసాగ్రస్తవద్భానాదగ్రస్తోపిరవిర్జనైః। గ్రస్తఇ
త్యుచ్యతేభ్రాన్త్యాహ్యజ్ఞాత్వావస్తులక్షణమ్। తద్వద్దేహాదిబన్ధేభ్యోవిము

క్తంబ్రహ్మవిత్తమమ్ । పశ్యన్నపిదేహివన్నాస్థా శ్శరీరాభాసదర్శనాత్ । అహినిర్ల్వయనీవాయం ముక్తదేహస్తుతిష్ఠతి । ఇతస్తత శ్చాల్యమానో యత్కించిత్ప్రాణవాయునా । స్రోతసానీయతేదారుయథానిమ్నోన్నతస్థలమ్ । దైవేననీయతేదేహోయథాకాలోపభుక్తిషు । లక్ష్యాలక్ష్యగతింత్యక్త్వాయస్తిష్ఠేత్కేవలాత్మనా । శివఏవస్వయం సాక్షాదయంబ్రహ్మవిదుత్తమః । జీవన్నేవసదాముక్తః కృతార్థోబ్రహ్మవిత్తమః । ఉపాధినాశాద్బ్రహ్మైవసద్బ్రహ్మాప్యేతినిర్ద్వయమ్ । శైలూషోవేషసద్భావాభావయోశ్చయథాపుమాన్ । తథైవబ్రహ్మవిచ్ఛ్రేష్ఠస్సదాబ్రహ్మైవనాపరః । ఘటేనష్టేయథావ్యోమవ్యోమైవభవతిస్వయమ్ । తథైవోపాధివిలయేబ్రహ్మైవబ్రహ్మవిత్స్వయం । క్షీరంక్షీరే యథాక్షిప్తం తైలంతైలేజలంజలే । సంయుక్తమేకతాంయాతి తథాత్మన్యాత్మవిన్మునిః । ఏవంవిదేహకైవల్యంసన్మాత్రత్వమఖండితమ్ । బ్రహ్మభావం ప్రపద్యైష యతిర్నావర్తతేపునః । సదాత్మకత్వవిజ్ఞానదగ్ధావిద్యాదివర్ష్మణః । అముష్యబ్రహ్మభూతత్వాద్బ్రహ్మణఃకుతఉద్భవః । మాయాక్లృప్తౌబన్ధమోక్షౌనస్తస్స్వాత్మనివస్తుతః । యథారజ్జౌనిష్క్రియాయాం సర్పాభాసవినిర్గమౌ । ఆవృతేస్సదసత్త్వాభ్యాం వక్తవ్యే బన్ధమోక్షణే । నావృతిర్బ్రహ్మణఃకాచిదన్యాభావాదనావృతమ్ । అస్తీతి ప్రత్యయోయశ్చయశ్చనాస్తీతివస్తుని । బుద్ధేరేవగుణావేతౌ నతునిత్యస్య వస్తునః । అతస్తౌ మాయయాక్లృప్తౌ బన్ధమోక్షౌనచాత్మని । నిష్కళే నిష్క్రియేశాన్తే నిరవద్యేనిరఞ్జనే । అద్వితీయేపరేతత్త్వేవ్యోమవత్కల్పనాకుతః । ననిరోధోనచోత్పత్తిర్నబద్ధోనచసాధకః । నముముక్షుర్నవైముక్తఇత్యేషాపరమార్థతేత్యుపనిషత్ ॥

॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః॥

ఇత్యాత్మోపనిషత్సమాప్తా॥ ౭౬॥

ఓం తత్సత్.

—:0:—

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ - పాశుపతబ్రహ్మోపనిషత్ - ౭౭.

భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

హరిః ఓమ్ । అథహవై స్వయంభుర్బ్రహ్మా ప్రజాస్సృజానీతి కామకామోజాయతే । కామేశ్వరో వైశ్రవణో వైశ్రవణో బ్రహ్మపుత్రో వాలఖిల్యస్స్వయంభువం పరిపృచ్ఛతి । జగతాంకావిద్యా । కాదేవతా । జాగ్రత్తురీయయోరస్యకోదేవః । యానితస్యవశాని । కాలాఃకియత్ప్రమాణాః । కస్యాజ్ఞయా రవిచంద్రగ్రహాదయోభాసన్తే । కస్యమహిమాగగనస్వరూపః । ఏతదహంశ్రోతుమిచ్ఛామి । నాన్యోజానాతి త్వంబ్రూహి బ్రహ్మన్ । స్వయంభూరువాచ । కృత్స్నజగతాం మాతృకావిద్యాద్విత్రివర్ణసహితా ద్వివర్ణమాతా త్రివర్ణోపేతా చతుర్మాత్రాత్మకోంకారరూపిణీ మమప్రాణాత్మికాదేవతా । అహమేవ జగతామేకఃపతిః । మమవశానిసర్వాణియుగాన్యపి । అహోరాత్రాదయోమత్సంవర్ధితాఃకాలాః । మమరూపంరవేస్తేజశ్చంద్రనక్షత్రగ్రహతేజాంసిచ । గగనోమమత్రిశక్తిమాయాస్వరూపః । నాన్యోమదస్తి । తమోమాయాత్మకో రుద్రః । సాత్త్వికమాయాత్మకోవిష్ణుః । రాజసమాయాత్మకోబ్రహ్మా । ఇంద్రాదయస్తామసరాజసాత్మికాః । నసాత్త్వికఃకోపి । అఘోరస్సర్వసాధారణస్వరూపః । సమస్తయాగానాంరుద్రఃపశుపతిఃకర్తా । రుద్రోయాగదేవః । విష్ణురధ్వర్యుః । హోతేంద్రః । దేవతాయజ్ఞభుక్ । మానసంబ్రహ్మ । మాహేశ్వరంబ్రహ్మ । మానసగ్ంహగ్ంసస్సోహగ్ంహగ్ంసఇతి । తన్మయయజ్ఞో నాదానుసంధానం । తన్మయవికారోజీవః । పరమాత్మస్వరూపోహగ్ంసః । అంతర్బహిశ్చరతిహగ్ంసః । అంతర్గతోనవకాశాంతర్గత సుపర్ణస్వరూపోహగ్ంసః । షణ్ణవతితత్త్వతంతువద్వ్యక్తం । చిత్సూత్రత్రయచిన్మయలక్షణం । నవతత్త్వత్రిరావృతం । బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాత్మకం । అగ్నిత్రయకళోపేతం । చిద్గ్రంధిబంధనం । అద్వైతగ్రంధిః । యజ్ఞసాధా

రణాంగం । బహిరంతర్జ్వలనం । యజ్ఞాంగలక్షణబ్రహ్మస్వరూపో హంస
సః । ఉపవీతలక్షణసూత్రబ్రహ్మగా యజ్ఞాః । బ్రహ్మాంగలక్షణయుక్తో య
జ్ఞసూత్రం । తద్బ్రహ్మసూత్రం । యజ్ఞసూత్రసంబంధీ బ్రహ్మయజ్ఞః । త
త్స్వరూపః । అంగాని మాత్రాణి । మనో యజ్ఞస్య హంసో యజ్ఞసూత్రం ।
ప్రణవం బ్రహ్మసూత్రం । బ్రహ్మయజ్ఞమయం । ప్రణవాంతర్వర్తీ హంసో
బ్రహ్మసూత్రం । తదేవ బ్రహ్మయజ్ఞమయం । మోక్షక్రమం । బ్రహ్మసం
ధ్యాక్రియా । మనో యాగః । సంధ్యాక్రియా మనోయాగస్య లక్షణం ।
యజ్ఞసూత్రప్రణవబ్రహ్మయజ్ఞక్రియాయుక్తో బ్రాహ్మణః । బ్రహ్మచర్యేణ
చరంతి దేవాః । హంససూత్రచర్యా యజ్ఞాః । హంసప్రణవయోరభే
దః । హంసస్య ప్రార్థనాస్త్రికాలాః । త్రికాలాస్త్రివర్ణాః । త్రేతా
గ్న్యనుసంధానో యాగః । త్రేతాగ్న్యాత్మాకృతివర్ణోంకారహం
సానుసంధానోఽంతర్యాగః । చిత్స్వరూపవత్తన్మయం తురీయస్వరూపం ।
అంతరాదిత్యే జ్యోతిస్స్వరూపో హంసః । యజ్ఞాంగం బ్రహ్మసంపత్తిః । బ్ర
హ్మప్రవృత్తౌ తత్ప్రణవహంససూత్రేణైవ ధ్యానమాచరంతి । ప్రోవాచ
పునః స్వయంభుం ప్రతి జానీతే బ్రహ్మపుత్రో ఋషిర్వాలఖిల్యః । హంససూ
త్రాణి కతి సంఖ్యాని । కియద్వా ప్రమాణం । హృద్యాదిత్యమరీచీనాం పదం
షణ్ణవతిః । చిత్సూత్రఘ్రాణయోః స్వర్నిర్గతా ప్రణవధారా షడంగుళద
శాశీతిః । వామబాహుర్దక్షిణకట్యోరంతశ్చరతి హంసః పరమాత్మా బ్ర
హ్మగుహ్యప్రకారో నాన్యత్ర విదితః । యే జానంతి తేఽమృతఫలకాః । సర్వ
కాలం హంసప్రకాశకం । ప్రణవహంసాంతర్ధ్యానప్రకృతిం వినా న ముక్తిః ।
నవసూత్రాన్ పరిచర్చితాన్ । తేఽపి యద్బ్రహ్మ చరంతి । అంతరాదిత్యం
న జ్ఞాతం మనుష్యాణాం । జగదాదిత్యో రోచత ఇతి । జ్ఞాత్వా తే మర్త్యా వి
బుధాః । తపనప్రార్థనాయుక్తా ఆచరంతి । వాజపేయః పశుహర్తా ।
అధ్వర్యురింద్రో దేవతా । అహింసా ధర్మయాగః । పరమహంసోఽధ్వ
ర్యుః । పరమాత్మా దేవతా పశుపతిః । బ్రహ్మోపనిషదో బ్రహ్మ । స్వా
ధ్యాయయుక్తా బ్రాహ్మణాశ్చరంతి । అశ్వమేధో మహాయజ్ఞకథా । తద్ర

జ్ఞా బ్రహ్మచర్యమాచరన్తి । సర్వేషాంపూర్వోక్తబ్రహ్మయజ్ఞక్రమంము
క్తిక్రమమితిబ్రహ్మపుత్రఃప్రోవాచ । ఉదితౌహంసఋషిఃస్వయమ్భుస్తి
రోదధే।రుద్రోపనిషదోహంసజ్యోతిఃపశుపతిః।ప్రణవస్తారకస్సఏవంవేద।
హంసాత్మమాలికావర్ణబ్రహ్మకాలప్రచోదితా। పరమాత్మాపుమానితిబ్ర
హ్మసమ్పత్తికారిణీ । అధ్యాత్మబ్రహ్మకల్పస్యాకృతిః । కీదృశీకథా। బ్రహ్మ
జ్ఞానప్రభాసన్ధ్యా కాలోగచ్ఛతిధీమతాం । హంసాఖ్యో దేవమాత్మాఖ్య
మాత్మతత్త్వప్రజాకథమ్। అన్తఃప్రణవనాదాఖ్యో హంసఃప్రత్యయబోధ
కః । అన్తర్గతప్రమాగూఢం జ్ఞాననాళంవిరాజితం । శివశక్త్యాత్మకంరూ
పంచిన్మయానన్దవేదితం । నాదబిన్దుకళాత్రీణి నేత్రంవిశ్వవిచేష్టితం । త్రి
యాఙ్గానిశిఖాత్రీణి ద్విత్రాణాం సాంఖ్యమాకృతిః । అన్తర్గూఢ ప్రమా
హంసఃప్రమాణాన్నిర్గతంబహిః । బ్రహ్మసూత్ర పదంజ్ఞేయం బ్రాహ్మంవి
ధ్యుక్తలక్షణం । హంసార్కప్రణవధ్యాన మిత్యుక్తో జ్ఞానసాగరే । ఏతద్వి
జ్ఞానమాత్రేణ జ్ఞానసాగరపారగః । స్వతశ్శివఃపశుపతి స్సాక్షీసర్వస్య
సర్వదా । సర్వేషాన్తుమనస్తేన ప్రేరితంనియమేనతు । విషయేగచ్ఛతి
ప్రాణశ్చేష్టతేవాగ్వదత్యపి । చక్షుఃపశ్యతిరూపాణి శ్రోత్రంసర్వంశృ
ణోత్యపి । అన్యానిఖానిసర్వాణి తేనైవప్రేరితానితు। స్వంస్వంవిషయ
ముద్దిశ్యప్రవర్తన్తేనిరన్తరం । ప్రవర్తకత్వంచాప్యస్య మాయయానస్వభా
వతః । శ్రోత్రమాత్మనిచాధ్యస్తం స్వయంపశుపతిఃపుమాన్ । అనుప్రవి
శ్యశ్రోత్రస్య దదాతిశ్రోత్రతాంశివః । మనస్స్వాత్మనిచాధ్యస్తం ప్రవిశ్య
పరమేశ్వరః । మనస్త్వన్తస్యసత్వస్థోదదాతినియమేనతు । సఏవవిదితా
దన్యస్తథైవావిదితాదపి । అన్యేషామిన్ద్రియాణాన్తు కల్పితానామపీశ్వ
రః । తత్తద్రూపమనుప్రాప్య దదాతినియమేనతు । తతశ్చక్షుశ్చవాక్చై
వమనశ్చాన్యానిఖానిచ । నగచ్ఛన్తిస్వయంజ్యోతి స్స్వభావేపరమాత్మ
ని । అకర్తృవిషయప్రత్యక్ప్రకాశం స్వాత్మనైవతు । వినాతర్కప్రమా
ణాభ్యాం బ్రహ్మయోవేదవేదసః। ప్రత్యగాత్మాపరంజ్యోతిర్మాయాసా
తుమహత్తమః । తథాసతికథంమాయాసమ్భవఃప్రత్యగాత్మని । తస్మాత్త

కర్ణప్రమాణాభ్యాం స్వానుభూత్యా చ చిద్ఘనే । స్వప్రకాశైకసంసిద్ధే
నాస్తి మాయా పరాత్మని । వ్యావహారికదృష్ట్యేయం విద్యావిద్యా న చా
న్యథా । తత్త్వదృష్ట్యా తు నాస్త్యేవ తత్త్వమేవాస్తి కేవలం । వ్యావహా
రికదృష్ట్యేయం విద్యావిద్యా న చాన్యథా । తత్త్వదృష్ట్యా తు నాస్త్యేవ తత్త్వ
మేవాస్తి కేవలం । వ్యావహారికదృష్టిస్తు ప్రకాశావ్యభిచారతః । ప్రకాశ
ఏవ సతతం తస్మాదద్వైత ఏవ హి । అద్వైతమితి చోక్తిశ్చ ప్రకాశావ్య
భిచారతః । ప్రకాశ ఏవ సతతం తస్మాన్మౌనం హి యుజ్యతే । అయమర్థో మహా
న్యస్య స్వయమేవ ప్రకాశితః । న స జీవో న చ బ్రహ్మా న చాన్యదపి కించన । న తస్య
వర్ణా విద్యన్తే నాశ్రమాశ్చ తథైవ చ । న తస్య ధర్మోఽధర్మశ్చ న నిషేధో విధి
ర్న చ । యదా బ్రహ్మాత్మకం సర్వం విభాతి తత ఏవ తు । తదా దుఃఖాదిభేదో
ఽయమాభాసోఽపి న భాసతే । జగజ్జీవాదిరూపేణ పశ్యన్నపి పరాత్మవిత్ । న
తత్పశ్యతి చిద్రూపం బ్రహ్మవస్త్వేవ పశ్యతి । ధర్మధర్మిత్వవార్తా చ భేదే స
తి హి భిద్యతే । భేదాభేదస్తథా భేదాభేదః సాక్షాత్పరాత్మనః । నాస్తి స్వా
త్మాతిరేకేణ స్వయమేవాస్తి సర్వదా । బ్రహ్మైవ విద్యతే సాక్షాద్వస్తుతో
ఽవస్తుతోఽపి చ । తథైవ బ్రహ్మవిజ్ఞానీ కిం గృహ్ణాతి జహాతి కిం । అధిష్ఠానమ
నౌపమ్యమవాఙ్మనసగోచరం । యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రం రూప
వర్జితం । అచక్షుఃశ్రోత్రమత్యర్థం తదపాణిపదం తథా । నిత్యం విభుం సర్వ
గతం సుసూక్ష్మం చ తదవ్యయం । బ్రహ్మైవేదమమృతం తత్పురస్తాద్బ్రహ్మా
నన్దం పరమం చైవ పశ్చాత్ । బ్రహ్మానన్దం పరమం దక్షిణే చ బ్రహ్మానన్దం పరమం
చోత్తరే చ । స్వాత్మన్యేవ స్వయం సర్వం సదా పశ్యతి నిర్భయః । తదా ముక్తో
న ముక్తశ్చ బద్ధస్యైవ విముక్తతా । ఏవం రూపా పరా విద్యా సత్యే
న తపసాపి చ । బ్రహ్మచర్యాదిభిర్ధర్మైర్లభ్యా వేదాన్తవర్త్మనా ।
స్వశరీరే స్వయంజ్యోతిస్స్వరూపం పారమార్థికం । క్షీణదోషాః ప్రపశ్య
న్తి నేతరే మాయయావృతాః । ఏవం స్వరూపవిజ్ఞానం యస్య కస్యాస్తి
యోగినః । కుత్రచిద్గమనం నాస్తి తస్య సంపూర్ణరూపిణః । ఆకాశమేకం

సంపూర్ణం సూత్రచిన్నహిగచ్ఛతి। తద్వ్యక్తిస్స్యాత్కృతివిచ్ఛేదేస్సూత్రచిహ్నైర్న వగచ్ఛతి । అభక్ష్యస్యనివృత్త్యాతువిశుద్ధంహృదయంభవేత్ । ఆహారశుద్ధౌచిత్తస్యవిశుద్ధిర్భవతిస్వతః । చిత్తశుద్ధౌక్రమాత్ జ్ఞానంత్రుట్యంతేగ్రన్థయఃస్ఫుటమ్ । అభక్ష్యంబ్రహ్మవిజ్ఞానవిహీనస్యైవదేహినః । నసమ్యగ్జ్ఞానినస్తద్వత్స్వరూపంసకలంఖలు । అహమన్నంసదాన్నాద ఇతిహిబ్రహ్మవేదనం । బ్రహ్మవిద్గ్రసతిజ్ఞానాత్సర్వంబ్రహ్మాత్మనైవతు । బ్రహ్మక్షత్రాదికంసర్వంయస్యస్యాదోదనంసదా । యస్యోపసేచనం మృత్యుస్తజ్ఞానితాదృశఃఖలు । బ్రహ్మస్వరూపవిజ్ఞానాజ్జగద్భోజ్యంభవేత్ఖలు। జగదాత్మతయాభాతియదాభోజ్యంభవేత్తదా। బ్రహ్మస్వాత్మతయానిత్యంభక్షితంసకలంతదా । యదాభాసేనరూపేణ జగద్భోజ్యంభవేత్తుతత్। మానతస్స్వాత్మనాభాతం భక్షితంభవతిధ్రువం । స్వస్వరూపంస్వయంభుఙ్క్తేనాస్తిభోజ్యంపృథక్స్వతః । అస్తిచేదస్తితారూపం బ్రహ్మైవాస్తిత్వలక్షణం । అస్తితాలక్షణాసత్తాసత్తాబ్రహ్మనచాపరా । నాస్తిసత్తాతిరేకేణనాస్తిమాయాచవస్తుతః । యోగినామాత్మనిష్ఠానాం మాయాస్వాత్మనికల్పితా । సాక్షిరూపతయాభాతి బ్రహ్మజ్ఞానేన బాధితా। బ్రహ్మవిజ్ఞానసంపన్నఃప్రతీతమఖిలంజగత్ । పశ్యన్నపిసదానైవ పశ్యతిస్వాత్మనఃపృథక్ । ఇత్యుపనిషత్ ।

॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః॥

ఇతిపాశుపతబ్రహ్మోపనిషత్సమాప్తా॥౭౭॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీపరబ్రహ్మోపనిషత్-౭౮.

॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః॥

హరిః- ఓమ్॥అథహైనంమహాశాలశ్శౌనకోఙ్గిరసంభగవన్తంపిప్పలాదం విధివదుపసన్నః పప్రచ్ఛ । దివ్యేబ్రహ్మపురేకే సమ్ప్రతిష్ఠితాభ

వన్తి । కథంసృజ్యన్తేనిత్యాత్మనఏషమహిమావిభజ్యఏషమహిమావిభుః
కఏషః । తస్మైస హోవాచ । ఏతత్సత్యంయత్ప్రబ్రవీమి బ్రహ్మవిద్యాం
వరిష్ఠాం । దేవేభ్యశ్చప్రాణేభ్యశ్చ పరంబ్రహ్మపురేవిరజన్నిష్కళగ్ం శుభ్ర
మక్షరంవిశోకంవిభాతి।సనియచ్ఛతి మధుకరః। శ్యేవవికర్మకః । అకర్తా
స్వాపీవస్థితః ।కర్మకర్షకవత్ఫలమనుభవతి। కర్మమర్మ జ్ఞాత్వకర్మ
కరోతి । కర్మమర్మజ్ఞాత్వాకర్మకుర్యాత్। కోజాలంపక్షీపేదకే । నైన
మపకర్షత్యపకర్షతి । ప్రాణదేవతాశ్చత్వారః । తాస్సర్వా నాడ్యః
సుషుప్తశ్శ్యేన వాకాశవత్ । యథాశ్యేనః ఖమాశ్రిత్యయాతి స్వమా
లయంకులాయం । ఏవగ్ంసుషుప్తంబ్రూతే యశ్చ పరశ్చ। ససర్వత్రహి
రణ్మయే పరేకోశేఅమృతో హ్యేషనాడీత్రయగ్ంసఞ్చరతి। తస్యాగ్రపాదం
బ్రహ్మ । ఏషాత్రోమృతతోమతిష్ఠతి । అన్యత్రబ్రూతే యశ్చ పరశ్చ । స
ర్వత్ర హిరణ్మయే పరేకోశే యద్వైష దేవతత్త్వో యష్ట్యాచ తాడ్యమానో
నైవేత్యేవమిష్టాపూర్తకర్మశుభాశుభైర్నలిప్యతే । యథా కుమారకో ని
ష్కామఆనన్దమభియాతి తథైవైష దేవస్స్వప్నఆనన్దమభియాతి। వేదఏవ
పరంజ్యోతిర్జ్యోతిష్కామో జ్యోతిరానన్ద యత్యేవమేవ తత్పరం ముష్టి
త్తః పరమాత్మానమానన్దయతి । శుభ్రవర్ణమాజాయతేశ్వరాత్
భూయస్తేనైవమార్గేణస్వప్నస్థానంనిగచ్ఛతి । జలూకాభావవద్యథాక
మమాజాయతేశ్వరాత్ । తావతాత్మానమానన్దయతి । పరసంధియ
రసంధతి । తత్పరంనాపరంనాపరంత్యజతి।తద్దైవకపాలాష్టకగ్ంసన్ధాయ
యఏషస్తనఇవావలమ్బతే । సేన్ద్రయోనిః । సఏవయోనిరిత్యత్ర జాగ్ర
శుభాశుభాతిరిక్తశ్శుభాశుభైరపికర్మభిర్నలిప్యతే । యఏషదేవోఽస్య
వస్యసమ్ప్రసాదోన్తర్యామ్య సఙ్గచిద్రూపగిపురుషః । ప్రణవహంస
రంబ్రహ్మ । నప్రాణహంసః । ప్రణవోజీవః । ఆద్యాదేవతాని వేదయ
యఏవంవేద । తత్ర థంనివేద యతేజీవస్యబ్రహ్మత్వమాపాదయతి।
త్వమథాస్యపురుషస్యాన్తశ్శిఖోపవీతత్వం బ్రాహ్మణస్య । ముముక్షో
న్తశ్శిఖోపవీతధారణం । బహిర్లక్ష్యమాణశిఖాయజ్ఞోపవీతధారణంక

ణో గృహస్థస్య । అన్తరుపవీతలక్షణస్తు బహిస్తన్తువదవ్యక్త మన్తస్తత్త్వ
మేళనం । న సన్నాసన్న సదసద్భిన్నాభిన్నం న చోభయం । న సభాగం న ని
ర్భాగం న చాప్యుభయరూపకం । బ్రహ్మాత్మైకత్వవిజ్ఞానాద్ధేయం మిథ్యాత్వ
కారణాదితి । పఞ్చపాదబ్రహ్మణోఽనకిఞ్చన । చతుష్పాదన్తర్వర్తినోఽన్త
స్థబ్రహ్మణశ్చత్వారి స్థానాని । నాభిహృదయకణ్ఠమూర్ధసు । జాగ్రత్స్వ
ప్నసుషుప్తితురీయావస్థాః । ఆహవనీయగార్హపత్య దక్షిణా సభ్యాగ్ని
షు । జాగరితే బ్రహ్మా స్వప్నే విష్ణుః సుషుప్తౌ రుద్రస్తురీయ మక్షరం చిన్మ
యం । తస్మాచ్చతురవస్థా చతురఙ్గులవేష్టనమివ షణ్ణవతి తత్త్వాని తన్తు
వద్విభజ్య తదాహితం । త్రిగుణీకృత్య ద్వాత్రింశత్తత్త్వానిషణ్ణవమా
పాస్య జ్ఞానపూతం త్రిగుణస్వరూపం త్రిమూర్తిత్వం పృథగ్విజ్ఞాయ నవబ్ర
హ్మసూత్రనవగుణోపేతం జ్ఞాత్వా నవమాన మితత్రిస్త్రివృత త్రిగుణీకృత్య
సూత్రేష్వగ్నికళాస్వరూపత్వేనైకీకృత్య ఆద్యన్తమధ్యే త్రైలోక్యమపి మధ్యే త్రి
రావృత్య బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరత్వ మనుసన్ధాయాద్యన్తమేకీకృత్య చిద్గ్ర
న్థావద్వైతగ్రన్థిం కృత్వా నాభ్యాదిబ్రహ్మబిలప్రమాణం పృష్ఠపృథక్స
వ్యాపసవ్యతత్త్వసన్నద్ధం త్రిగుణోపేతం త్రిమూర్తిలక్షణలక్షితమస్యై
కత్వమాపాద్య వామస్కన్ధాదిదక్షిణకట్యన్తం శిఖావ్యాద్యన్తగ్రహసమ్మే
ళనమేకం జ్ఞాత్వా మూలమేకం సత్యం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాద్వాచార
మ్భణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం హంసేతి వర్ణద్వయే
నాన్తశ్శిఖోపవీతిత్వం నిశ్చిత్య బ్రాహ్మణత్వం బ్రహ్మధ్యానార్హత్వం యతి
త్వం లక్షితాన్తశ్శిఖోపవీతిత్వం । ఏవం బహిర్లక్షితకర్మశిఖాజ్ఞానోపవీతం
గృహస్థస్యాభాసబ్రాహ్మణత్వస్య కేశసమూహశిఖాప్రత్యక్షకార్పాసతన్తు
కృతోపవీతత్త్వం చతుర్గుణీకృత్య చతుర్వింశతి తత్త్వాపాదనతన్తుకృత్యం
నవతత్త్వమేకమేవ పరంబ్రహ్మ । తత్ప్రతిసరయోగ్యత్వాద్బహుమార్గ
ప్రవృత్తిం కల్పయన్తి । సర్వేషాం బ్రహ్మాదీనాం దేవర్షీణాం మనుష్యాణాం
ముక్తిరేకా బ్రహ్మైకమేవ బ్రాహ్మణత్వమేకమేవ । వర్ణాశ్రమాచారవిశే
షాః పృథక్పృథక్ । శిఖావర్ణాశ్రమిణామేకైవ । అపవర్గవ్యయతశ్శిఖాయ

జ్ఞోపవీతమూలంప్రణవమేకమేవవదన్తి। హంసశ్శిఖాప్రణవ ముపవీతంనా
దస్సన్ధానం। ఏషధర్మో నేతరోధర్మః। తత్కథమితి। ప్రణవోహంసస్సోనా
దస్త్రివృత్సూత్రం। హృదిచైతన్యేతిష్ఠతి। త్రివిధంబ్రహ్మతద్విద్ధి। ప్రాపఞ్చి
కశిఖోపవీతంత్యజేత్। సశిఖంవపనంకృత్వాబహిస్సూత్రంత్యజేద్బుధః।
యదక్షరంపరంబ్రహ్మతత్సూత్రమితిధారయేత్। పునర్జన్మనివృత్త్యర్థంమో
క్షస్యాహర్నిశంస్మరేత్। సూచనాత్సూత్రమిత్యుక్తం సూత్రంనామప
రంపదం। తత్సూత్రంవిదితంయేనసముముక్షుస్సభిక్షుకః। సవేదవిత్సదా
చారస్సవిప్రఃపఙ్క్తిపావనః। యేనసర్వమిదంప్రోతం సూత్రేమణిగణాఇవ।
తత్సూత్రంధారయేద్యోగీ యోగవిద్బ్రహ్మణోయతిః। బహిస్సూత్రం
త్యజేద్విప్రోయోగవిజ్ఞానతత్పరః। బ్రహ్మభావమయంసూత్రం ధారయే
ద్యస్సముక్తిభాక్। నాశుచిత్వంనచోచ్ఛిష్టం తస్యసూత్రస్యధారణాత్।
సూత్రమన్తర్గతంయేషాంజ్ఞానయజ్ఞోపవీతినాం। యేతుసూత్రవిదోలోకే
తేచయజ్ఞోపవీతినః। జ్ఞానశిఖినోజ్ఞాననిష్ఠాజ్ఞానయజ్ఞోపవీతినః। జ్ఞాన
మేవపరంతేషాంపవిత్రంజ్ఞానమీరితం। అగ్నేరివశిఖానాన్యాయస్యజ్ఞాన
మయీశిఖా। సశిఖీత్యుచ్యతేవిద్వాన్నేతరేకేశధారిణః। కర్మణ్యధికృ
తాయేతువైదికేలౌకికేపివా। బ్రాహ్మణాభాసమాత్రేణజీవన్తేకుక్షిపూ
రకాః। వ్రజన్తేనిరయంతేతుజన్మజన్మనిజన్మని। వామాంసదక్షకట్యన్తం
బ్రహ్మసూత్రన్తుసవ్యతః। అన్తర్బహిరివాత్యర్థం తత్త్వతన్తుసమన్వితం।
నాభ్యాదిబ్రహ్మరన్ధ్రాన్తంప్రమాణంధారయేత్సుధీః। తేభిర్ధార్యమిదం
సూత్రంక్రియాఙ్గంతన్తునిర్మితం। శిఖాజ్ఞానమయీయస్యఉపవీతఞ్చతన్మ
యం। బ్రాహ్మణ్యంసకలంతస్య నేతరేషాంతుకిఞ్చన। ఇదంయజ్ఞోపవీ
తంతుపరమంయత్పరాయణం। విద్వాన్యజ్ఞోపవీతీస ధారయేద్యస్సముక్తి
భాక్। బహిరన్తశ్చోపవీతీవిప్రస్సన్న్యస్తుమర్హతి। ఏకయజ్ఞోపవీతీతునై
వసన్న్యస్తుమర్హతి। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనమోక్షాపేక్షీభవేద్యతిః। బ
హిస్సూత్రంపరిత్యజ్యస్వాన్తస్సూత్రన్తుధారయేత్। బహిఃప్రపఞ్చశిఖో

పవీతిత్వకునాదృత్య ప్రణవహంసశిఖోపవీతిత్వ మవలమ్బ్య మోక్షసా
ధనంకుర్యాదిత్యాహ భగవాఞ్ఛౌనకః । ఇత్యుపనిషత్ ॥

భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః

ఇతి పరబ్రహ్మోపనిషత్సమాప్తా - ౭౮.

ఓమ్ తత్సత్ .

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయాజుషీ అవధూతోపనిషత్-౭౯.

॥సహనావవత్వితిశాన్తిః॥

హరిః - ఓమ్ ॥ అథహ సాంకృతిర్భగవన్తమవధూతం దత్తా
త్రేయంపరిసమేత్యపప్రచ్ఛ । భగవన్కోవధూతః తస్యకాస్థితిః కింలక్ష్మ
కింసంసరణమితి । తగ్ంహోవాచ భగవాన్దత్తాత్రేయఃపరమకారు
ణికః । అక్షరత్వాద్వరేణ్యత్వాద్ధూతసంసారబన్ధనాత్ । తత్త్వమస్యా
దిలక్ష్యత్వాదవధూతఇతీర్యతే । యోవిలఙ్ఘ్యాశ్రమాన్వర్ణానాత్మన్యేవ
స్థితస్సదా । అతివర్ణాశ్రమీయోగీఅవధూతస్సకథ్యతే। తస్యప్రియంశిరః
కృత్వామోదోదక్షిణపక్షకః । ప్రమోదఉత్తరఃపక్షఆనన్దోగోష్పదాయ
తే । గోవాలసదృశంశీర్షేనాపిమధ్యేనచాప్యధః । బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠే
తిపుచ్ఛాకారేణకారయేత్। ఏవంచతుష్పథంకృత్వా తేయాన్తిపరమాం
గతిమ్ । నకర్మణానప్రజయాధనేనత్యాగేనైకేఅమృతత్వమానశుః। స్వై
రంస్వైరవిహరణంతత్సంసరణమ్ । సామ్బరావా దిగమ్బరావా । నతే
షాంధర్మాధర్మౌ । నమేధ్యామేధ్యౌ । సదాసాంగ్రహణ్యేష్ట్యాశ్వమేధా
న్తస్తర్యాగంయజతే । సమహామఖో మహాయోగః । కృత్స్నమేత
చ్చిత్రం కర్మ । స్వైరంనవిగాయేత్ । తన్మహావ్రతమ్ । నసమూఢవల్లి
ప్యతే । యథారవిస్సర్వరసాన్ప్రభుఙ్క్తే హుతాశనశ్చాపిహిసర్వభక్షః।

తద్వదేవయోగీ విషయాన్ప్రతిభుఞ్జన్ । నలిప్యతే పుణ్యపాపైశ్చ శుద్ధః ।
ఆపూర్యమాణమచలప్రతిష్ఠగ్ం సముద్రమాపఃప్రవిశన్తియద్వత్ । తద్వ
త్కామాయం ప్రవిశంతిసర్వే సశాన్తిమాప్నోతి నకామకామీ । ననిరో
ధోనచోత్పత్తిర్నబద్ధోనచసాధకః । నముముక్షుర్నవైముక్తఇత్యేషాపర
మార్థతా । ఐహికాముష్మికవ్రాతసిద్ధ్యైముక్తేశ్చసిద్ధయే । బహుకృత్యం
పురాస్యాన్మేతత్సర్వమధునాకృతమ్ । తదేవకృతకృత్యత్వం ప్రతియోగి
పురస్సరం । దుఃఖినోఽజ్ఞాస్సంసరన్తుకామంపుత్రాద్యపేక్షయా । పర
మానన్దపూర్ణోహగ్ంసగ్ంసరామికిమిచ్ఛయా । అనుతిష్ఠన్తుకర్మాణిపరలో
కయియాసవః । సర్వలోకాత్మకఃకస్మాదనుతిష్ఠామి కిం కథమ్ । వ్యాచ
క్షతాం తేశాస్త్రాణివేదానధ్యాపయంతువా । యేఽత్రాధికారిణో మేతు
నాధికారోఽక్రియత్వతః । నిద్రాభిక్షేస్నానశౌచేనేచ్ఛామినకరోమిచ ।
ద్రష్టారశ్చేత్కల్పయన్తుకింమేస్యాదన్యకల్పనాత్ । గుఞ్జాపుఞ్జాదిదహ్యే
తనాన్యారోపితవహ్నినా । నాన్యారోపితసంసారధర్మానేవమహంభజే ।
శృణ్వన్త్వజ్ఞాతతత్త్వాస్తేజానన్కస్మాచ్ఛృణోమ్యహం । మన్యన్తాం సం
శయాపన్నానమన్యేహమసంశయః । విపర్యస్తోనిదిధ్యాసేత్కింధ్యానమవి
పర్యయే । దేహాత్మత్వవిపర్యాసంనకదాచిద్భజామ్యహం । అహంమను
ష్యఇత్యాదివ్యవహారోఽపివాప్యముం । విపర్యాసంచిరాభ్యస్తవాసనా
తోఽవకల్పతే । ఆరబ్ధకర్మణిక్షీణేవ్యవహారోనివర్తతే । కర్మక్షయేత్వసా
నైవశామ్యేద్ధ్యానసహస్రతః । విరళత్వంవ్యవహృతేరిష్టంచేద్ధ్యానమస్తు
తే । బాధికర్మవ్యవహృతింపశ్యన్ధ్యాయామ్యహంకుతః । విక్షేపోనా
స్తియస్మాన్మేనసమాధిస్తతోమమ । విక్షేపోవాసమాధిర్వామనసస్స్యా
ద్వికారిణః । నిత్యానుభవరూపస్యకోమేఽత్రానుభవఃపృథక్ । కృతంకృ
త్యంప్రాపణీయం ప్రాప్తమిత్యేవనిత్యశః । వ్యవహారోలౌకికోవాశాస్త్రీ
యోవాన్యథాపివా । మమాకర్తురలేపస్య యథారబ్ధంప్రవర్తతాం ।అథ
వాకృతకృత్యోఽపిలోకానుగ్రహకామ్యయా । శాస్త్రీయేణైవమార్గేణ
వర్తేఽహంమమకాక్షతిః । దేవార్చనస్నానశౌచభిక్షాదౌ వర్తతాంవ

పుః । తారంజపతువా కర్తవ్య త్పఠత్వామ్నాయమస్తకమ్ । విష్ణుం ధ్యాయతుధీర్యద్వాబ్రహ్మానన్దేవిలీయతాం । సాక్ష్యహంకించి దప్యత్ర నకుర్వే నాపికారయే । కృతకృత్యతయాతృప్తఃప్రాప్తప్రాప్యతయాపునః । తృప్యన్నేవంస్వమనసామన్యతేఽసౌనిరన్తరం । ధన్యోఽహం ధన్యోఽహంనిత్యంస్వాత్మానమఞ్జసావేద్మి । ధన్యోఽహంధన్యోఽహం బ్రహ్మానన్దోవిభాతిమేస్పష్టం । ధన్యోఽహంధన్యోఽహం దుఃఖంసాంసారికం నవీక్షేఽద్య । ధన్యోఽహంధన్యోఽహంస్వస్యాజ్ఞానంపలాయితంక్వాపి । ధన్యోఽహంధన్యోఽహంకర్తవ్యంమేనవిద్యతేకించిత్ । ధన్యోఽహంధన్యోఽహంప్రాప్తవ్యం సర్వమత్రసమ్పన్నం । ధన్యోఽహంధన్యోఽహంతృప్తేర్మేకోపమాభవేల్లోకే । ధన్యోఽహంధన్యోఽహంధన్యోధన్యః పునఃపునర్ధన్యః । అహోపుణ్యమహోపుణ్యం ఫలితంఫలితం దృఢం । అస్యపుణ్యస్య సంపత్తేరహోవయమహోవయం । అహోజ్ఞానమహోజ్ఞాన మహోసుఖమహోసుఖం । అహోశాస్త్రమహోశాస్త్రమహోగురురహోగురురితి । యఇదమధీతేసోఽపి కృతకృత్యోభవతి । సురాపానాత్పూతోభవతి । స్వర్ణస్తేయాత్పూతోభవతి । బ్రహ్మహత్యాత్పూతోభవతి । కృత్యాకృత్యాత్పూతోభవతి । ఏవం విదిత్వా స్వేచ్ఛాచారపరోభూయాదోం సత్యమిత్యుపనిషత్ ॥

॥సహనావవత్వితిశాన్తిః॥

ఇత్యవధూతోపనిషత్సమాప్తా॥ ౭౯॥

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీత్రిపురాతాపిన్యుపనిషత్-౮౦.

భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

హరిఃఓం ॥ అథైతస్మిన్నంతరేభగవాన్ప్రజాపత్యం వైష్ణవంవిలయకారణం రూపమాశ్రిత్య త్రిపురాభిధాభగవతీత్యేవమాదిశక్త్యాభూ

ర్భువస్స్వస్త్రీణి స్వర్గభూపాతాళానిహర మాయాత్మకేన హ్రీంకారేణ
హృల్లేఖాఖ్యా భగవతీ త్రిమాత్రావసానేనిలమేవిలయే ధామ్ని మహసా
ఘోరేణవ్యాప్నోతి సైవేయం భగవతీత్రిపురేతివ్యాపత్యతే। తత్సవితుర్వ
రేణ్యం। భర్గోదేవస్యధీమహి। ధియోయోనఃప్రచోదయాత్। ప
రోరజసే సావదోం। జాతవేదసే సునవామ సోమమరాతీ యతో నిదహాతి
వేదః। సనఃపర్షదతి దుర్గాణి విశ్వానావేవసిన్ధుం దురితాత్యగ్నిః। త్ర్యం
బకం యజామహే సుగన్ధిం పుష్టివర్ధనం। ఉర్వారుకమివబన్ధనాన్మృత్యో
ర్ముక్షీయమామృతాత్। శశాతురీపరమావిద్యాత్రయీమయీసాష్టాఙ్గా
త్రిపురాపరమేశ్వరీ। ఆద్యానిచత్వారిపదాని పరబ్రహ్మవికాసీని। ద్వితీ
యానిశక్త్యాఖ్యాని। తృతీయానిశైవాని। తత్రలోకావేదాశ్శాస్త్రాణిపు
రాణాని ధర్మాణివైద్యకతిసకాని। జ్యోతీగ్ష్యపి శివశక్తియోగాదిత్యేవం
ఘటనావ్యాపత్యతే। అథైతస్యపరంగహ్వరం వ్యాఖ్యాస్యామో మహా
మనుసముద్భవం తదితిబ్రహ్మశాశ్వతం పరోభగవాన్నిలక్షణోనిరఞ్జ
నోనిరుపాధిరాధిరహితో దేవఉక్తిలతేవశ్యతి వికాసతే చైతన్యభావం
కామయతఇతి సఏకోదేవశ్శివరూపీ దృశ్యత్వేన వికాసతే యతిషుయజ్ఞే
షుయోగిషుకామయతే। కామఞ్జాయతేనిరంజనోఽకామత్వేన జృం
భతే అకచటతపయశాః సృజతే తస్మాదీశ్వరఃకామోభిధీయతే తత్పరి
భాషయా కామఃక కారం వ్యాప్నోతి కామఏవేదం తత్తదితి కకారోగృ
హ్యతే తస్మాత్తత్పదార్థ ఇతి యఏవం వేద। సవితుర్వరేణ్యమితి షూఙ్
ప్రాణిప్రసవే సవితా ప్రాణినస్సూతే ప్రసూతే శక్తిస్సూతే త్రిపురాశ
క్తిరాద్యేయం త్రిపురా పరమేశ్వరీ మహాకుండలినీదేవీజాతవేద సమండ
లం మోహీతే సర్వంవ్యాప్యతే త్రికోణశక్తిరేకారేణ మహాభాగేన ప్ర
సూతే తస్మాదేకారఏవ గృహ్యతే వరేణ్యగ్ శ్రేష్ఠం భజనీయమతురంన
మస్కార్యం తస్మాద్వరేణ్యమేకాక్షరం గృహ్యతఇతి యఏవం వేద। భ
ర్గోదేవస్యధీమహీత్యేవం వ్యాఖ్యాస్యామో ధకారో ధారణాదిమైవ
ధార్యతే భగవాన్ పరమేశ్వరోభర్గోదేవోమద్ధ్యవర్తితురీయ మక్షర

గ్ం సాత్యౌత్తురీయగ్ం సర్వగ్ం సర్వాన్తరభూతం తురీయాక్షరమీకారం
పదానాం మధ్యవర్తిత్వేవం వ్యాఖ్యాతం భర్గోరూపం వ్యాచష్టే। తస్మా
ద్భర్గో దేవస్య ధీమహీత్యేవమీకారాక్షరం గృహ్యతే।
మహిత్వస్య వ్యాఖ్యానం మహత్త్వం జడత్వం కాఠిన్యం విద్యతే యస్మిన్నక్ష
రేణ స్మహిలకారస్య పరంధామ కాఠిన్యార్థగ్ం ససాగరగ్ం సపర్వతగ్ం ససప్త
ద్వీపగ్ం సకాననముజ్జ్వలద్రూపం మణ్డలమేవోక్తం లకారేణ పృథ్వీదేవీను
హిత్యనేన వ్యాచష్టే ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ పరమాత్మా సదా
శివ ఆదిభూతస్య పరః స్థాణుభూతేన లకారేణ జ్యోతిర్లిఙ్గమాత్మానం ధియో
బుద్ధయః పరేవస్తు నిధ్యానేచ్ఛారహితే నిర్వికల్పకే ప్రచోదయాత్ప్రేర
యేదిత్యుచ్చారరహితం చైతన్యైవ చిన్తయిత్వా భావయేదితి। పరోరజసి
సావదోమితి తదవసానే పరంజ్యోతిరమలగ్ం హృదిదైవతం చైతన్యజ్యోతి
ర్గ్గ్ం హృదయాగారవాసినీ హృల్లేఖేత్యాదినా స్పష్టం వాగ్భవకూటం ప
ఞ్చాక్షరం పఞ్చభూతజనకం పఞ్చకలామయం వ్యాపత్యేత ఇతి య ఏవం
వేద। అథ తు పరం కామకళాభూతం కామకూటమాహ తత్సవితుర్వరే
ణ్యమిత్యాదినా త్రిగ్ంశదక్షరీం పఠిత్వా తదితి పరమాత్మా సదాశివోఽక్ష
రం విమలం నిరుపాధితాదాత్మ్యప్రతిపాదనేన మకారాక్షరం శివరూపం ని
రక్షరమక్షరం వ్యాఖ్యాతమితి। తత్పరాగవ్యావృత్తిమాదాయ శక్తిం దర్శ
యతి తత్సవితురితిపూర్వేణాధ్వనా సూర్యాధశ్చన్ద్రికాం వ్యాలిఖ్య మూ
లాదిబ్రహ్మరన్ధ్రగ్ం సాక్షరమద్వితీయమాచష్ట ఇత్యాహ భగవన్తం
దేవగ్ం శివశక్త్యాత్మకమేవోదితం। శివోఽయం పరమం దేవగ్ం శక్తిరేషా తు
జీవజా। సూర్యాచన్ద్రమసోర్యోగాద్ధగ్ంసస్తత్పదముచ్యతే। తస్మాజ్జ్వ
ల్యతే కామః కామాత్మా నః పరశ్శివః। కార్ణోఽయం కామదేవోఽయం వరే
ణ్యం భర్గ ఉచ్యతే। తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవః క్షీరగ్ం సేచనీయమక్షర
గ్ం సమధుమన్మక్షరం పరమాత్మజీవాత్మనోర్యోగాత్తదితి స్పష్టమక్షరం
తృతీయగ్ం హ ఇతి తదేవ సదాశివ ఏవ నిష్కల్మష ఆద్యో దేవోఽన్త్యమక్ష
రం వ్యాక్రియతే। వరం మంపదం ధీతిధారణం విద్యతే జడత్వధారణం మహీ

త్రిలకారశ్చివాథస్తాత్తులకారార్ధ స్స్పష్టమన్త్యమతురం పరమంచైతన్యంధి
యోయోనస్ప్రచోదయాత్పరోరజసే సావదోమిత్యేవంకూటం కావక
లాలయగ్ పడఘ్నాపరివర్తకోా వైష్ణవంపరంధామేతి భగవాంస్త్ర్యతస్మా
ద్యేవంవేద। అథైతస్మాదపరంతృతీయగ్ శక్తికూటం ప్రతిపద్యతేత్సా
త్రింశదక్షర్యాగాయత్ర్యాస్త్రి తత్సవితుర్వరేణ్యం తస్మాదాత్మనఆకాశ
ఆకాశాద్వాయు స్స్ఫురతె తదధీనంవరేణ్యగ్ సముదీర్యమానగ్ సమ
ర్యాయోగ్యోజీవాత్మ పరమాత్మసముద్భవస్తం ప్రకాశశక్తిరూపంజీవా
క్షరగ్ స్పష్టం ... పద్యతె భర్గోదేవస్య ధీత్యనేనా ధారరూపశివా...
రంగణ్యతె మహీత్యాదినా...శేషంకామ్యగ్ రమణీయం...కామ్య
రమణీయగ్ శక్తికూటగ్ సృష్టిక్రమిత్యేవంపఞ్చదశాక్షరంత్రైపురం *
యోఽధీతే ససర్వా...నవాప్నోతి ససర్వాన్భోగానవాప్నోతి స
ర్వాన్లోకాఞ్జయతి ససర్వా...యతిస...త్వం ప్రాప్నోతి స
వైష్ణవంధామాభిత్వాపరం బ్రహ్మ ప్రాప్నోతి యఏవం వేద। ఇత్యేతాం
విద్యామధిధామైతస్యాశ్శక్తికూటగ్ శక్తి...యం లోపాముద్రేయం...
తీయేధామ...పూర్వేద్వైవమను నాతిస్తుహీనాశక్తి భూతప్రా...
ముని నాధిష్ఠితా తృతీయధామ నిపూర్వస్యా పవవిద్యాయాయతా...
కూటం తేనైవమానవేంచాష్టి౫౦ కాదేవీంవిద్యామాచక్షతె మని...
వంవాగ్భవం తదూర్ధ్వకామకి కామయగ్ శక్త్యర్థం శాక్తమిమానవి
విద్యాచతుర్థధామని శివశక్త్యాఖ్యంవాగ్భవం తదేవాథ శివశక్త్యాఖ్యం
మన్యతృతీయం చేయం చాష్టి౫విద్యా పఞ్చమేధామని ...
చాష్టి౫కామాథశ్చివాద్యకామా సైవకాదేవీపష్ఠేధామని వ్యాచక్షతే
యఏవం వేద। హిత్వైకారంతురీయస్వగగ్ సర్వాదౌ సూర్యాచస్య
సేనకామేశ్వర్యైవాగస్త్యసంజ్ఞానస్తమేధామని తృతీయమేతస్యా
వపూర్వోక్తాయాశ్చ కామాగ్యంద్విధాధనకం మదనకళాద్యగ్ శక్తిబీజ
వాగ్భవాద్యన్తయోరథాణవ శిరస్కంకృత్వా నన్దివిద్యేయ మష్టమేధ

* పంచదశాక్షరంత్రైపురం। కఏ ఈలహ్రీం। హసకహలహ్రీం। సకలహ్రీం।

మనివాగ్భవమాగస్త్యం వాగర్థకళామయం కామకళాభిధం సకలమా
యాశక్తిప్రభాకరీవిద్యేయం నవమేధామని పునరాగస్త్యవాగ్భవగ్శక్తి
మన్మథ శివశక్తిమన్మథోర్వీమాయా కామకళాలయం చన్ద్రసూర్యా
గ్నిమార్గఘటితహిమాలయంతృతీయగ్షణ్ముఖీయంవిద్యా దశమేధామని
విద్యాప్రకాశితయా భూయ ఏవాగస్త్యవిద్యాంపఠిత్వా భూయ ఏవేమా
మన్త్య మాయాం పరమశివవిద్యేయ మేకాదశేధామని భూయ ఏవాగ
స్త్యంపఠిత్వా ఏతస్యాపి వాగ్భవం యద్గగనజం కామకళాలయన్తత్స
హజం కృత్వా లోపాముద్రాయాశ్శక్తి కూటరాజంపఠిత్వా వైష్ణవీవి
ద్యా ద్వాదశేధామని వ్యాచష్ట ఇత్యేవం వేద। తాన్హోవాచ
భగవాన్సర్వే యూయగ్ శ్రుత్వాపూర్వాం కామాఖ్యాం తురీయరూ
పాం తురీయాతీతాగ్ సర్వోత్కటాగ్ సర్వమన్త్రాసనగతాం పీఠోప
పీఠదేవతా పరివృతాగ్ సకలకలావ్యాపినీం దేవతాగ్ సామోదాగ్స
పరాగాగ్ సహృదయాగ్ సాక్షతాగ్ సకళాగ్సేన్ద్రియాగ్ సదోది
తాంపరాంవిద్యాగ్ సృష్టింకృత్వాహృదయేనిధాయ విజ్ఞాయానలయంగ
మయిత్వాత్రికూటాం త్రిపురాంపరమాంమాయాగ్ శ్రేష్ఠాం పరమాం
వైష్ణవీగ సన్నిధాయ హృదయకమలకర్ణికాయాంపరాంభగవతీం లక్ష్మీం
మాయాగ్సదోదితాం మహావశ్యకరీం మదనోన్మాదన కారిణీం ధను
ర్బాణధారిణీంవాగ్విజృమ్భిణీం చన్ద్రమణ్డలమధ్యవర్తినీం చన్ద్రకళాగ్
సప్తదశీంమహానిత్యోపస్థితాం పాశాంకుశమనోజ్ఞపాణిపల్లవాగ్సము
ద్యదర్కనిభాంత్రినేత్రాం విచిన్త్య దేవీంమహాలక్ష్మీగ్సర్వలక్ష్మీమయీ
గ్ సర్వలక్షణసమ్పన్నాగ్ హృదయే చైతన్యరూపిణీం నిరంజనాంత్రికూ
టాఖ్యాగ్స్మితముఖీం మహామాయాగ్ సర్వసుఖదాం మహాకుణ్డలినీం
త్రిపీఠమధ్యవర్తినీమకథాది శ్రీపీఠేపరాంభైరవీంచిత్కళాం మహాత్రిపు
రాందేవీంధ్యాయేన్మహాధ్యాన యోగేనైష ఏవం వేదేత్యు పనిషత్ ॥ ॥ ఇతిత్రిపురాతపనీ ప్రథమోపనిషత్ ॥

ఓమ్ ॥ అథాతో జాతవేదసే సునవామ సోమమిత్యాది పఠిత్వా త్రైపురీవ్యక్తిర్లక్ష్యతే జాతవేదస ఇత్యేకర్చ సూక్తస్యార్థ్య మధ్యమావసానేషు తత్రత్రస్థానేషు పలీనం బీజసాగరరూపం వ్యాచష్టే త్వగృ్యపయు ఊచుస్త్రాః హ్యూవాచ భగవాన్ జాతవేదసే సునవామ సోమం తదన్త్య మవాణీం విలోమేన పఠిత్వా ప్రథమస్యాద్యం తదేవదీర్ఘం ద్వితీయస్యాద్య గ్ సునవామ సోమమిత్యనేన కాళం వామగ్ శ్రేష్ఠగ్ సోమం మహోసౌభాగ్యమాచష్టే సపర్వ సన్ప్రవృత్తిభూతం ప్రథమం నివృత్తికారణం ద్వితీయగ్ స్థితికారణం తృతీయగ్ సర్గకారణమిత్యనేన కరశుద్ధిం కృత్వా త్రిపురావిద్యాగ్ స్పష్టీకృత్వా జాతవేదసే సునవామ సోమమిత్యాది పఠిత్వా మహావిద్యేశ్వరీవిద్యామాచష్టే త్రిపురేశ్వరీం జాతవేదస ఇతి జాతే ఆద్యాతః రేమాతృకాయాశ్శిరసి బైన్దవమమృతరూపిణీం కుణ్డలినీం త్రికోణరూపిణీ ఙ్చేతి వాక్యార్థపవం ప్రథమస్యాద్యం వాగ్భవం ద్వితీయం కామకళాలయం జాత ఇత్యనేన పరమాత్మనో జృమ్భణం జాత ఇత్యాది నా పరమాత్మా శివ ఉచ్యతే జాతమాత్రేణ కామీ కామయతే కామమిత్యాదినా పూర్ణం వ్యాచష్టే తదేవ సునవామ గోత్రా రూఢం మధ్యవర్తినా ఽన్యూనమధ్యేవార్ణేన మన్త్రాగ్నిగ్నా స్పష్టీకృత్వా గోత్రే తేనామ గోత్రాయామిత్యాది నాస్పష్టం కామకళా లయగ్ శేషం వామ మిత్యాదినా పూర్వేణాధ్వా పద్యేయగ్ సర్వరక్షాకరీత్యాచష్టే । ఏవమేతేన ద్యాం త్రిపురేశీగ్ స్పష్టీకృత్వా జాతవేదస ఇత్యాదినా జాతో దేవ ఏక ఈశ్వర స్వపర మోజ్యోతిర్మన్త్రీతో వేతి తురీయం వరందత్వా బిన్దుపూర్ణ జ్యోతిస్థానం కృత్వా ప్రథమస్యాద్యం ద్వితీయఞ్చ తృతీయఞ్చ సర్వరక్షాకరీ సమ్బద్ధం కృత్వా విద్యామాత్మాసన రూపిణీగ్ స్పష్టీకృత్వా జాతవేదసే సునవామ సోమ మితి పఠిత్వా గతాకరీ విద్యాగ్ స్మృత్వా ఽద్యన్త మోఘా మోన్మశ్శక్తి శివరూపిణీం విద్యోమ్యస ఇతి శక్త్యాత్మకం వర్ణగ్ సోమ మితి శైవాత్మకం ధామ జానీయాద్యో జానీతే స సుభగో భవత్యేవ మే

తాంచక్రాసనగతాం త్రిపురవాసినీం విద్యాం సృష్టీకృత్వా జాతవేదసే సునవామసోమమితి పఠిత్వా త్రిపురేశ్వరీవిద్యాం సదోదితాం శివశక్త్యాత్మికామావేదితాం జాతవేదాశ్శివ ఇతి సేశక్త్యాత్మోఽక్షరమితి శివాది శక్త్యన్తరాళభూతాం త్రికూటాదిచారిణీం సూర్యాచన్ద్రౌ మసాకంము స్త్రాసనగతాం త్రిపురాం మహాలక్ష్మీం సదోదితాం సృష్టీకృత్వా జాతవేదసేసునవామసోమమిత్యాదిపఠిత్వా పూర్ణాం సదాత్మాసనరూపాం విద్యాం స్మృత్వా వేదఇత్యాదినా విశ్వామహాసన్త్రోదయమైన్దవ ముపరివిన్యస్యసిద్ధాసనస్థాం త్రిపురాంమాలినీవిద్యాం సృష్టీకృత్వా జాతవేదసేసునవామసోమమిత్యాదిపఠిత్వా త్రిపురాం సున్దరీం త్రిత్వాకతే అక్షరేవిచిత్ర్యమూర్తిభూతాం మూర్తిరూపిణీం సర్వవిద్యేశ్వరీం త్రిపురాంవిద్యాం సృష్టీకృత్వా జాతవేదస ఇత్యాదిపఠిత్వా త్రిపురాంలక్ష్మీం త్రిత్వాఽగ్నిందినమహాసైవేయమగ్న్యైనసే జ్వలతీతివిచిత్ర్యత్రజ్యోతిష మీశ్వరీం త్రిపురామ్బాం విద్యాం సృష్టీకుర్యాదేవమేతేన సనకపదపదతిష్ఠాణీం శ్వేతాంగది పరప్రకాశినీ ప్రత్యగ్భూతా కార్యా విద్యేయమాహ్వానకర్మణి సర్వతోధీకేతీవ్యాచక్షతే । ఏవమేతద్విద్యాష్టకం మహామాయాదేవ్యాస్తోత్రం వ్యాచక్షతే ॥ దేవాహ వై భగవన్తమబ్రువన్మహాచక్రనాయకం నో బ్రూహీతి సార్వకామికం సర్వారాధ్యం సర్వరూపం విశ్వతోముఖం మోక్షద్వారం యద్యోగినఉపవిశ్య పరంబ్రహ్మభిత్వా నిర్వాణముపవిశన్తీతి । తాన్హోవాచ భగవాన్ శ్రీచక్రం వ్యాఖ్యాస్యామ ఇతి । త్రికోణంన్యస్త్రంకృత్వా తదన్తర్మధ్యవర్తిమాన యష్టిరేఖామాకృష్యపిశాలం నీత్వాగ్రతో యోనిం కృత్వా పూర్వయోన్యగ్ర యూపిణీం మానయష్టిం కృత్వా తాం సర్వోర్ధ్వాం నీత్వా యోనిం కృత్వా ఉద్యంత్రికోణంచక్రం భవతి ద్వితీయమన్తరాళం భవతి తృతీయమష్టయోన్యఙ్కితం భవతి । అథాష్టారచక్రాద్యన్తపదికోణాగ్రతో రేఖాం నీత్వా పాద్యాద్యాకర్షణబద్ధరేఖాం నీత్వా త్యేవ మధోర్ధ్వ సమ్పుటయోన్యఙ్కితం కృత్వా కవాల్యఊర్ధ్వగరేఖా చతుష్టయం కృత్వా యథాక్రమేణ మానయ

ష్టిద్వయేనదశయోన్యఙ్కితం చక్రంభవతి । అనేనైవప్రకారేణ పునర్దశారచక్రంభవతి । మధ్యత్రికోణాగ్ర చతుష్టయాద్రేఖా చరాగ్రకోణేషు సంయోజ్యతద్దశారాంశతోనీతాం మానయష్టిరేఖాం యోజయిత్వాచతుర్దశారంచక్రంభవతి । తతోఽష్టపత్రసంవృతంచక్రంభవతి । షోడశపత్రసంవృతంచక్రంభవతి । పార్థివచక్రంచతుర్ద్వారంభవతి ।ఏవగ్ం సృష్టియోగేనచక్రంవ్యాఖ్యాతం । నవాత్మకంచక్రం ప్రాతిలోమ్యేనవావచ్మి । ప్రథమంచక్రంత్రైలోక్యమోహనంభవతి । సాణిమాద్యష్టకంభవతి । సమాత్రష్టకంభవతి ససర్వసంక్షోభిణ్యాది దశకంభవతి త్రిపురయాధిష్ఠితంభవతి ససర్వసంక్షోభిణీముద్రయాజుష్టం భవతి । ద్వితీయగ్ం సర్వాశాపరిపూరకంచక్రంభవతి స కామాద్యాకర్షిణీ షోడశకంభవతి సగుప్తంభవతి త్రిపురేశ్వర్యధిష్ఠితంభవతి సర్వవిద్రావిణీముద్రయాజుష్టంభవతి । తృతీయగ్ం సర్వసంక్షోభణం చక్రంభవతి సానఙ్గకుసుమాద్యష్టకంభవతి సగుప్తతరంభవతి త్రిపురసున్దర్యధిష్ఠితంభవతి సర్వాకర్షిణీ ముద్రయాజుష్టంభవతి । తురీయగ్ం సర్వసౌభాగ్యదాయక చక్రంభవతి ససర్వసంక్షోభిణ్యాదిద్విసప్తకంభవతి ససమ్ప్రదాయంభవతి త్రిపురవాసిన్యధిష్ఠితంభవతి ససర్వవశంకరీముద్రయా జుష్టంభవతి । తురీయాన్తగ్ం సర్వార్థసాధకంచక్రంభవతి ససర్వసిద్ధిప్రదాదిదశకంభవతి సకులకౌళంభవతి త్రిపురామహాలక్ష్మ్యధిష్ఠితంభవతి మహోన్మాదినీముద్రయాజుష్టంభవతి । షష్ఠగ్ం సర్వరక్షాకరంచక్రంభవతి ససర్వజ్ఞత్వాది దశకంభవతి సనిగర్భంభవతి త్రిపురమాలిన్యధిష్ఠితంభవతి మహాఙ్కుశముద్రయా జుష్టంభవతి । సప్తమగ్ం సర్వరోగహరంచక్రంభవతి సవశిన్యాద్యష్టకం భవతి సరహస్యంభవతి త్రిపురసిద్ధయాధిష్ఠితంభవతి ఖేచరీముద్రయా జుష్టంభవతి । అష్టమగ్ం సర్వసిద్ధిప్రదంచక్రంభవతి సాయుధచతుష్టయ భవతి సపరాపరరహస్యంభవతి త్రిపురామ్బయాధిష్ఠితంభవతి బీజముద్రయాజుష్టంభవతి । నవమంచక్రనాయకగ్ం సర్వానన్దమయం చక్రంభవతి సకామేశ్వర్యాదిత్రికంభవతి సాతిరహస్యంభవతి మహాత్రిపురసున్దర్యాఽధిష్ఠితం

భవతి యోనిముద్రయాఽభీష్టం భవతి । స జాత్వా మన్త్రైర్వై సర్వాణి భద్రాగ్ం
సి చక్రాణి । తదేవ చక్రగ్ం శ్రీచక్రం । తస్య నాభ్యామగ్నిమణ్డలే సూర్యాచ
న్ద్రమసౌ తత్రోంకారపీఠం పూజయిత్వా తత్రాక్షరం బిన్దురూపం తదన్త
ర్గతం వ్యోమరూపిణీం విద్యాం పరమాగ్ం స్మృత్వా మహాత్రిపురసున్దరీమా
వాహ్య । క్షీరేణ స్నాపితే దేవి చన్దనేన విలేపితే । బిల్వపత్రార్చితే మాత
స్త్వామహం శరణం గతః । ఇత్యేకయర్చా ప్రార్థ్య మాయాలక్ష్మీమన్త్రేణ పూ
జయేదితి భగవానబ్రవీదేతైర్మన్త్రైర్యో భగవతీం యజేత్ తతో దేవీ ప్రీతా భ
వతి స్వాత్మానం దర్శయతి తస్మాద్య ఏతైర్మన్త్రైర్యజతి స బ్రహ్మ పశ్యతి
స సర్వం పశ్యతి సోఽమృతత్వం చ గచ్ఛతి య ఏవం వేదేతి మహోప
నిషత్ ॥ ॥ ఇతి త్రిపురాతపనోపనిషత్సు ద్వితీయోపనిషత్ ॥

ఓమ్ ॥ దేవా హ వై ముద్రాః సృజేయమితి భగవన్తమబ్రువన్
స్తాన్ హోవాచ భగవానవనీకృతజానుమండలం విస్తీర్య పద్మాసనం కృ
త్వా ముద్రాః సృజతేతి । య సర్వానాకర్షయతి యోగయోని ముద్రామ
ధీతే స సర్వం వేత్తి స సర్వఫలమశ్నుతే య సర్వాన్ క్షోభయతి స విద్వేషిణ
గ్ంస్తమ్భయతి । మధ్యమే అనామికోపరి విన్యస్య కనిష్ఠికాంగుష్ఠతో ధీతే ము
క్తయోస్తర్జన్యోర్దణ్డవదధస్తా ద్దేవం పిధా ప్రథమా సమ్పద్యతే । సైవ
మిళితమధ్యమా ద్వితీయా । తృతీయాఙ్కుశాకృతిరితి । ప్రాతిలోమ్యే
న పాణీ సంఘర్షయిత్వాఽఙ్గుష్ఠౌ సాగ్రిమాసమాధాయ తురీయా । పర
స్పరం కనీయసీకం మధ్యమాబద్ధా అనామికే దణ్డిన్యౌ తర్జన్యావాలిఙ్గ్యాప
ష్టభ్య మధ్యమా నఖమిలితాఙ్గుష్ఠౌ పఞ్చమీ । సైవాగ్రేఙ్కుశాకృతిష్షష్ఠీ ।
దక్షిణశయే వామబాహుం కృత్వా నోన్నామికే కనీ
యసీ మధ్యగతే మధ్యమే తర్జన్యాక్రాన్తే సరళాస్వఙ్గుష్ఠాఖేచరీ సప్తమీ ।
పరోస్వర్ధే సర్వపద్ హృతి స్వమధ్యమానామికాన్తరే కనీయసీ పార్శ్వ
యోస్తర్జన్యావఙ్కుశాధ్య యుక్తాసాంగుష్ఠయోగతో ఽన్యోన్యస్యగ్ం సమ
ాఞ్జలిం కృత్వాష్టమీ । పరస్పర మధ్యమావృష్ఠ వర్తిన్యావనామికే తర్జ
న్యాక్రాన్తే సమే మధ్యమే ఆదాయాంగుష్ఠౌ మధ్యవర్తినౌ నవమీ ప్రతిపద్య

తదితి । సైవేయంకనీయసేనమేఅంతరితే అంగుష్ఠౌ సమావర్తరితౌ కృ
త్వా త్రిఖండా పద్యత ఇ పంచబాణాన్వపఞ్చాద్యాముద్రాస్సవిష్టాః । క్రో
మఙ్కుః శాహాసఖఃప్రేం ఖేచరీ హసౌః బీజాఖ్యమీ వాఙ్భవాద్యానవమీఙ్క
శమీచ సమ్పద్యత ఇతి యఏవం వేద । అథాతస్కామకళాభూగం చక్రం
వ్యాఖ్యాస్యామో హ్రీంక్లీం ఐంబ్లూం సౌః ఏతే పఞ్చకామాః స్సర్వ
చక్రం వ్యాప్యవర్తంతే మధ్యమం కామం సర్వావసానే సమ్పుటీకృత్య
బ్లూంకారేణసమ్పుటం వ్యాప్తం కృత్వా ద్వితీయేన మధ్యవర్తినా సా
ధ్యం బద్ధ్వా భూర్జపత్రేయజతి తచ్చక్రం యో వేత్తి సపర్వం వేత్తి స సర్వాల్లో
కాన్నాకర్షయతి । ససర్వాన్ స్తంభయతి నీరీ యుక్తం చక్రం
శత్రూన్మారయతి గతీన్ స్తమ్భయతి లాక్షాయుక్తం కృత్వా సకలలోకం వ
శీకరోతి నవలక్షజపం కృత్వా సహస్రత్వం ప్రాప్నోతి మాతృకయా వేష్టితం
కృత్వా విజయీభవతి । భగాకారకుండలం కృత్వాగ్నిమాధాయహోమా
న్యోషితో వశీకరోతి। పురుషేహుత్వా వస్త్రేహుత్వా శ్రియమతులాం
ప్రాప్నోతి చతురశ్రేహుత్వా వృష్టిర్భవతి । త్రికోణేహుత్వా శత్రూన్
మారయతి గతీన్ స్తమ్భయతి। పుష్పాణిహుత్వా విజయీభవతి । మహో
రస్సైహుత్వా పరమానన్దనిర్భరో భవతి । మహోరసా వై పద్రసాః । గణా
నాం త్వాగణపతిగ్ం హవామహే కవింకవీనాముపమశ్రవస్తమం। జ్యేష్ఠరా
జం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆనశ్శృణ్వన్నూతిభిస్సీదసాదనం ఇత్యేవమా
ద్యమక్షరం తదన్త్యబిన్దుపూర్ణమిత్యనేనాష్టగ్ంస్పృశతి।గంగణేశాయనమ
ఇతి గణేశం నమస్కృత్య। ఓం నమో భగవతే భస్మాంగరాగాయోగ్రతేజ
సేహనహనదహదహపచపచమన్థమన్థ విధ్వగ్ంసయవిధ్వగ్ంసయహంభక్ష
సమూలమూలేవ్యంజనసిద్ధిం కుమకురుసముద్రం పూర్వప్రతిష్ఠితగ్ం శోష
య శోషయ స్తమ్భయ స్తమ్భయ పరమన్త్రీపరయన్త్రీపరతన్త్ర పరమూత
పరకటకపరచ్ఛేదన కరవిదారయవిదారయ ఛిన్ధిఛిన్ధి హ్రీం ఫట్ స్వాహా।
అనేనత్ర్యక్షరాధ్యక్షం పూజయేదితి । కుళకుమారీ పద్మే హి మంత్రకోటి సు
ధీమహి। తన్నః కాళిః ప్రచోదయాదితి కుమార్యర్చనం కృత్వా యోషై సా

తకో ఖిలిభతి సోఽమృతత్వఞ్చగచ్ఛతి సయశఆప్నోతి సపరమాయుష్యము
తనా పరంబ్రహ్మభిత్వాతిష్ఠతియఏవం వేదేత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఇతిత్రిపురాతపనోపనిషత్సుగ్రృతీయోపనిషత్

ఓమ్॥ దేవాహవైభగవన్తమబ్రువన్ దేవగాయత్రగ్ హృదయం
నోవ్యాఖ్యాతంత్రైపురగ్ సర్వోత్తమం జాతవేదససూక్తే నాఖ్యాతంన
స్త్రైపురాష్టకం। యదిష్ట్వాముచ్యతే యోగీజన్మసగ్ సారబన్ధనాత్। అ
థమృత్యుఞ్జయం నోబ్రూహీతి। ఏవంబ్రువతాగ్ సర్వేషాం దేవానాగ్
శ్రుత్వైవంవాక్యం। అథాత స్త్ర్యమ్బకేనానుష్టుభేన మృత్యుఞ్జయం ద
ర్శయతి। కస్మాత్త్ర్యమ్బకమితి త్రయాణాంపురాణామమ్బకగ్ స్వామి
నం తస్మాదుచ్యతేత్ర్యమ్బకమితి। అథకస్మాదుచ్యతే యజామహఇతి
యజామహే సేవామహేవస్తుమహేత్యక్షరద్వయేన కూటత్రైవాక్షరై
కేనమృత్యుఞ్జయమిత్యుచ్యతే దస్మాదుచ్యతే యజామహఇతి। అథకస్మా
దుచ్యతేసుగన్ధిమితి సర్వతోయశఆప్నోతి తస్మాదుచ్యతేసుగన్ధిమితి। అ
థకస్మాదుచ్యతేపుష్టివర్ధనమితియస్సర్వాన్లోకాన్సృజతియస్సర్వాన్లోకాగ్
స్తారయతి యస్సర్వాన్లోకాన్వ్యాప్నోతి తస్మాదుచ్యతే పుష్టివర్ధనమితి।
అథకస్మాదుచ్యతే ఉర్వారుకమివబన్ధనా న్మృత్యోర్ముక్షీయేతి సంలగ్న
త్వాదుర్వారుకమివమృత్యోస్సగ్ సారబన్ధనాత్సంలగ్నత్వా ద్బద్ధత్వా
న్ముక్షీభవతి ముక్తోభవతి। అథకస్మాదుచ్యతే మామృతాదితి అమృతత్వం
ప్రాప్నోత్యక్షరంప్రాప్నోతి నిత్యత్వంప్రాప్నోతి స్వయంరుద్రోభవతి।దే
వాహవైభగవన్తమూచుస్సగ్వం నోవ్యాఖ్యాతం। అథకైర్మన్త్రైస్తుతా
భగవతీస్వాత్మానందర్శయతి తాంత్సర్వాంస్త్రైపురాన్వైష్ణవాం శ్శైవా
న్గాణేశాన్నో బ్రూహీతి। సహోవాచ భగవాంస్త్ర్యమ్బకేనాను
ష్టుభేనమృత్యుఞ్జయముపాసయేత్। పూర్వోణాధ్యవావ్యాప్తమేకాక్షర
మితిస్మృతం। ఓంనమశ్శివాయేతియాజుర్మన్త్రోపాసకోరుద్రత్వంప్రా
ప్నోతి కల్యాణంప్రాప్నోతి యఏవంవేద। తద్విష్ణోఃపరమంపదం సదా

పశ్యన్తి సూరయః। దివీవ చక్షురాతతం। విష్ణోస్సర్వతోముఖస్య స్నేహో
యథా పలలపిణ్డమోతప్రోత మనువ్యాప్తం వ్యతిరిక్తం వ్యాప్నుత ఇతి వ్యా
ప్నువతో విష్ణోస్తత్పరమం పదం పరం వ్యోమేతి పర
మం పదం పశ్యన్తి వీక్షన్తే సూరయో బ్రహ్మాదయో దేవాస ఇతి సదా హృద
య ఆదధతే తస్మాద్విష్ణోస్స్వరూపం। వసతి తిష్ఠతి భూతేష్వితి వాసుదేవ
ఇతి। ఓం నమ ఇతి త్రీణ్యక్షరాణి। భగవత ఇతి చత్వారి। వాసుదేవాయే
తి పంచాక్షరాణి। ఏతద్వై వాసుదేవస్య ద్వాదశాక్షరమభ్యేతి సోపప్లవం
తరతి స సర్వమాయురేతి విన్దతే ప్రాజాపత్యగ్ం రాయస్పోషం గౌపత్య
ఞ్చ సమశ్నుతే ప్రత్యగానన్దం బ్రహ్మపురుషం ప్రణవస్వరూపమ్। అకార
ఉకారో మకార ఇతి తానేకధా సమభవత్తదోమితి। హగ్ం సశ్శుచిషద్వ
సురన్తరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్। నృషద్వరసదృతసద్వ్యో
మసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్। హగ్ం స ఇత్యేతన్మ
నోరతుర న్వితీయేన ప్రభాపుంజేన సారేణ ధృతగం జ్ఞాగో జా ఋతజా అద్రి
జా ఋతగ్ం సత్యప్రభాపుంజిన్యుపాసద్వ్యాప్తజ్ఞా శిశ్నక్తిఖిల పూర్వగ్ం
సారమధీయాన స్సర్వఫలం ప్నుతే సవ్యోమ్నిపరమే ధామని సారే నివసతి।
గణానాం త్వేతి త్రైష్టుభేన పూర్వేణ ధ్వానమనునైకాక్షేన గణాధిపమ
భ్యర్చ్య గణేశత్వం ప్రాప్నోతి। అథ గాయత్రీ సావిత్రీ సరస్వత్యజపా మా
తృకా ప్రోక్తా తయా సర్వమిదం వ్యాప్తం। ఐం వాగీశ్వరి విద్మహే క్లీం కామే
శ్వరి ధీమహి। సౌస్తన్నశ్శక్తిః ప్రచోదయాదితి। గాయత్రీ ప్రాతస్సావి
త్రీ మధ్యందినే సరస్వతీ సాయమితి। నిరంతరం జపా హగ్ం స ఇత్యేవం మా
తృకా పఞ్చాశద్వర్ణవిగ్రహేణా కారాదిక్షకారాన్తేన వ్యాప్తాని భువనాని
శాస్త్రాణి ఛన్దాగ్ంసీత్యేవం భగవతీ సర్వం వ్యాప్నోతీత్యేవ తస్యై వైన
మో నమః। ఇతి తాన్భగవానబ్రవీదేతైర్మంత్రైర్నిత్యం దేవీగ్ం స్తౌతి స స
ర్వం పశ్యతి సోఽమృతత్వఞ్చ గచ్ఛతి య ఏవం వేదేత్యుపనిషత్॥ ఇతి త్రి
పురాతపనోపనిషత్సు తురీయోపనిషత్।

ఓం ॥ దేవాహవై భగవన్తమబ్రువన్ స్వామిన్నః కథితగ్ స్ప
ష్టం క్రియాకాండగ్ సవిషయం త్రైపురమథపరమం నిర్విశేషం కథయస్వే
తి । తాన్ హోవాచ భగవాంస్తురీయయా మాయయాన్త్యయా నిర్ది
ష్టం పరం బ్రహ్మేతి పరమపురుషం చిద్రూపం పరమాత్మేతి చ । సశ్రోతా
మన్తా ద్రష్టాఽదేష్టా ఘోష్టా విజ్ఞాతా ప్రజ్ఞాతా సర్వేషాం
పురుషాణామన్తఃపురుషస్స ఆత్మా స విజ్ఞేయ ఇతి । న తత్ర లోకా లోకా న
తత్ర దేవా దేవాః పశవోఽపశవస్తాపసో న తాపసః పౌల్కసో న పౌల్కసో
విప్రా న విప్రాస్స ఇత్యేకమేవ పరం బ్రహ్మ విభ్రాజతే నిర్వాణం న తత్ర దే
వా ఋషయః పితర ఈశతే ప్రతిబుద్ధస్సర్వవిద్యేతి । తత్రైతే శ్లోకా భవ
న్తి । అతో నిర్విషయం నిత్యం మనః కార్యం ముముక్షుణా । యతో నిర్విష
యో నామ మనసో ముక్తిరిష్యతే । మనో హి ద్వివిధం ప్రోక్తం శుద్ధఞ్చాశుద్ధ
మేవ చ । అశుద్ధం కామసఙ్కల్పం శుద్ధం కామవివర్జితం । మన ఏవ మనుష్యా
ణాం కారణం బన్ధమోక్షయోః । బన్ధాయ విషయాసక్తిర్ముక్త్యై నిర్విషయం
మనః । నిరస్తవిషయాసఙ్గం సన్నిరుద్ధం మనో హృది । యదా యాత్యున్మనీ
భావస్తదా తత్పరమం పదమ్ । తావదేవ నిరోద్ధవ్యం యావద్ధృది గతం క్ష
యమ్ । ఏతజ్జ్ఞానఞ్చ ధ్యానఞ్చ శేషోఽన్యో గ్రన్థవిస్తరః । నైవ చిన్త్యం న చాచి
న్త్యం న చిన్త్యం చిన్త్యమేవ చ । పక్షపాతవినిర్ముక్తం బ్రహ్మ సమ్పద్యతే ధ్రు
వమ్ । స్వరేణ సల్లయేద్యోగీ స్వరం సమ్భావయేత్పరమ్ । అస్వరేణ తు భావే
న భావో భావ ఇష్యతే । తదేవ నిష్కలం బ్రహ్మ నిర్వికల్పం నిరఞ్జనమ్ । త
ద్బ్రహ్మాహమితి జ్ఞాత్వా బ్రహ్మ సమ్పద్యతే క్రమాత్ । నిర్వికల్పమనన్తఞ్చ
హేతుదృష్టాన్తవర్జితమ్ । అప్రమేయమనాద్యఞ్చ యజ్జ్ఞాత్వా ముచ్యతే బు
ధః । న నిరోధో న చోత్పత్తిర్న బద్ధో న చ సాధకః । న ముముక్షుర్న వై ము
క్త ఇత్యేషా పరమార్థతా । ఏక ఏవాత్మా మన్తవ్యో జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తి
షు । స్థానత్రయవ్యతీతస్య పునర్జన్మ న విద్యతే । ఏక ఏవ హి భూతాత్మా భూ
తే భూతే వ్యవస్థితః । ఏకధా బహుధా చైవ దృశ్యతే జలచన్ద్రవత్ । ఘట

సంవృతమాకాశంనీయమానేఘటేయథా। ఘటోనీయేతనాకాశంతథా
జీవోనభోపమః॥ఘటవద్వివిధాకారంభిద్యమానంపునఃపునః । తద్భగ్నేచన
జానాతిసజానాతిచనిత్యశః॥శబ్దమాయావృతోయావత్తావత్తిష్ఠతిపుష్క-
రే।భిన్నేతమసిచైకత్వమేకమేవానుపశ్యతి। శబ్దాక్షరంపరంబ్రహ్మతస్మిన్క్షీ
ణేయదక్షరమ్।తద్విద్వానక్షరంధ్యాయేద్యదీచ్ఛేచ్ఛాన్తిమాత్మనః।ద్వేబ్ర
హ్మణీహిమన్తవ్యేశబ్దబ్రహ్మపరంచయత్ । శబ్దబ్రహ్మణినిష్ణాతఃపరంబ్రహ్మా
ధిగచ్ఛతి।గ్రన్థమభ్యస్యమేధావీజ్ఞానవిజ్ఞానతత్పరః । పలాలమివధాన్యార్థీ
త్యజేద్గ్రన్థమశేషతః॥గవామనేకవర్ణానాంక్షీరస్యాప్యేకవర్ణతా । క్షీరవ
త్పశ్యతిజ్ఞానంలిఙ్గినస్తుగవాంయథా। జ్ఞాననేత్రంసమాధాయసమహాత్పం
మంపరం।నిష్కలంనిశ్చలంశాన్తంబ్రహ్మాహమితిసంస్మరేదితి । ఇత్యేకంప
రంబ్రహ్మరూపం సర్వభూతాధివాసంతురీయంజానీతేసోఽతురీయపదమేవో
పసన్నధివసతి । యఏతాంవిద్యాంతురీయాంబ్రహ్మయోనిస్వరూపాం
తామిహాయుషేశరణమహంప్రపద్యే । ఆకాశాద్యనుక్రమేణ సర్వేషాం
వా ఏతద్భూతానామాకాశః పరాయణగ్ం సర్వాణిహవా ఇమానిభూతా
న్యాకాశాదేవజాయన్తే ఆకాశఏవలీయన్తే తస్మాదేవజాతాని జీవన్తిత
స్మాదాకాశజంబీజం విద్యాత్తదేవాకాశ పీఠంస్యాత్సర్వంపీఠగ్ం తేజఃస్వం
మమృతపీఠంరత్నపీఠంజానీయాద్యోజానీతేసోఽమృతత్వఞ్చగచ్ఛతి తస్మా
దేతాంతురీయాగ్ం శ్రీకామరాజీయామేకాదశధాభిన్నామేకాక్షరంబ్ర
హ్మేతియోజానీతే సతురీయంపదంప్రాప్నోతి యఏవంవేదేతిమహో
పనిషత్॥ ॥ఇతిపఞ్చమ్యుపనిషత్॥

ఇతి త్రిపురాతపనోపనిషత్సమాప్తా-౧౦.

ఓమ్ భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః.

ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ - దేవ్యుపనిషత్ -౮౧.

॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః॥

హరిః ఓమ్॥ సర్వే వై దేవా దేవీముపతస్థుః। కాసిత్వం మహాదేవి। సాబ్రవీదహం బ్రహ్మస్వరూపిణీ। మత్తః ప్రకృతిపురుషాత్మకం జగత్। శూన్యం చాశూన్యం చ। అహమానన్దానానన్దాః। అహం విజ్ఞానావిజ్ఞానే। అహం బ్రహ్మాబ్రహ్మణీ వేదితవ్యే। ఇత్యాహాథర్వణః శ్రుతిః। అహం పఞ్చభూతాన్యపఞ్చభూతాని। అహమఖిలం జగత్। వేదోఽహమవేదోఽహమ్। విద్యాహమవిద్యాహమ్। అజాహమనజాహమ్। అధశ్చోర్ధ్వం చ తిర్యక్చాహమ్। అహం రుద్రేభిర్వసుభిశ్చరామ్యహమాదిత్యైరుత విశ్వదేవైః। అహం మిత్రావరుణావుభౌ బిభర్మ్యహమిన్ద్రాగ్నీ అహమశ్వినావుభౌ। అహం సోమం త్వష్టారం పూషణం భగం దధామ్యహమ్। విష్ణుమురుక్రమం బ్రహ్మాణముత ప్రజాపతిం దధామి। అహం దధామి ద్రవిణం హవిష్మతే సుప్రావ్యే యజమానాయ సున్వతే। అహం రాష్ట్రీ సఙ్గమనీ వసూనామహం సువే పితరమస్య మూర్ధన్। మమ యోనిరప్స్వన్తః సముద్రే। య ఏవం వేద। స దైవీం సమ్పదమాప్నోతి। తే దేవా అబ్రువన్। నమో దేవ్యై మహాదేవ్యై శివాయై సతతం నమః। నమః ప్రకృత్యై భద్రాయై నియతాః ప్రణతాః స్మ తామ్। తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలన్తీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టామ్। దుర్గాం దేవీం శరణమహం ప్రపద్యే సుతరాం నాశయతే తమః। దేవీం వాచమజనయన్త దేవాస్తాం విశ్వరూపాః పశవో వదన్తి। సా నో మన్ద్రేషమూర్జం దుహానా ధేనుర్వాగస్మానుప సుష్టుతైతు। కాలరాత్రీం బ్రహ్మస్తుతాం వైష్ణవీం స్కన్దమాతరమ్। సరస్వతీమదితిం దక్షదుహితరం నమామః పావనాం శివామ్। మహాలక్ష్మ్యై చ విద్మహే సర్వసిద్ధ్యై చ ధీమహి। తన్నో దేవీ ప్రచోదయాత్। అదితిర్హ్యజనిష్ట దక్ష యా దుహితా తవ। తాం దేవా అన్వజాయన్త భద్రా అమృతబన్ధవః। కామో యోనిః కామకలా వజ్రపా

ణిర్గుహాహసమాతరిశ్వాభ్రమిన్ద్రః। పునర్గుహా సకలామాయయాచ పు
నర్గకోశావిశ్వమాతాదివిద్యోమ్। ఏషాత్మశక్తిరేషావిశ్వమోహినీపా
శాఙ్కుశధనుర్బాణధరా। ఏషాశ్రీమహావిద్యా। యఏవం వేదసశోకం
తరతి। నమస్తేఅస్తుభగవతిభవతిమాతరస్మాన్పాతు సర్వతః। సైషాష్టౌవ
సవస్సైషైకాదశరుద్రాస్సైషా ద్వాదశాదిత్యాస్సైషా విశ్వేదేవాస్సో
మపా అసోమపాశ్చ। సైషాయాతుధానాఅసురారక్షాంసిపిశాచాయ
క్షాస్సిద్ధాస్సైషాసత్త్వరజస్తమాంసి। సైషాప్రజాపతీన్ద్రమనవః। సైషా
గ్రహనక్షత్రజ్యోతీంషి కలాకాష్ఠాదికాలరూపిణీ। తామహంప్రణౌమిని
త్యమ్। తాపహారిణీందేవీంభుక్తిముక్తిప్రదాయినీమ్। అనన్తాంవిజయాం
శుద్ధాంశరణ్యాంశివదాంశివాం। వియదీకారసంయుక్తం వీతిహోత్రసమ
న్వితమ్। అర్ధేన్దులసితం దేవ్యాబీజంసర్వార్థసాధకమ్। ఏవమేకాక్షరం
మన్త్రం యతయశ్శుద్ధచేతసః। ధ్యాయన్తి పరమానన్దమయాజ్ఞానా
మ్బురాశయః। వాఙ్మయా బ్రహ్మభూస్తస్మాత్షష్ఠం వక్త్రసమన్వి
తమ్। సూర్యో వామ శ్రోత్ర బిన్దు స్సంయుక్తాష్ట తృతీయకః।
నారాయణేనసంయుక్తో వాయుశ్చాధరసంయుతః। విచ్చేనవార్ణ కోణ
స్స్యాన్మహదానన్దదాయకః। హృత్పుండరీకమధ్యస్థాంప్రాతస్సూర్యస
మప్రభామ్। పాశాఙ్కుశధరాంసౌమ్యాం వరదాభయహస్తకామ్।
త్రినేత్రాంరక్తవసనాంభక్తకామదుఘాంభజే। నమామిత్వా మహం
దేవిమహాభయవినాశినీమ్। మహాదుర్గప్రశమనీంమహాకారుణ్యరూపిణీమ్।
యస్యాస్స్వరూపం బ్రహ్మాదయోనజానన్తి తస్మాదుచ్యతేజ్ఞేయా। య
స్యాఅన్తోనవిద్యతే తస్మాదుచ్యతేనన్తా। యస్యాగ్రహణం నోపలభ్యతే
తస్మాదుచ్యతేలక్ష్యా। యస్యాజననం నోపలభ్యతే తస్మాదుచ్యతఅజా।
ఏకైవసర్వత్రవర్తతే తస్మాదుచ్యతఏకా। ఏకైవవిశ్వరూపిణీతస్మాదుచ్య
తేనైకా। అతఏవోచ్యతేజ్ఞేయానన్తాలక్ష్యాజైకానైకేతి। మన్త్రాణాం
మాతృకాదేవీశబ్దానాంజ్ఞానరూపిణీ। జ్ఞానానాంచిన్మయాతీతాశూన్యా
నాం శూన్యసాక్షిణీ। యస్యాఃపరతరంనాస్తి సైషాదుర్గాప్రకీర్తితా।

దుర్గాత్సంత్రాయసే యస్మాద్దేవీ దుర్గేతి కథ్యతే । ప్రపద్యే శరణం దేవీం దుం దుర్గే దురితం హర । తాం దుర్గాం దుర్గమాం దేవీం దురాచారవిఘాతినీం । నమామి భవభీతోఽహం సంసారార్ణవతారిణీమ్। ఇదమథర్వశీర్షం యోఽధీతే స పంచాథర్వశీర్షజపఫలమవాప్నోతి । ఇదమథర్వశీర్షం జ్ఞాత్వా యోఽర్చాం స్థాపయతి । శతలక్షం ప్రజప్త్వాపి సోఽర్చాసిద్ధిం న విన్దతి । శతమష్టోత్తరం చాస్యాః పురశ్చర్యావిధిః స్మృతః । దశవారం పఠేద్యస్తు సద్యః పాపైః ప్రముచ్యతే । మహాదుర్గాణి తరతి మహాదేవ్యాః ప్రసాదతః॥ ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి । సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం నాశయతి । తత్సాయం ప్రాతః ప్రయుంజానోఽపాపో భవతి । నిశీథే తురీయసంధ్యాయాం జప్త్వా వాక్సిద్ధిర్భవతి । నూతనప్రతిమాయాం జప్త్వా దేవతాసాన్నిధ్యం భవతి । ప్రాణప్రతిష్ఠాయాం జప్త్వా ప్రాణానాం ప్రతిష్ఠా భవతి। భౌమాశ్విన్యాం మహాదేవీసన్నిధౌ జప్త్వా మహామృత్యుం తరతి య ఏవం వేదేత్యుపనిషత్ ॥

॥ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః॥

ఇతి శ్రీదేవ్యుపనిషత్సమాప్తా॥౮౧॥

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ-ఋగ్వేదే త్రిపురోపనిషత్-౮౨.

వాఙ్మే మనసీతి శాన్తిః.

హరిః - ఓం॥ తిస్రః పురస్త్రిపథా విశ్వచర్షణా అత్రా కథా అక్షరాస్సన్నివిష్టాః । అధిష్ఠాయైనా అజరా పురాణీ మహత్తరా మహిమా దేవతానాం। నవయోనిర్నవచక్రాణి దీధిరే। నవైవ యోగా నవ యోగిన్యశ్చ । నవానాం చక్రా అధినాథాః స్యోనా నవభద్రా నవముద్రా మహీనామ్ ఏకా స ఆసీత్ప్రథమా సా నవాసీదాసోనవింశదాసోనత్రింశాత్ । చత్వారింశదథ తిస్రస్సమిధా ఉశతీరివ మాతరో మా విశంతు । ఊర్ధ్వజ్వలజ్వల

సంజ్యోతిరగ్రే తమో వై తిరశ్చీన మజరం తద్రజో౽భూత్ । ఆనన్దనం మోద
నంజ్యోతిరిన్ద్రారేతా ఉష్ణైనమండలానందయంతి । యా స్తిస్రో రేఖా స్సద
నాని భూస్త్రీణి త్రీణి విష్టపాస్త్రీణి గుణాస్త్రీణి ప్రకారాః । పత త్రిణం పూర
కంపూరకాణాంచ త్రీణ్రక్షతైమదకోమదన్యా । సద న్తికామ్యాని సమాం
గళా చ సుభగా చ సా సుందరీ సిద్ధిమత్తా । లజ్జా మతి స్తుష్టిరిష్టా చ పుష్టా లక్ష్మీ
రుమా లలితా లాలపన్తీ । ఇమాం విజ్ఞాయ సుధియా మదన్తీ పరిస్స్రుతా తర
ర్పయన్తస్స్వపీఠమ్। నాకస్య పృష్ఠే మహతో వసన్తి పరం ధామ త్రైపుర
ఞ్చావిశన్తి । కామో యోనిః కామకలా వజ్రపాణి ర్గుహా హసా । మాత
రిశ్వాభ్రమిన్ద్రః । పునర్గుహా సకలా మాయయా చ పురూచ్యేషా విశ్వ
మాతాదివిద్యా । షష్ఠం సప్తమ మథ వహ్నిసారథి మస్యా మూలత్రికమా
దేశయన్తః । కథ్యం కవిం కల్పకం కామమీశం తుష్టువాంసో అమృతత్వం భ
జన్తే । పుర హన్త్రీముఖం విశ్వమాతూరవేరేకా స్వరిమధ్యంగ దేవా ।
బృహత్తిథిర్దశ పంచ చ నిత్యా సషోడశీకం పురమధ్యం బిభర్తి । యశ్చామ
ణ్డలాద్యస్తదవిబంబమేకం ముఖం చాస్యా స్త్రీణి గుహాసదనాని । కామీకలాం
జాగ్రమూపాం చికిత్వా నరో జాయతే కామరూపశ్చ కామః । పరిస్స్రుతం
ఝషమాద్యం పలం చ భక్తాని యోనీస్సుపరిష్కృతాశ్చ । నివేదయన్ దేవ
తాయై మహత్యై స్వాత్మీకృతే సుకృతీ సిద్ధిమేతి । సృణ్యేవ సితయా విశ్వచర్ష
ణిః పాశేనైవ ప్రతిబధ్నాత్యభీకాన్ । ఇషుభిః పంచభిర్ధనుషా చ విధ్య
త్యాదిశక్తిరరుణా విశ్వజన్యా । భగశ్శక్తిర్భగవాన్ కామ ఈశ ఉభా దా
తారావిహ సౌభగానామ్ । సమప్రధానౌ సమసత్త్వౌ సమోజౌ తయోశ్శ
క్తిరజరా విశ్వయోనిః । పరిస్స్రుతా హవిషా భావితేన ప్రసంకోచే గళి
తే వైమనస్కః । శర్వస్సర్వస్య జగతో విధాతా ధర్తా హర్తా విశ్వరూపత్వ
మేతి । ఇయం మహోపనిషత్ త్రైపుర్యా యామక్షయం పరమో గీర్భిరీట్టే ।
ఏషర్గ్యజుః పరమేతచ్చ సామాయమథర్వేయమన్యా చ విద్యా । ఓం
హ్రీం ఓం హ్రీమిత్యుపనిషత్ ॥

వాఙ్మే మనసీతి శాన్తిః ॥

ఇతి త్రిపురోపనిషత్సమాప్తా ॥ భా ॥

ఓమ్ తత్సత్

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయాజుషీకఠోపనిషత్-౮౩.

॥సహనావవత్వితిశాన్తిః॥

హరిః - ఓమ్ ॥ దేవాహవై భగవన్తమబ్రువన్నధీహి భగవన్ బ్ర
హ్మవిద్యాం । సప్రజాపతిరబ్రవీత్ । సశిఖాన్కేశాన్నికృత్య విసృజ్య
యజ్ఞోపవీతం నికృత్య పుత్రం దృష్ట్వా త్వం బ్రహ్మా త్వం యజ్ఞస్త్వం వష
ట్కారస్త్వమోంకారస్త్వం స్వాహా త్వం స్వధా త్వం ధాతా త్వం విధా
తా త్వం త్వష్టా త్వం ప్రతిష్ఠాసీతి వదేత్ । అథ పుత్రో వదత్యహం బ్రహ్మాహం
యజ్ఞోఽహం వషట్కారోఽహమోంకారోఽహం స్వాహాఽహం స్వధాఽహం
ధాతాఽహం విధాతాఽహం త్వష్టాఽహం ప్రతిష్ఠాస్మీతి । తాన్యేతాన్యనువ్రజ
న్నాశ్రుపాతయేద్యదశ్రు పాతయేత్ ప్రజాం విచ్ఛిన్ద్యాత్ । ప్ర
దక్షిణమావృత్యైతచ్చైతచ్చానవేక్షమాణాః ప్రత్యాయన్తి స స్వర్గ్యో
భవతి । బ్రహ్మచారీ వేదమధీత్య వేదోక్తాచరితబ్రహ్మచర్యో దారానాహృ
త్య పుత్రానుత్పాద్య తాననురూపాదిభిర్వితత్యేష్ట్వా చ శక్తితో యజ్ఞైస్త
స్య సంన్యాసో గురుభిరనుజ్ఞాతస్య బాన్ధవైశ్చ సోఽరణ్యం పరేత్య ద్వాదశ రాత్రం
పయసాగ్నిహోత్రం జుహుయాద్ద్వాదశరాత్రం పయోభక్షః స్యాద్ద్వాద
శరాత్రస్యాన్తే అగ్నయే వైశ్వానరాయ ప్రజాపతయే చ ప్రాజాపత్యం చ
రుం వైష్ణవం త్రికపాలమగ్నిం సంస్థితాని పూర్వాణి దారుపాత్రాణ్య
గ్నౌ జుహుయాన్మృణ్మయాన్యప్సు జుహుయాత్తైజసాని గురవే దద్యాత్ ।
మా త్వం మామపహాయ పరాగా నాహం త్వామపహాయ పరాగామితి గా
ర్హపత్యదక్షిణాగ్న్యాహవనీయేష్వరణిదేశాద్భస్మముష్టిం పిబేదిత్యే
కే । సశిఖాన్కేశాన్నికృత్య విసృజ్య యజ్ఞోపవీతం భూః స్వాహేత్యప్సు
జుహుయాదత ఊర్ధ్వమనశనమపాం ప్రవేశమగ్నిప్రవేశం వీరాధ్వానం
మహాప్రస్థానం వృద్ధాశ్రమం వా గచ్ఛేత్ । పయసా యం ప్రాశ్నీయాత్సో
స్య సాయం హోమో యత్ప్రాతస్సాయం ప్రాతర్యద్దర్శే తద్దర్శనం

యత్స్వర్ణమాస్యేతత్స్వర్ణమాస్యంయద్వాసత్తే కేశశ్మశ్రు లోమనఖానివా
వమేత్సోస్యాగ్నిష్టోమస్సన్న్యస్యాగ్నిం నపునరావర్తయేద్యన్మృత్యుర్జా
యమావహామిత్యధ్యాత్మమన్త్రాన్ప్రతేస్స్వస్తిసర్వజీవేభ్య ఇత్యుక్త్వాత్మా
నమనన్యంధ్యాయంస్తదూర్ధ్వబాహుర్విముక్తిమార్గోభవేద నికేతశ్చరే
ద్భిక్షాశీయతిః కించిన్నదద్యాల్లవైకం నధావయేజ్జంతుసంరక్షణార్థం వ
ర్షావర్జమితి। తదపిశ్లోకా భవంతి॥ కుండికాంచమసంశిక్యం త్రివిష్టప
ముపానహౌ। శీతోపఘాతినీంకంథాం కౌపీనాచ్ఛాదనంతథా। పవిత్రం
స్నానశాటీఞ్చ ఉత్తరాసంగమేవచ। యజ్ఞోపవీతం వేదాంశ్చసర్వం తద్వ
ర్జయేద్యతిః। స్నానంపానంతథాశౌచమద్భిఃపూతాభిరాచరేత్। నదీ
పులినశాయీస్యాద్దేవాగారేషువాస్వపేత్। నాత్యర్థంసుఖదుఃఖాభ్యాం
శరీరముపతాపయేత్। స్తూయమానోనతుష్యేత నిన్దితోనశపేత్పరాన్।
బ్రహ్మచర్యేణసన్తిష్ఠేదప్రమాదేనమస్కరీ। దర్శనంస్పర్శనంకేళిఃకీర్త
నంగుహ్యభాషణం। సంకల్పోఽధ్యవసాయశ్చక్రియానిర్వృత్తిరేవచ। ఏ
తన్మైథునమష్టాఙ్గం ప్రవదన్తిమనీషిణః। విపరీతంబ్రహ్మచర్య మనుష్ఠేయం
ముముక్షుభిః। యజ్జగద్భాసకంభానంనిత్యంభాతిస్వతఃస్ఫురత్। సఏవ
జగతస్సాక్షీసర్వాత్మావిమలాకృతిః। ప్రతిష్ఠాసర్వభూతానాం ప్రజ్ఞాన
ఘనలక్షణః। నకర్మణానప్రజయా నచాన్యేనాపి కేనచిత్। బ్రహ్మవేదన
మాత్రేణబ్రహ్మాప్నోత్యేవ మానవః। తద్విద్యావిషయంబ్రహ్మ సత్యజ్ఞాన
సుఖాద్వయం। సంసారేచగుహావాచ్యే మాయాజ్ఞానాదిసంజ్ఞికే। నిహి
తంబ్రహ్మయోవేద పరమేవ్యోమ్నిసంజ్ఞితే। సోఽశ్నుతేసకలాన్కామా
న్స్వక్రమేణద్విజోత్తమః। ప్రత్యగాత్మానమజ్ఞానమాయాశక్తేశ్చసాక్షిణ
మ్। జ్ఞాత్వాబ్రహ్మాహమస్మీతిబ్రహ్మైవభవతిస్వయం। బ్రహ్మభూతాత్మ
నస్తస్మాదేతస్మాచ్ఛక్తిమిశ్రితాత్। అపఞ్చీకృతఆకాశ సమ్భూతోరజ్జుస
ర్పవత్। ఆకాశాద్వాయుసంజ్ఞస్తు స్పర్శోఽపఞ్చీకృతఃపునః। వాయోర
గ్నిస్తథాచాగ్నేరాపఅద్భ్యోవసుంధరా। తానిభూతానిసూక్ష్మాణి పఞ్చీ
కృత్యేశ్వరస్తదా। తేభ్యఏవవిసృష్టంతద్బ్రహ్మాణ్డాదిశివేనహి। బ్రహ్మాణ్డ

స్యోదరోదేవాదానవాయక్షకిన్నరాః । మనుష్యాగ్రపశువత్స్యాద్యా స్తత్త
త్కర్మానుసారతః । అస్థిస్నాయ్వాది రూపోయం శరీరంభాతి దేహి
నాం । యోయమన్నమయోహ్యాత్మా భాతిసర్వశరీరిణః। తతఃప్రాణమ
యోహ్యాత్మావిభిన్నశ్చాన్తరస్థితః । తతోమనోమయోహ్యాత్మావిభిన్న
శ్చాన్తరస్థితః । తతోవిజ్ఞానఆత్మాతుతతోన్యశ్చాన్తరస్థితః । ఆనన్దమయ
ఆత్మాతుతతోన్యశ్చాన్తరస్థితః । యోయమన్నమయస్సోయంపూర్ణః
ప్రాణమయేనతు । మనోమయేనప్రాణోపితథాపూర్ణస్స్వభావతః । త
థామనోమయోహ్యాత్మాపూర్ణోజ్ఞానమయేనతు । ఆనన్దేనసదా పూర్ణ
స్తథాజ్ఞానమయస్సుఖమ్ । తథానన్దమయశ్చాపి బ్రాహ్మణోన్యేనసాక్షి
ణా । సర్వాన్తరేణపూర్ణశ్చబ్రహ్మవాన్యేనకేనచిత్ । యదిదం బ్రహ్మ
పుచ్ఛాఖ్యంసత్యజ్ఞానాద్వయాత్మకం । సారమేవ రసంలబ్ధ్వా సాక్షాద్దే
హీసనాతనం । సుఖీభవతిసర్వత్ర అన్యథాసుఖతాకుతః । అసత్యస్మిన్ప
రానన్దేస్వాత్మభూతేఖిలాత్మనాం । కోజీవతినకోజన్తుఃకోవానిత్యంవిచే
ష్టతే । తస్మాత్సర్వాత్మనాచిత్తేభాసమానోహ్యసౌనరః। ఆనన్దయతిదుఃఖ
భాక్స్యజీవాత్మానగ్సదాజనః । యదాహ్యేవైషఏతస్మిన్నదృశ్యత్వాది
లక్షణే । నిర్భేదంపరమాద్వైతంవిన్దతేచమహాయతిః । తదేవాభయమి
త్యన్తంకల్యాణంపరమామృతం । సద్రూపంపరమంబ్రహ్మత్రిపరిచ్ఛేదవర్జి
తం । యదాహ్యేవైషఏతస్మిన్నల్పమప్యన్తరంనరః । విజానాతి తదాత
స్యభయంస్యాన్నాత్రసంశయః । అస్యైవానన్దకోశేన స్తమ్బాన్తావిష్ణు
పూర్వకాః । భవంతిసుఖినోనిత్యంతారతమ్యక్రమేణతు । తత్రస్వవిర
క్తస్యశ్రోత్రియస్యప్రసాదినః । స్వరూపభూత ఆనన్దః స్వయంభాతిపరే
యథా । నిమిత్తంకించిదాశ్రిత్య ఖలుశబ్దఃప్రవర్తతే । యతోవాచోనివ
ర్తన్తేనిమిత్తానామభావతః । నిర్విశేషేపరానందేకథంశబ్దఃప్రవర్తతే।
తస్మాదేతన్మనస్సూక్ష్మంవ్యావృత్తం సర్వగోచరం । యస్మాచ్ఛ్రోత్రత్వగ
క్ష్యాదిభాదికర్మేంద్రియాణిచ । వ్యావృత్తాని పరంప్రాప్తుం సమర్థాని
తానితు । తస్మాద్బ్రహ్మానందమద్వంద్వం నిర్గుణంసత్యచిద్ఘనం । విదిత్వా

స్వాత్మరూపేణనవిభేతికుతశ్చన । ఏవంయస్తువిజానాతి స్వగురోరుపదే శతః । ససాధ్యసాధుకర్మభ్యాంసదానపతతిప్రభుః । తస్యతాపకరూపేణ విభాతమఖిలంజగత్ । ప్రత్యగాత్మతయాభాతి జ్ఞానాద్వేదాంతవాక్య జాత్ । శుద్ధమీశ్వరచైతన్యంజీవచైతన్యమేవచ । ప్రమాతాచప్రమాణ ఞ్చప్రమేయఞ్చఫలంతథా । ఇతిసప్తవిధంప్రోక్తం భిద్యతేవ్యవహారతః॥ మాయోపాధివినిర్ముక్తంశుద్ధమిత్యభిధీయతే । మాయాసంబంధ తశ్చే శోజీవోఽవిద్యావశ స్తథా॥ అంతఃకరణ సంబంధాత్ప్రమాతేత్యభిధీయ తే । తథాతద్వృత్తిసంబంధాత్ప్రమాణ మితికథ్యతే । అజ్ఞాతమపిచైత న్యంప్రమేయమితికథ్యతే । తథాజ్ఞాతంచచైతన్యం ఫలమిత్యభిధీయతే । సర్వోపాధివినిర్ముక్తంస్వాత్మానంభావయేత్సుధీః । ఏవంయోవేదతత్త్వే న బ్రహ్మభూయాయకల్పతే । సర్వవేదాంతసిద్ధాంత సారంవక్ష్మియథా ర్థతః । స్వయంమృత్వాస్వయంభూత్వాస్వయమేవావశిష్యత ఇత్యుప నిషత్॥

॥సహనావవత్వితిశాన్తిః॥

ఇతికఠోపనిషత్సమాప్తా॥౮౩॥

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ - భావనోపనిషత్ - ౮౪.

॥భద్రం కర్ణేభిరితిశాన్తిః॥

ఓం ॥ శ్రీగురుస్సర్వకారణభూతాశక్తిః । తేననవరన్ధ్రరూపోదే హః । నవశక్తిమయంగ్ శ్రీచక్రం । వారాహీపితృరూపాకురుకుల్లాభేరు ణ్డాదేవతామాతా।పురుషార్థాస్సాగరాః॥ దేహోనవరత్నద్వీపః॥ అథా

రసవకముద్రాశక్తయః। త్వగాదిసప్తధాతుభిరనేకైస్సంయుక్తాస్సఙ్కల్పాః కల్పతరవః। తేజః కల్పకోద్యానమ్। రసనయా భావ్యమానా మధురామ్ల తిక్తకటుకషాయలవణరసాష్షడృతవః। క్రియాశక్తిఃపీఠమ్।కుణ్డలినీజ్ఞానశక్తిర్గృహమ్।ఇచ్ఛాశక్తిర్మహాత్రిపురసున్దరీ। జ్ఞాతా హోతా జ్ఞానమగ్నిర్జ్ఞేయం హవిః। జ్ఞాతృజ్ఞానజ్ఞేయమేయానామభేదభావనం శ్రీచక్రపూజనమ్। నియతిసహిత శృంగారాదయో నవరసా అణిమాదయః। కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్య పుణ్యపాప మయా బ్రాహ్మ్యాద్యష్టశక్తయః। పృథివ్యప్తేజోవాయ్వాకాశశ్రోత్ర త్వక్చక్షుర్జిహ్వాఘ్రాణవాక్పాణిపాదపాయూపస్థ మనోవికారా షోడశశక్తయః। వచనాదానాగమన విసర్గానన్ద హానోపాదానోపేక్షా బుద్ధయోనంగకుసుమాదిశక్తయోష్టౌ। అలమ్బుసాకుహూవిశ్వోదరీవరుణా హస్తిజిహ్వా యశస్వత్యశ్వినీ గాన్ధారీ పూషాశంఖినీ సరస్వతీ ఇడాపింగళా సుషుమ్నాచేతి చతుర్దశ నాడ్యః సర్వసంక్షోభిణ్యాది చతుర్దశార దేవతాః। ప్రాణాపాన వ్యానోదానసమాన నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయా దశ వాయవః సర్వసిద్ధిప్రదాదిదేవ్యో బహిర్దశారదేవతాః। ఏతద్వాయుదశకసంసర్గోపాధిభేదేన రేచకపూరకశోషకదాహకప్లావకామృత మితి ప్రాణముఖ్యత్వేన పఞ్చవిధోస్తి మనుష్యాణాం మోహకో దాహకో భక్ష్యభోజ్య లేహ్యచోష్య పేయాత్మకం చతుర్విధమన్నం పాచయత్యేతా దశవహ్నికలాః సర్వజ్ఞాద్యా అన్తర్దశారదేవతాః। శీతోష్ణ సుఖదుఃఖేచ్ఛాసత్త్వరజస్తమోగుణా వశిన్యాదిశక్తయోష్టౌ। శబ్దస్పర్శరూపరసగన్ధాః పఞ్చతన్మాత్రాః పఞ్చపుష్పబాణాః। మనఇక్షుధనుః। వశ్యోబాణో రాగః పాశో ద్వేషోఙ్కుశః। అవ్యక్తమహత్తత్త్వాహఙ్కారాః కామేశ్వరీవజ్రేశ్వరీ భగమాలిన్యోన్తస్త్రికోణాగ్రగా దేవతాః। పంచదశతిథిరూపేణ కాలస్య పరిణామావలోకేన పంచదశ నిత్యా శ్రద్ధానురూపాధిర్దేవతా। తయోః కామేశ్వరీసదానన్దఘనాపూర్ణా స్వాత్మైక్యరూపా దేవతా। సలిలమితి సౌహిత్యకరణం సత్త్వమ్। కర్తవ్యమకర్తవ్య

మితివివేకభావనాయుక్తఉపచారః। అస్తినాస్తీతికర్తవ్యతాఅనూపచా
రః। బాహ్యాన్తఃకరణానాంరూపగ్రహణ యోగ్యతాస్త్విత్యావాహన
మ్। తస్యబాహ్యాభ్యన్తరకరణానామేకరూపవిషయ గ్రహణమాసనమ్।
రక్తశుక్లపదైకీకరణంపాద్యమ్। ఉజ్వలదామోదానందాసనం।దానమ
ర్ఘ్యమ్। స్వచ్ఛంస్వతస్సిద్ధమిత్యాచమనీయం। చిచ్చంద్రమయీసర్వా
ఙ్గస్రవణగ్ స్నానమ్। చిదగ్నిస్వరూపపరమానన్దశక్తిస్ఫురణంవస్త్రమ్।
ప్రత్యేకగ్ సప్తవింశతిధాభిన్నత్వేనేచ్ఛాజ్ఞాన క్రియాత్మక బ్రహ్మగ్రన్థిమ
ద్రసతంతుబ్రహ్మనాడీబ్రహ్మసూత్రమ్। స్వవ్యతిరిక్తవస్తుసంగరహితస్మ
రణంవిభూషణం। సత్సంగపరిపూర్ణతానుస్మరణంగన్ధః। (సచ్ఛంఖ వరి
పూరణానుస్మరణమితిపాఠాన్తరం) సమస్తవిషయాణాం మనసః స్థై
ర్యేణానుసంధానం కుసుమమ్। తేషామేవసర్వదాస్వీకరణంధూపః।పవ
నావచ్ఛిన్నోర్ధ్వజ్వలనసచ్చిదుల్కాకాశ దేహోదీపః। సమస్తయా
తాయాతవర్జ్యంనైవేద్యం। అవస్థాత్రయైకీకరణం తాంబూలం। మూ
లాధారాద్బ్రహ్మరంధ్రపర్యన్తం బ్రహ్మరంధ్రాదా మూలాధారపర్య
న్తంగతాగతరూపేణప్రాదక్షిణ్యం। తురీయావస్థానమస్కారః। దేహ
శూన్యప్రమాతృతానిమజ్జనంబలిహరణం। సత్యమస్తి కర్తవ్యమకర్త
వ్యమౌదాసీన్యనిత్యాత్మవిలాపనగ్ హోమః। స్వయంతత్పాదుకానిమ
జ్జనంపరిపూర్ణధ్యానమ్। ఏవంముహూర్తత్రయంభావనయాయుక్తోభ
వతి। తస్యదేవతాత్మైక్యసిద్ధిః। చింతితకార్యాణ్యయత్నేనసిధ్యన్తి। సఏ
వశివయోగీతికథ్యతఇత్యుపనిషత్॥

॥భద్రంకర్ణేభిరితిశాన్తిః॥

ఇతిభావనోపనిషత్సమాప్తా-౮౪.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

శ్రీదేవ్యై నమః.

శ్రీచక్రం.

త్రిపురాతాపినీప్రోక్తం త్రిపురోపనిషద్యపి॥ భావనోపనిషద్భావ్యం శ్రీచక్రమిహాలిఖ్యతే॥ కల్యాణపురసిద్ధాన్తి సుబ్రహ్మణ్య మనీషిణా। ఆలోడ్య నానాశాస్త్రాణి కశ్చిదర్థ ఇహోచ్యతే॥ శ్రీచక్రోద్ధారః॥ బిన్దుత్రికోణవసుకోణదశారయుగ్మ మన్వస్రనాగదళషోడశపత్రయుక్తమ్। వృత్తత్రయఞ్చ ధరణీసదనత్రయఞ్చ శ్రీచక్రరాజ ఉదితః పరదేవతాయా

ఇతి॥ సౌన్దర్యలహర్యామ్ - ఆచార్యభగవత్పాదైరప్యుక్తమ్ - చతుర్భి
శ్శ్రీకణ్ఠైః శివయువతిభిః పఞ్చభిరపి ప్రభిన్నాభిః శమ్భోర్నవభిరపి మూల
ప్రకృతిభిః। చతుశ్చత్వారింశద్వసుదళకలాశ్రత్రివలయ త్రిరేఖాభిస్సా
ర్ధంతవభవనకోణాః పరిణతా ఇతి। మేరుప్రస్తారో గృహస్థానాం పూజా
యోగ్యః॥ ॥భూప్రస్తారస్తు॥ భానుర్గకావ్యంచన్ద్రమాః కేతుమారో వృ
త్తం సౌమ్యో రాహుమార్యస్తు మన్దం। శుక్రశ్చన్ద్రం సూర్యజస్సపూర్వం వృ
త్తం రాహుర్భానుం కేతుర్గుర్వీం సమేతి॥ ఇతి రేఖాయోజనక్రమః॥ అత్రే
యం కారికా॥ మణ్డలం విలిఖేదాదౌ తిర్యగ్రేఖా నవాన్తరే। ప్రాగగ్రరే
ఖాప్రాన్తౌ తు సంయుఞ్జేత్తన్మధ్యమమ్। ఏవం ప్రాగ్రేఖయోరన్తౌ స్వస
ప్తమ్యా చ యోజయేత్। ఏవం ద్వితీయరేఖాన్తౌ పఞ్చమ్యా యోజయే
త్క్రమాత్। పూర్వపశ్చిమరేఖాభ్యాం షట్కోణం పరికల్పయేత్। త
త్రషట్కోణమధ్యస్థ పూర్వరేఖా ।గవే తతః। ప్రతీచీ రేఖయోరన్తౌ
స్వసప్తమ్యా చ యోజయేత్। ప్రాచీదిగ్వర్తి రేఖాన్తౌ స్వపఞ్చమ్యా
చ యోజయేత్। మధ్యస్థప్రాచ్యరేఖాన్తౌ స్వతృతీయేన యోజయేత్। ఏ
వం క్రమేణ లిఖితే చతుర్వింశతి సన్ధయః। అష్టాదశ చ మర్మాణి భవన్తి న
వయోనయః। ఆద్యే ద్వితీయే షష్ఠే చ నవమే చ యథాక్రమమ్। మార్జ
యేద్గుణభాగాంశ్చ వృత్తాదేతత్త్రయాన్వితమ్। చతుర్థసప్తమయోః పా
ర్శ్వతోయాంశం పరిమార్జయేత్। పఞ్చమే భుజయోరంశౌ వర్జేత్స్వ
గుణసూత్రతః। ఇన్ద్రకోణం బహిర్భాగే వృత్తస్పృక్పరిరాజితే। మధ్యే
బహిర్దశారాఖ్యం తన్మధ్యేన్తర్దశారకమ్। తన్మధ్యే వసుకోణాని తన్మధ్యే
త్రికోణకమ్। తన్మధ్యే బిన్దురిత్యుక్తం వృత్తాన్తర్గాశ్చ సన్ధయః। చ
త్వారింశతి కోష్ఠాని చతుర్భిస్సహితాని చ। తతో నాగదళం వృత్తం గత
షోడశపత్రకమ్। తతో వృత్తత్రయఞ్చైవ భూపురత్రితయం సమమ్। చతు
ర్ద్వియుగవాం మార్గం శ్రీచక్రమిదముచ్యతే। వినా బీజాక్షరైరేతత్పూజి
తఞ్చ ఫలప్రదమ్। నవయోన్యాత్మకం చక్రం శివశక్తిస్వరూపయుక్। ఏత
ల్లేఖనమాత్రేణ ధన్యో భవతి మానవః। శుద్ధధీశ్శుద్ధకాలేషు భూర్జే స్వ

ణ్ణేపి తాడ్రుకే । కుఙ్కుమాదిషు సంలిఖ్య శ్రీపత్రాదిభిరర్చయేత్ । పూజ నాచ్చక్రరాజస్య పర్వేష్టార్థానవాప్నుయాత్ । శ్రీచక్రరాజసాన్నిధ్యం గ్రహదోషనివారణమ్ । సర్వానిష్టప్రశమనం సర్వసౌభాగ్యకారణమ్ । స్వర్గాపవర్గఫలకం శరీరే ధారయేదపి । ఏతస్మిన్బీజవిన్యాసే సర్వదేవమ యింభ వేత్ ఇతి శ్రీచక్రోద్ధారః॥

అథశ్రీచక్రేబీజాక్షరన్యాసః॥ యథా॥ కమలం పరిలుప్య మధ్య మాన్యత్స్వరం మిళాదియుతం సబిన్దునాదమ్ । నిగమాదినమోన్తరేవిరా జత్భువి తత్ దేవీహృదయప్రతిష్ఠితం తత్॥ అస్యార్థః—ఐం క్లీం సౌః ఇతిత్రిఖ ణ్డేషు ద్వితీయస్య కామకలాఖణ్డత్వాత్ కమలశబ్దేన క్లీంకార ఉచ్యతే, పరిలుప్య - తత్ర కకార మకార లకారలోపం కృత్వా । మధ్యమాన్య త్స్వరం - మధ్యే - తన్మధ్యే । మాన్యత్ - అవశిష్యత్ । స్వరం - స్వరి తేనశ్రూయమాణమదమ్ - ఈకారమిత్యర్థః । ఈశాదియుతం - ఈశశ బ్దేన ఈశానస్సర్వవిద్యానామితిమన్త్రోగ్రాహ్యః తస్య ఆదిభూతోవ ర్ణః ఈకారః తేనయుతం - తథాచ ఈ-ఈ - ఇత్యర్థః । సబిన్దునాదమ్ - బిన్దునాదాఖ్యాంసహితమితి ప్రత్యేకంయోగః - తథాచ - ఈం ఈం - ఇతిజాతమ్ । నిగమాదినమోన్తరేవిరాజత్ - నిగమస్య-వేదరాశేఃఆది రోఙ్కారః - నమఇతిస్వరూపోపాదానమ్ - తయోః-ఓఙ్కారనమశ్శ బ్దయోః అన్తరే - మధ్యేవిరాజత్-ప్రకాశమానమ్ - ఏవఞ్చ ఓం-ఈం- ఈం నమః ఇతిఫలితార్థః । తత్ - బీజపఞ్చకమ్ - భువి - సత్తావాచకే శ్రీచక్రభూప్రస్తారే - త్రికోణభూమావిత్యర్థః । దేవీ హృదయప్రతిష్ఠి తమ్ - దేవీశబ్దేన త్రికోణాన్తర్గతబిన్దుర్గ్రాహ్యః। తద్హృదయే - తన్మధ్యే। ప్రతిష్ఠితమ్ - ప్రకర్షేణస్థితమ్ । విన్యసేదిత్యర్థః॥ ఇతి శ్రీచక్రమధ్యస్థబిన్దు గర్భేబీజవిన్యాసక్రమః॥ ॥సమయమతానుసారేణ శ్రీమదగస్త్యకారి

శ్లో॥ వృత్తైదృగ్బీజతారాన్నతిమనలపురేమూలమన్త్రంద్విపారే బీజాన్యన్తర్దశారాదిషువసుదళమధ్యేచయాదీంశ్చకాదీన్ । టాదీన్కాద్యష్టవర్గాన్షణ్ణవసదనేషుస్వరాన్ బిన్దుయుక్తాన్ముద్రాణ్ణానష్టవర్గాం స్తదుచితనిచయంవిన్యసేద్భూపురేషు॥ ॥అస్యార్థః । వృత్తె - చక్రమధ్యత్రికోణాన్తర్గతే । దృగ్బీజతారాన్ - దృక్ - ఓఙ్కారః - బీజే - ఈకారౌ, తారోఽనుస్వారః - తస్యబీజద్వయేనసమ్బన్ధః - నతిం - నమఃపదం । ఓమ్ ఈంఈం నమః - ఇతిపఞ్చాక్షరాణి బిన్దుమధ్యేవిన్యసేత్ । అనలపురె - స్వాభిముఖాగ్రత్రికోణేషు । మూలమన్త్రం - పఞ్చదశాక్షరీ శ్రీవిద్యాఖణ్డత్రయం । కఏఈలహ్రీం - హసకహలహ్రీం - సకలహ్రీం - ఇతిక్రమేణవిన్యసేత్ । ద్విపారె - అష్టకోణేష్విత్యర్థః । బీజాని - వశిన్యాద్యష్టబీజాని । అన్తర్దశారాదిషుఅన్తర్దశారబహిర్దశారచతుర్దశారేషు। వసుదళమధ్యేచ - అష్టదళేషు - క్రమేణ - యాదీన్ - కాదీన్ - టాదీన్ - కాద్యష్టవర్గాన్ - తథాచ అన్తర్దశారె యాదిక్షాన్తదశకమ్ - బహిర్దశారె కాదిఞాన్తదశకం । చతుర్దశారె టాదిభాన్త చతుర్దశకం - వసుపత్రెషు - కంఖం - చంఛం - టంఠం - తంథం - పంఫం - యం రం-శంసం-శంక్షం - ఇత్యష్టౌయుగ్మాని । షణ్ణవసదనేషు షోడశదళేషు, స్వరాన్ అకారాదీన్ షోడశ - సర్వానేతాన్ బిన్దుయుక్తాన్ । భూపురేషుముద్రాణ్ణాన్ద్రామిత్యాదీన్తదుచితబీజానాంనిచయఞ్చ విన్యసేదితి శ్లోకార్థసఙ్గ్రహః॥ వృత్తాద్బహిస్త్రికోణాన్తరైం క్లీం సౌరితి విన్యసేత్ । ఇత్యాదిచక్రనాయకబీజన్యాసవిస్తరస్తు శ్రీవిద్యార్ణవాదౌద్రష్టవ్యః॥ఓమ్॥

శ్రీచక్ర విన్యాస సంగ్రహస్సమాప్తః.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ యాజుష - రుద్రహృదయోపనిషత్ -౮౫.

॥సహ నావవత్వితి శాంతిః॥

ఓం ॥ ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ శుకో వ్యాసమువాచ హ । కో దేవ
స్సర్వదేవేషు కస్మిన్దేవాశ్చ సర్వశః । కస్య శుశ్రూషణాన్నిత్యం ప్రీతా దే
వా భవంతి మే । తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా ప్రత్యువాచ పితా శుకమ్ । సర్వ
దేవాత్మకో రుద్రస్సర్వే దేవాశ్శివాత్మకాః । రుద్రస్య దక్షిణే పార్శ్వే రవి
ర్బ్రహ్మా త్రయోఽగ్నయః । వామపార్శ్వే ఉమా దేవీ విష్ణుస్సోమోఽపి తే త్ర
యః । యా ఉమా సా స్వయం విష్ణుర్యో విష్ణుస్స హి చంద్రమాః । యే నమ
స్యంతి గోవిందం తే నమస్యంతి శంకరం । యేఽర్చయంతి హరిం భక్త్యా తేఽర్చ
యంతి వృషధ్వజమ్ । యే ద్విషంతి విరూపాక్షం తే ద్విషంతి జనార్దనమ్ ।
యే రుద్రం నాభిజానంతి తే న జానంతి కేశవమ్ । రుద్రాత్ప్రవర్తతే బీజం బీ
జయోనిర్జనార్దనః । యో రుద్రస్స స్వయం బ్రహ్మా యో బ్రహ్మా స హుతాశ
నః । బ్రహ్మవిష్ణుమయో రుద్ర అగ్నీషోమాత్మకం జగత్ । పుంల్లింగం సర్వమీ
శానం స్త్రీలింగం భగవత్యుమా । ఉమారుద్రాత్మికాస్సర్వాః ప్రజాస్స్థావర
జంగమాః । వ్యక్తం సర్వముమారూపమవ్యక్తం తు మహేశ్వరః । ఉమా
శంకరయోర్యోగస్స యోగో విష్ణురుచ్యతే । యస్తు తస్మై నమస్కారం కు
ర్యాద్భక్తిసమన్వితః । ఆత్మానం పరమాత్మానమంతరాత్మానమేవ చ । జ్ఞా
త్వా త్రివిధమాత్మానం పరమాత్మానమాశ్రయేత్ । అన్తరాత్మా భవేద్బ్ర
హ్మా పరమాత్మా మహేశ్వరః । సర్వేషామేవ భూతానాం విష్ణురాత్మా స
నాతనః । అస్య త్రైలోక్యవృక్షస్య భూమౌ విటపశాఖినః । అగ్రం మధ్యం
తథా మూలం విష్ణుబ్రహ్మమహేశ్వరాః । కార్యం విష్ణుః క్రియా బ్రహ్మా కా
రణం తు మహేశ్వరః । ప్రయోజనార్థం రుద్రేణ మూర్తిరేకా త్రిధాస్థితా ।
ధర్మో రుద్రో జగద్విష్ణుస్సర్వజ్ఞానం పితామహః । శ్రీరుద్ర రుద్ర రుద్రేతి య

స్తస్మాద్యోద్విచక్షుణః । కీర్తనాత్సర్వదేవస్య సర్వపాపైః ప్రముచ్య
తే । రుద్రోనర ఉమా నారీ తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రో బ్రహ్మా ఉమా
వాణీ తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రో విష్ణురుమా లక్ష్మీస్తస్మై తస్యై నమో
నమః । రుద్రః సూర్య ఉమా ఛాయా తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రః సోమ
ఉమా తారా తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రో దివా ఉమా రాత్రిస్తస్మై త
స్యై నమోనమః । రుద్రో యజ్ఞ ఉమా వేదిస్తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రో
వహ్నిరుమా స్వాహా తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రో వేద ఉమా శాస్త్రం
తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రో వృక్ష ఉమా వల్లీ తస్మై తస్యై నమోనమః ।
రుద్రో గంధ ఉమా పుష్పం తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రోఽర్థ అక్షరః సోమా
తస్మై తస్యై నమోనమః । రుద్రో లింగముమా పీఠం తస్మై తస్యై నమోనమః ।
సర్వదేవాత్మకం రుద్రం నమస్కుర్యాత్పృథక్పృథక్ । ఏభిర్మంత్రప
దైరేవ నమస్యేదీశపార్వతీ । యత్ర యత్ర భవేత్సార్ధమిమం మంత్రముదీరయే
త్ । బ్రహ్మహా జలమధ్యే తు సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే । సర్వాధిష్ఠాన
మద్వంద్వం పరబ్రహ్మ సనాతనం । సచ్చిదానందరూపం తదవాఙ్మనసగోచ
రం । తస్మిన్సువిదితే సర్వం విజ్ఞాతం స్యాదిదం శుక । తదాత్మకత్వా
త్సర్వస్య తస్మాద్భిన్నం నహి క్వచిత్ । ద్వే విద్యే వేదితవ్యే హి పరా చైవా
పరా చ తే । తత్రాపరా తు విద్యైషా ఋగ్వేదో యజురేవ చ । సామవేదస్తథా
థర్వవేదః శిక్షా మునీశ్వర । కల్పో వ్యాకరణం చైవ నిరుక్తం ఛంద ఏవ చ ।
జ్యోతిషం చ తథానాత్మవిషయా అపి బుద్ధయః । అథైషా పరమా విద్యా య
యాత్మా పరమాక్షరం । యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రం రూపవర్జి
తం । అచక్షుఃశ్రోత్రమత్యర్థం తదపాణిపదం తథా । నిత్యం విభుం సర్వ
గతం సుసూక్ష్మం చ తదవ్యయం । తద్భూతయోనిం పశ్యంతి ధీరా ఆత్మాన
మాత్మని । యః సర్వజ్ఞః సర్వవిద్యస్య జ్ఞానమయం తపః । తస్మాదన్నవిరూ
పేణ జాయతే జగదావలిః । సత్యవద్భాతి తత్సర్వం రజ్జుసర్పవదాస్థితం ।
తదేతదక్షరం సత్యం తద్విజ్ఞాయ విముచ్యతే । జ్ఞానాదేవ హి సంసారవి
నాశో నైవ కర్మణా । శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠం స్వగురుం గచ్ఛేద్యథావిధి ।

గురుస్తస్మై పరాం విద్యాం దద్యాద్బ్రహ్మాత్మబోధినీం । గుహాయాం నిహి
తగ్ సాక్షాదక్షరం వేద చేన్నరః । ఛిత్త్వాఽవిద్యామహాగ్రన్థిగ్ శివం గచ్ఛే
త్సనాతనం । తదేతదమృతగ్ సత్యం తద్బోద్ధవ్యం ముముక్షుభిః । ధనుస్తార
గ్ శరో హ్యాత్మా బ్రహ్మ తల్లక్ష్యముచ్యతే । అప్రమత్తేన వేద్ధవ్యగ్ శరవత్త
న్మయో భవేత్ । లక్ష్యగ్ సర్వగతం చైవ శరస్సర్వగతో ముఖః । వేద్ధా స
ర్వగతశ్చైవ శివలక్ష్యం న సగ్ శయః । న తత్ర చన్ద్రార్కవపుః ప్రకాశతే
న వాన్తి వాతాస్సకలా దేవతాశ్చ । ఏష దేవోఽనుకృతో భావభూతస్స్వయం
విశుద్ధో విరజః ప్రకాశతే । ద్వా సుపర్ణా శరీరేఽస్మిఞ్జీవేశాఖ్యౌ సహ స్థితౌ ।
తయోర్జీవః ఫలం భుఙ్క్తే కర్మణో న మహేశ్వరః । కేవలగ్ సాక్షిరూపే
ణ వినా భోగం మహేశ్వరః । ప్రకాశతే స్వయం భేదః కల్పితో మాయయా
తయోః । ఘటాకాశమఠాకాశౌ యథాకాశప్రభేదతః । కల్పితౌ పరమౌ
జీవశివరూపేణ కల్పితౌ । తత్త్వతశ్చ శివస్సాక్షాచ్చిజ్జీవశ్చ స్వతస్సదా । చి
చ్చిదాకారతో భిన్నా న భిన్నా చిత్త్వహానితః । చితశ్చిన్న చిదాకారాద్భిద్య
తే జడరూపతః । భిద్యతే చేజ్జడో భేదశ్చిదేకస్య చాశుభః । తర్కతశ్చ ప్ర
మాణాచ్చ చిదేకత్వవ్యవస్థితేః । చిదేకత్వపరిజ్ఞానే న శోచతి న ముహ్యతి ।
అద్వైతం పరమానందగ్ శివం యాతి తు కేవలం । అధిష్ఠానగ్ సమస్తస్య జ
గతస్సత్యచిద్ఘనం । అహమస్మీతి నిశ్చిత్య వీతశోకో భవేన్మునిః । స్వశరీ
రే స్వయంజ్యోతిస్స్వరూపగ్ సర్వసాక్షిణం । క్షీణదోషాః ప్రపశ్యన్తి నే
తరే మాయయావృతాః । ఏవగ్ రూపపరిజ్ఞానం యస్యాస్తి పరయోగినః ।
కుత్రచిద్గమనం నాస్తి తస్య సంపూర్ణరూపిణః । ఆకాశమేకగ్ సంపూర్ణం
కుత్రచిన్నైవ గచ్ఛతి । తద్వత్స్వాత్మపరిజ్ఞానీ కుత్రచిన్నైవ గచ్ఛతి । స
యో హ వై తత్పరమం బ్రహ్మ యో వేద వై మునిః । బ్రహ్మైవ భవతి స్వస్థస్సచ్చి
దానందమాత్రక ఇత్యుపనిషత్ ॥ ఓం సహ నావవత్వితి శాన్తిః ॥

ఇతి రుద్రహృదయోపనిషత్సమాప్తా-౮౫.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః

అథయాజుషీ-యోగకుండల్యుపనిషత్-౮౬.

——:0:——

॥సహనావవత్వితిశాంతిః॥

ఓమ్॥ హేతుద్వయంహిచిత్తస్య వాసనాచ సమీరణః । తయోర్వినష్టఏకస్మింస్తద్ద్వావపివినశ్యతః। తయోరాదౌసమీరస్యజయంకుర్యాన్నరస్సదా। మితాహారశ్చాసనఞ్చశక్తిచాలస్తృతీయకః । ఏతేషాంలక్షణంవక్ష్యేశృణుగౌతమసాదరం । సుస్నిగ్ధమధురాహారశ్చతుర్థాంశవివర్జితః। భుజ్యతేశివసంప్రీత్యైమితాహారస్సఉచ్యతే । ఆసనంద్వివిధంప్రోక్తంపద్మంవజ్రాసనంతథా । ఊర్వోరుపరిచేద్ధత్తేఉభేపాదతలేయథా। పద్మాసనంభవేదేతత్సర్వపాపప్రణాశనం। వామాంఘ్రిమూలకందాధరన్యంతమపరిక్షిపేత్ । సమగ్రీవశిరఃకాయో వజ్రాసనమితీరితం। కుండల్యేవభవేచ్ఛక్తిస్తాంతుసంచాలయేద్బుధః । స్వస్థానాదా భ్రువోర్మధ్యంశక్తిచాలనముచ్యతే। తత్సాధనేద్వయంముఖ్యం సరస్వత్యాస్తుచాలనం। ప్రాణరోధమథాభ్యాసాదృజ్వీకుండలినీభవేత్ । తయోరాదౌసరస్వత్యాశ్చాలనంకథయామితే । అరుంధత్యేవకథితా పురావిద్భిస్సరస్వతీ। యస్యాస్సంచాలనేనైవస్వయంచలతి కుండలీ। ఇడాయాం వహతి ప్రాణేబద్ధ్వాపద్మాసనందృఢం । ద్వాదశాంగులదైర్ఘ్యంచ అమ్బరఞ్చతురంగులం । విస్తీర్యతేనతన్నాడీంవేష్టయిత్వాతతస్సుధీః। అంగుష్ఠతర్జనీభ్యాంతుహస్తాభ్యాంధారయేద్దృఢం। స్వశక్త్యాచాలయేద్వామేదక్షిణేనపునఃపునః। ముహూర్తద్వయపర్యన్తం నిర్భయాచ్చాలయేత్సుధీః। ఊర్ధ్వమాకర్షయేత్కించిత్సుషుమ్నాంకుండలీగతా । తేనకుండలినీతస్య సుషుమ్నాయా ముఖం వ్రజేత్ । జహాతి తస్మాత్ప్రాణోఽయం సుషుమ్నాంవ్రజతిస్వతః । తుందేతుతాణంకుర్యాచ్చకంఠసంకోచనేకృతే । సరస్వత్యాశ్చాలనేన వక్షసశ్చోర్ధ్వగోమరుత్ । సూర్యేణరే

చయేద్వాయుంసరస్వత్యాస్తుచాలనే । కణ్ఠసఙ్కోచనంకృత్వా వక్షస
శ్చోర్ధ్వగోమరుత్ । తస్మాత్సంచాలయేన్నిత్యంశబ్దగర్భాంసరస్వతీమ్।
యస్యాస్సంచాలనేనైవ యోగీరోగైః ప్రముచ్యతే । గుల్మంజలోదరఃప్లీ
హా యేచాన్యేతున్దమధ్యగాః । సర్వే తేశక్తిచాలేనరోగానశ్యంత్య
సంశయమ్ । ప్రాణరోధమథేదానీం ప్రవక్ష్యామిసమాసతః । ప్రాణ
శ్చదేహగోవాయురాయామఃకుమ్భకస్స్మృతః । సఏవద్వివిధఃప్రోక్తస్స
హితః కేవలస్తథా । యావత్కేవలసిద్ధిస్స్యాత్తావత్సహిత మభ్యసేత్ ।
సూర్యోజ్జాయీశీతలీచ భస్త్రీచైవచతుర్థికా । భేదైరేవసమంకుమ్భో
యస్స్యాత్సహితకుమ్భకః । పవిత్రేనిర్జనేదేశే శర్కరాదివివర్జితే ।ధ
నుఃప్రమాణపర్యన్తే శీతాగ్నిజలవర్జితే । పవిత్రేనాత్యుచ్చనీచేహ్యా
సనేసుఖదేసుఖే । బద్ధపద్మాసనంకృత్వాసరస్వత్యాస్తుచాలనం। దక్షనా
డ్యాసమాకృష్యబహిష్ఠం పవనంశనైః। యథేష్టంపూరయేద్వాయుం రే
చయేదిడయాతతః । కపాలశోధనేవాపి రేచయేత్పవనం శనైః । చతు
ష్కంవాతదోషన్తుక్రిమిదోషంనిహన్తిచ । పునఃపునరిదంకార్యం సూ
ర్యభేదముదాహృతం । ముఖంసంయమ్యనాడీభ్యా మాకృష్యపవనంశ
నైః । యథాలగతికణ్ఠాత్తు హృదయావధిసస్వనమ్ । పూర్వవత్కుమ్భ
యేత్ప్రాణం రేచయేదిడయాతతః । శీర్షోదితానలహరం గళశ్లేష్మహ
రంపరం । సర్వరోగహరంపుణ్యం దేహానలవివర్ధనం । నాడీజలోదరం
ధాతుగతదోషవినాశనమ్। గచ్ఛతస్తిష్ఠతఃకార్య ముజ్జాయ్యాఖ్యన్తుకు
మ్భకమ్॥ జిహ్వయావాయుమాకృష్యపూర్వవత్కుమ్భకాదను । శనై
స్తుఘ్రాణరన్ధ్రాభ్యాం రేచయేదనిలంసుధీః। గుల్మప్లీహాదికాన్దోషాన్క్ష
యంపిత్తంజ్వరంతృషామ్।విషాణిశీతలీనామ కుమ్భకోయంనిహన్తిచ।
తతఃపద్మాసనంబద్ధ్వాసమగ్రీవోదరస్సుధీః । ముఖంసంయమ్యయత్నేన
ప్రాణంఘ్రాణేనరేచయేత్ । యథాలగతికణ్ఠాత్తు కపాలేసస్వనంతతః।
వేగేనపూరయేత్కిఞ్చి ద్ధృత్పద్మావధిమారుతం । పునర్విరేచయేత్తద్వ
త్పూరయేచ్చపునఃపునః । యథైవలోహకారాణాంభస్త్రావేగేనచాల్య

తే । తత్రైవస్వశరీరస్థం చాలయేత్పవనగ్ శనైః । యథాత్ర మోభ వేత్త
హితథాసూర్యేణపూరయేత్ । యథోపిరంభ వే[illegible]పూరణం పవనేనత
థాలఘు । థా[illegible]యిన్నాసికా[illegible]ఖ్యాపినాస్యథం । [illegible]భకం
పూర్వవత్కృత్వా రేచయేదడయానిలం । క[illegible]తానలహారిగ్ శరీరా
గ్నివర్ధనం । కుండలీబోధకం పుణ్యం పాపఘ్నం [illegible] సుఖమ్ । బ్రహ్మ
నాడీముఖాన్తస్థకఫాద్యర్గళనాశనమ్ । [illegible] త్ర్యాత [illegible]
యం భేదకమ్ । [illegible] శేషేణైవ [illegible] భస్త్రాఖ్యం [illegible] మ్ । చక
త్రాగపి భేదానాం కుమ్భకే[illegible]పస్థితే ॥ [illegible] యోగి
క్రీతక[illegible]షైః । ప్రథమో మూలబన్ధస్తు ద్వితీయో[illegible]ణాభిధః । జాలన్ధర
స్తృతీయస్తు తేషాం లక్షణముచ్యతే । అధోగతి[illegible]పాన[illegible]ధ్వ[illegible]
తే బలాత్ । ఆకుఞ్చనేన తం ప్రాహుర్మూలబన్ధం [illegible] చ్యతే । అపానే
చోర్ధ్వగే యాతే సమ్ప్రాప్తే వహ్నిమణ్డలే । త[illegible]నలశిఖా[illegible]
యునా హతా । తతో యాతౌ వహ్న్యపానౌ ప్రాణ[illegible]స్వరూపక[illegible]
నాత్యన్తప్రదీప్తేన జ్వలనో దేహజస్తథా । తేన [illegible]
ప్ర[illegible]యుచ్యతే । దణ్డాహతభుజఙ్గీవ నిశ్వస్య [illegible] ప్రజేత్ [illegible]ప్ర
వేశతో యత్ర బ్రహ్మనాడ్యన్తరం వ్రజేత్ । [illegible] మూల[illegible]
వ్యో యోగిభిస్సదా । కుమ్భకాన్తే రేచకాదౌ [illegible] ద్దియాణ[illegible]
యేన సుషుమ్నాయాం ప్రాణస్తూడ్డీయతే యతః । [illegible]
యం యోగిభిస్సముదాహృతః । సతివజ్రాసనే పాదౌ [illegible] ధారయే
ద్దృఢమ్ । గుల్ఫదేశసమీపే చ కన్దం తత్ర ప్రపీడయేత్ । [illegible]
ముపరే ధారణే ధృవయేత్ । శనైశ్శనైర్హృదాప్రాణ[illegible]
త । [illegible] సమాగతం శనైః । పూరకాన్తే[illegible]
వ్యో బన్ధో జాలన్ధరాభిధః । కణ్ఠసఙ్కోచరూపోఽసౌ వాయు[illegible]రోధకః ।
అధస్తాత్కుఞ్చనేనాశు కణ్ఠసఙ్కోచనే కృతే । మధ్యే పశ్చిమతానేన స్యా
త్ప్రాణో బ్రహ్మనాడిగః । పూర్వోక్తేన క్రమేణైవ సమ్యగాసనమాస్థితః ।
చాలనన్తు సరస్వత్యాః కృత్వా ప్రాణం నిరోధయేత్ । ప్రథమే దివసే కార్యం

[illegible] కుమ్భత్రయమ్ । ప్రత్యేకం దశసఙ్ఖ్యాకం ద్వితీయే పఞ్చభిస్త
థా । వింశత్యఙ్కం తృతీయేఽహ్ని పఞ్చవృద్ధ్యా దినే దినే । కర్తవ్యః కుమ్భకో
నిత్యం బద్ధత్రయసమన్వితః । దివా సుప్తిర్నిశాయాం తు జాగరాదతిమైథు
నాత్ । బహుసఙ్క్రమణాన్నిత్యం రోధాన్మూత్ర పురీషయోః । విషమా
శనదోషాచ్చ ప్రయాసప్రాణచిన్తనాత్ । శీఘ్రముత్పద్యతే రోగః స్తమ్భ
యేద్యది సంయమీ । యోగాభ్యాసేన మే రోగ ఉత్పన్న ఇతి కథ్యతే । తతో
భ్యాసం త్యజేదేవం ప్రథమం విఘ్నముచ్యతే । ద్వితీయం సంశయాఖ్యం
చ తృతీయం చ ప్రమత్తతా । ఆలస్యాఖ్యం చతుర్థం చ నిద్రారూపం తు పఞ్చమ
మ్। షష్ఠం తు విరతిర్భ్రాన్తిః సప్తమం పరికీర్తితమ్ । విషమం చాష్టమం చైవ అ
నాఖ్యం నవమం స్మృతమ్ । అలబ్ధిర్యోగతత్త్వస్య దశమం ప్రోచ్యతే బుధైః।
ఇత్యేతద్విఘ్నదశకం విచారేణ త్యజేద్బుధః। ప్రాణాభ్యాసస్తతః కార్యో
నిత్యం సత్త్వస్థయా ధియా । సుషుమ్నా లీయతే చిత్తం తథా వాయుః ప్రధా
వతి । శుష్కే మలే తు యోగీ చ స్యాద్గతిశ్చలితా తతః । అధోగతిమపా
నం వై ఊర్ధ్వగం కురుతే బలాత్ । ఆకుఞ్చనేన తం ప్రాహుర్మూలబన్ధో య
ముచ్యతే । అపానశ్చోర్ధ్వగో భూత్వా వహ్నినా సహ గచ్ఛతి । ప్రాణ
స్థానం తతో వహ్నిః ప్రాణాపానౌ చ సత్వరం । మిలిత్వా కుణ్డలీం యాతి
ప్రసుప్తా కుణ్డలాకృతిః। తేనాగ్నినా చ సన్తప్తా పవనేనైవ చాలితా। ప్రసా
ర్య స్వశరీరం తు సుషుమ్నా వదనాన్తరే। బ్రహ్మగ్రన్థిం తతో భిత్త్వా రజోగుణ
సముద్భవం । సుషుమ్నా వదనే శీఘ్రం విద్యుల్లేఖేవ సంస్ఫురేత్ । విష్ణు
గ్రన్థిం ప్రయాత్యుచ్చైః సత్వరం హృది సంస్థితా । ఊర్ధ్వం గచ్ఛతి య
చ్చాస్తే రుద్రగ్రన్థిం తదుద్భవం । భ్రువోర్మధ్యం తు సంభిద్య యాతి శీతాం
శుమణ్డలం । అనాహతాఖ్యం యచ్చక్రం దలైః షోడశభిర్యుతం । తత్ర శీతాం
శుసఞ్జాతం ద్రవం శోషయతి స్వయం । చలితే ప్రాణవేగేన రక్తం పిత్తం
రవేర్గ్రహాత్ । యాతేన్దుచక్రం యత్రాస్తే శుద్ధశ్లేష్మద్రవాత్మకం। త
త్ర సిక్తం గ్రసత్యుష్ణం కథం శీతస్వభావకం । తథైవ రభసా శుక్లం చన్ద్ర
రూపం హి తప్యతే । ఊర్ధ్వం ప్రవహతి క్షుబ్ధా తదైవం భ్రమతేతరాం । త

స్యాస్యాస్యదవశాచ్చిత్తంబహిష్ఠంవిషమేషుయత్। తదేవపరమంభుక్త్వా స్వస్థస్స్యాత్మరతోయువా। ప్రకృత్యష్టకరూపఞ్చస్థానంగచ్ఛతికుండలీ।క్రోడీకృత్యశివంయాతిక్రోడీకృత్యవిలీయతే। ఇత్యధోర్ధ్వరజశ్శుక్లగ్ శివేతదమమారుతః। ప్రాణాపానౌసమౌయాతిసదాజాతౌతథైవచ। భూతేల్పేచాప్యనల్పేవావాచకేత్యతివర్ధతే। ధారయత్యఖిలావాతాఅగ్నిమూషాహిరణ్యవత్।ఆధిభౌతికదేహస్తమాధిదైవికవిగ్రహే। దేహోఽతివిమలంయాతిచాతివాహికతామియాత్। జాడ్యభావవినిర్ముక్తమమలంచిన్మయాత్మకం। తస్యాతివాహికంముఖ్యగ్ సర్వేషాన్తుమదాత్మకం। జాయాభవవినిర్ముక్తిఃకాలరూపస్యవిభ్రమః। ఇతితగ్ స్వస్వరూపాహిమతిరజ్జుభుజంగవత్। మృషైవోదేతిసకలంమృషైవప్రవిలీయతే। రౌప్యబుద్ధిశ్శుక్తికాయాగ్ స్త్రీపుగ్ సోర్భ్రమతోయథా। పిణ్డబ్రహ్మాణ్డయోరైక్యం లింగసూత్రాత్మనోరపి। స్వాపావ్యాకృతయోరైక్యగ్ స్వప్రకాశచిదాత్మనోః। శక్తిఃకుండలినీనామబిసతన్తునిభాశుభా। మూలకందంఫణాగ్రేణదష్ట్వాకమలకందవత్। ముఖేనపుచ్ఛగ్ సంగృహ్యబ్రహ్మరంధ్రసమన్వితా। పద్మాసనగతస్స్వస్థోగుదమాకుంచసాధకః। వాయుమూర్ధ్వగతంకుర్వన్కుంభకావిష్టమానసః। వాయ్వాఘాతవశాదగ్నిస్స్వాధిష్ఠానగతోజ్వలన్। జ్వలనాఘాతపవనాఘాతోరున్నిద్రితోఽహిరాట్। బ్రహ్మగ్రంథింతతోభిత్త్వావిష్ణుగ్రంథింభినత్త్యతః। రుద్రగ్రంథించభిత్త్వైవ కమలానిభినత్తిషట్। సహస్రకమలేశక్తిశ్శివేనసహమోదతే। సైవావస్థా పరాజ్ఞేయా సైవనిర్వృతికారిణీతి॥ ఇతి యోగకుణ్డల్యుపనిషది ప్రథమోధ్యాయః॥

అథాహగ్ సమ్ప్రవక్ష్యామివిద్యాంఖేచరిసంజ్ఞితాం।యథావిజ్ఞాతవానస్యలోకేఽస్మిన్నజరామరః। మృత్యువ్యాధిజరాగ్రస్తోదృష్ట్వావిద్యామిమాంమునే। బుద్ధిందృఢతరాంకృత్వాఖేచరీంతుసమభ్యసేత్। జరామృత్యుగదఘ్నోయఃఖేచరీంవేత్తిభూతలే। గ్రంథతశ్చార్థతశ్చైవ తదభ్యాసప్రయోగతః। తంమునేసర్వభావేనగురుంమత్వా సమాశ్రయేత్।

దుర్లభా ఖేచరీవిద్యా తదభ్యాసోపి దుర్లభః। అభ్యాసం మేళనం చైవ
యుగపన్నైవసిధ్యతి। అభ్యాసమాత్రనిరతా నవిందంతే ఇహ మేళనం।
అభ్యాసంలభతే బ్రహ్మన్ జన్మజన్మాంతరే క్వచిత్। మేళనంతు జన్మనాం
శతాంతేపి న లభ్యతే। అభ్యాసం బహుజన్మాంతే కృత్వా తద్భావసాధితం।
మేళనం లభతే కశ్చిద్యోగీ జన్మాంతరే క్వచిత్। యదా తు మేళనం యోగీల
భతే గురువక్త్రతః। తదా తత్సిద్ధిమాప్నోతి యదుక్తా శాస్త్రసంతతౌ। గ్ర
న్థతశ్చార్థతశ్చైవ మేళనం లభతే యదా। తదా శివత్వమాప్నోతి నిర్ముక్త
స్సర్వసంసృతేః। శాస్త్రం వినాపి సంబోద్ధుం గురవోపి న శక్నుయుః। తస్మా
త్సుదుర్లభతరం లభ్యం శాస్త్రమిదం మునే। యావన్న లభ్యతే శాస్త్రం తా
వద్గాం పర్యటేద్యతిః। యదా సంలభ్యతే శాస్త్రం తదా సిద్ధిః కరే స్థితా।
న శాస్త్రేణ వినా సిద్ధిర్దృష్టా చైవ జగత్త్రయే। తస్మాన్మేళనదాతారం శా
స్త్రదాతారమచ్యుతం। తదభ్యాసప్రదాతారం శివం మత్వా సమాశ్ర
యేత్। లబ్ధ్వా శాస్త్రమిదం మహ్యమన్యేషాం న ప్రకాశయేత్। తస్మా
త్సర్వప్రయత్నేన గోపనీయం విజానతా। యత్రాస్తే చ గురుర్బ్రహ్మన్
దివ్యయోగప్రదాయకః। తత్ర గత్వా చ తేనోక్తం విద్యాం సంగృహ్య ఖే
చరీం। తేనోక్తస్సమ్యగభ్యాసం కుర్యాదాదావతన్ద్రితః। అనయా వి
ద్యయా యోగీ ఖేచరీసిద్ధిభాగ్భవేత్। ఖేచర్యా ఖేచరీం యుంజన్ ఖేచరీ
బీజ పూరయా। ఖేచరాధిపతిర్భూత్వా ఖేచరేషు సదా వసేత్। ఖేచ
రావసథం వహ్నిమంబుమండలభూషితం। ఆఖ్యాతం ఖేచరీబీజం తేన యో
గః ప్రసిధ్యతి। సోమాంశనవకం వర్ణం ప్రతిలోమేన చోద్ధరేత్। తస్మా
త్త్ర్యంశకమాఖ్యాతమక్షరం చంద్రరూపకం। తస్మాదప్యష్టమం వర్ణం
విలోమేనాపరం మునే। తథా తత్పరమం విద్ధి తదాదిరపి పంచమీ। ఇందో
శ్చ బహుభిన్నే చ కూటోయం పరికీర్తితః। గురూపదేశలభ్యం చ సర్వయో
గప్రసిద్ధిదం। యత్తస్య దేహజా మాయా నిరుద్ధకరణాశ్రయా। స్వప్నే
పి న లభేత్తస్య నిత్యం ద్వాదశజప్యతః। య ఇమాం పంచ లక్షాణి జపేదపి సు
యన్త్రితః। తస్య శ్రీఖేచరీసిద్ధిస్స్వయమేవ ప్రవర్తతే। నశ్యన్తి సర్వవి

ఘ్నాని ప్రసీదన్తి చ దేవతాః । వలీపలితనాశశ్చ భవిష్యతి న సగ్ంశయః । ఏవం లబ్ధ్వా మహావిద్యామభ్యాసం కారయేత్తతః । అన్యథా క్లిశ్యతే బ్రహ్మన్న సిద్ధిః ఖేచరీపథే । యదభ్యాసవిధౌ విద్యాం న లభేద్యః సుధామయీం । తతః సంమేలకాదౌ చ లబ్ధ్వా విద్యాగ్ం సదా జపేత్ । నాన్యథా రహితో బ్రహ్మన్న కించిత్సిద్ధిభాగ్భవేత్ । యదిదం లభ్యతే శాస్త్రం తదా విద్యాగ్ం సమాశ్రయేత్ । తతస్తతోదితాగ్ం సిద్ధిమాశు తాం లభతే మునిః । తాలుమూలగ్ం సముత్కృష్య సప్తవాసరమాత్మవిత్ । స్వగురూక్తప్రకారేణ మలగ్ం సర్వం విశోధయేత్ । స్నుహిపత్రనిభగ్ం శస్త్రగ్ం సుతీక్ష్ణగ్ం స్నిగ్ధనిర్మలమ్ । సమాదాయ తతస్తేన రోమమాత్రగ్ం సముచ్ఛినేత్ । హిత్వా సైంధవపథ్యాభ్యాం చూర్ణితాభ్యాం ప్రకర్షయేత్ । పునః సప్త దినే ప్రాప్తే రోమమాత్రగ్ం సముచ్ఛినేత్ । ఏవం క్రమేణ షాణ్మాసం నిత్యోద్యుక్తః సమాచరేత్ । షాణ్మాసాద్రసనామూలగ్ం శిరాబన్ధం ప్రణశ్యతి । అథ వాగీశ్వరీధామ శిరో వస్త్రేణ వేష్టయేత్ । శనైరుత్కర్షయేద్యోగీ కాలవేలావిధానవిత్ । పునః షాణ్మాసమాత్రేణ నిత్యగ్ం సంఘర్షణాన్మునే । భ్రూమధ్యావధి చాప్యేతి తిర్యక్కర్ణబిలావధి । అధశ్చ చుబుకం మూలం ప్రయాతి క్రమచారితా । పునః సంవత్సరాణాం తు తృతీయాదేవ లీలయా । కేశాన్తమూర్ధ్వం క్రమతి తిర్యక్ శాఖావధిర్మునే । అధస్తాత్కణ్ఠకూపాన్తం పునర్వర్షత్రయేణ తం । బ్రహ్మరన్ధ్రగ్ం సమావృత్య తిష్ఠేదేవ న సగ్ంశయః । తిర్యక్ చూళితలం యాతి అధః కణ్ఠబిలావధిః । శనైః శనైర్మస్తకాచ్చ మహావజ్రకవాటభిత్ । పూర్వం బీజయుతా విద్యా హ్యాఖ్యాతా యాతిదుర్లభా । తస్యాః షడఙ్గం కుర్వీత తయా షట్స్వరభిన్నయా । కుర్యాదేవం కరన్యాసగ్ం సర్వసిద్ధ్యాదిహేతవే । శనైరేవం ప్రకర్తవ్యమభ్యాసం యుగపన్న హి । యుగపద్వర్తతే యస్య శరీరం విలయం వ్రజేత్ । తస్మాచ్ఛనైః శ్శనైః కార్యమభ్యాసం మునిపుంగవ । యదా చ బాహ్యమార్గేణ జిహ్వా బ్రహ్మబిలం వ్రజేత్ । తదా బ్రహ్మార్గళం బ్రహ్మన్ దుర్భేద్యం త్రిదశైరపి । అంగుల్యగ్రేణ సంఘృష్య జిహ్వామాత్రం నివేశయేత్ । ఏవం వర్ష త్రయం కృ

త్వా బ్రహ్మద్వారం ప్రవిశ్యతి । బ్రహ్మద్వారే ప్రవిష్టేతు సమ్యఙ్మథనమాచరేత్ । మథనేనవినా కేచిత్సాధయన్తి విపశ్చితః । ఖేచరీమంత్రసిద్ధస్య సిధ్యతే మథనంవినా । జపంచ మథనం చైవకృత్వా శీఘ్రఫలంలభేత్ । స్వర్ణజాం రౌప్యజాం వాపి లోహజాం వా శలాకికాం । నియోజ్య నాసికారన్ధ్రం దుగ్ధసిక్తేన తంతునా । ప్రాణాన్నిరుధ్యహృదయే సుఖమాసనమాత్మనః । శనైస్సుమథనంకుర్యాద్భ్రూమధ్యేన్యస్య చక్షుషీ । షాణ్మాసమథనావస్థాభావేనైవప్రజాయతే । యథాసుషుప్తిర్బాలానాం యథాభావస్తథాభవేత్ । నసదామథనగ్ం శస్తంమాసేమాసేసమాచరేత్ । సదా రసనయాయోగీమార్గంనపరిసంక్రమేత్ ।ఏవంద్వాదశవర్షాన్తేసగ్ంసిద్ధిర్భవతిధ్రువా । శరీరేసకలంవిశ్వంపశ్యత్యాత్మా విభేదతః । బ్రహ్మాండోయంమహామార్గో రాజదన్తోర్ధ్వకుండలీ॥ ॥ఇతి యోగకుండల్యుపనిషది ద్వితీయోధ్యాయః॥

మేళనమనుః॥—॥ హ్రీంభం సంషంఫంసంక్షమ్॥ పద్మజఉవాచ। అమావాస్యాచప్రతిపత్పౌర్ణమాసీచశఙ్కర । అస్యాః కావర్ణ్యతేసంజ్ఞా ఏతదాఖ్యాహితత్త్వతః। ప్రతిపద్దినతో కాలేఅమావాస్యాతథైవచ। పౌర్ణమాస్యాగ్ం స్థిరీకుర్యాత్సచపంథాహి నాన్యథా । కామేనవిషయాకాంక్షీవిషయాత్కామమోహితః । ద్వావేవసంత్యజేన్నిత్యం నిరంజన ముపాశ్రయేత్ । అపరగ్ం సంత్యజేత్సర్వంయదిచ్ఛేదాత్మనో హితం । శక్తిమధ్యేమనఃకృత్వామనశ్శక్తేశ్చమధ్యగం। మనసామనఆలోక్య తత్త్యజేత్పరమంపదం। మనఏవహిబిందుశ్చ ఉత్పత్తిస్థితికారణం । మనసోత్పద్యతేబిందుర్యథాక్షీరంఘృతాత్మకం। నచబన్ధనమధ్యస్థం తద్వైకారణమానసమ్। చన్ద్రార్కమధ్యమాశక్తిర్యత్రస్థాతత్రబన్ధనం। జ్ఞాత్వాసుషుమ్నాం తద్భేదంకృత్వావాయుంచమధ్యగం । స్థిత్వాసౌబైన్దవస్థానే ఘ్రాణరన్ధ్రేనిరోధయేత్ । వాయుంబిన్దుగ్ంసమాఖ్యాతగ్ంసత్త్వంప్రకృతిమేవచ । షట్చక్రాణిపరిజ్ఞాత్వాప్రవిశేత్సుఖమణ్డలం । మూలాధారగ్ం స్వాధిష్ఠానం మణిపూరంతృతీయకం । అనాహతంవిశుద్ధించఆజ్ఞాచక్రఞ్చషష్ఠకం। ఆ

ధారంగుదమిత్యుక్తగ్ స్వాధిష్ఠానంతు లైంగికం । మణిపూరం నాభిదేశ
గ్ హృదయస్థమనాహతం । విశుద్ధిఃకణ్ఠమూలేచ ఆజ్ఞాచక్రఞ్చమస్తకం।
షట్చక్రాణిపరిజ్ఞాత్వాప్రవిశేత్సుఖమండలే । ప్రవిశేద్వాయు మాకృష్య
తయైవోర్ధ్వంనియోజయేత్ । ఏవగ్ సమభ్యసేద్వాయుగ్ సబ్రహ్మాండ
మయోభవేత్। వాయుంబిన్దుంతథాచక్రం చిత్తంచైవసమభ్యసేత్ । స
మాధిమేకేనసమమమృతంయాన్తియోగినః । యథాగ్నిర్దారుమధ్యస్థో
నోత్తిష్ఠేన్మథనంవినా । వినాచాభ్యాసయోగేన జ్ఞానదీపస్తథానహి ।
ఘటమధ్యగతోదీపోబాహ్యేనైవప్రకాశతే। భిన్నేతస్మిన్ఘటేచైవ దీప
జ్వాలాచభాసతే । స్వకాయంఘటమిత్యుక్తం యథాదీపోహి తత్పదం।
గురువాక్యసమాభిన్నేబ్రహ్మజ్ఞానగ్ స్ఫుటీభవేత్ । కర్ణధారం గురుం
ప్రాప్యకృత్వాసూక్ష్మంతరన్తిచ । అభ్యాసవాసనాశక్త్యా తరన్తిభవసా
గరం।పరాయామంకురీభూయపశ్యంత్యాంద్విదలీకృతా। మధ్యమాయాం
ముకులితావైఖర్యాంవికసీకృతా । పూర్వంయథోదితాయావాగ్విలో
మేనాస్తగాభవేత్ । తస్యావాచఃపరోదేవఃకూటస్థోవాక్ప్రబోధకః॥
సోహమస్మీతినిశ్చిత్యయస్సదావర్తతేపుమాన్ । శబ్దైరుచ్చావచైర్నీచై
ర్భాషితోఽపినలిప్యతే । విశ్వశ్చతైజసశ్చైవప్రాజ్ఞశ్చేతిచతేత్రయః॥ వి
రాడ్ఢిరణ్యగర్భశ్చఈశ్వరశ్చేతితేత్రయః । బ్రహ్మాణ్డంచైవపిండాణ్డంలో
కాభూరాదయఃక్రమాత్ । స్వస్వోపాధిలయాదేవలీయంతే ప్రత్యగా
త్మని । అణ్డంజ్ఞానాగ్నినాతప్తంలీయతేకారణైస్సహ । పరమాత్మనిలీన
న్తత్పరంబ్రహ్మైవజాయతే।తతస్తిమితగమ్భీరంనతేజోనతమస్తతం। అ
నాఖ్యమనభివ్యక్తగ్ సత్కించిదవశిష్యతే। ధ్యాత్వామధ్యస్థమాత్మానం
కలశాన్తరదీపవత్। అంగుష్ఠమాత్రమాత్మానమధూమజ్యోతిరూపకం।ప్ర
కాశయన్తమన్తస్థంధ్యాయేత్కూటస్థమవ్యయం । విజ్ఞానాత్మాతథాదే
హేజాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితః । మాయయామోహితఃపశ్చాద్బహుజ
న్మాన్తరేపునః । సత్కర్మపరిపాకాత్తుస్వవికారంచికీర్షతి । కోఽహంక
థమయందోషస్సగ్ సారాఖ్యఉపాగతః । జాగ్రత్స్వప్నేవ్యవహరన్ సు

ముక్తస్సాక్షాద్గతిర్మమ । ఇతీదం తాపరోభూత్వా స్వస్వభావ విశేషతః । అ
ష్టావాస్థ్విదిదాభావో బహిస్తాపేన తాపితః । దగ్ధ భవత్యేవ తదా తూలపిణ్డ
మివాగ్నినా । దహ్రస్థప్రత్యగాత్మాసౌ నష్టే జ్ఞానే తతః పరం । వితతో వ్యా
ప్తివిజ్ఞానం దహత్యేవ క్షణేన తు । మనోమయజ్ఞానమయాన్ సమ్యగ్దగ్ధ్వా
క్రమేణ తు । ఘటస్థదీపవచ్ఛశ్వదంతరేవ ప్రకాశతే । ధ్యాయన్నాస్తే ము
నిశ్చైవ మాసుప్తేరామృతేస్తు యః । జీవన్ముక్తస్స విజ్ఞేయ స్సధన్యః కృ
తకృత్యవాన్ । జీవన్ముక్తపదం త్యక్త్వా స్వదేహే కాలసాత్కృతే । విశత్య
దేహముక్తత్వం పవనోస్పందతామివ । అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం
తథారసం నిత్యమగన్ధవచ్చ యత్ । అనాద్యనన్తం మహతః పరం ధ్రువం త
దేవ శిష్యత్యమలం నిరామయమిత్యుపనిషత్ ॥

ఇతి యోగకుండల్యుపనిషది తృతీయోఽధ్యాయః ॥

॥ సహనావవత్వితి శాంతిః ॥

ఇతి యోగకుండల్యుపనిషత్సమాప్తా - ౮౬

ఓం తత్సత్.

——:o:——

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథాథర్వణీ - భస్మజాబాలోపనిషత్ - ౮౭.

భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః.

ఓమ్ ॥ అథ జాబాలో భుసుణ్డః కైలాస శిఖరావాస మోంకార
స్వరూపిణం మహాదేవముమార్ధకృత శేఖరం సోమసూర్యాగ్ని నయన
మనన్తేన్దురవిప్రభం వ్యాఘ్రచర్మాంబరధరం మృగహస్తం భస్మోద్ధూలిత
విగ్రహం తిర్యక్త్రిపుణ్డ్రరేఖా విరాజమానఫాలప్రదేశం స్మితసంపూ
ర్ణపఞ్చవిధపఞ్చాననం । వీరాసనారూఢమప్రమేయమనాద్యన్తం నిష్క
లం నిర్గుణం శాన్తం నిరంజనమనామయం హుంఫట్కుర్వాణం శివనా

మాన్యనిశముచ్చరన్తగ్ హిరణ్యబాహుగ్ హిరణ్యరూపగ్ హిరణ్యవర్ణ
గ్ హిరణ్యనిధిమద్వైతం చతుర్థం బ్రహ్మవిష్ణు రుద్రాతీతమేక మాశాస్యం
భగవన్తగ్ శివం ప్రణమ్య ముహుర్ముహురభ్యర్చ్య శ్రీఫలదళైస్తేన భస్మ
నాచనతోత్తమాఙ్గః కృతాఞ్జలిపుటః ప్రపచ్ఛాధీహి భగవన్వేదసారముద్ధృ
త్య త్రిపుండ్రవిధిం యస్మాదన్యానపేక్షమేవ మోక్షోపలబ్ధిః । కిం భస్మ
నో ద్రవ్యం కాని స్థానాని మనవోఽప్యత్ర కే వా కతివా తస్య ధారణే కేవాఽ
త్రాధికారిణో నియమస్తేషాం కో వా మామన్తేవాసిన మను శాసయా
మోక్షమితి । అథస హోవాచ భగవాన్పరమేశ్వరః పరమకారుణి
కస్త్రిపురమథాన్సురానపి సోఽన్విత్యుపూతం ప్రాగుదయా ద్గోమయం బ్రహ్మ
పర్ణేనిధాయ త్ర్యంబకమితిమన్త్రేణ శోషయేద్యేన కేనాపి తేజసా తస్య
గృహ్యోక్తమార్గేణ ప్రతిష్ఠాప్య వహ్నిం తత్ర తద్గోమయద్రవ్యం నిధా
య సోమాయ స్వాహేతి మన్త్రేణ తత స్తిలవ్రీహిభిః సాజ్యైర్జుహుయా
దయమన్త్రేనాష్టోత్తర సహస్రగ్ సార్ధమేతద్వా తత్రాజ్యస్య పర్ణమయా
జుహూర్భవతి తేనన పాపగ్ శృణోతి తద్ధోమమంత్రస్త్ర్యమ్బక మిత్యేవా
న్తేస్విష్టకృత్పూర్ణాహుతిస్తైనైవాష్ట దిక్షుబలిప్రదానం తద్భస్మ గాయ
త్ర్యాసంప్రోక్ష్య తద్ధేమే రాజతే తామ్రే మృణ్మయే వా పాత్రే నిధాయము
ద్రమన్త్రైః పునరభ్యుక్ష్య శుద్ధదేశే సంస్థాపయేత్తతో భోజయేద్బ్రాహ్మ
ణాగ్ తతస్స్వయం పూతో భవతి మానస్తోక ఇతి సద్యోజాత మిత్యాది పంచ
బ్రహ్మమన్త్రైర్భస్మసంగృహ్యాగ్నిరితి భస్మ వాయురితి భస్మ జలమితి భస్మ స్థ
లమితి భస్మ వ్యోమేతి భస్మ దేవా భస్మ ఋషయో భస్మ సర్వగ్ హవా ఏత
దిదం భస్మ పూతం పావనం నమామి సద్యస్సమస్తాఘశాసకమితి శిరసాభి
నమ్యపూతే వామహస్తే వామదేవా యేతి నిధాయ త్ర్యమ్బకమితి స
మ్ప్రోక్ష్యశుద్ధగ్ శుద్ధేనేతి సంమృజ్య సగ్ శోధ్య తేనైవా పాదశీర్షము
ద్ధూళనమాచరేత్తత్ర బ్రహ్మమన్త్రైః పఞ్చభిరతశ్చైవ స్వభస్మనో వినియోగ
స్తర్జనీమధ్యమానామికాభిరగ్నేర్భస్మాసీతి భస్మసఙ్గృహ్య మూర్ధానమితి

మూర్ధన్యగ్నేన్యసేత్ । త్ర్యంబకమితి లలాటే నీలగ్రీవాయేతి కణ్ఠే కణ్ఠస్య దక్షిణపార్శ్వే త్ర్యాయుషమితి వామే కపోలయోః కాలాయేతి నేత్రయో స్త్రిలోచనాయేతి శ్రోత్రయో శ్శృణవామేతి వక్త్రే ప్రబ్రవామేతి హృదయే ఆత్మన ఇతి నాభౌ నాభిరసీతి మన్త్రేణ దక్షిణభుజమూలే భవాయేతి తన్మధ్యే రుద్రాయేతి తన్మణిబన్ధే శర్వాయేతి తత్కరపృష్ఠే పశుపతయ ఇతి వామబాహుమూలే ఉగ్రాయేతి తన్మధ్యే అగ్రేవధాయేతి తన్మణిబన్ధే దూరేవధాయేతి తత్కరపృష్ఠే నమో హన్త్రే ఇతి తత్కరాఙ్గ శఙ్కరాయే తి యథాక్రమం భస్మ కృత్వా సోమాయేతి శివం నత్వా తత్తత్ప్రక్షాళ్య త ద్భస్మాపస్సు నిక్షిపేత్ । నాధో త్యాజ్యం నాధో త్యాజ్యం । ఏతన్మధ్యా హ్నసాయాహ్నేషు త్రికాలేష్వపి విధివద్భస్మధారణ మప్రమాదేన కార్యం ప్రమాదాత్పతితో భవతి । బ్రాహ్మణానామయమేవ ధర్మోఽయమేవ ధర్మః । ఏవం భస్మధారణమకృత్వా నాశ్నీయాదాపోఽన్న మన్యద్వా ప్రమాదా త్త్యక్త్వా భస్మధారణం న గాయత్రీం జపేన్న జుహుయాదగ్నౌ న తర్పయేద్దే వానృషీన్పితౄనేవ న యమేవ ధర్మస్సనాతన స్సర్వపాపనాశకో మోక్ష హేతుర్నిత్యోఽయం ధర్మో బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మచారిగృహివానప్రస్థయతీ నామేతదకరణే ప్రత్యవైతి బ్రాహ్మణః అకృత్వా ప్రమాదేనైతదష్టోత్తరశతం జలమధ్యే స్థిత్వా గాయత్రీం జప్త్వోపవాసేనైకేన శుద్ధో భవతి యతిర్భ స్మధారణం త్యక్త్వా ఏకదా ఉపోష్య ద్వాదశసహస్ర ప్రణవం జప్త్వా శు ద్ధో భవతి । అన్యథేద్వ్రీయతే సాలావృకేభ్యః ప్రపాతయతి । భస్మనో యద్యభావస్తదా సద్యోభస్మదాహనజన్య మన్యద్వావశ్య మన్త్రపూతం ధార్యమేతత్ప్రత్య ప్రయుఙ్క్తానో రాత్రికృతా త్పాపాత్పూతో భవతి స్వర్ణస్తేయాత్ప్రముచ్యతే । మాధ్యన్దినే మాన్ద్యదినం కృత్వోపస్థా నాన్తం ధ్యాయమాన ఆదిత్యాభిముఖో ధీయాన స్సురాపానాత్పూతో భవ తి । స్వర్ణస్తేయాత్పూతో భవతి బ్రాహ్మణవధాత్పూతో భవతి గోవధా త్పూతో భవత్యశ్వవధాత్పూతో భవతి గురువధాత్పూతో భవతి మాతృ వధాత్పూతో భవతి పితృవధాత్పూతో భవతి త్రికాల మేతత్ప్రయుఞ్జానస్స

ర్వవేదపారాయణ ఫలమవాప్నోతి సర్వతీర్థఫలమశ్నుతే అనపబ్రువన్స
ర్వమాయురేవేతి విన్దతే ప్రాజాపత్యగ్ం రాయస్పోషం గౌపత్యమేవమేవ
ర్తమేవమపశమదమిత్యాహ భగవాన్సదాశివ స్సాంబస్సదాశివస్సాంబః॥

ఇతి భస్మజాబాలోపనిషది ప్రథమోఽధ్యాయః.

అథభుసుణ్డో జాబాలో మహాదేవగ్ం సాంబం ప్రణమ్య పునః పప్ర
చ్ఛ కిం నిత్యం బ్రాహ్మణానాం కర్తవ్యం యదకరణే ప్రత్యవాయః బ్రాహ్మణః
కః పూజనీయః కో వా ధ్యేయః కస్స్మర్తవ్యః కథం ధ్యేయః క్వ స్థాతవ్యమే
తత్సర్వం బ్రూహీతి సమాసేన తగ్ం హోవాచ ప్రాగుదయాన్నిర్వర్త్య శౌ
చాదికం తతస్స్నాత్వా మార్జనం రుద్రసూక్తైస్తత స్స్నాతం వాసః ప
రిధత్తే పాప్మనోపహత్యా ఉద్యన్తమాదిత్య మభిధ్యాయన్నర్ఘ్యాలితాఙ్గం
కృత్వా యథాస్థానం భస్మనా త్రిపుణ్డ్రం శ్వేతేనైవ మన్త్రాణాం శ్వేతాం
బిభృయాన్నైనత్రసమ్మర్శస్తథాన్యమూర్ధ్ని చత్వారిగ్ంశచ్ఛిఖాయా
మేకం త్రయం వా శ్రోత్రయోర్ద్వాదశ కణ్ఠే ద్వాత్రిగ్ంశత్ । బాహ్వో
ష్షోడశ షోడశ ద్వాదశ మణిబన్ధయో ష్షట్ పదస్థానయోః తతస్సన్ధ్యాగ్ం స
ముశోఽహం సహసూపాసీతాగ్నిర్జ్యోతిరిత్యాదిభిరగ్నౌ జుహుయాచ్ఛివని
ర్ఙ్గం త్రిసన్ధ్యాసు భృత్స్వ కుశేష్వాసీనో ధ్యాత్వా సాంబం నామేవ వృష
భారూఢగ్ం హిరణ్యబాహుగ్ం హిరణ్యవర్ణగ్ం హిరణ్యరూపం పశుపాశ
విమోచకం పురుషం కృష్ణపిఙ్గళం ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం విశ్వరూప
గ్ం సహస్రాక్షగ్ం సహస్రశీర్షగ్ం సహస్రచరణం విశ్వతోబాహుం విశ్వా
త్మానమేకమద్వైతం నిష్కళం నిష్క్రియగ్ం శాన్తగ్ం శివమక్షరమవ్య
యగ్ం హరిహిరణ్యగర్భస్రష్టారమప్రమేయమనాద్యన్తగ్ం రుద్రసూక్తై
రభిషిచ్య సితేన భస్మనా శ్రీఫలదళైశ్చ త్రిశాఖైరార్ద్రైరనార్ద్రైర్వా నై
తత్రసగ్స్పృశ్య స్తద్రూపాపాదనం కల్పయేద్వా నైవేద్యం తతశ్చైకాదశ
గుణరుద్రో జపనీయస్త క్షణేన నష్టపాతకో ష్టోత్తరో వా శైవో మన్త్రో జ
పనీయః । ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేన్నమ ఇతి పశ్చాత్తతశ్శివాయేత్యక్షరత్ర

యం ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేన్నమ ఇతి పశ్చాత్తతో మహాదేవాయేతి పశ్చా
త్తు ప్రాణినాం తత్తారకస్స్వర మోమన్త్రస్తారకోఽయం పశ్చాత్తురగకోఽయం
శైవోఽహమస్మ్యేవస్తారకోఽయ ముపదిశ్యతే మను రవిముక్తే శైవేభ్యో జీవేభ్య
శ్శైవోఽయమేవ మన్త్రస్తారయతి సవవ్రబ్రహ్మోపదేశో బ్రహ్మా సోమో
హం పవనస్సోమోహం పవతే సోమోహం జనితా మతీవాగ్ సోమోహం జ
నితా పృథివ్యాస్సోమోహం జనితాగ్నేస్సోమోహం జనితా సూర్యస్య
సోమోహం జనితేన్ద్రస్య సోమోహం జనతోత విష్ణోస్సోమోహమేవ జని
తా స యశ్చ సర్వస్య దేవానాం భూర్భువస్స్వరాదివాగ్ సర్వేషాం లో
కానాం చ విశ్వం భూతం భువనం చిత్రం బహుధా జాతం జాయమానం చ
యత్ । సర్వస్య సోమోహమేవ జనితా విశ్వాధికో రుద్రో మహర్షిః హిర
ణ్యగర్భాదీనహం జాయమానాన్ పశ్యామి । యో రుద్రో అగ్నౌ యో అ
ప్స్వ ఓషధీషు యో రుద్రో విశ్వా భువనా వివేశైవమేవాహ మేవాత్మా
న్తరాత్మా బ్రహ్మజ్యోతిర్యస్మాన్నాన్యస్స్వరోఽహ మేవ పరో విశ్వాధికో
మామేవ విదిత్వాఽమృతత్వమేతి తరతి శోకం మామేవ విదిత్వా సాగ్స్పృతి
కీగ్గుజంద్రావియామిగస్మానహగ్ రుద్రో యస్సర్వేషాం పరమాగతిస్సో
హగ్ సర్వాకారః । యతో వా ఇమాని భూతాని జాయన్తే । యేన జాతాని
జీవన్తి । యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తి । తం మామేవ విదిత్వోపాసీత । భూ
తేభిర్దేవేభిరధిష్ఠాతా హా మేవ । భీషాస్మాద్వాతః పవతే । భీషోదేతి సూర్యః ।
భీషాస్మాదగ్నిశ్చేన్ద్రశ్చ । సోమోతవేవ యోహగ్ సర్వేషామధిష్ఠాతా స
ర్వేషాం చ భూతానాం పాలకస్సోహం పృథివీ సోహమాప స్సోహం తేజ
స్సోహం వాయుస్సోహం కాలస్సోహం దిశస్సోహ మాత్మా మయి సర్వం
ప్రతిష్ఠితం । బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరమ్ । బ్రహ్మశివో మేఽస్తు సదాశివోం ।
అచక్షుర్విశ్వతశ్చక్షురకర్ణో విశ్వతః కర్ణ అపాదో విశ్వతః పాదః అ
పాణిర్విశ్వతః పాణిరహం అశిరా విశ్వతశ్శిరో విద్యామాత్రైక సర్వత్ర
యో విద్యారూపో విద్యామయో విశ్వేశ్వరోఽహమజరోఽహం మామేవం
విదిత్వా సగ్స్పృతి పాశాత్ప్రముచ్యతే తస్మాదహం పశుపాశవిమోచ

కల్గ పశవశ్చామానవాన్తంమధ్యవర్తినశ్చ యుక్తాత్మానో యత్రనైమామే
వప్రాప్తుంప్రాప్యన్తే మాంనపునరావర్తన్తే నపునరావర్తన్తే । త్రిశూల
గాంకాశీమధిశ్రిత్యత్యక్త్వా సర్వోపిమయ్యేవసంవిశన్తి ప్రజ్వలద్వహ్నిస
గ్ హవిర్యథానయజమానమాసాదయతి తథాసంత్యక్త్వా కుణపంసతత్తా
దృశంపురాంప్రాప్నువన్తి ఏషఏవాదేశఏషఉపదేశ ఏషఏవపరమోధర్మ
స్తస్మాత్తత్రకదాచిన్న ప్రమదితవ్యన్తత్రోద్ధూళనత్రిపుండ్రాభ్యాంత
థారుద్రాక్షధారణాత్తథా మదర్చనాచ్చప్రమాదేనాపి నాన్తర్గేవసదనే
పురీషంకుర్యాద్వ్రీశాన్నప్రమదితవ్యం తద్ధితపస్థితవర్గకాశ్యామేవము
క్తికామానాంనత్యాజ్యంనత్యాజ్యంమోచకోహంవిముక్తేవసతాం
నావిముక్తాత్పరంస్థానంనావిముక్తాత్పరంస్థానంకాశ్యాంస్థానానిచత్వా
రితేషామభ్యన్తరమన్తర్గృహంతత్రాప్యవిముక్తమభ్యన్తరంతత్రస్థానా
నిపఞ్చ తన్మధ్యేశివాగారమభ్యన్తరంతత్రప్రాచ్యామైశ్వరస్థానం దక్షి
ణాయాం విచారణస్థానం పశ్చిమాయాం వైరాగ్యస్థానముత్తరాయాం
జ్ఞానస్థానంతస్మిన్మధ్యేఽన్తఃకలితమవ్యయ మనాద్యనన్త మశేషవేదవేదా
న్తవేద్యమనిర్దేశ్యమనిరుక్తమప్రచ్యవమనాశ్యమద్వైతంసర్వాధా
రమనాధారమనిరీక్ష్యమహారిహర్బ్రహ్మేన్ద్రపురందరాద్యమరవరసేవితం
మామేవజ్యోతిస్స్వరూపంలిఙ్గమామేవోపాసితవ్యం తదేవోపాసిత
వ్యంనైవభాసయన్తి తల్లిఙ్గంభానుశ్చన్ద్రోగ్నిర్వాయుస్స్వప్రకాశంవిశ్వే
శ్వరాభిధం పాతాళమధితిష్ఠతి తదేవాహం తత్రార్చితోహం సాధూ
దర్చితస్త్రిశాఖైర్బిల్వదళైర్గన్ధైర్వ్యామోభిస్సంపూజయేన్మన్నామ
యాహితాసుర్మహ్యేవార్పితాఖిలకర్మాభస్మదిగ్ధాంగోరుద్రాక్షాభర
ణోమామేవసర్వభావేన ప్రపన్నోమదేకపూజానిరతస్సంపూజయేత్త
దహంశ్శ్రామితం మోచయామిసంసృతిపాశాదహమహరహరభ్యర్చ్యవి
శ్వేశ్వరంలింగం తత్రరుద్రసూక్తైరభిషిచ్య తదేవస్నవనంపయస్త్రిరపి
త్వామహాపాతకేభ్యో ముచ్యతేనశోకమాప్నోతి ముచ్యతే సంసారబ
న్ధనాత్ । తదనభ్యర్చ్యనాశ్నీయాత్ఫలమ్మాత్రమన్యద్వా యదశ్నీయా

ద్రేతోభక్షీభవేన్నాపస్మపిబేద్యదిపిబేత్పూయపోభవేత్త్రిమా దేనైక
దాత్వసభ్యర్చ్య మాంభుక్త్వాభోజయిత్వా కేశాన్వాపయిత్వా గవ్యా
నాంపఞ్చ సంగృహ్యాభ్యాసోవ్యజలే రుద్రస్నానంజపేత్త్రివారగ్ రుద్రా
నువాకమాదిత్యం పశ్యన్నభిధ్యాయన్ స్వకృతకర్మకృత్ రౌద్రైరేవమ
న్త్రైఃకుర్యాన్మార్జనం తతోభోజయిత్వా బ్రాహ్మణాన్పూతోభవతిఅస్య
థాపరేతో యాతనామశ్నుతే ఏతైస్త్రిఫలైర్వా నైర్వాఽభిపూజ్య శి
శ్వేశ్వేంమాంతతోఽన్నియాంతాం కపిలేన పయసాభిషిచ్య రుద్రసూక్తేన
మామేవశివలింగరూపిణం బ్రహ్మహత్యాయాఃపూతో భవతి కాపిలేనద
ధ్నాభిషిచ్యసురాపానాత్పూతో భవతి కాపిలేనాజ్యేనాభిషిచ్య స్వర్ణ
స్తేయాత్పూతో భవతి మధునాభిషిచ్యగురుదారగమనాత్పూతో భవతి
సితయాశర్కరయాభిషిచ్య సర్వజీవవధాత్పూతో భవతిక్షీరాదిభిరేతై
రభిషిచ్యసర్వానవాప్నోతి కామాన్ । ఇత్యేకైకంమహాన్ ప్రస్థశతంమ
హాన్ ప్రస్థశతమానైశ్చతైరభిపూజ్యముక్తో భవతి సగ్ంసార బంధనాత్।
మామేవ శివలిఙ్గరూపిణ మష్టమ్యాం పౌర్ణమాస్యాం మామావా
స్యాయాం మహావ్యతీపాతేగ్రహణేసంక్రాంతావభిషిచ్యైతైస్సతం
డులైస్స్వయమేవ సంపూజ్య బిల్వపత్రైరభ్యర్చ్య కాపిలేనాజ్యాన్వితగంధ
సారధూపైశ్చపరికల్ప్య దీపంనైవేద్యగ్ సాజ్యముపహారం కల్పయిత్వా
దద్యాత్పుష్పాఞ్జలిమేవం ప్రయతోభ్యర్చ్య మమసాయుజ్యమేతి శతైర్మ
హాప్రస్థైరష్టంకైస్తుంకులై రభిషిచ్య చన్ద్రలోకకామ శ్చన్ద్రలోకమ
వాప్నోతి లితైరేతావద్భిరభిషిచ్య వాయులోకకామో వాయులోకమ
వాప్నోతి మాషైరేతావద్భిరభిషిచ్య వరుణలోకకామోవరుణలోకమ
వాప్నోతి యవైరేతావద్భిరభిషిచ్య సూర్యలోకకామ స్సూర్యలోకమ
వాప్నోతి ఏతైరేతావద్భిర్ద్విగుణైరభిషిచ్య స్వర్గలోక కామస్స్వర్గలో
కమవాప్నోతి । ఏతైరేతావద్భిశ్చతుర్గుణైరభిషిచ్య బ్రహ్మలోకకామో
బ్రహ్మలోకమవాప్నోతి । ఏతైరేతావద్భిశ్శతగుణైరభిషిచ్యచతుర్ముఖంబ్ర
హ్మాణంయమమృత్యూనాంవశ్యంశతమతీత్యమల్లోకకామోమల్లోకమవా

ప్నోతినాన్యంమల్లోకాత్పరంయమవాప్యనశోచతినసపునరావర్తతేనసపు
నరావర్తతే। లింగరూపిణంమాగ్ం సంపూజ్యచిన్తయన్తియోగినస్సిద్ధాస్సి
ద్ధింగతాయజన్తియజ్వానోమామేవస్తువన్తి దేవాస్సాంగాస్సోపనిషదస్సే
హాసామత్తోన్యదహమేవసర్వం మయిసర్వంప్రతిష్ఠితం తత్కైలాశాఖ్యాం
ప్రయత్నైరేవాహ మన్వహం పూజ్యస్తత్ర గణారౌద్రానానా వాము
ఖానానాశస్త్రధారిణో నానారూపధరానానా చిహ్నాస్తేసర్వేభ
స్మదిగ్ధాఙ్గారుద్రాక్షాభరణాఃకృతాఞ్జలయోనిత్య మభిధ్యాయన్తి। త
త్రపూర్వస్యాందిశి బ్రహ్మాకృతాఞ్జలి రహర్నిశం మాముపాస్తే దక్షిణ
స్యాందిశివిష్ణుః కృత్వైవమూర్ధాఞ్జలింమాముపాస్తే ప్రతీచ్యామిన్ద్రస్స
న్నతాఙ్గఉపాస్తే ఉదీచ్యాముమానురక్తా హేమాఙ్గవిభూషణా హే
మవస్త్రామాముపాసతే। మామేవ దేవాశ్చతుర్మూర్తి ధరాదక్షిణా
యాందిశిముక్తిస్థానం తస్ముక్తిమంటపసంజ్ఞితంతత్రానేకగణాః పాలకా
స్సాయుధాఃపాపఘాతకాస్తత్రఋషయశ్శాంభవాః పాశుపతా మహా
శైవావేదావ్రతగ్ం సంశైవంపంచాక్షరంజపన్తస్తారకగ్ం సప్రణవంమోదమా
నాస్తిష్ఠన్తితత్రైకారత్నవేదికాతత్రాహమాసీనఃకాశ్యాగ్ం స్వభక్తజన
నాంచైవానానీయస్వస్యాంకేసన్నివేశ్యభసిత రుద్రాక్షభూషితానుప
స్పృశ్యమాభూదేతేషాంజన్మమృత్యుంచేతితారకగ్ం శైవం మనుముపదిశా
మితతస్తేముక్తామామనుపశ్యన్తిజ్ఞానమయేనాంగేనసపునరావర్తన్తే
హుతాశనప్రతిష్ఠగ్ం హాపరివర్తన్తే విముక్త్యర్థముపదిశ్యతే శైవోయంమ
న్త్రఃపంచాక్షరస్తస్మిన్ముక్తిస్థానంతతఓఙ్కారరూపంతతోమదర్పితకర్మణాంమ
దావిష్టచేతసాంమద్రూపతాభవతి నాన్యేషామియంబ్రహ్మవిద్యేయం బ్ర
హ్మవిద్యాముముక్షువర్గకాశ్యామేవాసీనావీయంవస్త్రావిద్యావస్త్రోపిజ్ఞానమ
యంబ్రహ్మకోశంచతుర్జాలంబ్రహ్మకోశంయన్మృత్యుర్నావపశ్యతియం
బ్రహ్మైనావపశ్యతియమిన్ద్రాగ్నీనావపశ్యేతాంయంవరుణాదయోనావప
శ్యన్తితమేవతత్తేజఃఖ్యాతవిద్యావగ్ం హైమముమాగ్ం సంశ్లిష్యవసన్తంచన్ద్ర
కోటిసమప్రభంచంద్రకిరీటగ్ం సోమసూర్యాగ్నినయనంభూతభూషితవిగ్ర

హాగ్ శివం మామేవమభిధ్యాయన్తో ముక్తకిల్బిషాస్త్యక్త బంధా మయ్యే
వలీనా భవన్తి యే చాన్యే కాశ్యాం పురీషకారిణః ప్రతిగ్రహపరాస్త్యక్తభ
స్మధారణాస్త్యక్తరుద్రాక్షధారణాస్త్యక్తసోమవారవ్రతాస్త్యక్తగ్ర
హయాగాస్త్యక్తవిశ్వేశార్చనాస్త్యక్తపంచాక్షరజపాస్త్యక్తభైరవా
ర్చనా భైరవీం ఘోరాం యాతనాం నానావిధాం కాశ్యాం పరేతా భుక్త్వా
తతశ్శుద్ధా మాం ప్రపద్యన్తే చాన్త్యగృహే రేతోమూత్రం వా విసృజన్తి త
దా తేన సించతే పిత్రూ౯ తమేవ పాపకారిణం మృతం పశ్య౯ నీలలోహితో
భైరవస్తం పాతయత్యస్త్రమండలే జ్వలజ్జ్వలనకుండేష్వన్యేష్వపి తతశ్చా
ప్రమాదేన నివసేదప్రమాదేన నివసేత్కాశ్యాం లింగరూపిణ్యా మిత్యు
పనిషత్ ॥

॥ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాంతిః॥

ఇతి భస్మజాబాలోపనిషత్సమాప్తా-౮౭.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ సామవేదీయా రుద్రాక్షజాబాలోపనిషత్ - ౮౮.

ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః.

ఓం ॥ అథ హైనం కాలాగ్నిరుద్రం భుసుండః పప్రచ్ఛ కథం రుద్రా
క్షోత్పత్తిస్తద్ధారణాత్కిం ఫలమితి తం హోవాచ భగవాన్కాలాగ్ని
రుద్రః । త్రిపురవధార్థమహం నిమీలితాక్షోభవం తేభ్యో జలబిన్దవో భూ
మౌ పతితాస్తే రుద్రాక్షా జాతాః సర్వానుగ్రహార్థాయ తేషాం నామో
చ్చారణమాత్రేణ దశగోప్రదానఫలం దర్శనస్పర్శనాభ్యాం ద్విగుణఫల
మత ఊర్ధ్వం వక్తుం న శక్నోమి । తత్రైతే శ్లోకా భవన్తి ॥ కస్మిన్ స్థిత
న్తు కిన్నామ కథం వా ధార్యతే నరైః । కతిభేదముఖాన్యత్ర కైర్మన్త్రైర్ధా

ర్యతే కథం। దివ్యవర్షసహస్రాణి చక్షురున్మీలితం మయా। భూమావ
క్షిపుటాభ్యాస్తు పతితా జలబిన్దవః। తత్రాశ్రుబిన్దవో జాతా మహారుద్రాక్ష
వృక్షకాః। స్థావరత్వమనుప్రాప్య భక్తానుగ్రహకారణాత్। భక్తానాం
ధారణాత్పాపం దివారాత్రికృతం హరేత్। లక్షం తు దర్శనాత్పుణ్యం కో
టిస్తద్ధారణాద్భవేత్। తస్య కోటిశతం పుణ్యం లభతే ధారణాన్నరః। లక్ష
కోటిసహస్రాణి లక్షకోటిశతాని చ। తజ్జపాల్లభ్యతే పుణ్యం నరో రుద్రా
క్షధారణాత్। ధాత్రీఫలప్రమాణం యచ్ఛ్రేష్ఠమేతదుదాహృతం। బదరీ
ఫలమాత్రం తు మధ్యమం ప్రోచ్యతే బుధైః। అధమం చణమాత్రం స్యాత్ప్ర
క్రియైషా మయోచ్యతే। బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రాశ్చేతి శి
వాజ్ఞయా। వృక్షా జాతాః పృథివ్యాం తు తజ్జాతీయాః శుభాక్షకాః। శ్వే
తాస్తు బ్రాహ్మణా జ్ఞేయాః క్షత్రియా రక్తవర్ణకాః। పీతా వైశ్యాస్తు వి
జ్ఞేయాః కృష్ణాః శూద్రా ఉదాహృతాః। బ్రాహ్మణో బిభృయాచ్ఛ్వేతా
న్రక్తాన్రాజా తు ధారయేత్। పీతాన్వైశ్యస్తు బిభృయాత్కృష్ణాంఛూద్ర
స్తు ధారయేత్। సమాః స్నిగ్ధా దృఢాః స్థూలాః కణ్టకైః సంయుతాః శుభాః।
క్రిమిదష్టం భిన్నభిన్నం కణ్టకైర్హీనమేవ చ। వ్రణయుక్తమయుక్తం చ
షడ్రుద్రాక్షాణి వర్జయేత్। స్వయమేవ కృతద్వారం రుద్రాక్షం స్యాది
హోత్తమం। యత్తు పౌరుషయత్నేన కృతం తన్మధ్యమం భవేత్। సమా
న్స్నిగ్ధాన్దృఢాన్స్థూలాన్క్షౌమసూత్రేణ ధారయేత్। సర్వగాత్రేణ సౌమ్యే
న సామాన్యాని విచక్షణః। నికషే హేమరేఖాభా యస్య రేఖా ప్రదృశ్యతే।
తదక్షముత్తమం విద్యాత్తద్ధార్యం శివపూజకైః। శిఖాయామేకరుద్రా
క్షం త్రిశతం శిరసా వహేత్। షట్త్రింశతం గలే దధ్యాద్బాహ్వోః షోడ
శ షోడశ। మణిబన్ధే ద్వాదశైవ స్కన్ధే పఞ్చశతం వహేత్। అష్టోత్తర
శతైర్మాలాముపవీతం ప్రకల్పయేత్। ద్విసరం త్రిసరం వాపి సరాణాం పఞ్చ
కం తథా। సరాణాం సప్తకం వాపి బిభృయాత్కణ్ఠదేశతః। మకుటే కు
ణ్డలే చైవ కర్ణికాహారకేఽపి వా। కేయూరకటకే సూత్రం కుక్షిబన్ధే విశేష
తః। సుప్తే పీతే సదాకాలం రుద్రాక్షం ధారయేన్నరః। త్రిశతం త్వధమం

పంచశతంమధ్యమముచ్యతే । సహస్రముత్తమంప్రోక్తమేవంభేదేనధా
రయేత్ । శిరసీశానమంత్రేణకంఠే తత్పురుషేణతు। అఘోరేణ గళేధా
ర్యం తేనైవహృదయేపిచ । అఘోరబీజమంత్రేణకరయోర్ధారయేత్సుధీః।
పంచాశదక్షగ్రథితాన్ వ్యోమవ్యాప్యపిచోదరే । పంచబ్రహ్మభిరంగైశ్చ
త్రిమాలాపంచసప్తచ । గ్రథిత్వామూలమంత్రేణ సర్వాణ్యక్షాణిధార
యేత్ ॥ అథహైనంభగవంతంకాలాగ్నిరుద్రంభుసుండఃపప్రచ్ఛ । రుద్రా
క్షాణాంభేదేనయదక్షం యత్స్వరూపం యత్ఫలమితితత్స్వరూపం ము
ఖయుక్తమరిష్టనిరసనం కామాభీష్టఫలంబ్రూహీతిహోవాచ॥తత్రైతే
శ్లోకాభవన్తి॥ ఏకవక్త్రంతురుద్రాక్షంపరతత్త్వస్వరూపకం। తద్ధారణా
త్పరేతత్త్వేలీయతేవిజితేంద్రియః। ద్వివక్త్రంతుమునిశ్రేష్ఠచార్ధనారీశ్వ
రాత్మకం। ధారణాదర్ధనారీశఃప్రీయతేతస్యనిత్యశః । త్రిముఖంచైవరు
ద్రాక్షమగ్నిత్రయస్వరూపకం । తద్ధారణాచ్చహుతభుక్తస్యతుష్యతిని
త్యదా । చతుర్ముఖంతురుద్రాక్షంచతుర్వక్త్రస్వరూపకం। తద్ధారణాచ్చ
తుర్వక్త్రఃప్రీయతేతస్యనిత్యదా । పంచవక్త్రంతురుద్రాక్షంపంచబ్రహ్మ
స్వరూపకం।పంచవక్త్రస్స్వయంబ్రహ్మపుంహత్యాంచవ్యపోహతి। షడ్వ
క్త్రమపిరుద్రాక్షంకార్తికేయాధిదైవతం । తద్ధారణాన్మహాశ్రీస్స్యాన్మ
హదారోగ్యముత్తమం । మతివిజ్ఞానసంపత్తిశుద్ధయేధారయేత్సుధీః । వి
నాయకాధిదైవంచప్రవదంతిమనీషిణః । సప్తవక్త్రంతురుద్రాక్షం సప్త
మాత్రధిదైవతం। తద్ధారణాన్మహాశ్రీస్స్యాన్మహదారోగ్యముత్తమం।మ
హతీజ్ఞానసంపత్తిశ్శుచిర్ధారణతస్సదా । అష్టవక్త్రంతు రుద్రాక్ష మష్ట
మాత్రధిదైవతం । వస్వష్టకప్రియంచైవగంగాప్రీతికరంతథా । తద్ధార
ణాదిమేప్రీతాభవేయుస్సత్యవాదినః । నవవక్త్రంతురుద్రాక్షంనవశక్త్య
ధిదైవతం । తస్యధారణమాత్రేణ ప్రీయంతే నవశక్తయః। దశవక్త్రం
తురుద్రాక్షంయమదైవత్యమీరితం । దర్శనాచ్ఛాంతిజనకం పాపానాం
నాత్రసంశయః।ఏకాదశముఖంత్వక్షంరుద్రైకాదశ దైవతం । తదిదం
దైవతంప్రాహుస్సదాసౌభాగ్యవర్ధనమ్। రుద్రాక్షం ద్వాదశముఖంమ

హావిష్ణుస్వరూపకం । ద్వాదశాదిత్యరూపశ్చబిభర్త్యేవహితత్పరః । త్ర
యోదశముఖంచాక్షంకామదంసిద్ధిదంశుభం । తస్యధారణమాత్రేణకా
మదేవఃప్రసీదతి। చతుర్దశముఖంచాక్షంరుద్రనేత్రసముద్భవం। సర్వవ్యా
ధిహరంచైవసర్వదారోగ్యమాప్నుయాత్ । మద్యంమాంసఞ్చలశునంప
లాండుంశిగ్రుమేవచ । శ్లేష్మాతకంవిడ్వరాహమభక్ష్యంవర్జయేన్నరః।
గ్రహణేవిషువేచైవమయనేసంక్రమేపిచ । దర్శేషుపూర్ణమాసేచ
పూర్ణేషుదివసేషుచ । రుద్రాక్షధారణాత్సద్య స్సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే।
రుద్రాక్షమూలంతద్బ్రహ్మాతన్నాళంవిష్ణురేవచ । తన్ముఖం రుద్ర ఇత్యా
హుస్తద్బిందుస్సర్వదేవతా ఇతి ॥ అథకాలాగ్నిరుద్రంభగవన్తంసనత్కు
మారఃపప్రచ్ఛాధీహిభగవన్రుద్రాక్షధారణవిధిం । తస్మిన్సమయే నిదా
ఘజడభరతదత్తాత్రేయకాత్యాయన భరద్వాజకపిలవసిష్ఠ పిప్పలాదాద
యశ్చకాలాగ్నిరుద్రం పరిసమేత్యోచుః । అథకాలాగ్నిరుద్రఃకిమర్థంభ
వతామాగమనమితిహోవాచ । రుద్రాక్షధారణవిధింవైసర్వేశ్రోతు
మిచ్ఛామహ ఇతి । అథకాలాగ్నిరుద్రః ప్రోవాచరుద్రస్య నయనాదుత్ప
న్నారుద్రాక్షా ఇతిలోకేఖ్యాయన్తే । అథసదాశివస్సంహారకాలే సంహా
రంకృత్వాసంహారాక్షం ముకులీకరోతి తన్నయనాజ్జాతారుద్రాక్షా ఇతి
హోవాచతస్మాద్రుద్రాక్షత్వమితి కాలాగ్నిరుద్రః ప్రోవాచ । తద్రు
ద్రాక్షేవాగ్విషయేకృతే దశగోప్రదానేన యత్ఫలమవాప్నోతి తత్ఫల
మశ్నుతే సఏషభస్మజ్యోతీరుద్రాక్ష ఇతితద్రుద్రాక్షంకరేణ స్పృష్ట్వా
ధారణమాత్రేణ ద్విసహస్రగో ప్రదానఫలంభవతి తద్రుద్రాక్షే కర్ణ
యోర్ధార్యమాణే ఏకాదశసహస్రగోప్రదానఫలం భవత్యేకాదశరు
ద్రత్వంచగచ్ఛతి తద్రుద్రాక్షేశిరసిధార్యమాణేకోటిగోప్రదానఫలంభవ
త్యేతేషాంస్థానానాంకర్ణయోఃఫలంవక్తుంనశక్యమితిహోవాచ।య
ఇమాంరుద్రాక్షజాబాలోపనిషదం నిత్యమధీతే బాలోవాయువా వా వేద
సమహాన్భవతి । సగురుస్సర్వేషాంమన్త్రాణాముపదేష్టాభవతి । ఏతై రే
వహోమం కుర్యాదేతైరేవార్చనంతథారక్షోఘ్నం మృత్యుతారకం

సరుణాలబ్ధం కంఠేబాహౌ శిఖాయాంవా బధ్నీతస త్తద్వీపవతీభూమిర్దక్షి ణార్థం నావకల్పతె తస్మాచ్ఛ్రద్ధయాయాంకాంచిద్గాందద్యాత్స దక్షిణా భవతి యఇమాముపనిషదం బ్రాహ్మణస్సాయ మధీయానో దివసకృతం పాపంనాశయతి మధ్యాహ్నేధీయానః షడ్జన్మకృతంపాపం నాశయతి సా యంప్రాతఃప్రయుంజానో నేకజన్మకృతంపాపంనాశయతి షట్సహస్ర లక్షగాయత్రీజపఫలమవాప్నోతి । బ్రహ్మహత్యాసురాపానస్వర్ణస్తేయ గురుదారగమనతత్సంయోగపాతకేభ్యః పూతోభవతి సర్వతీర్థ ఫలమ శ్నుతేపతితసంభాషణాత్పూతోభవతి పఙ్క్తిశతసహస్రపావనోభవతి శివసాయుజ్యమవాప్నోతినచపునరావర్తతె నచపునరావర్తత ఇత్యో గ్ సత్యమిత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఓం ఆప్యాయన్త్వితి శాన్తిః ॥

రుద్రాక్షజాబాలోపనిషత్సమాప్తా-౮౮.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ - గణపత్యుపనిషత్ -౮౯.

---.o ———

॥భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః॥

ఓం॥ ఓంలంనమస్తేగణపతయే। త్వమేవప్రత్యక్షంతత్త్వమసి।త్వ మేవకేవలంకర్తాసి । త్వమేవకేవలంధర్తాసి । త్వమేవకేవలంహర్తాసి। త్వమేవసర్వంఖల్విదంబ్రహ్మాసి । త్వంసాక్షాదాత్మాసినిత్యం । ఋతం వచ్మి। సత్యంవచ్మి। అవత్వంమాం। అవవక్తారం। అవశ్రోతారం। అ వదాతారం। అవధాతారం। అవానూచానమవశిష్యం । అవపురస్తా త్ । అవదక్షిణాత్తాత్ । అవపశ్చాత్తాత్ । అవోత్తరాత్తాత్ । అవచో ర్ధ్వాత్తాత్ । అవాధరాత్తాత్ । సర్వతోమాంపాహి । పాహిసమంతా

త్ । త్వం వాఙ్మయస్త్వం చిన్మయః । త్వమానందమయస్త్వం బ్రహ్మమయః । త్వం సచ్చిదానందాద్వితీయోఽసి । త్వం ప్రత్యక్షం బ్రహ్మాసి । త్వం జ్ఞానమయో విజ్ఞానమయోఽసి । సర్వం జగదిదం త్వత్తో జాయతే । సర్వం జగదిదం త్వత్తస్తిష్ఠతి । సర్వం జగదిదం త్వయి లయమేష్యతి । సర్వం జగదిదం త్వయి ప్రత్యేతి । త్వం భూమిరాపోఽనలోఽనిలో నభః । త్వం చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని । త్వం గుణత్రయాతీతః । త్వం దేహత్రయాతీతః । త్వం కాలత్రయాతీతః । త్వం మూలాధారే స్థితోఽసి నిత్యం । త్వం శక్తిత్రయాత్మకః । త్వాం యోగినో ధ్యాయన్తి నిత్యం । త్వం బ్రహ్మా త్వం విష్ణుస్త్వం రుద్రస్త్వమింద్రస్త్వమగ్నిస్త్వం వాయుస్త్వం సూర్యస్త్వం చంద్రమాస్త్వం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోం । గణాదీన్పూర్వముచ్చార్య వర్ణాదీం తదనంతరం । అనుస్వారః పరతర అర్ధేందులసితం తథా । తారేణ యుక్తమేతదేవతవమనుస్వరూపం । గకారః పూర్వరూపం । అకారో మధ్యమరూపం । అనుస్వారశ్చాంత్యరూపం । బిందురుత్తరరూపం । నాదస్సంధానం । సంహితాసంధిః । సైషా గాణేశీ విద్యా । గణక ఋషిః । నిచృద్గాయత్రీఛందః । శ్రీమహాగణపతిర్దేవతా । ఓం గం గణపతయే నమః ॥ ఏకదంతాయ విద్మహే వక్రతుండాయ ధీమహి । తన్నో దన్తిః ప్రచోదయాత్ ॥ ఏకదంతం చతుర్హస్తం బిభ్రాణం పాశమంకుశం । అభయం వరదం హస్తైర్దధానం మూషికధ్వజం । రక్తం లంబోదరం శూర్పకర్ణం రక్తవాససం । రక్తగంధానులిప్తాంగం రక్తపుష్పైస్సుపూజితం । భక్తానుకంపినం దేవం జగత్కారణమచ్యుతం । ఆవిర్భూతం చ సృష్ట్యాదౌ ప్రకృతేః పురుషాత్పరం । ఏవం ధ్యాయతి యో నిత్యం స యోగీ యోగినాం వరః । నమో వ్రాతపతయే నమో గణపతయే నమః ప్రమథపతయే నమస్తేఽస్తు లంబోదరాయైకదన్తాయ విఘ్నవినాశినే శివసుతాయ వరదమూర్తయే నమో నమః ॥ ఏతదథర్వశిరో యోఽధీతే । స బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే । స సర్వతస్సుఖమేధతే । స సర్వవిఘ్నైర్న బాధ్యతే । స పంచమహాపాతకోపపాతకాత్ప్రముచ్యతే । సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం నాశయతి । ప్రాతరధీయా

నో రాత్రికృతంపాపంనాశయతి । సాయంప్రాతఃప్రయుఞ్జానోఽపాపో భవతి । ధర్మార్థకామమోక్షంచవిన్దతి । ఇదమథర్వశీర్షమశిష్యాయ న దేయం । యోయది మోహాద్దాస్యతి సపాపీయాన్భవతి । సహస్రావర్తనాద్యంయం కామమధీతేతంతమనేనసాధయేత్ । అనేనగణపతిమభిషిఞ్చతి । సవాగ్మీభవతి । చతుర్థ్యామనశ్నన్జపతి సవిద్యావాన్ భవతి । ఇత్యథర్వణవాక్యమ్ । బ్రహ్మాద్యాచరణంవిద్యాన్నబిభేతికదాచనేతి। యోదూర్వాంకురైర్యజతి సవైశ్రవణోపమోభవతి। యోలాజైర్యజతిస యశోవాన్భవతిస మేధావాన్భవతి। యోమోదకసహస్రేణయజతిసవాంఛితఫలమవాప్నోతి । యస్సాజ్యసమిద్భిర్యజతిససర్వంలభతేససర్వంలభతే । అష్టౌబ్రాహ్మణాన్సమ్యగ్గ్రాహయిత్వాసూర్యవర్చస్వీభవతి। సూర్యగ్రహణేమహానద్యాంప్రతిమాసన్నిధౌ వాజప్త్వాసిద్ధమన్త్రోభవతి। మహావిఘ్నాత్ప్రముచ్యతే । మహాదోషాత్ప్రముచ్యతే । ససర్వవిద్భవతి । ససర్వవిద్భవతి యఏవంవేద॥ఇత్యుపనిషత్॥

॥భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః॥

గణపత్యుపనిషత్ సమాప్తా - ౭౯.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథసామవేదీయా - దర్శనోపనిషత్ - ౮౦.

ఆప్యాయన్త్వితిశాన్తిః.

ఓం॥ దత్తాత్రేయోమహాయోగీభగవాన్భూతభావనః। చతుర్భుజోమహావిష్ణుర్యోగసామ్రాజ్యదీక్షితః । తస్యశిష్యోమునివరః సాంకృతిర్నామభక్తిమాన్ । పప్రచ్ఛగురుమేకాన్తేప్రాఞ్జలిర్వినయాన్వితః। భగవన్బ్రూహిమేయోగంసాష్టాంగంసప్రపంచకం । యేనవిజ్ఞాతమాత్రేణజీవన్ముక్తోభవామ్యహం । సాంకృతేశృణువక్ష్యామి యోగంసాష్టాంగద

జ్ఞానం । యమశ్చనియమశ్చైవతథైవాసనమేవచ । ప్రాణాయామస్త
థాబ్రహ్మన్ప్రత్యాహారస్తతఃపరం । ధారణాచతథాధ్యానం సమాధి
శ్చాష్టమంమునే । అహింసాసత్యమస్తేయంబ్రహ్మచర్యందయార్జవం । క్ష
మాధృతిర్మితాహార శ్శౌచంచేతియమాదశ । వేదోక్తేనప్రకారేణవినాస
త్యంతపోధన । కాయేనమనసావాచాహింసాహింసానచాన్యథా । ఆత్మా
సర్వగతోచ్ఛేద్యో నగ్రాహ్యఇతిమేమతిః । సాచాహింసావరాప్రోక్తా
మునేవేదాన్తవేదిభిః । చక్షురాదీన్ద్రియైర్దృష్టంశ్రుతంఘ్రాతంమునీశ్వ
ర । తస్యైవోక్తిర్భవేత్సత్యంవిప్రతన్నాన్యథాభవేత్ । సర్వంసత్యం
పరంబ్రహ్మనచాన్యదితియామతిః । తచ్చసత్యంవరంప్రోక్తం వేదాన్తజ్ఞాన
పారగైః । అన్యదీయేతృణేరత్నేకాంచనేమౌక్తికేపిచ । మనసావినివృ
త్తిర్యాతదస్తేయంవిదుర్బుధాః । ఆత్మన్యనాత్మభావేన వ్యవహారవివర్జి
తం । యత్తదస్తేయమిత్యుక్తమాత్మవిద్భిర్మహామతే । కాయేనవాచామ
నసాస్త్రీణాంపరివివర్జనం । ఋతౌభార్యాంతదాస్వస్య బ్రహ్మచర్యంతదు
చ్యతే । బ్రహ్మభావేమనశ్చారం బ్రహ్మచర్యంపరంతప । స్వాత్మవత్సర్వ
భూతేషుకాయేనమనసాగిరా । అనుజ్ఞాయాదయాసైవ ప్రోక్తావేదాన్త
వేదిభిః । పుత్రేమిత్రేకళత్రేచ రిపౌస్వాత్మనిసంతతం । ఏకరూపంమునే
యత్తదార్జవంప్రోచ్యతేమయా । కాయేనమనసావాచాశత్రుభిఃపరిపీడితే ।
బుద్ధిక్షోభనివృత్తిర్యా క్షమాసామునిపుంగవ । వేదాదేవవినిర్మోక్షస్సం
సారస్యనచాన్యథా । ఇతివిజ్ఞాననిష్పత్తి ర్ధృతిఃప్రోక్తాహివైదికైః । అహ
మాత్మానచాన్యోస్మీత్యేవమప్రచ్యుతామతిః । అల్పమృష్టాశనాభ్యాంచచ
తుర్థాంశావశేషకం । తస్మాద్యోగానుగుణ్యేన భోజనంమితభోజనం ।
స్వదేహమలనిర్మోక్షో మృజ్జలాభ్యాంమహామునే । యత్తచ్ఛౌచంభవే
ద్బాహ్యంమానసంమననంవిదుః । అహంశుద్ధఇతిజ్ఞానంశౌచమాహుర్మనీ
షిణః । అత్యంతమలినోదేహో దేహీచాత్యంతనిర్మలః । ఉభయోరం
తరంజ్ఞాత్వాకస్యశౌచంవిధీయతే । జ్ఞానశౌచంపరిత్యజ్యబాహ్యేయోర
మతేనరః । సమూఢఃకాంచనంత్యక్త్వా లోష్టంగృహ్ణాతిసువ్రత । జ్ఞానా

మృతేన తృప్తస్య కృతకృత్యస్య యోగినః । నచాస్తి కించిత్కర్తవ్యమస్తి చేన్న స తత్త్వవిత్ । లోకత్రయేఽపి కర్తవ్యం కించిన్నాస్త్యాత్మవేదినాం । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన మునేఽహింసాదిసాధనైః । ఆత్మానమక్షరం బ్రహ్మ విద్ధి జ్ఞానాత్తు వేదనాదితి ॥౧॥ ॥ఇతి దర్శనోపనిషది ప్రథమః ఖండః॥

ఓం॥ తపస్సంతోషమాస్తిక్యం దానమీశ్వరపూజనం । సిద్ధాంతశ్రవణం చైవ హ్రీర్మతిశ్చ జపో వ్రతం । ఏతే చ నియమాః ప్రోక్తాస్తాన్వక్ష్యామి క్రమాచ్ఛృణు । వేదోక్తేన ప్రకారేణ కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదిభిః । శరీరశోషణం యత్తత్తప ఇత్యుచ్యతే బుధైః । కో వా మోక్షః కథం తేన సంసారం ప్రతిపన్నవాన్ । ఇత్యాలోచనమర్థజ్ఞాస్తపః శంసంతి పండితాః । యదృచ్ఛాలాభతో నిత్యం ప్రీతిర్యా జాయతే నృణాం । తత్సంతోషం విదుః ప్రాజ్ఞాః పరిజ్ఞానైకతత్పరాః । బ్రహ్మాదిలోకపర్యంతాద్విరక్త్యా యల్లభేత్ప్రియం । సర్వత్ర విగతస్నేహః సంతోషం పరమం విదుః । శ్రౌతే స్మార్తే చ విశ్వాసో యత్తదాస్తిక్యముచ్యతే । న్యాయార్జితధనం శ్రాంతే శ్రద్ధయా వైదికే జనే । అన్యద్వా యత్ప్రదీయంతే తద్దానం ప్రోచ్యతే మయా । రాగాద్యపేతం హృదయం వాగదుష్టానృతాదినా । హింసాదిరహితం కర్మ యత్తదీశ్వరపూజనం । సత్యం జ్ఞానమనంతం చ పరానందం పరం ధ్రువం । ప్రత్యగిత్యవగంతవ్యం వేదాంతశ్రవణం బుధైః । వేదలౌకికమార్గేషు కుత్సితం కర్మ యద్భవేత్ । తస్మిన్భవతి యా లజ్జా హ్రీః సైవేతి ప్రకీర్తితా । వైదికేషు చ సర్వేషు శ్రద్ధా యా సా మతిర్భవేత్ । గురుణా చోపదిష్టోఽపి తత్ర సంబంధవర్జితః । వేదోక్తేనైవ మార్గేణ మంత్రాభ్యాసో జపస్స్మృతః । కల్పసూత్రే యథా వేదే ధర్మశాస్త్రే పురాణకే । ఇతిహాసే చ వృత్తిర్యా స జపః ప్రోచ్యతే మయా । జపస్తు ద్వివిధః ప్రోక్తో వాచికో మానసస్తథా । వాచికోపాంశురుచ్చైశ్చ ద్వివిధః పరికీర్తితః । మానసో మననధ్యానభేదాద్ద్వైవిధ్యమాశ్రితః । ఉచ్చైర్జపాదుపాంశుశ్చ సహస్రగుణ ఉచ్యతే । మానసశ్చ తథోపాంశోః సహస్రగుణ ఉచ్యతే । ఉచ్చైర్జపశ్చ సర్వేషాం యథో

క్తఫలదో భవేత్ । నిత్యైః శ్రోత్రేణ చేత్తత్ర శ్రౌతస్మార్తైశ్చ నిత్యఫలం భవేదితి॥

ఇతి దర్శనోపనిషది ద్వితీయః ఖండః.

స్వస్తికం గోముఖం పద్మం వీరం సింహాసనం తథా । భద్రం ముక్తాసనం చైవ మయూరాసనమేవ చ । సుఖాసనసమాఖ్యం చ నవమం మునిపుంగవ । జానూర్వోరంతరే కృత్వా సమ్యక్పాదతలే ఉభే । సమగ్రీవశిరఃకాయః స్వస్తికం నిత్యమభ్యసేత్ । సవ్యే దక్షిణగుల్ఫం తు పృష్ఠపార్శ్వే నియోజయేత్ । దక్షిణేఽపి తథా సవ్యం గోముఖం తత్ప్రచక్షతే । అంగుష్ఠావధి గృహ్ణీయాద్ధస్తాభ్యాం వ్యుత్క్రమేణ తు । ఊర్వోరుపరి విప్రేంద్ర కృత్వా పాదతలద్వయం । పద్మాసనం భవేత్ప్రాజ్ఞ సర్వరోగభయాపహం । దక్షిణేతరపాదం తు దక్షిణోరుణి విన్యసేత్ । ఋజుకాయః సమాసీనో వీరాసనముదాహృతం । గుల్ఫౌ తు వృషణస్యాధః సీవన్యాః పార్శ్వయోః క్షిపేత్ । పార్శ్వపాదౌ చ పాణిభ్యాం దృఢం బద్ధ్వా సునిశ్చలం । భద్రాసనం భవేదేతద్విషరోగవినాశనం । సంపీడ్య సీవనీం సూక్ష్మాం దక్షిణేతరగుల్ఫతః । వామం యామ్యేన గుల్ఫేన ముక్తాసనమిదం భవేత్ । మేఢ్రాదుపరి నిక్షిప్య సవ్యం గుల్ఫం తతోపరి । గుల్ఫాంతరం చ నిక్షిప్య ముక్తాసనమిదం మునే । కూర్పరాగ్రే మునిశ్రేష్ఠ నిక్షిపేన్నాభిపార్శ్వయోః । భూమ్యాం పాణితలద్వంద్వం నిక్షిప్యైకాగ్రమానసః । సమున్నతశిరఃపాదో దండవద్వ్యోమ్ని సంస్థితః । మయూరాసనమేతత్స్యాత్సర్వపాపప్రణాశనం । యేన కేన ప్రకారేణ సుఖం ధైర్యం చ జాయతే । తత్సుఖాసనమిత్యుక్తమశక్తస్తత్సమాశ్రయేత్ । ఆసనం విజితం యేన జితం తేన జగత్త్రయం । అనేన విధినా యుక్తః ప్రాణాయామం సదా కురు ॥ ౩ ॥ ఇతి దర్శనోపనిషది తృతీయః ఖండః ॥

శరీరం తావదేవ స్యాత్షణ్ణవత్యంగులాత్మకం । దేహమధ్యే శిఖిస్థానం తప్తజాంబూనదప్రభం । త్రికోణం మనుజానాం తు సత్యముక్తం హి సాంకృతే । గుదాత్తు ద్వ్యంగులాదూర్ధ్వం మేఢ్రాత్తు ద్వ్యంగులాదధః । దేహమధ్యం విజానీహి మనుష్యాణాం హి సాంకృతే । కందస్థానం మునిశ్రేష్ఠ మూలాధారాన్నవాంగులం । చతురంగులమాయామవిస్తారం మునిపుంగవ । కు

కుక్కుటాండవదాకారం భూషితం తు త్వగాదిభిః । తన్మధ్యే నాభి రిత్యుక్తం
యోగజ్ఞై ర్మునిపుంగవ । కందమధ్యస్థితా నాడీ సుషుమ్నేతి ప్రకీర్తితా ।
తిష్ఠన్తి పరిత స్తస్యా నాడయో మునిపుంగవ । ద్విసప్తతిసహస్రాణి తాసాం
ముఖ్యాశ్చతుర్దశ । సుషుమ్నా పింగళా తద్వదిడా చైవ సరస్వతీ । పూషా
చ వరుణా చైవ హస్తిజిహ్వా యశస్వినీ । అలంబుసా కుహూశ్చైవ విశ్వో
దరా తపస్వినీ । శంఖినీ చైవ గాంధారా ఇతి ముఖ్యాశ్చతుర్దశ । ఆసాం
ముఖ్యతమా స్తిస్ర స్తిసృష్వేకోత్తమోత్తమా । బ్రహ్మనాడీతి సా ప్రో
క్తా మునే వేదాంతవేదిభిః । పృష్ఠమధ్యస్థితేనాస్థ్నా వీణాదండేన సువ్రత । స
హ మస్తకపర్యంతం సుషుమ్నా సంప్రతిష్ఠితా । నాభికందాదధః స్థానం కు
ణ్డల్యా ద్వ్యంగులం మునే । అష్టప్రకృతిరూపా సా కుండలీ మునిసత్తమ । య
థావద్వాయుచేష్టాం చ జలాన్నాదీని నిత్యశః । పరితః కంద పార్శ్వేషు ని
రుధ్యైవ సదా స్థితా । స్వముఖేన సమావేష్ట్య బ్రహ్మరంధ్ర ముఖం మునే ।
సుషుమ్నాయా ఇడా సవ్యే దక్షిణే పింగళా స్థితా । సరస్వతీ కుహూశ్చైవ
సుషుమ్నాపార్శ్వయోః స్థితే । గాంధారీ హస్తిజిహ్వా చ ఇడాయాః పృ
ష్ఠపూర్వయోః । పూషా యశస్వినీ చైవ పింగళా పృష్ఠపూర్వయోః । కు
హూశ్చ హస్తిజిహ్వాయా మధ్యే విశ్వోదరీ స్థితా । యశస్విన్యాః కు
హూర్మధ్యే వరుణా సుప్రతిష్ఠితా । పూషాయాశ్చ సరస్వత్యా మధ్యే
ప్రోక్తా యశస్వినీ । గాంధారాయాః సరస్వత్యా మధ్యే ప్రోక్తా చ శంఖినీ ।
అలంబుసా స్థితా పాయుపర్యంతం కందమధ్యగా । పూర్వభాగే సుషుమ్నా
యా రాకాయాః సంస్థితా కుహూః । అధశ్చోర్ధ్వం స్థితా నాడీ యామ్య
నాసాంతమిష్యతే । ఇడా తు సవ్యనాసాంతం సంస్థితా మునిపుంగవ । య
యశస్వినీ చ వామస్య పాదాంగుష్ఠాంతమిష్యతే । పూషా వామాక్షిపర్య
న్తా పింగళాయాస్తు పృష్ఠతః । పయస్వినీ చ యామ్యస్య కర్ణాంతం ప్రోచ్య
తే బుధైః । సరస్వతీ తథా చోర్ధ్వగా జిహ్వాంతం స్థితా మునే । హస్తిజిహ్వా
తథా సవ్యపాదాంగుష్ఠాంతమిష్యతే । శంఖినీ నామ యా నాడీ సవ్యకర్ణాం
తమిష్యతే । గాంధారా సవ్యనేత్రాంతా ప్రోక్తా వేదాంతవేదిభిః । విశ్వో

దరాభిధా నాడీకందను ధ్యేవ్యవస్థితా । ప్రాణోఽపాన స్తథావ్యానస్సమా
నోదానఏవచ । నాగఃకూర్మశ్చకృకరో దేవదత్తోధనంజయః । ఏతేనా
డిషుసర్వాసుచరంతిదశవాయవః । తేషుప్రాణాదయఃపంచ ముఖ్యాఃప
ఞ్చసుప్రత । ప్రాణసంజ్ఞ స్తథాపానఃపూజ్యఃప్రాణ స్తయోర్మునే।అ
స్యనాసికయోర్మధ్యే నాభిమధ్యేతథాహృది। ప్రాణసంజ్ఞోఽనిలోనిత్యం
వర్తతేమునిసత్తమ। అపానోవర్తతేనిత్యంగుదమేఢ్రోరుజానుషు। ఉద
రేసకలేకట్యాంనాభౌజంఘేచసువ్రత। వ్యానశ్శ్రోత్రాక్షిమధ్యేచ కకు
భ్యాంగుల్ఫయోరపి। ప్రాణస్థానేగళేచైవ వర్తతేమునిపుంగవ। ఉదా
నసంజ్ఞోవిజ్ఞేయః పాదయోర్హస్తయోరపి। సమానస్సర్వదేహేషువ్యా
ప్యతిష్ఠత్యసంశయః। నాగాదివాయవఃపంచ త్వగస్థ్యాదిషుసంస్థితాః।ని
శ్వాసోచ్ఛ్వాసకాసశ్చ ప్రాణకర్మహిసాంకృతే। అపానాఖ్యస్య వా
యోస్తువిణ్మూత్రాదివిసర్జనం। సమానస్సర్వసామీప్యంకరోతిమునిపుం
గవ। ఉదానఊర్ధ్వగమనం కరోత్యేవ నసంశయః। వ్యానోవివాదకృ
త్ప్రోక్తోమునే వేదాంతవేదిభిః। ఉద్గారాదిగుణఃప్రోక్తో నాగాఖ్యస్యమ
హామునే। ధనంజయస్యశోభాదికర్మప్రోక్తం హిసాంకృతే। నిమీలనాది
కూర్మస్యక్షుధాతుకృకరస్యచ। దేవదత్తస్య విప్రేంద్ర తంద్రీకర్మప్రకీ
ర్తితం।సుషుమ్నాయాశ్శివోదేవ ఇడాయాదేవతాహరిః। పింగళాయా
విరించస్స్యాత్సరస్వత్యావిరాణ్మునే। పూషాధిదేవతాప్రోక్తావరుణా
వాయుదేవతా। హస్తిజిహ్వాభిధాయాస్తువరుణోదేవతాభవేత్।యశ
స్విన్యామునిశ్రేష్ఠభగవాన్భాస్కరస్తథా। అలంబుసాయా అబాత్మా
రుణఃపరికీర్తితః। కుహూః క్షుద్దేవతాప్రోక్తా గాంధారీ చంద్రదేవతా
శంఖిన్యాశ్చంద్రమాస్తద్వ త్పయస్విన్యాః ప్రజాపతిః। విశ్వోదరా
భిధాయాస్తుభగవాన్పావకఃపతిః।ఇడాయాంచంద్రమానిత్యంచరత్యే
వమహామునే। పింగళాయాంరవిస్తద్వన్మునే వేదవిదాంవర। పింగళా
యాఇడాయాంతు వాయోస్సంక్రమణంతు యత్। తదుత్తరాయణం
ప్రోక్తంమునే వేదాంతవేదిభిః। ఇడాయాఃపింగళాయాంతుప్రాణసం

ష్ణణంమునే। దక్షిణాయనమిత్యుక్తంపింగళాయా మితిశ్రుతిః। ఇడా
పింగళయోస్సంధింయదాప్రాణస్సమాగతః। అమావాస్యాతదాప్రోక్తా
దేహే దేహభృతాంవర। మూలాధారంయదాప్రాణఃప్రవిష్టః పండితో
త్తమ । తదాద్యంవిషువంప్రోక్తం తాపసైః తాపసోత్తమ । ప్రాణ
సంజ్ఞో మునిశ్రేష్ఠ మూర్ధానం ప్రావిశ ద్యదా। త దం త్యం విషువం
ప్రోక్తంతాపసైస్తత్త్వచింతకైః। నిశ్వాసోచ్ఛ్వాసనంసర్వంమాసానాం
సంక్రమోభవేత్ । ఇడయాకుండలీస్థానం యదాప్రాణస్సమాగతః। సో
మగ్రహణమిత్యుక్తంతదాతత్త్వవిదాంవర । యదాపింగళయాప్రాణః
కుండలీస్థానమాగతః। తదాతదాభవేత్సూర్యగ్రహణం మునిపుంగవ।శ్రీప
ర్వతంశిరఃస్థానే కేదారంతులలాటకే।వారాణసీమహాప్రాజ్ఞభ్రువోర్ఘ్రా
ణస్యమధ్యమే। కురుక్షేత్రంకుచస్థానేప్రయాగంహృత్సరోరుహే। చిద
మ్బరంతుహృన్మధ్యేఆధారేకమలాలయం। ఆత్మతీర్థంసముత్సృజ్యబహి
స్తీర్థాని యోవ్రజేత్ । కరస్థంసమహారత్నంత్యక్త్వాకాచం విమార్గతే।
భావతీర్థంపరంతీర్థంప్రమాణంసర్వకర్మసు । అన్యథాలింగ్యతేకాంతాఅ
న్యథాలింగ్యతేసుతా । తీర్థానితోయపూర్ణాని దేవాన్కాష్ఠాదినిర్మి
తాన్ । యోగినోనప్రపద్యంతే స్వాత్మప్రత్యయ కారణాత్ । బహిస్తీ
ర్థాత్పరంతీర్థమంత స్తీర్థంమహామునే।ఆత్మతీర్థంమహాతీర్థ మన్యత్తీర్థంనిరర్థ
కం। చిత్తమంతర్గతందుష్టంతీర్థస్నానైర్నశుధ్యతి। శతశోపిజలైర్ధౌ
తంసురాభాండమివాశుచి। విషువాయనకాలేషుగ్రహణేచాంతరేసదా।
వారాణస్యాదికేస్థానేస్నాత్వాశుద్ధోభవేన్నరః। జ్ఞానయోగ పరాణాం
తుపాదప్రక్షాళితంజలం। భావశుధ్యర్థమజ్ఞానాంతత్తీర్థంమునిపుంగవ।తీ
ర్థేదానేజపేయజ్ఞేకాష్ఠేపాషాణకేసదా। శివంపశ్యతి మూఢాత్మాశివే
దేహేప్రతిష్ఠితే। అంతస్థంమాంపరిత్యజ్యబహిష్ఠంయస్తుసేవతే।హస్తస్థం
పిండముత్సృజ్య లిహేత్కూర్పరమాత్మనః। శివమాత్మని పశ్యంతి ప్ర
తిమాసునయోగినః। అజ్ఞానాంభావనార్థాయప్రతిమాఃపరికల్పితాః॥
అపూర్వమపరంబ్రహ్మస్వాత్మానంసత్యమద్వయం। ప్రజ్ఞాన ఘనమానం

దంయః పశ్యతి స పశ్యతి । నాడీపుంజం సదాసారం నరభావం మహామునే । స
ముత్సృజ్యాత్మనాత్మానమహమిత్యవధారయ । అశరీరం శరీరేషు మహాం
తం విభుమీశ్వరమ్ । ఆనందమక్షరం సాక్షాన్మత్వా ధీరో న శోచతి । విభేద
జనకేఽజ్ఞానే నష్టే జ్ఞానబలాన్మునే । ఆత్మనో బ్రహ్మణో భేదమసంతం కిం కరి
ష్యతి ॥ ౪ ॥ ఇతి దర్శనోపనిషది చతుర్థః ఖండః.

సమ్యక్కథయ మే బ్రహ్మన్నాడీశుద్ధిం సమాసతః । యథా శుద్ధ్యా
సదా ధ్యాయన్ జీవన్ముక్తో భవామ్యహం । సాంకృతే శృణు వక్ష్యామి నాడీ
శుద్ధిం సమాసతః । విధ్యుక్తకర్మసంయుక్తః కామసంకల్పవర్జితః । య
మాద్యష్టాంగసంయుక్తః శాంతస్సత్యపరాయణః । స్వాత్మన్యవస్థితస్సమ్య
గ్జ్ఞానిభిశ్చ సుశిక్షితః । పర్వతాగ్రే నదీతీరే బిల్వమూలే వనేఽథవా । మనో
రమే శుచౌ దేశే మఠం కృత్వా సమాహితః । ఆరభ్య చాసనం పశ్చాత్ ప్రా
ఙ్ముఖోదఙ్ముఖోఽపి వా । సమగ్రీవశిరః కాయః సంవృతాస్యః సునిశ్చలః । నా
సాగ్రే శశభృద్బింబే బిందుమధ్యే తురీయకం । స్రవంతమమృతం పశ్యేన్నే
త్రాభ్యాం సుసమాహితః । ఇడయా ప్రాణమాకృష్య పూరయిత్వోదరే స్థి
తం । తతోఽగ్నిం దేహమధ్యస్థం ధ్యాయన్ జ్వాలావలీయుతం । బిందునా
దసమాయుక్తమగ్నిబీజం విచింతయేత్ । పశ్చాద్విరేచయేత్సమ్యక్ప్రా
ణం పింగలయా బుధః । పునః పింగలయాపూర్య వహ్నిబీజమనుస్మరేత్ ।
పునర్విరేచయేద్ధీమానిడయైవ శనైశ్శనైః । త్రిచతుర్వాసరం వాథ త్రిచతు
ర్వారమేవ చ । షట్కృత్వో విచరేన్నిత్యం రహస్యేవం త్రిసంధిషు । నాడీ
శుద్ధిమవాప్నోతి పృథక్చిహ్నోపలక్షితః । శరీరలఘుతా దీప్తిర్వహ్నేర్జ
ఠరవర్తినః । నాదాభివ్యక్తిరిత్యేతచ్చిహ్నం తత్సిద్ధిసూచకం । యావదే
తాని సంపశ్యేత్తావదేవం సమాచరేత్ । అథవైతత్పరిత్యజ్య స్వాత్మశుద్ధిం
సమాచరేత్ । ఆత్మా శుద్ధస్సదా నిత్యస్సుఖరూపస్స్వయంప్రభః । అజ్ఞా
నాన్మలినో భాతి జ్ఞానాచ్ఛుద్ధో విభాత్యయం । అజ్ఞానమలపంకం యః క్షాళ
యేత్ జ్ఞానతోయతః । స ఏవ సర్వదా శుద్ధో నాన్యః కర్మరతో హి స ఇతి ॥
ఇతి దర్శనోపనిషది పంచమః ఖండః.

ప్రాణాయామక్రమం వక్ష్యే సాంకృతే శృణుసాదరం । ప్రాణా
యామ ఇతి ప్రోక్తో రేచపూరకకుంభకైః । వర్ణత్రయాత్మకాః ప్రోక్తా రేచ
పూరకకుంభకాః । స ఏష ప్రణవః ప్రోక్తః ప్రాణాయామస్తు తన్మయః ॥ ఇడ
యా వాయుమాకృష్య పూరయిత్వోదరస్థితం । శనైః షోడశభిర్మాత్రైర
కారం తత్ర సంస్మరేత్ । పూరితం ధారయేత్పశ్చాచ్చతుష్షష్ట్యా తు మాత్ర
యా । ఉకారమూర్తిమత్రాపి సంస్మరన్ ప్రణవం జపేత్ । యావద్వా
శక్యతే తావద్ధారయేజ్జపతత్పరః । పూరితం రేచయేత్పశ్చాన్మకారేణా
నిలం బుధః । శనైః పింగళయా తత్ర ద్వాత్రింశన్మాత్రయా పునః । ప్రాణా
యామో భవేదేష తతశ్చైవం సమభ్యసేత్ । పునః పింగళయాపూర్య
మాత్రైః షోడశభిస్తథా । అకారమూర్తిమత్రాపి స్మరేదేకాగ్రమానసః ।
ధారయేత్పూరితం విద్వాన్ ప్రణవం సంజపన్వశీ । ఉకారమూర్తిం స ధ్యా
యన్ చతుష్షష్ట్యా తు మాత్రయా । మకారం తు స్మరన్పశ్చాద్రేచయేదిడయా
నిలం । ఏవమేవ పునః కుర్యాదిడయాపూర్య బుద్ధిమాన్ । ఏవం సమభ్యసే
న్నిత్యం ప్రాణాయామం మునీశ్వర । ఏవమభ్యాసతో నిత్యం షణ్మాసాద్
జ్ఞానవాన్భవేత్ । వత్సరాద్ బ్రహ్మవిద్వాన్స్యాత్తస్మాన్నిత్యం సమభ్యసే
త్ । యోగాభ్యాసరతో నిత్యం స్వధర్మనిరతశ్చ యః । ప్రాణసంయమ
నేనైవ జ్ఞానాన్ముక్తో భవిష్యతి । బాహ్యాదాపూరణం వాయోరుదరే పూర
కో హి సః । సంపూర్ణకుంభవద్వాయోర్ధారణం కుంభకో భవేత్ । బహి
ర్విరేచనం వాయోరుదరాద్రేచకః స్మృతః । ప్రస్వేదజనకో యస్తు ప్రాణా
యామేషు సోఽధమః । కంపనం మధ్యమం విద్యాదుత్థానం చోత్తమం విదుః ।
పూర్వం పూర్వం ప్రకుర్వీత యావదుత్థానసంభవః । సంభవత్యుత్తమే ప్రా
జ్ఞః ప్రాణాయామే సుఖీ భవేత్ । ప్రాణాయామేన చిత్తం తు శుద్ధం భవతి
సువ్రత । చిత్తే శుద్ధే శుచిః సాక్షాత్ప్రత్యగ్జ్యోతిర్వ్యవస్థితః । ప్రాణశ్చిత్తేన
సంయుక్తః పరమాత్మని తిష్ఠతి । ప్రాణాయామపరస్యాస్య పురుషస్య మ
హాత్మనః । దేహశ్చోత్తిష్ఠతే తేన కించిజ్జ్ఞానాద్విముక్తతా । రేచకం పూ
రకం ముక్త్వా కుంభకం నిత్యమభ్యసేత్ । సర్వపాపవినిర్ముక్తః సమ్యగ్జ్ఞాన

మవాప్నుయాత్ । మనోజవత్వమాప్నోతిపలితాదిచ నశ్యతి । ప్రాణా
యామైకనిష్ఠస్యనకించిదపిదుర్లభం । తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనప్రాణాయా
మాన్సమభ్యసేత్ । వినియోగాన్ప్రవక్ష్యామి ప్రాణాయామస్యసువ్ర
త । సంధ్యయోర్బ్రాహ్మకాలేపిమధ్యాహ్నేవా థవాసదా । బాహ్యం
ప్రాణంసమాకృష్యపూరయిత్వోదరేణచ । నాసాగ్రేనాభిమధ్యేచ పా
దాంగుష్ఠేచధారయేత్ । సర్వరోగవినిర్ముక్తోజీవేద్వర్షశతంనరః । నా
సాగ్రధారణాద్వాపిజితోభవతిసువ్రత । సర్వరోగనివృత్తిస్స్యా న్నాభిమ
ధ్యేతుధారణాత్ । శరీరలఘుతావిప్రపాదాంగుష్ఠనిరోధనాత్ । జిహ్వ
యావాయుమాకృష్యయఃపిబేత్సతతంనరః । శ్రమదాహావినిర్ముక్తోయోగీ
నీరోగితామియాత్ । జిహ్వయావాయుమాకృష్యజిహ్వామూలేనిరోధ
యేత్ । పిబేదమృతమవ్యగ్రంసకలంసుఖమాప్నుయాత్ । ఇడయావా
యుమాకృష్యభ్రువోర్మధ్యేనిరోధయేత్ । యఃపిబేదమృతంశుద్ధం వ్యా
ధిభిర్ముచ్యతేహిసః । ఇడయావేదతత్త్వజ్ఞ తథాపింగళయైవచ । నాభౌని
రోధయేత్తేనవ్యాధిభిర్ముచ్యతేనరః । మాసమాత్రంత్రిసంధ్యాయాంజిహ్వ
యారోప్యమారుతం । అమృతంచపిబేన్నాభౌమందంమందం నిరోధయే
త్ । వాతజాఃపిత్తజాదోషానశ్యంత్యేవ నసంశయః । నాసాభ్యాం వా
యుమాకృష్యనేత్రద్వంద్వేనిరోధయేత్ । నేత్రరోగావినశ్యంతితథాశ్రో
త్రనిరోధనాత్ । తథావాయుంసమారోప్య ధారయేచ్ఛిరసిస్థితం । శిరో
రోగావినశ్యంతి సత్యముక్తంహిసాంకృతే । స్వస్తికాసనమాస్థాయ స
మాహితమనాస్తథా । అపానమూర్ధ్వముత్థాప్యప్రణవేనశనైశ్శనైః । హ
స్తాభ్యాంధారయేత్సమ్యక్కర్ణాదికరణానిచ । అంగుష్ఠాభ్యాం మునేశ్రో
త్రేతర్జనీభ్యాంతుచక్షుషి । నాసాపుటావథానాభ్యాం ప్రచ్ఛాద్యకర
ణానివై । ఆనందావిర్భవోయావత్తావన్మూర్ధనిధారణాత్ । ప్రాణః
ప్రయాత్యనేనైవబ్రహ్మరంధ్రంమహామునే । బ్రహ్మరంధ్రం గతేవాయౌ
నాదశ్చోత్పద్యతేనఘ । శంఖధ్వనినిభశ్చాదౌమధ్యేమేఘధ్వనిర్యథా । శి
రోమధ్యగతేవాయౌగిరిప్రస్రవణంయథా । పశ్చాత్ప్రీతో మహాప్రాజ్ఞ

స్వాత్మా దాత్మన్మఖోభవేత్ । పునస్తజ్జ్ఞాననివృత్తిర్యోగాత్సంసారనిహన్నతిః । దక్షిణేతరగుల్ఫేన సీవనీం పీడయేత్ స్థిరాం । సవ్యేతరేణ గుల్ఫేన పీడయేద్బుద్ధిమాన్నరః । జాన్వోరధస్థితాం సంధిం స్మృత్వా దేవం త్రియంబకం । వినాయకం చ సంస్మృత్య తథా వాగీశ్వరీం పునః । లింగనాళాత్సమాకృష్య వాయుమప్యగ్రతో మునే । ప్రణవేన నియుక్తేన బిందుయుక్తేన బుద్ధిమాన్ । మూలాధారస్య విప్రేంద్ర మధ్యే తంతు నిరోధయేత్ । నిరుధ్య వాయునా దీప్తో వహ్నిరూహతి కుణ్డలీం । పునస్సుషుమ్నయా వాయుర్వహ్నినా సహ గచ్ఛతి । ఏవమభ్యసతస్తస్య జితో వాయుర్భవేద్భృశం । ప్రస్వేదప్రథమః పశ్చాత్కంపనం మునిపుంగవ । ఉత్థానం చ శరీరస్య చిహ్నమేతజ్జితేనిలే । ఏవమభ్యసతస్తస్య మూలరోగో వినశ్యతి । భగంధరం చ నష్టం స్యాత్సర్వరోగాణి సాంకృతే । పాతకాని చ నశ్యంతి క్షుద్రాణి చ మహాంతి చ । నష్టే పాపే విశుద్ధం స్యాచ్చిత్తదర్పణమద్భుతం । పునర్బ్రహ్మాదిభోగేభ్యో వైరాగ్యం జాయతే హృది । విరక్తస్య తు సంసారాత్ జ్ఞానం కైవల్యసాధనం । తేన పాశాపహానిస్స్యాత్ జ్ఞాత్వా దేవం సదాశివం । జ్ఞానామృతరసో యేన సకృదాస్వాదితో భవేత్ । స సర్వకార్యముత్సృజ్య తత్రైవ పరిధావతి । జ్ఞానస్వరూపమేవాహుర్జగదేతద్విలక్షణాః । అర్థస్వరూపమజ్ఞానాత్పశ్యంత్యన్యే కుదృష్టయః । ఆత్మస్వరూపవిజ్ఞానాదజ్ఞానస్య పరిక్షయః । క్షీణేజ్ఞానే మహాప్రాజ్ఞ రాగాదీనాం పరిక్షయః । రాగాద్యసంభవే ప్రాజ్ఞ పుణ్యపాపవిమర్దనం । తయోర్నాశే శరీరేణ న పునస్సంప్రయుజ్యత ఇతి ॥౬॥ ఇతి దర్శనోపనిషది షష్ఠః ఖండః ॥

అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి ప్రత్యాహారం మహామునే । ఇంద్రియాణాం విచరతాం విషయేషు స్వభావతః । బలాదాహరణం తేషాం ప్రత్యాహారస్స ఉచ్యతే । యత్పశ్యతి తు తత్సర్వం బ్రహ్మ పశ్యన్సమాహితః । ప్రత్యాహారో భవేదేష బ్రహ్మవిద్భిః పురోదితః । యద్యచ్ఛుద్ధమశుద్ధం వా కరోత్యామరణాంతికం । తత్సర్వం బ్రహ్మణే కుర్యాత్ప్రత్యాహారస్స ఉచ్యతే । అథవా నిత్యకర్మాణి బ్రహ్మారాధనబుద్ధితః । కామ్యాని చ తథా కుర్యా

ప్రత్యాహారస్స ఉచ్యతే। అథవా వాయు మాకృష్య స్థానాత్ స్థానం నిరోధయేత్। దంతమూలాత్తథా కంఠే కంఠాదురసి మారుతం। ఉరోదేశాత్సమాకృష్య నాభిదేశే నిరోధయేత్। నాభిదేశాత్స మాకృష్య కుండల్యాంతు నిరోధయేత్। కుండలీదేశతో విద్వాన్మూలాధారే నిరోధయేత్। అథాపానాత్కటిద్వంద్వే తథోరౌ చ సుమధ్యమే। తస్మా జ్జానుద్వయే జంఘే పాదాంగుష్ఠే నిరోధయేత్। ప్రత్యాహారో౽యముక్తస్తు ప్రత్యాహారపరైః పురా। ఏవమభ్యాసయుక్తస్య పురుషస్య మహాత్మనః। సర్వపాపాని నశ్యంతి భవరోగశ్చ సువ్రత। నాసాభ్యాం వాయుమాకృష్య నిశ్చలస్స్వస్తికాసనః। పూరయేదనిలం విద్వానాపాదతలమస్తకం। పశ్చాత్పాదద్వయే తద్వన్మూలాధారే తథైవ చ। నాభికందే చ మధ్యే చ కంఠమూలే చ తాలుకే। భ్రువోర్మధ్యే లలాటే చ తథా మూర్ధని ధారయేత్। దేహే స్వాత్మమతిం విద్వాన్ సమాకృష్య సమాహితః। ఆత్మనాత్మని నిర్ద్వంద్వే నిర్వికల్పే నిరోధయేత్। ప్రత్యాహారస్సమాఖ్యాతస్సాక్షాద్వేదాంత వేదిభిః। ఏవమభ్యసతస్తస్య న కించిదపి దుర్లభమితి॥౭॥

ఇతి దర్శనోపనిషది సప్తమః ఖండః॥

అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి ధారణాః పంచ సువ్రత। దేహమధ్యగతే వ్యోమ్ని బాహ్యాకాశం తు ధారయేత్। ప్రాణే బాహ్యానిలం తద్వ జ్జ్వలనే చాగ్నిమౌదరే। తోయం తోయాంశకే భూమిం భూమిభాగే మహామునే। హయరావలకారాఖ్యం మంత్రముచ్చారయేత్క్రమాత్। ధారణైషా పరా ప్రోక్తా సర్వపాపవిశోధినీ। జాన్వంతం పృథివీహ్యంశో హ్యపాం పాయ్వంత ముచ్యతే। హృదయాంశస్తథాగ్న్యంశో భ్రూమధ్యాంతో౽నిలాంశకః। ఆకాశాంశస్తథా ప్రాజ్ఞ మూర్ధాంశః పరికీర్తితః। బ్రహ్మాణం పృథివీభాగే విష్ణుం తోయాంశకే తథా। అగ్న్యంశే చ మహేశాన మీశ్వరం చానిలాంశకే। ఆకాశాంశే మహాప్రాజ్ఞ ధారయేత్తు సదాశివం। అథ వాత ప్రవక్ష్యామి ధారణాం మునిపుంగవ। పురుషే సర్వశాస్తారం బోధా

సందధ్యాయం శివం । ధారయేద్బుద్ధిమాన్నిత్యం సర్వపాపవిశుద్ధయే । బ్రహ్మాదికార్యరూపాణి స్వే స్వే సంహృత్య కారణే । సర్వకారణమవ్యక్తమనిరూప్యమచేతనమ్ । సాక్షాదాత్మని సంపూర్ణే ధారయేత్ప్రణవేన తు । ఇంద్రియాణి సమాహృత్య మనసాత్మని యోజయేదితి ॥౧౦॥

ఇతి దర్శనోపనిషది అష్టమః ఖండః ॥

అథాతః సంప్రవక్ష్యామి ధ్యానం సంసారనాశనమ్ । ఋతం సత్యం పరం బ్రహ్మ సర్వసంసారభేషజమ్ । ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షం విశ్వరూపం మహేశ్వరమ్ । సోఽహమిత్యాదరేణైవ ధ్యాయేద్యోగీశ్వరేశ్వరమ్ । అథవా సత్యమీశానం జ్ఞానమానందమద్వయమ్ । అత్యర్థమచలం నిత్యమాదిమధ్యాంతవర్జితమ్ । తథా స్థూలమనాకాశమసంస్పృశ్యమచాక్షుషమ్ । న రసం న చ గంధాఖ్యమప్రమేయమనూపమమ్ । ఆత్మానం సచ్చిదానందమనంతం బ్రహ్మ సువ్రత । అహమస్మీత్యభిధ్యాయేద్ధ్యేయాతీతం విముక్తయే । ఏవమభ్యాసయుక్తస్య పురుషస్య మహాత్మనః । క్రమాద్వేదాంతవిజ్ఞానం విజాయేత న సంశయ ఇతి ॥౯॥ ఇతి దర్శనోపనిషది నవమః ఖండః ॥

అథాతః సంప్రవక్ష్యామి సమాధిం భవనాశనమ్ । సమాధిః సంవిదుత్పత్తిః పరజీవైకతాం ప్రతి । నిత్యః సర్వగతో హ్యాత్మా కూటస్థో దోషవర్జితః । ఏకః సన్భిద్యతే భ్రాంత్యా మాయయా న స్వరూపతః । తస్మాదద్వైతమేవాస్తి న ప్రపంచో న సంసృతిః । యథాకాశో ఘటాకాశో మఠాకాశ ఇతీరితః । తథా భ్రాంతైర్ద్విధా ప్రోక్తో హ్యాత్మా జీవేశ్వరాత్మనా । నాహం దేహో న చ ప్రాణో నేంద్రియాణి మనో నహి । సదా సాక్షిస్వరూపత్వాచ్ఛివ ఏవాస్మి కేవలః । ఇతి ధీర్యా మునిశ్రేష్ఠ సా సమాధిరిహోచ్యతే । సోఽహం బ్రహ్మ న సంసారీ న మత్తోఽన్యః కదాచన । యథా ఫేనతరంగాది సముద్రాదుత్థితం పునః । సముద్రే లీయతే తద్వజ్జగన్మయ్యనులీయతే । తస్మాన్మనః పృథఙ్నాస్తి జగన్మాయా చ నాస్తి హి । యస్యైవం పరమాత్మాయం ప్రత్యగ్భూతః ప్రకాశితః । స తు యాతి స పుంభావం స్వయం సాక్షాత్పరామృతమ్ । యదా మనసి చైతన్యం భాతి సర్వత్రగం సదా । యోగినోఽవ్య

వథా నేనతదానంపద్యతేస్వయం ।,యదాసర్వాణిభూతాని స్వాత్మన్యే
వహిపశ్యతి । సర్వభూతేషుచాత్మానం బ్రహ్మసంపద్యతే తదా । యదా
సర్వాణిభూతాన్సమాధిస్థోనపశ్యతి । ఏకీభూతఃపరేణాసౌతదాభవతి
కేవలః । యదాపశ్యతిచాత్మానం కేవలంపరమార్థతః । మాయామా
త్రంజగత్కృత్స్నంతదాభవతినిర్వృతిః । ఏవముక్త్వాసభగవాన్దత్తాత్రే
యోమహామునిః॥సాంకృతిస్స్వస్వరూపేణసుఖమాస్తేతినిర్భయఇతి ॥౧౦॥

॥ఇతిదర్శనోపనిషది దశమః ఖండః॥

అప్యాయన్త్వితిశాన్తిః.

ఇతిదర్శనోపనిషత్సమాప్తా-౯౦.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథశుక్లయజుర్వేదీయా - తారసారోపనిషత్ ౯౧-

॥పూర్ణమదఇతిశాంతిః॥

—:o:—

హరిఃఓమ్॥ ఓంబృహస్పతి రువాచ యాజ్ఞవల్క్యం । యదను
కురుక్షేత్రం దేవానాందేవయజనగ్ సర్వేషాం భూతానాంబ్రహ్మసదనం
తస్మాద్యత్రక్వచన గచ్ఛేత్తదేవమన్యే తేతినంవైకురుక్షేత్రందేవానాందే
వయజనం సర్వేషాంభూతానాం బ్రహ్మసదనమవిముక్తంవైకురుక్షేత్రం
దేవానాం దేవయజనం సర్వేషాంభూతానాం బ్రహ్మసదనమత్రహిజ
న్తోః ప్రాణేషూత్క్రమమాణేషు రుద్రస్తారకంబ్రహ్మవ్యాచష్టే । తేనా
సావమృతీభూత్వా మోక్షీభవతితస్మాదవిముక్తమేవ నిషేవేతావిముక్తం
నవిముంచేదేవమేవైషభగవన్నితి యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౧ ॥

అథ హైనం భారద్వాజః పప్రచ్ఛ యాజ్ఞవల్క్యం కిం తారకం కిం తారయతీతి స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః। ఓం నమో నారాయణాయేతి తారకం చిదాత్మకమిత్యుపాసితవ్యం। ఓమిత్యేకాక్షర మాత్మ స్వరూపమ్। నమ ఇతి ద్వ్యక్షరం ప్రకృతిస్వరూపమ్। నారాయణాయేతి పఞ్చాక్షరం పరంబ్రహ్మస్వరూపమ్। ఇతి య ఏవం వేద। సోఽమృతో భవతి। ఓమితి బ్రహ్మో భవతి। నకారో విష్ణుర్భవతి। మకారో రుద్రో భవతి। నకార ఈశ్వరో భవతి। రకారోఽణ్డం విరాడ్భవతి। యకారః పురుషో భవతి। ణకారో భగవాన్భవతి। యకారః పరమాఽఽత్మా భవతి। ఏతద్వై నారాయణస్యాష్టాక్షరం పరం పరమపురుషో భవతి। అయం ఋగ్వేదః ప్రథమః పాదః—ఓమిత్యేతదక్షరం పరం బ్రహ్మ। తదేవోపాసితవ్యం। ఏతదేవ సూక్ష్మాష్టాక్షరం భవతి। తదేతదష్టాత్మకోఽష్టధా భవతి। అకారః ప్రథమాక్షరో భవతి। ఉకారో ద్వితీయాక్షరో భవతి। మకార స్తృతీయాక్షరో భవతి। బిన్దుస్తురీయాక్షరో భవతి। నాదః పఞ్చమాక్షరో భవతి। కలా షష్ఠాక్షరో భవతి। కలాతీతా సప్తమాక్షరో భవతి। తత్పరశ్చాష్టమాక్షరో భవతి। తారకత్వాత్తారకో భవతి। తదేవ తారకం బ్రహ్మ త్వం విద్ధి తదేవోపాసితవ్యం। అత్రైతే శ్లోకా భవన్తి॥ అకారాదభవద్బ్రహ్మా జాంబవానితి సంజ్ఞకః। ఉకారాక్షరసమ్భూత ఉపేన్ద్రో హరినాయకః॥ మకారాక్షరసమ్భూతశ్శివస్తు హనుమాన్స్మృతః। బిన్దురీశ్వరసంజ్ఞస్తు శత్రుఘ్నశ్చక్రరాట్స్వయం। నాదో మహాప్రభుర్జ్ఞేయో భరతశ్శఙ్ఖనామకః। కలాయాః పురుషస్సాక్షాల్లక్ష్మణో ధరణీధరః। కలాతీతా భగవతీ స్వయం సీతేతి సంజ్ఞితా। తత్పరః పరమాత్మా చ శ్రీరామః పురుషోత్తమః॥ ఓమిత్యేతదక్షరమిదం సర్వం తస్యోపవ్యాఖ్యానం। భూతం భవ్యం భవిష్యం యచ్చాన్యత్తత్త్వమన్త్రవర్ణదేవతాచ్ఛన్దఋక్కలాశక్తిసృష్ట్యాత్మకమితి య ఏవం వేద। యజుర్వేదో ద్వితీయః పాదః—అథ హైనం భారద్వాజో యాజ్ఞవల్క్యమువాచాథ కైర్మన్త్రైః పరమాత్మా ప్రీతో భవతి।

స్వాత్మానం దర్శయతి । తాన్నో బ్రూహి భగవతి । స హోవాచ యాజ్ఞవల్క్యః । ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవానకారవాచ్యో జాంబవాన్ భూర్భువస్సువ స్తస్మై వై నమో నమః ॥౧॥ ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవానుకారవాచ్య ఉపేంద్రస్వరూపో హరినాయకో భూర్భువస్సువ స్తస్మై వై నమో నమః ॥౨॥ ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవాన్మకారవాచ్యశ్శివస్వరూపో హనుమాన్* భూర్భువస్సువ స్తస్మై వై నమో నమః ॥౩॥ ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవాన్బిందు స్వరూపశ్శత్రుఘ్నో భూర్భువస్సువ స్తస్మై వై నమో నమః ॥౪॥ ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవాన్నాదస్వరూపో భరతో భూర్భువస్సువ స్తస్మై వై నమో నమః ॥౫॥ ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవాన్కలా స్వరూపో లక్ష్మణో భూర్భువస్సువ స్తస్మై వై నమో నమః ॥౬॥ ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవాన్కలాతీతా భగవతీ సీతా చిత్స్వరూపా భూర్భువస్సువ స్తస్యై వై నమో నమః ॥౭॥ ఓం యో హ వై శ్రీపరమాత్మా నారాయణస్స భగవాన్ తత్పరః పరమపురుషః పురాణపురుషోత్తమో నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తసత్యపరమానందా నన్తాద్వయపరిపూర్ణః బ్రహ్మైవాహం రామోఽస్మి భూర్భువస్సువ స్తస్మై వై నమో నమః ॥౮॥ ఏతదష్టవిధమంత్రం యోఽధీతే సోఽగ్నిపూతో భవతి । స వాయుపూతో భవతి । స ఆదిత్యపూతో భవతి । స స్థాణుపూతో భవతి । స సర్వైర్దేవైర్జ్ఞాతో భవతి । తేనేతిహాసపురాణానాం రుద్రాణాం శతసహస్రాణి జప్తాని ఫలాని భవంతి । శ్రీమన్నారాయణాష్టాక్షరానుస్మరణేన గాయత్ర్యాః శతసహస్రం జప్తం భవతి । ప్రణవానామయుతం జప్తం భవతి । దశపూర్వాన్ దశోత్తరాన్ పునాతి । నార

* అష్టమూర్తేశ్శివస్యానిలాద్వాయురూపత్వాత్ బలీ । హనూమాన్ కేసరి క్షేత్రే మకారార్థః స్ఫుటత్వత ఇతి రామతారకోపాసనా క్రమే తత్త్వవాది - ఏతేన హనూమాన్ రుద్రబీజ ఇతి పౌరాణసరామాయణాద్యుక్తమపి సంగచ్ఛతే (ఉ-బ్ర-యో.)

యణపదమవాప్నోతి । య ఏవం వేద । తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యన్తి సూరయః । దివీవ చక్షురాతతం । తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగ్ర వాగ్ం సస్సమిన్ధతే । విష్ణోర్యత్పరమం పదమిత్యుపనిషత్ । సామవేదస్తృతీయః పాదః॥ ॥ఓం పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥

ఇతి తారసారోపనిషత్సమాప్తా-౯౧.

ఓమ్-తత్సత్

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథాథర్వణీ - మహావాక్యోపనిషత్ - ౯౨.

॥ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః॥

అథ హోవాచ బ్రహ్మా । అపరోక్షానుభవపరోపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామః । గుహ్యాద్గుహ్యతరమేషా న ప్రాకృతాయోపదేష్టవ్యా । సాత్త్వికాయాన్తర్ముఖాయ పరిశుశ్రూషవే । అథ సగ్ంసృతి బన్ధమోక్షయో ర్విద్యావిద్యే చక్షుషీ ఉపసగ్ంహృత్య విజ్ఞాయ । అవిద్యా లోకాన్ధస్తమోదృక్ । తమో హి శారీరప్రపంచ మాబ్రహ్మస్థావరాన్తం । అనన్తాఖిలాజాణ్డభూతం । నిఖిలనిగమోదితసకామకర్మవ్యవహారో లోకః । నైషోఽన్ధకారోఽయమాత్మా । విద్యా హి కాణ్డాన్తరాదిత్యో జ్యోతిర్మణ్డలం గ్రాహ్యం నాపరం । అసావాదిత్యో బ్రహ్మేత్యజపయోపహితగ్ం హగ్ంసస్సోఽహం ప్రాణాపానాభ్యాం ప్రతిలోమానులోమాభ్యాగ్ం సముపలభ్యైవగ్ం సా చిరంలబ్ధ్వా త్రివృదాత్మని బ్రహ్మణ్యభిధ్యాయమానే సచ్చిదానన్దః పరమాత్మావిర్భవతి । సహస్రభానుమచ్ఛురితా పూరితత్వా దలీయా । పారావారపూర ఇవ । నైషా సమాధిః । నైషా యోగసిద్ధిః । నైషా మనోలయః । బ్రహ్మైక్యం తత్ । ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తు పారే । సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః । నామాని కృత్వాఽభివదన్యదాస్తే । ధాతా పురస్తాద్యముదాజ

హారః । శక్రః ప్రవిద్వాన్ప్రదిశశ్చతస్రః । తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి నాన్యః పన్థా అయనాయ విద్యతే । యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాః । తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ । తే హ నాకం మహిమానస్సచన్తే । యత్ర పూర్వే సాధ్యాస్సన్తి దేవాః । సోఽహమర్కః పరం జ్యోతి రర్కజ్యోతి రహగ్ శివః । ఆత్మజ్యోతిరహగ్ శుక్రస్సర్వజ్యోతిరసావదోమ్ । య ఏతదథర్వశిరోఽధీతే । ప్రాతరధీయానో రాత్రికృతం పాపం నాశయతి । సాయమధీయానో దివసకృతం పాపం నాశయతి । తత్సాయం ప్రాతః ప్రయుఞ్జానః పాపోఽపాపో భవతి । మాధ్యన్దినమాదిత్యాభిముఖోఽధీయానః పఞ్చమహాపాతకోపపాతకాత్ప్రముచ్యతే । సర్వవేదపారాయణపుణ్యం లభతే । శ్రీమహావిష్ణుసాయుజ్యమవాప్నోతీత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః ॥

మహావాక్యోపనిషత్సమాప్తా - ౯౨.

ఓమ్-తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ యాజుషీ - పఞ్చబ్రహ్మోపనిషత్ - ౯౩.

॥ సహనావవత్వితి శాన్తిః ॥

ఓం ॥ అథ పైప్పలాదో భగవాన్ కిమాదౌ కిం జాతమితి సద్యోజాతమితి కిం భగవ ఇతి అఘోర ఇతి కిం భగవ ఇతి వామదేవ ఇతి కిం వా పునరిమే భగవ ఇతి తత్పురుష ఇతి కిం వా పునరిమే భగవ ఇతి సర్వేషాం విద్యానాం ప్రేరయితా ఈశాన ఇతి । ఈశానో భూతభవ్యస్య సర్వేషాం దేవయోనినాం । కతి వర్ణాః కతి భేదాః కతి శక్తయః యత్సర్వం తద్గుహ్యం తస్మై నమో మహాదేవాయ మహారుద్రాయ ప్రోవాచ తస్మై భగవాన్మహేశః । గోప్యాద్గోప్యతరం లోకే యద్యస్తి శృణు శాకల । సద్యోజాతం మహీ పూషా

రమాబ్రహ్మాత్రివృత్స్వరః । ఋగ్వేదో గార్హపత్యంచమంత్రాస్సప్తస్వ
రాస్తథా । వర్ణం పీతంక్రియాశక్తిస్సర్వాభీష్టఫలప్రదం । అఘోరగ్ స
లిలంచంద్రంగౌరీ వేదద్వితీయకం । నీరదాభగ్ స్వరగ్ సాంద్రందక్షిణాగ్ని
రుదాహృతం । పంచాశద్వర్ణసంయుక్తగ్ స్థితిరిచ్ఛాక్రియాన్వితం । శక్తి
రక్షణసంయుక్తగ్ సర్వాఘౌఘవినాశనం । సర్వదుష్టప్రశమనగ్ సర్వైశ్వ
ర్యఫలప్రదం । వాసుదేవంమహాబోధదాయకంపావకాత్మకం । విద్యాక
లాసమాయుక్తంభానుకోటిసమప్రభం । ప్రసన్నగ్ సామవేదాఖ్యంగా
నాష్టకసమన్వితం । ధీరస్వరమధీనంచాహవనీయమనుత్తమం । జ్ఞాన స
గ్ంహారసంయుక్తగ్ శక్తిద్వయసమన్వితం । వర్ణగ్ శుక్లం తమోమిశ్రం
పూర్ణబోధకరగ్ స్వయం । ధామత్రయనియంతారంధామత్రయసమన్వి
తం । సర్వసౌభాగ్యదంనృణాం సర్వకర్మఫలప్రదం । అష్టాక్షర సమా
యుక్తమష్టపత్రాంతరస్థితం । యత్తత్పురుషంప్రోక్తం వాయుమండల
సంవృతం । పంచాగ్నినాసమాయుక్తంమంత్రశక్తినియామకం । పంచా
శత్స్వరవర్ణాఖ్యమథర్వవేదస్వరూపకం । కోటికోటిగణాధ్యక్షంబ్రహ్మా
ణ్డాఖండవిగ్రహం । వర్ణగ్ రక్తం కామదఞ్చసర్వాధి వ్యాధిభేషజం । సృ
ష్టిస్థితిలయాదీనాంకారణగ్ సర్వశక్తిధృక్ । అవస్థాత్రితయాతీతం తురీ
యంసత్యచిత్సుఖం । బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిభిస్సేవ్యగ్ సర్వేషాం జనకంపరం ।
ఈశానంపరమంవిద్యాత్ప్రేరకంబుద్ధిసాక్షిణం । ఆకాశాత్మక మవ్యక్త
మోంకారస్వరభూషితం । సర్వదేవ మయగ్ శాంతగ్ శాంత్యాతీతగ్ స్వ
రాద్బహిః । అకారాదిస్వరాధ్యక్షమాకాశమయవిగ్రహం । పంచకృత్య
నియన్తారంపఞ్చబ్రహ్మాత్మకంబృహత్ । పంచబ్రహ్మోపసగ్ంహారం కృ
త్వాస్వాత్మనిసగ్ స్థితం । స్వమాయావైభవాన్సర్వాన్ సగ్ంహృత్య
స్వాత్మనిస్థితః । పంచబ్రహ్మాత్మకాతీతో భాసతే స్వస్వతేజసా । ఆ
దావంతేచమధ్యేచభాసతేనాన్యహేతునా । మాయయామోహితాశ్శం
భోర్మహాదేవంజగద్గురుం । నజానంతిసురాస్సర్వే సర్వకారణకారణం ।
నసందృశేతిష్ఠతిరూపమస్యపరాత్పరంపురుషంవిశ్వధామ । యేన ప్రకాశ

తేవిశ్వం యత్ర శివే ప్రవిలీయతే । తచ్ఛివస్య పరమగ్ శాంతం తచ్ఛివాత్మ
స్మిపరం పదం । పంచబ్రహ్మపరం విద్యాత్సద్యోజాతాది పూర్వకం । దృశ్య
తే శ్రూయతే యచ్చ పంచబ్రహ్మాత్మకగ్ స్వయం । పంచధా వర్తమానం తం
బ్రహ్మకార్యమితి స్మృతం । బ్రహ్మకార్యమితి జ్ఞాత్వా ఈశానం ప్రతిపద్య
తే । పంచబ్రహ్మాత్మకగ్ సర్వగ్ స్వాత్మని ప్రవిలాప్య చ । సోఽహమస్మీతి
జానీయాద్విద్వాన్బ్రహ్మామృతో భవేత్ । ఇత్యేతద్బ్రహ్మజానీయాద్య
స్స ముక్తో న సంశయః । పంచాక్షరమయగ్ శంభుం పరబ్రహ్మస్వరూపిణం ।
నకారాదియకారాంతం జ్ఞాత్వా పంచాక్షరం జపేత్ । సర్వం పంచాత్మకం
విద్యాత్పంచబ్రహ్మాత్మతత్త్వతః । పంచబ్రహ్మాత్మికాం విద్యాం యోఽధీతే భక్తి
భావితః । స పంచాత్మకతామేత్య భాసతే పంచధా స్వయం । ఏవముక్త్వా
మహాదేవో గాలవస్య మహాత్మనః । కృపాం చకార తత్రైవ స్వాంతర్ధి
మగమత్స్వయం । యస్య శ్రవణమాత్రేణ శ్రుతమేవ శ్రుతం భ
వేత్ । అమతం చ మతం జ్ఞాతమవిజ్ఞాతం చ శాకల । ఏకేనైవ తు పిండేన
మృత్తికాయాశ్చ గౌతమ । విజ్ఞాతం స్యాన్మృన్మయగ్ సర్వం మృదభిన్నగ్ హి
కార్యకం । ఏకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం యథా । విజ్ఞాతగ్
స్యాదథైకేన నఖానాం కృంతనేన చ । సర్వం కార్ష్ణాయసం జ్ఞాతం తదభిన్న
గ్ స్వభావతః । కారణాభిన్నరూపేణ కార్యం కారణమేవ హి । తద్రూపే
ణ సదా సత్యం భేదేనోక్తిర్మృషా ఖలు । తచ్చ కారణమేకగ్ం హి న భిన్నం నో
భయాత్మకం । భేదస్సర్వత్ర మిథ్యైవ ధర్మాదేరనిరూపణాత్ । అతశ్చ కా
రణం నిత్యమేకమేవాద్వయం ఖలు । అత్ర కారణమద్వైతగ్ శుద్ధచైతన్య
మేవ హి । అస్మిన్బ్రహ్మపురే వేశ్మ దహరం యదిదం మునే । పుండరీకం తు
తన్మధ్యే ఆకాశో దహరోఽస్తి తత్ । స శివస్సచ్చిదానందస్సోఽన్వేష్టవ్యో ముము
క్షుభిః । అయగ్ హృది స్థితస్సాక్షీ సర్వేషామవిశేషతః । తేనాయగ్ హృ
దయం ప్రోక్తశ్శివస్సంసారమోచక ఇత్యుపనిషత్ ॥

॥ ఓం సహనావవత్వితి శాంతిః ॥

ఇతి పంచబ్రహ్మోపనిషత్సమాప్తా - ౯౩.

ఓం - తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అకయాజుషీ - ప్రాణాగ్నిహోత్రోపనిషత్ ౯౪.

—:o:—

॥ సహనావవత్వితి శాన్తిః ॥

ఓమ్। అథాతస్సర్వోపనిషత్సారగ్ం సగ్ంసారజ్ఞానాతీతమన్నసూక్తగ్ం శారీరయజ్ఞం వ్యాఖ్యాస్యామో యస్మిన్నేవ పురుషశ్శరీరే వినాప్యాగ్నిహోత్రేణ వినాపి సాంఖ్యేన సగ్ంసారవిముక్తిర్భవతీతి। స్వేన విధినాన్నం భూమౌ నిక్షిప్య యా ఓషధయస్సోమరాజ్ఞీరితి తిసృభిరన్నపత ఇతి ద్వాభ్యామనుమన్త్రయతే। యా ఓషధయస్సోమరాజ్ఞీర్బహ్వీశ్శతవిచక్షణాః। బృహస్పతిప్రసూతాస్తా నో ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః। యాః ఫలినీర్యా అఫలా అపుష్పా యాశ్చ పుష్పిణీః। బృహస్పతిప్రసూతాస్తా నో ముఞ్చన్త్వగ్ంహసః। జీవలాం నఘారిషాం మా తే బధ్నామ్యోషధిం। యాతవ యువహోఽదపరిత్వాగ్ంసి చాతయాత్। అన్నపతేఽన్నస్య నో దేహ్యనమీవస్య శుష్మిణః। ప్రప్రదాతారం తారిష ఊర్జం నో ధేహి ద్విపదే చతుష్పదే। యదన్నమద్మి బహుధా విరుద్ధగ్ం రుద్రైస్సప్రజాద్ధం యది వాపి శాకైః। సర్వం తదీశానోఽభయం కృణోతు శివగ్ం రాశావాయ స్వాహా। అన్తశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వతోముఖః। త్వం యజ్ఞస్త్వం బ్రహ్మా త్వగ్ం రుద్రస్త్వం విష్ణుస్త్వం వషట్కార ఆపో జ్యోతీరసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోం। ఆపః పునన్తు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మాం। పునన్తు బ్రహ్మణస్పతిర్బ్రహ్మపూతా పునాతు మాం। యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ। సర్వం పునన్తు మామాపోఽసతాం చ ప్రతిగ్రహగ్ం స్వాహా। అమృతమస్త్వమృతోపస్తరణమసి। అమృతం ప్రాణే జుహోమ్యమాశివ్యంతోఽసి ప్రాణాయ స్వాహా। అపానాయ స్వాహా। వ్యానాయ స్వాహా। ఉదానాయ స్వాహా। సమానాయ స్వాహేతి కనిష్ఠికాఙ్గుల్యాఙ్గుష్ఠేన ప్రాణే జుహోతి। అనామికయాఽపానే మధ్యమికయా వ్యానే।

సర్వాభిరుదానే । ప్రాదేశమాత్రసమానే । వృష్టిమేకామేకఋచాజుహో
తి । ద్వే ఆహవనీయ ఏకం దక్షిణాగ్నౌ ఏకం గార్హపత్యే ఏకం సర్వ
ప్రాయశ్చిత్తీయే । అథాపిధానమస్యమృతత్వాయోపస్పృశ్య పునరా
దాయ పునః స్పృశేత్ । సవ్యే ప్రాణావాపో గృహీత్వా హృదయమన్వాల
భ్య జపేత్ । ప్రాణోఽగ్నిః పరమాత్మా పంచవాయుభిరావృతః । అభయ
గ్ం సర్వభూతేభ్యో న మే భీతిః కదాచన నేతి । విశ్వో వైశ్వానరో విశ్వరూ
పం త్వయా ధార్యతే । జాయమానం విశ్వం త్వామాహుతయస్సర్వా యత్ర
బ్రహ్మామృతోఽసి । మహానవోఽయం పురుషో యోఙ్గుష్ఠాగ్రే ప్రతిష్ఠితః । తమ
ద్భిః పరిషించామి సోఽస్యాంతే అమృతాయ చ । అనాహితేష బాహ్యాగ్నా
ధ్యాయే తాగ్నిహోత్రం జుహోతి । సర్వేషామేవ సూనుర్భవత్యస్య
యజ్ఞపరివృతా ఆహుతీర్హోమయతి । స్వశరీరే యజ్ఞం పరివర్తయామీతి । చ
త్వారోఽగ్నయస్తే కిం నామధేయాః । తత్ర సూర్యోఽగ్నిర్నామ సూర్యమం
డలాకృతిస్సహస్రరశ్మిపరివృత ఏకఋషిర్భూత్వా మూర్ధ్ని తిష్ఠతి । యస్మా
దుక్తో దర్శనాగ్నిర్నామ । చతురాకృతిరాహవనీయో భూత్వా ముఖే తిష్ఠ
తి । శారీరోఽగ్నిర్నామ । జరాం ప్రణుదా హవిరవస్కందత్యర్ధచంద్రాకృతి
ర్దక్షిణాగ్నిర్భూత్వా హృదయే తిష్ఠతి । తత్ర కోష్ఠాగ్నిరితి । కోష్ఠాగ్నిర్నా
మ । అశితపీతలీఢఖాదితాని సమ్యగ్వ్యష్ట్యైశ్రపయిత్వా గార్హపత్యో
భూత్వా నాభ్యాం తిష్ఠతి । ప్రాయశ్చిత్తయస్త్వధస్తాత్తిర్యక్తిస్రో హిమా
గ్ం శుప్రభుస్ప్రజననకర్మా । అస్య శారీరయజ్ఞస్య యూపరశనాశోభిత
స్య కోయజమానః కా పత్నీ కే ఋత్విజః కే సదస్యాః కాని యజ్ఞపాత్రాణి
కాని హవీంషి కా వేదిః కాంతర్వేదిః కో ద్రోణకలశః కో రథః కః పశుః కో
ఽధ్వర్యుః కో హోతా కో బ్రాహ్మణాచ్ఛంసీ కః ప్రతిప్రస్థాతా కః ప్రస్తో
తా కో మైత్రావరుణః క ఉద్గాతా కా ధారా కః పోతా కే దర్భాః కః స్రువః
కాఽఽజ్యస్థాలీ కావాఘారౌ కావాజ్యభాగౌ కే ప్రయాజాః కే అనూయా
జాః కేడా కస్సూక్తవాకః కశ్శంయోర్వాకః కే పత్నీసంయాజాః కో
యూపః కా రశనా కా ఇష్టయః కా దక్షిణాః కిమవభృథమితి । అస్య శారీర

యజ్ఞస్యయూపరశనాశోభితస్యాత్మా యజమానో బుద్ధిః పత్నీ వేదామ
హాఋత్విజోఽహంకారోఽధ్వర్యుశ్చిత్తగ్ం హోతా ప్రాణో బ్రాహ్మ
ణాచ్ఛగ్ంసీ అపానః ప్రతిప్రస్థాతా వ్యానః ప్రస్తోతా ఉదాన ఉద్గాతా స
మానో మైత్రావరుణ శ్శరీరం వేదిర్నాసికాన్తర్వేదిర్మూర్ధా ద్రోణకల
శః పాదో రథో దక్షిణహస్తస్స్రువస్సవ్య ఆజ్యస్థాలీ శ్రోత్రే ఆఘారౌ చక్షు
షీ ఆజ్యభాగౌ గ్రీవాధారా పోతా తన్మాత్రాణి సదస్యం మహాభూతాని ప్ర
యాజాగుణా అనూయాజా జిహ్వేడాదన్తోష్ఠౌ సూక్తవాకస్తాలు
శం యువాకః స్మృతిర్దయా క్షాన్తి రహిగ్ంసా పత్నీసంయాజా ఓంకారో
యూప ఆశా రశనా మనో రథః కామః పశుః కేశా దర్భా ఇంద్రియాణి
యజ్ఞపాత్రాణి కర్మేంద్రియాణి హవీగ్ంషి అహిగ్ంసా ఇష్టయస్త్యాగో
దక్షిణా అవభృథం మరణాత్ । సర్వా హ్యస్మిన్దేవతాః శరీరే అధిసమాహి
తాః । వారాణస్యాం మృతస్యాపి ఇదం వా బ్రాహ్మణః పఠేత్ । ఏకేన జన్మ
నా జన్తుర్మోక్షఞ్చ ప్రాప్నుయాదిత్యుపనిషత్ ॥

॥ఓం సహనావవత్వితి శాన్తిః॥

ప్రాణాగ్నిహోత్రోపనిషత్సమాప్తా - ౯౪.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథాథర్వ వేదీయా - గోపాలతాపన్యుపనిషత్ - ౯౫.

॥ఓం భద్రంకర్ణేభిరితి శాన్తిః॥

ఓం॥ సచ్చిదానందరూపాయ కృష్ణాయాక్లిష్టకారిణే । నమో వే
దాంతవేద్యాయ గురవే బుద్ధిసాక్షిణే॥ మునయో హ వై బ్రాహ్మణమూచుః।
కః పరమో దేవః కుతో మృత్యుర్బిభేతి కస్య విజ్ఞానేనాఖిలం విజ్ఞాతం భవతి
కేనేదం విశ్వం సంసరతీతి । తదు హోవాచ బ్రాహ్మణః । కృష్ణో వై పర

మంన్దైవతం । గోవిందాన్మృత్యుర్బిభేతి । గోపీజనవల్లభజ్ఞానేన తజ్జ్ఞాతం భవతి । స్వాహేదంవిశ్వంసంసరతీతి । తదుహోచుః । కఃకృష్ణః । గోవిందశ్చకోసావితి । గోపీజనవల్లభశ్చకః । కాస్వాహేతి । తానువాచబ్రాహ్మణః । పాపకర్షణో గోభూమివేదవిదితో గోపీజనవిద్యాకలాపప్రేరకః । తన్మాయా చేతి । సకలంపరంబ్రహ్మైవతత్ । యోధ్యాయతిరసతిభజతిసోఽమృతోభవతి । తేహోచుః । కింతద్రూపంకింరసనంకిమాహోతద్భజనం । తత్సర్వంవివిదిషతామాఖ్యాహీతి । తదుహోవాచహైరణ్యో గోపవేషమభ్రాభంకల్పద్రుమాశ్రితం । తదిహశ్లోకాభవంతి । సత్పుండరీకనయనం మేఘాభంవైద్యుతాంబరమ్ । ద్విభుజంజ్ఞానముద్రాఢ్యం వనమాలినమీశ్వరమ్ । గోపగోపీగవావీతం సురద్రుమతలాశ్రయమ్ । దివ్యాలంకరణోపేతం రత్నపంకజమధ్యగమ్। కాళిన్దీజలకల్లోలసఙ్గిమారుతసేవితమ్ । చిన్తయంశ్చేతసాకృష్ణం ముక్తోభవతిసంసృతేః । తస్యపునారసనమ్ । జలభూమింతుసమ్పాతకామాది। కృష్ణాయేత్యేకంపదంగోవిన్దాయేతి ద్వితీయంగోపీజనేతి తృతీయంవల్లభాయేతితురీయం స్వాహేతి పఞ్చమమితి । పఞ్చపదంజపన్ పఞ్చాఙ్గం ద్యావాభూమీ సూర్యాచన్ద్రమసౌ సాగ్నీ తద్రూపతయా బ్రహ్మసమ్పద్యతే బ్రహ్మసమ్పద్యతఇతి । తదేషశ్లోకః । క్లీమిత్యేతదాదావాదాయకృష్ణాయగోవిన్దాయగోపీజనవల్లభాయేతి బృహద్భానవ్యాసకృదుచ్చరేద్యోఽసౌగతిస్తస్యాస్తి మంక్షునాన్యాగతిస్స్యాదితి భక్తిరస్యభజనంతదిహాముత్రోపాధినైరాశ్యేనాముష్మిన్మనఃకల్పనమ్। ఏతదేవచనైష్కర్మ్యమ్ । కృష్ణంతంవిప్రాబహుధాయజన్తి । గోవిన్దంసన్తం బహుధారాధయన్తి। గోపీజనవల్లభోభువనానిదధ్రే। స్వాహాశ్రితోజగదైజయత్సురేతాః। వాయుర్యథైకోభువనం ప్రవిష్టోజన్యేజన్యేపఞ్చరూపోబభూవ। కృష్ణస్తథైకోపిజగద్ధితార్థం శబ్దేనాసౌపఞ్చపదోవిభాతీతి । తేహోచురుపాసనమేతస్య పరమాత్మనోగోవిన్దస్యాఖిలాధారిణోబ్రూహీతి । తమువాచయత్తస్యపీఠం హైరణ్యాష్టపలాశమమ్బుజం తదన్తరాలికా

లాంస్త్రయుగం తదన్తరా శాద్యర్ణాఖిలబీజం కృష్ణాయనమ ఇతి బీజాద్యగ్ సబ్రహ్మణమాదాయానఙ్గగాయత్రీం యథావద్వ్యాలిఖ్య భూమణ్డలగ్ శూలవేష్టితం కృత్వాఙ్గ వాసుదేవాదిరుక్మిణ్యాదిస్వశక్తిం నన్దాదివసుదేవాదిపార్థాది నిధ్యాదిపీతం యజేత్సన్ధ్యాసు ప్రతిపత్తిభి రుపచారైస్తేనాస్యాఖిలం భవత్యఖిలం భవతీతి। తదిహశ్లోకా భవన్తి॥ ౨॥ ఏకోవశీ సర్వగః కృష్ణ ఈడ్య ఏకోపి సన్ బహుధా యోవిభాతి। తం పీఠగం యేను భజన్తి ధీరాస్తేషాగ్ం సిద్ధిశ్శాశ్వతీ నేతరేషామ్। నిత్యో నిత్యానాం చేతనశ్చేతనానామేకో బహూనాం యో విదధాతి కామాన్। తం పీఠగం యేను భజన్తి ధీరాస్తేషాగ్ం సుఖగ్ం శాశ్వతం నేతరేషామ్। ఏతద్విష్ణోః పరమం పదం యే నిత్యోద్యుక్తాస్తం యజన్తే న కామాత్। తేషామసౌ గోపరూపః ప్రయత్నాత్ప్రకాశయేదాత్మపదం తదేవ। యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం యో విద్యాంస్తస్మై గోపయతి స్మ కృష్ణః। తగ్ం హ దేవమాత్మ బుద్ధిప్రకాశం ముముక్షుశ్శరణం వ్రజేత్। ఓఙ్కారేణాన్తరితం యే జపన్తి గోవిన్దస్య పఞ్చపదం మనుమ్। తేషామసౌ దర్శయేదాత్మరూపం తస్మాన్ముముక్షురభ్యసేన్నిత్యశాన్త్యై। ఏతస్మా ఏవ పఞ్చపదాదభూవన్ గోవిన్దస్య మనవో మానవానామ్। దశార్ణాద్యాస్తేపి సఙ్క్రన్దనాద్యైరభ్యస్యన్తే భూతికామైర్యథావత్। పప్రచ్ఛుస్తదు హోవాచ బ్రహ్మసదనం చరతో మే ధ్యాతస్స్తుతః పరమేశ్వరః పరార్ధాన్తే సోఽబుధ్యత కోపదేష్టా మే పురుషః పురస్తాదావిర్బభూవ। తతః ప్రణతో మయానుకూలేన హృదా మహ్యమష్టాదశార్ణం స్వరూపగ్ం సృష్టయే దత్త్వాన్తర్హితః। పునస్తే సిసృక్షతో మే ప్రాదురభూత్తేష్వక్షరేషు విభజ్య భవిష్యజ్జగద్రూపం ప్రకాశయన్ తదహ కాదాకాలాత్పృథివీతోగ్నిర్బిన్దోరిన్దుస్తత్సమ్పాతాత్తదర్క ఇతి క్లీఙ్కారాదజస్రం కృష్ణాదాకాశం ఖాద్వాయుముత్తరాత్సురభీవిద్యాః ప్రాదురకార్షమకార్షమితి తదుత్తరాత్ స్త్రీపుమాదిభేదగ్ం సకలమిదగ్ం సకలమిదమితి॥ ౩॥ ఏతస్యైవ యజనేన చన్ద్రధ్వజో గతమోహమాత్మానం వేదయతి। ఓఙ్కారాలికం మనుమావర్తయేత్సఙ్గరహితో భ్యానయత్తద్విష్ణోః

పరమంపదగ్ సదాపశ్యన్తిసూరయః । దివీవచక్షురాతతం। తస్మాదేనంని
త్యమావర్తయే న్నిత్యమావర్తయేదితి॥ ౪॥ తదాహురేకేయస్యప్రథమ
పదాద్భూమిర్ద్వితీయపదాజ్జలంతృతీయపదాత్తేజశ్చతుర్థపదాద్వాయుశ్చ
రమపదాద్వ్యోమేతి వైష్ణవం పఞ్చవ్యాహృతిమయం మన్త్రం కృష్ణావ
భాసకంకైవల్యస్య సృత్యైసతతమావర్తయే త్సతతమావర్తయేదితి॥
౫॥ తదత్రగాథాః॥ యస్యప్రథమపదా ద్భూమిర్ద్వితీయపదాత్సలిలోద్భ
వః । తృతీయాత్తేజఉద్భూతం చతుర్థాద్గన్ధవాహనః । పఞ్చమాదమ్బ
రోత్పత్తిస్తమేవైకగ్ సమభ్యసేత్ । చన్ద్రధ్వజోగమద్విష్ణోః పరమంపద
మవ్యయమ్ । తతోవిశుద్ధంవిమలం విశోకమశేషలోభాది నిరస్తసఙ్గమ్।
యత్తత్పదంపఞ్చపదంతదేవ సవాసుదేవోనయతోన్యదస్తి॥ తమేకంగో
విన్దగ్ సచ్చిదానన్దవిగ్రహం పఞ్చపదంబృన్దావన సురభూరుహతలాసీనగ్
సతతం మరుద్గణోహంపరమయాస్తుత్యా స్తోష్యామి । ఓంనమో విశ్వ
రూపాయ విశ్వస్థిత్యన్తహేతవే। విశ్వేశ్వరాయ విశ్వాయ గోవిన్దాయ
నమోనమః । నమోవిజ్ఞానరూపాయపరమానన్దరూపిణే । కృష్ణాయగోపీ
నాథాయగోవిన్దాయనమోనమః । నమఃకమలనేత్రాయనమఃకమలమా
లినే। నమఃకమలనాభాయకమలాపతయేనమః । బర్హాపీడాభి రామా
య రామాయాకుణ్ఠమేధసే । రమామానసహగ్ సాయ గోవిన్దాయన
మోనమః । కంసవంశవినాశాయ కేశిచాణూరఘాతినే। వృషభధ్వజ
వన్ద్యాయపార్థసారథయేనమః । వేణువాదవినోదాయగోపాలాయాహి
మర్దినే। కాళిన్దీకులలోలాయ లోలకుణ్డలధారిణే । వల్లవీవదనామ్భోజ
మాలినేనృత్తశాలినే । నమఃప్రణతపాలాయశ్రీకృష్ణాయనమోనమః। న
మఃపాపప్రణాశాయగోవర్ధనధరాయచ । పూతనాజీవితాన్తాయతృణా
వర్తాసుహారిణే । నిష్కళాయవిమోహాయశుద్ధాయాశుద్ధవైరిణే । అ
ద్వితీయాయమహతేశ్రీకృష్ణాయనమోనమః। ప్రసీదపరమానన్దప్రసీదపర
మేశ్వర । ఆధివ్యాధిభుజఙ్గేనదష్టంమాముద్ధరప్రభో । శ్రీకృష్ణరుక్మిణీకా
న్త గోపీజనమనోహర । సగ్ సారసాగరేమగ్నంమాముద్ధరజగద్గురో। కే

శవక్లేశహారణ నారాయణ జనార్దన । గోవిన్దపరమానన్ద మాగ్ంసముద్ధర మాధవ । అథైవగ్ంస్తుతిభిరారాధయామి । తథా యూయం పఞ్చపదం జపన్తః శ్రీకృష్ణం ధ్యాయన్తస్సగ్ంసృతిం తరిష్యథేతి హోవాచ హైరణ్యగర్భః । అముం పఞ్చపదం మనుమావర్తయేద్యస్సయాత్యనాయాసతః కేవలం తత్పదం తత్ । అనేజదేకం మనసో జవీయో నైనద్దేవా ఆప్నువన్పూర్వమర్షదితి । తస్మాత్కృష్ణ ఏవ పరో దేవస్తం ధ్యాయేత్తగ్ం రసయేత్తం యజేత్తం భజేదోం తత్సదిత్యుపనిషత్ ॥

ఇతి శ్రీగోపాల పూర్వతాపనీయోపనిషత్సమాప్తా.

ఓం ॥ ఏకదా హి వ్రజస్త్రియస్సకామాశ్శర్వరీముషిత్వా సర్వేశ్వరం గోపాలం కృష్ణమూచిరే । ఉవాచ తాః కృష్ణ అముకస్మై బ్రాహ్మణాయ భైక్ష్యం దాతవ్యమితి దుర్వాససః ఇతి । కథం యాస్యామో జలం తీర్త్వా యమునాయాః యతశ్శ్రేయో భవతి కృష్ణేతి । బ్రహ్మచారీత్యుక్త్వా మార్గం వో దాస్యతి । యం మాగ్ంస్మృత్వా అగాధా గాధా భవతి । యం మాగ్ంస్మృత్వా అపూతః పూతో భవతి । యం మాగ్ంస్మృత్వా అవ్రతీ వ్రతీ భవతి । యం మాగ్ంస్మృత్వా సకామో నిష్కామో భవతి । యం మాగ్ంస్మృత్వా అశ్రోత్రియః శ్రోత్రియో భవతి । యం మాగ్ంస్మృత్వా గాధతలస్పర్శరహితాపి సర్వా సరిద్గాధా భవతి । శ్రుత్వా తద్వాక్యగ్ం హి వై రౌద్రగ్ం స్మృత్వా తద్వాక్యేన తీర్త్వా తత్సౌర్యాగ్ం హి వై గత్వా శ్రవణగ్ం పుణ్యతమగ్ం హి వై నత్వా మునిగ్ం శ్రేష్ఠతమగ్ం హి వై రౌద్రశ్చేతి దత్వాస్మై బ్రాహ్మణాయ క్షీరమయఘృతమయమిష్టతమగ్ం హి వై మృష్టతమగ్ం హి తుష్టస్స్నాత్వా భుక్త్వా హిత్వాశిషం ప్రయుజ్యాన్నం జ్ఞాత్వా దాత్ । కథం యాస్యామో తీర్త్వా సౌర్యామ్ । స హోవాచ మునిర్దుర్వాసనం మాగ్ంస్మృత్వా వో దాస్యతీతి మార్గం । తాసాం మధ్యే హి శ్రేష్ఠా గాన్ధర్వీ హ్యువాచ । తగ్ం హి వై తాభిరేవం కథం కృష్ణో బ్రహ్మచారీ కథం దుర్వాసనో మునిస్తాగ్ం హి ముఖ్యాం విధాయ పూర్వమనుకృత్వా తూష్ణీమాసుః । శబ్దవానాకాశశ్శబ్దాకాశాభ్యాం భిన్నస్తస్మిన్నాకాశస్తిష్ఠత్యాకాశే తిష్ఠతి న హ్యాకాశస్తన్న

వేదసహ్యాత్మాహం కథంభోక్తాభవామి । స్పర్శవాన్వాయుఃస్పర్శవా
యుభ్యాం భిన్నస్తస్మిన్వాయుస్తిష్ఠతి వాయౌతిష్ఠతి వాయుస్తం నవేదస
హ్యాత్మాహంకథంభోక్తాభవామి । రూపవదిదంతేజో రూపాగ్నిభ్యాంభి
న్నస్తస్మిన్నగ్నిస్తిష్ఠత్యగ్నౌతిష్ఠత్యగ్నిస్తంనవేదసహ్యాత్మాహంకథంభో
క్తాభవామి । రసవత్యఆపోరసాద్భ్యాం భిన్నస్తస్మిన్నాపస్తిష్ఠన్త్యప్సుతిష్ఠ
న్త్యాపస్తంనవిదుస్సహ్యాత్మాహంకథంభోక్తాభవామి। గన్ధవతీయంభూమి
ర్గన్ధభూమిభ్యాంభిన్నస్తస్యాం భూమౌతిష్ఠతిభూమిస్తిష్ఠతి భూమిస్తంన
వేదసహ్యాత్మాహం కథంభోక్తాభవామి। ఇదగ్ంహిమనఏవైతన్మనుతే
తానీదగ్ంహిగృహ్ణాతి యత్రసర్వమాత్మైవాభూత్తత్ర వాకుత్ర మనుతేక
థంవాగచ్ఛతీతి సహ్యాత్మాహంకథం భోక్తాభవామి । అయగ్ంహికృష్ణో
యోవో ప్రేష్ఠశ్శరీరద్వయకారణంభవతి ద్వాసుపర్ణాభవతోబ్రహ్మ
ణోహగ్ంసభూతస్తథేతరోభోక్తాభవత్యన్యోహిసాక్షీ భవతీతి వృక్షధ
ర్మేతౌతిష్ఠత అతోభోక్త్రభోక్తారౌ పూర్వోహిభోక్తాభవతి తథేత
రోఽభోక్తాకృష్ణోభవతీతి యత్రవిద్యావిద్యేన విదామోవిద్యావిద్యాభ్యాం
భిన్నోవిద్యామయోహియస్సకథం విషయీభవతీతి । యోహవైకామేన
కామాన్కామయతేసకామీభవతి యోహవైత్వకామేన కామాన్కామ
యతే సోఽకామోభవతి జన్మజరాభ్యాం భిన్నస్థాణురయ మచ్ఛేద్యో
యంయోసౌసూర్యేతిష్ఠతి యోసౌగోషుతిష్ఠతి యోసౌగోపాన్ పాల
యతియోసౌసర్వేషు దేవేషుతిష్ఠతి యోసౌసర్వై ర్దేవైర్గీయతే
యోసౌసర్వేషు భూతేష్వావిశ్యభూతాని విదధాతిసవోహి స్వామీభ
వతి । సాహోవాచగాన్ధర్వీకథం వాస్వస్మాసుజాతో గోపాలఃకథం
వాజ్ఞాతోసౌత్వయామునేకృష్ణః। కోవాస్యమన్త్రః కింస్థానం కథంవా
దేవక్యాంజాతః కోవాస్యజ్యాయాన్రామోభవతి కీదృశీపూజాస్యగో
పాలస్యభవతి సాక్షాత్ప్రకృతిపరోయమాత్మా గోపాలః కథంత్వవతీ
ర్ణోభూమ్యాగ్ంహివైసాగాన్ధర్వీమునిమువాచ।సహోవాచతాగ్ం
హివైపూర్వంనారాయణోయస్మిన్ లోకాఓతాశ్చప్రోతాశ్చతస్యహృ

సృష్ట్వా జాతో౽బ్జయోనిస్తపస్తప్త్వా తస్మై హ వరం దదౌ స కామప్రశ్నమేవ
వవ్రే తగ్ం హాస్మై దదౌ స హోవాచాబ్జయోనిర్యో వా అవతారాణాంమ
ధ్యే శ్రేష్ఠో౽వతారః కో భవతి యేన లోకాస్తుష్టా భవన్తి యగ్ం స్మృత్వా ము
క్తా అస్మాత్సంసారాద్భవన్తి కథం వాస్యావతారస్య బ్రహ్మతా భవతి స
హోవాచ తగ్ం హి వై నారాయణో దేవస్సకామ్యా మేరోశ్శృంగే య
థా సప్తపుర్యో భవన్తి తథా నిష్కామ్యాస్సకామ్యా భూగోళచక్రే స
ప్తపుర్యో భవన్తి తాసాం మధ్యే సాక్షాద్బ్రహ్మ గోపాలపురీ భవతి సకా
మ్యా నిష్కామ్యా దేవానాగ్ం సర్వేషాం భూతానాం భవతి అథాస్య భ
జనం భవతి యథా హి వై సరసి పద్మం తిష్ఠతి తథా భూమ్యాం తిష్ఠతి చక్రే
ణ రక్షితా మథురా తస్మాద్గోపాలపురీ భవతి బృహద్బృహద్వనం మధుర్మ
ధువనం తాళస్తాళవనం కామ్యం కామ్యవనం బహులో బహుళవనం కుము
దః కుముదవనం ఖదిరః ఖదిరవనం భద్రో భద్రవనం భాండీర ఇతి భాండీర
వనగ్ం శ్రీవనం లోహవనం బృందావనమేతైరావృతా పురీ భవతి తత్ర తే
ష్వేవ గహనేష్వేవం దేవా మనుష్యా గంధర్వా నాగాః కిన్నరా గాయన్తి
నృత్యన్తీతి తత్ర ద్వాదశాదిత్యా ఏకాదశ రుద్రా అష్టౌ వసవస్సప్త మున
యో బ్రహ్మా నారదశ్చ పఞ్చ వినాయకా విశ్వేశ్వరో రుద్రేశ్వరో౽మ్బికేశ్వరో
నీలకంఠేశ్వరో గోపాలేశ్వరో భద్రేశ్వర ఇత్యష్టావన్యాని లింగాని చతుర్వి
గ్ంశతిర్భవన్తి ద్వే వనే స్తః కృష్ణవనం భద్రవనం తయోరన్తర్ద్వాదశ వనాని
పుణ్యాని పుణ్యతమాని తేష్వేవ దేవాస్తిష్ఠన్తి సిద్ధాస్సిద్ధిం ప్రాప్తాస్తత్ర
హి రామస్య రామమూర్తిః ప్రద్యుమ్నస్య ప్రద్యుమ్నమూర్తిరనిరుద్ధ
స్యానిరుద్ధమూర్తిః కృష్ణస్య కృష్ణమూర్తిర్వనేష్వేవం మథురాస్వేవం
ద్వాదశ మూర్తయో భవన్తి ఏకాగ్ం హి రుద్రా యజన్తి ద్వితీయాం
బ్రహ్మా యజతి తృతీయాం బ్రహ్మజా యజన్తి చతుర్థీం మరుతో యజన్తి
పఞ్చమీం వినాయకా యజన్తి షష్ఠీం వసవో యజన్తి సప్తమీమృషయో
యజన్త్యష్టమీం గంధర్వా యజన్తి నవమీమప్సరసో యజన్తి దశమీ వై
హ్యన్తర్ధానే తిష్ఠత్యేకాదశీతి స్వపదానుగా ద్వాదశీతి భూమ్యాం తిష్ఠతి తా

గ్ హి యేయజంతి తేమృత్యుంతరంతి ముక్తింలభన్తేగర్భ జన్మజరామ
రణ తాపత్రయాత్మకదుఃఖంతరంతి.। తదప్యేతేశ్లోకాభవంతి । సంప్రా
ప్యమథురాగ్ రమ్యాగ్ సదాబ్రహ్మాదివందితాం। శంఖచక్ర గదాశార్ఙ్గ
రక్షితాంముసలాదిభిః । యత్రాసౌసంస్థితఃకృష్ణః స్త్రీభిశ్శక్త్యాసమాహి
తః। రామానిరుద్ధప్రద్యుమ్నై రుక్మిణ్యాసహితోవిభుః । చతుశ్శబ్దోభవే
దేకో హ్యోంకారస్యఉదాహృతః। తస్మాదేవపరోరజసేతి।సోహమిత్య
వధార్యాత్మానం గోపాలోహమితి భావయేత్సమోక్షమశ్నుతే సబ్రహ్మ
త్వ మధిగచ్ఛతి సబ్రహ్మవిద్భవతి సగోపాన్జీవానాత్మత్వేన సృష్టిపర్యన్త
మాలాతిసగోపాలో భవతి ఓంతత్సోహం పరంబ్రహ్మ కృష్ణాత్మ
కోనిత్యానందైక స్వరూపస్సోహమోం తత్సద్గోపాలో హమేవ పరగ్ స
త్యమబాధితగ్ సోహమిత్యాత్మానమాదాయ మనసైక్యంకుర్యాదాత్మా
నం గోపాలోహమితి భావయేత్ । సఏవావ్యక్తోనంతోనిత్యోగోపాలః।
మథురాయాగ్ స్థితి ర్బ్రహ్మన్ సర్వదామేభవిష్యతి । శంఖచక్ర గదా
పద్మవనమాలాధరస్యవై। విశ్వరూపంపరంజ్యోతిః స్వరూపగ్ రూపవర్జి
తం। మథురామండలేయస్తుజంబూద్వీపస్థితోపివా।యోర్చయేత్ప్రతిమాం
మాంచ సమేప్రియతరోభువి । తస్యామధిష్ఠితః కృష్ణరూపీపూజ్యస్త్వ
యాసదా । చతుర్ధాచాస్యావతారాభేదత్వేనయజంతిమాం । యుగా
నువర్తినోలోకాయజంతీహసుమేధసః । గోపాలగ్ సానుజంకృష్ణగ్ రు
క్మిణ్యాసహతత్పరం । గోపాలోహమజోనిత్యఃప్రద్యుమ్నోహగ్ సనా
తనః । రామోహమనిరుద్ధోహమాత్మానం చార్చయేద్బుధః । మయోక్తే
నస్వధర్మేణనిష్కామేనవిభాగశః । తైరహంపూజనీయోవైభద్రకృష్ణని
వాసిభిః । తద్ధర్మగతిహీనాయేతస్యాంమయిపరాయణాః । కలినాగ్రసి
తాయేవై తేషాం తస్యామవస్థితిః। యథాత్వగ్ సహపుత్రైస్తు యథారు
ద్రోగణైస్సహ । యథాశ్రియాభియుక్తోహం తథాభక్తో మమప్రియః।
సహోవాచాబ్జయోనిః । చతుర్భిర్దేవైఃకథమేకోదేవస్స్యాదేకమక్ష
రం యద్విశ్రుతమనేకాక్షరం కథగ్ సంభూతం । సహోవాచ తగ్

హిపూర్వ మేకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మాసీత్తస్మాదవ్యక్తమేకాక్షరం తస్మా దక్షరాన్మహన్మహతో హంకారస్తస్మాదహంకారాత్పంచ తన్మాత్రాణి తేభ్యోభూతాని తైరావృతమక్షరం అక్షరోహమోంకారోఽహమజరో మరోభయోఽమృతో బ్రహ్మాభయగ్ం హివై సముక్తోహమస్మ్యక్షరోహమ స్మి। సత్తామాత్రంచిత్స్వరూపం ప్రకాశంవ్యాపకంతథా । ఏకమేవాద్వ యంబ్రహ్మమాయయాచచతుష్టయం। రోహిణీతనయోవిశ్వఅకారాక్షర సంభవః । తైజసాత్మకఃప్రద్యుమ్నఉకారాక్షరసంభవః । ప్రాజ్ఞాత్మకో నిరుద్ధోఽసౌమకారాక్షరసంభవః। అర్ధమాత్రాత్మకఃకృష్ణోయస్మిన్విశ్వం ప్రతిష్ఠితం । కృష్ణాత్మికాజగత్కర్త్రీమూలప్రకృతిరుక్మిణీ । వ్రజస్త్రీజన సంభూతశ్రుతిభ్యోబ్రహ్మసంగతః । ప్రణవత్వేనప్రకృతిత్వం వదంతిబ్రహ్మ వాదినః । తస్మాదోంకారసంభూతో గోపాలోవిశ్వసంస్థితః । క్లీమోం కారస్యైకత్వంవదంతిబ్రహ్మవాదినః । మథురాయాంవిశేషేణమాంధ్యా యన్మోక్షమశ్నుతే । అష్టపత్రంవికసితగ్ం హృత్పద్మంతత్రసగ్ంస్థితం।ది వ్యధ్వజాతపత్రైస్తుచిహ్నితంచరణద్వయం। శ్రీవత్సలాంఛనగ్ం హృత్ స్థం కౌస్తుభం ప్రభయాయుతం । చతుర్భుజంశంఖచక్ర శార్ఙ్గపద్మగ దాన్వితం। కేయూరాన్వితసద్బాహుం కంఠమాలాసుశోభితం । ద్యు మత్కిరీటమభయంస్ఫురన్మకరకుండలం । హిరణ్మయం సౌమ్యతమంస్వ భక్తాయాభయప్రదం। ధ్యాయేన్మనసిమాంనిత్యం వేణుశృంగ ధరంతు వా । మథ్యతేతుజగత్సర్వం బ్రహ్మజ్ఞానేనయేనవా । మత్సారభూతంయ ద్యత్స్యాత్ మథురాసానిగద్యతే । అష్టదిక్పాలకైర్భూమిం పద్మంవికసి తంజగత్ । సంసారార్ణవసంజాతం సేవితంమమమానసే। చన్ద్రసూ ర్యత్విషాదివ్యా ధ్వజామేరుర్హిరణ్మయః । ఆతపత్రంబ్రహ్మలోకం తమూ ర్ధ్వంచరణగ్ంస్మృతం। శ్రీవత్సంచస్వరూపఞ్చ వర్తతేలాంఛనైస్సహ। శ్రీవత్సలక్షణంతస్మా త్కథ్యతేబ్రహ్మవాదిభిః । యేనసూర్యాగ్నివాక్చ న్ద్రతేజసాస్వస్వరూపిణా । వర్తతే కౌస్తుభాఖ్యం మణింవదన్తీశ మా నినః । సత్త్వంరజస్తమఇతి అహంకారశ్చతుర్భుజః । పంచభూతాత్మకం

శంఖం కరేరజసిసంస్థితం । బాలస్వరూపమిత్యన్తం మనశ్చక్రంనిగద్యతే। ఆద్యమాయాభవేచ్ఛార్ఙ్గం పద్మంవిశ్వకరేస్థితం । ఆద్యావిద్యాగదావేద్యాసర్వదామేకరేస్థితా । ధర్మార్థకామకేయూరైర్దివ్యైర్దివ్యమయేరితైః । కంఠంతునిర్గుణంప్రోక్తం మాల్యతేఆద్యయాజయా । మాలానిగద్యతేబ్రహ్మన్ తవపుత్రై ।స్తుమానసైః । కూటస్థంసత్వరూపఞ్చ కిరీటంప్రవదన్తిమాం । క్షరోత్తరంప్రస్ఫురన్తం కుండలంయుగళంస్మృతం। ధ్యాయేన్మమప్రియంనిత్యం సమోక్షమధిగచ్ఛతి । సముక్తోభవతి తస్మై స్వాత్మానంతుదదాతివై । ఏతత్సర్వంభవిష్యద్వై మయాప్రోక్తంవిధేతవ । స్వరూపంద్వివిధంచైవ సగుణం నిర్గుణాత్మకం । సహోవాచాబ్జయోనిః । వ్యక్తీనాంమూర్తీనాంప్రోక్తానాం కథంత్వాభరణాసభవన్తీకథంవాదేవాయజన్తిరుద్రాయజన్తిబ్రహ్మాయజతిబ్రహ్మజాయజన్తివినాయకాయజన్తి ద్వాదశాదిత్యాయజన్తివసవోయజన్తిగన్ధర్వాయజన్తి। సపదానుగాఅంతర్ధానేతిష్ఠతి । కాంమనుష్యాయజన్తి । సహోవాచతగ్ హివైనారాయణోదేవః । ఆద్యావ్యక్తాద్వాదశమూర్తయస్సర్వేషులోకేషు సర్వేషు వేదేషు సర్వేషుమనుష్యేషుతిష్ఠన్తీతి । రుద్రేషురౌద్రీబ్రహ్మాశ్రీబ్రాహ్మీదేవేషుదైవీ మనుష్యేషు మానసీవినాయకేషు విఘ్నవినాశినీ ఆదిత్యేషుజ్యోతిర్గంధర్వేషుగాంధర్వీఅప్సరస్స్వేవంగౌర్వసుష్వేవం కామ్యాఅంతర్ధానేష్వప్రకాశినీ ఆవిర్భావతిరోభావాస్స్వపదేతిష్ఠతి।తామసీరాజసీసాత్వికీమానుషీ విజ్ఞానఘనఆనంద స్వచ్ఛదానందైకరసేభక్తియోగేతిష్ఠతి । ఓంప్రాణాత్మనేఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైప్రాణాత్మనేనమోనమః । ఓంకృష్ణాయ గోవిందాయ గోపీజనవల్లభాయ ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః। ఓమపానాత్మనేఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మై అపానాత్మనేనమోనమః।ఓంశ్రీకృష్ణాయ అనిరుద్ధాయఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓంవ్యానాత్మనే ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవ్యానాత్మనేనమోనమః । ఓంశ్రీకృష్ణాయరామాయఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవై నమోనమః । ఓముదానాత్మనే ఓంతత్స

ర్భూర్భువస్సువస్తస్మైఉదానాత్మనే నమోనమః । ఓంశ్రీకృష్ణాయ దేవకీనందనాయ ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓంసమానాత్మనే ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మై సమానాత్మనేనమోనమః । ఓంశ్రీగోపాలాయ నిజస్వరూపాయ ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓంయోసౌ ప్రధానాత్మా గోపాల ఓంతత్సద్భూర్భువ స్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓంయోసావింద్రియాత్మా గోపాల ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓంయోసౌభూతాత్మా గోపాలఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓంయోసావుత్తమపురుషో గోపాల ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓంయోసౌ బ్రహ్మపరంవై బ్రహ్మ ఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః । ఓం యోసౌసర్వభూతాత్మా గోపాలఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవై నమోనమః। ఓం జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తితురీయతురీయాతీతోంతర్యామీ గోపాలఓంతత్సద్భూర్భువస్సువస్తస్మైవైనమోనమః। ఏకోదేవస్సర్వభూతేషుగూఢస్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా । కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీ చేతాకేవలోనిర్గుణశ్చ । రుద్రాయ నమః। ఆదిత్యాయ నమః । వినాయకాయనమః । సూర్యాయనమః । విద్యాయైనమః। ఇంద్రాయనమః। అగ్నయేనమః। యమాయనమః । నిర్‌ఋతయే నమః । వరుణాయనమః। వాయవేనమః । కుబేరాయినమః । ఈశానాయనమః । సర్వేభ్యోదేవేభ్యోనమః। దత్వా స్తుతింపుణ్యతమాంబ్రహ్మణే స్వస్వరూపిణే । కర్తృత్వంసర్వభూతానామంతర్ధానేబభూవసః । బ్రహ్మణేబ్రహ్మపుత్రేభ్యో నారదాత్తుశ్రుతంమునేః । తథాప్రోక్తంతుగాంధర్వీగచ్ఛత్వంస్వాలయాన్తికమితి॥

॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥

గోపాలోత్తరతాపనీయోపనిషత్సమాప్తా-౯౫.

——:o:——

ఓమ్-తత్సత్ ॥

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ - కృష్ణోపనిషత్ -౯౬.

భద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

ఓమ్॥ శ్రీమహావిష్ణుగ్ం సచ్చిదానందలక్షణగ్ం రామచంద్రం దృష్ట్వాసర్వాంగ సుందరం మునయో వనవాసినోవిస్మితా బభూవుస్తగ్ం హోచునోఽవద్యమవతారాన్వైగణ్యంతే ఆలింగామో భవంతమితి భవాంతరేకృష్ణావతారేయూయంగోపికాభూత్వా మామాలింగథ।అన్యే యేవతారాస్తేహి గోపానస్త్రీశ్చనోకురు । అన్యోన్యవిగ్రహంధార్యంతవాంగస్పర్శనాదిహ।శశ్వత్స్పర్శయితాస్మాకంగృణ్మోవతరాన్వయం। రుద్రాదీనాంవచశ్శ్రుత్వాప్రోవాచభగవాన్స్వయం । అంగసంగం కరిష్యామిభవద్వాక్యంకరోమ్యహం । మోదితాస్తేసురాస్సర్వేకృతకృత్యాధునావయం । యోనందఃపరమానందో యశోదాముక్తిగేహినీ । మాయాసాత్రివిధాప్రోక్తాసత్త్వరాజసతామసీ। ప్రోక్తాచసాత్త్వికీరుద్రే భక్తే బ్రహ్మణిరాజసీ । తామసీదైత్యపక్షేషుమాయాత్రేధాహ్యుదాహృతా। అజేయావైష్ణవీమాయాజప్యేనచసుతాపురా । దేవకీ బ్రహ్మపుత్రాసా యావేదైరుపగీయతే । నిగమోవసుదేవోయో వేదార్థః కృష్ణరామయోః । స్తువంతిసతతంయస్తుసోవతీర్ణోమహీతలే । వనేబృందావనే క్రీడన్ గోపగోపీసురైస్సహ । గోప్యోగావఋచస్తస్యయష్టికా కమలాసనః। వంశస్తుభగవాన్రుద్ర శృంగమింద్రస్సగోసురః। గోకులంవనవైకుంఠంతాపసాస్తత్రతేద్రుమాః । లోభక్రోధభయాదైత్యాఃకలికాలస్తిరస్కృతః। గోపరూపోహరిస్సాక్షాన్మాయావిగ్రహధారణః । దుర్బోధంకుహకంతస్య మాయయామోహితంజగత్ । దుర్జయా సాసురైస్సర్వైర్ధృష్టిరూపోభవేద్ద్విజః । రుద్రోయేన కృతోవంశ స్తస్యమాయాజగత్కథం । బలంజ్ఞానగ్ంసురాణాంవైతేషాంజ్ఞానగ్ం హృతంక్షణాత్ । శేషోనాగోభవేద్రామఃకృష్ణోబ్రహ్మైవశాశ్వతం। అష్టావష్టసహస్రే

ద్వైతాధిక్యాఃస్త్రియస్తథా। ఋచోపనిషదస్తావైబ్రహ్మరూపా ఋచః
స్త్రియః । ద్వేషశ్చాణూరమల్లోయంమత్సరోముష్టికోజయః । దర్పఃకు
వలయాపీడోగర్వోరక్షఃఖగోబకః । దయాసారోహిణీమాతాసత్యభా
మాధరేతివై । అఘాసురోమహావ్యాధిఃకలిఃకగ్స స్సభూపతిః । శమో
మిత్రస్సుదామాచసత్యాక్రూరోద్ధవోదమః । యశ్శంఖస్స స్వయంవిష్ణు
ర్లక్ష్మీరూపోవ్యవస్థితః। దుగ్ధసిన్ధౌసముత్పన్నో మేఘఘోషస్తుసంస్మృతః॥
దుగ్ధోదధిఃకృతస్తేనభగ్నభాండోదధిగృహే । క్రీడతే బాలకో భూత్వా
పూర్వవత్సుమహోదధౌ । సగ్హారార్థంచశత్రూణాం రక్షణాయ
చసగ్స్థితః । కృపార్థేసర్వభూతానాంగోప్తారంధర్మమాత్మజం।యత్సృ
ష్టమీశ్వరేణాసీత్తచ్చక్రంబ్రహ్మరూపధృత్ । జయంతిసంభవోవాయుశ్చ
మరోధర్మసంజ్ఞితః । యస్యాసౌజ్వలనాభాసఃఖడ్గరూపోమహేశ్వరః॥క
శ్యపోలూఖలఃఖ్యాతోరజ్జుర్మాతాదితిస్తథా । చక్రగ్శంఖంచ సగ్సిద్ధిం
బిందుంవైసర్వమూర్ధని । యావంతిదేవరూపాణివదంతివిబుధాజనాః । న
మంతిదేవరూపేభ్యఏవమాదినసగ్శయః । గదాచకాళికాసాక్షాత్సర్వ
శత్రునిబర్హిణీ। ధనుశ్శార్ఙ్గగ్స్వమాయాచ శరత్కాల స్సుభోజనః॥
అబ్జకాండంజగద్బీజంధృతంపాణౌస్వలీలయా । గరుడోవట భాండీరస్సు
దామా నారదోమునిః । బృందాభక్తిఃక్రియాబుద్ధిః సర్వజంతుప్రకాశినీ ।
తస్మాన్నభిన్నంనాభిన్నమాభిర్భిన్నోనవైవిభుః । భూమా వుత్తారితంస
ర్వంవైకుంఠంస్వర్గవాసినామిత్యుపనిషత్ ।

॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥

శ్రీ కృ ష్ణో ప ని ష త్స మా ప్తా - ౯౬.

ఓమ్‌తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథశుక్లయజుర్వేదీయాయాజ్ఞవల్క్యోపనిషత్ -౯౭.

॥పూర్ణమదఇతిశాంతిః॥

అథజనకోహవైదేహోయాజ్ఞవల్క్యముపసమేత్యోవాచభ
గవన్సన్న్యాసమనుబ్రూహీతి । కథంసన్న్యాసలక్షణం। సహోవాచ
యాజ్ఞవల్క్యః । బ్రహ్మచర్యంసమాప్యగృహీభవేత్ । గృహాద్వనీ భూ
త్వాప్రవ్రజేత్ । యదివేతరథాబ్రహ్మచర్యాదేవప్రవ్రజేద్గృహాద్వావనా
ద్వాఽథపునరవ్రతీవావ్రతీవా స్నాతకోవాఽస్నాతకోవా ఉత్సన్నా
గ్నిరనగ్నికో వాయదహరేవవిరజ్యేత్తదహరేవప్రవ్రజేత్తదేకే ప్రాజా
పత్యామేవేష్టిం కుర్వన్త్యథవానకుర్యాదాగ్నేయ్యామేవకుర్యాదగ్నిర్హి
ప్రాణః ప్రాణమేవైతయాకరోతి త్రైధాతవీయామేవకుర్యాదేతయైవ
త్రయోధాతవోయదుతసత్త్వం రజస్తమఇతిఅయంతేయోనిరృత్వియో
యతోజాతోఅరోచథాః । తంజానన్నగ్నఆరోహాథానో వర్ధయారయి
మిత్యనేనమన్త్రేణాగ్నిమాజిఘ్రేదేషవాఅగ్నేర్యోనిర్యః ప్రాణంగ
చ్ఛస్వాం యోనింగచ్ఛస్వాహేత్యేవ మేవైతదాహ గ్రామాదగ్నిమా
హృత్య పూర్వవదగ్నిమాజిఘ్రేద్య దగ్నింనవిందేదప్సు జుహుయా
దాపోవైసర్వాదేవతాస్సర్వాభ్యోదేవతాభ్యోజుహోమి స్వాహేతి
సాజ్యగ్‍హవిరనామయంమోక్షమన్త్రస్త్రయ్యేవం వేదతద్బ్రహ్మ తదు
పాసితవ్యం । శిఖాయజ్ఞోపవీతంఛిత్త్వాసన్న్యస్తంమయేతి త్రివారముచ్చరే
దేవమేవైతద్భగవన్నితివై యాజ్ఞవల్క్యః॥౧॥

అథ హైనమత్రిఃపప్రచ్ఛయాజ్ఞవల్క్యమయజ్ఞోపవీతీకథంబ్రాహ్మ
ణఇతి సహోవాచయాజ్ఞవల్క్యః ఇదంప్రణవమేవాఽస్య తద్యజ్ఞోపవీ
తంయ ఆత్మా ప్రాశ్యా ఽచమ్యాయం విధిరథవా పరివ్రాడ్వివర్ణవా
సోముండోఽపరిగ్రహశ్శుచిరద్రోహీ భైక్షమాణో బ్రహ్మభూయాయభవ

త్యేవమేవైష పరివ్రాజకానాం వీరాధ్వానే వాఽనాశకే వాఽపాం
ప్రవేశే వాఽగ్నిప్రవేశే వా మహాప్రస్థానే వా ఏష పన్థా బ్రహ్మణా హానువి
త్తస్తేనేతి స సన్న్యాసీ బ్రహ్మవిదిత్యేవమేవైష భగవన్నితి స సన్న్యా
సీ బ్రహ్మవిదిత్యేవమేవైష భగవన్నితి వై యాజ్ఞవల్క్యః । తత్ర పర
హంసా నామ సంవర్తకారుణి శ్వేతకేతు దూర్వాస ఋభు నిదాఘ
దత్తాత్రేయ శుక వామదేవ హారీతక ప్రభృతయోఽవ్యక్తలింగా అవ్యక్తాఽఽచా
రా అనున్మత్తా ఉన్మత్తవదాచరన్తస్త్రిదండం కమండలుం భుక్తపాత్రం జలపవిత్రం శిఖాం యజ్ఞోపవీతం బహిరన్తశ్చేత్యేత
త్సర్వం భూస్స్వాహేత్యప్సు పరిత్యజ్యాఽఽత్మానమన్విచ్ఛేద్యథా జాతరూప
ధరా నిర్ద్వన్ద్వా నిష్పరిగ్రహాః తత్త్వబ్రహ్మమార్గే సమ్యక్సమ్పన్నాః శుద్ధ
మానసాః ప్రాణసన్ధారణార్థం యథోక్తకాలే విముక్తో భైక్షమాచరన్నుద
రపాత్రేణ లాభాఽలాభౌ సమౌ భూత్వా కరపాత్రేణ వా కమండలూ
దకపో భైక్షమాచరన్నుదరమాత్రసంగ్రహః పాత్రాన్తరశూన్యో
జలస్థలకమండలురబాధకరహస్స్థలనికేతనో లాభాఽలాభౌ సమౌ
భూత్వా శూన్యాఽగారదేవగృహతృణకూటవల్మీకవృక్షమూలకులాల
శాలాఽగ్నిహోత్రశాలానదీపులినగిరికుహరకోటరకన్దరని
ర్ఝరస్థండిలేష్వనికేతనివాస్యప్రయత్నో నిర్మమః శుభాఽశుభకర్మనిర్మూలనపర
స్సన్న్యాసేన దేహత్యాగం కరోతి। స పరమహంసో నామేతి। ఆశామ్బరో న న
మస్కారో న దారాపుత్రాఽభిలాషీ లక్ష్యాఽలక్ష్యనిర్వర్తకః పరివ్రాట్ప
రమేశ్వరో భవతి। అత్రైతే శ్లోకా భవన్తి। యో భవేత్పూర్వసన్న్యాసీ తు
ల్యో వై ధర్మతో యది । తస్మై ప్రణామః కర్తవ్యో నేతరాయ కదాచన।ప్ర
మాదినో బహిశ్చిత్తాః పిశునాః కలహోత్సుకాః। సన్న్యాసినోఽపి దృ
శ్యన్తే దైవసందూషితాశయాః। నామాదిభ్యః పరే భూమ్ని స్వారాజ్యే
చేత్స్థితోఽద్వయే । ప్రణమేత్కం తదాత్మజ్ఞో న కార్యం కర్మణా తదా। ఈ
శ్వరో జీవకలయా ప్రవిష్టో భగవానితి । ప్రణమేద్దండవద్భూమావాశ్వచం
డాలగోఖరం । మాంసపాంచాలికాయాస్తు యన్త్రలోకేఽఙ్గపంజరే।

స్నాయ్వస్థిగ్రన్థిశాలిన్యాః స్త్రియః కిమివశోభనం। త్వఙ్మాంసరక్తబాష్పా
మ్బుపృథక్కృత్వా విలోచనే । సమాలోకయరమ్యంచేత్ కింముధాపరి
ముహ్యసి । మేరుశృంగతటోల్లాసిగంగాజలరయోపమా । దృష్టాయస్మి
న్మునేముక్తాహారస్యోల్లాసశాలితా । శ్మశానేషుదిగన్తేషు సఏవ లలనా
స్తనః । శ్వభిరాస్వాద్యతేకాలేలఘుపిండఇవాన్ధసః । కేశకజ్జల ధారి
ణ్యోదుస్స్పర్శాలోచనప్రియాః । దుష్కృతాగ్నిశిఖానార్యోదహన్తితృ
ణవన్నరం । జ్వలితాఅతిరూపా అపిసరసాఅపినీరసాః । స్త్రియోహినరకా
గ్నీనామింధనంచారుదారుణం । కామనామ్నాకిరాతేనవికీర్ణాముగ్ధచే
తసః । నార్యోనరవిహంగానామంగబంధనవాగురాః। జన్మపల్వలమత్స్య
నాంచిత్తకర్దమచారిణాం । పుంసాందుర్వాసనారజ్జుర్నారీబడిశపిం
డికా । సర్వేషాందోషరత్నానాంసుసముద్గికయానయా । దుఃఖశృం
ఖలయానిత్యమలమస్తు మమస్త్రియా । యస్యస్త్రీ తస్య భోగేచ్ఛా
నిఃస్త్రీకస్యక్వభోగభూః। స్త్రియంత్యక్త్వాజగత్త్యక్తంజగత్త్యక్త్వాసుఖీభవే
త్ । అలభ్యమానతనయః పితరౌక్లేశయేచ్చిరం । లబ్ధోహిగర్భపా
తేనప్రసవేనచబాధతే। జాతస్యగ్రహరోగాదికు
మారస్యచ ధూర్తతా। ఉపనీతేప్యవిద్యత్వమనుద్వాహశ్చపండితే।యూ
నశ్చపరదారాదిదారిద్ర్యంచకుటుంబినః। పుత్రదుఃఖస్యనాస్త్యంతోధనీ
చేన్మ్రియతేతదా । నపాణిపాదచపలోననేత్రచపలోయతిః । నచవా
క్చపలశ్చైవబ్రహ్మభూతోజితేంద్రియః। రిపౌబద్ధేస్వదేహేచ సమైకా
త్మ్యంప్రపశ్యతః । వివేకినఃకుతఃకోపస్స్వదేహావయవేష్వివ। అపకారిణి
కోపశ్చేత్కోపేకోపఃకథంనతే । ధర్మార్థకామమోక్షాణాం ప్రసహ్యపరి
పంథిని । నమోస్తుమమకోపాయస్వాశ్రయజ్వాలినేభృశం। కోపస్యమ
మవైరాగ్యదాయినేదోషబోధినే । యత్రసుప్తాజనానిత్యంప్రబుద్ధస్తత్ర
సంయమీ । ప్రబుద్ధాయత్రతేవిద్వాన్సుషుప్తింయాతియోగిరాట్। చిది
హాస్తీతిచిన్మాత్రమిదంచిన్మయమేవచ। చిత్త్వంచిదహమేతేచ లోకాశ్చిది

తిభావయ। యతీనాం తదుపాదేయం పారహంస్యం పరం పదం। నాతః పరతరం కించిద్విద్యతే మునిపుంగవేత్యుపనిషత్॥

ఓం పూర్ణమద ఇతి శాంతిః.

ఇతి యాజ్ఞవల్క్యోపనిషత్సమాప్తా - ౯౭.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

—:o:—

అథ యజుర్వేదీయా - వరాహోపనిషత్ - ౯౮.

॥ఓం సహనావవత్వితి శాన్తిః॥

అథ ఋభుర్వై మహాముని ర్దేవమానేన ద్వాదశవత్సరం తపశ్చచార తదవసానే వరాహరూపీ భగవాన్ ప్రాదురభూత్స హోవాచోత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ వరం వృణీష్వేతి సోదతిష్ఠత్తస్మై నమస్కృత్యోవాచ భగవన్కామిభిర్యద్యత్కామితం తత్తత్త్వత్సకాశాత్స్వప్నేపి న యాచే। సమస్తవేదశాస్త్రేతిహాస పురాణాని సమస్తవిద్యాజాలాని బ్రహ్మాదయస్సురాస్సర్వే త్వద్రూపజ్ఞానాన్ముక్తి మాహురతస్త్వద్రూప ప్రతిపాదికాం బ్రహ్మవిద్యాం బ్రూహీతి స హోవాచ వరాహరూపీ భగవాన్। చతుర్వింశతితత్త్వాని కేచిదిచ్ఛంతి వాదినః। కేచిత్షట్త్రింశత్తత్త్వాని కేచిత్షణ్ణవతీని చ। తేషాం క్రమం ప్రవక్ష్యామి సావధానమనాశ్శృణు। జ్ఞానేంద్రియాణి పంచైవ శ్రోత్రత్వగ్లోచనాదయః। కర్మేంద్రియాణి పంచైవ వాక్పాణ్యంఘ్ర్యాదయః క్రమాత్। ప్రాణాదయస్తు పంచైవ పంచ శబ్దాదయస్తథా। మనోబుద్ధిరహంకారశ్చిత్తం చేతి చతుష్టయం। చతుర్వింశతితత్త్వాని తాని బ్రహ్మవిదో విదుః। ఏతైస్తత్త్వైస్సమం పంచీకృతభూతాని పంచ చ। పృథివ్యాపస్తథా తేజో వాయురాకాశమేవ చ। దేహత్రయం స్థూలసూక్ష్మ కారణాని విదుర్బుధాః। అవస్థాత్రితయం చైవ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తయః। ఆహత్య తత్త్వజాతానాం షట్త్రింశన్మునయో విదుః।

చేదిస్తి తద్రూపంబ్రహ్మైవాస్తీతి లక్షణం । బ్రహ్మవిజ్ఞానసంపన్నః ప్రతీత
మఖిలంజగత్ । పశ్యన్నపిసదానైవ పశ్యతిస్వాత్మనఃపృథక్ । మత్స్వ
రూపపరిజ్ఞానాత్కర్మభిర్నసబధ్యతే। యశ్శరీరేంద్రియాదిభ్యో విహీనగ్ం
సర్వసాక్షిణం । పరమార్థైకవిజ్ఞానగ్ంసుఖాత్మానగ్ంస్వయంప్రభం। స్వ
స్వరూపతయాసర్వం వేదస్వానుభవేనయః । సధీరస్సతువిజ్ఞేయస్సోఽహం
తత్త్వంఋభోభవ । అతఃప్రపంచానుభవస్సదానహి స్వరూపబోధాను
భవస్సదాఖలు । ఇతిప్రపశ్యన్పరిపూర్ణవేదనోనబంధముక్తోనచబద్ధఏవ
తం । స్వస్వరూపానుసంధానాన్నృత్యంతగ్ంసర్వసాక్షిణం । ముహూ
ర్తంచింతయేన్మాంయస్సర్వబంధైఃప్రముచ్యతే। సర్వభూతాంతరస్థాయ
నిత్యముక్తచిదాత్మనే । ప్రత్యక్చైతన్యరూపాయ మహ్యమేవ నమోన
మః । త్వంవాహమస్మిభగవోదేవతేఽహంవైత్వమసి । తుభ్యంమహ్యమ
నంతాయ మహ్యంతుభ్యంచిదాత్మనే। నమోమహ్యంపరేశాయనమస్తుభ్య
గ్ంశివాయచ । కింకరోమిక్వగచ్ఛామికింగృహ్ణామిత్యజామికిం । యన్మ
యాపూరితంవిశ్వంమహాకల్పాంబునాయథా । అంతస్సంగంబహిస్సంగ
మాత్మసంగంచయస్త్యజేత్ । సర్వసంగనివృత్తాత్మాసమామేతినసగ్ంశ
యః । అహిరివజనయోగగ్ం సర్వదావర్జయేద్యః కుణపమివ సునారీం
త్యక్తకామోవిరాగీ । విషమివవిషయాదీన్మన్యమానో దురంతాం।జగ
తిపరమహంసోవాసుదేవోఽహమేవ। ఇదగ్ంసత్యమిదగ్ంసత్యగ్ంసత్యమేతది
హోచ్యతే।అహగ్ంసత్యంపరంబ్రహ్మమత్తఃకించిన్నవిద్యతే । ఉపసమీ
పేయోవాసోజీవాత్మపరమాత్మనోః । ఉపవాసస్సవిజ్ఞేయోనతుకాయ
స్యశోషణం । కాయశోషణమాత్రేణకాతత్రహ్యవివేకినాం । వల్మీకతా
డనాదేవమృతఃకిన్నుమహోరగః । అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేదపరోక్షజ్ఞాన
మేవతత్ । అహంబ్రహ్మేతిచేద్వేదసాక్షాత్కారస్సఉచ్యతే। యస్మిన్కాలే
స్వమాత్మానంయోగీజానాతికేవలం । తస్మాత్కాలాత్సమారభ్యజీవన్ముక్తో
భవేదసౌ। అహంబ్రహ్మేతినియతంమోక్షహేతుర్మహాత్మనాం। ద్వేపదేబ
న్ధమోక్షాయనిర్మమేతిమమేతిచ। మమేతిబధ్యతేజన్తుర్నిర్మమేతివిముచ్య

తే।బాహ్యచిన్తానకర్తవ్యాతథైవాన్తరచిన్తికా।సర్వచిన్తాంసముత్సృజ్య
స్వస్థోభవసదాఋభో । సంకల్పమాత్రకలనేనజగత్సమగ్రం సంకల్పమా
త్రకలనేహిజగద్విలాసః । సంకల్పమాత్రమిదముత్సృజ నిర్వికల్ప మా
శ్రిత్యమామకపదం హృదిభావయస్వ । మచ్చింతనంమత్కథనమన్యోన్యం
మత్ప్రభాషణం । మదేకపరమోభూత్వా కాలంనయమహామతే।చిదిహా
స్తీతిచిన్మాత్రమిదంచిన్మయమేవచ।చిత్త్వంచిదహమేతేచలోకాశ్చిదితిభా
వయ । రాగంనీరాగతాంనీత్వానిర్లేపోభవసర్వదా । అజ్ఞానజన్యకర్త్రా
దికారకోత్పన్నకర్మణా । శ్రుత్యుత్పన్నాత్మవిజ్ఞానప్రదీపోబాధ్యతేకథం।
అనాత్మతాంపరిత్యజ్యనిర్వికారోజగత్స్థితౌ । ఏకనిష్ఠతయాంతస్థ సంవి
న్మాత్రపరోభవ । ఘటాకాశమఠాకాశౌ మహాకాశేప్రతిష్ఠితౌ । ఏవంమ
యిచిదాకాశేజీవేశౌపరికల్పితౌ । యాచప్రాగాత్మనోమాయా తథాం
తేచతిరస్కృతా । బ్రహ్మవాదిభిరుద్గీతాసమాయేతివివేకతః । మాయా
తత్కార్యవిలయేనేశ్వరత్వంనజీవతా । తతశ్శుద్ధశ్చిదేవాహం వ్యోమవ
న్నిరుపాధికం । జీవేశ్వరాదిరూపేణచేతనాచేతనాత్మకం । ఈక్షణాది
ప్రవేశాన్తాఃసృష్టిరీశేనకల్పితా। జాగ్రదాదివిమోక్షాన్త స్సంసారోజీవ
కల్పితః । త్రిణాచకాదియోగాన్తా ఈశ్వరభ్రాన్తిమాశ్రితాః । లోకా
యతాదిసాంఖ్యాంతాజీవవిశ్రాంతిమాశ్రితాః। తస్మాన్ముముక్షుభిర్నైవ
మతిర్జీవేశవాదయోః । కార్యాకిన్తుబ్రహ్మతత్వం నిశ్చలేన విచార్య
తాం । అద్వితీయబ్రహ్మతత్వంనజానన్తియథాతథా । భ్రాంతా ఏవాఖి
లాస్తేషాంక్వముక్తిఃక్వేహవాసుఖం । ఉత్తమాధమ భావశ్చే త్తేషాం
స్యాదస్తితేనకిం । స్వప్నస్థరాజ్యభిక్షాభ్యాంప్రబుద్ధస్స్పృశ్యతేఖలు । అ
జ్ఞానేబుద్ధివిలయేనిద్రాసాభణ్యతేబుధైః । విలీనాజ్ఞానతత్కార్యే మయిని
ద్రాకథంభవేత్ । బుద్ధేఃపూర్ణవికాసోయంజాగరఃపరికీర్త్యతే।వికా
రాదివిహీనత్వాజ్జాగరోమేనవిద్యతే। సూక్ష్మనాడిషుసంచారోబుద్ధేస్స్వ
ప్నఃప్రజాయతే। సంచారధర్మరహితేమయిస్వప్నోనవిద్యతే । సుషు
ప్తికాలేసకలేవిలీనేతమసావృతే। స్వరూపంమహదానందం భుఙ్క్తేఽదృ

శయవివర్జితః । అవిశేషేణ సర్వం తు యః పశ్యతి చిదన్వయాత్ । స ఏవ సాక్షాద్విజ్ఞానీ స శివః స హరిర్విధిః । దీర్ఘస్వప్నమిదం యత్తద్దీర్ఘం వా చిత్తవిభ్రమమ్ । దీర్ఘం వాపి మనోరాజ్యం సంసారం దుఃఖసాగరమ్ । సుప్తేరుత్థాయ సుప్త్యంతం బ్రహ్మైకం ప్రవిచింత్యతామ్ । ఆరోపితస్య జగతః ప్రవిలాపనేన చిత్తం మదాత్మకతయా పరికల్పితం నః । శత్రూన్నిహత్య గురుషట్కగణాన్నిపాతాద్గంధద్విపో భవతి కేవలమద్వితీయః । అద్యాస్తు మే తు వపురాశశితారమాస్తాం కస్తావతాపి మమ చిద్వపుషో విశేషః । కుంభే వినశ్యతి చిరం సమవస్థితే వా కుంభాంబరస్య నహి కోఽపి విశేషలేశః । అహినిర్ల్వయినీ సర్పనిర్మోకో జీవవర్జితః । వల్మీకే పతితస్తిష్ఠేత్తం సర్పో నాభిమన్యతే । ఏవం స్థూలం చ సూక్ష్మం చ శరీరం నాభిమన్యతే । ప్రత్యగ్జ్ఞానశిఖిధ్వస్తే మిథ్యాజ్ఞానే సహేతుకే । నేతి నేతీతి రూపత్వాదశరీరో భవత్యయమ్ । శాస్త్రేణ న స్యాత్పరమార్థదృష్టిః కార్యక్షమం పశ్యతి చాపరోక్ష్యాత్ । ప్రారబ్ధనాశాత్ప్రతిభాననాశ ఏవం త్రిధా నశ్యతి చాత్మమాయా । బ్రహ్మత్వే యోజితే స్వామిన్ జీవభావో న గచ్ఛతి । అద్వైతే బోధితే తత్త్వే వాసనా వినివర్తతే । ప్రారబ్ధాంతే దేహహానిర్మాయేతి క్షీయతేఽఖిలా । అస్తీత్యుక్తే జగత్సర్వం సద్రసం బ్రహ్మ తద్భవేత్ । భాతీత్యుక్తే జగత్సర్వం భానం బ్రహ్మైవ కేవలమ్ । మరుభూమౌ జలం సర్వం మరుభూమాత్రమేవ తత్ । జగత్త్రయమిదం సర్వం చిన్మాత్రం స్వవిచారతః । అజ్ఞానమేవ న కుతో జగతః ప్రసంగో జీవేశదేశికవికల్పకథాతిదూరే । ఏకాంతకేవలచిదేకరసస్వభావే బ్రహ్మైవ కేవలమహం పరిపూర్ణమస్మి । బోధచంద్రమసి పూర్ణవిగ్రహే మోహరాహుముషితాత్మతేజసి । స్నానదానయజనాదికాః క్రియా మోచనావధి వృథైవ తిష్ఠతే । సలిలే సైంధవం యద్వత్సామ్యం భవతి యోగతః । తథాత్మమనసోరైక్యం సమాధిరభిధీయతే । దుర్లభో విషయత్యాగో దుర్లభం తత్త్వదర్శనమ్ । దుర్లభా సహజావస్థా సద్గురోః కరుణాం వినా । ఉత్పన్నశక్తిబోధస్య త్యక్తనిఃశేషకర్మణః । యోగినః సహజావస్థా స్వయమేవ ప్రకాశతే । రసస్య మనసశ్చైవ చంచలత్వం స్వ

ఖావతః । రసో బద్ధో మనో బద్ధం కిం న సిధ్యతి భూతలే । మూర్ఛితో హరతి వ్యాధిం మృతో జీవయతి స్వయం । బద్ధః ఖేచరతాం ధత్తే బ్రహ్మత్వం రసచేతసీ । ఇంద్రియాణాం మనో నాథో మనోనాథస్తు మారుతః । మారుతస్య లయో నాథస్తం నాథం లయమాశ్రయ । నిశ్చేష్టో నిర్వికారశ్చ లయో జీవతి యోగినాం । ఉచ్ఛిన్నసర్వసంకల్పో నిశ్శేషాశేషచేష్టితః । స్వావగమ్యో లయః కోఽపి మనసాం వాగగోచరః । పుంఖానుపుంఖవిషయేక్షణతత్పరోఽపి బ్రహ్మావలోకనధియం న జహాతి యోగీ । సంగీత తాళ లయవాద్యవశంగతాపి మౌళిస్థకుంభపరిరక్షణధీర్నటీవ । సర్వచింతాం పరిత్యజ్య సావధానేన చేతసా । నాద ఏవానుసంధేయో యోగసామ్రాజ్యమిచ్ఛతేతి ॥

ఇతి వరాహోపనిషది ద్వితీయోఽధ్యాయః ॥

న హి నానాస్వరూపగ్ం స్యాదేకం వస్తు కదాచన । తస్మాదఖండ ఏవాస్మి యన్మదన్యన్న కించన । దృశ్యతే శ్రూయతే యద్యద్బ్రహ్మణోఽన్యన్న తద్భవేత్ । నిత్యశుద్ధవిముక్తైకమఖండానందమద్వయం । సత్యం జ్ఞానమనంతం యత్పరం బ్రహ్మాహమేవ తత్ । ఆనందరూపోఽహమఖండబోధః పరాత్పరోఽహం ఘనచిత్ప్రకాశః । మేఘా యథా వ్యోమ న చ స్పృశంతి నసగ్ంసారదుఃఖాని న మాగ్ం స్పృశంతి । సర్వగ్ం సుఖం విద్ధి సుదుఃఖనాశాత్సర్వం చ సద్రూపమసత్యనాశాత్ । చిద్రూపమేవ ప్రతిభానయుక్తం తస్మాదఖండం మమ రూపమేతత్ । న హి జనిర్మరణం గమనాగమో న మలం విమలం న చ వేదనం । చిన్మయం సకలం హి విరాజతే స్ఫుటతరం పరమస్య తు యోగినః । సత్యచిద్ఘనమఖండమద్వయం సర్వదృశ్యరహితం నిరామయం । యత్పదం విమలమద్వయగ్ం శివం తత్సదాహమితి మౌనమాశ్రయ । జన్మమృత్యుసుఖదుఃఖవర్జితం జాతినీతికులగోత్రదూరగం । చిద్వివర్తజగతోఽస్య కారణం తత్సదాహమితి మౌనమాశ్రయ ॥ పూర్ణమద్వయమఖండచేతనం విశ్వభేదకలనాదివర్జితం । అద్వితీయపరసంవిదగ్ంశకం తత్సదాహమితి మౌనమాశ్రయ । కేనాప్యబాధితత్వేన త్రికాలేఽప్యేకరూపతః । విద్యమానత్వమస్త్యేతత్సద్రూపత్వగ్ం సదా మమ । నిరుపాధికనిత్యం యత్సుప్తౌ సర్వసుఖా

త్సరం। సుఖరూపత్వమప్యేతదానందత్వాత్సదామమ। దినకరకిరణైర్హి శార్వరంతమోనిబిడతరం ఝడితి ప్రణాశమేతి। ఘనతర భవకారణం తమోయద్ధరిదినకృత్ప్రభయా నచాంతరేణ॥ మమ చరణస్మరణేన పూజయా చ స్వకతమసః పరిముచ్యతే హి జంతుః। నహి మరణప్రభవప్రణాశహేతుర్మమ చరణస్మరణాదృతేస్తి కించిత్। ఆదరేణ యథా స్తౌతి ధనవంతం ధనేచ్ఛయా। తథా చేద్విశ్వకర్తారం కో న ముచ్యేత బంధనాత్। ఆదిత్యసన్నిధౌ లోకశ్చేష్టతే స్వయమేవ తు। తదా మత్సన్నిధావేవ సమస్తం చేష్టతే జగత్। శుక్తికాయాం యథా తారం కల్పితం మాయయా తథా। మహదాదిజగన్మాయామయం మయ్యేవ కేవలం। చండాలదేహే పశ్వాది స్థావరే బ్రహ్మవిగ్రహే। అన్యేషు తారతమ్యేన స్థితేషు న తథా హ్యహం। వినష్టదిగ్భ్రమస్యాపి యథాపూర్వం విభాతి దిక్। తథా విజ్ఞానవిధ్వస్తం జగన్మే భాతి తన్న హి। న దేహో నేంద్రియప్రాణో న మనో బుద్ధ్యహంకృతిః। న చిత్తం నైవ మాయా చ న చ వ్యోమాదికం జగత్। న కర్తా నైవ భోక్తా చ న చ భోజయితా తథా। కేవలం చిత్సదానందబ్రహ్మైవాహం జనార్దనః॥ జలస్య చలనాదేవ చంచలత్వం యథా రవేః। తథాహంకారసంబంధాదేవ సంసార ఆత్మనః। చిత్తమూలం హి సంసారస్తత్ప్రయత్నేన శోధయేత్। హంత చిత్తమహత్తాయాం కైషా విశ్వాసతా తవ। క్వ ధనాని మహీపానాం బ్రహ్మణః క్వ జగన్త్యపి। ప్రాక్తనాని ప్రయాతాని గతాస్సర్గపరంపరాః। కోటయో బ్రహ్మణాం యాతా భూపా నష్టాః పరాగవత్। స చాధ్యాత్మాభిమానోపి విదుషోప్యాసురత్వతః। విదుషోప్యాసురశ్చేత్స్యాత్ నిష్ఫలం తత్త్వదర్శనం। ఉత్పాద్యమానా రాగాద్యా వివేకజ్ఞానవహ్నినా। యదా తదైవ దహ్యంతే కుతస్తేషాం ప్రరోహణం। యథా సునిపుణస్సమ్యక్పరదోషేక్షణేరతః। తథా చేన్నిపుణః స్వేషు కో న ముచ్యేత బంధనాత్। అనాత్మవిదముక్తోపి సిద్ధిజాలాని వాంఛతి। ద్రవ్యమంత్రక్రియాకాలయుక్త్యాప్నోతి మునీశ్వర। నాత్మజ్ఞస్యైష విషయ ఆత్మజ్ఞో హ్యాత్మమాత్రదృక్। ఆత్మనాత్మని సంతృప్తో నావిద్యామనుధావతి। యే

కేచన జగద్భావాస్తానవిద్యామయాన్విదుః । కథం తేషు కిలాత్మజ్ఞస్త్యక్తా
విద్యో నిమజ్జతి । ద్రవ్యమంత్రక్రియాకాలయుక్తయస్సాధు సిద్ధిదాః॥ పర
మాత్మపదప్రాప్తౌ నోపకుర్వంతి కాశ్చన । సర్వేచ్ఛాకలనాశాంతావా
త్మలాభోదయాభిధః॥ సకథగ్ సిద్ధివాఞ్ఛాయాం కథమర్హత్యచిత్తక ఇతి॥

॥ ॥ఇతి వరాహోపనిషది తృతీయోఽధ్యాయః॥ ॥

అథ ఋభుం భగవంతం నిదాఘః పప్రచ్ఛ జీవన్ముక్తిలక్షణమనుబ్రూ
హీతి తథేతి స హోవాచ సప్తభూమిషు జీవన్ముక్తాశ్చత్వారః । శుభేచ్ఛా
ప్రథమా భూమికా భవతి విచారణా ద్వితీయా తనుమానసీ తృతీయా సత్త్వా
పత్తిస్తురీయాఽసగ్ సక్తిః పఞ్చమీ పదార్థభావనా షష్ఠీ తురీయగా సప్తమీతి
ప్రణవాత్మికా భూమికా అకారోకారమకారార్ధమాత్రాత్మికా । స్థూల
సూక్ష్మబీజసాక్షిభేదేనాకారాదయశ్చతుర్విధాః । తదవస్థా జాగ్రత్స్వ
ప్నసుషుప్తితురీయాః । అకారస్థూలాగ్ శే జాగ్రద్విశ్వస్సూక్ష్మాగ్ శే
తత్తైజసో బీజాగ్ శే తత్ప్రాజ్ఞస్సాక్ష్యగ్ శే తత్తురీయః॥ ఉకారస్థూలాగ్
శే స్వప్నవిశ్వస్సూక్ష్మాగ్ శే తత్తైజసో బీజాగ్ శే తత్ప్రాజ్ఞస్సాక్ష్యగ్ శే
తత్తురీయః । మకారస్థూలాగ్ శే సుషుప్తవిశ్వస్సూక్ష్మాగ్ శే తత్తైజసో
బీజాగ్ శే తత్ప్రాజ్ఞస్సాక్ష్యగ్ శే తత్తురీయః । అర్ధమాత్రాస్థూలా
గ్ శే తురీయవిశ్వస్సూక్ష్మాగ్ శే తత్తైజసో బీజాగ్ శే తత్ప్రాజ్ఞస్సాక్ష్య
గ్ శే తురీయతురీయః । అకారతురీయాగ్ శాః ప్రథమద్వితీయతృతీయ
భూమికాః । ఉకారతురీయాగ్ శా చతుర్థీ భూమికా । మకారతురీయా
గ్ శా పంచమీ । అర్ధమాత్రాతురీయాగ్ శా షష్ఠీ । తదతీతా సప్తమీ । భూ
మిత్రయేషు విహరన్ముముక్షుర్భవతి తురీయభూమ్యాం విహరన్బ్రహ్మవి
ద్భవతి పంచమభూమ్యాం విహరన్బ్రహ్మవిద్వరో భవతి షష్ఠభూమ్యాం
విహరన్బ్రహ్మవిద్వరీయాన్భవతి సప్తమభూమ్యాం విహరన్బ్రహ్మవి
ద్వరిష్ఠో భవతి । తత్రైతే శ్లోకా భవంతి॥ జ్ఞానభూమిశ్శుభేచ్ఛాఖ్యా ప్ర
థమా సముదీరితా । విచారణా ద్వితీయా తు తృతీయా తనుమానసీ । సత్త్వా
పత్తిశ్చతుర్థీ స్యాత్తతోఽసగ్ సక్తినామికా । పదార్థభావనా షష్ఠీ సప్త

మీతుర్యగాస్మృతా । స్థితఃకింమూఢఏవాస్మిప్రేక్ష్యోహగ్ శాస్త్ర స
నైః । వైరాగ్య పూర్వమిచ్ఛేతిశుభేచ్ఛేత్యుచ్యతేబుధైః । శాస్త్రసజ్జ
సంపర్కవైరాగ్యాభ్యాసపూర్వకం । సదాచారప్రవృత్తిర్యా ప్రోచ్యతే
సావిచారణా । విచారణాశుభేచ్ఛాభ్యామింద్రియార్థేషురక్తతా । యత్ర
సాతనుతామేతి ప్రోచ్యతేతనుమానసీ । భూమికాత్రితయాభ్యాసాదిత్తే
విరతేర్వశాత్ । సత్త్వాత్మనిస్థితేశుద్ధేసత్త్వాపత్తిరుదాహృతా । దశా
తుష్టయాభ్యాసాదసంసర్గఫలాతుయా । రూఢసత్త్వచమత్కారాత్ప్ర
క్తాసంసక్తనామికా । భూమికాపంచకాభ్యాసాత్స్వా
త్మారామతయాభృశం । అభ్యంతరాణాం బాహ్యానాం పదార్థానామ
భావనాత్ । పరప్రయుక్తేనచిరంప్రయత్నేనావ బోధనం । పదార్థభా
నానామషష్ఠీభవతిభూమికా । షడ్భూమికాచిరాభ్యాసాద్భేదస్యానుపలం
భనాత్ । యత్స్వభావైకనిష్ఠత్వం సాజ్ఞేయాతుర్యగాగతిః । శుభేచ్ఛాది
త్రయంభూమిభేదాభేదయుతంస్మృతం । యథావద్వేదబుద్ధ్యేదంజగజ్జా
గ్రతిదృశ్యతే । అద్వైతేస్థైర్యమాయాతేద్వైతేచప్రశమంగతే । పశ్యంతి
స్వప్నవల్లోకంతుర్యభూమిసుయోగతః । విచ్ఛిన్నశరదభ్రాంశవిలయం
ప్రవిలీయతే । సత్త్వావశేషఏవాస్తేహేనిదాఘదృఢీకురు । పంచభూమిం
సమారుహ్యసుషుప్తిపదనామికాం । శాంతాశేషవిశేషాంశ స్తిష్ఠత్య
ద్వైతమాత్రకే । అంతర్ముఖతయానిత్యంబహిర్వృత్తిపరోపిసన్ । పరిశ్రా
ంతతయానిత్యంనిద్రాలురివలక్ష్యతే । కుర్వన్నభ్యాసమేతస్యాంభూమ్యా
ంవివాసనః । సప్తమీగాఢసుప్త్యాఖ్యా క్రమప్రాప్తాపురాతనీ ।
యత్రనాసన్నసద్రూపోనాహంనాప్యనహంకృతిః । కేవలంక్షీణమనన ఆ
స్తేద్వైతేతినిర్భయః । అంతశ్శూన్యోబహిశ్శూన్యశ్శూన్యకుంభఇవాం
బరే । అంతఃపూర్ణోబహిఃపూర్ణఃపూర్ణకుంభఇవార్ణవే । మాభవ గ్రా
హ్యభావాత్మాగ్రాహకాత్మాచమాభవ । భావనామఖిలాంత్యక్త్వాయచ్ఛి
ష్టంతన్మయోభవ । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యానిత్యక్త్వావాసనయాసహ । దర్శ
నప్రథమాభాసమాత్మానంకేవలంభజ । యథాస్థితమిదంయస్యవ్యవహార

వతోఽపిచ । అస్తంగతస్థితంవ్యోమసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। నోదేతి నాస్తమా
యాతిసుఖదుఃఖేమనఃప్రభా। యథాప్రాప్తస్థితిర్యస్యసజీవన్ముక్తఉచ్యతే।
యోజాగర్తిసుషుప్తిస్థోయస్యజాగ్రన్నవిద్యతే। యస్యనిర్వాసనోబోధస్స
జీవన్ముక్తఉచ్యతే। రాగద్వేషభయాదీనామనురూపంచరన్నపి । యోఽంత
ర్వ్యోమవదత్యచ్ఛస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే। యస్యనాహంకృతోభావోబుద్ధి
ర్యస్యనలిప్యతే। కుర్వతోఽకుర్వతో వాపిసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। యస్మాన్నోద్వి
జతేలోకోలోకాన్నోద్విజతేచయః । హర్షామర్షభయోన్ముక్తస్సజీవ
న్ముక్తఉచ్యతే । యస్సమస్తార్థజాలేషువ్యవహార్యపి శీతలః । పరార్థమి
వపూర్ణాత్మాసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। ప్రజహాతియదాకామాన్సర్వాంశ్చిత్త
గతాన్మునే । మయిసర్వాత్మకేతుష్టస్సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే । చైత్యవర్జి
తచిన్మాత్రేపదేపరమపావనే। అక్షుబ్ధచిత్తోవిశ్రాన్తస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే।
ఇదంజగదహంసోఽయందృశ్యజాతమవాస్తవం। యస్యచిత్తేనస్ఫురతి స
జీవన్ముక్తఉచ్యతే । సద్బ్రహ్మణిస్థిరేస్వచ్ఛేపూర్ణేవిషయవర్జితే। ఆచా
ర్యశాస్త్రమార్గేణప్రవిశ్యాశుస్థిరోభవ । శివోగురుశ్శివోదేవ శ్శివోదేవ
శ్శివఃప్రభుః । శివోఽస్మ్యహంశివస్సర్వంశివాదన్యన్న కించన । తమేవధీ
రోవిజ్ఞాయప్రజ్ఞాంకుర్వీతబ్రాహ్మణః। నానుధ్యాయాద్బహూఞ్ఛబ్దాన్వా
చోవిగ్లాపనంహితత్ । శుకోముక్తోవామదేవోఽపిముక్తస్తాభ్యాం వినా
ముక్తిభాజోనసంతి। శుకంమార్గంయేఽనుసరంతిధీరాస్సద్యోముక్తాస్తేభవ
న్తీహలోకే। వామదేవంయేఽనుసరంతినిత్యంమృత్వాజనిత్వాచపునఃపు
నస్తత్ । తేవైలోకేక్రమముక్తాభవంతియోగైస్సాంఖ్యైః కర్మభిస్సత్వ
యుక్తైః । శుకశ్చవామదేవశ్చద్వేసృతీదేవనిర్మితే । శుకో విహంగమః
ప్రోక్తోవామదేవఃపిపీలికా । అతద్వ్యావృత్తిరూపేణసాక్షాద్విధిముఖేన
వా । మహావాక్యవిచారేణసాంఖ్యయోగసమాధినా । విదిత్వాస్వాత్మ
నోరూపంసంప్రజ్ఞాతసమాధితః । శుకమార్గేణవిరజాఃప్రయాంతిపరమంప
దం । యమాద్యాసనజాయాసహఠాభ్యాసాత్పునఃపునః। విఘ్నబాహు
ళ్యసంజాతఅణిమాదివశాదిహ । అలబ్ధ్వాపిఫలంసమ్యక్ పునర్భూత్వా

మహాకులే । పూర్వవాసనయైవాయం యోగాభ్యాసం పునశ్చరన్। అనేకజన్మాభ్యాసేన వామదేవేన వై పథా । సోపి ముక్తింసమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమంపదం । ద్వావిమావపిపంథానౌ బ్రహ్మప్రాప్తికరౌ శివౌ । సద్యోముక్తిప్రదశ్చైకః క్రమముక్తిప్రదః పరః । అత్ర కో మోహః కశ్శోక ఏకత్వమనుపశ్యతః । యస్యానుభవపర్యంతా బుద్ధిస్తత్త్వే ప్రవర్తతే । తద్దృష్టిగోచరాస్సర్వే ముచ్యంతే సర్వపాతకైః। ఖేచరా భూచరాస్సర్వే బ్రహ్మవిద్దృష్టిగోచరాః । సద్య ఏవ విముచ్యంతే కోటిజన్మార్జితైరఘైరితి ॥

॥ ॥ఇతి వరాహోపనిషది చతుర్థోధ్యాయః॥ ॥

అథ హైనం ఋభుం భగవంతం నిదాఘః పప్రచ్ఛ యోగాభ్యాసవిధిమనుబ్రూహీతి తథేతి స హోవాచ । పంచభూతాత్మకో దేహః పంచమండలపూరితః। కాఠిన్యం పృథివీమేకాం పానీయం తద్ద్రవాకృతిః। దీపనంచ భవేత్తేజః ప్రచారో వాయులక్షణం । ఆకాశస్సత్త్వతస్సర్వం జ్ఞాతవ్యో యోగమిచ్ఛతా। షట్ఛతాన్యధికాన్యత్ర సహస్రాణ్యేకవింశతిః। అహోరాత్రవహైశ్శ్వాసైర్వాయుమండలఘాతతః। తత్పృథ్వీమండలే క్షీణే వలిరాయాతి దేహినాం । తద్వదాపోగణాపాయే కేశాస్స్యుః పాండరాః క్రమాత్। తేజఃక్షయే క్షుధా కాంతిర్నశ్యతే మారుతక్షయే। వేపథుస్సంభవేన్నిత్యం నాభసేనైవ జీవతి । ఇత్థంభూత క్షయాన్నిత్యం జీవితం భూతధారణం। ఉడ్యాణం కురుతే యస్మాదవిశ్రాంతం మహాఖగః। ఉడ్డియాణం తదేవ స్యాత్తత్ర బంధోభిధీయతే । ఉడ్డియాణో హ్యసౌ బంధో మృత్యుమాతంగకేసరీ । తస్య ముక్తిస్తనోః కాయాత్తస్య బంధో హి దుష్కరః।అగ్నౌ తు చలితే కుక్షౌ వేదనా జాయతే భృశం । న కార్యా క్షుధితేనాపి నాపి విణ్మూత్రవేగినా । హితం మితం చ భోక్తవ్యం స్తోకం స్తోకమనేకధా। మృదుమధ్యమమంత్రేషు క్రమాన్మంత్రం లయం హఠం । లయమంత్ర హఠా యోగా యోగో హ్యష్టాంగసంయుతః। యమశ్చ నియమశ్చైవ తథా చాసనమేవ చ । ప్రాణాయామస్తథా పశ్చాత్ప్రత్యాహారస్తథాపరం। ధారణా చ తథా ధ్యానం సమాధిశ్చాష్టమో భవేత్। అహింసా సత్యమస్తేయం

బ్రహ్మచర్యం దయా క్షాంతిర్ధృతిర్మితాహారశ్శౌచం చేతి యమా ద
శ । తపస్సంతోషమాస్తిక్యం దానమీశ్వరపూజనం । సిద్ధాంతశ్రవణం
చైవ హ్రీర్మతిశ్చ జపో వ్రతం । ఏతే హి నియమాః ప్రోక్తా దశధైవ మహామ
తే। ఏకాదశాసనాని స్యుశ్చక్రాద్యా మునిసత్తమ । చక్రం పద్మాసనం కూ
ర్మం మయూరం కుక్కుటం తథా । వీరాసనం స్వస్తికం చ భద్రం సింహాస
నం తథా । ముక్తాసనం గోముఖం చ కీర్తితం యోగవిత్తమైః । సవ్యోరు ద
క్షిణే గుల్ఫే దక్షిణం దక్షిణేతరే । నిదధ్యాదృజుకాయస్తు చక్రాసన మిదం
మతం । పూరకః కుంభక స్తద్వద్రేచకః పూరకః పునః । ప్రాణాయామః
స్వనాడీభి స్తస్మాన్నాడీః ప్రచక్షతే । శరీరం సర్వజంతూనాం షణ్ణవత్యం
గులాత్మకం । తన్మధ్యే పాయుదేశాత్తు ద్వ్యంగులాత్పరతః పరం। మేఢ్రదే
శాదధస్తాత్తు ద్వ్యంగులాన్మధ్యముచ్యతే। మేఢ్రాన్నవాంగులా దూర్ధ్వం
నాడీనాం కందముచ్యతే । చతురంగులముత్సేధం చతురంగులమాయతం।
అండాకారం పరివృతం మేదోమజ్జాస్థిశోణితైః । తత్రైవ నాడీ చక్రం తు
ద్వాదశారం ప్రతిష్ఠితం । శరీరం ధ్రియతే యేన వర్తతే తత్ర కుండలీ। బ్రహ్మ
రంధ్రం సుషుమ్నా యా వదనేన పిధాయ సా । అలంబుసా సుషుమ్నాయాః
కుహూర్నాడీ వసత్యసౌ । అనంతరారయుగ్మే తు వారుణా చ యశస్వినీ।
దక్షిణారే సుషుమ్నాయాః పింగళా వర్తతే క్రమాత్ । తదంతరారయోః
పూషా వర్తతే చ పయస్వినీ । సుషుమ్నా పశ్చిమే చారే స్థితా నాడీ సరస్వ
తీ। శంఖినీ చైవ గాంధారీ తదనంతరయోః స్థితే । ఉత్తరే తు సుషుమ్నా
యా ఇడాఖ్యా నివసత్యసౌ । అనంతరం హస్తిజిహ్వా తతో విశ్వోదరా స్థి
తా । ప్రదక్షిణక్రమేణైవ చక్రస్యారేషు నాడయః । వర్తంతే ద్వాదశ
హ్యేతా ద్వాదశానిలవాహకాః । పటవత్సంస్థితా నాడీ నానావర్ణాః సమీ
రితా॥ పటమధ్యం తు యత్ స్థానం నాభిచక్రం తదుచ్యతే । నాదాధారా
సమాఖ్యాతా జ్వలంతీ నాదరూపిణీ । పరరంధ్రా సుషుమ్నా చ చత్వారో
రత్నపూరితాః । కుండల్యా పిహితం శశ్వద్బ్రహ్మరంధ్రస్య మధ్యమం। ఏ
వమేతాసు నాడీషు చరంతి దశ వాయవః । ఏవం నాడీ గతిం వాయు గతిం

ధ్యాత్వాపిచతుర్ముఖః । సమగ్రీవశిరఃకాయ స్సంవృతాస్యస్సునిశ్చలః। నా
సాగ్రేచైవహృన్మధ్యేబిందుమధ్యేతురీయకం। స్రవంతమమృతంపశ్యేన్నే
త్రాభ్యాంసుసమాహితః । అపానంముకుళీకృత్య పాయుమాకృష్యచో
న్ముఖం । ప్రణవేనసముత్థాప్య శ్రీబీజేననివర్తయేత్ । స్వాత్మానంచ శ్రి
యంధ్యాయేదమృతప్లావనంతతః। కాలవంచనమేతద్ధి సర్వముఖ్యంప్రచ
క్షతే । మనసాచింతితంకార్యంమనసాయేనసిధ్యతి । జలేగ్నిజ్వలనాచ్ఛా
ఖాపల్లవానిభవంతిహి । నాథన్యం జాగతంవాక్యం విపరీతా భవేత్క్రి
యా । మార్గేబిందుసమాబధ్య వహ్నింప్రజ్వాల్యజీవనే । శోషయి
త్వాతుసలిలంతేనకాయందృఢంభవేత్ । గుదయోనిసమాయుక్తమాకుం
చత్యేకకాలతః । అపానమూర్ధ్వగంకృత్వా సమానోనేన యోజయే
త్ । స్వాత్మానంచ శివంధ్యాయే దమృతప్లావనంతతః। బలంసమారభే
ద్యోగీమధ్యమద్వారభాగతః । భావయేదూర్ధ్వగత్యర్థం ప్రాణాపానసు
యోగతః । ఏషయోగవరోదేహేసిద్ధిమార్గప్రకాశకః । యథైవాపాం
గతస్సేతుఃప్రవాహస్యనిరోధకః । తథాశరీరగాచ్ఛాయాజ్ఞాతవ్యా యో
గిభిస్సదా । సర్వాసామేవనాడీనామేషబంధః ప్రకీర్తితః । బంధస్యాస్య
ప్రసాదేనస్ఫుటీభవతిదేవతా । ఏవంచతుష్పథోబంధో మార్గత్రయనిరోధ
కః । ఏకంవికాసయన్మార్గంయేనసిద్ధాస్సుసంగతాః । ఉదానమూర్ధ్వ
గంకృత్వాప్రాణేనసహవేగతః। బంధోయంసర్వనాడీనా మూర్ధ్వంయా
తినిరోధకః । అయంచసంపుటోయోగోమూలబంధోప్యయంమతః। బం
ధత్రయమనేనైవసిద్ధ్యత్యభ్యాసయోగతః । దివారాత్రమవిచ్ఛిన్నం యా
మేయామేయదాతదా । అనేనాభ్యాసయోగేనవాయురభ్యసితోభవేత్
వాయావభ్యసితేవహ్నిఃప్రత్యహంవర్ధతేతనౌ । వహ్నౌ వివర్ధమా
నేతుసుఖమన్నాదిజీర్యతే । అన్నస్యపరిపాకేనరసవృద్ధిఃప్రజాయతే।రసే
వృద్ధింగతేనిత్యంవర్ధంతేధాతవస్తథా । ధాతూనాంవర్ధనేనైవ ప్రబో
ధంవర్ధతేతనౌ । దహ్యంతేసర్వపాపానిజన్మకోట్యర్జితానిచ। గుద
మేఢ్రాంతరాళస్థం మూలాధారంత్రికోణకం । శివస్యబిందురూపస్యస్థా

నంతద్విప్రకాశకం । యత్రకుండలినీ నామపరాశక్తిః ప్రతిష్ఠితా । యస్మాత్సముత్పద్యతే వాయుర్యస్మాద్వహ్నిః ప్రవర్ధతే । యస్మాదుత్పద్యతే బిందుర్యస్మాన్నాదః ప్రవర్ధతే । యస్మాదుత్పద్యతే హంసో యస్మాదుత్పద్యతే మనః ॥ మూలాధారాదిషట్చక్రం శక్తిస్థానముదీరితం । కంఠాదుపరిమూర్ధాంతం శాంభవం స్థానముచ్యతే । నాడీనామాశ్రయః పిండో నాడ్యః ప్రాణస్య చాశ్రయాః । జీవస్య నిలయః ప్రాణో జీవో హంసస్య చాశ్రయః । హంసః శక్తేరధిష్ఠానం చరాచరమిదం జగత్ । నిర్వికల్పః ప్రసన్నాత్మా ప్రాణాయామం సమభ్యసేత్ । సమ్యగ్బంధత్రయస్థోపి లక్ష్యలక్షణకారణం । వేద్యం సముద్ధరేన్నిత్యం సత్యసంధానమానసః । రేచకం పూరకం చైవ కుంభమధ్యే నిరోధయేత్ । దృశ్యమానే పరే లక్ష్యే బ్రహ్మణి స్వయమాశ్రితః । బాహ్యస్థవిషయం సర్వం రేచకః సముదాహృతః । పూరకం శాస్త్రవిజ్ఞానం కుంభకం స్వగతం స్మృతం । ఏవమభ్యాసచిత్తశ్చేత్స ముక్తో నాత్రసంశయః । కుంభకేన సమారోప్య కుంభకేనైవ పూరయేత్ । కుంభేన కుంభయేత్కుంభం తదంతస్థః పరం శివం । పునరాస్ఫాలయేదద్య సుస్థిరం కంఠముద్రయా । వాయూనాం గతిమావృత్య ధృత్వా పూరకకుంభకౌ । సమహస్తయుగం భూమౌ సమం పాదయుగం తథా । వేధకత్రయయోగేన చతుష్పీఠం తు వాయునా । ఆస్ఫాలయేన్మహామేరుం వాయువక్త్రే ప్రకోటిభిః ॥ పుటద్వయం సమాకృష్య వాయుః స్ఫురతి సత్వరం । సోమసూర్యాగ్ని సంబంధాజ్జానీయాదమృతాయ వై మేరుమధ్యగతా దేవాశ్చలంతే మేరుచాలనాత్ । ఆదౌ సంజాయతే క్షిప్రం వేధోఽస్య బ్రహ్మగ్రంథితః । బ్రహ్మగ్రంథిం తతో భిత్త్వా విష్ణుగ్రంథిం భినత్త్యసౌ । విష్ణుగ్రంథిం తతో భిత్త్వా రుద్రగ్రంథిం భినత్త్యసౌ । రుద్రగ్రంథిం తతో భిత్త్వా ఛిత్త్వా మోహమలం తథా । అనేకజన్మసంస్కారగురుదేవప్రసాదతః । యోగాభ్యాసాత్తతో వేధో జాయతే తస్య యోగినః ॥ ఇడాపింగళయోర్మధ్యే సుషుమ్నానాడిమండలే । ముద్రాబంధవిశేషేణ వాయుమూర్ధ్వం చ కారయేత్ । హ్రస్వో దహతి పాపాని దీర్ఘో మోక్షప్రదాయకః । ఆప్యాయనః ప్లుతో వాపి త్రివిధోచ్చారణో

నహి । తైలధారామివాచ్ఛిన్నం దీర్ఘఘంటానినాదవత్ । అవాచ్యం ప్రణవస్యాగ్రంయస్తంవేదసవేదవిత్ । హ్రస్వంబిందుగతందైర్ఘ్యంబ్రహ్మరంధ్రగతంప్లుతం। ద్వాదశాంతగతంమంత్రంప్రసాదంమంత్రసిద్ధయే। సర్వవిఘ్నహరశ్చాయంప్రణవస్సర్వదోషహా । ఆరంభశ్చఘటశ్చైవపునఃపరిచయస్తథా । నిష్పత్తిశ్చేతికథితాశ్చతస్రస్తస్యభూమికాః।కారణత్రయసంభూతంబాహ్యంకర్మపరిత్యజన్।ఆంతరంకర్మకురుతే యత్రారంభస్సఉచ్యతే। వాయుఃపశ్చిమతోవేధంకుర్వన్నాపూర్యసుస్థిరం। యత్రతిష్ఠతిసాప్రోక్తాఘటాఖ్యాభూమికాబుధైః । నసజీవోననిర్జీవః కాయేతిష్ఠతినిశ్చలం। యత్రవాయుఃస్థిరఃఖేస్యాత్సేయంప్రథమభూమికా। యత్రాత్మనాసృష్టిలయౌజీవన్ముక్తిదశాంగతః । సహజఃకురుతేయోగంసేయంనిష్పత్తిభూమికేతి । ఏతదుపనిషదంయోఽధీతేసోఽగ్నిపూతోభవతిస వాయుపూతోభవతి సురాపానాత్పూతోభవతి స్వర్ణస్తేయాత్పూతోభవతి । సజీవన్ముక్తోభవతి । తదేతదృచాభ్యుక్తం । తద్విష్ణోఃపరమంపదగ్ం సదాపశ్యంతిసూరయః । దివీవచక్షురాతతం । తద్విప్రాసో విపన్యవోజాగృవాగ్ంసస్సమిన్ధతే । విష్ణోర్యత్పరమంపదమిత్యుపనిషత్ ॥ ॥

॥ ॥ఇతి పంచమోఽధ్యాయః॥ ॥

॥ ఓంసహనావవత్వితి శాంతిః ॥

ఇతివరాహోపనిషత్సమాప్తా ౯౮.

ఓమ్-తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథశుక్లయజుర్వేదీయశాట్యాయనీయోపనిషత్ ౯౯.

॥ఓంపూర్ణమదఇతి శాంతిః॥

ఓం॥ మనఏవమనుష్యాణాంకారణంబంధమోక్షయోః । బంధాయవిషయాసక్తంముక్త్యైనిర్విషయగ్ంస్మృతం ।సమాసక్తంయదాచిత్తం

జన్తోర్నిర్విషయగోచరే । యద్యేవంబ్రహ్మణిస్యాత్తత్కో౽నముచ్యేతబంధ
నాత్ । చిత్తమేవహిసంసారస్తత్ప్రయత్నేనశోధయేత్ । యచ్చిత్త
స్తన్మయోభవతిగుహ్యమేతత్సనాతనం । నావేదవిన్మనుతేతంబృహంతం
నాబ్రహ్మవిత్పరమంప్రైతిధామ । విష్ణుక్రాంతంవాసుదేవంవిజానన్విప్రో
విప్రత్వంగచ్ఛతేతత్త్వదర్శీ । అథహయత్పరంబ్రహ్మసనాతనంయే శ్రో
త్రియాఅకామహతా అధీయుః । శాన్తోదాంతఉపరతస్తితిక్షుర్యో౽నూచా
నో౽హ్యభిజజ్ఞౌ సమానః । త్యక్త్వైషణో౽హ్యనృణస్తంవిదిత్వా మౌనీవసేదా
శ్రమేయత్రకుత్ర । అథాశ్రమంచరమంసంప్రవిశ్యయథోపపత్తిం పంచమా
త్రాందధానః । త్రిదండముపవీతంచవాసఃకౌపీనవేష్టనం । శిక్యం పవిత్రమి
త్యేతద్బిభృయాద్యావదాయుషం । పంచైతాస్తుయతేర్మాత్రాస్తామా
త్రాబ్రహ్మణేశ్రుతాః । నత్యజేద్యావదుత్క్రాంతిరంతేపినిఖనేత్సహ ।
విష్ణులింగంద్విధాప్రోక్తంవ్యక్తమవ్యక్తమేవచ । తయోరేకమపిత్యక్త్వా
పతత్యేవనసంశయః । త్రిదండంవైష్ణవంలింగం విప్రాణాంముక్తిసాధనం ।
నిర్వాణంసర్వధర్మాణామితివేదానుశాసనం । అథఖలుసోమ్యకుటీచకో
బహూదకోహంసః పరమహంసఇత్యేతేపరివ్రాజకాశ్చతుర్విధాభవం
తి । సర్వఏతేవిష్ణులింగినశ్శిఖినోపవీతినశ్శుద్ధచిత్తాఆత్మానమాత్మనా బ్ర
హ్మభావయంతశ్శుద్ధచిద్రూపోపాసనరతాః జపయమవంతోనియమవంత
స్సుశీలినః పుణ్యశ్లోకాభవంతి । తదేతదృచాభ్యుక్తం । కుటీచకో బహూ
దకశ్చాపిహంసః పరమహంస ఇతివృత్త్యాచభిన్నాః । సర్వఏతే విష్ణు
లింగందధానావృత్త్యావ్యక్తంబహిరంతశ్చనిత్యం । పంచయజ్ఞా వేదశిరః
ప్రవిష్టాఃక్రియావంతో౽మీబ్రహ్మవిద్యాం । త్యక్త్వావృక్షం వృక్షమూలంశ్రి
తాసస్సన్న్యస్తపుష్పారసమేవాశ్నువానాః । విష్ణుక్రీడావిష్ణురతయోవిము
క్తావిష్ణ్వాత్మకావిష్ణుమేవాపయంతి । త్రిసంధ్యంశక్తితఃస్నానం తర్పణం
మార్జనంతథా । ఉపస్థానంపంచయజ్ఞాన్కుర్యాదామరణాంతికం । దశ
భిఃప్రణవైస్సప్తవ్యాహృతిభిశ్చతుష్పదా । గాయత్రీజపయజ్ఞశ్చత్రిసంధి
గ్శిరసాసహ । యోగయజ్ఞస్సదైకాగ్ర్యభక్త్యాసేవాహరేర్గురోః । అ

హింసాతుతపోయజ్ఞోవాఙ్మనఃకాయకర్మభిః । నానోపనిషదభ్యాసః స్వాధ్యాయోయజ్ఞఈరితః । ఓమిత్యాత్మానమవ్యగ్రో బ్రహ్మణ్యగ్నౌజుహోతియత్ । జ్ఞానయజ్ఞస్సవిజ్ఞేయస్సర్వయజ్ఞోత్తమోత్తమః । జ్ఞానదండాజ్ఞానశిఖాజ్ఞానయజ్ఞోపవీతినః । శిఖాజ్ఞానమయీయస్య ఉపవీతంచతన్మయం । బ్రాహ్మణ్యగ్ సకలంతస్యఇతి వేదానుశాసనం। అథఖలుసౌమ్యేతేపరివ్రాజకాయథాప్రాదుర్భవంతితథాభవంతి కామక్రోధ లోభమోహదంభదర్పాసూయామమత్వాహంకారాదీంస్తితీర్త్వా మానావమానౌ నిందాస్తుతీచవర్జయిత్వావృక్షఇవతిష్ఠాసేచ్ఛిద్యమానోనబ్రూయాత్తదేవంవిద్వాంస ఇహైవామృతాభవంతి । తదేతదృచాభ్యుక్తం। బంధుంపుత్రమనుమోదయిత్వానవేక్షమాణోద్వంద్వసహః ప్రశాంతః । ప్రాచీముదీచీంవానిర్వర్తయంచరేత్పాత్రీదండీయుగమాత్రావలోకీ।శిఖీముండీచోపవీతీకుటుంబీ యాత్రామాత్రం ప్రతిగృహ్ణన్మనుష్యాత్ । అయాచితం యాచితం వోత భైక్షం మృద్దార్వలాబు ఫల పర్ణపాత్రం । క్షీణం తౌమం తృణం కంథాంచ వస్త్రమాచ్ఛాదనగ్ స్యాదహతంవిముక్తః । ఋతుసంధౌముండయేన్నూర్ధ్వమాత్రం నాధో నాతుం జాతుశిఖాంనవాపయేత్ । చతురోమాసాన్ధ్రువశీలతస్స్యాత్సయావత్సుప్తోంతరాత్మాపురుషోవిశ్వరూపః । అన్యానథాష్టౌ పునరుత్థితేస్మిన్స్వకర్మలిప్సుర్విహరేద్వావసేత । దేవాద్యగారేతరుమూలేగుహాయాంవసేదసంగోలక్షితశీలవృత్తః । అనింధనజ్యోతిరివోపశాంతోనచోద్విజేదుద్విజేద్యత్రకుత్ర । ఆత్మానంచేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః । కిమిచ్ఛన్కస్యకామాయశరీరమనుసంజ్వరేత్ । తమేవధీరోవిజ్ఞాయప్రజ్ఞాంకుర్వీతబ్రాహ్మణః। నానుధ్యాయాద్బహూంఛబ్దాన్వాచోవిగ్లాపనగ్ హితత్ । బాల్యేనైవహితిష్ఠాసేన్నిర్విద్యబ్రహ్మవేదనం । బ్రహ్మవిద్యాంచబాల్యంచనిర్విద్యమునిరాత్మవాన్ । యదాసర్వేప్రముచ్యంతే కామాయస్యహృదిశ్రితాః । అథమర్త్యోమృతోభవత్యత్రబ్రహ్మ సమశ్నుతే । అథఖలుసౌమ్యేదంపారివ్రాజ్యంనైష్ఠికమాత్మధర్మంయోవిజహాతిసవీరహాభవతి

సబ్రహ్మహాభవతిసభ్రూణహాభవతిసమహాపాతకీభవతి యఇమాంవైష్ణ
వీంనిష్ఠాం పరిత్యజతిసస్తేనోభవతి సగురుతల్పగోభవతి సమిత్రధ్రుగ్భవతి
సకృతఘ్నోభవతి ససర్వస్మాల్లోకాత్ప్రచ్యుతోభవతి । తదేతదృచాభ్యు
క్తం । స్తేనస్సురాపోగురుతల్పగామీమిత్రధ్రుగేతే నిష్కృతేర్యాంతి శు
ద్ధిం । వ్యక్తమవ్యక్తంవా విధృతంవిష్ణులింగం త్యజన్నశుధ్యేదఖిలైరాత్మ
భాసా। త్యక్త్వావిష్ణోర్లింగ మంతర్బహిర్వా యస్స్వాశ్రమగ్ సేవతేనా
శ్రమంవా । ప్రత్యాపత్తింభజతేవాతిమూఢో నైషాంగతిః కల్పకోట్యాపి
దృష్టా। త్యక్త్వాసర్వాశ్రమాన్ ధీరోవసేన్మోక్షాశ్రమే చిరం। మోక్షా
శ్రమాత్పరిభ్రష్టోనగతిస్తస్యవిద్యతే। పారివ్రాజ్యం గృహీత్వాతు యః
స్వధర్మేనతిష్ఠతి । తమారూఢచ్యుతంవిద్యా దితివేదానుశాసనం । అథ
ఖలుసోమ్యేమగ్ సనాతనమాత్మధర్మంవైష్ణవీంనిష్ఠాంలబ్ధ్వాయస్తామదూ
షయన్వర్తతే సవశీభవతిసపుణ్యశ్లోకోభవతి సలోకజ్ఞోభవతి సవేదాం
తజ్ఞోభవతి సబ్రహ్మజ్ఞోభవతి ససర్వజ్ఞోభవతి సస్వరాడ్భవతిసపరం బ్ర
హ్మభగవంతమాప్నోతి సపితౄన్ సంబంధినో బాంధవాన్ సుహృదో
మిత్రాణిచ భవాదుత్తారయతి । తదేతదృచాభ్యుక్తం । శతంకులానాం
ప్రథమం బభూవతథాకులానాం త్రిశతగ్ సమగ్రం । ఏతేభవంతి సుకృ
తస్యలోకేయేషాం కులేసన్న్యస్తీహవిద్వాన్। త్రిగ్ శత్పరాం త్రిగ్ శదప
రాన్ త్రింశచ్చపరతఃపరాన్। ఉత్తారయతిధర్మిష్ఠఃపరివ్రాడితివైశ్రుతిః।
సన్న్యస్తమితియోబ్రూయాత్కంఠస్థప్రాణవానపి । తారితాఃపితరస్తేన
ఇతివేదానుశాసనం । అథఖలుసోమ్యేమంసనాతనమాత్మధర్మం వైష్ణవీం
నిష్ఠాంనాసమాప్యప్రబ్రూయాన్నానూచానాయనానాత్మవిదే నానావీత
రాగాయనావిశుద్ధాయ నానుపసన్నాయనాప్రయతమానసాయేతి హ
స్మాహుః । తదేతదృచాభ్యుక్తం । విద్యాహవైబ్రాహ్మణమాజగామగో
పాయమాగ్ శేవధిష్టేహమస్మి । అసూయకాయానృజవేశఠాయ మా
మాబ్రూయావీర్యవతీతథాస్యాం।యమేవవిద్యాశ్శుచిమప్రమత్తం మేధా
వినం బ్రహ్మచర్యోపపన్నం । అస్మాఇమా ముపసన్నాయ సమ్యక్ పరీక్ష్య

దద్యాద్వైష్ణవీమాత్మనిష్ఠాం । అధ్యాపితా యే గురుం నాద్రియన్తే విప్రా
వాచా మనసా కర్మణా వా । యథైవ తేన న గురు ర్భోజనీయ స్తథైవ చా
న్నం న భునక్తి శ్రుతం తత్ । గురు రేవ పరో ధర్మో గురు రేవ పరాగతిః । ఏ
కాక్షరప్రదాతారం యో గురుం నాభినన్దతి । తస్య శ్రుతం తపో జ్ఞానం స్ర
వత్యామఘటామ్బువత్ । యస్య దేవే పరా భక్తి ర్యథా దేవే తథా గురౌ ।
స బ్రహ్మవిత్పరం ప్రేయాదితి వేదానుశాసన మిత్యుపనిషత్ ॥ ॥

॥పూర్ణమద ఇతి శాన్తిః॥

ఇతి శాట్యాయనీయోపనిషత్సమాప్తా-౯౯.

— o —

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథాథర్వణే - హయగ్రీవోపనిషత్ - ౧౦౦.

ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః.

ఓం॥ నారదో బ్రహ్మాణముపసమేత్యోవాచ అధీహి భగవన్ బ్రహ్మ
విద్యాం వరిష్ఠాం । యయా చిరాత్సర్వపాపం వ్యపోహ్య బ్రహ్మలబ్ధ్వైశ్వర్య
వాన్భవతి । బ్రహ్మోవాచ । హయగ్రీవదైవత్యా న్మన్త్రాన్యో వేద స
శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాని వేద స సర్వైశ్వర్యవాన్భవతి । త ఏతే మ
న్త్రాః । విశ్వోత్తీర్ణస్వరూపాయ చిన్మయానందరూపిణే । తుభ్యం నమో
హయగ్రీవవిద్యారాజాయ విష్ణవే స్వాహా స్వాహా నమః । ఋగ్యజుస్సా
మరూపాయ వేదాహరణకర్మణే । ప్రణవోద్గీథవపుషే మహాశ్వశిరసే నమః
స్వాహా స్వాహా నమః । ఉద్గీథప్రణవోద్గీథ సర్వవాగీశ్వరేశ్వర । సర్వవే
దమయాచిన్త్య సర్వం బోధయ బోధయ స్వాహా స్వాహా నమః । బ్రహ్మాత్రి
రవిసవితృభార్గవా ఋషయః । గాయత్రీత్రిష్టుబనుష్టుప్ ఛన్దాంసి । శ్రీ

షిః హయగ్రీవస్ పరమాత్మా దేవతేతి। హ్స్రామితిబీజగ్ సోహమితి శక్తి
హ్స్రామితి కీలకంభోగమోక్షయోర్వినియోగః । అకారోకారమకారై
రంగన్యాసః ॥ ధ్యానం ॥ శంఖచక్రమహాముద్రా పుస్తకాఢ్యం చతుర్భు
జం । సంపూర్ణ చంద్రసంకాశగ్ హయగ్రీవ ముపాస్మహే । ఓగ్
శ్రీమితిద్వే అక్షరే హ్స్రామిత్యేకాక్షరం ఓం నమోభగవత ఇతి స
ప్తాక్షరాణి హయగ్రీవాయేతి పంచాక్షరాణి విష్ణవ ఇతి
త్రీణ్యక్షరాణి మహ్యం మేధాం ప్రజ్ఞామితి షడక్షరాణి ప్రయచ్ఛ స్వా
హేతి పంచాక్షరాణి హయగ్రీవస్యతురీయోభవతి । ఓగ్ శ్రీ మితిద్వే అ
క్షరే హ్స్రామిత్యేకాక్షరం ఐ.ఐంఐమితిత్రీణ్యక్షరాణి క్లీంక్లీమితిద్వే అ
క్షరే సౌస్సౌరితిద్వే అక్షరే హ్రీమిత్యేకాక్షరం ఓన్నమోభగవతఇతిస
ప్తాక్షరాణి హయగ్రీవాయేతి పంచాక్షరాణి మహ్యం మేధాంప్రజ్ఞామి
తి షడక్షరాణి ప్రయచ్ఛస్వాహేతిపంచాక్షరాణి పంచమోమనుర్భవ
తి। హయగ్రీవైకాక్షరేణ బ్రహ్మవిద్యాంప్రవక్ష్యామి।బ్రహ్మే మహేశ్వ
రాయమహేశ్వరస్సంకర్షణాయ సంకర్షణో నారదాయ నారదో
వ్యాసాయవ్యాసోలోకేభ్యఃప్రాయచ్ఛదితి। హకారోగ్ సకారో ముకా
రోంత్రయంభవతి త్రయమేకస్వరూపంభవతిహ్స్రాంబీజాక్షరంభవతిబీజా
క్షరేణహ్స్రగ్రూపేణతజ్జాపకానాగ్ సంపత్సారస్వతౌభవతః । తత్స్వ
రూపజ్ఞానాంవై దేహిముక్తిశ్చభవతి । దిక్పాలానాగ్ రాజ్ఞాం నాగానాం
కిన్నరాణామధిపతిర్భవతి । హయగ్రీవైకాక్షరజపశీలాజ్ఞయాసూర్యాద
యస్స్వతేఃస్వస్వకర్మణిప్రవర్తంతేసర్వేషాంబీజావాగ్ హయగ్రీవైకాక్ష
రబీజమనుత్తమం మంత్రరాజాత్మకంభవతి హ్స్రగ్ హయగ్రీవస్స్వరూపో
భవతి అమృతంకురుకురుస్వాహా। తజ్జాపకానాంవాక్సిద్ధి శ్రీసిద్ధి రష్టాంగ
యోగసిద్ధిశ్చభవతి హ్స్రగ్ సకలసామ్రాజ్య సిద్ధిం కురుకురుస్వాహా। త
పఠాన్మన్త్రానో వేద అపవిత్రస్సి పవిత్రోభవతి అబ్రహ్మచారీసుబ్రహ్మచా
రీభవతి అగమ్యాగమనాత్పూతోభవతి పతితసంభాషణా త్పూతోభవ
ది బ్రహ్మహత్యాదిపాతకైర్ముక్తోభవతి గృహంగృహపతిరివ దేహీదేహా

న్తై పరమాత్మానం ప్రవిశతి। ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ। అహం బ్రహ్మాస్మి। తత్త్వమసి। అయమాత్మాంతర్యామ్యమృతః॥ అహం బ్రహ్మాస్మీతిమహావాక్యైర్యత్ప్రతిపాదితమర్థం తపతేమన్త్రాస్సప్రతిపాదయంతి। స్వరవ్యంజన భేదేన ద్విధాయతే। అథామంత్రార్ణజపతి। యద్వాగ్వదంత్య విచేత నాని రాష్ట్రీ దేవానాం నిషసాదమంద్రా। చతస్రఊర్జం దుదుహే పయాగ్ సి క్వస్విదస్యాః పరమం జగామ। గౌరీర్మిమాయ సలిలాని తక్షత్యేకపదీ ద్విపదీసా చతుష్పదీ। అష్టాపదీనవపదీబభూవుషీ సహస్రాక్షరా పరమే వ్యోమన్। ఓష్ఠాపిధానానకులీదంతైః పరివృతా పవిః। సర్వస్యై వాచ ఈశానం చారుమామిహవాదయే। సశర్వరీరమృగం బాధమానాబృహన్మయాయజనుర్గ్నిరత్తా। అహూన్యస్యరహితాతతానాత్రవోదేనేష్వమృతమజూర్యా। యఇమాంబ్రహ్మవిద్యామేకాదశ్యాం పఠేద్ధయగ్రీవప్రసాదేనమహాపురుషోభవతి సజీవన్ముక్తోభవతి। ఓంనమో బ్రహ్మణే ధారణం మే అస్త్వనిరాకరణంమే అస్త్వనిరాకరణం ధారయితా భూయాసంకర్ణయోః శ్రుతంమాచ్యోఢ్వం మమాముష్య ఓమిత్యుపనిషత్ ॥ ॥

॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥

ఇతిహయగ్రీవోపనిషత్సమాప్తా-౧౦౦.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథాథర్వణీ దత్తాత్రేయోపనిషత్ .౧౦౧-

॥ ॥ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః॥ ॥

ఓం॥ ఓగ్ సత్యక్షేత్రే బ్రహ్మా నారాయణంమహాసామ్రాజ్యంకింతారకంతత్తో బ్రూహీత్యువాచభగవాన్నిత్యక్తస్సత్యానందచిదాత్మకగ్ సాత్త్వి

కంమామకంధా మోహాస్స్వాహా । సదాదత్తోహమస్మీతిప్రత్యేతత్సం
వదంతియే । నతేసగ్‌సారిణోభవంతి । నారాయణేనైవంవివక్షితో బ్ర
హ్మావిశ్వరూపధరంవిష్ణుంనారాయణం దత్తాత్రేయంధ్యాత్వా సద్వదతి।
దమితిహంసః దామితిదీర్ఘంతద్బీజం నామబీజస్థం దామిత్యేకాక్షరంభ
వతి తదేతత్తారకంభవతి । తదేవోపాసితవ్యంవిజ్ఞేయం గర్భాది తార
ణం। గాయత్రీచ్ఛందస్సదాశివఋషిఃదత్తాత్రేయో దేవతా। వటబీజస్థ
మివదత్తబీజస్థగ్ సర్వంజగత్ । ఏతదేవైకాక్షరం వ్యాఖ్యాతం । వ్యా
ఖ్యాస్యేషడక్షరం । ఓమితిప్రథమంశ్రీమితిద్వితీయగ్ హ్రామితి తృతీయగ్
క్లీమితిచతుర్థం గ్లౌమితిపంచమంద్రామితిషష్ఠం । షడక్షరోయంభవతి
సర్వసంపత్స్వృద్ధికరోభవతి। యోగానుభవోభవతి గాయత్రీచ్ఛందస్సదాశి
వఋషిఃదత్తాత్రేయోదేవతా। ద్రమిత్యుక్త్వాద్రామిత్యుక్త్వావాదత్తాత్రే
యాయనమఇత్యష్టాక్షరః । దత్తాత్రేయాయేతిసత్యానందచిదాత్మకం న
మ ఇతి పూర్ణానందైకవిగ్రహం। గాయత్రీచ్ఛందస్సదాశివఋషిః దత్తా
త్రేయోదేవతాదత్తాత్రేయేతికీలకం తదేవబీజానమశ్శక్తిర్భవతి।ఓమితి
ప్రథమం ఆమితిద్వితీయం హ్రీమితితృతీయం క్రోమితిచతుర్థం ఏహీతి త
దైవదత్తాత్రేయేతి స్వాహేతిమంత్రరాజోయంద్వాదశాక్షరః।జగతీ
సదాశివదత్తాత్రేయోదేవతా। ఓమితిబీజగ్ స్వాహేతిశక్తిస్సంబుద్ధిరితి
కీలకం। ద్రమితిహృదయే హ్రీంక్లీమితి శీర్షే ఏహీతిశిఖాయాం దత్తేతికవ
చే ఆత్రేయేతి చక్షుషిస్వాహేత్యస్త్రేతిన్యాసోభవతియఏవంవేద। షో
డశాక్షరం వ్యాఖ్యాస్యేప్రాణందేయంమానందేయంచక్షుర్దేయంశ్రో
త్రందేయగ్ షడ్వశశిరశ్ఛినత్తి షోడశాక్షరమంత్రోనదేయోభవతిఅతిసేవా
పరభక్తగుణవద్భ్యోవదేత్ । ఓమితిప్రథమంభవతిఐమితిద్వితీయం
క్రోమితితృతీయం క్లీమితిచతుర్థం శ్లామితిపంచమగ్ హ్రామితిషష్ఠగ్ హ్రీ
మితిసప్తమగ్ హ్రూమిత్యష్టమగ్ సౌరితినవమం దత్తాత్రేయాయేతిచ
తుర్దశస్వాహేతి షోడశ।గాయత్రీ ఛ్ఛందస్సదాశివఋషిః దత్తాత్రే
యోదేవతా ఓంబీజగ్ స్వాహాశక్తిశ్చతుర్థ్యంతం కీలకం ఓమితి హృ

దయేక్లాంక్లీంక్లూమితి శిఖాయాంసౌరితికవచె చతుర్థంతం చక్షుషిస్వా
హేత్యస్త్రే॥యోనిత్యంసధీయానస్సచ్చిదానందసుఖీ మోక్షీభవతి॥సౌరి
త్యంతె॥శ్రీవైష్ణవఇత్యుచ్యతె తజ్జాపీపిష్ణురూపీభవతి॥అనుష్టుప్ఛందః॥ వ్యా
ఖ్యాస్యేసర్వత్రసంబుద్ధిరిమానీత్యుచ్యంతె॥దత్తాత్రేయహరేకృష్ణఉన్మత్తా
నందదాయక ॥ దిగంబరమునేబాలపిశాచజ్ఞానసాగరేత్యుపనిషత్ ॥ ॥
అనుష్టుప్ఛందస్సదాశివఋషిః ॥ దత్తాత్రేయో దేవతా ॥ దత్తాత్రేయేతి
హృదయే॥హరేకృష్ణేతిశీర్షే॥ఉన్మత్తానందేతిశిఖాయాం॥దాయకమునఇ
తికవచే ॥ దిగంబరేతిచక్షుషి ॥ పిశాచజ్ఞానసాగరఇత్యస్త్రే॥ అనుష్టుభో
యం నుయాధీత అబ్రహ్మజన్మదోషాశ్చప్రణశ్యంతి సర్వోపకారీమోక్షీభ
వతి యఏవంవేదేత్యుపనిషత్ ॥ ॥౧॥ ॥ఇతిప్రథమఃఖండః.

ఓమితివ్యాహరేదోన్నమోభగవతే దత్తాత్రేయాయస్మరణమా
త్రసంతుష్టాయమహాభయ నివారణాయమహాజ్ఞానప్రదాయచిదానందా
త్మనే బాలోన్మత్తపిశాచవేషాయేతి మహాయోగినే అవధూతాయేతిఅ
నసూయానందవర్ధనాయా త్రిపుత్రాయేతి సర్వకామ ఫలప్రదాయఓ
మితివ్యాహరే ద్భవబంధమోచనాయేతి హ్రీమితివ్యాహరే త్సకలవిభూ
తి దాయేతి క్రోమితివ్యాహరేత్సాధ్యాకర్షణాయేతిసౌరితి వ్యాహరేత్సు
ర్వమనః క్షోభణాయేతి శ్రీమితివ్యాహరేన్మహామితివ్యాహరేచ్చిరం
జీవినేవషడితివ్యాహరే ద్వశీకురువశీకురు వౌషడితి వ్యాహరేదాకర్ష
యాకర్షయహు మితివ్యాహరె ద్విద్వేషయవిద్వేషయ ఫడితివ్యాహ
రె దుచ్చాటయోచ్చాటయఠఠేతి వ్యాహరెత్ స్తంభయస్తంభయ ఖె
ఖేతివ్యాహరెన్మారయమారయ నమస్సంపన్నాయ నమస్సంపన్నాయ
స్వాహాపోషయపోషయ పరమంత్ర పరయంత్ర పరతంత్రాం ఛింధి ఛింధి
గ్రహాన్నివారయ నివారయవ్యాధింనివారయనివారయదుఃఖంహరహర
దారిద్ర్యం విద్రావయ విద్రావయ దేహం పోషయపోషయ చిత్తం
తోషయ తోషయ సర్వమంత్ర సర్వయంత్రసర్వతంత్ర సర్వపల్లవస్వ
రూపాయేతి ఓంనమశ్శివాయేత్యుపనిషత్ ॥౨॥
॥ఇతిదత్తాత్రేయోపనిషద్ద్వితీయఖండః॥

య ఏవం వేద అనుష్టుప్ఛన్దస్సదాశివఋషిః దత్తాత్రేయో దేవతా ఓమితి బీజగ్ం స్వాహేతి శక్తిః ద్రామితి కీలకం అష్టమూర్త్యష్టమన్త్రా భవన్తి య ఏతన్నిత్యమధీతే వాయ్వగ్నిసోమాదిత్యబ్రహ్మవిష్ణురుద్రైః పూతో భవతి గాయత్ర్యాశ్శతసహస్రం జప్తో భవతి మహారుద్ర శతసహస్ర జాపీ భవతి ప్రణవాయుతకోటిజప్తో భవతి శతపూర్వాన్ శతోత్తరాన్ పునాతి స పఙ్క్తిపావనో భవతి బ్రహ్మహత్యాదిపాతకైర్ముక్తో భవతి గోహత్యాదిపాతకైర్ముక్తో భవతి తులాపురుషాదిదానైః ప్రపాపానతః పూతో భవతి అశేషపాపాన్ముక్తో భవతి అభక్ష్యభక్షణపాపైర్ముక్తో భవతి సర్వమన్త్రయోగపారీణో భవతి స ఏవ బ్రాహ్మణో భవతి తస్మాచ్ఛిష్యం భక్తం ప్రతిగృహ్ణీయాత్ సోఽనన్తఫలమశ్నుతే స జీవన్ముక్తో భవతీత్యాహ భగవాన్నారాయణో బ్రహ్మాణమిత్యుపనిషత్ ॥ ౩॥

ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః.

ఇతి దత్తాత్రేయోపనిషత్సమాప్తా - ౧౦౧.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథాథర్వణీ - గారుడోపనిషత్ - ౧౦౨.

ఓం భద్రం కర్ణేభిరితి శాన్తిః.

ఓం గారుడబ్రహ్మవిద్యాం ప్రవక్ష్యామి యాం బ్రహ్మా విద్యాం నారదాయ ప్రోవాచ నారదో బృహత్సేనాయ బృహత్సేన ఇన్ద్రాయ ఇన్ద్రో భరద్వాజాయ భరద్వాజో జీవత్కామేభ్యశ్శిష్యేభ్యః ప్రాయచ్ఛత్। అస్య శ్రీమహాగరుడబ్రహ్మవిద్యాయా బ్రహ్మా ఋషిః। గాయత్రీ ఛన్దః శ్రీ భగవాన్మహాగరుడో దేవతా। శ్రీమహాగరుడప్రీత్యర్థే మమ సకలవిషవినాశనార్థే జపే వినియోగః। ఓం నమో భగవతే అఙ్గుష్ఠాభ్యాం నమః। శ్రీమ

హాగరుడాయతర్జనీభ్యాగ్ స్వాహా । పక్షీంద్రాయమధ్యమాభ్యాంవషట్ ।
శ్రీవిష్ణువల్లభాయఅనామికాభ్యాంహుం । త్రైలోక్య పరిపూజితాయ
కనిష్ఠికాభ్యాంవౌషట్ । ఉగ్రభయంకరకాలానలరూపాయకరతలకర
పృష్ఠాభ్యాంఫట్ । ఏవగ్ హృదయాదిన్యాసః । భూర్భువస్సువరోమితిది
గ్బంధః । ధ్యానం । స్వస్తికోదక్షిణంపాదంవామపాదంతుకుంచితం। ప్రా
ంజలీకృతదోర్యుగ్మంగరుడంహరివల్లభం । అనంతోవామకటకో యజ్ఞసూ
త్రంతువాసుకిః । తక్షకః కటిసూత్రంతుహారః కార్కోట ఉచ్యతే। పద్మో
దక్షిణకర్ణేతు మహాపద్మస్తువామకే । శంఖశ్శిరఃప్రదేశేతుగులికస్తుభుజా
న్తరే। పౌండ్రకాళికనాగాభ్యాంచామరాభ్యాగ్ సువీజితం। ఏలాపుత్రక
నాగాద్యైస్సేవ్యమానంముదాన్వితం । కపిలాక్షంగరుత్మంతగ్ సువర్ణ
సదృశప్రభం। దీర్ఘబాహుంబృహత్ స్కంధం నాగాభరణభూషితం। ఆ
జానుతస్సువర్ణాభమాకట్యోస్తుహినప్రభం। కుంకుమారుణమాకంధరగ్ శ
తచంద్రనిభాననం । నీలాగ్రనాసికావక్త్రగ్ సుమహ చ్చారుకుండలం ।
దంష్ట్రాకరాళవదనంకిరీటముకుటోజ్జ్వలం । కుంకుమారుణసర్వాంగ కుం
దేందుధవళాననం । విష్ణువాహనమస్తుభ్యం క్షేమంకురుసదామమ । ఏవం
ధ్యాయేత్త్రిసంధ్యాసుగరుడంనాగభూషణం । విషం నాశయితేశీఘ్రం
తూలరాశిమివానలః । ఓం ఈః ఓన్నమోభగవతే శ్రీమహాగరుడాయప
క్షీంద్రాయవిష్ణువల్లభాయత్రైలోక్యపరిపూజితాయ ఉగ్రభయంకరకా
లానలరూపాయ వజ్రనఖాయ వజ్రతుండాయ వజ్రదంతాయ వజ్ర దం
ష్ట్రాయ వజ్రపుచ్ఛాయ వజ్రపక్షాలక్షిత శరీరాయ ఓంఈంఏహ్యేహి
శ్రీమహాగరుడాప్రతిహతశాసనాస్మిన్నావిశావిశదుష్టానాం విషందూష
యదూషయ స్పృష్టానాంవిషం నాశయనాశయ దందశూకానాంవిషం
దారయదారయప్రలీనంవిషం ప్రణాశయప్రణాశయ సర్వవిషం నాశయ
నాశయ హనహనదహదహ పచపచభస్మీకురుభస్మీకురు హుంఫట్ స్వా
హా ॥ చంద్రమండలసంకాశ సూర్యమండలముష్టిక । పృథ్వీమండల ము
ద్రాంగ శ్రీమహాగరుడవిషగ్ హరహరహుంఫట్స్వాహా । ఓం క్షిపస్వా

హా।ఓం ఈగ్ సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ విషాణాంచ విషరూపిణీ విషదూషిణీ విషశోషిణీ విషనాశినీ విషహారిణీ హతంవిషం నష్టం విషమంతః ప్రలీనం విషం ప్రణష్టం విషగ్ హతం తే బ్రహ్మణా విషగ్ హతమిన్ద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా।ఓం నమో భగవతే మహాగరుడాయ విష్ణువాహనాయ త్రైలోక్య పరిపూజితాయ వజ్రనఖవజ్రతుండాయ వజ్రపక్షాలంకృతశరీరాయ ఏహ్యేహి మహాగరుడ విషం ఛింధి ఛింధి ఆవేశయావేశయ హుంఫట్ స్వాహా। సుపర్ణోఽసి గరుత్మాన్ త్రివృత్తే శిరో గాయత్రం చక్షుస్తోమ ఆత్మా సామ తే తను ర్వామదేవ్యం బృహద్రథంతరే పక్షౌ యజ్ఞాయజ్ఞియం పుచ్ఛం ఛందాగ్ స్యంగాని ధిష్ణియాః శఫా యజూగ్ షి నామ । సుపర్ణోఽసి గరుత్మాం దివం గచ్ఛ సువః పత । ఓం ఈం బ్రహ్మవిద్యామమావాస్యాం పౌర్ణమాస్యాం పురోవాచ సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ విషనాశినీ విషదూషిణీ విషహారిణీ హతంవిషం నష్టం విషం ప్రణష్టం విషగ్ హతమింద్రస్య వజ్రేణ విషగ్ హతం తే బ్రహ్మణా విష మింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా । తత్స్త్ర్యం । యద్యనంతకదూతోసి యది వానంతకస్స్వయం । సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ విషనాశినీ విషదూషిణీ హతంవిషం నష్టం విషగ్ హతమింద్రస్య వజ్రేణ విషగ్ హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా । యది వాసుకిదూతోసి యదివా వాసుకిస్స్వయం।సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ విషనాశినీ విషదూషిణీ హత విషం నష్టం విషగ్ హతమింద్రస్య వజ్రేణ విషగ్ హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా । యది తక్షకదూతోసి యది వా తక్షకస్స్వయం।సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ విషనాశినీ విషదూషిణీ హతంవిషం నష్ట విషగ్ హతమింద్రస్య వజ్రేణ విషగ్ హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా । యది కర్కోటకదూతోసి యదివా కర్కోటకస్స్వయం।సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ విషనాశినీ విషదూషిణీ హతంవిషం నష్టం విషగ్ హత మింద్రస్య వజ్రేణ విషగ్ హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా । యది పద్మకదూతోసి యదివా పద్మకస్స్వయం । సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కా-

రీ విషనాశినీ విషదూషిణీ హతం విషం నష్టం విషగ్ం హతమింద్రస్య వజ్రేణ
విషగ్ం హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా। యది మహాపద్మ
క నామాసి యది వా మహాపద్మకస్త్వయం। సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కా
రీ విషనాశినీ విషదూషిణీ హతం విషం నష్టం విషగ్ం హతమింద్రస్య వజ్రేణ
విషగ్ం హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా। యది శంఖక నా
మాసి యది వా శంఖకస్త్వయం। సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ విష
నాశినీ విషదూషిణీ విషహారిణీ హతం విషం నష్టం విషగ్ం హత మింద్రస్య
వజ్రేణ విషగ్ం హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా। యది గుళి
క నామాసి యది వా గుళికస్త్వయం। సచరతి సచరతి తత్కారీ మత్కారీ వి
ష నాశినీ విషదూషిణీ విషహారిణీ హతం విషం నష్టం విషగ్ం హతమింద్ర
స్య వజ్రేణ విషగ్ం హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య వజ్రేణ స్వాహా। యది
పౌండ్రకాళిక నామాసి యది పౌండ్రకాళికస్త్వయం। సచరతి సచరతి త
త్కారీ మత్కారీ విషనాశినీ విషదూషిణీ విషహారిణీ హతం విషం నష్టం
విషగ్ం హతమింద్రస్య వజ్రేణ విషగ్ం హతం తే బ్రహ్మణా విష మింద్రస్య
వజ్రేణ స్వాహా। యది నాగక నామాసి యది వా నాగకస్త్వయం। సచరతి స చ
రతి - ఇత్యాది - వజ్రేణ స్వాహా। యది లూతానాం ప్రలూతానాం యది వృ
శ్చికానాం యది ఘోటకానాం యది స్థావరజంగమానాగ్ం సచరతి సచర
తి తత్కారీ మత్కారీ విషనాశినీ విషదూషిణీ విషహారిణీ హతం విషం న
ష్టం విషగ్ం హతమింద్రస్య వజ్రేణ విషగ్ం హతం తే బ్రహ్మణా విషమింద్రస్య
వజ్రేణ స్వాహా। అనంత వాసుకి తక్షక కార్కోటక పద్మక మహాపద్మక శం
ఖ గుళిక పౌండ్రకాళిక నాగక ఇత్యేషాం దివ్యానాం మహానాగానాం మ
హానాగాదిరూపాణాం విషతుండానాం విషదంష్ట్రాణాం విషాంగానాం వి
షపుచ్ఛానాం విశ్వచారాణాం వృశ్చికానాం లూతానాం ప్రలూతానాం
మూషికాణాం గృహగౌళికానాం గృహగోధికానాం ఘ్రణాసానాం గృ
హగిరి గహ్వర కాలానల వల్మీకోద్భూతానాం తార్క్ష్యాణాం పార్క్ష్యాణాం
కాష్ఠదారువృక్షకోటరస్థానాం మూలత్వక్సారదారునిర్యాసపత్ర పుష్పఫలో

ద్భూతానాంమర్కటకపిశ్వానమార్జారజంబుకవ్యాఘ్రవరాహాణాంజరా
యుజాణ్డజోద్భిజస్వేదజానాగ్ శస్త్రబాణక్షతస్ఫోటవ్రణ మహావ్రణ కృ
తానాం కృత్రిమాణామన్యేషాం భూతవేతాళకూష్మాండపిశాచప్రేతరా
క్షస యక్షభయప్రదానాం విషతుండదంష్ట్రిణాం విషాంగానాంవిషపు
చ్ఛానాం విషాణాం విషరూపిణీ విషదూషిణీ విషశోషిణీ విషనాశినీవిష
హారిణీ హతంవిషంనష్టం విషమంతః ప్రలీనంవిషం ప్రణష్టంవిషగ్ హత
న్తేబ్రహ్మణావిషమింద్రస్య వజ్రేణస్వాహా । యఇమాం బ్రహ్మ విద్యామ
మావాస్యాంపఠేచ్ఛృణుయాద్వా యావజ్జీవంనహిగ్ంసంతిసర్పాః । అ
ష్టౌబ్రాహ్మణాన్ గ్రాహయిత్వా తృణేన మోచయేచ్ఛతం బ్రాహ్మణాన్
గ్రాహయిత్వా చక్షుషా మోచయేత్సహస్రం బ్రాహ్మణాన్ గ్రాహయి
త్వా మనసా మోచయేత్సర్పాన్జలేనముంచతితృణేన ముంచతికాష్ఠా
న్ముంచతీత్యాహ భగవాన్బ్రహ్మేత్యుపనిషత్ ॥

ఓంభద్రంకర్ణేభిరితిశాంతిః.

ఇతిగారుడోపనిషత్సమాప్తా-౧౦౨.

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథయాజుషీ - కలిసంతారణోపనిషత్-౧౦౩.

సహనావవత్వితిశాంతిః.

ద్వాపరాంతేనారదో బ్రహ్మాణంజగామ కథంభగవన్ గాంపర్య
టన్ కలిగ్ సంతరేయమితి సహోవాచబ్రహ్మాసాధుపృష్టోస్మిసర్వశ్రు
తిరహస్యంగోప్యం తచ్ఛృణుయేనకలిసంసారంతరిష్యసి భగవత ఆదిపు
రుషస్యనారాయణస్య నామోచ్చారణమాత్రేణ నిర్ధూతకలిర్భవతి
నారదఃపునఃపప్రచ్ఛతన్నామకిమితి సహోవాచ హిరణ్యగర్భః ।

హరేరామహరేరామ రామరామహరేహరే। హరేకృష్ణహరేకృష్ణకృ
ష్ణకృష్ణహరేహరే। ఇతిషోడశకంనామ్నాంకలికల్మషనాశనం। నాతః
పరతరోపాయస్సర్వవేదేషుదృశ్యతఇతి। షోడశకలావృతస్యజీవస్యావరణ
వినాశనం। తతఃప్రకాశతేపరం బ్రహ్మమేఘాపాయే రవిరశ్మిమండలీవేతి।
పునర్నారదఃపప్రచ్ఛ భగవన్కోఽస్యవిధిరితి తగ్ంహోవాచ నాస్యవిధి
రితి సర్వదా శుచిరశుచిర్వాపఠన్ బ్రాహ్మణ స్సలోకతాగ్ సమీపతా
గ్ంసరూపతాగ్ సాయుజ్యతామేతి యదాస్యషోడశీకస్య సార్ధత్రికో
టీర్జపతితదా బ్రహ్మహత్యాంతరతి స్వర్ణస్తేయాత్పూతోభవతి వృష
లీగమనాత్పూతో భవతి పితృదేవమనుష్యాణామపకారాత్పూతోభవతి
సర్వధర్మపరిత్యాగ పాపాత్సద్యశ్శుచితామాప్నుయాత్। సద్యోము
చ్యతే సద్యోముచ్యత ఇత్యుపనిషత్॥

ఓం సహనావవత్విఽతి శాంతిః.

ఇతికలిసంతారణోపనిషత్సమాప్తా-౧

—:O:—

ఓంతత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథసామవేదీయ జాబాల్యుపనిషత్.౧౦౪-

ఆప్యాయంత్వితిశాంతిః॥

ఓం॥ అథహైనం భగవంతంజాబాలిం పైప్పలాదిఃపప్రచ్ఛ। భ
గవన్మేబ్రూహి పరమతత్త్వరహస్యం। కింతత్త్వంకోజీవః కఃపశుః కఈ
శానః కోమోక్షోపాయఇతిసతంహోవాచ। సాధుపృష్టం సర్వంనివే
దయామి। యథాజ్ఞాతమితి। పునస్సతమువాచకుతస్త్వయాజ్ఞాతమితి
పునస్సతమువాచ షడాననాదితి పునస్సతమువాచ తేనాథ కుతోజ్ఞాతమి
తి పునస్సతమువాచ। తేనేశానాదితి। పునస్సతమువాచ। అథకస్మాత్తే

సజ్ఞాతమితి। పునస్సతమువాచ। తముపాసనాదితి। పునస్సతమువాచ। భగవన్కృపయామేరహస్యం సర్వంనివేదయేతి సతేన పృష్టస్సర్వంనివేదయామాసతత్త్వం। పశుపతిరహంకారావిష్టస్సంసారి జీవస్సఏవపశుః। సర్వజ్ఞఃపంచకృత్యసంపన్నస్సర్వేశ్వరఈశః పశుపతిః। కేపశవఇతిపునస్సతమువాచ। జీవాఃపశవఉక్తాః। తత్పతిత్వాత్పశుపతిస్సపునస్తంహోవాచ। కథంజీవాఃపశవఇతికథం తత్పతిరితిసతమువాచ యథాతృణాశినోవివేకహీనాః పరప్రేష్యాః కృష్యాదికర్మసునియుక్తాస్సకల దుఃఖసహాస్స్వస్వామిబధ్యమానాగవాదయఃపశవః। యథాతత్స్వామినఇవసర్వజ్ఞఈశః పశుపతిః। తజ్జ్ఞానం కేనోపాయేనజాయతేపునస్సతమువాచ। విభూతిధారణాదేవ। తత్ప్రకారఃకథమితి కుత్రకుత్రధార్యం।పునస్సతమువాచ। సద్యోజాతాది పంచబ్రహ్మమంత్రైర్భస్మసంగృహ్యాగ్నిరితి భస్మేత్యనేనాభిమంత్ర్య మానస్తోకఇతి సముద్ధృత్య జలేన సంసృజ్యత్ర్యాయుషమితి శిరోలలాటవక్షస్స్కంధేష్వితి తిసృభిస్త్ర్యాయుషైస్త్ర్యంబకైస్తిస్రోరేఖాః ప్రకుర్వీతవ్రతమేతచ్ఛాంభవంసర్వేషువేదేషు వేదవాదిభిరుక్తంభవతితత్సమాచరేన్ముముక్షుర్నపునర్భవాయ। అథసనత్కుమారః ప్రమాణం పృచ్ఛతి త్రిపుండ్రధారణస్య త్రిధారేఖా ఆలలాటాదా చక్షుషోరాభ్రువోర్మధ్యతశ్చ। యాస్యప్రథమారేఖాసా గార్హపత్యశ్చాకారోరజోభూర్లోకస్స్వాత్మాక్రియాశక్తిఋగ్వేదఃప్రాతస్సవనం ప్రజాపతిర్దేవోదేవతేతి యాస్యద్వితీయారేఖాసా దక్షిణాగ్నిరుకారస్సత్వమంతరిక్షమంతరాత్మాచేచ్ఛాశక్తిర్యజుర్వేదో మాధ్యందినం సవనం విష్ణుర్దేవోదేవతేతియాస్య తృతీయారేఖాసాహవనీయోమకారస్తమోద్యౌర్లోకః పరమాత్మాజ్ఞానశక్తిస్సామవేదస్తృతీయ సవనం మహాదేవోదేవతేతి త్రిపుండ్రంభస్మనాకరోతి యోవిద్వాన్బ్రహ్మచారీ గృహీవానప్రస్థోయతిర్వాసమహాపాతకోపపాతకేభ్యః పూతో భవతి ససర్వాన్వేదానధీతోభవతి ససర్వాందేవాన్ధ్యాతోభవతిససర్వేషుతీ

ర్తేఽముష్మాల్లోభవతి। సకలరుద్రమంత్రజాపీభవతి ససపునరావర్తతే న సపునరావర్తత ఇతి॥ ఓం సత్యమిత్యుపనిషత్ ॥

ఓం ఆప్యాయంత్వితి శాంతిః.

ఇతి జాబాల్యుపనిషత్సమాప్తా-౧౦౪.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః,

అథ ఋగ్వేదీయా - సౌభాగ్యలక్ష్మ్యుపనిషత్-౧౦౫.

॥ఓం వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః॥

అథ భగవంతం దేవా ఊచుః హే భగవన్నః కథయ సౌభాగ్యలక్ష్మీవిద్యాం తథేత్యవోచత్ భగవానాదినారాయణః । సర్వే దేవా యూయం సావధానమనసో భూత్వా శృణుత । తురీయరూపాం తురీయాతీతాం సర్వోత్కటాం సర్వమంత్రాసనగతాం పీఠోపపీఠదేవతాపరివృతాం చతుర్భుజాం శ్రియం హిరణ్యవర్ణామితి పంచదశర్గ్భిర్ధ్యాయత॥ అథ పంచదశర్గాత్మకస్య శ్రీసూక్తస్యానందకర్దమచిక్లీతేందిరా సుతా ఋషయః । శ్రీరిత్యాద్యృషిః । చతుర్దశానామృచామానందాద్యృషయః । హిరణ్యవర్ణాద్యా ఋక్త్రయస్యానుష్టుప్ఛందః । కాంసోస్మితామిత్యస్య బృహతీ ఛందః । తదన్యయోర్ద్వయోస్త్రిష్టుప్ఛందః । అనుష్టుప్పునరష్టకస్య । శేషస్య ప్రస్తారపంక్తిః । శ్రీరగ్నిర్దేవతా । హిరణ్యవర్ణామితి బీజం । కాంసోస్మితేతి శక్తిః । హిరణ్మయీ చంద్రా రజతస్రజా హిరణ్యా స్రజా హిరణ్యా హిరణ్యవర్ణేతి ప్రణవాదినమోంతైశ్చతుర్థ్యంతైరంగన్యాసః। అథ వక్త్రత్రయైరంగన్యాసః॥ మస్తకలోచనశ్రుతిఘ్రాణవదనకంఠబాహుద్వయ హృదయనాభిగుహ్యపాయూరుజానుజంఘేషు శ్రీసూక్తైరేవ క్రమశో న్యసేత్ ॥ అరుణకమల సంస్థా తద్రజః పుంజ వర్ణా కరకమలధృతేష్టాభీతియుగ్మాంబుజా చ। మణిమకుటవిచిత్రాలంకృతా కల్ప

జాలైస్సకలభువనమాతా సంతతం శ్రీశ్శ్రియై నః॥ తత్పీఠకర్ణికాయాం
ససాధ్యం శ్రీబీజం। వస్వాదిత్యకలాపద్మేషు శ్రీసూక్తగతార్ధార్ధర్చా
తద్బహిర్వృత్తశ్చ దరిశ మాతృకయా చ శ్రియం। యంత్రాంగదశకం చ విలిఖ్య
శ్రియమావాహయేత్। అంగైః ప్రథమావృతిః। పద్మాదిభిర్ద్వితీయా।
లోకేశైస్తృతీయా। తదాయుధైస్తురీయావృత్తిర్భవతి। శ్రీసూక్తైరావాహ
నాది షోడశ సహస్రజపః। సౌభాగ్యరమైకాక్షర్యా భృగునృచద్గాయత్రీ
శ్రియో ఋష్యాదయః, శమితి బీజశక్తిః। శ్రామిత్యాదిషడంగం॥ భూయా
ద్భూయో ద్విపద్మాభయవరదకరా తప్తకార్తస్వరాభా శుభ్రాభ్రాభేభ
యుగ్మద్వయకరధృతకుంభాద్భిరాసిచ్యమానా। రత్నౌఘాబద్ధమౌళిర్వి
మలతరదుకూలార్తవాలేపనాఢ్యా పద్మాక్షీ పద్మనాభోరసికృతవసతిః
పద్మగా శ్రీశ్శ్రియై నః। తత్పీఠం। అష్టపత్రం వృత్తత్రయం ద్వాదశరాశిఖం
డం చతురశ్రం రమాపీఠం భవతి। కర్ణికాయాం ససాధ్యం శ్రీబీజం। విభూ
తిరున్నతిః కాంతిస్సృష్టిః కీర్తిస్సన్నతిః వ్యుష్టిరుత్కృష్టిరృద్ధిరితి ప్రణ
వాదినమోఽన్తైర్నవభిర్నవశక్తీర్యజేత్। అంగైః ప్రథమా
వృత్తిః వాసుదేవాదిర్ద్వితీయా బాలాక్యాదిస్తృతీయా ఇంద్రాదిభిశ్చతుర్థీ
భవతి। ద్వాదశలక్షజపః। శ్రీలక్ష్మీర్వరదా విష్ణుపత్నీ వసుప్రదా హిరణ్య
రూపా స్వర్ణమాలినీ రజతస్రజా స్వర్ణప్రభా స్వర్ణప్రాకారా పద్మవాసి
నీ పద్మహస్తా పద్మప్రియా ముక్తాలంకారా చంద్రా సూర్యా బిల్వప్రియా ఈ
శ్వరీ భుక్తిర్ముక్తిర్విభూతిరృద్ధిస్సమృద్ధిః కృష్టిః పుష్టిర్ధనదా ధనేశ్వరీ శ్ర
ద్ధా భోగినీ భోగదా సావిత్రీ ధాత్రీత్యాదిప్రణవాదినమోఽన్తాశ్చతుర్థ్యం
తా మంత్రాః। ఏకాక్షరవదంగాదిపీఠం। లక్షజపః। దశాంశం తర్పణం
శతాంశం హవనం। సహస్రాంశం ద్విజతృప్తిః। నిష్కామానామేవ శ్రీవి
ద్యాసిద్ధిః। న కదాపి సకామానామితి॥

అథ హైనాం దేవా ఊచుస్తురీయయా మాయయా నిర్దిష్టం త
త్త్వం బ్రూహీతి తథేతి సా హోవాచ। యోగేన యోగో జ్ఞాతవ్యో యో
గో యోగాత్ప్రవర్ధతే। యోఽప్రమత్తస్తు యోగేన స యోగీ రమతే చిరం।

సమాపయ్య నిద్రాం సుజీర్ణేఽల్పభోజీ శ్రమత్యాజ్యబాధే వివిక్తే ప్రదేశే । సదాసీత నిస్తృష్ణ ఏష ప్రయత్నోఽథవా ప్రాణరోధో నిజాభ్యాస మార్గాత్ ॥ వక్త్రేణాపూర్య వాయుం హుతవహనిలయే ఽపానమాకృష్య ధృత్వా స్వాంగుష్ఠాద్యంగులీభిర్వరకరతలయోః షడ్భిరేవం నిరుంధ్య। శ్రోత్రే నేత్రే చ నాసాపుట యుగళమథోఽనేన మార్గేణ సమ్యక్పశ్యంతి ప్రత్యయాంశం ప్రణవబహువిధధ్యానసంలీనచిత్తాః । శ్రవణముఖ నయన నాసానిరోధనేనైవ కర్తవ్యం । శుద్ధసుషుమ్నాసరణౌ స్ఫుటమమలం శ్రూయతే నాదః। విచిత్రఘోషసంయుక్తానాహతే శ్రూయతే ధ్వనిః । దివ్యదేహశ్చ తేజస్వీ దివ్యగంధోఽప్యరోగవాన్ । సంపూర్ణహృదయః శూన్యే త్వారంభే యోగవాన్భవేత్ । ద్వితీయాం విఘటీకృత్య వాయుర్భవతి మధ్యగః। దృఢాసనో భవేద్యోగీ పద్మాద్యాసనసంస్థితః । విష్ణుగ్రంథేస్తతో భేదాత్పరమానందసంభవః । అతిశూన్యే విమర్దశ్చ భేరీశబ్దస్తతో భవేత్ । తృతీయాం యత్నతో భిత్త్వా నినాదో మర్దలధ్వనిః । మహాశూన్యం తతో యాతి సర్వసిద్ధిసమాశ్రయం। చిత్తానందం తతో భిత్త్వా సర్వపీఠగతానిలః। నిష్పత్తౌ వైష్ణవశ్శబ్దః క్వణతీతి క్వణో భవేత్ । ఏకీభూతం తదా చిత్తం సనకాదిమునీడితం । అంతేఽనంతం సమారోప్య ఖండేఽఖండం సమర్పయేత్। భూమానం ప్రకృతిం ధ్యాత్వా కృతకృత్యోఽమృతో భవేత్।యోగేన యోగం సంరోధ్య భావం భావేన చాంజసా । నిర్వికల్పం పరం తత్వం సదా భూత్వా పరం భవేత్ । అహంభావం పరిత్యజ్య జగద్భావమనీదృశం। నిర్వికల్పస్థితో విద్వాన్ భూయో నాప్యనుశోచతి । సలిలే సైంధవం యద్వత్సామ్యం భవతి యోగతః । తథాత్మమనసోరైక్యం సమాధిరభిధీయతే । యదా సంక్షీయతే ప్రాణో మానసం చ ప్రలీయతే। తదా సమరసత్వం యత్ సమాధిరభిధీయతే । యత్సమత్వం తయోరత్ర జీవాత్మపరమాత్మనోః। సమస్తనష్టసంకల్పస్సమాధిరభిధీయతే। ప్రభాశూన్యం మనశ్శూన్యం బుద్ధిశూన్యం నిరామయం । సర్వశూన్యం నిరాభాసం సమాధిరభిధీయతే। స్వయముచ్చలితే దేహే దేహీ నిత్యం సమాధినా । నిశ్చలం తం విజానీయా

త్సమాధిరభిధీయతే। యత్రయత్రమనోయాతితత్రతత్రపరంపదం।తత్రత
త్రపరంబ్రహ్మసర్వత్ర సమవస్థితమితి॥ ॥అథహైనం దేవాఊచుర్నవ
చక్రవివేక మనుబ్రూహీతి తథేతి సహోవాచ । ఆధారే బ్రహ్మచ
క్రం త్రిరావృత్తంభగమండలాకారంతత్రమూలకందేశక్తిః । పావకాకా
రంధ్యాయేత్తత్రైవ కామరూపపీఠం సర్వకామఫలప్రదంభవతి। ఇత్యా
ధారచక్రం । ద్వితీయం స్వాధిష్ఠానచక్రం షడ్దళంతన్మధ్యేపశ్చిమాభిము
ఖంలింగంప్రవాళాంకురసదృశంధ్యాయేత్తత్రైవోడ్యాణపీఠంజగదాకర్ష
ణసిద్ధిదంభవతి । తృతీయంనాభిచక్రం పంచావర్తం సర్పకుటిలాకారం
తన్మధ్యేకుండలినీం బాలార్కకోటిప్రభాం తనుమధ్యాం ధ్యాయేత్।
సామర్థ్యశక్తిస్సర్వసిద్ధిప్రదాభవతి। మణిపూరకచక్రం హృదయచక్ర
మష్టదళమధోముఖం । తన్మధ్యేజ్యోతిర్మయలింగాకారం ధ్యాయేత్ ।
సైవహంసకళాసర్వప్రియాసర్వలోకవశ్యకరీభవతి । కంఠచక్రం చతు
రంగులంతత్రవామేఇడాచంద్రనాడీ దక్షిణే పింగళా సూర్యనాడీ। తన్మ
ధ్యేసుషుమ్నాం శ్వేతవర్ణాం ధ్యాయేత్ । యఏవంవేదానాహతసి
ద్ధిదాభవతి । తాలుచక్రంతత్రామృతధారాప్రవాహః ఘంటికా లింగం
మూలచక్రరంధ్రేరాజదంతావలంబినీ వివరందశమద్వారంతత్రశూన్యం
ధ్యాయేచ్చిత్తలయంభవతి । సప్తమంభ్రూచక్రమంగుష్ఠమాత్రంతత్రజ్ఞా
ననేత్రం దీపశిఖాకారంధ్యాయేత్ । తదేవకపాలకందంవాక్సిద్ధిదంభవతి।
ఆజ్ఞాచక్రమష్టమం । బ్రహ్మరంధ్రంనిర్వాణచక్రం।తత్ర సూచికాగృహే
తరం ధూమ్రశిఖాకారంధ్యాయేత్ । తత్రజాలంధరపీఠం మోక్షప్రదంభ
వతి । ఇతిపరబ్రహ్మచక్రం।నవమమాకాశ చక్రం తత్రషోడశ దళపద్మమూ
ర్ధ్వముఖం తన్మధ్యకర్ణికా త్రికూటాకారాతన్మధ్యేఊర్ధ్వశక్తింతాం
పశ్యన్ధ్యాయేత్తత్రైవపూర్ణగిరిపీఠం సర్వేచ్ఛాసిద్ధి సాధనంభవతి ॥
సౌభాగ్యలక్ష్మ్యుపనిషదంనిత్యమధీతేసోగ్నిపూతోభవతి । సవాయుపూ
తోభవతి। సకలధనధాన్యసత్పుత్రకళత్ర హయభూగజపశుమహిషీదా

సీదాపయోగజ్ఞానవాగ్భవతి । నసపునరావర్తతే నసపునరావర్తత ఇత్యుపనిషత్ ॥ ఓం వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః ॥ శ్రీరస్తు ॥

ఇతి సౌభాగ్యలక్ష్మ్యుపనిషత్సమాప్తా-౧౦౫.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

అథ ఋగ్వేదీయా, సరస్వతీరహస్యోపనిషత్ - ౧౦౬.

ఓం వాఙ్మే మనసీతి శాంతిః ॥

ఓం ఋషయో హవై భగవంతమాశ్వలాయనం సంపూజ్య పప్రచ్ఛుః కేనోపాయేన తత్ జ్ఞానం తత్పదార్థావభాసకం యదుపాసనయా తత్వం జానాసి భగవన్వద । సరస్వతీ దశశ్లోక్యా సఋచా బీజమిశ్రయా । స్తుత్వా జప్త్వా పరాం సిద్ధిమలభం మునిపుంగవాః । ఋషయ ఊచుః ॥ కథం సారస్వతప్రాప్తిః కేనధ్యానేన సువ్రత । మహాసరస్వతీ యేన తుష్టా భగవతీ వద । స హోవాచాశ్వలాయనః । అస్య శ్రీసరస్వతీ దశశ్లోకీ మహామంత్రస్యాహమాశ్వలాయన ఋషిః । అనుష్టుప్ఛందః ॥ శ్రీవాగీశ్వరీ దేవతా । యద్వాగితి బీజం । దేవీం వాచమితి శక్తిః । ప్రణో దేవీతి కీలకం । వినియోగస్తత్ప్రీత్యర్థే । శ్రద్ధా మేధా ప్రజ్ఞా ధారణా వాగ్దేవతా మహాసరస్వతీత్యేతైరంగన్యాసః ॥ నీహారహారఘనసారసుధాకరాభాం, కల్యాణదాం కనకచంపకదామభూషాం । ఉత్తుంగపీనకుచకుంభమనోహరాంగీం, వాణీం నమామి మనసా వచసాం విభూత్యై ॥ ఓం ప్రణో దేవీత్యస్య మంత్రస్య, భరద్వాజ ఋషిః, గాయత్రీ ఛన్దః, శ్రీసరస్వతీ దేవతా, ప్రణవేన బీజశక్తికీలకం, ఇష్టార్థే వినియోగః, మన్త్రేణ న్యాసః ॥ యా వేదాన్తార్థతత్త్వైకస్వరూపా పరమార్థతః । నామరూపాత్మనా వ్యక్తా సా మాం పాతు సరస్వతీ ॥ ఓం ప్రణో దేవీ సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ । ధీనామవిత్ర్య

వతు॥ ౧॥ ఆనోదివ ఇతి మంత్రస్య అత్రిఋషిః. త్రిష్టుప్ఛన్దః. సరస్వతీ దేవతా, హ్రీమితి బీజశక్తికీలకం ఇష్టార్థే వినియోగః। మంత్రేణ న్యాసః। యా సాంగోపాఙ్గవేదేషు చతుర్ష్వేకైవ గీయతే। అద్వైతా బ్రహ్మణశ్శక్తిస్సా మాంపాతు సరస్వతీ॥ హ్రీం, ఆనో దివో బృహతః పర్వతాదా సరస్వతీ। యజతా గన్తు యజ్ఞమ్। హవం దేవీ జుజుషాణా ఘృతాచీ శగ్మాం నో వాచముశతీ శృణోతు॥ ౨॥ పావకా న ఇతి మన్త్రస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, గాయత్రీ ఛన్దః, సరస్వతీ దేవతా శ్రీమితి బీజశక్తి కీలకం ఇష్టార్థే వినియోగః। మన్త్రేణ న్యాసః। యా వర్ణపదవాక్యార్థ స్వరూపేణైవ వర్తతే। అనాదినిధనానన్తా సా మాం పాతు సరస్వతీ॥ శ్రీం। పావకా నస్సరస్వతీ వాజేభిర్వాజినీవతీ। యజ్ఞం వష్టు ధియావసుః॥ ౩॥ చోదయిత్రీతి మన్త్రస్య మధుచ్ఛన్దా ఋషిః, గాయత్రీ ఛన్దః, సరస్వతీ దేవతా, బ్లూమితి బీజశక్తికీలకం మన్త్రేణ న్యాసః॥ అధ్యాత్మమధిదైవఞ్చ దేవానాం సమ్యగీశ్వరీ। ప్రత్యగాస్తే వదన్తీ యా సా మాం పాతు సరస్వతీ॥ బ్లూం। చోదయిత్రీ సూనృతానాం చేతన్తీ సుమతీనాం। యజ్ఞం దధే సరస్వతీ॥ ౪॥ మహో అర్ణ ఇతి మన్త్రస్య, మధుచ్ఛందా ఋషిః, గాయత్రీ ఛన్దః, సరస్వతీ దేవతా సౌరితి బీజశక్తికీలకం ఇష్టార్థే వినియోగః మన్త్రేణ న్యాసః॥ అన్తర్యామ్యాత్మనా విశ్వం త్రైలోక్యం యా నియచ్ఛతి। రుద్రాదిత్యాదిరూపస్థా సా మాం పాతు సరస్వతీ॥ సౌః - మహో అర్ణస్సరస్వతీ ప్రచేతయతి కేతునా। ధియో విశ్వా విరాజతి॥ ౫॥ చత్వారి వాగితి మన్త్రస్య ఉచథ్యపుత్ర ఋషిః। త్రిష్టుప్ఛన్దస్సరస్వతీ దేవతా, ఐమితి బీజశక్తికీలకం మన్త్రేణ న్యాసః। యా ప్రత్యగ్దృష్టిభిర్జీవైర్వ్యజ్యమానానుభూయతే। వ్యాపినీ జ్ఞప్తిరూపైకా సా మాం పాతు సరస్వతీ॥ ఐం - చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని తాని విదుర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః। గుహా త్రీణి నిహితా నేఙ్గయన్తి తురీయం వాచో మనుష్యా వదన్తి॥ ౬॥ యద్వాగ్వదన్తీతి మన్త్రస్య, భార్గవ ఋషిః, త్రిష్టుప్ఛన్దః, సరస్వతీ దేవతా, క్లీమితి బీజశక్తికీలకం మన్త్రేణ న్యాసః॥ నామజాత్యాదిభిర్భేదైరష్టధా యా వికల్పితా॥ నిర్వికల్పాత్మనా వ్యక్తా సా

మాంపాతుసరస్వతీ॥ క్లీం - యద్వాగ్వదన్త్యవిచేతనాని రాష్ట్రీదేవా
నాం నిషసాదమన్ద్రా। చతస్ర ఊర్జం దుదుహేపయాంసి క్వస్విద
స్యాఃపరమంజగామ॥ ౭॥ దేవీంవాచమితిమన్త్రస్య, భార్గవఋషిః, త్రి
ష్టుప్ఛన్దః, సరస్వతీదేవతా, సౌరితిబీజశక్తికీలకం మన్త్రేణన్యాసః॥ వ్య
క్తావ్యక్తగిరస్సర్వే వేదాద్యావ్యాహరన్తియాం। సర్వకామదుఘాధే
నుస్సామాంపాతుసరస్వతీ॥ సౌః - దేవీంవాచమజనయన్త దేవాస్తాంవి
శ్వరూపాఃపశవోవదన్తి। సానోమన్ద్రేషమూర్జందుహానా ధేనుర్వాగ
స్మానుపసుష్టుతైతు॥ ౮॥ ఉతత్వఇతిమన్త్రస్య, బృహస్పతిఋషిః, త్రిష్టు
ప్ఛన్దః, సరస్వతీదేవతా, సమితిబీజశక్తికీలకం మన్త్రేణన్యాసః॥ యాం
విదిత్వాఖిలంబన్ధం నిర్మథ్యాఖిలవర్త్మనా। యోగీయాతిపరంస్థా
నంసామాంపాతుసరస్వతీ॥ సం- ఉతత్వఃపశ్యన్నదదర్శవాచముతత్వశ్శృ
ణ్వన్నశృణోత్యేనాం। ఉతోత్వస్మైతన్వంవిసస్రే జాయేవపత్య
ఉశతీసువాసాః॥ ౯॥ అమ్బితమఇతిమన్త్రస్య, గృత్సమదఋషిః, అను
ష్టుప్ఛన్దః, సరస్వతీదేవతా, ఐమితిబీజశక్తికీలకం మన్త్రేణన్యాసః॥ నా
మరూపాత్మకంసర్వం యస్యామావేశ్యతాంపునః। ధ్యాయన్తిబ్రహ్మ
రూపైకాసామాంపాతుసరస్వతీ॥ ఐం -అమ్బితమేనదీతమే దేవితమేసరస్వతి।
అప్రశస్తాఇవస్మసిప్రశస్తి మమ్బనస్కృధి॥ ౧౦॥ చతుర్ముఖముఖామ్భోజవ
నహంసవధూర్మమ।మానసేరమతాంనిత్యంసర్వశుక్లాసరస్వతీ।నమస్తేశా
రదేదేవి కాశ్మీరపురవాసిని। త్వామహంప్రార్థయేనిత్యం విద్యాదానంచ
దేహిమే। అక్షసూత్రాఙ్కుశధరా పాశపుస్తకధారిణీ।ముక్తాహారసమా
యుక్తావాచితిష్ఠతుమేసదా। కమ్బుకణ్ఠీసుతామ్రోష్ఠీ సర్వాభరణభూషి
తా। మహాసరస్వతీదేవీజిహ్వాగ్రేసన్నివేశ్యతాం। యాశ్రద్ధాధారణా
మేధావాగ్దేవీవిధివల్లభా। భక్తజిహ్వాగ్రసదనాశమాదిగుణదాయినీ। న
మామియామినీనాథరేఖాలంకృతకుంతలాం। భవానీంభవసంతాపనిర్వా
పణసుధానదీం। యఃకవిత్వంనిరాతంకం భుక్తిముక్తీచవాఞ్ఛతి। సోఽభ్య
ర్చ్యైనాందశశ్లోక్యానిత్యంస్తౌతిసరస్వతీం। తస్యైవంస్తువతో నిత్యంసమ

భక్త్యర్చ్యసరస్వతీం। భక్తిశ్రద్ధాభియుక్తస్య షాణ్మాసాత్ప్రత్యయో భవేత్ । తతఃప్రవర్తతే వాణీ స్వేచ్ఛయాలలితాక్షరా । గద్యపద్యాత్మకైశ్శబ్దైరప్రమేయైర్వివక్షితైః । అశ్రుతో బుధ్యతే గ్రంథః ప్రాయస్సారస్వతః కవిః । సాహోవాచసరస్వతీ । ఆత్మవిద్యామయాలబ్ధా బ్రహ్మణైవసనాతనీ । బ్రహ్మత్వంమే సదానిత్యం సచ్చిదానందరూపతః। ప్రకృతిత్వం తతస్సృష్టం సత్త్వాది గుణసామ్యతః । సత్యమాభాతి చిచ్ఛాయా దర్పణే ప్రతిబింబవత్ । తేనచిత్ప్రతిబింబేన త్రివిధా భాతి సా పునః । ప్రకృత్యవచ్ఛిన్నతయా పురుషత్వం పునశ్చ మే । శుద్ధసత్త్వప్రధానాయాం మాయాయాం బింబితో హ్యజః । సత్త్వప్రధానా ప్రకృతిర్మాయేతి ప్రతిపాద్యతే।సా మాయా స్వవశోపాధి స్సర్వజ్ఞస్యేశ్వరస్య హి । వశ్యమాయత్వమేకత్వం సర్వజ్ఞత్వం చ తస్య తు । సాత్త్వికత్వాత్సమష్టిత్వాత్సాక్షిత్వాజ్జగతామపి । జగత్కర్తుమకర్తుం వా చాన్యథా కర్తుమీశతే । యస్స ఈశ్వర ఇత్యుక్తస్సర్వజ్ఞత్వాదిభిర్గుణైః । శక్తిద్వయం హి మాయాయా విక్షేపావృతిరూపకం । విక్షేపశక్తిర్లింగాది బ్రహ్మాండాన్తం జగత్సృజేత్। అంతర్దృగ్దృశ్యయోర్భేదం బహిశ్చ బ్రహ్మసర్గయోః । ఆవృణోత్యపరాశక్తిస్సా సంసారస్య కారణం। సాక్షిణః పురతో భాతం లింగదేహేన సంయుతం। చితిచ్ఛాయాసమావేశాజ్జీవస్స్యాద్వ్యావహారికః। అస్య జీవత్వమారోపాత్సాక్షిణ్యప్యవభాసతే। ఆవృతౌ తు వినష్టాయాం భేదే భాతే ప్రయాతి తత్ । తథా సర్గబ్రహ్మణోశ్చ భేదమావృత్య తిష్ఠతి । యా శక్తిస్తద్వశాద్బ్రహ్మ వికృతత్వేన భాసతే । అత్రాప్యావృతినాశేన విభాతి బ్రహ్మసర్గయోః । భేదస్తయోర్వికారస్స్యాత్సర్గే న బ్రహ్మణి క్వచిత్। అస్తి భాతి ప్రియం రూపం నామ చేత్యంశ పంచకం । ఆద్యత్రయం బ్రహ్మరూపం జగద్రూపం తతో ద్వయం । ఉపేక్ష్య నామరూపే ద్వే సచ్చిదానన్దతత్పరః । సమాధిం సర్వదా కుర్యాద్ధృదయే వాథ వా బహిః। సవికల్పో నిర్వికల్పస్సమాధిర్ద్వివిధో హృది । దృశ్యశబ్దానుభేదేన సవికల్పః పునర్ద్విధా।కామాద్యాశ్చిత్తగా దృశ్యాస్తత్సాక్షిత్వేన చేతనం । ధ్యాయేద్దృశ్యానువి

ద్ధోఽయం సమాధిస్సవికల్పకః । అసంగ స్సచ్చిదానన్దస్స్వప్రభో ద్వైతవర్జితః । అస్మీతిశబ్దవిద్ధోఽయం సమాధిస్సవికల్పకః । స్వానుభూతిరసావేశాద్దృశ్యశబ్దానపేక్షితః । నిర్వికల్పసమాధిస్స్యాన్నివాతస్థితదీపవత్ । హృదివాబాహ్యదేశేఽపి యస్మిన్కస్మింశ్చవస్తుని । సమాధిరాద్యస్సన్మాత్రాన్నామరూపపృథక్కృతిః । స్తబ్ధీభావోరసాస్వాదాత్తృతీయః పూర్వవన్మతః । ఏతైస్సమాధిభిష్షడ్భిర్నయేత్కాలం నిరంతరం । దేహాభిమానే గళితే విజ్ఞాతే పరమాత్మని । యత్రయత్రమనోయాతి తత్రతత్రపరామృతం । భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యన్తే సర్వసంశయాః । క్షీయన్తేచాస్య కర్మాణి తస్మిన్దృష్టే పరావరే । మయిజీవత్వమీశత్వం కల్పితం వస్తుతో నహి । ఇతియస్తువిజానాతి సముక్తో నాత్రసంశయ ఇత్యుపనిషత్ ॥

ఇతి సహనావవత్వితి శాన్తిః.

ఇతి సరస్వతీరహస్యోపనిషత్సమాప్తా-౧౦౬.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథ ఋగ్వేదీయా - బహ్వృచోపనిషత్-౧౦౭.

॥ఓం వాఙ్మేమనసీతి శాన్తిః.

ఓం॥ ఓం దేవీ హ్యేకాగ్రఆసీత్ । సైవజగదణ్డమసృజత । కామకలేతివిజ్ఞాయతే । శృంగారకలేతివిజ్ఞాయతే । తస్యాఏవబ్రహ్మా అజీజనత్ । విష్ణురజీజనత్ । రుద్రోఽజీజనత్ । సర్వేమరుద్గణా అజీజనత్ । గంధర్వాప్సరసః కిన్నరావాదిత్రవాదినస్సమన్తాదజీజనత్ । భోగ్యమజీజనత్ । సర్వమజీజనత్ । సర్వం శాక్తమజీజనత్ । అండజం స్వేదజముద్భిజ్జం జరాయుజంయత్కించైతత్ప్రాణి స్థావరజంగమం మనుష్యమజీజనత్ । సైషాపరాశక్తిః । సైషాశాంభవీవిద్యా । కాదివిద్యేతివా హాదివి

ద్యైతివాసాదివిద్యేతివా రహస్యమోమోం వాచిప్రతిష్ఠా । సైషపురత్ర యంశరీరత్రయంవ్యాప్య బహిరంతరవభాసయన్తీదేశకాలవస్త్వం తరా సంగాన్మహా త్రిపురసుందరీవై ప్రత్యక్చితిః। సైవాత్మాతతో న్యదసత్యమ నాత్మా । అతఏషాబ్రహ్మసంవిత్తిః । భావాభావకళావినిర్ముక్తాచిద్విద్యా ద్వితీయబ్రహ్మసంవిత్తిః । సచ్చిదానందలహరీమహాత్రిపురసుందరీ బహి రంతరమనుప్రవిశ్యస్వయమేకైవవిభాతి।యదస్తిసన్మాత్రం యద్విభాతిచి న్మాత్రం యత్ప్రియమానందం తదేతత్సర్వాకారా మహాత్రిపురసుంద రీ।త్వంచాహంచసర్వంవిశ్వంసర్వదేవతేతరత్సర్వంమహా త్రిపురసుందరీ। సత్యమేకంలలితాఖ్యంవస్తుతదద్వితీయం।అఖండార్థంపరంబ్రహ్మ । పంచ రూపపరిత్యాగాదస్వరూపప్రహాణతః । అధిష్ఠానంపరంతత్త్వమేకంసచ్ఛి ష్యతేమహాదితి । ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మేతివా అహంబ్రహ్మాస్మీతివాభాష్యతే। తత్త్వమసీత్యేవసంభాష్యతే। అయమాత్మాబ్రహ్మేతివాబ్రహ్మైవాహమ స్మీతి వాయోహమస్మీతి వాసోహమస్మీతి వాయోసౌ సోహమస్మీతివా యాభావ్యతేసైషాషోడశీ శ్రీవిద్యాపంచదశాక్షరీ శ్రీమహాత్రిపురసుందరీ బాలాంబికేతిబగళేతిమాతంగీతి స్వయంవరకల్యాణీతి భువనేశ్వరీతిచా ముండేతిచండేతివా రాహీతిరస్క రిణీరాజమాతంగీతివా శుకశ్యామలేతి వాలఘుశ్యామలేతివా అశ్వారూఢేతివాప్రత్యంగిరా ధూమావతీసావిత్రీ గాయత్రీసరస్వతీబ్రహ్మానందకళేతి।ఋచోఅక్షరేపరమేవ్యోమన్। యస్మి న్దేవాఅధివిశ్వేనిషేదుః । యన్తన్నవేదకిమృచాకరిష్యతి యఇత్తద్విదు స్తఇమేసమాసతఇత్యుపనిషత్ ॥

ఓంవాఙ్మేమనసీతిశాంతిః.

ఓంబహ్వృచోపనిషత్సమాప్తా-౧౦౭.

ఓంతత్సత్

శ్రీగురుభ్యోనమః.

అథశుక్లయజుర్వేదీయా - ముక్తికోపనిషత్ - ౧౦౮.

ఓంపూర్ణమదఇతిశాంతిః.

ఓం॥ అయోధ్యానగరేరమ్యేరత్నమంటపమధ్యమే। సీతాభరతసౌ
మిత్రిశత్రుఘ్నాద్యైస్సమన్వితం। సనకాద్యైర్మునిగణై ర్వసిష్ఠాద్యైశ్శు
కాదిభిః। అన్యైర్భాగవతైశ్చాపి స్తూయమాన మహర్నిశం। ధీవిక్రి
యాసహస్రాణాగ్ం సాక్షిణంనిర్వికారిణం। స్వరూపధ్యాననిరతగ్ం సమా
ధివిరమేహరిం। భక్త్యాశుశ్రూషయారామగ్ం స్తువన్పప్రచ్ఛ మారుతిః।
రామత్వంపరమాత్మాసిసచ్చిదానందవిగ్రహః। ఇదానీంత్వాగ్ం రఘుశ్రే
ష్ఠప్రణమామిముహుర్ముహుః। త్వద్రూపంజ్ఞాతుమిచ్ఛామితత్త్వతోరామ
ముక్తయే। అనాయాసేనయేనాహం ముచ్యేయం భవబంధనాత్। కృప
యావదమేరామయేనముక్తోభవామ్యహం। సాధుపృష్టంమహాబాహో
వదామిశృణుతత్త్వతః। వేదాంతేసుప్రతిష్ఠోహం వేదాంతగ్ం సముపాశ్ర
య। వేదాంతాః కేరఘుశ్రేష్ఠవర్తంతేకుత్రతేవద। హనూమన్ శృణు
వక్ష్యామివేదాంతస్థితిమంజసా। నిశ్వాసభూతామేవిష్ణోర్వేదాజాతా
స్సువిస్తరాః। తిలేషుతైలవద్వేదేవేదాంతస్సుప్రతిష్ఠితః। రామవేదాః
కతివిధాస్తేషాంశాఖాశ్చరాఘవ। తాసూపనిషదఃకాస్స్యుఃకృపయావద
తత్త్వతః। ఋగ్వేదాదివిభాగేనవేదాశ్చత్వారఈరితాః। తేషాంశాఖా
హ్యనేకాస్స్యుస్తాసూపనిషదస్తథా। ఋగ్వేదస్యతు శాఖాస్స్యు రేకవిగ్ం
శతిసంఖ్యయా। నవాధికశతగ్ం శాఖా యజుషోమారుతాత్మజ। సహస్రసం
ఖ్యయాజాతాశ్శాఖాస్సామ్నఃపరంతప। అథర్వణస్యశాఖాస్స్యుః పం
చాశద్భేదతోహరే। ఏకైకస్యాస్తుశాఖాయాఏకైకోపనిషన్మతా। తా
సామేకామృచంయశ్చపఠతేభక్తితోమయి। సమత్సాయుజ్యపదవీంప్రా

ప్నోతిమునిదుర్లభాం। రామకేచిన్మునిశ్రేష్ఠా ముక్తిరేకేతిచక్షిరే। కేచి
త్త్వన్నామభజనాత్కాశ్యాంతారోపదేశతః। అన్యేతుసాంఖ్య యోగే
నభక్తియోగేనచాపరే। అన్యేవేదాంతవాక్యార్థ విచారాత్పర మర్ష
యః। సాలోక్యాదివిభాగేనచతుర్ధాముక్తిరీరితా। సహోవాచశ్రీరా
మః। కైవల్యముక్తిరేకైవపారమార్థికరూపిణీ। దురాచార రతోవాపి
మన్నామభజనాత్కపే। సాలోక్యముక్తిమాప్నోతి నతులోకాంతరాది
కం। కాశ్యాంతుబ్రహ్మనాళేస్మిన్మృతోమత్తారమాప్నుయాత్। పునరా
వృత్తిరహితాంముక్తింప్రాప్నోతిమానవః। యత్రకుత్రాపి వాకాశ్యాం
మరణేసమహేశ్వరః। జంతోర్దక్షిణకర్ణేతుమత్తారగ్సముపాదిశేత్।
నిర్ధూతాశేషపాపౌఘోమత్సారూప్యం భజత్యయం। సైవసాలోక్య
సారూప్యముక్తిరిత్యభిధీయతే। సదాచారరతోభూత్వాద్విజోనిత్యమన
న్యధీః। మయిసర్వాత్మకేభావోమత్సామీప్యంభజత్యయం। సైవసాలో
క్యసారూప్య సామీప్యాముక్తిరిష్యతే। గురూపదిష్టమార్గేణ ధ్యాయ
న్మద్రూపమవ్యయం।మత్సాయుజ్యంద్విజస్సమ్యగ్భజేద్భ్రమరకీటవత్।
సైవసాయుజ్యముక్తిస్స్యాద్బ్రహ్మానందకరీశివా। చతుర్విధాచయాము
క్తిర్మదుపాసనయాభవేత్।ఇయంకైవల్యముక్తిస్తు కేనోపాయేన సి
ధ్యతి। మాండూక్యమేకమేవాలంముముక్షూణాంవిముక్తయే। తథాప్య
సిద్ధంచేజ్జ్ఞానందశోపనిషదంపఠ। జ్ఞానంలబ్ధ్వాచిరాదేవమామకంధామ
యాస్యసి। తథాపిదృఢతానోచేద్విజ్ఞానస్యాంజనాసుత। ద్వాత్రిగ్
శాఖ్యోపనిషదగ్సమభ్యస్యనివర్తయ। విదేహముక్తావిచ్ఛాచేదష్టోత్తర
శతంపఠ। తాసాంక్రమంసశాంతించ శృణువక్ష్యామితత్త్వతః। ఈశకే
నకఠప్రశ్నముండమాండూక్యతిత్తిరిః। ఐతరేయంచఛాందోగ్యంబృహదా
రణ్యకంతథా। బ్రహ్మకైవల్యజాబాలశ్వేతాశ్వోహగ్సఆరుణిః। గర్భో
నారాయణోహగ్సోబిందునాదశిరశ్శిఖా। మైత్రాయణీకౌషీతకీబృహ
జ్జాబాలతాపనీ। కాలాగ్నిరుద్రమైత్రేయీసుబాలక్షురిమంత్రికా। సర్వ
సారంనిరాలంబగ్రహస్యంవజ్రసూచికం। తేజోనాదధ్యానవిద్యాయో

గతత్త్వాత్మబోధకం । పరివ్రాట్త్రిశిఖీసీతాచూడానిర్వాణమండలం। ద
క్షిణాశరభగ్ స్కందంమహానారాయణాద్వయం । రహస్యగ్ం రామత
పనంవాసుదేవంచముద్గలం । శాండిల్యంపైఙ్గలంభిక్షుమహచ్ఛారీరకగ్ంశి
ఖా । తురీయాతీతసన్న్యాస పరివ్రాజాక్షమాలికా । అవ్యక్తైకాక్షరం
పూర్ణాసూర్యాక్ష్యధ్యాత్మకుండికా । సావిత్ర్యాత్మాపాశుపతం పరం
బ్రహ్మావధూతకం । త్రిపురాతపనందేవీత్రిపురాకఠభావనా । హృదయం
కుండలీభస్మరుద్రాక్షగణదర్శనం । తారసారమహావాక్య పంచబ్రహ్మా
గ్నిహోత్రకం । గోపాలతపనంకృష్ణం యాజ్ఞవల్క్యంవరాహకం ।
శాట్యాయనీహయగ్రీవందత్తాత్రేయంచగారుడం । కలిజాబాలి సౌభా
గ్యరహస్యఋచముక్తికా । ఏవమష్టోత్తరశతంభావనాత్రయనాశనం। జ్ఞా
నవైరాగ్యదంపుగ్ంసాంవాసనాత్రయనాశనం । పూర్వోత్తరేషువిహిత
తత్తచ్ఛాంతిపురస్సరం । వేదవిద్యావ్రతస్నాతదేశికస్యముఖాత్స్వయం।
గృహీత్వాష్టోత్తరశతంయేపఠంతిద్విజోత్తమాః। ప్రారబ్ధక్షయపర్యంతం
జీవన్ముక్తాభవంతివై । తతఃకాలవశాదేవప్రారబ్ధేతుక్షయంగతే। వైదే
హీంమామకీంముక్తింయాంతినాస్త్యత్రసగ్ంశయః । సర్వోపనిషదాంమ
ధ్యేసారమష్టోత్తరంశతం । సకృచ్ఛ్రవణమాత్రేణసర్వాఘౌఘనికృంతనం।
మయోపదిష్టగ్ంశిష్యాయతుభ్యంపవననందన। ఇదగ్ం శాస్త్రం మయాది
ష్టంగుహ్యమష్టోత్తరగ్ంశతం । జ్ఞానతోఽజ్ఞానతోవాపి పఠతాంబంధమో
చకం। రాజ్యందేయంధనందేయంయాచతః కామపూరణం । ఇదమష్టో
త్తరశతంనదేయంయస్యకస్యచిత్ । నాస్తికాయకృతఘ్నాయదురాచా
రరతాయవై । మద్భక్తివిముఖాయాపచ్ఛాస్త్రగర్తేషుమువ్యాతే। గురు
భక్తివిహీనాయదాతవ్యంనకదాచన। సేవాపరాయశిష్యాయహితపుత్రా
యమారుతే। మద్భక్తాయసుశీలాయకులీనాయసుమేధసే । సమ్యక్పరీ
క్ష్యదాతవ్యమేవమష్టోత్తరగ్ంశతం। యఃపఠేచ్ఛృణుయాద్వాపిసమామేతి
నసగ్ంశయః। తదేతదృచాభ్యుక్తం। విద్యాహవై బ్రాహ్మణమాజగామ
గోపాయమాగ్ంశేవధిష్టేహమస్మి। అసూయకాయాఽనృజవేశఠాయ

మామబ్రూయాద్వీర్యవతీ తథాస్యాం। యమేవ విద్యాశ్శుచి మప్రమ
త్తం మేధావినం బ్రహ్మచర్యోపపన్నం। అస్మా ఇమాముపసన్నాయ సమ్యక్ప
రీక్ష్య దద్యాద్వైష్ణవీమాత్మనిష్ఠామితి॥ ॥ అథ హైనం శ్రీరామచంద్రం
మారుతిః పప్రచ్ఛ। ఋగ్వేదాదివిభాగేన పృథక్శాంతిం మే బ్రూహీతి స
హోవాచ శ్రీరామః ॥ ॥ ఐతరేయకౌషీతకీనాదబింద్వాత్మప్రబోధ
నిర్వాణముద్గలాక్షమాలికా త్రిపురాసౌభాగ్యబహ్వృచానా మృగ్వేదగ
తానాం దశసంఖ్యాకానాముపనిషదాం వాఙ్మేమనసీతిశాంతిః। ఈశా
వాస్య బృహదారణ్యకజాబాలహంస పరమహంస సుబాలమంత్రికాని
రాలంబత్రిశిఖీ బ్రాహ్మణమండలబ్రాహ్మణాద్వయతారక పైఙ్గలభిక్షుతు
రీయాతీతాధ్యాత్మ తారసార యాజ్ఞవల్క్యశాట్యాయనీ ముక్తికానాం
శుక్లయజుర్వేదగతానా మేకోనవింశతి సంఖ్యాకానా ముపనిషదాం
పూర్ణమదఇతిశాంతిః। కఠవల్లీతైత్తిరీయకబ్రహ్మకైవల్యశ్వేతాశ్వతర
గర్భనారాయణామృత బింద్వమృతనాద కాలాగ్నిరుద్ర క్షురికాసర్వ
సార శుకరహస్య తేజోబిందుధ్యానబిందు బ్రహ్మవిద్యాయోగతత్త్వదక్షి
ణామూర్తిస్కందశారీరక యోగశిఖైకాక్షరాక్ష్యవధూతకఠరుద్రహృ
దయయోగకుండలినీ పంచబ్రహ్మప్రాణాగ్నిహోత్రవరాహకలిసంత
రణ సరస్వతీరహస్యానాం కృష్ణయజుర్వేదగతానాం ద్వాత్రింశ త్సం
ఖ్యాకానాముపనిషదాం సహనావవత్వితిశాంతిః। కేన ఛాందోగ్యారు
ణిమైత్రాయణి మైత్రేయీ వజ్రసూచిక యోగ చూడామణి వాసు
దేవమహత్సన్న్యాసావ్యక్తకుండికాసావిత్రీ రుద్రాక్షజాబాల దర్శనజా
బాలీనాం సామవేదగతానాం షోడశసంఖ్యాకానా ముపనిషదా మా
ప్యాయంత్వితిశాంతిః ॥ ప్రశ్నముండకమాండూక్యా థర్వశిరోథర్వశిఖా
బృహజ్జాబాల నృసింహతాపనీ నారదపరివ్రాజక సీతా శరభ మహానా
రాయణరామరహస్య రామతాపనీ శాండిల్యపరమహంసపరివ్రాజ
కాన్నపూర్ణాసూర్యాత్మ పాశుపత పరబ్రహ్మత్రిపురాతపన దేవీభా
వనా భస్మజాబాలగణపతిమహావాక్య గోపాలతపనకృష్ణహయగ్రీవద

త్తాత్రేయ గారుడానామథర్వ వేదగతానా మేకత్రిగ్శత్సంఖ్యాకానా ముపనిషదాం భద్రంకర్ణేభిరితి శాంతిః । ముముక్షువరపురుషాస్సాధనచతుష్టయసంపన్నాశ్శ్రద్ధావంతగ్ సత్కులభవం శ్రోత్రియగ్ శాస్త్రవాత్సల్యం గుణవంతమకుటిలగ్ సర్వభూత హితేరతం దయాసముద్రగ్ సద్గురుం విధివదుపసంగమ్యోపహారపాణయ అష్టోత్తరశతోపనిషదం విధివదధీత్యశ్రవణమనన నిదిధ్యాసనాని నైరంతర్యేణ కృత్వా ప్రారబ్ధక్షయాద్దేహత్రయభంగం ప్రాప్యోపాధివినిర్ముక్త ఘటాకాశవ త్పరిపూర్ణతామేతివిదేహముక్తిస్సైవ కైవల్యముక్తిరితి । అతఏవ బ్రహ్మలోకస్థా అపి బ్రహ్మముఖాద్వేదాంతశ్రవణాదికృత్వా తేన సహ కైవల్యం లభంతే । అతస్సర్వేషాం కైవల్యముక్తిర్జ్ఞానమాత్రేణోక్తా న కర్మసాంఖ్యయోగోపాసనాదిభిరిత్యుపనిషత్ ॥ ॥ ఇతి ప్రథమోఽధ్యాయః ॥

అథ హైనం శ్రీరామచంద్రం మారుతిః పప్రచ్ఛ కేయం జీవన్ముక్తిః కేయం విదేహముక్తిః కిం వా తత్ర ప్రమాణం కథం వా తత్సిద్ధిస్సిద్ధ్యా వా కిం ప్రయోజనమితి । స హోవాచ శ్రీరామః । పురుషస్య కర్తృత్వభోక్తృత్వ సుఖదుఃఖాదిలక్షణశ్చిత్తధర్మః క్లేశరూపత్వాద్బంధో భవతి । తన్నిరోధనం జీవన్ముక్తిః । ఉపాధివినిర్ముక్తఘటాకాశవత్ప్రారబ్ధక్షయాద్విదేహముక్తిః । జీవన్ముక్తివిదేహముక్త్యోరష్టోత్తరశతోపనిషదః ప్రమాణం । కర్తృత్వాదిదుఃఖనివృత్తిద్వారా నిత్యానందావాప్తిః ప్రయోజనం భవతి। తత్పురుషప్రయత్నసాధ్యం భవతి । యథా పుత్రకామేష్టినా పుత్రం వాణిజ్యాదినా విత్తం జ్యోతిష్టోమేన స్వర్గం తథా పురుష ప్రయత్నసాధ్యవేదాంతశ్రవణాదిజనితసమాధినా జీవన్ముక్త్యాదిలాభో భవతి । సర్వ వాసనాక్షయాత్తల్లాభః । అత్ర శ్లోకాః ॥ ఉచ్ఛాస్త్రం శాస్త్రితం చేతి పౌరుషం ద్వివిధం స్మృతం । తత్రోచ్ఛాస్త్రమనర్థాయ పరమార్థాయ శాస్త్రితం । లోకవాసనయా జంతోశ్శాస్త్రవాసనయాపి చ । దేహవాసనయా జ్ఞానం యథావన్నైవ జాయతే। ద్వివిధా వాసనా వ్యూహా శుభశ్చై

వాశుభశ్చతే । వాసనౌఘేనశుద్ధేన తత్రచేదనునీయసే । తత్క్రమే ణాశుతేనైవమామకంపదమాప్నుహి । అథచేదశుభోభావస్త్వాం యోజ యతిసంకటే । ప్రాక్తనస్తదసౌయత్నాజ్జేతవ్యో భవతాకపే । శుభా శుభాభ్యాంమార్గాభ్యాంవహంతీవాసనాసరిత్ । పౌరుషేణప్రయత్నే నయోజనీయాశుభేపథి । అశుభేషుసమావిష్టం శుభేష్వేవావతారయే త్ । అశుభాచ్చాలితంయాతిశుభంతస్మాదపీతరత్ । పౌరుషేణ ప్రయ త్నేనలాలయేచ్చిత్తబాలకం । ద్రాగభ్యాసవశాద్యాతి యదాతేవాస నోదయం । తదాభ్యాసస్యసాఫల్యంవిద్ధిత్వమరిమర్దన । సందిగ్ధాయామ పిభృశంశుభామేవసమాచరేత్ । శుభాయాంవాసనావృద్ధౌ నదోషా యమరుత్సుత । వాసనాక్షయవిజ్ఞానమనోనాశా మహామతే । సమకా లంచిరాభ్యస్తాభవంతిఫలదామతాః । త్రయ మేతేసమంయావ న్నాభ్య స్తాశ్చపునఃపునః । తావన్నపదసంప్రాప్తిర్భవత్యపిసమాశతైః । ఏకైక శోనిషేవ్యంతెయద్యేతేచిరమప్యలం । తన్నసిద్ధిం ప్రయచ్ఛంతి మంత్రా స్సంకీలితా ఇవ । త్రిభిరేతైశ్చిరాభ్యస్తైర్హృదయగ్రంథయోదృఢాః । నిశ్శంకమేవత్రుట్యంతిబిసచ్ఛేదాద్గుణాఇవ । జన్మాంతరశతాభ్యస్తామిథ్యా సంసారవాసనా । సాచిరాభ్యాసయోగేనవినానక్షీయతెక్వచిత్ । త స్మాత్సౌమ్యప్రయత్నేనపౌరుషేణవివేకినా । భోగేచ్ఛాందూరతస్త్యక్త్వా త్రయమేవసమాశ్రయ । తస్మాద్వాసనయాయుక్తం మనోబద్ధం విదుర్బు ధాః । సమ్యగ్వాసనయాత్యక్తంముక్తమిత్యభిధీయతె । మనోనిర్వాసనీ భావమాచరాశుమహాకపే । సమ్యగాలోకనాత్సత్యా ద్వాసనాప్రవిలీ యతె । వాసనావిలయేచేతశ్శమమాయాతిదీపవత్ । వాసనాస్సంపరి త్యజ్యమయిచిన్మాత్రవిగ్రహే । యస్తిష్ఠతిగతవ్యగ్రస్సోహంసచ్చిత్సుఖా త్మకః । సమాధిరస్తుకర్మాణిమాకరోతుకరోతువా । హృదయే నాత్తన ర్వేహో ముక్తఏవోత్తమాశయః । నైష్కర్మ్యేణ నతస్యార్థ స్తస్యా ర్థోస్తినకర్మభిః । నసమాధానజాప్యాభ్యాం యస్యనిర్వాసనంమనః । సం త్యక్తవాసనాన్మౌనాదృతేనాస్త్యుత్తమంపదం । వాసనాహీనమప్యేతచ్చ

క్షురాదీంద్రియగర్వితః । ప్రవర్తతేఽహిపన్నో నైవాసనామాత్రకార
ణం।అయత్నోపనతేష్వక్షిదృగ్ద్రవ్యేషు యథా పునః । నీరాగమేవ పతతి త
ద్వత్కార్యేషు ధీరధీః । భావసంవిత్ప్రకటితామనురూపాం చ యా రుతే।చి
త్తస్యోత్పత్త్యుపరమం హంసం వాసనయోదితః। దృఢాభ్యస్తపదార్థైక
భావనాదతిచంచలం । చిత్తసంజాయతే జన్మజరామరణకారణం।వా
సనావశతః ప్రాణస్పందస్తేన చ వాసనా। క్రియతే చిత్తబీజస్య తేన బీ
జాంకురక్రమః । ద్వే బీజే చిత్తవృక్షస్య ప్రాణస్పందనవాసనే । ఏకస్మిం
శ్చ తయోః క్షీణే క్షిప్రం ద్వే అపి నశ్యతః । అసంగవ్యవహారత్వాత్ భవభా
వనవర్జనాత్ । శరీరనాశదర్శిత్వాద్వాసనా న ప్రవర్తతే । వాసనా
సంపరిత్యాగాచ్చిత్తం గచ్ఛత్యచిత్తతాం। అవాసనత్వాత్సతతం యదా న
మనుతే మనః । అమనస్తా తదోదేతి పరమోపశమప్రదా। అవ్యుత్పన్నమ
నా యావద్భవానజ్ఞాతతత్పదః। గురుశాస్త్రప్రమాణైస్తు నిర్ణీతం తావ
దాచర । తతః పక్వకషాయేణ నూనం విజ్ఞాతవస్తునా। శుభోఽప్యసౌ త్వయా
త్యాజ్యో వాసనౌఘో నిరాధినా । ద్వివిధశ్చిత్తనాశోఽస్తి సరూపోఽరూప ఏ
వ చ । జీవన్ముక్తౌ సరూపః స్యాదరూపో దేహముక్తిగః। అస్య నాశమిదానీం
త్వం పావనే శృణు సాదరం । చిత్తనాశాభిధానం హి యదా తే విద్యతే
పునః । మైత్ర్యాదిభిర్గుణైర్యుక్తం శాంతిమేతి న సంశయః। భూయో
జన్మవినిర్ముక్తం జీవన్ముక్తస్య తన్మనః। సరూపోఽసౌ మనోనాశో జీవన్ముక్తస్య
విద్యతే । అరూపస్తు మనోనాశో వైదేహీముక్తిగో భవేత్ । సహస్రాం
కురశాఖాత్మఫలపల్లవశాలినః । అస్య సంసారవృక్షస్య మనో మూలమిద
గ్స్థితం। సంకల్ప ఏవ తన్మన్యే సంకల్పోపశమేన తత్ । శోషయాశు య
థా శోషమేతి సంసారపాదపః । ఉపాయ ఏక ఏవాస్తి మనసః స్వస్య నిగ్ర
హే । మనసోఽభ్యుదయో నాశో మనోనాశో మహోదయః। [illegible] మనో నా
శమభ్యేతి మనో జ్ఞస్య హి శృంఖలా । తావన్నిశీవ వేతాలా [illegible]స్తి హృది
వాసనాః । ఏకతత్త్వదృఢాభ్యాసాద్యావన్న విజితం మనః। ప్రక్షీణచిత్త
దర్పస్య నిగృహీతేంద్రియద్విషః । పద్మిన్య ఇవ హేమంతే క్షీయంతే భోగ

శాసనాః । హస్తంహస్తేనసంపీడ్యదంతైర్దంతాన్విచూర్ణ్యచ । అంగా
న్యంగైస్సమాక్రమ్యజయేదాదౌస్వకంమనః । ఉపవిశ్యోపవిశ్యైకంచింత
కేనముహుర్ముహుః । నశక్యతేమనోజేతుంవినాయుక్తిమనిందితాం।అం
కుశేనవినామత్తోయథాదుష్టమతంగజః । అధ్యాత్మవిద్యాధిగమః సాధు
సంగతిరేవచ । వాసనాసంపరిత్యాగఃప్రాణస్పందనిరోధనం। ఏతాస్తా
యుక్తయఃపుష్టాస్సంతిచిత్తజయేకిల । సతీషుయుక్తిష్వేతాసు హఠాన్ని
యమయంతియే । చేతసోదీపముత్సృజ్యవినిఘ్నంతితమోఞ్జనైః । విమూ
ఢాఃకర్తుముద్యుక్తాయేహఠాచ్చేతసోజయం। తేనిబధ్నంతినాగేంద్ర
మున్మత్తంబిసతంతుభిః । ద్వేబీజేచిత్తవృక్షస్య వృత్తివ్రతతిధారిణః । ఏ
కంప్రాణపరిస్పందోద్వితీయందృఢభావనా । సాహిసర్వగతా సంవిత్
ప్రాణస్పందేనచాల్యతే । చిత్తైకాగ్ర్యాద్యతోజ్ఞానముక్తంసముపజాయ
తే। తత్సాధనమథోధ్యానంయథావదుపదిశ్యతే।విలాప్యవికృతింకృత్స్నాం
సంభవవ్యత్యయక్రమాత్ । పరిశిష్టంచసన్మాత్రంచిదానందంవిచింతయేత్।
అపానేఽస్తంగతేప్రాణోయావన్నాభ్యుదితోహృది । తావత్సాకుంభ
కావస్థాయోగిభిర్యానుభూయతే । బహిరస్తంగతేప్రాణే యావదా
పానఉద్గతః । తావత్పూర్ణాంసమావస్థాంబహిష్ఠంకుంభకంవిదుః।బ్ర
హ్మాకారమనోవృత్తిప్రవాహోఽహంకృతింవినా । సంప్రజ్ఞాత సమాధి
స్స్యాత్ ధ్యానాభ్యాసప్రకర్షతః।ప్రశాంతవృత్తికంచిత్తం పరమానంద
దీపకం । అసంప్రజ్ఞాతనామాయంసమాధిర్యోగినాం ప్రియః। ప్రభాశూ
న్యంమనశ్శూన్యంబుద్ధిశూన్యంచిదాత్మకం । అతద్వ్యావృత్తిరూపోసౌస
మాధిర్మునిభావితః। ఊర్ధ్వపూర్ణమధఃపూర్ణంమధ్యపూర్ణం
శివాత్మకం। సాక్షాద్విధిముఖోహ్యేష సమాధిఃపారమార్థికః। దృఢ
భావనయాత్యక్తపూర్వాపరవిచారణం।యదాదానంపదార్థస్య వాస
నాసాప్రకీర్తితా । భావితంతీవ్రసంవేగాదాత్మనాయత్తదేవసః । భవ
త్యాశుకపిశ్రేష్ఠవిగతేతరవాసనః । తాదృగ్రూపోహిపురుషో వాసనావివ
శీకృతః । సంపశ్యతియదేవైతత్సద్వస్త్వితివిముహ్యతి । వాసనా వేగవై

చిత్రాత్స్వస్వరూపంనజహాతితత్ । ఘూర్ణితంపశ్యతిమర్త్యప్రష్టి స్సర్వంమ
దవశాదివ । వాసనాద్వివిధాప్రోక్తాశుద్ధాచమలినాతథా । మలినాజన్మ
హేతుస్స్యాచ్ఛుద్ధాజన్మవినాశినీ।అజ్ఞానసుఘనాకారా ఘనాహంకార
శాలినీ । పునర్జన్మకరీప్రోక్తామలినావాసనాబుధైః॥ పునర్జన్మాంకురం
త్యక్త్వాస్థితస్సంభృష్టబీజవత్ । బహుశాస్త్రకథాకంథా రోమంథేనవృ
థైవకిం । అన్వేష్టవ్యంప్రయత్నేనమారుతేజ్యోతిరాంతరం। దర్శనాదర్శ
నేహిత్వాస్వయంకేవలరూపతః । యస్తిష్ఠతికపిశార్దూల బ్రహ్మసబ్రహ్మ
విత్స్వయం।అధీత్యచతురోవేదాన్సర్వశాస్త్రాణ్యనేకశః।బ్రహ్మతత్త్వంన
జానాతి దర్పాపహతచేతనః।తస్మోహోశుచిగంధేననవిరజ్యేతయఃపుమాన్।
విరాగకారణంతస్యకిమన్యదుపదిశ్యతే।అత్యంతమలినోదేహోదేహీచా
త్యంతనిర్మలః।ఉభయోరంతరంజ్ఞాత్వాకస్యశౌచంవిధీయతే।బద్ధోహివా
సనాబద్ధోమోక్షస్స్యాద్వాసనాక్షయః।వాసనాస్త్వంపరిత్యజ్యమోక్షా
ర్థిత్వమపిత్యజ।మానసీర్వాసనాఃపూర్వంత్యక్త్వావిషయవాసనాః। మై
త్ర్యాదివాసనానామ్నీర్గృహాణామలవాసనాః।తాశ్చాప్యంతఃపరిత్యజ్య
తాభిర్వ్యవహరన్నపి। అంతశ్శాంతసమస్తేహో భవచిన్మాత్రవాసనః
తామప్యథపరిత్యజ్యమనోబుద్ధిసమన్వితాం। శేషస్థిర సమాధానో మ
యిత్వంభవమారుతే । అశబ్దమస్పర్శమరూపమవ్యయం తథారసంనిత్య
మగంధవచ్చయత్ । అనామగోత్రంమమరూపమీదృశం భజస్వనిత్యంప
వనాత్మజార్తిహం। దృశిస్వరూపం గగనోపమం పరం సకృద్విభాతం
త్వజమేకమక్షరం। అలేపకంసర్వగతంయదద్వయంతదేవచాహం సక
లంవిముక్తఓం। దృశిస్తుశుద్ధోహమవిక్రియాత్మకోనమేస్తికించిద్విష
యస్స్వభావతః। పురస్తిరశ్చోర్ధ్వమధశ్చసర్వతస్సుపూర్ణభూమాహ
మితీహభావయ। అజోమరశ్చైవతథాజరోమృతస్స్వయంప్రభస్సర్వగ
తోహమవ్యయః। నకారణంకార్యమతీవనిర్మలస్సదైకతృప్తోహమితీ
హభావయ। జీవన్ముక్తపదంత్యక్త్వాస్వదేహేకాలసాత్కృతే। విశత్య
దేహముక్తత్వంపవనోస్పందతామివ । తదేతదృచాభ్యుక్తం । తద్విష్ణోః

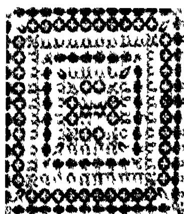
పరమంపదగ్ సదాపశ్యంతిసూరయః। దివీవచక్షురాతతం। తద్విప్రా సోవిపన్యవోజాగృవాగ్ సస్సమింధతే। విష్ణోర్య త్పరమం పదం ॥ ఓగ్ సత్యమిత్యుపనిషత్॥

॥ఓం పూర్ణమదః ఇతి శాంతిః॥

ఇతి ముక్తికోపనిషత్సమాప్తా - ౧౦౮.

ఏవమష్టోత్తరశతోపనిషదస్సంపూర్ణాః.

ఓం తత్సత్.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తైత్తిరీయారణ్యకే - బ్రహ్మమేధే,

పురుషసూక్తమ్.

హరిః ఓం॥ తచ్ఛంయోరావృణీమహే । గాతుంయజ్ఞాయ। గాతుంయజ్ఞపతయే । దైవీస్స్వస్తిరస్తునః। స్వస్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వంజిగాతుభేషజం। శంనోఅస్తుద్విపదే। శంచతుష్పదే। ఓం శాన్తిశ్శాన్తిశ్శాన్తిః॥

ఓం॥ సహస్రశీర్షాపురుషః। సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । సభూమింవిశ్వతోవృత్వా । అత్యతిష్ఠద్దశాంగులం । పురుషఏవేదగ్ంసర్వం । యద్భూతం యచ్చభవ్యం । ఉతామృతత్వస్యేశానః । యదన్నేనాతిరోహతి । ఏతావానస్యమహిమా । అతోజ్యాయాగ్ంశ్చపూరుషః॥ ౧॥ పాదోఽస్యవిశ్వాభూతాని । త్రిపాదస్యామృతందివి । త్రిపాదూర్ధ్వఉదైత్పురుషః । పాదోఽస్యేహాభవాత్పునః । తతోవిష్వఙ్వ్యక్రామత్ । సాశనానశనేఅభి। తస్మాద్విరాడజాయత । విరాజోఅధిపూరుషః । సజాతోఅత్యరిచ్యత । పశ్చాద్భూమిమథోపురః॥ ౨॥ యత్పురుషేణహవిషా।దేవాయజ్ఞమతన్వత । వసన్తోఅస్యాసీదాజ్యం । గ్రీష్మఇధ్మశ్శరద్ధవిః । సప్తాస్యాసన్పరిధయః । త్రిస్సప్తసమిధఃకృతాః । దేవాయద్యజ్ఞంతన్వానాః । అబధ్నన్పురుషంపశుమ్ । తంయజ్ఞం బర్హిషిప్రౌక్షన్ । పురుషంజాతమగ్రతః ॥౩॥ తేనదేవాఅయజన్త।సాధ్యాఋషయశ్చయే॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । సంభృతంపృషదాజ్యం । పశూగ్ంస్తాగ్ంశ్చక్రేవాయవ్యాన్ । ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చయే । తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । ఋచస్సామానిజజ్ఞిరే । ఛన్దాగ్ంసిజజ్ఞిరేతస్మాత్ । యజుస్తస్మాదజాయత॥ ౪॥ తస్మాదశ్వాఅజాయన్త। యేకేచోభయాదతః । గావోహజజ్ఞిరేతస్మాత్ । తస్మాజ్జాతాఅజావయః । యత్పురుషంవ్యదధుః । కతిధావ్యకల్పయన్ । ముఖంకిమస్యకౌబాహూ। కావూరూపాదావుచ్యేతే। బ్రాహ్మణోఽస్యముఖమాసీత్। బాహూరాజన్యఃకృతః ॥౫॥ ఊరూతదస్యయద్వైశ్యః । పద్భ్యాగ్ంశూద్రోఅజా

యత । చంద్రమా మనసో జాతః । చక్షోః సూర్యో అజాయత । ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ । ప్రాణాద్వాయురజాయత । నాభ్యా ఆసీదంతరిక్షం । శీర్ష్ణోద్యౌస్సమవర్తత । పద్భ్యాంభూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్ । తథా లోకాగ్ం అకల్పయన్ ॥ ౮ ॥ వేదాహమేతం పురుషంమహాన్తం । ఆదిత్యవర్ణంతమసస్తుపారే । సర్వాణిరూపాణివిచిత్యధీరః । నామానికృత్వాఽభివదన్యదాస్తే । ధాతాపురస్తాద్యముదాజహార । శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశశ్చతస్రః । తమేవంవిద్వానమృతఇహ భవతి । నాన్యఃపంథా అయనాయవిద్యతే । యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాః । తానిధర్మాణిప్రథమాన్యాసన్ । తేహనాకంమహిమానస్సచంతే । యత్రపూర్వేసాధ్యాస్సంతిదేవాః ॥ ౯ ॥ ॥పురుషస్యపురోగ్రతో అజాయతకృతో కల్పయన్మాసన్ద్వేచ ॥ ౧౦ ॥

అద్భ్యస్సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ । విశ్వకర్మణస్సమవర్తతాధి । తస్య త్వష్టా విదధద్రూపమేతి । తత్పురుషస్య విశ్వమాజానమగ్రే । వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతం । ఆదిత్యవర్ణంతమసఃపరిస్తాత్ । తమేవంవిద్వానమృతఇహభవతి । నాన్యఃపంథా విద్యతే యనాయ । ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః । అజాయమానోబహుధావిజాయతే ॥ ౧౧ ॥ తస్యధీరాఃపరిజానంతియోనిం । మరీచీనాంపదమిచ్ఛంతివేధసః । యోదేవేభ్య ఆతపతి । యో దేవానాం పురోహితః । పూర్వోయోదేవేభ్యోజాతః । నమోరుచాయ బ్రాహ్మయే । రుచం బ్రాహ్మం జనయంతః । దేవాఅగ్రే తదబ్రువన్ । యస్త్వైవంబ్రాహ్మణోవిద్యాత్ । తస్య దేవా అసన్వశే । హ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ । అహోరాత్రేపార్శ్వే । నక్షత్రాణిరూపం । అశ్వినౌవ్యాత్తం । ఇష్టంమనిషాణ । అముంమనిషాణ । సర్వంమనిషాణ ॥ ౧౨ ॥ జాయతేవశేసప్తచ ॥ ౧౩ ॥ ॥ఓంశాంతిశ్శాంతిశ్శాంతిః ॥

హరిఃఓమ్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

తైత్తిరీయే ఆరణ్యకే ఖిలకాండే, నారాయణీయాయాజ్ఞిక్యుపనిషత్

సహనావవత్వితి శాంతిః.

ఓం ॥ అంభస్యపారే భువనస్య మధ్యే నాకస్య పృష్ఠే మహతో మహీయాన్ । శుక్రేణ జ్యోతీగ్ంషి సమనుప్రవిష్టః ప్రజాపతిశ్చరతి గర్భే అంతః । యస్మిన్నిదగ్ం సంచ విచైతి సర్వం యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే నిషేదుః । తదేవ భూతం తదు భవ్యమా ఇదం తదక్షరే పరమే వ్యోమన్ । యేనావృతం ఖం చ దివం మహీం చ యేనాదిత్యస్తపతి తేజసా భ్రాజసా చ । యమంతస్సముద్రే కవయో వయంతి యదక్షరే పరమే ప్రజాః । యతః ప్రసూతా జగతః ప్రసూతీ తోయేన జీవాన్ వ్యచసర్జ భూమ్యాం । యదోషధీభిః పురుషాన్ పశూగ్ంశ్చ వివేశ భూతాని చరాచరాణి । అతః పరం నాన్యదణీయసగ్ం హి పరాత్పరం యన్మహతో మహాంతమ్ । యదేకమవ్యక్తమనంతరూపం విశ్వం పురాణం తమసః పరస్తాత్ ॥ ౧ ॥ తదేవర్తం తదు సత్యమాహుస్తదేవ బ్రహ్మ పరమం కవీనాం । ఇష్టాపూర్తం బహుధా జాతం జాయమానం విశ్వం బిభర్తి భువనస్య నాభిః । తదేవాగ్నిస్తద్వాయుస్తత్సూర్యస్తదు చంద్రమాః । తదేవ శుక్రమమృతం తద్బ్రహ్మ తదాపస్స ప్రజాపతిః । సర్వే నిమేషా జజ్ఞిరే విద్యుతః పురుషాదధి । కలా ముహూర్తాః కాష్ఠాశ్చాహోరాత్రాశ్చ సర్వశః । అర్ధమాసా మాసా ఋతవస్సంవత్సరశ్చ కల్పంతాం । స ఆపః ప్రదుఘే ఉభే ఇమే అంతరిక్షమథో సువః । నైనమూర్ధ్వం న తిర్యంచం న మధ్యే పరిజగ్రభత్ । న తస్యేశే కశ్చన తస్య నామ మహద్యశః ॥ ౨ ॥ న సందృశే తిష్ఠతి రూపమస్య న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చనైనం । హృదా మనీషా మనసాఽభిక్లృప్తో య ఏనం విదురమృతాస్తే భవంతి । అద్భ్యస్సంభూతో హిరణ్యగర్భ ఇత్యష్టౌ । ఏష హి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉ గర్భే అంతః । స విజాయమానస్స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః । విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోహస్త ఉత విశ్వతస్పా

త్ । సంబాహుభ్యాం నమతి సంపతత్రైర్ద్యావాపృథివీ జనయన్దేవ ఏకః॥
వేనస్తత్పశ్యన్విశ్వాభువనానివిద్వాన్యత్రవిశ్వంభవత్యేకనీడం । యస్మి
న్నిదꣳసంచవిచైకꣳ సఓతఃప్రోతశ్చవిభుః ప్రజాసు । ప్రతద్వోచేఅమృ
తన్నువిద్వాన్గన్ధర్వోనామనిహితంగుహాసు॥ ౩॥ త్రీణిపదానిహితాగుహా
సుయస్తద్వేదసవితుఃపితాసత్ । సనోబన్ధుర్జనితాసవిధాతాధామానివే
దభువనానివిశ్వా।యత్రదేవాఅమృతమానశానాస్తృతీయేధామాన్యధ్యై
రయన్త । పరిద్యావాపృథివీయన్తిసద్యఃపరిలోకాన్పరిదిశఃపరిసువః॥ [illegible]
ఋతస్యతన్తుంవితతంవిచృత్యతదపశ్యత్తదభవత్ప్రజాసు । పరీత్యలోకాన్ప
రీత్యభూతాని పరీత్యసర్వాఃప్రదిశోదిశశ్చ । ప్రజాపతిఃప్రథమజాఋత
స్యాత్మనాత్మానమభిసంబభూవ । సదసస్పతిమద్భుతం ప్రియమిన్ద్రస్య
కామ్యం। సనింమేధామయాసిషం । ఉద్దీప్యస్వజాతవేదోపఘ్నన్నిరృ
తింమమ॥ ౪॥ పశూꣳశ్చమహ్యమావహజీవనఞ్చదిశోదిశ। మానోహిꣳ
సీజ్జాతవేదోగామశ్వంపురుషంజగత్ । అబిభ్రదగ్నఆగహిశ్రియామా
పరిపాతయ । పురుషస్యవిద్మ సహస్రాక్షస్య మహాదేవస్యధీమహి । త
న్నోరుద్రఃప్రచోదయాత్ । తత్పురుషాయవిద్మహే మహాదేవాయధీ
మహి । తన్నోరుద్రఃప్రచోదయాత్ । తత్పురుషాయవిద్మహే వక్ర
తుణ్డాయధీమహి । తన్నోదన్తిఃప్రచోదయాత్ । తత్పురుషాయవిద్మ
హేచక్రతుణ్డాయధీమహి॥ ౫॥ తన్నోనన్దిఃప్రచోదయాత్ । తత్పురు
షాయవిద్మహేమహాసేనాయధీమహి। తన్నఃషణ్ముఖఃప్రచోదయాత్ । త
త్పురుషాయవిద్మహేసువర్ణపక్షాయధీమహి। తన్నోగరుడఃప్రచోదయా
త్ । వేదాత్మనాయవిద్మహే హిరణ్యగర్భాయధీమహి । తన్నోబ్ర
హ్మప్రచోదయాత్ । నారాయణాయవిద్మహే వాసుదేవాయధీమహి। త
న్నోవిష్ణుఃప్రచోదయాత్ । వజ్రనఖాయవిద్మహే తీక్ష్ణదꣳష్ట్రాయధీమ
హి॥ ౬॥ తన్నోనారసిꣳహఃప్రచోదయాత్। భాస్కరాయవిద్మహేమ
హద్యుతికరాయధీమహి । తన్నోఆదిత్యఃప్రచోదయాత్ । వైశ్వానరా
యవిద్మహే లాలీలాయధీమహి । తన్నోఅగ్నిః ప్రచోదయాత్ । కా

త్యాయనాయవిద్మహే కన్యకుమారిధీమహి । తన్నో దుర్గిః ప్రచోద
యాత్ । సహస్రపరమా దేవీ శతమూలా శతాంకురా । సర్వగ్ం హరతు
మే పాపం దూర్వా దుస్స్వప్ననాశినీ । కాండాత్కాండాత్ప్రరోహన్తీ
పరుషఃపరుషస్పరి ॥ ౭॥ ఏవా నో దూర్వే ప్రతను సహస్రేణ శతేన చ । యా
శతేన ప్రతనోషి సహస్రేణ విరోహసి । తస్యాస్తే దేవీష్టకే విధేమ హవిషా వ
యం । అశ్వక్రాన్తే రథక్రాన్తే విష్ణుక్రాన్తే వసుంధరా । శిరసా ధార
యిష్యామి రక్షస్వ మాం పదే పదే । భూమిర్ధేనుర్ధరణీ లోకధారిణీ । ఉ
ద్ధృతాసి వరాహేణ కృష్ణేన శతబాహునా । మృత్తికే హన మే పాపం య
న్మయా దుష్కృతం కృతం * । త్వయా హతేన పాపేన జీవామి శరదశ్శ
తం । * మృత్తికే బ్రహ్మదత్తాసి కాశ్యపేనాభిమన్త్రితా । మృత్తి
కే దేహి మే పుష్టిం త్వయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం ॥ ౮ ॥ మృత్తికే ప్రతిష్ఠితే స
ర్వం తన్మే నిర్ణుద మృత్తికే । తయా హతేన పాపేన గచ్ఛామి పరమాం గ
తిం । యత ఇన్ద్ర భయామహే తతో నో అభయం కృధి । మఘవన్ఛగ్ధి త
వ తన్న ఊతయే విద్విషో విమృధో జహి । స్వస్తిదా విశస్పతి ర్వృత్రహా వి
మృధో వశీ । వృషేన్ద్రః పుర ఏతు నస్స్వస్తిదా అభయంకరః । స్వస్తి న ఇ
న్ద్రో వృద్ధశ్రవాస్స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః । స్వస్తి నస్తార్క్ష్యో అరిష్ట
నేమిస్స్వస్తి నో బృహస్పతిర్దధాతు । ఆపాన్తమన్యుస్తృపలప్రభర్మా ధుని
శ్శిమీవాఞ్ఛరుమాగ్ం ఋజీషీ । సోమో విశ్వాన్యతసా వనాని నార్వాగి
న్ద్రం ప్రతిమానాని దేభుః ॥ ౯॥ బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమత
స్సురుచో వేన ఆవః । స బుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోనిమసత
శ్చ వివః । స్యోనా పృథివి భవానృక్షరా నివేశనీ । యచ్ఛానశ్శర్మ సప్రథాః ।
గన్ధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం । ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతా
నాం తామిహోపహ్వయే శ్రియం । శ్రీర్మే భజతు । అలక్ష్మీర్మే నశ్యతు ।
విష్ణుముఖా వై దేవాశ్ఛన్దోభిరిమాఁల్లోకాననపజయ్య మభ్యజయన్ । మ
హాగ్ం ఇన్ద్రో వజ్రబాహుష్షోడశీ శర్మ యచ్ఛతు ॥ ౧౦ ॥ స్వస్తి నో మఘవా
కరోతు హన్తు పాప్మానం యోఽస్మాన్ద్వేష్టి । సోమానగ్ం స్వరణం కృణుహి బ్ర

హ్మణస్పతే । కక్షీవన్తం య ఔశిజం । శరీరం యజ్ఞశమలం కుసీదం తస్మిం
త్సీదతు యోఽస్మాన్ద్వేష్టి । చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూతస్తర
తి దుష్కృతాని । తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా అతి పాప్మానమరాతిం తరేమ ।
సజోషా ఇన్ద్ర సగణో మరుద్భిః సోమం పిబ వృత్రహఞ్ఛూర విద్వాన్ । జహి
శత్రూగ్ం రప మృధో నుదస్వాథాభయం కృణుహి విశ్వతో నః । సుమిత్రా న
ఆప ఓషధయస్సన్తు దుర్మిత్రాస్తస్మై భూయాసుర్యోఽస్మాన్ద్వేష్టి యం చ
వయం ద్విష్మః । ఆపో హి ష్ఠా మయోభువస్తా న ఊర్జే దధాతన ॥ ౧౧ ॥ మహే
రణాయ చక్షసే । యో వశ్శివతమో రసస్తస్య భాజయతేహ నః । ఉశతీ
రివ మాతరః । తస్మా అరం గమామ వో యస్య క్షయాయ జిన్వథ । ఆపో జనయ
థా చ నః । హిరణ్యశృఙ్గం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహి యాచితః । యన్మ
యా భుక్తమసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః । యన్మే మనసా వాచా
కర్మణా వా దుష్కృతం కృతమ్ । తన్న ఇన్ద్రో వరుణో బృహస్పతిస్సవితా చ
పునన్తు పునః పునః । నమోఽగ్నయేఽప్సుమతే నమ ఇన్ద్రాయ నమో వరుణాయ
నమో వారుణ్యై నమోఽద్భ్యః ॥ ౧౨ ॥ యదపాం క్రూరం యదమేధ్యం యద
శాన్తం తదపగచ్ఛతాత్ । అత్యాశనాదతీపానాద్యచ్చ ఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహా
త్ । తన్నో వరుణో రాజా పాణినా హ్యవమర్శతు । సోఽహమపాపో విర
జో నిర్ముక్తో ముక్తకిల్బిషః । నాకస్య పృష్ఠమారుహ్య గచ్ఛేద్బ్రహ్మసలో
కతామ్ । యశ్చాప్సు వరుణస్స పునాత్వఘమర్షణః । ఇమం మే గఙ్గే యము
నే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృ
ధే వితస్తయార్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా । ఋతం చ సత్యం చాభీద్ధా
త్తపసోఽధ్యజాయత । తతో రాత్రిరజాయత తతస్సముద్రో అర్ణవః ॥ ౧౩ ॥
సముద్రాదర్ణవాదధి సంవత్సరో అజాయత । అహోరాత్రాణి విదధద్వి
శ్వస్య మిషతో వశీ । సూర్యాచన్ద్రమసౌ ధాతా యథాపూర్వమకల్పయ
త్ । దివం చ పృథివీం చాన్తరిక్షమథో సువః । యత్పృథివ్యాగ్ం రజస్స్వమా
న్తరిక్షే విరోదసీ । ఇమాగ్ంస్తదాపో వరుణః పునాత్వఘమర్షణః । పున
న్తు వసవః పునాతు వరుణః పునాత్వఘమర్షణః । ఏష భూతస్య మధ్యే భు

వనస్పతిర్గోప్తా। ఏష పుణ్యకృతాఁల్లోకానేష మృత్యోర్హిరణ్మయం। ద్యావాపృథివ్యోర్హిరణ్మయగ్ం సగ్ంశ్రితగ్ం సువః॥ ౧౪॥ స నస్సువస్సగ్ంశిశాధి। ఆర్ద్రం జ్వలతి జ్యోతిరహమస్మి। జ్యోతిర్జ్వలతి బ్రహ్మాహమస్మి। యోఽహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి। అహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి। అహమేవాహం మాం జుహోమి స్వాహా। అకార్యకార్యవకీర్ణీ స్తేనో భ్రూణహా గురుతల్పగః। వరుణోఽపామఘమర్షణస్తస్మాత్పాపాత్ప్రముచ్యతే। రజోభూమిస్త్వాం మాగ్ం రోదయస్వ ప్రవదన్తి ధీరాః। ఆక్రాన్త్సముద్రః ప్రథమే విధర్మన్ జనయన్ప్రజా భువనస్య రాజా। వృషా పవిత్రే అధి సానో అవ్యే బృహత్సోమో వావృధే సువాన ఇన్దుః॥ ౧౫॥ పరస్తాద్యశో గుహాసు మచక్రతుం డాయ ధీమహి తీక్ష్ణదగ్ంష్ట్రాయ ధీమహి పరిప్రతిష్ఠితం దేభున్యచ్ఛకు దధాతనా దోఘ్య అగ్నివస్యవో రాజైకత్వం॥ ౧౫॥

గరుడో గంగశ్చ స్కన్దశ్చ నన్దీ షణ్ముఖ ఏవ చ।
గౌరీ బ్రహ్మా చ విష్ణుశ్చ నారసిగ్ంహస్తథైవ చ॥
ఆదిత్యోఽగ్నిశ్చ దుర్గాశ్చ క్రమేణ ద్వాదశాహ్యసి।
ఏత ఏవ చ సుపేనా వైకాత్యాయనాయ॥

ఇతి ప్రథమోఽనువాకః.

జాతవేదసే సునవామ సోమమరాతీయతో నిదహాతి వేదః। స నః పర్షదతి దుర్గాణి విశ్వా నావేవ సిన్ధుం దురితాత్యగ్నిః। తామగ్నివర్ణాం తపసా జ్వలన్తీం వైరోచనీం కర్మఫలేషు జుష్టాం। దుర్గాం దేవీగ్ం శరణమహం ప్రపద్యే సుతరసి తరసే నమః। అగ్నే త్వం పారయా నవ్యో అస్మాన్త్స్వస్తిభిరతి దుర్గాణి విశ్వా। పూశ్చ పృథ్వీ బహులా న ఉర్వీ భవా తోకాయ తనయాయ శంయోః। విశ్వాని నో దుర్గహా జాతవేదస్సిన్ధుం న నావా దురితాఽతిపర్షి। అగ్నే అత్రివన్మనసా గృణానోఽస్మాకం బోధ్యవితా తనూనాం। పృతనాజితగ్ం సహమానముగ్రమగ్నిగ్ం హువేమ పరమా

త్సధస్థాత్ । సనఃపర్షదతిదుర్గాణి విశ్వా క్షామద్దేవో అతిదురితాత్యగ్నిః । ప్రత్నోషి కమీడ్యో అధ్వరేషు సనాచ్చ హోతా నవ్యశ్చ సత్సి। స్వాంచాగ్నే తనువం పిప్రయస్వాస్మభ్యంచ సౌభగమాయజస్వ । గోభిర్జుష్టమయుజో నిషిక్తం తవేన్ద్ర విష్ణోరనుసఞ్చరేమ । నాకస్యపృష్ఠమభిసంవసానో వైష్ణవీంలోక ఇహ మాదయన్తాం॥ ॥అగ్నిశ్చ త్వారి చ॥

ఇతిద్వితీయోనువాకః.

భూరన్నమగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువోన్నం వాయవేంతరిక్షాయ స్వాహా సువరన్నమాదిత్యాయ దివే స్వాహా భూర్భువస్సువరన్నం చంద్రమసే దిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువరన్నమోం॥అను॥౩॥

భూరగ్నయే పృథివ్యై స్వాహా భువో వాయవేన్తరిక్షాయ స్వాహా సువరాదిత్యాయ దివే స్వాహా భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసే దిగ్భ్యస్స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువరగ్న ఓం॥అను॥౪॥

భూరగ్నయేచ పృథివ్యైచ మహతేచ స్వాహా భువో వాయవే చాంతరిక్షాయచ మహతేచ స్వాహా సువరాదిత్యాయచ దివే చ మహతేచ స్వాహా భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసేచ నక్షత్రేభ్యశ్చ దిగ్భ్యశ్చ మహతే చ స్వాహా నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువర్మహరోం॥ అనువాకః॥౫॥

పాహినో అగ్న ఏనసే స్వాహా। పాహినో విశ్వవేదసే స్వాహా। యజ్ఞం పాహి విభావసో స్వాహా। సర్వం పాహి శతక్రతో స్వాహా॥అను॥౬॥

పాహినో అగ్న ఏకయా । పాహ్యుత ద్వితీయయా । పాహ్యూర్జం తృతీయయా । పాహి గీర్భిశ్చతసృభిర్వసో స్వాహా॥అనువాకః॥౭॥

యశ్ఛందసామృషభో విశ్వరూపశ్ఛందోభ్యశ్ఛందాగ్ స్యావివేశ। సచాగ్ శిక్యః ప్రోవాచోపనిషదింద్రో జ్యేష్ఠ ఇంద్రియాయ ఋషిభ్యో నమో దేవేభ్యస్స్వధా పితృభ్యో భూర్భువస్సువశ్ఛంద ఓం॥అనువాకః॥౮॥

నమోబ్రహ్మణే ధారణంమే అస్త్వనిరాకరణం ధారయితాభూ
యాసంకర్ణయోశ్శ్రుతంమాచ్యోఢ్వంమమాముష్యఓం॥అను॥౯॥

ఋతంతపస్సత్యం తపశ్శ్రుతం తపశ్శాన్తంతపోదమస్తపశ్శమస్త
పోదానంతపోయజ్ఞస్తపో భూర్భువస్సువర్బ్రహ్మైతదుపాస్స్యైతత్తపః॥
అనువాకః॥౧౦॥

యథావృక్షస్యసంపుష్పి తస్యదూరాద్గంధోవాత్యేవం పుణ్యస్యక
ర్మణోదూరాద్గంధోవాతి యథాసిధారాంకర్తే వహితామవక్రామే
యద్యువేయు వేహవావిహ్వయిష్యామికర్తంపతిష్యామీ త్యేవమమృతా
దాత్మానంజుగుప్సేత్ ॥అనువాకః॥౧౧॥

అణోరణీయాన్మహతోమహీయానాత్మాగుహాయాంనిహితో
స్యజంతోః। తమక్రతుంపశ్యతివీతశోకోధాతుఃప్రసాదాన్మహిమాన
మీశం॥ సప్తప్రాణాఃప్రభవన్తితస్మాత్సప్తార్చిషస్సమిధస్సప్తజిహ్వాః॥ స
ప్తఇమేలోకాయేషుచరంతి ప్రాణాగుహాశయాన్నిహితాస్సప్తసప్త॥
అతస్సముద్రాగిరయశ్చసర్వేఽస్మాత్స్యందంతేసింధవస్సర్వరూపాః॥అత
శ్చవిశ్వాఓషధయోరసాశ్చయేనైషభూతస్తిష్ఠత్యంతరాత్మా॥ బ్రహ్మా
దేవానాంపదవీఃకవీనామృషిర్విప్రాణాంమహిషోమృగాణాం। శ్యేనో
గృధ్రాణాగ్ స్వధితిర్వనానాగ్ సోమఃపవిత్రమత్యేతిరేభన్॥అజామేకాం
లోహితశుక్లకృష్ణాంబహ్వీంప్రజాంజనయన్తీగ్ సరూపాం। అజోహ్యే
కోజుషమాణోనుశేతేజహాత్యేనాంభుక్తభోగామజోన్యః॥ హగ్ంసశ్శు
చిషద్వసురన్తరిక్షసద్ధోతావేదిషదతిథిర్దురోణసత్। నృషద్వర సదృత
సద్వ్యోమసదబ్జాగోజాఋతజా అద్రిజాఋతంబృహత్॥ ఘృతం మి
మిక్షేఘృతమస్యయోనిర్ఘృతేశ్రితో ఘృతమువస్యధామ। అనుష్వధ
మావహ మాదయస్వ స్వాహాకృతం వృషభవక్షి హవ్యం॥ సముద్రా
దూర్మిర్మధుమాగ్ ఉదారదుపాగ్ శునా సమమృతత్వమానట్।
ఘృతస్యనామగుహ్యంయదస్తిజిహ్వాదేవానామమృతస్యనాభిః॥ వయం
నామప్రబ్రవామాఘృతేనాస్మిన్యజ్ఞేధారయామానమోభిః। ఉపబ్రహ్మా

శృణవచ్ఛృణ్వమానంచతుశ్శృంగోఽవమీద్గౌరఏతత్ ॥ చత్వారి శృంగాత్ర
యోఅస్యపాదాద్వేశీర్షేసప్తహస్తాసోఅస్య । త్రిధాబద్ధో వృషభోరో
రవీతిమహోదేవోమర్త్యాఁ ఆవివేశ ॥ త్రిధాహితంపణిభిర్గుహ్యమా
నంగవిదేవాసోఘృతమన్వవిందన్ । ఇంద్రఏకꣳసూర్యఏకంజజానవేనా
దేకꣳస్వధయానిష్టతక్షుః॥యోదేవానాంప్రథమంపురస్తాద్విశ్వాధియో
రుద్రోమహర్షిః । హిరణ్యగర్భం పశ్యతజాయమానꣳ సనో దేవ శ్శుభ
యాస్మృత్యాసంయునక్తు ॥ యస్మాత్పరంనాపరమస్తి కించిద్యస్మాన్నా
ణీయోనజ్యాయోఽస్తికశ్చిత్ ।వృక్షఇవ స్తబ్ధోదివితిష్ఠత్యేకస్తేనేదం పూ
ర్ణంపురుషేణసర్వం ॥ నకర్మణానప్రజయాధనేన త్యాగేనైకే అమృత
త్వమానశుః । పరేణనాకం నిహితం గుహాయాం విభ్రాజదేతద్యతయో
విశంతి ॥ వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సంన్యాసయోగాద్యతయశ్శుద్ధస
త్త్వాః । తేబ్రహ్మలోకేతుపరాంతకాలేపరామృతాత్పరిముచ్యంతిసర్వే ॥
దహ్రంవిపాపం పరవేశ్మభూతంయత్పుండరీకం పురమధ్యసꣳస్థం । త
త్రాపిదహ్రం గగనంవిశోకస్తస్మిన్యదంతస్తదుపాసితవ్యం ॥ యోవే
దాదౌస్వరఃప్రోక్తోవేదాంతేచప్రతిష్ఠితః । తస్యప్రకృతిలీనస్యయఃపరస్స
మహేశ్వరః ॥ అజోఽస్యఆవివేశపర్వేఽతత్త్వాఽదిచ ॥ అనువాకః ౧౦ ॥

సహస్రశీర్షందేవంవిశ్వాక్షంవిశ్వశంభువం।విశ్వంనారాయణందేవ
మక్షరంపరమంపదం। విశ్వతఃపరమాన్నిత్యంవిశ్వంనారాయణꣳహరిం।
విశ్వమేవేదంపురుషస్తద్విశ్వముపజీవతి । పతింవిశ్వస్యాత్మేశ్వరꣳశాశ్వ
తꣳశివమచ్యుతం । నారాయణంమహాజ్ఞేయం విశ్వాత్మానంపరాయణం।
నారాయణపరోజ్యోతిరాత్మా నారాయణఃపరః॥ నారాయణపరంబ్రహ్మత
త్త్వంనారాయణఃపరః । నారాయణపరోధ్యాతాధ్యానంనారాయణఃప
రః । యచ్చకించిజ్జగత్సర్వం దృశ్యతేశ్రూయతేఽపివా । అంతర్బహిశ్చత
త్సర్వంవ్యాప్యనారాయణస్థ్సితః॥అనంతమవ్యయంకవిꣳసముద్రేఽంతంవిశ్వ
శంభువం । పద్మకోశప్రతీకాశꣳహృదయంచాప్యధోముఖం । అధోనిష్ట్యా

వితస్త్యాన్తే నాభ్యాముపరితిష్ఠతి। జ్వాలమాలాకులం భాతివిశ్వస్యాయతనం మహత్ ।సంతతగ్ంశిరాభిస్తులంబత్యాకోశసన్నిభం। తస్యాంతేసుషిరగ్ం సూక్ష్మంతస్మిన్త్సర్వంప్రతిష్ఠితం। తస్యమధ్యేమహానగ్నిర్విశ్వార్చిర్విశ్వతోముఖః॥సో౽గ్రభుగ్విభజన్తిష్ఠన్నాహారమజరఃకవిః॥ తిర్యగూర్ధ్వమధశ్శాయీరశ్మయస్తస్యసంతతా । సంతాపయతిస్వందేహ మాపాదతలమస్తకం । తస్యమధ్యేవహ్నిశిఖాఅణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితా। నీలతోయదమధ్యస్థా విద్యుల్లేఖేవభాస్వరా। నీవారశూకవత్తన్వీ పీతాభాస్వత్యణూపమా । తస్యాశ్శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః। సబ్రహ్మసశివస్సహరిస్సేంద్ర స్సో౽క్షరః పరమస్స్వరాట్ ॥ అపి వాసం తతావట్ప॥అను॥ ౧౩॥

ఆదిత్యోవాఏషఏతన్మండలంతపతితత్రతాఋచస్తదృచా మండలగ్ం సఋచాంలోకో౽థయ ఏషఏతస్మిన్మండలేర్చిర్దీప్యతేతాని సామానిస సామ్నాం లోకో౽థయఏషఏతస్మిన్మండలేర్చిషిపురుషస్తాని యజూగ్ంషిస యజుషా మండలగ్ం సయజుషాం లోకస్సైషాత్రయ్యేవ విద్యాతపతియఏ షో౽న్తరాదిత్యే హిరణ్మయఃపురుషః॥అను౧౪॥

ఆదిత్యోవై తేజఓజోబలంయశశ్చక్షుశ్శ్రోత్ర మాత్మామనోమన్యుర్మనుర్మృత్యుస్సత్యోమిత్రోవాయురాకాశః ప్రాణోలోకపాలఃకః కింకంతత్సత్యమన్నమమృతోజీవోవిశ్వః కతమస్స్వయంభుబ్రహ్మైతద మృతఏషపురుషఏషభూతానామధిపతిర్బ్రహ్మణస్సాయుజ్యగ్ంసలోకతా మాప్నోత్యేతా సామేవదేవతానాగ్ంసా యుజ్యగ్ంసార్ష్టితాగ్ంసమాన లోకతామాప్నోతియఏవంవేదేత్యుపనిషత్॥అను౧౫॥

నిధనపతయేనమః। నిధనపతాంతికాయనమః। ఊర్ధ్వాయనమః। ఊర్ధ్వలింగాయనమః। హిరణ్యాయనమః। హిరణ్యలింగాయనమః। సువర్ణాయనమః। సువర్ణలింగాయనమః। దివ్యాయనమః। దివ్యలింగాయనమః। భవాయనమః। భవలింగాయనమః। శర్వాయనమః। శర్వ లింగాయనమః। శివాయనమః। శివలింగాయనమః। జ్వలాయన

మః । జ్వలలింగాయనమః । ఆత్మాయనమః । ఆత్మలింగాయనమః । పర మాయనమః । పరమలింగాయనమః । ఏతత్సోమస్యసూర్యస్యసర్వలింగ గ్ స్థాపయతి పాణిమంత్రంపవిత్రం॥ అను౧౬ ॥

సద్యోజాతంప్రపద్యామిసద్యోజాతాయవై నమోనమః । భవే భవేనాతిభవేభవస్వమాం। భవోద్భవాయనమః॥ అను౧౭॥

వామదేవాయనమోజ్యేష్ఠాయనమశ్శ్రేష్ఠాయనమోరుద్రాయ నమః కాలాయనమః కలవికరణాయనమోబలవికరణాయ నమో బలాయన మోబలప్రమథనాయనమస్సర్వభూతదమనాయనమోమనోన్మనాయన మః॥అను౧౮॥

అఘోరేభ్యోథఘోరేభ్యోఘోరఘోరతరేభ్యః। సర్వేభ్యస్సర్వ శర్వేభ్యోనమస్తేఅస్తురుద్రరూపేభ్యః॥అను౧౯॥

తత్పురుషాయవిద్మహే మహాదేవాయధీమహి। తన్నోరుద్రః ప్ర చోదయాత్ ॥అను౨౦॥

ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వభూతానాం బ్రహ్మాధిప ర్బ్రహ్మణోధిపతిర్బ్రహ్మాశివో మే అస్తుసదాశివోం॥ అను౨౧॥

నమోహిరణ్యబాహవేహిరణ్యవర్ణాయహిరణ్యరూపాయ హి రణ్యపతయేంబికాపతయ ఉమాపతయేపశుపతయేనమోనమః॥అను౨౨॥

ఋతగ్ సత్యంపరంబ్రహ్మపురుషంకృష్ణపింగళం । ఊర్ధ్వరేతం విరూపాక్షంవిశ్వరూపాయవైనమోనమః॥అను౨౩॥

సర్వోవైరుద్రస్తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు । పురుషోవైరుద్రస్సన్మ హోనమోనమః । విశ్వంభూతంభువనంచిత్రం బహుధాజాతంజాయ మానంచయత్ । సర్వోహ్యేషరుద్రస్తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు॥అను॥

కద్రుద్రాయప్రచేతసేమీఢుష్టమాయతవ్యసే। వోచేమశంతమగ్ హృదే । సర్వోహ్యేషరుద్రస్తస్మైరుద్రాయనమోఅస్తు॥అను॥ ౨౫॥

యస్యవైకంకత్యగ్నిహోత్రహవణీభవతి ప్రత్యేవాస్యాహు తయస్తిష్ఠంత్యథో ప్రతిష్ఠిత్యై॥అను॥౨౬॥

కృణుష్వపాజఇతిపంచ॥అను.౨౭॥

అదితిర్దేవాగంధర్వామనుష్యాఃపితరోఽసురాస్తేషాగ్ంసర్వభూతానాంమాతామేదినీమహతామహీసావిత్రీగాయత్రీజగత్యుర్వీ పృథ్వీబహులావిశ్వాభూతాకతమాకాయాసాసత్యేత్యమృతేతివసిష్ఠః॥ అను॥౨౮॥

ఆపోవాఇదగ్ంసర్వంవిశ్వాభూతాన్యాపః ప్రాణావాఆపఃపశవ ఆపోఽన్నమాపోఽమృతమాపస్సమ్రాడాపోవిరాడాప స్స్వరాడాప శ్ఛందాగ్ంస్యాపోజ్యోతీగ్ంష్యాపోయజూగ్ంష్యాపస్సత్యమాపస్సర్వా దేవతాఆపో భూర్భువస్సువరాపఓమ్.॥అను.౨౯॥

ఆపఃపునన్తుపృథివీంపృథివీపూతా పునాతుమాం। పునన్తుబ్రహ్మణస్పతిర్బ్రహ్మపూతాపునాతుమాం। యదుచ్ఛిష్టమభోజ్యం యద్వాదుశ్చరితంమమ। సర్వంపునన్తుమామాపోఽసతాంచ ప్రతిగ్రహగ్ంస్వాహా॥ అను౩౦॥

అగ్నిశ్చమామన్యుశ్చమన్యుపతయశ్చమన్యుకృతేభ్యః॥పాపేభ్యోరక్షంతాం। యదహ్నాపాపమకార్షం। మనసావాచాహస్తాభ్యాం। పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా। అహస్తదవలుంపతు। యత్కించ దురితంమయి। ఇదమహంమామమృతయోనౌ। సత్యేజ్యోతిషి జుహోమిస్వాహా॥ అను౩౧॥

సూర్యశ్చమామన్యుశ్చమన్యుపతయశ్చమన్యుకృతేభ్యః। పాపేభ్యోరక్షంతాం। యద్రాత్ర్యాపాపమకార్షం। మనసావాచాహస్తాభ్యాం। పద్భ్యాముదరేణశిశ్నా। రాత్రిస్తదవలుంపతు। యత్కించ దురితంమయి। ఇదమహంమామమృతయోనౌ। సూర్యేజ్యోతిషి జుహోమిస్వాహా॥అను౩౨॥

ఓమిత్యేకాక్షరంబ్రహ్మ। అగ్నిర్దేవతాబ్రహ్మఇత్యార్షం। గాయత్రంఛందంపరమాత్మంసరూపం। సాయుజ్యంవినియోగం॥ అను౩౩॥

ఆయాతువరదాదేవీ అక్షరంబ్రహ్మసమ్మితం। గాయత్రీం ఛందసాంమాతేదంబ్రహ్మజుషస్వమే। యదహ్నాత్కురుతేపాపం తదహ్నా

త్పృతీముచ్యతే । యద్రాత్రియాత్కురుతే పాపం తద్రాత్రియాత్ప్రతి
ముచ్యతే । సర్వవర్ణే మహాదేవి సన్ధ్యావిద్యే సరస్వతి ॥ అను ౩౪ ॥

ఓజోసి సహోసి బలమసి భ్రాజోసి దేవానాంధామ నామా
సి విశ్వమసి విశ్వాయుస్సర్వమసి సర్వాయు రభిభూరోం గాయత్రీమా
వాహయామి సావిత్రీ మావాహయామి సరస్వతీ మావాహయామి ఛ
న్దర్షీ నావాహయామి శ్రియ మావాహయామి గాయత్ర్యా గాయత్రీ
చ్ఛందో విశ్వామిత్ర ఋషిస్సవితా దేవతాగ్నిర్ముఖం బ్రహ్మ శిరో విష్ణు
ర్హృదయగ్ం రుద్రశ్శిఖా పృథివీ యోనిః ప్రాణాపాన వ్యానోదానసమా
నా సప్రాణా శ్వేతవర్ణా సాంఖ్యాయనసగోత్రా గాయత్రీ చతుర్విగ్ం
శత్యక్షరా త్రిపదా షట్కుక్షిః పంచశీర్షోపనయనే వినియోగః ఓం భూః
ఓం భువః ఓగ్ం సువః ఓం మహః ఓం జనః ఓం తపః ఓగ్ం సత్యం ఓం తత్సవితు
ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ । ఓ
మాపో జ్యోతీ రసోమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోం ॥ అను ౩౫ ॥

ఉత్తమే శిఖరే జాతే భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని । బ్రాహ్మణేభ్యో
భ్యనుజ్ఞాతా గచ్ఛ దేవి యథాసుఖం । స్తుతో మయా వరదా వేదమాతా ప్ర
చోదయంతీ పవనే ద్విజాతా । ఆయుః పృథివ్యాం ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం మ
హ్యం దత్త్వా ప్రజాతుం బ్రహ్మలోకం ॥ అను ౩౬ ॥

ఘృణిస్సూర్య ఆదిత్యో న ప్రభా వాత్యక్షరం । మధు క్షరంతి తద్రసం
సత్యం వై తద్రస మాపో జ్యోతీ రసోమృతం బ్రహ్మ భూర్భువ స్సువరోం ॥
అను ౩౭ ॥

బ్రహ్మ మేతు మాం । మధు మేతు మాం । బ్రహ్మమేవ మధు మేతు
మాం । యాస్తే సోమ ప్రజావత్సోభి సో అహం । దుస్స్వప్నహం దురుష్షహ ।
యాస్తే సోమ ప్రాణాగ్ంస్తాంజుహోమి । త్రిసుపర్ణ మయాచితం బ్రా
హ్మణాయ దద్యాత్ । బ్రహ్మహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి । యే బ్రాహ్మణాస్త్రి
సుపర్ణం పఠంతి । తే సోమం ప్రాప్నువంతి । ఆసహస్రాత్ప్పంక్తిం పునంతి ।
ఓమ్ ॥ అను ౩౮ ॥

బ్రహ్మమేధయా । మధుమేధయా । బ్రహ్మమేవమధుమేధయా ॥ అద్యానో దేవ సవితః ప్రజావత్సావీస్సౌభగం । పరాదుష్ష్వప్నియగ్ం సువ । విశ్వాని దేవ సవితర్దురితాని పరాసువ । యద్భద్రం తన్మమ ఆసువ । మధువాతా ఋతాయతే మధుక్షరంతి సింధవః । మాధ్వీర్నస్సంత్వోషధీః । మధునక్తముతోషసి మధుమత్పార్థివగ్ం రజః । మధుద్యౌరస్తు నః పితా । మధుమాన్నో వనస్పతిర్మధుమాగ్ం అస్తు సూర్యః । మాధ్వీర్గావో భవంతు నః । య ఇమం త్రిసుపర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయ దద్యాత్ । భ్రూణహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి । యే బ్రాహ్మణాస్త్రిసుపర్ణం పఠంతి । తే సోమం ప్రాప్నువంతి । ఆసహస్రాత్పంక్తిం పునంతి ॥ ఓం ॥ అను ౩౯ ॥

బ్రహ్మమేధవా । మధుమేధవా । బ్రహ్మమేవ మధుమేధవా । బ్రహ్మా దేవానాం పదవీః కవీనామృషిర్విప్రాణాం మహిషో మృగాణాం । శ్యేనో గృధ్రాణాగ్ం స్వధితిర్వనానాగ్ం సోమః పవిత్రమత్యేతి రేభన్ । హగ్ంసశ్శుచిషద్వసురంతరిక్షసద్ధోతా వేదిషదతిథిర్దురోణసత్ । నృషద్వరసదృతసద్వ్యోమసదబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ । ఋచే త్వా ఋచే త్వా సమిత్స్రవంతి సరితో న ధేనాః । అంతర్హృదా మనసా పూయమానాః । ఘృతస్య ధారా అభిచాకశీమి । హిరణ్యయో వేతసో మధ్య ఆసాం । తస్మిన్సుపర్ణో మధుకృత్కులాయీ భజన్నాస్తే మధు దేవతాభ్యః । తస్యాసతే హరయస్సప్త తీరే స్వధాం దుహానా అమృతస్య ధారాం । య ఇదం త్రిసుపర్ణమయాచితం బ్రాహ్మణాయ దద్యాత్ । వీరహత్యాం వా ఏతే ఘ్నంతి । యే బ్రాహ్మణాస్త్రిసుపర్ణం పఠంతి । తే సోమం ప్రాప్నువంతి । ఆసహస్రాత్పంక్తిం పునంతి ॥ ఓం ॥ అను ౪౦ ॥

మేధాదేవీ జుషమాణా న ఆగాద్విశ్వాచీ భద్రా సుమనస్యమానా । త్వయా జుష్టా నుదమానా దురుక్తాన్బృహద్వదేమ విదథే సువీరాః । త్వయా జుష్ట ఋషిర్భవతి దేవి త్వయా బ్రహ్మా గతశ్రీరుత త్వయా । త్వయా జుష్టశ్చిత్రం విందతే వసు సా నో జుషస్వ ద్రవిణో న మేధే ॥ అను ౪౧ ॥

మేధాంమ ఇంద్రోదదాతు మేధాం దేవీసరస్వతీ । మేధాంమేఅశ్వినావుభావాధత్తాంపుష్కరస్రజా। అప్సరాసుచయామేధాగంధర్వేషుచయన్మనః। దైవీంమేధాసరస్వతీసామాం మేధాసురభిర్జుషతాగ్ స్వాహా॥అను ౭౨॥

ఆమాం మేధాసురభిర్విశ్వరూపా హిరణ్యవర్ణా జగతీజగమ్యా। ఊర్జస్వతీపయసాపిన్వమానా సామాంమేధా సుప్రతీకాజుషన్తాం॥ అను ౭౩॥

మయి మేధాంమయిప్రజాంమయ్యగ్నిస్తేజోదధాతుమయి మేధాం మయిప్రజాంమయీంద్రఇంద్రియందధాతుమయి మేధాంమయిప్రజాంమయిసూర్యోభ్రాజోదధాతు॥అను ౭౪॥

అపైతుమృత్యురమృతన్న ఆగన్వైవస్వతో నోఅభయంకృణోతు। పర్ణంవనస్పతేరివాభినశ్శీయతాగ్ం రయిస్సచతాన్నశ్శచీపతిః॥అను॥౭౫

పరంమృత్యోఅనుపరేహిపంథాంయస్తేస్వఇతరోదేవయానాత్। చక్షుష్మతేశృణ్వతేతేబ్రవీమిమానఃప్రజాగ్ం రీరిషో మోతవీరాన్॥ అను॥౭౬॥

వాతంప్రాణంమనసాన్వారభామహే ప్రజాపతింయో భువనస్య గోపాః। సనోమృత్యోస్త్రాయతాంపాత్వగ్ంహసోజ్యోగ్జీవా జరామశీమహి॥అను౭౭॥

అముత్రభూయాదధయద్యమస్యబృహస్పతేఅభిశస్తేరముంచః। ప్రత్యౌహతామశ్వినామృత్యుమస్మాద్దేవానామగ్నేభిషజాశచీభిః॥ అను॥

హరిగ్ంహరన్తమనుయంతిదేవావిశ్వస్యేశానంవృషభంమతీనాం। బ్రహ్మసరూపమను మేదమాగాదయనంమావివధీర్విక్రమస్వ॥ అను౭౯॥

శల్కైరగ్నిమింధానఉభౌలోకౌసనేమహం। ఉభయోర్లోకయోరృధ్వాఽతి మృత్యుంతరామ్యహం॥అను౮౦॥

మాఛిదోమృత్యోమావధీర్మామేబలంవివృహోమా ప్రమోషీః। ప్రజాంమామేరీరిషఆయురుగ్రనృచక్షసంత్వాహవిషావిధేమ॥అను॥

మానోమహాంతముతమానోఅర్భకంమానఉక్షంతముతమా నఉక్షితం । మానోవధీః పితరంమోతమాతరం ప్రియామాన స్తనువో రుద్రరీరిషః॥అను౫౨॥

మానస్తోకేతనయేమాన ఆయుషిమానో గోషుమానో అశ్వేషు రీరిషః । వీరాన్మానోరుద్రభామితో వధీర్హవిష్మంతోనమసావిధేమ తే॥ అను౫౩॥

ప్రజాపతేనత్వదేతాన్యన్యో విశ్వాజాతాని పరితాబభూవ । య త్కామాస్తేజుహుమస్తన్నోఅస్తువయగ్ స్యామ పతయోరయీణాం॥ అను౫౪॥

స్వస్తిదావిశస్పతిర్వృత్రహావిమృధోవశీ । వృషేంద్రఃపురఏతు నస్స్వస్తిదాఽభయంకరః॥అను౫౫॥

త్రయంబకం* యజామహే సుగంధింపుష్టివర్ధనం।ఉర్వారుక మివబంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయమామృతాత్॥అను౫౬॥

యేతేసహస్రమయుతంపాశామృత్యోమర్త్యాయ హంతవే । తా న్యజ్ఞస్యమాయయాసర్వానవయజామహే॥అను౫౭॥

మృత్యవేస్వాహామృత్యవేస్వాహా॥అను౫౮॥

దేవకృతస్యైనసోఽవయజనమసిస్వాహా । మనుష్యకృతస్యైనసోఽవ యజనమసిస్వాహా । పితృకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా । ఆత్మకృ తస్యైనసోఽవయజనమసిస్వాహా । అన్యకృతస్యైనసోఽవయజనమసిస్వాహా। అస్మత్కృతస్యైనసోఽవయజనమసిస్వాహా।యద్దివాచనక్తంచైనశ్చకృమత స్యావయజనమసిస్వాహా।యత్స్వపంతశ్చజాగ్రతశ్చైనశ్చకృమతస్యావ యజనమసిస్వాహా।యత్సుషుప్తశ్చజాగ్రతశ్చైనశ్చకృమతస్యావయజన మసిస్వాహా । యద్విద్వాగ్ సశ్చావిద్వాగ్ సశ్చైనశ్చకృమతస్యావయజ నమసిస్వాహా । ఏనసఏనసోఽవయజనమసిస్వాహా॥అను౫౯॥

యద్వోదేవాశ్చకృమజిహ్వయాగురు మనసా వా ప్రయుతీదేవ హే

---

* త్ర్యంబకమిత్యుత్తరాహపాఠః.

డనం। అరావాయోనోఽభిమష్మనాయ తెతస్మిం తదెనోవసవోఽనిధేతన స్వాహా॥అను.౬౦॥

కామోఽకార్షీన్నమోనమః। కామోఽకార్షీత్కామః కరోతి నాహంకరోమి కామఃకర్తా నాహంకర్తా కామః కారయితా నాహంకారయితా ఏషతేకామ కామాయస్వాహా॥అను.౬౧॥

మన్యురకార్షీన్నమోనమః। మన్యురకార్షీన్మన్యుః కరోతి నాహంకరోమి మన్యుఃకర్తా నాహంకర్తా మన్యుః కారయితా నాహంకారయితా ఏషతేమన్యోమన్యవేస్వాహా॥అను.౬౨॥

తిలాంజుహోమి సరసాగ్ సపిష్టాన్గంధార మమచిత్తేరమంతుస్వాహా। గావోహిరణ్యం ధనమన్నపానగ్ సర్వేషాగ్ శ్రియైస్వాహా। శ్రియశ్చలక్ష్మీశ్చపుష్టిశ్చకీర్తించానృణ్యతాం। బ్రహ్మణ్యం బహుపుత్రతాం। శ్రద్ధామేధేప్రజాస్సందదాతుస్వాహా॥అను.౬౩॥

తిలాఃకృష్ణాస్తిలాశ్శ్వేతాస్తిలాస్సౌమ్యావశానుగాః। తిలాఃపునంతు మేపాపంయత్కించిద్దురితంమయిస్వాహా। చోరస్యాన్నంనవశ్రాద్ధం బ్రహ్మహాగురుతల్పగః। గోస్తేయగ్ సురాపానంభ్రూణహత్యాతిలాశాంతిగ్ శమయంతుస్వాహా। శ్రీశ్చలక్ష్మీశ్చపుష్టిశ్చ కీర్తించానృణ్యతాం। బ్రహ్మణ్యంబహుపుత్రతాం। శ్రద్ధామేధే ప్రజ్ఞాతుజాతవేదస్సందదాతుస్వాహా॥ అను.౬౪॥

ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానామేశుధ్యంతాంజ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా। వాఙ్మనశ్చక్షుశ్శ్రోత్రజిహ్వాఘ్రాణరేతోబుద్ధ్యాకూతిస్సంకల్పామేశుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విరజావిపాప్మా భూయాసగ్ స్వాహా। త్వక్చర్మమాగ్ సరుధిరమేదోమజ్జాస్నాయవోఽస్థీనిమేశుధ్యంతాం జ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా। శిరఃపాణిపాదపార్శ్వపృష్ఠోరూదరజంఘశిశ్నోపస్థపాయవోమేశుధ్యంతాం జ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా। ఉత్తిష్ఠపురుష హరితపింగలలోహితాక్షదేహిదేహిదదాపయితామేశుధ్యంతాంజ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయాసగ్ స్వాహా॥అను.౬౫॥

పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశా మే శుధ్యంతాం జ్యోతిరహం విర
జావిపాప్మాభూయాసగ్ంస్వాహా। శబ్దస్పర్శరూపరసగంధా మే శుధ్య
న్తాంజ్యోతిరహం విరజావిపాప్మాభూయాసగ్ంస్వాహా। మనోవాక్కా
యకర్మాణి మే శుధ్యంతాంజ్యోతిరహం విరజావిపాప్మాభూయాసగ్ంస్వా
హా। అవ్యక్తభావైరహంకారైర్జ్యోతిరహం విరజా విపాప్మాభూయా
సగ్ంస్వాహా। ఆత్మా మే శుధ్యంతాంజ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మాభూయా
సగ్ంస్వాహా। అంతరాత్మా మే శుధ్యంతాంజ్యోతిరహంవిరజావిపాప్మా
భూయాసగ్ంస్వాహా। పరమాత్మా మే శుధ్యంతాంజ్యోతిరహంవిరజావిపా
ప్మాభూయాసగ్ంస్వాహా। క్షుధే స్వాహా। క్షుత్పిపాసాయ స్వాహా। వి
విట్యై స్వాహా। ఋగ్విధానాయ స్వాహా। కషోత్కాయ స్వాహా। క్షు
త్పిపాసామలంజ్యేష్ఠామలక్ష్మీర్నాశయామ్యహం। అభూతిమసమృద్ధిం
చ సర్వాన్నిర్ణుద మే పాప్మానగ్ంస్వాహా। అన్నమయప్రాణమయ మ
నోమయ విజ్ఞానమయానంద మయమాత్మా మే శుధ్యంతాంజ్యోతిరహం
విరజావిపాప్మాభూయాసగ్ంస్వాహా॥ అను౬౬॥

అగ్నయే స్వాహా। విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా। ధ్రువాయభూ
మాయస్వాహా। ధ్రువక్షితయేస్వాహా। అచ్యుతక్షితయేస్వాహా। అగ్న
యేస్విష్టకృతే స్వాహా। ధర్మాయ స్వాహా। అధర్మాయస్వాహా। అద్భ్య
స్స్వాహా। ఓషధివనస్పతిభ్యస్స్వాహా॥౧॥ రక్షోదేవజనేభ్యస్స్వాహా। గృ
హ్యాభ్యస్స్వాహా। అవసానేభ్యస్స్వాహా। అవసానపతిభ్యస్స్వాహా। సర్వ
భూతేభ్యస్స్వాహా। కామాయస్వాహా। అంతరిక్షాయస్వాహా। య
దేజతిజగతియచ్చ చేష్టతి నామ్నో భాగోయన్నామ్నే స్వాహా। పృథివ్యై
స్వాహా। అంతరిక్షాయ స్వాహా॥ ౨॥ దివే స్వాహా। సూర్యాయ
స్వాహా। చంద్రమసే స్వాహా। నక్షత్రేభ్యస్స్వాహా। ఇంద్రాయస్వా
హా। బృహస్పతయే స్వాహా। ప్రజాపతయే స్వాహా। బ్రహ్మణే
స్వాహా। స్వధాపితృభ్య స్స్వాహా। నమో రుద్రాయ పశుపత
యేస్వాహా॥ ౩॥ దేవేభ్యస్స్వాహా। పితృభ్యస్స్వధాస్తు। భూతేభ్యో

నమః। మనుష్యేభ్యో హన్తా। ప్రజాపతయే స్వాహా। పరమేష్ఠినే స్వాహా। యథా కూపశ్శతధారస్సహస్రధారో అక్షితః। ఏవా మే అస్తు ధాన్యꣳ సహస్రధారో అక్షితం। ధనధాన్యై స్వాహా। యే భూతాః ప్రచరన్తి దివా నక్తం బలిమిచ్ఛన్తో వితుదస్య ప్రేష్యాః। తేభ్యో బలిం పుష్టికామో హరామి మయి పుష్టిం పుష్టిపతిర్దధాతు స్వాహా॥ ౪॥ అను॥ ౬౭ ॥ ఓషధివనస్పతిభ్యస్స్వాహాంతరిక్షాయ స్వాహా నమో రుద్రాయ పశుపతయే స్వాహా వితుదస్య ప్రేష్యా ఏకం చ। ౬౭॥

ఓం తద్బ్రహ్మ। ఓం తద్వాయుః। ఓం తదాత్మా। ఓం తత్సత్యం। ఓం తత్సర్వం। ఓం తత్పురోర్నమః। అంతశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు। త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వమిన్ద్రస్త్వꣳ రుద్రస్త్వం విష్ణుస్త్వం బ్రహ్మ త్వం ప్రజాపతిః। త్వం తదాప ఆపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోం॥ అను॥ ౬౮॥

శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయామపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాముదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శ్రద్ధాయాꣳ సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ। అమృతోపస్తరణమసి। శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। ప్రాణాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయామపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। అపానాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। వ్యానాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయాముదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। ఉదానాయ స్వాహా। శ్రద్ధాయాꣳ సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మా విశాప్రదాహాయ। సమానాయ స్వాహా। బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ। అమృతాపిధానమసి॥ అను॥ ౬౯॥

శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। ప్రాణమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయామపానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। అపానమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। వ్యానమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాముదానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। ఉదానమన్నేనాప్యాయస్వ। శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం। సమానమన్నేనాప్యాయస్వ॥ అను॥ ౭౦॥

అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంగుష్ఠం చ సమాశ్రితః। ఈశస్సర్వస్య జగతః ప్రభుః ప్రీణాతి విశ్వభుక్॥ అను ౭౧॥

వాఙ్మ ఆసన్। నసోః ప్రాణః। అక్ష్యోశ్చక్షుః। కర్ణయోశ్శ్రోత్రం। బాహువోర్బలం। ఊరువోరోజః। అరిష్టా విశ్వాన్యంగాని తనూః। తనువా మే సహ నమస్తే అస్తు మా మా హిగ్ంసీః॥ అను ౭౨॥

వయస్సుపర్ణా ఉపసేదురింద్రం ప్రియమేధా ఋషయో నాధమానాః। అప ధ్వాంతమూర్ణుహి పూర్ధి చక్షుర్ముముగ్ధ్యస్మాన్నిధయేవ బద్ధాన్॥ అను ౭౩॥

ప్రాణానాం గ్రంథిరసి రుద్రో మా విశాంతకః। తేనాన్నేనాప్యాయస్వ॥ అను ౭౪॥

నమో రుద్రాయ విష్ణవే మృత్యుర్మే పాహి॥ అను ౭౫॥

త్వమగ్నే ద్యుభిస్త్వమాశుశుక్షణిస్త్వమద్భ్యస్త్వమశ్మనస్పరి। త్వం వనేభ్యస్త్వమోషధీభ్యస్త్వం నృణాం నృపతే జాయసే శుచిః॥ అ ౭౬॥

శివేన మే సంతిష్ఠస్వ స్యోనేన మే సంతిష్ఠస్వ సుభూతేన మే సంతిష్ఠస్వ బ్రహ్మవర్చసేన మే సంతిష్ఠస్వ యజ్ఞస్యర్ధిమనుసంతిష్ఠస్వోప తే యజ్ఞ నమ ఉప తే నమః॥ అను ౭౭॥

సత్యం పరం పరగ్ం సత్యగ్ం సత్యేన న సువర్గాల్లోకాచ్చ్యవంతే కదాచన సతాగ్ం హి సత్యం తస్మాత్సత్యే రమంతే తప ఇతి తపో నానశనాత్పరం యద్ధి పరం తపస్తద్దుర్ధర్షం తద్దురాధర్షం తస్మాత్తపసి రమంతే దమ ఇతి నియతం బ్రహ్మచారిణస్తస్మాద్దమే రమంతే। శమ ఇత్యరణ్యే మునయస్తస్మాచ్ఛమే

మన్తే దానమితిసర్వాణిభూతానిప్రశగ్ంసంతి దానాన్నాతి దుశ్చరంత
స్మాద్దానేరమన్తే ధర్మఇతిధర్మేణసర్వమిదంపరిగృహీతం ధర్మాన్నాతిదు
ష్కరంతస్మాద్ధర్మేరమంతేప్రజననఇతి* భూయాగ్ంసస్తస్మాద్భూయిష్ఠాఃప్ర
జాఃప్రజాయంతే తస్మాద్భూయిష్ఠాఃప్రజననేరమంతేఽగ్నయఇత్యాహత
స్మాదగ్నయఆధాతవ్యాఅగ్నిహోత్రమిత్యాహతస్మాదగ్నిహోత్రేర
మంతే యజ్ఞఇతియజ్ఞోహిదేవా¶ స్తస్మాద్యజ్ఞేరమంతే । మానసమితి
విద్వాగ్ంసస్తస్మాద్విద్వాగ్ంస ఏవమానసేరమంతే న్యాస ఇతిబ్రహ్మాబ్రహ్మా
హిపరఃపరోహిబ్రహ్మాతానివాఏతాన్యవరాణితపాగ్ంసిన్యాస ఏవాత్యరే
చయద్యఏవంవేదేత్యుపనిషత్ ॥ ౭౮ అనువాకః ॥

ప్రాజాపత్యోహారుణిస్సుపర్ణేయఃప్రజాపతిం పితరముపససారకిం
భగవంతఃపరమంవదంతీతి తస్మైప్రోవాచ సత్యేనవాయురావాతి సత్యే
నాదిత్యోరోచతేదివిసత్యంవాచఃప్రతిష్ఠాసత్యేసర్వం ప్రతిష్ఠితంతస్మాత్స
త్యం పరమంవదంతి తపసాదేవా దేవతామగ్రఆయన్ తపసర్షయస్సువ
రన్వవిందన్తపసా సపత్నాన్ప్రణుదామారా తీస్తపసి సర్వంప్రతిష్ఠితం
తస్మాత్తపఃపరమంవదంతి దమేనదాన్తాః కిల్బిషమవధూన్వంతి దమేనబ్ర
హ్మచారిణస్సువరగచ్ఛన్ దమోభూతానాందురాధర్షందమేసర్వంప్రతి
ష్ఠితంతస్మాద్దమఃపరమంవదంతి। శమేనశాంతాశ్శివమాచరంతిశమేననా
కంమునయోఽన్వవిందన్ శమోభూతానాం దురాధర్షం శమేసర్వంప్రతిష్ఠి
తంతస్మాచ్ఛమఃపరమంవదంతి దానంయజ్ఞానాం వరూథం దక్షిణాలోకే
దాతారగ్ంసర్వభూతాన్యుపజీవంతిదానేనారాతీరపానుదంతదానేనద్వి
షంతోమిత్రాభవంతిదానే సర్వంప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దానం పరమంవదంతి
ధర్మోవిశ్వస్యజగతఃప్రతిష్ఠాలోకేధర్మిష్ఠం ప్రజాఉపసర్పంతిధర్మేణపాపమ
పనుదతి ధర్మేసర్వం ప్రతిష్ఠితంతస్మాద్ధర్మం పరమంవదంతి ప్రజననంవై
ప్రతిష్ఠాలోకేసాధుప్రజాయాస్తంతుంతన్వానః పితౄణామనృణో భవతి

* ప్రజననఇతిభాష్యపాఠః.

¶ యజ్ఞేనహిదేవాఇతిభాష్యపాఠః.

తద్దేవతస్యానృణం తస్మాత్ప్రజననంపరమంవదంతి అగ్నయోవైత్రయీవి
ద్యా దేవయానః పంథా గార్హపత్య ఋక్పృథివీ రథన్తరమన్వాహార్యపచ
నో యజురంతరిక్షం వామదేవ్యమాహవనీయస్సామ సువర్గో లోకో బృహ
త్తస్మాదగ్నీన్పరమంవదం త్యగ్నిహోత్రం సాయంప్రాతర్గృహాణాంని
ష్కృతిస్స్విష్టగ్ం సుహుతం యజ్ఞక్రతూనాం ప్రాయణగ్ం సువర్గస్యలో
కస్య జ్యోతిస్తస్మాదగ్నిహోత్రం పరమంవదంతి యజ్ఞ ఇతి యజ్ఞే
న హి దేవా దివంగతా యజ్ఞేనాసురానపానుదన్త యజ్ఞేన ద్విషన్తో
మిత్రా భవంతి యజ్ఞే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్యజ్ఞంపరమంవదంతి మాన
సం వై ప్రాజాపత్యంపవిత్రం మానసేన మనసా సాధు పశ్యతి మానసా ఋష
యః ప్రజా అసృజన్త మానసే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాన్మానసం పరమంవదంతి
న్యాస ఇత్యాహుర్మనీషిణో బ్రహ్మాణం బ్రహ్మా విశ్వః కతమస్స్వయంభుః
ప్రజాపతిస్సంవత్సర ఇతి సంవత్సరోఽసావాదిత్యో య ఏష ఆదిత్యే పురుషస్స
పరమేష్ఠీ బ్రహ్మాత్మా యాభిరాదిత్యస్తపతి రశ్మిభిస్తాభిః పర్జన్యో వర్షతి ప
ర్జన్యేనౌషధివనస్పతయః ప్రజాయన్త ఓషధివనస్పతిభిరన్నం భవత్యన్నేన
ప్రాణాః ప్రాణైర్బలం బలేన తపస్తపసా శ్రద్ధా శ్రద్ధయా మేధా మేధయా మ
నీషా మనీషయా మనో మనసా శాంతిశ్శాంత్యా చిత్తం చిత్తేన స్మృతిస్స్మృత్యా
స్మారగ్ం స్మారేణ విజ్ఞానం విజ్ఞానేనాత్మానం వేదయతి తస్మాదన్నం దదన్స
ర్వాణ్యేతాని దదాత్యన్నాత్ప్రాణా భవంతి భూతానాంప్రాణైర్మనో మనస
శ్చ విజ్ఞానం విజ్ఞానాదానందో బ్రహ్మయోనిస్స వా ఏష పురుషః పంచధా పం
చాత్మా యేన సర్వమిదం ప్రోతం పృథివీ చాంతరిక్షం చ ద్యౌశ్చ దిశశ్చావాన్త
రదిశాశ్చ స వై సర్వమిదం జగత్ స సభూతం స భవ్యం జిజ్ఞాసక్లృప్త ఋత
జా రయిష్ఠా శ్రద్ధా సత్యో మహస్వాన్తపసో వరిష్ఠా జ్ఞాత్వా తమేవం మ
నసా హృదా చ భూయో న మృత్యుముపయాహి విద్వాన్ తస్మాన్న్యా
సమేషాం తపసామతిరిక్తమాహుర్వసురణ్వో విభూరసి ప్రాణే త్వమసి
సంధాతా బ్రహ్మన్ త్వమసి విశ్వసృక్ తేజోదాస్త్వమస్యగ్నేరసి వర్చోదా
స్త్వమసి సూర్యస్య ద్యుమ్నోదాస్త్వమసి చంద్రమస ఉపయామగృహీ

తోఽసి బ్రహ్మణే త్వా మహస ఓమిత్యాత్మానం యుఞ్జీతైతద్వై మహో
పనిషదం దేవానాం గుహ్యం య ఏవం వేద బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నో
తి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానమిత్యుపనిషత్ ॥ ఇతి ౭౯ అనువాకః ॥ సత్యం
తపో దమశ్శమో దానం ధర్మః ప్రజననమగ్నయ అగ్నిహోత్రం యజ్ఞో
మానసం న్యాసో ద్వాదశ ॥

తస్యైవం విదుషో యజ్ఞస్యాత్మా యజమానశ్శ్రద్ధా పత్నీ శరీరమిధ్మ
మురో వేదిర్లోమాని బర్హిర్వేదశ్శిఖా హృదయం యూపః కామ ఆజ్యం మ
న్యుః పశుస్తపోఽగ్నిర్దమశ్శమయితా దక్షిణా వాగ్ఘోతా ప్రాణ ఉద్గాతా చ
క్షురధ్వర్యుర్మనో బ్రహ్మా శ్రోత్రమగ్నీద్యావద్ధ్రియతే సా దీక్షా యదశ్నాతి
తద్ధవిర్యత్పిబతి తదస్య సోమపానం యద్రమతే తదుపసదో యత్సంచరత్యుప
విశత్యుత్తిష్ఠతే చ స ప్రవర్గ్యో యన్ముఖం తదాహవనీయో యా వ్యాహృ
తిరాహుతిర్యదస్య విజ్ఞానం తజ్జుహోతి యత్సాయం ప్రాత
రత్తి తత్సమిధం యత్ప్రాతర్మధ్యందినం సాయం చ తాని సవనాని
యే అహోరాత్రే తే దర్శపూర్ణమాసౌ యేఽర్ధమాసా
శ్చ మాసాశ్చ తే చాతుర్మాస్యాని య ఋతవస్తే పశుబన్ధా యే సంవత్స
రాశ్చ పరివత్సరాశ్చ తేఽహర్గణాస్సర్వవేదసం వా ఏతత్సత్రం యన్మరణం తద
వభృథ ఏతద్వై జరామర్యమగ్నిహోత్రం సత్రం య ఏవం విద్వానుదగ
యనే ప్రమీయతే దేవానామేవ మహిమానం గత్వాదిత్యస్య సాయుజ్యం గ
చ్ఛత్యథ యో దక్షిణే ప్రమీయతే పితృణామేవ మహిమానం గత్వా చన్ద్ర
మసస్సాయుజ్యం సలోకతామాప్నోత్యేతౌ వై సూర్యాచన్ద్రమసోర్మహి
మానౌ బ్రాహ్మణో విద్వానభిజయతి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నో
తి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమానం* ॥ ఇత్యశీత్యనువాకః ॥

అంభస్యేకపఞ్చాశచ్ఛతం । జాతవేదసే చతుర్దశ । భూరన్నం భూర
గ్నయే భూరగ్నయే చైకమేకం । పాహిపాహి చత్వారి చత్వారి । యశ్ఛన్ద

---

* ఇత్యుపనిషదితి భాష్యపాఠః.

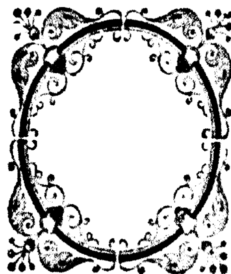
సాంద్వే । నమోబ్రహ్మణే, ఋతంతపః, యథావృక్షస్యైక మేకం। అణో
రణీయాంశ్చతుస్త్రింశత్ । సహస్రశీర్షం షడ్వింశతిః । ఆదిత్యోవా
ఏష, ఆదిత్యోవై తేజఏక మేకం । నిధనపతయే త్రయోవింశతిః । సద్యో
జాతం త్రీణి । వామదేవాయైకం । అఘోరేభ్యః, తత్పురుషాయ ద్వే
ద్వే । ఈశానః, నమోహిరణ్యబాహవ ఏక మేకం। ఋతగ్ం సత్యం ద్వే। స
ర్వోవై చత్వారి । కద్రుద్రాయ త్రీణి । యస్య వైకంకతీ, కృణుష్వ పాజ,
అదితి, రాపోవా ఇదగ్ం ఏక మేకం । అపః పునన్తు చత్వారి । అగ్నిశ్చ, సూ
ర్యశ్చ నవనవ, ఓమితి చత్వారి। ఆయాతు షట్। ఓజోసి దశ। ఉత్తమే చత్వా
రి। ఘృణిస్త్రీణి। బ్రహ్మమేతు మాం యాస్తే బ్రహ్మహత్యాం ద్వాదశ। బ్రహ్మ
మేధయా ఽద్యానఇమం భ్రూణహత్యాం, బ్రహ్మమేధవా బ్రహ్మేదేవా వా
దంవీరహత్యా, మేకాన్నవిగ్ంశతిరేకాన్నవిగ్ంశతిః। మేధాదేవీ, మేధా
మ్మఇన్ద్రశ్చత్వారి చత్వారి । అమూం మేధా ద్వే। మయి మేధా మేకం । అ
పైతు, పరం, వాతం ప్రాణం, అముత్రభూయాత్, హరిం, శతైర
గ్నిం, మాచ్ఛిదో మృత్యో, మానో మహాన్తం, మానస్తోకే ప్రజాపతే,
స్వస్తిదా, త్ర్యంబకం, యేతే సహస్రం, ద్వే ద్వే । మృత్యవే స్వాహా
ఏకం । దేవకృతస్యైకాదశ । యద్వో దేవాః, కామోకార్షీత్, మన్యుర
కార్షీత్, ద్వే ద్వే। తిలాంజుహోమి గావశ్శ్రియం ప్రజాః షట్। తిలాశ్కృ
ష్ణాశ్శ్వేరస్యశ్రీః ప్రజాతు జాతవేదస్సప్త । ప్రాణాపానవాక్త్వక్శిర ఉత్తిష్ఠ
పురుష పంచ । పృథివీశబ్దమనోఽవ్యక్తాఽత్మాఽన్త, రాత్మాపరమాత్మామే
క్షుధే అన్నమయ పఞ్చదశ । అగ్నయే స్వాహైక చత్వారింశత్ । ఓంత
ద్బ్రహ్మ నవ । శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్ట శ్చతుర్విగ్ంశతిః । శ్రద్ధాయాం
ప్రాణే నివిశ్యామృతగ్ం హుతం దశ । అఙ్గుష్ఠమాత్రపురుష ద్వే । వాఙ్మఆ
సన్ అష్టౌ । వయస్సుపర్ణాః, ప్రాణానాం గ్రంథిరసి ద్వే ద్వే । నమో రుద్రా

స్యైకం । త్వమగ్నేద్యుభిర్త్వే । శివేనమేన స్త్రిమస్వ, సత్యం, ప్రాజాపత్యః,తస్యైవ, మేకమేకం అశీతిః॥

సహనావవత్వితిశాన్తిః.

ఇతినారాయణీయాయాజ్ఞికీఖిలోపనిషత్సమాప్తా.

ఓంతత్సత్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ గురుభ్యో నమః.

హరిః ఓమ్.

మహావాక్యరత్నావళి

ఓమ్ ॥ అథఖలు ఋగ్వేదాది విభాగేన వేదాశ్చత్వారః, తత్రైకవింశతిశాఖా ఋచః, నవాధికశతశాఖా యజుషః, సహస్ర శాఖాస్సామ్నః, పంచాశచ్ఛాఖా అథర్వణస్య, ఏకైకస్యాశ్శాఖాయా ఏకైకోపనిషత్, ఏవమష్టోత్తరశతాధికసహస్రసంఖ్యాకా ఉపనిషదః, తాసు శ్రీరామచంద్రేణ హనూమతాయ నిరూపితోపనిషదష్టోత్తర శతసంఖ్యాకా ఉపదిష్టాః, తథా చ ముక్తికోపనిషత్ప్రోక్తాష్టోత్తర శతోపనిషన్నామశ్లోకా లిఖ్యంతే ॥ ఈశకేనకఠప్రశ్నముండమాండూక్యతిత్తిరిః ఐతరేయం చ ఛాందోగ్యం బృహదారణ్యకం తథా। బ్రహ్మకైవల్యజాబాల శ్వేతాశ్వో హంస ఆరుణిః। గర్భో నారాయణో హంసో బిందునాద శిరశ్శిఖా। మైత్రాయణీ కౌషీతకీ బృహజ్జాబాలతాపనీ। కాలాగ్నిరుద్రమైత్రేయీ సుబాలక్షురిమంత్రికా। సర్వసారం నిరాలంబం రహస్యం వజ్రసూచికం। తేజోనాదధ్యానవిద్యాయోగతత్త్వాత్మబోధకం। పరివ్రాట్ త్రిశిఖీ సీతా చూడానిర్వాణమండలం। దక్షిణా శరభం స్కందం మహానారాయణాద్వయం। రహస్యం రామతపనం వాసుదేవశ్చ ముద్గలం। శాండిల్యం పైంగళం భిక్షుమహచ్ఛారీరకం శిఖా। తురీయాతీతసన్న్యాస పరివ్రాజాక్షమాలికా। అవ్యక్తైకాక్షరం పూర్ణా సూర్యాక్ష్యధ్యాత్మకుండికా। సావిత్ర్యాత్మా పాశుపతం పరబ్రహ్మావధూతకం। త్రిపురాతపనం దేవీ త్రిపురా కఠభావనా। హృదయం కుండలీ భస్మ రుద్రాక్షగణదర్శనం। తారసారం మహావాక్యం పంచబ్రహ్మాగ్నిహోత్రకం। గోపాలతపనం కృష్ణం యాజ్ఞవల్క్యం వరాహకం। శాట్యాయనీ హయగ్రీవం దత్తాత్రేయం చ గారుడం।

'కలిజా బాలిసౌభాగ్యరహస్యం బహ్వృచముక్తికా॥ "ఇతి। తత్రదశోపనిషదః ఋగ్వేదగతాః, శుక్లకృష్ణభేదేనయజుషఏకపంచాశత్, తత్రశుక్లయజుషఏకోనవింశతిః, కృష్ణయజుషాంద్వాత్రింశత్, సామ్నఃషోడశ, అథర్వణస్త్యేకత్రింశత్, అహత్యాష్టోత్తరశతం। తత్రగౌడ పాదాచార్యైర్మాండూక్యోపనిషద్వ్యాఖ్యాతా, శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యైర్దశోపనిషదః పంచరుద్రా నృసింహతాపనీచ। శంకరానందై స్సదాశివ చరణై స్స్వయంప్రకాశానందాచార్యైశ్చ ద్వాత్రింశోపనిషదః। విద్యారణ్యాచార్యైఃఅష్టోత్తరశతోపనిషదోవ్యాఖ్యాతాః। ప్రకృతేతురామచంద్రేణోపదిష్టేరామదూతాయధీమతే। తత్రాద్యష్టోత్తర శతోపనిషద్వాదసాంపతౌ। నిమజ్యాత్రమహావాక్యరత్నావళిరుదాహృతా।విభావ్యేతి విభాగేనసాత్రషోడశధాపునః। తత్రాదౌవిధివాక్యానిబంధమోక్షపరాణిచ।అవిద్యాద్వైయవాక్యానిజగన్మిథ్యాపరాణిచ।తథోపదేశవాక్యానిజీవేశైక్యపరాణిచ। బ్రహ్మాదిస్మరణవాక్యానిజీవన్ముక్తిపరాణిచ। బ్రహ్మానుభూతిరూపాణితత్సమాధిపరాణిచ। ఆత్మస్వరూపవాక్యాని ఫలవాక్యాన్యనన్తరం। విదేహముక్తివాక్యానిద్విత్రైస్స్వవ్యతిత్రయమాత్। యస్స్వాశ్రమాచారరతఃపరివ్రాడ్విజితేంద్రియః। సోధికారీమహావాక్యరత్నావళ్యాంనచాపరః॥ వాక్యాన్యష్టసహస్రాణ్యయంభద్రంకర్ణేభిరేవచ।పంచశాన్తింపఠిత్వాదౌపఠేద్వాక్యాన్యనన్తరం॥౪౧॥

సార్థాన్తికవిధివాక్యాని ॥ ౧ ॥ సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ తజ్జలానితిశాన్త ఉపాసీత। ఆత్మానమేవం వేదాహంబ్రహ్మాస్మీతి। ఆత్మావారేద్రష్టవ్యశ్శ్రోతవ్యోమన్తవ్యోనిదిధ్యాసితవ్యః। మహావాక్యసంజ్ఞాత్స్వవృత్తిమూలేవసేత్। సచ్చిదానన్దాత్మానమద్వితీయంబ్రహ్మ భావయేత్। అహంబ్రహ్మాస్మీత్యనుసన్ధానంకుర్యాత్। పతత్ క్షీబాలోన్మత్తపిశాచవత్ జడవృత్త్యాలోకమాచరేత్। బ్రాహ్మణస్సమాహితోభూత్వాతత్త్వంపదైక్యమేవసదాకుర్యాత్। సర్వత్రాద్వైతబ్రహ్మబుద్ధింకుర్యాత్। ఆకాశాంబరోననమస్కారోనస్వాహాకారోనస్వధాకారోననిన్దాస్తుతిర్యాదృచ్ఛికోభవేత్।౧

ర్యతస్స్వరూపమేవపశ్యేత్ । జీవన్ముక్తిమవాప్య ప్రారబ్ధప్రతిభాసనాశపర్యం
తం స్వరూపానుసంధానేన వసేత్ । స్వరూపానుసంధానం వినాన్యథాచా
రపరో న భవేత్ । వేదాన్తశ్రవణం కుర్వన్యోగం సమారభేత్ । ఆకుంచనేన
కుండలిన్యాః కవాటముద్ఘాట్య మోక్షద్వారం విభేదయేత్ । యచ్ఛేద్వాఙ్మ
నసీ ప్రాజ్ఞస్తద్యచ్ఛేజ్జ్ఞాన ఆత్మని । జ్ఞానమాత్మని మహతి నియచ్ఛేత్తద్యచ్ఛే
చ్ఛాంత ఆత్మని । ఆత్మానం చేద్విజానీయాదయమస్మీతి పూరుషః । కిమిచ్ఛ
న్కస్య కామాయ శరీరమనుసంజ్వరేత్ । తమేవ ధీరో విజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం కుర్వీ
త బ్రాహ్మణః । నానుధ్యాయాద్బహూంఛబ్దాన్వాచో విగ్లాపనం హి తత్ ।
యతో నిర్విషయస్యాస్య మనసో ముక్తిరిష్యతే । అతో నిర్విషయం నిత్యం
మనః కార్యం ముముక్షుణా । చిత్తమేవ హి సంసారస్తత్ప్రయత్నేన
శోధయేత్ । దృశ్యం హ్యదృశ్యతాం నీత్వా బ్రహ్మాకారేణ చిన్తయేత్ ।
మాయాకార్యమిదం భేదమస్తి చేద్బ్రహ్మభావనం । దేహోఽహమితి
దుఃఖం చేద్బ్రహ్మాహమితి నిశ్చయః । హృదయగ్రంథిరస్తిత్వే ఛిద్యతే బ్రహ్మ
చక్రకం । సంశయే సముత్ప్రాప్తే బ్రహ్మనిశ్చయమాప్నుయాత్ । విఘ్నే
మోక్షరతవ్యాత్రో జీవితం చాపి చంచలం । విహాయ శాస్త్రజాలాని య
త్సత్యం తదుపాస్యతాం । యస్య స్త్రీ తస్య భోగేచ్ఛా నిఃస్త్రీకస్య క్వ భో
గభూః । స్త్రియం త్యక్త్వా జగత్త్యక్తం జగత్త్యక్త్వా సుఖీ భవేత్ । చిత్తం
కారణమర్థానాం తస్మిన్సతి జగత్త్రయం । తస్మిన్క్షీణే జగత్క్షీణం తచ్చికిత్స్యం
ప్రయత్నతః । సుప్తైరుత్థాయ సుప్త్యన్తం బ్రహ్మైకం పరిచిన్త్యతాం । గ
చ్ఛంస్తిష్ఠన్నుపవిశన్ శయానో వాన్యథాపి వా । యథేచ్ఛయా వసేద్వి
ద్వానాత్మారామస్సదా మునిః । జ్యోతిర్లింగం భ్రువోర్మధ్యే నిత్యం ధ్యా
యేత్సదా యతిః । ఆత్మానమాత్మనా సాక్షాద్బ్రహ్మబుద్ధ్యా సునిశ్చలః ।
దేహజాత్యాదిసంబంధాన్వర్ణాశ్రమసమన్వితాన్ । వేదశాస్త్రపురా
ణాని పదపాంసుమివ త్యజేత్ । ఏకాకీ నిస్పృహస్తిష్ఠేన్న హి కేన సహాల
పేత్ । దద్యాన్నారాయణేత్యేవం ప్రతివాక్యం సదా యతిః । మునిః కౌపీన
వాసాస్స్యాన్నగ్నో వా ధ్యానతత్పరః । అధ్యాత్మరతిరాసీనో నిరపేక్షో నిరా

శివః॥ ఆత్మనైవ సహాస్యేన సుఖార్థీ విచరేదిహ। వందిగ్ధస్సర్వభూతానాం వర్ణాశ్రమవివర్జితః। అంధవజ్జడవచ్చాపి మూకవచ్చ మహీం చరేత్। యద్యత్పశ్యతి చక్షుర్భ్యాం తత్తదాత్మేతి భావయేత్। యద్యచ్ఛృణోతి కర్ణాభ్యాం తత్తదాత్మేతి భావయేత్। లభతే వా నయా యద్యత్తత్తదాత్మేతి భావయేత్। జిహ్వయా యద్రసం హ్యత్తి తత్తదాత్మేతి భావయేత్। త్వచా యద్యత్స్పృశేద్యోగీ తత్తదాత్మేతి భావయేత్। దృష్టిం జ్ఞానమయీం కృత్వా పశ్యేద్బ్రహ్మమయం జగత్। ద్రష్టృదర్శనదృశ్యానాం విరామో యత్ర వా భవేత్। దృష్టిస్తత్రైవ కర్తవ్యా న నాసాగ్రావలోకినీ। దేవాగ్న్యగారేతరుమూలేగుహాయాం వసేదసంగోలక్షితశీలవృత్తిః। నిరింధనం జ్యోతిరివోపశాంతో న చోద్విజేదుద్విజేద్యత్రకుత్ర। శాంతో దాంత ఉపరతస్తితిక్షుర్యోనూచానో హ్యభిష్వంగాసమానః। త్యక్తైషణో హ్యనృణస్తం విదిత్వా వాసీవసేదాత్రమే యత్రకుత్ర। యమైశ్చ నియమైశ్చైవ ధ్యానైశ్చైవ సుసంయుతః। నాడీశుద్ధిం చ కృత్వాదౌ ప్రాణాయామం సమాచరేత్। సర్వచింతాం పరిత్యజ్య సావధానేన చేతసా। నిర్వికల్పః ప్రసన్నాత్మా ప్రాణాయామం సమాచరేత్। ముముక్ష్యసనం సర్వం మాయుక్తం సమభ్యసేత్। ఇతిరత్నకర్తవ్యానుసోవృత్తిసంజీవనీమహా॥ ॥ఇతి సాధారణాంతికపదవాక్యానిషట్షష్టిః॥౬౬॥

అథసాధ్వాంతికబంధమోక్షవాక్యాని ॥ ౧ ॥ దేహాదివాత్మత్వే నాభిమన్యతే సోభిమానః ఆత్మనో బంధః॥ తన్నివృత్తిర్మోక్షః॥ దేవమనుష్యాద్యుపాసనాకామసంకల్పో బంధః॥ కర్తృత్వాద్యహంకారసంకల్పో బంధః॥ అణిమాద్యష్టైశ్వర్యాశాసిద్ధిసంకల్పో బంధః। యమాద్యష్టాంగయోగసంకల్పో బంధః॥ కేవలమోక్షాపేక్షాసంకల్పో బంధః॥ సంకల్పమాత్రసంభవో బంధః॥ నిత్యానిత్యవస్తువిచారాదనిత్యసంసారసుఖదుఃఖవిషయసమస్తక్షేత్రమమతాబంధక్షయో మోక్షః। మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః। బంధాయ విషయాసక్తం ముక్త్యై నిర్విషయం స్మృతం। మమేతి బధ్యతే జంతుర్నిర్మమేతి విముచ్యతే। మమ

త్యేనథ నేజ్జీవో నిర్ముక్తత్వేన కేవలః । స్వసంకల్పవశాద్బద్ధో నిస్సంకల్పా ద్విముచ్యతే । ద్రష్టాదృశ్యవశాద్బద్ధో దృశ్యాభావే విముచ్యతే । ఇచ్ఛా మాత్రమవిద్యేయం తన్నాశో మోక్ష ఉచ్యతే । భోగేచ్ఛామాత్రకో బంధ స్తత్త్యాగో మోక్ష ఉచ్యతే । ద్వైతైక్యకలితో బంధస్తన్ముక్తిర్ముక్తిరుచ్యతే । అ నాస్థైవ హి నిర్వాణం దుఃఖమాస్థాపరిగ్రహః । కర్మణా బధ్యతే జంతుర్విద్య యా చ విముచ్యతే । స్వరూపావస్థితిర్ముక్తిస్తద్భ్రంశోహంత్వవేదనం । చి త్తైచలితి సంసారో నిశ్చలే మోక్ష ఉచ్యతే । బంధో హి వాసనాబంధో మో క్షస్స్యాద్వాసనాక్షయః । పదార్థభావనాదార్ఢ్యం బంధ ఇత్యభిధీయతే । వాసనాతానవం బ్రహ్మన్ మోక్ష ఇత్యభిధీయతే । న మోక్షో నభసః పృ ష్ఠే న పాతాలే న భూతలే । సర్వాశాసంక్షయే చేతఃక్షయో మోక్ష ఇతీర్య తే । మోక్షో మే స్యాదితి చింతా జాతా చేదుత్థితం మనః । మనసోత్థే మన స్యేవ బంధస్సాంసారికో మతః । తదమార్జనమాత్రం హి మహాసంసా రతాంగతం । తన్నిమార్జనమాత్రస్తు మోక్ష ఇత్యభిధీయతే ॥ ॥ ఇతి సా ధాంతిక బంధ మోక్ష వాక్యాన్యేకత్రింశత్ ॥ ౩౧॥

అథ సాధారణాంతికావిద్యాస్సింధువాక్యాని॥ ౩॥ అథ యోఽన్యాం దే వతాముపాసతేఽన్యోఽసావన్యోఽహమస్మీతి న స వేద యథా పశుః । అత్రాపి దామివ మన్యమానో నశ్యతి ధానపాత్ర యథా భిన్నో మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నో తి య ఇహ నానేవ పశ్యతి । కర్తృత్వాద్యహంకారభావనారూఢో మూఢః । మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి । అనుభూతిం వినా మూ ఢో వృథా బ్రహ్మణి మోదతే । ప్రతిబింబిత శాఖాగ్ర ఫలాస్వాదన మోదవ త్ । అష్టాంగం చ చతుష్పాదం త్రిస్థానం పంచదైవతం । ఓంకారం యో న జా నాతి బ్రాహ్మణో న భవేత్తు సః । అతివర్ణాశ్రమం రూపం సచ్చిదానందలక్ష ణం । యో న జానాతి సోఽవిద్వాన్ కదా ముక్తో భవిష్యతి । కుశలా బ్రహ్మవా ర్తాయాం వృత్తిహీనాస్సురాగిణః । తేప్యజ్ఞానతయా నూనం పునరాయా న్తి యాంతి చ । కాష్ఠదండో ధృతో యేన సర్వాశీ జ్ఞానవర్జితః । స యాతి మేకాంతహితం స్వేప్సితం త్యాగవేదనం । యస్య మనః ధరతాం యాతం ధి

క్తం పురుషకీటకం। అద్వితీయబ్రహ్మతత్త్వం న జానన్తి యదా తదా। భ్రాంతా ఏవాఖిలాస్తేషాం క్వ ముక్తిః క్వేహ వా సుఖం। అజ్ఞానోపహతో బాల్యే యౌవనే వనితాహతః। శేషే కళత్రచింతార్తః కింకరోతి నరాధమః॥ ఇచ్ఛాద్వేషసముత్థేన ద్వంద్వమోహేన జంతవః। ధరావివరమగ్నానాం కీటానాం సమతాం గతాః॥ ॥ఇతి పాధాంతికా విద్వన్నిందా వాక్యాన్యేకవింశతిః॥౨౧॥

అథ పాధాంతికజగన్మిథ్యావాక్యాని॥ ౧॥ నాన్యత్కించన మిషత్। వాచారంభణం వికారో నామధేయం। అతోఽన్యదార్తం। న తు తత్ ద్వితీయమస్తి। నాత్ర కాచన భిదాస్తి। నైవ తత్ర కాచన భిదాస్తి। సర్వం వికారజాతం మాయామాత్రం। సర్వత్ర న వ్యాస్తి ద్వైతసిద్ధిః। నాద్వైతం కుతో మర్త్యం। ప్రపంచో యది విద్యేత నివర్తేత న సంశయః। మాయామాత్రమిదం ద్వైతమద్వైతం పరమార్థతః। వికల్పో వినివర్తేత కల్పితో యది కేనచిత్। ఉపదేశాదయం వాదో జ్ఞాతే ద్వైతం న విద్యతే। ద్వితీయకారణాభావాదనుత్పన్నమిదం జగత్। యథైవేదం నభశ్శూన్యం జగచ్ఛూన్యం తథైవ హి। ఇదం ప్రపంచం యత్కించిద్యద్యజ్జగతి వీక్ష్యతే। దృశ్యరూపం చ దృగ్రూపం సర్వం శశవిషాణవత్। అయం ప్రపంచో నాస్త్యేవ నోత్పన్నం నోస్థితం జగత్। చిత్తం ప్రపంచ ఇత్యాహుర్నాస్తి నాస్త్యేవ సర్వదా। మాయాకార్యమిదం నాస్తి మాయా నాస్తి భయం న హి। పరం బ్రహ్మాహమస్మీతి స్మరణస్య మనో న హి। వంధ్యాకుమారవచనే భీతిశ్చేదస్త్విదం జగత్। శశశృంగేణ నాగేంద్రో మృతశ్చేజ్జగదస్తి తత్। మృగతృష్ణాజలం పీత్వా తృప్తశ్చేదస్త్విదం జగత్। గంధర్వనగరే సత్యే జగద్భవతి సర్వదా। గగనే నీలిమాసత్యే జగత్సత్యం భవిష్యతి। మహాసర్పం స్వప్నే మృతో మర్త్యో హ్యాగతశ్చేజ్జగద్భవేత్। గోస్తనాదుద్భవం క్షీరం పునరారోపణే జగత్। జ్వాలాగ్నిమండలే పద్మవృద్ధిశ్చేజ్జగదస్త్విదం। జ్ఞానినో హృదయం మూఢైర్జ్ఞాతం చేదస్త్విదం జగత్। అజకుక్షౌ జగన్నాస్తి హ్యాత్మకుక్షౌ జగన్నహి। సర్వదా

భేదకలనం ద్వైతాద్వైతం న విద్యతే । నాస్తి నాస్తి జగత్సర్వం గురుశిష్యాదికం నహి । సచ్చిదానందమాత్రోఽహమనుత్పన్నమిదం జగత్ ॥ ॥ ఇతి సాధారణాంతికజగన్మిథ్యావాక్యత్రయస్త్రింశత్ ॥౩౩॥

అథ సాధారణాంతికోపదేశవాక్యాని ॥ ౫ ॥ స ఏషోఽణిమైతదాత్మ్యమిదం సర్వం తత్సత్యం స ఆత్మా తత్త్వమసి శ్వేతకేతో । అభయం వై జనక ప్రాప్తోఽసి । బ్రహ్మచర్యమహింసాం చాపరిగ్రహం చ సత్యం చ యత్నేన హే రక్షతో హే రక్షతో హే రక్షత ఇతి । తత్త్వమసి త్వం తదసి । యన్మనసా న మనుతే యేనాహుర్మనో మతమ్ । తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే । యత్పరం బ్రహ్మ సర్వాత్మా విశ్వస్యాయతనం మహత్ । సూక్ష్మాత్సూక్ష్మతరం నిత్యం తత్త్వమేవ త్వమేవ తత్ । అంతః పూర్ణో బహిః పూర్ణః పూర్ణకుంభ ఇవాంబరే । అంతః శూన్యో బహిః శూన్యః శూన్యకుంభ ఇవాంబరే । మా భవ గ్రాహ్యభావాత్మా గ్రాహకాత్మా చ మా భవ । భావనామఖిలాం త్యక్త్వా యచ్ఛిష్టం తన్మయో భవ । ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాని త్యక్త్వా వాసనయా సహ । దర్శనప్రథమాభాసమాత్మానం కేవలం భజ । చిత్తాకాశం చిదాకాశమాకాశం చ తృతీయకం । ద్వాభ్యాం శూన్యతరం విద్ధి చిదాకాశం మహామునే । ధ్యానతో హృదయాకాశే చితి చిచ్చక్రధారయా । మనో మారయ నిశ్శంకం త్వాం ప్రబధ్నంతి నారయః । భోగైకవాసనాం త్యక్త్వా త్యజ త్వం భేదవాసనాం । భావాభావౌ తతస్త్యక్త్వా నిర్వికల్పః స్థిరో భవ । త్యజ ధర్మమధర్మం చ ఉభే సత్యానృతే త్యజ । ఉభే సత్యానృతే త్యక్త్వా యేన త్యజసి తత్త్యజ । ఆత్మన్యతీత సర్వస్మాత్ సర్వరూపేణ వా తతే । కో బంధః కస్య వా మోక్షో నిర్మలమననం కురు । ఆశాం యాతు నిరాశత్వమభావం యాతు భావనా । అమనస్త్వం మనో యాతు తవాసంగేన జీవతః । ఏకమాద్యంతరహితం చిన్మాత్రమమలం తతః । ఖాదప్యతితరాం సూక్ష్మం తద్బ్రహ్మాసి న సంశయః । రక్షణోపస్థితిత్యాదిబ్రహ్మసృష్టేస్తు కారణం । సంహారే రుద్ర ఇత్యేవం సర్వం మిథ్యేతి నిశ్చిను । మాత్యక్తం నాస్తి కించిద్వా మత్త్యక్తాం పృథివీం తు వా । మయాతిరిక్తం యద్యద్వా తత్తన్నాస్తీతి నిశ్చి

ను । అనాత్మేతిప్రపంచోవాఽనాత్మేతిమనోపివా । అనాత్మేతి జగద్వాపి నాస్త్యనాత్మేతినిశ్చిను । ఆదిమధ్యావసానేషుదుఃఖంసర్వమిదంయతః। తస్మాత్సర్వంపరిత్యజ్యతత్వనిష్ఠోభవానఘ । నిద్రాయాలోకవార్తాయాః శబ్దాదేరాత్మవిస్మృతేః । క్వచిన్నావసరందత్వా చింతయాత్మానమాత్మని । సర్వవ్యాపారముత్సృజ్య అహంబ్రహ్మేతిభావయ । అహంబ్రహ్మేతినిశ్చిత్యఅహంభావంపరిత్యజ । ఘటాకాశంమహాకాశేద్రవాత్మానంపరాత్మని ।విలాప్యాఖండభావేనతూష్ణీంభవసదామునే । చిదిహాస్తీతి చిన్మాత్రమిదంచిన్మయమేవచ । చిత్త్వం చిదహమేతేచ లోకాశ్చిదితిభావయ । సత్యచిద్ఘన మఖండమద్వయం సర్వదృశ్య రహితం నిరామయం । యత్పదం విమల మద్వయం శివంతత్సదాహ మితి మానమాశ్రయ । జన్మమృత్యుసుఖదుఃఖవర్జితంజాతినీతికులగోత్రదూరగం। చిద్వివర్తజగతోస్యకారణంతత్సదాహమితిమాన మాశ్రయ। పూర్ణమద్వయమఖండచేతనంవిశ్వభేదకలనాదివర్జితం । అద్వితీయ పరసంవిదంశకంతత్సదాహమితిమానమాశ్రయ ।స్వాత్మనోన్యతయాభాతంచరాచరమిదంజగత్ । స్వాత్మమాత్రతయాబుద్ధ్వాతదస్మీతివిభావయ। విలాప్యవికృతింకృత్స్నాంసంభవవ్యత్యయక్రమాత్ । పరిశిష్టంచచిన్మాత్రం చిదానందంవిచింతయ। ఇతిసాధారణాంతికోపదేశవాక్యానిచతుఃపంచాశత్ ॥ ౫౪॥

అథసాధారణాంతికజీవబ్రహ్మైక్యవాక్యాని ॥ ౬ ॥ సయ శ్చాయం పురుషే।యశ్చాసావాదిత్యే।సఏకః। సత్యమాత్మాబ్రహ్మైవబ్రహ్మాత్మైవాత్రహ్యేవనవిచికిత్స్యం । త్వంబ్రహ్మాసి। అహంబ్రహ్మాస్మి । ఆవయోరంతరంనవిద్యతే । త్వమేవాహమహమేవత్వం। గతాఃకలాఃపంచదశ ప్రతిష్ఠా దేవాశ్చసర్వేప్రతిదేవతాసు । కర్మాణివిజ్ఞానమయశ్చఆత్మాపరేవ్యయేసర్వఏకీభవంతి । యేనేక్షతేశృణోతీదంజిఘ్రతివ్యాకరోతిచ। స్వాద్వస్వాదువిజానాతితత్ప్రజ్ఞానముదీరితం। చతుర్ముఖేంద్రదేవేషుమనుష్యాశ్వగవాదిషు । చైతన్యమేకంబ్రహ్మాతః ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మమయ్యపి ।

పరిపూర్ణః పరాత్మాస్మిన్ దేహే విద్యాధికారిణి। బుద్ధేస్సాక్షీ తయాస్థి
త్వాస్ఫురన్నహమితీర్యతే స్వతఃపూర్ణఃపరాత్మాత్రబ్రహ్మశబ్దేనవర్ణితః।
అస్మీత్యైక్యపరామర్శాత్తేనబ్రహ్మభవామ్యహం । ఏకమేవా ద్వితీయం
స న్నామ రూప వివర్జితం । సృష్టేః పురాధునా ప్యస్య తాదృ
క్త్వం తదితీర్యతే । శ్రోతు ర్దేహేంద్రియా తీతం వస్త్వ త్రత్వంప
దేరితం । ఏకతా గ్రాహ్యతే సీతి తదైక్య మను భూయతాం । స్వ
ప్రకాశా పరోక్షత్వ మయ మిత్యుక్తితో మతం । అహంకారాది దే
హాంతాత్ప్రత్యగాత్మేతిగీయతే । దృశ్యమానస్యసర్వస్యజగతస్తత్త్వమీ
ర్యతే । బ్రహ్మశబ్దేనతద్బ్రహ్మస్వప్రకాశాత్మరూపకం । మాయా విద్యే
విహాయైవ ఉపాధీపరజీవయోః । అఖండంసచ్చిదానందంపరంబ్రహ్మవిల
క్ష్యతే । సకారఃఖేచరీప్రోక్తస్త్వంపదంచేతినిశ్చితం । హకారఃపరమేశ
స్స్యాత్తత్పదంచేతినిశ్చితం । సకారోధ్యాయతేజంతు హకారోహిభ
వేద్ధ్రువం। అధోరాతత్పదార్థస్స్యాన్మకారస్త్వంపదార్థవాన్ । తయో
స్సంయోజనమసీత్యర్థే తత్త్వవిదో విదుః । నమస్త్వమర్థో విజ్ఞేయో రా
మస్తత్పదముచ్యతే।అసీత్యర్థేచతుర్థీస్యాదేవంమంత్రేషుయోజయేత్।
క్షీరం క్షీరే యథా క్షిప్తం తైలం తైలేజలంజలే। సంయుక్తమేకతాం
యాతితథాత్మన్యాత్మవిన్మునిః । ఘటేనష్టేయథావ్యోమవ్యోమైవభవతి
స్వయం । తథైవోపాధివిలయేబ్రహ్మైవబ్రహ్మవిత్స్వయం॥ ॥ఇతి సా
ధాంతికజీవబ్రహ్మైక్యవాక్యాన్యష్టత్రింశత్ ॥౩౮॥

అథసాద్ధాంతికమననవాక్యాని॥ ౭॥ అహమన్నమహమన్నమహ
మన్నం । అహమన్నాదోఽహమన్నాదోఽహమన్నాదః । అహంమను
రభవంసూర్యశ్చ । అహమేవేదంసర్వమస్మి । యథాఫేనతరంగా
ది సముద్రాదుత్థితంపునః । సముద్రేలీయతేతద్వజ్జగన్మయ్యనులీయతే।అ
నాత్మదృష్టిరవివేకనిద్రామహంమమస్వప్నగతింగతోహం । స్వరూపసూ
ర్యేభ్యుదితేస్ఫుటోక్తైర్గురోర్మహావాక్యపదైఃప్రబుద్ధః। ప్రాణాశ్చలం
సతత్త్వాత్మైఃకామైర్వ్యాహన్యతాంమనః । ఆనందబుద్ధిపూర్ణస్య మమదుః

ఖం కథం భవేత్ । న మే బంధో న మే ముక్తిర్న మే శాస్త్రం న మే గురుః ।
మాయామాత్రవికాసత్వాన్మాయాతీతోఽహమద్వయః । ఆత్మానమహం జానే
వేద్మి క్వాప్యజ్ఞానం పలాయితం । కర్తృత్వమపి మే నష్టం కర్తవ్యం వాపి న క్వ
చిత్ । బ్రాహ్మణ్యం కులగోత్రే చ నామ సౌందర్యజాతయః । స్థూలదేహ
గతా ఏతే స్థూలాద్భిన్నస్య మే నహి । క్షుత్పిపాసాంధ్యబాధిర్య కామ
క్రోధాదయోఽఖిలాః । లింగదేహగతా ఏతే హ్యలింగస్య న విద్యతే । జడ
త్వప్రియమోదత్వధర్మాః కారణదేహగాః । న సంతి మమ నిత్యస్య నిర్వికా
రస్వరూపిణః । చిద్రూపత్వాన్న మే జాడ్యం సత్యత్వాన్నానృతం మమ । ఆ
నందత్వాన్న మే దుఃఖమజ్ఞానాద్భాతి సత్యవత్ । నాహం దేహో జన్మ
మృత్యూ కుతో మే నాహం ప్రాణః క్షుత్పిపాసే కుతో మే । నాహం చేతశ్శో
కమోహౌ కుతో మే నాహం కర్తా బంధమోక్షౌ కుతో మే । ఆనందమంత
ర్నిజమాశ్రయంతమాశాపిశాచీమవమానయంతం । ఆలోకయంతం జగ
దింద్రజాలమాపత్కథం మాం ప్రవిశేదసంగం । దేహాస్తు న స్నానశౌచ భి
క్షాదౌ వర్తతాం వపుః । తారం జపతు వాక్తద్వత్పఠత్వామ్నాయమస్త
కం । విష్ణుం ధ్యాయతు ధీర్యద్వా బ్రహ్మానందే విలీయతాం । సాక్ష్యహం కిం
చిదప్యత్ర న కుర్వే నాపి కారయే । జ్ఞాతృజ్ఞాతవ్యమధునా దృష్టృద్రష్టవ్య
మప్యగాత్ । విశ్రాంతోఽస్మి చిరం శ్రాంతశ్చిన్మాత్రాన్నాస్తి కించన । న భూ
తం న భవిష్యచ్చ చింతయామి కదాచన । న స్తౌమి న చ నిందామి హ్యాత్మనో
న్యం నహి క్వచిత్ । అతోఽపశోకో హ్యజరో నిరాగశ్శాంతవాసనః । స్వప్ర
కాశాత్మని రేజే జగజ్జీవేశ్వరాదయః । న సంతి నాస్తి మాయా చ తేభ్య
శ్చాహం విలక్షణః । కిం కరోమి క్వ గచ్ఛామి కిం గృహ్ణామి త్యజామి కిం । య
న్మయా పూరితం విశ్వం మహాకల్పాంబునా యథా ॥ ॥ ఇతి సార్ధాంతి
కమననవాక్యస్యైకోనచత్వారింశత్ ॥ ౩౯ ॥

అథ సార్ధాంతికజీవన్ముక్తివాక్యాని ॥ ౧ ॥ స తత్ర పర్యేతి జక్షత్క్రీ
డన్రమమాణః స్త్రీభిర్వా యానైర్వా జ్ఞాతిభిర్వా నోప
జనం స్మరన్నిదం శరీరం స వా ఏష ఏవం పశ్యన్నేవం మన్వాన ఏవం విజాన

వ్యాన్నత్మరతిరాత్మక్రీడ ఆత్మమిథున ఆత్మానందస్సస్వరాడ్భవతి తేదేవాః పు
త్రేషణాయాశ్చవిత్తైషణాయాశ్చలోకేషణాయాశ్చ సహాధనేభ్యోవ్యు
త్థాయ నిరాగారానిష్పరిగ్రహా అశిఖా అయజ్ఞోపవీతా అంధా బధిరా
ముగ్ధాః క్లీబామూకాఉన్మత్తాఇవ పరివర్తమానాశ్శాంతాదాంతాఉప
రతాస్తితిక్షవస్సమాహితా ఆత్మరతయశ్చాత్మక్రీడా ఆత్మమిథునా ఆ
త్మానందాః ప్రాణమేవపరంబ్రహ్మాత్మప్రకాశంశూన్యం జానంత స్తత్రై
వపరిసమాప్తాః కుచైలోసహాయఏకాకీసమాధిస్థఆత్మకామ ఆప్తకామో
నిష్కామో జీర్ణకామః హస్తినిసింహేదంశేమశకేనకులేసర్పరాక్షసగం
ధర్వేమృత్యోరూపాణివిదిత్వానబిభేతికుతశ్చనేతిసర్వధర్మాన్పరిత్యజ్య
నిర్మమోనిరహంకారోభూత్వా బ్రహ్మనిష్ఠంశరణముపగమ్యతత్త్వమసిస
ర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ నేహనానాస్తి కించనేతిమహావాక్యార్థానుభవజ్ఞా
నాద్బ్రహ్మైవాహమస్మీతినిశ్చిత్య నిర్వికల్పసమాధినా యస్స్వతంత్ర
శ్చరతి ససన్న్యాసీసముక్తస్సపూజ్యస్సయోగీసపరమహంసస్సోవధూత
స్సబ్రాహ్మణఇతి। జీవఃపంచవింశతికస్సంకల్పితచతుర్వింశతితత్త్వం పరిత్య
జ్యషడ్వింశకః పరమాత్మాహమితినిశ్చయాజ్జీవన్ముక్తోభవతి।తురీయమాతు
రమితిజ్ఞాత్వా జాగరితేసుషుప్త్యవస్థాపన్నఇవయచ్ఛ్రుతంయద్దృ
ష్టం తత్సర్వమవిజ్ఞాతమివయోవసేత్తస్య స్వప్నావస్థాయామపి జా
గ్రదవస్థాభవతి సజీవన్ముక్తోభవతి। సర్వశ్రుతిసారానందానుభవైకగోచ
రోబ్రహ్మనిష్ఠత్వాంశ్చక్షురాది బాహ్యప్రపంచోపరతస్సర్వం జగదాత్మ
త్వేనపశ్యన్నాత్మైతిభావయన్ కృతకృత్యోనిర్ద్వంద్వస్సదాచంచలగా
త్రశ్చరమశాంతింస్వీకృత్యకృత్యోద్ధక్ష పరమాత్మాహమేవేత్యఖండానం
దపూర్ణః కృతార్థస్సపరిపూర్ణః పరమాకాశ మగ్నమనాః ప్రాప్తోన్మ
న్యవస్థస్సర్వస్తనర్క్యంప్రయవగోచరః జన్మార్జితపుణ్యపుంజ పక్వస్తైవ
ల్య ఫలోఖండానంద నిరస్తసర్వక్లేశ కత్మలో బ్రహ్మాహమస్మీతి కృతకృ
త్యోభవతి। బ్రహ్మైవాహమస్మీత్యనవరతం బ్రహ్మ ప్రణవానుసంధానేన
యః కృతకృత్యోభవతి సపరమహంస పరివ్రాట్ ।౧। భావాభావకలా

దినిర్ముక్తస్సర్వసంశయధ్వస్త పూర్ణాహంభావః కృతకృత్యోభవతి।
ప్రాణో హ్యేష సర్వభూతైర్విభాతి విజానన్విద్వాన్ భవతే నాతివాదీ।
ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతిః క్రియావానేష బ్రహ్మవిదాం వరిష్ఠః। నిమిషార్ధం న తి
ష్ఠంతి వృత్తిం బ్రహ్మమయీం వినా। యథా తిష్ఠంతి బ్రహ్మాద్యాస్సనకాద్యా
శ్శుకాదయః। అధ్యాత్మరతిరాసీనో నిరపేక్షో నిరాశిషః। సర్వద్వంద్వవి
నిర్ముక్తో బ్రహ్మణ్యేవావతిష్ఠతే। కపాలం వృక్షమూలాని కుచైలాన్యసహా
యతా। సమతా చైవ సర్వస్మిన్నేతన్ముక్తస్య లక్షణం। స్వప్నేఽపి యో
హి యుక్తస్యాజ్జాగ్రతీవ విశేషతః ఈదృక్చేష్టః స్మృతశ్శ్రేష్ఠో వరిష్ఠో బ్రహ్మ
వాదినాం। నిర్మానశ్చానహంకారో నిర్ద్వంద్వశ్ఛిన్నసంశయః। ఆత్మ
క్రీడ ఆత్మరతిరాత్మవాంత్సమదర్శనః। స్పృష్ట్వా స్పృష్ట్వా చ భుక్త్వా చ దృ
ష్ట్వా జ్ఞాత్వా శుభాశుభం। న హృష్యతి గ్లాయతి యస్స శాంత ఇతి కథ్య
తే। అప్రాప్తం హి పరిత్యజ్య సంప్రాప్తే సమతాం గతః। అదృష్టఖేదాఖే
దో యః సంతుష్ట ఇతి కథ్యతే। నాకృతేన కృతేనార్థో న శ్రుతిస్మృతివిభ్ర
మైః। నిర్మందర ఇవాంభోధిస్సంతిష్ఠతి యథాస్థితః। సమ్యక్ జ్ఞానావరోధే
న నిత్యమేక సమాధినా। సాంఖ్య ఏవావబుద్ధా యే తే వై సాంఖ్యాయనాః
స్మృతాః। ప్రాణాద్యనిలసంశాంతౌ యుక్త్యా యే పదమాగతాః। అనామ
యమనాద్యంతం తే స్మృతా యోగయోగినః। సుఖదుఃఖదశాధీరం సా
మ్యాన్న ప్రోద్ధరంతి యం। నిశ్వాసా ఇవ శైలేంద్రం చిత్తం తస్యామృతం వి
దుః। వాచామతీతవిషయో విషయాశాదశోజ్ఝితః। పరానందరసాక్షుబ్ధో
రమతే స్వాత్మనాత్మని। నిర్గ్రంథిశ్శాంతసందేహో జీవన్ముక్తో విభావనః।
అనిర్వాణోఽపి నిర్వాణశ్చిత్రదీప ఇవ స్థితః। నిర్ధనోఽపి సదా తుష్టోఽప్యసహా
యో మహాబలః। నిత్యతృప్తోఽప్యభుంజానోఽప్యసమస్సమదర్శనః। కుర్వ
న్నపి న కుర్వాణశ్చాభోక్తా ఫలభాగ్యపి। శరీర్యప్యశరీర్యేష పరిచ్ఛిన్నోఽపి
సర్వగః। అధ్యాత్మరతిరాసీనః పూర్ణః పావనమానసః। నైష్కర్మ్యేణ
న తస్యార్థస్తస్యార్థోఽస్తి న కర్మభిః। న సమాధానజాప్యాభ్యాం యస్య నిర్వా
సనం మనః। జగజ్జీవాదిరూపేణ పశ్యన్నపి పరాత్మవిత్। న తత్పశ్యతి చి

క్రూపం బ్రహ్మవస్త్వేవ పశ్యతి। అహమన్నం సదాన్నాద ఇతిహి బ్రహ్మవేదనం॥ ౫౦॥ బ్రహ్మవిద్గ్రసతి జ్ఞానాత్సర్వం బ్రహ్మాత్మనైవతు। సమాధిమథ కర్మాణి మా కరోతు కరోతు వా। హృదయేనాత్తసర్వేహో ముక్త ఏవోత్తమాశయః। అక్షరత్వాద్వరేణ్యత్వాద్ధూతసంసారబంధనాత్। తత్త్వమస్యాదిలక్ష్యత్వాదవధూత ఇతీర్యతే। యో విలంఘ్యాశ్రమాన్వర్ణానాత్మన్యేవ స్థితః పుమాన్। అతివర్ణాశ్రమీ యోగీ అవధూతస్స కథ్యతే। యథా రవిస్సర్వరసాన్ప్రభుఙ్క్తే హుతాశనశ్చాపి హి సర్వభక్షః। తథైవ యోగీ విషయాన్ప్రభుఙ్క్తే న లిప్యతే పుణ్యపాపైశ్చ శుద్ధః। కేవలం సుసమస్స్వచ్ఛే మానీ ముదితమానసః॥ ౬౦॥ సంతోషామృతపానేన యే శాంతాస్తృప్తిమాగతాః। ఆత్మారామా మహాత్మానస్తే మహాపదమాగతాః। హర్షామర్షభయక్రోధకామకార్పణ్యదృష్టిభిః। న హృష్యేన్న గ్లపతి సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। అహంకారమయీం త్యక్త్వా వాసనాం లీలయైవ యః। తిష్ఠతి ధ్యేయసంత్యాగీ సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। మానవాన్నిరహంభావో నిర్మమో ముక్తమత్సరః। యః కరోతి గతోద్వేగస్సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। యావతీ దృశ్యకలనా సకలేయం విలోక్యతే। సా యేన సుష్ఠు సంత్యక్తా సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। ఉద్వేగానందరహితస్సమయా స్వచ్ఛయా ధియా॥ ౭౦॥ న శోచతే న చోదేతి సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। సర్వాశాస్సకలాశ్శాంతాస్సర్వేహాస్సర్వనిశ్చయాః। ధియా యేన పరిత్యక్తాస్సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। జన్మస్థితివినాశేషు సోదయాస్తమయేషు చ। సమమేవ మనో యస్య సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। సర్వాధిష్ఠానచిన్మాత్రే నిర్వికల్పే చిదాత్మని। యో జీవతి గతస్నేహస్సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। క్రియానాశాద్భవేచ్చింతానాశోస్మాద్వాసనాక్షయః। వాసనాప్రక్షయో మోక్షస్సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। నిర్వికల్పచిన్మాత్రవృత్తిః ప్రజ్ఞేతి కథ్యతే॥ ౮౦॥ సా సర్వదా భవేద్యస్య సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। దేహేంద్రియేష్వహంభావ ఇదంభావస్తదన్యకే। యస్య నో భవతః క్వాపి సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। న ప్రత్యగ్బ్రహ్మణోర్భేదం కదాపి బ్రహ్మసర్గయోః। ప్రజ్ఞయా యో విజానాతి సజీవన్ముక్త ఉచ్యతే। సాధుభిః పూజ్యమానేపి పీ

ద్యమానోఽపినఃజ్ఞానైః। సమమేవభవేద్యస్యసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। యథాస్థితమిదంయస్యవ్యవహారవతోఽపిచ। అస్తంగతంస్థితంచిత్తంసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। నోదేతినాస్తమాయాతిసుఖదుఃఖేమునప్రభా। యథాప్రాప్తస్థితిర్యస్యసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। యోజాగర్తిసుషుప్తిస్థోయస్యజాగ్రన్నవిద్యతే। యస్యనిర్వాసనోబోధస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే। రాగద్వేషభయాదీనామనురూపంచరన్నపి। యోఽంతర్వ్యోమవదత్యచ్ఛస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే। యస్యనాహంకృతోభావోబుద్ధిర్యస్యనలిప్యతే। కుర్వతోఽకుర్వతోవాపిసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। యస్మాన్నోద్విజతేలోకోలోకాన్నోద్విజతేచయః। హర్షామర్షభయాన్ముక్తస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే।యస్సమస్తార్థజాలేషువ్యవహార్యపిశీతలః ॥ ౧౦౦ ॥ పరార్థేష్విహపూర్ణాత్మాసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। ప్రజహాతియదాకామాన్సర్వాంశ్చిత్తగతాన్మునే। మయిసర్వాత్మకేతుష్టస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే।చైతన్యవర్జితచిన్మాత్రేపదేపరమపావనే।అక్షుబ్ధచిత్తోవిశ్రాంతస్స—తే।ఇదంజగదయంసోఽయందృశ్యజాతమవాస్తవం। యస్యచిత్తేనస్ఫురతిసజీవన్ముక్తఉచ్యతే। శాంతసంసారకలనఃకలావానపినిష్కలః। యస్సచిత్తోఽపినిశ్చిత్తస్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే।చిదాత్మాహంపరాత్మాహంనిర్గుణోఽహంపరాత్పరః। ఆత్మమాత్రేణయస్తిష్ఠేత్సజీవన్ముక్తఉచ్యతే। దేహత్రయాతిరిక్తోఽహంశుద్ధచైతన్యమస్మ్యహం। బ్రహ్మాహమితియస్యాంతస్సజీ---తే।యస్యదేహాదికంనాస్తియస్యబ్రహ్మేతినిశ్చయః।పరమానందపూర్ణోయస్సజీ—తే।నిత్యానందప్రసన్నాత్మాహ్యన్యచింతావివర్జితః।కించిదస్తిత్వహీనోయస్సజీ—తే। అహంబ్రహ్మాస్మ్యహంబ్రహ్మాస్మ్యహంబ్రహ్మేతినిశ్చయః। చిదహంచిదహంచేతిసజీ—తే॥ ౧౧౯॥ ఇతిసాద్ధాంతికజీవన్ముక్తివాక్యానాంకోనవింశత్యధికశతమ్॥

అథసాద్ధాంతికస్వానుభూతివాక్యాని ॥ ౯ ॥ యోఽసావసౌపురుషస్సోఽహమస్మి।గద్యోఽహంసోఽసౌయోఽసౌసోఽహం। తంశాంతమచలమద్వయానందవిజ్ఞానఘనమస్మి।సద్వాస్వానందైకబోధః తద్బ్రహ్మైవాహమస్మి। త్వంవాహమస్మి భగవోదేవతేఽహంవైత్వమసి। సచ్చిదానందాత్మకోఽహ

అజోఽహం పరిపూర్ణోఽహమస్మి । శుద్ధాద్వైతబ్రహ్మైవాహం । వాచామగోచరని రాకారపరబ్రహ్మస్వరూపోఽహమేవ । సదోజ్జ్వలోఽవిద్యాతత్కార్యహీనః స్వాత్మబన్ధహరస్సర్వదాద్వైతరహిత ఆనందరూపస్సర్వాధిష్ఠానసన్మాత్రో నిరస్తావిద్యాతమోమోహోఽహమేవాహమోంతత్సద్యత్పరం బ్రహ్మ రామచంద్రశ్చిదాత్మకస్సోఽహమోంతద్రామభద్రపరంజ్యోతిస్సోఽహమోంతత్పరతత్త్వ పరమపురుషః పురాణపురుషోత్తమో నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తసత్య పరమానందానంతాద్వయ పరిపూర్ణః పరమాత్మా బ్రహ్మైవాహం రామోఽస్మి ॥ ౧౦ ॥ త్రిషుధామసు యద్భోజ్యం భోక్తా భోగశ్చ యద్భవేత్ । తేభ్యో విలక్షణస్సాక్షీ చిన్మాత్రోఽహం సదాశివః । మయ్యేవ సకలం జాతం మయి సర్వం ప్రతిష్ఠితం । మయి సర్వం లయం యాతి తద్బ్రహ్మాద్వయమస్మ్యహం । నిర్వాణోఽస్మి నిరీహోఽస్మి నిరంశోఽస్మి నిరీప్సితః। చిదాత్మాస్మి నిరంశోఽస్మి పరాపరవివర్జితః । బ్రహ్మైవాహం సర్వవేదాన్తవేద్యం నాహం వేద్యం వ్యోమవాతాదిరూపం । రూపం నాహం నామ నాహం న కర్మ బ్రహ్మైవాహం సచ్చిదానందరూపం । నిత్యశ్శుద్ధో బుద్ధముక్తస్స్వభావ స్సత్యస్సూక్ష్మస్సన్విభుశ్చాద్వితీయః । ఆనందాబ్ధిర్యః పరస్సోహమస్మి ప్రత్యగ్ధాతుర్నాత్ర సంశీతిరస్తి ॥ ౨౦ ॥ సోఽహమర్కః పరంజ్యోతిరర్కజ్యోతిరహం శివః । ఆత్మజ్యోతిరహం శుక్రస్సర్వజ్యోతిరసావహం । ద్వైతభావవిముక్తోఽస్మి సచ్చిదానందలక్షణః । శుద్ధబోధస్వరూపోఽహం కేవలోఽహం సదాశివః । నిష్క్రియోఽస్మ్యవికారోఽస్మి నిర్గుణోఽస్మి నిరాకృతిః నిర్వికల్పోఽస్మి నిత్యోఽస్మి నిరాలంబోఽస్మి నిర్ద్వయః । కేవలాఖండబోధోహం స్వానందోఽహం నిరంతరః । సత్యం జ్ఞానమనంతం యత్పరం బ్రహ్మాహమేవ తత్ । కేవలం చిత్సదానంద బ్రహ్మైవాహం జనార్దనః । అశుభశ్శుభసంకల్పస్సంశాంతోఽస్మి నిరామయః ॥ ౩౦ ॥ నష్టేష్టానిష్టకలనస్సచ్చిన్మాత్రపరోఽస్మ్యహం । అంతర్యామ్యస్మ్యహం గ్రాహ్యో నిర్దేశ్యోఽహమలక్షణః । అద్వైతోఽహమపూర్ణోఽహమబాహ్యోఽహమనంతరః । అద్వయానందవిజ్ఞానఘనోఽస్మ్యహమవిక్రియః ॥ అవిద్యాకార్యహీనోఽహమవాఙ్మానస

గోచరః । ఆత్మచైతన్యరూపోహం సుఖమానంద చిద్ఘనః । ఆప్తకామోహమాకాశాత్పరమాత్మేశ్వరోస్మ్యహం । చిదానందోస్మ్యహంచేత్రావిద్ఘనశ్శివస్మయోస్మ్యహం । జ్యోతిర్మయోస్మ్యహంజ్యాయాన్జ్యోతిషాంజ్యోతిరస్మ్యహం । నిత్యోహంనిరవద్యోహంనిష్క్రియోస్మినిరంజనః ॥౪౦॥ నిర్మలోనిర్వికల్పోస్మినిరాఖ్యాతోఽస్మినిశ్చలః । నిర్వికారో నిత్యపూతోనిర్గుణోనిస్పృహోస్మ్యహం । నిరింద్రియోనియంతాహంనిరపేక్షోస్మినిష్కలః । పురుషఃపరమాత్మాహం పురాణఃపరమోస్మ్యహం । పూర్ణానందైకబోధోహంప్రత్యగేక రసోస్మ్యహం । ప్రజ్ఞాతోహంప్రశాంతోహంప్రకాశఃపరమేశ్వరః । ఏకధా చింత్యమానోహం ద్వైతాద్వైతవిలక్షణః । శుద్ధోస్మిశుక్రోస్యుక్తోస్మి శాశ్వతోస్మి శివోస్మ్యహం । అహంసకృద్విభాతోస్మిస్వేమహిమ్నిసదాస్థితః । సచ్చిదానందమాత్రోహంస్వప్రకాశోస్మిచిద్ఘనః ॥౫౦॥ మానావమానహీనోస్మినిర్గుణోస్మిశివోస్మ్యహం । ద్వైతా ద్వైతవిహీనోస్మి ద్వంద్వహీనోస్మి సోస్మ్యహం । భావాభావ విహీనోస్మి భావహీనోస్మి భాస్మ్యహం । శూన్యా శూన్య విహీనోస్మి శోభనా శోభనో స్మ్యహం । వదసక్ష్భేదహీనోస్మి సంకల్పరహితోఽస్మ్యహం । నానాత్మభేదహీనోస్మ్యహ్యఖండానందవిగ్రహః । బంధమోక్ష విహీనోస్మిశుద్ధంబ్రహ్మాస్మిసోస్మ్యహం । చిత్తాదిసర్వహీనోస్మిపరమోస్మిపరాత్పరః । సదావిచారరూపోస్మినిర్విచారోస్మిసోస్మ్యహం ॥౬౦॥ ధ్యాతృధ్యాన విహీనోస్మి ధ్యేయహీనోస్మిసోస్మ్యహం । లక్ష్యాలక్ష్యవిహీనోస్మి లయహీనరసోస్మ్యహం । మాతృమానవిహీనోస్మిమేయహీన శ్శివోస్మ్యహం । సర్వేంద్రియవిహీనోస్మిసర్వకర్మకృదప్యహం । ముదితాముదితాఖ్యోస్మి సర్వమౌనఫలోస్మ్యహం । షడ్వికారవిహీనోస్మిషట్కోశరహితోస్మ్యహం దేశకాలవిముక్తోస్మిదిగంబర సుఖోస్మ్యహం । అఖండాకాశరూపోస్మ్యహ్యఖండాకారరూపధృత్ । ప్రపంచముక్తచిత్తోస్మిప్రపంచరహితోస్మ్యహం । సర్వప్రకాశరూపోస్మిచిన్మాత్రజ్యోతిరస్మ్యహం ॥౭౦॥ కాలత్రయవి

ముక్తోఽస్మి బాహ్యాదిరహితోఽస్మ్యహం । ముక్తిహీనోఽస్మి ముక్తోఽస్మి మోక్ష
హీనోఽస్మ్యహం సదా । గంతవ్యదేశహీనోఽస్మి గమనాది వివర్జితః । సర్వ
దా సమరూపోఽస్మి శాంతోఽస్మి పురుషోత్తమః । చిదక్షరోఽహం సత్యోఽహం వా
సుదేవోఽజరోఽమరః । అహమేకాక్షరం బ్రహ్మ వాసుదేవాఖ్యమద్వయం ।
పరబ్రహ్మ స్వరూపోఽహం పరమానందమస్మ్యహం । కేవలం జ్ఞానరూపో
ఽహం కేవలం పరమోఽస్మ్యహం । కేవలం శాంత రూపోఽహం కేవలం
చిన్మయోఽస్మ్యహం । కేవలం నిత్య రూపోఽహం కేవలం శాశ్వతో
ఽస్మ్యహం ॥ ౮౦ ॥ కేవలం సత్య రూపోఽహ మహం త్య
క్త్వాహమస్మ్యహం । కేవలం తుర్యరూపోఽస్మి తుర్యాతీతోఽస్మి కేవలః ।
కేవలాకారరూపోఽస్మి శుద్ధరూపోఽస్మ్యహం సదా । నిర్వికల్ప స్వరూపోఽస్మి
నిరీహోఽస్మి నిరామయః । అపరిచ్ఛిన్న రూపోఽస్మి హ్యనంతానందరూప
వాన్ । అఖండాకారరూపోఽస్మి హ్యహమేవ సదాశివః । ఆదిమధ్యా
ంతహీనోఽస్మి హ్యాకాశసదృశోఽస్మ్యహం । నిత్యశుద్ధచిదానంద సత్తామా
త్రోఽహమవ్యయః । నిత్యబుద్ధవిశుద్ధైక సచ్చిదానంద మస్మ్యహం । భూ
మానందస్వరూపోఽహం భాషాహీనోఽస్మ్యహం సదా ॥ ౯౦ ॥ సర్వాధిష్ఠా
నరూపోఽస్మి సర్వగాదిఘనోఽస్మ్యహం । నిర్వృత్తిహీనోఽహం చిదా
స్త్యైకరసోఽస్మ్యహం । అహం బ్రహ్మైవ సర్వం స్యాదహం చైతన్యమేవ హి ।
అహమేవాహమేవాస్మి భూమాకాశస్వరూపవాన్ । అహమేవ మహా
నాత్మా హ్యహమేవ పరాత్పరః । అహమన్యవదాభామి హ్యహమేవ శరీర
వాన్ । అహం శిష్యవదాభామి హ్యయం లోకత్రయాశ్రయః । అహం కా
లత్రయాతీత అహం వేదైరుపాసితః । అహం శాస్త్రేణ నిర్ణీత అహం చిత్తే
వ్యవస్థితః । ఆనందఘన ఏవాహమహం బ్రహ్మాస్మి కేవలం ॥ ౧౦౦ ॥ ఆత్మా
నాత్మైక నిత్యోఽస్మి హ్యరూపో హ్యహమవ్యయః । ఆకాశాదపి సూక్ష్మోఽహమా
ద్యంతాభావవానహం । సత్తామాత్రస్వరూపోఽహం శుద్ధమోక్ష స్వరూప
వాన్ । సత్యానందస్వరూపోఽహం జ్ఞానానందఘనోఽస్మ్యహం । నామ
రూప విముక్తోఽహమహమానందవిగ్రహః । అతిచైతన్య మాత్రోఽహ మఖం

ద్వైకరసోస్మ్యహం । సర్వత్రపూర్ణరూపోహం పరామృతరసోస్మ్యహం।
ఏకమేవాద్వితీయంసత్ బ్రహ్మైవాహంనసంశయః।అహమేవపరంబ్రహ్మా
ప్యహమేవగురోర్గురుః । సర్వజ్ఞానప్రకాశోస్మి ముఖ్యవిజ్ఞానవిగ్రహః।
తుర్యాతుర్యప్రకాశోస్మితుర్యాతుర్యాదివర్జితః । దృశిస్వరూపంగగనో
పమంపరంసకృద్విభాతంత్వజమేకమక్షరం । అలేపకంసర్వగతంయదద్వ
యంతదేవచాహంసకలంవిముక్తం । అహం బ్రహ్మాస్మిమన్త్రోయం జన్మ
పాపంవినాశయేత్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమన్త్రోయంభేదబుద్ధిం వినాశయే
త్ । అహంబ్రహ్మాస్మిమన్త్రోయంకోటిదోషాన్వినాశయేత్ । అహం
బ్రహ్మాస్మిమన్త్రోయంజ్ఞానానందంప్రయచ్ఛతి । సర్వమంత్రాన్సముత్సృ
జ్యఏతన్మంత్రంసమభ్యసేత్ । సద్యోమోక్షమవాప్నోతినాస్తిసందేహ
అణ్వపి ॥ ॥ఇతిసార్ధాంతిక స్వానుభూతి వాక్యాన్యష్టా దశోత్తర
శతమ్॥౧౧౮॥

అథసార్ధాంతిక సమాధి వాక్యాని ॥ ౧౦ ॥ జీవాత్మ పరమాత్మై
క్యావస్థాత్రిపుటిరహితా పరమానన్దస్వరూపాశుద్ధచైతన్యాత్మికాసమా
ధిః ।ధ్యాతృధ్యానేవిహాయనివాతస్థిత దీపవద్ధ్యేయైక గోచరంచిత్తంస
మాధిః। మనఃప్రచారశూన్యంపరమాత్మనిలీనంభవతి।ప్రాప్తైర్జ్ఞానేనవిజ్ఞా
నేజ్ఞేయేపరమాత్మనిహృదిసంస్థితేదేహేలబ్ధశాంతిపదంగతేతదాప్రభామ
నోబుద్ధిశూన్యంభవతి । ప్రాణాపానయో రైక్యంకృత్వా ధృతకుంభకో
నాసాగ్రదర్శనదృఢభావనయాద్వికరాంగులిభిష్షణ్ముఖీకరణేనప్రణవధ్వ
నింనిశమ్యమనస్తత్రలీనంభవతి। పయఃప్రావానంతరంధేనుస్తనక్షీరమివ
సర్వేంద్రియవర్గేపరినష్టేమనోనాశోభవతి।యదాపంచావతిష్ఠంతే జ్ఞానా
నిమనసాసహ।బుద్ధిశ్చనవిచేష్టతేతామాహుఃపరమాంగతిం।సంశాంతస
ర్వసంకల్పాయాశిలావదవస్థితిః।జాగ్రన్నిద్రావినిర్ముక్తాసాస్వరూపస్థితిః
పరా॥౧౦॥మారుతేమధ్యసంచారేమనఃస్థైర్యంప్రజాయతే। యోమనస్సు
స్థిరీభావ స్సైవావస్థా మనోన్మనీ। సరూపోసౌమనోనాశోజీవన్ముక్తస్యవి
ద్యతే । నిద్రాద్యరూపనాశస్తువర్తతేదేహముక్తికే। చిత్తైకాగ్ర్యదశా

హీనేయాస్థితిః క్షీణచేతసామ్। ప్రోచ్యతే శాంతకలనా జాగ్రత్యేవ సుషు
ప్తతా। నైతజ్జాగ్రన్న వై స్వప్నస్సంకల్పానామభావవాత్ । సుషు ప్త
భావో నాప్యేతదభావాజ్జడతాస్థితేః। సత్త్వావబోధ ఏవాసౌ వాసనాతృ
ణపావకః। ప్రోక్తస్సమాధిశబ్దేన నతు తూష్ణీమవస్థితిః ॥ ౨౦ ॥ నిర్వికా
రతయా వృత్త్యా బ్రహ్మాకారతయా పునః। వృత్తివిస్మరణం సమ్యక్సమాధి
రభిధీయతే। దృశ్యసంభవబోధేన రాగద్వేషాదితానవే। రతిర్బలోది
తా యాసౌ సమాధిరభిధీయతే। అహమేవ పరం బ్రహ్మ బ్రహ్మాహమితి సంస్థి
తిః। సమాధిస్సతు విజ్ఞేయస్సర్వవృత్తినిరోధకః। సమాధిస్సంవిదుత్ప
త్త్యై పరజీవైకతాం ప్రతి। ధ్యానస్య విస్మృతిస్సమ్యక్సమాధిరభిధీయతే।
సమాహితా నిత్యతృప్తా యథాభూతార్థదర్శినీ। బ్రహ్మన్సమాధిశబ్దేన
పరా ప్రజ్ఞోచ్యతే బుధైః॥ ౩౦॥ అక్షుబ్ధా నిరహంకారా ద్వంద్వేష్వనను
పాతినీ। బ్రహ్మన్సమాధిశబ్దేన మేరోః స్థిరతరా స్థితిః। నిశ్చితా విగతాభి
ప్రాయా హేయోపాదేయవర్జితా। బ్రహ్మన్సమాధిశబ్దేన పరిపూర్ణా మనోగ
తిః। సలిలే సైంధవం యద్వత్సామ్యం భజతి యోగతః। తథాత్మమనసోరై
క్యం సమాధిరభిధీయతే। యత్సమత్వం తయోరత్ర జీవాత్మపరమాత్మ
నోః। సమస్తనష్టసంకల్పస్సమాధిరభిధీయతే। ప్రభాశూన్యం మనశ్శూ
న్యం బుద్ధిశూన్యం నిరామయం। సర్వశూన్యం నిరాభాసం సమాధిరభిధీ
యతే॥ ౪౦॥ బ్రహ్మాకారమనోవృత్తిప్రవాహోఽహంకృతిం వినా। సంప్ర
జ్ఞాతసమాధిస్స్యాద్ధ్యానాభ్యాసప్రయత్నతః। ప్రశాంతవృత్తికం చి
త్తం పరమానందదాయకం। అసంప్రజ్ఞాతనామాయం సమాధిర్యోగినాం ప్రి
యః। స్వానుభూతిరసావేశాద్దృశ్యశబ్దావుపేక్ష్య తు। నిర్వికల్పసమాధి
స్స్యాన్నివాతస్థితదీపవత్। ప్రభాశూన్యం మనశ్శూన్యం బుద్ధిశూన్యం చిదా
త్మకం। అతద్వ్యావృత్తిరూపోఽసౌ సమాధిర్మునిభావితః। ఊర్ధ్వపూ
ర్ణమధఃపూర్ణం మధ్యపూర్ణం శివాత్మకం। సాక్షాద్విధిముఖో హ్యేష
సమాధిః పారమార్థికః॥ ౫౦॥ ఇతి ప్రాప్తాంతికసమాధివాక్యాని పంచా
శత్ ॥౫౦॥

మయశ్శివః। సర్వవర్జితచిన్మాత్రస్సర్వానందమయః పరః। సర్వానుభవ
నిర్ముక్తస్సర్వధ్యానవివర్జితః॥ ఆత్మానాత్మవివేకాది భేదాభేదవివర్జితః॥ మ
హావాక్యార్థతోదూరో బ్రహ్మాస్మీత్యతిదూరతః॥ తచ్ఛబ్దవర్జ్యస్త్వంశబ్దహీ
నోవాక్యార్థవర్జితః। క్షరాక్షరవిహీనో యో నాదాంతర్జ్యోతిరేవసః। అ
ఖండైకరసోవాహమానందోస్మీతివర్జితః। దృశ్యదర్శననిర్ముక్తః కేవ
లామలరూపవాన్। నిత్యోదితో నిరాభాసో ద్రష్టాసాక్షీ చిదాత్మకః। ఏ
వవిదితాదన్యస్తథైవావిదితాదపి॥ ౩౦ ॥ ఇతిసాద్ధాంతిక పుల్లింగ స్వ
రూపవాక్యానిత్రింశత్ ॥ ౩౦॥

అథసాద్ధాంతిక స్త్రీలింగ స్వరూపవాక్యాని ॥ ౧౩ ॥ అలౌకిక
పరమానందలక్షణాఖండామితతేజోరాశిః। భావాభావకలావినిర్ముక్తాది
ద్విద్యాద్వితీయబ్రహ్మసంవిత్తిః। సచ్చిదానందలహరీ మహాత్రిపురసుంద
రీ బహిరంతరనుప్రవిశ్యస్వయమేకైవభాతి। సర్వసంకల్పరహితా స
ర్వసంజ్ఞావివర్జితా। సైషా చిదవినాశాత్మా స్వాత్మేత్యాటీకృతాభిధా।
ఆకాశశతభాగాచ్ఛైకూనిష్కలరూపిణీ। నాస్తమేతి నచోదేతి నోత్తిష్ఠ
తినతిష్ఠతి। నచయాతి నచాయాతి నచనేహనచేహచిత్। సైషాచిదమ
లాకారా నిర్వికల్పానిరాస్పదా। మహావిదేహా నేహాస్తి మహాసత్తేతి
యోచ్యతే। నిష్కలంకాసమాశుద్ధానిరహంకారరూపిణీ। సకృద్విభా
తావిమలానిత్యోదయవతీసమా। సాబ్రహ్మపరమాత్మేతినామభిః పరిగీ
యతే॥ ౧౩॥ ఇతిసాద్ధాంతికస్త్రీలింగస్వరూపవాక్యానిద్వాదశ॥ ౧౩॥

అథసాద్ధాంతికనపుంసకలింగస్వరూపవాక్యాని ॥ ౧౩ ॥ అన్యదే
వతద్విదితాదథో అవిదితాదధి। యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమగోత్రమవ
ర్ణమచక్షుశ్శ్రోత్రంతదపాణిపాదం। సదేవసౌమ్యేదమగ్రఆసీదేకమేవా
ద్వితీయం। అస్థూలమనణ్వహ్రస్వమదీర్ఘమలోహితమస్నేహమచ్ఛాయమ
తమోవాయ్వనాకాశమసంగమరసమగంధమచక్షుష్కమశ్రోత్రమవా
గ్మనో ఽతేజస్కమప్రాణమముఖమమాత్రమనంతరమబాహ్యం నిత్యం
శుద్ధం బుద్ధం ముక్తం సత్యం సూక్ష్మం పరిపూర్ణమద్వయం సదానంద

చిన్మాత్రం పురతస్సువిభాతం । అవిభాతమద్వైతమచింత్యమలింగంస్వప్ర
కాశమానందఘనం । ఏతద్ధ్యశబ్దమస్పర్శమరూపమరస మగంధ మవ
క్తవ్య మదాతవ్య మగంతవ్య మవిసర్జయితవ్య మనానందయితవ్య మమ
న్తవ్యమబోద్ధవ్య మనహంకర్తయితవ్య మచేతయితవ్య మప్రాణయిత
వ్య మనపానయితవ్య మవ్యానయితవ్య మనుదాన యితవ్య మసమాన
యితవ్య మనింద్రియ మవిషయ మకరణ మలక్షణ మసంగ మగుణమ
విక్రియ మవ్యపదేశ్యమసత్త్వమరజస్కమతమస్క మమాయ మభయ
మప్యౌపనిషద మేవసువిభాతం సకృద్విభాతం పురతోఽస్మాత్సర్వస్మాత్సు
విభాతమద్వయ మనిర్వచనీయ జ్యోతిస్సర్వ వ్యాపకం నిరతిశయానం
దలక్షణం పరమాకాశం । తచ్ఛ్రీస్మాతావత్రయాతీతం షట్కోశ వినిర్ము
క్తం షడూర్మివర్జితం పంచకోశాతీతం షడ్భావవికారశూన్యమేవ
మాదిసర్వవిలక్షణం । నిర్గుణంనిరుపప్లవంజ్యోతిరాభ్యంతరం సర్వమా
యాతీతం ప్రత్యేకరసమద్వితీయం । తజ్జ్యోతిరేకమద్వితీయం సర్వకల్ప
నాతీతం ధ్రువమక్షరమేకం సహాచకాస్తి సచ్చిదానందం ॥ ౧౦ ॥ య
త్తత్సత్యం విజ్ఞానమానందం నిష్క్రియం నిరంజనం సర్వగతం సు
సూక్ష్మం సర్వతోముఖమనిర్దేశ్య మమృతం నిష్కళం । ఏకమద్వై
తం నిష్కళంనిష్క్రియంశాంతం నిరతిశయ మనామయ మద్వైతం
చతుర్థం బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాతీత మేకమాకాస్యం । అద్వయమనాద్యంతమ
శేషవేదవేదాంతవేద్య మనిర్దేశ్యమనిరుక్త మప్రచ్యావ మాశాస్య మ
ద్వైతం చతుర్థం సర్వాధారమనాధార మనిరీక్ష్యం । అశబ్ద మస్పర్శ
మరూపమవ్యయం తథారసంనిత్యమగంధవచ్చయత్ । పరంవిజ్ఞానాద్వ
ద్వరిష్ఠంప్రజానాంయదర్చిమద్యదణుభ్యోఽణుయచ్చ । బృహచ్చతద్దివ్య మ
చింత్యరూపం సూక్ష్మాచ్చతత్సూక్ష్మతరంవిభాతి । ఏతజ్జ్ఞేయంనిత్యమేవా
త్మసంస్థం నాతఃపరంవేదితవ్యంహికించిత్ । అఘోషమవ్యంజనమస్వ
రంచఅకాలుకంఠోష్ఠమనాసికంచయత్ । అరేఫజాత ముభయోష్మవర్జి
తంయదక్షరంనక్షరతేకథంచిత్ । అగోచరంమనో వాచామవధూ

శాధిసంప్లవం॥ ౨౦॥ సత్తామాత్రప్రకాశైకప్రకాశం భావనాతిగం। అహేయమనుపాదేయమసామాన్యవిశేషణం। ధ్రువం స్తిమితగంభీరం న తేజో నతమస్తతం। నిష్కలం నిష్కలంకం శాంతం సర్వాతీతం నిరామయం। నశూన్యం నాపి చాకారి నదృశ్యం నాపి దర్శనం। చిన్మాత్రం త్రైగుణ్యరహితమనంతమజరం శివం। ద్వైత్యానుపాతరహితం సామాన్యైనదపద్వగం। అవాఙ్మయమనాధారమనామకమకారణం। మనోవాగ్భిరగ్రాహ్యం పూర్ణాత్పూర్ణం సుఖాత్సుఖం। ద్రష్టృదర్శనదృశ్యాది వర్జితం తదిదం పదం॥ ౩౦॥ శుద్ధం సూక్ష్మం నిరాకారం నిర్వికారం నిరంజనం। అప్రమాణమనిర్దేశ్యమప్రమేయమతీంద్రియం। నిర్లేపకం నిరాపాయం కూటస్థమచలం ధ్రువం। సద్ఘనం చిద్ఘనం నిత్యమానందఘనమవ్యయం। ప్రత్యగేకరసం పూర్ణమనంతం విశ్వతోముఖం। అహేయమనుపాదేయమనాదేయమనాశ్రయం। శుద్ధం బుద్ధం సదాముక్తమనామకమరూపకం। సంకల్పసంశయవశాద్గళితే విద్వైతంసారమోహమిహికా గళితా భవంతి। స్వాత్మం ప్రకాశితశివం ఖమాగతాయాం చిన్మాత్రమేకమజమాద్యమనంతమంతః॥ ౩౧॥ ఇతి సాద్ధాంతిక నపుంసకలింగస్వరూపవాక్యాన్యేకోనచత్వారింశత్॥ ౩౯॥

అథ సాద్ధాంతికాత్మవాక్యాని॥ ౧౪॥ అకాశోహం వైనాశనాశరూపమోనిర్ద్వహితాతేయమంతరాత్మప్రత్యగాత్మా తంపశ్యగాత్మా। ఇదం సర్వం యదయమాత్మా। విదేకరసోహ్యయమాత్మా। ఓతోహ్యయమాత్మా। అనుజ్ఞాతాహ్యయమాత్మా। అనుజ్ఞైకరసోహ్యయమాత్మా। అవిలోహ్యయమాత్మా। దేహాదేః పరతరాత్మా ప్రస్ఫుటితపరమాత్మా। అఖండైకరసోహ్యయమాత్మా। నిర్గుణస్సాక్షీభూతో నిష్క్రియో నిరవయవోయమాత్మా॥ ౧౦॥ పరజీవరత్నకారాదయ ఆత్మా మహాద్రుమః॥ ఏకో దేవస్సర్వభూతేషు గూఢస్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా। నిశక్రాంపరమం బ్రహ్మాపరమాత్మా సమీయతే। సకలేనిష్కలే భావే సర్వత్రా

త్మావ్యవస్థితః । సర్వదా సర్వకృత్సర్వః పరమాత్మేత్యుదాహృతః । అనా
ద్యంతోవభాసాత్మా పరమాత్మేహ విద్యతే । నిత్యస్సర్వగతో హ్యాత్మా కూ
టస్థో దోషవర్జితః । తత్పరం పరమాత్మా చ శ్రీరామః పురుషోత్తమః । స
ర్వకారణకార్యాత్మా కార్యకారణవర్జితః । సర్వాతీతస్స్వభావాత్మా
నాదాంతజ్యోతిరేవ సః ॥ ౨౦ ॥ నిర్వికల్పస్వరూపాత్మా సవికల్పవివర్జి
తః । సదా సమాధిశూన్యాత్మా ఆదిమధ్యాంతవర్జితః । ప్రజ్ఞానవాక్య
హీనాత్మా అహం బ్రహ్మాస్మివర్జితః । తత్త్వమస్యాదిహీనాత్మా అయమా
త్మేత్యభావకః । ఓంకారవాచ్యహీనాత్మా సర్వవాచ్యవివర్జితః । సర్వ
త్రపూర్ణరూపాత్మా సర్వత్రాత్మావశేషకః । శుద్ధచైతన్యరూపాత్మా స
ర్వసిద్ధివివర్జితః । ఆనందాత్మా ప్రియో హ్యాత్మా మోక్షాత్మా బంధవర్జి
తః । శూన్యాత్మా సూక్ష్మరూపాత్మా విశ్వాత్మా విశ్వహీనకః । సత్తామా
త్రస్వరూపాత్మా నాన్యత్కించిజ్జగత్త్రయం ॥ ౩౦ ॥ అపరిచ్ఛిన్నరూపాత్మా
అణుస్థూలాదివర్జితః । నామరూపవిహీనాత్మా పరసంవిత్సుఖాత్మకః ।
సాక్ష్యసాక్షివిహీనాత్మా కించిత్కించిన్న కించన । ముక్తాముక్తస్వరూ
పాత్మా ముక్తాముక్తివివర్జితః । ద్వైతాద్వైతస్వరూపాత్మా ద్వైతా
ద్వైతాదివర్జితః । నిష్కలాత్మా నిర్మలాత్మా బుద్ధాత్మా పురుషాత్మకః ।
ఆత్మేశత్వవిహీనోయమాత్మానాత్మవివర్జితః । సచ్చిదానందహీనోయ ఏ
షైవాత్మా సనాతనః । యస్య కించిన్నహి నాస్తి కించిదనంతః కియచ్చన ।
యస్య లింగం ప్రపంచం వా బ్రహ్మైవాత్మా న సంశయః ॥ ౪౦ ॥ ఇతి సార్ధాంతి
కాత్మస్వరూపవాక్యాని చత్వారింశత్ ॥ ౪౦ ॥

అథ సాధారణాని సర్వవాక్యాని ॥ ౧౮ ॥ ఓంకార ఏవేదం సర్వం । స
ఏవాధస్తాత్స ఉపరిష్టాత్స పశ్చాత్స పూర్వస్తాత్స దక్షిణతః స ఉత్తరతః
స ఏవేదం సర్వం । అహమేవాధస్తాదహముపరిష్టాదహం పశ్చాదహం పురస్తా
దహం దక్షిణత అహముత్తరత అహమేవేదం సర్వం । ఆత్మైవాధస్తాదా
త్మోపరిష్టాదాత్మా పశ్చాదాత్మా పురస్తాదాత్మా దక్షిణత ఆత్మోత్తరత ఆత్మై
వేదం సర్వం । ఆత్మైవేదమమృతమిదం బ్రహ్మేదం సర్వం । ఏతస్మిన్బ్రహ్మై

తత్సర్వం నారాయణ ఏవేదంసర్వం । సచ్చిదానందరూపమిదం సర్వంస
త్తామాత్రంహీదంసర్వం । సత్స్వరూపమేవేదం సర్వం యదస్తీతంయ
చ్చభవ్యంసనాతనం । స్వయంబ్రహ్మాస్వయంవిష్ణుః స్వయమింద్రః స్వ
యంశివః । స్వయంవిశ్వమిదంసర్వం స్వస్మాదన్యన్నకించన । మరుభూ
మౌజలంసర్వంమరుభూమాత్రమేవతత్ । జగత్త్రయమిదంసర్వంచిన్మా
త్రంస్వవిచారతః।భావవర్జితచిన్మాత్రంసర్వంచిన్మాత్రమేవహి।యత్కిం
చిద్యన్నకించిచ్చ సర్వం చిన్మాత్రమేవహి । అఖండైక రసంసర్వంయద్య
చ్చిన్మాత్రమేవహి । భూతంభవ్యం భవిష్యచ్చ సర్వం చిన్మాత్రమేవహి।
జ్ఞాతా చిన్మాత్రరూపశ్చ సర్వంచిన్మాత్రమేవహి । యచ్చయావచ్చరూప
స్థంసర్వంచిన్మాత్రమేవహి।చిన్మాత్రాన్నాస్తిలక్ష్యంచసర్వంచిన్మాత్రమే
వహి।ఆత్మనోన్యగతిర్నాస్తిసర్వమాత్మమయంజగత్।ఆత్మనోన్యత్తయ
న్నాస్తిసర్వమాత్మమయంజగత్।సర్వమాత్మైవశుద్ధాత్మాసర్వంచిన్మాత్ర
మద్వయం।సర్వంచఖల్విదంబ్రహ్మనిత్యంచిద్ఘనమక్షరం।సర్వంఖల్విదం
బ్రహ్మసర్వమాత్మైకమాతతం।నత్వంనాహంచనాన్యద్వా సర్వంబ్రహ్మైవ
కేవలం।నతదస్తినయత్రాహంనతదస్తినతన్మయం। కిమన్యదభివాంఛామి
సర్వంసచ్చిన్మయంతతం॥ కింభ్రాంతిర్భ్రాంతిర్నాస్త్యేవసర్వంబ్రహ్మై
వకేవలం।నదేహోనాదికర్మాణిసర్వంబ్రహ్మైవకేవలం। లఘుగాత్రమపి
జ్ఞానంసర్వంబ్రహ్మైవకేవలం । జగన్నామాదికాభాతి సర్వంబ్రహ్మైవ
కేవలం । బ్రహ్మమాత్రమిదంసర్వం బ్రహ్మమాత్రమసన్నహి । బ్రహ్మ
మాత్రం శ్రుతంసర్వం బ్రహ్మమాత్రంరసంసుఖం । బ్రహ్మమాత్రం శ్రు
తంసర్వంస్వయంబ్రహ్మైవకేవలం । బ్రహ్మైవసర్వంచిన్మాత్రంబ్రహ్మమా
త్రంజగత్త్రయం।సర్వంప్రశాంతమజమేకమనాదిమధ్యమాభాస్వరంస్వ
దనమాత్రమచైత్యమహ్నాం । సర్వంప్రశాంతమితి శబ్దమయీవసృష్టిర్బో
ధాత్మకామేవహిముక్తైవతదోమితీదం ॥ ౪౦ ॥ ఇతిసాధారణసర్వవా
క్యానిచత్వారింశత్ ॥ ౪౦॥

అథసాద్ధాంతికబ్రహ్మవాక్యాని॥ ౧౯॥ సర్వంహ్యేతద్బ్రహ్మ। అయమాత్మాబ్రహ్మ।సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ। ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠాప్రజ్ఞానంబ్రహ్మ। తదేతద్బ్రహ్మాపూర్వమనపరమనంతరమబాహ్యమయమాత్మాబ్రహ్మసర్వానుభూః। విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ। అజరోఽమరోఽమృతోఽభయోబ్రహ్మాభయం సర్వభూతస్థమేకం నారాయణం కారణపురుషమకారణం పరంబ్రహ్మోమ్। స్వయంప్రకాశస్స్వయం బ్రహ్మ। తదేతదద్వయం స్వయంప్రకాశ మహానంద మాత్మైవైతదభయ మమృతమేతద్బ్రహ్మ। సదేవ పురస్తాన్నిత్యం బ్రహ్మ। ఆకాశవత్సూక్ష్మం కేవల సత్తామాత్ర స్వభావం పరంబ్రహ్మ। అద్వితీయ మఖిలోపాధివినిర్ముక్తం తత్సకల శక్త్యుపబృంహిత మనాద్యంతం నిత్యం శివం శాంతంనిర్గుణమిత్యాది వాచ్యమనిర్వాచ్యం చైతన్యంబ్రహ్మ। ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మ। సచ్చిదానందాభిన్నంపరంబ్రహ్మ। సచ్చిదానందఘనః కూటస్థరూపంకేవలంబ్రహ్మ। తన్నిత్యముక్తమవిక్రియం సత్యజ్ఞానానందంపరిపూర్ణంసనాతనమేకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ। చిత్స్వరూపనిరంజనంపరంబ్రహ్మ। తత్త్వంపదలక్ష్యంప్రత్యగభిన్నంబ్రహ్మ। అఖండార్థంపరంబ్రహ్మ॥ ౨౦॥ సర్వకాలాబాధితంబ్రహ్మ। సగుణనిర్గుణస్వరూపకంబ్రహ్మ। ఆదిమధ్యాంతశూన్యంబ్రహ్మ। మాయాతీతం గుణాతీతంబ్రహ్మ। అనంతమప్రమేయమఖండపరిపూర్ణంబ్రహ్మ। అద్వితీయపరమానందశుద్ధబుద్ధముక్తసత్యస్వరూపవ్యాపకాభిన్నాపరిచ్ఛిన్నంబ్రహ్మ। సచ్చిదానందస్వప్రకాశంబ్రహ్మ। మనోవాచామగోచరంబ్రహ్మ। అమితప్రమాణాగోచరంబ్రహ్మ। దేశతఃకాలతోవస్తుతఃపరిచ్ఛేదరహితంబ్రహ్మ॥ ౨౧॥ తురీయంసాక్షిమేకంబ్రహ్మ। అద్వైత మనిర్వాచ్యంబ్రహ్మ। శివంప్రశాంతమమృతంపరంబ్రహ్మ। సదేకమక్షరంశివమద్వితీయంశివంపవిత్రంపరంబ్రహ్మ। అసావాదిత్యోబ్రహ్మ। ఓమిత్యేతదక్షరంపరంబ్రహ్మ। బ్రహ్మైవేదమమృతంపురస్తాద్బ్రహ్మ పశ్చాద్బ్రహ్మదక్షిణతశ్చోత్తరేణ। అధశ్చోర్ధ్వంచప్రసృతంబ్రహ్మైవేదంవిశ్వమిదంవరిష్ఠం।

తదేవనిష్కలంబ్రహ్మనిర్వికల్పంనిరంజనం। చైతన్యమేవంబ్రహ్మేతిప్రజ్ఞా
నంబ్రహ్మయ్యపి। బ్రహ్మేత్యజ్ఞానతస్తస్మిన్స్వప్రకాశాత్మరూపకం। ప
తద్భావవినిర్ముక్తంతస్మిన్బ్రహ్మతత్పరం। చిన్మాత్రాత్పరమంబ్రహ్మచి
న్మాత్రాన్నాస్తికోపిహి। అఖండైకరసంబ్రహ్మ చిన్మాత్రాన్నహివిద్య
తే। సదోదితంపరంబ్రహ్మజ్యోతిషాముదయోయతః। యస్మిన్సంలీయ
తేశబ్దస్తత్పరంబ్రహ్మగీయతే। సర్వశక్తిపరంబ్రహ్మనిత్యమాపూర్ణమద్వ
యం।సత్తాసర్వపదార్థానాంగమ్యంబ్రహ్మేతిథంపదం। పరంబ్రహ్మపరంగ
త్వంసచ్చిదానందలక్షణం।అక్షరంపరమంబ్రహ్మనిర్విశేషంనిరంజనం॥౫౦
బ్రహ్మైవైకమనాద్యంతమబ్ధివత్ప్రవిజృంభతే। నకించిద్భావనాకారంయ
త్తస్మిన్బ్రహ్మపరంవిదుః॥ఏకమేవాద్వయంబ్రహ్మనేహనానాస్తికించన। బ్ర
హ్మైవవిద్యతేసాక్షాద్వస్తుతోవస్తుతోపిచ। తద్విద్యావిషయంబ్రహ్మసత్య
జ్ఞానసుఖాద్వయం।శాంతంచతదతీతంచపరంబ్రహ్మతదుచ్యతే। అనుభూ
తిపరంతస్మాత్సారంబ్రహ్మేతికథ్యతే। యదిదంబ్రహ్మపుచ్ఛాఖ్యంసత్యజ్ఞా
నాద్వయాత్మకం। సద్రూపంపరమంబ్రహ్మత్రిపరిచ్ఛేదవర్జితం। తద్బ్ర
హ్మానందమద్వంద్వంనిర్గుణంసత్యచిద్ఘనం॥౬౦॥ సర్వాధిష్ఠానమద్వం
ద్వంపరంబ్రహ్మసనాతనం। ప్రజ్ఞానమేవతద్బ్రహ్మసత్యప్రజ్ఞానలక్షణం।
అస్తీత్యస్తైజగత్సర్వంసద్రూపంబ్రహ్మగచ్ఛతే। భాతీత్యస్తైజగత్సర్వం
భానంబ్రహ్మైవకేవలం। బ్రహ్మమాత్రమిదాకాశం సచ్చిదానందమద్వ
యం। బ్రహ్మణోన్యత్పరంనాస్తిబ్రహ్మణోన్యజ్జగన్నచ। బ్రహ్మణోన్యద
హంనాస్తిబ్రహ్మణోన్యత్ఫలంనహి। బ్రహ్మణోన్యత్తృణంనాస్తిబ్రహ్మ
ణోన్యత్పదంనహి। బ్రహ్మణోన్యోగురుర్నాస్తిబ్రహ్మణోన్యదసద్వపుః॥ని
త్యానందమయంబ్రహ్మకేవలంసర్వదాద్వయం॥౭౦॥ బీజమాయావిని
ర్ముక్తంపరంబ్రహ్మేతికీర్త్యతే। సద్రూపమద్వయంబ్రహ్మఆదిమధ్యా
న్తవర్జితం। సర్వత్రావస్థితంశాంతంచిద్బ్రహ్మేత్యభిధీయతే। సిద్ధా
న్తార్థాత్మశాస్త్రాణాంసర్వాపహ్నవవచహి। నావిద్యాస్తీహనో మా
యాశాంతంబ్రహ్మేదమక్లమం। స్వాత్మన్యారోపితాశేష భాసవస్తుని

రామసత్యః । స్వయమేవపరంబ్రహ్మపూర్ణమద్వయమక్రియం । రామ ఏవ
పరంబ్రహ్మ రామ ఏవపరంతపః । రామ ఏవ పరంతత్త్వం శ్రీరామోబ్రహ్మ
తారకం । చిద్రూపమమృతంబ్రహ్మైవసచ్చిదానంద మద్వయం । ఋతంస
త్యంపరంబ్రహ్మసర్వసంసారభేషజం ॥ ౮౦ ॥ బ్రహ్మాదిర్బ్రహ్మభవనం బ్ర
హ్మనామపరంపరా । బ్రహ్మాహంబ్రహ్మశిష్యోఽసు బ్రహ్మమిత్రబాంధ
వాః । బ్రహ్మమాయయాబ్రహ్మకేవలంప్రతిభాసతే । జగద్రూపం తథా
ప్యేతత్ బ్రహ్మైవప్రతిభాసతే । విద్యావిద్యావిభేదేనభావాభావాదిభేద
తః । గురుశిష్యాదిభేదేనబ్రహ్మైవప్రతిభాసతే । ఇదంబ్రహ్మ పరంబ్రహ్మ
సత్యంబ్రహ్మప్రభుర్హిసః । కాలోబ్రహ్మకలాబ్రహ్మసుఖంబ్రహ్మస్వయం
ప్రభం । ఏకంబ్రహ్మద్వయంబ్రహ్మమోహోబ్రహ్మశమాదికం । దో
షోబ్రహ్మగుణోబ్రహ్మదమశ్శాంతం విభుఃప్రభుః । లోకోబ్రహ్మగురు
ర్బ్రహ్మశిష్యోబ్రహ్మసదాశివః । పూర్ణంబ్రహ్మపరంబ్రహ్మ శుద్ధంబ్ర
హ్మశుభాశుభం । జీవఏవసదాబ్రహ్మస్వయంబ్రహ్మసనాతనం ॥ ౯౩ ॥
ఇతిసాధారణేతిరబ్రహ్మస్వరూపవాక్యానిత్రిణవతిః ॥ ౯౩ ॥

అథసాధారణాంశకావశిష్టవాక్యాని ॥ ౭౦ ॥ సర్వవిశేషం నేతినే
తివిహాయయదవశిష్యతే తదద్వయంబ్రహ్మ । జీవభావజగద్భావబా
ధేప్రత్యగభిన్నంబ్రహ్మైవావశిష్యతే । పూర్ణమదఃపూర్ణమిదం పూ
ర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే । పూర్ణస్యపూర్ణమాదాయ పూర్ణ మే
వావశిష్యతే । కార్యోపాధిరయంజీవఃకారణోపాధిరీశ్వరః । కార్యకా
రణతాంహిత్వాపూర్ణబోధోఽవశిష్యతే । అతస్తిమితగంభీరం నతేజో
నతమస్తతం । అనాఖ్యమనభివ్యక్తంసత్కించిదవశిష్యతే । సంకల్ప మ
నసిభిన్నేనకాదాచనకేనచిత్ । సంకల్పజాతేగలితేస్వరూపమవశిష్యతే ॥
౧౦ ॥ మహాప్రళయసంపత్తౌహ్యసత్తాం సముపాగతే । అశేష దృశ్యే
సర్గాదౌశాంతమేవావశిష్యతే । భావోల్లాసవిలాసేషు స్వాత్మైకస్థిత
యానయా । స్వసంకల్పేతయంయాతేసమతైవావశిష్యతే । సమతా
సర్వభావేషుయాసౌసత్యపరాస్థితిః । పరమాత్మత నాన్నీసా సమతై

వావశిష్యతే । కాలత్రయాముపేక్షితత్వాద్ధీనాయాశ్చైతన్యబాధనైః । చి
త్తశ్చైతన్యముపేక్షిత్వాత్సకృత్తైవావశిష్యతే । సాహివాదామ గచ్ఛ
త్యాదనత్తామివశాశ్వతీం । నైరాత్మ్యసిద్ధాంతదశామపయాతేవశిష్య
తే । యావద్యావన్మునిశ్రేష్ఠస్వయం సంత్యజ్యతేఖిలం । తావత్తావత్పరో
లోకఃపరమాత్మైవశిష్యతే । అభ్యాసేనపరిస్పందే ప్రాణానాం క్షయమా
గతే । మనఃప్రశమమాయాతినిర్వాణమవశిష్యతే । జ్ఞేయవస్తుపరిత్యా
గే విలయం యాతిమానసం । మానసే విలయం యాతే కైవల్యమవశిష్యతే ।
యతో వాచో నివర్తంతే వికల్పకలనాన్వితాః । వికల్పసంక్షయాజ్జంతోః
పదం తదవశిష్యతే । చిద్వ్యోమైకకలా స్తిమితా పరిపూర్ణం తం । నిర్వి
క్రాసంభవాచ్చైతన్యం యత్కాల్పం తేవశిష్యతే ॥ ౩౦ ॥ పంచరూపపరి
త్యాగాదర్ధరూపప్రహాణతః॥ అధిష్ఠానం పరం తత్త్వమేకం సచ్ఛిష్యతే మ
హత్ । సర్వవేదాంతసిద్ధాంత సారం వచ్మియథార్థతః । స్వయం మృ
త్వా స్వయం భూత్వా స్వయమేవావశిష్యతే । అశబ్దమస్పర్శమరూపమ
వ్యయం తథారసంనిత్యమగంధవచ్చయత్ । అనాద్యనంతం మహతఃపరం
ధ్రువం తదేవావశిష్యత్యనలం నిరామయం ॥ ౩౬ ॥ ఇతి సాధారణావశిష్టస్వ
రూపవాక్యాని షట్త్రింశత్ ॥ ౩౬ ॥

ఇతి సాధారణావశిష్టస్వరూపవాక్యాన్యుపాదాయ ద్వావింశత్య
ధికశతం ॥ ౧౨౨ ॥

అథ సాధారణఫలవాక్యాని ॥ ౧ ॥ స యో హ వై తత్పరమం బ్ర
హ్మ వేద బ్రహ్మైవ భవతి । బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం । బ్రహ్మసంస్థోఽమృత
త్వమేతి । తరతి శోకమాత్మవిత్ । య ఏవం వేదాహం బ్రహ్మాస్మీతి స ఇదం
సర్వం భవతి । స ఏష విముక్తో విముచ్యతే బ్రహ్మవిద్వాన్ బ్రహ్మై
వాభ్యేతి । య ఏవం నిర్బీజం వేద నిర్బీజ ఏవ స భవతి । తద్విద్భిర్బ్రహ్మైవాహ
మస్మీతి బ్రహ్మప్రణవమనుస్మరన్ । భ్రమరకీటన్యాయేన శరీరత్రయము
త్సృజ్య సన్యాసేనైవ దేహత్యాగం కరోతి సకృతకృత్యో భవతి । తమే
వం జ్ఞాత్వా విద్వాన్మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే । తస్మాదేవం విద్వానిహ
హైవాత్మా భవతి ॥ ౧౦ ॥ అనాద్యనంతం మహతఃపరం ధ్రువం నిచా

ద్యుతస్మృగ్భ్యోముఖాత్ప్రయుజ్యతే। యజ్జ్ఞాత్వాముచ్యతేజంతురమృత
త్వంచగచ్ఛతి। యదాపశ్యఃపశ్యతేరుక్మవర్ణంకర్తారమీశంపురుషంబ్ర
హ్మయోనిం । తదావిద్వాన్పుణ్యపాపేవిధూయనిరంజనఃపరమంసామ్య
ముపైతి । ఏతద్యోవేదనిహితంగుహాయాంసోవిద్యాగ్రంథింవికిరతీహసో
మ్య । భిద్యతే హృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతే సర్వ సంశయాః ॥
క్షీయంతేచాస్య కర్మాణితస్మిన్ దృష్టేపరావరే । యథానద్యస్స్యంద
మానాః సముద్రేఽస్తంగచ్ఛంతి నామరూపేవిహాయ । తథావిద్వాన్నా
మరూపాద్విముక్తః పరాత్పరం పురుషముపైతిదివ్యం । జ్ఞాత్వాతంమృ
త్యుమత్యేతినాన్యఃపంథావిముక్తయే॥ ౩౮ ॥ తస్మాదేవంవిజ్ఞాత్వా
బ్రహ్మసంపద్యతేధ్రువం । యత్రయత్ర మృతోజ్ఞానీ పరమాక్షరవిత్సదా।
పరేబ్రహ్మణి లీయేత నతస్యోత్క్రాంతిరిష్యతే । యస్యాత్మాభిమతంవ
స్తుత్వంజ్ఞానేనముక్తిఃఅపేక్షితాస్మైర్గీర్వాణంపి తదాదంయదా।స
ర్వంసర్వగతంశాంతంబ్రహ్మసంపద్యతేతదా । ప్రసన్నేషుస్వేషుసుకృతమ
ప్రమేయవద్వ్యవస్థితం । బ్రహ్మవిద్యానయోగేన బ్రహ్మణ్యేవసనాతనే।
ఘటాకాశమివాకాశేలీయతేతద్విముక్తితః। సగచ్ఛతినిరాలంబంజ్ఞా
నాలోకంసమంతతః ॥ ౩౯ ॥ బ్రహ్మవేదస్యం బరేభానౌనరనాగామరేషు
చ । యస్మిన్నేవాహంవిదిత్వానశోచతి । సర్వసాక్షిణమాత్మానం
వర్ణాశ్రమవివర్జితం । బ్రహ్మరూపతయాపశ్యన్ బ్రహ్మైవభవతిస్వ
యం । తస్మాదేనందవక్ష్యంచ్యంనికరణాంసత్యభిజ్ఞానం। విదిత్వాస్వా
త్మనోరూపంనబిభేతికదాచన । వాసనాంసంపరిత్యజ్యమయిచిన్మాత్రవి
గ్రహే । యస్తిష్ఠతిగతస్నేహః సోహంసచ్చిత్సుఖాత్మకః। దర్శనాదర్శ
నేహిత్వాస్వయంకేవలరూపతః । యఆస్తే కపిశార్దూలబ్రహ్మసబ్రహ్మ
విత్స్వయం॥ ౪౦ ॥ ఇతిసాధారణాంతికఫలవాక్యానిచత్వారింశత్ ॥ ౪౦ ॥

అథసాధారణాంతిక విదేహముక్తివాక్యాని॥ ౨౨॥ విముక్తశ్చవిము
చ్యతే। మహాగ్రంథిభ్యోవిముక్తోమృతోభవతి। అథాకామయ మానో ని
ష్కామఆప్తకామ ఆత్మకామో నతస్యప్రాణా ఉత్క్రామంత్యత్రైవస

...ంతేగా ... తి । తద్యథా అహి నిలయ
... మేవం శరీరం శేతే తథాయమాత్మ
... । శరీరో ణింద్రియాః ప్రాణాః । సర్వ్వ
... తన్మాత్రేష్వ ... । పృథివ్యప్సు ప్రలీయతే । ఆపో జ్యోతిషి ప్ర
లీయంతే । జ్యోతిర్వాయౌ ప్రలీయతే । వాయురాకాశే ఆకాశమింద్రియే
ష్వింద్రియాణి తన్మాత్రేషు తన్మాత్రాణి భూతాదౌ ప్రలీయంతే । భూతాది
ర్మహతి ప్రలీయతే । మహానవ్యక్తే ప్రలీయతే వ్యక్తమక్షరే ప్రలీయతే
అక్షరం తమసి ప్రలీయతే । తమః పరే దేవ ఏకీభవతి । పరస్తాన్న సన్నాసన్న
సదసత్ । బ్రహ్మాండం తద్గతం లోకాః కార్యరూపాంశ్చ కారణత్వం
ప్రాపయిత్వా తతః సూక్ష్మాంగం కర్మేంద్రియాణి ప్రాణాశ్చ జ్ఞానేంద్రి
యాణ్యంతః కరణచతుష్టయం చైకీకృత్య సర్వాణి భౌతికాని కారణే భూ
తపంచకే సంయోజ్య భూమిం జలే జలం వహ్నౌ వహ్నిం వాయౌ వాయు
మాకాశే చాకాశమహంకారే చాహంకారం మహతి మహదవ్యక్తే అవ్య
క్తం పురుషే క్రమేణ విలీయతే । విరాడ్ఢిరణ్యగర్భేశ్వరా ఉపాధివిలయాత్ప
రమాత్మని లీయంతే । ప్రారబ్ధక్షయవశాత్ దేహద్వయభంగం ప్రాప్యోపా
ధివినిర్ముక్తఘటాకాశవత్ పరిపూర్ణతాపి దేహముక్తిః । యదా సర్వే
ప్రముచ్యంతే కామా యేఽస్య హృది స్థితాః । అథ మర్త్యోఽమృతో భవత్యత్ర బ్ర
హ్మ సమశ్నుతే ॥ ౧౦ ॥ వేదాంతవిజ్ఞానసునిశ్చితార్థాస్సన్న్యాసయోగా
ద్యతయశ్శుద్ధసత్త్వాః । తే బ్రహ్మలోకేషు పరాంతకాలే పరామృతాత్పరి
ముచ్యంతి సర్వే । తస్యాభిధ్యానాద్యోజనాత్తత్త్వభావాత్ । భూయ
శ్చాంతే విశ్వమాయానివృత్తిః జీవన్ముక్తపదం గత్వాస్య దేహకాలసా
త్ప్రాప్తే । విశత్య దేహముక్తత్వం పవనోఽస్పందతామివ । తతస్సర్వం
బభూవాసౌ యద్గిరామప్యగోచరం । యచ్ఛూన్యవాదినాం శూన్యం బ్రహ్మ
బ్రహ్మవిదాం చ యత్ । విజ్ఞానమాత్రం విజ్ఞానవిదాం యదమలాత్మకం । పు
రుషస్సాంఖ్యదృష్టీనామీశ్వరో యోగవాదినాం । శివశ్శైవాగమస్థానాం
కాలః కాలైకవాదినాం ॥ ౧౧ ॥ యస్సర్వశాస్త్రసిద్ధాంతో యస్సర్వహృద

యథానుగం । యస్సర్వం సర్వగం వస్తు యత్తత్త్వం తదసౌ స్థితః । తదమత్త
మనిష్పందం దీపకం తేజసామపి । స్వానుభూత్యైకమానం చ యత్తత్త్వం త
దసౌ స్థితః । యదేకం చాప్యనేకం చ సాంజనం చ నిరంజనం । యత్సర్వం చా
ప్యసర్వం చ యత్తత్త్వం తదసౌ స్థితః । నిరానందోఽపి సానందస్స్వచ్ఛాసచ్ఛవి
భావసః । నజేగస్సో నచజడో నచైవా సన్నసన్మయః । అజమమరమనా
ద్యమాద్యమేకం పదమమలం సకలం చ నిష్కలం చ । స్థిత ఇతి సతదానభ
స్స్వరూపో వపివమల్లీతి కర్ణోఽతుగోసా ॥ ౩౦ ॥ వ్యపగతకలనాకలంకశుద్ధ
స్స్వయమమలాత్మని పావనే పదేఽసౌ । సలిలకణ ఇవాంబుధౌ మహాత్మా
విగలితవాసనమేకతాం జగామ । సర్వాంతరస్సఖిమ జడాత్మక మేకమ
స్తు ... మోచయేత్ । ఆకాశకాశతనవోఽగ్నవో
... భవంతి । విదేహముక్తవేవాసౌ విద్య
... । ... ప్రలీయతే । విదే
హ ... । విదేహముక్తిపదమే నస్మిన్ సత్వాత్మ
... । ... నసుగా నాసుగా
... ప్రారబ్ధ
... । అహినిర్ల
యినీసర్ప ... । వల్మీకే పతిత్వైస్థితిం సర్వోపనా
... । ఏవం స్థూలం చ సూక్ష్మం చ శరీరం నాభిమన్యతే । ప్రత్య
గ్జానశిఖస్వస్థే మిథ్యాజ్ఞానే సహేతుకే । నేతి నేతి రూపత్వా దశ
రీరో భవత్యయం । విశ్వశ్చ తైజసశ్చైవ ప్రాజ్ఞశ్చేతిచ తేత్రయం ॥
... । విరాడ్ఢిరణ్యగర్భశ్చ ఈశ్వరశ్చేతి తేత్రయః । బ్రహ్మాండ వై
వపిండాండం లోకాభూగా దయఃక్రమాత్ । స్వస్వోపాధిలయాదేవ
యంతే ప్రత్యగాత్మని । సూక్ష్మమేవ స్థూలస్థూలం సూక్ష్మం సత్యం నకించ
। కాలభేదం వస్తుభేదం దేశభేదం స్వభేదకం । కించిద్భేదం నతస్యాస్తికిం

.విద్యాపినవిద్యతే । శ్వేతశ్వేతరేతివాక్యైతి వేదశాస్త్రైకథంత్విరి । ఇదం చైతన్యమేవేతిఅహంచైతన్యమిత్యపి । ఇతినిశ్చయశూన్యోయోవై దేహీ ముక్తఏవసః । బ్రహ్మభూతః ప్రశాంతాత్మా బ్రహ్మానంద మయస్సుఖీ॥ ౬౦ ॥ స్వచ్ఛరూపోమహామౌనీవై దేహీముక్తఏవసః । బ్రహ్మైవాహం విదేవాహమేవంవాపినచింత్యతే । చిన్మాత్రేణైవయస్తిష్ఠేద్వై దేహీముక్తఏవసః । చైతన్యమాత్రసంసిద్ధస్స్వాత్మారామస్సుఖాసనః । తుర్యతుర్యఃపరానందోవై దేహీముక్తఏవసః। యస్యప్రపంచభానంనబ్రహ్మాకారం నచాపిహి । అతీతాతీతభావోయోవై దేహీముక్తఏవసః॥ చిత్తవృత్తేరతీతోయశ్చిత్తవృత్త్యవభాసకః । సర్వవృత్తివిహీనాత్మావై దేహీముక్తఏవసః । సర్వమాత్మాహమాత్మాస్మిపరమాత్మాపరాత్పరః॥ ౭౦ ॥ నిత్యానందస్వరూపాత్మావై దేహీముక్తఏవసః । జీవాత్మపరమాత్మేతిచింతాసర్వవివర్జితః । సర్వసంకల్పహీనాత్మావైదేహీ ముక్తఏవసః । అత్మత్రైయాదిహీనాత్మాయతిఃచిదేవమాత్మకః । భావాభావ విహీనాత్మావై దేహీముక్తఏవసః । ఓంకారవాచ్యహీనాత్మాసర్వవాచ్యవివర్జితః । అవస్థాత్రయహీనాత్మావైదేహీముక్తఏవసః॥ ౭౭ ॥ ఇతిసాధాంతికవిదేహముక్తివాక్యానిసప్తసప్తతిః॥ ౭౭॥

సాధాంతికవిద్యాది విదేహకైవల్యాంతమహావాక్యాన్యష్టోత్తర సహస్రం॥ ౧౦౦౮॥ ఓంతత్సదితిపంచశాంతిఃపఠేత్ ॥

ఇతి మహావాక్యరత్నావళిస్సమాప్తా.

ఓంతత్సద్బ్రహ్మార్పణమస్తు

శ్రీరస్తు.

శ్రీగురుభ్యోనమః.

వైయాసికీ, శారీరకమీమాంసా.

సర్వవేదాన్తతాత్పర్యనిర్ణయాయమహామునిః।
చకారబ్రహ్మసూత్రాణి భగవాన్బాదరాయణః॥

చత్వారస్తత్రచాధ్యాయాః ప్రత్యేకంతేచతుష్పదాః। సూత్రాణాంపఞ్చపఞ్చాశదుత్తరంశతపఞ్చకం॥ వేదాన్తస్థాధికరణం ద్వినవత్యుత్తరంశతమ్। ఏతచ్ఛారీరకంశాస్త్రం కృష్ణద్వైపాయనోగురుః। పుత్రమధ్యాపయామాస శిష్యఞ్చశుకమాదరాత్॥ ఓం॥

బ్రహ్మసూత్రాణి.

—॥*(౫౫౫.)*॥—

ప్రథమాధ్యాయే, ప్రథమపాదః.

—*జిజ్ఞాసాధికరణం ౧.*—

౧. అథాతోబ్రహ్మజిజ్ఞాసా

—*జన్మాద్యధికరణం ౨.*—

౨. జన్మాద్యస్యయతః

శాస్త్రయోనిత్వాధికరణం ౩.

౩. శాస్త్రయోనిత్వాత్

—*సమన్వయాధికరణం ౪.*—

౪. తత్తుసమన్వయాత్

—*ఈక్షత్యధికరణం ౫.*—

౫. ఈక్షతేర్నాశబ్దం

౬. గౌణశ్చేన్నాత్మశబ్దాత్

౭. తన్నిష్ఠస్య మోక్షోపదేశాత్

౮. హేయత్వావచనాచ్చ

౯. స్వాప్యయాత్

౧౦. గతిసామాన్యాత్

౧౧. శ్రుతత్వాచ్చ

॥*॥ఆనందమయాధికరణం ౬.॥*॥

౧౨. ఆనందమయోఽభ్యాసాత్

౧౩. వికారశబ్దాన్నేతి చేన్నప్రాచుర్యాత్

౧౪. తద్ధేతువ్యపదేశాచ్చ

౧౫. మాంత్రవర్ణికమేవ చగీయతే

౧౬. నేతరోఽనుపపత్తేః

౧౭. భేదవ్యపదేశాచ్చ

౧౮. కామాచ్చనానుమానాపేక్షా

౧౯. అస్మిన్నస్యచతద్యోగంశాస్తి

—*అంతరధికరణం ౭.*—

౨౦. అంతస్తద్ధర్మోపదేశాత్

౨౧. భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః

—*ఆకాశాధికరణం ౮.*—

౨౨. ఆకాశస్తల్లింగాత్

॥*॥ ప్రాణాధికరణం ౯. ॥*॥

౨౩. అత ఏవ ప్రాణః

॥*॥ జ్యోతిరధికరణం ౧౦. ॥*॥

౨౪. జ్యోతిశ్చరణాభిధానాత్

౨౫. ఛన్దోఽభిధానాన్నేతి చేన్న తథా చేతోఽర్పణనిగదాత్తథా హి దర్శనమ్

౨౬. భూతాదిపాదవ్యపదేశోపపత్తేశ్చైవమ్

౨౭. ఉపదేశభేదాన్నేతి చేన్నోభయస్మిన్నప్యవిరోధాత్

॥*॥ ఇన్ద్రప్రాణాధికరణం ౧౧. ॥*॥

౨౮. ప్రాణస్తథానుగమాత్

౨౯. న వక్తురాత్మోపదేశాదితి చేదధ్యాత్మసంబన్ధభూమా హ్యస్మిన్

౩౦. శాస్త్రదృష్ట్యా తూపదేశో వామదేవవత్

౩౧. జీవముఖ్యప్రాణలిఙ్గాన్నేతి చేన్నోపాసాత్రైవిధ్యాదాశ్రితత్వాదిహ తద్యోగాత్

అత్రైకాదశైకత్రింశత్. ౧౧॥ ౩౧॥

అథ, జన్మాది, శాస్త్రయోని, సమన్వయా, ఈక్షతే, రానన్దమయో, ఽన్త, రాకాశో, ఽత ఏవ ప్రాణో, జ్యోతిశ్చ, ప్రాణ, ఏకాదశ ॥*॥

ఇతి ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ప్రథమః పాదః.

అథ ప్ర[redacted]మా[redacted]ధ్యాయే ద్వితీయః పాదః

॥*॥ సర్వత్రప్రసిద్ధ్యధికరణం ౧. ॥*॥

౧. సర్వత్ర ప్రసిద్ధోపదేశాత్

౨. వివక్షితగుణోపపత్తేశ్చ

౩. అనుపపత్తేస్తు న శారీరః

౪. కర్మకర్తృవ్యపదేశాచ్చ

౫. శబ్దవిశేషాత్

౬. స్మృతేశ్చ

౭. అర్భకౌకస్త్వాత్తద్వ్యపదేశాచ్చ నేతి చేన్న నిచాయ్యత్వాదేవం వ్యోమవచ్చ

౮. సంభోగప్రాప్తిరితి చేన్న వైశేష్యాత్

॥*॥ అత్త్రధికరణం ౨. ॥*॥

౯. అత్తా చరాచరగ్రహణాత్

౧౦. ప్రకరణాచ్చ

॥*॥ గుహాధికరణం ౩. ॥*॥

౧౧. గుహాం ప్రవిష్టావాత్మానౌ హి తద్దర్శనాత్

౧౨. విశేషణాచ్చ

॥*॥ అన్తరాధికరణం ౪. ॥*॥

౧౩. అన్తర ఉపపత్తేః

౧౪. స్థానాదివ్యపదేశాచ్చ

౧౫. సుఖవిశిష్టాభిధానాదేవ చ

౧౬. శ్రుతోపనిషత్కగత్యభిధానాచ్చ

౧౭. అనవస్థితేరసంభవాచ్చ నేతరః

అన్తర్యామ్యధికరణం ౫.

౧౮. అన్తర్యామ్యధిదైవాదిషు తద్ధర్మవ్యపదేశాత్

౧౯. న చ స్మార్తమతద్ధర్మాభిలాపాత్

౨౦. శారీరశ్చోభయేఽపి హి భేదేనైనమధీయతే

అదృశ్యత్వాదిగుణకాధికరణం ౬.

౨౧. అదృశ్యత్వాదిగుణకో ధర్మోక్తేః

౨౨. విశేషణభేదవ్యపదేశాభ్యాం చ నేతరౌ

౨౩. రూపోపన్యాసాచ్చ

॥*॥ వైశ్వానరాధికరణం ౭.॥*॥

౨౪. వైశ్వానరస్సాధారణశబ్దవిశేషాత్

౨౫. స్మర్యమాణమనుమానం స్యాదితి

౨౬. శబ్దాదిభ్యోఽన్తఃప్రతిష్ఠానాన్నేతి చేన్న తథా దృష్ట్యుపదేశాదసంభవాత్పురుషమపి చైనమధీయతే

౨౭. అత ఏవ న దేవతా భూతం చ

౨౮. సాక్షాదప్యవిరోధం జైమినిః

౨౯. అభివ్యక్తేరిత్యాశ్మరథ్యః

౩౦. అనుస్మృతేర్బాదరిః

౩౧. సంపత్తేరితి జైమినిస్తథా హి దర్శయతి

౩౨. ఆమనన్తి చైనమస్మిన్

సర్వత్రైవ త్తదాత్రిగణిత ॥౭॥౩౨॥

సర్వత్రప్రసి, త్తా, గుహా, మంతరో, న్తర్యా, గాదృశ్య, వైశ్వానరాస్సప్త ॥*॥

ఇతి ప్రథమస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః.

అథ ప్రథమాధ్యాయే తృతీయః పాదః

॥*॥ ద్యుభ్వాద్యధికరణం ౧.॥*॥

౧. ద్యుభ్వాద్యాయతనం స్వశబ్దాత్

౨. ముక్తోపసృప్యవ్యపదేశాత్

౩. నానుమానమతచ్ఛబ్దాత్

౪. ప్రాణభృచ్చ

౫. భేదవ్యపదేశాత్

౬. ప్రకరణాత్

౭. స్థిత్యదనాభ్యాం చ

॥*॥ భూమాధికరణమ్ ౨.॥*॥

౮. భూమా సంప్రసాదాదధ్యుపదేశాత్

౯. ధర్మోపపత్తేశ్చ

॥*॥ అక్షరాధికరణమ్ ౩.॥*॥

౧౦. అక్షరమమ్బరాన్తధృతేః

౧౧. సా చ ప్రశాసనాత్

౧౨. అన్యభావవ్యావృత్తేశ్చ

॥*॥ ఈక్షతికర్మాధికరణమ్ ౪.॥*॥

౧౩. ఈక్షతికర్మవ్యపదేశాత్సః

॥*॥ దహరాధికరణమ్ ౫.॥*॥

౧౪. దహర ఉత్తరేభ్యః (లి. గంచ

౧౫. గతిశబ్దాభ్యాం తథాహి దృష్టం

౧౬. ధృతేశ్చ మహిమ్నోఽస్యాస్మి
న్నుపలబ్ధేః
౧౭. ప్రసిద్ధేశ్చ
౧౮. ఇతర పరామర్శాత్స ఇతిచే
న్నాసంభవాత్

॥*॥ ఉత్తరాధికరణమ్ ౬. ॥*॥

౧౯. ఉత్తరాచ్చేదావిర్భూతస్వ
రూపస్తు
౨౦. అన్యార్థశ్చపరామర్శః
౨౧. అల్పశ్రుతేరితిచేత్తదుక్తమ్

॥*॥ అనుకృత్యధికరణమ్ ౭. ॥*॥

౨౨. అనుకృతేస్తస్యచ
౨౩. అపిచస్మర్యతే

॥*॥ దేవతాధికరణమ్ ౮. ॥*॥

౨౪. శబ్దాదేవ ప్రమితః
౨౫. హృద్యపేక్షయాతు మనుష్యా
ధికారత్వాత్

॥*॥ తదుపర్యధికరణమ్ ౯. ॥*॥

౨౬. తదుపర్యపి బాదరాయణస్సం
భవాత్
౨౭. విరోధః కర్మణీతిచే న్నానేక
ప్రతిపత్తేర్దర్శనాత్
౨౮. శబ్దఇతిచేన్నాతః ప్రభవాత్ప్ర
త్యక్షానుమానాభ్యాం
౨౯. అతఏవచనిత్యత్వం
౩౦. సమాన నామరూపత్వాచ్చా
వృత్తావప్యవిరోధో దర్శనా
త్స్మృతేశ్చ
౩౧. మధ్వాదిష్వసంభవాదనధికా
రంజైమినిః
౩౨. జ్యోతిషిభావాచ్చ (హి
౩౩. భావంతు బాదరాయణోఽస్తి

॥*॥ అపశూద్రాధికరణమ్ ౧౦. ॥*॥

౩౪. శుగస్య తదనాదర శ్రవణాత్త
దాద్రవణాత్సూచ్యతేహి
౩౫. క్షత్రియత్వావగతేశ్చోత్తరత్ర
చైత్రరథేనలింగాత్
౩౬. సంస్కార పరామర్శాత్తద
భావాభిలాపాచ్చ
౩౭. తదభావనిర్ధారణేచ ప్రవృత్తేః
౩౮. శ్రవణాధ్యయనార్థ ప్రతిషే
ధాత్స్మృతేశ్చ

॥*॥ కంపనాధికరణమ్ ౧౧. ॥*॥

౩౯. కంపనాత్

జ్యోతిర్దర్శనాధికరణమ్౧౨.

౪౦. జ్యోతిర్దర్శనాత్

అర్థాంతరత్వాది వ్యపదేశాధికర
ణమ్ ౧౩.

౪౧. ఆకాశోఽర్థాంతరత్వాది వ్యప
దేశాత్

సుషుప్త్యుత్క్రాంత్యధికరణమ్౧౪

౪౨. సుషుప్త్యుత్క్రాంత్యోర్భే
దేన
౪౩. పత్యాదిశబ్దేభ్యః

ద్యుభ్వాదేశ్చతుర్దశ త్రిచత్వారింశ
త్ ॥౧౪॥౪౩॥

ద్యుభ్వాది, భూమా, ఘకే, ఘ

తి, దహర, ఉత్తరా, దనుకృతే, శ్శ
బ్దా, త్ప్రమితః, శబ్దస్య, కంపనా,
జ్జ్యోతిర్దర్శనా, దాకాశో ర్థాం
తరత్వాది వ్యపదేశా, త్సుషుప్త్యు
త్క్రాంత్యోర్భేదేన।*॥
ఇతిప్రథమస్యాధ్యాయస్య
తృతీయఃపాదః

అథప్రథమాధ్యాయే చతుర్థః పాదః
॥*॥ఆనుమానికాధికరణమ్ ౧.॥*॥
౧. ఆనుమానిక మప్యేకేషామితి చేన్న శరీరరూపకవిన్యస్త గృహీతేర్దర్శయతి చ
౨. సూక్ష్మంతు తదర్హత్వాత్
౩. తదధీనత్వాదర్థవత్
౪. జ్ఞేయత్వావచనాచ్చ
౫. వదతీతి చేన్న ప్రాజ్ఞో హి ప్రకరణాత్
౬. త్రయాణామేవ చైవముపన్యాసః ప్రశ్నశ్చ
౭. మహద్వచ్చ
॥*॥ చమసాధికరణమ్ ౨.॥*॥
౮. చమసవదవిశేషాత్
౯. జ్యోతిరుపక్రమాత్తు తథాహ్యధీయత ఏకే
౧౦. కల్పనోపదేశాచ్చ మధ్వాదివదవిరోధః
సంఖ్యోపసంగ్రహాధికరణమ్ ౩.
౧౧. నసంఖ్యోపసంగ్రహాదపి నా
నాభావాదతిరేకాచ్చ
౧౨. ప్రాణాదయో వాక్యశేషాత్
౧౩. జ్యోతిషైకేషామసత్యన్నే
॥*॥ కారణత్వాధికరణమ్ ౪.॥*॥
౧౪. కారణత్వేన చాకాశాదిషు యథావ్యపదిష్టోక్తేః
౧౫. సమాకర్షాత్
॥*॥ జగద్వాచిత్వాధికరణం ౫.॥*॥
౧౬. జగద్వాచిత్వాత్
౧౭. జీవముఖ్యప్రాణలింగాన్నేతి చేత్తద్వ్యాఖ్యాతం
౧౮. అన్యార్థంతు జైమినిః ప్రశ్నవ్యాఖ్యానాభ్యామపిచైవమేకే
॥*॥ వాక్యాన్వయాధికరణం ౬.॥*॥
౧౯. వాక్యాన్వయాత్
౨౦. ప్రతిజ్ఞాసిద్ధేర్లింగమాశ్మరథ్యః
౨౧. ఉత్క్రమిష్యత ఏవంభావాదిత్యౌడులోమిః
౨౨. అవస్థితేరితి కాశకృత్స్నః
॥*॥ ప్రకృత్యధికరణం ౭.॥*॥
౨౩. ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞాదృష్టాంతానుపరోధాత్
౨౪. అభిధ్యోపదేశాచ్చ [త్
౨౫. సాక్షాచ్చోభయామ్నానా
౨౬. ఆత్మకృతేః పరిణామాత్
౨౭. యోనిశ్చ హి గీయతే
॥*॥ సర్వవ్యాఖ్యానాధికరణం ౮.॥*॥

౨౮. ఏతేన సర్వే వ్యాఖ్యాతా వ్యాఖ్యాతాః

ఆనుమానికమష్టావష్టావింశతిః (ఆ

ఆనుమానిక, చమస, నసంఖ్యా కారణత్వ, జగద్వాదిత్వ, వాక్యాన్వయ, ప్రకృతి, సర్వ వ్యాఖ్యాతాః)

ఇతి శ్రీమత్కృష్ణద్వైపాయన మునిప్రణీతబ్రహ్మసూత్రే ప్రథమస్యాధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః.

సమాప్తశ్చాధ్యాయః.

అథ ద్వితీయాధ్యాయే, ప్రథమః పాదః.

॥*॥ స్మృత్యధికరణం ౧. ॥*॥

౧. స్మృత్యనవకాశదోషప్రసంగ ఇతి చేన్నాన్యస్మృత్యనవకాశదోషప్రసంగాత్

౨. ఇతరేషాం చానుపలబ్ధేః

॥*॥ యోగప్రత్యుక్త్యధికరణం ౨. ॥*॥

౩. ఏతేన యోగః ప్రత్యుక్తః

॥*॥ నవిలక్షణత్వాధికరణం ౩. ॥*॥

౪. నవిలక్షణత్వాదస్య తథాత్వం చ శబ్దాత్

౫. అభిమానివ్యపదేశస్తు విశేషానుగతిభ్యాం

౬. దృశ్యతే తు.

౭. అసదితి చేన్న ప్రతిషేధమాత్రత్వాత్

౮. అపీతౌ తద్వత్ప్రసంగాదసమంజసం

౯. నతు దృష్టాంతభావాత్

౧౦. స్వపక్షదోషాచ్చ

౧౧. తర్కాప్రతిష్ఠానాదప్యన్యథానుమేయమితి చేదేవమప్యవిమోక్షప్రసంగః

॥*॥ శిష్టాపరిగ్రహాధికరణం ౪. ॥*॥

౧౨. ఏతేన శిష్టాపరిగ్రహా అపి వ్యాఖ్యాతాః

॥*॥ భోక్త్రాపత్త్యధికరణం ౫. ॥*॥

౧౩. భోక్త్రాపత్తేరవిభాగశ్చేత్స్యాల్లోకవత్

॥*॥ ఆరంభణాధికరణం ౬. ॥*॥

౧౪. తదనన్యత్వమారంభణశబ్దాదిభ్యః

౧౫. భావే చోపలబ్ధేః

౧౬. సత్త్వాచ్చావరస్య

౧౭. అసద్వ్యపదేశాన్నేతి చేన్న ధర్మాంతరేణ వాక్యశేషాత్

౧౮. యుక్తేః శబ్దాంతరాచ్చ

౧౯. పటవచ్చ

౨౦. యథా చ ప్రాణాదిః

॥*॥ ఇతరవ్యపదేశాధికరణం ౭. ॥*॥

౨౧. ఇతరవ్యపదేశాద్ధితాకరణాదిదోషప్రసక్తిః

౨౨. అధికం తు భేదనిర్దేశాత్

౨౩. అశ్మాదివచ్చ తదనుపపత్తిః

॥*॥ ఉపసంహారదర్శనాధికరణం ౮. ॥*॥

౨౪. ఉపసంహారదర్శనాన్నేతి చేన్న

స్మృతిరపి
౨౫. దేవాదివదపి లోకే

* కృత్స్నప్రసక్త్యధికరణం ౯ *

౨౬. కృత్స్నప్రసక్తిర్నిరవయవత్వ శబ్దకోపో వా
౨౭. శ్రుతేస్తు శబ్దమూలత్వాత్
౨౮. ఆత్మని చైవం విచిత్రాశ్చ హి
౨౯. స్వపక్షదోషాచ్చ

— * సర్వోపేతాధికరణం ౧౦. * —

౩౦. సర్వోపేతా చ తద్దర్శనాత్
౩౧ వికరణత్వాన్నేతి చేత్తదుక్తం

* ప్రయోజనవత్త్వాధికరణం ౧౧. *

౩౨. న ప్రయోజనవత్త్వాత్
౩౩. లోకవత్తు లీలాకైవల్యం

వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాధికరణం ౧౨

౩౪. వైషమ్యనైర్ఘృణ్యే న సాపేక్షత్వాత్తథా హి దర్శయతి
౩౫. న కర్మావిభాగాదితి చేన్నానాదిత్వాత్
౩౬. ఉపపద్యతే చాప్యుపలభ్యతే చ

* సర్వధ[illegible]కరణం ౧౩. *

౩౭. సర్వధర్మోపపత్తేశ్చ

స్మృతిప్రయోజనవత్త్ర[illegible]

౧౩ - ౩౭.

స్మృతి, యోగ, విలక్షణ, శిష్ట, భోక్త్రా, రంభణ, ఇతర, ఉపసంహార, కృత్స్న, సర్వోపేత, ప్రయోజన, వైషమ్య, సర్వధర్మా, ప్ర

౧౧౨

ఇతి ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య ప్రథమః పాదః.

-:0:-

అథ ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయః పాదః

——:0:——

* రచనానుపపత్త్యధికరణం ౧. *

౧. రచనానుపపత్తేశ్చ నానుమానం
౨. ప్రవృత్తేశ్చ (నం
౩. పయోఽంబువచ్చేత్తత్రాపి
౪ వ్యతిరేకానవస్థితేశ్చానపేక్షత్వాత్
౫. అన్యత్రాభావాచ్చ న తృణాదివత్
౬. అభ్యుపగమేఽప్యర్థాభావాత్
౭. పురుషాశ్మవదితి చేత్తథాపి
౮. అంగిత్వానుపపత్తేశ్చ
౯ అన్యథానుమితౌ చ జ్ఞశక్తివియోగాత్
౧౦. విప్రతిషేధాచ్చాసమంజసం

— * మహద్దీర్ఘాధికరణం ౨. * —

౧౧. మహద్దీర్ఘవద్వా హ్రస్వపరిమండలాభ్యామ్
౧౨. ఉభయథాపి న కర్మాతస్తదభావః
౧౩. సమవాయాభ్యుపగమాచ్చ సామ్యాదనవస్థితేః
౧౪ నిత్యమేవ చ భావాత్
౧౫. రూపాదిమత్త్వాచ్చ విపర్యయో దర్శనాత్

— * ఉభయథాధికరణం ౩. * —

౧౬. ఉభయథా చ దోషాత్

౧౭. అపరిగ్రహాచ్చాత్యన్తమనపేక్షా

— * సముదాయాధికరణం ౪ *

౧౮. సముదాయ ఉభయహేతుకేఽపి తదప్రాప్తిః

౧౯. ఇతరేతరప్రత్యయత్వాదితి చేన్నోత్పత్తిమాత్రనిమిత్తత్వాత్

౨౦. ఉత్తరోత్పాదే చ పూర్వనిరోధాత్

౨౧. అసతి ప్రతిజ్ఞోపరోధో యౌగపద్యమన్యథా

౨౨. ప్రతిసంఖ్యాఽప్రతిసంఖ్యానిరోధాప్రాప్తిరవిచ్ఛేదాత్

౨౩. ఉభయథా చ దోషాత్

౨౪. ఆకాశే చావిశేషాత్

౨౫. అనుస్మృతేశ్చ

౨౬. నాసతోఽదృష్టత్వాత్

౨౭. ఉదాసీనానామపి చైవం సిద్ధిః

— * ఉపలబ్ధ్యధికరణం ౫. * —

౨౮. నాభావ ఉపలబ్ధేః

౨౯. వైధర్మ్యాచ్చ న స్వప్నాదివత్

౩౦. న భావోఽనుపలబ్ధేః

౩౧. క్షణికత్వాచ్చ

౩౨. సర్వథానుపపత్తేశ్చ

* నైకస్మిన్నసంభవాధికరణం ౬. *

౩౩. నైకస్మిన్నసంభవాత్

౩౪. ఏవం చాత్మాఽకార్త్స్న్యమ్

౩౫. న చ పర్యాయాదప్యవిరోధో వికారాదిభ్యః

౩౬. అన్త్యావస్థితేశ్చోభయనిత్యత్వాదవిశేషః

* పత్యురసామంజస్యాధికరణం ౬ *

౩౭. పత్యురసామంజస్యాత్

౩౮. సంబంధానుపపత్తేశ్చ

౩౯. అధిష్ఠానానుపపత్తేశ్చ

౪౦. కరణవచ్చేన్న భోగాదిభ్యః

౪౧. అన్తవత్త్వమసర్వజ్ఞతా వా

* ఉత్పత్త్యసంభవాధికరణమ్ ౮. *

౪౨. ఉత్పత్త్యసంభవాత్

౪౩. న చ కర్తుః కరణమ్

౪౪. విజ్ఞానాదిభావే వా తదప్రతిషేధః

౪౫. విప్రతిషేధాచ్చ

రచనానుపపత్తిరష్టౌ పంచదశ్యాధికరణాని ౮ - ౪౫.

రచనా, మహ, ఉభయ, సముదాయ, నాభావ, నైకస్మిన్, పత్యు, రుత్పత్తిరష్టౌ.

ఇతి ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః.

-:0:-

అథ ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయః పాదః

* వియదధికరణమ్ ౧. * —

౧. న వియదశ్రుతేః

౨. అస్తి తు

౩. గౌణ్యసంభవాత్

౪. శబ్దాచ్చ

౫. స్యాచ్చైకస్య బ్రహ్మశబ్దవత్

౬. ప్రతిజ్ఞాహానిరవ్యతిరేకాచ్ఛబ్దేభ్యః

౭. యావద్వికారం తు విభాగో లోకవత్

॥ మాతరిశ్వవ్యాఖ్యాధికరణం ౨ ॥

౮. ఏతేన మాతరిశ్వా వ్యాఖ్యాతః

—*అసంభవాధికరణమ్ ౩.*—

౯. అసంభవస్తు సతోఽనుపపత్తేః

—*తేజోఽధికరణమ్ ౪.*—

౧౦. తేజోఽతస్తథా హ్యాహ

—*అబధికరణమ్ ౫.*—

౧౧. ఆపః

—*పృథివ్యధికరణమ్ ౬.*—

౧౨. పృథివ్యధికారరూపశబ్దాంతరేభ్యః

—*తదభిధ్యానాధికరణం ౭.*—

౧౩. తదభిధ్యానాదేవ తు తల్లింగాత్సః

—*విపర్యయాధికరణమ్ ౮.*—

౧౪. విపర్యయేణ తు క్రమోఽత ఉపపద్యతే

॥*అంతరావిజ్ఞానాధికరణమ్ ౯.॥*॥

౧౫. అంతరా విజ్ఞానమనసీ క్రమేణ తల్లింగాదితి చేన్నావిశేషాత్

చరాచరవ్యపాశ్రయాధికరణం ౧౦.

౧౬. చరాచరవ్యపాశ్రయస్తు స్యాత్తద్వ్యపదేశో భాక్తస్తద్భావభావిత్వాత్

—*ఆత్మాధికరణమ్ ౧౧.*—

౧౭. నాత్మాఽశ్రుతేర్నిత్యత్వాచ్చ తాభ్యః

—*జ్ఞాధికరణమ్ ౧౨.*—

౧౮. జ్ఞోఽత ఏవ

॥*॥ఉత్క్రాంతిగత్యధికరణం ౧౩ ॥*॥

౧౯. ఉత్క్రాంతిగత్యాగతీనామ్

౨౦. స్వాత్మనా చోత్తరయోః

౨౧. నాణురతచ్ఛ్రుతేరితి చేన్నేతరాధికారాత్

౨౨. స్వశబ్దోన్మానాభ్యాం చ

౨౩. అవిరోధశ్చందనవత్

౨౪. అవస్థితివైశేష్యాదితి చేన్నాభ్యుపగమాద్ధృది హి

౨౫. గుణాద్వాలోకవత్

౨౬. వ్యతిరేకో గంధవత్

౨౭. తథా చ దర్శయతి

౨౮. పృథగుపదేశాత్

౨౯. తద్గుణసారత్వాత్తు తద్వ్యపదేశః ప్రాజ్ఞవత్

౩౦. యావదాత్మభావిత్వాచ్చ న దోషస్తద్దర్శనాత్

౩౧. పుంస్త్వాదివత్త్వస్య సతోఽభివ్యక్తియోగాత్

౩౨. నిత్యోపలబ్ధ్యనుపలబ్ధిప్రసం

గోన్యతరనియమో వాన్యథా

—*కర్త్రధికరణమ్ ౧౪.*—

౩౩. కర్తాశాస్త్రార్థవత్త్వాత్

౩౪. విహారోపదేశాత్

౩౫. ఉపాదానాత్

౩౬. వ్యపదేశాచ్చ క్రియాయాంన చేన్నిర్దేశవిపర్యయః

౩౭. ఉపలబ్ధివదనియమః

౩౮. శక్తివిపర్యయాత్

౩౯. సమాధ్యభావాచ్చ

—*తక్షాధికరణమ్ ౧౫.*—

౪౦. యథాచతక్షోభయథా

—*పరాయత్తాధికరణం ౧౬.*—

౪౧. పరాత్తుతచ్ఛ్రుతేః

౪౨. కృతప్రయత్నాపేక్షస్తు విహితప్రతిషిద్ధావైయర్థ్యాదిభ్యః

—*అంశాధికరణమ్ ౧౭.*—

౪౩. అంశో నానా వ్యపదేశాదన్యథాచాపి దాశకితవాదిత్వమధీయత ఏకే

౪౪. మంత్రవర్ణాచ్చ

౪౫. అపిచస్మర్యతే

౪౬. ప్రకాశాదివన్నైవంపరః

౪౭. స్మరంతిచ

౪౮. అనుజ్ఞాపరిహారౌ దేహసంబంధాజ్జ్యోతిరాదివత్

౪౯. అసంతతేశ్చావ్యతికరః

౫౦. ఆభాసఏవచ

౫౧. అదృష్టానియమాత్

౫౨. అభిసంధ్యాదిష్వపిచైవమ్

౫౩. ప్రదేశాదితిచేన్నాంతర్భావాత్

నవియదశ్రుతేస్సప్తదశ త్రిపంచాశత్ ॥౧౭॥౫౩॥

నవియదశ్రుతే, రేతేన మాతరిశ్వా, అసంభవస్తు, తేజోఽత, ఆపః, పృథివీ, తదభిధ్యానా, ద్విపర్యయేణ, తథా, చరాచరవ్యపాశ్రయో, నాత్మా, జ్ఞోఽత, ఉత్క్రాంతిగత్యాగతి, కర్తా, యథాచతక్షా, పరాత్త్వంశో నానా, సప్తదశ ౧౭॥

ఇతి ద్వితీయస్యాధ్యాయస్య తృతీయః పాదః.

అథద్వితీయాధ్యాయే చతుర్థః పాదః

॥*॥ప్రాణోత్పత్త్యధికరణమ్ ౧ ॥*॥

౧. తథాప్రాణాః

౨. గౌణ్యసంభవాత్

౩. తత్ప్రాక్ఛ్రుతేశ్చ

౪. తత్పూర్వకత్వాద్వాచః

—*సప్తగత్యధికరణమ్ ౨.*—

౫. సప్తగతేర్విశేషితత్వాచ్చ

౬. హస్తాదయస్తుస్థితేఽతో నైవమ్

॥*॥ప్రాణాణుత్వాధికరణమ్ ౩.॥*॥

౭. అణవశ్చ

—*శ్రేష్ఠాధికరణమ్ ౪.*—

౮. శ్రేష్ఠశ్చ

౯. నవాయుక్రియే పృథగుపదేశాత్

౧౦. చక్షురాదివత్తుతత్సహశిష్ట్యాదిభ్యః

౧౧. అకరణత్వాచ్చ నదోషస్తథాహిదర్శయతి

౧౨. పంచవృత్తిర్మనోవద్వ్యపదిశ్యతే

—*శ్రేష్ఠాణుత్వాధికరణం ౬.*—

౧౩. అణుశ్చ

జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానాధికరణం ౭.

౧౪. జ్యోతిరాద్యధిష్ఠానంతు తదామననాత్

౧౫. ప్రాణవతాశబ్దాత్

౧౬. తస్యచనిత్యత్వాత్

—* ఇంద్రియాధికరణమ్ ౮. *—

౧౭. తఇంద్రియాణి తద్వ్యపదేశాదన్యత్రశ్రేష్ఠాత్

౧౮. భేదశ్రుతేః

౧౯. వైలక్షణ్యాచ్చ

సంజ్ఞామూర్తిక్లృప్త్యధికరణమ్ ౯.

౨౦. సంజ్ఞామూర్తిక్లృప్తిస్తుత్రివృత్కుర్వతఉపదేశాత్

౨౧. మాంసాదిభౌమం యథాశబ్దమితరయోశ్చ

౨౨. వైశేష్యాత్తుతద్వాదస్తద్వాదః

తథాప్రాణానవద్వావింశతిః-౨౨

తథాప్రాణా, సప్తగతే, రణవః, శ్రేష్ఠో, నవాయు, రణుశ్చ, జ్యోతిరాద్య, తఇంద్రియాణి, సంజ్ఞామూర్తి, నవ॥౯॥

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః.

-:0:-

ఇతిశ్రీకృష్ణద్వైపాయనమునివిరచిత బ్రహ్మసూత్రే ద్వితీయాధ్యాయస్సమాప్తః.

అథతృతీయాధ్యాయే ప్రథమఃపాదః.

---

* తదంతరప్రతిపత్త్యధికరణం ౧. *

౧. తదంతరప్రతిపత్తౌరంహతిసంపరిష్వక్తః ప్రశ్ననిరూపణాభ్యామ్

౨. త్ర్యాత్మకత్వాత్తుభూయస్త్వా[త్

౩. ప్రాణగతేశ్చ

౪. అగ్న్యాదిగతిశ్రుతేరితి చేన్న భాక్తత్వాత్

౫. ప్రథమేశ్రవణాదితి చేన్నతాఏవహ్యుపపత్తేః

౬. అశ్రుతత్వాదితి చేన్నేష్టాదికారిణాంప్రతీతేః

౭. భాక్తంవానాత్మవిత్త్వాత్తథాహిదర్శయతి

—*కృతాత్యయాధికరమ్ ౨. *—

౮. కృతాత్యయేనుశయవాన్దృష్టస్మృతిభ్యాం యథేతమనేవంచ

౯. చరణాదితి చేన్నోపలక్షణార్థేతి కార్ష్ణాజినిః
౧౦. ఆనర్థక్యమితి చేన్న తదపేక్షత్వాత్
౧౧. సుకృతదుష్కృతే ఏవేతి తు బాదరిః

॥ అనిష్టాదికార్యధికరణమ్ ౩. ॥

౧౨. అనిష్టాదికారిణామపి చ శ్రుతం
౧౩. సంయమనే త్వనుభూయేతరేషామారోహావరోహౌ తద్గతిదర్శనాత్
౪. స్మరంతి చ
౫. అపి చ సప్త
౬ తత్రాపి చ తద్వ్యాపారాదవిరోధః
౭. విద్యాకర్మణోరితి తు ప్రకృతత్వాత్
౮. న తృతీయే తథోపలబ్ధేః
-. స్మర్యతేఽపి చ లోకే
౦. దర్శనాచ్చ
౧. తృతీయశబ్దావరోధః సంశోకజస్య

తత్స్వాభావ్యాపత్త్యధికరణం ౪.

. తత్స్వాభావ్యాపత్తిరుపపత్తేః

—నాతిచిరాధికరణమ్ ౫.—

. నాతిచిరేణ విశేషాత్

అన్యాధిష్ఠితాధికరణమ్ ౬. ॥

. అన్యాధిష్ఠితే పూర్వవదభిలాపాత్
౨౫. అశుద్ధమితి చేన్న శబ్దాత్
౨౬. రేతఃసిగ్యోగోఽథ
౨౭. యోనేః శరీరమ్

తదంతరప్రతిపత్త్యాదిషట్ సప్తవింశతిః
౬ - ౨౭

తదంతర, కృతాత్యయే, అనిష్టాదికారి, తత్స్వాభావ్య, నాతిచిరే, అన్యాధిష్ఠితే, షట్ ॥౬॥

ఇతి తృతీయస్యాధ్యాయస్య ప్రథమః పాదః.

అథ తృతీయాధ్యాయే ద్వితీయపాదః

—సంధ్యాధికరణమ్ ౧.—

౧. సంధ్యే సృష్టిరాహ హి
౨ నిర్మాతారం చైకే పుత్రాదయశ్చ
౩. మాయామాత్రం తు కార్త్స్న్యేనానభివ్యక్తస్వరూపత్వాత్
౪. సూచకశ్చ హి శ్రుతేరాచక్షతే చ తద్విదః
౫. పరాభిధ్యానాత్తు తిరోహితం తతో హ్యస్య బంధవిపర్యయౌ
౬. దేహయోగాద్వా సోఽపి

॥ తదభావాధికరణమ్ ౨. ॥

౭. తదభావో నాడీషు తచ్ఛ్రుతేరాత్మని చ
౮. అతః ప్రబోధోఽస్మాత్

కర్మానుస్మృతిశబ్దవిధ్యధికరణం ౩.

౯. స ఏవ తు కర్మానుస్మృతిశబ్దవిధిభ్యః

॥*॥ముగ్ధాధికరణం౪.॥*॥

౧౦. ముగ్ధేర్ధసంపత్తిః పరిశేషాత్

॥*॥ఉభయలింగాధికరణం౫.॥*॥

౧౧. న స్థానతోపి పరస్యోభయలింగం సర్వత్ర హి

౧౨. న భేదాదితి చేన్న ప్రత్యేకమతద్వచనాత్

౧౩. అపి చైవమేకే

౧౪. అరూపవదేవ హి తత్ప్రధానత్వాత్

౧౫. ప్రకాశవచ్చావైయర్థ్యం

౧౬. ఆహ చ తన్మాత్రం

౧౭. దర్శయతి చాథో అపి స్మర్యతే

౧౮. అత ఏవ చోపమా సూర్యకాదివత్

౧౯. అంబువదగ్రహణాత్తు న తథాత్వం

౨౦. వృద్ధిహ్రాసభాక్త్వమంతర్భావాదుభయసామంజస్యాదేవం

౨౧. దర్శనాచ్చ

॥*॥ప్రకృతైతావత్త్వాధికరణం ౬.॥*॥

౨౨. ప్రకృతైతావత్త్వం హి ప్రతిషేధతి తతో బ్రవీతి చ భూయః

౨౩. తదవ్యక్తమాహ హి

౨౪. అపి సంరాధనే ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాం

౨౫. ప్రకాశాదివచ్చావైశేష్యం ప్రకాశశ్చ కర్మణ్యభ్యాసాత్

౨౬. అతోనంతేన తథా హి లింగం

౨౭. ఉభయవ్యపదేశాత్త్వహికుండలవత్

౨౮. ప్రకాశాశ్రయవద్వా తేజస్త్వాత్

౨౯. పూర్వవద్వా

౩౦. ప్రతిషేధాచ్చ

॥*॥పరాధికరణం॥*॥

౩౧. పరమతః సేతూన్మానసంబంధవ్యపదేశేభ్యః

౩౨. సామాన్యాత్తు

౩౩. బుద్ధ్యర్థః పాదవత్

౩౪. స్థానవిశేషాత్ప్రకాశాదివత్

౩౫. ఉపపత్తేశ్చ

౩౬. తథాన్యప్రతిషేధాత్

౩౭. అనేన సర్వగతత్వమాయామశబ్దాదిభ్యః

॥*॥ఫలాధికరణం౮ ॥*॥

౩౮. ఫలమత ఉపపత్తేః

౩౯. శ్రుతత్వాచ్చ

౪౦. ధర్మం జైమినిరత ఏవ

౪౧. పూర్వం తు బాదరాయణో హేతువ్యపదేశాత్

సంఖ్యాసృష్టిరష్టావేకచత్వారింశత్ సంధ్యే, తదభావ, స ఏవ తు, ముగ్ధే, న స్థానతః, ప్రకృతైతావత్త్వ, పరం, ఫల, మష్టౌ॥౮॥ (పాదః.

ఇతి తృతీయస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయ (దేవం

అథతృతీయాధ్యాయేతృతీయపాదః

॥*॥సర్వవేదాన్తప్రత్యయాధికరణం ౧.॥*॥

౧. సర్వవేదాన్తప్రత్యయం చోదనాద్యవిశేషాత్

౨. భేదాన్నేతిచేన్నైకస్యామపి

౩. స్వాధ్యాయస్యతథాత్వేనహి సమాచారేఽధికారాచ్చ సవవచ్చతన్నియమః

౪. దర్శయతిచ

॥*॥ఉపసంహారాధికరణం ౨.॥*॥

౫. ఉపసంహారోఽర్థాభేదాద్విధిశేషవత్సమానేచ

॥*॥అన్యథాత్వాధికరణం ౩.॥*॥

౬. అన్యథాత్వం శబ్దాదితిచేన్నావిశేషాత్

౭. నవాప్రకరణభేదాత్పరోవరీయస్త్వాదివత్

౮. సంజ్ఞాతశ్చేత్తదుక్తమస్తితు తదపి

॥*॥వ్యాప్త్యధికరణం॥*॥

౯. వ్యాప్తేశ్చసమఞ్జసం

॥*॥సర్వాభేదాధికరణం ౫.॥*॥

౧౦. సర్వాభేదాదన్యత్రేమే

॥*॥ఆనందాద్యధికరణం ౬.॥*॥

౧౧. ఆనందాదయఃప్రధానస్య

౧౨. ప్రియశిరస్త్వాద్యప్రాప్తిరుపచయాపచయౌహిభేదే

౧౩. ఇతరేత్వర్థసామాన్యాత్

॥*॥ఆధ్యానాధికరణం ౭.॥*॥

౧౪. ఆధ్యానాయప్రయోజనాభావాత్

౧౫. ఆత్మశబ్దాచ్చ

॥*॥ఆత్మగృహీత్యధికరణం ౮.॥*॥

౧౬. ఆత్మగృహీతిరితరవదుత్తరాత్

౧౭. అన్వయాదితిచేత్స్యాదవధారణాత్

౧౮. కార్యాఖ్యానాదపూర్వం

॥*॥సమానాధికరణం ౧౦.॥*॥

౧౯. సమానఏవంచాభేదాత్

॥*॥సంబంధాధికరణం ౧౧.॥*॥

౨౦. సంబంధాదేవమన్యత్రాపి

౨౧. నవావిశేషాత్

౨౨. దర్శయతిచ

॥*॥సంభృత్యధికరణం ౧౨.॥*॥

౨౩. సంభృతిద్యువ్యాప్త్యపిచాతః

॥*॥పురుషవిద్యాధికరణం ౧౩.

౨౪. పురుషవిద్యాయామివచేతరేషామనామ్నానాత్

॥*॥వేధాద్యధికరణం ౧౪.॥*॥

౨౫. వేధాద్యర్థభేదాత్

॥*॥హాన్యధికరణం ౧౫.॥*॥

౨౬. హానౌతూపాయనశబ్దశేషత్వాత్కుశాచ్ఛన్దస్తుత్యుపగానవత్తదుక్తం

॥*॥సాంపరాయాధికరణం ౧౬.॥*॥

౨౭. సాంపరాయేతర్తవ్యాభావాత్తథాహ్యన్యే

౨౮. ఛందతఉభయావిరోధాత్

॥*॥గతేరర్థవత్త్వాధికరణం ౧౭.॥*॥

౨౯. గతేరర్థవత్త్వముభయథాఽన్యథా హి విరోధః

౩౦. ఉపపన్నస్తల్లక్షణార్థోపలబ్ధేర్లోకవత్

॥*॥అనియమాధికరణం౧౮.॥*॥

౩౧. అనియమస్సర్వేషామవిరోధశ్శబ్దానుమానాభ్యాం

॥*॥యావదధికారాధికరణం ౧౯.॥*॥

౩౨. యావదధికారమవస్థితిరాధికారికాణాం

॥*॥ అక్షరధ్యధికరణం ౨౦.॥*॥

౩౩. అక్షరధియాంత్వవరోధస్సామాన్యతద్భావాభ్యామౌపసదవత్తదుక్తం

॥*॥ఇయదామననాధికరణం౨౧.॥*॥

౩౪. ఇయదామననాత్

॥*॥అంతరత్వాధికరణం ౨౨.॥*॥

౩౫. అంతరాభూతగ్రామవత్స్వాత్మనః

౩౬. అన్యథా భేదానుపపత్తిరితిచేన్నోపదేశాంతరవత్

॥*॥వ్యతిహారాధికరణం ౨౩.॥*॥

౩౭. వ్యతిహారో విశింషంతి హీతరవత్

॥*॥సైవహిసత్యాద్యధికరణం ౨౪.*॥

౩౮. సైవహిసత్యాదయః

॥*॥కామాద్యధికరణం ౨౫.॥*॥

౩౯. కామాదీతరత్ర తత్రచాయతనాదిభ్యః

॥*॥ఆదరాదలోపాధికరణం ౨౬.॥*॥

౪౦. ఆదరాదలోపః

౪౧. ఉపస్థితేఽతస్తద్వచనాత్

తన్నిర్ధారణానియమాధికరణం౨౭.

౪౨. తన్నిర్ధారణానియమస్తద్దృష్టేఃపృథగ్ఘ్యప్రతిబంధఃఫలం

॥*॥ప్రదానాధికరణమ్ ౨౮.॥*॥

౪౩. ప్రదానవదేవతదుక్తమ్

॥*॥లింగభూయస్త్వాధికరణమ్ ౨౯

౪౪. లింగభూయస్త్వాత్తద్ధి బలీయస్తదపి

౪౫. పూర్వవికల్పఃప్రకరణాత్స్యాత్క్రియామానసవత్

౪౬. అతిదేశాచ్చ

౪౭. విద్యైవతునిర్ధారణాత్

౪౮. దర్శనాచ్చ

౪౯. శ్రుత్యాది బలీయస్త్వాచ్చన బాధః

౫౦. అనుబంధాదిభ్యః ప్రజ్ఞాంతరపృథక్త్వవద్దృష్టశ్చతదుక్తం

౫౧. నసామాన్యాదప్యుపలబ్ధేర్మృత్యువన్నహిలోకాపత్తిః

౫౨. పరేణచ శబ్దస్య తాద్విధ్యం భూయస్త్వాత్త్వనుబంధః

॥*॥శరీరేభావాధికరణమ్ ౩౦॥*॥

౫౩. ఏకఆత్మనశ్శరీరేభావాత్

౫౪. వ్యతిరేకస్తద్భావాభావిత్వాన్నతూపలబ్ధివత్

॥*॥ అంగావబద్ధాధికరణమ్ ౩౧. ॥*॥

౫౫. అంగావబద్ధాస్తు న శాఖాసు హి ప్రతివేదమ్

౫౬. మన్త్రాదివద్వాఽవిరోధః

భూమజ్యాయస్త్వాధికరణమ్ ౩౨.

౫౭. భూమ్నః క్రతువజ్జ్యాయస్త్వం తథాహి దర్శయతి

॥*॥ శబ్దాదిభేదాధికరణమ్ ౩౩. ॥*॥

౫౮. నానాశబ్దాదిభేదాత్

॥*॥ వికల్పాధికరణమ్ ౩౪. ॥*॥

౫౯. వికల్పోఽవిశిష్టఫలత్వాత్

॥*॥ కామ్యాధికరణమ్ ౩౫. ॥*॥

౬౦. కామ్యాస్తు యథాకామం సముచ్చీయేరన్నవా పూర్వహేత్వభావాత్

॥*॥ యథాశ్రయాధికరణమ్ ౩౬. ॥*॥

౬౧. అంగేషు యథాశ్రయభావః

౬౨. శిష్టేశ్చ

౬౩. సమాహారాత్

౬౪. గుణసాధారణ్యశ్రుతేశ్చ

౬౫. నవాతత్సహభావాశ్రుతేః

౬౬. దర్శనాచ్చ

సర్వవేదాన్తప్రత్యయపాదం షట్త్రిం
శత్సూత్రాణి ॥౩౬॥౬౬॥

సర్వవేదాన్తో, పసంహారా, న్యథాత్వ, వ్యాప్తే, స్సర్వాభేదా, దానందాదయ, ఆధ్యానాయ, త్మగృహీతిః, కార్యాఖ్యానా, త్సమాన, స్సంబంధా, త్సన్నృతి, పురుషవిద్యాయాం, వేధాద్యర్థ, హానౌ, సాంపరాయే, గతే, రనియమో, యావదధికార, మక్షరధియా, మియదామననా, దన్తరాభూతగ్రామ, వ్యతిహార, స్సైవహి, కామాద్యా, దదరాదలోప, స్తన్నిర్ధారణా నియమః, ప్రధానవ, ల్లింగభూయ, ఏక ఆత్మనోం, గావబద్ధాస్తు, భూమ్నో, నానాశబ్దాది, వికల్పః, కామ్యా, అంగేషు యథాశ్రయ భావ షట్త్రింశత్ ॥౩౬॥

ఇతి తృతీయస్యాధ్యాయస్య తృతీయః పాదః.

తృతీయాధ్యాయస్య చతుర్థపాదః.

॥*॥ పురుషార్థాధికరణమ్ ౧ ॥*॥

౧ పురుషార్థోఽతశ్శబ్దాదితి బాదరాయణః

౨ శేషత్వాత్పురుషార్థవాదో యథాన్యేష్వితి జైమినిః

౩ ఆచారదర్శనాత్

౪ తచ్ఛ్రుతేః

౫ సమన్వారంభణాత్

౬ తద్వతోవిధానాత్

౭ నియమాచ్చ

౮ అధికోపదేశాత్తు బాదరాయణస్యైవం తద్దర్శనాత్

౯ తుల్యంతుదర్శనమ్

౧౦. అసార్వత్రికీ
౧౧. విభాగశ్శతవత్
౧౨. అధ్యయనమాత్రవతః
౧౩. నావిశేషాత్
౧౪. స్తుతయేనుమతిర్వా
౧౫. కామకారేణచైకే
౧౬. ఉపమర్దంచ
౧౭. ఊర్ధ్వరేతస్సుచశబ్దేహి

॥*॥పరామర్శాధికరణమ్ ౨॥*॥

౧౮. పరామర్శం జైమినిరచోదనా చాపవదతిహి
౧౯. అనుష్ఠేయం బాదరాయణ స్సామ్యశ్రుతేః
౨౦. విధిర్వాధారణవత్

॥*॥స్తుతిమాత్రాధికరణమ్ ౩.॥*॥

౨౧. స్తుతిమాత్ర ముపాదానా దితి చేన్నాపూర్వత్వాత్
౨౨. భావశబ్దాచ్చ

—*పారిప్లవార్థాధికరణమ్౪. *—

౨౩. పారిప్లవార్థా ఇతి చేన్న విశేషితత్వాత్
౨౪. తథాచైకవాక్యతోపబంధాత్

—* అగ్నీంధనాధికరణమ్౫. *—

౨౫. అతఏవచాగ్నీంధనాద్యన పేక్షా

—*సర్వాపేక్షాధికరణమ్౬. *—

౨౬. సర్వాపేక్షా చ యజ్ఞాదిశ్రుతే రశ్వవత్
౨౭. శమదమా ద్యుపేతస్స్యా త్తథాపితు తద్విధే స్తదంగత యాతేషా మవశ్యా నుష్ఠేయత్వాత్

సర్వాన్నానుమత్యధికరణమ్ ౭.

౨౮. సర్వాన్నానుమతిశ్చ ప్రాణాత్యయే తద్దర్శనాత్
౨౯. అబాధాచ్చ
౩౦. అపిచస్మర్యతే
౩౧. శబ్దశ్చాతో కామకారే

—* విహితత్వాధికరణమ్౮. *—

౩౨. విహితత్వాచ్చాశ్రమకర్మాపి
౩౩. సహకారిత్వేనచ
౩౪. సర్వథాపిత ఏవోభయ లింగాత్
౩౫. అనభిభవంచదర్శయతి

అంతరాచాపీత్యధికరణమ్౯.

౩౬. అంతరాచాపితుతద్దృష్టేః
౩౭. అపిచస్మర్యతే
౩౮. విశేషానుగ్రహశ్చ
౩౯. అతస్త్వితర జ్జ్యాయో లింగాచ్చ

—*తద్భూతాధికరణమ్ ౧౦*—

౪౦. తద్భూతస్యతునాతద్భావో జైమినేరపి నియమాతద్రూపాభావేభ్యః

—*ఆధికారికాధికరణమ్౧౧.*—

౪౧. నచాధి కారికమపి పతనానుమానా త్తదయోగాత్
౪౨. ఉపపూర్వమపి త్వేకే భావమశనవత్తదుక్తమ్

* స్మృత్యాచారాధికరణమ్ ౧౨. *

౪౩. బహిస్తూభయథాపి స్మృతేరాచారాచ్చ

—* స్వామ్యధికరణమ్ ౧౩. *—

౪౪. స్వామినః ఫలశ్రుతేరిత్యాత్రేయః

౪౫. ఆర్త్విజ్యమిత్యౌడులోమిస్తస్మై హి పరిక్రీయతే

౪౬. శ్రుతేశ్చ

సహకార్యంతరవిధ్యధికరణమ్ ౧౪.

౪౭. సహకార్యంతరవిధిః పక్షేణ తృతీయం తద్వతో విధ్యాదివత్

౪౮. కృత్స్నభావాత్తు గృహిణోపసంహారః

౪౯. మౌనవదితరేషామప్యుపదేశాత్

* అనావిష్కారాధికరణమ్ ౧౫. *

౫౦. అనావిష్కుర్వన్నన్వయాత్

—* ఐహికాధికరణమ్ ౧౬. *—

౫౧. ఐహికమప్యప్రస్తుతప్రతిబంధే తద్దర్శనాత్

—* ముక్తిఫలాధికరణమ్ ౧౭. *—

౫౨. ఏవం ముక్తిఫలానియమస్తదవస్థావధృతేస్తదవస్థావధృతేః .

పురుషార్థస్సప్తదశద్విపంచాశత్ ౧౭ - ౫౨

పురుషార్థః, పరామర్శం, స్తుతిమాత్రం, పారిప్లవార్థా, అతఏవచాగ్నీంధనాది, సర్వాపేక్షా, సర్వాన్నానుమతిశ్చ, విహితత్వాచ్చాం, తరాచాపితు, తద్భూత, స్వను, నచాధికారికం, బహిస్తూభయథా, స్వామిన, స్సహకార్యంతరవిధి, రనావిష్కుర్వ, న్నైహిక, మేవం ముక్తిఫలానియమస్సప్తదశ ॥ ౧౭ ॥

ఇతి తృతీయస్యాధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః ॥ * ॥

ఇతి శ్రీమత్కృష్ణద్వైపాయన మునివిరచితే బ్రహ్మసూత్రే తృతీయాధ్యాయస్సమాప్తః.

—:౦:—

అథ చతుర్థాధ్యాయే ప్రథమః పాదః.

—:౦:—

—* ఆవృత్త్యధికరణమ్ ౧. *—

౧. ఆవృత్తిరసకృదుపదేశాత్

౨. లింగాచ్చ

* ఆత్మత్వోపాసనాధికరణమ్ ౨. *

౩. ఆత్మేతి తూపగచ్ఛంతి గ్రాహయంతి చ

—* ప్రతీకాధికరణమ్ ౩. *—

౪. న ప్రతీకే న హి సః

—* బ్రహ్మదృష్ట్యధికరణమ్ ౪. *—

౫. బ్రహ్మదృష్టిరుత్కర్షాత్

—* ఆదిత్యాదిమత్యధికరణం ౫. *—

౬. ఆదిత్యాదిమతయశ్చాంగ ఉపపత్తేః

౭. ఆసీనస్సంభవాత్

౮. ధ్యానాచ్చ
౯. అచలత్వం చాపేక్ష్య
౧౦. స్మరన్తి చ

*యత్రైకాగ్రతాధికరణమ్ ౭ *

౧౧. యత్రైకాగ్రతా తత్రావిశేషాత్

—*ఆప్రాయణాధికరణమ్ ౮. *—

౧౨. ఆప్రాయణాత్తత్రాపి హి దృష్టమ్

—*తదధిగమాధికరణమ్ ౯.*—

౧౩. తదధిగమ ఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేషవినాశౌ తద్వ్యపదేశాత్

—*ఇతరాధికరణమ్ ౧౦.*—

౧౪. ఇతరస్యాప్యేవమసంశ్లేషః పాతే తు

అనారబ్ధకార్యాధికరణమ్ ౧౧.

౧౫. అనారబ్ధకార్యే ఏవ తు పూర్వే తదవధేః

*అగ్నిహోత్రాధికరణమ్ ౧౨ *

౧౬. అగ్నిహోత్రాది తు తత్కార్యాయైవ తద్దర్శనాత్
౧౭. అతోఽన్యాపి హ్యేకేషాముభయోః

విద్యావీర్యవత్తరాధికరణం ౧౩.

౧౮. యదేవ విద్యయేతి హి

—*ఇతరక్షపణాధికరణం ౧౪.*—

౧౯. భోగేన త్వితరే క్షపయిత్వా సంపద్యతే

సవృత్తిశ్చతుర్దశైకోనవింశతిః
౧౪ ౧౯

ఆవృత్తి, రాత్మేతి, న ప్రతీకే, బ్రహ్మదృష్టి, రాదిత్యాది, రాసీనో, యత్రైకాగ్రతా, ప్రాయణా, త్తదధిగమ, ఇతరస్యా, నారబ్ధకార్యే, గ్నిహోత్రాది, యదేవ విద్యయా, భోగేన త్వితరే చతుర్దశ॥

ఇతి చతుర్థస్యాధ్యాయస్య ప్రథమః పాదః ॥*॥

అథ చతుర్థాధ్యాయే ద్వితీయః పాదః

—:o:—

—*వాగధికరణమ్ ౧ *—

౧ వాఙ్మనసి దర్శనాచ్ఛబ్దాచ్చ
౨. అత ఏవ చ సర్వాణ్యను

—*మనోఽధికరణమ్ ౨.*—

౩. తన్మనః ప్రాణ ఉత్తరాత్

—*అధ్యక్షాధికరణమ్ ౩.*—

౪. సోఽధ్యక్షే తదుపగమాదిభ్యః
౫. భూతేషు తచ్ఛ్రుతేః
౬. నైకస్మిన్ దర్శయతో హి

ఆసృత్యుపక్రమాధికరణమ్ ౪.

౭. సమానా చాసృత్యుపక్రమాదమృతత్వం చానుపోష్య

తదాపీతేః సంసారవ్యపదేశాధికరణమ్ ౫.

౮. తదాపీతేః సంసారవ్యపదేశాత్

౯. సూక్ష్మం ప్రమాణతశ్చ తథోపలబ్ధేః

౧౦. నోపమర్దేనాతః

౧౧. అస్యైవ చోపపత్తేరేష ఊష్మా

—* శారీరాధికరణమ్ *—

౧౨. ప్రతిషేధాదితి చేన్న శారీరాత్

౧౩. స్పష్టో హ్యేకేషామ్

౧౪ స్మర్యతే చ

—* పరసంపత్త్యధికరణమ్ ౬. *—

౧౫. తాని పరే తథా హ్యాహ

—* అవిభాగాధికరణమ్ ౭ *—

౧౬. అవిభాగో వచనాత్

—* తదోకోధికరణమ్ ౮ *—

౧౭. తదోకోగ్రజ్వలనం తత్ప్రకాశితద్వారో విద్యాసామర్థ్యాత్తచ్ఛేషగత్యనుస్మృతియోగాచ్చ హార్దానుగృహీతశ్శతాధికయా

॥*॥ రశ్మ్యనుసారాధికరణమ్ ౧౦ ॥*॥

౧౮. రశ్మ్యనుసారీ

౧౯. నిశి నేతి చేన్న సంబంధస్య యావద్దేహభావిత్వాద్దర్శయతి చ

॥*॥ దక్షిణాయనాధికరణమ్ ౧౧. ॥*॥

౨౦. అతశ్చాయనేపి దక్షిణే

౨౧. యోగినః ప్రతి స్మర్యతే స్మార్తే చైతే

వాఙ్మనస్యేకాదశైకవింశతిః ౨౧.

వాఙ్మనసి, తన్మనః, సోధ్యక్షే, సమానా, తదాపీతేః, ప్రతిషేధా, స్థానివశా, అవిభాగ, తదోకో, రశ్మ్యనుసా, దక్షిణాయనే, వైకాదశ ॥౧౧॥

ఇతి చతుర్థస్యాధ్యాయస్య ద్వితీయః పాదః ॥*॥

—o—

అథ చతుర్థాధ్యాయే తృతీయః పాదః.

—* అర్చిరాద్యధికరణమ్ ౧. *—

౧. అర్చిరాదినా తత్ప్రథితేః

—* వాయ్వధికరణమ్ ౨. *—

౨. వాయుమబ్దాదవిశేషవిశేషాభ్యాం

॥*॥ వరుణాధికరణమ్ ౩. ॥*॥

౩. తటితోధి వరుణస్సంబంధాత్

॥*॥ అతివాహికాధికరణమ్ ౪. ॥*॥

౪. అతివాహికాస్తల్లింగాత్

౫. ఉభయవ్యామోహాత్తత్సిద్ధేః

౬. వైద్యుతేనైవ తతస్తచ్ఛ్రుతేః

॥*॥ కార్యాధికరణమ్ ౫. ॥*॥

౭. కార్యం బాదరిరస్య గత్యుపపత్తేః

౮. విశేషితత్వాచ్చ

౯. సామీప్యాత్తు తద్వ్యపదేశః

౧౦. కార్యాత్యయే తదధ్యక్షేణ సహాతః పరమభిధానాత్

౧౧. స్మృతేశ్చ
౧౨. పరం జైమినిర్ముఖ్యత్వాత్
౧౩. దర్శనాచ్చ
౧౪. నచ కార్యే ప్రతిపత్త్యభిసంధిః

॥*॥ అప్రతీకాలంబనాధికరణం౯.॥*॥

౧౫. అప్రతీకాలంబనాన్నయతీతి బాదరాయణ ఉభయథా దోషాత్తత్క్రతుశ్చ
౧౬. విశేషం చ దర్శయతి

అర్చిరాదినా మష్టోపదశ ॥ ౬॥౧౬॥

అర్చిరాదినా, వాయుం, తటితో, వాహికాః, కార్యం బాదరి, రప్రతీకాన్ ॥౬॥

ఇతి చతుర్థాధ్యాయస్య తృతీయః పాదః.

అథ చతుర్థాధ్యాయే చతుర్థః పాదః.

సంపద్యావిర్భావాధికరణమ్.౧.

౧. సంపద్యావిర్భావః స్వేనశబ్దాత్
౨. ముక్తః ప్రతిజ్ఞానాత్
౩. ఆత్మా ప్రకరణాత్

అవిభాగేనదృష్టత్వాధికరణమ్.౨.

౪. అవిభాగేన దృష్టత్వాత్

॥*॥ బ్రాహ్మాధికరణం ౩. ॥*॥

౫. బ్రాహ్మేణ జైమినిరుపన్యాసాదిభ్యః
౬. చితితన్మాత్రేణ తదాత్మకత్వాదిత్యౌడులోమిః
౭. ఏవమప్యుపన్యాసాత్పూర్వభావాదవిరోధం బాదరాయణః

॥*॥ సంకల్పాధికరణం౪.॥*॥

౮. సంకల్పాదేవతు తచ్ఛ్రుతేః
౯. అతఏవచానన్యాధిపతిః

॥*॥ అభావాధికరణం ౫.॥*॥

౧౦. అభావం బాదరిరాహ హ్యేవం
౧౧. భావం జైమినిర్వికల్పామననాత్
౧౨. ద్వాదశాహవదుభయవిధం బాదరాయణోఽతః
౧౩. తన్వభావే సంధ్యవదుపపత్తేః
౧౪. భావే జాగ్రద్వత్

॥*॥ ప్రదీపవదావేశాధికరణం ౬.॥*॥

౧౫. ప్రదీపవదావేశస్తథాహి దర్శయతి
౧౬. స్వాప్యయసంపత్త్యోరన్యతరాపేక్షమావిష్కృతంహి

జగద్వ్యాపారవర్జాధికరణం ౭.

౧౭. జగద్వ్యాపారవర్జం ప్రకరణాదసన్నిహితత్వాచ్చ
౧౮. ప్రత్యక్షోపదేశాదితి చేన్నాధికారికమండలస్థోక్తేః
౧౯. వికారావర్తి చ తథాహి స్థితిమాహ
౨౦. దర్శయతశ్చైవం ప్రత్యక్షానుమానే
౨౧. భోగమాత్రసామ్యలింగాచ్చ

౨౨. అనావృత్తిశ్శబ్దాదనావృత్తిశ్శబ్దాత్

సంపదినస్తద్వ్యాపినశ్శతి॥ ౯॥ ౨౨॥

సంపద్య, విభాగేన, బ్రాహ్మేణ, సంకల్పాం, చభావం, ప్రదీపవ, జ్జగద్వ్యాపారవర్జం స ౪॥ ౯॥

ఇతి చతుర్థస్యాధ్యాయస్య చతుర్థః పాదః.

ఇతి శ్రీమద్వైయాసికే శారీరకమీమాంసాసూత్రే.

ఓం తత్సత్.

ఆత్మావబోధవిధురం ప్రసమీక్ష్య లోక ముద్ధర్తుమాదృతమనా నిగమార్థసారం। నిశ్చిత్య సూత్రనిచయం రచయాంచకార శ్రీబాదరాయణమునిర్భువనైకమాన్యః॥ ౧॥ దుర్యుక్తిప్రథనప్రశస్తవిధ జైనబౌద్ధాద్యవద్యాదిభిః ప్రచ్యుత్యగ్నపరమాత్మనిర్మలధియా మాత్మావబోధాప్తయే। యశ్శారీరకసూత్రభాష్యమనఘం చక్రే కృపాసాగరస్సోయం సర్వయతిప్రభుర్విజయతే శ్రీశంకరార్యో గురుః॥ ౨॥ శ్రుతిస్మృతిపురాణానామాలయం కరుణాలయం। నమామి భగవత్పాదశంకరం లోకశంకరం॥ ౩॥ సదాశివసమారంభాం శంకరాచార్యమధ్యమాం। అస్మదాచార్యపర్యంతాం వందే గురుపరంపరాం॥ ౪॥ అప్సాం స్రష్టుం సరిత్సుం చిరతరమచరం క్షీరముద్రాతుమిచ్ఛుం పాతుం ద్రాక్షాదికానాం మధురసమధయం ద్రాగవిందం మరందం॥ మోహామాహానమన్యోన్యమధురితగతిమా శంకరాచార్యవాచా మాచాం తైహాంతికిం తైరలమపి చ సుధా సారసీ సారసీమ్నా॥ ౫॥ కథాదపోగ్గత్సర్వత్రఖకబుధకం మూలరసవాపవాఖా ధఃపాతేస్స్వయముదయమంత్రో ప్రతిపతేః॥ నిగమశీర్షస్యాంత్రికాంచిగమశిఖరాం భోజమరభిజాయత్యై వైయాగ శ్రీజయవిరుదభుంభాభుణభుణా॥ ౬॥ ఓంగత్సదితి నిర్దేశ్యదివానందయానాభ్యే॥ వ్యాసశంకరరూపాయ శ్రీగురుబ్రహ్మణే నమః॥ ౭॥

